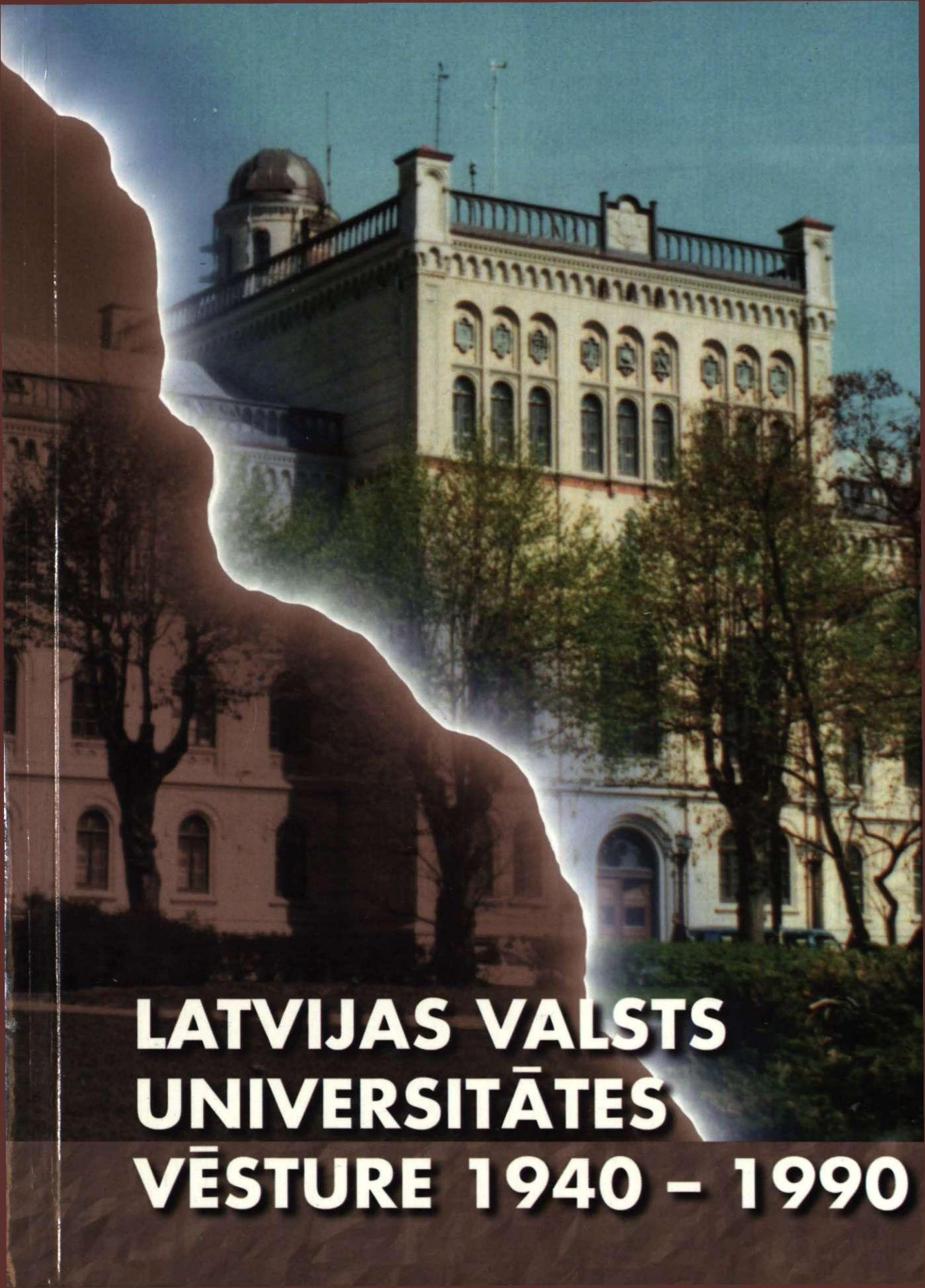

LATVIJAS VALSTS UNIVERSITĀTES VĒSTURE 1940 – 1990

LATVIJAS VALSTS UNIVERSITĀTES VĒSTURE 1940 – 1990

UNIVERSITY OF LATVIA

HISTORY OF THE STATE UNIVERSITY OF LATVIA 1940 – 1990

(Summary in English)

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

LATVIJAS VALSTS UNIVERSITĀTES VĒSTURE 1940 – 1990

Latvijas Universitātes BIBLIOTĒKA

Rīga
1999

UDK 378.4(474.3)(091)
La 811

LATVIJAS VALSTS UNIVERSITĀTES VĒSTURE 1940 – 1990
Rīga, 1999, 562 lpp.

Sastādītājs un zinātniskais redaktors Dr.habil. hist. prof. Heinrihs Strods

Redaktore *Vija Kaņepe*
Korektore *Dzidra Paeglīte*
Kopsavilkumu angļu valodā tulkojusi *Maija Gulēna*

Datorsalikums *Daina Aspere*
Maketēšana un dizains *Andrejs Zīle un Svetlana Zīle*
Vāka dizains *Andrejs Zīle; izmantota Andra Dzeņa fotogrāfija*
Attēlu izvēle *Irēna Ondzule*

Izdevējs *Latvijas Universitātes žurnāla "Latvijas Vēsture" fonds*

ISBN 9984-643-10-7

© Latvijas Universitāte, 1999

SATURS

SCIENTIAE ET PATRIAE. *"Zinātnei un Tēvzemei"* 9

IEVADAM 17

LVU HISTORIOGRĀFIJAS UN AVOTU APSKATS 20
1. Literatūras apskats 20
2. LVU vēstures avotu apskats 27

ATSKATS LU DARBĪBĀ (1919–1940) 35

I

LATVIJAS VALSTS UNIVERSITĀTE (1940–1941) 39
1. Pārvalde 39
2. Mācībspēki un zinātniskais darbs 45
3. Studenti 53
4. Universitātes fakultāšu darbība 1940. – 1941. gadā 59
5. Komjaunatnes organizācija 62
6. Okupācijas režīma upuri 63

II

UNIVERSITĀTE RĪGĀ (1941–1944) 65
1. Universitātes darbība no 1941. gada 1. jūlija līdz 31. decembrim 65
2. Nacistu okupācijas iestāžu attiecības ar Universitāti 68
3. Universitātes fakultāšu zinātniskā un mācību darbība 1941./42. m. g. 70
4. Universitātes darbība 1942. gadā 75
5. Rīgas Universitātes fakultāšu darbība 1942./43. mācību gadā 83
6. Rīgas Universitāte 1943./44. mācību gadā 90
7. Rīgas Universitātes zinātniski pētnieciskais darbs Vācijas civilo un militāro iestāžu uzdevumā 96
8. Universitātes studenti nacistiskās Vācijas un padomju Krievijas karā 97
9. Universitātes studentu un mācībspēku pretestības kustība nacistu okupācijas režīmam 99

III

UNRRA UNIVERSITĀTE UN BALTIJAS UNIVERSITĀTE (1945–1949) 104

IV

LATVIJAS VALSTS UNIVERSITĀTE (1944–1990) 119
1. LVU pakļautība un struktūra 119
2. LVU rektori, prorektori un citi ietekmīgi vadītāji 142
3. Mācībspēku korpuss 155
a) Mācībspēku korpuss pēc kara (1944–1945) 155
b) Aicinājumi mācībspēku korpusa politiskajai "tīrīšanai" 160
c) Mācībspēku korpusa tālākā politiskā "pāraudzināšana" un "tīrīšana" 167
d) Mācībspēku korpusa lielās politiskās "tīrīšanas" 1949.–1950. gadā 170
e) Mācībspēki un to komplektēšana 50. gados 181
f) Mācībspēki 60.–80. gados 195

V

STUDENTI UN STUDIJAS LVU (1944–1990) 210
1. LVU fakultātes un katedras 210
Universitātes vispārējās katedras 225
2. Reflektanti un konkurss 229
3. Studentu skaits un sastāvs 234
a) Dienas nodaļa 234
b) Neklātienes nodaļa 245
c) Vakara nodaļa 255
4. Stipendijas 256
5. Studentu tautība 261
6. Studentu dzimums un vecums 267
7. Studijas 269
8. PSRS militāro interešu izpausmes Universitātes mācību darbā 282
9. Absolventi 286

VI

ZINĀTNISKAIS DARBS LVU (1944–1990) 296
1. Zinātniskā darba organizēšana 296
2. Universitātes bibliotēka (1940–1990) 307
3. Zinātniskie sakari ar ārzemēm 329

VII

LATVIJAS KOMUNISTISKĀS PARTIJAS LVU PIRMORGANIZĀCIJA: IDEOLOĢIJA UN DARBĪBA (1944–1990) 339
a) Organizācija un pirmorganizācijas 344
b) Birojs/komiteja un komisijas 347
c) Biedru skaita dinamika 354
d) Partijas disciplīna 359
e) Profesionālais, nacionālais un demogrāfiskais sastāvs 360

1. Ideoloģija 365
a) No konformisma līdz plurālismam 365
b) Reproducējošā ideoloģija 367
c) Forma bez satura 383
d) Radošā ideoloģija 388
2. Partija un komjaunatne 397

VIII
POLITISKĀ AUDZINĀŠANA UN PRETOŠANĀS KUSTĪBA 404
1. Politiskā audzināšana LVU 404
LVU studentu "audzināšana" kopmītnēs 422
Studentu "darba dienests" 426
2. Pretošanās kustība 430
Studentu aktīvā un garīgā pretestība 431
Politiskās uzraudzības sistēmas veidošana LVU 436
Studentu pretošanās formas 50. gados 437
Studentu pretošanās formas 60. gados 442
Aktīvā studentu pasīvā pretestība 70.–80. gados 450

IX
STUDENTU SABIEDRISKAIS DARBS, KULTŪRAS DZĪVE,
SPORTS UN ATPŪTA (1940–1990) 454
1. Studentu sabiedriskās dzīves padomiskošana (1940–1941) 454
2. Studentu sadzīve nacistiskā režīma laikā (1941–1944) 459
3. Otrās padomju okupācijas laiks 462
4. Vissavienības kampaņas 464
5. Sports un tūrisms 468
6. Takas meklējot 471
7. Koru panākumi un nedienas 474
8. Deju, folkloras, teātra un keramikas māksla 482
9. LVU kompartija un Mākslinieciskā padome 485
10. Studentu laikraksts 487

X
LATVIJAS UNIVERSITĀTE (1991–1998) 492
Akadēmiskais personāls 494
Studenti un studijas 495
Pētnieciskās struktūrvienības 497
Studentu organizācijas 498

IZSKAŅAI UN IESKAŅAI 500

SUMMARY 504

РЕЗЮМЕ 506

Pielikums. LVU BIBLIOGRĀFIJA (1940–1990) 508
1. LVU vēsture kopumā ... 508
2. LU vēsture 1940–1945 509
2.1. LU vēsture 1940–1941 ... 509
2.2. LU vēsture 1941–1944 ... 512
3. Latvijas universitāte 1945–1990 513
3.1. Latvijas Universitātes pārvalde ... 513
3.2. LU sadarbība ar citām augstskolām un iestādēm ... 514
3.3. Mācībspēki un viņu zinātniskais darbs. Zinātniskās iestādes ... 516
3.4. LU mācību darbs ... 524
3.5. Sabiedriskās organizācijas ... 543
3.6. Studentu sadzīve. Sports ... 548

PERSONU RĀDĪTĀJS ... 553

SCIENTIAE ET PATRIAE

"Zinātnei un Tēvzemei"

Tā skan Latvijas Universitātes devīze, ko tai kā ievirzi, kā mudinājumu, kā apņemšanos vai kā solījumu šūpulī ielika jau tās dibinātāji. Atbilstoši klasisko universitāšu tradīcijām tā tika iegravēta LU emblēmā kopā ar vārdiem *Latvijas Universitāte*. Tā savukārt tika iešūta LU kobaltzilajā karogā, kurš brīnumainā kārtā neskarts tepat Latvijā ir izdzīvojis līdz pat šodienai, kaut arī karoga lietošana varmācīgi tika pārtraukta 1940. gadā, bet oficiāli atjaunota – 1991. gadā.

Jau ar savas pastāvēšanas pirmo dienu LU centās cītīgi kalpot gan zinātnei, gan arī tēvzemei, gūstot augsti vērtējamus panākumus. Un tomēr mēs varam jautāt: vai var vienlīdz sekmīgi kalpot kā vienai, tā arī otrai? Vai kalpošana Zinātnei ir identificējama ar kalpošanu Tēvzemei – un otrādi?

Esmu pārliecināts, ka šādu jautājumu toreiz būtu uzskatījuši par pilnīgi absurdu vai vismaz par nepamatotu. Tikko taču mūsu Tēvzeme pirmo reizi savā vēsturē

Latvijas Universitātes rektors prof. Juris Zaķis

Latvijas Universitātes karogs,

bija kļuvusi par pilntiesīgu, patstāvīgu valsti – Latviju. Kalpošanu Latvijai katrs uztvēra kā kalpošanu cilvēces augstākajām vērtībām, kuru vidū redzamu vietu ieņēma zinātne. Tikko pārdzīvotais Pirmais pasaules karš bija pavēris ceļu daudzu jaunu nacionālu valstu izveidei, kuras, tāpat kā Latvija, ķērās pie savu nacionālo universitāšu dibināšanas. Tā paša 1919. gada 1. decembrī Igaunija par savu nacionālo universitāti pasludināja jau Livonijas laikā, 1632. gadā, Tartu (toreizējā Dorpatā) iedibināto augstskolu, bet Lietuva, zaudējusi Viļņu ar tās seno Viļņas Universitāti, 1922. gadā jaunajā galvaspilsētā Kauņā dibināja savu nacionālo augstskolu – Vitauta Dižā Universitāti. Latvija varēja lepoties ar to, ka tā savu nacionālo universitāti – Latvijas Universitāti, izveidoja pirmā, to atklājot 1919. gada 28. septembrī.

Latvijas Universitātes ģerbonis,
atjaunots 1990. gadā

atjaunots 1990. gadā

Tajā laikā universitāšu skaits Eiropā jau pārsniedza pusotru simtu un turpināja augt (jo sevišķi strauji – pēc Pirmā pasaules kara beigām). Sekojot jau daudzu gadu simtu ilgajai tradīcijai, tās tika dēvētas dižu valdnieku vai pilsētu, kurās tās atradās, vārdos (Academia Albertina, Academia et Universitas Vilniensis, Academia Gustaviana – Academia Gustavo Carolina, Universitas Vitautas Magnus), šos nosaukumus emblēmās ierakstot latīņu valodā. Un tikai Latvija savu jaunizveidoto universitāti nosauca valsts vārdā, tās nosaukumu emblēmā līdzās latīniskajai devīzei *Patriae et Scientiae* ierakstot latviešu valodā – Latvijas Universitāte. Netradicionāli bija arī tas, ka Latvijas Universitātes galveno ēku Rīgā, Raiņa bulvārī 19, nekur nerotāja šī emblēma. Vēl vairāk – tās vietā ēkas fasādes, kurā vēl tagad saglabājušies bijušā Rīgas Politehniskā institūta zinātņu simboli, augšupejošo daļu noslēdza Latvijas valsts ģerbonis. Šīs ēkas interjerā arī varēja atrast tikai Latvijas valsts simboliku: valsts ģerboni virs kanceles Mazajā aulā un trīs zvaigznes uz stilizēta Latvijas karoga fona Latvijas Universitātes Padomes sēžu zālē. (To abu autors bija LU pirmā oficiālā augstākā amatpersona – arhitekts Eižens Laube.) Interesanti, ka LU devīze bija iegravēta minētajā kancelē zem valsts ģerboņa. LU kobaltzilais karogs faktiski bija vienīgais oficiālais LU emblēmas un devīzes prezentācijas atspoguļojums, gan kopā ar valsts ģerboni karoga otrajā pusē, kas neapšaubāmi simbolizēja LU pakļaušanos valsts varai.

No mūsdienu universitāšu autonomijas viedokļa vēl īpatnējāka bija tradīcija uz LU piešķirtajiem diplomiem LU emblēmas vietā likt tikai valsts ģerboni.

Lai arī kādas vērtības mēs dēvētu par mūžīgām, to mūžs parasti izrādās krietni vien ierobežots. Gan Latvijas valsts, gan arī LU dibinātāji dzīvoja ar pārliecību par paveiktā mūžīgumu. Tas stiprināja viņus pārvarēt grūtības. Tas deva cerību un spītu tiem, kas redzēja šos svētumus svešu varu kājām mīdītus.

Un nu mēs esam it kā problēmas priekšā. Latvija ir atguvusi brīvību. Bet vai tā ir tā pati Latvija, kuru cēla un uzcēla mūsu priekšgājēji? Mēs sakām, ka Latvija no 1940. gada līdz 1991. gadam bija okupēta. Bet okupēt var tikai to, kas vēl eksistē. Pretējā gadījumā tas būtu jāuzskata par iznīcinātu un pēc tam pilnīgi no jauna ceļamu.

Mēs esam nokratījuši okupācijas jūgu un atkal jūtamies brīvi. Mēs bijām un vēl esam dzīvi. Mēs esam izdzīvojuši un saglabājuši savas vērtības, – ja ne fiziskā vai materiālā veidā, tad vismaz pilnībā nekad nezaudētās garīgās vērtības, kuras šodien no jauna materializējam. Tā ir atbilde tiem, kas neizpratnē vēroja to, cik strauji un pārliecināti mēs nostājāmies uz reālas brīvības un neatkarības ceļa, vēl pavisam nesen it kā būdami dziļi padomju režīmā iestiguši, it kā mums vēl ļoti ilgi un nepārliecinoši būtu jāmeklē no tā izeja, – kā to varam redzēt daudzās bijušajās PSRS republikās, Krieviju ieskaitot. Tomēr mums ir pamats pārlūkot to, kas palicis pāri no bijušās LPSR. Vai tajā ir vērtības, kas liekamas mūsu valsts pamatā, vai arī tur ir tikai kaut kas tāds, ko varam attiecināt uz okupācijas sekām un kas tāpēc mums šodien nevar būt pieņemams? Pirmo soli jau esam spēruši, atzīstot par Latvijas pilsoņiem tos, kuri nesalauzti pārdzīvojuši okupāciju un šodien ar pārliecību atjauno savas Tēvzemes brīvību un neatkarību. Atšķirībā no totalitārajiem Staļina un Hitlera režīmiem mēs neuzskatām par noziedzīgiem tos, kuri spējuši pārdzīvot okupāciju, nebūdami aktīvi cīnītāji pret to. Mēs nenošaujam savējos, kuri padevušies un tāpēc nonākuši mūsu ienaidnieku gūstā. Atjaunojuši savu pilsoņu un citu fizisko personu tiesības, mēs tomēr vēl neesam pierādījuši savu spēju objektīvi izvērtēt dažādu institūciju lomas. Visbiežāk mēs izrādām tieksmi noliegt to, ka arī tās varētu būt pārdzīvojušas okupāciju un tagad atjauno savu darbību ar tām pašām tiesībām, kādas tās baudīja Latvijas brīvvalstī pirms okupācijas sākuma. Pārsteidzošākais ir tas, ka mēs labprātāk atzīstam steigā uz iepriekš eksistējušiem pamatiem no jauna dibināto tiesības, tā faktiski noliedzot to, ka okupāciju ir pārdzīvojusi ne tikai daļa mūsu tautas, bet arī tās agrāk radītās vērtības, kuras bijām likuši savas valsts pamatā.

Negribēdami pasīvi gaidīt brīvās Latvijas un tās Universitātes atjaunošanos, pēc Otrā pasaules kara beigām svešatnē nokļuvušie mūsu tautieši (pamatā bijušie LU mācībspēki) kopā ar līdzīgu likteni piedzīvojušajiem igauņiem un lietuviešiem 1946. gadā Vācijā dibināja Baltijas Universitāti (BU), kura savas pastāvēšanas laikā trīs gados jau paspēja sevi visai labi prezentēt. Tai bija sava emblēma, kuras kopija tagad rotā LU galvenās ēkas Mazo aulu. Tai bija arī sava, no politiskā un nacionālā aspekta pilnīgi neitrāla, devīze: *Per asper ad astra*. Kā cieņas apliecinājums tām valstīm, par kuru dibināto nacionālo universitāšu iesāktā turpinātāju BU sevi uzskatīja, tās emblēmu rotāja lenta trīs Baltijas valstu karogu krāsās. Nekas tās simbolikā neliecināja par atrašanos kādā konkrētā pilsētā vai atkarību no kādas noteiktas politiskas varas.

Vai Baltijas Universitāti varēja uzskatīt par LU turpinājumu? Nav šaubu, ka tā kalpoja LU devīzē minētajai zinātnei un savu iespēju robežās – arī Tēvijai. Bet kalpošana Tēvijai nevarēja būt virzīta tikai uz Latviju vien. Tā bija plašāk vērsta uz visām Baltijas

valstīm, uz cilvēces vispārīgākām, ne tik šauri nacionāli orientētām vērtībām. Tāpēc profesors Viktors Līnis savā akadēmiskajā runā, kas bija veltīta LU jubilejai 1982. gada 26. septembrī, pamatoti aplūko vispārīgāku tēmu "Zinātne un nacionālisms", to apzīmējot kā "variācija par tēmu: scientiae and patriae" (tās paplašināts teksts publicēts žurnālā "Akadēmiskā Dzīve" (25. rakstu krājums, 1983, 3.–11. lpp.)).

Bet ja nu BU ir šī "variācija par tēmu", kas tad ir Latvijas Valsts universitāte, Universitāte Rīgā u. c. vēlāk parādījušies it kā LU jauni nosaukumi? Vai tās arī ir variācijas par tēmu vai pilnīgi citas tēmas? Un tā mēs atkal atgriežamies pie jautājuma: vai okupētajā Latvijā bija okupēta LU? Vai varam LU vēsturē ietvert arī šo laikposmu vai arī tas jāizslēdz, atstājot robus, kādi ir pazīstami Viļņas Universitātes, Tartu Universitātes un pat mūsu pašu tagadējās Rīgas Tehniskās universitātes vēsturē, kā to jo spēcīgi izjutu tās nesenajās 135. gadadienas svinībās?

Oficiālais Latvijas Universitātes statuss ir valsts dibināta augstskola ar juridiskās personas tiesībām. Tas nozīmē, ka tieši valstij (precīzāk, valsts varai un pārvaldei) jādod skaidrojums par to, no kurienes un kā šī universitāte ir cēlusies. Pēdējo reizi Latvijas valdība par mūsu Universitāti ir lēmusi 1990. gada 19. martā, nosakot, ka tās nosaukums ir Latvijas Universitāte, bet neko nesakot par tās priekšvēsturi, par pēctecību un pārmantojamību. Tas rosināja LU pašu kļūt par pieteicēju tiesā, lai konstatētu juridisko faktu.

Pieteikums tika izskatīts Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas atklātajā sēdē 1996. gada 26. jūnijā, spriedumā atzīstot: ".. pašreiz pastāvošo, ar LPSR Ministru Padomes 1990. gada 19. marta lēmumu Nr. 69 pārdēvēto Latvijas Universitāti par – 1919. gada 28. septembrī nodibinātās Latvijas Augstskolas, kas 1923. gada 23. martā pārdēvēta par Latvijas Universitāti; 1940. gada jūlijā par Latvijas Valsts universitāti; 1941. gada septembrī par Latvijas Universitāti; 1942. gada janvārī par Universität in Riga (Universitāti Rīgā); 1944. gada novembrī par Latvijas Valsts universitāti; 1958. gada janvārī par Pētera Stučkas vārdā nosaukto Latvijas Valsts universitāti; 1967.gada janvārī par Ar Darba Sarkanā Karoga ordeni apbalvoto Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitāti – tiesību pārņēmēju (pārmantotāju) un juridisko pēcteci."

Noteiktajā 20 dienu laikā pēc pieņemšanas lēmums netika pārsūdzēts un tāpēc stājās likumīgā spēkā 1996. gada 17. jūlijā.

Ar šo spriedumu pašreizējā LU ieguva ne tikai tiesības pretendēt uz visiem iepriekšējiem guvumiem (tostarp uz tai dāvinātajiem namiem un citām vēl bojā neaizgājušajām vērtībām), bet tai bija arī jāuzņemas atbildība par visu to, kas bija darīts tās vārdā neatkarīgi no tā, vai tas tai šodien dara godu vai ceļ neslavu. Tas nozīmē, ka mums, šīs Universitātes pašreizējiem vadītājiem, mācībspēkiem un citiem darbiniekiem, tautas un vēstures priekšā ir jādod pamatots un izsvērts vērtējums par visu iepriekš notikušo, neko nenoslēpjot un neko nepārveidojot.

Tas ir smags, bet neatliekams darbs, jo daudziem no mums ir jābūt spējīgiem pareizi vērtēt ne tikai to, ko darījuši citi, bet arī to, ko esam darījuši mēs paši – visi kopā un katrs atsevišķi.

Mēdz teikt, ka Sfinksas seju var aplūkot tikai no pietiekoši liela attāluma. Arī mēs paši savu seju nespējam labi saskatīt spogulī, kas mums vēl ir tik cieši klāt. Bet nevaram arī ļaut tam aizvirzīties tik tālu, ka jau visai grūti būs vispār uztvert mūsu vaibstus.

Lieta Nr. 2-1679/3 1996.g.
NORAKSTS

SPRIEDUMS
LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa šādā sastāvā:
priekšsēdētājs **A.NAGLIS**
ar sekretāri **I.UMAŅECU**
1996. gada 26.jūnijā izskatīja atklātā tieses sēdē Rīgā, A.Pumpura ielā 1 civillietu ***Latvijas Universitātes*** pieteikumā par juridiska fakta konstatēšanu, un

nosprieda

Pieteikumu apmierināt. Atzīt pašreiz pastāvošo ar LPSR Ministru Padomes 1990.gada 19.marta lēmumu Nr. 69 pārdēvēto *Latvijas Universitāti* par -

1919.gada 28.septembrī nodibinātās *Latvijas Augstskolas*, kas 1923.gada 23.martā pārdēvēta par *Latvijas Universitāti*; 1940.gada jūlijā par *Latvijas Valsts Universitāti*; 1941.gada septembrī par *Latvijas Universitāti*; 1942.gada janvārī par *Universität in Riga* (Universitāti Rīgā); 1944.gada novembrī par *Latvijas Valsts Universitāti*; 1958.gada janvārī par *Pētera Stučkas vārdā nosaukto Latvijas Valsts Universitāti*; 1967.gada janvārī par *Ar Darba Sarkanā Karoga ordeni apbalvoto Pētera Stučkas Latvijas Valsts Universitāti*;

- tiesību pārņēmēju (pārmantotāju) un juridisko pēcteci.

Spriedumu var pārsūdzēt Rīgas Apgabaltiesā 20 dienu laikā apelācijas sūdzību iesniedzot rajona tiesā.

Tiesnesis (paraksts)

Noraksts pareizs.
Tiesnesis:

Spriedums stājies likumīgā spēkā
1996.gada 17.jūlijā
Tiesnesis

Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas spriedums
par Latvijas Universitātes pastāvēšanu no 1919. gada 28. septembra

Šis nu ir tas pārskats par LU vēsturi, kuru spējam šodien dot. Tas, protams, nav uzskatāms par nekad nepapildināmu vai nepilnveidojamu. Daudz kas taču vēl nav noskaidrots un pat tiek tīšām slēpts. Ceram, ka tas kļūs pieejams nākošajām paaudzēm, liekot šo un to šeit aprakstīto uztvert nedaudz citā gaismā. Esam uz to gatavi un nebaidāmies no tā, jo vēsture taču vienmēr ir tapšanas stadijā, – kā jebkura radoša zinātne. Tā nekad nebūs pilnīgi pabeigta. Bet, dodot šādas LU vēstures pilnveides tiesības nākamajām paaudzēm, arī mēs varam pretendēt uz

Latvijas Universitātes Mazā aula. 1990. gadi

līdzīgām tiesībām attiecībā pret to LU vēsturi, kuru pirms mums rakstījuši citi. Pēc Karla Popera domām, jebkurš vēstures rakstītājs ir spiests pēc tā vai cita principa no milzīgā pagātnes mantojuma atlasīt nozīmīgāko, riskējot, ka citi par nozīmīgāko var atzīt pavisam ko citu. Par laimi vai nelaimi LU vēsture tā īsti vēl nekad nav rakstīta. Ir gan divi fundamentāli darbi – "Latvijas Universitāte 1919–1929" un "Latvijas Universitāte 1919–1939", kurus to sastādītāji paši pamatoti nosaukuši par "vēsturiskām un statistiskām ziņām" Tie ir ļoti vērtīgi izziņu materiāli, bet žanriski nav pieskaitāmi darbiem par LU vēsturi. Interesanti atzīmēt, ka otrais no tiem ("Latvijas Universitāte 1919–1939") nav rakstīts kā pirmā vienkāršs turpinājums (pretējā gadījumā tas, protams, sauktos "Latvijas Universitāte 1929–1939"), kaut arī tajā ir daudz atsauču uz pirmo darbu. Nevar nepamanīt, ka viens no šādas rīcības iemesliem ir krasās pārmaiņas valsts pārvaldē pēc 1934. gada, kas bijušas par pamatu tieksmei iepriekšējā perioda vērtējumu tām pieskaņot.

Par ļoti vienpusīgām, saturā aprobežotām, tendenciozām un pat ne visai patiesi uzrakstītām var nosaukt vēlāk Latvijas Valsts universitātes vārdā sagatavotās un izdotās grāmatas "Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitāte 40 gados (1919–1959)", "Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitātei 50 gadi" un "Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitātei 60 gadi", kaut arī tās it kā bija iecerētas kā turpinājums tradīcijai dot pārskatu par mūsu Universitātes darbības katru nākošo desmitgadi, politisku apsvērumu dēļ par tās dzimšanas dienu uzskatot nevis 28. septembri, bet gan 9. februāri. Latvijas Universitātes septiņdesmitgade pagāja apstākļos, kad vienā gadā it kā tika svinētas divas LU dzimšanas dienas – 1989. gada 9. februārī

un 28. septembrī, tā ievadot atgriešanos pie vēsturiskās patiesības. Straujo pārmaiņu dēļ netika sagatavota kārtējā LU septiņdesmitgadei veltīta grāmata. Tās vietā piecus gadus vēlāk parādījās grāmata "Latvijas Universitāte 75". Tā bija pirmā no minēto grāmatu virknes, kuru rotāja LU emblēma, gan ar vienu izmaiņu – vārdi Latvijas Universitāte tajā bija aizstāti ar vārdiem *Universitas Latviensis*. Šī izmaiņa tika izdarīta kā atgriešanās pie klasisko universitāšu tradīcijas, kas šoreiz bija saistīta arī ar to, ka ir pieņemts vienā simbolā vārdus ar skaidri izteiktu nozīmi lietot tikai vienā valodā.

Šajā grāmatā jau bija sniegts pārskats gan par akadēmisko izglītību Baltijā un Latvijas Universitātes priekšvēsturi (autors J. Stradiņš), gan arī par LU vēsturi no 1919. līdz 1940. gadam (autors H. Strods). Par nākamo laikposmu (1940–1993) tika dots tikai galveno notikumu hronoloģisks uzskaitījums (autori J. Stradiņš, A. Varslavāns, J. Porietis, Dz. Cēbere, I. Ondzule), atstājot to plašāku izklāstu un novērtējumu kādam no turpmākiem izdevumiem.

Šis nu ir tas solītais un gaidītais nākamais izdevums, kas gan nav veidots kā kārtējais pārskats par kārtējo LU desmitgadi, bet gan kā īpašs pētījums par LU vēsturi vienā no tās smagākajiem periodiem – no 1940. līdz 1991. gadam. Būdams smagākais posms LU līdzšinējās pastāvēšanas vēsturē, tas ir arī visgrūtāk aprakstāmais. Tāpēc uzskatu, ka autori ir pelnījuši īpašu atzinību, un ar šo veikumu viņi neapšaubāmi paši ieies LU vēsturē. Īpašu pateicību gribu izteikt šī darba galvenajam iniciatoram, pieredzējušajam un augsti vērtējamajam vēsturniekam, profesoram Heinriham Strodam.

Lai vēlreiz viņiem vislielākā pateicība! Mēs visi – gan es, gan arī mani kolēģi neapšaubāmi būsim ļoti pateicīgi visiem, kas spēs šo veikumu papildināt ar tajā nepateikto, kā arī norādīt uz neprecizitātēm vai varbūt citiem viedokļiem par šeit aprakstīto. Ceru, ka LU vēsture vairs nekad netiks rakstīta pēc politiska vai citāda šauri orientēta pasūtījuma. Tāpēc tajā vietu var rast jebkurš godīgs un atklāts apraksts par laikiem un notikumiem, kurus autors ir pats piedzīvojis vai par kuriem ir guvis ziņas no drošiem un godīgiem avotiem.

LU rektors
Juris Zaķis

IEVADAM

Savu nacionālo universitāšu dibināšanai, darbībai un šīs darbības rezultātiem visas nācijas un valstis pievērsušas izcilu vērību. Latvijas Universitātes vēsture ir, pirmām kārtām, valsts garīgās sirds un labāko smadzeņu vēsture. Šeit strādāja, gāja bojā liels neatkarīgās Latvijas inteliģences virsslānis. Šeit izveidojās liela daļa jaunās Latvijas inteliģences, kura pirms desmit gadiem atklāti pacēla neatkarīgās Latvijas karogu. Galvenās universitātes vēsture valstī ļauj saprast nacionālās inteliģences attīstību, tās sasniegumus un lomu valsts dzīvē, ja vien šis process netika traucēts. Latvijas Republiku, kura atradās nacistiskās Vācijas un komunistiskās PSRS totalitāro un pasaules iekarošanas karo režīmu eksplozijas zonā, 1940.–1945. gadā divreiz "atbrīvojusi" boļševistiskā PSRS un vienreiz – 1941. gadā – nacistiskā Vācija. Rezultātā no saviem 80 pastāvēšanas gadiem, kurus mēs atzīmējam 1999. gadā, 50 gadus (62,5 %) mūsu *Alma Mater* ir atradusies nacistiskās Vācijas un komunistiskās PSRS okupācijas varā. Tāpat kā Latvijas valsts, arī tās Universitāte bija ar militāru spēku okupēta un divu totalitāru monoideoloģiju apspiesta. Tāpat kā Latvijai visus okupācijas gadus nebija starptautiski atzītas likumīgas vadības, LVU nebija starptautiski pieņemamas Satversmes un akadēmiskās brīvības. Latvijas Valsts universitāte, tāpat kā latviešu inteliģences vairākums, nespēja iet akadēmiskās brīvības ceļu, kuru bija uzsākusi iet un gribēja turpināt iet. LVU bija okupētas valsts okupēta universitāte ar kompartokrātijas ieceltu vadību. Okupācijas varas apspiesti bija mācību spēki, studenti; politizēts mācību un audzināšanas darbs. To veicināja gan Latvijas PSR, gan Universitātes pakļaušanās šai varai, kolaboracionisti no pašu tautas vidus, kuri padarīja okupāciju par mazāk caurspīdīgu.

Latvijas Valsts universitātes vēstures pētīšana okupācijas gados ir Universitātes attīstības (mācību, zinātniskais, sabiedriskais darbs) gaitas attēlojums. Tā ir arī "norēķināšanās" ar pagātni, tās pārvarēšanas mēģinājums. Latvijas Universitātes Satversme noteica, ka "Universitāte ir augstākā zinātnes un izglītības iestāde valstī" (1. §). "Universitāte ir autonoma iestāde, kas uz savas Satversmes pamata patstāvīgi veido savu dzīvi un veic savus uzdevumus" (4. §). Tāpēc jāmēģina noskaidrot, ciktāl un kādās jomās Universitāte pastāvēja un attīstījās kā Latvijas kultūras uzturētāja un kā un kādos virzienos Universitātes darbība okupācijas gados tika traucēta. Jākonstatē tās attīstības galvenie posmi un traucēkļi. Jāmin katedras, kuras ne tikai maz deva akadēmiskai izglītībai un zinātnei, bet varbūt pat izplatīja pseidozinātni un galvenokārt veicināja mācībspēku un studentu sovjetizāciju. Jāmēģina parādīt ideoloģisko spaidu sistēmu (administrācija, kompartokrātija, slepenā politiskā uzraudzība u. c.), tās darbības efektivitāti. Lai izprastu LU šodienu un tuvāko rītdienu, jānoskaidro, cik tālu dažādās Universitātes dzīves formās okupācijas laiku nelaime

Latvijas Universitātes BIBLIOTĒKA

sniegusies un varbūt sniedzas vēl šodien, kaut arī citas nacionālas universitātes mums nebija un nav. Jāmēģina skaidrot okupācijas sekas (nenoliedzot to, kas bijis arī pozitīvs), kaut arī šodien mūsu rokās trūkst daudzi svarīgi materiāli, lai to izdarītu. Jāparāda Universitātes mācībspēku un studentu atklātā un klusā, garīgā pretošanās komunistiskajai monoideoloģijai, šīs pretošanās formas, cēloņi un rezultāti, kā arī pašcenzūra un kolaboracionisms. Jāatsedz neapejamie piespiešanas virzieni kolaboracionismam un sovjetizācijai. Jānoskaidro mācībspēku un studentu ārzemju sakaru formu un ārzemju literatūras (zinātniskie komandējumi, piedalīšanās zinātniskajās sesijās, stažēšanās, ārzemnieku lekcijas) ietekme monoideoloģijas destabilizācijā mācībspēku un studentu apziņā un rīcībā. Protams, šeit skarti arī daži aspekti par LVU vēstures literatūru, vēstures avotiem un problēmām, lai noteiktu LVU vēstures pētīšanas stāvokli un izvirzītu problēmas. Minēti tikai daži skaidrojamie jautājumi. Šīs grāmatas autori centīsies palīdzēt lasītājam rast priekšstatu par LVU vēsturi. Autori apzinās lielo atbildību nesenās pagātnes un nākotnes priekšā, kuru tiem uzliek pieskaršanās un vērtējumi Latvijas un latviešu tautas garīgā centra darbībai divu totalitāro impēriju okupācijas gados. Taču varbūt ar Latvijas Universitātes okupācijas laika pagātnes pārvarēšanu jāsāk plašāka visas okupētās Latvijas vēstures pārvarēšana, t. i., patiesības atzīšana, kas dīvainā kārtā nenotiek.

Grāmata "Latvijas Valsts universitātes vēsture 1940–1990" uzrakstīta 1997.–1999. gadā un atspoguļo pašreiz pieejamos vēstures avotus un pašreizējo pētīšanas stāvokli. Taču šim pētījumam ir vairākas pirmreizējas iezīmes. Pirmkārt, autoru kolektīvs sastāv no LVU vēstures speciālistiem. Starp viņiem ir LVU mācībspēki un studenti, kuri darbā izmanto arī ārpusavotu zināšanas. Otrkārt, visi autori ir profesionāli vēsturnieki. Treškārt, grāmatas struktūra ir oriģināla un nav norakstīta no kādas citas universitātes vēstures. Ceturtkārt, LVU vēsture skatīta kontekstā ar brīvās LU darbību pirmsokupācijas posmā, brīvās LU paralēlstruktūrām Rietumos, iespēju robežās ieskicējot arī brīvās LU darbības atjaunošanu neatkarīgajā Latvijā 90. gados. Piektkārt, darbs plaši balstās uz vēstures pirmavotiem, kuri zinātniskā apritē ieviesti pirmo reizi. Diemžēl darbu ierobežoja līdzekļu trūkums, kas neļāva doties komandējumos uz Maskavu un Eiropas arhīviem (Baltijas Universitāte) un bibliotēkām, lai iegūtu Rīgā nepieejamos vēstures pirmavotus un jaunāko literatūru.

LVU dzīve bija bagātāka, daudzveidīgāka, nekā tā atspoguļojusies vēstures rakstītajos avotos un laikabiedru atmiņās. Savukārt pat pieejamos vēstures avotos un laikabiedru atmiņās atspoguļotā dzīve bija plašāka un dažādāka nekā attēlota šajā grāmatā. Taču LVU dzīves tēlojums šajā grāmatā sakārtots pēc vēstures zinātnes principiem, mūsdienu izglītotajiem cilvēkiem saprotamā izziņas veidā, izvēloties būtiskākos vēstures avotus un konfrontējot ar laikmeta norisēm, pētījumiem un autoru personisko pieredzi. Tomēr no vairāku jautājumu skaidrošanas Universitātes dzīvē autori atteikušies. Tie galvenokārt ir LVU saimnieciskie un tehniskie jautājumi, ēku kapitālremonti un celtniecība, Universitātes ikdienas dzīve, kuri varētu papildināt un skaidrot šeit analizētos jautājumus. Līdzekļu trūkuma dēļ nav izmantoti kompjūteri statistisko datu analīzei. Autoru vērtējumu par LVU vēsturi vienlaikus ietekmējuši vairāki faktori. Te vispirms minama autoru pasaules uzskata pieeja īstenības atainojumam. Otrkārt, autoru tēlojumu ietekmēja tiešais postkomunisma

laikmets, kad pretstatā gadu desmitiem novērotajam sociālisma celtniecības pārspīlētajam laķējumam pēcokupācijas gados radusies vēlme apskatīt LVU vēsturi arī objektīvāk, neizslēdzot agrāk neatļautos un noklusētos faktus un norises. Treškārt, vērtējumus ietekmēja arī atsevišķu autoru politiskā pārliecība un viņu uzskati par okupācijas laiku. Grāmatas sastādītājs, kaut arī nepiekrīt visām iespējamām pārvirzēm, tomēr tekstā tās atstājis nemainītas, jo katram autoram ir tiesības izteikt savas domas. Ceturtkārt, dažu autoru nodaļu tēlojumā sastopamie atkārtojumi, cik iespējams, mēģināti novērst, taču dažkārt tie bija tā organiski ietilpināti autora tekstā, ka, nemainot saturu, nebija iespējams atkārtojumus svītrot. Tāpēc tie saglabāti – cienībā pret autora domu suverenitāti. Piektkārt, grāmatā izteiktās domas var arī nesakrist ar Universitātes darbinieku un vadības domām.

Latvijas Universitātes vēstures pētīšanai okupāciju gados, pirmkārt, ir zinātniska nozīme, jo šis periods Latvijas vēsturē plašāk nav profesionālu vēsturnieku pētīts. Otrkārt: Universitātes piecdesmit gadu analīze nepieciešama, lai skaidrotu mūsdienu Universitātes problēmas un rastu labākos LU attīstības risinājumus nākotnē.

Latvijas Valsts universitātes vēsture uzrakstīta pēc pirmā pēckara gados likumīgi ievēlētā rektora prof. Jura Zaķa ierosinājuma 1997. gadā un ar viņa atbalstu, sagatavota un izdota par LU līdzekļiem.

Atzīmējot LU 80. gadadienu un laižot klajā šo pētījumu par Latvijas Valsts universitātes vēsturi, jāatzīst, ka vēsturnieku darbs šajā jomā atrodas tikai sākuma posmā. Vēsturnieki vēl ir lieli parādnieki savai *Alma Mater* un tās devīzei "Zinātnei un Tēvzemei". Autori paliek stingrā pārliecībā, ka jaunā vēsturnieku paaudze, kurai būs pieejami arī mums nepieejamie materiāli un jaunās vēsturnieku darba metodes, šo parādu nokārtos.

Grāmatas priekšvārdu uzrakstījis profesors Juris Zaķis; ievaddaļas, III, IV, VI un VIII daļu, kā arī noslēgumu un grāmatas rezumējumu – Heinrihs Strods; I, II un V daļu – vēstures maģistrs Arturs Liepiņš; VII daļu – vēsturnieks Āris Puriņš; IX daļu – vēsturniece Irēna Ondzule, X daļu – vēstures maģistrs Juris Ciganovs; bibliogrāfijas rādītāju veidojuši Latvijas Universitātes bibliotēkas bibliogrāfi Diānas Paukšēnas vadībā. Personu rādītāju sastādījusi Dr.hist. Dzidra Paeglīte. Dokumentus un materiālus no svešvalodām tulkojušas I. Eltiņa un B. Stroda. Ilustrācijas no LU muzeja fondiem un autoru personiskajiem arhīviem publicēšanai sagatavojusi I. Ondzule. Grāmatu recenzējuši Dr. habil. hist. Ojārs Niedre, Dr. habil. hist. prof. Alberts Varslavāns, LU galvenā bibliogrāfe Laima Laroze, LU Ārzemju daļas vadītāja Aline Gžibovska.

Izsaku pateicību LVA arhivārei Inesei Janovskai, LU arhivārēm Anitai Kalniņai un Baibai Zālītei par arhīva materiālu meklēšanu un kopēšanu. Vislielākā pateicība LU rektoram prof. Jurim Zaķim par ierosinājumiem un atbalstu šīs grāmatas tapšanā.

*Feci, quod potui, faciant meliore potentes.**

1999. gada 20. aprīlī *Heinrihs Strods*

* Es darīju, ko varēju, kas var, lai dara labāk. – *Lat.*

LVU HISTORIOGRĀFIJAS UN AVOTU APSKATS

1. Literatūras apskats

Par Latvijas Valsts universitātes vēsturi 1940.–1990. gadā publicētas vairākas Universitātes jubileju grāmatas, daudzi zinātniskās periodikas raksti. Jubilejas grāmatas, tāpat lielākā daļa rakstu, sevišķi avīžu raksti, publicēti okupētajā Latvijā. Tāpēc visi šie darbi ir valsts cenzūras un autoru pašcenzūras skarti. Pēc sava idejiskā satura tie piederēja marksistiskajai (padomju) historiogrāfijai. Tikai neliela daļa rakstu publicēta ārzemēs, nav valsts cenzūras skarta un attiecās uz Latvijas demokrātisko historiogrāfiju.

LVU vēstures pētīšana okupācijas laikā Latvijā pēc formas it kā turpināja LU fakultāšu un katedru darbības aprakstu metodiskās tradīcijas. Publicētās grāmatas, atzīmējot Universitātes desmitgadi[1] un divdesmitgadi[2], strukturāli ļoti līdzīgas LVU četrdesmitgadu[3], sešdesmitgadu[4] un daļēji arī septiņdesmit piecu gadu[5] jubilejas izdevumiem. Iznākuši arī speciāli statistikas krājumi[6] un citas grāmatas[7], kurās atspoguļota Latvijas Valsts universitātes darbība. Vienīgais informācijas avots par LVU vēsturi bija okupācijas varas cenzētā literatūra un statistika.

Okupētajā Latvijā publicētajos izdevumos, ja neņem vērā jaunu faktisko materiālu (sevišķi publicētos mācībspēku un studentu sarakstus), Universitātes vēsture ir politizēta, slavējot esošus vai iedomātus sasniegumus. 1957./58. mācību gadā uzrakstītajā grāmatas "Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitāte 40 gados (1919–1959)" iedaļā "Komunistiskās partijas organizācija"[8] uzskaitīti LVU kompartijas komitejas un fakultāšu biroju sekretāri, bet nav sniegti nekādi dati par Universitātes kompartijas organizācijas biedru skaitu, dinamiku, ne arī tās darbības virzieniem. Nevienā cenzūrai pakļautās literatūras grāmatā un rakstā nav minēts, ka LVU pastāvēja Kara katedra, LVU I (slepenā) daļa un II (mobilizācijas

1 Latvijas Universitāte, 1919.–1929. – Rīga, 1929. – 615 lpp.
2 Zinātne tēvzemei divdesmit gados, 1918–1938. – I. – Rīga, 1938; II. – Rīga, 1939.
3 Latvijas Valsts universitāte 40 gados (1919–1959). – Rīga, 1959. – 456 lpp.
4 Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitātei 60 gadi. – Rīga, 1984.– 215 lpp.
5 Latvijas Universitāte 75. – Rīga, 1994. – 559 lpp.
6 Augstākā un speciālā izglītība Latvijas PSR. – Rīga, 1964.
7 З. Б. Аустерс. Высшая школа Советской Латвии. – Рига, 1985.
8 Latvijas Valsts universitāte 40 gados (1919–1959). – Rīga, 1959. – 207.–209. lpp.

uzskaites) daļa. LVU vēstures rakstīšanas uzticēšanai fakultātēm un katedrām, kurās nebija profesionālu vēsturnieku, bija savas pozitīvas un negatīvas sekas. Šie autori parasti labi pārzināja fakultāšu un katedru darbu, centās parādīt to sasniegumus, veidojot sava veida atskaites par noteiktu laika posmu. Taču fakultāšu, katedru un citu institūtu darbība parasti tika apskatīta atrauti no citu fakultāšu un katedru darbības, no Universitātes darbības un attīstības kopumā. Rezultātā lasītājs nevarēja gūt priekšstatu par LVU mācībspēku korpusa, studiju, zinātniskā darba attīstību kopumā.

LVU četrdesmitās gadadienas sakarā 1959. gadā sagatavotie referāti aprobežojās ar LU pagrimuma attēlojumu "buržuāziskās" Latvijas laikā. Šeit, kā parasti, tika minēta studentu skaita samazināšanās laikā no 1931. līdz 1938. gadam – uz 77,5 %. Otrkārt, tika uzsvērts, ka Latvijā toreiz bija tikai trīs augstskolas.[9] Nosvērtāks savos secinājumos bija LVU prorektors doc. Artūrs Ozols referātā "P. Stučkas Latvijas Valsts universitātes zinātniskais darbs Latvijas PSR divdesmit gados". Runājot par 1941. gadu, doc. A. Ozols atzina: "Notika politiski administratīva rakstura pārkārtojumi, kas atspoguļojās galvenokārt mācību darbā. (..) Ideoloģiskie, metodoloģiskie pārkārtojumi zinātniski pētnieciskajā darbā vēl nespēja atspoguļoties kādos īpašos, jaunos zinātniski pētnieciskos darbos."[10] Līdzīgi varēja būt arī pārējie secinājumi – par mācību tehniskās nodrošinātības līmeni u. c. Atturīgāk autors mēģināja raksturot arī 50. gadu zinātniskos sasniegumus, kad, kā redzēsim, tādu faktiski Universitātē nebija. Protams, nekur netika minētas LVU mācību korpusa un studentu sastāva masveida politiskās tīrīšanas un mācībspēku korpusa kompartejizācija.

LVU 50. gadu jubilejas krājumā atbildīgais redaktors doc. Jānis Porietis priekšvārdā savam laikam netipiskā atklātībā atzinās: "Universitātes kolektīva zinātniskā un sabiedriskā darba dziļāka analīze un tā sabiedrisks vērtējums ir mūsu turpmākais uzdevums, kura izpildi ievērojami atvieglos arī šai izdevumā apkopotais faktu materiāls."[11] Šādam secinājumam būtu jāpiekrīt, ja šajā krājumā autori būtu apkopojuši visu iespējamo materiālu, arī par pašiem mācībspēkiem, zinātniskās bibliotēkas sastāvu utt. Faktu materiāls šajā izdevumā, tāpat kā citos okupācijas gados izdotajos izdevumos, ir stipri sijāts. Taču no šodienas vēsturnieka viedokļa jāsaka: labi, ka arī šāds materiāls tika izdots un šodien ar jaunu faktu materiālu dod iespēju okupācijas laika jubilejas krājumos patiesību lasīt arī starp rindām.

LVU 50 un 60 gadu jubilejām veltīto materiālu krājumu sastādīšanu vadījusi LVU administrācija politiskās ekonomijas docenta J. Porieša vadībā. LVU piecdesmitgadei veltīto brošūru krievu valodā uzrakstījis LVU rektors Valentīns Šteinbergs.[12] Šī brošūra patiesībā ir kompartijas propagandas garā saīsināts minētā LVU piecdesmitgadei veltītā izdevuma tulkojums krievu valodā. Acīmredzot kompartokrātija 60.–70. gados pēc nacionālkomunistu apspiešanas prasīja minētos izdevumus krievu valodā, kas liecinātu par visas impērijas augstskolu saplūšanu sociālisma uzvaras

9 Augstākās izglītības attīstība Latvijā 1938.–1939. g. – LVA, 1340. f., 8. apr., 1.l., 1.–41. lp.

10 Turpat.

11 Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitātes 50 gadi. – Rīga, 1969. – 6. lpp.

12 В. Штейнберг. 50-летие Латвийского государственного университета им. П. Стучки. – Рига, 1969.

rezultātā. Par to liecina jau minētās V. Šteinberga brošūras nodaļu nosaukumi: "Buržuāziskās reakcijas gadi"[13], "Universitātes uzplaukums"[14].

1. tabulā redzam, ka pārskats par LVU darbību aizņēma 7,8 %, fakultāšu atskaites – 39,3 %, bet absolventu saraksts – 52,6 %. Tātad šis, tāpat kā citi okupācijas laikā izdotie krājumi, bija faktu jēlmateriāla apkopojums. Taču arī propagandistisko materiālu pasniegšanas līmenis bija visai zems. Autori pat nav pacentušies izrēķināt procentus un analizēt LVU beidzēju skaitu 60. gados.[15] Varbūt arī tāpēc, ka secinājumi kompartokrātijai nebija visai izdevīgi. Tāpēc labāk tika nosaukti tikai skaitļi.

1. tabula

LVU 50 gadu jubilejas krājuma saturs

Nr. p.k.	Saturs	Lpp.	Lpp. skaits	Lpp. %
1.	LVU vēsture	1–28	28	8,1
2.	Fakultāšu un katedru atskaites	29–169	140	39,3
3.	Studentu saraksts	170–350	187	52,6

Paplašinoties ārzemju zinātniskajiem sakariem, radās nepieciešamība atspoguļot Universitātes vēsturi priekšniecībai un ārzemju apmeklētājiem. Pirmie mēģinājumi izstrādāt LVU vēsturi pasākti 1967. gadā, kad LVU kompartijas komiteja nodibināja LVU muzeja padomi un izstrādāja muzeja ekspozīcijas pamattēmas LVU vēsturei laikā no 1919. līdz 1966. gadam. Taču tematika tika pilnīgi pieskaņota tā laika propagandas prasībām.[16] Rezultātā ar cilvēkiem notika varas monologs, kas nedeva pareizu priekšstatu par notiekošajiem procesiem ne varai, ne cilvēkiem. Trūkstot atpakaļejošai saiknei ar dzīvi, šajos izdevumos un muzeja eksponātos arī padomju iekārta kļuva par autopilotu, kas vadīja sociālistisko sabiedrību uz iznīcību.

Daudz materiāla un secinājumu par LVU zinātniskās inteliģences attīstību 1946.–1980. gadā sniegusi Ilga Tālberga savā zinātniski pētnieciskajā darbā.[17] Kaut arī darbā uzsvērta LPSR ZA zinātniskās inteliģences attīstība un struktūra, tomēr plaši izmantotie arhīvu materiāli padara darbu par vienu no pirmajiem vērā ņemamajiem pētījumiem par LVU mācībspēku korpusa attīstību. Tas pierāda, ka LVU sākotnē bijusi republikas galvenā zinātniskās inteliģences bāze un arī kaltuve.

Doc. Jekaterīnas Ripas pētījumā par LVU kompartijas organizācijas vēsturi 1940./41. mācību gadā blakus plašam arhīvu un preses materiālu klāstam ieguldīts arī atmiņu materiāls. Darbā minētie fakti ieviesti zinātnē pirmo reizi, un no faktiskā materiāla viedokļa darbam ir informatīva nozīme.

13 В. Штейнберс. 60-летие Латвийского государственного университета им. П. Стучки. – с. 9.
14 15. lpp.
15 Я. Пориетис. 60-летие Латвийского государственного университета им. Петра Стучки. Рига, 1979. – с. 15.
16 LVA PA, 788. f., 1. apr., 53.l., 150.–151., 178. lp.
17 I. Tālberga. Padomju Latvijas zinātniskā inteliģence, 1996.–1980. – Rīga, 1982.

Zināmu ieguldījumu LU vēstures izpētē deva Baltijas starptautiskās zinātniskās konferences zinātnes un tehnikas vēstures jautājumos, kas notika, sākot ar 1959. gadu. Taču šajās konferencēs maz skarti LVU vēstures jautājumi, izņemot atsevišķus rakstus, kas veltīti ķīmijas attīstības jautājumiem.[18]

1984. gadā Latvijas padomju enciklopēdijā publicētajā rakstā "Latvijas Valsts universitāte", kaut arī principā turpināta padomju augstskolas neierobežota slavēšana, tomēr pieminēti arī zinātniskie sasniegumi un pazīstamo Universitātes zinātnieku vārdi ne tikai pēckara posmā. Šajā enciklopēdijas rakstā, kaut arī autori nesniedz aprēķinus procentos, starp rindām lasām, ka pat 1982./83. mācību gadā LVU klātienē studēja un saņēma pilnīgu izglītību 5405 (46,5 %) studenti, kas bija tikai 83,5 % no 1939./40. gada studentu kopskaita.[19]

Politiskās audzināšanas darbam grāmatu vēl 1986. gadā veltījis O. Roždestvenskis – "PSKP darbība augstākās un vidējās speciālās izglītības attīstībai mūsdienu apstākļos".[20] Par šī darba saturu un ievirzi liecina jau daži virsraksti: "Partijas vadība augstskolās un tās attīstības tendences Padomju Baltijā" (1. nod.), "Sabiedrisko zinātņu pasniegšana – svarīgākais partijas darba iecirknis" (2. nod.). Arī šīs grāmatas visai atlasītais materiāls sniedz zināmu ieskatu tajā kompartijas mehānismā, ko tā veica "Homo sovieticus" veidošanā, arī "sabiedrisko zinātņu" pasniegšanas, kuratoru darbības u. c. jomās. Šis apkopotais faktiskais materiāls, no kura autors izdarījis režīmam labvēlīgus secinājumus, būs arī turpmāk noderīgs Latvijas Valsts universitātes studiju salīdzinošai izpētei Baltijā.

Svarīga nozare, kura sekmīgi aizsākta jau okupācijas gados, ir LU–LVU mācībspēku biogrāfiskā izpēte. Biogrāfiskā metode zinātniecībā ne tikai spēja novērtēt savus zinātniekus, bet arī atklāja zinātnes attīstību caur personības prizmu. Pie šādiem darbiem pieder monogrāfija par prof. Paulu Stradiņu,[21] prof. Augustu Ķešānu,[22] prof. Augustu Kirhenšteinu,[23] prof. Paulu Valdenu,[24] LU profesoriem Robertu Akmentiņu (1880–1956), Paulu Mincu (1868–1941) un Arvedu Švābi (1888–1959).[25] Atšķirībā no LVU oficiālajiem jubilejas izdevumiem šie darbi ir īstenībai tuvāki nekā minētajos oficiālajos izdevumos sniegtie vērtējumi, sevišķi pēc 1990. gada.

18 Я. П. Страдынь. Развитие физической химии в Латвийском государственном университете им. П. Стучки за 50 лет (1919–1969) // Из истории естествознания и техники Прибалтики, т. II, VIII. – Рига, 1970. – с. 273–282; Г. К. Годе. Жизнь и деятельность профессора А. Д. Кешана // Там же. – с. 283–306.

19 LPE, 5,1 sēj. – 1984. – 752.–753. lpp.

20 О. Рождественский. Деятельность КПСС по развитию высшего и среднего специального образования в современных условиях. (На материалах Литовской ССР, Латвийской ССР, Эстонской ССР.) – Рига, 1986.

21 Profesors Pauls Stradiņš dzīvē un darbā. – Rīga, 1961.

22 Augusts Ķešāns dzīvē un darbā. – Rīga, 1981.

23 Augusta Kirchenšteina dzīve un darbs. – Rīga, 1957.

24 Я. П. Страдынь, Ю. И. Соловьев. Павел Иванович (Пауль) Валден. – Москва, 1988.

25 L. Birziņa. LU profesori Roberts Akmentiņš (1886–1956) un Pauls Mincs (1868–1941). Dzīve un darbība. – Rīga, 1992; L. Birziņa. Tiesību vēsturnieks Dr. iur. prof. Arveds Švābe. Darbs un dzīve. – Rīga, 1992.

Zinātniskos pētījumus Universitātē lielā mērā atspoguļo prof. J. Stradiņa darbs par Latvijas Zinātņu akadēmiju, kuras pētnieki darba apvienošanas kārtībā lasīja lekcijas Universitātē, ievērojami paaugstinot lekciju līmeni savā specialitātē.[26]

Par Tērbatas Universitātes vēsturi vērtīgus, hronoloģiski situētus zinātniskus darbus veikuši vācbaltiešu vēsturnieki un paši igauņi.[27] Savukārt Latvijas Universitātes problēmas nacistiskās Vācijas okupācijas gados risinātas M. Blanka darbā.[28] Latviešu vēsturnieki savas Universitātes monogrāfiskai izpētei pūles maz veltījuši. Iespējams, ka tas izskaidrojams ne tikai ar šīs universitātes jaunumu (sākumā notika LU vēstures materiāla uzkrāšana).

Otra LU vēsturei veltīto pētījumu grupa publicēta trimdā. Šie darbi pēc idejiskās ievirzes pieder neatkarīgajai latviešu historiogrāfijai. To liela daļa ir zinātniski pētnieciska rakstura un attiecas uz Latvijas Universitātes darbību Latvijas Republikas laikā vai stāsta par Universitātes mācībspēku likteņiem trimdā pēckara gados. Tā prof. H. Biezais pievēršas LU vēsturei un mācībspēku evakuācijai uz Vāciju nacistu okupācijas laikā, balstoties galvenokārt uz Vācijas arhīvu materiāliem.[29] Pie šīs grupas pētījumiem pieder J. Labsvīra darbs par prof. Kārli Balodi.[30] Latvijas Universitātes un Baltijas Universitātes mācībspēkus trimdā nopietni pētījis prof. E. Dunsdorfs.[31] Trimdā izdotie E. Dunsdorfa[32], K. Sātiņa[33], J. Āboliņa[34] darbi snieguši vērtīgu ieguldījumu arī LU zinātnieku likteņgaitu izpētē trimdā, galvenokārt biogrāfiskajā jomā. Kā zināms, LU darbības turpinājums ārzemēs bija Baltijas Universitāte 1946.–1949. gadā. Šīs universitātes darbība atspoguļota latviešu emigrācijas izdevumos, publicējot par to zinātniskus rakstus[35] un dokumentus.[36] Plašākais jaunākais izdevums ir Arnolda Grāmatiņa sakārtotais Baltijas Universitātes rakstu un fotogrāfiju krājums[37], kā arī mazāks LU izdevums.[38]

Otra trimdas pētnieku daļa mēģinājusi – galvenokārt pēc padomju preses materiāliem – izsekot LVU dzīvei un darbam okupētajā Latvijā. Balstoties uz trimdā

26 J. Stradiņš. Latvijas Zinātņu akadēmija. – I d. – Rīga, 1998.

27 Alma mater Tartuensis. H Palamets. – Tallin, 1977; История Тартуского университета, 1632–1982. – Таллин, 1982.

28 Blank M. Nationalsozialistische Hochschulpolitik (1941–1944). – Lueneberg, 1991.

29 H. Biezais. Sarežģījumi Latvijas Universitātē, 1941–1944 // Akadēmiskā Dzīve. – 1986. – Nr. 28. – 24.–33. lpp.; H. Biezais. Latvijas Universitātes mācībspēku izvešana uz Vāciju // Akadēmiskā Dzīve. – 1988. – Nr. 30. – 10.–17. lpp.

30 J. Labsvīrs. Prof. Kārlis Balodis kā zinātnieks un jaunu ideju autors // Akadēmiskā Dzīve. – 1969. – Nr. 11. – 36.–41. lpp.

31 E. Dunsdorfs. Baltijas Universitātes latviešu mācībspēki // Arhīvs. – XXIV sēj. – Melburna, 1984. – 225.–246. lpp.

32 E. Dunsdorfs. Mācībspēku mūža ilgums // Arhīvs. – 1981. – XXI. – 105.–114. lpp.

33 K. Sātiņš. Viņu piemiņa nezudīs (Mirušie mācībspēki un zinātnieki) // Arhīvs. – 1981. – XXI. – 115.–167. lpp.; XXIII. – 1983.

34 J. Āboliņš u. c. Latviešu zinātnieku īsbiogrāfijas // Arhīvs. – VII. –1967.

35 Latvju Enciklopēdija. – I sēj. – Stokholma, 1950–1951. – 192.–193.lpp.

36 Documents concerning Baltic University. – I–II. 1945–1949.

37 Baltijas Universitāte, 1946–1949. Rakstu un fotogrāfiju krājums / Sakārtojis Arnolds Grāmatiņš. – 1989; Baltijas Universitāte, 1946–1949. – Rīga, 1996.

38 Baltijas Universitāte, 1946–1949. – Rīga, 1996.

pieejamiem materiāliem, šādus pētījumus veikuši R. Markuss[39], M. Celms[40], J. A. Āboliņš[41] u. c. A. Namsona raksts "Latvijas Universitāte un tās reorganizācija 1940.–1972. gadā"[42] balstās galvenokārt uz statistikas krājumos, presē un LVU jubilejas izdevumos publicēto faktisko materiālu. Pretēji raksta nosaukumam, tajā apskatīta arī LU darbība līdz 1940. gadam, kā arī pārējās Latvijas augstskolas un Zinātņu akadēmijas institūti. LVU vēsturei rakstā patiesībā veltītas tikai dažas lappuses, tradicionāli apskatot atsevišķu fakultāšu darbu, izmantojot visai fragmentārus publicētos materiālus. Lasītājs nesaņem raksta nosaukumā pieteikto informāciju. Taču raksta publicēšanai vācu valodā 1973. gadā ārzemēs bija nozīme interesentu iepazīstināšanai ar stāvokli Latvijā, vēl jo vairāk tāpēc, ka autors raksta visai objektīvi. Artura Sonsa darbs "Universitāšu izcelšanās un to tālāka attīstība Baltijā"[43] veidots tikai no publicētajiem materiāliem. Darbs skar pēckara gadus, taču balstās uz okupācijas laikā izdotajām enciklopēdijām, rakstu krājumiem, žurnālu un avīžu rakstiem un jaunu informāciju nesniedza, tomēr veicināja vācu valodā lasošo iedzīvotāju iepazīstināšanu ar Latvijas Valsts universitāti.[44]

Tātad pašreizējo Universitātes vēstures pētīšanas stāvokli, pirmkārt, var raksturot ar gandrīz pilnīgu kādreiz spēcīgās vācbaltiešu historiogrāfijas nepastāvēšanu, nelielu nacionālās historiogrāfijas devumu un okupācijas valsts cenzētās literatūras dominanci. Otrkārt, okupācijas laikā Universitātes vēsturi parasti rakstīja nevis profesionāli vēsturnieki, bet katedru un fakultāšu vadītāji; tā rezultātā nav sniegta Universitātes zinātniskā un mācību darba vēsture, bet gan Universitātes strūktūrvienību labāki vai sliktāki pārskati. Okupācijas laikā publicētā Universitātes vēstures literatūra nedod iespēju konstatēt Universitātes, jo sevišķi Universitātes toreizējās vadības un cenzūras slēpto faktisko vēsturi. Tāpēc LVU vēstures pētniecība bija jāsāk no jauna, izmantojot visus pieejamos pirmavotus un speciālistus. Šādi apstākļi sāka veidoties 1991. gadā, kad Latvijas tauta ar mierīgiem līdzekļiem radikāli mainīja savas vēstures kursu.

Jauns posms LVU vēstures pētīšanā tika uzsākts tūlīt pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas ar Latvijas Universitātes rektora prof. J. Zaķa 1992. gada 14. maija pavēli LU 75 gadu jubilejas sakarā "Izdot Latvijas Universitātes vēsturi 1919.–1994. gadā". Redakcijas kolēģija prof. A. Varslavāna vadībā veica lielu darbu autoru kolektīva organizēšanā Latvijas Universitātes vēstures izstrādāšanai LU 75 gadu darbības sakarā. Blakus atsevišķu Universitātes struktūrvienību vēsturei šajā grāmatā[45], kas iznāca 1994. gadā, publicēti pirmie zinātniskie pētījumi par Latvijas

39 M. Markuss. Latvijas Universitāte laika griežos // Akadēmiskā Dzīve. – 1980. – Nr. 22. – 3.–6. lpp.

40 M. Celms. Vidējās un augstākās mācību iestādes okupētajā Latvijā // Akadēmiskā Dzīve. – 1962. – Nr. 5. – 73.–78. lpp.

41 J. A. Āboliņš. LU Medicīnas fakultāte Otrā pasaules kara laikā // Akadēmiskā Dzīve. – 1972. – Nr. 14. – 58.–65. lpp.

42 A. Namsons. Die Universität Lettlands und Ihre Reorganisation in der Zeit von 1940–1972 // Acta Baltica. – 1973. – S. 102.–133.

43 A. Sons. Die Entstechung der Universitäten im Baltikum und ihre weitere Entwicklung // Acta Baltica. – XXII. – S. 63.–112.

44 Turpat. – 95.–109. lpp.

45 Latvijas Universitāte, 75. – Rīga, 1994.

Universitātes priekšvēsturi un Latvijas Universitātes vēsturi 1919.–1940. gadā.[46] Rakstot par Latvijas Valsts universitātes vēsturi, autoru kolektīvs aprobežojās ar Universitātes hroniku 1944.–1993. gadā[47], kam nenoliedzami bija nozīme šī perioda Universitātes vēstures apzināšanā. Pozitīvi vērtējams arī jubilejas izdevumu tradicionālais absolventu (1979.–1993.) un darbinieku saraksts.[48] Taču padomju Latvijas studentijas pētījumu jomā mēs pašreiz tālu atpaliekam no krievu zinātniekiem, kuri jau pirms pāris gadiem sākuši nopietnus zinātniskus pētījumus par studentu kustību PSRS.[49]

Viens no pirmajiem mēģinājumiem vērtēt LVU vēsturi patiesības gaismā bija prof. J. Straḍiņa referāts Latvijas Kinematogrāfistu savienības plēnumā "Pateiktais un nepasacītais" 1988. gada 8. aprīlī, kurā parādīta kompartijnieku J. Niedres, J. Vaivoda, J. Bumbiera, A. Pelšes cīņa pret Latvijas Universitātes zinātniekiem.[50]

Latvijas Valsts universitātes vēstures izpētes stāvokli jau Latvijas nacionālās atdzimšanas posmā vislabāk, šķiet, raksturojis profesors J. Straḍiņš. "Pēckara Universitāte bija manas paaudzes *Alma Mater*, kāda viņa toreiz bija, pagaidām atturēšos no kategoriska sprieduma – par Universitāti tajos laikos daudz vēl jāpēta, jāvērtē un jāpārdomā."[51] Šis ievērojamā zinātnieka atturīgais spriedums sevišķi nozīmīgs tāpēc, ka autors bija laikabiedrs un jau kopš bērnības daudzējādi saistīts ar LVU dzīvi un darbu.

Latvijas sabiedrības liela daļa vēl nav spējīga droši skatīties uz okupācijas un tās ietvaros arī uz LVU vēsturi, tāpat kā uz visu pārējo vēsturi. Daudziem tūkstošiem LVU vēsture nav vienkārši vēsture, bet viņu dzīves daļa. Tas attiecas arī uz šīs grāmatas autoriem un konsultantiem, kuru lielākā daļa ir bijuši LVU studenti un darbinieki. Rezultātā LVU vēsture kļūst par viņu dzīves daļu, vēstures atmiņu. Šāds stāvoklis, no vienas puses, veicina, bet, no otras puses, ierobežo LVU vēstures šī perioda rakstīšanu. Vēstures atmiņa kā vissubjektīvākais vēstures avots var vienlaikus nosodīt vai attaisnot vēsturiskās norises. Vēsturei kā zinātnei tādu tiesību nav un nevar būt. Pirmkārt, tāpēc ka vēsture nav pagātnes tiesnesis, bet tā ar neapstrīdamiem faktiem un to analīzi var palīdzēt izprast LVU vēsturi. Latvijas Universitātei kopumā ir pietiekami spēka, lai skatītos patiesībai acīs. Jo šodien būsim godīgāki pret patiesību, jo būsim brīvāki nākotnē. Latvijas Universitātes nākotne daudzējādā ziņā slēpjas LVU vēsturē.

46 J. Straḍiņš. Akadēmiskā izglītība Baltijā un Latvijas Universitātes priekšvēsture // Latvijas Universitāte, 75. – Rīga, 1994. – 13.–44. lpp.; H. Strods. Latvijas Universitāte, 1919–1940 // Turpat. – 45.–70. lpp.

47 Turpat. – 71.–87. lpp.

48 Turpat. – 328.–556. lpp.

49 Студенческие брожения в СССР // Вопросы истории. – 1997. – Ном. 1. – с. 3–29.

50 J. Straḍiņš. Vecas kinohronikas noskatoties // Trešā Atmoda. – Rīga, 1992. – 332.–345. lpp.

51 J. Straḍiņš. Latvijas Universitāte, tās saknes, nākotne, nozīme zinātnē // Akadēmiskā Dzīve. – 1990. – Nr. 30. – 22. lpp.

2. LVU vēstures avotu apskats

LVU vēstures pētījums tuvināsies zinātnei vispirms par tik daudz, par cik daudz šis pētījums balstīsies uz neapstrīdamiem vēstures avotiem un to zinātnisku atlasi. Maksimāla vēstures avotu izmantošana ir svarīgs priekšnoteikums zinātniski pareizam LVU vēstures tēlam, kas var kļūt par pamatu turpmākai Universitātes vēstures izpētei. Šie vēstures pirmavoti iedalāmi trijās galvenajās grupās: arhīva materiāli (nepublicētie vēstures avoti), statistikas un preses materiāli (publicētie vēstures avoti) un atmiņu materiāli. Jāievēro arī attēlu un lietiskie avoti – ēkas, iekārtas u. c. Ne tikai LVU vēstures izpēte, bet arī LU vēstures izpētes viens no vājākajiem punktiem ir bijis tieši nepublicēto vēstures avotu neizmantošana.

Jau 1993./1994. gadā, strādājot pie LU 1919.–1940. gadu vēstures, bija jākonstatē, ka arhīvu materiāli Universitātes vēstures rakstīšanā faktiski nav izmantoti. Universitātes okupācijas gadu vēstures avotu stāvoklis ir daudz bēdīgāks. LVU arhīvs visā visumā nodots LVA vai glabājas Latvijas Universitātes arhīvā,[52] bet daudzi okupācijas iestāžu arhīvi, kas noteica Universitātes darbību, atrodas ārpus Latvijas. Te, pirmkārt, minams Okupēto Austrumu apgabalu ministrijas arhīvs, kas glabājas Vācijas Federālarhīvā Koblencā,[53] un Vācijas Drošības policijas arhīvs.[54] Izmētāti dažādos arhīvos un ļoti nepilnīgi saglabājušies Latvijas pašpārvaldes, Ostlandes reihskomisāra un Rīgas ģenerālkomisāra arhīvi.

Universitātes liktenis nacistiskās Vācijas okupācijas laikā pētīts, izmantojot Vācijas okupācijas pārvaldes iestāžu arhīvu,[55] Latvijas pašpārvaldes iestāžu arhīvu[56] un Latvijas Universitātes arhīva senos fondus.[57] Šie arhīvu fondi ir saglabājušies fragmentāri, taču sniedz svarīgu, bet ne visu materiālu. Tāpēc Universitātes vēstures pētniecībā izmantoti arī Austrumu apgabalu reihsministrijas[58] un citi Vācijas arhīvu fondi, starp kuriem nozīmīgākais ir Ostlandes reihskomisāra arhīvs.

Universitātes vēstures pētīšanā pēckara posmā nozīmīgi ir PSRS Augstākās izglītības ministrijas un tās Augstskolu (universitāšu) pārvaldes, VK(b)P (PSKP) CK arhīvi, ieskaitot VK(b)P CK Latvijas biroja arhīvu,[59] kas visi glabājas Maskavā.

Universitātes vēstures pētīšanā līdz šim plašāk nav izmantoti LK(b)P (LKP) CK,[60] LKP Rīgas pilsētas[61] un Kirova rajona kompartijas komiteju arhīvi. Nav izmantoti arī Komunistiskās partijas LVU komitejas[62] un komjaunatnes komitejas

52 Materiāli abos arhīvos saglabāti nepilnīgi, bet laika posmā pēc 1991. gada nodoti LU arhīvā visai fragmentāri un vēl neļauj pētīt notiekošos procesus.
53 Reichsministerium für die besetzten Ostgebiete. Vācijas Federālarhīvs Koblencā (FAK), fonds R 6.
54 Reichssicherheitshauptamt. Turpat, fonds R 58.
55 LVA, P–69, Rīgas ģenerālkomisārs; LVA, P–70, Ostlandes reihskomisārs.
56 LVA, P–97, Iekšlietu ģenerāldirekcija.
57 LVVA, 7432. f., Latvijas Universitāte.
58 FAK, R6 fonds.
59 Krievijas jauno un jaunāko laiku dokumentālo materiālu glabāšanas un izpētes centrs, 600. fonds.
60 LVA PA, 101. fonds.
61 LVA PA, 102. fonds.
62 LVA PA, 788. fonds.

arhīvi, kas dotu iespēju noskaidrot kompartokrātijas darbības virzienus, formas un rezultātus Universitātē. Arhīvi gan nevar atklāt visus LVU dzīves notikumus, jo kompartokrātijā, tāpat kā visos totalitārajos režīmos, pastāvēja t. s. telefona zvana un mutiska rīkojuma tiesības. Šie "norādījumi no augšas" komunistiem un komjauniešiem bija obligāti, taču tie neatspoguļojas parastajos vēstures avotos. Vēl smagāks ir jautājums par LVU ārējās un iekšējās politiskās uzraudzības darbību. No LPSR NKVD – VDM – IeM – VDK sniegtajām izziņām par LVU konkrētu mācībspēku, fakultāšu un katedru darbību LK(b)P (LKP) CK arhīvā saglabājušies tikai šo izziņu ienākšanas un atpakaļ nosūtīšanas numuri. Par iekšējo politisko uzraudzību nereti mēs zinām vairāk, bet likums pašreiz aizsargā šo personu anonimitāti. Tāpēc še apstāsimies tikai pie pētniekiem pieejamo un atļauto arhīvu apskata.

LVU dzīves svarīgāko jautājumu izlemšana bija koncentrēta LPSR faktiskā augstākā valsts varas orgāna – LK(b)P (LKP) CK rokās. Šeit izskatītie svarīgākie jautājumi LKP CK arhīvā, pēc toreiz sastādītā klasifikatora, iekļauti G–4(3) nodaļā "Partijas vadošā loma vidējās speciālajās un augstākajās mācību un zinātniskajās iestādēs". Saglabājušies LK(b)P CK biroja lēmumi liecina, ka LK(b)P CK jau ar pirmajām Latvijas okupācijas dienām pārkāpa Latvijas Universitātes Satversmi: ar rektoru iecelšanu, LU restrukturēšanu, ar t.s. vispārējo vai sabiedrisko zinātņu katedru nodibināšanu, ar kontroli pār mācību korpusa un studentu kontingenta sastāvu un darbu.

Latvijas Valsts universitāte bija lielākā Latvijas augstskola, kas gatavoja akadēmiski izglītotu personālu ne tikai saimniecībai, izglītībai un kultūrai, bet arī okupācijas varas administrācijai un represīvajām iestādēm. Tāpēc LPSR galvenais faktiskais valsts varas orgāns – LKP CK un LKP CK Rīgas pilsētas komiteja, Kirova rajona komiteja, kā arī LPSR Augstākās izglītības ministrija un LPSR VDK pievērsa šai augstskolai lielāku uzmanību nekā citām tām pakļautajām augstskolām. LKP CK arhīvā glabājas ap 500 lietu, kurās ir dokumentālie materiāli par LVU vēsturi, sākot no 1940. gada 18. septembra līdz 1990. gadam.[63] Šeit atrodami ne tikai ziņojumi un lēmumi par stāvokli LVU,[64] gatavošanos mācību gadam,[65] studentu uzņemšanas plāni u. c. materiāli. Sevišķi nozīmīgas ir izziņas – pielikumi pie LKP CK lēmumiem, kas atklāj lēmumu konstatējošajā daļā pieminētos faktus. LVU darba vadīšanu par savu pienākumu uzskatīja arī LKP Rīgas pilsētas komiteja[66] un Rīgas pilsētas Kirova rajona komiteja, kuru arhīvos saglabājušies it kā mazāk svarīgi, bet dažkārt vēl konkrētāki dokumentālie materiāli par LVU darbību.

Grāmatas uzrakstīšanā plaši izmantoti LVU kompartijas organizācijas biroja (komitejas) arhīva materiālu 107 sējumi.[67] Tajos saglabājušies dokumenti par augstākstāvošo instanču rīkojumu izpildi un arī par komunistu iniciatīvām Universitātē. Īpaši tas attiecas uz PSKP un LKP kongresu un CK plēnumu lēmumu īstenošanu, kā arī PSRS uzsāktajām kampaņām cīņā pret kosmopolītismu,

63 LVA PA, 101. fonds.
64 Turpat, 1. apr., 8.a l.; 1. apr., 25. l.; 9. apr., 21. l. u. c.
65 Turpat, 3. apr., 12. l.; 7. apr., 17. l.; 15. apr., 26. l.
66 Turpat, 102. fonds.
67 Turpat, 788. fonds.

alkoholismu u. c. jautājumiem. Te jāpiezīmē, ka komunistiskajā totalitārismā kompartijas sauklis dažkārt nozīmēja pavisam citu, nekā tas burtiski noteica. Tā cīņa pret kosmopolītismu faktiski nozīmēja – ierobežojiet ebrejus, bet cīņa par proletārisko internacionālismu – rusifikāciju, utt. Nozīmīgi ir LVU kompartijas komitejas materiāli par LVU administrācijas, dekānu, katedru vadītāju un sabiedrisko zinātņu katedru mācībspēku apstiprināšanu amatos vēl pirms balsošanas LVU Padomē un konkursa rezultātu pasludināšanas; lēmumi par LVU darbinieku apbalvošanu ar ordeņiem un medaļām, goda nosaukumiem, vieglo automašīnu piešķiršanu un dzīvokļu sadali "saviem ļaudīm". Pastāvot minētajām plaši izplatītām telefonrīkojumu un mutisko direktīvu tiesībām, pašreiz ne vienmēr varam noteikt LVU kompartijas komitejās pieņemto lēmumu un rīcības cēloņus, iemeslus un rezultātus. Vairākkārtējie lēmumi, kuri pieņemti, izpildot LKP CK plēnumu vai biroja lēmumus, jāuzskata par augstākās varas gribas izpausmēm. Taču bija arī lēmumi, kas, pieņemti pēc kompartijas biedru iniciatīvas "no apakšas", t. i., faktiski no LVU vadītāju un darbinieku puses, nereti atgriezās caur LKP CK vai rajonu komitejām.

Taču šiem kompartijas materiāliem ir atšķirīgs ticamības līmenis. LVU faktiskais stāvoklis labāk atspoguļojas LVU kompartijas biroja (komitejas) sēdēs; daudz labāks stāvoklis ir tēlots LVU slēgtajās sapulcēs un vēl jo vairāk – kompartijas atklātajās sapulcēs. 1955. gada 19. oktobra LVU kompartijas komitejas sēdē atzīts, ka "zinātniskajā darbā iestājies sastingums". Trūkst mācībspēku ar zinātniskiem grādiem (50 %). "Universitātes Zinātņu daļai jāskatās, kurus mācībspēkus var ieteikt zinātniskā nosaukuma piešķiršanai bez zinātniskā grāda disertācijas aizstāvēšanas."[68] Atzīts, ka prof. Širokovs kā zinātņu prorektors netiek galā ar zinātniskā darba vadīšanu. Taču LVU kompartijas pilnsapulcē 1955. gada 26. oktobrī šādu negatīvu atzinumu nebija. Tādu, protams, nebija arī LVU gada atskaitē un ziņojumos LKP CK par Universitātes sasniegumiem, nerunājot par atklāto statistiku un presi, kur viss gludi gāja "uz priekšu un augšu", lidinoties nebijušos augstumos.

LVU kompartijas komiteja atzina, ka pat visi no PSRS vecajām republikām "importētie" mācībspēki nav morāli nevainojami. Tā, piemēram, doc. Z. Rahļins, kurš lasīja administratīvo tiesību kursu, jau ilgāku laiku konsultācijas un eksāmenus studentēm nozīmējot mājās. Tikai iesaistot novērošanā kriminālmilicijas darbiniekus un ierīkojot slēpņus, atklāja, ka doc. Z. Rahļins savā dzīvoklī ar studentēm rīko iedzeršanu, izmanto tās seksuāli un ieraksta atzīmes bez eksāmena kārtošanas. To apstiprināja arī pārbaudes komisija, un komunistu Z. Rahļinu 1955. gadā no darba atbrīvoja.[69]

LVU kompartijas komitejai ir bijusi slepenās sarakstes lieta, ko viens sekretārs nodevis otram,[70] taču arhīvā tā pašreiz nav saglabājusies. Samērā plašs ir materiāls par LVU vadošo komunistu Avena, Lučanska un vairāku citu noziegumiem.

Otrā līmeņa oficiālie materiāli, galvenokārt sarakste un LVU atskaites, saglabājušies "Latvijas PSR Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministrijas

68 LVA PA, 788. f., 1.apr., 28.l., 6. lp.

69 Заключение комиссии по расследованию персонального дела члена КПСС З. М. Рахлина. – LVA PA, 788. f., 1. apr., 27.l., 18.–20., 32. 41. u. c. lp.

70 LVA PA, 788. f., 1.apr., 10.l., 178. lp.

fondā".[71] Nozīmīgākie dokumenti atrodami ministrijas Augstskolu pārvaldes materiālos (arī LVU štatu formulāri 1956.–1961. gadā[72]). Līdzīgas nozīmes dokumenti un izziņas glabājas ministrijas zinātniskās pārvaldes un kadru gatavošanas materiālos par 1965.–1987. gadu.[73] Ministrijas speciālai kontrolei un uzraudzībai bija uzdota t. s. sabiedrisko zinātņu (PSKP vēstures, zinātniskā komunisma, marksisma–ļeņinisma, zinātniskā ateisma) mācīšana un pasniedzēji.[74] Ministrijas ārējo sakaru daļa kontrolēja LVU ārzemju sakarus: ārzemju komandējumus, starptautiskās zinātniskās sesijas, zinātnieku un tūristu tikšanos LVU.[75]

Samērā plaši izmantots LVU arhīva fonds LVA par laika posmu no 1940. līdz 1983. gadam.[76] Šajā fondā 51 aprakstā sakārtoti daudzveidīgi materiāli: mācībspēku un darbinieku personiskās lietas,[77] rektora pavēles,[78] Universitātes nolikumi (1948., 1961., 1963.), LVU Padomes sēžu protokoli,[79] LVU beigušo sadales dokumenti[80], materiāli par LVU Zinātniskās bibliotēkas darbību, LVU gada atskaites.[81] Statistiskie materiāli visumā ticami. Gada atskaitēs LVU vadība nereti pārspīlēja savus sasniegumus augstskolas politizēšanā. Tā 1945./46. mācību gada atskaitē rakstīts, ka LVU ir ap 200 komunistu un 500 komjauniešu (domājams, gan mācībspēki, gan studenti). Taču no 1946./47. mācību gada statistiskās atskaites redzams, ka starp LVU darbiniekiem bija tikai 48 komunisti (48 %).[82] Saglabājušās plašas (līdz 400 lpp. biezas) LVU zinātniskā darba gada atskaites. Īpašos aprakstos sakārtotas lietas par LVU PSKP vēstures, Zinātniskā komunisma, Filozofijas un dialektiskā materiālisma[83] un citu ideoloģisko katedru darbu.[84] LVU I (slepenās) daļas arhīvs viss ir nozudis, bet LVU Kara katedras un militārajām tēmām veltīto diplomdarbu un zinātņu kandidātu aizstāvēšanas materiāli LVA atslepenoti tikai nesen. Taču visumā kara katedras vai, kā toreiz presē dēvēja – "speckatedras" darbības avotu trūkst. LVU Zinātniskās bibliotēkas vēstures skaidrošanai izmantots "Glavļita" arhīvs,[85] kaut arī glabāšanai no tā nodots visai maz. Saglabājušies gandrīz visu fakultāšu atskaišu materiāli. Šis arhīvs izmantots šajā darbā. Taču tas ir tik plašs, ka varētu izveidot vēl vairākus speciālus materiālu krājumus par LVU struktūrvienību vēsturi, protams, izmantojot arī pārējos minētos arhīvus.

71 LVA, 1330. fonds.
72 Turpat, 6. apr.
73 Turpat, 8.apr.
74 Turpat, 9.apr.
75 Turpat, 13. apr.; 14. apr.; 14. a apr.
76 Turpat, 1340. fonds.
77 Turpat, 2. L apr.
78 Turpat, 1. u. c. apr.
79 Turpat, 10. apr.
80 Turpat, 13. apr.
81 Turpat, 15.apr.
82 Отчет о работе университета за 1946/47 учебный год. – LVA, 1340. f., 10. apr., 53.l., 1.–3. lp.
83 LVA, 1340. f., 22. apr.
84 Turpat, 20. apr.
85 Turpat, 917. fonds.

Plašs (vairāk nekā 50 aprakstu) ir LU arhīvs, kas glabājas Raiņa bulvārī 19.[86] Lai gan te uzkrājas jaunākie materiāli, saglabājušās arī daudzas studentu un mācībspēku personālās lietas, rektora pavēles un citi materiāli.

Daudzi dokumentālie materiāli, ko radījusi LVU, ir pretrunīgi un sniedz atšķirīgus skaidrojumus dažādos informācijas līmeņos. Protams, ka atskaitēs un ziņojumos komunisma celtniecības panākumi arī studentu audzināšanas jomā bija krietni uzlaboti, sevišķi tajos, kas sekoja kārtējiem PSKP kongresiem un plēnumu lēmumiem. Ja nopietni uztvertu visās atskaitēs minētos sasniegumus, tad var rasties priekšstats par PSKP un PSRS visvarenību un nepārspēto progresu. Tāpēc patiesības līdzsvara ieturēšanai no minētajiem dokumentiem jāņem vairāk vienā otrā vietā pieminētais negatīvais, kas nereti atklāj patieso stāvokli. Šajā ziņā LVU vēstures pētniekiem daudz dod avotu kritika un, pirmkārt, oficiālo atskaišu un ziņojumu salīdzināšana ar analoģiskiem ziņojumiem. Arhitektūras fakultātes dekāns prof. Štālbergs 1945. gada 30. maijā ziņoja, ka, izpildot PSRS TKP un VK(b)P CK 1945. gada 19. aprīļa lēmumu, "svarīgākie teorētiskie priekšmeti – marksisma-ļeņinisma pamati, politiskā ekonomija un krievu valoda mācību plānos iekārtota tā, lai visi strādājošie tos varētu noklausīties"[87]. Tajā pašā laikā, kā redzēsim tālāk, marksisma-ļeņinisma katedras vadītājs prof. V. Miške ziņoja LK(b)P CK, ka pat puse klātienes studentu izvairās no marksisma-ļeņinisma lekciju apmeklēšanas. Pretrunas sastopamas pat LVU gada atskaitēs. Atskaitē par 1948./49. mācību gadu rakstīts, ka mācību gada laikā atskaitīti 764 studenti kā nespējīgi sekot mācībām ģimenes, materiālo apstākļu un veselības stāvokļa dēļ.[88] Taču jau pēc dažām lappusēm minēts, ka lielāks atskaitīto personu skaits bija "sociāli naidīgi un krimināli elementi"[89]. 1950. gada slepenajā izziņā LK(b)P CK rektors J. Jurgens rakstīja, ka blakus "sociāli naidīgiem elementiem" atskaitīti simtiem studentu, kuri slēpuši savu buržuāzisko pagātni, kuru vecāki sodīti pēc Krievijas Krimināl kodeksa 58. paragrāfa u. c. iemesliem. Pēc neilga laika PSRS AIM komisijai, kura kritizēja lielo studentu atbirumu, J. Jurgens rakstīja, ka tas noticis kopmītņu trūkuma dēļ – 350 vietas (7 %) uz 5000 studentiem; nav ēdnīcas; bibliotēkas lasītavā uz 5000 studentiem 36 vietas; LVU vadība nav cīnījusies pret studentu atbirumu utt.

Arī vēstures avotos sastopami viltojumi, kuri, nezinot Latvijas un Universitātes dzīvi, liktos nesaprotami. LVU rektora pavēlēs politiski arestētie vai izsūtītie studenti parasti atskaitīti "par lekciju sistemātisku neapmeklēšanu", bet mācībspēki – "par neierašanos darbā".

LVU 1960./61. gada atskaite sniegta pa katedrām[90] un publicēta grāmatā.

Raksturīga LVU darbības līnija bija pareizu atskaišu iesniegšana, svarīgs pierādījums, ka reaģēts uz augstākajiem kompartijas lēmumiem. Saturs iesniegtajos dokumentos nereti bija nesakarīgs, tāpēc ar nelielu laika atstarpi iznākušajos dokumentos neprecīzi un pat kļūdaini dati vēstures pētniekam ir ļoti svarīgi neprecizitāšu

86 LU arhīvs, Raiņa bulv. 19.
87 LVA, 1340. f., 12. apr., 2. l., 10. lp.
88 LVA, 1340. f., 10. apr., 55. l., 7. lp.
89 Turpat, 9. lp.
90 Gada atskaite par Universitātes darbību 1960./61. mācību gadā. – LVA, 1340. f., 10. apr., 65. l.

atklāšanai. LVU darba birokratizēšanas rezultātā ir radies liels daudzums pārskatu un atskaišu gan ar datiem, kas pārrakstīti no gada gadā, gan ar pretrunīgiem materiāliem. Rodas iespaids, ka autori šos dokumentus radījuši cerībā, ka neviens tos visus nelasīs, jo cilvēka dzīves laikā tos izlasīt nav iespējams.

Otra avotu grupa ir periodiskā prese, kas informē par notikumiem Universitātes darbā visā apskatāmajā posmā. Preses lielākā daļa apzināta un komplektēta bibliogrāfijā, kas pašreiz aptver 97 mašīnraksta lappuses. Taču prese, tāpat kā visa tā laika cenzūras literatūra, atspoguļo tikai pozitīvos notikumus, ir cenzūras sagrozīta vai arī nemaz neatspoguļo daudzus svarīgus notikumus Universitātes dzīvē. Tās, pirmkārt, ir mācībspēku korpusa un studentu politiskās tīrīšanas, LVU Zinātniskās bibliotēkas politiskā tīrīšana un grāmatu iznīcināšana, studentu piedalīšanās pretošanās kustībā, studentu streiki u. c.

Klātpieliktajā LVU bibliogrāfijas rādītājā redzam LVU darbības atspoguļojumu okupācijas laika presē. Šiem rakstiem ir arī zināma vēstures avotu nozīme. Te sastopami LK(b)P CK pasūtīti raksti, kas centās pamatot atbrīvošanos no vecajiem nekomunistiskajiem mācībspēkiem "zem saucieniem" par darba uzlabošanu[91], lai veidotu sabiedrisko domu, ka LVU strādā "progresīvās zinātnes" ienaidnieki, no kuriem jāattbrīvojas. Otra rakstu grupa pēc LVU politiskajām tīrīšanām centās pierādīt, ka Universitāte kļuvusi par īstu padomju kadru kaltuvi[92], neiedziļinoties, kas te patiesībā mācīja un kas tika mācīts.

Pie trešās grupas var pieskaitīt rakstus, kas mēģināja iepazīstināt lasītājus ar Universitātes mācību darba un sabiedriski politiskās prakses (SPP) jautājumiem,[93] kā arī parādīt Universitātes sadarbību ar speciālistu pasūtītājiestādēm (piem., LPSR Iekšlietu ministrija[94]) par piemērotu kadru gatavošanu.

Ceturtā rakstu grupa aicināja pētīt LVU vēsturi[95] vai arī informēja par Universitātes panākumiem.[96] Pozitīvā varoņa studenta tipa veidošana bija neekonomiskās piespiešanas līdzekļa radīšana, lai stimulētu "trieciendarbam".

Pie piektās grupas pieder žurnālu un avīžu raksti, kas publicēti Latvijas nacionālās atdzimšanas posmā un atjaunotajā Latvijā un kritiski novērtē LVU darbību.[97]

---

91 Podčasova A. Noteikti jāuzlabo darbs LVU // Padomju Latvijas Boļševiks. – 1948. – Nr. 8. – 23.–29. lpp.; Krastmala L. Par boļševistisku principialitāti cīņā pret buržuāziskās ideoloģijas atliekām LVU // Cīņa. – 1949. – 20. janvāris.

92 Игнатов О. Кузница кадров // Советская Латвия. – 1960. – 29 сентября; Grods L. Universitātes evolūcija // Zinātne un Tehnika. – 1969. – Nr. 10; Kanāle V. Pa zinību kāpnēm // Cīņa. – 1967. – 3. novembris.

93 Nolikums par SPP // Padomju Students. – 1973. – 30.augusts; Goldmanis J. Kas jāzina katram studentam par SPP // Padomju Students. – 1977. – 8. decembris; Erenštreits R. SPP // Padomju Students. – 1987. – 26. marts; Alksnis F. SPP // Padomju Jaunatne. – 1978. – 8. decembris; Lazdāne B. Studentu sabiedriski politiskā prakse // Rīgas Balss. – 1972. – 8. aprīlis.

94 Torgans K. Par teorijas un prakses vienotību // Padomju Students. – 1976. – 27. maijs.

95 Porietis J. Pētīsim LVU vēsturi // Padomju Students. – 1981. – 31. decembris.

96 Porietis J. Izaugsme // Literatūra un Māksla. – 1978. – 15. decembris; Varslavāns A. Atbrīvotā zinātne // Cīņa. – 1974. – 13. oktobris.

97 Ķesteris A. Ko iemainīsim pret marksisma tabletēm // Latvijas Jaunatne. – 1990. – 8. maijs; Runcis A. Kas jauns marksisma–ļeņinisma pasniegšanā // Padomju Students. – 1988. – 29. decembris; Apine I. Tā cēla jaunu pasauli // Rīgas Balss. – 1993. – 11., 12., 13. janvāris.

Trešais visai nozīmīgs LVU vēstures avots ir laikabiedru atmiņas par Universitātes darbību. Te jārunā, pirmkārt, par Universitātes personāla un bijušo studentu atmiņām: tās atklāj tādas darbības sfēras un notikumu faktisko norisi individuālā skatījumā, kas neatspoguļojas arhīvos. Taču gan LU prorektora prof. R. Kondratoviča aicinājums "Universitātes Avīzē" 1997. gada pavasarī[98], gan izsūtītās vēstules vairākiem desmitiem bijušo darbinieku ar lūgumu uzrakstīt un atsūtīt savas atmiņas plašākus pozitīvus rezultātus nav devis. Iesniegti 10 atmiņu pieraksti. Kaut arī atmiņas ir vissubjektīvākais vēstures avots, katrā pēdējā gadsimta pētījumā tas ir neaizvietojams vēstures izziņas avots, kas atklāj arhīvu materiālos un presē nezināmu vēstures notikumu cēloņus un iemeslus. Tādas ir LVU vadības attiecības ar LKP CK un Maskavu, LVU darbinieku personiskās attiecības gan ar vadību, gan savstarpēji. LVU darbu ietekmēja prof. Jansona un Būmaņa savstarpējie strīdi, A. Pelšes un rektora J. Jurgena attiecības viņa darbības pēdējā posmā. LVU darbu ietekmēja arī atsevišķu darbinieku centieni visiem līdzekļiem "tikt uz augšu", arī nomelnojot savus priekšgājējus pat marksisma–ļeņinisma principialitātes vārdā. Zināmu ietekmi atstāja dažu LVU darbinieku noziedzīgā darbība (Avens, Lučanskis u. c.), kā arī uzvedība, kura neatbilda pat tā laika prasībām, lai gan partijas biedru un bezpartejisko uzvedību šādos gadījumos nevērtēja vienādi, ieskaitot t. s. vērtējuma administratīvās sekas.

Atmiņu izmantošanu pēdējā pusgadsimta LVU vēstures pētniecībā pašreiz ierobežo arī apstāklis, ka atmiņu vērtējumi daļēji attiecas uz šodien vēl dzīvojošiem cilvēkiem, kurus šīs atmiņas var aizvainot. Otrkārt, šī laika atmiņu savākšanu ietekmē galveno notikumu aculiecinieku toreizējā politiskā situācija un rīcība, kura šodien varbūt tiek nosodīta. Tas rada zināmu "atmiņu rezervāciju" un nenonākšanu zinātnē tādā veidā, kā to prasa notikumu atklāšanas taisnīguma prezumpcija. Ar atmiņu rakstīšanu un vākšanu Universitātē pagaidām iet grūti, sevišķi no tiem, kas stāvējuši tuvāk sociālisma dižceltnei un, tai brūkot, izrādījušies gandrīz zem drupām. Visādi aicina neatcerēties pagātni, bet tikai skatīties uz priekšu un augšu. Ievērojot šos un vairākus citus apstākļus, laikabiedru atmiņu savākšana turpināma un varbūt apkopojama īpašā LVU vēstures atmiņu krājumā, kad vēstures rūgšanas process būs kaut cik norimis.

Kopumā varētu teikt, ka pētnieku rokās bija ne tikai plašs avotu materiāls, bet arī t. s. ārpusavotu profesionālās zināšanas un atmiņas, kas deva iespēju kontrolēt notikumu norisi, novēršot pretrunas avotos un izmantojot darba pieredzi Universitātē.

Šīs grāmatas autori kā laikabiedri un LVU darbinieki un studenti vēstures pirmavotu un pētījumu rezultātā nonāk dažkārt pie pilnīgi pretējiem atzinumiem un attēlo šīs atziņas šajā grāmatā pretēji savu laikabiedru novērojumiem un atziņām, kas veidojās laikā, kad šo vēstures pirmavotu informācija, kas atklāj īstenību, nebija pieejama un pat nebija iedomājama, kā arī nebija atļauta.

LVU dzīve okupācijas laikā bija bagātāka nekā tā laika vēstures avoti – dokumenti, statistika, atmiņas un prese kopā. Universitātes vēstures apcerējumi bija nabagāki nekā tā laika vēstures avoti. Kaut arī LVU vēstures rakstītāji toreiz, kā minēts, nebija vēstures speciālisti, taču, būdami Universitātes darbinieki un ieņemdami

98 Latvijas Universitātes Avīze. – 1997. – Aprīlis.

vadošus amatus, viņi labi zināja faktisko Universitātes vēsturi. Taču tādu Universitātes struktūrvienību vēsturi, kāda tā patiesībā bija, LVU darbinieki vai nu nedrīkstēja, vai negribēja rakstīt, bet rakstīja tādu LVU vēsturi, kādai tai bija jābūt. Jābūtības zīmogs skaidri redzams uz visiem LVU vēstures aprakstiem visā okupācijas laikā, ieskaitot L. Brežņeva laikā novērojamo "lienošo" restaļinizāciju.

Cerot dot savu ieguldījumu LVU vēstures patiesības atjaunošanā, autori izmantojuši plašus, zinātniekiem līdz šim nepieejamus arhīvu materiālus, kaut arī vēl ne visus. Lasot literatūru un avotus, vēsturnieki sadūrās ar diviem pilnīgi pretējiem LVU vēstures vērtējuma viedokļiem, turklāt pirmais – padomju marksistiskajā literatūrā – arī likās lasītājiem visai pierasts. Otrais pamats autoru cerībai atspoguļot vairāk patiesības LVU vēstures skaidrošanā ir Latvijas neatkarības apstākļos radusies iespēja bez politiskiem aizspriedumiem skatīties uz vēstures faktiem. Tas nozīmēja iespēju vēsturniekiem vadīties no vēstures faktiem, bet nevis no aprioras loģiskas konstrukcijas, kurai tiek piemeklēti pieejami fakti. Minētie vēstures fakti un to skaidrojums ne tikai papildina jau mums zināmos priekšstatus par LVU, bet arī nežēlīgi lauž pagājušā laikmeta stereotipus.

ATSKATS LU DARBĪBĀ (1919–1940)

Aizraušanās ar ideju par pagātni, kuras patiesībā nebija, un nākotni, kādas īstenībā nebūs, ir bijusi un ir visu norietošo spēku nodarbība. Neatkarīgās Latvijas valsts bija īsteni spoža lappuse daudzcietušās latviešu tautas un Ziemeļaustrumeiropas mazo nāciju vēsturē. Tā bija reāla īstenība, kuras nozīmi varbūt šodien vēl nespējam novērtēt. Viens no izcilākajiem Latvijas Republikas sasniegumiem bija valsts augstākā zinātniski pētnieciskās un akadēmiskās inteliģences gatavošanas centra – Latvijas Universitātes – izveidošana 1919. gada 23. septembrī. Tā bija realitāte. Pie Eiropas debesīm strauji bija uzlēkusi jauna zinātnes zvaigzne – Latvijas Universitāte. Par to bija sapņojuši un ar savu dēlu darbību Latvijas, Krievijas un Vācijas augstskolās sagatavojuši apspiestās un kolonizētās mazās nācijas akadēmiskie spēki. Latvijas Universitātes izveidošana un darbība liecināja par Latvijas valstiskās neatkarības gatavību, eiropeisko raksturu un izcilu panākumu iespējamā valstiskās nācijas akadēmiskajā izaugsmē. LU darbība augstu novērtēta gan latviešu, gan ārzemju demokrātiskajā literatūrā kā pirmskara, tā arī pēckara gados un jo sevišķi pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas.[1] Komunistiskajā literatūrā mēģināts ķengāties par LU mācībspēkiem,[2] pārmest LU tās "buržuāzisko" raksturu, rietumniecisko orientāciju, "korporelību", lai gan tas tieši apstiprina šīs universitātes eiropeisko raksturu. LU tika izveidota uz Rīgas Politehniskā institūta bāzes. Kaut gan ar jaunu ēku celtniecību un lielākām pārbūvēm Universitāte nevarēja lepoties, tās īpašumā esošo ēku skaits, iekārtojums un tehniskais nodrošinājums visumā atbilda mācību un zinātniskajam darbam. LU bija izveidota, pirmkārt, Satversme, kas noteica tās akadēmisko neatkarību un pamatā bija līdzīga pārējo Eiropas demokrātisko universitāšu satversmēm. Otrkārt, LU bija pasludināta par Latvijas augstāko zinātnes un izglītības centru, ko tā arī godam pildīja. Treškārt, LU no labākajiem latviešu un ārzemju mācībspēkiem bija izveidots spēcīgs aktīvo zinātnieku mācību korpuss, kurš prata svešvalodas, lasīja lekcijas latviešu valodā un nekādi neatpalika no Eiropas universitāšu līmeņa. LU mācību korpusā 1940. gadā bija 133 profesori, 83 docenti, 25 lektori un 169 asistenti – kopā 409 mācībspēki. Zīmīgi, ka LU ievērojamāko mācībspēku vidū arvien lielāku īpatsvaru sāka ieņemt latviešu tautības zinātnieki, tai skaitā no LU beigušo vidus.

1 Latvijas Universitāte 75. – Rīga, 1995. – 45.–70. lpp.

2 "Universitātes pasniedzēju lielākā daļa bija reakcionāri," rakstīts oficiālajā "Latvijas PSR vēsturē", "kas rupji un nesaudzīgi apspieda jaunatnes demokrātiskos centienus, aptumšoja tās apziņu ar mistiku, buržuāzisko nacionālismu, cilvēknīdējām rasu un fašisma teorijām." (Latvijas PSR vēsture. Saīsināts kurss. II izdevums akadēmiķa A. Drīzuļa redakcijā. – Rīga, 1967. – 456. lpp.)

Tas liecina, ka LU arī pēc mācībspēku sastāva arvien vairāk kļuva par nacionālo augstskolu. Pie LU fakultātēm darbojās 23 zinātniski institūti, stacijas, muzeji ar mācībspēkiem, kuri veica zinātniski pētniecisko darbu. Tā rezultātā akadēmiskās izglītības darbs bija cieši saistīts ar zinātnisko darbību. Tādējādi LU izpildīja arī Latvijas Zinātņu akadēmijas vietu humanitārajās, dabas un tehnisko zinātņu nozarēs. Visu pamatzinātņu koncentrācija LU un zinātnes nenodalīšana no studijām bija sasniegums mūsu mazajā valstī, kuru vēlāk, kā redzēsim, vispirms organizatoriski, bet ar laiku arī praktiski ignorēja. Šīs politiski noteiktās dekompozīcijas sākumi bija vērojami 30. gadu otrajā pusē (Latvijas Vēstures institūts, Latvijas Lauksaimniecības akadēmija). LU bija starptautiski atzīta pasaules universitāšu kopas locekle. Šo LU mācību korpusa līmeni nodrošināja biežie mācībspēku braucieni uz Rietumu universitātēm zinātniskajos komandējumos, sevišķi vasaras brīvdienās.

Ceturtkārt, mācībspēki veica ievērojamus individuālos zinātniskos pētījumus, kā arī publicēja starptautiski pazīstamu LU rakstu sēriju, organizēja vietējās un starptautiskās zinātniskās konferences. Viens no lielākajiem LU zinātnisko darbu publikāciju sasniegumiem bija LU raksti "*Acta Universitatis Latviensis*". No 1919. līdz 1940. gadam iznāca 20 LU rakstu sējumi. 1929. gadā LU rakstus sadalīja fakultāšu sērijās. Oficiāli bija 11 fakultātes, bet faktiski 24 rakstu sērijas ar kopēju LU rakstu sējumu nosaukumiem un sējumu numuriem. LU rakstu izdošanu vadīja prof. J. Endzelīns. Rakstus apmainīja ar 238 universitātēm. 1940. gadā LU rakstu iznākšana izbeidzās, kaut arī citās Baltijas valstu universitātēs (piemēram, Tērbatas Universitātē) vismaz rakstu izdošanas numerācija saglabājās. 1937. gadā bija nodibināts LU Mācības grāmatu apgāds, kurš līdz 1939. gada 1. jūlijam izdeva 14 grāmatas. Kā redzēsim, kaut ko tādu okupācijas laikā pat neplānoja, jo tas traucētu kolonijas garīgo vienādošanu ar impēriju.

Piektkārt, 1939. gada 1. jūlijā LU 12 fakultātēs ar 16 nodaļām mācījās 7247 studenti. Lielākā fakultāte bija Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultāte ar 2051 studentu, t. i., 28,3 % no LU studentu kopskaita. Vairāk nekā 700 studentu bija Filoloģijas un filozofijas, kā arī Lauksaimniecības fakultātē. Radikāli mainījās studējošo sociālais un nacionālais sastāvs. Tas kļuva demokrātiskāks un latviskāks. To noteica ne vien Universitātes neatrašanās ārpus Latvijas, bet arī zināšanu kāro latviešu pieaugošās materiālās labklājības spēja konkurēt ar cittautiešiem arī akadēmiskās izglītības sasniegšanas jomā. Studentu skaita ziņā uz 1000 iedzīvotājiem Latvija ieņēma pirmo vietu starp Eiropas valstīm un varēja kļūt par vienu no akadēmiski izglītotākajām nācijām. Saprotams, ka daudziem LU studentiem, tāpat kā lielākajā pasaules universitāšu daļā, bija jāsastopas ar algotu darbu studiju laikā, ar studiju subsidēšanas grūtībām, mācību grāmatu trūkumu latviešu valodā specialitātē, savu spēju pārvērtēšanu, ģimenes dibināšanas tradīciju studiju laikā u.c., kā visa rezultātā daudzi studenti neabsolvēja Universitāti. Taču reflektanti parasti iestājās Universitātē ar labām svešvalodu un seno valodu zināšanām, kas deva iespēju nekavējoties ķerties pie nopietnām studijām. Ja atskaita dažas lauku un pilsētu meitas, kuras šeit kādreiz ieradās meklēt labākas precību partijas, lielākā daļa studentu bija zināšanu kāra un studēja šī vārda patiesajā nozīmē. Latviešu jaunatne pirmo reizi savas tautas vēsturē varēja iegūt akadēmisko

izglītību no latviešu mācībspēkiem savā dzimtajā latviešu valodā, savā neatkarīgajā valstī un savā nacionālajā vidē. LU absolventi parasti bija augstas klases starptautiski atzīti speciālisti, kurus atzinīgi vērtēja darbā kā Latvijā, tā aiz robežām. Labās akadēmiskās zināšanas un audzināšana Universitātē – daļēji nesen valdošās kārtu sabiedrības ietekmē – veicināja dažu LU absolventu norobežošanos no tautas, "labākās sabiedrības" tēlošanas mēģinājumus, kaut arī kopumā LU latviešu absolventi bija tuvāki savai tautai nekā dažkārt agrāk pēc svešu universitāšu beigšanas.

Latvijas Universitāte izveidoja latviešu nācijas politiskās un garīgās vadības slāni, kuram gadsimtiem ilgi svešzemju iekarotāji neļāva veidoties. Ne Latvijas komunistiskās, ne nacistiskās utopijas cīnītāji sekojošajā okupācijas pusgadsimtā ar savu "galvas nociršanas" teoriju īstenošanu nespēja šo slāni uzreiz galīgi iznīcināt un mankurtizēt. LU labais mācību korpuss un absolventu demokrātiskā un eiropeiskā izglītība ievērojami veicināja Latvijas iekļaušanos Eiropas zinātniskajās un sabiedriskajās struktūrās.

Ne valdība demokrātiskajā Latvijā, ne mācībspēki necentās uzspiest savus politiskos vai zinātniskos uzskatus studentiem. Līdzšinējie LU vēstures pētījumi nav pierādījuši, ka mācībspēku vai studentu vidū būtu novērojama plašāka komunisma, nacisma vai antisemītisma ideju izplatība, kaut arī šāds īpatnējs uzskats netika nevienam liegts, ja šī uzskata piekritējs nenodarbojās ar šo uzskatu atklātu propagandu. Var droši apgalvot, ka ne mācībspēkiem, ne labākajiem studentiem šādas cilvēknīdējas idejas nebija pieņemamas, neskatoties uz šo ideju iepludināšanas pasākumiem pāri austrumu un rietumu robežām. Ne tikai ārējie, bet arī iekšējie totalizācijas procesi Eiropā un Baltijā 30. gados veicināja sabiedrības radikalizāciju Latvijā un ietekmēja LU. Te jāmin LU akadēmisko brīvību ierobežošana pēc 1934. gada 15. maija, tai skaitā prof. J. Plāķa, E. Brastiņa un citu vajāšana, pērkoņkrustiešu, sociāldemokrātu un citu studentu izslēgšana no LU uz 99 gadiem politiskās darbības dēļ. Vācbaltiešu profesūras un studentu izceļošana 1939. gada beigās negatīvi ietekmēja Latvijas kultūras dzīvi vispār un LU dzīvi it sevišķi. Ne pēdējo vietu šajā jomā ieņēma visai ievērojamā un neiespējamā latviskošanas politika, kas dažkārt izraisīja protesta reakciju. Viena no tām bija kreisais radikālisms. Tas liecina, ka LU, ja neskaita tās akadēmisko indeferentimismu pret šīm idejām, nav atbildīga par utopiskās cilvēknīdēju idejas izplatību LU. Taču tas nenozīmē, ka starp LU absolventiem nebija neviena vēlākā cīnītāja par rietumu vai austrumu kaimiņu utopiskajām ideoloģijām. Šāds puritānisms demokrātiskajās akadēmiskajās mācību iestādēs būtu nedzirdēts izņēmums.

Sestkārt, LU sabiedriskās organizācijas, studentu korporācijas veica pozitīvu audzināšanas darbu un bija ieguvušas starptautisku atzīšanu.

Septītkārt, LU, būdama pilna tipa augstskola ar visām tradicionālajām fakultātēm, bija nacionāla augstskola. Neatkarīgās Latvijas demokrātiskās idejas šeit dziļi ieaudzināja savos audzēkņos. Tā rezultātā okupāciju gados vairāki LU mācībspēki (piem., prof. K. Čakste) un daudzi studenti bija politisko un militāro neatkarības organizāciju vadītāji un cīnītāji politiskajā, garīgajā un militārajā laukā, tā veidojot nācijas pretestības kodolu. Taču LU akadēmiskā autonomija un brīvība, mācību korpuss, studentija un Eiropas universitātes slava daļēji tika sagrauta

piecdesmit okupācijas gados. Ja latviešu zinātne, izglītība un valoda LU bija un palika tās darbības pamatmērķis, tad okupācijas gados latviešu zinātne, izglītība un valoda labākajā gadījumā bija tikai fons, uz kura bija jāizceļas impērijas pamattautas zinātnei, izglītībai un valodai.

I

LATVIJAS VALSTS UNIVERSITĀTE (1940–1941)

1. Pārvalde

Īstenojot nacistiskās Vācijas un komunistiskās PSRS 1939. gada 23. augusta līguma slepenos pielikumus, Latviju 1940. gada 17. jūnijā okupēja sarkanā armija. PSRS izveidotais režīms sāka anektētās Latvijas pārveidošanu pēc PSRS modeļa.

Latvijas Universitātes pārveidošanai 1940. gada jūlijā sāka darboties Latvijas "Tautas valdības" nozīmēta komisija. To sākumā vadīja izglītības ministra biedrs Jānis Lieknis (1883–1941), bet no jūlija beigām Pēteris Valeskalns[1] (1899–1987). 29. jūlijā no darba "pēc paša lūguma" atbrīvoja LU likumīgo rektoru prof. Mārtiņu Prīmani (1878–1950). Par pagaidu rektoru iecēla no PSRS atkomandēto saimniecisko darbinieku Jāni Paškevicu.[2] Stājoties Universitātes rektora vietas izpildītāja amatā, J. Paškevics uzsāka augstskolas iekšējo reorganizāciju. Jau 1940. gada 2. augustā J. Paškevics rakstīja: "Lai steidzamības kārtā sagādātu materiālus Padomju Latvijas Universitātei mācību programmas pārkārtošanai, š. g. 7. augustā došos uz Maskavu."[3] Ar LPSR izglītības ministra piekrišanu J. Paškevics ar 1940. gada 12. augusta pavēli likvidēja Studentu lietu prorektora amatu (prof. Kārli Straubergu (1890–1962) atstādināja no amata ar 1. augustu). Mācību prorektora amatā no 16. augusta iecēla prof. Valdemāru Jungu (1904–1942).[4] 1940. gada 12. septembrī darbu sāka zinātņu lietu prorektors prof. Pēteris Nomals (1876–1949).[5] 1940. gada novembrī Universitātē organizēja arī neklātienes un vakara nodaļu (prorektors prof. Arturs Ziņģītis (1901–1973)).[6] Saglabāja vienīgi saimniecības lietu prorektora amatu (prof. Vilis Vītols,

1 Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitāte 40 gados (1919–1959). – Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1959. – 26. lpp.

2 Stradiņš J. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika. – Grām: Latvijas Universitāte 75. – 71. lpp.

3 LVA, 1340. f., 2. apr., 345. lieta. Rektora J. Paškevica personālā lieta.

4 Stradiņš J. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika. – 71. lpp.

5 Turpat. – 72. lpp.

6 Turpat.

Jānis Paškevics, LVU rektors
no 1940. g. 26. jūlija
līdz 1941. g. 13. februārim

prof. R. Drille). Tātad divu prorektoru vietā 1939./40. m.g. tagad Universitātei bija četri prorektori. LU rektora J. Paškevica pavēles bija pārspīlēti politizētas. Tā rektora pirmā pavēle 1940. gada 12. augustā sākās ar vārdiem "Pēc Ulmaņa noziedzīgās un tautu apspiedējas kliķes krišanas ...".[7] Ar LU rektora Paškevica 1940. gada 20. augusta pavēli Nr. 2 slēdza LU Teoloģijas un Romas katoļu teoloģijas fakultāti, kā arī Pareizticīgās baznīcas nodaļu.[8] Ar pavēli Nr. 4 ar 1940. gada 5. augustu no LU atskaitīja 180 Teoloģijas fakultātes un 62 Romas katoļu teoloģijas fakultātes studentus, bet no Pareizticīgo nodaļas – 18 studentus, kopā 260 studentus.[9] 1940. gada 22. augustā LPSR Ministru kabinets likvidēja Universitātes teoloģijas fakultātes.[10] 13. septembrī J. Paškevics nosūtīja LPSR Izglītītas Tautas komisariātam priekšlikumu sadalīt Matemātikas un dabaszinātņu fakultāti divās fakultātēs – Fizikas un matemātikas un Dabas zinātņu fakultātē. 1940. gada 16. septembrī LPSR Izglītības Tautas komisariāts fakultātes sadalīšanu atļāva.[11] Savukārt nosaukumus mainīja divām fakultātēm: Filoloģijas un filozofijas fakultāti nosauca par Vēstures un filoloģijas fakultāti (Filozofijas nodaļu likvidēja), bet Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultāti pārdēvēja par Ekonomikas un juridisko fakultāti.[12] Paralēli J. Paškevics nomainīja arī fakultāšu dekānus. 1. septembrī atcēla sešu fakultāšu dekānus: Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes dekānu prof. F. Balodi (1889–1964), Arhitektūras fakultātes dekānu prof. A. Krūmiņu (1879–1969), Medicīnas fakultātes dekānu prof. J. Prīmani (1892–1971), Ķīmijas

7 LU rektora pavēles 1940.g . – LVA, 1340. f., 1. apr., 1. l., 1.–2. lp.
8 LU rektora pavēles 1940. g. – LVA, 1340. f., 1. apr., 1. l., 3. lp.
9 Turpat, 10. lp.
10 LVA, 1340. f., 1. apr., 38. l., 2.–3. lp.
11 Izglītības Tautas komisariāta vēstule. – LVA, 1340. f., 1. apr., 38. l., 5.lp.
12 Stradiņš J. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika. – 72.lpp.

fakultātes dekānu prof. E. Zariņu (1876–1947), Inženierzinātņu fakultātes dekānu prof. E. Ziemeli (1880–1970) un Mehānikas fakultātes dekānu doc. V. Burkevicu (1894–1967).[13] Par jaunajiem fakultāšu dekāniem Arhitektūras fakultātē apstiprināja prof. E. Štālbergu, Inženierzinātņu fakultātē doc. K. Gaili, Ķīmijas fakultātē prof. A. Ieviņu, Mehānikas fakultātē prof. J. Asaru, Dabas zinātņu fakultātē prof. K. Ābeli, Fizikas un matemātikas fakultātē prof. F. Gulbi, Ekonomikas un juridiskajā fakultātē prof. Ed. Balodi, Vēstures un filoloģijas fakultātē doc. M. Stepermani, Medicīnas fakultātē doc. P. Stradiņu, Veterinārmedicīnas fakultātē prof. M. Rolli.[14]

Valdemārs Jungs (1904–1942), LVU mācību prorektors 1940./1941.m.g.

Lai pasniegtu visiem Universitātes studentiem obligātās politiskās disciplīnas, nodibināja universitātes vispārējās katedras. Pirmā no tām – Marksisma – Ļeņinisma katedra – darbu sāka 15. augustā (prof. V. Miške).[15] Līdz 1940./41. m.g. sākumam izveidoja arī Fiziskās audzināšanas katedru, bet ar 1940. gada decembri – Militārās apmācības katedru. Jaunu – Politiskās ekonomijas un politiskās vēstures katedru – atvēra Ekonomikas un juridiskajā fakultātē. To vadīja rektora v. i. J. Paškevics. Bez tam J. Paškevics docēja arī Marksisma–Ļeņinisma katedrā. Savukārt Vēstures un filoloģijas fakultātē atvēra Dialektiskā un vēsturiskā materiālisma katedru. 3. oktobrī visu fakultāšu visiem kursiem rektors uzdeva organizēt krievu valodas mācīšanos. To veica Vēstures un filoloģijas fakultātes Slāvu filoloģijas katedra.

Universitātes statūtu nomaiņa aizsākās 1940. gada augustā. Pēc J. Paškevica pavēles tika pārtulkoti Maskavas Valsts universitātes 1938. gada statūti.[16] Tos ar nelielām izmaiņām Universitātes padome pieņēma 25. septembrī.[17] Šajā dienā oficiāli tika apstiprināts arī jaunais Universitātes nosaukums – Latvijas Valsts

13 Straduņš J. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika. – 71.–72. lpp.
14 Fakultāšu mācībspēku saraksti. – LVA, 1340. f., 1. apr., 50. l., 3.–53. lp.
15 Straduņš J. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika. – 71.lpp.
16 Устав Московского государственного университета. – Москва, 1938 – LVA, 1340. f., 1. apr., 38. l., 7.a lp.
17 Straduņš J. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika. – 72.lpp.

Vladimirs Miške (1895–1972)

universitāte. Īsajā reorganizācijas periodā lietvedības dokumentos Universitāte figurēja kā "Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Universitāte". Universitātes Padome jaunos statūtus pieņēma bez oficiālas LPSR Izglītības Tautas komisariāta atļaujas. Statūtu projektu komisariātam nosūtīja tikai 1940. gada 19. oktobrī.[18] Statūtus pieņēma tādā steigā, ka ar tiem iepriekš netika iepazīstinātas pat Universitātes struktūrvienības, jo 28. oktobrī Universitātes Administratīvi saimnieciskā pārvalde lūdza izsniegt 12 statūtu eksemplārus.[19] Savukārt LPSR valdība statūtus apstiprināja tikai 1940. gada 11. novembrī.[20]

Viens no 70 Latvijas Republikas laikā izveidotajiem ārpusbudžeta valsts fondiem, ar kuru finansēja sabiedriskos pasākumus, bija Studiju fonds. Studiju fondā 1938. – 1939. gadā ieskaitīja 4 miljonus latu un izmantoja atbilstoši 1938. gada 15. novembra likumam par valsts aizdevumiem augstāko mācību iestāžu studentiem. Aizdevumus līdz 80 latiem mēnesī izsniedza 571 studentam, un tie pārsniedza 5,6 miljonus latu. Uz 1940. gada 5. augustu 2809 Latvijas Universitātes studentiem bija izsniegti aizdevumi 3 734 232,21 latu apmērā. Bez tam LU bija izsniegusi 1 081 431, 79 latus 2092 studentiem. Tātad tika kreditēts 4901 LU students, kas sastādīja 73,7 % no 1939./40. m.g. studentu kopskaita un 84,7 % no izsniegtajiem kreditiem. Ar Latvijas PSR Augstākās Padomes prezidija 1940. gada decembra dekrētu minētos valsts fondus un arī studiju fondu likvidēja, atlikušos līdzekļus ieskaitot valsts budžeta ienākumos.[21]

Universitātes darbu pārraudzīja LVU Padome, kurai bija jāsanāk ne retāk kā reizi mēnesī. Padomi vadīja rektors. Tajā ietilpa visi prorektori, fakultāšu dekāni, zinātniski pētniecisko institūtu direktori, vispārīgo katedru vadītāji, bibliotēkas vadītājs, LVU partijas, komjaunatnes un arodorganizācijas pārstāvji.[22] LVU Padome bija tiesīga piešķirt zinātņu kandidāta grādu un speciālista kvalifikācijas nosaukumu.[23] Padome varēja izvirzīt kandidatūru docenta vai profesora amatam,

18 LVA, 1340. f., 1. apr., 38. l., 7. lp.
19 Saimniecības Padomes vēstule LVU sekretariātam. – LVA, 1340. f., 1. apr., 38. l., 24. lp.
20 LVA, 1340. f., 1. apr., 38. l., 25. lp.
21 Ā. Puriņš. Dokumenti par Latvijas Republikas valsts fondu likvidāciju 1940. gadā // Latvijas arhīvi. – 1994. – Nr. 1. – 26.–29. lpp.
22 Latvijas Valsts Universitātes Statūti. Rīgā, 1940. gadā. – LVA, 1340. f., 1. apr., 19. l., 10. lp.
23 Turpat.

1. shēma

LVU organizācija 1940./41. m. g.

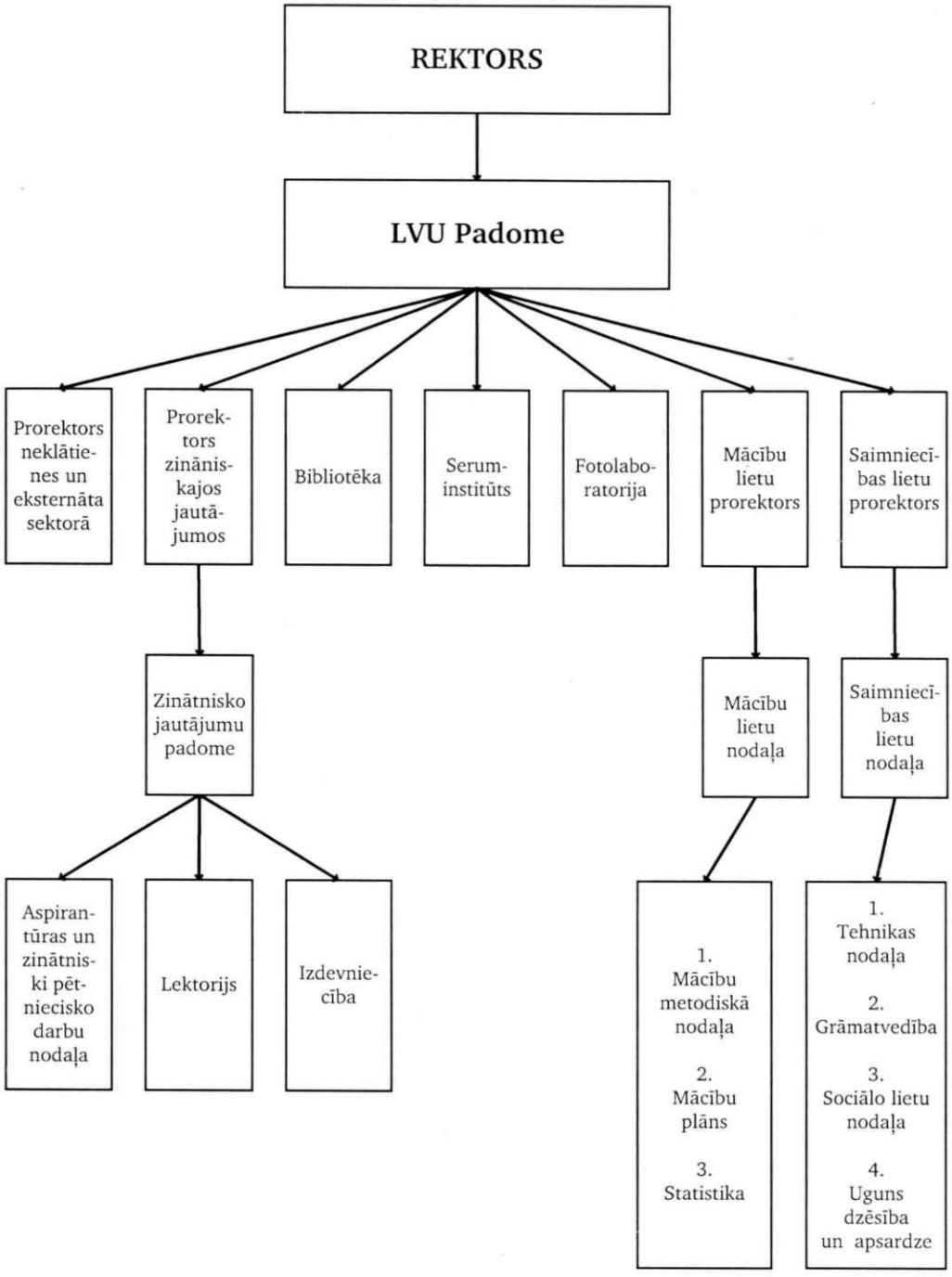

LVU darba atklāšanas sēde 1940. gada septembrī

piešķirt zinātņu doktora grādu, ko pēc tam apstiprināja PSRS TKP Vissavienības komitejas Atestācijas komisija. Tā apstiprināja arī LVU Padomes locekļu kandidatūras.[24] Zinātņu lietu prorektora kompetencē ietilpa fakultāšu, katedru un institūtu zinātniski pētnieciskā darba organizēšana, LVU zinātnisko iestāžu tematisko plānu sastādīšana un kontrole, studentu patstāvīgās zinātniski pētnieciskās darbības vadīšana, zinātnisko konferenču organizēšana.[25] LVU Padome kontrolēja arī zinātniski pētniecisko institūtu, iestāžu, laboratoriju u. c. struktūrvienību darbu. LVU pārvalde visumā bija precīza Maskavas Valsts universitātes kopija. Šajos jautājumos sakrita visi abu universitāšu statūtu apakšpunkti. Atšķirīgs bija tikai fakultāšu un katedru skaits, dalījums un nosaukumi.

Blakus rektoram un rektorātam tika pastiprināta komunistu partijas kontrole fakultātēs. Ar LU rektora J. Paškevica 1940. gada 23. augusta pavēli par kompartijas pārstāvi LU Filoloģijas un filozofijas fakultātes dekanātā tika nozīmēta V. Kacēna (1912).[26]

LK(b)P LVU komunistiskās partijas organizācija veidojās pakāpeniski visa 1940./41. m. g. laikā. Sākoties mācību gadam, tās faktiski Universitātē nebija. Universitātes partorgu ievēlēja tikai 1940. gada 1. oktobrī. Saskaņā ar LK(b)P CK norādījumu šajā

24 Latvijas Valsts Universitātes Statūti. Rīgā, 1940. gadā. – LVA, 1340. f., 1. apr., 19. l., 10. lp.
25 Turpat, 8. lp.
26 LVA, 1340. f., 1. apr., 1. l., 4. lp.

amatā apstiprināja PSKP biedru kopš 1933. gada Arnoldu Cildermani[27]. Viņa vadībā LVU no 1940. gada 5. oktobra līdz kompartijas biroja vēlēšanām 7. decembrī notika septiņas kompartijas organizācijas sapulces, kurās tika izskatīti 25 darba kārtības jautājumi.[28] 1940. gada 7. decembrī LVU kompartijas sapulce ievēlēja kompartijas biroju, kurā darbojās rektors J. Paškevics, A. Cildermanis, prof. V. Miške, K. Tabaks un LVU kompartijas sekretārs no 1940. gada 8. decembra A. Blūmfelds (1894–1965). Biroja locekļu pienākumi bija sadalīti šādi: prof. V. Miške – marksisma–ļeņinisma propaganda, A. Cildermanis – masu darbs, K. Tabaks – LVU mācību lietas, disciplīnas jautājumi, J. Paškevics – militārās lietas un fizkultūra.[29] Jaunizvēlētais birojs darbojās no 1940. gada 8. decembra līdz 1941. gada 6. maijam, kad notika pārvēlēšanas un par sekretāru ievēlēja Sarkanās profesūras institūta absolventu J. Āboliņu. Universitātē viņš docēja praktiskās ekonomikas katedrā.[30] Sākot mācību gadu, kompartijas organizācijā bija 38 biedri.[31] Līdz 1941. gada 5. aprīlim komunistu skaits Universitātē palielinājās tikai par 11 cilvēkiem.[32] Par katedru kompartijas sapulcēm grūti spriest, jo nelielais komunistu skaits liecina, ka pat visās fakultātēs nebija partijas organizācijas. LVU kompartijas sekretārs sadarbojās ar Universitātes vadību. Viņš kontrolēja arī *Studentu Avīzes* darbu.

1940./41. m.g. Universitātei piederēja 18 īpašumi un 10 īrēti objekti.[33] Īrēto objektu skaitā bija arī bijušais LU Studentu padomes īpašums Kr. Valdemāra ielā 69, kurā 1940./41. m.g. atradās studentu kopmītne. Dažus īrētos objektus mācību gada laikā nopirka. Tā, piemēram, LVU pārvaldes ēku Raiņa bulvārī 9, par kuru sākotnēji maksāja īri 3000 Ls mēnesī, nopirka par 300 000 Ls,[34] LVU Centrālās bibliotēkas ēku Kalpaka bulvārī 4 (īres nauda 11000 Ls mēnesī) nopirka par 185 000 Ls.[35] Bez minētajiem īpašumiem LVU īrēja ēku Kirova ielā 63, kur atradās Universitātes aptieka, II pilsētas slimnīcu Pilsoņu ielā 13, ēku Stabu ielā 9 (LVU Zobārstniecības institūts), ēku Kr. Barona ielā 1 (Vingrotava), ēku Maskavas ielā 82 (Medicīnas fakultātes morgs), ēku Maskavas ielā 194 (Mehānikas fakultātes mašīnu laboratorija) un ēku Maskavas ielā 25 (Veterinārās medicīnas fakultātes klīnika).[36]

2. Mācībspēki un zinātniskais darbs

Pēc Latvijas okupācijas un aneksijas no darba atbrīvoja 42 Universitātes mācībspēkus (10,2 %).[37] 38 no tiem bija likvidēto Teoloģijas un Romas katoļu

27 Ripa J. Apcere par LVU partijas organizācijas vēsturi 1940./41. – Rīga, 1987. – 43. lpp.
28 Ripa J. Apcere par LVU partijas organizācijas vēsturi 1940./41. – 44. lpp.
29 Turpat. – 18. lpp.
30 Turpat. – 56. lpp.
31 Turpat. – 14. lpp.
32 Turpat. – 23. lpp.
33 LVU piederošie un īrētie nekustamie īpašumi. – LVA, 1340. f., 1. apr., 49. l., 121. lp.
34 Kapitālie ieguldījumi. – LVA, 1340. f., 1. apr., 51. l., 35. lp.
35 Turpat.
36 LVU piederošie un īrētie nekustamie īpašumi. – LVA, 1340. f., 1. apr., 49. l., 121. lpp.
37 Vilciņš T. Latvijas zinātnieki staļinisma represiju apstākļos // Komunistiskā totalitārisma un genocīda prakse Latvijā. Zinātniskās konferences materiāli. – Rīga, 1992. – 91.lpp. (Turpmāk Vilciņš T.)

Jūlijs Auškāps (1884–1942), LU rektors no 1933. līdz 1937. gadam, nošauts Sverdlovskas cietumā 1942. gada 3. augustā

teoloģijas fakultāšu mācībspēki. Prof. Paulu Jureviču atlaida sakarā ar Filozofijas nodaļas slēgšanu, savukārt prof. F. Balodi, A. Tenteli un J. Auškāpu atlaida "dienesta interešu labā".[38] Tātad no 409 LU mācībspēkiem[39] 1940./41. m.g. sākumā Universitātē bija palikuši 367. Divdesmit no viņiem vēlāk izsūtīja, arī prof. K. Dišleru, prof. E. Birkhānu, prof. L. Ausēju. Universitātes rektors, prof. M. Prīmanis arī palika Universitātē un līdz repatriācijai uz Vāciju 1941. gada sākumā strādāja Ķīmijas fakultātē. 1941. gada februārī no Universitātes sarakstiem svītroti daudzi mācībspēki. Iespējams, ka daļa no viņiem, līdzīgi prof. M. Prīmanim, atrada iespēju aizbraukt uz ārzemēm. Daži Universitātes mācībspēki 1941. gada sākumā pārgāja darbā uz Maskavas Universitāti (profesori Roberts un Boriss Viperi). Šķiet, labāk, ka produktīvs un pilnvērtīgs augstskolas darbs atkarīgs no tajā strādājošajiem mācībspēkiem un to kvalifikācijas, tāpēc Universitātes vadība nesteidzās atbrīvot tiem nevēlamus cilvēkus. No Krievijas iesūtīja mācību personālu darbam Latvijas Universitātē, bet šo cilvēku kvalifikācija atpalika no Latvijas Universitātes mācībspēku kvalifikācijas. Tāpēc par mācībspēkiem sāka pieņemt arī tos darbiniekus, kuri pirms Latvijas okupācijas skaitījās zinātniskais palīgpersonāls. Tie bija laboranti, preparatori, instruktori, tehniķi, zinātniskie aspiranti. Pirmie no Maskavas atbrauca Marksisma–Ļeņinisma katedras mācību spēki. 1940. gada augustā katedrai tika piekomandēti 12 mācībspēki:[40] katedras vadītājs – prof. V. Miške, prof. P. Valeskalns, prof. J. Avotiņš, prof. J. Paškevics, doc. F. Dombrovskis, doc. K. Grīnvalds, doc. K. Pugo, doc. F. Deglavs, doc. Ž. Spure, vec. lekt. K. Vilciņš, vec. lekt. K. Ozoliņš, vec. lekt. J. Baumanis. Šeit nebija neviena krieviska uzvārda. Acīmredzot Maskavā saprata, ka okupēto valstu ideoloģiskās pārkārtošanas sistēmā jāizmanto pakļautās zemes vietējos apstākļus labāk pārzinošie šīs tautas pārstāvji. Faktiski nevienam

38 LPSR TKP vēstule Nr. 04567 1940.g. 30.oktobrī. – LVA, 1340. f., 1. apr., 49. l., 38. lp.
39 Ziņas par LVU studentu un mācībspēku skaitu.– LVVA, 7497. f., 7. apr., 9. l., 124. lp.
40 Marksisma–Ļeņinisma katedra. – LVA, 1340. f., 1. apr., 50. l., 2. lp.

no minētajiem mācībspēkiem nebija Universitātes izglītības. Jaunie mācībspēki bija beiguši Sarkanās profesūras institūtu Maskavā, Augstāko partijas skolu Ļeņingradā vai Rietumtautu komunistisko universitāti. Divu līdz triju gadu studijas minētajās mācību iestādēs bija pietiekoši, lai cilvēks, pēc PSRS standartiem, būtu speciālists ar augstāko izglītību kādā no PSRS augstākajām mācību iestādēm un saņemtu docenta vai profesora zinātnisko nosaukumu. To varēja attiecināt uz Universitātes Marksisma–Ļeņinisma katedras jaunajiem mācībspēkiem, izņemot K. Vilciņu, kurš bija studējis gan Maskavas Universitātes Padomju tiesību fakultātē, gan Maskavas Finansu institūtā, gan nepabeigdams ne vienu, ne otru. Viņa galvenie nopelni bija aktīvs pagrīdes darbs Latvijā 30. gados.[41] Vēl viens faktors, kas raksturo jaunos Marksisma–Ļeņinisma katedras mācībspēkus, bija to elitārais stāvoklis LK(b)P hierarhijā. 1940. gadā J. Āboliņš, K. Pugo, Ž. Spure bija LK(b)P CK locekļi. V. Miške bija LK(b)P CK laikraksta "Cīņa" redaktors, bet F. Deglavs – LK(b)P CK biroja loceklis un LPSR AP deputāts. Vairums no jaunajiem Universitātes mācībspēkiem bija Maskavas ielikteņi, kuru profesionālās zināšanas kompensēja kompartijas stāžs un uzticība komunistu ideoloģijai. Tā kā šie cilvēki tagad bija Universitātes mācībspēki, vajadzēja pārkārtot arī zinātnisko grādu un nosaukumu piešķiršanas kārtību. Tas arī tika izdarīts. Jaunos noteikumus papildināja ar piezīmi, ka pēc LVU Padomes priekšlikuma zinātnisko grādu un nosaukumu var piešķirt personām bez pabeigtas augstākās izglītības, ja šīm personām ir sevišķi izcili nopelni zinātnē.[42] Profesora vai docenta zinātnisko nosaukumu varēja piešķirt personām bez zinātniskā grāda tad, ja šīs personas ir augsti kvalificēti speciālisti ar lielu stāžu savā arodā un ja viņus uzaicina darboties LVU.[43] Šie noteikumi būtībā pilnīgi degradēja Universitātes mācībspēku nosaukumu un zinātnisko grādu līmeni, jo saskaņā ar jauno kārtību profesora un docenta nosaukumu varēja iegūt jebkurš cilvēks, ja vien viņam bija "tīra" biogrāfija un kabatā Maskavā izdots komandējums darbam Universitātē.

Saskaņā ar Vissavienības augstskolu lietu komitejas lēmumu[44] zinātniskie nosaukumi dalījās trīs pakāpēs: asistents (jaunākais zinātniskais līdzstrādnieks), docents (vecākais zinātniskais līdzstrādnieks) un profesors. Asistenta nosaukumu piešķīra personām, kas beigušas augstskolu, bija kvalificētas pedagoģiskam un zinātniski pētnieciskam darbam un strādāja šo darbu profesora vai docenta vadībā. Docenta nosaukumu piešķīra personām, kurām bija zinātņu kandidāta grāds un kuras strādāja pedagoģisku un zinātniski pētniecisku darbu augstskolās (zinātniski pētnieciskos institūtos) profesora vadībā. Profesora nosaukumu piešķīra personām,

41 Die neuen Männer in der Universität, einige Lehrkräfte. Das Lehrjahr 1940/41 an der Staatsuniversität Lettlands unter der Bolschewistenschaft (Materialversamlung). – LVVA, 7427. f., 7. apr., 9.l., 138. lp.

42 Noteikumi par zinātniskā grāda un nosaukuma iegūšanu LVU. Pieņemti LVU Padomes sēdē 1941.g. 15.janvārī. – LVA, 1340. f., 1. apr., 70. l., 20.lp.

43 Turpat. – 6. lp.

44 Instrukcija pie PSRS TKP 1937. gada 29. marta un 1938. gada 26. aprīļa nolikumiem "Par zinātniskiem grādiem un nosaukumiem". – LVA, 1340. f., 1. apr., 70. l., 28. lp.

kurām bija zinātņu doktora grāds un kuras strādāja augstskolā pedagoģisko un zinātniski pētniecisko darbu.[45]

PSRS un arī LVU 1940. gadā pastāvēja trīs akadēmiskie nosaukumi un zinātniskie grādi: augstskolu beigušais, zinātņu kandidāts, zinātņu doktors. Turpretim Latvijas Universitātē bija: ausgtskolu beigušā akadēmiskais nosaukums (nolikti visi eksāmeni, komisijas (valsts) ieskaitot, bet nav iesniegts un aizstāvēts diplomdarbs); kandidāta (maģistra) zinātniskais grāds bija humanitārās, farmācijas un teorētiskās nozarēs un inženieris, agronoms utt. praktiskās nozarēs; pastāvēja doktora zinātniskais grāds.[46] Visi augstskolu beigušie centās izstrādāt diplomdarbu maģistra zinātniskā grāda, inženiera akadēmiskā nosaukuma iegūšanai. Tas nozīmēja, ka praktiski visus Latvijas Republikas LU absolventus varētu pielīdzināt PSRS zinātņu kandidātiem.

1. tabula

Mācībspēku skaits
1940. gada 1. septembrī[47]

Mācību personāls	Kopā	%
Profesori	99	19,7
Docenti	118	23,4
Asistenti, subasistenti	197	39,1
Lektori	17	3,4
Laboranti	24	4,7
Preparatori, instruktori	11	2,2
Zinātniskie aspiranti	37	7,3
Kopā	**503**	**100,0**

1. tabulā redzam, ka no LVU mācībspēkiem 99 (19,7 %) bija profesori un 118 (23,4 %) docenti.

Bez laborantiem, preparatoriem, instruktoriem un aspirantiem Universitātē bija 431 mācībspēks. No tiem tikai divi kompartijas biedri. 1940. gada 25. septembrī notika Universitātes Padomes sēde, kurā tika apstiprināti amatos 94 jauni mācībspēki.[48]

45 Instrukcija pie PSRS TKP 1937. gada 29. marta un 1938. gada 26. aprīļa nolikumiem "Par zinātniskiem grādiem un nosaukumiem". – LVA, 1340. f., 1. apr., 70. l., 28. lp.

46 LVU mācībspēku vēstule LVU rektoram 1940. g. 7. decembrī. – LVA, 1340. f., 1. apr., 70. l., 12. lp.

47 Mācību personāla skaitliskais sastāvs uz 1940. g. 1. septembri. – LVA, 1340. f., 1. apr., 49. l., 41. lp.

48 LVU Padomes sēdes protokols. – LVA, 700. f., 1. apr., 368. l., 12. lp.

2. tabula

LVU mācībspēku sociālā izcelšanās (1940. gada 2. decembris)[49]

Mācību personāls	Strādnieki	Zemnieki	Skolotāji un brīvās profesijas	Ierēdņi	Tirgotāji	Rūpnieki	Namsaimnieki	No tiem VK(b)P LK(b)P	Kopā
Rektors un prorektori	2	3	–	–	–	–	–	1	5
Mācību daļu vadītāji	–	9	–	1	–	–	–	–	10
Katedru vad., profesori	11	36	9	6	2	–	1	1	65
Katedru vad., docenti	4	17	4	1	–	–	–	–	26
Pārējie profesori	9	24	7	5	1	–	1	1	47
Pārējie docenti	26	51	14	7	3	–	1	7	102
Asistenti	60	64	28	24	6	2	1	4	185
Lektori	10	25	5	4	–	–	–	3	44
Laboranti	32	34	16	10	–	–	–	1	92
Preparatori un instruktori	7	6	–	3	1	–	–	–	17
Kopā	**161**	**269**	**83**	**61**	**13**	**2**	**4**	**18**	**593**

Sākoties mācību gadam, Universitātē vēl arvien strādāja "šķiriskie ienaidnieki" – mācībspēki, kuru sociālā izcelšanās bija: zemnieki, tirgotāji, rūpnieki un namsaimnieki.

1941. gada sākumā bija sagaidāma no Krievijas jauna mācību personāla grupa. Par to liecina J. Paškevica vēstule[50] Rīgas dzīvokļu pārvaldei, kurā viņš lūdz rezervēt no PSRS iebraukušajiem mācībspēkiem 40 dzīvokļus. Par to liecina arī pieaugušais mācībspēku skaits (*3. tabula*). Profesoru skaits bija palielinājies no 99 līdz 117, bet docentu skaits – no 118 līdz 158.

49 LVU vēstule LPSR Izglītības Tautas komisariātam. – LVA, 1340. f., 1. apr., 49. l., 75. lp.

50 J. Paškevica vēstule Rīgas dzīvokļu pārvaldei 1941. gada 14. janvārī, Nr. 180. – LVA, 1340. f., 1. apr., 40. l., 66. lp.

3. tabula

LVU mācībspēku skaits 1941. gada 6. februārī[51]

Fakultāte	Profesori	Docenti	Lektori	Asistenti	Laboranti	Vec. pasn.	Kopā
Arhitektūras	9	3	-	5	1	-	18
Inženierzinātņu	13	19	-	14	12	-	58
Ķīmijas	14	14	3	32	21	-	84
Mehānikas	12	16	-	5	9	-	42
Dabaszinātņu	9	13	5	10	16	1	53
Fizikas un matemātikas	7	13	4	11	6	-	41
Ekonomikas un juridiskā	20	23	9	27	-	-	79
Vēstures un filoloģijas	14	17	29	5	5	-	70
Medicīnas	13	23	-	72	12	7	127
Veterinārmedicīnas	4	11	-	7	14	2	38
Marksisma-ļeņinisma katedra	3	6	6	-	3	-	18
Kopā	**117**	**158**	**56**	**188**	**99**	**10**	**628**
%	**18,6**	**25,1**	**8,9**	**30,0**	**15,7**	**1,6**	**100,0**

Tātad Universitātē bija 519 profesori, docenti, lektori un asistenti. Līdz kara sākumam šo mācībspēku skaits Universitātē palielinājās tikai par 4 cilvēkiem.[52] Salīdzinot ar 1939./40. m. g. beigām, kad Latvijas Universitātē bija 409 mācībspēki, 1940./41. m. g. beigās Universitātes mācībspēku skaits palielinājās no 409 uz 523 – par 27,9 %. Šo pieaugumu var izskaidrot divējādi. Pirmkārt, palielinājās ne tikai LVU mācībspēku skaits, bet arī citu zinātnisko iestāžu darbinieku skaits. 1940. gada beigās oficiālā statistika uzrādīja jau 1100 zinātnes darbiniekus.[53] Otrkārt, atrasties LVU mācībspēku rindās bija izdevīgi, jo LVU darbiniekus nodrošināja ar dzīvokli un viņiem pienācās papildu dzīvojamā platība atkarībā no ieņemamā amata. J. Paškevics nosūtīja Izglītības Tautas komisariātam LVU darbinieku amatu sarakstu, kam ir tiesības uz papildu 25 m^2 dzīvojamo platību. Tie bija profesori – katedras vadītāji, katedras profesori, katedras docenti, vecākie lektori, lektori, katedras asistenti, zinātniskie darbinieki, Universitātes aspiranti.[54] Šo papildu platību piešķīra 452 (72 %)

51 LVU mācībspēku skaits uz 1941. g. 6. februārī. – LVA, 1340. f., 1. apr., 30. l., 20. lp.

52 1941. gada 1. jūlijā LVU bija 523 mācībspēki. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 9. l., 124. lp.

53 Vilciņš T. ... – 95. lpp.

54 J. Paškevica vēstule Izglītības Tautas komisariātam 1941. g. 6. janvāri, Nr. 41. – LVA, 1340. f., 1. apr., 49. l., 99. lp.

Universitātes mācībspēkiem.[55] Pēc tam saņēmēju skaits pakāpeniski palielinājās. Jāatzīmē, ka 1941. gadā papildu dzīvojamo platību saņēma arī tie Universitātes mācībspēki, kuri vēlāk pēc 1941. gada 14. jūnija deportācijām gāja bojā Krievijā. Te var minēt prof. K. Dišleru, prof. E. Birkhānu, doc. A. Lejas-Sausu un doc. J. Zivtiņu. Mācību personāls saņēma arī samērā pieklājīgas algas. 1940./41. m. g. Latvijā vidējā kalpotāja alga bija 150 – 175 rbļ. mēnesī. Universitātē šādu algu saņēma viszemāk apmaksātie – sargi un apkopējas. Docenti saņēma 600–800 rbļ. mēnesī, profesori – 1300 rbļ. mēnesī.[56] Lielākā alga bija profesoram – katedras vadītājam – 1500 rbļ. mēnesī.[57] LVU rektora J. Jurgena alga 1941. gada 4. aprīlī bija 1300 rbļ. mēnesī.[58]

Neskatoties uz LVU pirmā rektora J. Paškevica pūlēm 1940. gada otrajā pusē un 1941. gada sākumā likvidēt visus LU autonomijas pamatus, LK(b)P CK nebija apmierināta ar LVU piemērošanās tempiem PSRS augstskolām. 1941. gada 10. februārī LK(b)P CK birojs pieņēma lēmumu "Par stāvokli Latvijas Universitātē" un atzina trūkumus vismaz četrās jomās. Pirmkārt, trūkstot kontrole pār marksisma–ļeņinisma mācīšanas gaitu. Otrkārt, neesot internacionālās audzināšanas, t. i., nav radīta studentos pietiekama cieņa pret "vecāko brāli". Treškārt, daudzi agrākie mācībspēki neesot derīgi. "Profesoru pasniedzēju sastāvs," – rakstīts biroja lēmumā, – "piesārņots ar bijušajiem aktīvajiem sociāldemokrātiem un vecā režīma piekritējiem. Universitātes vadība neveic profesoru pasniedzēju kadru tīrīšanas darbu." Birojs, kārtējo reizi pārkāpjot Universitātes Satversmi, bez Universitātes Padomes ziņas nolēma atbrīvot rektoru J. Paškevicu un par rektoru iecelt prof. Jāni Jurgenu (1900–1983). J. Jurgenam uzdeva pārbaudīt visus mācību spēkus un "atbrīvoties no visiem šķiriski naidīgiem elementiem, kuri līdz šim strādā universitātē".[59] Šis lēmums liecināja, ka LKP(b)P CK pilnībā un neatkarīgi no LVU Padomes kontrolēja stāvokli LVU.

LVU zinātniskajā darbībā 1940./41. m.g. bija 211 pētāmās problēmas, kuras vajadzēja atspoguļot 668 atsevišķos darbos.[60] No šiem darbiem 588 bija sākti 1940. gadā un agrāk.[61] 1941. gadā uzsāka darbu pie 79 projektiem.[62] 56 darbus bija paredzēts pabeigt 1941. gada pirmajā pusē.[63] Pēc valsts iestāžu pasūtījuma LVU 1940./41. m.g. strādāja pie 42 tēmām. No minētajiem 668 darbiem pētnieciski eksperimentāls un zinātniski tehnisks raksturs bija 419 darbiem, teorētiska ievirze – 47 darbiem, zinātniski tehniski pētījumi un monogrāfijas – 137, statistiski darbi – 13, mācību grāmatas – 18, doktora disertācijas – 8, kandidāta disertācijas – 24.[64]

55 LVA, 1340. f., 1. apr., 40. l., 72.–83. lp.
56 LVU rektora pavēle 1940. g. 19. decembrī. – LVA, 1340. f., 1. apr., 7.l., 1. lp.
57 LVU štati 1941. gadam. – LVA, 1340. f., 1. apr., 49. l., 127. lp.
58 Turpat. – 168. lp.
59 Постановление Бюро Центрального Комитета К11(б) Латвии от 10 февраля 1941 г. "О положении в Латвийском университете". – LVA PA, 101. f., 1. apr., 19. l., 60.–61. lp.
60 План научно–исследовательской работы Латвийского Государственного Университета на 1941 год. – LVA, 1340. f., 1. apr., 69. l., 2. lp.
61 Turpat.
62 Turpat.
63 Turpat.
64 Turpat.

LVU zinātniski pētnieciskajā darbā piedalījās visas fakultātes ar savām katedrām, institūtiem un laboratorijām. Iesaistīti bija 116 profesori (100 %), 140 docenti (apm 88,6 %), 221 asistents (100 %), četri laboranti, trīs vecākie lektori, astoņi lektori, trīs zinātniskie darbinieki, 21 ārsts (voluntieris) un četri studenti. Kopā zinātniskajā darbā strādāja 520 cilvēki[65] vai 78,3 % no Universitātes mācībspēkiem. Lielākā daļa projektu bija uzsākta vēl pirms komunistu okupācijas, un zinātniski pētnieciskajā jomā Universitāte turpināja agrāko Latvijas Universitātes zinātniski pētnieciskās darbības ritmu. No Universitātes budžeta 1940. gadā (7.548.805 rbļ,[66] domājams – pēc naudas reformas) zinātniskajai pētniecībai un izgudrojumiem bija paredzēti 33 297 rbļ[67] (0,4 %), bet 1941. gadā – 343 000 rbļ[68] (1,4 %) no pamatbudžeta 23 590 805 rbļ.[69]

Pie LVU pastāvēja arī dažādas zinātņu biedrības. Saskaņā ar šo biedrību statūtiem,[70] kuri tika pieņemti 1941. gada aprīlī, biedrības organizēja zinātniskās sēdes, referātus u. c. sarīkojumus. Biedrībās bija paredzēts nodarboties arī ar zinātniski pētniecisko darbu. No bijušajām LU biedrībām likvidēja Civiltiesību zinātņu veicināšanas biedrību "*Aequitas*"[71]. Tās bijušais priekšsēdētājs prof. Konstantīns Čakste nosūtīja LVU rektoram J. Jurgenam vēstuli ar lūgumu biedrības mantu nodot jaundibināmajai LVU Juridisko zinātņu biedrībai.[72] Likvidēja arī LU Krišjāņa Barona biedrību.[73] Viens no tās mērķiem bija pieminekļa celšana Krišjānim Baronam. Piemineklī uzcelt nepaspēja, bet tā celtniecībai tika savākti vairāk nekā 24 000 Ls. Pēc biedrības likvidācijas šī nauda tika nodota LPSR Izglītības Tautas komisariātam.[74] 1941. gada 25. aprīlī LVU no Biedrību likvidācijas komitejas pārņēma savā pārraudzībā 10 zinātniskās biedrības: 1) Ģeodēzijas un fotogrammetrijas, 2) Ģeoloģijas, 3) Botāniskā dārza draugu, 4) Bioloģijas, 5) Ģeogrāfijas, 6) Inženiertehnisko, 7) Filologu, 8) Ķīmijas, 9) Ekonomisko zinātņu, 10) Juridisko zinātņu biedrību.[75] Veco biedrību likvidēšana un jauno nodibināšana turpinājās gandrīz visu 1940./41. mācību gadu. Faktiski biedrību praktiskā darbība turpinājās nepilnus divus mēnešus. Tāpēc būtu lieki runāt par šajā īsajā laika posmā paveikto. Zinātnisko darbu veica 24 LVU institūtos un stacijās.[76] Institūti bija gandrīz pie visām Universitātes fakultātēm, izņemot Arhitektūras un Ekonomikas un juridisko. Kā atsevišķa struktūrvienība pastāvēja Universitātes Seruminstitūts. Visi institūti

65 План научно-исследовательской работы Латвийского Государственного Университета на 1941 год. – LVA, 1340. f., 1. apr., 69. l., 2. lp.
66 LVU pamata budžets. – LVA, 1340. f., 1. apr., 51. l., 2. lp.
67 Turpat. – 29. lp.
68 Turpat.
69 Turpat. – 2. lp.
70 LPSR zinātņu biedrības statūti. – LVA, 1340. f., 1. apr., 71. lieta, 41.lp.
71 Biedrību likvidācijas komitejas vēstule LVU rektoram 1940. g. 2. decembrī. – LVA, 1340. f., 1. apr., 71. l., 25. lp.
72 Prof. K. Čakstes vēstule LVU rektoram 1941. g. 19. februārī. – LVA, 1340. f., 1. apr., 71. l., 34. lp.
73 Vēstule LVU 1940. g. 20. decembrī. – LVA, 1340. f., 1. apr., 71. l., 22.lp.
74 Turpat.
75 LVU zinātņu biedrības. – LVA, 1340. f., 1. apr., 71. l., 39. lp.
76 Pie LVU pastāvošie institūti un stacijas. – LVA, 1340. f., 1. apr., 32. l., 55. lp.

bija izveidoti un darbojās jau pirms komunistu okupācijas.[77] 1940./41. m. g. organizēja arī lekciju ciklus, kuros Universitātes mācībspēki lasīja lekcijas par marksisma–ļeņinisma pamatiem, filozofijas, politekonomijas, vēstures, tehnikas u.c. jautājumiem. Šis darbs bija labi apmaksāts. Lektori – autori, kas LVU lektorijā nolasīja lekciju un to iesniedza rektorātā iespiešanai sagatavotā veidā, saņēma atalgojumu 200 rbļ apmērā.[78]

Rezumējot teikto, jāsecina, ka mācībspēku lielākā daļa 1940./41. mācību gadā bija bijušie Latvijas Universitātes mācībspēki. Kaut arī formāli pārveidoja Universitātes Satversmi, pakļāva to LK(b)P CK un LPSR TKP, deklarēja jaunus Universitātes mērķus un uzdevumus, tomēr zinātniskajā un mācību darbā augstskola turpināja Latvijas brīvvalsts laikā aizsākto darbu. Jo īpaši tas sakāms par eksaktajām un medicīnas zinātnēm.

3. Studenti

Atšķirībā no mācībspēku korpusa Universitātes studentu sastāvā 1940./41. m.g. laikā notika lielas izmaiņas. Ja kompetentus un zinošus mācībspēkus jaunā Universitātes vadība atturējās atlaist, tad studentu kontingentā izdarīja plašas izmaiņas. Studentu korporācijās 1939./40. m. g. sastāvēja vairāk nekā viena trešā daļa no visiem LU studentiem.[79] Korporācijas ar Sabiedrisko lietu ministra P. Blaua pavēli tika slēgtas 1940. gada 13. jūlijā,[80] pēc tam, kad šo studentu organizāciju biedri piedalījās Demokrātiskā bloka vēlēšanu uzsaukumu izplatīšanā Rīgas ielās. Tā bija jaunā režīma pirmā pavēle, kas skāra Latvijas Universitāti. Būt par kādas LU studentu korporācijas biedru bija pietiekošs iemesls, lai studentu izslēgtu no Universitātes par mazāko pārkāpumu. Plānveidīga studentu tīrīšana nenotika uzreiz. Universitātes vadībai sākotnēji bija jāpārkārto Universitātes struktūra, jāievieš stingra uzraudzības sistēma un tikai pēc tam nevēlamie studenti piespiedu kārtā "labprātīgi" aizgāja no Universitātes. Laika posmā no 1940. gada jūlija līdz 1941. gada jūnijam no Universitātes aizgāja 2578 studenti, no kuriem izstājušies 2066, izslēgti 368, deportēti 111, bez vēsts pazuduši 33.[81] Mācību gada sākumā oficiāli izslēdza tikai abu likvidēto teoloģijas fakultāšu 260 studentus.[82] Bijušais LU prorektors studentu lietās prof. K. Straubergs (1890–1962) minējis, ka salīdzinājumā ar 1940. gadu 1941. gadā studentu skaits samazinājies par 3000 cilvēkiem.[83] Visiem iepriekšminētajiem pasākumiem Universitātes jaunā vadība saņēma Maskavas direktīvas un gatavojās jau savlaicīgi. Tāpēc 1940./41. m. g.

77 Pie LVU pastāvošie institūti un stacijas. – LVA, 1340. f., 1. apr., 32. l., 55. lp.
78 LVA, 1340. f., 1. apr., 74. l., 23. lp.
79 1939.gadā no 7247 studentiem korporācijās bija 2547 (35,1 %) // *Latvijas Jaunatne* – 1990. – 21. augusts.
80 Straḍiņš J. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika. – 71.lpp.
81 Statistiskas ziņas par LVU studentiem. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 94.l., 6. lp.
82 Straḍiņš J. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika. – 71.lpp.
83 Straubergs K. Latvijas Universitāte II pasaules kara laikā // Universitas. – 1963. – Nr. 12. – 11. lpp.

4. tabula

Ziņas par studentiem 1940./41. m. g. sākumā*

Fakultātes	Sociālā izcelšanās										
	Strādnieki	Zemnieki	Skolotāji un brīvās profesijas	Ierēdņi	Tirgotāji	Rūpnieki	Namsaimnieki	Nenoskaidrota profesija	Partijas piederība	**Kopā**	%
Arhitektūras	90	55	38	96	17	14	21	47	–	**378**	**4,8**
Inženierzinātņu	172	171	60	195	83	–	22	207	–	**910**	**11,5**
Mehānikas	139	122	45	149	58	22	54	100	–	**689**	**8,7**
Ķīmijas	260	141	42	166	68	24	45	–	–	**746**	**9,4**
Dabaszinātņu	112	138	23	120	26	8	42	–	–	**469**	**5,9**
Fizikas un matemātikas	71	90	26	81	24	3	21	–	–	**316**	**4,0**
Ekonomikas un juridiskā	979	646	149	425	200	33	104	–	–	**2536**	**32,1**
Vēstures un filoloģijas	143	236	120	210	67	13	42	192	–	**1023**	**13,0**
Medicīnas	136	119	99	151	36	9	35	27	–	**612**	**7,7**
Veterinārmedicīnas	29	76	16	72	9	5	12	-	–	**219**	**2,8**
Kopā	**2131**	**1794**	**618**	**1665**	**588**	**131**	**398**	**573**	–	**7898**	**100,0**
%	**27,0**	**22,7**	**7,8**	**21,1**	**7,4**	**1,6**	**5,0**	**7,2**	–	**100,0**	

* Ziņas par studentiem. - LVA, 1340. f., 1. apr., 49. l., 40. lp.

uzņēma rekordlielu jauno studentu skaitu – 1364.[84] Pirmajos kursos sākotnēji tika plānots uzņemt 865 studentus.[85] Savukārt LU un LA reorganizācijas sēdes laikā 1940. gada 16. jūlijā vakanču skaitu palielināja līdz 1185.[86] Arī vecākajos kursos uzņēma studentus, kuri dažādu iemeslu pēc bija pārtraukuši studijas vēl pirms komunistu okupācijas. Uz 1940./41. m. g. sākumu studentu skaits pa fakultātēm ir aplūkojams *4. tabulā*.

Tajā uzrādītais studentu skaits ir pilnīgi identisks ar Latvijas Padomju Enciklopēdijā uzrādīto LVU kopējo studentu skaitu uz 1940./41.m.g. sākumu.[87] Redzams, ka skaitliski vislielākā bija Ekonomikas un juridiskā fakultāte (32,1 %). Interesanti, ka šķiras ienaidnieku – tirgotāju, namsaimnieku un rūpnieku – bērnu īpatsvars bija diezgan iespaidīgs (14 %). Tādējādi 1940./41.m.g. sākās ar rekordlielu studentu skaitu – 7898. Līdz tam laikam tik liels studentu kontingents Universitātē mācību gada sākumā vēl nebija bijis. Arī turpmākajos 25 gados šis skaits netika sasniegts.

5. tabula

LVU studentu skaits 1941. gada 1. februārī salīdzinājumā ar 1940./41. m.g. sākumu[88]

Fakultātes	1940./41. m.g. sākums		1941. gada 1. februāris		1941.g. +/-, salīdzinājumā ar 1940./41.m.g
	Sk.	%	Sk.	%	
Arhitektūras	378	4,8	324	4,9	- 16,6
Inženierzinātņu	910	11,5	795	12,1	- 14,5
Ķīmijas	746	9,4	684	10,4	- 9,1
Mehānikas	689	8,7	613	9,3	- 12,4
Dabas zinātņu	469	5,9	401	6,1	- 16,9
Fizikas un matemātikas	316	4,0	251	3,8	- 25,9
Ekonomikas un juridiskā	2536	321	1925	29,2	- 31,7
Vēstures un filoloģijas	1023	13,0	799	12,1	- 28,0
Medicīnas	612	7,7	607	9,2	- 0,8
Veterinārās medicīnas	219	2,8	192	2,9	- 14,1
Kopā	**7898**	**100**	**6591**	**100**	**- 19,8**

84 LVU vēsturiska izziņa. – LVA, 1340. f., 10. apr., 3. l., 3. lp.
85 LU un LA reorganizācijas komisijas sēde 1940. g. 16. jūlijā. – LVA, 1340. f., 1. apr., 23. l., 8. lp.
86 Turpat.
87 Latvijas Padomju Enciklopēdija. – Rīga, 1984. – 5. sēj. – 752. lpp.
88 Studentu skaits uz 1941. g. 1. februāri. – LVA, 1340. f., 1. apr., 30. l., 21. lp.

5. *tabulā* redzam, ka 1940./41. mācību gada laikā LVU studentu skaits bija samazinājies par 19 procentiem. Grūti pateikt, vai tā ir sakritība, ka pusgada laikā studentu skaits samazinājās apmēram par tik daudz studentiem, cik tika uzņemts 1940./41.m.g. sākumā. (1364 uzņemti, par 1307 samazinājās.) Visumā samazināšanās notika pilnīgi visās fakultātēs. Vislielākais studentu skaita samazinājums (par 31,7 %) bija Ekonomikas un juridiskajā un vismazākais (par 0,8 %) – Medicīnas fakultātē. Studentu skaita samazināšanās atsevišķās fakultātēs jāpēta atsevišķi. Taču rodas iespaids, ka studiju saturs Ekonomikas un juridiskajā fakultātē tika tik tālu sovjetizēts, ka daļa studentu studijas šeit uzskatīja par nelietderīgām. Ekonomikas un juridiskā fakultāte saglabāja savas līderpozīcijas Universitātē studentu skaita ziņā, savukārt vismazākā bija Veterinārmedicīnas fakultāte, kurā 1941. gada 1. februārī mācījās tikai 192 (2,9 %) studenti. Uzreiz 900 studentus LVU zaudēja ar jaunā rektora J. Jurgena 1941. gada 25. februāra pavēli Nr. 28.[89] Iespējams, ka uz šo laiku Universitātes vadības rokās bija pilnīga LPSR IeTK informācija par nevēlamiem studentiem, un jaunais LVU rektors no viņiem atbrīvojās. Pašreiz grūti noteikt studentu atskaitīšanas iemeslus, jo pieejamie avoti tos neuzrāda. Aplūkojot LVU studentu skaita dinamiku 1940./41.m.g. laikā, redzam ievērojamas izmaiņas (*6. tabula*).

6. tabula

LVU studentu skaita dinamika 1940./41. mācību gadā[90]

Fakultātes	Uz 1940./41.m.g. sākumu		Uz 1941. gada 1. februāri		Uz 1941. gada 1. jūliju		1941. g. 1. jūl. +/-	
	Sk.	%.	Sk.	%	Sk.	%	1940./41. m.g. sāk.	1941. 1. febr.
Arhitektūras	378	4,8	324	4,9	291	5,5	- 29,9	-11,3
Inženierzinātņu	910	11,5	795	12,1	649	12,3	-40,2	-22,5
Ķīmijas	746	9,4	684	10,4	525	9,9	- 42,1	-30,3
Mehānikas	689	8,7	613	9,3	440	8,3	- 56,6	-39,3
Dabas zinātņu	469	5,9	401	6,1	347	6,5	- 35,1	-15,6
Fizikas-matemāt.	316	4,0	251	3,8	250	4,7	-26,4	-0,4
Ekonomikas un juridiskā	2536	32,1	1925	29,2	1312	24,8	-93,3	-46,7
Vēstures un filoloģijas	1023	13,0	799	12,1	681	12,8	- 50,1	-17,3
Medicīnas	612	7,7	607	9,2	633	12,0	+ 3,4	+4,3
Veterinārmedic.	219	2,8	192	2,9	159	3,0	- 37,7	-20,7
Kopā	**7898**	**100**	**6591**	**100**	**5287**	**100**	**- 49,4**	**-24,7**

89 J. Jurgena 1941.g. 25. februāra pavēle Nr. 28. – LVVA, 7464. f., 1.apr., 61. l., 91. lp.

90 Statistiskas ziņas par LVU studentiem. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 94. l., 6. lp.

Akadēmiskā gada laikā studentu kopskaits samazinājās par 2611 studentiem (49,4 %), t. i., tāds apmēram bija to studentu skaits, kurš tika dots nodaļas sākumā, rakstot par izslēgtajiem, aizgājušajiem, deportētajiem u. c. veidā mācības pārtraukušajiem studentiem (bet ne absolventiem). Gandrīz uz pusi samazinājās Ekonomikas un juridiskās fakultātes studentu skaits. Vienīgais pieaugums bija vērojams Medicīnas fakultātē (+ 3,4 %). Visvairāk strādājošo studentu 1940./41. m. g. bija Inženierzinātņu fakultātē (67 %)[91] un vismazāk Medicīnas fakultātē (30 %).[92] Strādājošo studentu lielais īpatsvars bija novērojams arī Latvijas brīvvalsts laikā – 1930./31. m.g. 60 % studentu paralēli studijām strādāja algotu darbu,[93] 1936./37. m.g. – 57,7 %.[94] 1940./41. m.g. no Universitātes studentu kopskaita strādāja 57 % studentu.[95] Tāpēc strādājošo studentu jomā izmaiņas bija nelielas.

7. tabula

Universitātes studentu nacionālais sastāvs no 1940. g. 1. jūlija līdz 1941. g. 1. jūlijam[96]

Tautības	1940. gada 1. jūlijā		1940./41. m. g. sākumā		1941. gada 1. jūlijā	
	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%
Latvieši	5631	88,0	6642	84,1	4309	82,5
Ebreji	437	6,8	859	10,9	656	12,6
Krievi	221	3,4	294	3,7	179	3,4
Vācieši	41	0,6	22	0,3	12	0,2
Pārējie	71	1,1	81	1,0	65	1,2
Kopā	**6401**	**100**	**7898**	**100**	**5221**	**100**

Latviešu tautības studentu īpatsvars samazinājās no 88,0 % līdz 82,5 %. Vērojams ebreju tautības studentu īpatsvara pieaugums no 6,8 % uz 12,6 % viena 1940./41. m.g. laikā. Savukārt vācu tautības studentu skaits samazinājās par gandrīz 70 %, krievu tautības studentu skaits – par vairāk kā 10 %. Ja vācu tautības studentu īpatsvars samazinājās galvenokārt viņu repatriācijas rezultātā, tad krievu studentu skaita samazināšanos var skaidrot ar "šķiriski svešo" krievu studentu aiziešanu.

Runājot par studentu vecumu, redzam, ka studenti vecumā no 25 līdz 40 gadiem pirms komunistu okupācijas un tās sākumā bija acīmredzamā pārsvarā. 1940./

91 Сведения о студентах ЛГУ, работающих вне университета за 1940/41 уч.г. – LVA, 1340. f., 1. apr., 30. l., 52. lp.

92 Turpat.

93 Latvijas Universitātes studentu skaits pēc tautībām 1940. g. 1. jūlijā. – LVA, 1340. f., 1. apr., 30. l., 83. lp.

94 Ziņas par studentiem 1940./41. m. g. – LVA, 1340. f., 1. apr., 49. l., 40.a lp.

95 Latvijas Universitātes studentu skaits pēc tautībām 1940. g. 1. jūlijā. – LVA, 1340. f., 1. apr., 30. l., 86. lp.

96 Universitātes studentu tautības. – LVA, 1340. f., 1. apr., 30. l., 83. lp.

41.m.g. beigās studenti kļuva gados jaunāki, tomēr, kaut arī neliels, bet vecāka gadagājuma studentu īpatsvara pārsvars saglabājās (*8. tabula*).

8. tabula

Universitātes studentu vecums no 1940. g. 1. jūlija līdz 1941. g. 1. jūlijam[97]

	18-25 gadi		25-40 gadi		Pārējie		Kopā
	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	
1940. g. 1. jūlijs[98]	2795	43,7	3360	52,5	246	3,8	6401
Uz 1940./41.m.g. sākumu[99]	3517	44,5	4128	52,3	253	3,2	7898
1941. g. 1. jūlijs[100]	2517	48,2	2539	48,6	165	3,2	5221

9. tabula

Universitātes studentu dzimums no 1940. g. 1. jūlija līdz 1941. g. 1. jūlijam[101]

	Vīrieši		Sievietes		Kopā
	Sk.	%	Sk.	%	
1940. g. 1. jūlijs	4425	69,1	1976	30,9	6401
1941. g. 1. jūlijs	3369	64,5	1852	35,5	5221

Pirms komunistu okupācijas Universitātē bija nozīmīgs vīriešu īpatsvara pārsvars. Šis pārsvars saglabājās arī 1940./41. m.g., tomēr līdz tā beigām vērojama pakāpeniska vīriešu īpatsvara samazināšanās. (*9. tabula.*) Jāsecina, ka komunistu okupācijas, Maskavas politikas un Universitātes vadības veikto pasākumu rezultātā 1940./41. m.g. notika strauja Universitātes studentu skaita samazināšanās, bija vērojama latviešu tautības studentu īpatsvara samazināšanās, studentu kontingents pamazām palika gados jaunāks un vīriešu īpatsvars pakāpeniski zaudēja savu acīmredzamo pārsvaru Universitātē.

LVU studenti saņēma stipendiju 200 rbļ mēnesī.[102] Tā aptuveni līdzinājās tā laika LPSR ierindas kalpotāja vidējai mēnešalgai. 1940./41. m.g. vidū stipendijas

97 Studentu vecums. – LVA, 1340. f., 1. apr., 30. l., 85. lp.

98 Latvijas Universitātes studentu skaits pēc vecuma 1940. g. 1. jūlijā. – LVA, 1340. g., 1. apr., 30. l., 82. lp.

99 Ziņas par studentiem 1940./41. m. g. – LVA, 1340. f., 1. apr., 49. l., 40.a lp.

100 Latvijas Valsts Universitātes studentu skaits pēc vecuma 1941. g. 1. jūlijā. – LVA, 1340. f., 1. apr., 30. l., 85. lp.

101 Ziņas nodotas TKP statistikas un informācijas daļai 1941. g. 21. martā. – LVA, 1340. f., 1. apr., 30. l., 42. lp.

102 Turpat.

saņēma 2150 studenti[103] (apm. 32,6 %). Bija arī maksas studenti. Tomēr to skaits bija samērā niecīgs, jo 1940./41. m. g. no mācību maksas bija atbrīvoti 5826 studenti.[104]

1940. gada novembrī LVU darbu uzsāka arī vakara un neklātienes nodaļas. To pastāvēšanas laikā līdz 1940./41. m. g. beigām faktiski notika studentu komplektēšanas un mācību ceļu meklējumi.

1940./41. m. g. Universitāti absolvēja 648 studenti.[105] Lielāko daļu absolventu – 357 studentus (55,1 %) veidoja Ekonomikas un juridiskās fakultātes beidzēji. Jāatzīmē, ka atšķirībā no pirmsokupācijas perioda Ekonomikas un juridiskās fakultātes beidzējiem tagad pietika ar sekmīgu gala eksāmenu nolikšanu, diplomdarbs nebija jāraksta.[106] Pēc 1941. gada 1. jūlija 136 absolventiem[107] (21 %) 1940./41. m. g. tika atzīts pirmais zinātniskais grāds.

1940./41. m. g. periods bija komunistu lielvaras kardinālu pārkārtojumu sākuma posms LVU. Pārmaiņas stipri mainīja studentu sastāvu, pilnīgi pārkārtoja studentu sabiedrisko dzīvi.

4. Universitātes fakultāšu darbība 1940. – 1941. gadā

Ziņas par Universitātes fakultāšu darbību komunistu pirmās okupācijas gadā ir atrodamas nacistu okupācijas perioda avotos. Te minami Universitātes dekānu ziņojumi rektoram par izmaiņām valsts eksāmenu sarakstos un mācību programmās 1940./41. m. g.[108] Ziņojumi datēti ar 1941. gada 18. un 19. septembri un atspoguļo 7 fakultāšu darbību. Medicīnas fakultātes dekāns prof. J. Prīmanis (1892–1971) ziņoja, ka fakultātes mācībspēki 1940./41. m. g. lasīja savus parastos kursus un vadīja praktiskos darbus, kā arī eksaminēja tādos pašos apmēros, kā pirms komunistu ienākšanas.

Ārsta grāda iegūšanai bija jāliek tie paši eksāmeni un tādā pašā apmērā kā pirms okupācijas. Zobārstniecības nodaļas absolventi zobārsta grādu ieguva pēc Medicīnas fakultātes pieņemtiem un LU Padomes jau agrāk apstiprinātiem noteikumiem, pie tam prasības attiecīgo priekšmetu pārbaudījumos bija tādas pašas kā agrākajos gados.[109] Filoloģijas un filozofijas fakultāte rektoram adresēja divus ziņojumus. Vienu parakstīja dekāns prof. P. Jurevičs (1891–1981), otru –dekāna v. i. prof. J. Ratermanis. Abi datēti ar 1941. gada 18. septembri. Pirmajā ziņojumā prof. P. Jurevičs informēja par 1940./41. m.g. atsauktajiem mācību priekšmetiem:

103 Pārskats par LVU stipendiātiem. – LVA, 1340. f., 1. apr., 30. l., 57. lp.
104 LVA, 1340. f., 1. apr.., 30. l., 80. lp.
105 Absolventu skaits 1940./41. m. g. – LVA, 1340. f., 1. apr., 30. l., 90. lp.
106 Atmiņas par LVU Politekonomijas katedras darbu 1940./41. g. // V. Ozola fonds. A 322. N 19. LNB Reto grāmatu un rokrakstu zinātniskā nodaļa. – 8. lp.
107 Absolventu skaits (ar pirmo zinātn. grādu). – LVA, 1340. f., 1. apr., 30.l., 55. lp.
108 LVVA, 7427. f., 7. apr., 17. l., 47.–84. lpp.
109 Medicīnas fakultātes dekāna ziņojums Nr. 476. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 17. lieta, 47. lp.

LVU Vēstures un filoloģijas fakultātes Vēstures nodaļas absolventi un mācībspēki 1941. gada martā

"Vēstures nodaļā februāra – marta sesijā nav likta Jauno laiku vēsture, pavasara sesijā – nebija klauzūra, Baltu filoloģijas nodaļā nenotika latviešu literatūras vēstures lekcijas, Ģermāņu filoloģijas nodaļā nenotika nodarbības vienā no senajām valodām, Romāņu filoloģijas nodaļā – vecfranču valodā."[110] Otrajā ziņojumā prof. J. Ratermanis atzīmē, ka "1940./41. m. g. Filoloģijas un filozofijas fakultātei izdevās noturēt gandrīz normālu darba un prasību līmeni. .. Visās disciplīnās (izņemot fakultātes akceptētās, ko lielinieki ieveda no jauna) palika vecās programmas. .. Arī valsts pārbaudījumos piedalījās tās pašas personas, kam bija uzticēti attiecīgie kursi, un eksāmeni noritēja pēc iepriekšējo gadu programmām. .. Vienīgi 1941. gada februāra – marta sesijā lielinieki bija atlaiduši dažus no programmā paredzētajiem valsts eksāmeniem."[111] Par Inženierzinātņu fakultātes darbību ziņoja fakultātes dekāns prof. V. Skārds. Viņš rakstīja: ".. priekšmetu sadalījums un apjoms 1940./41. m.g. praktiski pastāvēja un tika lasīts pēc vecajām programmām. Praktiski pēc vecajām programmām izdarīja eksaminēšanu, izņemot to, ka studentiem bija jāklausās un jāliek eksāmeni politiskajos priekšmetos, krievu valodā, svešvalodā, zīmēšanā, apkurē, vēdināšanā, pilsētu iekārtā, tuneļu un ostu mehanizācijā un ekspluatācijā,

110 Prof. P. Jurevica ziņojums. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 17. l., 64. lp.
111 Prof. J. Ratermaņa ziņojums. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 17. l., 65. lp.

bet pārbaudījumi galvenajos aroda priekšmetos vairs nebija jāliek komisijā, bet tos varēja likt kā kursa priekšmetus pie attiecīgā mācībspēka. Tātad mainījās tikai komisiju pārbaudījumu veids, kamēr pārbaudījumu programma, t.i., saturs un apjoms palika negrozīti. .. Nav mainījies arī diplomdarbu saturs, izstrādāšanas apjoms un nav pazemināta tā aizstāvēšanas prasības. Var tātad teikt, ka 1940./41. m. g. mācību plāns studentu zināšanu līmeni nepazemināja un lielinieku ievestā kursu sistēma jūtamus traucējumus, it sevišķi vecāko kursu studentu studiju gaitā neienesa."[112] Arhitektūras fakultātes dekāns prof. A. Krūmiņš (1879–1969) par fakultātes darbību 1940./41. m. g. ziņoja, ka: "..pārmaiņas fakultātē skārušas vienīgi pārbaudījumu formālo pusi galvenajos aroda priekšmetos: būvkonstrukcijās, arhitektūras vēsturē, arhitektūras formās un zinātniski tehniskā darba tematu teorijā. Minētajās disciplīnās agrāk notika komisiju pārbaudījumi, bet 1940./41. m. g. šos pārbaudījumus noturēja kā kursu pārbaudījumus, nesamazinot prasību apjomu un atstājot pārbaudījumus agrāko attiecīgo mācībspēku ziņā. Pielāgojot mācību plānu 1940./41. m. g. uzstādītajām prasībām, fakultātei izdevās saglabāt visus agrākos mācību priekšmetus."[113] Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes dekāna prof. E. Baloža (1880–1951) ziņojumā[114] norādīts, ka lielinieku laikā mācību programmā ieviesti vairāki jauni priekšmeti: PSRS finanses un kredīts, Staļina konstitūcija, svītrotas Romiešu tiesības, tiesību filozofija u. c. Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes dekāns norādīja, ka: "1940./41. m. g. Matemātikas un dabaszinātņu fakultātē nav notikušas kaut cik ievērojamas pārmaiņas. Fakultātē darbojās tie paši mācībspēki, kas agrāk, priekšmetu sadalījums bija visumā tas pats."[115] Visbeidzot Mehānikas fakultātes profesors E. Freimanis norādīja, ka: "Lielinieku laikā noturētie valsts pārbaudījumi pēc satura un apjoma atbilst Latvijas laika valsts eksāmeniem. Zīmējoties uz vispārējo mācības gaitu 1940./41. m. g., jāaizrāda, ka 1) Mehānikas fakultātes mācībspēku sastāvs netika palielināts ar jauniem (no Krievijas vai vispār ārpus Universitātes stāvošiem) mācībspēkiem; 2) Mācību programmas netika samazinātas, salīdzinot ar Latvijas laikā pastāvošajām programmām."[116]

Tādējādi visbūtiskākās izmaiņas pēc minētajiem ziņojumiem skāra bij. LU Filoloģijas un filozofijas un Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes, kurās vairāki priekšmeti tika atcelti un ieviesti jauni, PSRS augstskolās pastāvošie priekšmeti. Tehniskās specialitātes nepārdzīvoja būtiskas izmaiņas. Taču šajos ziņojumos noklusēta obligāto politisko priekšmetu mācīšana. Rodas iespaids, ka studiju vispārējais līmenis LVU pirmajā okupācijas gadā nebija jūtami pazeminājies.

112 Prof. V. Skārda ziņojums Nr. 806. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 17. l., 72.lp.
113 Prof. A. Krūmiņa ziņojums Nr. 680. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 17. l., 76. lp.
114 Prof. E. Baloža ziņojums Nr. 72. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 17. l., 79.lp.
115 Prof. F. Gulbja ziņojums Nr. 119. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 17. l., 81.lp.
116 Prof. E. Freimaņa ziņojums Nr. 378. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 17. l., 84. lp.

5. Komjaunatnes organizācija

LVU komjaunatnes pirmorganizācija izveidojās 1940. gada oktobrī ar 65 biedriem un kandidātiem.[117] Fakultātes komjaunatnes grupas sanāca uz apspriedēm regulāri vienu reizi nedēļā. Universitātes komjaunatnes pirmorganizāciju vadīja komjaunatnes komiteja. Tajā ietilpa komsorgs P. Bāliņš (1916–1942), vietnieki S. Levitāns (1914–1996), N. Matijevska un seši komitejas locekļi. 1940. gada 30. oktobrī, kad P. Bāliņu izvirzīja par LĻKJS (CK) pārstāvi Izglītības tautas komisariātā, par komsorgu iecēla Hermīni Krīgeri.[118] 1941. gada februārī LVU komjaunatnes pirmorganizācijas darbs tika apbalvots, piešķirot atpūtas bezmaksas ceļazīmes visiem tās locekļiem.[119]

Studentu darbību Universitātē koordinēja Profesionālā studentu organizācija (PSO), kura līdzīgi LVU komjaunatnes organizācijai darbojās LVU partijas sekretāra vadībā. PSO nodibināja 1940. gada 16. septembrī.[120] Par tās priekšsēdētāju ievēlēja Paulu Priedi (1904–1982). 1940. gada novembrī tajā bija 700 biedru, decembrī – 900, un līdz 1941. gadam PSO rindās bija jau 1136 biedri[121] (25,5 %). PSO paspārnē tika noorganizēti 10 studentu zinātniskie pulciņi ar 46 sekcijām. Kopējais zinātnisko pulciņu aktīvo biedru skaits 1941. gada aprīlī bija 1223[122]: Arhitektūras fakultātē – 125, Mehānikas fakultātē – 125, Dabaszinātņu fakultātē – 86, Ekonomikas un juridiskajā fakultātē – 107, Vēstures un filoloģijas fakultātē – 109, Medicīnas fakultātē – 95, Veterinārmedicīnas fakultātē – 77. Šajos zinātniskajos pulciņos notika 56 zinātniskas sēdes, 12 pārrunu vakari un 96 organizācijas sēdes, nolasīja 113 referātus.[123] PSO koordinēja arī LVU runaskori, literatūras, mūzikas, mākslas u. c. pulciņu darbību. LVU PSO izdevums bija žurnāls "Darba Students". 1940./41. m. g. iznāca četri žurnāla numuri. Žurnāla atbildīgā redaktore bija Lidija Tabaka-Jablonska.[124]

Neskatoties uz minētajām aktīvitātem, komjauniešu skaits LVU bija neliels. Līdz 1941. gada 5. aprīlim Universitātē bija tikai 70 komjaunieši (1,1 %).[125]

117 Kanāle V. Palīgmateriāls referātiem "Latvijas Valsts Universitātes studenti–komjaunieši cīņā par padomju augstskolu (1920–1945)". – Rīga, 1968. – 8. lpp.
118 Turpat. – 8. lpp.
119 Turpat. – 9. lpp.
120 Ripa J. Apcere par LVU partijas organizācijas vēsturi, 1940./41. – Rīga, 1987. – 44. lpp.
121 Turpat. – 46. lpp.
122 LVU studentu zinātniskie pulciņi. – LVA, 1340. f., 1. apr., 28. l., 10. lp.
123 Turpat.
124 Baumerts I. Latviešu padomju periodiskā pedagoģiskā prese 1940. un 1941. gadā un tās loma tautas izglītības sistēmas pārkārtošanā // Daži vēstures un ateisma jautājumi. – Rīga: Zvaigzne, 1968. – 52. lpp.
125 Ripa J. Apcere par LVU partijas organizācijas vēsturi, 1940./41. – Rīga, 1987. – 23. lpp.

6. Okupācijas režīma upuri

Ziņas par represētajiem Latvijas Valsts universitātes mācībspēkiem 1940./41. m. g. ir atrodamas vēsturnieka T. Vilciņa referātā "Latvijas zinātnieki staļinisma represiju apstākļos"[126], prof. Ā. Šildes "Latvijas vēsturē"[127] un E. Dunsdorfa rakstā "Mācībspēku mūža ilgums".[128] Apkopojot šos avotus, ir apzināti 34 Latvijas Universitātes mācībspēki, kuru likteni traģiski skāra padomju okupācija. Represētos Latvijas Universitātes studentus ir apzinājis Latvijas Sarkanais Krusts. Tā bija vienīgā organizācija Krievijas–Vācijas kara laikā, kurai saziņā ar Vācijas drošības policijas iestādēm bija tiesības reģistrēt visas padomju laikā apcietinātās un uz Krieviju izsūtītās personas, kā arī vākt ziņas par šo personu likteni. Sarkanais krusts reģistrēja 307 represētos studentus, no kuriem uz nometnēm bija aizvesti 175, cietumos bez vēsts pazuduši 128 un četri nogalināti.[129] Represēto studentu uzvārdi ir atrodami arī izdevumā "Šie vārdi apsūdz".[130] Analītiski apskatot šo izdevumu un laikrakstu "Tēvija", ir apzināti 109 represēto studentu uzvārdi. Ziņas par represētajiem studentiem sniedz arī vēsturnieks ™, norādot, ka 1941. gada 13.–14. jūnijā tika deportēti 360 studenti un mācībspēki. Trimdas latviešu presē un publikācijās šo jautājumu skāra prof. A. Reisters (1888–1967)[131], kurš raksta par 125 izvestajiem studentiem 1941. gada jūnijā. Daži vārdi jāteic par represētajiem Universitātes studentu korporāciju biedriem. Šeit var atsaukties uz ASV iznākušo rakstu krājumu "Latvijas korporāciju apvienība". Trimdas autors A. Sietiņsons norāda, ka līdz 1941. gada jūlijam deportācijas skārušas vairāk nekā 70 korporācijas "Letonija" biedrus[132], "Fraternitas Vesthardia" zaudēja sešus[133], "Fraternitas Lataviensis" – 17 locekļus.[134]

Varam secināt, ka 1940./41. m. g. komunistu okupācijas laikā funkcionāri, vadoties no komunistiskās ideoloģijas dogmātiem, uzsāka procesu, kura gaitā Universitāte tika pārveidota par tipveida PSRS augstskolu. Šajā laikā sākās Universitātes mācību personāla un studentu nomaiņas process ar režīmam lojāliem cilvēkiem. Jau 1941. gada sākumā daudzi bijušie LU mācībspēki emigrēja uz Rietumiem. Šis process savu maksimumu sasniedza 1944. gadā un 1945. gada pirmajos mēnešos. Šai laikā emigrēja trīs ceturtdaļas, bet dažās zinātņu nozarēs, piemēram, fizikā, matemātikā, medicīnā 80 – 85 % no visiem Latvijas zinātnes darbiniekiem.[135] Pārmaiņas vērojamas arī studentu sastāvā. 1940./41. m. g. notika

126 Vilciņš T. Latvijas zinātnieki staļinisma represiju apstākļos // Komunisma totalitārisma un genocīda prakse Latvijā: Konferences materiāli. – R: Zinātne, 1992. – 87.–98. lpp.
127 Šilde Ā. Latvijas vēsture, 1914–1940. – Daugava, 1980. – 639 lpp.
128 Dunsdorfs E. Mācībspēku mūža ilgums // Arhīvs. – Melburna, 1981. – XXI sēj. – 105.–106. lpp.
129 Boļševiku terors Universitātē // Tēvija. – 1941. – 23. sept., Nr. 36.
130 These names accuse: Nominal list of Latvians deported to Soviet Russia in 1940–1941. – Publ. by The Latvian National Foundation, Stockholm, 1982.
131 Reisters A. Latvijas Universitāte. – Vaidava, 1965. – 94. lpp.
132 Sietiņsons A. Latvijas Universitāte. – Ņujorka: Latvijas korporāciju apvienība, 1965. – 41. lpp.
133 Turpat. – 65. lpp.
134 Turpat. – 69. lpp.
135 Vilciņš T. Latvijas zinātnieki .. – 95. lpp.

Profesors Pauls Mincs (1868–1941). Komunistiskā režīma upuris, arestēts 1941. gada 14. jūnijā, miris izsūtījumā

studentu skaita un latviešu tautības studentu īpatsvara strauja samazināšanās. Studentu sastāvā salīdzinājumā ar pirmsokupācijas laiku pamazām palielinājās gados jaunāku studentu īpatsvars. Vīriešu īpatsvars zaudēja savu acīmredzamo pārsvaru Universitātē.

Līdz pat šim laikam Latvijas sabiedrība pilnībā nav apzinājusies tās sekas, kas radās, 1940./41. gadā zaudējot procentuāli tik lielu Latvijas Universitātes mācībspēku un studentu skaitu un piedzīvojot daudzu pētniecības nozaru (filozofija, vēsture, valodniecība, tautsaimniecība utt.) darbības pārtraukšanu.

II

UNIVERSITĀTE RĪGĀ (1941–1944)

1. Universitātes darbība no 1941. gada 1. jūlija līdz 31. decembrim

Pēc vācu nacistu karaspēka ienākšanas 1941. gada 1. jūlijā Rīgā, Universitātes Padomes sēžu zālē, Raiņa bulvārī 19, sanāca Latvijas Universitātes un bijušās Latvijas Valsts universitātes pagaidu vadības ārkārtējā sēde, kurā piedalījās padomju varas ieceltie prorektori, fakultāšu dekāni un dekānu palīgi mācību lietās, kā arī uz 1940./41. m. g. saskaņā ar LU Satversmi[1] ievēlētie un likumīgi apstiprinātie prorektori, dekāni un fakultāšu sekretāri.[2] Sēdi vadīja prof. K. Straubergs. Tajā klātesošie svinīgi atzina, ka Universitātes darbības pamats ir tās 1923. gada Satversme un Universitāte atjaunojama un pārvaldāma saskaņā ar šo Satversmi. Līdzšinējie prorektori un dekāni nolika savas pilnvaras.[3] Visi sēdes dalībnieki līdzšinējo amatpersonu atteikšanos atzina par pareizu un lūdza attiecīgos amatu pienākumus pagaidām uzņemties 1940./41. m. g. ievēlētām un likumīgi apstiprinātām amatpersonām.[4] Par Universitātes rektoru apstiprināja prof. Mārtiņu Prīmani (1878–1950), kurš tajā laikā dzīvoja vēl Vācijā. Prof. K. Straubergs tika iecelts par prorektoru studentu lietās. 1941. gada 3. jūlijā K. Straubergs nosūtīja M. Prīmanim uz Vāciju telegrammu ar lūgumu atgriezties Rīgā Universitātes rektora amatā.[5] Līdz ar to Latvijas Universitāte praktiski atjaunoja savu darbību. 1941. gada 11. jūlijā Universitātes pārstāvji piedalījās latviešu organizāciju sanāksmē, kura notika Izglītības ministrijā.[6] Tajā pašā dienā prof. K. Straubergs nosūtīja t. s. Latviešu

1 Latvijas Universitātes Satversme. – Rīga, 1923. – 4.–8. lpp.
2 LU un bij. LVU pagaidu vadības ārkārtējā sēde 1941. g. 1. jūlijā. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 36. l., 1. lp.
3 Turpat.
4 Turpat.
5 J. Straduņš, A. Varslavāns, J. Porietis, I. Ondzule, Dz. Cēbere. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika (1940–1993) // Latvijas Universitāte, 75. – Rīga, 1994. – 73.lpp. (Turpmāk J. Straduņš. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika.)
6 Zussammenkunft lettischer Organisationen im Bildungsministerium // LVVA, P–69. f., 1.a apr., 1. l., 93.–102. lp.

K. Straubergs (1890–1962), Universitātes prorektors studentu lietās

pašpārvaldes priekšnieka vietas izpildītājam pulkvedim A. Plensneram (1892–1984) ziņojumu par Universitātes Dekānu padomes 1941. gada 9. jūlija sēdes lēmumiem. Ziņojumā uzsvērts, ka jaunā latviešu pašpārvalde var rēķināties ar Universitātes mācībspēku un studentu atbalstu.[7] Kārtējā Dekānu padomes sēdē 1941. gada 16. jūlijā pieņēma jaunus uzņemšanas noteikumus. Tajos minēts, ka Universitātē ir 11 fakultātes, ieskaitot Teoloģijas fakultāti un Romas katoļu teoloģijas fakultāti.[8] Tā formāli tika atjaunotas visas LU fakultātes, kas bija pirms Latvijas iekļaušanas PSRS sastāvā.

1941. gada 5. jūlijā Latvijas Universitātes Dekānu padome pieņēma lēmumu arī par Universitātes Studentu padomes darbības atjaunošanu.[9] Studentu padome atsāka savu darbību saskaņā ar Latvijas Universitātes Satversmes 88.–93. pantu.[10] 1941. gada jūlijā Studentu padomei bija 11 nodaļas un komisijas.[11] Dekānu padome apstiprināja Padomes prezidiju tādā sastāvā, kāds tas bija pirms 1940. gada 17. jūnija. Prezidija priekšsēdētājs bija Jānis Aperāns. Prezidijam bija jāatjauno un jāsakārto studentu pašpārvaldes darbība. Sakarā ar to bija pārņemta no palikušajiem Profesionālās studentu organizācijas (PSO) darbiniekiem vai pēc atrastajiem materiāliem Studentu padomei piederošā manta, kā arī izdarīta bijušo studentu organizāciju materiālu un mantas apzināšana un savākšana.[12] Universitātes rektora vietas izpildītājs prof. K. Straubergs 1941. gada 8. septembrī nosūtīja Rīgas pilsētas Dzīvokļu saimniecības nodaļai vēstuli ar lūgumu nodot Universitātes rīcībā studentu organizāciju nekustamos īpašumus, kuri tika zaudēti padomju varas laikā 1941. gadā.

1941. gada 16. oktobrī Rīgas Dzīvokļu ekspluatācijas pārvalde nosūtīja Universitātei atbildi, kurā paskaidroja, ka Rīgas pilsētas vecākais ar savu 21. septembra pavēli piekritis tam, ka Universitātes rīcībā nodod likvidēto studentu

7 K. Strauberga ziņojums pulkvedim A. Plensneram. Nr. 2992. LVVA, 7427. f., 7. apr., 42. l., 1. lp.
8 Uzņemšanas noteikumi LU 1941./42. m. g., pieņemti Dekānu padomes sēdē 1941. g. 16. jūlijā. – LVVA, 7427. f., 7. apr.., 12. l., 26.–45. lp.
9 Studentu padomes prezidija darbība. – LVVA, P–949. f., 7.apr., 10.l., 2.lp.
10 Latvijas Universitātes Satversme. – Rīga, 1923. – 14.–15.lpp.
11 Studentu padomes prezidija darbība. – LVVA, P–949. f., 7. apr., 10. l., 2. lp.
12 Turpat.

organizāciju nenacionalizētos īpašumus – studentu korporāciju "Latvia", "Patria", "Selonija" un "Tālavija" īpašumus.[13] Savukārt, lai nokārtotu nacionalizēto īpašumu jautājumu, Universitātes vadībai bija jāgriežas pie Rīgas apgabala komisāra, ko prof. K. Straubergs arī darīja, 1941. gada 15. novembrī nosūtot tam vēstuli ar lūgumu atdot Universitātei tās īpašumus.[14] Minētie īpašumi Universitātei tika nodoti, taču lielāko daļu no Studentu padomei piederošajiem īpašumiem faktiski aizņēma nacistu militārās un civilās iestādes. Gandrīz visi vērtīgākie Studentu padomes īpašumi atradās nacistu lietošanā. Nacistu varas orgāni aizņēma arī citas Universitātes ēkas. Pat augstskolas vadība bija spiesta risināt telpu jautājumu, jo rektorāta un sekretariāta telpas, kas līdz nacistu ienākšanai atradās Raiņa bulvārī 9, aizņēma Rīgas ģenerālkomisariāts[15], un Universitātes vadības vajadzībām nācās pārkārtot dažas telpas Raiņa bulvārī 19. Nacistu resori aizņēma Universitātes īpašumus visu okupācijas laiku; par to liecina izziņa par 10532 reihsmarku (RM)[16] pārskaitīšanu Latvijas pašpārvaldei. Izziņa datēta ar 1943. gada 19. jūliju. Būtībā nacistu varas iestādes saimniekoja Universitātes ēkās un izmantoja tās savām vajadzībām. Šā iemesla dēļ mācību darba organizēšanā, bibliotēku, administrācijas u.c. struktūru izvietošanā augstskolas vadība saskārās ar lielām grūtībām.

Mārtiņš Prīmanis (1878–1950), Universitātes rektors no 1941. gada līdz 1944. gadam

Universitātes zinātniskās biedrības, kuras darbojās arī padomju varas periodā, netika aizliegtas arī nacistu okupācijas apstākļos. Zinātniskās biedrības bija pakļautas Ostlandes reihskomisāra 1941. gada 20. septembra rīkojumam par apvienībām un sapulcēm. Saskaņā ar minētā rīkojuma 3. paragrāfu zinātniskās biedrības tika pieskaitītas nepolitiskām apvienībām un kā tādas bija rakstiski jāpieteic attiecīgā

13 Rīgas pilsētas Dzīvokļu saimniecības nodaļa 1941.g. 16.oktobrī. – LVVA, 7427. f., 7. apr.., 16. l., 3. lp.

14 K. Strauberga vēstule Rīgas apgabala komisāram 1941. g. 15. novembrī. Nr. 4315. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 16. l., 8.lp.

15 Prof. K. Strauberga vēstule Izglītības un Kultūras ģenerāldirekcijai 1942. g. 7. oktobrī. Nr. 3765. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 15. l., 68. lp.

16 Generaldirektion für Bildung und Kulturwesen. Nr. 1761–49. Universitātei Rīgā. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 15. l., 195. lp.

apgabala komisāram. 1941. gada decembrī Universitātes vadība iesniedza Rīgas ģenerālkomisāram 14 zinātnisko biedrību pieteikumus.[17]

Tādējādi 1941. gadā Universitātē ritēja sagatavošanās jaunajam mācību gadam – pārkārtots mācībspēku personāls, likvidētas padomju laikā ieviestās katedras, nodrošināts nepieciešamais budžets utt.

2. Nacistu okupācijas iestāžu attiecības ar Universitāti

1941. gada 30. martā Ā. Hitlers paziņoja Armijas grupas komandierim ģenerālfeldmaršalam Wilhelmam fon Lēbam, ka kampaņa pret PSRS būs iznīcinošs karš, kam jālikvidē jaunas inteliģences rašanās iespējas okupētajos apgabalos. Pirmā zināmā direktīva, kurā nacistu okupācijas varas iestādes skāra Ostlandes skolu sistēmu (tai skaitā arī Universitāti), ir izdota 1941. gada 21. jūlijā.[18] Direktīvas autors bija Okupēto austrumu apgabalu reihsministrs A. Rozenbergs (1893–1946). Savu rīkojumu viņš adresēja Ostlandes reihskomisāram H. Lozem. Tajā ir norādīts aizliegt igauņu, latviešu, lietuviešu un baltkrievu universitāšu darbību. Pēc A. Rozenberga domām, pieļaujami tikai sagatavošanas priekšdarbi Augstākās tehniskās augstskolas darbam Rīgā un Tartu Universitātes reorganizācijai par Vācu Universitāti. Prof. H. Biezais (1909–1997) atzīmējis, ka Latvijā 1941. gada vasarā visa juridiskā atbildība atradās Vācu Ziemeļarmijas aizmugures spēku komandiera ģenerāļa Franca fon Roka (*Roques*) (1877–1967) rokās.[19] F. Roka padomnieks kultūras jautājumos bija profesors O. Klumbergs, bijušais Herdera institūta Rīgā rektors. Viņš atbalstīja Latvijas Universitātes darbības atjaunošanu.[20] Aizmugures padomnieks ģenerālis Francs fon Roks, kuram bija plašas pilnvaras, pretēji A. Kozenberga plānam likvidēt universitātes Baltijas valstīs, 1941. gada 15. septembrī atļāva sākt darbu Rīgas Universitātei.

1941. gada 1. septembrī jau bija izveidota Ostlandes Civilā pārvalde. Pēc tam kad Ostlandes reihskomisārs H. Loze pārņēma Ostlandes vadību no ģenerāļa fon Roka, beidzās vācu militāro iestāžu pragmātiskā un iecietīgā augstskolu politika Ostlandē. Okupēto austrumu apgabalu Valsts ministrijā Berlīnē izstrādāja norādījumus civilpārvalžu darbam. Starp tiem bija arī kategorisks aizliegums turpināt patstāvīgu igauņu, latviešu, lietuviešu un baltkrievu augstskolu darbu. Aizliegums bija datēts ar 1941. gada 3. septembri.[21] Šie Valsts ministrijas norādījumi noteica arī

17 Universitātes rektora vēstule Rīgas ģenerālkomisāram. – LVVA, 7427.f., 7.apr., 55. lieta, 4. lp. (Publicēts "Verkundungsblatt" 1941.gada 1.oktobra numurā un laikraksta "Tēvija" 136. un 141.numurā.)

18 Инструкция для рейхскомиссариата Остланд // Военно–исторический журнал. – 1990. – N. 4. – C. 29–30.

19 Biezais H. Sarežģījumi Rīgas Universitātē (LU 1941.–1944.g.) // Akadēmiskā Dzīve. – 1986. – Nr. 28. – 25. lpp. (Turpmāk – Biezais H. Sarežģījumi..)

20 Turpat.

21 Blank M. Nationalsozialistische Hochschulpolitik (1941–1944). – Lueneburg, 1991. – 543.lpp. (Turpmāk Blank M.)

Rīgas ģenerālkomisariāta Kultūras nodaļas vadītāja Dr. K. Stricka rīcību, kurš 1941. gada 15. septembrī aizliedza jebkādu Universitātes turpmāku darbību līdz jaunu noteikumu izstrādāšanai.[22] Neapmierinātību ar šo rīkojumu izteica prof. K. Straubergs, 1941. gada 15. septembrī nosūtīdams Izglītības un kultūras lietu ģenerāldirektoram vēstuli, kurā uzsvēra, ka ".. no attiecīgiem resoriem nepārtraukti ienāk pieprasījumi pēc visu fakultāšu beigušajiem akadēmiski izglītotiem darbiniekiem to trūkuma dēļ, jo pēdējie lielā skaitā aizvesti uz Krieviju lielinieku laikā. Papildinājumus prasa kā skolas, tā tiesas, saimnieciskie uzņēmumi, draudzes, veselības iestādes utt., .. speciālisti vajadzīgi arī vācu iestādēm. Viena pati Gremenša firma ir pieprasījusi 50 latviešu inženierus.."[23] 1941. gada rudenī iznāca Ostlandes reihskomisāra rīkojums par Universitātes ekspluatācijas kārtību. Šo jauno darbības plānu A. Rozenberga uzdevumā izstrādāja vācu profesors Dr. E. Špors.[24] Viņa plāns paredzēja, ka jaunajā Rīgas Universitātē darbu var turpināt tikai juridiskā un filoloģijas fakultāte.[25]

Kamēr nacistu iestāžu varas gaiteņos turpinājās diskusijas pieņemt vai nepieņemt E. Špora projektu, prof. K. Straubergs 1941. gada 24. oktobrī Izglītības un kultūras direkcijai nosūtīja otru vēstuli.[26] Tajā prof. K. Straubergs norādīja: ".. apm. 800 studentu vēlas nokārtot š.g. rudenī apturētos valsts eksāmenus. Būtu vēlams, lai šis jautājums būtu izšķirts vistuvākajā laikā, atceļot valsts eksāmenu aizliegumu, kas pēc mūsu ziņām nav attiecināms uz pārējām Latvijas augstskolām. .. Lekciju un praktisko darbu sākumam Universitātē viss ir sagatavots. Ir pārkārtots mācībspēku personāls, likvidējot lielinieku laikā ievestās liekās katedras un pieņemto pārmērīgo mācībspēku skaitu; restaurētas likvidētās fakultātes un nodaļas; nodrošināts vajadzīgais budžets utt."[27] Līdzīgu vēstuli K. Straubergs nosūtīja arī Iekšlietu ģenerāldirektoram O. Dankeram (1883–1965).

Lai saņemtu instrukcijas, uz Berlīni devās ģenerālkomisariāta Kultūras nodaļas vadītājs Dr. K. Strickis. Pēc atgriešanās viņš saskaņoja turpmākos Universitātes darbības variantus ar Rīgas ģenerālkomisāru H. Dreksleru. Rezultātā 1941. gada 15. novembrī Rīgas ģenerālkomisārs H. Drekslers izdeva rīkojumu[28] par akadēmisko mācību atsākšanu tehniskajās un medicīnas fakultātēs un par gala eksāmenu noteikšanu šinīs fakultātēs. H. Drekslers īpaši norādīja, ka Universitātei visi jautājumi jāsaskaņo ar ģenerālkomisariāta kultūras nodaļu, t. i., norādīja uz tās pakļautību.[29] Tikai tagad nacistu okupācijas civiliestādes izrādīja interesi par Universitātes struktūras un iekšējās dzīves jautājumiem. 1941. gada 21. novembrī ģenerāl-

22 Biezais H. Sarežģījumi.. – 27. lpp.
23 K. Strauberga vēstule Izglītības un kultūras lietu ģenerāldirektoram. Nr. 3906. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 17. l., 17. lp.
24 Blank M. .. – 544. lpp.
25 Turpat. – 545. lpp.
26 K. Strauberga vēstule Izglītības un kultūras galvenās direkcijas ģenerāldirektoram. Nr. 4200. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 30. l., 12. lp.
27 K. Strauberga vēstule Izglītības un kultūras galvenās direkcijas ģenerāldirektoram. Nr. 4200. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 30. l., 12. lp.
28 Universität und Landwirtschaftsakademie. Nr. 2011. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 42. l., 4. lp.
29 Turpat.

komisariāta kultūras nodaļas vadītājs K. Strickis Universitātei lūdza atsūtīt nodaļu un fakultāšu sarakstu, precīzu Universitātes apzīmējumu, rektora un dekānu vārdus, pētniecības institūtu un Universitātei piederošo ēku un zemes gabalu sarakstu.[30]

Darbu uzsāka septiņas fakultātes: 21. novembrī – Medicīnas un Veterinārmedicīnas, 28. novembrī – Arhitektūras, Inženierzinātņu, Ķīmijas, Matemātikas un dabaszinātņu un Mehānikas fakultāte.[31] Kā liecina Austrumzemes reihskomisariāta 1941. gada 3. decembrī nosūtītais rīkojums Rīgas ģenerālkomisāram, arī Berlīnē uzskati turpināja mainīties. Rīkojuma 11 punktos ģenerālkomisāram sniegtas instrukcijas augstskolu jautājumos, turklāt noteikts, ka nenodarbinātie mācībspēki pagaidām nav atstādināmi no saviem amatiem, bet gan izmantojami pētniecības darbā. Rīkojums paredzēja pakāpenisku vācu valodas ieviešanu visās atvērtajās fakultātēs. Medicīnas fakultātes situācija tika sevišķi uzsvērta, jo perspektīvā tās darbs atkarīgs no vācu mācību grāmatām. Paredzēja Universitātē atvērt vācu sarunvalodas kursus, kuros izmantotu nenodarbinātos Filoloģijas un filozofijas fakultātes mācībspēkus.[32]

Tādējādi Universitātes administratīvo dzīvi 1941. gadā nacistu okupācijas apstākļos var iedalīt trīs posmos. Pirmajā posmā – no 1. jūlija līdz 15. septembrim – Universitāte atradās pragmatiski noskaņotu nacistu militāro iestāžu paspārnē, kuras netraucēja Universitātes vadībai veikt atjaunošanas darbus. Otrais posms – no 15. septembra līdz 15. novembrim – iezīmējās ar Universitātes darba relatīvu apturēšanu. Trešais posms – no 15. novembra – sākās ar oficiālu akadēmisko mācību atsākšanu.

1941./1942. mācību gadā Universitāte Rīgā pirmo reizi savā vēsturē uzsāka mācības bez Latvijas tradicionālās minoritātes – ebreju studentiem un mācībspēkiem. 1941. gada 1. jūlijā studentu sarakstos vēl minēti 656 ebreju studenti, 12,6% no kopējā studentu skaita. Sevišķi plaši šī minoritāte bija pārstāvēta Medicīnas, Ekonomikas un Juridiskajā fakultātē. Ap 15 000 ebreju studentu un mācībspēku, karam sākoties, devās bēgļu gaitās uz PSRS, taču lielākā daļa – ap 75 000 cilvēku – palika Latvijā un gandrīz visi tika iznīcināti. Rīgas geto tika nogalināti 44 Universitātes absolventi.[33] Vienam – Harijam Icigsonam (1912–1987) – 1944. gadā izdevās no geto izbēgt un atrast patvērumu pie rīdzinieka Žaņa Lipkes.

3. Universitātes fakultāšu zinātniskā un mācību darbība 1941./42. m. g.

Informācija par Universitātes fakultāšu darbību nacistu okupācijas pirmajā gadā apkopota fakultāšu dekānu ziņojumos Universitātes rektoram.[34] Teoloģijas fakultātes

30 K. Stricka vēstule Universitātei. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 30. l., 15. lp.
31 Stradiņš J. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika. – 74.lpp.
32 Hochschulfragen im Reichskomissariat Ostland. 388/41.g. – LVVA, P–69. f., 1.a apr., 12. l., 4. lp.
33 Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes absolventu dzīves un darba gaitas. 1919–1944. – Rīga, 1999. – 9. lpp.
34 Gada pārskati par Universitātes darbību. – LVVA, 7427. f., 7.apr., 8.a l.

dekāns prof. Kārlis Kundziņš (1883–1967) ziņoja, ka ".. no 1. jūlija līdz 31. decembrim Teoloģijas fakultātes padome noturējusi kopā 10 sēdes." Zinātniskā darbībā ārkārtas prof. A. Treijs iesniedzis manuskriptā izdodamo mācību grāmatu sērijai darbu "Evaņeliskās dogmatikas vēsture". Prof. K. Kundziņš izstrādājis rakstu par jaunākajiem pētījumiem Jēzus autentisko izteicienu noskaidrošanā. Prof. Ed. Zicāns strādājis pie agrāk iesāktā, latviešu valodā izdodamā Psalmu komentāra. Privātdocents H. Biezais uzrakstījis darbu par Kristietības nākotni. Lektors E. Ķiploks savācis materiālus mirušā fakultātes profesora V. Maldoņa (1870–1941) biogrāfijai.[35] Filoloģijas un filozofijas fakultātes dekāna v.i. prof. P. Jurevičs (1891–1981) ziņoja: "Tā kā lekcijas pagājušā mācību gadā (1941) netika lasītas, tad fakultātes mācībspēki bija intensīvi nodarbināti ar zinātnisko darbu izstrādāšanu. Rezultātā no fakultātes mācībspēku puses pieteikti iespiešanai 18 darbi 160 drukas lokšņu apmērā. Bez tam jaunākie mācībspēki bija intensīvi nodarbināti ar bibliotēkas pārkārtošanu, novērtēšanu un inventarizāciju. Pēdējā laikā daļa mācībspēku, proti, vācu valodas un pedagoģisko priekšmetu lektori uz attiecīgo fakultāšu uzaicinājumu lasa paredzētās lekcijas citās fakultātēs."[36] Arī Inženierzinātņu fakultāte minētajā laikā nokārtojusi mācībspēku jautājumu, pārkārtojusi fakultātes mācību plānus, noturējusi diplomdarbu pārbaudījumus. Tiekot turpināta VEF rūpnīcas ēkas dzelzsbetona konstrukcijas nestspējas pārbaude trīs stāviem, pētītas deformācijas Ķeguma spēkstacijas slūžās u.c.[37] Ķīmijas fakultātes dekāna prof. E. Zariņa (1876–1947) ziņojumā norādīts, ka fakultātes abu nodaļu vecākie kursi uzsākuši darbību 1941. gada 28. novembrī, bet pirmais kurss – 13. decembrī. 1941. gada 18. decembrī noturēti diploma pārbaudījumi, kuros piedalījušās 14 personas, bet par fakultātes zinātnisko darbību prof. E. Zariņa ziņojumā nekas nav teikts.[38] Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes dekāna v.i. prof. Ed. Balodis (1880–1951) uzsvēra, ka: ".. līdz 1941. g. 15. septembrim noturēti valsts un kursa eksāmeni, mācībspēki pastiprināti strādājuši pie saviem zinātniskajiem pētījumiem, proti: prof. Ed. Balodis par tematu "Latvijas piensaimniecības kooperācija no tās sākuma līdz pasaules karam"; prof. J. Kārkliņš par tematu "Mēģinājums salīdzināt dažādas kvalitātes jūras tirdzniecības kuģu savstarpējās sacensības spējas"; prof. P. Lejiņš (1883–1959) strādājis pie temata "Kara iespaids uz cilvēku tiesisko apziņu"; prof. K. Puriņš pie temata "Rīgas krājaizdevumu kases un biedrības no 1870.–1912. g."; prof. V. Sinaiskis pie temata "Civiltiesību metodoloģija un tiesību vēstures problēmas"; ārk. prof. A. Aizsilnieks pie temata "Cenu problēma"; ārk. prof. K. Bērziņš pie temata "Grāmatniecības teoriju problēmas u.t.t."[39] Kā redzams, Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes zinātniskā darbība 1941. gadā bijusi īpaši ražena. Arhitektūras fakultātes dekāns prof. A. Krūmiņš (1879–1969) rakstīja, ka 1941./42. m.g. kursu sistēma tika atmesta un atjaunota agrāk praktizēto priekšmetu sistēmu, bet kā

35 Pārskats par Teoloģijas fakultātes darbību laikā no 1941. g. 1. jūlija līdz 1941. g. 31. decembrim. – LVVA, 7427. f., 8.a l., 27. lp.

36 Ziņojums rektoram. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 8.a l., 30. lp.

37 Turpat, 36. lp.

38 Turpat.

39 Turpat, 37. lp.

Dienesta apliecība, izsniegta Universitātes asistentam un privātdocentam A. Dreimanim 1943. gada 25. maijā

jauna prasība atzīmējams rakstveida referāts "Diplomdarba tematu teorijas" pārbaudījumā. Vācu valoda ieviesta kā obligāts mācību priekšmets divu pirmo studiju gadu audzēkņiem, bet pārējiem atstāts kā neobligāts mācību priekšmets. 1941./42. m. g. 19. jūlijā un 13. decembrī noturētajos akadēmiskajos gala pārbaudījumos arhitekta grāds piešķirts četriem diplomandiem. Fakultātes studenti mācībspēku vadībā prāvā skaitā piedalījušies kara izpostīto vērtīgo celtņu atlieku uzmērīšanā un grafiskā attēlošanā.[40] Mehānikas fakultātes dekāns ziņoja, ka 1941. gada rudenī fakultātei bija pakļauti 11 zinātniskie institūti, laboratorijas un saimnieciskie uzņēmumi. Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes dekāns savā ziņojumā norādīja, ka visos fakultātes institūtos, sākot ar 1941. gada 1. jūliju, nepārtraukti ritējis zinātniskais darbs.[41] Veterinārmedicīnas fakultātes dekāns prof. M. Rolle (1892–1979) savukārt uzsvēra lielo darbu, ko fakultāte veikusi vācu armijai piederošo zirgu ārstēšanā. Dekāns atzīmēja arī lipīgo slimību diagnosticēšanas darbības ražīgumu, strādājot pie materiāliem, kuri bija nākuši no visas Austrumzemes.[42]

40 Ziņojums rektoram. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 8.a l., 39. lp.
41 Turpat, 44. lp.
42 Turpat, 46. lp.

1. tabulā apkopotie dati liecina, ka tika iespiests 31 darbs, iespiešanai nodoti 22, bet iespiešanai sagatavots 61 darbs; iespiesta viena mācību grāmata, bet iespiešanai sagatavotas četras mācību grāmatas. Tādējādi, neskatoties uz nacistu okupāciju, Latvijas Universitāte savu darbību nepārtrauca, bet, kaut arī tikai daļēji, atjaunoja 1940. gada 17. jūnijā pārtraukto mācību un zinātnisko darbību.

1. tabula

Universitātes mācībspēku zinātnisko darbu statistika 1941. gadā[43]

Fakultāte	Iespiestie darbi	Iespiešanai nodotie darbi	Iespiešanai sagatavotie darbi	Darbi, kas atrodas sagatavošanā	Kopā
Arhitektūras	1	—	2	—	3
Filoloģijas un filozofijas	15	9	17	16	57
Inženierzinātņu	—	2	—	—	2
Ķīmijas	—	2	2	2	4
Matemātikas un dabaszinātņu	7	13	5	—	25
Mehānikas	5	—	—	—	5
Medicīnas	—	—	33	—	33
Veterinārmedicīnas	2	—	—	—	2
Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	1	—	—	—	1
Teoloģijas	—	2	—	—	2
Kopā	**31**	**22**	**61**	**16**	**155**

1941. gada otrajā pusē mācības notika septiņās, nenotika četrās fakultātēs. Universitātē studijām bija uzņemti 1311 studenti, t. i., 26,1% no 1941. gada 1. jūlijā reģistrēto studentu skaita. Ja arī atskaita padomju laikā izstājušos un Sarkanajā armijā iesauktos, jāsecina, ka liela daļa studentu studijas neturpināja. (*2. tabula.*)

1941. gada otrajā pusē Universitāti absolvēja 313 speciālisti: inženieri – 17 %, ārsti – 16,6 %, mehāniķi – 12,1 %, dabaszinātnieki – 11,5 % u. c. Lielais inženierzinātņu, mehānikas un medicīnas absolventu skaits liecina par šo nozaru speciālistu pieprasījumu. (*3. tabula.*)

Kā redzam *4. tabulā*, 1941. gada otrajā pusē Universitātē strādāja 426 mācībspēki, t. i., par 107 (20,0 %) mazāk nekā 1941. gada 1. jūlijā. Skaitliski šis mācībspēku skaits līdzinājās Latvijas Universitātes mācībspēku skaitam (409) 1940. gada 1. jūlijā – Latvijas Republikas laikā.

43 Universitātes sēdes (1942. g. 28. IX) materiāli. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 8. l., 139. lp.

2. tabula

Studentu skaita dinamika 1941. gadā[44]

Lekcijas un priekšlasījumi notika šādās fakultātēs	Studentu skaits uz 1941.g.1.VII	Pieteikušies 1941.g.	Uzņemtie 1941.g.
Arhitektūras fakultāte	295	85	60
Inženierzinātņu fakultāte:			
– kultūrteorijas nodaļa	90	36	29
– būvniecības nodaļa	366	202	157
Ķīmijas fakultātē:			
– ķīmijas nodaļa	273	175	83
– farmācijas nodaļa	296	153	86
Matemātikas un dabaszinātņu fakultāte:			
– matemātikas nodaļa	204	85	84
– dabaszinātņu nodaļa	347	138	115
Mehānikas fakultāte	459	313	158
Medicīnas fakultāte:			
– medicīnas nodaļa	356	351	108
– zobārstniecības nodaļa	224	119	65
Veterinārmedicīnas fakultāte	171	63	62
Lekcijas un priekšlasījumi nenotika šādās fakultātēs	Studentu skaits uz 1941.g.1.VII	Pieteikušies 1941.g.	Uzņemtie 1941.g.
Filoloģijas un filozofijas fakultāte	633	—	129*
Ekonomikas un juridiskā fakultāte:			
– ekonomikas nodaļa	716	—	122*
– juridiskā nodaļa	591	—	52
Teoloģijas fakultāte	—	—	2*
Romas katoļu teoloģijas fakultāte	—	—	1*
K o p ā	**5021****	**2026**	**1311**

* Četrās pēdējās fakultātēs pieteikušies studenti uzreiz tika ieskaitīti Universitātē.

** Šis studentu skaits nav pilnīgs, jo 391 studentu, kuri padomju laikā bija izstājušies, 1941. gadā atkārtoti ieskaitīja Universitātē.

44 LVVA, 7427. f., 7. apr., 12. l., 1. lp.

3. tabula

No 1941. g. 1. jūlija līdz 31. decembrim
Universitāti absolvējušo studentu skaits[45]

Nr.p.k.	Fakultāte	Skaits	%
1.	Arhitektūras	3	0,9
2.	Filoloģijas un filozofijas	21	6,5
3.	Inženierzinātņu	54	17,0
4.	Ķīmijas: ķīmijas nodaļa	11	3,5
	farmācijas nodaļa	29	9,2
5.	Matemātikas un dabaszinātņu:		
	matemātikas nodaļa	8	2,5
	dabaszinātņu nodaļa	36	11,5
6.	Mehānikas	38	12,1
7.	Medicīnas: medicīnas nodaļa	52	16,6
	zobārstniecības nodaļa	38	12,1
8.	Veterinārmedicīnas	23	7,3
9.	Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	—	—
10.	Teoloģijas	—	—
11.	Romas katoļu teoloģijas	—	—
Kopā		**313**	**100,0**

Tādējādi 1941. gada otrajā pusē, neskatoties uz minētajām neskaidrībām un juridiski nenoformēto Universitātes vietu okupētajā Latvijā, augstskola turpināja savu zinātnisko un mācību darbu.

4. Universitātes darbība 1942. gadā

1942. gada janvārī nacistu okupācijas varas iestādes spēra pēdējo soli, kurš praktiski noslēdza gandrīz uz pusgadu ieilgušo Universitātes atzīšanas procesu. 1942. gada 29. janvārī Universitātes rektors prof. M. Prīmanis saņēma pirmo oficiālo direktīvu no Rīgas ģenerālkomisāra H. Drekslera. Pēc prof. H. Biezā domām, šī direktīva noteica ne tikai M. Prīmaņa, bet arī visas Universitātes darba formālo pamatu līdz pat 1944. gada maijam.[46] Rīkojumā H. Drekslers sevišķi izcēla Universitātes rektora nozīmi, norādot, ka visos jautājumos, kas attiecas uz fakultātēm kopumā, tam ir svarīgi vienīgi rektora kā visu fakultāšu reprezentanta

45 Absolventen 1. VII – 3. XII. 1941. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 8.a l., 56. lpp.
46 Biezais H. Sarežģījumi.. – 26. lpp.

4. tabula

Universitātes mācībspēku skaits no 1941. gada 1. jūlija līdz 31. decembrim *

Fakultāte		Prof.	%	Ārk. prof.	%	Doc.	%	Lekt.	%	Asist.	%	Kopā	%
1.	Arhitektūras fakultāte	5	6,8	4	8,9	3	3,6	1	2,3	8	4,4	21	4,9
2.	Filoloģijas un filozofijas	10	13,7	3	6,7	12	14,4	21	48,8	3	1,6	49	11,5
3.	Inženierzinātņu	8	11,0	4	8,9	7	8,4	1	2,3	15	8,2	35	8,2
4.	Ķīmijas	10	13,7	5	11,1	2	2,4	1	2,3	32	17,5	50	11,7
5.	Matemātikas un dabaszinātņu	2	2,7	8	17,8	15	18,0	3	7,0	26	14,2	54	12,6
6.	Mehānikas	6	8,2	9	20,0	9	10,8	2	4,7	12	6,6	38	8,9
7.	Medicīnas	11	15,0	3	6,7	11	13,2	—	—	62	33,9	87	20,4
8.	Veterinārmedicīnas	3	4,1	—	—	9	10,8	—	—	14	7,7	26	6,1
9.	Ekonomikas un juridiskā	5	6,8	7	15,6	7	8,4	7	16,3	10	5,5	36	8,4
10.	Teoloģijas	4	5,5	1	2,2	7	8,4	4	9,3	1	0,5	17	3,9
11.	Romas katoļu teoloģijas	9	12,3	1	2,2	1	1,2	3	7,0	—	—	14	3,2
K o p ā		**73**	**100,0**	**45**	**100,0**	**83**	**100,0**	**43**	**100,0**	**183**	**100,0**	**426**	**100,0**

* Ziņojums Rīgas ģenerālkomisāram (bez paraksta). - LVVA, 7427. f., 7. apr., 8. l., 22. lp.

5. tabula

Universitātes mācībspēku skaita dinamika no 1939. gada 1. jūlija līdz 1942. gada vasarai *

Mācībspēki	Skaits un procents										1942. gada 1. jūlijs			
	1939. g. 1.VII		1940. g. 1.VII		1941. g. 1.VII		1941.g. 1.XII		1942. g. 1.VII		+/ - % sal. ar 1939.g. 1. VII	+/ - % sal. ar 1940.g. 1. VII	+/ - % sal. ar 1941.g. 1. VII	+/ - % sal. ar 1941.g. 1. XII
		%		%		%		%		%				
Profesori	111	24,9	133	32,5	111	21,2	109	26,0	117	27,8	+ 5,4	- 13,7	+ 5,4	+ 6,9
Docenti	95	21,3	83	20,3	158	30,2	83	19,8	84	20,0	- 13,1	+ 1,2	- 8,8	+ 1,2
Lektori	21	4,7	25	6,1	61	11,6	43	10,2	220	52,3	+ 8,4	+ 13,4	- 15,6	- 2,6
Asistenti	182	40,8	169	41,3	193	36,9	183	43,7						
K o p ā	**446**	**100,0**	**409**	**100,0**	**523**	**100,0**	**418**	**100,0**	**421**	**100,0**	**- 5,9**	**+ 2,9**	**- 24,2**	**+ 0,7**

Latvijas Universitāte 20 gados (1919-1938). - Rīga, 1939. - 65. lpp.; Ziņas par LU studentu un mācībspēku skaitu. // LVVA, 7427. f., 7. apr., 51. l., 65.lp.; Statistiskas ziņas par LVU studentiem. // LVVA, 7427. f., 7. apr., 94. l., 6. lp.; Gada pārskati par Universitātes darbību, Universitātes Rīgā studentu skaits pēc vecuma. // LVVA, 7427. f., 7. apr., 8.b l., 3. lp.

6. tabula

Universitātes studentu skaita dinamika no 1939. gada 1. jūlija līdz 1942. gada vasarai*

Fakultātes		Skaits un procents								1942. gada 1. VII		
		1939. g. 1.VII		1940. g. 1.VII		1941. g. 1.VII		1942. g. 1.VII		+/-% sal. ar 1939.g.1.VII	+/- % sal. ar 1940.g.1.VII	+/- % sal. ar 1941.g.1.VII
			%		%		%		%			
1.	Arhitektūras	273	3,77	294	4,6	291	5,5	321	5,8	+ 15,0	+ 8,4	+ 9,4
2.	Filoloģijas un filoz.	766	10,57	790	12,3	681	12,8	538	9,8	- 29,5	- 31,8	- 20,1
3.	Inženierzinātņu	651	8,9	712	11,1	649	12,3	794	14,5	+ 12,0	+ 10,3	+ 18,3
4.	Ķīmijas	617	8,5	591	9,2	525	9,9	612	11,1	- 0,9	+ 3,4	+ 14,3
5.	Lauksaimniecības	790	10,9	–	–	–	–	–	–	–	–	–
6.	Matemātikas un dabaszinātņu	585	8,0	607	9,5	250 347	4,7 6,5	559	10,2	- 4,4	- 8,0	- 7,4
7.	Mehānikas	549	7,5	521	8,1	440	8,3	589	10,7	+ 6,8	+ 15,4	+ 25,3
8.	Medicīnas	517	7,1	487	7,6	633	12,0	628	11,4	+ 17,6	+22,5	- 0,8
9.	Veterinārmedicīnas	159	2,2	162	2,5	159	3,0	196	3,5	+ 18,9	+ 17,4	+ 18,8
10.	Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	2051	28,3	1974	30,8	1312	24,8	1225	22,3	- 40,2	- 39,3	- 6,6
11.	Teoloģijas	228	3,1	200	3,1	–	–	5	0,09	- 99,8	- 98,0	–
12.	Romas katoļu teoloģijas	61	0,8	63	1,0	–	–	2	0,03	- 99,7	- 99,8	–
K o p ā		**7247**	**100,0**	**6401**	**100,0**	**5287**	**100,0**	**5469**	**100,0**	**- 24,5**	**- 16,4**	**+ 3,3**

* Latvijas Universitāte 20 gados (1919-1938). - Rīga, 1939. - 65. lpp.; Ziņas par LU studentu un mācībspēku skaitu. // LVVA, 7427. f., 7. apr., 51. l., 65.lp.; Statistiskas ziņas par LVU studentiem. // LVVA, 7427. f., 7. apr., 94. l., 6. lp.; Gada pārskati par Universitātes darbību, Universitātes Rīgā studentu skaits pēc vecuma // LVVA, 7427.f., 7.apr., 8.b lieta, 3.lp.

uzskati. Turpat tika norādīts, ka Universitātes padomes tiesības ir izbeigtas. Acīmredzot H. Drekslers vēlējās ar rektora starpniecību panākt nepieciešamo augstskolas uzraudzību, neiedziļinoties Universitātes iekšējo jautājumu detalizēšanā. Rīkojums neparedzēja arī oficiālu statusa maiņu. M. Prīmanis saņēma arī Rīgas ģenerālkomisariāta Kultūras nodaļas vadītāja K. Stricka vēstuli, kurā viņš norādīja, ka Universitātes darbība ir jāsaskaņo ar tiem noteikumiem, kuri bija spēkā līdz 1940. gada 17. jūnijam. Universitāti nosauca par Rīgas Universitāti. Dokumentu apstiprināšanai atstāja veco Latvijas Universitātes zīmogu.[47] Dr. K. Strickis deva Universitātes rektoram M. Prīmanim plašas pilnvaras regulēt Universitātes iekšējo dzīvi, saskaņojot atsevišķus jautājumus ar Rīgas ģenerālkomisariāta Kultūras nodaļu. Tādējādi Universitātes atkarību no nacistu okupācijas iestādēm noteica prof. M. Prīmaņa un Dr. K. Stricka sadarbība, kas, kā atzīmēja prof. H. Biezais, ".. noritēja bez sevišķiem konfliktiem. M. Prīmanis izpildīja to, ko Strickis noteica un vēlējās, piem., ieviesa noteikumus par darba dienestu, neatbrīvoja no mobilizācijas utt. Savukārt vācu atļautajās robežās varēja noteikt Universitātes interno dzīvi – jaunu studentu uzņemšanas kārtību, pārbaudījumu sesijas, Universitātes rakstu sērijas izdošanu u.c."[48]

Lekcijas un praktiskie darbi Tautsaimniecības un tiesību zinātņu un Filoloģijas un filozofijas fakultātēs atsākās 1942. gada 16. aprīlī, taču bez vēstures nodaļas; tā darbību atsāka tikai 1942./43. mācību gadā.[49] Vēstures nodaļa bija vienīgā Universitātē, kurā nebija latviešu tautības mācībspēku; pārsvarā strādāja no Vācijas atbraukušie mācībspēki. Nodaļas vadītājs bija vācu vēsturnieks V. Hoppe.[50]

Teoloģijas fakultātes atvēršana atšķirībā no iepriekšminētajām bija ilgstošāka. Mācībspēkiem maksāja algu, bet fakultātei darboties neatļāva, taču necēla iebildumus, ja mācībspēki eksaminēja agrākos studentus un vadīja seminārus tiem, kuri cerēja studijas drīzumā pabeigt. Atļauju Teoloģijas fakultātes darbībai deva tikai 1943. gada martā.[51]

7.tabula

Universitāti absolvējušo studentu skaits no 1939. gada 1. jūlija līdz 1942. gada 1. jūlijam [52]

Gadi	Beigušo skaits	Beigušo %	Studentu kopējais skaits
1939. 1.VII	617	8,5	7247
1940. 1.VII	318	5,0	6401
1941. 1.VII	647	12,2	5287
1942. 1.VII	325	5,9	5469

47 Stradiņš J. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika. – 74. lpp.
48 Biezais H. Sarežģījumi.. – 30.lpp.
49 M. Prīmaņa vēstule 1942.g. 13.apr. Nr. 1386. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 30. l., 56. lp.
50 Blank M. .. – 547. lpp.
51 Ķiploks E. Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultāte // Universitas. – 1966. – Nr. 18. – 9.lpp.
52 Statistische Berichte für den Generalbezirk Lettland. Nr. 7/12. R. 1942. – 305. lpp.

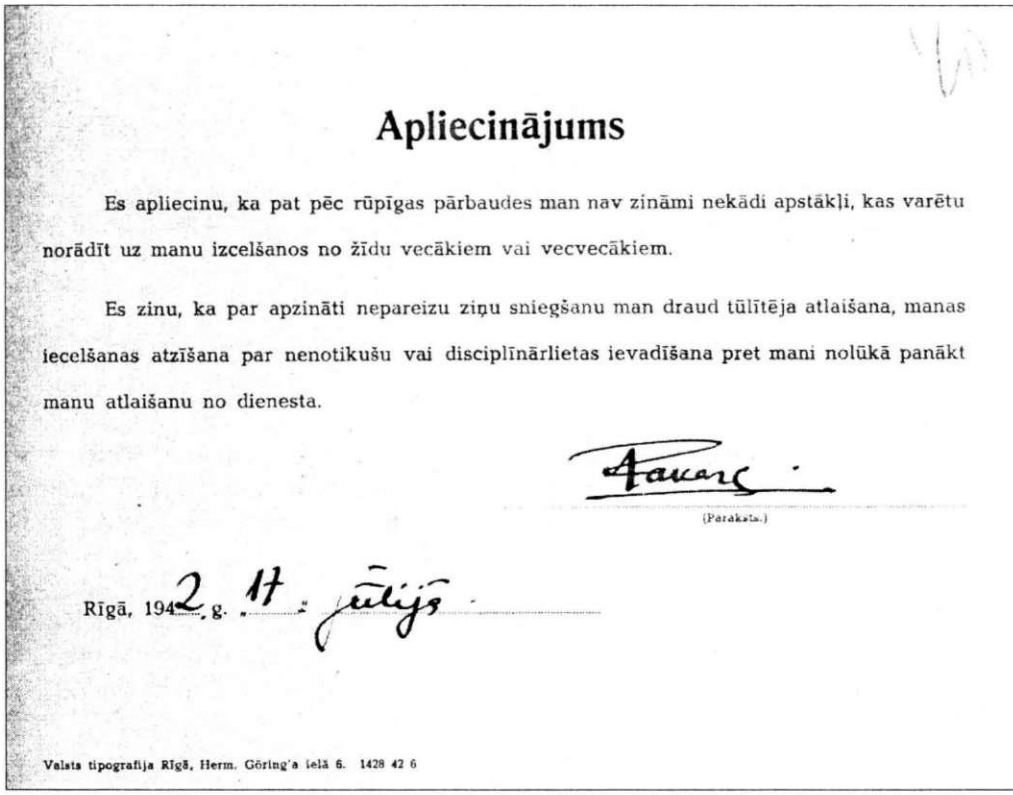

Apliecinājums

Es apliecinu, ka pat pēc rūpīgas pārbaudes man nav zināmi nekādi apstākļi, kas varētu norādīt uz manu izcelšanos no žīdu vecākiem vai vecvecākiem.

Es zinu, ka par apzināti nepareizu ziņu sniegšanu man draud tūlītēja atlaišana, manas iecelšanas atzīšana par nenotikušu vai disciplīnārlietas ievadīšana pret mani nolūkā panākt manu atlaišanu no dienesta.

(Parakstīs.)

Rīgā, 1942. g. 17. jūlijā.

Valsts tipografija Rīgā, Herm. Göring'a ielā 6. 1428 42 6

Apliecinājums

Universitāte pirmā mācību gada laikā nacistu okupācijas apstākļos pamazām atguva savu darbības jaudu mācībspēku un studentu skaita ziņā. 1942. gadā bija 421 mācībspēks, kas tikai par 2,0 % bija lielāks par 1940. gada 1. jūlija mācībspēku skaitu, taču studentu skaits ievērojami atpalika no Latvijas neatkarības laika 1939./40. mācību gadā esošā studentu skaita. Tomēr salīdzinājumā ar nacistu okupācijas pirmajiem mēnešiem 1942. gada 1. jūlijā tas bija palielinājies par 3,3 %. 1941./42. mācību gada pavasara semestra beigās Universitātē bija nedaudz palielinājies gan studentu, gan arī mācībspēku skaits. Universitāti absolvējušo skaits 1942. gadā daudz neatšķīrās no 1939./40. gada, tomēr manāmi atpalika no 1940./41. gada.

Stipendiju jautājums pirmajā nacistu okupācijas mācību gadā bija sarežģīts. Studentu mēneša stipendija tika noteikta 40 RM mēnesī,[53] taču vēlāk tā samazinājās līdz 30 RM, un to saņēma tikai 10 % no studentu kopskaita.[54] (Apmēram tikpat maksāja pustonna akmeņogļu.) Universitātes rektors vērsās pie Rīgas ģenerālkomisāra ar lūgumu paaugstināt stipendiju līdz 50 RM mēnesī un tās saņēmēju

53 Dekānu padomes sēde 1941.g. 5.decembrī. – LVVA, 7427.f., 7.apr., 5.l., 30.lp.

54 Rektora vēstule Rīgas ģenerālkomisāram 1942.g. 1.jūlijā. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 8. l., 32. lp.

procentu palielināt līdz 20 %.[55] Viņš norādīja, ka neatkarīgās Latvijas pēdējā, 1939./40. mācību gadā, studentu stipendija bija 80–100 latu mēnesī (tik maksāja apm. 1,5 tonnas akmeņogļu) un to saņēma līdz 30 % studentu. Mācību maksa 1941./42. mācību gadā bija 30 RM semestrī, turklāt 5 RM bija jāmaksā studentu pašpārvaldei, 0,5 RM par studenta karti un 2 RM par lekciju grāmatiņu. No mācību maksas bija atbrīvoti 30 % studentu; to skaitā ietilpa Universitātes mācībspēku un darbinieku bērni, ja tie uzrādīja labas sekmes. 1942./43. mācību gadā mācību maksa dubultojās – semestrī par lekcijām bija jāmaksā 60 RM.[56] Nacistu okupācijas laikā studentu stipendijas, mācībspēku atalgojums un sociālā nodrošināšana bija simboliska. Maksimālā mācībspēku pensija bija 25 RM mēnesī, ar to praktiski nebija iespējams izdzīvot. Pat lielinieku okupācijas gadā mācībspēku maksimālā pensija bija salīdzinoši lielāka – 150 rbļ mēnesī,[57] kas atbilda vidējai kalpotāja mēnešalgai; nacistu okupācijas laikā Universitātes pensionētā mācībspēka pirktspēja nesasniedza pat pusi no tās.

Profesors Vladimirs Mincs (1872–1945)

1942. gada 15. jūnijā nacistu varas iestādes pieprasīja no visiem Universitātes darbiniekiem rakstisku apliecinājumu par viņu "arisko izcelšanos". Profesors N. Lebedinskis, nevēlēdamies izpildīt šo pazemojošo procedūru, beidza dzīvi pašnāvībā.

Starp bojā gājušajiem Universitātes mācībspēkiem jāmin arī profesors Vladimirs Mincs (1872–1945).

1942. gada 17. augustā Rīgas ģenerālkomisārs H. Drekslers apstiprināja uzņemšanas noteikumus Rīgas Universitātē un Lauksaimniecības akadēmijā.[58] Saskaņā ar tiem priekšroka, iestājoties augstskolā, tika dota 1921.–1924. gadā dzimušajiem reflektantiem, kuri 1942. gada pavasarī ir beiguši vidusskolu. Abiturientu darba dienests tiek pielīdzināts dienestam bruņotajos spēkos, turklāt tas bija obligāts gan vīriešiem, gan sievietēm. Šajos noteikumos H. Drekslers norāda

55 Rektora vēstule Rīgas ģenerālkomisāram 1942.g. 1.jūlijā. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 8. l., 32. lp.
56 Dekānu padomes sēde 1941.g. 5.decembrī. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 5.l., 30. lp.
57 LVVA, 7427. f., 7. apr., 8. l., 102. lp.
58 Aufnahmebedigungen in die Hochschule. Generalkomissar in Riga. AZ II h – V4b. – LVVA, P–949. f., 2. apr., 2. l., 44. lp.

Profesors Naums Lebedinskis (1888–1942)

arī uz zināmiem atvieglojumiem, iestājoties augstskolā. Šie atvieglojumi attiecās uz abiturientiem, kuri bija piedalījušies cīņā pret boļševikiem; iesaukuma gadījumā priekšroku deva latviešu tautības abiturientiem. Šis ir pirmais nacistu civilpārvaldes dokuments, kas regulē uzņemšanas noteikumus Latvijas augstskolām.

Okupēto Austrumu apgabalu valsts ministrs A. Rozenbergs 1942. gada 21.augustā uzdeva pie Rīgas Universitātes humanitārajām fakultātēm izveidot speciālus kursus pašvaldības ierēdņu pārkvalifikācijai atbilstoši nacistu varas orgānu prasībām.[59] Šis nolikums attiecināms arī uz Tērbatas, Kauņas un Viļņas augstskolām, un tā mērķis bija pārkvalificēt tiesnešus, advokātus, skolotājus, ārstus un tautsaimniecības darbiniekus. Šajā nolikumā var manīt nacistu politisko ievirzi. Tā, piemēram, juridiskā speciālā kursa studiju plānā tika iekļautas administratīvās tiesības, civiltiesības, krimināltiesības un procesuālās tiesības, bet bija aizliegts aplūkot valsts un cilvēktiesības, sociālās tiesības, tiesību vēsturi un tiesību filozofiju. Tātad, ieviešot nacistiskās Vācijas civiliestāžu darba metodiku okupētajos austrumapgabalos, bija nepieciešams pārkvalificēt arī vietējos ierēdņus atbilstoši nacistu noteiktajam standartam. Pārkvalificēšanās kursu mācību valoda bija vācu. Pēdējais punkts neradīja šaubas par nacistu nodomiem okupēto apgabalu civilpārvaldē. Šie noteikumi būtībā apstiprināja Berlīnes ieceri pākāpeniski pārvācot Ostlandes apgabalu "vērtīgāko" iedzīvotāju daļu, ko pēc nacistu ieceres varēja veikt ar Baltijas augstskolu palīdzību. Jaunu direktīvu 1942. gada 25. augustā Rīgas Universitātei izdeva arī Ostlandes valsts komisārs H. Loze.[60] Tajā viņš noteica Filozofijas un filoloģijas un Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes darbības principus. Direktīvā bija noteikts, ka humanitāro fakultāšu mācību process kalpo vienīgi praktiskiem mērķiem un neparedz jaunu speciālistu sagatavošanu. Neskatoties uz šo direktīvu, kas centās ierobežot humanitāro fakultāšu darbību, Tautsaimniecības un tiesību zinātņu un Filoloģijas un filozofijas fakultātēs

59 Einrichtung von Lehrgangen innerhalbe der geisterwissenschaftlichen Fakultäten an den Hochschulen im Ostland. Reichsminister für besetzte Ostgebiete Nr. 1, 141/42. – LVVA, P–69. f., 1. apr., 912. l., 90. lp.

60 Reichskomissar für besetzte Ostgebiete. – LVVA, P–69. f., 1.a apr., 912. l., 91. lp.

salīdzinājumā ar citām Rīgas Universitātes fakultātēm studēja visvairāk studentu. 1942. gada 1. jūlijā no 5469 Universitātes studentiem Tautsaimniecības un tiesību zinātņu un Filoloģijas un filozofijas fakultātēs mācījās attiecīgi 1225 (22,4 %) un 538 (9,8 %), bet jau pēc gada no 7295 Universitātes studentiem to skaits attiecīgi bija 1709 (23,4 %) un 868 (11,9 %).[61]

Kopumā 1942. gadā vērojama strauja Universitātes iekšējo jautājumu sakārtošana, tika atjaunotas visas fakultātes un lielākā daļa nodaļu.

Vilma Krūtaine-Brūklene, Ķīmijas fakultātes studente, nošauta par sadarbību ar sarkanajiem partizāniem 1942. gadā Valmierā

5. Rīgas Universitātes fakultāšu darbība 1942./43. mācību gadā

Universitātes fakultāšu darbība 1942./43. mācību gadā atspoguļota fakultāšu dekānu ziņojumos rektoram 1943. gada 20.–22. septembrī.[62] Ziņojumi sniedz vispārīgu fakultāšu raksturojumu. 1942./43. mācību gada sākumu Izglītības un kultūras ģenerāldirektors ar Rīgas ģenerālkomisāra atļauju noteica ar 1942. gada 15. oktobri.[63] Šajā mācību gadā Universitātē atjaunoja visu 11 fakultāšu darbību. Kā pēdējā darbu uzsāka Romas katoļu teoloģijas fakultāte; saskaņā ar Rīgas ģenerālkomisāra rakstu[64] un Universitātes rektora rīkojumu[65] fakultātei iecēla akadēmisko gala eksāmenu komisiju. Šī komisija, kā bija teikts dekāna prof.

61 Universitātes Rīgā studentu skaits pēc vecuma.– LVVA, 7427.f., 7.apr., 8.b l., 3., 7. lp.
62 Gada pārskati par Universitātes darbību. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 8.b l.
63 Izglītības un kultūras ģenerāldirekcijas vēstule Universitātei 1942. gada 3. oktobrī. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 30. l., 94. lp.
64 Rīgas ģenerālkomisāra 1943. g. 3. janv. raksts. Nr. 1. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 8.b l., 16. lp.
65 Universitātes rektora 1943. g. 26. febr. rīkojums. Nr. 972. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 8.b l., 21. lp.

Universitātes studenta matrikula,
izsniegta Matemātikas un dabas zinību fakultātes studentei A. Dreimanei
1944. gada 26. februārī

J. Rancāna ziņojumā,[66] līdz mācību gada beigām atestēja septiņas personas, no kurām trīs ieguva katoļu teoloģijas licenciāta grādu. Prof. J. Rancāna ziņojumā nekas netika minēts par fakultātes mācībspēku publicētajiem darbiem. Savukārt citās Universitātes fakultātēs publicēto darbu klāsts bija visai ražens. Visvairāk – 45 publikācijas šai gadā bija Ķīmijas fakultātei; Matemātikas un dabaszinātņu fakultāte publicēja 38 zinātniskus darbus, Medicīnas fakultāte – 35, Inženierzinātņu fakultāte – 8, Veterinārmedicīnas fakultāte – 2, arī Luterāņu teoloģijas fakultātē bija publicēti 2 darbi. Tautsaimniecības un tiesību zinātņu mācībspēki aktīvi darbojās ar predikātu "A" apzīmētu svarīgu pētījumu izstrādāšanā. Iespējams, ka šī iemesla dēļ šo fakultāšu dekāni savos ziņojumos nenorādīja fakultātes publicēto darbu skaitu. Doktora grāda iegūšanai paredzētās disertācijas tika aizstāvētas: Veterinārmedicīnas fakultātē – viena, Matemātikas un dabaszinātņu fakultātē – četras, Ķīmijas fakultātē – divas, bet Medicīnas, Tautsaimniecības un tiesību zinātņu, Inženierzinātņu, Mehānikas, Arhitektūras, Filoloģijas un filozofijas un Romas katoļu teoloģijas fakultātēs[67] disertācijas nebija aizstāvētas.

Īpaši jāatzīmē Filoloģijas un filozofijas fakultātes vēstures nodaļas darbības reorganizācija 1942./43. mācību gadā. Šīs nodaļas darbs tika pilnīgi pārkārtots. No Vācijas atbrauca jauni mācībspēki: Dr. A. Rēdlihs lasīja ievadu vācu tautas vēsturē (1 stunda nedēļā), Dr. F. Vormss – vācu vēsturi no Vīnes kongresa līdz tagadnei (2 stundas nedēļā); Dr. Dilfers – arhīvlietu un arhīvu vēstures saistību ar paleogrāfijas uzdevumiem (2 stundas nedēļā); Dr. V. Mansens – Vācijas un Lielvācijas vēsturi no Bismarka laikiem līdz Pirmā pasaules kara beigām (2 stundas nedēļā); Dr. Herberts Ludāts – no 12. aprīļa līdz semestra beigām lekciju ciklu par tematu "Vācu austrumpolitikas jautājumi viduslaikos" (1 stunda nedēļā).[68] No vēstures nodaļas mācību plāniem tika izsvītrotas Latvijas un vispārējās vēstures studijas, bet apmācība reducēta tikai uz Vācijas vēsturi. Mācībspēkiem prof. A. Švābem, doc. A. Altementam, lekt. T. Zeidam, G. Lukstiņam, M. Stepermanim u. c. strādāt Universitātē netika atļauts, viņi strādāja "Vēstures krātuvē" – tā okupanti sauca bijušo Latvijas Vēstures institūtu.

Par studentu godalgotajiem darbiem visi dekāni, izņemot Medicīnas fakultātes dekānu, vienprātīgi ziņoja: "godalgoto studentu darbu nav". Medicīnas fakultātē godalgu izpelnījās students Fēlikss Strauts par darbu "Aukslēju mandeles makro un mikroskopiskā uzbūve".[69]

Lekcijas un praktiskos darbus 1942./43. mācību gadā Universitātes Padome savā 1943. gada 24. marta sēdē nolēma pabeigt 15. maijā, bet laiku no 16. līdz 31. maijam izmantot eksāmeniem. Īpašos gadījumos gala pārbaudījumus varēja noturēt arī vasarā.[70]

1943. gada 1. jūlijā Universitātes studentu skaits sasniedza maksimumu visa nacistu okupācijas perioda laikā – 7295, tas pat pārsniedza 1939. gada 1. jūlijā uzrādīto studentu skaitu – 7247.

66 Prof. J. Rancāna ziņojums. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 8.b l., 19. lp.
67 Rīgas Universitātes padomes sēdes (1943. g. 28. XI) materiāli. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 8.b l., 20. lp.
68 Turpat. – 39. lp.
69 Turpat. – 25. lp.
70 Universitāte Rīgā 1943. g. 23. martā. Nr. 1373. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 30. l., 109. lp.

8. tabula.

Universitātes studentu skaita dinamika laikā no 1939. gada 1. jūlija līdz 1943. gada 1. jūlijam*

Fakultātes		Skaits un procents										1943. gada 1. jūlijs			
		1939. g. 1.VII		1940. g. 1.VII		1941. g. 1.VII		1942. g. 1.VII		1943. g. 1.VII		+/-% sal. ar 1939.-g.1.VII	+/- % sal. ar 1940.-g.1.VII	+/- % sal. ar 1941.-g.1.VII	+/- % sal. ar 1942.g-.1.VII
			%		%		%		%		%				
1.	Arhitektūras	273	3,77	294	4,6	291	5,5	321	5,8	376	5,1	+27,5	+21,5	+22,8	+4,6
2.	Filoloģijas un filoz.	766	10,57	790	12,3	681	12,8	538	9,8	868	1,8	+11,5	++8,-7	+21,9	+38,5
3.	Inženierzinātņu	651	8,9	712	11,1	649	12,3	794	14,5	966	13,2	+32,5	+26,3	+32,8	+17,7
4.	Ķīmijas	617	8,5	591	9,2	525	9,9	612	11,1	813	11,1	+24,5	+27,4	+35,5	+25,6
5.	Lauksaimniecības	790	10,9	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
6.	Matemātikas un dabaszinātņu	585	8,0	607	9,5	250 347	4,7 6,5	559	10,2	751	10,2	+22,5	+19,1	+20,6	+25,6
7.	Mehānikas	549	7,5	521	8,1	440	8,3	589	10,7	755	10,3	+27,5	+30,5	+41,5	+22,7
8.	Medicīnas	517	7,1	487	7,6	633	12,0	628	11,4	722	0,9	+28,5	+32,5	+12,6	+13,1
9.	Veterinārmedicīnas	159	2,2	162	2,5	159	3,0	196	3,5	251	9,3	+18,5	+35,5	+36,8	+21,5
10.	Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	2051	28,3	1974	30,8	1312	24,8	1225	22,3	1709	23,4	-16,5	-12,8	+23,4	+28,4
11.	Teoloģijas	228	3,1	200	3,1	–	–	5	0,09	58	0,07	-73,5	-71,0	–	+14,0
12.	Romas katoļu teoloģijas	61	0,8	63	1,0	–	–	2	0,03	26	0,03	-58,5	-58,7	–	+23,0
K o p ā		**7247**	**100,0**	**6401**	**100,0**	**5287**	**100,0**	**5469**	**100,0**	**7295**	**100,0**	**+0,6**	**+12,3**	**+27,5**	**+25,11**

* Latvijas Universitāte 20 gados (1919-1939). - Rīga, 1939. - 65.lpp.; Ziņas par LU studentu un mācībspēku skaitu. - LVVA 7427. f., 7. apr., 51. l., 65. lp.; Statistiskas ziņas par LU studentiem. - LVVA, 7427. f., 7. apr., 94. l., 6. lp.; Gada pārskati par Universitātes darbību, Rīgas Universitātes studentu skaits pēc vecuma. - LVVA, 7427. f., 7. apr., 8.b l., 3., 7. lp.

10. tabulā redzam, ka, neskatoties uz visai ievērojamu studentu skaitu, 1943. gada 1. jūlijā absolvējušo procents bija zems (4,4 %). Tas, iespējams, liecināja par studentu neparedzamo likteni kara apstākļos.

9. tabula

Rīgas Universitātes absolventu skaits 1942./43. m. g. (līdz 1943. g. 1. septembrim)[71]

Nr. p.k.	Fakultāte	Beiguši pilnu kursu (bez grāda)	Ieguvuši pirmo zinātnisko grādu	%
1.	Arhitektūras	–	12	3,2
2.	Filoloģijas un filozofijas	9	19	3,2
3.	Inženierzinātņu	–	16	1,7
4.	Ķīmijas	3	19	2,7
5.	Matemātikas un dabaszinātņu	0	14	1,7
6.	Mehānikas	–	27	3,6
7.	Medicīnas	–	84	11,6
8.	Veterinārmedicīnas	–	20	8,0
9.	Tautsaimn. un tiesību zinātņu	22	23	1,3
10.	Teoloģijas	21	2	3,4
11.	Romas katoļu teoloģijas	4	3	11,5
Kopā		**89**	**239**	

10. tabula

Universitātes absolventu skaits no 1939. g.1. jūlija līdz 1943. g. 1. jūlijam[72]

Gadi	Absolvējuši	Kopējais skaits	Beigušo % no kopskaita
1939. 1. VII	617	7247	8,5
1940. 1. VII	318	6401	5,0
1941. 1. VII	647	5287	12,2
1942. 1. VII	325	5469	5,3
1943. 1. VII	250	7295	3,4

71 Rīgas Universitāti beigušo skaits 1942./43. m. g. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 8.b l., 14. lp.
72 Statistische Berichte .. – 305. lpp.

Latvijas Universitate

Saskaņa ar Inženierzinātņu fakultates padomes 1942. gada 21. februāra lēmumu, apliecinu, ka

Ēriks Lācītis,

dzimis 1913. gada 4. oktobrī Saikavas pagastā,

sekmīgi beidzis Latvijas Universitates Inženierzinātņu fakultates pilnu kursu ar visiem praktiskiem darbiem un pārbaudījumiem, izturējis akadēmisko gala eksamenu, iesniedzis un aizstāvējis zinātniski-tehnisku darbu un ieguvis

būvinženiera gradu

ar visām likuma paredzētam tiesībām.

Universitate Rigā,
Rektors: [signature] 1942. g. [illegible] aprīlī.
Nr. [illegible]
Inženierzinātņu fakultates Dekans: [signature]
Sekretārs [signature]

Inženierzinātņu fakultātes absolventa Ē. Lāciša diploms, izsniegts 1942. gada 22. aprīlī

Visvairāk mācībspēku bija nodarbināti Medicīnas fakultātē. Tas bija izskaidrojams ar īpaši lielu nacistu militāro iestāžu interesi šajā nozarē – gan karavīru ārstēšanas nolūkos, gan veicot dažāda rakstura medicīniskos eksperimentus. Samērā liels mācībspēku skaits bija nodarbināts arī Matemātikas un dabaszinātņu (56 %) un Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātē (42 %), kuri, kā jau minēts, strādāja pie darbiem, kas apzīmēti ar predikātu "A". Gandrīz visi vēl 1941. gada jūlijā ievēlētie fakultāšu dekāni saglabāja savus amatus arī 1942./43. mācību gadā, vienīgi par Filoloģijas un filozofijas fakultātes dekānu šajā laikā strādāja prof. Teodors Celms (1893–1989).[73]

Studiju ceļojumos uz Vāciju bija devušies Filoloģijas un filozofijas fakultātes priv. doc. V. Ginters un doc. Ed. Šturms. Inženierzinātņu fakultātes priv. doc. A. Jumiķis bijis Vīnē, priv. doc. I. Kurzens – Kēnigsbergā un Austrumprūsijā. Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes priv. doc. A. Apinis no 1942. gada 1. oktobra līdz 1943. gada 31. martam strādāja Goravas Augu šķiedru pētīšanas institūtā

73 Dekānu ziņojumi. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 33. l., 8.–20. lp.

11. tabula

Rīgas Universitātes mācībspēku un zinātniskā personāla skaits 1943. gada 1. jūlijā[74]

Nr. p.k.	Fakultāte	Mācībspēki	Zinātniskais personāls
1.	Arhitektūras	21	1
2.	Filoloģijas un filozofijas	52	2
3.	Inženierzinātņu	39	9
4.	Ķīmijas	54	26
5.	Matemātikas un dabaszinātņu	56	24
6.	Mehānikas	38	18
7.	Medicīnas	95	24
8.	Veterinārmedicīnas	24	11
9.	Tautsaimn. un tiesību zinātņu	42	1
10.	Teoloģijas	17	–
11.	Romas katoļu teoloģijas	14	–
Kopā		**452**	**116**

(Kaizer–Vilhelm–Institut für Bastfaserforschung Gorau).[75] Nacistu varas iestāžu uzdevumā fakultāte uz Vāciju un Dāniju bija nosūtījusi ārk. prof. L. Slaucītāju. Rīgas Universitātes Meteoroloģiskās nodaļas vadītājs P. Putniņš kā speciālais konsultants atradās Vācijā Greisvaldes observatorijas dienestā jau kopš 1941. gada.[76] Mehānikas fakultātes priv.doc. J. Muižnieks bijis vienu mēnesi Augsburgā A. S. Meseršmidta rūpnīcā[77] (darbi pie jauno lidmašīnu konstrukciju izveidošanas). Viskuplāk Rīgas Universitāti Vācijā pārstāvēja Medicīnas fakultāte, kuras seši mācībspēki (asistenti R. Ēķis, J. Jakovļevs, J. Leja, O. Podiņš, N. Skuja un doc. A. Kastiņš) bija nosūtīti komandējumos uz Vācijas augstskolām.[78] Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes doc. Ed. Dunsdorfs, priv.doc. K. Vītols un lektori P. Bērziņš un A. Hānbergs arī apmeklēja Vāciju.[79]

Komandējumu izdevumus Rīgas Universitātes mācībspēkiem pamatā sedza Morberga fonds.[80] Šie Rīgas Universitātes mācībspēki bija komandēti uz Vāciju arī tādēļ, lai celtu kvalifikāciju, jo viņi atbilda Vācijas universitāšu prasībām. Šādas iespējas mācībspēkiem deva to kvalifikācijas un vācu valodas zināšanu dēļ. Komandētie Rīgas Universitātes mācībspēki tika izmantoti arī militārajām vajadzībām kara

74 Universitātes mācībspēki un papildus zinātniskais personāls. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 8.b l., 15. lp.
75 Rīgas Universitātes Padomes sēdes (1943. g. 28. okt.) materiāli. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 8.b l., 18. lp.
76 Prof. M. Prīmaņa vēstule Rīgas ģenerālkomisāram. Nr. 1619. – LVVA, P–69. f., 1.a apr., 12. l., 26. lp.
77 Rīgas Universitātes Padomes sēdes (1943. g. 28. nov.) materiāli. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 8.b l., 18. lp.
78 Turpat. – 19. lp.
79 Turpat.
80 Turpat. – 20. lp.

rūpniecībā. Īpaši tika izmantoti medicīnas un tehnisko specialitāšu pārstāvji. Diemžēl nav iespējams salīdzināt, cik intensīvi latviešu zinātniekus izmantoja salīdzinājumā ar citu Ostlandes augstskolu speciālistiem. Tas ļautu precīzāk noteikt latviešu zinātnes potenciāla izmantošanu apskatāmajā vēstures posmā.

6. Rīgas Universitāte 1943./44. mācību gadā

1943.gada vasarā Rīgas Universitātes vēsturē sākās jauns posms. Šajā laikā nacistiskās Vācijas vadība uzsāka "Totālo karu", iesaistot tajā arī visus okupēto teritoriju resursus. Rīgas Universitāti skāra tās studentu mobilizācija "brīvprātīgajā" SS–leģionā, spējīgāko studentu un aspirantu nosūtīšana uz Vācijas augstskolām, zinātnes iesaistīšana karam svarīgu jautājumu izstrādāšanā un citi pasākumi. Šādā veidā tika īstenota arī studentu "smadzeņu zagšana".

Šim nolūkam īstenoja ļoti stingru studējošo atlasi pēc "rasu atbilstības" principiem, kuri paredzēja arī "rasisko sejas vaibstu" pārbaudi.[81] Strīdīgs jautājums bija par vietu, kur veikt šo pārbaudi, – vai to veikt Okupēto Austrumu apgabalu Valsts ministrijā vai arī Vācijas drošības iestādēs. Pēc ilgām diskusijām priekšroka tika dota ministrijai. 1943. gada 4. maijā Ostlandes valsts komisārs H. Loze nosūtīja Rīgas ģenerālkomisāram H. Dreksleram rīkojumu, kurā norādīja, kādi dokumenti ir nepieciešami, lai students varētu turpināt akadēmisko izglītību Vācijā. Tie bija: 1) vidusskolas beigšanas dokuments oriģinālā un oficiāli apstiprināts tā tulkojums; 2) dokuments, kas apliecināja, ka students ir apmeklējis augstskolu, kā arī diploms par piešķirto akadēmisko grādu, ja tāds ir; 3) personas biogrāfija vācu valodā; 4) dokuments, kas apliecina pretendenta vācu valodas zināšanas; 5) politiskās uzticamības apliecinājums no policijas orgāniem un ģenerālkomisāra rekomendācija; 6) rasiskās pilnvērtības un veselības stāvokļa slēdziens un dokuments no Valsts darba dienesta.[82] Izvēlēto kandidātu saraksts tika nosūtīts personīgi H. Lozem, kurš to pēc apstiprināšanas nosūtīja A. Rozenbergam. Pēc šīm formalitātēm izvēlēto kandidātu saraksts tika nosūtīts Rīgas ģenerālkomisāram, kurš "izredzētajiem" studentiem piešķīra vīzas ceļam uz Okupēto Austrumu apgabalu Valsts ministriju, kas atradās Berlīnē, Prinča Ferdinanda ielā.[83] Studējošajiem ministrija piešķīra stipendijas no "valsts" līdzekļiem. Mēneša stipendijas šiem studentiem bija 200–300 RM.[84] Ikvienam studējošajam pēc katra semestra beigām bija jāsūta uz Okupēto Austrumu apgabalu Valsts ministrijas Kultūrpolitikas nodaļu īss pārskats par studiju gaitu.[85] Spējīgākos studentus nacistu varas iestādes sūtīja arī no Igaunijas. "Izredzēto" studentu skaits nebija liels: tas nepārsniedza 100 cilvēkus.[86] Studenti

81 Blank M. .. – 552. lpp.
82 Reihsminister für besetzte Ostgebiete Nr. 3238/43. – LVVA, P–69. f., 1.a apr., 12. l., 186–187. lp.
83 Turpat. – 186.lp.
84 Der Generalkomissar in Riga an der Universität in Riga. 1943. g. 2. aug. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 63. l., 7. lp.
85 Reihsminister für besetzte Ostgebiete Nr. 3238/43. – LVVA, P–69. f., 1.a apr., 12. l., 187. lp.
86 Turpat.

mācījās galvenokārt lauksaimniecības un medicīnas specialitātēs. Saglabājušies dokumenti par 31 Rīgas Universitātes studentu nosūtīšanu uz Vāciju.[87]

Studentu padomes darbība tās bijušo īpašumu atgūšanā sākās pirmajos nacistu okupācijas mēnešos. Tomēr reāli tā savu darbību atjaunot nevarēja. Pirmais mēģinājums veidot studentu pašpārvaldi bija Universitātes Studentu padomes prezidija atjaunošana, kura funkcijas bija visai ierobežotas. 1942. gada februārī Studentu padomes prezidija priekšsēdētājam J. Aperānam Universitātes vadība paziņoja, ka vācu iestādes sagaidot no Studentu padomes prezidija, lai tas aicinātu latviešu studentus darbā uz Vāciju un ieteiktu tiem iestāties vācu organizētās brīvprātīgo vienībās nosūtīšanai uz Krieviju cīņai ar lieliniekiem.[88] J. Aperāns atteicās to darīt un neilgi pēc šā notikuma bija spiests atstāt savu amatu. Viņa vietā iecēla bijušo LU studentu, Herdera institūta audzēkni K. Apini, kurš Rīgā bija ieradies kopā ar nacistu karaspēku.[89] Padomes statūti apstiprināšanai bija nosūtīti Rīgas ģenerālkomisāram tikai 1943. gada 29. novembrī.[90] Šāda vilcināšanās ļauj secināt, ka nacistu okupācijas laikā studentu sadzīves jautājumi aprobežojās tikai ar mācību un – atsevišķos gadījumos – zinātnisko darbību. Nekādas studentu korporācijas vai apvienības netika atjaunotas. Praktiski visas bijušo studentu korporāciju ēkas aizņēma nacistu civilās un militārās iestādes. Tas arī bija saprotams, jo attiecībā uz studējošās jaunatnes audzināšanu reihā bija konsekventa un nelokāma politika. Studenti varēja piedalīties tikai šādās organizācijās: "Vācu studentu nacionālsociālistiskā apvienība", "Vācu darba fronte", "Nacionālsociālistiskā tautas labklājība" un t. s. brīvā organizācija "Spēks caur prieku" ("*Kraft dürch Freude*").[91] Tātad jebkāda jaunatnes konsolidēšanās bija pieļaujama tikai stingrā nacionālsociālistiskās partijas kontrolē un uzraudzībā. Saskaņā ar ģenerālkomisāram 1943. gada 29. novembrī iesniegtajiem statūtiem, organizētās studentu biedrības visticamāk bija nacistu civilpārvaldes zināma pretimnākšana Universitātes vadībai, jo būtībā šajā laikā nacistu varas iestādēm bija jārisina daudz nopietnāki jautājumi (tie saistījās ar katastrofālo stāvokli frontē) par latviešu studentu ideoloģisko audzināšanu. Neskatoties uz to, jaundibinātā studentu organizācija atradās Iekšlietu ģenerāldirekcijas uzraudzībā. Pat biedrības ārējās nozīmes drīkstēja valkāt tikai ar Iekšlietu ģenerāldirektora un Universitātes rektora piekrišanu. Turklāt likvidēt studentu biedrības varēja jebkurā brīdī ar tā paša Iekšlietu ģenerāldirektora lēmumu.[92]

87 Universitātes studenti ārzemju augstskolās (sēdes materiāli). – LVVA, P–949. f., 7. apr., 10. l., 25. lp.

88 Aperāns J. LU Studentu padome vēsturisku pārmaiņu laikā, 1934.–1944. // Universitas. – 1994. – Nr. 73. – 30. lpp.

89 Turpat. – 31. lpp.

90 Universitātes Rīgā .. fakultātes studentu biedrības statūti. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 16. l., 57. lp.

91 Karl Dietrich Bracher, Manfred Funke, Hans–Adolf Jakobsen. Deutschland 1933–1945. Neue Studien zur nationalsozialistischen Herrschaft. Bundeszentrale für politische Bildung. – Bonn, 1992. – 242.lpp. (Turpmāk: Karl Dietrich ..)

92 Universitātes Rīgā .. fakultātes studentu biedrības statūti. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 16. l., 59. lp.

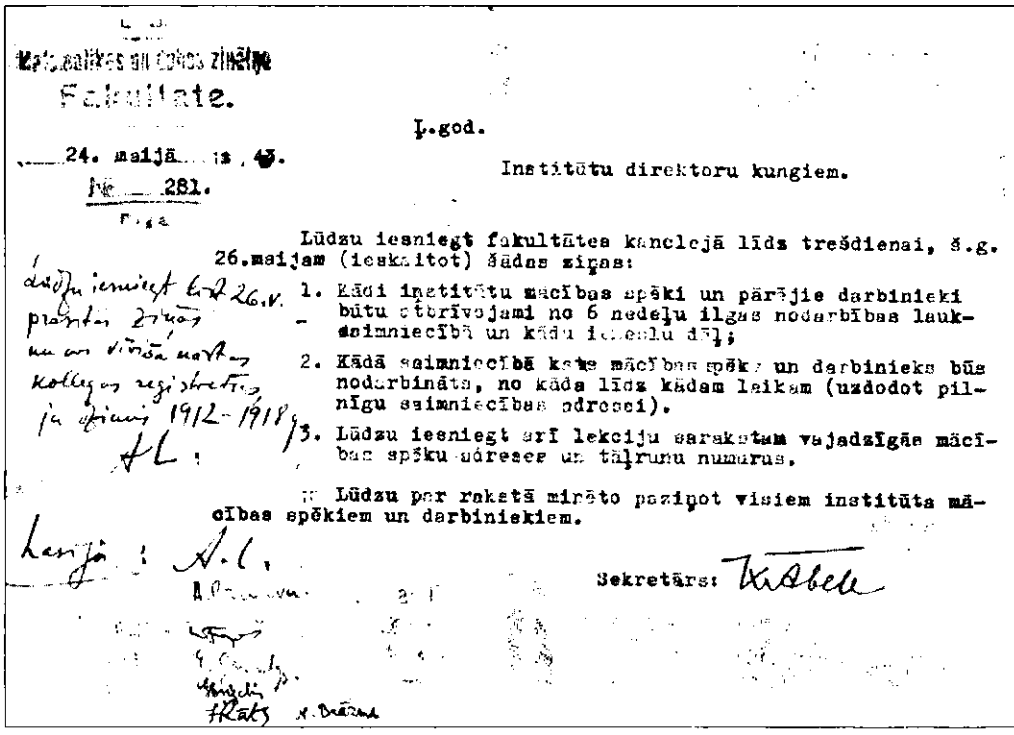

Fakultāte.

Ļ.god.

24. maijā ... 43.

Nr. 281.

Institūtu direktoru kungiem.

Lūdzu iesniegt fakultātes kancelejā līdz trešdienai, š.g. 26.maijam (ieskaitot) šādas ziņas:

1. Kādi institūtu mācības spēki un pārējie darbinieki būtu atbrīvojami no 6 nedeļu ilgas nodarbības lauksaimniecībā un kādu iemeslu dēļ;
2. Kādā saimniecībā katrs mācības spēks un darbinieks būs nodarbināts, no kāda līdz kādam laikam (uzdodot pilnīgu saimniecības adresi).
3. Lūdzu iesniegt arī lekciju sarakstus vajadzīgās mācību spēku adreses un tālruņu numurus.

Lūdzu par rakstā minēto paziņot visiem institūta mācības spēkiem un darbiniekiem.

Sekretārs:

Matemātikas un dabas zinātņu fakultātes 1943. gada 24. maija apkārtraksts institūtu direktoriem par mācībspēku iesaistīšanu lauku darbos

Pēdējais, 1943./44. mācību gads, kurš noritēja nacistu okupācijas apstākļos, sākās 1943. gada 1. oktobrī.[93] Otrā semestra eksāmenus bija ieplānots pabeigt 1944. gada 31. maijā, bet vajadzības gadījumā tos varēja noturēt arī vasarā.[94]

Nacistu izglītības politika mēģināja panākt ... nepārtrauktību starp darba formām un pedagoģisko programmu.[95] Sakarā ar to 1943. gadā nacistu varas iestādes izdeva noteikumus par darba dienestu, kas bija obligāts Ostlandes vidusskolu beidzējiem. 1943. gada 15. decembrī Latviešu pašpārvaldes saimniecības un darba departaments saņēma vēstuli no Rīgas ģenerālkomisāra.[96] Tajā ģenerālkomisārs norādīja, ka visiem abiturientiem pirms studiju uzsākšanas vienu gadu jānostrādā darba dienestā. Tas neattiecas uz tiem abiturientiem, kuri pirms 1942. gada 1. jūnija vienu gadu dienējuši vācu karaspēka vienībās vai apsardzē. Pret šiem noteikumiem asi vērsās Darba departamenta ģenerāldirektors Reinhards, vēstulē ģenerālkomisāram lūgdams pārskatīt minētos noteikumus.[97]

93 Paziņojums par 1943./44.m.g. I semestra laika sadalījumu Universitātē Rīgā 1943. gada 3. novembrī. Nr. 4901. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 30. l., 139. lp.

94 Paziņojums par 1943./44. m. g. II semestra sadalījumu Universitātē Rīgā 1944. g. 13. janvārī. Nr. 177. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 30. l., 143.lp.

95 Karl Dietrich .. – 245. lpp.

96 Studentischen Ausgleichdienst. Der Generalkomissar in Riga. – LVVA, P–949. f., 2. apr., 1. l., 1. lp.

97 Studentischen Ausgleichdienst. An den Generalkomissar in Riga. – LVVA, P–949. f., 2. apr., 1.l., 4. lp.

Rīgas Universitātes studenti, mācībspēki un kalpotāji 1943. un 1944. gadā tika iesaistīti arī lauku darbos. No tiem atbrīvoti bija drošības iestāžu darbinieki, ugunsdzēsēji, darbinieki, kuri tieši nodarbināti veselības nozarēs, zīdaiņu un mazbērnu kopšanā, satiksmes, transporta vai pārtikas nodrošināšanā. Atbrīvoti bija darbinieki, kurus to resoru vadītāji uzskatīja par neaizvietojamiem.[98] Turklāt, ja minēto kategoriju darbinieki savu atvaļinājumu izlietoja līdz 1943. gada 10. novembrim, tad arī tiem bija jāpiedalās lauku darbos atvaļinājuma laikā.[99] 1943. gadā no lauku darbiem bija atbrīvoti tie Universitātes studenti, kuriem iesaukšana leģionā bija atlikta līdz 1943. gada 31. decembrim.[100] 1943. gadā lauku darbi sākās 5. jūnijā.[101] Savukārt 1944. gadā Universitātes studentiem, mācībspēkiem un papildu personālam tajos bija jāizbrauc 12. jūnijā.[102] Pirmā maiņa strādāja sešas nedēļas.[103] Lai nepiedalītos lauku darbos, bija nepieciešams adresēt Universitātes rektoram vēstuli ar nopietniem argumentiem. Šo praksi diezgan plaši izmantoja gan Universitātes studenti, gan arī tās darbinieki. Par to liecina 1944. gada lauku darbu pirmajā maiņā iesaistīto Universitātes mācībspēku un kalpotāju skaits – 54.[104] No tiem mazāk par pusi bija mācībspēki, tātad aptuveni 5 %.

Privātdocents Vilhelms Burkevics (1894–1967)

1944. gada 30. jūnijā Rīgas ģenerālkomisārs sūtīja vēl vienu vēstuli Kultūras un izglītības departamentam ar prasību atlasīt Latvijas augstskolu spējīgākos aspirantus.[105] Drīzumā uz Vāciju izceļoja Universitātes mācībspēki – prof. K. Ābele,

98 Iekšlietu ģenerāldirekcijas sociālā departamenta vēstule Izglītības un kultūras ģenerāldirekcijai. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 38. l., 55. lp.

99 Turpat.

100 Dekānu padomes sēde 1943. g. 14. aprīlī. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 5.l., 100. lp.

101 Turpat.

102 Izglītības un kultūras ģenerāldirekcijas vēstule Universitātei 1944. g. 10. jūnijā. Nr. 110–10. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 41. l., 182. lp.

103 Turpat.

104 Turpat.

105 Besetzung freien wissenschaftlicher Assistentenstellen im Reich durch Arbeitskrafte aus dem Ostland. Saņemts Mākslas un izglītības nodaļā ar Nr. 424–39. – LVVA, P–949. f., 2. apr., 1. lieta, 25. lp.

12. tabula

Rīgas Universitātes studentu skaita dinamika no 1939.gada 1.jūlija līdz 1944. gada 1. jūlijam*

Fakultātes		Skaits un procents												1944.g. 1. VII: +/-%, salīdzinot ar:				
		1939. g. 1.VII		1940. g. 1.VII		1941. g. 1.VII		1942. g. 1.VII		1943. g. 1.VII		1944. g. 1.VII		1939. g. 1.VII	1940. g. 1.VII	1941. g. 1.VII	1942. g. 1.VII	1943. g. 1.VII
			%		%		%		%		%		%					
1.	Arhitektūras	273	3,77	294	4,59	291	5,5	321	5,87	376	5,15	241	5,42	-11,7	-18	-17,2	-24,9	-35,9
2.	Filoloģijas un filozofijas	766	10,6	790	12,3	681	12,8	538	9,84	868	11,9	751	16,8	-1,96	-4,94	+10,-3	+39,-6	-13,5
3.	Inženierzinātņu	651	8,98	712	11,1	649	12,3	794	14,5	966	13,2	568	12,8	-12,7	-20,2	-12,5	-28,5	-41,2
4.	Ķīmijas	617	8,51	591	9,23	525	9,93	612	11,2	813	11,1	664	14,9	7,62	+12,-4	+26,-5	+8,5	-18,3
5.	Lauksaimniecības	790	10,9	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	
6.	Matemātikas un dabaszinātņu	585	8,07	607	9,48	250	4,73	559	10,2	751	10,3	531	11,9	-9,23	-12,5	+112	-5,0	-29,3
						347	6,56											
7.	Mehānikas	549	7,58	521	8,14	440	8,32	589	10,8	755	10,4	532	11,9	-3,1	+2,1	+21	-9,7	-29,5
8.	Medicīnas	517	7,13	487	7,61	633	11,9	628	11,5	722	9,9	529	11,8	+2,3	+8,6	-16,4	-15,7	-26,7
9.	Veterinārmedicīnas	159	2,19	162	2,53	159	3,0	196	3,58	251	3,44	123	2,76	-22,6	-24	-22,6	-37,2	-51,0
10.	Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	2051	28,3	1974	30,8	1312	24,8	1225	22,4	1709	23,4	391	8,79	-80,9	-80,2	-70,2	-68,1	-77,1
11.	Teoloģijas	228	3,15	200	3,12	–	–	5	0,09	58	0,8	63	1,42	-72,4	-68,5		1160	+8,6
12.	Romas katoļu teoloģijas	61	0,84	63	0,98	–	–	2	0,04	26	0,36	57	1,28	-6,5	-9,52		2750	+119
K o p ā		**7247**	**100**	**6401**	**100**	**5287**	**100**	**5469**	**100**	**7295**	**100**	**4450**	**100**	**-38,6**	**-30,5**	**-15,8**	**-18,6**	**-39,0**

* Latvijas Universitāte 20 gados (1919-1939). - Rīga, 1939. - 65. lpp.; Ziņas par LU studentu mācībspēku skaitu. - LVVA 8427. g., 7. apr., 51. l., 65. lp.; Statistiskas ziņas par LU studentiem. - LVVA, 7427. f., 7. apr., 94. l., 6. lp.; Gada pārskati par Universitātes darbību, Rīgas Universitātes studentu skaits pēc vecuma. - LVVA, 7427. f., 7. apr., 8.b l., 3., 7., 10.1.lp.

vec. doc. F. Gulbis, E. Gēliņš, prof. N. Malta, prof. A. Vītols, prof. P. Zālīte u. c.[106] Līdz ar to salīdzinājumā ar iepriekšējo mācību gadu gandrīz simtprocentīgi bija nomainījušies fakultāšu dekāni. Savā amatā 1944. gada jūlijā bija palicis tikai Inženierzinātņu fakultātes dekāns prof. Vilis Skārds (1894–1980).[107] (*12. tabula.*)

13. tabula

Universitāti absolvējušo skaits pa fakultātēm un mācību gadiem[108]

Fakultātes	1941./42.m.g.[109]		1942./43.m.g.		1943./44.m.g. līdz 1.aprīlim	
	Skaits	%	Skaits	%	Skaits	%
Arhitektūras	13	3,8	13	5,2	4	1,1
Filoloģijas un filozofijas	19	5,6	21	8,4	61	17,04
Inženierzinātņu	66	19,5	16	6,4	24	6,7
Ķīmijas	34	10,02	19	7,6	32	8,9
Matemātikas un dabaszinātņu	21	6,2	16	6,4	4	1,1
Mehānikas	19	5,6	27	10,8	27	7,5
Medicīnas	39	29,2	84	33,6	133	37,2
Veterinārmedicīnas	35	10,3	20	8,0	24	6,7
Tautsaimniecības un tiesību zinātņu	32	9,4	25	10,0	47	13,1
Teoloģijas	1	0,3	3	1,2	1	0,3
Romas katoļu teoloģijas	—	—	6	2,4	1	0,3
Kopā	**339**	**100,0**	**250**	**100,0**	**358**	**100,0**

1944. gada 1. jūlijā Universitātē bija 5050 studenti, tātad salīdzinājumā ar 1943. gada 1. jūliju studentu skaits bija samazinājies par 30%. Iemesls tam bija Universitātes studentu iesaukšana Latviešu leģionā un likums par darba dienestu, kas uz vienu gadu aizkavēja jauniešu iestāšanos Universitātē. (*13. tabula.*)

1944. gada septembrī Universitātes rektors, prof. M. Prīmanis "dodas atvaļinājumā" uz Vāciju, atstājot savā vietā prof. V. Burkēvicu, bet 26. septembrī Universitātes darbība un manta tiek nodota prof. A. Ķešāna pārziņā.[110]

Līdz ar Sarkanarmijas ienākšanu Rīgā 1944. gada oktobrī noslēdzās Latvijas Universitātes nacistu okupācijas posms. Salīdzinājumā ar citiem nacistu okupētajiem Eiropas austrumu apgabaliem Baltijā augstskolu politika bija liberālāka nekā, piemēram, Polijā. Krakovas Universitātes funkcijas noteica radikāli dogmātiskās

106 Stradiņš J. Latvijas Universitātres svarīgāko notikumu hronika. – 73. lpp.

107 Universitātes vēstule Izglītības un kultūras ģenerāldirekcijai. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 15. lieta, 257. lp.

108 Universitāti beigušo skaits. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 51. l., 279. lp.

109 Dati par 1941./42. m. g. var nesakrist ar citos avotos uzrādīto absolventu skaitu.

110 Stradiņš J. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika. – 74. lpp.

nacionālsociālistiskās koncepcijas,[111] tika veikti rūpīgi mācībspēku un studentu "tīrīšanas" pasākumi, kuri sekmēja plašu poļu inteliģences iznīcināšanu. Ukrainā nacisti savu politiku īstenoja vēl enerģiskāk. Ukrainas reihskomisārs Ēriks Kohs (1986–1959) aizliedza visu mācību iestāžu darbu, izņemot četrklašu pamatskolas.[112] Relatīvi patstāvīgais augstākās izglītības attīstības virziens Rīgā lika domāt par nacistu noteiktu daļēju Latvijas iedzīvotāju pārvācošanas politiku un pārvaldi, kas nodrošināja Universitātes darbu līdz pat nacistu okupācijas perioda beigām.

7. Rīgas Universitātes zinātniski pētnieciskais darbs Vācijas civilo un militāro iestāžu uzdevumā

Nacistu okupācijas varas iestādes izmantoja savā labā Universitātes zinātnisko potenciālu. Šim nolūkam bija nodarbinātas gan Universitātes fakultātes, gan arī Universitātes atsevišķi mācībspēki. Prof. M. Prīmanis rakstā "Zinātnes uzdevumi karam" norādīja, ka okupācijas varas iestāžu uzdevumā Universitātes mācībspēki 1941.–1942. gadā strādāja pie 434 pētījumiem, no kuriem 109 (25%) tika atzīti par kara laika apstākļiem svarīgiem.[113] 1943. gada 28. novembrī Rīgas Universitātē notika svinīga sēde, kurā tika runāts par augstskolas darbību 1942./43. mācību gadā. Šīs sēdes protokolā ir atrodami materiāli arī par visu Universitātes fakultāšu (izņemot Teoloģijas un Romas katoļu teoloģijas fakultātes) darbību nacistu varas iestāžu uzdevumā.[114]

Arhitektūras fakultātes prof. E. Laube izpildīja četru Vācijas civilo firmu uzdevumus, docents A. Birznieks pildīja Rīgas ģenerālkomisāra pasūtījumu, asistenti A. Kalniņš un V. Paegle strādāja Ostlandes saimniecības pārvaldes uzdevumā.[115] Šo struktūru pasūtījumā strādāja arī daudzi Inženierzinātņu fakultātes mācībspēki. Prof. J. Balodis vadīja tīkla aplēses darbus Rīgas jūras līča kartes sastādīšanai, prof. A. Buholcs strādāja pie Latvijas, Lietuvas un Igaunijas karšu sastādīšanas, prof. E. Jēkabsons konsultēja Vācijas militārās iestādes celtniecības jautājumos un izstrādāja vairākus projektus vācu firmas "Ostlandfirm" uzdevumā, prof. V. Skārds darbojās kā konsultants Ostlandes reihskomisāra Būvniecības departamentā. Dažādus pasūtījumus veica arī ārk. profesori R. Pāvels, P. Pāvulāns un E. Laimiņš, doc. J. Baumanis, priv. doc. J. Ātrens, asistenti E. Ģērmanis, A. Kazaks, V. Pilpe un V. Vīksne. Okupācijas varas iestāžu uzdevumā darbojās Inženierzinātņu fakultātes pētniecības institūti. Tā, piemēram, Inženierkonstrukciju pētīšanas institūts veica darbus triju Vācijas firmu uzdevumā. Savukārt Purvu institūts veica Olaines, Ķirbes,

111 Blank M. .. – 555. lpp.
112 Turpat. – 556. lpp.
113 Prīmanis M. Kriegsaufgaben der Wissenschaft. – Ostland Monatschrift des Reichskommissars für das Ostland. 1943, Nr. 12, Juni, 3.–4. lpp.
114 Universitātes Padomes sēdes protokols (1943. g. 28. XI). – LVVA, 7427. f., 7. apr., 8.b l., 18.–20. lp.
115 Turpat. – 18. lp.

Tauragu un citu purvu izpētes darbus. Ķīmijas fakultātē pēc vācu militāro iestāžu pasūtījuma bija veikti pieci un pēc vācu civilo iestāžu pasūtījuma ap 100 dažādu uzdevumu un analīžu. Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes Meteoroloģiskais institūts saskaņā ar Okupēto Austrumu apgabalu valsts ministra A. Rozenberga 1942. gada 27. martā pavēli nonāca Vācijas meteoroloģiskā dienesta pārziņā.[116] Jau 1942. gada 2. maijā H. Drekslers saņēma no prof. M. Prīmaņa atskaiti par minētā institūta darbu, proti, Rīgas Universitātes Meteoroloģijas un ģeofizikas institūta Meteoroloģijas nodaļa veica klimatoloģiskos novērojumus.[117] Savukārt Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes astronomiskā observatorija Vācijas armijas un vācu civilo iestāžu uzdevumā raidīja īpatnējus, precīzus laika signālus un aprēķināja šo signālu korekciju.[118] Ģeogrāfijas institūts strādāja Vācijas bruņoto spēku virspavēlnieka uzdevumā un uz vācu iestāžu pieprasījumu izsniedza karšu materiālus.[119]

Šie fakti liecina par Universitātes mācībspēku zinātnisko darbu okupācijas apstākļos, veidojot zinātniskās pētniecības punktus pat tādās vietās, kur sākotnēji nebija pieļaujama nekāda nopietna zinātniski pētnieciskā darbība.

8. Universitātes studenti nacistiskās Vācijas un padomju Krievijas karā

1941. gada 22. jūnijā Vācijas karaspēks sāka karadarbību pret PSRS. Jau otrajā karadarbības dienā vācu karaspēks sasniedza Liepāju. Latvijas ceļus pārpildīja sakautās padomju 8. un 11. armijas karavīri. 27. armijas ģenerālis N. Berzarins (1904–1945) centās izveidot aizsardzības līniju gar Daugavu, izmantojot saformētos strādnieku bataljonus. Arī LVU studentus bija paredzēts iekļaut kādā no tiem. Pēc LVU studentu rotas dalībnieku J. Šenza, P. Dubulta un J. Egles atmiņām, 26. jūnija mobilizācijas laikā LVU bija pieteikušies ap 180 cilvēku.[120] Spriežot pēc salīdzinoši niecīgā pieteikušos studentu skaita, jāsecina, ka izšķiroša loma šajā akcijā bija brīvprātības principam un lielajai steigai.

Atšķirībā no lieliniekiem nacistu okupācijas varas iestādēm bija pietiekoši daudz laika, lai iekļautu Latvijas Universitātes studentus savās militārajās struktūrās – sākumā kā brīvprātīgos. Vācijas armijā jau 1941. gadā Latvijā dienēja 30 Universitātes studenti. Apsardzes dienestā 1941. gada vasarā tika iekļauti daudzi studenti.[121] Vācijas armijā 1942. gadā dienēja ap 60 Universitātes studentu.[122] Divi Latvijas

116 Meteorologische Universitätsinstitute in Dorpat, Riga und Wilna. Reichsminister für besetzte Ostgebiete. Bericht Nr. 343/42. – LVVA, P–69. f., 1.a apr., 12. l., 25. lp.

117 M. Prīmaņa ziņojums Rīgas ģenerālkomisāram Nr. 1619. – LVVA, P–69, f., 1.a apr., 12. l., 26. lp.

118 Universitātes Padomes sēdes protokols (1943. g. 28. XI). – LVVA, 7427. f., 7. apr., 8.b l., 19. lp.

119 Turpat.

120 LVU studentu rota. – LVVA, 31. f., 1. apr., 36. l., 36. lp.

121 Das Lehrjahr 1940/41. an der Staatsuniversität Lettlands. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 9. l., 121. lp.

122 Latvijas Universitātes studenti vācu militārajos formējumos 1942. gada pavasarī. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 8. lieta, 134. lp.

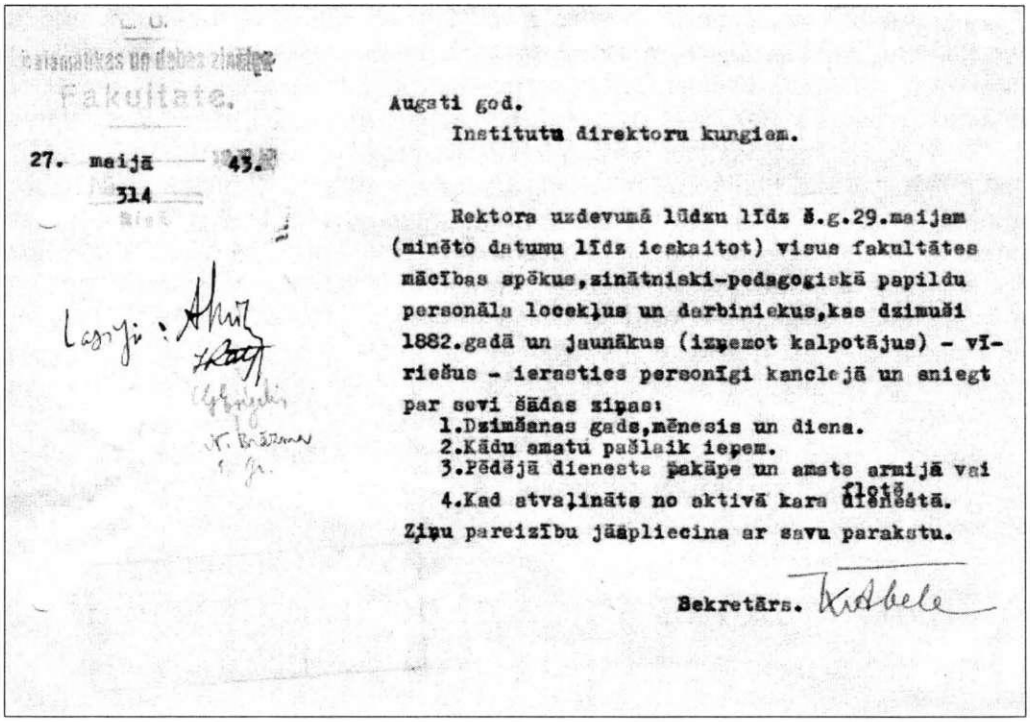

Fakultāte.

27. maijā 43.

314

Augsti god.
Institutu direktoru kungiem.

Rektora uzdevumā lūdzu līdz š.g.29.maijam (minēto datumu līdz ieskaitot) visus fakultātes mācības spēkus,zinātniski-pedagoģiskā papildu personālu locekļus un darbiniekus,kas dzimuši 1882.gadā un jaunākus (izņemot kalpotājus) - vīriešus - ierasties personīgi kancelejā un sniegt par sevi šādas ziņas:
1.Dzimšanas gads,mēnesis un diena.
2.Kādu amatu pašlaik ieņem.
3.Pēdējā dienesta pakāpe un amats armijā vai flotē.
4.Kad atvaļināts no aktīvā kara dienesta.
Ziņu pareizību jāapliecina ar savu parakstu.

Sekretārs. Kabele

Matemātikas un dabas zinātņu fakultātes 1943. gada 27. maija apkārtraksts institūtu direktoriem par mācībspēku (vīriešu) uzskaites veikšanu

Universitātes studenti tika apbalvoti ar Dzelzs krustu. No Universitātes mācībspēkiem un kalpotājiem iesauca 54 cilvēkus, starp tiem – 26 asistentus, vienu vecāko asistentu, divus lektorus, piecus jaunākos asistentus un piecus subasistentus.[123]

Pēc Staļingradas sakāves Universitātes vadība uzzināja par iespējamo studentu mobilizāciju Vācijas armijā. Par to liecina prorektora studentu lietās prof. K. Strauberga vēstule Iekšlietu ģenerāldirekcijai. Tajā atzīmēts, ka tuvākajā laikā paredzama 1919.–1924. gadā dzimušo vīriešu reģistrēšana iesaistīšanai aktīvajā dienestā. Prof. K. Straubergs Universitātes vārdā lūdza Iekšlietu ģenerāldirekcijas gādību, lai karadienestā neiesaistītu:

1) Medicīnas un Veterinārmedicīnas fakultāšu studentus;
2) divu pēdējo kursu tehnisko fakultāšu studentus;
3) humanitāro fakultāšu pēdējā kursa studentus;
4) tos studentus, kuri bez augstāk minētām grupām ir pakļauti iesaukšanai, neiesaukt semestra vidū, bet gan atlikt iesaukšanu uz semestra beigām, lai dotu tiem iespēju pabeigt iesāktās lekcijas un praktiskos darbus.[124]

Atcerēsimies prof. K. Strauberga rīcību pēc nacistu varas iestāžu 1941. gada 15. novembra rīkojuma par Universitātes darbības pārtraukšanu, kad viņš vairāk-

123 Kara dienestā iesauktie. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 51. l., 278. lp.
124 Prof. K. Strauberga vēstule Iekšlietu ģenerāldirekcijai Nr. 759. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 71. l., 153. lp.

kārtēji centās pārliecināt Latviešu pašpārvaldes ģenerāldirekcijas vadību par Universitātes darbības atjaunošanas nepieciešamību.[125] Arī šoreiz prof. K. Straubergs enerģiski rīkojās Universitātes interešu labā.

1943. gada pavasarī Rīgas Universitātes rektors prof. M. Prīmanis piekrita Universitātes studentu mobilizēšanai nacistu karaspēka daļās.[126] Pieejamie avoti neuzrāda precīzu Latviešu Ieroču SS leģionā iesaukto Universitātes studentu skaitu. Prof. M. Prīmanis savā rakstā norādīja, ka iesaukšanai paredzētie 538 studenti savas saistības ar Universitāti nokārtos līdz 1943. gada 31. decembrim. Prof. M. Prīmanis norādīja arī, ka 1899 (31 %) Universitātes studenti jau esot nodarbināti Valsts darba dienestā, studentu līgumdarbos, Vācijas karaspēkā.[127]

1944. gada 6. janvārī Izglītības un kultūras lietu ģenerāldirekcija saņēma no Rīgas ģenerālkomisāra rīkojumu pakļaut iesaukšanai arī tos studentus, kuriem atļāva mācību saistības ar Universitāti nokārtot līdz 1944. gada 1. jūnijam. Ģenerālkomisārs piebilda, ka Latviešu Ieroču SS leģionam nepieciešami studenti no visām iespējamām Universitātes fakultātēm, tajā skaitā medicīnas, tehniskām u.c.[128] Tādējādi Rīgas ģenerālkomisārs lika saprast, ka šoreiz nekādas pretimnākšanas nebūs. 1944. gada 20. janvārī šo rīkojumu saņēma arī Rīgas Universitāte. Domājams, ka viens no straujā studentu skaita samazināšanās iemesliem bija iesaukšana Latviešu Ieroču SS-leģionā. Latviešu studentu mobilizēšana bija smags trieciens latviešu inteliģencei. Daļa studentu kopā ar ģimenēm devās bēgļu gaitās uz Rietumiem. 1943. gada 15. aprīlī Universitātē bija 7218 studenti, 1944. gada 15. aprīlī tikai 4708 studenti, tātad studentu skaits samazinājās par 2510 (34,7 %).[129]

9. Universitātes studentu un mācībspēku pretestības kustība nacistu okupācijas režīmam

Kaut cik vērā ņemams pētījums par Latvijas Universitātes studentu un mācībspēku pretestību nacistu okupācijas laikā vēl nav publicēts. Tāpēc zināmu ieskatu šajā procesā var gūt, aplūkojot Latvijas sabiedriski politisko organizāciju nelegālo darbību. Tās ir Latvijas Centrālā Padome (LCP) un "Pērkoņkrusts", jo šajos grupējumos aktīvi piedalījās Latvijas Universitātes studenti un mācībspēki.

Īpašu uzmanību pelna organizācija "Pērkoņkrusts". Tās tapšana ir nesaraujami saistīta ar Latvijas Universitātes studentu korporācijām. Šī organizācija – sākotnēji

125 LVVA, 7427. f., 7. apr., 71.l., 153. lp.

126 Stradiņš J. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika ... – 73. lpp.

127 Kriegsangaben der Wissenschaft. // Ostland Monatsschrift des Reichskommissars für das Ostland, 1943, Nr. 12, Juni, 3. lpp.

128 Zurükstellung von Diplomanden der Hochshulen. Izglītības un kultūras ģenerāldirekcijā reģistrēts ar Nr. 424–i. – LVVA, P–949. f., 2.apr., 1. l., 2.lp.

129 Universitātes Rīgā studentu skaits. – LVVA, 7427. f., 7. apr., 51.l., 277. lp.

kā "Ugunskrusts" – dibināta 1932. gadā.[130] Par "Pērkoņkrustu" to pārdēvēja 1933. gadā. "Pērkoņkrustā" aktīvi darbojās ne tikai studenti, bet arī Universitātes mācībspēki. To skaitā bija būvinženieris, prof. Jēkabs Vītols (1877–), bijušais LU prorektors, valodniecības profesors Juris Plāķis (1869–1942), tiesību zinātņu students Ādolfs Šilde (1907–1990), doc. Felikss Rikards, asistents Fricis Kraubergs u. c. "Pērkoņkrustu" vadīja jurists Gustavs Celmiņš (1899–1968).

Būtiska loma Latvijas politiskajā dzīvē "Pērkoņkrustam" nebija. Organizācija izcēlās ar galēju nacionālismu un antisemītismu. Organizācija tika aizliegta, tās vadību apcietināja, bet G. Celmiņu izraidīja no Latvijas.[131] Nelegālās darbības laikā pirms un pēc padomju okupācijas "Pērkoņkrustu" Rīgā vadīja Ā. Šilde. Līdz ar nacistu karaspēka ienākšanu Rīgā 1941. gada jūlijā atgriezās arī G. Celmiņš un tūdaļ atjaunoja organizācijas legālu darbību. "Pērkoņkrusts" bija vienīgā latviešu organizācija, kas, nacistiem ienākot, varēja uzsākt darbību. Steidzami dibināja "Pērkoņkrusta" nodaļas un organizācijas visā Latvijā. Biedru skaits sasniedza 10–15 tūkstošus cilvēku.[132] Tas liecināja, ka G. Celmiņš ar nacistu palīdzību cerēja Latvijā īstenot savas politiskās vēlmes. Kā vienīgā latviešu politiskā organizācija "Pērkoņkrusts" darbojās apmēram četrus mēnešus.[133] Pēc "Pērkoņskrusta" aizliegšanas (1941. gada 17. augustā) tā vadībā radās domstarpības turpmākās ideoloģijas un taktikas jautājumos, tomēr G. Celmiņa vadībā tas turpināja nelegāli darboties, tādējādi veidojot pirmo organizēto pretestības grupu.[134] Tā izdeva laikrakstu "Vēstījums" un vēlāk – "Latvju Raksti Brīvā Latvijā"[135]. To pirmie eksemplāri parādījās 1943. gadā. Biļetena "Brīvā Latvija" ("Latvju Raksti Brīvā Latvijā") 14 numurus izdeva 2000 eksemplāros ik pēc divām nedēļām. Tā iniciators un vadītājs bija G. Celmiņš. Redakcijā darbojās galvenokārt bijušie LU studenti un mācībspēki.[136] Protams, runa nav par ciešu Universitātes saikni ar šo organizāciju, tomēr nevar noliegt, ka "Pērkoņkrusta" rindās bija daudzi Universitātes studenti un bijušie mācībspēki. 1944. gada 14. martā G. Celmiņu un "Brīvās Latvijas" darbiniekus apcietināja.[137] Latvijas Universitātes studentu nacionālās pretošanās kustības organizācija "Brīvā Latvija" bija viena to tām, kas nacistu okupācijas periodā izvērsa plašu izlūkošanu par nacistu armijas kustību, degvielas, munīcijas un ieroču noliktavām; tās mērķis bija, ja būtu vajadzīgs, uzsākt cīņu par brīvu valsti un kara beigās pārņemt Latvijas vadību savās rokās.[138] 1943. gadā Rīgā iznāca šīs studentu organizācijas preses izdevums "Tā zeme ir mūsu".[139] Diemžēl trūkst nepieciešamo

130 Biezais H. Gustava Celmiņa Pērkoņkrusts dokumentu gaismā // Treji Vārti. – 1989. – Nr. 1. – 28. lpp.
131 Latvijas Centrālā Padome – LCP. Latviešu nacionālā pretestības kustība 1943.–1945. / L. Siliņa red. – Upsala, 1994. – 11. lpp. (Turpmāk Latvijas Centrālā Padome ..)
132 Unāms Ž. Karogs vējā. – Veinerlija (Aijova), 1969. – 39. lpp.
133 Unāms Ž. Zem Barbarosas šķēpa. – Ņujorka, 1975. – 95. lpp.
134 Ozols J. .. – 29. lpp.
135 Latvijas Centrālā Padome .. – 26. lpp.
136 Ozols J. .. – 30. lpp.
137 Latvijas Centrālā Padome .. – 48. lpp.
138 Ozols J. .. – 31. lpp.
139 Latviešu periodika 1940.–1945.: Bibliogrāfisks rādītājs. / Sast. Ē. Fligere. – 4.sējums. – Rīga, 1995. – 226.lpp.

materiālu, lai sīkāk atspoguļotu organizācijas darbību, preses izdevuma tirāžu un saturu.

1941. gada beigās sāka veidoties Centrālā nacionālās pretestības organizācija, kuras darbā aktīvi piedalījās arī studējošā jaunatne. Īsā laikā grupa veica nepieciešamos organizācijas darbus. Rīgā nelegālajās šūniņās darbojās vairāk kā 300 biedru, galvenokārt studenti. Sākās sakaru meklēšana ar citām politiskām partijām, kas agrāk bija pārstāvētas Latvijas Saeimā. Šo darbu veica galvenokārt Konstantīns Čakste.[140] Līdz 1943. gada 13. augustam, kad oficiāli nodibinājās LCP, organizācijas vadība aprobežojās ar protestu vai dažādu lūgumu iesniegšanu nacistu civilajām iestādēm, tādējādi cenšoties atvieglot dzīves apstākļus Latvijas iedzīvotājiem. 1942. gada 27. aprīlī K. Čakste izrediģēja iesniegumu Iekšlietu ģenerāldirektoram Oskaram Dankeram (1883–1965) par nehumānu apiešanos ar latviešu strādniekiem Vācijā.[141]

Profesors Konstantīns Čakste (1901–1945), LCP dibinātājs un pirmais priekšsēdētājs

Latvijas Centrālās Padomes vadībā atradās Universitātes mācībspēki, kuri nelegālo darbību apvienoja ar pienākumiem Rīgas Universitātē. Te jāmin LCP ģenerālsekretārs diplomāts Ludvigs Sēja (1885–1962), kurš nacistu okupācijas laikā strādāja Rīgas Universitātē par franču un vācu valodas lektoru. LCP vēlēta prezidija biedrs bīskaps Jāzeps Rancāns (1886–1969), kurš no 1942. līdz 1944. gadam bija Rīgas Universitātes Romas katoļu teoloģijas fakultātes dekāns un profesors, šeit darbojās arheologs Valdis Ginters (1899–1979) (LCP darbības pārstāvis Kurzemē no 1944. gada 1. novembra), 1943. gadā pildīja Rīgas Universitātes Filoloģijas un filozofijas fakultātes privātdocenta pienākumus. LCP komisijās darbojās tautsaimniecības un tiesību zinātņu profesors Arnolds Aizsilnieks (1898–1982), doc. Kārlis Zīverts, doc. Vilis Eihe u.c. Universitātes mācībspēki. LCP priekšsēdētājs bija Universitātes tautsaimniecības profesors Konstantīns Čakste. Tādējādi LCP darbība bija nesaraujami saistīta ar Universitāti, kas patiesībā veica trešā spēka izveidošanos Latvijā.

Par to, ka latviešu nelegālās organizācijas, tostarp arī LCP, būtu tieši izrādījušas nacistiskajiem okupantiem aktīvu pretestību, trūkst ziņu. Tomēr jāatzīmē, ka LCP

140 Latvijas Centrālā Padome .. – 42.– 49. lpp.
141 Turpat. – 26. lpp.

militārās komisijas priekšsēdētājs LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes 1937. gada absolvents kapteinis Kristaps Upelnieks (1891–1944) veica lielu darbu ģenerāļa Kureļa armijas organizēšanā.[142] LCP vadība galveno uzmanību pievērsa sadarbībai ar līdzīga rakstura organizācijām Lietuvā un Igaunijā un centieniem informēt Rietumu sabiedrotos par okupācijas apstākļiem komunistiskās PSRS un nacistiskās Vācijas okupācijas laikā. LCP izstrādāja deklarāciju iesniegšanai Rietumvalstu valdībām, ko parakstīja 190 Latvijā un ārzemēs pazīstami valstsvīri, parlamentārieši, kultūras un sabiedriskie darbinieki. Deklarācijas mērķis bija pievērst sabiedroto uzmanību Latvijas problēmām, parādīt, ka Latvijā ir dzīva nacionālā valstiskuma ideja. Pirmos dokumentālos faktus par komunistu un nacistu okupācijas politiku Latvijā 1943. gada 22. jūlijā[143] uz Rietumiem nogādāja nacionālās pretestības kustības dalībnieks skolotājs Leonīds Siliņš (1916), kurš 1943. gadā bija beidzis Rīgas Universitātes Filoloģijas un filozofijas fakultātes ģermāņu filoloģijas nodaļu.[144]

Raksturojot latviešu nacionālās pretestības kustības gaitu nacistu okupācijas apstākļos, jāatzīmē, ka tās plašāka veidošanās sākās pēc tam, kad latviešu sabiedrībai kļuva skaidri nacistu varas iestāžu mērķi un zuda sākotnējā cerība, ka vācieši, atbrīvodami Latviju no komunistiem, atdos Latvijai autonomiju. Tādējādi tie latviešu sabiedrības spēki, kuri sākotnēji cerēja uz Vācijas atbalstu un aktīvi iesaistījās Latvijas sabiedriski politiskajā dzīvē, drīz pēc nacistu ienākšanas, jau 1941. gada beigās, pārorientējās un sāka veidot nelegālas grupas. To liktenis bija līdzīgs: 1941.–1942. gadā – izveidošanās, 1942.–1943. gadā – nelegāla darbība, 1944. gadā – atklāšana un vadības apcietināšana. Kā piemēru var minēt "Pērkoņkrustu" un LCP, kuru vadītājus apcietināja gandrīz vienā un tajā pašā laikā (G. Celmiņu – 1944. gada 14. martā, K. Čaksti – 1944. gada 29. aprīlī), kaut gan sadarbības šo organizāciju starpā nebija.

Secinājumam varētu teikt, ka runāt par studentu un mācībspēku pretestības kustību nacistu okupācijas periodā nevar, neskarot visas Latvijas mērogā veiktos pasākumus šajā jomā. Universitātes studenti un mācībspēki šajā kustībā drīzāk bija aktīva kopējā procesa sastāvdaļa, kas ar savām zināšanām un nacionālo audzināšanu, ko tie bija guvuši Latvijas Universitātē, stiprināja kustības rīcībspēju un bagātināja tās pretestības garu.

Jāsecina, ka Universitāte laika posmā no 1940. gada līdz 1944. gadam bija atkarīga no PSRS un Vācijas totalitāro režīmu sabiedriski politiskām institūcijām. Abu šo režīmu vadība neplānoja okupētajās valstīs saglabāt augstskolas, kuras balstītos uz nacionālo mentalitāti un gatavotu plašu vietējās inteliģences slāni, kurš veicinātu latviešu tautas turpmāko kultūras attīstību. Okupācijas administrācijas mērķis bija radīt paklausīgus izpildītājus no vietējo iedzīvotāju vidus, kas bija izdevīgi gan komunistiem, gan nacistiem. Izglītības līmenis bija normēts atbilstoši okupantu vajadzībām. Padomju okupācijas laikā komunistu funkcionāri apspieda

142 H. Biezais. Kurelieši. – Itaka, 1991. – 156. lpp.
143 Latvju enciklopēdija, 1962.–1982. – 289. lpp.
144 Latvijas Centrālā Padome .. – 61. lpp.

nacionālo pašapziņu un pasludināja to par kaitīgu latviešu tautai, izkāva visu nacionālajai mentalitātei atbilstošo un iegrožoja un centās pakārtot inteliģences domāšanu un uzvedību atbilstoši savai politikai. Rezultātā tika likvidētas abas teoloģijas fakultātes, Filoloģijas un filozofijas fakultātes Filozofijas nodaļa, pārkārtots Tautsaimniecības fakultātes darbs, kurai tagad bija jāvadās no Marksa, Engelsa, Ļeņina un Staļina izpratnes par saimniekošanu, pārkārtota vēstures disciplīnu pasniegšana. Šos pārveidojumus vainagoja uzsāktie "smadzeņu skalošanas" pasākumi Marksisma–ļeņinisma katedras vadībā. Savukārt nacistu okupācijas apstākļos Universitātes darbību lielākoties noteica nacistu varas orgānu nostāja, kas bāzējās uz Ā. Hitlera darba *"Mein Kampf"*[145] postulātiem un galvenā nacistu ideologa A. Rozenberga doktrīnām. To pamatā bija centieni nodrošināt sekmīgu Latvijas pārveidošanu par okupēto teritoriju un tālāku integrāciju "Reihā", kurai sekotu latviešu tautas totālā pārvācošana un asimilācija vāciskajā vidē. Neskatoties uz visām grūtībām, Universitāte turpināja darboties arī šajos Latvijas inteliģencei un zinātnei kritiskajos vēstures brīžos.

145 Hitler A. Mein Kampf. – Ausgabe München, 1942.

III

UNRRA[1] UNIVERSITĀTE UN BALTIJAS UNIVERSITĀTE (BU) (1945–1949)

UNRRA Universitāte Minhenē (1945–1947) un Baltijas Universitāte Hamburgā (vēlāk Ginneburgā) (1946–1949) bija vienreizējas parādības, kas liecināja par Baltijas inteliģences, kura bija aizbēgusi no otrreizējās padomju okupācijas uz Rietumiem, garīgo spēku un garīgo dzīvotgribu trimdā. Taču šīs universitātes grūti uzskatīt par Latvijas vai citu Baltijas universitāšu atzarojumu vai turpinājumu trimdā.[2]

Ja par BU un tās devumu trimdas latviešu pirmās paaudzes studijās sakopotas plašākas ziņas,[3] tad par UNRRA universitāti publikāciju ir mazāk. UNRRA kā ANO organizācijas pamatuzdevums bija veicināt Sabiedroto valstu karagūstekņu un bēgļu

1 United Nations Relief and Rehabilitation Administration.

2 E. Dunsdorfs. Baltijas Universitātes latvieši kā Latvijas Universitātes daļa. Manuskripts. – Melburnā, 1998.

3 Avoti un literatūra par Baltijas Universitāti (sastādījis prof. E. Dunsdorfs)
Documents concerning Baltic University. Compl. by Richards Plūme [Pinneberg 1948] – BJ 2566. – 49 lpp.
[Edgars Dunsdorfs]. *The Baltic University in pictures 1946–1947*, 1st ed. (Pinneberg 1947). — BJ 2424. – 24 lpp.
[Edgars Dunsdorfs]. *The Baltic University in figures and pictures 1946–1949* (ar Vlaža Stankas rakstu), 2nd ed. (Pinneberg 1949). – BJ 2425. – 24 lpp.
[Edgars Dunsdorfs]. *Who is who at the Baltic University*. Biographies of the professors and teachers. 1–st ed. (Pinneberg 1948) – BJ 2430.
[Edgars Dunsdorfs]. *Who is who at the Baltic University*.. Biographies of the professors and teachers (ar Vlaža Stankas rakstu), 2nd ed. (Pinneberg 1949) – BJ 2431.
[Baltijas Universitāte] *Information Bulletin* 90 n–ri, Sept 1946–Dec. 1949 – BJ 2751.
Baltijas Universitātes diskusiju klubs. Referātu krājums 1. (Pinnebergā 1948). – BJ 2752. – 42 lpp.
Baltijas Universitāte 1946–1949 – rakstu un attēlu krājums, velte BU dibināšanas 50 gadu atcerei. Sakārt. Irēna Ondzule (Rīgā 1996), 57 lpp. Edgara Dunsdorfa un Jāņa Gablika raksts piecās valodās.
Plašākie darbi par Baltijas Universitāti publicēti latviešu un igauņu valodā:
Arnolds Grāmatiņš. *Baltijas Universitāte* 1946–1949 (Vācijā 1989), 213 lpp.
Elmar Järvesoo. Balti Ülikool Saksamaal 1945–1949 (Toronto 1991), 518 lpp.
BJ = Benjamiņš Jēgers. *Latviešu trimdas izdevumu bibliogrāfija 1940–1991* (Stokholmā, Rīgā 1968–1996)

Internacionālās Universitātes novietne

atgriešanos dzimtenē.[4] Tomēr daudzu zemju bēgļi nevēlējās atgriezties dzimtenē tajā valdošā komunistiskā režīma dēļ. Pēc Vācijas datiem, 1944. gada vidū šeit bija izvesti vai brīvprātīgi izceļojuši (ieskaitot 63 175 vācbaltiešus) 265 000 Latvijas pilsoņu. Taču tikai 175 000–185 000 Latvijas bēgļiem, sarkanarmijai veļoties uz rietumiem, 1944./45. gada ziemā un 1945. gada pavasarī izdevās bēgt tālāk uz Rietumvāciju. Vācijas rietumu joslās atradās ap 120 000 Latvijas pilsoņu. Šeit arī varēja veidoties bēgļu skolas, universitātes. Bēgļu vidū bija daudz akadēmiskās inteliģences. Rezultātā amerikāņu okupācijas zonā Bavārijā 1945. gada augustā 24 nāciju pārstāvji izveidoja pirmo starptautisko universitāti. Tā atradās sabombardētā Vācu muzeja (*Deutsches Museum*) neizpostītajā daļā Minhenē. Universitāti atklāja ASV armijas komandieris L. K. Traskots 1945. gada 3. novembrī, bet oficiālo dibināšanas aktu parakstīja 1946. gada 16. februārī.[5] Pārvaldes valoda bija angļu, bet mācību valoda – vācu. UNRRA rūpējās par studentu izmitināšanu un apgādi. 1946. gada otrā semestra beigās UNRRA Universitātē Minhenē bija sešas fakultātes[6], 149 mācībspēki un 2174 studenti.[7] UNRRA Universitātē studēja 24 tautību pārstāvji. No Latvijas studēja 208, no Lietuvas – 296 un no Igaunijas – 118 studenti – kopā

4 Latvju enciklopēdija. I sēj. – Stokholma, 1950.–1951. – 191. lpp.

5 J. Stradiņš. UNRRA Universitāte Minhenē un latvieši // Rīgas Tehniskajai universitātei 135. – Rīga, 1998. – 32. lpp.

6 Tiesībzinātņu, Tautsaimniecības un sociālo zinību, Medicīnas ar veterinārmedicīnas nodaļa, Dabaszinību ar lauksaimniecības un mežsaimniecības nodaļu, Mehānikas, Inženierzinību.

7 J. Stradiņš. UNRRA Universitāte Minhenē un latvieši // Rīgas Tehniskajai universitātei 135. – Rīga, 1998. – 32. lpp.

Baltijas Universitātes halle Hamburgas universitātes muzejā 1946. gadā

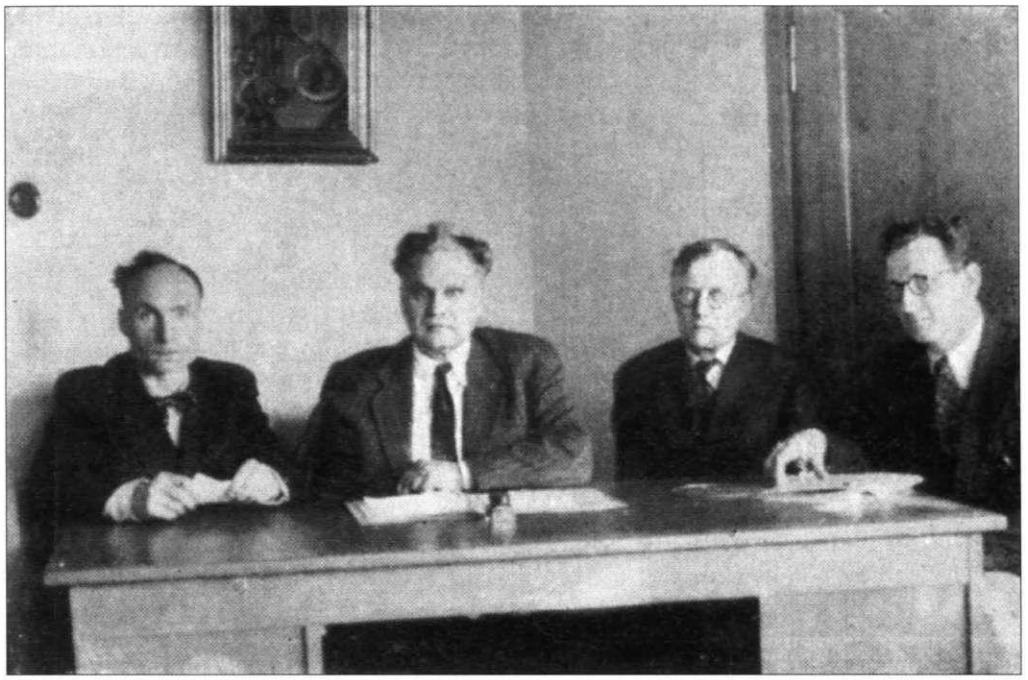

Baltijas Universitātes rektorāts. No kreisās: prof. Edgars Dunsdorfs, prof. Fricis Gulbis, prof. E. Ēpiks, prof. V. Manelis. 1946.–1947. g.

622 Baltijas valstu studenti. No latviešiem UNRRA Universitātē visvairāk studēja medicīnu (39), dabaszinības (35), filozofiju (34), bet vismazāk jurisprudenci. Starp UNRRA Universitātes mācībspēkiem bija vairāki ievērojami LU un Jelgavas Lauksaimniecības akadēmijas mācībspēki. Te minami ķīmiķi B. Jirgensons un A. Tauriņš, veterinārmediķi M. Rolle, A. Alksnis, K. Kaņeps, A. Vītums, mežzinātnieks K. Markuss, agrozinātnieks P. Dermanis un D. Talce.

UNRRA Universitātes pārvaldē vadošā loma bija docentam (vēlāk profesoram) P. Krūmiņam (1898–1964), kas kļuva par šīs Universitātes pēdējo rektoru.

Lai gan UNRRA dibinātāju skaitā bija arī PSRS, tomēr šo Universitāti tā uzlūkoja par antikomunisma perēkli. Minhene bija noteikta par UNRRA Universitātes pagaidu vietu. Sākumā par Universitātes pastāvīgo vietu zināmu interesi izrādīja Francija, vēlāk Etiopija (Adisabebu). Pēdējo variantu Universitātes Senāts noraidīja. Neskatoties uz studentu protestiem un bada streikiem, Vācu muzeja telpas Minhenē Universitātei uzteica. 1947. gada martā UNRRA paziņoja par šīs Universitātes slēgšanu, kas arī notika 1947. gada 1. jūnijā.[8]

Baltijas Universitāte bija Baltijas pārvietoto personu (DP) augstākā mācību iestāde Vācijā. BU nodibināja 1946. gada 8.–9. janvārī Hamburgā ar Anglijas ārlietu ministra atļauju pēc prof. Fr. Gulbja ierosinājuma. Bijušais BU latviešu rektors,

8 J. Stradiņš. UNRRA Universitāte Minhenē un latvieši // Rīgas Tehniskajai universitātei 135. – Rīga, 1998. – 33. lpp.

Ieeja Pineburgas nometnē. Attēlā pa labi – Baltijas Universitātes *Aula Magna*, 1947. g.

prof. E. Dunsdorfs speciālrakstā šai grāmatai "Baltijas Universitātes latvieši kā Latvijas Universitātes daļa" kā vadītājs, laikabiedrs un vēsturnieks 1998. gadā stāsta: "Doma par akadēmiska institūta (sākumā: akadēmisko kursu veidā) dibināšanu radās, Lībekā satiekoties trim latviešu profesoriem – fiziķim Fricim Gulbim, tautsaimniekam Edgaram Dunsdorfam un matemātiķim Eiženam Leimanim. Savstarpējās pārrunās nolēma iesniegt lūgumu angļu okupācijas iestādēm Hamburgā atļaut nodibināt šādus akadēmiskos kursus pie Hamburgas vācu universitātes. Sastādīja Vācijā apzināto Latvijas Universitātes mācībspēku sarakstu un novērtēja eventuālo studentu skaitu, kuri šādos kursos varētu piedalīties.

Uzturoties Hamburgā, iniciatori sastapa igauņu profesorus Elmāru Jervesō (*Järvesoo*) un Jūliju Megisti (*Julius Mägiste*), kas ieinteresējās par šāda projekta attiecināšanu arī uz igauņu mācībspēkiem un studentiem. Piedaloties lietuvju juristam Vilim Misjulim (*Misiulis*), izveidojās plāns par triju baltiešu tautu kopēju akadēmisko mācībiestādi – universitāti. Noskaidroja, ka bēgļu nometnēs Vācijas britu zonā dzīvo 168 baltiešu universitāšu mācībspēki (33 igauņu, 70 latviešu, 65 lietuvju) un 1329 eventuālu studentu (182 igauņu, 649 latviešu un 498 lietuvju).

Iesniedza lūgumu pulkvedim Hiltonam un 1945. gada novembrī saņēma atļauju nodibināt *Baltijas Universitāti*. Atļauju bija piešķīrusi Anglijas Ārlietu ministrija – sajūsmas brīdī par uzvarēto Vāciju."[9]

BU oficiālais dibināšanas akts notika Hamburgā, "*Deutscher Ring*" telpās, 1946. gada 9. janvārī. Organizatoriski BU pārvaldē ievēroja tautību principu. Trīs rektorus

9 Edgars Dunsdorfs, bijušais Baltijas Universitātes latviešu rektors. Baltijas Universitātes latvieši kā Latvijas Universitātes daļa. – Melburna, 1998. – 1 lpp.

vēlēja nacionālie sektori, bet fakultātes dekānus – visi fakultātes locekļi. Arī studentiem pēc šī principa bija trīs padomes ar kopēju prezidiju. BU vadīja Senāta ievēlēts prezidents.[10] BU pastāvēšanas laikā par rektoriem bija latviešu[11], lietuviešu[12] un igauņu[13] zinātnieki. Atšķirībā no UNRRA Universitātes BU mācību, saziņas un kancelejas valoda bija vācu. Dzimtajās valodās studentiem lasīja tikai katras tautības nacionālos priekšmetus. BU mācības sākās 1946. gada 14. martā Hamburgas Vēstures muzeja telpās, 12 klausītavās. No 1947. gada janvāra, pārceļoties uz Pinnebergu, BU darbojās bijušajās aviācijas kazarmās. Īpašā skolas ēkā bija 16 klausītavas un trīs zīmētavas. Citās telpās bija laboratorijas, institūti. Bez tam BU varēja izmantot Hamburgas Universitātes un citas vecās zinātniskās iestādes. BU bibliotēkā ziedojumu un apmaiņas ceļā bija iegūts ap 1200 grāmatu. Darbojās BU apgāds, kas pavairoja 89 un iespieda 68 publikācijas,[14] kas tika izsūtītas 250 zinātniskajām iestādēm. BU izdeva informācijas biļetenu (1–90 nr.). BU bija astoņas fakultātes un 193 mācībspēki.

1. tabulā redzam, ka BU 1946. gada novembrī bija 193 mācībspēki, tai skaitā 53,4 % latviešu tautības. "Par Latvijas Universitātes ietekmi un nozīmi BU darbā," minētajā darbā raksta E. Dunsdorfs, "var liecināt to LU mācībspēku vārdi, kuri darbu turpinājuši Baltijas Universitātē. Šeit tie sniegti, grupējot pa fakultātēm".[15]

10 No 1946. gada 9. janvāra līdz 1948. gada 10. Janvārim – Fr. Gulbis, līdz 1949. gada 7. janvārim – Vl. Stanka, līdz 1949. gada 30. septembrim – E. Šturms.

11 E. Dunsdorfs, M. Eglītis, A. Raisters.

12 Vl. Stanka, V. Manelis, J. Puzinas, Fr. Bintakis.

13 E. Ēpiks, A. Rauns, J. Estams.

14 Contributions of BU.

15 *Arhitektūras un inženierzinātņu fakultāte*: LU prof.: Jānis Balodis, Pauls Kundziņš (1888*) (* Iekavās minētais skaits apzīmē personas dzimšanas gadu.), Aleksandrs Labutins, Eižens Laube (1880), Jēkabs Vītols; LU vec. doc.: Eduards Jākobsons (1896), Rihards Pāvels, Augusts Raisters; LU asist.: Jānis Ātrens, Jānis Kainašs, Jānis Zemgals. Mācībspēki ārpus LU: ārk. prof. Ernests Dravnieks (1892), Jānis Rutmanis (1894); lekt.: Jūlijs Biķis (1895), Pauls Brunavs (1910), Aleksandrs Dančauskis (1908), Pāvils Dreimanis (1895), Edvigs Kanaviņš (1903), Haralds Kundziņš (1898); asist.: Žanis Tauriņš.
Filoloģijas un filozofijas fakultāte: LU ārk. prof.: Edīte Šturma (dz. Hauzenberga, 1901), Eduards Šturms (1895); LU lekt.: Lūcija Bērziņa (Felsberga, 1907), Lidija Maulica (Būcēna, 1898), Fēlikss Štrauhs (1881), Juris Vīgrabs (1881), Nikolajs Vīksniņš (1893), Zigfrīds Vitēns (1908). Viesi un lektori: LU prof.: Teodors Celms (1893), Kārlis Kundziņš; LU ārk. prof. Eduards Pētersons, BU ārk. prof. Edmunds Šmits; lekt.: Elza Apkalne (Jansone, 1893), Edgars Bergs, Vilis Biļķins (1887), Marta Būcēna (1907), Olga Butlere, Rūdolfs Ekšteins, Paula Jēgere–Freimane (1886), Ludmila Krugļevska (1895), Roberts Kukainis, Jānis Miezis, Anna Riekstiņa, Kārlis Stūresteps, Jānis Zaube.
Ķīmijas fakultāte: LU prof. Aleksandrs Liepiņš (1880), Mārtiņš Prīmanis (viesis?); LU asist.: Elmārs Ence (1908), Olga Grauze (Lāce), Jānis Meņģelis (1898).
Lauksaimniecības fakultāte: LU prof. Maksis Eglītis, LLA ārk prof. Liene Plaude (Ādmine, prec. Skrodele, 1898), LU ārk prof. Edgars Žubeckis (1902), LU asist.: Leo Brammanis (1896), Oļģerts Rubenis (1905); LLA asist.: Egolfs Bakūzis (1912), Kārlis Lapiņš (1909), Andrejs Punka (1899). Ārpus LU un LLA: asist. Jānis Cerbulis (1913), ārk. prof. Hugo Lācis.
Matemātikas un dabzinātņu fakultāte: LU prof. Eduards Ģēliņš, LU vec. doc.: Kārlis Ābele (1896), Fricis Gulbis (1891), Eižens Leimanis (1905), Leonīds Slaucītājs (1899); LU ārk prof.: Aleksis Dreimanis (1914), Oto Grotāns (1901), Reinhards Siksna (1901), Sergejs Slaucītājs (1902), Verners Zāns (1904); LU asist.: Arvīds Apinis (1907), Irīna Auziņa (1917), Fricis Dravnieks (1915), Niklass Lazdiņš (1906),

1. tabula

Baltijas Universitātes fakultātes un mācībspēku un studentu skaits 1946. gada novembrī[16]

Nr p. k.	Fakultāte		Latvieši (abs.sk.)	Lietuvieši (abs.sk.)	Igauņi (abs.sk.)	Kopā (abs.sk.)
1.	Filoloģijas		22	12	8	42
2.	Juridiskā un tautsaimniecības		8	6	6	20
3.	Matemātikas un dabaszinātņu		18	7	7	32
4.	Lauksaimniecības		8	6	6	20
5.	Medicīnas		10	8	2	20
6.	Arhitektūras un inženierzinātņu		19	1	4	24
7.	Ķīmijas		5	3	4	12
8.	Mehānikas		9	4	3	16
9.	Māksla, mūzika, sports		4	2	1	7
Kopā		Abs. sk.	103	49	41	193
		%	53,4	25,4	21,2	100,0

2. tabula

BU mācībspēku sastāvs 1946. gada novembrī

Nr. p.k.	Zinātniskais nosaukums	Latvieši	Lietuvieši	Igauņi	Kopā	%
1.	Profesori	25	16	12	53	35,1
2.	Docenti un privātdocenti	22	17	11	50	33,1
3.	Lektori	31	7	10	48	31,8
4.	Skolotāji				8	
Kopā		**78**	**40**	**33**	**159**	**100,0**

Pauls Putniņš (1903), Jūlijs Rožulapa (1911). Ārpus LU: Emīlija Apine (1901), Ivars Bickis (1915), Oskars Lūsis (1916), Arvīds Metnieks (1919), Aleksandrs Puķīte.

Mehānikas un inženierzinātņu fakultāte: LU prof. Nikolajs Rozenauers (1890), LU ārk prof. Ringolds Rafaels (1895), LU lekt. Arturs Kroms (1905); LU asist.: Jānis Inveiss (1896), Aleksandrs Mitenbergs (1915), Jānis Muižnieks (1911), Laimonis Pilpe (1916).

Medicīnas fakultāte: LU prof.: Jēkabs Primanis (1892), Jānis Šulcs (1886), LU lekt. Jānis Eglītis, LU asist.: Dzidra Cauna (1917), Nikolajs Cauna (1914), Konstantīns Jākobsons (1908), Alfrēds Pakalns (1902), Nikolajs Vētra (1897), Pēteris Zirnis (1902). Ārpus LU: lekt. Anna Raimonda (1903), Arnolds Vēverbrants (1900); asist.: Marija Dančauska (1905), Oļģerts Ozols (1920), Māra Treija (1916).

Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultāte: LU prof.: Edgars Dunsdorfs, Jānis Kārkliņš; LU lekt.:

Baltijas Universitātes Senāts 1948. gadā
Priekšā centrā: prof. F. Gulbis, majors Korberts un plkv.ltn. Veirs.
1. rindā no kreisās: prof. N. Vētra, prof. L. Slaucītājs, prof. V. Slanka, prof. L. Šulcs, prof. J. Vītols, prof. M. Eglītis, prof. A. Liepiņš, prof. Bērziņa-Felsberga, prof. J. Kārkliņš.
Nākošajās rindās: prof. N. Rozenauers, prof. Z. Vītens, prof. E. Leimanis, prof. S. Slaucītājs, prof. E. Laube, lekt. A. Šprings, lekt. A. Bērziņš, lekt. E. Ence, prof. Kundziņš, prof. A. Raisters, lekt. P. Dreimanis, prof. J. Inveiss, prof. J. Muižnieks, prof. R. Rafaels, lekt. A. Punka, lekt. J. Menģelis, prof. H. Pavasaris, lekt. H. Kundziņš u.c.

2. tabulā redzam, ka mācībspēku vidū 1946. gada novembrī bija 53 (35,1 %) profesori, 50 (33,1 %) docenti un 48 (31,8 %) lektori. No mācībspēkiem 51,6 % bija latvieši, 26,5 % lietuvieši, 21,8 % igauņi.

3. tabula

Baltijas Universitātes mācībspēku nacionālais sastāvs 1948. gada 5. oktobrī

Cittautieši	Latvieši	Igauņi	Lietuvieši	Kopskaits
1	95	29	32	157

Arturs Šprings, Lotars Šulcs (1904); LU asist.: Juris Grīnbergs (1906), Kārlis Kļaviņš (1911), Alfrēds Linde (1891), Emīls Vērzemnieks. Ārpus LU: Vilfreds Mačs (1898). (Prof. E. Dunsdorfs. Baltijas latvieši kā Latvijas Universitātes daļa. – 2.–3. lpp.)

16 Sastādīta pēc: Latvju enciklopēdija. – I sēj. – Stokholma, 1950.–1951. – 193. lpp.

Baltijas valstu sūtņi Londonā 1949. gada 26. aprīlī apciemo Baltijas Universitāti. No kreisās: Lietuvas sūtnis F. Balutis, Latvijas sūtnis K. Zariņš un Igaunijas sūtnis A. Torma

Līdz 1946. gadam algu nemaksāja, bet 1947. gadā to saņēma visi mācībspēki. 1949. gadā no 110 mācībspēkiem algu maksāja tikai 33.

Kā redzam *4. tabulā*, BU studentu skaits bija svārstīgs, bet kopš 1947. gada vidus strauji saplaka.

Ja 1946. gada 27. jūlijā bija 996 studenti, tad 1949. gada 18. jūlijā – 468 (46,98 %).

5. tabulā redzam, ka vairākumu BU veidoja latviešu tautības studenti. Pie tam viņu skaits palielinājās no 51,9 % 1946. gada 12. martā līdz 70,3 % 1949. gada 18. jūnijā. Tas var liecināt par latviešu studentu izglītības tieksmēm arī trimdā. Pie tam jāievēro, ka latviešu studenti nekādu kārtēju materiālu palīdzību nesaņēma.

Baltijas Universitātē Hamburgā izveidojās tikai viena studentu organizācija – Dzintars, kas apvienoja katoļticīgos studentus. Arī Pinebergā turpinājās studentu organizāciju dibināšana, pievēršoties Latvijas studentu organizāciju tradīcijām un

4. tabula

BU studentu skaita dinamika
(1946. gada 25. jūlijs – 1949. gada 18. jūlijs)

Nr p. k.	Fakultāte		1946. gada 27. jūlijs	1947. gada 8. jūlijs	1949. gada 18. jūlijs
1.	Filoloģijas		166	150	67
2.	Juridiskā un tautsaimniecības		113	99	35
3.	Matemātikas un dabaszinātņu		54	39	12
4.	Lauksaimniecības		142	166	54
5.	Medicīnas		188	214	96
6.	Arhitektūras un inženierzinātņu		152	170	81
7.	Ķīmijas		87	83	72
8.	Mehānikas		94	104	51
Kopā		Abs. sk.	996	1025	468
		%	100,0	102,9	46,98

5. tabula

Baltijas Universitātes studentu nacionālais sastāvs (1946–1949)

Gads	Latvieši		Igauņi		Lietuvieši		Kopā	
	Abs. sk.	%	Abs. sk.	%	Abs. sk.	%	Abs. sk.	%
1946. gada 12. marts	93	51,9	20	11,2	66	36,9	179	100
1946. gada 25. maijs	496	49,6	146	14,6	357	35,7	999	100
1947. gada 8. februāris	614	59,8	121	11,8	292	28,4	1027	100
1947. gada 13. decembris	412	67,0	75	12,2	128	20,8	615	100
1949. gada 18. jūlijs	329	70,3	62	13,2	67	14,3	468	100

nodibinot 1947. gadā trīs studentu – Fraternitas Imantica, Fraternitas Gerscania, Fraternitas Cursica un divas studenšu korporācijas – Spīdola un Zinta. Studentu korporācijas vadīja kopējs prezidijs – Baltijas Universitātes Prezidija Konvents.

"Kamēr vēl okupācijas karaspēka iestādēs bija mobilizētie britu un amerikāņu universitāšu mācībspēki, šīs iestādes atbalstīja bēgļu universitāšu ideju. Kad šie mācībspēki demobilizējās un viņu vietā stājās personas bez augstākās izglītības, pret Baltijas Universitāti radās naidīgs noskaņojums un sākās nemitīga cīņa ar Universitātes rektorātu par šīs mācībiestādes eksistenci. No oficiālā nosaukuma piespieda svītrot vārdu "universitāte", pēc tam arī vārdu "Baltijas" un beidzot pat apzīmējumu "studiju centrs", tā ka tā oficiāli kļuva par kaut ko līdzīgu vidusskolai."[17] Raksturīgi, ka Anglijas iestādes BU nekad neatzina par universitāti, bet dēvēja to par studiju centru (*Study Centre*).

17 Prof. E. Dunsdorfs. Baltijas Universitātes latvieši kā Latvijas Universitātes daļa. – 2. lpp.

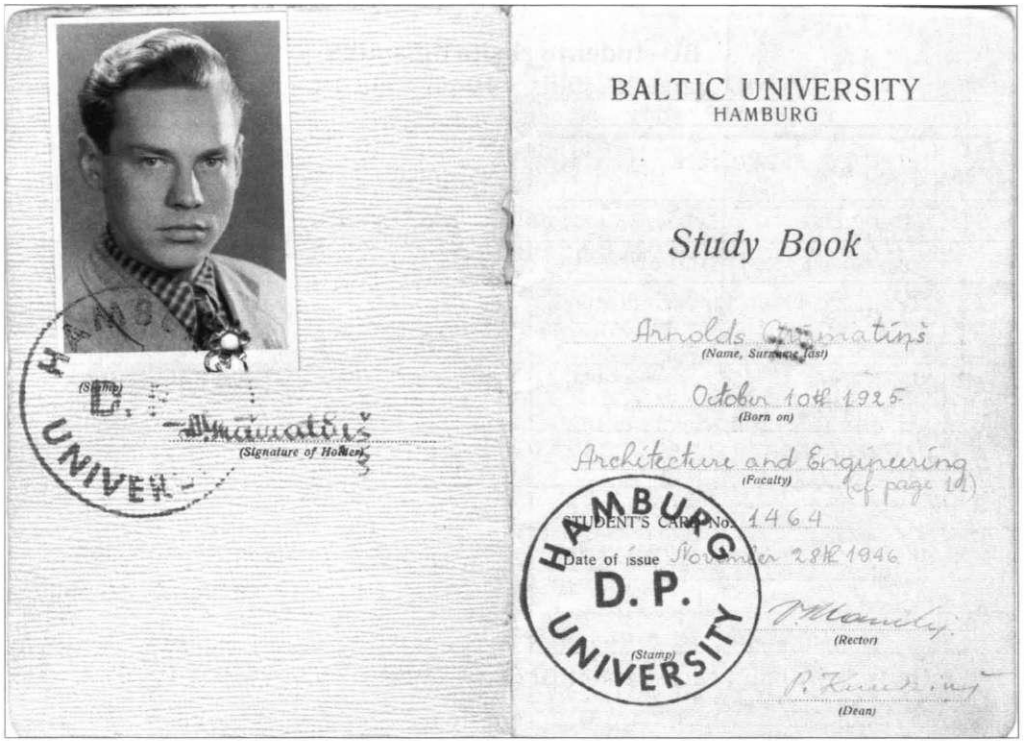

BU Arhitektūras un inženierzinātņu fakultātes studenta Arnolda Grāmatiņa studenta apliecība. 1946. g.

Medicīnas fakultātes absolventi. 1. rindā no kreisās: A. Oša-Skaubīte, M. Šneidere, prof. A. Raimonda, V. Kaire, V. Tumane-Krūmiņa
2. rindā no kreisās: L. Bune-Gablika, V. Dzene, B. Blūma-Barvika un J. Gabliks

Baltijas Universitātes emblēmas atklāšana Latvijas Universitātē Mazajā aulā 1996. gadā. No kreisās: LU rektors J. Zaķis un bijušais BU students A. Freimanis. BU emblēmas skices autors – V. Krūmiņš, no ozolkoka emblēmu veidojuši J. Cingels un A. Lapsa

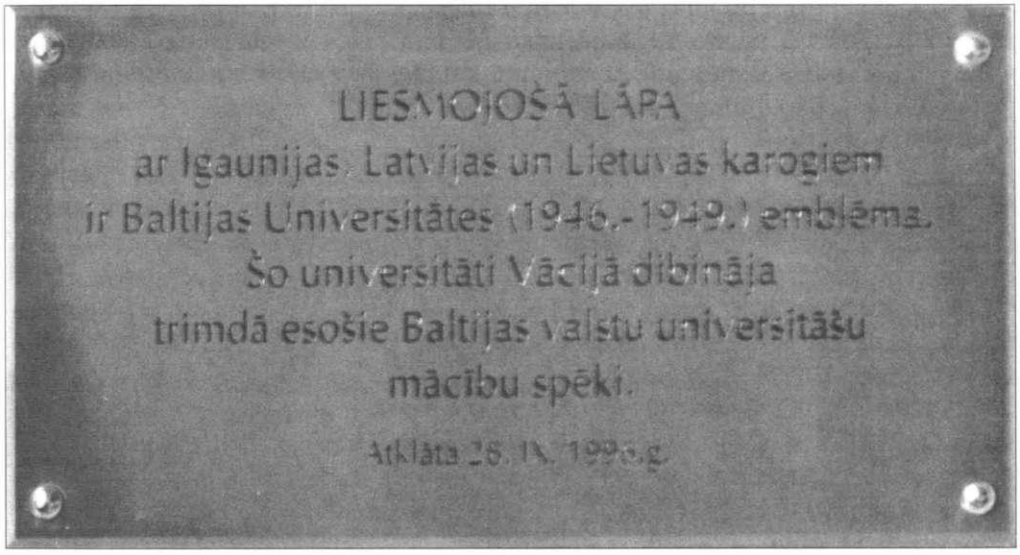

Memoriālā plāksnīte ar uzrakstu zem BU emblēmas
1996. gadā noritēja plaši BU 50 gadu atceres pasākumi Rīgā un Pinebergā, kur piedalījās Latvijas, Lietuvas un Igaunijas valstu pārstāvji

BU absolventi un bijušie studenti LU Mazajā aulā 1996. gada 28. septembrī
No kreisās: A. Rozenbahs, A. Freimanis, M. Rozenbaha, U. Matīss

1949. gada 30. septembrī pēc deviņu semestru darbības BU darbu ar militārās pārvaldes rīkojumu pārtrauca. Šajā laikā BU bija beiguši lielāko tiesu dzimtenē studijas uzsākušie 75 studenti. Ar diplomu studijas beidza 51 students, tai skaitā 37 latvieši, bet bez diploma – 24 studenti, tai skaitā 16 latvieši. "Tas viss tomēr nevarēja aizkavēt Baltijas Universitātes deviņus semestrus ilgo sekmīgo darbību – līdz 1949. gada 30. septembrim. Šajā laikā iegūtās zināšanas deva iespēju studentiem turpināt izglītību citās universitātēs, tāpat BU absolventiem nebija nekādu grūtību ieņemt attiecīgus amatus citu zemju universitātēs un pētījumu iestādēs," raksta prof. E. Dunsdorfs.

Vācijas universitātēs iestājās 250 BU studenti, bet kādi 50 – ASV un Kanādas universitātēs ar šo universitāšu stipendijām. Tāpat vairums BU mācībspēku dabūja darbu ārzemēs. BU visu laiku cīnījās pret UNRRA un okupācijas iestāžu mēģinājumiem ierobežot vai izbeigt tās darbību. Bez sekmēm palika divi mēģinājumi BU pārcelt uz ASV. BU inventāru un arhīvus formāli pieņēma Baltijas Centrālā Padome, lai gan faktiski tie piederēja Baltijas institūtam, kas tos nodeva glabāšanai Vācijas zinātniskajām iestādēm.

Noslēgumā jāatgādina prof. E. Dunsdorfa secinājums: "Baltijas Universitātes latviešu sektoru īstenībā ir grūti uzskatīt par Latvijas Universitātes atzarojumu vai turpinājumu ārpus Latvijas, jo šī Universitāte bija īpatnējs un vienreizējs veidojums. Tā apvienoja visu triju Baltijas tautu akadēmisko saimi demokrātiskā vienlīdzībā

BU piemiņas pasākuma dalībniekiem Pinebergas Rātsnamā referātu lasa bijušais BU students A. Grāmatiņš. 1996. g.

Bijušo BU studentu un absolventu grupa Pinebergā pie savas *Alma Mater* piemiņas plāksnes. 1996. g. Plāksnes autori: tēlnieks Jānis Strupulis, akmeņkalis Guntis Panders

un līdztiesībās neatkarīgi no attiecīgās tautas locekļu skaita. Līdz ar to šī Universitāte arī bija vienreizēja parādība.

Varam tomēr arī raudzīties no cita viedokļa, ņemot vērā to LU mācībspēku daļu, kas bija spiesti atstāt savu darbu Latvijā un meklēt patvērumu kara izpostītajā Vācijā. Kaut arī tikai dažus gadus (1946–1949), tomēr viņi varēja turpināt mācīt baltiešu studentus garīgi neapspiestā vidē, par spīti gandrīz neiedomājami grūtajiem ārējiem apstākļiem."

IV

LATVIJAS VALSTS UNIVERSITĀTE (1944–1990)

1. LVU pakļautība un struktūra

Frontes līnija šķērsoja Latvijas austrumu robežu 1944. gada jūlijā. Jau 1944. gada 22. augustā ar Rīgas ģenerālkomisāra rīkojumu Dekānu padome nolēma "pagaidām pārtraukt darbību".[1] Daļa Universitātes profesoru un darbinieku devās uz Rietumiem. Arī rektors M. Prīmanis,[2] "aizejot atvaļinājumā", devās uz Vāciju, atstājot savā vietā prof. V. Burkevicu. Ar 1944. gada 26. septembri Universitātes darbību un mantu Rīgā uzdots pārzināt prof. V. Ķešānam (1861–1954). Universitāte sāka darbu 1944. gada 15. oktobrī rektora prof. A. Ķešāna vadībā. Taču LK(b)P CK birojs jau 1944. gada 10. aprīlī bija pieņēmis lēmumu "Par biedru Kadeku M. G." Lēmumā bija teikts: "Apstiprināt biedru Kadeku Matveju Georga dēlu par Latvijas Valsts universitātes rektoru, atbrīvojot no šī darba Jurgenu J. J. sakarā ar viņa pāriešanu citā darbā. Lūgt VK(b)P CK apstiprināt šo lēmumu."[3] Ar 1944. gada 5. novembri prof. M. Kadeks pārņēma LU vadību no prof. V. Ķešāna.

Līdz ar Latvijas otrreizējo okupāciju arī Latvijas Universitāte zaudēja savu akadēmisko brīvību. LK(b)P CK birojs[4] iecēla un atcēla rektorus un prorektorus, mainīja LU struktūru, likvidējot agrākās fakultātes un dibinot jaunas katedras, apsprieda un mainīja mācību plānus. LK(b)P CK apsprieda LU mācībspēku korpusa piemērotību gan pēc mācībspēku sociālās izcelsmes, gan pēc agrākās darbības nekomunistiskajās partijās vai sabiedriskajās organizācijās, balstoties uz LPSR NKVD–VDM–VDK izziņām.

Latvijas Republikas laikā Latvijas Universitāte bija galvenais Latvijas zinātniskais centrs, taču PSRS okupācijas gados tā pamazām kļuva tikai par vienu no daudzajām PSRS tipveida universitātēm. Tāpat kā visu PSRS universitāšu, arī Latvijas Universitā-

1 Latvijas Universitāte. 75. – Rīga, 1994. – 75. lpp.
2 LE.– I sēj. – Stokholma, 1953–1958. – 2019. lpp.; Ciņa. – 1944, 7. nov.
3 LVA PA, 101. f., 3. apr., 9. l., 5. lp. LK(b)P CK biroja sēdes protokols Nr. 70.
4 Turpmāk tekstā vienkāršotības dēļ lietots termins LK(b)P CK un LKP CK.

1. tabula

Latvijas Valsts universitātes administratīvā pakļautība PSRS okupācijas laikā (1940 – 1990)

Latvijas PSR Tautas Komisāru padomes Izglītības Tautas komisariāts (1940 – 1941)	Rīgā
↓	
PSRS TKP Vissavienības Augstskolu lietu komiteja (1944.g. 16. okt. – 1946.g. 10. aprīlis)	Maskavā
↓	
PSRS Izglītības ministrijas Galvenā universitāšu pārvalde (1946.g. 10. aprīlis – 1953.g. 30. marts)	Maskavā
↓	
PSRS Kultūras ministrijas Augstākās izglītības Galvenā pārvalde (1953.g. 30. marts – 1954.g. 28. marts)	Maskavā
↓	
PSRS IM Universitāšu, ekonomisko un juridisko augstskolu pārvalde (1954.g. 29. marts – 1959.g. 1. sept.)	Maskavā
↓	
Latvijas PSR MP Augstākās un vidējās speciālās izglītības Valsts komiteja (1959.g. 1. sept. – 1961.g. 1. jūnijs)	Rīgā
↓	
LPSR IM Augstskolu pārvalde (1961.g. 1. jūn. – 1965.g. 1. sept.)	Rīgā
↓	
LPSR MP Augstākās un vidējās speciālās izglītības Valsts komiteja (1965.g. 1. sept. – 1966.g. janv.)	Rīgā
↓	
LPSR Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministrija (1966.g. 29. sept. – 1990)	Rīgā

tes nosaukumā jau 1940. gada 20. septembrī tika iekļauts "valsts" vārds, skaidri norādot uz Universitātes pakļaušanu valsts varai.[5] Tā kā padomju varai faktiskā vara nepiederēja, bet vara piederēja LK(b)P (LKP), tad Universitāte faktiski bija pakļauta šim "vadošajam un virzošajam spēkam", kā tas arī bija noteikts PSRS Konstitūcijas 6. paragrāfā. LVU izpildīja ne tikai LK(b)P CK lēmumus, bet arī tās komiteju (arī LVU kompartijas komitejas) lēmumus un mutiskus norādījumus. (Sīkāk VII daļā.)

Pēc AIM[6] noteiktās universitāšu atskaites formas arī ministrijas Pirmā daļa prasīja pārskatu par veikto darbu augstākstāvošo instanču lēmumu un pavēļu izpildē. "Latvijas

5 J. Zaķis. Mūsu Alma Mater // Latvijas Universitāte. 75 – Rīga, 1994. – 8. lpp.

6 PSRS Augstākās izglītības ministrija.

Valsts universitāte savā darbā," 1951./52. mācību gadā atskaitē rakstīja rektors J. Jurgens, "vadījās no VK(b)P CK lēmumiem ideoloģiskajos jautājumos, no biedra J. V. Staļina ģeniālajiem darbiem valodniecības jautājumos, LK(b)P CK biroja lēmumiem, diskusiju rezultātiem bioloģijas jautājumos, no A. Ždanova rakstiem "Par kritiku un paškritiku zinātniskajā darbā" un V. Stoļetova raksta "Daži augstskolas jautājumi", kā arī no PSRS Augstākās izglītības ministrijas pavēlēm un rīkojumiem."[7] (Ilustrācijai skat. fotokopijas 120.–130. lpp.)Cik šie rīkojumi un lēmumi faktiski tika izpildīti, neviens nezināja.

Pēc akadēmiskās autonomijas zaudēšanas 1940. gadā, kā redzam no *1. tabulas*, Latvijas Valsts universitāte 47 gadus oficiāli bija pakļauta dažādām Maskavas un Rīgas izglītības un kultūras, PSRS un Latvijas PSR valsts administratīvajām iestādēm.

Profesors Augusts Ķešāns (1881–1954)

2. tabula

LVU oficiālā, faktiskā un slepenā pakļautība (1944–1990)

Oficiālā	Faktiskā	Slepenā
VK(b)P CK, ar 1952. gadu PSKP CK		
↓	↓	↓
PSRS Augst. izgl.ministrija	LK(b)P CK, ar 1952.g. LKP CK	PSRS NKVD (MGB)
↓	↓	↓
	LKP Rīgas pilsētas komiteja	Latvijas PSR NKVD, NKGB MGB/VDK
↓	↓	↓
LPSR AIM, Augstākās un vidējās izglītības ministrija, Izglītības ministrija	LKP Kirova rajona komiteja	LPSR VDK 5.nodaļa un LPSR VDK LVU kurators
↓	↓	↓
Rektors	**LVU partijas komiteja**	LVU I daļa

7 LVA, 1340. f., 10. apr., 58. l., 2. lp.

Латвийскому Госуд. Университету.

71

СОВЕТ НАРОДНЫХ КОМИССАРОВ СССР

ПОСТАНОВЛЕНИЕ № 337

от 22 февраля 1945 г. г.Москва, Кремль.

1

О мероприятиях по укреплению Латвийского государственного университета

В целях укрепления и дальнейшего развития учебной и научной деятельности Латвийского государственного университета Совет Народных Комиссаров Союза ССР ПОСТАНОВЛЯЕТ:

1. Разрешить Комитету по Делам Высшей Школы при Совнаркоме СССР и Совнаркому Латвийской ССР включить в состав Латвийского государственного университета на правах научно-исследовательских институтов следующие учреждения: Институт истории, Институт фольклора, Институт латышского языка и литературы, Географический институт, Витаминный институт, Институт болотоведения, Серологическую станцию и Ботанический сад.

Наркомпросу Латвийской ССР передать Латвийскому государственному университету указанные учреждения с имеющимися штатами, инвентарём и помещениями.

2. Установить план приёма в текущем учебном году на первый курс Латвийского государственного университета в количестве 1350 человек и в аспирантуру университета – 30 человек.

3. Разрешить Наркомпросу Латвийской ССР организовать при Латвийском государственном университете 6-месячные курсы по подготовке в университет на 300 человек.

3.

Установить для слушателей 6-месячных курсов стипендию в размере, утверждённом для студентов первого курса университета.

4. Обязать Комитет по Делам Высшей Школы при Совнаркоме СССР:

а) организовать в 1945 году не менее 10 командировок профессоров и преподавателей Латвийского государственного университета в гг.Москву и Ленинград для ознакомления с постановкой учебной и научно-исследовательской работы в высших учебных заведениях;

б) командировать в 1945 году в Латвийский государственный университет не менее 15 высококвалифицированных специалистов для чтения курсов лекций по отдельным научным дисциплинам.

5. Обязать Наркомвнешторг закупить для Латвийского государственного университета в 1945 году иностранную литературу на 10 тыс.рублей.

6. Обязать ОГИЗ РСФСР включить Латвийский государственный университет в число учреждений, получающих обязательный платный экземпляр выходящих произведений печати.

7. Обязать Совнарком Латвийской ССР выделить за счёт своих фондов Латвийскому государственному университету в 1 квартале 1945 г. 5 тонн бумаги для печатания учёных записок университета и для учебной работы.

8. Обязать Наркомсредмаш отгрузить Латвийскому государственному университету в 1 квартале 1945 г. за счёт фондов Совнаркома Латвийской ССР один грузовой автомобиль ГАЗ-АА.

3.

2. Обязать Наркомторг СССР выделить Латвийскому государственному университету следующие лимиты на дополнительное вид питания:

а) для студентов-отличников и студентов-инвалидов Отечественной войны второе горячее питание на 200 человек;

б) для студентов, нуждающихся в усиленном питании - УДП на 150 человек.

10. Установить с 1 марта 1945 г. административно-хозяйственному и учебно-вспомогательному персоналу Латвийского государственного университета оклады, утверждённые распоряжением Совнаркома СССР от 5 декабря 1944 г. № 22008р для первой группы вузов Наркомфина СССР.

Зам.Председателя Совета
Народных Комиссаров Союза ССР В.Молотов

Управляющий Делами Совета
Народных Комиссаров СССР Я.Чадаев

л.№ 83-С
1+65/ак

...вийскому университету.

ПРИКАЗ

МИНИСТРА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ СССР

№ 2204

Москва 20 декабря 1950 г.

Зак. 1323—1800

О крупных недостатках в работе с кадрами в Латвийском государственном университете и мерах по их устранению

За последнее время ректорат Латвийского государственного университета проведен ряд мероприятий по подбору и изучению профессорско-преподавательского состава, по укреплению состава факультетов и отдельных кафедр и освобождению от работы в университете ряда лиц, не соответствующих требованиям преподавания в высшей школе.

Привлечено на работу в университет вновь свыше 100 человек, среди которых имеются 5 профессоров, докторов наук и 9 доцентов, кандидатов наук.

Однако проверка показала, что работа по укреплению профессорско-преподавательского состава университета далеко еще не закончена.

Среди профессорско-преподавательского состава университета до сих пор имеется значительное количество лиц, не отвечающих требованиям советской высшей школы и требующих тщательного изучения и проверки их практической деятельности.

Грубо нарушался большевистский принцип подбора кадров со стороны бывшего декана исторического факультета, ныне заведующей кафедрой истории нового времени Дудель С.Э., которая подбирала работников по принципу приятельских отношений.

Такие же факты имели место на медицинском и архитектурном факультетах.

Общая квалификация профессорско-преподавательского состава еще совершенно недостаточна. Из 72 кафедр, имеющихся в университете, на 61 кафедре нет ни одного профессора. Имеется 10 кафедр, где нет ни одного преподавателя с ученым званием и ученой степенью, в том числе на таких кафедрах, как кафедры языков народов СССР, экономической географии, геофизики, геодезии, общей электротехники.

2.

Особенно неудовлетворительный состав по квалификации профессорско-преподавательских кадров на механическом, геолого-географическом, инженерном и архитектурном факультетах.

Работа по повышению научной квалификации профессорско-преподавательского состава университета находится в неудовлетворительном состоянии. По плану за 1947-1949 г.г. преподаватели университета должны были подготовить и защитить 111 кандидатских диссертаций, а фактически было защищено лишь 34 диссертации /30,6% /. По плану на 1950 год предусматривалось защитить 52 кандидатские диссертации, а на 15 октября с.г. было защищено всего ли ь 5 кандидатских диссертаций /9,6% /.

В институты повышения квалификации преподавателей марксизма-ленинизма университетом командирован лишь один преподаватель. В одногодичную аспирантуру за последние три года направлено всего лишь 5 преподавателей.

В университете имеется 69 кандидатов наук и 27 доцентов, однако, над докторскими диссертациями научные работники университета работают неудовлетворительно. За период с 1947 г. в Латвийском университете было защищено всего 3 докторские диссертации.

Ректорат университета не выполнил приказа Министра от 8 июля 1949 г. № 698 в части отбора из числа доцентов университета 6 человек для прикомандирования в докторантуру Академии наук СССР. До настоящего времени университетом не подобран и не рекомендован в докторантуру ни один преподаватель.

Неудовлетворительно организована подготовка новых научных кадров через аспирантуру. В 1948/49 учебном году по плану должны были окончить аспирантуру 18 человек, а фактически защитили диссертации лишь 5 человек /27,7%/. В 1949/50 учебном году должны были окончить аспирантуру 14 человек, а защитил диссертацию лишь 1 аспирант.

Проведенная аттестация аспирантов показывает неудовлетворительное выполнение утвержденных планов обучения. Из 6 аспирантов первого года обучения лишь 3 сдали все экзамены, из 8 аспирантов второго года обучения сдали все экзамены 6 человек, из 12 аспирантов третьего года обучения сдали все экзамены лишь 6 человек.

Одной из причин неудовлетворительного выполнения планов обучения аспирантов является чрезмерная загрузка их начиная с первого года обучения, преподавательской работой. Многие аспиранты выполняют педагогическую нагрузку, равную нагрузке штатного преподавателя.

3.

Ректорат университета не выполнил полностью приказ Министра от 8 июня 1950 года № 698 об отборе 20 кандидатов для прикрепления к аспирантуре Московского и Ленинградского университетов по наиболее дефицитным специальностям. Прикреплено вместо 20 всего 13 аспирантов.

Слабо развернута работа по идейно-политическому воспитанию профессорско-преподавательского состава: из 477 преподавателей университета в текущем учебном году в вечернем университете марксизма-ленинизма обучается 69 преподавателей и самостоятельно работают над изучением произведений классиков марксизма-ленинизма 202 преподавателя.

Ректорат университета не уделил внимания подбору старших лаборантов, лаборантов и препараторов. В отношении некоторых этих работников имеются отдельные замечания, требующие проверки их практической деятельности.

Проверка показала отсутствие у руководства университета глубоко продуманного плана подбора, расстановки и воспитания кадров.

В университете допускалась неправильная практика, когда на специальность русского языка и литературы на филологическом факультете почти не принимались лица из коренной национальности, вследствие чего не обеспечивалась подготовка преподавательских кадров по русскому языку и литературе для национальных средних школ.

В университете преподавание русского языка поставлено неудовлетворительно, вследствие чего многие студенты плохо владеют русским языком и лишены возможности пользоваться русской советской литературой.

В университете отсутствует научная критика, крайне недостаточную роль играет в жизни университета кафедры социально-экономических дисциплин.

Руководство университета не способствует развитию критики и самокритики, проходит мимо фактов заявлений студентов и преподавателей о непорядках на некоторых факультетах, о неудовлетворительном чтении лекций отдельными преподавателями университета.

Главное управление университетов и Управление кадров не выполнили полностью приказа Министра от 8 июня 1949 года № 698 и от 1 декабря 1949 г. № 1536 в части направления на постоянную работу в университет профессоров по русскому языку, языкознанию, дарвинизму, гражданскому праву и процессу, теоретической и экспериментальной физике.

4.

Главное управление университетов не представило Министру на утверждение план командировок профессоров московских и ленинградских вузов для чтения лекций в Латвийском университете, не организовало контроля за выполнением приказа № 698 со стороны ректората Латвийского университета.

Главное управление строительных вузов не выполнило приказ Министра № 1536 от 1 декабря 1949 г. в части направления в Латвийский университет квалифицированного научного работника на должность заведующего кафедрой истории архитектуры и архитектурных форм

П Р И К А З Ы В А Ю:

1. Обязать ректора Латвийского государственного университета тов. Эргена Я.А.:

а/ в кратчайший срок принять меры к устранению указанных крупных недостатков в подборе и изучении профессорско-преподавательских кадров университета. Особое внимание обратить на необходимость повышения идейного содержания преподавания и научной работы, положив в основу всей научной и учебной деятельности университета работы И.В.Сталина по вопросам языкознания, решения об"единенной Павловской сессии Академии наук СССР и Академии медицинских наук СССР, а также решения партии и правительства по строительству Куйбышевской и Сталинградской гидроэлектростанций, Главного Туркменского канала, созданию гидротехнических сооружений в степях Украины и Крыма и других великих строек коммунизма.

Решительно разоблачать и подвергать широкому обсуждению на кафедрах, советах факультетов и совете университета имеющиеся факты проявления со стороны отдельных преподавателей буржуазного национализма, космополитизма и преклонения перед иностранщиной; широко практиковать постановку на кафедрах, советах факультетов и совете университета политических и научно-теоретических докладов о важнейших решениях партии и правительства, о важнейших достижениях в области науки и техники;

б/ систематически изучать политические и деловые качества профессорско-преподавательского состава, учебно-вспомогательного и административно-хозяйственного персонала, освобождая от работы в университете лиц, не отвечающих требованиям высшей школы.

К 1 февраля 1951г. разработать план мероприятий по укреплению отдельных кафедр и факультетов и представить его на утверждение в Министерство;

в/ коренным образом улучшить работу по идейно-политическому воспитанию профессорско-преподавательского состава и аспирантов. Обеспечить вовлечение всех преподавателей в работу по изучению марксистско-ленинской теории. Регулярно проводить лекции

5.

для профессорско-преподавательского состава и аспирантов по вопросам марксистско-ленинской теории, международной политики, по пропаганде идей советского патриотизма, дружбы народов, достижений советской культуры;

г/ разработать планы повышения научной квалификации профессорско-преподавательского состава и мероприятия по более широкому вовлечению преподавателей в работу над кандидатскими и докторскими диссертациями и по оказанию помощи этим преподавателям со стороны кафедр, факультетов и ректората в выполнении в установленные сроки докторских и кандидатских диссертаций. План повышения научной квалификации представить на утверждение в Министерство к 1 февраля 1951 г.;

д/ обеспечить тщательный отбор по деловым и политическим качествам кандидатов в аспирантуру, в первую очередь по: основам марксизма-ленинизма, политэкономии, философии, латышскому языку, латышской литературе, русскому языку и литературе. Улучшить руководство аспирантами со стороны кафедр и повысить ответственность за подготовку научных кадров через аспирантуру со стороны научных руководителей. Обеспечить выпуск аспирантов с защитой диссертаций в установленные сроки;

е/ улучшить преподавание русского языка в университете, обеспечив свободное владение студентами русским языком уже на младших курсах;

ж/ обеспечить по специальности русский язык и литература подготовку квалифицированных преподавателей русского языка и русской литературы для латышских средних учебных заведений. В месячный срок представить на утверждение Министерства учебный план специальности русский язык и литература, который обеспечил бы глубокое усвоение студентами как русского, так и латышского языков;

з/ в соответствии с приказом Министерства № 698 от 8 июня 1949 года:

отобрать и представить к 30.XII-1950 г. 3-х кандидатов и к 1 сентября 1951 г. 3-х кандидатов для прикомандирования в докторантуру Академии наук СССР;

отобрать и направить к 1 сентября 1951 года в одногодичную аспирантуру 10 преподавателей из лиц коренной национальности;

отобрать и направить 3 преподавателей в институт повышения квалификации преподавателей марксизма-ленинизма;

и/ отобрать и направить в 1951/52 учебном году в аспирантуру в высшие учебные заведения г.г. Москвы и Ленинграда - 10 человек;

к/ в течение зимних и летних каникул организовать экскурсии профессоров и доцентов, аспирантов и студентов Латвийского университета в Москву и Ленинград для ознакомления с научными и культурными учреждениями и крупными производственными предприятиями.

Ректорам Московского и Ленинградского университетов организовать обслуживание экскурсионных групп, чтение для них лекций по новейшим достижениям советской науки и техники, а также обеспечить участников экскурсии жильем.

2. Утвердить номенклатуру специальностей и специализаций Латвийского университета, согласно приложению № 1.

Внести соответствующие изменения в Устав университета.

Считать утратившим силу приказ Министерства от 26 мая 1949 г. № 739 "О специальностях государственных университетов" в части, касающейся Латвийского университета.

3. В соответствии с Постановлением Совета Министров СССР от 4 ноября 1950 г. № 4515 "О подготовке специалистов по сельскохозяйственному строительству" перевести студентов 1,2,3 и 4 курсов архитектурного факультета с 1 февраля текущего учебного года на специальность "сельскохозяйственное строительство", а студентов 5 и 6 курсов выпустить по архитектурным специальностям.

Преобразовать с 1 февраля 1951 г. инженерный факультет Латвийского государственного университета в инженерно-строительный факультет с включением в этот факультет специальности "сельскохозяйственное строительство", а также студентов 5 и 6 курсов архитектурного факультета.

4. Перевести с 1 февраля 1951 года студентов 1,2 и 3 курсов геологической специальности на географическую специальность, а студентов 4 и 5 курсов выпустить по специальности "геология".

Переименовать с 1 февраля 1951 года геолого-географический факультет Латвийского государственного университета в географический факультет.

5. Перевести с 1951/52 учебного года специальность "почвоведение" в Латвийскую сельскохозяйственную академию.

Начальнику Главного управления университетов т.Жигачу и начальнику Главного управления сельхозвузов т.Симонову в месячный срок представить предложения о порядке перевода указанной специальности.

6. Преобразовать с 1 января 1951 года вечернее отделение в вечерний инженерно-механический факультет Латвийского университета.

7. Передать с 1951/52 учебного года библиотечное отделение филологического факультета Латвийского университета в Латвийский педагогический институт.

Отделу педагогических вузов /т.Суворову/ совместно с Министерством просвещения Латвийской ССР в месячный срок представить в Министерство высшего образования предложения о порядке передачи указанного отделения.

8. В целях укрепления кафедр Латвийского университета произвести следующие изменения в номенклатуре кафедр:

а/ упразднить кафедры: кафедру зарубежной литературы, кафедру языков народов СССР и кафедру волокнистых веществ;

б/ кафедру русской филологии разделить на две самостоятельные кафедры: кафедру русского языка и кафедру русской и зарубежной литературы;

в/ об"единить кафедру древнего мира и истории средних веков и кафедру новой истории под общим названием "кафедра всеобщей истории".

9. В связи с утверждением номенклатуры специальностей Латвийского университета ректору университета т.Юргену к 1 января 1951 года представить на утверждение Министерства номенклатуру кафедр и персональный состав заведующих кафедрами.

10. Главному управлению университетов /т.Жигачу/ и Управлению кадров /т.Семину/ не позднее 15 февраля 1951 года рассмотреть предложения Латвийского университета об укреплении кафедр профессорско-преподавательскими кадрами, в частности, направление на должности заведующих кафедрами: русского языка, электротехники, экономической географии, дарвинизма, уголовного права и процесса, а также профессоров и доцентов на кафедры русского языка, русской литературы, теоретической физики, гражданского права и процесса.

11. Главному управлению университетов /т.Жигачу/ направить профессоров и доцентов московских и ленинградских высших учебных заведений для чтения циклов лекций в Латвийском университете в 1950/51 учебном году, согласно приложению № 2.

Разрешить Главному управлению университетов включать работу профессоров и доцентов, проведенную в Латвийском университете, в педагогическую нагрузку по месту их основной работы или оплачивать из средств почасового фонда Латвийского университета.

Ректору Латвийского университета т. Эргену расходы по командировкам оплачивать на общих основаниях.

Планово-финансовому управлению /т.Чуткерашвили/ и Главному управлению университетов /т.Дигачу/ предусмотреть на указанные цели специальные ассигнования в смете Латвийского университета.

12. Главному управлению университетов /т.Дигачу/ и Методическому управлению /т.Бутягину/ закрепить места для производственной практики студентов Латвийского университета преимущественно в центрально-промышленных районах Советского Союза.

13. Главному управлению университетов /т.Дигачу/ и Планово-финансовому управлению /т.Чуткерашвили/:

а/ выделить в 1951 году Латвийскому университету 2,0 млн.рублей на приобретение учебного и лабораторного оборудования и 700 тыс.рублей на хозяйственное оборудование, предусмотрев в первую очередь оборудование лабораторий физического практикума и ведущих лабораторий инженерно-строительного, механического и химического факультетов;

б/ выделить в 1951 году 250 тыс.рублей на приобретение мелкого инвентаря для студенческого общежития;

в/ предусмотреть в смете Главного управления университетов 200 тыс.рублей на дополнительные командировки и экскурсии профессорско-преподавательского состава, аспирантов и студентов Латвийского университета.

14. Управлению капитального строительства /т.Аверьянову/ и Главному управлению университетов /т.Дигачу/ предусмотреть в 1951 г. выделение средств на проектирование общежития для студентов Латвийского университета на 300 человек.

15. Контроль за выполнением настоящего приказа возложить на начальника Главного управления университетов т.Дигача.

С.Кафтанов

Верно С.Пономарева

тир.30 экз.
заказ № 3433
20.XII-1950 г.

No šiem 47 gadiem 15 gadus (32 %) Universitāte bija pakļauta tieši PSRS ministrijām[8] un 32 gadus (68 %) formāli bija pakļauta LPSR ministrijām. Taču šī pakļautība LPSR ministrijām pēc būtības bija formāla, jo, jau sākot ar 1940. gadu, Universitātes struktūru un mācību saturu noteica PSRS ministrijas, gan piesūtot savus rīkojumus, pilnvarotos, saņemot atskaites, ceļot LVU vadības un mācībspēku kvalifikāciju, gan ieliekot Universitātē savus rektorus, prorektorus, mācībspēkus. Ar šiem pasākumiem Maskava jau kopš 1940. gada centās, no vienas puses, vienādot LVU ar pārējām PSRS augstskolām. No otras puses, tā iekļāva LVU visās PSRS politiskajās kampaņās, ko organizēja VK(b)P (PSKP) CK. Īstā visu *1. tabulā* minēto PSRS un LPSR administratīvo iestāžu vadītāja bija VK(b)P (PSKP) CK Zinātnes un augstskolu daļa, kuras maznozīmīgāko uzdevumu īstenošanu LVU uzticēja LK(b)P (LKP) CK un tās zinātnes un augstskolu daļai, partijas komitejām (*2. tabula*).

1944. gada rudenī, kā redzams no LK(b)P CK skolu daļas vadītāja A. Novika "Izziņas par Latvijas Universitātes gatavību jaunā mācību gada sākumam", pusi LVU ēku bija aizņēmusi PSRS armija. "No 12 ēkām, kas piederēja Universitātei 1940./41. mācību gadā, pašreiz sešas ēkas aizņem citas organizācijas. Universitātes Centrālās bibliotēkas ēku Kalpaka 4, studentu kopmītni Valdemāra ielā 55, Medicīnas fakultātes ēku Skolas ielā 15, Vēstures un filoloģijas fakultātes ēku Brīvības bulvārī 2/4 aizņem Sarkanās armijas vienības. Rektorāta ēku Raiņa bulvārī 9 aizņem LĻKJS CK, ēku Brīvības ielā 6 aizņem Dzelzceļu pārvalde. Divām ēkām (Raiņa bulv. 19 un Kronvalda 4) bija nepieciešams kapitālremonts, bet pārējām tekošais remonts."[9]

Nevar – kā padomju autori līdz šim – apgalvot, ka ar 1944. gadu sākās LVU darba atjaunošana un paplašināšana. Notika arī pretēji procesi. No LVU ēkas Raiņa bulvārī 9 mēbeles tika paņemtas un aizvestas LĻKJS CK un citu telpu iekārtošanai.[10] "Profesoru un pasniedzēju trūkums ļoti liels," 1944. gada septembra sākumā ziņoja I. P. Jufrakovs LK(b)P CK sekretāram Ļebedevam. "Vissliktākais stāvoklis ir Medicīnas fakultātē. 1944. gada 1. novembrī tur strādāja tikai četri mācībspēki. Dekāna vietas izpildītājs prof. L. Hunhens, subasistents M. Podiņš, privātdocents V. Krūmiņš un asistents Dimants."[11] Lai kompensētu trūkstošos mācībspēkus un mācību darbu LVU ievirzītu pareizās sliedēs, lekciju nolasīšanai tika plānota viesprofesoru ierašanās no PSRS republikām.[12] Starp vieslektoriem bija arī labi un mazpolitizēti zinātnieki.

1944. gada 13. novembrī LK(b)P CK birojs un LPSR TKP apsprieda jautājumu "Par LVU sagatavošanu jaunā mācību gada sākumam"[13]. Ar LK(b)P CK un Latvijas

8 Šī pakļautība nebija tikai formāla. 1948./49. mācību gadā Universitāti pārbaudīja divas komisijas – PSRS Augstākās izglītības ministrijas Centrālās grāmatvedības komisija vecākā revidenta N. N. Mironova vadībā pārbaudīja finansu un saimniecisko darbību, bet komisija PSRS AIM Augstskolu pārvaldes priekšnieka vietnieka A. G. Šatiguļina vadībā pārbaudīja "mācību pedagoģiskā darba nostādni". (Отчет Латвийского государственного университета за 1948/49 год. – LVA, 1340. f., 10. apr., 55.l., 1. lp.).

9 LVA PA, 101.f., 3.apr., 16., 44.lp.

10 LVA, 1340.f., 12.apr., 2. l.

11 LVA PA, 101.f., 3.apr., 16., 50.lp.

12 LVA, 1340.f., 12.apr., 2.l.

13 О подготовке к началу учебного года в Латвийском государственном университете. – LVA PA, 101.f., 3.apr., 12.l., 70.lp.

PSR TKP 1944. gada 13. novembra lēmumu uzdeva Latvijas Universitātei atsākt darbu 1944. gada 1. decembrī. Lēmums par telpu atbrīvošanu Universitātes vajadzībām tika izpildīts tikai daļēji. Tā LVU Zinātniskās bibliotēkas telpās Kalpaka bulvārī 4 vēl ilgi mitinājās PSRS NKGB Baltijas apgabala dzelzceļsardzes štābs. Bija paredzēts saglabāt un apsargāt emigrējušo LVU mācībspēku dzīvokļus un viņu mantu. LK(b)P CK birojs uzdeva LVU uzņemt 1350 studentus, ieviešot kursu sistēmu mācību organizācijā. Lai sagatavotu reflektantus mācībām, LK(b)P birojs lūdza VK(b)P CK un PSRS TKP piešķirt līdzekļus 300 reflektantu sagatavošanai divgadīgos kursos un 300 cilvēku sagatavošanai sešu mēnešu kursos.

Šī lēmuma iezīme bija LVU kompartejizācijas sākums. "Uzdot LK(b)P CK kadru daļai," rakstīts lēmumā, "nostiprināt ar partijas darbiniekiem Universitātes profesoru–pasniedzēju sastāvu."[14] "Lūgt VK(b)P CK," rakstīts lēmumā, "noteikt Latvijas Valsts universitātē VK(b)P CK partorga štata vietu." VK(b)P CK partorgi, kā zināms, bija šīs organizācijas apstiprinātas uzticamības personas, kas bija pakļautas VK(b)P CK, un tām bija sevišķas pilnvaras viņiem padotajās iestādēs.

3. tabula

LVU jaunuzņemamo studentu skaits 1941./42. un 1944./45. mācību gadā[15]

Nr. p. k.	Fakultāte	LK(b)P CK biroja 1941.g. 4.jūlija lēmums	A. Novika priekšlikums LK(b)P CK 1944.g. 13.XI birojam	%	Iesnieguši dokumentus 1944.g. 6.XI	%
1.	Arhitektūras	30	30	100,0	25	83,3
2.	Inženierzinātņu	230	180	78,3	11	6,1
3.	Ķīmijas	130	180	138,5	54	30,0
4.	Mehānikas	210	120	57,1	28	23,3
5.	Bioloģijas (Dabaszinātņu)	60	60	100,0	8	13,3
6.	Fizikas un matemātikas	60	**60**	100,0	9	15,0
7.	Ekonomikas un juridiskā	120	90	75,0	32	35,5
8.	Vēstures un filoloģijas	210	**180**	85,7	38	21,1
9.	Medicīnas	170	210	123,5	233	**110,9**
10.	Ģeoloģijas un ģeogrāfijas	30	150	500,0	3	2,0
Kopā		**1250**	**1260**	**100,8**	**442**	**35,0**

14 О подготовке к началу учебного года в Латвийском государственном университете. – LVA PA, 101.f., 3.apr., 12.l., 70.lp.

15 Справка о подготовке к началу учебного года в Латвийском государственном университете. – LVA PA, 101.f., 3.apr., 16.l., 45.–46., 56.lp.

No *3. tabulas* redzam, ka LK(b)P CK skolu daļas vadītājs A. Noviks 1944. gada novembra sākumā LK(b)P CK birojam ieteica, "ievērojot lielo profesoru pasniedzēju trūkumu atsevišķās fakultātēs, LK(b)P CK biroja 1941. gada 4. jūlijā noteikto jaunuzņemamo studentu skaitu pārdalīt pa fakultātēm". Paredzētais studentu skaits bija pieteicies Medicīnas fakultātē (110,9 %) un Arhitektūras fakultātē (83,3 %). Taču vairākās fakultātēs bija 2 % (Ģeoloģijas un ģeogrāfijas), 6,1 % (Inženierzinātņu). Pārējās sešās fakultātēs bija pieteikušies no 13,3 % līdz 35,5 % paredzēto studentu.

Par LVU darba atjaunošanu 1944. gada 1. decembrī LK(b)P Rīgas pilsētas partijas aktīva sanāksmes dalībnieki jau 1944. gada 23. novembrī ziņoja PSRS Valsts aizsardzības komitejas priekšsēdētājam, PSRS maršalam biedram Staļinam.[16]

4. tabula

Latvijas Valsts universitātes fakultātes 1940., 1945. un 1975. gadā

Nr.	1940. gads. 1. okt.	1945. gads	1975. gads
1.	Dabaszinību	Bioloģijas	Bioloģijas
2.	Tautsaimniecības un tiesību	Ekonomikas	Ekonomikas
3.	Fizikas un matemātikas	Fizikas un matemātikas	Fizikas un matemātikas
4.	Inženierzinātņu	Inženierceltniecības[17]	
5.	Ķīmijas	Ķīmijas[15]	Ķīmijas
6.	Mehānikas	Mehānikas[15]	
7.	Medicīnas	Medicīnas[18]	—
8.	Vēstures un filoloģijas	Vēstures	Vēstures un filozofijas
9.	Veterinārmedicīnas[19]	—	—
10.	—	Ģeogrāfijas	Ģeogrāfijas
11.	—	Ģeoloģijas	—
12.	—	Juridiskā	Juridiskā
13.	—	Filoloģijas	Filoloģijas
Kopā	**9**	**12**	**8**

16 Rīgas pilsētas partijas aktīva sanāksmes stenogramma 1944. gada 23. novembrī. – LVA PA, 101.f., 1.apr., 2.l, 77.lp.

17 Ar PSRS AIM 1958.gada 1.septembra pavēli Nr. 750 uz trīs fakultāšu bāzes izveidoja Rīgas Politehnisko institūtu. Rīgas Pedagoģisko institūtu (bez Latviešu valodas fakultātes, ko pievienoja Daugavpils Pedagoģiskajam institūtam) 1958. gadā pievienoja LVU.

18 Ar PSRS AIM 1950. gada 21. jūnija pavēli Nr. 1018 uz šīs fakultātes bāzes izveidoja Rīgas Medicīnas institūtu.

19 Veterinārmedicīnas fakultāti pievienoja LLA.

LVU saimnieciskais stāvoklis bija smags. Lai to atvieglotu, LVU darbinieku vajadzībām jau 1945. gada pavasarī bija izveidotas četras palīgsaimniecības ar 80 ha aramzemes.[20] Taču LVU nebija ne sēklas, ne transporta, ne dzīvā, ne nedzīvā inventāra, ne darbaspēka.

1945. gada 22. februārī PSRS Tautas komisāru padome pieņēma lēmumu "Par pasākumiem Latvijas Valsts universitātes nostiprināšanai".[21] Ar šo lēmumu, kuru parakstījis PSRS TKP priekšsēdētāja vietnieks V. Molotovs, LVU tika iekļauti vēstures, folkloras, latviešu valodas un literatūras, ģeogrāfijas, vitamīnu, pļavzinību institūti, serumstacija un botāniskais dārzs. Tā kā LVU trūka mācībspēku, lēmumā uzdeva no Krievijas komandēt 15 mācībspēkus lekciju lasīšanai. Kā visai interesants fakts ir lēmuma 8. paragrāfs, kurā PSRS TKP priekšsēdētāja vietnieks V. Molotovs piešķīra LVU vienu automašīnu GAZ–AA. 1945.gada 10.februārī PSRS TKP Augstskolu lietu komiteja apstiprināja LVU Padomi 50 cilvēku sastāvā prof. M. Kadeka vadībā. Padomē līdzās no PSRS iesūtītajiem zinātniekiem bija arī vēlāk atlaistie prof. J. Endzelīns, prof. A. Tramdahs u. c. izcili zinātnieki. Pirmajos pēckara gados LVU Padomē vēl bija iekļauti vairāki ievērojami agrākie LU mācībspēki, vēlāk tajā palika tikai tie LVU mācībspēki, kurus apstiprināja LVU kompartijas komiteja (līdz 1987.gadam).[22]

LVU Padome apsprieda daudzus mācību un zinātniskā darba jautājumus. Svarīga loma tās darbā bija kārtējo VK(b)P CK un PSKP CK izvirzīto politisko jautājumu apspriešanai. Tā 1949. gada 11. aprīļa sēdē Padome apsprieda prof. V. Miškes referātu "Par reakcionārās buržuāzijas kosmopolītisma sakāvi".[23] Otrs virziens, kas liecināja par LVU darba politizāciju, bija padomes dežūrjautājuma apspriešana: par VK(b)P-PSKP vēstures, marksisma-ļeņinisma, dialektiskā materiālisma, zinātniskā komunisma un zinātniskā ateisma apgūšanas gaitu un eksāmenu rezultātiem. Spriežot pēc LVU Padomes sēžu protokoliem, pielikumiem un stenogrammām, Padome veica lielu darbu, plānojot, apstiprinot studentu uzņemšanas, mācību un zinātniskā darba plānus. Ja mācībspēki pēc to vienādošanas ar citām PSRS universitātēm un to centralizācijas visas impērijas mērogā daudz nemainījās līdz nākošajiem PSKP kongresiem vai PSKP CK plēnumu lēmumiem, tad zinātniskā darba plāni, sevišķi t.s. daudztēmības laikā, sasniedza milzīgus apjomus un līdzinājās apmēram 100 lappusēm teksta ik gadus.[24] Parasti zinātniskā darba plāni netika izpildīti un ar nelielām izmaiņām atkārtojās gadiem, pat gadu desmitiem ilgi. Zinātniskajiem plāniem sekoja fakultāšu, katedru un tematisko grupu darba atskaites, pārbaudes ar sekojošām apspriedēm LVU Padomes sēdēs.

20 "Lauteri" (Jelgavas apr.) – 30 ha, "Saulgoži" (Bauskas apr.) – 22 ha, "Ūbeli" (Cēsu apr.) – 15 ha un "Rāmava" – LVU Veterinārmedicīnas fakultātes bāzes saimniecība (Rīgas apr.) – 26 ha. – LVA, 1340.f., 12.apr., 2.l.

21 LVU gada atskaites. Arī LU arhīvs, PSRS AIM pavēles 1945.–1950. gadā, 12.–14.lpp.

22 1987. gada 11. septembrī LVU kompartijas komitejas sēdē, kurā piedalījās LKP CK instruktors R. Vītoliņš, ar lēmumu "Par LVU Padomes jauno sastāvu" LVU Padomi apstiprināja 52 cilvēku sastāvā, ieskaitot kompartijas komitejas, komjaunatnes komitejas un arodkomitejas pārstāvjus, bet neviena LVU studentu pārstāvja. – LVA PA, 788.f., 1.apr., 71.l., 167.–168.lp.

23 LVU gada atskaites.

24 LVU Padomes protokoli un pielikumi. 1960.gads. – LVA, 1340.f., 10.apr., 32.l., 160.–208.lp.

Studentu skaits palielinājās, jo 1945. gada 19. aprīlī ar LPSR TKP un LK(b)P CK lēmumu uzsāka neklātienes nodaļu organizēšanu LVU Filoloģijas, Vēstures, Juridiskajā un ekonomikas fakultātē.

LVU akadēmiskās struktūras iznīcināšanu paredzēja 1946. gada 4. oktobra LK(b)P CK biroja lēmums "Par Latvijas Valsts universitātes darbu". "Nolūkā radikāli uzlabot Latvijas PSR augstākās kvalifikācijas speciālistu sagatavošanu, uzskatīt par nepieciešamu Latvijas Universitātes sašaurināšanu, izdalot no tās Medicīnas fakultāti, organizējot 1947.–1948. mācību gadā Medicīnas institūtu. Uzdot komisijai šādā sastāvā: b.b. Deglavs (priekšsēdētājs), Kadeks, Gusevs, Petrušovs līdz š. g. 15. novembrim izpētīt jautājumu par iespēju no Universitātes izdalīt tehniskās fakultātes un to reorganizāciju Politehniskajā institūtā."[25] LVU sastāvā saglabājās LVU Botāniskais dārzs.

1941. gadā paredzētās PSRS ZA Latvijas PSR filiāles organizēšana kara laikā un pirmajā pēckara gadā nebija notikusi. Tāpēc LVU atkal sāka ieņemt Latvijas vadošās zinātniskās iestādes vietu. Ar PSRS TKP 1945. gada 22. februāra lēmumu Nr. 337 LVU pieņēma vēstures, folkloras, latviešu valodas un literatūras, ģeogrāfijas, vitamīnu, purvzinātnes institūtus, serumstaciju un botānisko dārzu. Taču šīs zinātniskās iestādes pie LVU darbojās tikai nepilnus pusotra gadus. Ar 1946. gada 20. jūnija rīkojumu Nr. 7755 institūtus un citas zinātniskās iestādes (izņemot LVU Botānisko dārzu) nodeva jaundibinātajai Latvijas PSR Zinātņu akadēmijai.

LK(b)P CK birojs vai pat plēnums gandrīz katru gadu apsprieda jautājumus un pieņēma lēmumus par Latvijas augstskolu darba uzlabošanu, kadru gatavošanu, audzināšanu, taču lēmumi tika izpildīti tikai daļēji. 1945. gada 19. aprīļa lēmumā LK(b)P CK un Latvijas PSR MP nolēma uzņemt Latvijas augstskolās 2560 studentus, no tiem 1380 (53,9 %) Latvijas Valsts universitātē.[26] 1945. gada 22. februārī PSRS TKP V. Molotova vadībā lēmumā "Par Latvijas Universitātes nostiprināšanu" bija noteikusi uzņemt 1350 studentus un 30 aspirantus.[27]

PSRS augstākās mācību iestādes darbojās uz 1938. gada 5. septembra PSRS augstskolu nolikuma pamata. LVU 1948. gadā pieņemtie Latvijas Valsts universitātes statūti[28] bija šo 1938. gada statūtu tulkojums latviešu valodā. 1955. gada janvārī tika publicēti "PSRS augstskolu tipveida statūti",[29] kuri LVU saņemti 1955. gada 28. janvārī. Jauno "statūtu" ievaddaļā bija noteikts, ka PSRS augstskolu "vadošais un virzošais spēks ir Padomju Savienības Komunistiskā partija". Par PSRS augstskolu studentu pirmo pienākumu statūti uzdeva "dziļi un sistemātiski apgūt marksisma-ļeņinisma teoriju izvēlētajā specialitātē". Taču statūtu apspriešana un rediģēšana ieilga, un tikai 1961. gada 21. martā PSRS MP priekšsēdētājs A. Kosigins

25 LVA PA, 101.f., 9.apr., 21.l., 37.lp.

26 Постановление СМ Латвийской ССР и ЦК КП(б) Латвии от 19 апреля 1945 года "О мерах по укреплению работы высшей школы в Латвийской ССР". – LVA PA, 101.f., 7.apr., 11.l., 105.–118., 120.lp; О работе Латвийского государственного университета. 1946. 4 октября. – LVA PA, 101.f., 9.apr., 21.l., 31.–38.lp.

27 LVA PA, 101.f., 8.apr., 3.l., 9.–10.lp.

28 LVA, 1340.f., 10.apr., 1.l.

29 Типовой устав высшего учебного заведения.

atcēla 1938. gada 5. septembra nolikumu un apstiprināja "Nolikumu par PSRS augstākajām mācību iestādēm".[30]

Latvijas Valsts universitātes sadalīšana, izdalot no tās tehniskās fakultātes, kuras veidoja Rīgas Politehnisko institūtu, un Medicīnas fakultāti, kura veidoja Rīgas Medicīnas institūtu, bija vairāk noteikta politisku nekā zinātnisku apsvērumu dēļ. Ja Lauksaimniecības akadēmijas izveidošana 1939. gadā bija jāuztver kā Latvijas mūžīgā lauksaimnieciskā rakstura apliecinājums, tad divu pēdējo augstskolu izveidošanu lielā mērā noteica Latvijas augstākās izglītības sistēmas pakļaušana padomju modelim. Tāpēc šis sadalīšanas process pētāms īpaši un vērtējams neviennozīmīgi.

Ar PSRS MP 1953. gada 30. jūnija lēmumu Nr. 8601-R tika uzdots Rīgā 1956. gadā atvērt Rīgas Politehnisko institūtu uz LVU tehnisko fakultāšu pamata. Šim lēmumam piekrita arī LKP CK.[31]

PSRS okupētajā Latvijā pēckara gados tika izmantota 20. gs. plaši novērojamā specializācija pa patstāvīgiem studiju un zinātniskās pētniecības virzieniem, lai nevajadzīgi sadrumstalotu arī nelielo Baltijas valstu zinātniskos centrus un to potenciālu nolūkā šīs drumslas ciešāk saistītu ar PSRS. Izmantojot PSRS un "vadošo universitāšu" milzīgo skaitlisko un finansiālo pārspēku, likvidējot "nacionālo šaurību", okupanti centās vieglāk denacionalizēt impērijas nomales un saliedēt tās ar impēriju, pirmkārt, saliedējot to garīgos spēkus – Latvijas ķīmiķus, ekonomistus, juristus u.c. – ar Krievijas ķīmiķiem, ekonomistiem, juristiem.[32]

50. gadu otrajā pusē tālāk mainījās Latvijas Valsts universitātes nosaukums. 1958. gada 16. janvārī Universitātei piešķīra Pētera Stučkas (1865–1932) vārdu.[33] P. Stučka bija "padomju valsts, partijas un starptautiskās komunistiskās kustības darbinieks, jurists, KP biedrs (1895), V. I. Ļeņina līdzgaitnieks."[34] 1919. gadā viņš bija Latvijas padomju valdības priekšsēdētājs un 8. februārī parakstījis dekrētu par Latvijas augstskolas izveidošanu Rīgas Politehniskā institūta vietā.[35]

Minēto Nolikumu par PSRS augstākajām mācību iestādēm jau 1961. gada 29. martā ar PSRS Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministrijas pavēli Nr. 106 uzdeva izpildīt. Nolikums noteica, pamatojoties uz marksismu-ļeņinismu, sagatavot augsti kvalificētus speciālistus, tā veicinot komunistiskās celtniecības uzdevumus, gatavot mācību līdzekļus un pasniedzēju kadrus, celt to kvalifikāciju un izplatīt zināšanas tautā. Nolikums ne ar vienu vārdu neuzdeva PSRS augstskolām veikt fundamentālus pētījumus zinātnē, atstājot to PSRS Zinātņu akadēmijas un tās filiāļu ziņā. Tas veicināja arī LVU pārvēršanu par augstākā tipa fabriku-rūpnīcu skolu,

30 PSRS MP 1961.gada 21.marta lēmums Nr. 251.

31 LVA PA, 101.f., 18.apr., 198.l., 2.–4., 27.lp.

32 J. Zaķis. Mūsu Alma Mater // Latvijas Universitāte. 75. – Rīga, 1994. – 9.lpp.

33 PSRS MP 1958.gada 16.janvāra lēmums Nr. 69. Kaut arī LKP CK jau bija izlemts, ka LVU piešķirams Pētera Stučkas vārds, LVU Padomē tika "nospēlēta" šī vārda piešķiršanas "iniciatīva no apakšas". 1957. gada 14. oktobra LVU Padomes sēdē Ekonomiskās un juridiskās fakultātes docents G. Kļava ierosināja lūgt piešķirt "izcilā latviešu tautas dēla, dedzīgā boļševika, izcilā padomju valsts darbinieka un zinātnieka Pētera Ivanoviča Stučkas vārdu". (Pielikumi pie LVU Padomes protokoliem 1957.–1958.g. – LVA, 1340.f., 10.apr., 29.l., 11., 52.lp.) LVU Padome lēmumu pieņēma vienbalsīgi.

34 LPE, 9, 319.lpp.

35 Cīņa. – 1919. – 8.febr. – Nr. 26.

5. tabula

LVU vadība 1975. un 1980. gadā*

Nr. p. k.	Amats	1975. gads						1980. gads					
		Skaits	PSKP biedri		Zinātņu doktori	Zinātņu kandidati	Bez grāda	Skaits	PSKP biedri		Zinātņu doktori	Zinātņu kandidati	Bez grāda
			Skaits	%					Skaits	%			
1.	Rektors	1	1	100,0	1	-	-	1	1	100,0	1	-	-
2.	Prorektori	4	4	100,0	1	3	-	5	5	100,0	2	2	1
3.	Dekāni	10	10	100,0	1	9	-	11	11	100,0	1	10	-
4.	Dekānu vietn.	9	7	78,0	2	7	-	11	9	81,1	-	9	2
5.	LU vispārējo katedru vadītāji	11	11	100,0	2	7	2	11	11	100,0	3	5	3
6.	Fak. katedru vadītāji	45	39	87,4	8	35	-	51	45	88,4	10	35	-
7.	Zin. institūtu vadītāji	7	7	100,0	3	4	-	7	7	100,0	2	5	-
8.	Zin. inst. vietn. zinātn. darbā	1	1	100,0	-	-	-	1	1	100,0	-	-	-
Kopā		**88**	**80**	**90,9**	**18**	**65**	**2**	**98**	**90**	**91,8**	**19**	**66**	**6**

* LVA PA, 788. f., 1. apr., 81. l., 57. – 60. lp.

pārtrauca jau kopš viduslaikiem Eiropā noteikto praksi, ka universitātēs lekcijas lasa tikai radoši zinātnieki, tas dod iespēju studentiem nonākt sakarā ar zinātnes jaunākajiem atzinumiem.

LU Satversme jau kārtējo reizi tika pārkāpta, atcelta un pat nepieminēta, tā pārkāpjot arī LU akadēmisko brīvību.

1963. gadā, balstoties uz PSRS MP 1961. gada 21. martā (lēmums Nr. 251) apstiprināto PSRS augstskolu paraugnolikumu, tika pieņemts P. Stučkas Latvijas Valsts universitātes Nolikums.[36] LVU vadībā oficiāli bija latvieši. Tie nodrošināja LVU tālāku sovjetizāciju. Pēc politiskajām tīrīšanām, par ko runāsim turpmāk, latviešu zinātnieku skaits, sevišķi LVU vadībā, strauji samazinājās, taču oficiālajā statistikā tas tika slēpts.

LVU kadru daļas parakstītajā izziņā "Ziņas par vadošajiem darbiniekiem 1958.–1965.g." redzam, ka no 24 šeit minētajiem LVU vadītājiem 23 (95,8 %) bija latvieši. Tikai Vēstures un filoloģijas fakultātes dekāne T. Pabauska minēta kā krieviete. LVU bija kļuvusi padomiska kā pēc satura, tā pēc formas.

Ar 1967. gada 7. janvāra PSRS AP Prezidija dekrētu LVU tika apbalvota ar Darba Sarkanā Karoga ordeni.

1971.–1975. gadā 51 PSRS augstskolai tika noteiktas kategorijas. Astoņām augstskolām (49,0 %) – republikas un astoņpadsmit (35,3 %) – vietējo augstskolu statuss. LVU piešķīra republikas augstskolas statusu. 1975. un 1980. gadā LVU vadīja 88 – 98 amatvīri, no kuriem 20,4 % un attiecīgi 19,4 % bija zinātņu doktori. Zinātņu kandidātu skaits vadībā veidoja 73,8 % un 67,3% no kopskaita. Vēl labāk LVU vadība bija nodrošināta ar kompartijniekiem, kas sastādīja 90,9 – 91,8 % no vadības. Tas liecināja, ka LVU vadības kompartejizācija, par to runāsim vēlāk, turpinājās. LVU rektors, prorektori, dekāni, zinātnisko iestāžu vadītāji un vietnieki, kā arī politaudzināšanas katedru (t. s. LVU vispārējo katedru vadītāji) bija tikai LKP biedri. 1983. gadā, spriežot pēc LVU kompartijas komitejas datiem, 90,3 % no LVU vadošajiem kadriem bija PSKP biedri, starp viņiem 84,4 % bija augstākā politiskā izglītība un 93 % bija zinātniskie grādi un zinātniskie nosaukumi. Šajā gadā jau 22 % katedru vadītāju bija zinātņu doktori.[37]

Latvijas nacionālās atdzimšanas gados sākās arī Universitātes atdzimšana. 1987. gada 11. septembrī uz LVU rektora amatu bija pieteikušies 143 kandidāti. No pretendentiem 33 strādāja LVU un 16 bija zinātņu doktori un profesori, četri – zinātņu kandidāti, divi – bez zinātniskajiem nosaukumiem, divas – sievietes. Bija pieteikušies arī četri nelatviešu tautības pārstāvji. LVU kompartijas komiteja ieteica ievēlēt trīs kandidātus – prof. J. Zaķi, prof. E. Meļķisi un prof. R. Kondratoviču.[38] Par rektoru ar balsu vairākumu ievēlēja fiziķi profesoru Juri Zaķi.

Latviešu tautas atdzimšanas un PSRS impērijas sabrukšanas laikā 1989. gada 15. novembrī LVU kompartijas komiteja apstiprināja "LVU darbības" koncepciju, kuru bija uzrakstījuši prof. J. Zaķis, prof. J. Kondratovičs, prof. I. Tāle un citi,

36 LVA, 1340.f., 10.apr., 2.–a l.
37 LVA PA, 788.f., 1.apr., 88.l., 16.–17.lp.
38 LVA, 788.f., 1.apr., 102.l., 36.lp.

ievērojot vairāku Universitātes mācībspēku ieteikumus. Koncepcijas 25. paragrāfā bija teikts: "LVU atzīst un sekmē sabiedrisko organizāciju autonomiju. LVU kā valsts iestāde nepakļaujas sabiedriskām organizācijām un pati necenšas reglamentēt to darbību."[39] Rezultātā LVU kompartijas komiteja un kompartijas organizācija atteicās no "vadošā un virzošā spēka" lomas LVU.

LVU rektora 1989. gada 10. oktobra pavēle Nr. 274-V "Par katedru nosaukuma maiņu" noteica, ka Zinātniskā komunisma katedra pārdēvējama par Politikas zinātnes katedru un PSKP vēstures katedra – par Sociālpolitiskās vēstures katedru. Ar 1989. gada 1. septembri atjaunota Latvijas vēstures katedra. Sākās LVU okupācijas laika struktūru demontāža un jauno struktūru veidošana vienlaikus ar Universitātes lomas atjaunošanos.

Blakus zināmiem panākumiem LVU vadības un organizācijas uzlabošanā okupācijas gados Universitāte bija daudz cietusi, zaudējot vadošo vietu starp Latvijas augstskolām. Arī organizatoriski tās loma bija samazinājusies. Tas izpaudās vairākos virzienos. Pirmkārt, tā bija LVU akadēmiskās struktūras dezintegrācija, nodibinot Medicīnas institūtu un Politehnisko institūtu, nododot šīm jaunorganizētajām augstskolām bijušās LVU ēkas, iekārtu, mācībspēkus. Otrkārt, LVU lomas mazināšana notika, uzdodot LVU tikai kadru gatavošanu, bet zinātnisko darbu faktiski nododot LPSR ZA pārziņā. Treškārt, LVU nozīme mazinājās, tai speciāli uzdodot gatavot skolotājus, lai gan tas nav universitātes, bet pedagoģiskās augstskolas uzdevums.

LVU mācību un zinātniski pētnieciskā darba pamatstruktūra bija fakultātes katedras, kas apvienoja mācībspēkus un zinātniski tehnisko personālu.

6. tabula

Katedru skaits LVU fakultātēs (neskaitot vispārīgās katedras)

Nr. p.k.	Katedru skaits fakultātēs	1945. gads		1949. gads		1954. gads		1960. gads	
		abs. sk.	%	abs. sk.	%	abs. sk.	%	abs. sk.	%
1.	Līdz 5	4	30,7	1	8,3	4	44,4	–	–
2.	5-10	5	38,1	7	58,3	3	33,3	4	80,0
3.	10-15	3	23,1	3	25,0	2	22,1	1	20,0
4.	Virs 20	1	7,7	1	8,3	–	–	–	–
Kopā: fakultāšu		**13**	**100,0**	**12**	**100,0**	**9**	**100,0**	**5**	**100,0**
katedras		**130**		**112**		**61**		**32**	

6. tabulā redzam, ka fakultāšu katedru skaits no 130 katedrām 1945. gadā bija samazinājies uz 32 katedrām (29,6 %) 1960. gadā, t. i., vairāk nekā par divām trešdaļām. Pirmkārt, katedru skaita samazināšanās jāskaidro ar fakultāšu likvidēšanu. Tā 1948. gadā likvidēja Ģeoloģijas un augsnes fakultāti ar 4 katedrām. Hronoloģiski nākošais cēlonis bija katedru ziņā lielākās (1940. gadā – 28 katedras)

39 LVU darbības koncepcija. – LVA PA, 788.f., 1.apr., 105.l., 168.lp.

Medicīnas fakultātes pārvēršana par Rīgas Medicīnas institūtu, kad LVU zaudēja 25 % no savām katedrām.

Trešais organizatoriskais iemesls bija Arhitektūras, Inženierzinātņu un Mehānikas un Ķīmijas fakultātes pārveidošana 1958. gadā par Rīgas Politehnisko institūtu, kurā ietilpa 41 LVU katedra (36,6 %). Ceturtais organizatoriskais posms notika LVU fakultāšu apvienošanas rezultātā. 1955. gadā apvienojās Ekonomikas un juridiskā fakultāte ar 132 katedrām apvienotajā fakultātē, izveidojot piecas katedras. Arī Vēstures un filoloģijas fakultāte ar 15 katedrām apvienojās vienā fakultātē, izveidojot 12 katedras apvienotajā fakultātē.

Katedru skaita samazināšana LVU atspoguļoja tajā laikā visās PSRS augstskolās novērojamo katedru skaita samazināšanu, kurai bija jāpalielina augstskolu kontrole un jāsamazina izdevumi katedru vadītāju algošanai. Tai pašā laikā līdzekļu pietika politiskās audzināšanas katedru skaita palielināšanai; tas it kā liecināja par komunistiskās audzināšanas darba uzlabošanu. Taču katedru skaita samazināšanos nevar izskaidrot tikai ar fakultāšu "aiziešanu" vai apvienošanu, lai gan tas bija galvenais cēlonis katedru skaita samazināšanai. Taču, ja arī neņem vērā minēto triju LVU struktūras reorganizāciju rezultātā notikušo katedru samazināšanu, katedru samazināšanās notika arī katedru apvienošanās rezultātā, lai panāktu to darba efektivitāti. 1945. gadā bez katedrām, kas pakāpeniski LVU struktūras reorganizācijas gaitā "aizgāja", LVU būtu jāpaliek 66 katedrām (50,7 %). Taču no šīm iespējamām 66 katedrām 1945. gadā bija palikušas tikai 32 katedras (48,5 %), kas palielināšanas nolūkā bija apvienotas vai organizētas no jauna.

LVU 1944.–1960. gadā visnoturīgākās fakultātes bija ar 5–10 katedrām, kuru skaits bija palielinājies attiecīgi no 38,4 līdz 80 % no fakultāšu skaita. Fakultātes ar mazu katedru skaitu (līdz 5) un ar lielu katedru skaitu (virs 20) 1960.gadā LVU vairs nepastāvēja. Politiskās audzināšanas jeb t.s. vispārīgo katedru skaits, kā redzēsim iedaļā par LVU studentu komunistisko audzināšanu, palielinājās. LVU pārvēršana par tipveida PSRS vietējo augstskolu vājināja tās saites ar Latvijas tradīcijām, vajadzībām, kultūru.

2. LVU rektori, prorektori un citi ietekmīgi vadītāji

LVU darbību ietekmēja tās rektoru un prorektoru izglītība un personības. Viņi bija LK(b)P CK ieceltie pārstāvji un tāpēc arī ietekmējami cilvēki, bet katrs rektors un prorektors savā veidā varēja ietekmēt LVU dzīvi un darbu. Te pirmām kārtām jārunā par prof. M. Kadeku, prof. J. Jurgenu, prof. V. Šteinbergu un prof. V. Milleru, jo prof. J. Zaķa darbība notika jau Latvijas atdzimšanas posmā.

Ar PSRS TKP Augstskolu lietu komitejas 1944. gada 26. oktobra pavēli par LVU rektoru iecēla ģeogrāfijas zinātņu doktoru profesoru Matveju Kadeku (1897–1950). M. Kadeks dzimis 1897. gadā Dunalkas pagastā, LSD biedrs kopš 1913. gada (uzņemts Kuldīgas organizācijā), prata latviešu, krievu, vācu un angļu valodu.

M. Kadeks bija absolvējis Jaroslavas Universitāti (1917–1924) ģeogrāfijas specialitātē. Interesanti atzīmēt, ka pat 1944. gadā, kad daudzi baidījās no visa vāciskā, prof. M. Kadeks savā personāl-anketā uzrakstīja, ka labi prot vācu valodu. M. Kadeks bija strādājis par profesoru savā specialitātē Tveras, Maskavas un Taškentas augstskolās. 1942. gadā Maskavas Valsts universitātē prof. M. Kadeks aizstāvēja ģeogrāfijas zinātņu doktora disertāciju par visai, kā toreiz teica, nepartejisku tēmu – "Krievijas universitāšu ģeogrāfija no Pētera laikiem līdz 19. gs. 60. gadu buržuāziskajām reformām".[40] Ar 1944. gada 5. novembri prof. M. Kadeks pārņēma LU vadību no prof. M. Ķešāna.

Profesors Matvejs Kadeks (1897–1950)

Starp pieciem PSRS okupācijas laika LU rektoriem pirmais rektors bija vairāk zinātnieks nekā politiķis. Raksturīgi, ka visi rektori bija PSKP biedri, visi bija Krievijas latvieši (izņemot pēdējo šai laikā ievēlēto), visi bija LKP CK nomenklatūras darbinieki, kurus pretēji Latvijas Republikas LU Satversmei iecēla un atcēla Maskavas iestādes un LKP CK birojs.

Ar 1944. gada 5. novembra pavēli Nr. 1 prof. M. Kadeks paziņoja PSRS Augstskolu lietu komitejas 1944. gada 26. oktobra pavēli Nr. 1814/k par ģeogrāfijas zinātņu doktora Matveja Kadeka apstiprināšanu par LVU rektoru.[41]

Ar 1944. gada 11. decembra pavēli Nr. 9 rektors iecēla Rīgā palikušos mācībspēkus dekānu un katedru vadītāju amatos, tai skaitā prof. Paulu Stradiņu (1896–1958). Prof. Pauls Stradiņš tika iecelts vienlaikus 13 amatos.[42] Sevišķi lieli nopelni M. Kadekam bija, panākot Latvijas Republikas laikā LVU profesoru aizstāvēto zinātnisko grādu apstiprināšanu PSRS atestācijas sistēmā 1945.–1946. gadā. Ar šo rīcību prof. M. Kadeks apliecināja savu formulēto principu mācībspēku izvēlē – vispirms darba kvalitāte, pēc tam politika. Taču LK(b)P CK nebija apmierināta ar M. Kadeka darbu. Prof. M. Kadekam, pēc "vadošā un virzošā spēka" domām, vispirms bija jāveic plaša LVU mācību korpusa politiskā tīrīšana. Protams, vēsturnieki nekad

40 Университетские географы России с петровских времён до буржуазных реформ 60-х годов XIX в. – M. G. Kadeks. Personīgā lieta. – LU arhīvs, 7. apr., 1178. l., 54. lp. Sīkāk par prof. M. Kadeku sk. J. Stradiņš. Latvijas Zinātņu akadēmija. – I d. – Rīga, 1998. – 186. lpp.

41 LU arhīvs, 10. apr., 26. l., 1. lp.

42 Turpat. – 7. p.

Praktiskie darbi neorganiskās ķīmijas laboratorijā.
Darbus vada profesors Augusts Ķešāns

neuzzinās visu to pārrunu un telefonsarunu saturu, ko prof. M. Kadeks veicis ar LK(b)P CK, un to, cik viņš šos "vadošos norādījumus" ņēmis vērā. Taču divi fakti liecina, ka LK(b)P CK vadība ar prof. M. Kadeka darbu nebija apmierināta. Pirmkārt, par to liecina komunistes A. Podčasovas veiktā LVU mācībspēku lekciju pārbaude un viņas 1946. gada ziņojums VK(b)P CK Latvijas biroja sekretāram Šataļinam, kas saglabājies bij. PSKP CK Centrālajā arhīvā Maskavā. 1946. gada 2. oktobrī LK(b)P CK oficiozā "Cīņa" parādījās LK(b)P CK sekretāra A. Pelšes raksts "Kam tic profesors Galenieks", kas faktiski lika prof. M. Kadekam uzsākt cīņu pret LVU "vecajiem buržuāziskajiem profesoriem", apsūdzot viņus "buržuāziskā nacionālismā", objektīvismā, kosmopolītismā. 1946. gada 4. oktobrī notika LK(b)P CK biroja sēde, kurā apsprieda jautājumu "Par Latvijas Valsts universitātes darbu". Sēdē piedalījās arī VK(b)P CK Latvijas biroja locekļi Rjazanovs un Zeļenovs. LK(b)P CK LVU pārbaudes komisijas vārdā F. Deglavs ziņoja, ka "Universitātē trūkst stingras vadības", LVU "vadošajā un audzināšanas darbā strādā politiski neuzticamas personas". Tā rezultātā "buržuāziski nacionālistiskie elementi nesodīti veic savu darbu" – ņirgājas par vadoņu portretiem, raksta pretpadomju uzrakstus, noplēš marksisma-ļeņinisma lekciju sarakstu utt. LK(b)P CK birojs atbrīvoja no darba LVU kompartijas biroja sekretāru J. Āboliņu. "Brīdināt Universitātes rektoru b. M. T. Kadeku, ka, ja viņš tuvākajā laikā nenovērsīs lielākos trūkumus un kļūdas Universitātes vadībā, viņš tiks atbrīvots no darba un saukts pie stingras partijiskās atbildības."[43] Tomēr M. Kadeks darbinieku masveidīgu "politisko tīrīšanu" neveica.

43 LVA PA, 101. f., 9. apr., 21. l., 34. lp.

Profesors Boļeslavs Brežgo (1887–1957)

LK(b)P CK birojs, pirmkārt, konstatēja, ka "Universitātes vadības politiskās modrības trūkuma rezultātā pedagoģiskajā un vadošajā darbā ir politiski neuzticamas personas (Tramdahs, Brāzmans, Roberts Akmentiņš, Jānis Skuja, Štams, Marta Vīgante, Ķešāns u.c.), kuras nevar nodrošināt pareizu padomju jaunatnes audzināšanu. Fizikas un matemātikas fakultātē dekāns Brāzmans uz partijas organizācijas priekšlikumu par tās pārstāvja iekļaušanu fakultātes padomes darbā paziņojis: viņš nevarot pieļaut, ka fakultātes padomē būtu vienas partijas vairākums. Katedru komplektēšanā viņš atteicis darbu krievu tautības zinātniskiem darbiniekiem, kuri ieradušies no citām padomju republikām, bet uzticējis lekciju lasīšanu personām, kuras brīvprātīgi bēgušas līdzi vāciešiem (Vitkovskis[44], Everits, Kračkovskis u.c.). Prof. Tramdahs (inženieru fakultāte) .. nosauc Padomju Latvijas iestādes par krievu iestādēm.. Prof. Ķešāns (Ķīmijas fakultāte) savās lekcijās un darbos popularizē V. Ostvalda reakcionāros uzskatus.. ."[45] "Tādi kadri Universitātē dod iespēju buržuāziski nacionālistiskajiem elementiem nesodītiem veikt naidīgu darbību. Studenti nelasa mūsdienu mākslinieciskо literatūru, žurnālus, avīzes. Ievērojams studentu skaits nenokārtoja marksisma-ļeņinisma eksāmenus."[46] LKP CK birojs atzina, ka "vairāku mācībspēku vainas dēļ, kuri strādā 3–6 vietās savienošanas kārtībā (Vilde, Bērziņš, Stradiņš, Rudzītis, Mažurs, Blūzmans u. c.), nenotiek lekcijas.. Latvijas vēsturi māca bez programmas zemā idejiski politiskā līmenī.. Pie sienām karājas profesoru portreti, kuri aizbēguši uz Vāciju."[47]

LVU darba uzlabošanai LK(b)P CK birojs atbrīvoja V. Gudzuku no arodkomitejas priekšsēdētājas amata.[48] Lai uzlabotu mācību darbu, birojs nolēma "noteikt nepārtrauktu kontroli pār profesoru un pasniedzēju darbu, pārbaudot mācību saturu un kvalitāti, mācību priekšmetu pareizu izklāstu .. augstā zinātniski teorētiskā līmenī, .. sevišķu vērību pievērst marksisma-ļeņinisma pamatu katedras mācību spēku darbam

44 Tekstā "Втоковского".
45 О работе Латвийского государственного университета. – LVA PA, 101. f., 9. apr., 21. l., 31. lp.
46 LVA PA, 101. f., 9. apr., 21. l., 31.–32. lp.
47 Turpat, 33. lp.
48 Turpat, 34. lp.

.. visnotaļ paaugstināt sociāli politisko katedru darbu."[49] Birojs uzdeva "uzskaitīt profesorus un docentus, kuri pārvalda latviešu valodu un strādā citu PSRS republiku augstskolās un zinātniski pētnieciskos institūtos, un, vienojoties ar PSRS Augstākās izglītības ministriju, piesaistīt viņus darbā Latvijas Valsts universitātē"[50]. "Nolūkā uzlabot mācību darbu starp studentiem un mācībspēkiem lūgt VK(b)P CK noteikt Latvijas K(b)P CK atbrīvotā partorga amatu Latvijas universitātē un universitātes rektora vietnieka amatu audzināšanas darbā."[51] LK(b)P CK uzskatīja, ka M. Kadeks nepietiekami veica LVU mācībspēku tīrīšanu un pāraudzināšanu. Taču noliegt, ka viņš nekā nebija darījis, nevarēja.

1990. gadā publicētajā rakstā "Profesora B. Brežgo dzīve un darbs" rakstīts, ka "mūsu rīcībā pašreiz nav visu materiālu", kāpēc Augstākā atestācijas komisija Maskavā neapstiprināja LVU Padomes 1946. gada 31. jūlija ieteikumu piešķirt viņam profesora nosaukumu, kaut arī dokumenti 1948. gadā tika nosūtīti uz Maskavu.[52] Tagad daļa šo materiālu atrasta LKP CK arhīvā lietā "Sarakste par tautas izglītību 1948". PSRS Augstākās izglītības ministra vietnieks A. Topičevs 1948. gada 17. jūnijā slepeni (Nr. 2959-s) lūdza LK(b)P CK sekretāru J. Kalnbērziņu sakarā ar profesora grāda piešķiršanu un Briseles Universitātes doktora grāda atjaunošanu LVU profesoram B. Brežgo sniegt viņa politisko raksturojumu. 1948. gada 13. jūlijā LVU rektors prof. Dr. Kadeks slepeni (Nr. 67-s) šo raksturojumu nosūtīja LK(b)P CK. Raksturojumā bija teikts, ka prof. B. Brežgo Filoloģijas fakultātes Slavistikas katedrā strādā slikti. Viņš neveic ideoloģisko audzināšanu un nav spējīgs vadīt katedru. Prof. B. Brežgo esot liberāls pret studentiem. Padomju laikā neesot publicējis nevienu zinātnisku darbu. Tāpēc LVU rektors lūdza PSRS Augstāko atestācijas komisiju atturēties no profesora un vēstures zinātņu doktora grāda piešķiršanas prof. B. Brežgo. 1948. gada 24. jūlijā LK(b)P CK sekretārs propagandas jautājumos A. Pelše pieminētajam A. Topičevam lūdza nepiešķirt profesora nosaukumu un vēstures zinātņu doktora grādu prof. B. Brežgo.[53] Šis LK(b)P CK lēmums tika izpildīts, un prof. B. Brežgo ar 1948. gadu no darba atlaists, kaut arī bija publicējis 107 zinātniskus darbus.

Tāds pats liktenis bija ģeogrāfam K. Ramanam. Taču par galveno formu LU bijušo mācībspēku politiskajai reabilitācijai rektora M. Kadeka laikā kļuva mācībspēku t. s. "paškritikas vakari". Iepriekš pavairotajās tēzēs mācībspēki parasti "kaisīja sev pelnus uz galvas" un atzinās, ka viņu agrāk publicētajos darbos un lekcijās bijuši trūkumi, jo viņi nav pārzinājuši marksismu-ļeņinismu. Šādus "paškritikas vakarus", kuri parasti bija iepriekš izsludināti un notika komunistu aktīvistu jautājumu krustugunīs, izturēja prof. P. Dāle, doc. M. Stepermanis, doc. G. Lukstiņš, doc. T. Zeids u. c.

Grūti apzināt visus cēloņus un iemeslus, kas noteica to, kāpēc pēckara gados – 1946., 1947. u.c. LVU darbojās ideoloģiskās un saimnieciskās darbības pārbaudes

49 LVA PA, 101. f., 9. apr., 21. l., 31.–32. lp.
50 Turpat, 36. lp.
51 Turpat, 37. lp.
52 H. Strods. Prof. Boļeslavs Brežgo (1887–1957). – Rīga, 1990. – 11.–12.lpp.
53 LVA PA, 101. f., 11. apr., 57. l., 77.–79. lp.

komisijas. Rodas iespaids, ka LK(b)P CK vadībai, tāpat kā 1941. gadā, nepatika ieceltais rektors un ar komisiju palīdzību tagad no tā centās atbrīvoties. Ja 1941. gadā A. Pelšem pietika ar vienkāršu intrigu, lai tiktu vaļā no rektora Paškevica un ieceltu J. Jurgenu, tad tagad, lai tiktu vaļā no izcilā zinātnieka prof. M. Kadeka, palīgā bija jāņem komisijas. 1947. gadā LVU darba un atskaites pārbaudes komisija, pirmkārt, konstatēja pārāk lielu Universitātes studentu atbirumu. Vēlāk 1949. gada dokumentos noskaidrosies, ka liela daļa studentu Universitāti atstājuši, jo bija slēpuši savu sociālo izcelšanos vai viņu vecāki un tuvi radi sodīti pēc Krievijas krimināLkodeksa 58. panta. Kaut arī šī plūsma patiesībā bija studentu politiskā tīrīšana, kas bija sākusies jau tūlīt pēc kara, juridiski tā dokumentos tika noformēta kā atskaitīšana pēc paša lūguma: slimības dēļ (1947. gadā – 390 studenti), ģimenes apstākļu dēļ (1947. gadā – 147 studenti), nesekmības dēļ (1947. gadā – 313 studenti). Taču pārbaudēs atskaitīšana šo iemeslu dēļ tika kvalificēta kā pārkāpums. Kā pārkāpums tika vērtēta arī zināma studentu skaita uzņemšana pirmajos kursos bez Maskavas ziņas, lai gan citādi pirmkursnieku skaits minēto cēloņu dēļ būtu gluži nepietiekams. Otrkārt, komisija konstatēja, ka, pārceļot Universitātei piešķirtos līdzekļus no viena panta otrā, nepareizi izmantoti 1,2 miljoni rubļu. Visai normāla situācija Universitātē bija arī t.s. virsslodzes algu piemaksas pēc Maskavas noteikumiem mācībspēkiem, kuru pēc kara trūka un kuri strādāja pat divas slodzes. Par minētās studentu plūsmas pieļaušanu (kaut arī rektors nebija vainīgs, ka zem strādnieku un zemnieku vārda kādreiz par studentiem kļuva "kulaku" un "buržuju" bērni), tāpat par finansu disciplīnas neievērošanu, rektoram prof. M. Kadekam ar PSRS Augstākās izglītības ministra 1948. gada 5. maija pavēli Nr. 614 tika izteikts stingrs rājiens. Tāds pats rājiens tika izteikts Universitātes administratīvi saimnieciskajam prorektoram A. Pumpuram un Universitātes galvenajam grāmatvedim R. Tilbergam, draudot visus trīs saukt pie kriminālatbildības. Pavēlē, no vienas puses, bija noteikts bez Maskavas ziņas nepieņemt jaunus studentus, bet, no otras puses, "veikt pasākumus studentu atbiruma novēršanai". To politisku apsvērumu dēļ prasīja pats A. Pelše.

Taču PSRS AIM ministra S. Kaftanova pavēlē ieskanas toņi, kuri īstenosies Universitātē pēc gada. Ministrs uzdeva rektoram "veikt pasākumus universitātes profesoru un pasniedzēju personāla nokomplektēšanai", taču nebija uzrakstīts, ka jāatbrīvo vecie – "buržuju laika" profesori, un nebija noteikts, kur un kā ņemt jaunos. Zināmu skaidrību sniedz pavēles 3. paragrāfs: "Universitāšu galvenajai pārvaldei (b. Žigačam) sniegt Latvijas Universitātei nepieciešamo palīdzību ar zinātniski pedagoģiskajiem kadriem pastāvīgam darbam universitātē, kā arī komandēt 1948. gada maijā uz Universitāti speciālistu grupu lekciju ciklu nolasīšanai un katedru darba, kā arī tur nolasāmo lekciju kursu satura vispusīgai pārbaudei." Šis pavēles pants liecina, ka, pirmkārt, Maskava paredzēja "kadru jautājumu" Universitātē atrisināt, trūkstošo mācībspēku vietā iesūtot savus. Otrkārt, Maskavas "speciālistu grupai" nolasot lekciju ciklus, vajadzēja slepeni inspicēt katedru darbu, kā arī nolasāmo lekciju saturu. Saprotams, ka ne vienu, ne otru uzdevumu toreiz vēl nevarēja īstenot bez latviešu valodas zināšanas, jo "visiem saprotamās valodas" mācīšana bija tikai sākumā.

Šai pavēlei sekoja divi galvenie rezultāti. Pirmkārt, tika atbrīvots no darba rektors prof. M. Kadeks, kurš jau 1948. gada 5. maijā par finansu disciplīnas neievērošanu

bija ar pavēli Nr. 614 saņēmis šīs ministrijas stingro rājienu. Otrkārt, sākās strauja LVU mācību korpusa politiskā tīrīšana. Pēdējais brīdinājums prof. M. Kadekam bija A. Vosa un N. Muravjova 1949. gada jūnija raksts "Enerģiski atmaskot kosmopolītismu Latvijas Valsts Universitātē"[54], kurā LK(b)P CK vērsās pret prof. A. Tramdaha paustajām idejām inženiertehnikā, padomju varu nosaucot par krieviem, un aicināja pastiprināt "veco profesoru" pāraudzināšanas kampaņu.

Spriežot pēc prof. M. Kadeka personālajā lietā saglabājušās dokumentācijas, LK(b)P CK jau kopš 1948. gada vidus ir lūgusi VK(b)P CK atbrīvot viņu no rektora pienākumiem. 1948. gada 30. augustā LK(b)P CK pirmā sekretāra J. Kalnbērziņa parakstītajā "Izziņā par LVU rektora M. Kadeka atbrīvošanu" norādīts, ka LVU ir lielākā Latvijas augstskola (13 fakultātes un 113 katedras). Taču prof. M. Kadeks ieņem vēl LPSR ZA viceprezidenta un Ģeoloģijas un ģeogrāfijas institūta direktora amatus un "tāpēc nenodrošina nepieciešamo Universitātes darba vadību". Tāpēc LK(b)P CK prof. M. Kadeku no darba atbrīvojusi un viņa vietā par LVU rektoru iecēlusi Aleksandru Šmitu (1892–1978), bijušo 2. Ļeņingradas Medicīnas institūta katedras vadītāju, kopš 1945. gada LVU profesoru. J. Kalnbērziņš ziņoja VK(b)P CK, ka šis jautājums saskaņots ar PSRS AIM.[55] Taču VK(b)P CK Aģitācijas un propagandas daļas vadītājs uzskatīja, ka nav pietiekama pamata prof. M. Kadeka atbrīvošanai no darba. Pēc nepilna gada LK(b)P CK atkal lūdza atbrīvot prof. M. Kadeku no LVU rektora amata, 1949. gada 20. jūnijā izziņā minot jau vairākus rektora politiskos pārkāpumus. Pirmkārt, pēc prof. M. Kadeka ieteikuma 1945.–1946. gadā PSRS VAK bez disertācijas aizstāvēšanas piešķīris zinātniskos grādus un zinātniskos nosaukumus 37 vecajiem LVU mācībspēkiem, no kuriem tikai trīs bijuši komunistiskās partijas biedri. "Daudzi no viņiem," rakstīja LK(b)P CK izziņā VK(b)P CK, "pašreiz atlaisti no darba Universitātē kā sveši padomju ideoloģijai un saglabājuši savus agrākos reakcionāros uzskatus."[56] Otrkārt, prof. M. Kadeks noslēpis no LK(b)P CK un LVU kompartijas organizācijas PSRS AIM 1945. gada pavēli par finansu disciplīnas pārkāpumiem. Treškārt, prof. M. Kadeks nepilda PSRS AIM 1947. gada 7. aprīļa pavēli par marksisma-ļeņinisma ieviešanu LVU valsts eksāmenu skaitā. Tā rezultātā divus gadus nav notikuši valsts eksāmeni marksismā-ļeņinismā. Ceturtkārt, prof. M. Kadeks maz reaģējis uz LK(b)P CK 1946. gada 3. decembra, 1948. gada 13. janvāra un 1949. gada 17. maija lēmumiem par neapmierinošo stāvokli LVU. LK(b)P CK nolēmusi iecelt par LVU rektoru prof. J. Jurgenu un šo jautājumu jau saskaņojusi ar PSRS AIM.[57]

Kaut arī, izpildot PSRS AIM 1949. gada 28. janvāra pavēli Nr. 8, prof. M. Kadeks 1949. gada 30. augustā aizgāja atvaļinājumā, rektora pienākumus uzdodot pildīt prorektoram J. Jurgenam, LK(b)P CK sekretārs kadru jautājumos F. Titovs 1950. gada jūlijā atkal bija spiests VK(b)P CK rakstīt izziņu, kāpēc prof. M. Kadeks atlaists no LVU rektora darba. F. Titovs bija paguvis noskaidrot, ka jau 1933. gadā M. Kadeks atlaists no Kaļiņinas Pedagoģiskā institūta direktora amata par labēji oportūnistiskām

54 Padomju Latvijas Boļševiks. – 1949. – Nr. 6.
55 LVA PA, 15500.f., 2.apr., 270.l., 15.lp.
56 Turpat.
57 Turpat. – 17.lp.

kļūdām. "Biedrs Kadeks," rakstīja F. Titovs, "visā savā darba laikā kā Latvijas Valsts universitātes rektors klanījās autoritāšu priekšā no vecās profesūras vidus, neveica pasākumus Universitātes attīrīšanai no šķiriski svešiem un naidīgiem elementiem." M. Kadeka laikā LVU uzņemts ap 1800 studentu bez vajadzīgajiem dokumentiem, LK(b)P CK divreiz izvirzījusi jautājumu PSRS AIM par prof. M. Kadeka atbrīvošanu no darba, bet bijušais VK(b)P CK Aģitācijas un propagandas daļas vadītājs biedrs Kuļbanovs uzskatījis, ka nav pietiekama pamata M. Kadeka atbrīvošanai. Tikai 1949. gadā prof. M. Kadeku atbrīvoja no rektora darba. Jaunā LVU vadība (J. Jurgens) tūlīt atbrīvojusi no darba 121 mācībspēku, 74 palīgpersonāla un 56 saimnieciskos darbiniekus, atskaitījusi 866 studentus, ko prof. M. Kadeks nebija izdarījis. Arī LPSR ZA prof. M. Kadeks "nepieņem mērus" par kadru tīrīšanu. Par to LK(b)P CK birojs 1950. gada 23. jūnijā par bezatbildīgu darbu akadēmijā izteicis rājienu. Noslēgumā LK(b)P CK sekretārs F. Titovs secināja: "Kadeks nespēj izpildīt vadošu darbu."[58]

Profesors Jānis Jurgens (1900–1983)

Pēc LK(b)P CK atkārtotiem ieteikumiem, PSRS izglītības ministrijas Universitāšu galvenā pārvalde ar 1949. gada 6. augusta pavēli atbrīvoja LVU rektoru prof. M. Kadeku no darba "tāpēc, ka nav nodrošinājis Universitātes vadību".[59] Pēc šīs pavēles saņemšanas – ne jau bez LK(b)P ziņas – sākās ģeogrāfu un ģeologu sūdzības LK(b)P CK un LVU jaunajam rektoram prof. J. Jurgenam par M. Kadeka slikto darbu Ģeogrāfijas fakultātē. 1950. gada 15. jūlijā prof. M. Kadeks lūdza LVU rektoru atbrīvot viņu no profesora un katedras vadītāja pienākumiem[60], kaut arī bija publicējis 79 zinātniskus darbus (1947), bija Latvijas PSR ZA akadēmiķis (1940), Latvijas PSR ZA viceprezidents (no 1946. g.). Ģeoloģijas un ģeogrāfijas institūta direktors prof. M. Kadeks mira 1950. gada novembrī 53 gadu vecumā.

Ar 1949. gada 6. augusta PSRS AIM pavēli par LVU rektoru pēc LK(b)P CK ieteikuma iecēla prof. Jāni Jurgenu (1900–1983). Jānis Jurgens dzimis Ogres apriņķa Skrīveru pagastā un jau 1919. gadā kļuvis par boļševiku partijas biedru. Viņš

58 LVA PA, 15500.f., 2.apr., 270.l., 18.–19.lp.

59 ".. как необеспечившего руководства Университетом" – LU arhīvs, 7. apr., 1178. l. Prof. M. Kadeka personīgā lieta. – 75. lp.

60 Turpat, 82. lp.

Maskavā 1921.–1924. gadā beidza Marhļevska vārdā nosaukto komunistisko universitāti, bet 1930.–1931. gadā turpat Komunistiskās audzināšanas akadēmiju un 1931.–1932. gadā mācījās aspirantūrā. 1933.–1938. gadā Jānis Jurgens strādājis par marksisma-ļeņinisma pasniedzēju PSRS NKVD (OGPU) Centrālajā skolā, kļuvis pat par šīs skolas priekšnieka vietnieku.[61] 1939. gada 5. martā PSRS Augstākā atestācijas komisija viņam piešķīrusi docenta zinātnisko nosaukumu. 1944.–1946. gadā J. Jurgens bija LK(b)P CK trešais (ideoloģiskais) sekretārs, vienlaikus vadot LK(b)P CK lektoru grupu, bet ar 1947. gadu kļuvis par LVU Ekonomikas fakultātes dekānu. 1948. gada 23. oktobrī bez zinātņu doktora disertācijas aizstāvēšanas PSRS Augstākā atestācijas komisija piešķīra J. Jurgenam profesora zinātnisko nosaukumu.[62] 1949. gada 11. janvārī PSRS AIM apstiprināja J. Jurgenu par LVU mācību prorektoru, bet 1949. gada 6. augustā iecēla par LVU rektoru.[63] J. Jurgens izrādījās piemērotākā LK(b)P CK kandidatūra LVU mācību korpusa masveidīgai politiskajai tīrīšanai, Universitātes padomizēšanai un pielīdzināšanai citām padomju augstskolām pēc "ģīmja un līdzības". Arī viņa ilggadīgā čekista un kompartijiskā funkcionāra sagatavotība izrādījās visai vajadzīga. Tāpēc arī saprotama docenta un profesora zinātniskā nosaukuma piešķiršana bez disertāciju aizstāvēšanas. Arī vēlākajos gados, kā bija spiestas atzīt vairākas LVU pārbaudes komisijas, J. Jurgens ar zinātnisko darbu pat politekonomijā nenodarbojās un zinātniskus darbus nerakstīja. Arī svešvalodas, izņemot krievu, rektors nezināja. 1955. gada 7. oktobrī LKP CK sekretāram A. Pelšem ziņots, ka dāņu ekskursija, kura apmeklējusi Latvijas Valsts universitāti, bijusi pārsteigta par to, ka rektors nerunā nevienā svešvalodā, ka LVU bibliotēkā nav jaunāko ārzemju grāmatu, ka Ekonomikas fakultātes studenti nezin Rietumeiropas ekonomiku.[64]

Rektora J. Jurgena darba sākumā vērojama Krievijas latviešu komunistu iecelšana LVU vadošajos amatos. Marksisma-ļeņinisma docents Kārlis Pugo ar PSRS Augstākās izglītības ministrijas 1949. gada 18. augusta pavēli tika iecelts par LVU mācību prorektoru.

Un tomēr, neraugoties uz visu padomisko centību, 50. gadu beigās un 60. gadu sākumā LVU rektora J. Jurgena attiecības ar LKP CK sekretāru A. Pelši saasinājās tā, ka tās sāka negatīvi ietekmēt Universitātes darbu. Viens no cēloņiem bija Jāņa Jurgena iebildumi pret A. Pelšes veikto kampaņu, kas noliedza Jāņu (Līgo svētku) svinēšanu. Sākās prof. J. Jurgena vadītās Politiskās ekonomijas katedras pārbaudes, pārmetumi, ka J. Jurgens nestrādā zinātnisko darbu. 1957. gada 13. novembra LVU kompartijas komitejas slēgtajā atskaites pārvēlēšanu sēdē ar rektora J. Jurgena kritiku uzstājās V. Millers. Viņš norādīja, ka J. Jurgens ir rupjš pret mācībspēkiem un studentiem, pazemo cilvēku cieņu, necieš kritiku un līdz ar to zaudējis savu autoritāti.[65]

61 Jānis Jurgens. – LU arhīvs, Darbinieku fonds, 7. apr., 7804. l., 35. lp.
62 Jānis Jurgens. – LU arhīvs, Darbinieku fonds, 7. apr., 35. lp.
63 J. Jurgena nekrologs// Cīņa. – 1983. – 20. nov.; Советская Молодежь. – 1983. – 20. nov.
64 Переписка по вопросам пропаганды, агитации и печати. 1955. – LVA PA, 101. f., 18. apr., 85. l., 9. lp.
65 LVA PA, 788.f., 1.apr., 31.l., 77.–80.lp.

Jaunajos vējos pēc PSKP 20. kongresa J. Jurgens LKP CK vairs nebija vajadzīgs, un 1962. gadā viņu no rektora pienākumiem atbrīvoja. Taču Politiskās ekonomijas katedru viņš turpināja vadīt.[66]

1962. gada 26. februārī par LVU ceturto rektoru kļuva Valentīns Šteinbergs. Viņš dzimis 1915. gadā. Studējis Maskavas Valsts universitātē (1941–1944) un VK(b)P CK Augstākajā partijas skolā Maskavā (1945–1947), izvēlējies sabiedriskās zinātnes, lai kļūtu partijas darbinieks. Ar 1945. gadu V. Šteinbergs strādāja par Latvijas dzelzceļu nodaļas vadītāju Rīgā. Atšķirībā no J. Jurgena V. Šteinbergs izgāja visu profesionāla sabiedrisko zinātņu pārstāvja karjeru. 1951. gadā LVU V. Šteinbergs aizstāvēja vēstures zinātņu kandidāta grādu par tēmu "Lielās Oktobra revolūcijas sagatavošana Latvijā".[67] Pēc gada V. Šteinbergs tika apstiprināts par docentu Dialektiskā materiālisma katedrā. 1962. gada 26. februārī pēc LKP CK biroja lēmuma un ieteikuma PSRS AIM V. Šteinbergu iecēla par LVU rektoru.

Profesors Arturs Ozols (1912–1964)

Šajā posmā, kad kompartija bija paziņojusi, ka sociālisms "galīgi un pilnīgi" uzcelts, arī LVU vadībai no agrākajiem kavalērijas triecieniem bija jāpāriet uz mierīgāku okupācijas varas nostiprināšanu. Vienu no tās pamatiem veidoja Latvijas, arī LVU, pastiprināta rusifikācija un sovjetizācija. To rektors veica ar lielu degsmi.

Piektais LVU rektors – Visvaris Millers (1927–1991) – dzimis Krasnojarskā, bet studējis LVU 1944.–1949. gadā. Viņš bija pirmais rektors, kurš specialitāti ieguvis Latvijā. Tāpat juridisko zinātņu kandidāta un juridisko zinātņu doktora grādu, kā arī docenta un profesora zinātniskos nosaukumus, ieguvis parastā kārtā. 1967. gadā V. Millers kļuva juridisko zinātņu doktors un profesors. 1970. gadā ar LPSR AP Prezidija 26. jūnija dekrētu prof. V. Millers kļuva par LVU rektoru un ieņēma šo amatu visilgāk Universitātes vēsturē – 17 gadus – līdz 1987. gadam.[68] Rektors V. Millers piederēja pie jaunās paaudzes darbiniekiem, kuri bija spējīgi aizmirst komunistiskās dogmas un to īstenošanas nepieciešamību agrākajās formās. Tāpat

66 J. Jurgena nekrologs // Cīņa. – 1983. – 20. nov.; Советская Молодежь. – 1983. – 20. nov.

67 Подготовка Великой Октябрьской революции в Латвии. – V. Šteinberga personīgā lieta. – LU arhīvs, Darbinieku fonds, 7. apr., 9237. l., 10. lp.

68 Visvaris Millers. – LU arhīvs, Darbinieku fonds, 7. apr., 9778. l.

kā LVU pirmais pēckara rektors prof. M. Kadeks, arī V. Millers nodarbojās ar zinātnisko darbu (G. Merķeļa darbības izpēte u. c.), kam ir paliekoša nozīme.

Starp inkorporētajiem LVU vadītājiem bija arī LVU prorektori. Prof. Kārlis Plaude (1897–1975) bija LVU zinātņu prorektors no 1947. gada 4. februāra līdz 1950. gada 18. janvārim. Par LVU zinātņu prorektoru LK(b)P CK birojs 1949. gada 11. oktobrī apstiprināja Alfredu Stalgeviču (1897–1983). Viņš dzimis Bauskas apr. Bornsmindes pagastā, VK(b)P biedrs kopš 1918. gada. A. Stalgevičs bija profesionāli sagatavots. Mācījies Voroņežas un Maskavas Valsts universitātēs (1921–1925). 1944.–1949. gadā A. Stalgevičs bija katedras vadītājs Kara juridiskajā akadēmijā,[69] LVU prorektors 1950.–1952. gadā, vēlāk strādāja Maskavas augstskolās.

Par LVU zinātņu un mācību prorektoriem strādājuši arī izcili Latvijas zinātnieki, kuriem nebija nekāda tieša sakara ar kompartiju. Viens no šādiem zinātņu prorektoriem bija izcilais latviešu filologs un folklorists Arturs Ozols (1912–1964). Viņš 1933.–1945. gadā bija beidzis baltu filoloģijas studijas LVU ar atzīmi "teicami", strādājis par asistentu Folkloras katedrā (1949). 1950. gadā A. Ozols aizstāvējis kandidāta disertāciju par tēmu "Folkloristiskās darba metodes latviešu tautas dziesmu jomā 19. gs. otrajā pusē"[70] un kļuvis par Latviešu valodas katedras vadītāju. 1949. gadā organizēto LVU mācībspēku čekistisko atestāciju A. Ozols ar Filoloģijas fakultātes dekāna J. Niedres atbalstu sekmīgi izturēja. Taču A. Ozola vēlākajā raksturojumā dekāna vērtējums "A. J. Ozols augstskolā un fakultātē vērtīgs kā zinātniskais darbinieks un audzinātājs"[71] svītrots, iespējams, tādēļ, ka vērtīgs audzinātājs, pēc komunistu domām, varēja būt tikai komunists. Kaut arī A. Ozols jau 1950. gadā LVU Padomē tika ievēlēts par docentu, tikai 1954. gadā PSRS AAK apstiprināja viņam docenta nosaukumu.[72] 1961. gadā A. Ozols aizstāvēja filoloģijas zinātņu doktora grādu par savu izcilo darbu "Latviešu tautas dziesmu valoda".[73] 1962. gadā viņš saņēma profesora atestātu.[74] 1963. gadā A. Ozolu atbrīvoja no zinātņu prorektora pienākumiem uz paša lūguma slimības dēļ.

Raksturīgi, ka politiski un garīgi spaidīgajos okupācijas apstākļos prof. A. Ozols spēja radīt izcilus, kaut arī, kā toreiz teica, "zinātniski objektīvistiskus pētījumus". Otrkārt, prof. A. Ozola referātos, kurus viņš kā prorektors nolasīja ļoti diplomātiskā formā, bija patiesi vērtētas LVU gaitas pēc okupācijas. Treškārt, prof. A. Ozola pusotra simta lappušu garajā personiskajā lietā visi viņa iesniegumi rakstīti tikai latviešu valodā.

Ļoti negatīvi LVU attīstībā iezīmējās vismaz divi saimnieciskie prorektori, kuri piesavinājās un izšķērdēja līdzekļus lielos apmēros. 1950. gada 1. aprīlī par LVU saimniecisko prorektoru iecēla bijušo Maskavas Valsts universitātes Plānu un finansu daļas vadītāju Voldemāru Avenu. Viņš dzimis 1900. gadā Cēsu apriņķī, VK(b)P biedrs no 1928. gada. 1950.–1951. gadā V. Avens noslēdza vairākus fiktīvus līgumus

69 LVA PA, 15500.f., 2.apr., 5324.l.
70 Arturs Ozols. – LU arhīvs, Darbinieku fonds, 7. apr., 5125. l., 20. lp.
71 Turpat, 43.lp.
72 Turpat, 65. lp.
73 Latviešu tautas dziesmu valoda. – Rīga, 1961.
74 Arturs Ozols. – LU arhīvs, Darbinieku fonds, 7. apr., 5125. l., 25. lp.

par LVU ēku remontu, inventāra iegādi, izmaksāja patvaļīgi palielinātas algas saviem tuvākajiem līdzstrādniekiem, un LVU kasē tika konstatēts vairāku simts tūkstošu rubļu liels iztrūkums. V. Avens ir izsaimniekojis arī LVU muzejiskās vērtības, kuras bija atstājuši K. Morbergs un profesors P. Sniķers. LVU mākslas darbi 1949. gadā gan bija nonākuši arī Latviešu un krievu mākslas muzeja rīcībā.[75] 1951. gada 21. septembrī V. Avenu atbrīvoja no darba LVU un 27. novembrī izslēdza no LK(b)P. V. Avens atkal pārcēlās uz dzīvi Maskavā.

Ar 1974. gada 18. martu par LVU prorektoru kļuva Grigorijs Lučanskis, dzimis 1945. gadā Taškentā, PSKP biedrs kopš 1973. gada. 1973. gadā viņš bija ieguvis inženiera-ekonomista specialitāti Maskavā un līdz 1974. gadam strādāja vadošā darbā LĻKJS CK. Blakus administratīvajam prorektora darbam G. Lučanskis sāka lasīt lekciju kursu "Cenas un cenu veidošanās" LVU Ekonomikas fakultātē. 1979. gadā LVU vadība un komunistiskās partijas komiteja ieteica G. Lučanski valdības apbalvojumam. 1980. gada 16. aprīlī G. Lučanskis saņēma ekonomikas zinātņu kandidāta diplomu (kaut arī nav minēts disertācijas nosaukums) un jau 1981. gada maijā tika ievēlēts par LVU docentu.[76] 1982. gadā par valsts naudas izšķērdēšanu sevišķi lielos apmēros G. Lučanski no prorektora amata atbrīvoja un 1983. gadā sodīja ar 9 gadiem cietumā, mantas konfiskāciju un tiesību zaudēšanu uz 5 gadiem. Par "miegainību" tika sodīta LVU partijas komiteja. 1985. gada 29. aprīlī LVU Padome anulēja G. Lučanskim visus zinātniskos grādus un nosaukumus.[77]

LVU rektorus kā LK(b)P (LKP) CK nomenklatūras darbiniekus iecēla un atcēla LK(b)P (LKP) CK birojs pēc saskaņošanas ar Maskavu. Pirmos rektorus – J. Paškevicu un M. Kadeku VK(b)P CK kadru daļa nosūtīja par LVU rektoriem tieši no Maskavas. Raksturīgi, ka visi pieci LVU rektori – J. Paškevics (1940/41), M. Kadeks (1944–1949), J. Jurgens (1941, 1949–1962), V. Šteinbergs (1962–1970), V. Millers (1970–1988) – bija Krievijas latvieši. Zīmīgi, ka par rektoriem visilgāk bijuši tikai tie, kuriem komunistiskā ideoloģiski politiskā darbība vairāk dominēja pār zinātnisko. Tikai Latvijas nacionālās atdzimšanas gados par Latvijas (Valsts) Universitātes pirmo rektoru kļuva Latvijas latvietis Juris Zaķis (1988).

LVU rektoru biogrāfijas liecina, ka atšķirībā no Eiropas labāko universitāšu pamattradīcijām un arī no Latvijas Republikas laika LU tradīcijām, kur rektori bija izcili zinātnieki, par LVU rektoriem blakus zinātniekiem (prof. M. Kadeks, prof. J. Zaķis) PSKP CK un LKP CK iecēla politdarbiniekus (prof. J. Jurgens). Tas atstāja ietekmi ne tikai uz LVU iekšējo dzīvi, bet arī uz LVU nozīmi Latvijā un tās starptautisko prestižu.

Mēs ignorētu patiesību, ja uz mirkli iedomātos, ka komunistu okupācijas laikā par LVU rektora vietām nenotika cīņas Maskavas un Rīgas varas gaiteņos. Pirmkārt, šīs cīņas, kā redzējām, notika jau pašās "augšās" par VK(b)P (PSKP) dotajā brīdī nepieciešamāko kandidātu. Otrkārt, šīs cīņas notika starp esošajiem rektoriem un rektora amata tīkotājiem, kuri nereti panāca savu uzvaru ar VK(b)P (PSKP) un LKP

75 LVA PA, 101.f., 14. apr., 80. l., 33. lp.

76 LU arhīvs, 7. apr., 7622.l., Grigorija Lučanska personīgā lieta, 42. lp.

77 Turpat, 66.–67. lp.

CK atbalstu, taču viņiem bija jābūt PSKP biedriem, latviešiem, profesoriem, zinātņu doktoriem. Kaut gan, kā liecina gadījums ar J. Jurgenu, arī šos jautājumus varēja nokārtot, neapgrūtinot nepieciešamo rektoru ar zinātnisku darbu.

Tā LVU savu pēckara okupācijas laika darbību sāka un beidza ar rektoriem, kuri centās saglabāt vai atjaunot Universitātes zinātnisko darba stilu, saglabāt pieredzējušos Universitātes mācību korpusa locekļus. LVU rektoru rīcība, ja nemin pirmo (prof. M. Kadeku) un pēdējo (prof. J. Zaķi) okupācijas laika rektoru, pilnībā atspoguļoja sarkanās impērijas dzīvē notiekošos pamatprocesus, – sākot ar personāla politiskajām tīrīšanām un beidzot ar Universitātes sovjetizāciju un pārkrievošanu.

Pavisam neizpētīts jautājums ir LVU vadības infiltrācija ar bijušajiem un varbūt esošajiem čekas darbiniekiem. Kaut arī avotu trūkuma dēļ šo jautājumu pilnībā diez vai kādreiz noskaidros vēstures zinātnē, dažu profesionālu čekistu darbību LVU "garīgās galvas nociršanā" un komunistiskošanā gribētu minēt.

LVU mācību korpusa politiskajā tīrīšanā visai "kompetents" bija Kārlis Pugo (1896–1953) – LVU kompartijas biroja sekretārs 1949.–1950. gadā: VK(b)P biedrs kopš 1919. gada, beidzis komunistiskās audzināšanas trīsgadīgo akadēmiju, strādājis par VK(b)P vēstures un ļeņinisma pasniedzēju PSRS Galvenās apvienotās politiskās pārvaldes augstākajā skolā Maskavā (1930–1934), 1935.–1939. gadā bijis vecākais politiskais audzinātājs armijā (PSRS – Somijas kara laikā), 1944.–1947. gadā – PSRS MP Reliģisko kultu pārvaldes padomes loceklis Maskavā.[78]

LVU personāla politiskās tīrīšanas tieši vadīja LVU kadru daļas vadītājs Hugo Krūzkops (dz. 1899. g.), kura "nopelnus" šajā jomā nevar noklusēt. H. Krūzkops jau pēc komunistu apvērsuma Krievijā strādāja Sarkanās armijas izlūkošanas Ļeņingradas nodaļā un vēlāk bija Ļeņingradas ostas sevišķu uzdevumu sekretārs. 1924.–1927. gadā studējis Ļeņingradas Augstākajā rūpniecības institūtā, taču to nav pabeidzis. 1927.–1939. gadā – OGPU – NKVD operatīvais darbinieks, 1939.–1941. gadā strādājis dzelzceļa dienestā, 1941.–1942. gadā Ļeņingradā komandējis speciālo iznīcinātāju bataljonu. 1942.–1945. gada martā H. Krūzkops bija 201. (vēlāk 43.) gvardes latviešu strēlnieku divīzijas izlūkošanas daļas priekšnieks un divīzijas štāba priekšnieka vietnieks izlūkošanas darbā, bet pēc kara strādāja LPSR IeTK. No 1949. gada H. Krūzkops vadīja LVU kadru daļu un organizēja darbinieku politisko tīrīšanu, 1961. gadā aizgāja (faktiski tika aizsūtīts) pensijā, jo sāka uzstāties pret rektoru J. Jurgenu. 1957. gadā H. Krūzkopa vietā par kadru daļas vadītāju sāka strādāt bijusī prokuratūras darbiniece un Alojas kompartijas komitejas locekle M. Eberliņa.[79]

Lai gan visi LVU Pirmās (slepenās) daļas arhīvi mīklainā kārtā pazuduši, nedrīkst "nenovērtēt" tās priekšnieka Stahija Sproģa darbību. S. Sproģis sevi uzskatīja par krievu. 1940. gadā jau kā komunists viņš strādāja LPSR NKGB. Vācijas un PSRS kara laikā, kā viņš pats raksta, cīnījies "NKGB grupas sastāvā ienaidnieka parašutistu desantu likvidēšanā". Pēc kara, līdz 1950. gadam, S. Sproģis strādāja LPSR NKGB

78 LVA, 1340.f., 21.apr.., 365.l.

79 LU arhīvs, 7.apr., 9066.l.

(MGB) par operatīvo darbinieku, bet no 1950. līdz 1982. gadam vadīja LVU Pirmo (slepeno) daļu.[80] Viņa rezolūcijas par LVU darbinieku atlaišanu nereti redzamas personāllietās. Savā vietā S. Sproģis gatavoja E. Sīli, kura strādāja Pirmajā daļā par inspektori no 1967. gada. S. Sproģis dienesta raksturojumā apgalvo, ka E. Sīle "prot glabāt dienesta un valsts noslēpumus".[81] Šis apgalvojums bija patiess, jo LVU Pirmās daļas arhīvs LU atjaunošanas posmā nozudis.

3. Mācībspēku korpuss

a) Mācībspēku korpuss pēc kara (1944–1945)

Nenoliedzami, ka Universitātes mācību un zinātnisko līmeni pirmām kārtām nosaka Universitātes izcilākā profesūra. Profesori, kuri paši aktīvi veic zinātnisko darbu un savus studentus lekcijās un semināros iepazīstina ar zinātnes jaunākajiem atzinumiem, ir Universitātes pamats. Šāda profesūra LU pastāvēja Latvijas Republikas beigu posmā.

Pēc LK(b)P CK datiem, 1944. gada 1. novembrī LVU bija palikuši 30 profesori – 27,5 % salīdzinājumā ar 1941. gadu.[82] Pēc prof. E. Dunsdorfa aprēķiniem, no 640 LU mācībspēkiem no Latvijas trimdā bija devušās 380 (64,7 %) personas. Ja ņem vērā, ka par 53 personām prof. E. Dunsdorfam neizdevās iegūt ziņas, jāpieņem, ka trimdā bija devušies 60–65 % LU mācībspēku.[83] Lielākā daļa LU mācībspēku (82,4 %) par savām mītnes zemēm izvēlējās ASV, Vāciju un Zviedriju . Kaut arī līdz 1980. gadam bija miris 56,1 % emigrējušo LU mācībspēku, sasniedzot caurmērā 73 gadu un 3 mēnešu vecumu, trimdā auga jauna, spēcīga latviešu akadēmisko mācībspēku audze, kurā, pēc prof. E. Dunsdorfa aprēķiniem, bija 791 cilvēks.[84] LK(b)P CK skolu daļas vadītājs A. Noviks 1944. gada novembra sākumā ziņoja LK(b)P CK, ka no 647 pasniedzējiem, kuri strādājuši Universitātē 1940./41. mācību gadā, 1944. gada 6. novembrī reģistrējušies 95 pasniedzēji (14,7 %), tai skaitā 30 profesori.[85] "Universitātē bija pacelts jautājums," rakstīja A. Noviks, "par 1941. gada NKGB orgānu izolētās profesūras atgriešanos. Izglītības tautas komisariāta Augstskolu un tehnikumu pārvaldes priekšsēdētājs b. Vilks nedeva pietiekamu pretsparu šim kaitīgajam mēģinājumam. Universitātei nepieciešams nopietni palīdzēt ar kompartijas kadru nostiprināšanu."[86]

Latvijas un līdz ar to Latvijas Universitātes ieslēgšanās kā Rietumu, tā Austrumu kultūrā bija saistīta ar mācībspēku profesionalitāti. Latvijas zinātnieku atgriešanās Latvijā pēc Latvijas Republikas nodibināšanās veicināja Latvijas garīgās elites izaugsmi, nacionālās zinātnes demokrātisku nostiprināšanos. Turpretī Latvijas

80 LU arhīvs, 7.apr., 7691.l.
81 Turpat, 9857.l.
82 LVA PA, 101.f., 3.apr., 10.l., 87.–88.lp.
83 E. Dunsdorfs. Mācībspēku mūža ilgums // Archīvs. – Nr. 21. – 107.lpp.
84 Turpat. – 174.lpp.
85 LVA PA, 101.f., 3.apr., 16.l., 44.lp.
86 Turpat. – 45.lp.

7. tabula

LU profesoru sadalījums pa fakultātēm 1940./41. mācību gadā un 1944. gada 6. novembrī[87]

Nr. p. k.	Fakultāte	1940./41. māc. g.	1944. g. 6. nov.	
		abs. sk.	abs. sk.	%
1.	Arhitektūras	9	4	44,4
2.	Inženierzinātņu	8	3	37,5
3.	Ķīmijas	14	9	64,3
4.	Mehānikas	13	1	7,6
5.	Dabaszinātņu	8	2	25,0
6.	Fizikas un matemātikas	6	2	33,3
7.	Ekonomikas un juridiskā	22	4	18,2
8.	Vēstures un filoloģijas	12	4	33,3
9.	Medicīnas	15	3	20,0
Kopā		**109**	**30**	**27,5**

komunistisko politisko darbinieku un sabiedrisko zinātnieku un mācībspēku iesūtīšana no PSRS, jau sākot ar 1941. gadu, bet jo sevišķi pēc 1944. gada, veicināja Latvijas okupācijas varas nostiprināšanos. No PSRS iebrauca Sarkanās profesūras institūtu beigušie latvieši, kuri uzreiz kļuva par LVU mācībspēkiem.

Taču latviešu tautības mācībspēku "importēšana" no PSRS pēc 1937.–1938. gada latviešu lielā genocīda nevarēja nokomplektēt Universitātes mācību korpusu. Tāpēc bija jāizmanto vecie kadri. Taču jau ar pirmajām okupācijas dienām komunisti mēģināja agrākos mācībspēkus pāraudzināt.

Pēc LVU kompartijas datiem, 1944./45. mācību gadā Marksisma-Ļeņinisma vakara universitātē mācījās 11 LVU profesori, 34 docenti, 27 lektori, 37 asistenti un četri laboranti – kopā 118 LVU mācību korpusa pārstāvju.[88] Tas sastādīja apmēram 32 % no mācību korpusa, galvenokārt "vecos speciālistus". Taču vairāki mācībspēki, tai skaitā prof. J. Endzelīns, nemācījās Marksisma-Ļeņinisma vakara universitātē.[89] 1945./1946. mācību gadā Marksisma-Ļeņinisma vakara universitātē mācījās 155 LVU mācībspēki,[90] tātad 35 % no esošo mācībspēku skaita. Ja ņem vērā, ka ap 133 mācībspēku strādāja universitātē darba savienošanas kārtībā, tad marksismu "studēja" 62,1 % mācībspēku.

Arī LK(b)P CK IX plēnumā 1945. gada 13. novembrī V. Lācis – ne jau tikai savā vārdā – aicināja izmantot vecos, pieredzējušos kadrus.[91]

87 LVA PA, 101.f., 3.apr., 16.l., 56.lp.

88 LVA PA, 788.f., 1.apr., 2.l., 22.lp.; Отчет о работе Латвийского государственного университета за 1944/1945 учебный год. – LVA, 1340.f., 10.apr., 51.l., 11.lp.

89 Pēckara gados to sauca par partijas vakarskolu. – LVA, 1340.f., 10.apr., 51.l., 115. lp.

90 Отчет о работе Университета за 1945/46 уч. год. – LVA, 1340.f., 10.apr., 52.l., 62. lp.

91 LVA PA, 101.f., 7.apr., 7.l., 121. lp.

Latvijas Universitāte uzsāka darbu 1945. gada rudenī ar nepietiekošu mācībspēku skaitu. 1945. gada 1. janvārī strādāja 287 mācībspēki (tikai 44,84 % salīdzinājumā ar 1941. gadu). 1945. gada 1. jūlijā, mācību gada beigās, mācību korpusā bija jau 386 cilvēki, t. i., 134,5 % salīdzinājumā ar mācību gada sākumu. Darbojās 13 fakultātes un gatavoja studentus 43 specialitātēs.

8. tabula

LVU mācībspēku korpuss 1945. gada 1. jūlijā[92]

Nr. p. k.	Akadēmiskie amati	Maskavā apstiprinātās štata vietas	Faktiski strādā	%	Piezīmes
1.	Katedru vadītāji – profesori ar zinātņu doktora grādu	127	5	5,5	
2.	Katedru vadītāji – profesori bez zinātņu doktora grāda	82	55	45,1	Daudzi pusslodzē
3.	Katedru profesori ar zinātņu doktora grādu	36	2	5,6	
4.	Docenti	167	125	74,8	Daudzi pusslodzē
5.	Asistenti	162	173	106,8	Daudzi pusslodzē
6.	Vecākie pasniedzēji	6	5	83,3	
7.	Pasniedzēji	62	3	28,3	
Kopā		**642**	**386**	**60,1**	

8. tabulā redzam, ka Universitātē 1945. gada jūlijā strādāja 5,5 – 5,6 procenti paredzēto profesoru ar zinātņu doktora grādu, bet pārējie profesori bija pa lielākai daļai no PSRS iebraukušie Sarkanās profesūras institūtu beidzēji. Trūka 40 procenti paredzēto mācībspēku. LVU rektora atskaitē arī rakstīja, ka daļa profesūras ir iebraukusi no Krievijas komandējumā: "Daļa no viņiem bija evakuējusies, un ar viņiem bija nodibināti sakari jau pirms Rīgas atbrīvošanas un veikti pasākumi viņu reevakuācijai."[93] Taču, lai gan bija daudz "importēto" profesoru, kā rakstīja rektors, lekcijas lasīja asistenti. Tas pazemināja studiju līmeni. Lai stāvokli "uzlabotu", no Maskavas ieradās un atsevišķus kursus lasīja prof. Jovčuks, A. Pankratova, A. Oparins, Vasiļjevs, Lavzevs, kā arī vesela grupa VK(b)P CK lektoru.[94] Rektors arī atzīmēja, ka daudzus no Krievijas iebraukušos mācībspēkus nevar izmantot, jo studenti nepārvalda krievu valodu.[95] Kaut arī 1945. gadā PSRS Augstākā atestācijas komisija (VAK) septiņiem LU mācībspēkiem apstiprināja zinātņu doktora grādu

92 Отчет о работе университета за 1944/1945 учебный год. – LVA, 1340.f., 10.apr., 51.l., 9.lp.
93 LVA, 1340.f., 10.apr., 51.l., 10.lp.
94 Turpat. – 20.lp.
95 Turpat. – 10.lp.

un divdesmit sešus profesora un divus docenta zinātniskos nosaukumus[96], mācībspēku problēma saglabājās.

LU profesūras izceļošana uz ārzemēm 1944.–1945. gadā bija radījusi grūti pārvaramas sekas. Atskaitē par 1946./47. mācību gadu LVU rektors prof. M. Kadeks atzīmēja, ka Vissavienības un republikas konkursu rezultātā profesoru un docentu skaits LVU palielinājies. Pārskata periodā no piešķirtajām 163 profesoru vietām bija aizņemtas 67 (41,1 %) profesoru vietas; no šiem profesoriem 12 (17,9 %) bija komunisti. "Taču," rakstīja rektors, "kā redzam no minētajiem datiem, vairāk nekā pusi no profesoru vietām aizņēmuši docenti, bet docentu vietas pa lielākajai daļai aizņēmuši vecākie pasniedzēji."[97] Tāpēc LVU pārskatos grūti konstatējams, cik pēckara gados patiesi Universitātē bija profesoru ar doktora grādu un cik profesoru vietas izpildītāju.

9. tabula

LVU mācību korpuss 1945./46. mācību gadā[98]

Nr.	Mācību personāls	Štatā	Faktiski	%
1.	Katedru vadītāji – profesori	127	49	38,6
2.	Katedru profesori	35	18 (prof.v.i.)[99]	51,4
3.	Docenti	107	35+106 doc.v.i.	131,7
4.	Vecākie pasniedzēji	6	56	933,3
5.	Pasniedzēji	42	37	88,1
6.	Asistenti	166	126+9 v.i.	81,8
Kopā		**483**	**430**	**89,1**

9. tabulā redzam, ka LVU otro mācību gadu veica ar gandrīz pilnu mācībspēku skaitu (89,1 %). Patiesībā katedru vadītāji – profesori bija tikai 38,6 %, bet paredzēto katedru profesori tikai 51,4 % un pie tam profesoru vietas izpildītāji. Turpretī vecāko pasniedzēju skaits, par kuriem drīkstēja pieņemt mācībspēkus bez zinātniskajiem grādiem un nosaukumiem, bija 56 (993,3 %) salīdzinājumā ar štatā paredzētajām 6 vietām. Arī 107 docentu vietas faktiski bija aizņemtas ar 106 (99,6 %) docentu vietas izpildītājiem.

Bijušo LU mācībspēku izmantošana tomēr nodrošināja augstāku zinātniskā un mācību darba līmeni LVU. *9. tabulā* redzam, ka tikai 47,2 procentiem katedru vadītāju bija profesoru un zinātņu doktoru zinātniskie nosaukumi un grādi, bet 5,6 procentiem nebija nekādu zinātnisku nosaukumu un grādu. Tie bija galvenokārt kadri no Krievijas.

96 LVA, 1340.f., 10.apr., 51.l., 10.lp.

97 Отчет Латвийского государственного университета за 1946/47 учебный год. – LVA, 1340.f., 10.apr., 53.l., 2.lp.

98 Отчет о работе Университета за 1945/46 уч. г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 52.l., 34.lp.

99 Profesoriem un docentiem gadu pēc ievēlēšanas vajadzēja nostrādāt par attiecīgā amata vietas izpildītajiem. Taču sākumposmā daļa no v. i. bija bez grādiem.

PSRS AIM un LK(b)P CK pārbaužu dokumenti liecina, ka labākie bija kādreizējie LU profesori, kas labi pārzināja Eiropas un pasaules zinātni savās specialitātēs. Šīs zināšanas profesori J. Endzelīns, A. Tramdahs, K. Eliass u. c. atdeva studentiem. Taču kvalificētu profesoru trūka. Kā redzam no rektora atskaites par 1947./48. mācību gadu, no 113 LVU katedrām 23 katedras (19,5 %) vadīja mācībspēki bez zinātniskajiem grādiem un nosaukumiem.

Profesors Arturs Tramdahs (1884–1970)

LVU mācību korpuss pēckara gados veidojās no divām galvenajām mācībspēku grupām. Pirmkārt, tā bija Latvijā palikušo mācībspēku daļa. Otrā daļa mācībspēku bija vai nu atgriezušies ar VK(b)P norīkojumiem no PSRS (M. Kadeks, J. Zutis, J. Svikke u. c.), vai arī kādreiz LU vai kādas citas augstskolas beiguši kreisi noskaņotie studenti, kuri, karam sākoties, bija devušies uz PSRS (K. Krauliņš, A. Grigulis u. c.). Taču no PSRS iesūtīja daudzus mācībspēkus, kuri neprata latviešu valodu (V. Dorošenko, M. Kozinu, M. Nikolajevu, N. Temņikovu, A. Fituņi, S. Dudeli, A. Stalgeviču u. c.). Šie mācībspēki baudīja LK(b)P CK uzticību.

1948. gadā LK(b)P CK apstiprināja autoru sarakstu, kuriem bija atļauts publicēties ārzemju presē. Starp tiem no LVU mācībspēkiem bija tikai literatūrzinātnieks Kārlis Krauliņš (1904–1981), kurš lasīja loģikas kursu.[100] Visi apstiprinātie autori bija LK(b)P biedri, un visi bija vai nu PSRS latvieši, vai bijuši tur evakuācijā Vācijas un PSRS kara laikā 1941.–1944. gadā. Tas nozīmēja, ka LVU mācībspēkiem ārzemēs

10. tabula

LVU katedru vadītāji 1946./47. mācību gada 1. semestrī

Nr.	Mācību spēki	Apstiprināti AAK	%	Neapstiprināti AAK	%
1.	Profesori, zinātņu doktori	60	47,2	8	23,5
2.	Docenti, zinātņu kandidāti	60	47,2	26	76,5
3.	Bez zinātniskiem grādiem un nosaukumiem	7	5,6	–	–
Kopā		**127**	**100,0**	**34**	**100,0**

100 Переписка об агитационной работе. – LVA PA, 101.f., 11.apr., 55.l., 20.lp.

publicēties tika aizliegts. Taču instrukcijas par publikāciju atļaujām ārzemēs mainījās.

LVU mācību korpusa sastāvs pēckara gados, to steigā papildinot ar mācībspēkiem no impērijas, bija neapmierinošs. "Jautājums par profesoriem, pasniedzējiem ir sevišķi ass," rakstīja LVU rektors prof. M. Kadeks savā gada atskaitē, "un mūsu apstākļos saglabāsies turpmākajos gados, kur personālam daudz jāstrādā ar sevi, lai tuvinātos krievu tautas progresīvajai zinātnei un kļūtu par Padomju Savienības zinātnieku saimes locekli."[101] Lai gan kvalificēto mācībspēku bija neliels skaits, bija arī skaidrs, ka Maskavas iesūtītie "ģenerālkomisāri" A. Pelše, I. Ļebedevs, F. Titovs, J. Bumbiers u. c. nesamierināsies ar to, ka LVU strādā "buržuāziskie kadri". LVU vecajiem mācībspēkiem 1944./46. gadā izveidojās trīs galvenās perspektīvas. Pirmā bija – publiski "nožēlot grēkus", iestāties LK(b)P rindās un kā "pāraugušam" netraucēti turpināt darbu. Otrā – nožēlot grēkus, mācīties marksisma-ļeņinisma vakara universitātē un kompartijas politiskajos pulciņos, izlikties, ka ir "pāraudzis" un cerēt, ka paliks darbā. Trešā iespēja bija nenožēlot grēkus, nemācīties marksisma-ļeņinisma vakara universitātē, izlikties, ka ir kaut cik pāraudzis, būt gatavam tikt atmaskotam un aiziet no darba, neraugoties ne uz kādiem nopelniem zinātnē.

b) Aicinājumi mācībspēku korpusa politiskajai "tīrīšanai"

Tāpat kā Krievijas impērijā pēc uzvaras pie Poltavas 1709. gadā, pēc uzvarām 1812. gadā, arī pēc uzvarām Vācijas un PSRS karā 1944.–1945. gadā pastiprinājās fundamentālisms un reakcija. Šoreiz šo darbu vadīja VK(b)P CK un LK(b)P vadītāji un izpildīja viņiem tieši pakļautie darbinieki. LVU Latvijas laika mācībspēku politiskās tīrīšanas gatavoja, pirmkārt, LK(b)P funkcionāri un aktīvisti, otrkārt, no PSRS "vecajām republikām" iebraukušie komunisti un, treškārt, vietējie komunistu aktīvisti vai viņu līdzskrējēji. LVU Latvijas laika mācībspēku kritikas un paškritikas, pāraudzināšanas un atbrīvošanas no darba pirmie iniciatori bija LK(b)P CK vai tai tuvu stāvošie, bieži vien no PSRS "vecajām republikām" iebraukušie komunisti. Viņi parasti bija latviešu tautības, taču pārcietuši PSRS genocīdu un politiski ļoti iebaidīti. Tāpēc viņu rīcība bija neprognozējama savā radikālismā pret LVU bijušajiem mācībspēkiem, ieskaitot atklātu, prastu gānīšanos, denunciācijas un pat vēršanos pēc palīdzības Maskavā. Šo metodi izmantoja arī LK(b)P CK vadošie darbinieki, sevišķi A. Pelše.

Mēs būtu tālu no patiesības, ja apgalvotu, ka aktīvākie LVU komunisti un LVU Marksisma-ļeņinisma katedra aprobežojās tikai ar mācībspēku pāraudzināšanu un studentu komunistisko audzināšanu. Kā vieni, tā otri nodarbojās arī ar aktīvu rīdīšanu pret LVU mācību korpusa vecajiem zinātniekiem kompartijas sapulcēs, revīzijās, atskaitēs un ziņojumos LKP CK un Maskavai. Vairākos gadījumos šeit svarīga loma bija mācībspēku domstarpībām un karjeras interesēm, kuru kārtošana bieži tika maskēta zem politiskiem ģērbiem. Svarīga cīņas forma bija publiska ķengāšanās par mācībspēkiem, galvenokārt kompartijas oficiozos "Padomju Latvijas Boļševiks", "Cīņa", "Sovetskaja Latvija". Vadošu vietu šeit ieņēma LVU Marksisma-

101 LVA, 1340.f., 10.apr., 51.l., 11.lp.

ļeņinisma katedra prof. V. Miškes vadībā. 1944./45. mācību gadā šajā katedrā strādāja astoņi mācībspēki, bet 1948./49. mācību gadā tajā jau bija 26 pasniedzēji (tai skaitā trīs aspiranti).[102] Šī katedra bija vienīgā Universitātes struktūrvienība, kuras personālsastāvs trīs gadu laikā bija palielinājies par 325 procentiem. Kā redzams no katedras atskaitēm, tā sniedza mutiskus un rakstiskus ziņojumus LK(b)P CK un bija viena no svarīgākajām "acīm un ausīm" Universitātē. Arī LVU "svētākās" katedras vadītājs prof. V. Miške, kā redzams no viņa katedras atskaites par darbu, jau 1944./45. mācību gada pārskatā kā pirmo trūkumu minēja mācībspēku politisko neizglītotību un buržuāzisko ideju dominanti mācību korpusā, kas ieslēgušies savā "nacionālajā čaulā".[103]

Profesors Rūdolfs Egle (1889–1947)

Svarīgs iemesls atbrīvošanai no darba bija denunciācijas un ziņojumi, kuri pret "buržuāziskajiem profesoriem" ienāca čekā un LVU kompartijas birojā. LK(b)P LVU kompartijas organizācijas arhīvā saglabājies LVU Vēstures fakultātes doc. Persija Gurviča ziņojums kompartijas sekretāram J. Krastiņam par "buržuāzisko kadru" biogrāfijām un izdarībām visā Universitātē.[104]

Aktīvākie komunisti bija neapmierināti ar iesākto veco speciālistu pāraudzināšanu un ieteica ātrāk beigt cīņu ar "ienaidnieka elementu". LK(b)P Kirova rajona sekretāre P. B. Čuklina LVU kompartijas atskaites sapulcē (kompartijā bija 117 biedri un kandidāti) 1946. gada 17. septembrī paziņoja: "Padomju vara mums dārgāka par kuru katru profesoru"[105]. Arī prof. Svikke 1947. gada 10. februārī LVU kompartijas organizācijas slēgtajā sapulcē aicināja uz cīņu pret "dūžiem". Pēc komunistu revolūcijas Krievijā vecos speciālistus parasti atlaida un pieņēma jaunus bez grādiem. "Akadēmiskie "dūži" – līdzīgi Endzelīnam," teica Svikke, "izliekas, ka viņi pārkārtojas, bet patiesībā velk atpakaļ, bet ar viņiem auklējas."[106] Vēlāk Svikke

102 Marksisma-ļeņinisma katedras atskaite 1944./45. mācību gadā. – LVA, 1340.f., 20.apr., 34.l., 2.lp.
103 Отчет о работе кафедры за 1944/45 учебный год. – LVA, 1340.f., 20.apr., 30.l., 1.lp.
104 Протоколы собраний и планы работы 1946 г. – LVA PA, 788. f., 1. apr., 3. l., 186.–190. lp. Doc. P. Gurviču notiesāja 50. gadu sākumā pretebreju kampaņas laikā. Sīkāk par zinātnieku represijām sk. J. Stradiņš. Latvijas Zinātņu akadēmija. – I daļa. – Rīga, 1998. – 193.–212. lpp.
105 Протоколы собраний и планы работ, 1946. – LVA PA, 788.f., 1.apr., 3.l.
106 Протоколы общих партсобраний, 1947. – LVA PA, 788.f., 1.apr., 4.l., 13.lp.

savās runās (par ebreju atbalstīšanu) ārkārtīgi asi uzbruka arī komunistiem Dūdelei, Jurgenam u. c. komunistiem par nepietiekamu principialitāti, izmantojot jebkurus argumentus. Arī LVU kompartijas sekretārs Āboliņš piekrita, ka tā tas tiešām esot.

Mācību darbu Universitātē kompartija uzskatīja, pirmkārt, par veidu, kā jauno inteliģenci audzināt komunistiskā garā, tāpēc pievērsa lielu vērību mācību korpusam. Jau 1946.gadā sākās LVU mācībspēku politiskās pārbaudes.

Izpildot LK(b)P CK biroja 1946. gada 4. oktobra lēmumu "Par LVU darbu", Universitātē rīkojās komisija, kuru vadīja VK(b)P CK Propagandas un aģitācijas pārvaldes sektora vadītāja Naumova. Par pārbaudes rezultātiem Naumova ziņoja LK(b)P CK 1946. gada 3.–4. decembra LK(b)P CK biroja sēdē. Naumova atzina, ka LVU trūkst komunistiskās partijas kontroles, partijas organizācija ļoti mazskaitlīga, marksismu-ļeņinismu māca zemā līmenī. Savās vispārējās literatūras vēstures lekcijās literatūrzinātnieks profesors R. Egle "sniedz liberāli buržuāzisku priekšstatu par krievu revolucionārajiem demokrātiem". LK(b)P CK birojs pēc VK(b)P CK aģitācijas un propagandas sektora vadītājas Naumovas ziņojuma "Par Latvijas Valsts universitātes darbu" savā lēmumā rakstīja: "Literatūras kursos lekciju kvalitāte, kas tiek lasītas Filoloģijas fakultātē, neatbilst mūsdienas zinātnes prasībām. Dažādu disciplīnu lekcijās un mācību programmā sastopamas rupjas ideoloģiskas kļūdas un izkropļojumi. Prof. Egles[107] "Vispārējās literatūras vēstures" programma sniedz liberāli buržuāzisku priekšstatu par lielajiem krievu revolucionārajiem demokrātiem, pauž reakcionāri šovinistisku garu vācu literatūrā (Kleists), raksturojot to kā "patriotisma" izpausmi. Padomju literatūras kursu fakultātē vispār nelasa."[108] LK(b)P CK birojs nolēma iecelt LK(b)P CK instruktoru, kas pārzinātu Latvijas augstskolas, uzdeva visās augstskolās nodibināt komunistiskās partijas komitejas, bet fakultātēs – šīs partijas pirmorganizācijas. Birojs nolēma pārskatīt LVU kursu programmas un uzdeva LK(b)P CK kadru daļas vadītājam F. Titovam "nostiprināt Filoloģijas fakultāti".[109]

Ar LK(b)P CK biroja lēmumu bija uzdots LVU rektoram M. Kadekam "nodibināt komisiju studentu un profesoru-pasniedzēju kadru pārbaudei un Universitāti atbrīvot no naidīgiem elementiem. .. Par LK(b)P CK pārstāvjiem šajā komisijā nozīmēt b.b. Jureviču un Gusevu. Par komisijas darba rezultātiem uzdots ziņot LK(b)P CK līdz 1947. gada 1. janvārim."[110]

A. Podčasova, kura vēlāk tika pieņemta LVU Ekonomikas fakultātē par docenti[111], kā 1946. gada komisijas locekle ziņoja VK(b)P CK Latvijas birojam, ka doc. Teodora Zeida, doc. Marģera Stepermaņa (1898–1968), doc. Gustava Lukstiņa u.c. lekcijas pat "nesmaržo pēc marksisma-ļeņinisma"[112]. Taču šī

107 Rūdolfs Egle (1889–1947).

108 LVA PA, 101.f., 9.apr., 23.l., 6.lp.

109 О работе ЛГУ. – LVA PA, 101.f., 9.apr., 23.l., 5.–6. lp.

110 О работе Латвийского Государственного Университета. – LVA PA, 101.f., 9.apr., 21.l., 35.lp.

111 LU arhīvs. – Rektora pavēles, 1949.g. 29.jūlijs – 1949.g. 11.oktobris. – 19.lp.

112 ".. в которых марксизмом-ленинизмом не пахнет" – Krievijas jauno laiku vēstures dokumentu arhīvs (KJLVDA) (bij. PSKP Centrālais arhīvs Maskavā, Puškina ielā 15), 600.f., 1.apr., 14.l., 89.–104.lp. (А. Подчасова. Выводы о проверке качества преподавания в ЛГУ.)

komunistisko ieroču žvadzināšana ne vienmēr beidzās ar rezultātiem. Prof. M. Stepermanis līdz mūža beigām vadīja katedru, bet doc. T. Zeids nostrādāja gandrīz līdz mūža beigām, kā redzēsim, tiekot cauri ar paškritikas vakariem. LVU trūka docētāju latviešu valodā.

LVU profesūras pārbaudei darbā iesaistīja arī čeku. 1946. gada 25. novembrī Latvijas PSR NKGB II nodaļas vadītājs Keziks sniedza prof. J. Endzelīna raksturojumu Latvijas PSR Ārlietu ministrijai sakarā ar LVU zinātnieku iespējamo piedalīšanos ārzemju zinātniskajā konferencē. Izziņā rakstīts, ka J. Endzelīns, PSRS ZA korespondētājloceklis, ir krass nacionālists un buržuāziskās iekārtas piekritējs. "Lekcijās," rakstīja Keziks, "viņš ieaudzina studentiem nacionālistisko ideoloģiju."[113] Tāds pats Endzelīns bijis arī vācu okupācijas laikā. J. Endzelīns atsakoties no sadarbības ar PSRS, neparaksta nekādus aicinājumus. Taču par prof. J. Endzelīna darbību nekādu kompromitējošu datu LPSR NKGB rīcībā neesot.

LK(b)P CK sekretārs A. Pelše 1946. gada 9. oktobrī LVU kompartijas sapulcē bija ļoti neapmierināts ar to, ka tie mācībspēki, kuri 20 gadus mācījuši mūsu ienaidniekus, tagad māca mūsu kadrus. Prof. J. Endzelīns mācot, ka vārds "nabags" Latvijā ienācis no austrumiem tāpat kā nabadzība.[114] Bez tam prof. J. Endzelīns ņirgājoties par LK(b)P CK orgāna "Cīņa" latviešu valodu.

LVU kompartijas 1946. gada 9. oktobra sapulcē LVU rektors prof. M. Kadeks atskaitījās par LK(b)P CK 1946. gada lēmuma izpildi Universitātē. Piedalījās A. Pelše, LK(b)P Rīgas pils. kompartijas sekretārs J. Ostrovs un LK(b)P Kirova rajona kompartijas sekretārs Lokonovs. LVU rektors M. Kadeks savā ziņojumā krievu valodas nozīmi vērtēja otrā vietā aiz latviešu valodas. A. Pelše pret šo M. Kadeka domu asi iebilda, nosakot, ka "krievu valoda atrodas augstāk par visām valodām un citādi nemaz nevar būt."[115] Šis izteiciens nav gadījuma frāze, jo, pēc VK(b)P CK Latvijas biroja datiem, krievi Latvijā prasīja izslēgt no apgrozības latviešu valodu un ieviest tikai krievu valodu.[116]

Jau 1947. gadā LK(b)P CK oficiozs "Padomju Latvijas Boļševiks", kurā publicētie raksti bija jāapspriež un ieteikumi jāīsteno, ieskaitot neuzticamo personu atlaišanu no darba, sāka plašākus uzbrukumus LVU mācībspēku korpusam. 1947. gada pirmajā numurā blakus LK(b)P CK sekretāra A. Pelšes rakstam "Divdesmit trīs gadi bez Ļeņina, Staļina vadībā pa Ļeņina ceļu" LK(b)P CK Propagandas un aģitācijas daļas vadītājs Jānis Bumbiers (1890–1968) sāka uzbrukumus prof. Jānim Apsītim (1886–1952). Profesors esot agrāk mācījis augsnes ražības mazināšanas teoriju, braucis uz Vāciju.[117] Ekonomikas fakultātes dekāns J. Jurgens šajā pašā izdevumā uzbruka LVU profesoram Eduardam Šīronam (1893–1964).[118] Tika publicēta arī prof. E. Šīrona

113 LVA, 1051.f., 1.s apr., 39.l., 3.–4.lp.

114 LVA PA, 788.f., 1.apr., 3.l., 162.lp.

115 Протоколы собраний и планы работы 1946 г. – LVA PA, 788.f., 1.apr., 3.l., 162.lp.

116 Факты о политических настроениях среди различных групп интеллигенции Латвийской ССР. KJLVDA, 600.f., 1.apr., 11.l., 114.lp.

117 J. Bumbiers. Par vienu antizinātnisku teoriju un tās sludinātājiem // Padomju Latvijas Boļševiks. – 1947. – Nr. 1. – 51.–60.lpp.

118 J. Jurgens. Pret jucekli un eklektiku // Padomju Latvijas Boļševiks. – 1947. – Nr. 1. – 43.lpp.

atzīšanās un solījums strādāt pēc biedra J. Jurgena norādījumiem.[119] Prof. E. Šīrons docētāju trūkuma dēļ LVU nostrādāja līdz mūža beigām. A. Podčasova 1947. gada 10. jūnijā "Cīņā" publicēja rakstu "Ļeņina un Staļina mācība agrārajā jautājumā", kurā asi kritizēja arī LVU mācībspēkus.

Mācībspēku korpusa politiskās tīrīšanas pastiprinājās. "Speciāla komisija, izpildot LK(b)P CK lēmumu," rakstīja rektors 1946./47. gada pārskatā, "izskatīja visu Universitātes pedagoģisko sastāvu, un šī darba rezultātā no darba bija atbrīvoti divi profesori, nomainīti četri katedru vadītāji, vairāki docenti un asistenti. Vienlaikus tika pastiprināts ideoloģiskais un audzināšanas darbs ar profesoru un pasniedzēju sastāvu."[120] Šo darbu veica arī LVU marksisma-ļeņinisma katedra, pārskata gadā nolasot astoņas lekcijas visiem Rīgas augstskolu mācībspēkiem. 1946. gada 15. novembrī šīs katedras vadītājs prof. V. Miške nolasīja lekciju "Par J. V. Staļina darbu pirmo sējumu", bet 1947. gada 13. jūnijā – par šī darba otro sējumu. Docents Bauze nolasīja lekciju "Par pāreju no sociālisma uz komunismu", bet docents Jānis Dīmanis – "Par padomju demokrātiju" utt. Lekcijas apmeklējuši no 60 līdz 100 mācībspēkiem.[121]

Kā redzams no LK(b)P Rīgas kompartijas konferences stenogrammas, LK(b)P CK sekretārs J. Kalnbērziņš savā referātā 1947.gada 16.augustā asi kritizēja LVU mācībspēkus prof. Paulu Galenieku (1891–1962), prof. Kašenu (laikam domāts A. Ķešāns), kurš māca studentiem par V. Ostvaldu. Viņš kritizēja vēsturniekus, kuri joprojām apolitiski māca vēsturi, un aicināja pāraudzināt veco latviešu inteliģenci, lai audzinātu studentus "padomju patriotisma garā un uzticīgus Ļeņina Staļina partijas lietai"[122].

LVU kadru tīrīšanu jau tūlīt pēc okupācijas pieprasīja VK(b)P CK Latvijas birojs. LK(b)P CK LVU kompartijas birojs savā atskaitē par 1947. gada decembri – 1948. gada novembri rakstīja: "VK(b)P CK Latvijas birojs savos lēmumos vairākas reizes vairākus gadus pēc kārtas pievērsa Universitātes vadības – b.b. Kadeka, Ind. Zaķa un kopumā partorganizācijas – uzmanību apstāklim, ka Universitātes kadri piesārņoti un neatbilst šodienas prasībām."[123] "Biedrs Kalnbērziņš," ziņoja prof. V. Miške 1948. gada 12. novembra LVU partorganizācijas slēgtajā sapulcē, "sarunā ar b. Pugo[124] pieprasīja, lai mēs veiktu nopietnu lūzumu profesoru pasniedzēju sastāva politiskās izglītības darbā.[125] J. Dīmanis "atmaskoja" prof. Paulu Dāli (1889–1968), uzstājoties pret viņa filozofiju, ko autors lika pēdiņās. Prof. P. Dāle esot teicis: "Ļaujiet man mierīgi strādāt! Vai tad māksliniekiem kāds prasa atteikties no saviem darbiem?"[126] Taču prof. P. Dāles atteikšanās no savas "maldu mācības" nesekoja. Asi kritizēja

119 Prof. E. Šīrons. Vēstule redakcijai // Padomju Latvijas Boļševiks. – 1947. – Nr. 10. – 46.lpp.

120 Отчет Латвийского Государственного Университета за 1946/47 учебный год. – LVA, 1340.f., 10.apr., 53.l., 3.lp.

121 LVA, 1340.f., 10.apr., 53.l., 32.–33.lp.

122 LVA, 102.f., 4.apr., 1.l., 27.–28.lp.

123 LVA PA, 788.f., 1.apr., 6.l., 66.lp.

124 K. Pugo – LVU kompartijas organizācijas sekretārs.

125 LVA PA, 788.f., 1.apr., 6.l., 48.lp.

126 J. Dīmanis. Par tiem, kas nevēlas kritizēt savas kļūdas // Padomju Latvijas Boļševiks. – 1947. – Nr. 10. – 41.–45.lpp.

juristu – profesoru Aleksandru Krugļevski (1886–1964). Prof. A. Krugļevskis bija spiests rakstīt "Padomju Latvijas Boļševika" redakcijai un solīt, ka atteiksies no vecās krimināltiesību skolas ļaunumiem un mācīs padomju garā.[127] Šīs "buržuāzisko speciālistu" tīrīšanas idejas komunisti turpināja. 1948. gada 23. oktobrī LVU kompartijas biroja sēdē J. Rīdziņš teica, ka Juridiskajā fakultātē "vecajiem kadriem" nedrīkst atļaut lasīt lekcijas. Arī ar Juridiskās fakultātes studentiem esot bēdīgi, 100 (25 %) studentu lietas atrodoties prokuratūrā.[128] LK(b)P CK un LVU kompartijas komiteja centās vispirms iztīrīt no politiskajiem "šķiras ienaidniekiem" visas humanitārās fakultātes un pie "sabiedriskajām zinātnēm" nepiederošās katedras. Tāpēc politiskās tīrīšanas vispirms skāra Vēstures, Ekonomikas, Filoloģijas un Juridiskās fakultātes, kuru ideoloģiskie pamati pilnīgi neatbilda marksisma-ļeņinisma ideoloģijai, jo sevišķi tā laika impērijas izpratnē.

LVU mācībspēku politiskās tīrīšanas norisa visus pēckara gadus. Filoloģijas fakultātes mākslas zinātņu docents Viktors Trojanovs atbrīvots par to, ka "slavēja Rietumu mākslas zinātni", aicinājis studentus pētīt "kristiānisma laikmeta literatūru". Docents Jānis Straubergs (1886–1952) runājis, ka nacionālā literatūra attīstījās tikai tad, kad bija publicēti jauni strāvojumi ārzemju literatūrā. Latviešu un krievu literatūra attīstījusies tikai pēc tam, kad vācietis Gothards Frīdrihs Stenders un krievs Mihails Lomonosovs apguvis Rietumu literatūru.[129] Taču doc. J. Strauberga atbrīvošanas cēlonis bija arī tas, ka viņš bijis "meņševiku" partijas biedrs un uzrakstījis slavinošu rakstu par fašistiskā režīma vadītāja Kārļa Ulmaņa pagastu un sētu. Folkloras katedras docente Anna Bērzkalne (1891–1956) atbrīvota no darba tāpēc, ka teikusi: latviešu folklorā rodamas skandināvu un vācu ietekmes; Aleksandru Puškinu ietekmējis Johans Volfgangs Gēte. "Bērzkalne nepazīst latviešu tautas šķiru cīņu agrākajos gadsimtos." Prof. Pēteris Birkerts (1881–1956) atbrīvots no darba tāpēc, ka teicis: muļķība un saprāts ir cilvēka dabiskas īpašības un visvērtīgākais ir tas cilvēks, kurš nepiekrīt citu uzskatiem (1948. gada 25. februāra lekcija).[130] Sorbonas Universitātes filozofijas doktore docente Milda Paļeviča (1889–1972) atbrīvota no darba tāpēc, ka lekcijās stāstījusi: mākslā pastāv austrumu un rietumu gars, kuri cīnās savā starpā, bet galu galā nonāk līdzsvarā, uzsverot, ka mākslinieka jaunrade esot iekšējais process.

LVU "buržuāzisko" mācībspēku politiskās tīrīšanas inspirēja, organizēja un īstenoja kompartijas organizācija. "Profesoru un pasniedzēju sastāvs, "rakstīts 1948. gada 25. oktobra LVU kompartijas biroja lēmumā "Par stāvokli LVU Juridiskajā

127 "Izlasījis Jūsu žurnālā ievietoto b. Rīdziņa rakstu "Likvidēt trūkumus un izkropļojumus juridiskajā izglītībā", atzīstu tajā doto manu maldīgo uzskatu kritiku par pilnīgi pareizu. Tagad es neaizstāvu psiholoģiskās tiesību teorijas pozīcijas un atzīstu tās reakcionāro būtību.
Biedra Rīdziņa norādījumu par krimināltiesību mācības tuvināšanu praksei es likšu vērā jau no nākamā gada paša sākuma. Kas attiecas uz darbu par marksisma-ļeņinisma pasaules uzskata apgūšanu, tad to daru sistemātiski un turpmāk pielikšu visas pūles, lai pilnīgi to apgūtu." – A. Krugļevskis. Vēstule redakcijai // Padomju Latvijas Boļševiks. – 1947. – Nr. 11. – 44.lpp.

128 LVA, 788.f., 1.apr., 6.l., 42.lp.

129 Отчет о работе Латвийского государственного университета за 1947/48 учебный год. – LVA, 1340.f., 10.apr., 54.l., 5.–6.lp.

130 Turpat.

fakultātē", "piesārņots ar politiski aizdomīgiem un mazkvalitatīviem cilvēkiem, kuri pēc savām profesionālajām un politiskajām īpašībām nav spējīgi pareizi studēt zinātni par sociālistisko likumību." Tādi esot profesors A. Krugļevskis, pasniedzējs K. Broks, vecākais pasniedzējs Stabulnieks, Burkovskis u. c. Broks lekcijās stāstot, kas ir ideālisms un kas ir materiālisms, un iesakot studentiem pašiem izvēlēties savu viedokli.[131]

1948. gada 20. janvārī "Cīņā" LVU mācībspēkiem politiski uzbruka L. Krastmale un A. Purvinska. Tikai daži mācībspēki – Aleksandrs Leits, D. Pincova, lasot labas lekcijas. Citas esot zemā līmenī. Tāpēc LVU komunistiem A. Leitim, J. Lojam, Pumpuram, Vaivaram enerģiskāk jāveicot ".. buržuāziskās ideoloģijas atmaskošana un apkarošana"[132]. Asu kritizējošu rakstu pret LVU 1948. gadā publicēja A. Podčasova un A. Danenberga, galvenokārt ķengājot LVU. "Buržuāziskās kundzības laikā," raksta autores, "Latvijas Valsts universitāte bija reakcionāru, nacionālistisku mācību, kā arī reliģijas tumsonības perēklis." Arī pašreiz LVU valdot "tīrās zinātnes" teorija, dominējot uzskats, ka zinātne pastāvot zinātnei, bet nesaprotot, ka "katra zinātne ir partejiska". Starp šādām "buržuāziskām paliekām" esot prof. Jansons, prof. Birkerts, vec. lekt. J. Alksnis, prof. E. Šīrons, prof. Bērziņš, doc. v.i. J. Jenšs, doc. Roze un citi. Rektors M. Kadeks esot liberāls.[133] Tomēr prof. E. Šīrons un doc. Roze nostrādāja Universitātē līdz mūža galam.

Veselu sašutuma vētru komunistos izsauca prof. P. Galenieka uzaicinājums Inženierzinātņu fakultātes izlaidumā: ".. neticiet nekam, neticiet nevienam cilvēkam, nevienai idejai, nekādai autoritātei." Pret prof. Galenieku vērsās LK(b)P CK sekretārs A. Pelše rakstā "Kam tic prof. Galenieks", bet J. Bumbers uzbruka prof. Galenieka grāmatai "Botānika".[134]

1948. gada 27. aprīlī LVU kompartijas birojs, apspriedis Politiskās ekonomijas katedras darbu 1947.–1948. gadā, par pirmo katedras panākumu lēmumā atzina: "Katedra veikusi ievērojamu darbu prof. Šīrona, prof. Berzikova, doc. Vītola, doc. v. i. J. Jenša, vec. pasniedzēja J. Alkšņa antimarksistisko un antiļeņinisko buržuāzisko koncepciju kritikā un atmaskošanā."[135] Izcilākais Latvijā palikušais ekonomikas vēsturnieks Vīnes Universitātes doktors Juris (Georgs) Jenšs 1947./48. mācību gadā tika atbrīvots no ekonomikas vēstures pasniegšanas Ekonomikas fakultātē kā nepiemērots. Tajā pašā laikā "pēc saskaņošanas ar atbilstošām organizācijām darba savienošanas kārtībā pieaicināts biedrs E. Riņķis,"[136] rakstīja rektors gada atskaitē. Kopā mācību gadā atlaisti 76 mācībspēki un atskaitīti 683 studenti.[137]

131 LVA PA, 788.f., 1.apr., 6.l., 44.–45.lp.

132 L. Krastmala, A. Purvinska. Par boļševistisko principialitāti cīņā pret buržuāziskās ideoloģijas atliekām // Cīņa. – 1949. – 20.janv.

133 A. Podčasova, A. Danenberga. Noteikti jāuzlabo mācību darbs Latvijas Valsts universitātē // Padomju Latvijas Boļševiks. – 1948. – Nr. 8. – 23.–29.lpp.

134 J. Bumbers. Enerģiskāk izskaust buržuāzisko pseidozinātni // Padomju Latvijas Boļševiks. – 1948. – Nr. 22. – 55.–59.lpp.

135 Протоколы общих собраний бюро 1947–1948. – LVA PA, 788.f., 1.apr., 5.l., 124.lp.

136 Отчет о работе Университета за 1947/48 учебный год. – LVA, 1340.f., 10.apr., 54.l., 40.lp.

137 Turpat. – 10.lp.

1948. gada 21. septembra LVU kompartijas kopsapulce pēc Maskavas pārbaudes konstatēja, ka LVU labāk cīnās pret "klanīšanos Rietumu priekšā" nekā Igaunijas un Lietuvas Universitātēs.[138]

Kompartijai nepieņemamo mācībspēku ķengāšana turpinājās arī LVU kompartijas sapulcēs. Rektors J. Jurgens atļāvās apgalvot, ka vecākais pasniedzējs Kārlis Ramans sliktāk zinot ģeogrāfiju nekā citu fakultāšu studenti.[139] Taču prof. K. Ramans nostrādāja LVU līdz mūža beigām, tā apliecinot LVU vadības un kompartijas svaidību, kā tas minēts iepriekšējās lappusēs, runājot par politiski kritizēto mācībspēku faktisko palikšanu darbā. Protams, liela nozīme bija kritizēto mācībspēku nenoliedzami augstajai kvalifikācijai un autoritātei. LVU kompartijas sekretārs A. Voss 1949. gada 1. martā LVU kompartijas kopsapulcē, kur apsprieda LK(b)P 10. kongresa rezultātus, konstatēja, ka daudzi mācībspēki vēl esot no "buržuju laikiem", klanās buržuāziskās zinātnes priekšā arhitektūras, ķīmijas u.c. fakultātēs. "Katrai lekcijai," noteica A. Voss, "jābūt idejiski piesātinātai ar marksismu ļeņinismu".[140] Saprotams, ka LVU "vadošajam un virzošajam spēkam" bija liela nozīme okupantu plānu īstenošanā un LVU vēl esošā garīgā potenciāla likvidēšanā pēckara gados.

1948. gada 15. decembrī LVU kompartijas organizācijas slēgtajā kopsapulcē atzīmēts, ka kompartijas organizācija panākusi daudzu buržuāziski noskaņotu mācībspēku (Broks, Aumalis u.c.) atlaišanu. Taču cīņa pret "buržuāziski nacionālistisko ideju ievazāšanu vēl bija nepietiekama", jo kompartijas organizācija vēl nav panākusi "pilnīgu universitātes profesoru un pasniedzēju sastāva atbrīvošanu no politiski šaubīgiem un nepietiekami kvalificētiem cilvēkiem". Tāpēc LVU kompartijas organizācija nolēma: "Panākt Universitātes kolektīva iztīrīšanu no antipartejiskām un politisko uzticamību neieguvušajām personām."[141]

c) Mācībspēku korpusa tālākā politiskā "pāraudzināšana" un "tīrīšana"

Izpildot LK(b)P CK norādījumus, LVU kompartijas organizācija un fakultāšu komunistu organizācijas vairākkārt lēma visus mācībspēkus pāraudzināt komunisma garā, gan uzspiežot politisko izglītību LKP CK Marksisma-ļeņinisma vakara universitātē, dažādos marksisma pulciņos pie fakultātēm, gan patstāvīgi studējot marksisma-ļeņinisma "klasiķu" darbus. LVU Vēstures fakultātes komunisti un komjaunieši 1946. gada 14. decembra sēdē nolēma "Panākt 100 % profesoru pasniedzēju apmācību Marksisma-ļeņinisma vakara universitātē" un "uzdot visiem studēt b. Staļina ģeniālo darbu I un II sējumu".[142] Blakus šai "universitātei", kas bija jāapmeklē visiem mācībspēkiem, notika vēl speciāli politisko lekciju cikli. Sevišķi

138 LVA PA, 788.f., 1.apr., 6.l., 25.lp.
139 Turpat, 9.l., 1.–2.lp.
140 Turpat, 7. l., 61.lp.
141 Turpat, 8.l., 125.–128.lp., 2.paragr.
142 Turpat, 2.apr., 1.l., 83.–85.lp.

enerģiski Marksisma-Ļeņinisma katedra turpināja profesoru un pasniedzēju idejiski politiskā līmeņa "paaugstināšanu". 1947./48. mācību gadā doc. R. Sadovska nolasīja mācībspēkiem lekciju "Ļeņinisms – krievu un pasaules literatūras augstākais sasniegums", bet doc. J. Dīmanis – "Labējie sociāldemokrāti amerikāņu imperiālisma kalpībā".[143] Izpildot LVU kompartijas biroja lēmumu, seši Marksisma-Ļeņinisma katedras mācībspēki bija "piestiprināti fakultātēm, lai organizētu un vadītu fakultāšu profesoru un pasniedzēju sastāva idejiski politisko līmeni"[144], tā veicot politisko komisāru darbu fakultātēs.

No trim minētajām politiskās izglītības formām gan laika patēriņa, gan sekojošo eksāmenu dēļ visnepatīkamākā mācībspēkiem bija Marksisma-Ļeņinisma universitāte, kurā parasti bija spiesta iet kāda piektā daļa mācībspēku un vēlāk studijas atkārtot. Divas trešdaļas parasti studēja patstāvīgi pēc kompartijas biroju apstiprinātiem plāniem vai apmeklēja politiskos pulciņus. Tikai 1947.–1948. gadā vien Marksisma-Ļeņinisma vakara universitāti bija beiguši 120, bet 1949. gadā tajā vēl mācījās 135 mācībspēki. 1950. gadā, kā minēts PSRS AI ministra 1950. gada 20. decembra pavēlē, Marksisma-Ļeņinisma universitātē no 447 LVU mācībspēkiem mācoties tikai 69 (15,4 %). Marksisma-Ļeņinisma universitāti beigušie un citi mācībspēki "patstāvīgi strādā pie marksisma-Ļeņinisma klasiķu darbiem".

Taču marksisma-Ļeņinisma "studijas" vien nenodrošināja mācībspēku darbu LVU. Vispirms pret ievērojamākajiem vecajiem mācībspēkiem LK(b)P CK vērsa spēcīgu psiholoģisku teroru. Parasti šajā terora sistēmā bija trīs pakāpes. Pirmkārt, "darbaļaudis" izvirzīja jautājumu kompartijas slēgtajās sēdēs un augstākajos preses izdevumos. Otrkārt, visiem LVU vecajiem mācībspēkiem bija jārīko publiski paškritikas vakari. Aicinājumus piedalīties šādos vakaros publicēja presē. "Grēku nožēlotājs", kā redzēsim vēlāk, lasīja referātu un publicēja savas grēku nožēlošanas tēzes. Treškārt, no kompartijas biedru uzvedības šajos paškritikas vakaros varēja saprast, vai komunisti ir apmierināti ar grēcinieka "pelnu kaisīšanu" sev uz galvas vai nē. Komunisti uzvedās atkarībā no tā, vai kompartijas sapulcē nolemts no mācībspēka atbrīvoties vai publiski izķengāt un atļaut strādāt, it īpaši tad, ja nebija kam šo priekšmetu lasīt.

Jau 1946. gada 18. decembra sanāksmē Vēstures fakultātes 13 komunisti un komjaunieši pēc doc. S. Dūdeles ziņojuma, ka vecākais pasniedzējs T. Zeids lasa lekcijas pēc prof. A. Švābes konspektiem, nolēma "panākt, lai tuvākajā laikā bezpartejiskie pasniedzēji, kuri strādāja vecajos laikos, uzstātos ar savu agrāko darbu un koncepciju kritiku". Kaut arī partijas organizācija nolēma sekot mācībspēku darbam ar studentu palīdzību, 1946. gada 14. decembra sēdē bija spiesta atzīt, ka komjauniešiem "līdz šim nav ietekmes uz bezpartejiskajiem un nacionālistiskie iespaidi līdz šim spēcīgāki par mūsu ietekmēm".[145] Taču, piespiežot mācīb-

143 Отчет кафедры марксизма-ленинизма ЛГУ за 1947/48 учебный год. – LVA, 1340.f., 10.apr., 54.l., 27.lp. Tā zināmā mērā bija doc. J. Dīmaņa paškritika, jo 30. gados viņš vainots Krievijā radikālismā – trockismā.

144 Отчет кафедры марксизма-ленинизма ЛГУ за 1947/48 учебный год. – LVA, 1340.f., 10.apr., 54.l., 29.lp.

145 LVA PA, 788.f., 2.apr., 1.l., 22.lp.

spēkus publiski nožēlot grēkus, kompartijniekiem, ja docētājs vēl "studēja" marksismu-ļeņinismu un nebija "šķiriski svešs", atbrīvoties no šādiem "kadriem" nebija viegli. Tomēr atlaida arī pēc publiskas grēksūdzes, ja komunisti necerēja uz auglīgu sadarbību. Jurists prof. Roberts Akmentiņš (1880–1956) LVU Lielajā aulā tika pazemojoši gānīts un pēc tam atlaists no darba LVU.[146]

Profesors Jānis Alberts Jansons (1892–1971)

Vēstures fakultātes kompartijas organizācija pēc partorga atskaites par darbu 1946./47. mācību gadā kā trūkumu konstatēja, ka "nav uzsākta buržuāziskā nacionālisma viltojumu un savu kļūdu kritika" (Stepermanis, Zeids, Lukstiņš). Šie mācībspēki pēc padomju varas atjaunošanas nav publicējuši nekādus zinātniskus darbus, "tāpēc viņi ideoloģiski nav pārkārtojušies un baidās atklāt savu politisko seju". Fakultātes kompartijas organizācija uzdeva dekānam doc. K. Blūzmanim "pieprasīt no tiem mācībspēkiem, kas strādājuši buržuāziskajā Latvijā, uzstāties ar buržuāziski nacionālistiskās ideoloģijas un savu personīgo kļūdu kritiku"[147].

Filoloģijas fakultātes dekāns prof. R. Pelše 1948. gada 7. jūnijā LVU dekānu padomes sēdē ziņoja, ka fakultātē sastopamas grūtības, "jo visi mācībspēki nav partijas biedri un nestāv marksistiskās filozofijas un ideoloģijas garā (*Tā tekstā – H.S.*). Fakultātē pieņemta rezolūcija par prof. Dāli, Jansonu un Birkertu, kuriem nepieciešams uzstāties ar publisku paškritiku par saviem darbiem."[148]

Grēku nožēlošana un "pelnu kaisīšana" uz galvas, lai paliktu darbā, bija neizbēgama. LU vecajiem mācībspēkiem tika organizēti publiski paškritikas vakari. Šiem vakariem izziņoja vietu (klausītavu), laiku, un vainīgais publicēja savas tēzes. Tās parasti bija pavairotas mašīnrakstā uz dažām lappusēm. Tēzēs vecais mācībspēks "atzinās" savos grēkos, ka agrāk sekojis buržuāziskās ārzemju zinātnes tradīcijām, kas visas kļūdainas, un no tām paškritiski ne tikai atsakas, bet arī nosoda. To viņš izteica arī publiski plašas auditorijas priekšā. Tālāk paškritiķi apņēmās sekot vienīgi "pareizajai" marksisma-ļeņinisma mācībai un tādā garā audzināt studentus.

146 L. Birziņa. LU profesori R. Akmentiņš (1880–1956) un Pauls Mincs (1868–1941). Dzīve un darbība. – Rīga, 1992, 15.lpp.

147 LVA PA, 788.f., 2.apr., 2.l..: Протоколы 1947 г. – 38.–39.lp.

148 Universitātes dekānu padomes sēžu protokoli. – LVA, 1340.f., 10.apr., 6.l., 12.lp.

Paškritikas vakaros piedalījās ne tikai kolēģi, bet arī kompartijas funkcionāri, no impērijas iebraukušie latvieši u.c. Klātesošie dažkārt kritizēja grēcinieku vairāk nekā pats grēku nožēlotājs, jo parasti uzskatīja tā paškritiku par nepietiekamu. Docenta Stepermaņa paškritikas vakarā Vēstures fakultātes dekāns J. Dīmanis teica, ka M. Stepermanis visu vakaru ar cirvi un zāģi staigājot ap savu buržuju laikos uzcelto nepareizo būdu, grasīdamies to nojaukt, bet to neizdara. Paškritikas vakari bija prof. P. Dālem, doc. G. Lukstiņam, doc. T. Zeidam un citiem mācībspēkiem. LU mācībspēkiem komunistu uzspiestās paškritikas dažkārt tika publicētas LK(b)P CK "orgānā" "Padomju Latvijas Boļševiks". 1948. gada 7. jūnija LVU dekānu padomes sēdē Vēstures fakultātes dekāne S. Dūdele ziņoja, ka doc. M. Stepermanis jau ir "izvedis kritiku", taču tas nav pietiekami. "Mācīdamies pēc franču skolas, viņš vēl nav apguvis marksistisko metodi, tādēļ nepieciešami izvest kritiku kā par franču skolu, tā savām kļūdām."[149]

Šī paškritika un ķengāšanās presē bija pazemojoša mācībspēkiem, bojāja viņu veselību un nedeva iespēju strādāt ar pilnu atdevi. Visas šīs izdarības atgādināja komunistu organizētās publiskās prāvas, taču tām parasti nebija tūlītēju rezultātu. LVU rektors prof. M. Kadeks atskaitē par 1947./48. mācību gadu rakstīja, ka "dažādu antizinātnisku teoriju nepārtraukta kritika un paškritika maz palīdzēja. .. Pozitīvi universitātes darbu ietekmēja to personu atbrīvošana no darba, kuras sludināja svešu ideoloģiju."[150]

Universitātes mācībspēku korpusā pēckara gados turpinājās divi ārēji pretēji, bet pēc būtības viens vienīgs Universitātes sovjetizācijas process. "No Universitātes personāla kopā atskaitīti 67 cilvēki, tai skaitā 11 cilvēku (14,5 %) kā neatbilstoši Universitātei kvalifikācijas un ideoloģijas ziņā," rakstīja rektors 1947./48. mācību gada atskaitē.[151] Mācībspēkus pārbaudījušas "direktīvo iestāžu" komisijas un atzinušas tos par "necienīgiem strādāt padomju augstskolā". Tajā pašā mācību gadā par profesoriem Universitātē tika pieņemti Vissavienības konkursā uzvarējušie un no PSRS AIM nosūtītie katedru vadītāji: prof. Nikolajs Hodjakovs, prof. Konstantins Bogojavļenskis, prof. Vasilijs Zdravomislovs un politekonomijas profesors Nikolajs Kovaļevskis. "Importēti" tika docents Zelinskis un doc. Sosnovska. Kopā LVU tika pieņemti 88 "piemēroti" cilvēki. Tā rezultātā no 566 mācībspēkiem 99 jau bija komunisti un 3 kandidāti (18,2 %). Tātad jau katrs piektais LVU mācībspēks bija komunists.

d) Mācībspēku korpusa lielās politiskās "tīrīšanas" 1949.–1950. gadā

LVU veco un arī jauno, politiski nepieņemamo mācībspēku tīrīšanu noteica vismaz trīs faktori. Pirmkārt, tā bija VK(b)P CK tradicionālā attieksme pret "buržuāziskajiem speciālistiem", kas PSRS bija izstrādāta un īstenota jau gandrīz 30 gadus. Šo politiku realizēja LK(b)P CK, kura pieļāva tikai divas iespējas – vai nu "pāraugt" par komunisma ideju paudējiem, vai aiziet no darba.

149 LVU dekānu padomes protokoli. – LVA, 1340.f., 10.apr., 6.l., 12.lp.
150 LVA, 1340.f., 10.apr., 54.l., 9.lp.
151 Turpat, 4.lp.

LVU mācībspēku darbu ietekmēja Maskavas ideoloģiskās kampaņas. 1948. gada 11. decembrī "Pravda" publicēja ievadrakstu "Zinātnisko kadru sagatavošana un audzināšana". Pēc nedēļas L. Samoilova laikrakstā "Sovetskaja Latvija" publicēja rakstu "Par dažiem trūkumiem jauno zinātnieku kadru sagatavošanā". Pirmām kārtām šeit tika kritizēta LVU. LVU 59 aspiranti vāji mācās marksismu-ļeņinismu, vadītāji aspirantu darbu vāji kontrolē vai vispār nespēj kontrolēt, jo atrodas Rietumu ietekmē (piem., valodnieki). Šai kritikai nevarēja neatsaukties LVU mācību prorektors (vēlāk rektors) J. Jurgens. "Šajā mācību gadā, "rakstīja J. Jurgens atskaitē par 1948./49. mācību gadu, "visraksturīgāko un atklātāko klanīšanos buržuāziskās zinātnes un kultūras priekšā parādīja Tiltu būves katedras vadītājs profesors tehnisko zinātņu doktors Arturs Friča dēls Tramdahs, kurš savās lekcijās neatklāja padomju tehnikas un tiltu būves sasniegumus, bet pieveda piemērus no Vācijas un citu kapitālistisko zemju prakses."[152] No katedras vadītāja amata A. Tramdahs tika atlaists. Mācībspēku politiskās tīrīšanas Universitātē gan ierobežoja mācībspēku trūkums Latvijā un reizē ar to vairāku kursu mācīšanas iespējas. Rektors J. Jurgens atskaitē par 1948./49. mācību gadu rakstīja: "Universitātes papildināšana ar nepieciešamajiem kadriem tuvākajā laikā iespējama tikai, piekomandējot tos caur PSRS AIM, jo kadru uz vietas trūkst un sagatavošana caur aspirantūru prasa diezgan ilgstošu laiku. .. Profesoru pasniedzēju sastāva ļoti liela daļa atradās okupētajā teritorijā".[153] Tādi bija 315 štata mācībspēki un 11 aizvietotāji – 58,7 % no mācībspēkiem.

VK(b)P okupētajā teritorijā dzīvojošo cilvēku vispārējā nosodījuma laikā šī politiski bīstamā pazīme liecināja, ka LVU mācībspēku vidū bija saglabājušies ap 58,7 % Latvijas pilsoņu.

Latvijas Valsts universitāte, runājot tās rektora J. Jurgena vārdiem, bija "republikas galvenā speciālistu un partijas kadru kaltuve"[154], tāpēc kompartija tai meklēja pareizus kalējus. Tas izpaudās ne tikai lielā kadru maiņā (*6. tabula*), bet arī tajā apstāklī, ka skaitliski lielāka mācībspēku daļa tika atbrīvota no darba, nekā pieņemta darbā (8,8 %). Tas izpaudās arī lielākā darba savienotāju skaitā, jo kompartijai uzticamos cilvēkus pieņēma darbā vienlaikus vairākās vietās.

Neraugoties uz LVU mācībspēku atbrīvošanām, Maskavas galvenā ideoloģiskā komisāra A. Pelšes dusmas nemazinājās. Viņš aicināja vērsties ne tikai pret tiem mācībspēkiem, kas LVU strādāja, bet arī pret tiem, kuri bija trimdā. LK(b)P X kongresā 1949. gada 24.–27. janvārī CK sekretārs A. Pelše aicināja atmaskot LU vēstures profesorus Arvedu Švābi, Augustu Tenteli u.c. Kaut arī daži no viņiem bija emigrējuši, taču "viņu ideālistiskās un nacionālistiskās koncepcijas neemigrēja no Latvijas. .. Bez ceremonijām ignorējot vēstures faktus, A. Švābe runā par it kā labvēlīgo Rietumu ietekmi uz latviešu tautas likteņiem. Bet kāpēc tad mūsu vēsturnieki visā nopietnībā neatmasko šo neganto nacionālistu un vēstures viltotāju? Līdz šim nav parādījies neviens nopietns zinātnisks raksts, kas veltīts lielajiem, patiesajiem latviešu tautas

152 Отчет ЛГУ за 1948/49 учебный год. – LVA, 1340.f., 10.apr., 55.l., 5.lp.
153 LVA, 1340.f., 10.apr., 55.l., 5.–6.lp.
154 LVA PA, 788.f., 1.apr., 20.l., 67.lp.

11. tabula

LVU 1948./49. mācību gadā pieņemtie un atlaistie mācībspēki[155]

Nr. p. k.	Amats	Pieņemti		Atlaisti		Faktiski + savienotāji	Štatā + savienotāji
		Abs.	%	Abs.	%		
1.	Profesori	2	4,2	7	14,6	48+2	73+4
2.	Docenti	3	5,0	3	5,0	60+13	119+8
3.	Vec. pasniedzēji	12	7,4	19	11,8	161+25	159+4
4.	Pasniedzēji	21	30,4	25	36,2	69+4	73
5.	Zinātniskie līdzstrādnieki	1		0			
6.	Asistenti	3	1,8	11	6,9	158+15	142
Kopā		**49**	**8,8**	**65**	**11,7**	**555**	**566**

sakariem ar Austrumiem, kam bija izšķiroša nozīme latviešu tautas dzīvē, sakariem ar lielo krievu tautu. .. Ne Rietumi, bet Austrumi glāba latviešu tautu no bojā ejas."[156] Ekonomisti nekritizējot prof. K. Balodi, A. Aizsilnieku, M. Skujenieku. A. Pelšes aicinājums kritizēt konkrētas personas bija pretrunā ar oficiālo aizliegumu viņus un viņu darbus pieminēt, jo tas nozīmēja "ienaidnieku pacelšanu uz vairoga". Bet – kas nebija atļauts vērsim, bija atļauts Jupiteram.

Toni LVU mācībspēku politiskajā ģenerāltīrīšanā 1949. gadā uzdeva Maskava. Tā bija PSRS AI ministra S. Kaftanova 1949. gada 9. jūnija pavēle Nr. 698 "Par lieliem trūkumiem Latvijas Valsts universitātes darbā un pasākumiem to novēršanai", kura sekoja plašai Maskavas pārbaudei Universitātē. "Starp profesoriem un pasniedzējiem," teikts šajā pavēlē, "sastopamas personas, kuras savā mācību un zinātniskajā darbā propagandē buržuāziski nacionālistiskus uzskatus. Daudzu profesoru un pasniedzēju lekcijas un semināmodarbības cieš no apoloģētisma, buržuāziskā objektīvisma un pēc sava satura nenodrošina studentu audzināšanu padomju ideoloģijas garā." Minētā pavēle lika rektoram "novērst uzrādītos lielos trūkumus un radikāli uzlabot mācību, zinātnisko un idejiski audzinošo darbu", vadoties no VK(b)P CK norādījumiem ideoloģiskajos jautājumos. "Pilnīgi atmaskot un sabiedriski nosodīt buržuāziskā nacionālisma, kosmopolītisma un klanīšanās Rietumu priekšā izpausmes mācību, zinātniski pētnieciskā darbā, kas novērojams atsevišķiem profesoriem un pasniedzējiem. Veikt nepieciešamo kontroli par visu veidu lekciju un semināru nodarbību un visu veidu mācību darbu, kā arī veikt 1949. gada jūnijā – jūlijā profesoru-pasniedzēju atestāciju un atestācijas materiālus līdz 1949. gada 1. augustam iesniegt apstiprināšanai ministrijā."[157] Pavēle lika viena mēneša laikā nomainīt bioloģijas, ģeoloģijas-ģeogrāfijas, filoloģijas, juridiskās, inženieru, vēstures, fizikas-matemātikas un ekonomikas fakultāšu dekānus un

155 Отчет ЛГУ за 1948/49 учебный год. – LVA, 1340.f., 10.apr., 55.l., 3.lp.

156 Стенограммы X съезда КП(б) Латвии, 24–27 января 1949 г. – LVA PA, 101.f., 12.apr., 2.l., 169.lp.

157 Latvijas Universitātes arhīvs. – PSRS Izglītības ministrijas pavēles, 1945.–1950.g. – LVA, 1340. f., 10.apr., 51.l., 72.–83.lp.

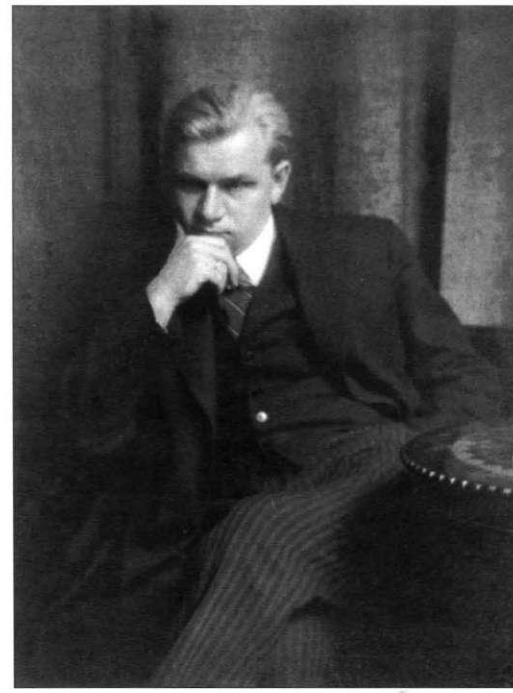

Profesors Arveds Švābe (1888–1959)

piesūtīt jaunos kandidātus apstiprināšanai PSRS AIM. Tika uzdots sūtīt pastāvīgā darbā uz LVU no PSRS "vecajām" republikām mācībspēkus, regulāri komandēt LVU mācībspēkus uz Maskavas un Ļeņingradas augstskolām, brīvdienās organizēt studentu ekskursijas uz Maskavu un Ļeņingradu, kur viņiem "lasītu lekcijas par jaunākajiem padomju zinātnes un tehnikas sasniegumiem. LVU Centrālajai bibliotēkai piešķirt no Maskavas un Ļeņingradas 63000 marksistiski pareizu grāmatu."

Nekavējoši sekoja pavēles apspriešana LVU Padomes sēdē. 1949. gada 13. jūnijā rektora prof. M. Kadeka atvaļinājuma laikā LVU lielajā aulā bija pulcējusies Padome, mācībspēki, LK(b)P CK sekretārs A. Pelše un LVU partorganizācijas sekretārs A. Voss, kuriem bija izdevies pierādīt, ka nepakļāvīgais rektors M. Kadeks nekam neder. Sēdi atklāja J. Jurgens, un tajā uzstājās 10 runātāji, kurus varētu iedalīt trijās daļās, taču visi, sekojot tā laika tradīcijai, slavēja pavēles lielo nozīmi LVU darba uzlabošanā. Pirmkārt, runāja izcili mācībspēki (prof. P. Galenieks, prof. G. Vanags, prof. J. Endzelīns, prof. E. Štālbergs, prof. A. Tramdahs). Otrkārt, tie bija maznozīmīgāki mācībspēki (doc. J. Niedre, doc. J. Dīmanis, prorektors K. Plaude). Treškārt, starp runātājiem, kas atbalstīja Maskavas pavēli, bija izteikti kompartokrāti (A.Menniks, K. Pugo). Otrās un trešās grupas runātāji bez ierunām aicināja izpildīt visus centra norādījumus, pat izvirzot savas iniciatīvas, pirmās grupas runātāji runāja par novecojušo aparatūru (prof. G. Vanags). Prof. Endzelīns oponēja prof. P. Galeniekam, ka aspiranti jāsūta mācīties uz Maskavu un Ļeņingradu, norādot, ka viņš nevienu nevar aizsūtīt, jo tur ir ļoti maz cilvēku, kuri pēta latviešu valodu. Maskavā pētot galvenokārt krievu valodas dialektus, ko Latvijā dara reti. Pieņemtajā rezolūcijā Padome piekrita radikāli uzlabot LVU darbu, sekojot VK(b)P CK norādījumiem ideoloģijas jautājumos, tāpat sekojot LK(b)P CK 1946. gada 4. oktobra, 1946. gada 3. decembra un 1948. gada 13. janvāra lēmumiem. Pirmais uzdevums: veikt pasākumus, kuri "pilnīgi atmaskotu un pakļautu sabiedrības nosodījumam ikkatru buržuāziskā nacionālisma izpausmi, tāpat kosmopolītisma, klanīšanās buržuāziskās pseidozinātnes priekšā izpausmi mācību, zinātniskajā, atsevišķu profesoru un pasniedzēju darbā".[158] Lēmumā bija

158 Протокол Nr. 400 заседания Совета Латвийского государственного университета. 13 июня 1949 г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 14.l., 4.lp.

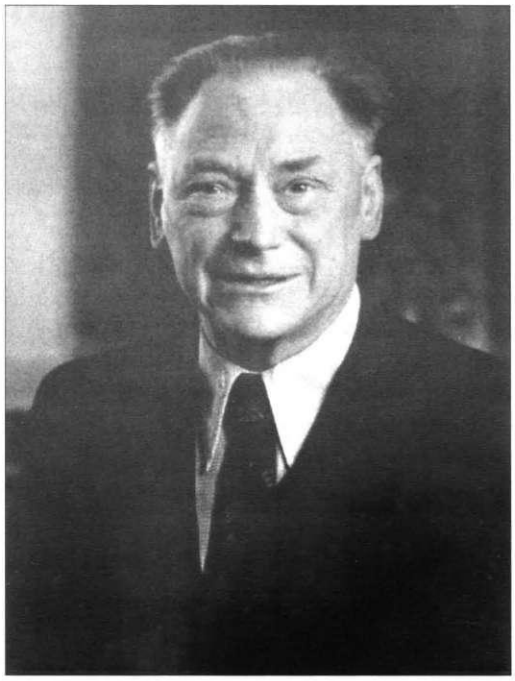

Profesors Gustavs Vanags (1891–1965)

paredzēts risināt arī vairākus lietišķus LVU darba jautājumus: pabeigt mācību programmu izstrādāšanu, organizēt grāmatu sagādi Maskavā un Ļeņingradā u.c.

PSRS AIM 1949. gada 8. jūnija pavēle "Par lieliem trūkumiem LVU darbā" uzdeva 1949. gada jūnijā – jūlijā veikt mācībspēku atestāciju un atestācijas materiālus iesniegt PSRS AIM līdz 1949. gada 1. augustam. Līdz 1949.gada 15.jūlijam iesniegt ministrijā apstiprināšanai Latvijas vēstures, latviešu valodas un folkloras programmas. Katedru vadītāju, fakultāšu dekānu, viņu vietnieku un profesoru un pasniedzēju sastāva atestācijai Universitātes vispārējās katedrās PSRS AIM Universitāšu galvenā pārvalde 1949. gada 8. jūnijā apstiprināja komisiju. Par priekšsēdētāju iecēla rektora vietas izpildītāju J. Jurgenu, par priekšsēdētāja vietnieku – profesoru K. Plaudi, par locekļiem – LVU kompartijas organizācijas sekretāru K. Pugo, LVU arodbiedrības priekšsēdētāju A. Dekmeročinu, LVU kadru daļas priekšnieku H. Krūzkopu un LVU zinātnisko sekretāru J. Āboliņu – par atbildīgo sekretāru. Ar rektora 1949. gada 25. jūlija pavēli Nr. 108/1202 personālsastāva atestācijai izveidoja 15 apakškomisijas ar uzdevumu pārbaudīt atestējamā "politisko un sociālo sagatavotību, atestējamā darba vērtējumu savu zināšanu celšanā kā specialitātē, tā arī marksisma-ļeņinisma teorijas nozarē". Atestācijas komisijas četru piecu cilvēku sastāvā parasti vadīja pazīstami Universitātes mācībspēki (prof. P. Galenieks, prof. G. Vanags u.c.). Viņu vietnieki bija LVU fakultāšu kompartijas organizāciju sekretāri un citi politiski uzticami ļaudis, parasti – kompartijas biedri. LVU Vēstures fakultātes mācībspēkus atestēja dekāns J. Dīmanis, kompartijas sekretāre M. Konovalova, docenti A. Drīzulis un K. Ginters. Šīm 15 komisijām tika uzdots līdz 1949. gada 5. jūlijam – desmit dienu laikā – veikt atestāciju. Ķīmijas fakultātes komisija prof. G. Vanaga vadībā, acīmredzot nesaņemot fakultātes kompartijas sekretāra aspiranta L. Zalukajeva un docenta J. Eiduka iebildumus, divu dienu laikā atestēja visus fakultātes mācībspēkus un sarakstu iesniedza rektoram. LVU rektors ar 1949. gada 28. jūnija pavēli visus Ķīmijas fakultātes atestācijas materiālus atdeva atpakaļ komisijai, uzdodot "komisijas priekšsēdētājam profesoram Vanagam G. triju dienu laikā atestācijas materiālus pārstrādāt". Atestāciju komisiju materiāli arhīvos līdz šim nav atrasti, taču, spriežot pēc tā, ka atestācija bija sākums LVU profesoru un pārējā personāla plašai politiskai tīrīšanai, savu izšķirošo vārdu teikusi LVU partijas komiteja, LK(b)P CK un LPSR VDM. Visus

mācībspēku atestācijas materiālus pēc saņemšanas no fakultātēm izskatīja LVU atestācijas komisija. Pēc tās lēmuma mācībspēku sarakstus ar komisijas atzinumiem[159] – atlaist, censties pāraudzināt vai atbrīvot no darba – LVU kadru daļa sūtīja uz Maskavu PSRS AIM, kura tad izdeva pavēli par mācībspēku apstiprināšanu. Tā PSRS AIM 1949. gada 28. jūnijā izdeva pavēli Nr. 777/5 (pavēle bija ar vairākiem turpinājumiem), ar kuru politiski uzticamus mācībspēkus apstiprināja 1949./1950. mācību gadam darbam LVU. Ar minēto 1949. gada 28. jūnija pavēli AIM apstiprināja 89 LVU mācībspēkus, nosakot mācību slodzi un algu, Bioloģijas, Fizikas un matemātikas, Ģeoloģijas un ģeogrāfijas un Vēstures fakultātē. LVU rektors J. Jurgens saskaņā ar šo pavēli izdeva 1949. gada 30. augustā pavēli Nr. 172/1266, ar ko šos mācībspēkus pieņēma darbā. Taču vairākus mācībspēkus arī no "izfiltrētajiem" kompartokrātija vēlāk pamanījās atlaist (doc. G. Lukstiņu, doc. v. i. R. Malvesu, vec. pasn. A. Salmiņu u.c.).

Šīs personālsastāva politiskās tīrīšanas bija organizējis LVU rektora v.i. J. Jurgens rektora prof. M. Kadeka slimības atvaļinājuma laikā. Atgriezies no atvaļinājuma 1949. gada 28. jūlijā un redzot personālsastāva politiskās tīrīšanas pasākumus, M. Kadeks ar 1949. gada 30. jūliju aizgāja atvaļinājumā uz 72 dienām, rektora pienākumus uzdodot pildīt mācību prorektoram J. Jurgenam. LVU padomizēšana un masveida kadru tīrīšana sākās, kad rektora M. Kadeka vietā 1949. gadā stājās Jānis Jurgens.

LVU šī akcija, kā redzēsim, tika īstenota ar sevišķu asumu, tomēr šo pasākumu, protams, ar LPSR VDM palīdzību, organizēja LK(b)P CK vienlaikus arī LPSR ZA, LLA un citās zinātniskajās un augstākajās mācību iestādēs. Laika ziņā šīs politiskās tīrīšanas gan gāja pa priekšu, gan sekoja 1949. gada 25. marta Latvijas cilvēku izvešanām uz Sibīriju. LVU tika atlaisti, pirmkārt, labākie mācībspēki, kuri nebija komunistu līdzskrējēji, taču 1949. gada 25. martā netika izvesti uz Sibīriju kādu politisku pārkāpumu vai savas "kaitīgās" sociālās izcelsmes dēļ. Otrkārt, tika atlaisti arī topošie mācībspēki – aspiranti, kuri neizrādīja līdzskriešanas tendences.

12. tabula

LVU mācībspēku, darbinieku un studentu politiskās "tīrīšanas" rezultāti (1949. gada 1. janvāris – 1950. gada 29. jūlijs)[160]

Nr.	LU darbinieki	Skaits 1949.gada 1. janvārī	Atlaisti (atskaitīti) līdz 1950. gada 29. aug.	%
1.	Mācībspēki	589	121	20,0
2.	Mācību palīgpersonāls	198	74	37,4
3.	Administratīvi saimnieciskie darbinieki	363	56	15,4
4.	Studenti (atskaitīti 1944.–1948. g.)	5 092	866	17,0

159 LVA PA, 788.f., 1.apr., 9.l., 110. u. c. lp.
160 Turpat, 101.f., 13.apr., 73.l., 19.–20.lp.

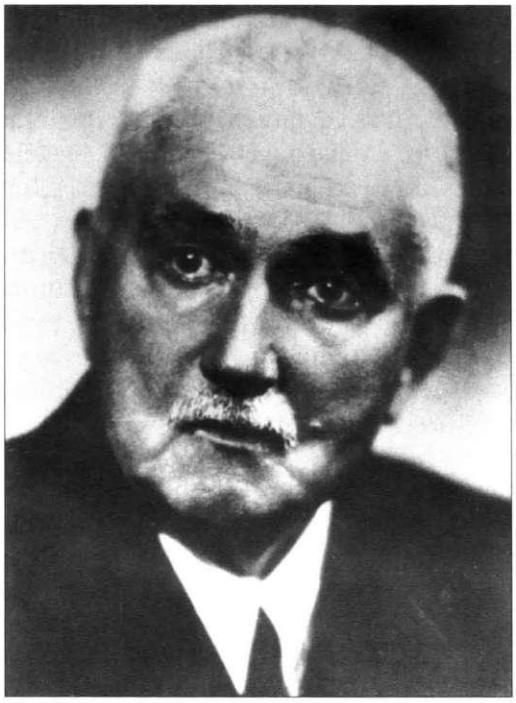

Profesors Jānis Endzelīns (1873–1961)

12. tabulā, kas sastādīta pēc LVU rektora prof. J. Jurgena slepenajā izziņā LK(b)P CK[161] sniegtajiem datiem, redzam, ka nepilna pusotra gada laikā (tīrīšana sākta 1949. gada martā) atbrīvots kā "sociāli svešs" 121 (20 %) mācībspēks. Taču, kā ziņoja rektors, "pārbaudēs un darbinieku izpētē atklāti 135, t.i., 23 %, šķiriski svešu, pretpadomju noskaņojuma un citu buržuāzisko nacionālistu mācībspēku sastāvā".[162] Tātad 14 "buržuāziskie nacionālisti" vēl strādāja Universitātē par mācībspēkiem. Rektors taisnojās, ka politiskās tīrīšanas Universitātē sagādājušas grūtības, pirmkārt, tāpēc, ka "šo svešo elementu lielākā daļa nodarbībās uzvedās ļoti lojāli, bet personiskās sarunās un konsultācijās individuāli [kaitīgi] apstrādāja jaunatni". Rektors atzinās, ka mācībspēku atbrīvošanai izmantoti komjauniešu un studentu vidū iefiltrēto aģentu ziņojumi. Par otru iemeslu, kas viņam nav ļāvis "vienā rāvienā atbrīvoties no šī buržuāziski fašistiskā draņķa"[163], bijusi nepieciešamība atrast labus padomju speciālistus, izvirzot "spējīgu un mums pakļāvīgu jaunatni". Pie tam pirms katra pazīstama buržuāziskā nacionālista iztrenkšanas rektors organizējis viņa "uzskatu idejisku sagrāvi" un atmaskošanu, ar šo piemēru audzinot studentus un tos buržuāziskos speciālistus, kuri "grib ar mums sastrādāt". Treškārt, politiskās tīrīšanas traucējusi bezpartejiskā LVU kadru daļas vadītāja Stepanoviča, kuru izmantojuši arī rektorātā strādājošie "politiskie blēži"[164], kā, piemēram, rektora ilggadīgā lietu pārvaldniece Lilija Kosa, kura "iznīcinājusi kompromitējošus materiālus par mācībspēkiem".

LVU rektora J. Jurgena izziņā par atbrīvotajiem darbiniekiem politisko "tīrīšanu" rezultātā sniegti 14 mācībspēku, 9 administratīvi saimniecisko darbinieku un 18 darbā pazemināto mācībspēku un citu darbinieku politiskie raksturojumi. No šiem raksturojumiem izriet, ka mācībspēki un citi darbinieki atbrīvoti tikai

161 Секретно. ЦК КП(б) Латвии. Справка (о кадрах Латвийского государственного университета). – LVA PA, 101.f., 13.apr., 73.l., 19.lp.

162 Секретно. ЦК КП(б) Латвии. Справка (о кадрах Латвийского государственного университета). – LVA PA, 101.f., 13.apr., 73.l., 19.lp. Publicēta žurnālā "Latvijas Vēsture".– 1998. – Nr.1.

163 "Нельзя было очиститься одним взмахом от этой буржуазно-фашистской нечести" – LVA PA , 101.f., 13.apr., 73.l., 23.lp.

164 "политические жулики"

politisku uzskatu dēļ – neatkarīgi no viņu nopelniem un nozīmes zinātniskajā un pedagoģiskajā darbā. Latviešu valodas katedras vadītājs prof. J. Endzelīns atbrīvots, lai gan viņš bija PSRS ZA korespondētājloceklis un Latvijas PSR ZA īstenais loceklis, kā "pārliecināts latviešu buržuāziskais nacionālists, atklāti uzstājies pret padomju valodas zinātni"[165]. Kaut arī prof. J. Endzelīns bija antikomunists un to zināja tiklab viņš, kā komunisti, kuri centās viņu padzīt no LVU profesūras, tomēr nebija tik vienkārši panākt izcilā zinātnieka aiziešanu no LVU. Pret profesoru J. Endzelīnu, izmantojot komunistisko pretendzelīnisko konjunktūru, aktīvi darbojās bijušie t.s. endzelīnisti un arī profesora skolnieki, kuri gribēja ieņemt viņa vai viņam līdzīgu vietu, ja ne uzreiz profesūrā, tad kādā zemākā vietā. Pēdējo pilienu prof. J. Endzelīna aiziešanai pielika komjauniete L. Kļaviņa (vēlāk Spriņģe), kura komjaunatnes organizācijas vārdā bija lūgusi fakultātes dekānam Ņikiškinam atbrīvot profesoru viņa nemarksistisko lekciju dēļ. Lēmumu par prof. J. Endzelīna atbrīvošanu 1950. gada 1. aprīlī IV kursam lasītās baltu salīdzināmās valodniecības lekcijas starpbrīdī profesoram bija paziņojis fakultātes dekāns. Prof. J. Endzelīns tūlīt uzrakstīja atlūgumu. Pēc lekcijas nolasīšanas J. Endzelīns sarūgtinājumā un satraukumā bija pateicis pēdējos vārdus LVU studentiem: "Man jūs neesat vajadzīgi," – un stingriem soļiem atstājis klausītavu.[166] No LVU kā politiski vajātais bija aizgājis izcilākais latviešu valodnieks, kas atstājis dziļu vagu gan baltu valodniecības druvā ar savu nodibināto endzelīnistu skolu, gan savos studentos. "Jo ilgāks laiks paiet, kopš es beidzu baltu filoloģijas nodaļu," – 1938. gadā rakstīja Zenta Mauriņa (1897–1978), "jo skaidrāk es saredzu tā sava skolotāja diženumu, kas mūsu tautu, šļupstošu bērnu, iemācījis pareizi runāt un kas saviem skolniekiem rādījis, ka jāiet savs ceļš ar paceltu galvu, par spīti šķēršļiem, zaimiem un asajam vientulības vējam."[167]

Arī Arhitektūras fakultātes Arhitektūras projektēšanas katedras vadītājs E. Štālbergs bija Latvijas PSR ZA īstenais loceklis, bet tika atbrīvots, jo "audzināja studentus formālisma un konstruktīvisma garā"[168]. LVU 1949./50. mācību gada atskaitē minēts, ka no darba atbrīvots arhitektūras projektēšanas katedras vadītājs prof. Štālbergs, "kurš nepārtrauca ievazāt buržuāziski nacionālistiskus uzskatus, klanoties sabrukušajai Rietumu arhitektūrai un formālismam"[169]. Filoloģijas fakultātes pasniedzējs V. Vanags atbrīvots "kā latviešu buržuāziskais nacionālists, cieši saistīts ar nacionālistisko pagrīdi un tās bruņotajām bandām".[170] Arī Filoloģijas fakultātes pasniedzējs A. Vilsons atbrīvots kā "latviešu buržuāziskais nacionālists. Savās lekcijās ievazāja buržuāzisko ideoloģiju un meņševistiskus uzskatus"[171].

Otrkārt, tika atlaisti mācībspēki, kuri bija darbojušies kādās reliģiskās organizācijās. Mehānikas fakultātes vecākais pasniedzējs N. Efross sastāvējis cionistu

165 LVA PA, 101.f., 13.apr., 73.l., 21.lp.
166 Dr. philol., doc. A. Stikānes atmiņu pieraksts autora rīcībā.
167 Zenta Mauriņa. – Studentu dzīve. – 1938. – Nr. 9. – 296.lpp.
168 Turpat.
169 Отчет ЛГУ за 1949/50 учебный год. – LVA, 1340.f., 10.apr., 56.l., 5.lp.
170 Turpat. – 22.lp.
171 Turpat.

organizācijā. Medicīnas fakultātes asistents J. Meisters "darba savienošanas kārtībā" bijis baptistu sludinātājs. Bibliotēkas direktors A. Ērglis (Žuromskis) mācījies Vatikāna katoļu garīgajā universitātē, savā laikā ticies ar pāvestu.[172] Bibliotēkas galvenais bibliotekārs D. Nesadomovs bijis pareizticīgo mācītājs. Fizikas un matemātikas fakultātes asistents R. Ķipurs bijis adventistu garīgā semināra direktors.

Treškārt, tika atbrīvoti visu bijušo politisko partiju un sabiedrisko organizāciju darbinieki. Filoloģijas fakultātes mākslas zinātņu katedras vadītājs K. Eliass (Švarcs) atbrīvots kā bijušais Krievijas meņševiku partijas CK loceklis (*tā tekstā – H.S.*). Arī Pedagoģijas katedras pasniedzējs J. Bundulis bijis meņševiku partijā. Bioloģijas fakultātes vecākais laborants A. Bērziņš bijis aizsargs. Vēstures fakultātes docents G. Lukstiņš atbrīvots kā aizsargs. LVU galvenais grāmatvedis R. Tālrīts bijis "pērkoņkrustietis". Juristu pasniedzējs D. Bukovskis atbrīvots kā krievu monarhistu organizācijas loceklis.

Ceturtkārt, atbrīvoti mācībspēki un darbinieki, kuriem bija "nepareiza sociālā izcelšanās" vai kuri to slēpuši. Bioloģijas fakultātes laborants A. Mūzis cēlies no kulaku ģimenes, bet viņa brālis bijis aizsargs. Arī Inženierzinātņu fakultātes vecākais pasniedzējs V. Skārds cēlies no kulakiem un "pašam piederējusi 60 ha liela saimniecība". Kara medicīnas katedras docētājs I. Polocks atbrīvots kā Rīgas tabakas fabrikas bijušais līdzīpašnieks. Arhitektūras fakultātes vecākā pasniedzēja A. Reinfelda vecākiem piederējusi kulaku saimniecība, un viņa tuvinieki izsūtīti no Latvijas PSR.

Piektkārt, atlaisti mācībspēki un darbinieki, kuru ģimenes locekļus okupācijas vara bija sodījusi par politiskiem noziegumiem (KK 58. paragrāfs) vai kuru tuvi radi dzīvo ārzemēs. Medicīnas fakultātes terapeitiskās katedras vadītāja vietas izpildītājs Š. Hercbergs, kaut arī bijis ieslodzīts geto un koncentrācijas nometnēs, atbrīvots no darba, jo viņa vecāki izbraukuši uz ārzemēm.

Sestkārt, atlaisti visi ārzemju profesionālo un sabiedrisko organizāciju locekļi. Inženieru fakultātes tiltu celtniecības katedras profesoram A. Tramdaham par vienu no atlaišanas iemesliem minēta ".. sastāvēšana amerikāņu rotariešu klubā (starptautisks spiegu klubs)"[173]. Arī arhitektūras zinātņu kandidāts A. Birznieks sastāvējis šajā "starptautiskajā spiegu klubā" un atlaists, bet Arhitektūras fakultātes docenta P. Bērzkalna atlaišanas iemeslos minēts, ka viņš "buržuāziskā režīma laikā Latvijā sastāvējis Starptautiskajā arhitektu asociācijā, ko finansējusi Francijas valdība (tagad finansē amerikāņu valdība)".

Septītkārt, par iemeslu atbrīvošanai minēta atrašanās Latvijā vācu okupācijas laikā un kāda, pat nepolitiska, amata ieņemšana. Ar tādu iemeslu atlaists Fizikas un matemātikas fakultātes docents A. Apinis, kurš vācu okupācijas laikā strādājis Universitātē.

Pārlūkojot LVU rektora profesora J. Jurgena slepenajā atskaitē minētos mācībspēku un darbinieku atlaišanas cēloņus, varam izdarīt dažus secinājumus.

Pirmkārt, LVU mācībspēku un darbinieku masveidīgajā atbrīvošanā no darba nevienu neapvainoja darba disciplīnas pārkāpumos vai nekvalitatīvā darbā, bet apsū-

172 LVA PA, 101.f., 13.apr., 73.l., 23.lp.
173 Turpat, 26.lp.

dzēja neatbilstībā komunistiskajām dogmām un to prasībām, kas neatbilda cilvēktiesībām. Tāpēc LVU mācībspēku un darbinieku atlaišana uzskatāma par masveidīgu politisku "tīrīšanu", ko veica LVU rektorāts un kompartijas organizācija. Šī politiskā "tīrīšana" bija nelegāla pat no padomju darba likumdošanas viedokļa un neleģitīma starptautisko tiesību aspektā. Otrkārt, politiskajā "tīrīšanā" cieta visu Latvijas pamattautību iedzīvotāji, taču visvairāk Latvijā pēc komunistiskās okupācijas palikušie nedaudzie latviešu tautības mācībspēki. Politisko sodīšanu rezultātā LVU zinātniskais potenciāls gan mācību, gan zinātniskajā darbā gadu desmitiem tā pazeminājās, ka Universitāte nespēja dot nopietnākus zinātniskus pētījumus līdz 60. gadu vidum.

Savā runā LK(b)P CK 3. plēnumā 1949. gada 15.–16. septembrī LVU rektors J. Jurgens ziņoja: "Tikai pēdējos mēnešos mēs izdzinām no mūsu Universitātes vairākus simtus bijušo leģionāru, aizsargu u. c. .. Mēs uzsākām mūsu kadru tīrīšanu atestācijas gaitā un atbrīvojāmies no daudziem nevajadzīgiem mācībspēkiem."[174] Ar tiem vecajiem mācībspēkiem, kuri beiguši Krievijas impērijas ģimnāzijas, sevišķi, ja viņi beidz marksisma-ļeņinisma universitātes un kļūst par "jaunajiem vecajiem"[175], pēc rektora domām, strādāt esot labāk. LVU kompartijas gada kopsapulces rezolūcijā teikts, ka "1949. gadā veikts liels darbs profesoru pasniedzēju sastāva iztīrīšanā no politiski aizdomīgiem elementiem. No profesoru pasniedzēju skaita atbrīvoti 107 cilvēki, bet dažādu iemeslu dēļ atskaitīts 691 students. Profesoru pasniedzēju nostiprināšanai partijas organizācija panāca 38 cilvēku atsūtīšanu no citām mācību iestādēm [brālīgajās republikās]"[176]. No šīs rezolūcijas saprotams, ka LVU komunisti bija apmierināti ar lielajām politiskajām "tīrīšanām".

Taču arī šīs politiskās "tīrīšanas" stingrākie komunisti uzskatīja par nepietiekamām. LKP CK X plēnumā 1951. gada 21. oktobrī J. Ostrovs aicināja meklēt buržuāziskos nacionālistus ne tikai starp bezpartejiskajiem, bet arī starp komunistiem, pakļaujot tos kritikai. "Mums agrāk bija un ir arī tagad buržuāziskā nacionālisma izpausmes," teica J. Ostrovs, "ne tikai starp zinātnisko iestāžu un augstskolu bezpartejiskajiem darbiniekiem, Izglītības ministrijā, padomju orgānos, bet arī starp dažiem partijas biedriem."[177]

Mūsu rīcībā, pirmkārt, pašreiz nav dokumentālu materiālu par LVU mācībspēku korpusa politisko "tīrīšanu" tiešajiem cēloņiem un norisi. Nav šaubu, ka "tīrīšanas" darbu nespēja veikt Universitātes kompartijas organizācija un kadru daļa, kaut arī tās šo darbu tieši izpildīja. Mācībspēku biogrāfiju, lekciju satura un politiskā noskaņojuma izsekošanā nenoliedzami piedalījās LK(b)P CK, LPSR VDM aģentūra. LPSR IeTK 1945.–1949. gadā LK(b)P CK uzdevumā bija pārbaudījusi 2000 pazīstamāko darbinieku.[178] Otrkārt, acīmredzot – tas nav gadījums, ka LVU mācību

174 Стенограмма 3 пленума ЦК КП(б) Латвии от 15–16 сентября 1949 г. – LVA PA, 101.f., 12.apr., 14.l., 152.lp.

175 "молодые старики"

176 Резолюция общего собрания парторганизации Латвийского государственного университета по докладу секретаря парторганизации тов. Восса по итогам IV Пленума ЦК КП(б) Латвии. – LVA PA, 788.f., 1.apr., 9.l., 147.lp.

177 LKP CK X plenuma stenogramma. – LVA PA, 101.f., 14.apr., 13.l., 2.–3.lp.

178 LVA PA, 101.f., 14.apr., 113.l., 2.–126.lp.

korpusa masveida "tīrīšana" laika ziņā sakrita ar trešo lielo cilvēku izvešanas akciju, PSRS un PSRS VDM pilnīgi slepeno akciju "Krasta banga" ("Прибой") "buržuāzisko nacionālistu, kulaku un nacionālās pretestības dalībnieku" izvešanai no Baltijas valstīm. Rektora prof. J. Jurgena un LVU kompartijas komitejas sekretāra K. Pugo veiktās LVU mācībspēku un studentu masveida "tīrīšanas" 1949.–1950. gadā notika LK(b)P CK un LPSR IeM un VDM vadībā un pieskaitāmas pie trešās staļiniskās komunistu organizētās cilvēku represēšanas posmiem. Tās zināmā mērā bija PSRS VDM organizētās slepenās operācijas "Krasta banga" turpinājums.[179]

Praktisko LVU mācībspēku un studentu "tīrīšanas" darbu veica Universitātes kadru daļa. 1958. gadā, kad atklājās, ka kadru daļā personāla lietas ir pilnas ar pieprasījumiem LPSR NKVD un VDTK pēc kompromitējošiem materiāliem par LVU personālu, prof. J. Jurgens LVU kompartijas komitejas sēdē, aizstāvot Krūzkopu, teica: "Biedrs Krūzkops veicis lielu darbu Universitātes iztīrīšanā no mums svešiem pasniedzējiem un studentiem."[180] Taču Krūzkops vēlāk uzstājās arī par J. Jurgena atbrīvošanu no darba.

Pavisam maz skarts jautājums par LVU studentu politiskajām "tīrīšanām" pēckara gados. Patiesībā tās notika līdz ar mācībspēku politiskajām "tīrīšanām", turklāt masveidā. Par studentu politiskajām "tīrīšanām" zināmu priekšstatu sniedz jau agrāk minētā J. Jurgena slepenā izziņa LK(b)P CK.

13. tabula

LVU studentu "tīrīšanas" rezultāti 1944.–1948. gadā[181]

Nr. p. k.	"Tīrīšanas" iemesli	Abs. skaits	%
1.	Šķiriski sveši un naidīgi elementi (bij. aizsargi, bruņotu bandu locekļi, sektanti, cīnījušies pret padomju varu u.c.)	207	23,8
2.	Iestājušies Universitātē, slēpjot sodāmību, ar viltotiem dokumentiem	97	11,1
3.	Pēc KK 58. panta represēto pilsoņu bērni	77	8,9
4.	Nesekmīgi mācībās, sevišķi marksismā-ļeņinismā	222	25,5
5.	Neapmeklēja lekcijas, pārkāpa disciplīnu	5	0,6
6.	Paši izstājušies, lai neatklātu viņu izcelšanos, pretpadomju pagātni u.c.	285	25,9
7.	Citu iemeslu dēļ (pārgājuši uz citām augstskolām u.c.)	37	4,2
Kopā		**870**	**100,0**

179 H. Strods. Līdz šim nezināmi fakti par stingri slepeno operāciju "Krasta banga" (Priboj) Baltijas valstīs 1949. g. 28 .februārī. – 1949. g. 29.augustā // Diena, 1994. – 3.marts.

180 LVA PA, 788.f., 1.apr., 32.l., 10.lp.

181 Секретно. ЦК КП(б) Латвии. Справка (о кадрах Латвийского государственного университета). – LVA PA, 101.f., 13.apr., 73.l., 28.lp.

13. tabulā redzam, ka no atskaitītajiem 870 studentiem tikai 42 studenti (4,8 %) – ja aiz pāriešanas uz citu augstskolu neslēpās studenta mēģinājums slēpt savu sociālo cilmi, sodītos radus vai citu, – bija atskaitīti tā laika Universitātē noteikto legālo apstākļu dēļ (obligāto lekciju neapmeklēšana). Taču ap 95 procentiem šo studentu atskaitīti politisku iemeslu dēļ. 207 (23,8 %) atskaitītiem studentiem bija "nepareiza" sociālā cilme vai pretpadomju un it kā pretpadomju darbība; 225 (25,9 %) atskaitītie studenti slēpuši dokumentos savu sociālo cilmi un pretpadomju darbību; 222 (25,5 %) studenti bijuši nesekmīgi mācībās, sevišķi marksismā-ļeņinismā; 77 studenti (8,9 %) bijuši pēc KK 58. panta par padomju dzimtenes nodevību tiesāto vecāku bērni.

Politiskās "tīrīšanas" LVU nebija tik konsekventas kā 1938. gadā sarkanarmijas ģenerālštāba kara akadēmijā, kas, pēc akadēmiķa V. I. Vernadska dienasgrāmatas datiem, kādu laiku palika bez klausītājiem un profesoriem.[182] Taču nebūs pārspīlēts, ka cauri okupācijas varas organizētajam politiskajam tīklam neizgāja neviens daudzmaz atklāts, citādi domājošs mācībspēks, nerunājot jau par dokumentāliem pierādījumiem "šķiras ienaidniekiem".

LVU mācībspēku un zinātnieku politiskās vajāšanas un atbrīvošana no darba bija komunistiskās okupācijas varas veiktā latviešu tautas "atgalvināšanas – galvas nociršana tautai" (*Enhauptung*, kā teica nacisti) sastāvdaļa.[183] Taču pretēji senajai Krievijas tradīcijai LVU profesori vairs netika izvesti uz Sibīriju, jo profesori tomēr bija augsta prestiža cilvēki arī čekas acīs.

e) Mācībspēki un to komplektēšana 50. gados

Arī pēc lielajām politiskajām "tīrīšanām" Maskava un LKP CK nebija apmierināta ar padarīto. Vispirms Maskava nebija īsti apmierināta ar rektora J. Jurgena un K. Pugo veiktajām politiskajām "tīrīšanām". "Starp profesoriem–pasniedzējiem," rakstīja PSRS Augstākās izglītības ministrs S. Kaftanovs 1950. gada 20. decembra pavēlē Nr. 2204, "līdz šim atrodas ievērojams daudzums personu, kuras neatbilst padomju augstskolas prasībām un prasa to rūpīgu izpēti un viņu praktiskās darbības pārbaudi." LK(b)P CK Zinātnes un augstskolu daļas instruktore L. Lapina, kā tas redzams no viņas 1951. gada 2. jūlija ziņojuma "Par kadru piesārņotību LVU" LK(b)P CK sekretāram J. Kalnbērziņam, VK(b)P CK instruktoram L. S. Gaponenkovam un LK(b)P CK Zinātnes un skolu daļas vadītājam N. A. Muravjovam, ne tuvu nebija apmierināta. "No 1950. gada 1. novembra līdz 1951. gada 10. jūlijam no Universitātes atbrīvoti tikai deviņi pasniedzēji, biogrāfisko datu pētīšanas rezultātā kompromitējoši materiāli vēl savākti par 21 cilvēku. Profesoru un pasniedzēju sagatavošanas un nomaiņas plāns izstrādāts. Jūlija mēnesī vēl paredzēts atbrīvot 27 cilvēkus."[184] Taču daudzos jautājumos LK(b)P CK biroja 1950. gada 24. oktobra lēmumi neesot izpildīti. LVU kompartijas

182 Другая война 1939–1945. – Москва, 1996. – 32.lpp.

183 H. Strods. Genocīda galvenās formas un mērķi Latvijā, 1940.–1985. // Komunistiskā totalitārisma un genocīda prakse Latvijā. – Rīga, 1992. – 21.lp.

184 LVA PA, 101.f., 14.apr., 92.l., 50.lp.

organizācija gan esot apspriedusi jautājumu "Par valsts universitātes darba pārkārtošanu biedra Staļina darbu gaismā par valodniecību" u. c., taču komjaunatnē 1950./51. mācību gadā uzņemti tikai 134 cilvēki, pie tam 92 komjauniešiem ir neapmierinošas atzīmes, "sabiedrisko zinātņu" pasniegšana esot zemā līmenī un sabiedriskās katedras neesot kļuvušas par zinātniskās domas centriem LVU. Ar šo ziņojumu bija iepazīstināti minētais Gaponenko, LVU kompartijas sekretārs V. Šteinbergs un LK(b)P CK Izglītības un skolu daļas vadītājs N. Mukovs.[185]

Kaut arī LVU mācībspēku politiskās tīrīšanas turpinājās, jau piecdesmito gadu sākumā radās liels mācībspēku trūkums, kuru aizvietot kvantitatīvi, nerunājot par kvalitāti, nebija iespējams. Mācībspēku nomaiņai LVU vadība jau agrāk sāka izmantot trīs galvenos veidus. Pirmkārt, tā bija jaunu mācībspēku sagatavošana aspirantūrā, taču tā gāja ar grūtībām un prasīja laiku. Otrais veids bija mācībspēku uzaicināšana no "brālīgajām" republikām, taču šos mācībspēkus varēja izmantot visai ierobežoti, jo viņi neprata latviešu valodu. Trešais veids bija mācībspēku komplektēšana caur kompartijas komitejām, pieņemot pārbaudītus cilvēkus, bet bez zinātniskiem grādiem un nosaukumiem.

LVU mēģināja pasteidzināt mācībspēku sagatavošanu LVU, Maskavas un Ļeņingradas aspirantūrā. Taču šeit pieņemtās personas ar labām biogrāfijām nereti nespēja kļūt par zinātniekiem un aspirantūru pabeigt. Laikā no 1948. līdz 1950. gadam no 32 aspirantiem, kuriem bija jāaizstāv kandidāta disertācija, to bija aizstāvējuši seši cilvēki (18,2 %). Jaunajiem 163 mācībspēkiem 1947.–1950. gadā tika uzdots izstrādāt un aizstāvēt kandidāta disertāciju. Taču līdz 1950. gada 15. oktobrim bija aizstāvētas 39 (23,9 %) disertācijas. 96 zinātņu kandidātiem un docentiem bija uzdots sagatavot zinātņu doktora disertāciju. Taču no 1947. līdz 1950. gadam bija aizstāvētas trīs doktora disertācijas (3,1 %). Maskava arī 1950. gadā bija uzdevusi deficītās specialitātēs nosūtīt uz Maskavas un Ļeņingradas universitātēm 20 aspirantus. No tiem bija nosūtīti 13 (65 %), bet daļa atgriezusies Latvijā. Visi kandidāti, protams, nebija zinātnieki, taču arī šo formālo pazīmi neizdevās sasniegt.

Pēc lielākās daļas LU mācībspēku došanās trimdā 1944. gadā, pēc neveiksmēm jaunu mācībspēku sagatavošanā aspirantūrā 1945.–1948. gadā un LVU mācībspēku politiskajām "tīrīšanām" 1949. gadā, LVU juta arvien lielāku kvalificētu mācībspēku trūkumu. Skatot 1945.–1947. gadā LVU pieņemto aspirantu lietas, redzam, ka kadru anketu pirmajā lappusē ievietotajās fotogrāfijās reflektanti ir Padomju armijas formas tērpos. Protams, demobilizētajiem bija tiesības pretendēt uz aspirantu vietām, taču cits jautājums – vai viņiem bija spējas un interese strādāt šo zinātņu nozarēs. Piemēram, 1950. gada 4. aprīlī LVU kompartijas birojs aspirantūrā ieteica vienu no Vēstures fakultātes viduvējām studentēm, kompartijas biedri Gusti Jakobsoni (vēlāk Rainesu)[186] trīs mēnešus pirms fakultātes beigšanas. 1949.–1952. gadā uz klātienes aspirantūru kandidēja 16–26 cilvēki.[187]

185 LVA PA, 101.f., 14.apr., 92.l., 56.lp.
186 LVU arhīvs, 8.fonds, 1.l.
187 LVA PA, 788.f., 1.apr., 10.l., 1.–3.lp.

Fizikas un matemātikas fakultātes studenti 1946./47. mācību gadā

1949. gada 22. augustā ar pavēli Nr. 166/1260 LVU rektora profesora J. Jurgena vadībā nodibināja komisiju aspirantu izraudzīšanai.[188] Jau 1949. gada 20. septembrī komisija skatīja 22 aspirantūras kandidātus, kuri bija nokārtojuši eksāmenus specialitātē, marksismā-ļeņinismā un svešvalodā. Arhitektam Vaidelotim Apsītim kopumā bija augstākas iestājeksāmenu atzīmes (svešvalodā – 5) nekā Visvarim Milleram (svešvalodā – 3), taču V. Millers tika pieņemts, jo marksismā-ļeņinismā bija atzīme 4, bet V. Apsītis noraidīts, jo marksismā-ļeņinismā bija atzīme 3.[189]

Taču jauna padomju mācībspēku korpusa un zinātnieku gatavošana, tāpat "importēšana" no "vecākajām padomju republikām", visai lēni un neietekmīgi virzījās uz priekšu. No 1945. gada līdz 1949. gadam Latvijas PSR tika uzņemti 127 aspiranti. No tiem līdz 1952. gada 1. novembrim kandidātu disertāciju bija aizstāvējuši 35 aspiranti (27 %).[190] Pat Zinātņu akadēmijā no 27 aspirantiem, kuriem bija jāaizstāv disertācija, to bija aizstāvējuši tikai 11 (40,7 %). Šie LPSR Ministru Padomes oficiālie dati liecināja, ka ar organizāciju un līdzekļiem vien zinātnieku sagatavošanai nepietiek.

1953. gada 21. martā pie LPSR MP priekšsēdētāja vietnieka J. Ostrova notika apspriede par aspirantūras darba uzlabošanu augstskolās un Zinātņu akadēmijā. Apspriede atzina, ka aspirantu komplektēšanā ir pieļautas kļūdas. Tas nozīmēja,

188 Zinātņu prorektors K. Plaude, LVU partijas komitejas sekretārs K. Pugo, marksisma-ļeņinisma katedras vadītājs V. Miške, doc. J. Niedre, prof. P. Galenieks, doc. A. Balbere, prof. G. Vanags, doc. A. Leits, prof. J. Zutis. – LU arhīvs, 11.apr., 64.l.: Rektora pavēles, 1949.g. 29.jūlijs – 1949.g. 15.oktobris.

189 LVU arhīvs, 8.f., 1.l., 1.–3.lp.

190 Материалы обследований 1952–1953 г. – LVA, 270.f., 2.apr., 5619.l., 49.lp.

ka aspirantu partijiskuma princips nedarbojās. Otrkārt, paši aspirantu vadītāji nebija kvalitatīvi sagatavoti. Trūka kontroles par aspirantu darbu.[191]

15. tabulā redzam, ka 1952./53. mācību gadā LVU nopietni gatavoja jauno mācībspēku paaudzi: tika pieņemti 54 aspiranti. Divas trešdaļas aspirantu (72,2 %) bija komunisti vai komjaunieši. Tas ievērojami pārsniedza viņu īpatsvaru ne tikai republikā, bet arī inteliģencē.

14. tabula

LVU aspirantu partijiskais sastāvs 1952./53. mācību gadā[192]

Nr.	Partejiskums	Abs. sk.	%
1.	PSKP biedri	9	16,7
2.	PSKP biedru kandidāti	12	22,2
3.	VĻKJS biedri	18	33,7
4.	Bezpartejiskie	15	27,8
Kopā		**54**	**100,0**

LVU kompartijas kopsapulce 1953. gada 15. aprīlī konstatēja: "Tikai 81 cilvēkam no 319 Universitātes pasniedzējiem ir zinātniskais grāds. .. Vairāki pasniedzēji gadiem ilgi neveic zinātnisko darbu."[193] 90 procenti bez zinātniskā grāda aizstāvēšanas atskaitīto aspirantu nāk no LVU.

Kaut arī ar grūtībām, zinātniski pedagoģisko kadru gatavošana LVU 1945.–1958. gadā norisa ne bez sekmēm. LVU aspirantūrā 1945.–1958. gadā mācījušies 147 jaunie zinātnieki, bet Maskavas un Ļeņingradas augstskolās – 23 aspiranti[194], kopā 170 cilvēki, tātad gadā vidēji 13 aspiranti. Tas nozīmē, ka aspirantūru beiguši apmēram puse no aspirantūrā uzņemto skaita, bet aspirantūru beigušo ar kandidāta disertācijas aizstāvēšanu bija daudz mazāk. Tajā pašā laikā LVU padomē zinātņu kandidāta vai doktora disertāciju bija aizstāvējuši 188 cilvēki[195], 23 Universitātes mācībspēki disertācijas aizstāvējuši Maskavas un Ļeņingradas augstskolās. Disertācijas LVU aizstāvēja ne tikai LVU darbinieki. Tas liecina, ka LVU sienās arī 40.–50. gados veidojās jauno latviešu zinātnieku un mācībspēku paaudze – J. Eiduks, E. Gudriniece, K. Kalnbērzs, E. Kokare, R. Kukaine, G. Libermanis, A. Mālmeistars, V. Millers, A. Ozols, M. Rudzīte, K. Skulme, A. Vilsons, D. Zemzare, P. Dzērve, K. Šteins u. c.

Blakus vietējo jaunu, uzticamu mācībspēku pieņemšanai, izpildot PSRS augstākās izglītības ministra 1949. gada 9. jūnija pavēli, pastāvīgam darbam LVU joprojām tika Krievijā meklēti profesori: krievu valodā, valodniecībā, darvinismā,

191 Материалы обследований 1952–1953 г. – LVA, 270.f., 2.apr., 5619.l., 41.–45., 47.–54.lp.

192 Gada atskaite par Universitātes gada darbību 1952./53. mācību gadā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 59.l., 84.lp.

193 LVA PA, 788.f., 1.apr., 20.l., 74.–76.lp.

194 Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitāte 40 gados (1919.–1959.). – Rīga, 1959. – 259.–262.lpp.

195 Turpat. – 264.–278.lpp.

cilvēktiesībās un civilprocesā, teorētiskajā un eksperimentālajā fizikā. Daži no paredzētajiem kadriem tika nosūtīti uz Latviju ar minētās ministrijas komandējumu vai norīkoti darbā pēc aspirantūras pabeigšanas. 1949./50. gadā, kā redzam no LVU gada atskaites, bija atbrīvoti 49 un pieņemti darbā 35 mācībspēki. Starp pieņemtajiem darbā 17 (48,6 %) bija komunistiskās partijas biedri. Starp viņiem minams prof. M. A. Jakovļevs (krievu literatūras katedrā), doc. A. A. Fedotekovs, V. A. Šak-Šaks, V. V. Dorošenko, M. Kozins u.c.[196]

"Tīrīšanu" rezultātā un ieceļot vadošo mācībspēku amatos LK(b)P CK ieteiktos kompartijniekus un "importētos" mācībspēkus, komunistu slānis LVU mācībspēku vidū 1949.–1950. gadā palielinājās līdz trešdaļai no kopskaita. "Nepieciešams atzīmēt," rakstīja J. Jurgens atskaitē par LVU darbu 1949./50. gadā, "ka daudzi mācībspēki lasa lekcijas nepietiekami augstā idejiski teorētiskā līmenī. Viņi savos kursos vēl joprojām nepietiekami pasvītro padomju un krievu zinātnes prioritāti, nepietiekami spilgti parāda padomju sabiedriskās iekārtas un padomju zinātnes panākumus pār kapitālistisko sabiedrību un kapitālistisko zinātni."[197] Taču vēl 1950. gada beigās LVU kompartijas organizācija uzskatīja, ka politiskās "tīrīšanas" darbs nav pabeigts. "Prof. Tramdahs līdz šim netraucēti dzīvo un turpina savu ļauno darbu," konstatēts LVU kompartijas organizācijas 1950. gada 30. septembra protokolā.[198] LVU rektors J. Jurgens atzina, ka "tas, ka viena piektā daļa pasniedzēju izdzīta, vēl nav viss." LVU saimniecības daļa nav pabeigusi remontu, jo tur sēž šķiras ienaidnieks. "Izdzīt buržuāziskos ideologus no Universitātes sienam – tas ir mūsu galvenais uzdevums," teica LVU rektors saviem kompartijniekiem. Tāpēc arī 1950. gada 30. septembra lēmumā LVU kompartijas organizācija nolēma arī turpmāk uzdot "atbrīvot buržuāziskā nacionālisma ideoloģijas nesējus"[199].

1951. gada 4. janvārī notika LVU kompartijas aktīva sanāksme, kurā rektors J. Jurgens nolasīja referātu "Par lieliem LVU trūkumiem darbā ar kadriem un to novēršanu". Sanāksme bija sasaukta sakarā ar PSRS AIM komisijas slēdzieniem un pavēli par to, ka LVU Vēstures fakultātes dekāne S. Dūdele bija pārvērtusi fakultāti par savu privātīpašumu un pieņēmusi darbā galvenokārt savas tautības cilvēkus – P. Gurviču, J. Veinbergu, G. Jakobsoni, S. Nisi, L. Šmuljani, S. Levitanu, M. Municu u.c. Kā atklājās vēlāk, speciāli apspriežot "S. Dūdeles lietu" LVU kompartijas sapulcē, Dūdele uzskatījusi, ka visu latviešu biogrāfijas ir samaitātas, un tāpēc savā Vēstures fakultātes Jauno laiku vēstures katedrā no 11 diplomandiem tikai vienam latvietim atļāvusi aizstāvēt diplomdarbu.[200] Komunists prof. Svikke domāja, ka S. Dūdele vadījusi fakultāti piecus gadus no pretpartejiskām pozīcijām. Latviešu diplomdarbus viņa uzdeva recenzēt krieviem, kas neprata latviešu valodu un tos izgāza. Aktīva sanāksmē piedalījās arī LK(b)P CK sekretārs J. Kalnbērziņš, kurš paziņoja, ka LVU veco kadru "tīrīšana norisinājās uz partijas orgānu spiediena pamata" un ka to vajag turpināt. Tajā pašā laikā J. Kalnbērziņš atzina, ka LVU nesniedz jaunajiem

196 LVA, 1340.f., 10.apr., 56.l., 3.–4.lp.
197 Turpat. – 9.lp.
198 LVA PA, 788.f., 1.apr., 10.l., 94.lp.
199 Turpat, 70.lp.
200 Turpat, 14.l., 88.–90.lp.

LVU beigušajiem "boļševistisku sagatavotību".[201] T. s. S. Dūdeles lietu, kaut arī minētie fakti visumā atbilda īstenībai, bija izprovocējis prof. Svikke, kā vecais boļševiks nosūtot rakstisku ziņojumu Maskavai. Taču LK(b)P CK S. Dūdeles lietu izmantoja vismaz divu mērķu sasniegšanai – pirmkārt, īstenot toreiz PSRS modē nākošo kārtējo ebreju vajāšanu un vienlaikus izdabājot Maskavai veikt "tālākus pasākumus kadru politiskajā uzlabošanā". Taču LVU mācībspēku politiskajai "tīrīšanai" tūlīt nesekoja "buržuāziskās ietekmes" mazināšanās. V. Šteinbergs atzina, ka ar veco buržuāzisko speciālistu izdzīšanu (piem., prof. E. Štālberga) viņu ietekme fakultātē nav beigusies.[202] Vairāki runātāji, tai skaitā studenti, atzina, ka pēc veco kadru politiskās "tīrīšanas" un jauno, politiski nevainojamo pieņemšanas mācību līmenis pazeminājies. Mehānikas fakultātes students J. Tarnopoļskis teica: "Mēs, studenti, komjaunatnes organizācijā jūtam, ka mūsu fakultātē ražo pusbrāķus." Krogera, K. Mellupa u.c. lekcijas studentiem neko nedod.[203] J. Tarnopoļskis uzskatīja, ka jaunpieņemtie mācībspēki ir vāji profesionāļi, bet rektors J. Jurgens nākošajā LVU kompartijas kopsapulcē atzina, ka mācībspēki "neprot ieaudzināt studentiem mīlestību pret marksisma-ļeņinisma teoriju".[204] Par svarīgāko kompartija uzskatīja marksismu-ļeņinismu.

Tāpēc arvien lielāka loma LVU mācībspēku nokomplektēšanā bija kompartijas mobilizācija darbam LVU. Atlaisto mācībspēku vietā ar LK(b)P CK un tās rajonu komiteju rekomendācijām tika pieņemti vairāk nekā 100 cilvēki, taču tikai pieci profesori, zinātņu doktori (5 %) un deviņi docenti, zinātņu kandidāti. Pieņemtie skaita un jo sevišķi zinātniski pedagoģiskās kvalifikācijas ziņā nevarēja aizvietot atlaisto profesūru, tādēļ mācību un zinātniskā darba līmenis LVU pazeminājās. "Filoloģijas fakultātē," rakstīja rektors J. Jurgens atskaitē jau par 1949./50. mācību gadu, "no 12 katedrām 7 katedras vada vecākie pasniedzēji, no kuriem četriem pedagoģiskā darba stāžs augstskolās mazāks par pieciem gadiem."[205] Taču nokomplektēt mācībspēkus tikai no komunistiem izrādījās neiespējami, jo trešdaļai Latvijas komunistu vēl 1953. gadā nebija pat četrklašu izglītība. "Republikas partijas organizācijas sastāvā," rakstīts LK(b)P CK statistiskajā pārskatā par 1952. gadu, "12 403 komunistiem ir sākumskolas un 1 342 cilvēkiem pat trūkst sākumskolas izglītība."[206] Tātad no 42 179 komunistiem 13 745 (32,6%) bija mazizglītoti. Vēl grūtāks stāvoklis kompartijā bija ar latviešiem – kompartijā bija 29,2 % latviešu.

Zemais Universitātes mācībspēku korpusa zinātniskais un līdz ar to mācību līmenis LVU atskaitēs atzīts vairākkārt. "Dažās fakultātēs," – rakstīja rektors 1950./51. gada atskaitē, "nav neviena zinātņu doktora (ekonomikas, ģeogrāfijas). Zinātņu doktoru nav arī tādās vadošajās visas Universitātes katedrās kā Marksisma-ļeņinisma katedra, Dialektiskā un vēsturiskā materiālisma katedra, Politiskās

201 LVA PA, 788.f., 1.apr., 12.l., 175.lp.
202 Turpat, 172.lp.
203 Turpat, 16.lp.
204 Turpat, 14.l., 87.lp.
205 LVA, 1340.f., 10.apr., 56.l., 6.lp.
206 LK(b)P CK biroja sēžu protokoli. 1953. – LVA PA, 101.f., 16.apr., 19.l., 59.lp.

ekonomijas katedra. Ģeogrāfijas fakultātē nav neviena profesora. .. Dažās fakultātēs ir katedras, kurās nav neviena pasniedzēja ar zinātnisko grādu vai zinātnisko nosaukumu (vācu filoloģijas, angļu filoloģijas, bibliotēku zinātnes katedras)."[207] Politiskās neuzticamības dēļ daļa mācībspēku tika nodarbināta tikai pagaidām. Daži "buržuāziskie mācībspēki" – doc. G. Lukstiņš, T. Zeids – tika pagaidām turēti tikai tāpēc, ka nebija cilvēku, kas lasītu viņu kursus – seno laiku vēsturi un Latvijas vēsturi. "Kadru jautājums smags," teica LVU Vēstures fakultātes dekāne A. Balbere 1950. gada 11. decembrī LVU kompartijas kopsapulcē. "Daudzu aktuālu kursu nolasīšanai nepieciešami kadri no Maskavas. Doc. Lukstiņam nav vietas Universitātē, bet līdz galam šis jautājums vēl nav atrisināts."[208]

40. gadu otrajā pusē LK(b)P CK darbinieki, LVU kompartijas aktīvisti, sūdzējās par buržuāzisko zinātnieku graujošo darbību LVU, par buržuāziskās bezpartijiskās zinātnes ievazāšanu LVU. Pēc LVU mācībspēku korpusa masveidīgajām politiskajām "tīrīšanām" 1949.–1950. gadā sākās studentu sūdzības par mācībspēku nolasīto lekciju zemo līmeni, neinteresanto lekciju lasīšanas veidu, mācībspēku kroplo latviešu valodu. LVU kompartijas komiteja 1953. gadā atzina, ka Juridiskajā fakultātē lekcijas zemā līmenī lasa prof. N. Konoplins un doc. A. Liede.[209] Sāka veidoties politiski konflikti starp studentiem un mācībspēkiem. 1953. gadā Inženierzinātņu fakultātes vecākā pasniedzēja L. Birzīte (VK(b)P biedre kopš 1919. gada) rakstīja LVU kompartijas komitejai, ka arhitektūras studentu grupa studenta Oļega Šorina vadībā uzrīdot studentus padomju un partijas mācībspēkiem, kuri cīnās pret buržuāzisko nacionālismu.[210] Pārbaudes komisija doc. G. Kļavas vadībā neatklāja studentu vidū šādu "noziegumu". Daudzi mācībspēki lekcijas nespēja nolasīt pat normālā informatīvā līmenī, nerunājot nemaz par analītisko līmeni.

LK(b)P LVU komunistiskās organizācijas sekretārs V. Šteinbergs LK(b)P CK IX plēnumā 1951. gadā[211] ziņoja par stāvokli Universitātē un atzina, ka, lai gan vecā inteliģence kritizēta "Padomju Latvijas Komunistā", tomēr jādomā, kā izmantot t.s. "vecos kadrus". Taču, ja neņem vērā no Padomju Savienības universitātēm par katedru vadītājiem atsūtītos vecos kadrus, vietējo veco kadru izmantošana patiesībā nenotika. LVU mācībspēku darbības vērtējumi parasti neatspoguļoja viņu zinātniskos un pedagoģiskos sasniegumus, bet bija pilnīgi politizēti un vienpusīgi ideoloģizēti. Prof. J. Zuša 1951. gada 3. marta raksturojumā VK(b)P CK, ko parakstījis J. Kalnbērziņš, nebija minēti nekādi profesora nopelni zinātnē, bet uzsvērts, ka viņš pierādot latviešu un krievu tautu vēsturisko draudzību un radniecību.[212]

1951. gada 2. jūlijā LK(b)P CK birojs apsprieda agrākā lēmuma "Par kadru piesārņošanu LVU" izpildi. Augstāko mācības iestāžu nodaļas instruktore L. Lapina ziņoja, ka 16 katedrās nav mācībspēku ar zinātniskiem grādiem un nosaukumiem.

207 LVU atskaite par 1950./51.mācību gadu. – LVA, 1340.f., 10. apr., 57.l., 6.lp.
208 LVA PA, 788.f., 1.apr., 10.l., 148.lp.
209 Turpat, 19.l. 95.lp.
210 Turpat, 29.–31., 34.lp.
211 Turpat, 101.f., 14.apr., 12.l., 59.lp.
212 Turpat, 42.l., 22.lp.

Tās nenoliedzami bija kadru politiskās "tīrīšanas" sekas. Taču "tīrīšanas" LVU turpinājās. Laikā no 1950. gada 1. novembra līdz 1951. gada 10. jūnijam, kā ziņoja L. Lapiņa, no darba atbrīvoti vēl deviņi mācībspēki, bet mācībspēku biogrāfiju pētīšanas rezultātā, ar ko nodarbojās LPSR VDM, kompromitējoši dati iegūti vēl par 21 mācībspēku.[213] LVU sākās pastiprinātas ebreju politiskās tīrīšanas.

Atskaitē par 1950./51. mācību gadu rektors J. Jurgens rakstīja, ka gada laikā no darba atbrīvoti 90 mācībspēki, tai skaitā 27 (30 %), pamatojoties uz kompromitējošiem materiāliem. Vēstures fakultātē S. Levitāns atbrīvots par darbošanos cionistiskā organizācijā "buržuāziskajā Latvijā", bet G. Libermanis Ekonomikas fakultātē atbrīvots tāpēc, ka dzimis tirgotāja ģimenē.[214] PSRS organizētā ebreju vajāšanas kampaņa atstāja ietekmi arī LVU. Kā jau redzējām, tika organizēta t.s. Dūdeles lieta. Vairāki ebreju mācībspēki tika atlaisti. Tas veicināja LVU ebreju tautības mācībspēku izceļošanu uz Izraēlu. Aizbrauca Politiskās ekonomijas katedras asistente Fruma Aleksandere, Fiziskās audzināšanas un sporta katedras vecākais pasniedzējs Nosons Haims u. c.

Par svarīgāko rādītāju LVU darba uzlabošanai rektors J. Jurgens uzskatīja nevis mācību korpusa zinātniski pedagoģisko kvalifikāciju, – par to viņš gada atskaitē pat neizteicās, – bet gan VK(b)P biedru skaita palielināšanos. "Mācību gadā," rektors rakstīja atskaitē LVU par 1949.–1950. mācību gadu, "partijas slānis profesoru pasniedzēju vidū palielinājās. Ja 1948./49. mācību gadā mācībspēku vidū 23 procenti bija VK(b)P biedri vai kandidāti, tad 1949./50. mācību gadā viņu skaits palielinājās līdz 29 procentiem."[215] 1952./53. mācību gadā, kā ziņoja rektors gada atskaitē, starp mācībspēkiem jau bija 97 jauni komunistiskās partijas biedri.[216]

15. tabula

LVU mācībspēki 1951./1952. mācību gadā[217]

Nr. p. k.	Akadēmiskie amati	Kopā	Ar zin. doktora grādu		Ar zin. kandidāta grādu		Bez zinātniskā grāda	
			Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
1.	Profesori	34	12	35,0	11	32,4	11	32,4
2.	Docenti	67	1	1,5	40	59,7	26	38,8
3.	Vecākie pasniedzēji	179	—	—	31	17,3	148	82,7
4.	Pasniedzēji	50	—	—	2	4,0	48	96,0
5.	Asistenti	42	—	—	2	4,8	40	95,2
Kopā		**372**	**13**	**3,5**	**86**	**23,1**	**273**	**73,4**

213 LVA PA, 101.f., 14.apr., 72.l., 50.–56.lp.

214 LVU atskaite par 1950./51.mācību gadu. – LVA, 1340.f., 10.apr., 57.l., 2.lp.

215 Gada atskaite par Universitātes darbu 1949./50.mācību gadā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 56.l., 10.lp.

216 Gada atskaite par Universitātes darbu 1952./53.mācību gadā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 59.l., 13.lp.

217 Отчет Латвийского государственного университета за 1951/52 учебный год. – LVA, 1340.f., 10.apr., 58.l., 9.lp.

Pēc politiskās "ģenerāltīrīšanas" 1952. gada vidū no 372 mācībspēkiem 273 (73,4 %) nebija zinātniskā grāda un tikai 99 (26,6 %), t.i., katram piektajam, bija zinātniskais grāds. Tajā pašā laikā komunistu un komjauniešu bija jau 163 (43,8 %). Tātad mācībspēki komplektēti galvenokārt – vismaz ārēji – no politiskās uzticamības viedokļa. Ziņojumā par "LVU profesoru pasniedzēju kadru idejiski politisko audzināšanu" ar lielu lepnumu 1951.gadā atzīmēts: "Pēdējo divu triju gadu laikā Universitāte ievērojamā mērā nostiprināja savus kadrus, izdzina lielāko naidīgo elementu daļu un nomainīja to ar jauniem speciālistiem. .. Šie kadri ir politiski stingri un uzticīgi padomju varai."[218]

Politiski uzticamo – gan no jauna pieņemto, gan veco mācībspēku politiskās izglītības paaugstināšanai LVU vadība pievērsa lielu uzmanību. Pastiprināja profesoru un pasniedzēju nosūtīšanu uz Marksisma-Ļeņinisma vakara universitāti tepat Rīgā. 1950./51. mācību gadā no 447 mācībspēkiem šajā iestādē "paaugstināja" kvalifikāciju 69 (14,5 %) pasniedzēji, bet 202 (42,3 %) pasniedzēji patstāvīgi studēja marksisma-ļeņinisma klasiķu darbus.

16. tabula

LVU mācībspēku politiskās mācības marksismā-ļeņinismā 1952./53. mācību gadā[219]

Nr. p. k.	Mācību veids	Klausītāju skaits	%
1.	VK(b)P vēstures īsā kursa pulciņi	44 (t. sk. 13 komun.)	17,7
2.	Marksisma-ļeņinisma vakara universitāte	64	25,7
3.	Patstāvīgas marksisma-ļeņinisma studijas (parasti pēc Marks.-Ļen. universitātes beigšanas)	141 (t. sk. 32 komun.)	56,6
Kopā		**249**	**100,0**

16. tabulā redzam, ka no 279 LVU mācībspēkiem "partijas politiskās izglītības tīklā" bija iekļauti 249 mācībspēki (89,3 %). Marksisma-ļeņinisma universitātes apmeklētāju skaits bija mazinājies salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem, bet palielinājies marksismu-ļeņinismu patstāvīgi studējošo skaits, kas bija pabeiguši šo iestādi. Taču šīs iestādes apmeklēšana ar divgadīgu kursu arvien vairāk kļuva par obligātu visu mācībspēku, arī rektora, atkārtotu "studiju" vietu ik pēc diviem gadiem.

Marksisma-ļeņinisma universitātē zinātnisko darbinieku grupā par lektoriem izmantoja arī LVU mācībspēkus un pieaicinātos mācībspēkus. PSRS vēstures kursu 1952./53. mācību gadā lasīja LPSR ZA Vēstures un materiālās kultūras institūta vecākais zinātniskais līdzstrādnieks vēstures zinātņu kandidāts H. Strods. Lektors

218 LVA, 102.f. (Rīgas pilsētas kompartijas komiteja), 7.apr., 157.l., 177.lp.

219 LVU gada atskaite par Universitātes darbu 1952./1953. mācību gadā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 59.l., 13.lp.

izmantoja ķeizariskās Krievijas un ārzemju vēsturnieku darbus, analizēja arī ārzemju zinātniskajā periodikā paustās diskusijas PSRS vēstures jautājumos. 1953. gada 18. martā LVU kompartijas komiteja apsprieda jautājumu "Par darba stāvokli Marksisma-Ļeņinisma universitātes zinātnisko darbinieku filiālē". Par stāvokli referēja rektors Jansons, bet koreferātu nolasīja doc. A. Fekters (1892–1974). Doc. A. Fekters starp filiāles trūkumiem minēja arī to, ka filiālē nolasīto lekciju līmenis dažkārt ir zems. "Biedra Stroda lekcijās PSRS vēsturē trūkst stingras pēctecības materiāla izklāstā, trūkst precīzu secinājumu, tiek pievests daudz padomju valsts ienaidnieku izteicienu." Filiāles katedras vadītājs doc. S.Jefremovs secināja: "Par pasniedzēju Strodu vajag paskatīties un nākošajā mācību gadā viņu nomainīt ar pasniedzēju no mūsu universitātes."[220] Vecākā pasniedzēja H. Stroda nosodījums par ienaidnieka izteicienu lietošanu minēts arī LVU kompartijas komitejas lēmumā.[221] Pēc lekciju apspriešanas Marksisma Ļeņinisma universitātes PSRS vēstures katedrā un pēc nosodīšanas H. Strods no darba tika atlaists. H. Strods toreiz nezināja, ka citēt lekcijās "buržuāziskos izdevumus" bija aizliegts. 1952./53. gada atskaitē rektors J. Jurgens rakstīja, ka "atsevišķi vakara universitātes mācībspēki nelasīja lekcijas vajadzīgā teorētiskā un idejiski politiskā līmenī.. . Piemēram, PSRS vēstures pasniedzējs b. H. Strods atļāvās citēt Padomju Savienības ienaidniekus, izvilkumus no buržuāziskās preses, kas pēc būtības bija padomju tautai naidīgās ideoloģijas propaganda."[222] Taču dažu mācībspēku atlaišana neietekmēja LVU vadības nodomu pēc iespējas ātrāk paaugstināt mācībspēku politisko kvalifikāciju.

Latviešu mācībspēku īpatsvars LVU palielinājās līdz ar Rīgas Politehniskā institūta atdalīšanos 1958. gadā, uz kurieni aizgāja daudz cittautiešu tehnisko mācībspēku. Universitātē palika humanitārās specialitātes, kurās latviešu valodas nezinātāji nevarēja strādāt. Tajā pašā laikā notika strauja LVU mācībspēku kompartizācija. Ja 1944. gadā LVU mācībspēku vidū kompartijas biedru skaits bija 3,5 procenti, tad 1946./47. mācību gadā tas sasniedza 20 procentus, un 1951./52. mācību gadā kompartijas biedru un komjauniešu īpatsvars bija 44,4 procenti. 1965./66. mācību gadā jau puse no visiem mācībspēkiem bija kompartijas biedri vai komjaunieši. Taču šis vidējais procents vienlaikus atspoguļo un vienlaikus slēpj īstenību, jo komunistu skaits nebija vienāds visos mācībspēku slāņos. Ja LVU vadībā (rektors, prorektori) gandrīz simtprocentīgi visi bija komunisti, tad 1965./66. mācību gadā starp katedru vadītājiem 24 bija komunisti (72 %). Starp 329 katedru mācību spēkiem 150 (45,6 %) bija komunisti un komjaunieši.[223]

LVU rektorāta sastādītajā izziņā konstatēts, ka četru piecu gadu laikā LVU no darba atbrīvoti 459 mācībspēki (*sk. 19. tabulu*), kas veidoja 146,6 % no 1953. gada 31. martā strādājošo mācībspēku skaita. Acīmredzot latviešu valodas nezināšanas dēļ bija nedaudz samazinājies krievu un ebreju mācībspēku īpatsvars

220 LVA PA, 788.f., 1.apr., 20.l., 16.–19.lp.

221 Turpat. – 28.–29.lp.

222 Gada atskaite par Universitātes darbību 1952./53. mācību gadā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 59.l., 63.lp.

223 Отчет Латвийского государственного университета имени Петра Стучки за 1965/66 учебный год. – LVA, 1340.f., 10.apr., 70.l., 10.lp.

un palielinājies latviešu īpatsvars. To vispirms veicināja nacionālkomunistu aktivitātes un LKP šajā laikā novērojamie latviešu stabilizācijas mēģinājumi.

Sakarā ar PSRS AIM 1958. gada 11. jūlija pavēli Nr. 759 uz jaunorganizējamo RPI aizgāja 384 LVU darbinieki, bet no likvidētā Rīgas Pedagoģiskā institūta pienāca klāt tikai 152 darbinieki. Rezultātā LVU darbinieku skaits samazinājās (76,5 %).

Statistisko materiālu trūkuma dēļ pagaidām grūti izdarīt secinājumus par LVU mācībspēku tautību. Pārskats *18. tabulā* liecina, ka politiskās "tīrīšanas" skāra visu tautību mācībspēkus LVU apmēram atbilstoši šīs tautības iedzīvotāju īpatsvaram toreizējā Latvijā. Taču te acīmredzami divi izņēmumi. Krievu tautības mācībspēki LVU politiski vajāti mazāk nekā bija šis tautības īpatsvars Latvijā, bet ebreji vairāk nekā viņu procentuālais īpatsvars Latvijā. Tas, iespējams, liecina par LVU mācību korpusa krieviskošanu un Krievijas impērijā vienmēr pazīstamā antisemītisma izpausmēm. Tās toreiz galvenokārt maskējās ar cīņu pret kosmopolītismu. (*Sk. 18. tabulu.*)

17. tabula

LVU mācībspēku aiziešana uz RPI un papildinājums no Rīgas Pedagoģiskā institūta 1958. gadā[224]

Nr. p. k.	Darbinieki	Aiziet uz RPI		Pienāk no Rīgas Pedagoģ. inst.		Strādā LVU[225]	
		Skaits	%	Skaits	%	Skaits	%
1.	Profesori-pasniedzēji	251	65,36	97	63,8	240[226]	81,67
2.	Zinātniskais palīgpersonāls	79	20,57	28	18,4		
3.	Administratīvi saimnieciskie darbinieki	18	4,68	3	1,97	54	18,36
4.	Apkalpojošais personāls	36	9,37	24	15,78		
Kopā		**384**	**100,0**	**152**	**100,0**	**294**	**100,0**

1954./55. mācību gadā Universitātē bija 15 profesoru, bet no viņiem tikai septiņi (6,7 %) ar zinātņu doktora grādu.[227] Tas liecināja, ka lielākā daļa profesoru bija pabeiguši Sarkanās profesūras institūtu. Daļu profesūras bez zinātniskā grāda veidoja arī Latvijas Republikas laika profesori, kuriem doktora grādus PSRS VAK neapstiprināja. 50. gadu sākumā PSKP biedru un komjauniešu skaits Universitātē palielinājās. 1954./55. mācību gadā šeit strādāja 330 mācībspēki, no kuriem 47 savienoja darbu ar pamatdarbu otrā darba vietā. Starp mācībspēkiem 125 (37,9 %) bija PSKP biedri vai kandidāti un 33 komjaunieši.[228] Arī 1956./57. mācību gadā

224 Отчет ЛГУ им. П. Стучки за 1958/59 уч. г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 63.l., 14.lp.

225 LVU atskaite par 1959./60.māc. gadu. – LVA, 1340.f., 10.apr., 64.l., 10.lp.

226 Tajā skaitā: 9 profesori (4 no tiem doktori), 76 docenti (65 zin.kandidāti), 85 vecākie pasniedzēji (12 zin. kandidāti), 70 pasniedzēji.

227 Gada atskaite par Universitātes darbību 1954./1955.mācību gadā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 60.l., 9.lp.

228 Turpat, 7.lp.

18. tabula

LVU mācībspēku tautības un partejība 1946./47. – 1965./66. mācību gadā*
(% no kopskaita)

Gadi	Latvieši		Krievi		Ebreji		Citas tautības		**Kopā**	T.sk. VK(b) b. un komj.	
	Skaits	%	Skaits	%	Skaits	%	Skaits	%		Skaits	%
1944.									**346**	12	3,5
1946./47.	368	76,7	59	12,3	16	32	37	7,7	**480**	117	24,4
1948./49.	351	73,3	76	15,9			52	10,8	**479**	119	24,8
1949./50.	376	75,8	68	13,7	38	7,6	14	2,8	**496**	150	30,2
1951./52.	256	69,7	78	21,2	23	6,2	15	4,1	**367**	163	44,4
1952./53.	200	72,2	50	18,05	16	5,7	11	3,9	**277**	117	42,2
1953./54.	221	68,2	70	21,6	20	6,2	13	4,0	**324**	158	48,8
1960./61.	220	73,8	41	13,7	23	7,7	14	4,7	**298**	131	43,9
1962./63.	235	77,0	35	11,5	23	7,5	12	3,9	**305**	134	43,9
1965./66.									**358**	179	50,0

19. tabula

LVU no darba atbrīvoto docētāju tautība politiskajās "tīrīšanās": 1949. gada 1. janvāris – 1953. gada 31. marts[229]
(procentos no docētāju kopskaita)

Nr. p. k.	Tautība	Atbrīvoti no darba		Paliek uz 1950. g. 1. X	
		Abs. sk.	%	Abs. sk.	%
1.	Latvieši	312	68,0	224	71,6
2.	Krievi	97	21,1	61	19,6
3.	Ebreji	42	9,2	17	5,4
4.	Poļi	6	1,3	1	0,3
5.	Ukraiņi	–	–	6	1,9
6.	Tatāri	1		–	–
7.	Armēņi	–	–	2	0,6
8.	Lietuvieši	–	–	1	0,3
9.	Vācieši	2	0,4	–	–
Kopā		**459**	**100,0**	**313**	**100,0**

* Tabula satādīta pēc LVU gada atskaitēm

229 LVA, 1340.f., 13.apr., 19.l., 1.–5.lp. Rektora v.i. doc. A. Leita izziņa "Ziņas par profesoru pasniedzēju atbrīvošanu no darba 1949.–1953.gadā. (Krievu valodā.)

LVU strādāja 343 mācībspēki (t.sk. 32 darba savienotāji), no tiem 130 (37,9 %) bija komunisti un 33 komjaunieši (9,6 %).[230]

Pēc LVU personāla politiskajām "tīrīšanām" Universitātes mācībspēku korpuss 50. gadu pirmajā pusē bija ne tikai kritisks, bet vairākās jomās Universitāte nespēja nodrošināt pat mācību procesu, nerunājot par zinātnisko darbu. 1955. gada 10. oktobra LVU Padomes sēdē prof. I. Širokovs, kā lasāms referāta stenogrammā, teica: "Zinātņu doktoru mums ir septiņi cilvēki. Profesoru bez doktoru grādiem ir seši cilvēki, zinātņu kandidātu 98 cilvēki, docentu bez kandidātu grādiem 16 un 198 pasniedzēji ir bez zinātniskiem grādiem un nosaukumiem."[231] Tātad kopā no 325 mācībspēkiem 71 procents mācībspēku parasti bija kompartijas komiteju audzināšanas darbā LVU nosūtīti funkcionāri bez zinātniskiem grādiem un nosaukumiem. Sevišķi nelabvēlīgs stāvoklis ar kompartiju komiteju darbā nosūtītajiem "kadriem" bija LVU Filozofijas katedrā, kur drīkstēja strādāt tikai kompartijas biedri. I. Širokovs ziņoja, ka pēdējos gados šeit aspirantūrā pieņemti 18 cilvēki. "Aspirantūrā pieņēma cilvēkus bez speciālas filozofa izglītības," teica I. Širokovs, "un bez darba pieredzes." Rezultātā neviens šāds "filozofs" neesot aizstāvējis kandidāta disertāciju. Universitātē nebija neviena profesora ar zinātņu doktora grādu. Seši profesori bez doktora grādiem (1,8 %) bija Sarkanās profesūras institūtu beigušie funkcionāri, bet septiņi zinātņu doktori parasti bija pieaicināti no citām Latvijas zinātnes iestādēm, bet vēl nebija ieguvuši profesora zinātnisko nosaukumu. Ar jauno "padomju zinātnieku" steidzamo gatavošanu Universitātei arī neveicās. "No 1945. gada līdz 1954. gadam," teica Širokovs, "aspirantūrā ieskaitīja 82 cilvēkus, bet disertāciju savlaicīgi aizstāvēja tikai viens cilvēks (1,2 %). Pārējie 46 disertācijas aizstāvēja pēc aspirantūras beigšanas."[232] Kur palikuši pārējie 35 aspiranti (42,7 %), Širokovs noklusēja.

Lai mācībspēku sagatavošanu un viņu darbību kontrolētu, LVU kompartijas komiteja (birojs) ar 50. gadu vidu jau pirms mācībspēku konkursa regulāri apsprieda katru kandidātu un nolēma, kurus atbalstīt vai neatbalstīt ievēlēšanai konkursā. Lēmumi parasti dalījās trijās grupās: atbalstīt, neatbalstīt un – kandidāti vienlīdz labi, lai piedalītos konkursā uz vienu vietu.[233] LVU kompartijas komiteja (birojs) noteica mācībspēku sastāvu, atbalstot, pirmkārt, kompartijas kandidātus. Par viņiem balsoja LVU Padomes locekļi, kas arī bija kompartijas biedri. Zināmi tikai daži gadījumi, kad LVU Padome LVU kompartijas ieteiktos kandidātus neievēlēja amatos. Sabiedrisko zinātņu mācībspēkus apstiprināja LKP Kirova rajona komitejas sēdēs, bet PSKP vēstures, Dialektiskā materiālisma, Marksisma-ļeņinisma un Zinātniskā komunisma katedru vadītājus apstiprināja LKP CK birojs.[234] LVU kompartijas komitejas slēgtajās sēdēs pirms konkursa parasti nolēma komunistu kandidātus konkursā atbalstīt, bet pārējos noraidīt. 1958. gada 12. jūnijā kompartijas komiteja

230 Gada atskaite par Universitātes darbu 1956./57.mācību gadā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 62.l., 4.–5.lp.

231 Pielikumi pie LVU Padomes sēžu protokoliem, 1955.–1956.g. – LVA, 1340.f., 10.apr., 27.l., 3.lp.

232 LVA, 1340.f., 10.apr., 27.l., 4.lp.

233 LVA PA, 788.f., 1.apr., 33.l., 63.lp.

234 LVA PA, 788.f., 1.apr., 29.l., 132.–133.lp.

atbalstīja doc. J. Ripas, S. Levitāna, M. Duhanova, O. Niedres, V. Rajevska un bezpartejiskā T. Zeida kandidatūras ievēlēšanai amatā.[235] T. Zeida rekomendēšanas iemesls ir gan docētāju trūkums Latvijas vēsturē, gan, domājams, jārunā par zināmu kompartijas liberalizāciju vai cerību, ka T. Zeids kļūs komunists. S. Levitānu rekomendēja pēc reabilitācijas, jo speciāls PSKP CK lēmums noteica, ka reabilitētie mācībspēki (nevis citi augstskolu darbinieki) atjaunojami savā agrākajā darbā.

Mācībspēku lekciju politiskā kontrole tā pastiprinājās, ka Vēstures un filoloģijas fakultātes kompartijas organizācija 1955.gadā nolēma "pieprasīt no visām katedrām publicēt lekciju konspektus visās disciplīnās, kur nav pilnvērtīgu mācību grāmatu"[236]. Saprotams, ka šis lēmums pilnībā nekad netika izpildīts, taču mācībspēku lekciju kontrole pastiprinājās.

T.s. Hruščova "atkusnis" deva nelielu iespēju nekomunistisko ideju izplatībai arī LVU.

LKP CK 1958. gada oktobra plēnums atzina, ka zinātnisko darbinieku skaita pieaugums nesaistās ar šo zinātnisko darbinieku zinātniskās kvalitātes izaugsmi.[237] Arī LVU vadība sāka novērst šos trūkumus. 1959. gada 10. jūnijā LVU kompartijas komiteja atkal atzina, ka buržuāzija joprojām cenšoties piesārņot studentu galvas ar "nacionālistiskām dumjībām", taču mācībspēki neesot pietiekami komunistiski un sagatavoti. Tāpēc, lai paaugstinātu mācībspēku kvalifikāciju, jāorganizējot mācībspēkiem kursi un atestācija. Izmantojot atestāciju, LVU kompartijas komiteja ieteica atlaist 15,5 fiziskās štata vienības it kā slodzes trūkuma dēļ, tajā skaitā sešus komunistus, kuri nespēja pietiekami audzināt studentus komunistiskā garā – H. Martinsonu, A. Stankeviču[238], Gailīti, Vītolu, Snigirovu.[239]

Latvijas komunistiskās okupācijas varas politikā LVU mācībspēku jautājumā, ko īstenoja LK(b)P (LKP) CK, novērojami trīs galvenie posmi. Pirmais posms no 1944. gada līdz 1948. gadam raksturīgs ar kompartokrātijas mēģinājumiem izmantot "buržuāziskos speciālistus", tos pāraudzinot (kritika, paškritika, marksisma-ļeņinisma "universitāte", marksisma-ļeņinisma klasiķu darbu patstāvīgas studijas utt.). Par pierādījumu pāraugšanai tika pieņemta galvenokārt tikai iestāšanās LK(b)P (LKP).[240] Otrais posms, kas sākās jau tūlīt pēc Latvijas okupācijas 1940. gadā, bet savu augstāko pakāpi A. Pelšes, A. Vosa, J. Jurgena vadībā sasniedza 1949.–1956. gadā, bija LVU mācību korpusa politiskā ģeneráltīrīšana, kad atbrīvoja no darba LVU lielāko daļu izcilāko LVU zinātnieku, kā arī simtiem "šķiriski svešu" LVU studentu. Trešais posms sākās 50. gados ar pastiprinātu LVU mācībspēku korpusa papildināšanu ar iebraucējiem no "brālīgajām republikām", kā arī ar pastiprinātu sovjetizāciju, kas bija sākusies jau agrāk. Visi trīs minētie virzieni LKP CK arsenālā

235 LVA PA, 788.f., 1.apr., 33.l., 63.lp.

236 Turpat, 2.apr., 70.l., 27.lp.

237 Turpat, 101.f., 21. apr., 13. l., 42. lp.

238 A. Stankeviča aizgāja strādāt uz LKP Rīgas pilsētas Kirova rajona komiteju, bet vēlāk kļuva par LKP CK daļas vadītāju un pārzināja LPSR augstāko izglītību.

239 LVA, 788.f., 1.apr., 37.l., 75.–76., 81.–84., 89.–90.lp.

240 Daži bezpartejiskie mācībspēki tika paturēti LVU tikai kā piemērs bezpartejisko iespējām kompartokrātijas apstākļos.

saglabājās arī turpmākajos okupācijas gados, bet trešais virziens šo pasākumu kopumā 60.–70. gados ieņēma dominējošo vietu. Tāpat kā LPSR ZA arī LVU 1960. – 1980. gados kļuva stipri konformistiska.[241]

f) Mācībspēki 60.–80. gados

Izcilāko mācībspēku došanās trimdā 1944.–1945.gadā, mācībspēku aresti un iznīcināšana, tāpat 1949.–1953.gada politiskās "tīrīšanas", ilgi atstāja graujošu iespaidu uz LVU mācībspēku zinātnisko kvalifikāciju, zinātniskā un mācību darba līmeni. Radušos stāvokli LVU vadība centās novērst vairākos veidos. Pirmkārt, ar LKP CK un LKP Rīgas pilsētas rajonu komiteju atbalstu par mācībspēkiem pēc kursiem tika iecelti komunistiskās partijas biedri un komjaunieši. Otrkārt, mācībspēkus pastiprināti sāka gatavot aspirantūrā. Treškārt, mācībspēki pastāvīgam darbam vai uz vieslekcijām tika aicināti no citām PSRS republikām, sevišķi no Krievijas.

20. tabula

LVU mācībspēki 1960./61. mācību gadā[242]

Mācībspēki	Kopā štatā	Zinātņu doktori	Zinātņu kandidāti	Stundu pasniedzēji
I. Katedru vadītāji	**28**	**1**	**15**	**4**
T.sk. ar zinātnisko grādu	4	1	–	2
t.sk. docenti	15	–	13	2
t.sk. bez zinātn. nosaukuma	9	–	2	–
II. Katedrās				
Profesori	3	2	—	2
Docenti	44	—	39	10
Asistenti	49	—	7	10
Vecākie pasniedzēji	95	—	17	50
Pasniedzēji	66	—	4	38
Kopā	**285**	**3**	**82**	**104**

20. tabulā redzam, ka vēl 1960./61. mācību gadā LVU minēto iemeslu radītās grūtības ne tuvu nebija pārvarētas. No 28 katedru vadītājiem tikai viens (3,6 %) bija ar doktora zinātnisko grādu. Četru katedru vadītāji bija t. s. stundinieki jeb stundu pasniedzēji, kuru pamatdarba vieta nebija Universitātē un kuri samaksu par katedras vadīšanu saņēma pēc stundu algas likmes. 15 katedras vadīja docenti, no tiem 13 bija zinātņu kandidāti (86,7 %), bet deviņiem (60 %) docenta zinātniskā

241 J. Straduņš. Latvijas Zinātņu Akadēmija. – I d. – Rīga, 1998. – 269. lpp.
242 LVU atskaite, 1960./61. mācību gads. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 58.lp.

nosaukuma nebija. Katedrās strādāja tikai trīs profesori, diviem no tiem bija zinātniskie grādi. Divi profesori bija t.s. stundinieki. Sevišķi daudz stundu pasniedzēju bija starp vecākajiem pasniedzējiem (34,3 %) un pasniedzējiem (36,0 %). Kopā Universitātē 26,7 % mācībspēku, t. t., katrs ceturtais, strādāja kā stundu pasniedzējs. Un tas notika vienpadsmit gadus pēc politiskajām "tīrīšanām"! 1961. gada 15. februārī Universitātē bija 299 mācībspēki, bet tikai četri (1,3 %) bija zinātņu doktori (E. Karpovics, A. Lūsis, N. Temņikina, M. Stepermanis) un 92 – zinātņu kandidāti (32 %).[243] Tāpēc jau 1962. gada 12. decembrī LVU kompartijas birojs apsprieda jautājumu "Par augstākās kvalifikācijas kadru stāvokli un sagatavošanu LVU", kurā atzina, ka zinātņu doktoru sagatavošana neveicas.[244]

Aktīvākie komunisti ar vai bez norādījuma no "augšas" arī 60. gados turpināja "cīnīties" pret šķiras ienaidniekiem mācībspēku vidū. Tas nereti nozīmēja bezpartejisko "iztīrīšanu" no LVU mācībspēku korpusa.[245]

60. gados LVU pievērsa lielu uzmanību mācībspēku un zinātniski pētnieciskā personāla sagatavošanai. Pirmkārt, vairāki desmiti mācībspēku bija Maskavas, Ļeņingradas un Kijevas augstskolu aspiranti un tur izstrādāja kandidātu disertācijas specialitātēs, kurās zinātniekus nesagatavoja LVU. Otrkārt, kā tas redzams *21. tabulā*, visai enerģiski darbojās LVU klātienes un neklātienes aspirantūra. Kopā 1952.–1961. gadā aspirantūrā uzņemti 142 cilvēki, tai skaitā klātienē 124 (87,3 %). Taču zinātņu kandidātu disertāciju sagatavošana aspirantūras laikā (3 gadi) visiem nebija iespējama. Aspirantūru ar disertācijas aizstāvēšanu parasti pabeidza aspiranti, kuri bija iestājušies aspirantūrā jau ar iestrādi, t. i., daļēji sagatavotu disertāciju. Kopumā *21. tabulā* redzam, ka aspirantūru ar disertāciju aizstāvēšanu pabeiguši pieci cilvēki (3,5 %).

21. tabula rāda, ka no 1953. gada līdz 1960. gadam uzņemšana LVU aspirantūrā bija noslīdējusi līdz dažiem cilvēkiem gadā. Kādi cēloņi bija šim kritumam, dokumentos grūti pierādāms. Iespējams, ka tā bija impērijas kadru politika, kas centās "centrā" sagatavotus mācībspēkus nosūtīt uz nacionālajām republikām un tādā veidā tās pastiprināti pārkrievot. Varbūt LVU pēc profesūras masveidīgajām politiskajām "tīrīšanām" vairs nespēja uz laiku gatavot jaunus zinātniekus.

Kopumā disertāciju izstrāde ieilga, sevišķi štata mācībspēkiem. Piemēram, V. Rikšis līdz 1966. gadam bija rakstījis disertāciju jau 17 gadus, bet Pankins jau 17 gadus gatavojās kārtot kandidāta minimuma eksāmenus.[246] Daļēji tas izskaidrojams ar lielo mācību slodzi, tāpat ar komunistu un komjauniešu daudzajiem sabiedriskajiem pienākumiem, kā arī ar daudzu komunistu mazspēju zinātniskajā darbā. Komjaunieši un komunisti 1973.–1974. gadā deva pāri par 80 % no aspirantu skaita (*22. tabula*).

Kā redzam no Latvijas PSR Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministra V. Millera ziņojuma LKP CK apspriedē, laikā no 1950. līdz 1965. gadam LVU aspirantūru bija beiguši 184 aspiranti, bet savlaicīgi aizstāvējuši disertācijas – pieci

243 LVA PA, 788.f., 1.apr., 43.l., 123.lp.

244 Turpat, 313.–315.lp.

245 Отчет ЛГУ им. П. Стучки за 1960/61 учебный год. – LVA, 1340.f., 10.apr., 66.l., 49.lp.

246 Подготовка и расстановка кадров ЛГУ. – LVA, 788.f., 1.apr., 52.l., 117.lp.

21. tabula

LVU aspirantūra 1952.–1961. gadā[247]

Nr. p. k.	Gads	Pieņemti aspirantūrā		Pabeiguši aspirantūru		Aizstāvējuši disertācijas		Aizstāvējuši disert. vēlāk	
		Klāt./ nekl.	%	Klāt./ nekl.	%	Klāt./ nekl.	%	Klāt./ nekl.	%
1.	**1952.**	24/0		8/0		0/0		5/0	
2.	**1953.**	35/7		10/12		1/0		10/10	
3.	**1954.**	24/4		17/0		1/0		10/1	
4.	**1955.**	7/1		21/0		3/0		6/0	
5.	**1957.**	7/1		16/0		0/0		1/0	
6.	**1958.**	2/0		6/0		0/0		6/0	
7.	**1959.**	3/0		9/0		0/0		1/6	
8.	**1960.**	3/1		6/1		0/0		1/0	
9.	**1961.**	19/4		2/1		0/0		3/0	
Kopā		**124/18**	**100,0/ 100,0**	**95/14**	**76,6/ 77,7**	**5/0**	**5,3/0**	**43/13**	**34,7/ 72,2**
Pavisam kopā		**142**	**100,0**	**109**	**76,7**	**5**	**3,5**	**56**	**39,4**

22. tabula

LVU aspirantūras sastāvs 1960., 1973., 1974.gadā[248]

Nr. p. k.	Aspirantūras sastāvs	1960. gads		1973. gads		1974. gads	
		Abs. sk.	%	Abs. sk.	%	Abs. sk.	%
1.	**Kopā**		**56,8**	**158**	**100,0**	**164**	**100,0**
2.	T. sk: komunisti			71	44,9	72	43,9
3.	komjaunieši		43,2	57	36,0	65	39,6
4.	bezpartejiskie			30	18,9	29	17,7

aspiranti (2,7 %); 9 aspiranti aizstāvējuši disertācijas vēlāk (4,9 %).[249] 15 gadu laikā LVU aspirantūrā zinātņu kandidāta grādu bija ieguvuši 14 aspiranti (7,6 %). Šī analīze pierāda, ka LVU aspirantūras darbs okupācijas gados nemaz nebija tik augšupejošs, kā tas attēlots nesen izdotajā grāmatā "Latvijas Universitāte. 75" un no šīs grāmatas pārpublicētajā statistiskajā tabulā. (*sk. 23. tabulu*).

247 Статистические сведения о работе аспирантуры, 1952–1961 г. LVA, 1340.f., 8.apr., 27.l., 5.lp.
248 LVA PA, 788.f., 1.apr., 64.l., 194.lp.; 66.l., 79.lp.
249 Стенограммы совещаний, проводимых в ЦК КП Латвии. – LVA PA, 101.f., 31.apr., 75.l., 185.lp.

23. tabula

LVU (LU) doktorantūrā (aspirantūrā) uzņemtie (1945–1993)*

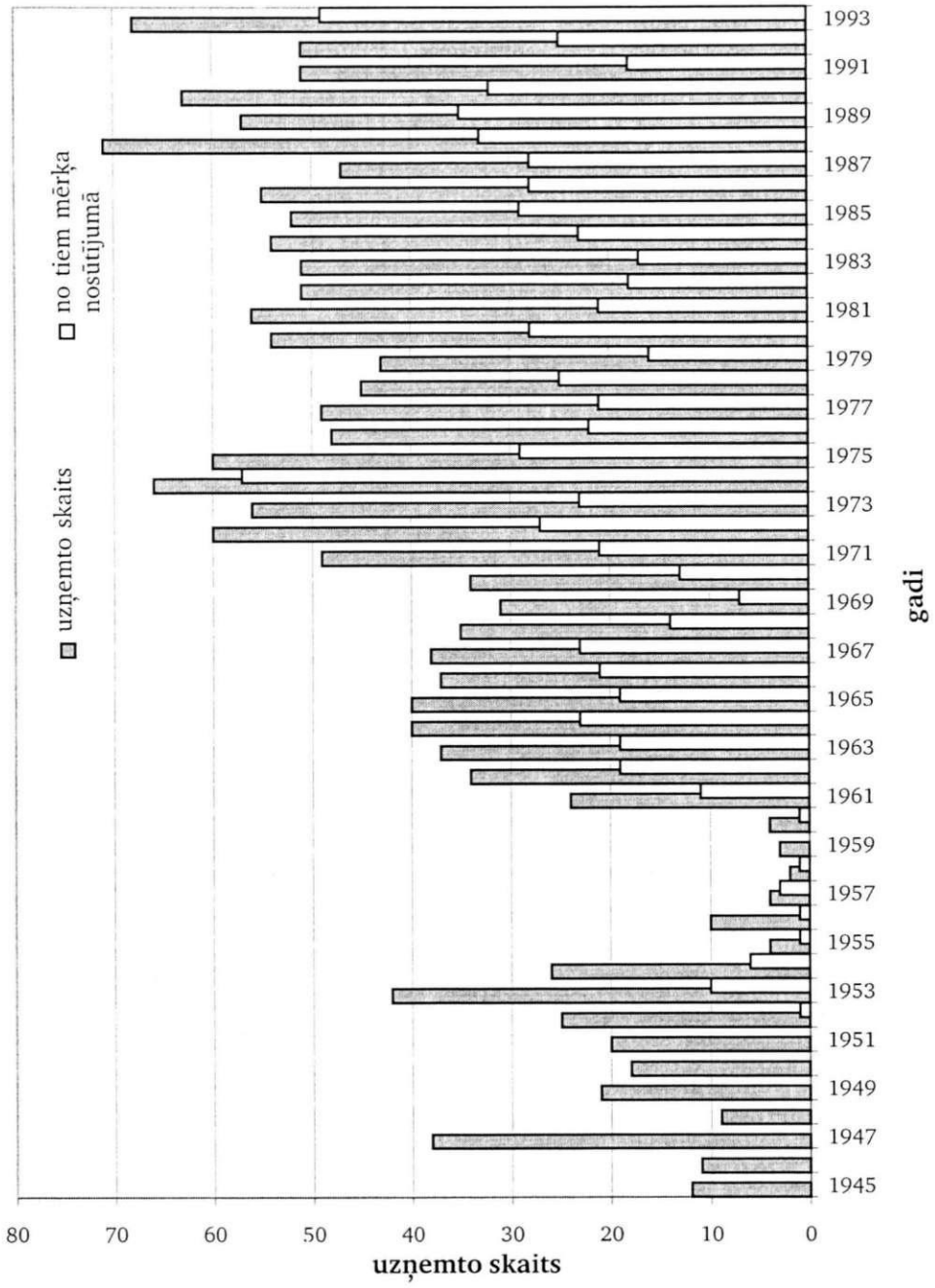

* "Latvijas Universitāte. 75." – Rīga, 1995. – 110. lpp.

Arī mācībspēku kvalifikācijas celšana Maskavas un Kijevas universitātēs, kur LVU bija atvēlētas 28 vietas, notika neapmierinoši. Uz šīm augstskolām bija nosūtīti 17 mācībspēki.[250] Arī LVU rektors prof. V. Šteinbergs bija ļoti norūpējies, ka 1964.–1965. gadā starp 13 aspirantūru beigušajiem mācībspēkiem tikai trīs bija zinātņu kandidāti un viens zinātņu doktors. Vēl sliktāks stāvoklis, pēc rektora domām, bija Vēstures un filoloģijas fakultātē, kur starp 14 beidzējiem tikai viens bija komunists (7,1 %).[251] LVU mācībspēku (vismaz oficiāla) "komunistiskošana" turpinājās ar pieaugošu spēku un uzskatāma par 60. gadu kadru politikas kampaņu, kas stājās politiskās tīrīšanas vietā.

LVU kompartijas komiteja visā savā darbības laikā gan pēc LVU kadru daļas ziņojuma, gan bez tā pēc signāliem "no augšas" apstiprināja amatos visus katedru vadītājus un t. s. "sabiedrisko zinātņu" docētājus.[252] LVU kompartijas birojs 1963. gada 20. februārī profesora nosaukuma piešķiršanai izvirzīja kompartijas biedrus A. Jaunputniņu un E. Āriņu, kuriem nebija zinātņu doktora grāda.[253] Arī 1963. gada 31. augusta sēdē birojs rekomendēja ievēlēt par mācībspēkiem noteiktos amatos vai atļāva tikai piedalīties konkursā 14 LVU mācībspēkiem[254], bet 1963. gada 20. novembrī ieteica ievēlēt vēl piecus mācībspēkus.[255]

LVU Vēstures un filoloģijas fakultātē 1965. gada 26. maijā atskaites vēlēšanu sapulcē tika atzīts: "Kadru komplektēšanā lielāka vērība jāpiegriež partejībai. Fakultātē no 13 mācībspēkiem, kuri pieņemti kopš 1963. gada septembra, ir tikai viens PSKP biedrs, viens PSKP biedru kandidāts, divi komjaunieši un deviņi bezpartejiskie."[256] Bezpartejisko mācībspēku pārvēlēšana, nerunājot par pieņemšanu darbā, bija problemātiska. 1965. gada 28. jūnijā LVU partijas komiteja rekomendēja deviņu katedru vadītāju un 15 mācībspēku pārvēlēšanu.[257]

LVU kadru kompartijizēšana būtiski ietekmēja LVU mācībspēku zinātnisko līmeni, jo daudzi pat karjeras dēļ negribēja iestāties kompartijā.

24. tabula

LVU katedru vadītāji 1965./66. mācību gadā[258]

Nr. p. k.		Profesori	Docenti	Bez zinātniskā grāda	Kopā
1.	Absolūtais skaits	6	22	11	**39**
2.	Procents	15,4	56,4	28,2	**100,0**

250 Стенограммы совещаний, проводимых в ЦК КП Латвии. – LVA PA, 101.f., 31.apr., 75.l., 189.lp.
251 LVA PA, 788.f., 1.apr., 51.l., 13.lp.
252 LVA PA, 788.f., 1.apr., 90.l., 89.lp.
253 Обсуждение кандидатур, представленных к ученому званию профессора. – LVA, 788.f., 1.apr., 46.l., 41.–43.lp.
254 LVA PA, 788.f., 1.apr., 47.l., 87.lp.
255 Turpat, 134.lp.
256 Turpat, 2.apr., 166.l.
257 Turpat, 1.apr., 51.l., 62.–63.lp.
258 Отчет Латвийского государственного университета им. П. Стучки за 1965/66 уч. г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 70.l., 4.lp.

1967. gada 1. oktobrī LVU bija 1848 mācībspēki. No tiem 398 (21,5 %) bija zinātņu kandidāti un 21 (1,1 %) – zinātņu doktors,[259] t. i., 76,4 % – gandrīs trīs ceturtdaļas mācībspēku – bija bez zinātniskajiem grādiem. Latviešu mācībspēkus nereti aizsstāja krievi, kuri neprata latviešu valodu. Taču visus LVU krievu mācībspēkus nevar vienādi vērtēt.

Krievu tautības mācībspēki un komunisti LVU patiesībā atspoguļoja arī Latvijā pastāvošās krievu minoritātes un krievu ieceļotāju politiskos uzskatus un kultūras līmeni. LVU politiskās vadības pirmajās rindās izvirzījās no PSRS iebraukušie ortodoksālie komunisti, kuri faktiski daudzreiz noteica Universitātes vadības nostāju. Viņi bija LVU faktiskie vadītāji. Tādi bija prof. I. Širokovs, pulkvedis P. Vorobjovs, N. Žiļičevs, Solovjovs u.c. Otru krievu grupu veidoja galvenokārt Latvijā dzimušie un pastāvīgi dzīvojošie krievi, kuri, atšķirībā no pirmās grupas, prata latviešu valodu un cienīja Latvijas kultūru. Tādi bija doc. S. Nikiškins, L. Sidjakovs, V. Juriks u. c. Trešā grupa bija no Krievijas iebraukušie krievu inteliģences pārstāvji, kuri bija labi izglītoti, sekoja norisēm zinātnē un kultūrā – Ņikitins, O. Vilnīte u. c., kuriem, tāpat kā otrajai minētajai mācībspēku grupai, bija pozitīva nozīme zinātniskajā un mācību darbā.

LVU partijas komiteja mācībspēku konkursus joprojām izmantoja, lai palielinātu komunistu skaitu mācībspēku vidū. 1968. gadā sēdē ieteica ievēlēt konkursā 22, bet divus bezpartejiskos filologus ieteica atlaist.[260] Plašāk LKP CK "vadošā loma" darbinieku pieņemšanā un atbrīvošanā atspoguļojas LVU struktūrvienību kompartijas organizāciju protokolos. LVU Zinātniskās bibliotēkas kompartijnieki atzina, ka "signāls atbrīvošanai dots no CK"[261]. Līdz ar LVU mācībspēku "kompartijizāciju", kā atzina pati LVU vadība, mācībspēku zinātniskais līmenis joprojām pazeminājās.

1968. gada 13. novembrī LVU kadru daļas vadītāja M. Eberliņa jautājumā "Par kadru komplektēšanu un izvietošanu LVU" ziņoja, ka šeit strādā 1875 darbinieki, no tiem 642 mācībspēki vai zinātniskie līdzstrādnieki. No 524 mācībspēkiem 244 (46,6 %) ir kompartijas biedri, bet starp 48 LVU katedru vadītājiem 32 (66,6 %) ir kompartijas biedri. M. Eberliņa atzina: katru gadu palielinās LVU darbinieku skaits, aug viņu politiskā sagatavotība, tajā pašā laikā zinātniskās kvalifikācijas procents samazinās.[262] Šodien M. Eberliņas secinājumam jāpiekrīt.

24. tabulā redzam, ka LVU 1965./66.mācību gadā bija 39 katedru vadītāji. Štatā bija paredzēti 95 procenti mācībspēku – katedru vadītāju ar zinātniskajiem grādiem un nosaukumiem, bet praktiski par katedru vadītājiem joprojām strādāja 28,2 % mācībspēku, kuriem nebija ne zinātnisko grādu, ne nosaukumu. Sarežģīta bija arī latviešu un krievu tautības mācībspēku dinamika.

Universitātes mācībspēku skaitā 60. gadu sākumā dominēja latvieši (73,8 %), jo vismaz humanitārajās fakultātēs lekcijas bija jālasa latviešu valodā. Tajā pašā laikā LVU zinātniskajās iestādēs, sevišķi jaunorganizētajās, lielāks bija cittautībnieku īpatsvars, bet mazāks latviešu skaits. Tajā pašā laikā komunistiskās partijas biedru

259 Стенограммы совещаний, проводимых в ЦК КП Латвии, 1967 г. – LVA PA, 101.f., 31.apr., 75.l., 181.–244.lp.

260 LVA PA, 788.f., 1.apr., 55.l., 14.lp.

261 Turpat, 2.apr., 204.l., 2.lp.

262 Turpat, 1.apr., 55.l., 50.lp.

25. tabula

LVU katedru vadītāju zinātniskā kvalifikācija 1965./66. mācību gadā[263]

Nr. p. k.	Zinātniskais nosaukums	Štatā paredzēts		Faktiski	
		Skaits	%	Skaits	%
1.	Profesori	9	22,5	6	15,4
2.	Docenti	29	72,5	22	56,4
3.	Bez zinātniskā nosaukuma	2	5,0	11	28,3
Kopā		**40**	**100,0**	**39**	**100,0**

26. tabula

LVU mācībspēku un Skaitļošanas centra līdzstrādnieku tautība 1960./61. mācību gadā[264]

Nr. p. k.	Tautība	LVU mācībspēki		Skaitļošanas centra līdzstrādnieki	
		Abs. sk.	%	Abs. sk.	%
1.	Latvieši	220	73,8	45	51,7
2.	Krievi	41	13,7	24	27,6
3.	Ebreji	23	7,7	13	14,9
4.	Citas tautības	14	4,7	5	5,7
Kopā		**298**	**100,0**	**87**	**100,0**

īpatsvars starp LVU mācībspēkiem bija lielāks (39,6 %), jo šeit bija jāveido arī "pareizi" ideoloģiski uzskati. Turpretī zinātniskajās iestādēs, pat tādā Latvijas apstākļiem diezgan slepenā iestādē kā Skaitļošanas centrs, 1960./61.gadā strādāja tikai pieci komunisti (ieskaitot kandidātus), kas bija tikai 5,8 %. Viņi, protams, ieņēma vadošās vietas (*26. tabula*). Tātad izšķirošais bija piederība komunistiskajai partijai, nevis tautībai.

1971. gada 31. augusta slēgtajā LVU kompartijas sanāksmē LVU kompartijas sekretārs R. Kondratovičs ziņoja, ka salīdzinājumā ar 1969. gadu bezpartejisko mācībspēku skaits Universitātē no 49 procentiem samazinājies par 6,6 procentiem un ir 42,5 procenti. 1970./71. mācību gadā zinātņu doktoru grādus ieguvuši seši mācībspēki, t. sk. pieci komunisti. Visi deviņi fakultāšu dekāni ir komunisti. 1969. gadā no 48 katedru vadītājiem 15 (33 %) bijuši bezpartejiskie, bet 1971. gadā to skaits noslīdējis līdz 17 %. Vēstures un filozofijas fakultāti vada tādi pieredzējuši komunisti kā O. Niedre un K. Počs. Taču, pēc sekretāra domām, "bezpartejisko mācībspēku slānis vēl pārāk liels" un ir nepieciešams palielināt kompartijnieku skaitu.[265]

263 Годовой отчет Латвийского государственного университета им. П. Стучки за 1965/66 уч. год. – LVA, 1340.f., 6.apr., 3.l.

264 LVA, 1340.f., 10.apr., 65.l.: LVU gada atskaite par 1960./61. mācību gadu. – 15., 24.lp.

265 Задачи парторганизации Латвийского Ордена Трудового Красного Знамени государственного университета имени П. Стучки в 1971/72 учебном году в свете решений 24 съезда КПСС. – LVA PA, 788.f., 1.apr., 61.l., 41.–43.lp.

27. tabula

LVU mācībspēku zinātniski pedagoģiskā kvalifikācija, piederība kompartijai un komjaunatnes organizācijai (1975.g.)*

Katedras, fakultātes		Mācīb-spēku kopskaits	Zinātņu doktori		Zinātņu kandidāti		Profesori		Docenti		PSKP biedri		Komjaunieši	
			Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%
1.	PSKP vēstures katedra	22	1	4,5	14	66,6	–	–	8	38,0	22	100,0	–	–
2.	Politiskās ekonomijas katedra	27	2	7,6	15	57,6	2	7,6	8	30,8	27	100,0	–	–
3.	Dialektiskā materiālisma katedra	10	–	–	6	60,0	1	11,0	2	22,0	10	100,0	–	–
4.	Vēsturiskā materiālisma un Filozofijas vēstures katedra	16	2	13,0	7	53,0	2	13,0	–	–	16	100,0	–	–
5.	Zinātniskā komunisma katedra	9	–	–	6	66,0	–	–	2	33,0	9	100,0	–	–
6.	Pedagoģijas un psiholoģijas kat.	9	–	–	6	66,0	–	–	4	50,0	6	66,0	–	–
7.	Svešvalodu katedra	38	–	–	3	10,7	–	–	2	7,8	13	34,0	1	2,6
8.	Fiziskās audz. un sporta katedra	22	–	–	1	4,8	–	–	1	4,8	5	31,7	1	4,8
9.	Kara katedra	16	–	–	–	–	–	–	–	–	14	93,0	–	–
10.	Medicīnas māsu sagat. cikls	6	1	20,0	–	–	–	–	–	–	2	40,0	3	60,0
11.	Ķīmijas fakultāte	30	3	10,0	16	53,0	3	10,0	8	26,6	17	56,6	1	3,3
12.	Bioloģijas fakultāte	28	3	10,7	21	75,0	4	14,0	15	53,0	18	64,0	–	–
13.	Fizikas un matemātikas fak.	88	3	3,4	44	50,0	1	1,1	21	23,8	28	31,5	11	12,5
14.	Ģeogrāfijas fakultāte	17	1	5,8	11	64,0	1	5,8	7	41,0	11	64,0	–	–
15.	Filoloģijas fakultāte	51	3	5,8	33	64,7	3	5,8	26	45,0	27	53,0	–	–
16.	Vēstures un Filozofijas fak.	21	1	4,7	15	71,4	–	–	13	62,0	16	76,0	–	–
17.	Juridiskā fakultāte	35	5	14,0	17	48,5	4	11,0	13	37,0	30	85,0	–	–
18.	Svešvalodu fakultāte	76	–	–	19	25,0	–	–	13	17,0	24	31,5	2	2,8
19.	Ekonomikas fakultāte	66	–	–	22	33,3	1	1,5	10	15,0	21	31,8	11	16,7
20.	Finansu un tirdzniecības fak.	32	1	3,0	16	50,0	1	3,0	4	12,5	15	46,8	4	14,6
Kopā		**611**	**27**	**4,6**	**281**	**46,0**	**22**	**3,6**	**172**	**27,0**	**319**	**52,2**	**34**	

* LVA PA, 788.f., 1.apr, 67.l., 104.lp.

1974. gada 12. jūnijā LVU kompartijas komitejas sekretārs R. Kondratovičs ziņoja, ka visi deviņi LVU dekāni ir PSKP biedri un no astoņiem dekānu vietniekiem seši ir PSKP biedri. Taču R. Kondratovičs atkal secināja, ka "mūsu vadošā sastāva partejība palielinās, bet zinātniskā kvalifikācija nedaudz samazinās"[266]. Tas nozīmēja, ka LVU vadības komunistiskošana bija pārāk strauja, ievērojot arī to, ka komunistiem zinātniskās karjeras iespējas bija lielākas nekā bezpartejiskajiem. Konkursu sistēma, kā teica sekretārs, bija uzlabojusi mācībspēku politisko izaugsmi, t.i., spiedusi stāties komunistiskajā partijā.

70. gadu vidū aizstāvēto disertāciju skaits strauji palielinājās. Zinātņu kandidātu un jo sevišķi zinātņu doktoru disertāciju aizstāvēšana liecināja, ka 20 gadus pēc mācībspēku politiskajām tīrīšanām LVU bija ienākusi jauna, padomju apstākļos adaptējusies mācībspēku paaudze, kas spēja dot nopietnus zinātniskus pētījumus. Protams, no aizstāvētajām disertācijām jāatskaita t.s. "sabiedriskās zinātnes" un PSKP mācībiestādēs aizstāvētie darbi, kam parasti nebija zinātniskas vērtības.

27. tabulā redzam, ka LVU 1975. gadā strādāja 611 mācībspēku, no tiem 27 (4,6 %) bija zinātņu doktori, bet 281 (46 %) – zinātņu kandidāti. No visiem mācībspēkiem 319 (52,2 %) bija komunisti un 34 (5,6 %) komjaunieši. Visās piecās t. s. sabiedrisko zinātņu katedrās, kas patiesībā nodarbojās ar politisko audzināšanu, strādāja 84 cilvēki, t. i., 13,7 % no visa mācībspēku skaita. Piemēram, Kara katedrā 93 % mācībspēku bija komunisti, Juridiskajā fakultātē – 85 %, Vēstures un filoloģijas fakultātē – 76 %. Nedaudz par pusi vairāk komunistu bija Pedagoģijas un psiholoģijas katedrā (66 %) un Bioloģijas fakultātē (64 %). Pārējo fakultāšu mācībspēku – komunistu skaits bija mazāks par 50 procentiem. Vismazāk partijas biedru bija Fizikas un matemātikas fakultātē (31,5 %) un Fiziskās audzināšanas un sporta katedrā (31,7 %). *27. tabula* liecina, ka visvairāk kompartijizētas bija humanitārās, bet mazāk – tehniskās fakultātes.

28. tabula

LVU mācībspēku aizstāvētās zinātņu doktora un kandidāta disertācijas[267]

Nr. p. k.	Gads	Zinātņu doktori	Zinātņu kandidāti
1.	1973.	–	29
2.	1974.	–	28
3.	1975.	–	53
4.	1976.	–	11
5.	1977.	–	16
6.	1978.	2	15
7.	1979.	2	18
8.	1980.	2	21

266 LVA PA, 788.f., 1.apr., 66.l., 161.lp.
267 LVU atskaite par zinātnisko darbu 1980.gadā. – 130.lpp.

Zinātņu kandidātus un doktorus gatavoja ne tikai aspirantūrā un doktorantūrā. Arī no pārējiem mācībspēkiem arvien vairāk prasīja, lai viņi rakstītu disertācijas. Laikā no 1970. līdz 1975. gadam zinātņu kandidāta disertāciju aizstāvēja 160 LVU aspirantu un darbinieku. Taču LVU aizstāvēja disertācijas ne tikai LVU aspiranti un mācībspēki, bet arī citu augstskolu aspiranti un mācībspēki.

29. tabula

Zinātņu doktoru un kandidātu skaits LVU 1971.–1975.gadā[268]

Gads		Strādā pie kand. disertācijas		Kārto zin. kand. minimuma eks.		Zinātņu kandidāti		Zinātņu doktori	
		Abs. sk.	%	Abs. sk.	%	Abs. sk.	%	Abs. sk	%
1.	1971.	14	100	93	100				
2.	1972.	17		220					
3.	1973.	37 LVU–17		364 LVU–196		260	44,9	18	3,1
4.	1974.	62 LVU–40		372 LVU–277		268	44,4	19	3,1
5.	1975.	74 LVU–51		406 LVU–286		285	45,1	22	3,5

Sevišķi viegli iegūt zinātņu kandidāta grādu bija t.s. "sabiedriski politiskajās zinātnēs". Tāpēc šeit aspirantūrā kandidātu netrūka. LVU zinātniskā darba atskaitē par 1975. gadu bija atzīts: "Uzņemšanas plāns [aspirantūrā] politiskās ekonomijas, PSKP vēstures un zinātniskā komunisma specialitātēs pārpildīts." Turpretī statistikas un grāmatvedības uzskaites un saimnieciskās analīzes specialitātes aspirantu uzņemšanas plāns netika izpildīts. Tāpēc LKP CK nosūtījums uz PSKP Sabiedrisko zinātņu akadēmiju, kuras pabeigšanai obligāti sekoja parasti filozofijas zinātņu kandidāta piešķiršana bez kādiem zinātniskiem nopelniem, veicināja komunistu zinātnisko karjerismu. LVU vadība stingri turējās pie augsta partijiska līmeņa saglabāšanas arī pārējās specialitātēs. Atskaitē par zinātnisko darbu 1975. gadā LVU rakstīja, ka starp jaunā sastāva aspirantiem (61 cilvēks) 51 ir PSKP vai VĻKJS biedri – 83,6 %. Tas liecina, ka arī 70. gados tika turpināta LVU mācībspēku komunistiskošanas politika, kuras rezultātā blakus īstiem komunistiem ("tomātiem") mācībspēku vidū arvien vairāk parādījās formālie komunisti ("redīsi"), kuriem liela nozīme bija Latvijas valsts un LVU demokratizēšanā 80. gadu beigās. Taču mācībspēku, sevišķi profesoru, 70. gados LVU vēl bija maz.

30. tabulā redzam, ka 1975. gada beigās LVU strādāja 19 % profesoru salīdzinājumā ar 1940./41. mācību gadu. Lektoru (pasniedzēju) skaits saglabājās 1940./41. gada līmenī, bet docentu skaits 1975. gadā salīdzinājumā ar 1940./41. mācību gadu bija 247 %. Taču docentu kvalifikāciju šajos gados salīdzināt grūti.

31. tabulā redzam, ka profesoru, zinātņu doktoru un docentu, zinātņu kandidātu īpatsvars no 43 % 1971. gadā bija palielinājies līdz 58 % 1983. gadā. Sevišķi strauji

268 Pēc 1975.gada LVU zinātniskā darba atskaites. – 172.–173.lpp.

30. tabula

LVU mācībspēki 1940./41.–1975. gadā

Nr. p. k.	Mācībspēki	1940./ 1941.[269]	1965.[270]	1970.[271]	1975. 31. XII[272]
1.	Profesori	116	7	6	22
2.	Docenti	115	81	132	285
3.	Lektori	51	142 (v.p.)	226 (v.p.)	55 (pasn.)
4.	Asistenti	188	67	72	–
5.	Laboranti	98	–	–	–
6.	Zinātniskie līdzstrādnieki	3	22 (p.)	33 (p.)	71 dokt. 75 kand. 718 bez gr.[273]
7.	Aspiranti	–			
Kopā		**364**	**358**	**519**	**451**

31. tabula

LVU mācībspēku zinātniskās kvalifikācijas pieaugums 1971.–1983.gadā[274]

Nr. p. k.		1971. gads		1976. gads		1983. gads	
		Skaits	%	Skaits	%	Skaits	%
1.	Visi mācībspēki	537	100,0	632	117,6	721	134,3
2.	Profesori, zinātņu doktori	17	100,0	26	152,9	39	229,4
3.	Zinātņu kandidāti, docenti	214	100,0	285	118,0	378	176,6
Kopā ar zinātniskiem grādiem un pakāpēm		**43 %**		**49 %**		**58 %**	

bija palielinājies profesoru, zinātņu doktoru skaits – vairāk nekā divas reizes. LVU no 10 Latvijas augstskolām strādāja 17,8 % – 19,3 % Latvijas mācībspēku, tai skaitā 13,7 % – 20 % profesoru, zinātņu doktoru.

Sevišķi apšaubāmi kompartijai šķita ārpus "sabiedriskajām disciplīnām" strādājošo mācībspēku uzskati, it īpaši sakarā ar komunistiskās sistēmas sabrukuma sākšanos un nepieciešamību komunistiem aizstāvēties, ko toreiz sauca par kontrpropagandu.

70. gadu otrajā pusē strauji palielinājās LVU mācībspēku politiskās kvalifikācijas paaugstināšana kompartijas Rīgas komitejas Marksisma-Ļeņinisma universitātē. 1978. gadā tajā studēja 41 mācībspēks, bet 1978. gadā LVU kompartijas komiteja

269 LVA, 1340.f., 8.apr., 75.lp.

270 LVA, 1340.f., 6.apr., 3.l., 3.lp. Годовой отчет ЛГУ им. П. Стучки за 1965/66 уч. г.

271 LVA, 1340.f., 6.apr., 38.l.. Отчет за деятельность ЛГУ им. П. Стучки за 1970/71 уч.г.

272 LVA, 1330.f., 8.apr., 167.l. Kopā pasniedzēju – 362.

273 89 klātienes aspiranti, kopā 187.

274 О. Рождественский. Деятельность КПСС... – 123. lpp.

jau "nozīmēja" 117 mācībspēkus "paaugstināt savu politisko kvalifikāciju.[275] 1980. gadā no jauna "cēla kvalifikāciju" 101 cilvēks.[276]

Vienlaikus ar politiskajiem uzbrukumiem bija novērojama atkāpšanās. 1977. gadā LVU kompartijas komiteja sakarā ar "Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas" 60. gadadienas jubileju apstiprināja pastāvīgo LVU goda plāksni, kurā pirmām kārtām bija paredzēts ievietot 66 cilvēku fotogrāfijas. Blakus kompartijas darbiniekiem (P. Stučka, F. Roziņš-Āzis u.c.) šeit bija minēti ievērojami LU zinātnieki (P. Valdens, Fr. Blumbahs, P. Stradiņš u. c.), kā arī vairāki pašas kompartijas pirms 20 gadiem noķengātu un no darba atlaistu "buržuāzisko speciālistu" (J. Endzelīns, A. Tramdahs, E. Štālbergs u.c.).[277]

Komunistiskošana sevišķi attiecās uz minētajām "sabiedriskajām disciplīnām", kur visiem mācībspēkiem bija jābūt komunistiem. 1975. gada 24. septembrī LVU kompartijas komiteja apstiprināja par "sabiedrisko disciplīnu" pasniedzējiem 18 komunistus.[278] Tomēr mācībspēku zinātniskā kvalifikācija kandidātu līmenī turpināja paaugstināties.

32. tabula

LVU mācībspēku zinātnisko grādu īpatsvars 1975. un 1980. gadā[279]

Gads	Zinātņu doktori	Zinātņu kandidāti
1975.	3,7 %	45,6 %
1980.	3,75 %	54,5 %

Grūtāk gāja ar zinātņu doktora grāda iegūšanu. Vēstures un filozofijas fakultātes kompartijas organizācijas sēdēs 70. gados parasti tika "atzīmēts", ka mācību korpusā trūkst vēstures zinātņu doktoru. 1972. gada 15. martā fakultātē strādāja tikai viens zinātņu doktors.[280] Pat profesoru zinātņu doktoru sagatavošana LVU katedru vadītāju amatiem ieilga, un galu galā tie bija "jāimportē" no citām zinātniskajām iestādēm. LVU Vēstures un filoloģijas fakultātes PSRS vēstures katedrai jau 1957. gadā par vadītāju bija paredzēts profesors.[281] Taču katedru 25 gadus vadīja docenti, un tikai 1982. gadā PSRS vēstures katedra ieguva vēstures zinātņu doktoru oficiālajā konkursā, bet faktiski "aizņemoties" to no LPSR ZA. Pēc LVU kadru daļas vadītājas M. Eberliņas ziņojuma, 10. piecgades laikā (1975–1980) aizstāvētas piecas doktora un 108 kandidāta disertācijas. Aspirantūru šai laikā beiguši 218 cilvēki, bet disertācijas aizstāvējuši 73,3 %. Šeit nav minēts, ka starp aizstāvējušajiem liela daļa bija ieskaitīta iepriekšējā piecgadē bez disertāciju aizstāvēšanas no aspirantūras aizgājušo disertācijas. Bija novērojama mācībspēku novecošanās. Filoloģijas fakultātē disertācijas bija aizstāvējuši pieci, bet pensijas vecumā bija 18 mācībspēki.

275 LVA PA, 788.f., 1.apr., 77.l., 121.–124.lp.
276 Turpat, 79.l., 20.–23.lp.
277 Turpat, 71.l., 184.lp.
278 Turpat, 69.l., 106.–107.lp.
279 Turpat, 82.l., 41.–42.lp.
280 Turpat, 2.apr., 252.l., 76.lp.
281 LVA, 1340.f., 10.apr., 28.l., 121.lp.

1976. gadā 51 procentam LVU mācībspēku bija zinātniskie grādi un zinātniskie nosaukumi. 1980.gadā to skaits bija palielinājies līdz 54,7 procentiem.[282] Protams, tas paaugstināja šai laikā LVU beigušā – 7631 cilvēka zinātnisko līmeni. Taču kvalificētie mācībspēki spēja sagatavot ap 40 procentiem[283] absolventu, jo LVU neklātienes un vakara nodaļas studentu sagatavotība jāpēta speciāli. Vakara un neklātienes nodaļā sagatavoto studentu līmenis bija visai apšaubāms, jo viena trešā daļa studentu mācījās tikai apmierinoši.

80. gados LVU mācībspēku kvalifikācija ievērojami paaugstinājās, jo, kā redzam *33. tabulā*, ik gadus aizstāvēja divas – astoņas zinātņu doktora un 20 – 38 zinātņu kandidāta disertācijas.

33. tabula

LVU darbinieku un aspirantu aizstāvētās disertācijas 1981.–1990. gadā[284]

Nr. p. k	Gads	Zinātņu doktori	Zinātņu kandidāti
1.	1981.	3	20
2.	1982.	4	30
3.	1983.	8	30
4.	1984.	7	31
5.	1985.	2	33
6.	1986.	3	31
7.	1987.	4	38
8.	1988.	6	32
9.	1989.	8	24
10.	1990.	6	27

Raksturīgi, ka šajā laikā – no 1981. līdz 1985. gadam – no 168 disertācijām 64 (38 %) bija aizstāvētas fizikā un matemātikā. Tas nenoliedzami liecina par šo zinātnes nozaru attīstību Skaitļošanas centrā un Cietvielu fizikas institūtā. Aizstāvēto disertāciju īpatsvars ir lielāks filoloģijas (27) un ekonomikas (28) zinātņu nozarēs. Šī tendence saglabājās arī 1985.–1990. gadā.

LVU mācībspēku, sevišķi nomenklatūras mācībspēku novecošanās, sākusies jau 70. gados, 80. gados arvien vairāk pastiprinājās. 80. gados vidēji gadā aizstāvēja septiņas – astoņas disertācijas. Ar to nepietika, lai mācībspēku korpusa sastāvu "atjauninātu". Sevišķi bēdīgs stāvoklis bija komunistu vidū. 1985. gadā no 33 PSKP katedras mācībspēkiem 14 (42,4 %) bija pensijas vecumā. Visās sabiedrisko zinātņu katedrās no 103 mācībspēkiem 33 (32 %) bija pensijas vecumā. Pensijas vecuma mācībspēku skaits palielinājās straujāk nekā viņu atjaunināšanas iespējas Universitātē. Tāpēc mācībspēkus, sevišķi zinātņu doktorus, aicināja darbā no Zinātņu

282 LVA PA, 788.f., 1.apr., 80.l., 10.lp.

283 Turpat, 81.l., 37.lp.

284 Отчет о научно-исследовательской работе и подготовке научных кадров за 1985 год (Р., 1986, с. 62) и 1990 год.

akadēmijas. Profesors V. Ivbulis pareizi secinājis, ka mācībspēku sagatavošana svešvalodās saistīta ar lielām grūtībām. Tā kā neviens labi nezin svešvalodas, nav iespējams sarunāties. Braucieni uz ārzemēm ļoti ierobežoti.[285] Mācībspēku vidējais vecums LVU 1983.–1984. gadā svārstījās no 40 līdz 50 gadiem. Visjaunākie mācībspēki strādāja Fiziskās audzināšanas un sporta katedrā (31,3 gadi), Diferenciālo vienādojumu un tuvināto lielumu katedrā (35,6 gadi), turpretī PSKP vēstures katedrā pasniedzēju vidējais vecums bija 52,4 gadi, Vācu filoloģijas katedrā – 53 gadi un Zooloģijas un ģenētikas katedrā – 53,7 gadi.[286]

34. tabula rāda, ka 1986. gadā divas trešdaļas mācībspēku, pēc LVU kadru daļas datiem, bija priekšpensijas gados vai pensionāri.

34. tabula

LVU mācībspēku vecums 1986. gadā [287]

Nr. p. k.	Vecums	Skaits	%
1.	Vecumā līdz 30 gadiem	108	28,9
2.	Priekšpensijas gados	234	62,6
3.	Pensionāri	32	8,5
Kopā		**374**	**100,0**

Zinātņu doktoru vidējais vecums bija lielāks nekā caurmērā mācībspēkiem. 1987. gadā LVU nebija zinātņu doktoru, jaunāku par 40 gadiem. Ja atskaita juristus un fizikas un matemātikas doktorus, 20 doktori (80 %) bija vecāki par 60 gadiem.[288]

Mācību darbā pozitīvi vērtējams vieslektoru veikums. LVU katru gadu viesojās vairāki desmiti citu PSRS republiku mācībspēku, kuri šeit parasti lasīja kursus savā specialitātē. 1983./84. mācību gadā strādāja 42 vieslektori, no tiem lielākā daļa (64,3 %) – profesori, bet 35,7 % bija zinātņu kandidāti. Taču lielākā daļa vieslektoru nāca no mazpazīstamām augstskolām, no attālākiem PSRS novadiem.

Universitātes vadības, mācībspēku un darbinieku sastāvā var izdalīt kompartijas vecbiedrus, uz LVU komandētos krievu speciālistus un jaunās paaudzes komunistus. Šīm grupām bija kopīgas un atšķirīgas dominantes. Sākotnēji, pēckara gados, tās izpaudās kā "veco boļševiku" ietekme, 70.–80. gados šī ietekme mazinājās, dodot vietu gados jaunajiem krievu speciālistiem. LVU mācībspēku dzīvē okupācijas gados atspoguļojās dažāda okupācijas varas attieksme pret zinātniskajām iestādēm kopumā. Pirmkārt, no veco speciālistu izmantošanas pēckara pirmajos gados, nesagatavojot mācībspēkiem jaunu maiņu, tika uzsākta mācībspēku, vispirms Latvijā palikušās profesūras, politiskā "tīrīšana". Šī politiskā "tīrīšana" bija komunistiski nežēlīga: sākot no publiskas izlamāšanas komunistiskajā presē, cauri grēku nožēlošanas jeb paškritikas sapulcēm, beidzot ar masveidīgu atbrīvošanu no darba 1949.–1953. gadā. No "vecajām republikām" iebraukušie latviešu speciālisti pār-

285 LVA PA, 788.f., 1.apr., 66.l., 21.lp.
286 Turpat, 82.l., 60.lp.
287 Turpat, 100.l., 29.lp.
288 Turpat, 101.l., 17.lp.

svarā mācīja marksismu-ļeņinismu un citās jomās nespēja aizvietot vecos mācībspēkus. Arī uz LVU komandētie krievu speciālisti ar retiem izņēmumiem no Universitātes pazuda. Jaunos LVU mācībspēkus sākotnēji komplektēja LK(b)P CK un kompartijas komitejas partijas mobilizācijas kārtībā. Tikai vēlāk, sākumā gan nesekmīgi, tos sāka gatavot par zinātniekiem aspirantūrā LVU, MVU un citur. Mācībspēku komplektēšanā un atestācijā LVU kompartijas komiteja stingri ievēroja partejības principu, izvirzot, pirmkārt, kompartijas biedrus, kas ieņēma visus vadošos amatus. Tikai 70. gados LVU bija sagatavojusi mācībspēku personālu, kas bija atbilstošs tā laika zinātniskajām prasībām. Rezultātā mācībspēku vidū izveidojās labi zinātnieki, kas pēc 20 gadu pārtraukuma sāka gatavot studentus pienācīgā profesionālā līmenī, un, kā redzēsim VI daļā, spēja veikt zinātniskus pētījumus. Panākumi dabas un eksakto zinātņu jomā 1965.–1988. gadā arī LVU bijuši vislielākie.[289]

Tātad okupācijas gados LVU varēja novērot vairākus mācībspēku slāņus. Pirmais slānis bija LU vecie docētāji un mācību palīgpersonāls, tas dominēja pirmajos pēckara gados un pārstāvēja LU akadēmiskās tradīcijas, kas bija savienotas ar augstu profesionalitāti. Otrais slānis bija no "vecajām republikām" komandētie latviešu tautības mācībspēki, kuri bija pārdzīvojuši 1937.–1938. gada genocīdu un kļuvuši padevīgi režīmam, retos gadījumos tie bija zinātnieki ar publicētiem zinātniskiem darbiem un zinātniskajiem grādiem. Viņu lielākais vairums labākajā gadījumā bija beiguši Sarkanās profesūras institūtu, un parasti tie bija bijušie kompartijas darbinieki vai čekas funkcionāri. Trešais slānis bija no "vecajām republikām" iesūtītie mācībspēki. Starp viņiem bija arī labi zinātnieki un docētāji. Ceturtais, nelielais slānis, bija kompartijas mobilizācijas kārtībā pēc īsu kursu beigšanas uz Latviju atsūtītie partijnieki un komjaunieši. Daļa no viņiem kļuva par nopietniem docētājiem, bet lielākā daļa pēc komandējuma beigām atstāja LVU vai pārgāja šīs iestādes saimnieciskajā darbā. Piektais, lielākais slānis, bija pēc kara Rīgā, Maskavā, Ļeņingradā vai ārzemēs aspirantūru beigušie docētāji; tie bija galvenokārt Latvijas iedzīvotāji un ieņēma aizvien lielāku vietu LVU mācībspēku vidū. Šī slāņa docētāji veica būtisku pētījumus, pamazām ieguva zinātniskos grādus un 1960.–1980. gadā sāka veidot LVU mācībspēku korpusa pamatu, radot Latvijas inteliģences jauno slāni.

289 J. Stradiņš. Latvijas Zinātņu akadēmija. – I daļa. – Rīga, 1998, 260. lpp. Sal. Ash M. G. Mythos Humboldt. Vergangenheit und Zukunft der deutschen Universitäte. – Wien, 1999.

V

STUDENTI UN STUDIJAS LVU (1944–1990)

1. LVU fakultātes un katedras

Universitāte atsāka darbu 1944. gada decembrī. Universitātē bija 13 fakultātes ar 130 katedrām. Fakultātēm piesūtīja PSRS augstskolu mācību plānus. Tā, piemēram, Inženierzinātņu fakultātei piesūtīja PSRS Iekšlietu tautas komisariāta Autoceļu institūta mācību plānu,[1] Bioloģijas, Mehānikas u. c. fakultātēm – Maskavas Valsts universitātes un citu Krievijas augstskolu mācību plānus.[2] Taču Maskavas programmas netika pārņemtas uzreiz visās fakultātēs. Fizikas un matemātikas fakultātē pirmajos pēckara gados (1945–1948) notika pāreja, pakāpeniski ieviešot PSRS augstskolu mācību plānus.[3] Tikai 1948. gadā fakultāte pilnībā pārgāja uz PSRS Augstākās izglītības ministrijas apstiprināto programmu.[4]

Nemainīgu nosaukumu no Latvijas brīvvalsts laikiem saglabāja piecas fakultātes – Arhitektūras, Mehānikas, Inženierzinātņu, Medicīnas un Ķīmijas fakultātes. Bijušo Rīgas Universitātes Filoloģijas un filozofijas fakultāti 1944./45. m. g. sadalīja divās – Vēstures un Filoloģijas fakultātē. Savukārt Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultāti sadalīja Ekonomikas un Juridiskajā fakultātē.[5] Fizikas un matemātikas fakultāte savu nosaukumu ieguva vēl 1940. gada septembrī, Matemātikas un dabaszinātņu fakultāte tika sadalīta divās – Dabaszinātņu un Fizikas-matemātikas fakultātē.[6] Savukārt pēc lielinieku otrās okupācijas Dabaszinātņu fakultāti sadalīja divās – Bioloģijas un Ģeogrāfijas fakultātē. Ģeoloģijas – augsnes fakultāte bija izveidota pēc Maskavas Valsts universitātes Ģeoloģijas – augsnes fakultātes,

1 Учебный план Инженерностроительного факультета. – LVA, 1340.f., 12.apr., 40.l., 3.lp.
2 Учебный план Биологического факультета – LVA, 1340.f., 12.apr., 21.l., 1.lp.; Учебный план Механического факультета. – LVA, 1340.f., 12.apr., 66.l., 1.lp.
3 P. Stučkas LVU 40 gadi. – Rīga, 1959. – 121.lpp.
4 Turpat.
5 PSRS Augstākās izglītības ministrijas pavēle Nr. 846. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 35.lp.
6 Latvijas Universitāte 75. – Rīga, 1994. – 72.lpp.

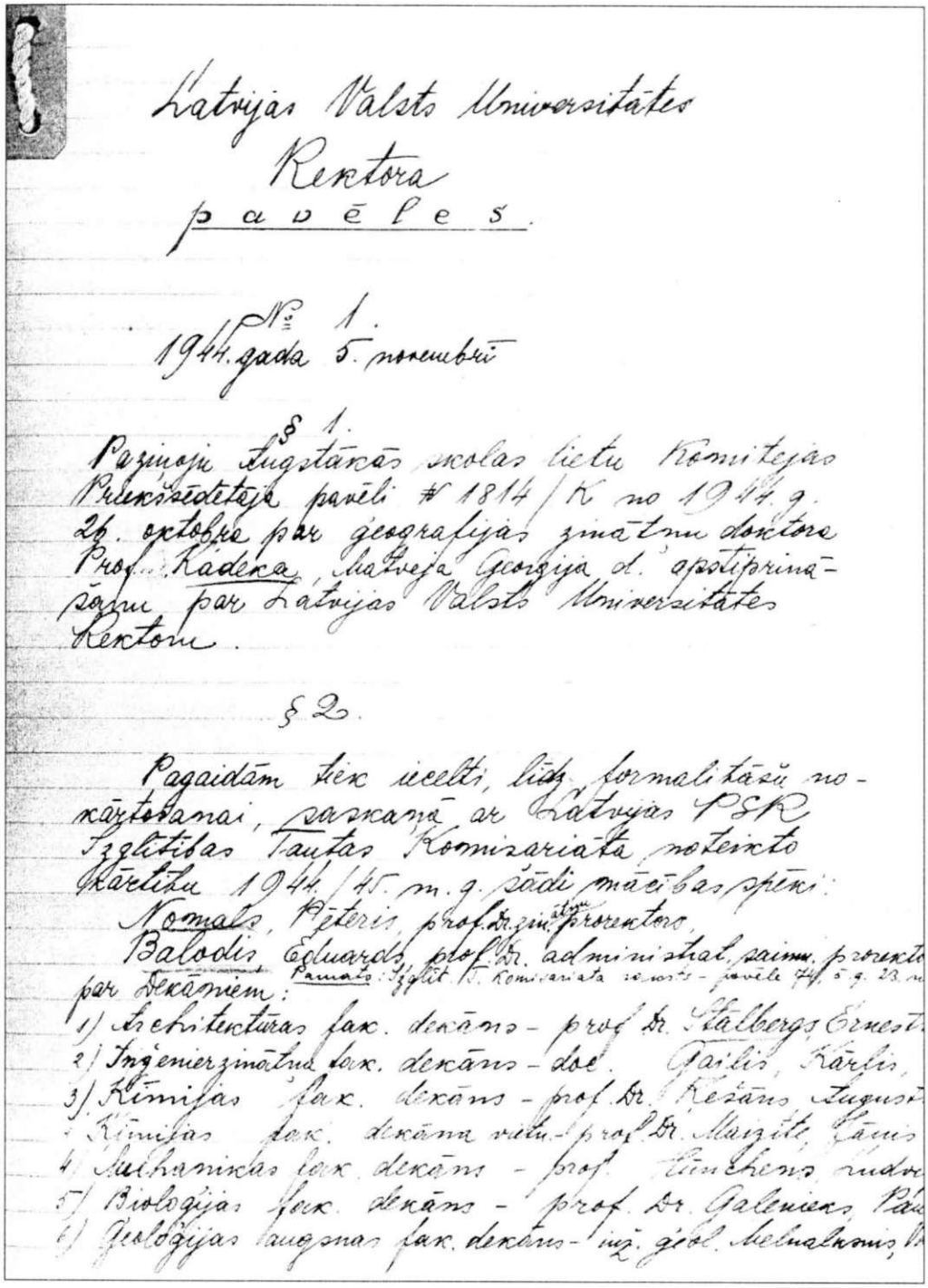

Latvijas Valsts Universitātes
Rektora
p a v ē l e s .

№ 1.
1944. gada 5. novembrī

§ 1.

Paziņoju Izglītības nodaļas lietu Komitejas Priekšsēdētāja pavēli # 1814/K no 1944. g. 26. oktobra par ģeogrāfijas zinātņu doktora Prof. Kādeka, Alfrēda Georgija d. apstiprināšanu par Latvijas Valsts Universitātes Rektoru.

§ 2.

Pagaidām tiek iecelti, līdz formalitāšu nokārtošanai, saskaņā ar Latvijas PSR Izglītības Tautas Komisariāta noteikto kārtību 1944/45. m. g. šādi mācības spēki:

Nomals, Pēteris, prof. dr. zin. par prorektoru,

Balodis, Eduards, prof. dr. administratīvajām lietām prorektoru, pamatojoties uz Izglīt. K. Komisariāta iecirkņa - pavēle #4, 5. g. 23. [illegible]

par dekāniem:

1) Arhitektūras fak. dekāns - prof. dr. Stalbergs Ernests
2) Inženierzinātņu fak. dekāns - doc. Gailis, Kārlis,
3) Ķīmijas fak. dekāns - prof. dr. Kažāns Augusts
4) Ķīmijas fak. dekāna vietn. - prof. dr. Mazūts, Jānis
5) Matemātikas fak. dekāns - prof. Timčenko, Andrejs
6) Bioloģijas fak. dekāns - prof. dr. Galenieks, Pāvils
7) Ģeoloģijas lauksaimn. fak. dekāns - inž. ģeol. Melnalksnis, [illegible]

Rektora pavēle Nr. 1 1944. gada 5. novembrī

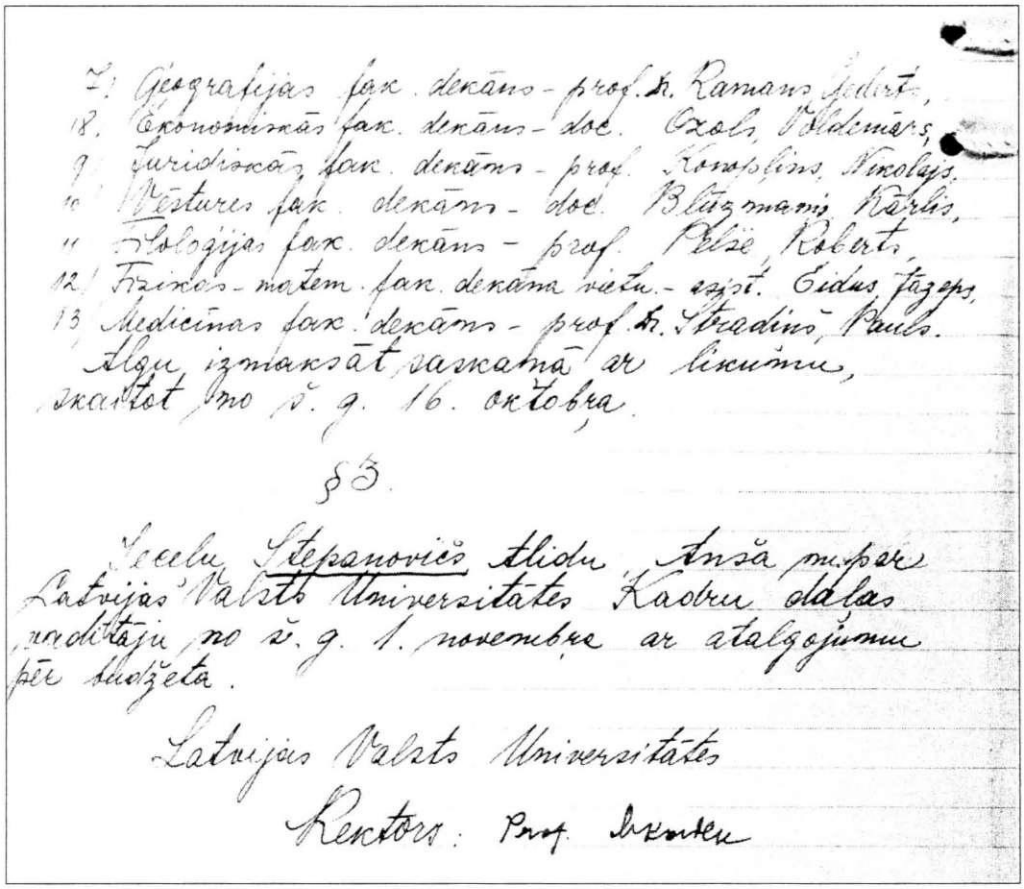

Rektora pavēle Nr. 1 1944. gada 5. novembrī (turpinājums)

ģeoloģijas – paleontoloģijas, mineraloģijas un petrogrāfijas specialitātes modeļa.[7] Bez minētajām fakultātēm LVU, kā redzējām IV daļā, 1944./45.m.g. darbojās astoņas zinātniski pētnieciskas iestādes un institūti,[8] kuri tika pievienoti Universitātei 1945. gada 22. februārī.[9] Universitātes struktūra daļēji saglabāja pirmskara modeli – vienota mācību un zinātniski pētnieciskā iestāde. Universitātes vecais inventārs un tehniskais aprīkojums Rīgā praktiski bija palicis neskarts. Par to liecina Universitātes rektora M. Kadeka vēstule[10] LPSR Ministru Padomei, kurā minēts, ka "Universitātei piederošā manta un vērtības ir saglabājušās neskarti gandrīz visās fakultātēs, izņemot Ķīmijas un Fizikas – matemātikas fakultāti. No Ķīmijas fakultātes 1941. gada augustā tika izvesti 2 kilogrami platīna, bet no Fizikas –

7 Учебный план Геолого-почвенного факультета. – LVA, 1340.f., 12.apr., 30.l., 3.lp.

8 1) Vēstures institūts, 2) Folkloras institūts, 3) Latviešu valodas un literatūras institūts, 4) Ģeogrāfijas institūts, 5) Vitamīnu institūts, 6) Purvu zinātnes institūts, 7) Seruma stacijas institūts, 8) Botāniskais dārzs.

9 PSRS Tautas komisāru padomes lēmums Nr. 337 1945.g. 22.febr. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 7.lp.

10 1948. g. 17. marta vēstule Nr. 224. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 18.l., 2.lp.

matemātikas fakultātes doc. P. Putniņš, prof. F. Gulbis un doc. L. Slaucītājs izveda uz Vāciju dažas tehniskās iekārtas un studentu diplomdarbus".[11] Tā Universitāte visumā saglabāja apmierinošu darbības potenciālu. Tomēr Maskava noteica Universitātei savu darbības programmu; tā paredzēja, ka zinātniski pētnieciskais darbs tika atdalīts no augstskolas. 1946. gadā saskaņā ar PSRS Ministru Padomes rīkojumu[12] uz LVU institūtu bāzes kā patstāvīgu iestādi izveidoja LPSR Zinātņu Akadēmiju. Universitātē radniecīgas katedras vai nodaļas apvienoja vai arī, gluži otrādi, no Universitātes atdalīja veselas zinātņu nozares, no kurām tika izveidotas atsevišķas mācību iestādes vai zinātniski pētnieciskie institūti. Šādu zinātnes skaldīšanu pa nozarēm veica PSRS vadība, lai nepieļautu universālas mācību vai zinātņu iestādes funkcionēšanu. Sadrumstaloja zinātni un izveidoja katrā "brālīgajā republikā" kādu filiāli, kura pildīja Maskavas pasūtījumu. Radioelektronikas darbā 1963. gadā iesaistīja astoņas PSRS zinātniski pētnieciskās un augstākās mācību iestādes,[13] tostarp arī Latvijas Valsts universitāti. Katra no šīm astoņām iestādēm pildīja savus uzdevumus. Runājot par minētā procesa izpausmēm Universitātē, pirmām kārtām jāmin Ģeoloģijas – augsnes fakultātes likvidēšana 1949. gadā. Šī fakultāte 1949./50. mācību gadā pa daļām tika pievienota Bioloģijas un Ģeogrāfijas fakultātei. 1949./50. mācību gads bija pēdējais, kura laikā Universitātē darbojās Medicīnas fakultāte. PSRS Augstākās izglītības ministrija uzskatīja par lietderīgāku nošķirt fakultāti no Universitātes un uz tās bāzes dibināt atsevišķu institūtu. Tas arī tika izdarīts 1950. gada jūnijā.[14] Līdz ar to LVU katedru skaits samazinājās no 112 katedrām 1949./50. m.g. uz 75 katedrām 1950./51. m.g. Medicīnas fakultāte nebija vienīgā, kura 1950./51. m.g. bija izsvītrota no Universitātes fakultāšu skaita. Šajā mācību gadā tika likvidēta arī Arhitektūras fakultāte, kura, īstenojot PSRS Augstākās izglītības ministrijas lēmumu,[15] tika pievienota Inženierzinātņu fakultātei. Līdz ar to mainījās arī Inženierzinātņu fakultātes nosaukums. Tagad tā saucās Inženierceltniecības fakultāte.[16] Savukārt 1954. gada jūlijā Rīgas Pedagoģiskā institūta Vēstures fakultāte tika apvienota ar LVU Vēstures fakultāti.[17] Tā tika pievienota Universitātes Filoloģijas fakultātei.[18] Tādējādi tika atjaunota Vēstures un filoloģijas fakultāte, kura tika izveidota un darbojās jau 1940./41. mācību gadā. LVU katedru skaits 1954./55. m. g. salīdzinājumā ar 1950./51. m. g. samazinājās par 23 % – no 75 katedrām uz 61. Pirmkārt, četras Inženierceltniecības fakultātes arhitektūras specialitātes katedras, kuras fakultātē darbojās 1951./52. mācību gadā,

11 1948. g. 17. marta vēstule Nr. 224. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 18.l., 2.lp.

12 Rīkojums Nr. 775 1946.g. 20.jūnijā. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 7.lp. Sīkāk: J. Stradiņš. Latvijas Zinātņu akadēmija, I d. – Rīga, 1998.

13 План развития народного хозяйства СССР на 1963 год. – LVA, 700.f., 46.apr., 6.l., 3., 4.lp.

14 PSRS Augstākās izglītības ministrijas pavēle Nr. 1018 no 1950.gada 21.jūnija. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 9.lp.

15 PSRS Augstākās izglītības ministrijas 1950.gada 20.decembra pavēle Nr. 2206. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 11.lp.

16 Turpat.

17 PSRS Augstākās izglītības ministrijas pavēle Nr. 846 no 1954.gada 29.jūlija. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 35.lp.

18 Turpat.

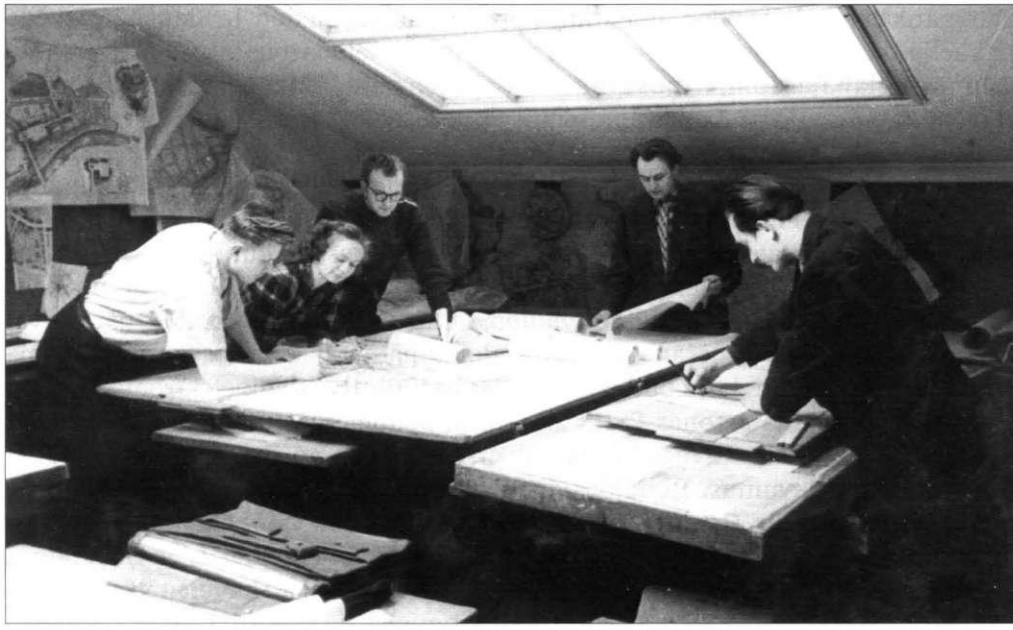

Inženierceltniecības fakultātes arhitektūras specialitātes studenti izstrādā diplomprojektu. 1954. g.

pārtapa par vienotu Arhitektūras katedru.[19] Otrkārt, Ģeogrāfijas fakultātē apvienoja Mineraloģijas un petrogrāfijas katedru ar Ģeoloģijas katedru,[20] saglabājot Ģeoloģijas katedras nosaukumu. Ģeoloģijas katedra gan pēc gada tika likvidēta.[21] Treškārt, Fizikas – matemātikas fakultātē likvidēja Astronomijas un ģeofizikas specialitātes.[22] Ceturtkārt, Ķīmijas fakultātē apvienoja Koksnes ķīmijas tehnoloģijas un Vispārējās ķīmijas tehnoloģijas katedras.[23] Piektkārt, Bioloģijas fakultātes Augsnes zinātnes un agronomijas katedru pievienoja Latvijas Lauksaimniecības akadēmijai.[24] Kā redzams, 50. gadu sākums ne tikai LVU vēsturē, bet arī visā Latvijā bija enerģisks mācību procesa reorganizācijas process, kura mērķis bija izveidot reģionālu izglītības mehānismu atbilstoši Maskavas prasībām. 1955. gada martā tika apvienotas Ekonomikas un Juridiskā fakultāte.[25] Apvienotās specialitātes saglabāja uz diviem gadiem Ekonomikas fakultātes nosaukumu. 1957. gadā to

19 PSRS Kultūras ministrijas 1953.gada 28.jūlija pavēle Nr. 1328. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 11.lpp.
20 PSRS Augstākās izglītības ministrijas 1951.gada 28.jūlija pavēle Nr. 1226. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 25.lpp.
21 LVU rektora 1952.gada 5.jūlija pavēle Nr. 466/2759. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 25.lpp.
22 PSRS Augstākās izglītības ministrijas 1950.gada 20.decembra pavēle Nr. 2204 un 1951.gada 28.jūlija pavēle Nr. 1226. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 27.lpp.
23 PSRS Augstākās izglītības ministrijas 1952.gada 5.jūnija pavēle Nr. 1126. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 19.lpp.
24 PSRS Augstākās izglītības ministrijas 1951.gada 22.jūnija pavēle Nr. 1049. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 23.lpp.
25 Stradiņš J. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika. – 78.lpp.

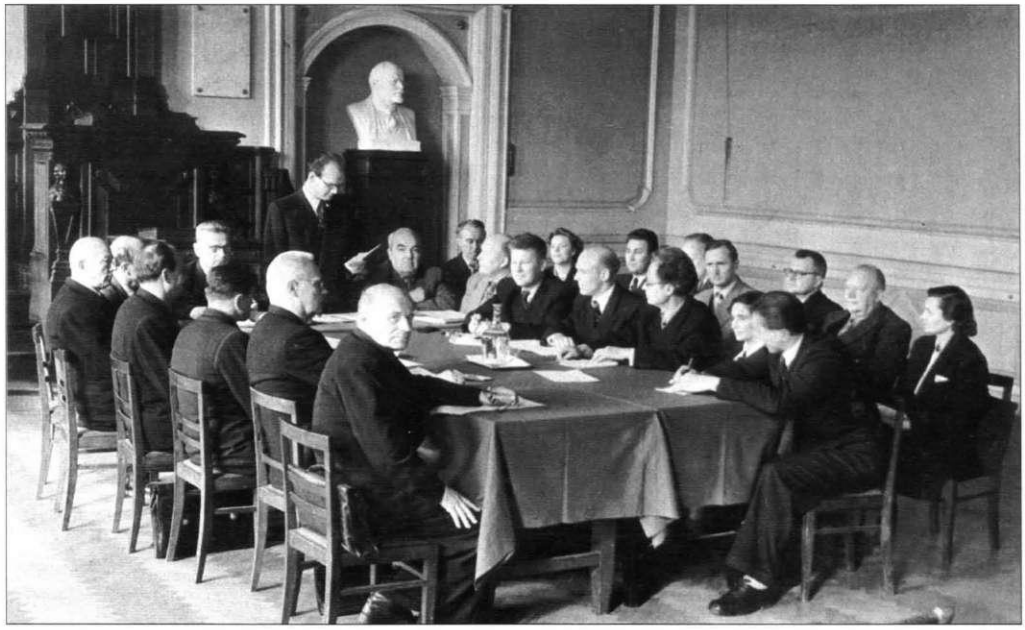

Ekonomikas un juridiskās fakultātes Padomes sēde
1957. gada 30. septembrī

pārdēvēja par Ekonomikas un juridisko fakultāti. Apvienojoties Juridiskajai un ekonomikas fakultātēm, samazinājās arī to katedru skaits. 1954./55. m.g. abām fakultātēm bija 11 katedras, bet, sākoties 1955./56. m.g., apvienotajā fakultātē darbojās vairs tikai piecas katedras.[26] Sākoties 1957./58. m.g., par 5 katedrām mazāk kļuva Vēstures un filoloģijas fakultātē.[27] Radniecīgu specialitāšu sapludināšanas process LVU turpinājās arī 50. gadu vidū. Rezultātā 1957./58. m. g. salīdzinājumā ar 1954./55. mācību gadu katedru skaits Universitātē bija samazinājies par 69,4 %.[28] Universitātei nozīmīgi pārkārtojumi notika divu mācību gadu – 1957./58. un 1958./59. – starpposmā. 1958. gada vasarā LPSR Izglītības ministrija, pildot Maskavas norādījumus, LVU pievienoja likvidēto Rīgas Pedagoģisko institūtu.[29] Savukārt uz esošo Universitātes tehnisko fakultāšu bāzes, kā minēts iepriekš, izveidoja Rīgas Politehnisko institūtu.[30] Pārmaiņas skāra arī LVU fakultātes. Īpaši tas attiecās uz Fizikas un matemātikas un Ekonomikas un juridisko fakultāti. Fizikas un matemātikas fakultātē, sākoties 1958./59. m. g., izveidoja trīs jaunas katedras – Vispārējās fizikas, Eksperimentālās fizikas un Tehniskās fizikas

26 1) Finansu un grāmatvedības uzskaites katedra, 2) PSRS tautsaimniecības nozaru ekonomikas katedra, 3) PSRS tautsaimniecības plānošanas katedra, 4) Valsts tiesību zinātņu katedra, 5) Civil- un krimināltiesību procesa katedra.

27 No 13 katedrām 1956./57.m.g. uz 8 katedrām 1957./58.m.g.

28 No 61 katedras 1954./55.m.g. uz 36 katedrām 1957./58.m.g.

29 PSRS augstākās izglītības ministra pavēle Nr. 750.

30 Turpat.

Ķīmijas fakultātes mācībspēki un laboranti pie fakultātes ēkas. 1957. g.

katedras. Šīs specialitātes LVU izveidotas sakarā ar jaunām tendencēm PSRS tautsaimniecības attīstībā. PSRS Ministru Padome 1958. gada 4. jūnijā pieņēma lēmumu[31] par pētnieciskā reaktora celtniecību Latvijā. Saskaņā ar to LPSR Zinātņu akadēmijai atomreaktora ekspluatācija bija jāsāk 1960. gadā. Šajā lēmumā Universitātei uzdeva nekavējoši uzsākt šīs kvalifikācijas speciālistu sagatavošanu.[32] Reaktora celtniecībai sakarā ar LPSR Ministru Padomes priekšsēdētāja V. Lāča (1904–1963) rīkojumu bija prioritāra nozīme.[33] 1959. gada februārī LVU saņēma LKP CK un LPSR Ministru Padomes lēmumu[34] par radioaktīvo izotopu un kodolizstrādājumu izmantošanas pētniecisko un eksperimentālo darbu uzsākšanu. LVU, RPI un LLA katru gadu Latvijas Zinātņu akadēmijas Atomenerģijas zinātniskajai padomei bija jāiesniedz atskaites par paveikto šajā nozarē.[35] Saistībā ar minētajiem lēmumiem Universitātes Fizikas un matemātikas fakultātes katedru skaits dubultojās: no trīs katedrām 1957./58. m.g. uz sešām katedrām 1958./59. m.g. Visas

31 Постановление Ном. 274–35 с. О строительстве научно-исследовательских и экспериментальных работ по использованию радиоактивных изотопов и ядерных излучений в народном хозяйстве. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 1.l., 8.lp.

32 Turpat. – 2.lp.

33 Turpat. – 1.lp.

34 Постановление Ном. ПР. 45, парагр. 11. О развертывании научно-исследовательских и экспериментальных работ по использованию радиоактивных изотопов и ядерных излучений в народном хозяйстве. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 1.l., 8.lp.

35 Turpat. – 9.lp.

Filoloģijas fakultātes studenti un rakstnieks Vilis Lācis. 1954. g.

jaunizveidotās katedras bija saistītas ar fiziku. Ekonomikas un juridiskajā fakultātē 1958./59. m.g. sākumā mainīja ekonomisko specialitāšu katedru nosaukumus,[36] tādējādi uzskatāmāk atspoguļojot jaunās pārmaiņas zinātnē un tehnikā. 1958./59. m. g. Ķīmijas fakultāte kļuva vienkārši par Ķīmijas katedru Bioloģijas fakultātē. 1958./59.m. g. LVU bija vismazākais katedru skaits. Bez vispārējām katedrām Universitātē tagad bija tikai 29 katedras. Salīdzinājumā ar pirmo pēckara mācību gadu katedru skaits bija samazinājies par 348,3 %. Tādējādi 12 pēckara gadu laikā Universitāte kļuva par tipveida PSRS augstskolu ar ierobežotu fakultāšu un katedru skaitu. 1958./59. m.g. LVU bija tikai piecas fakultātes.

50. un 60. gadu mijā specialitāšu skaits LVU sāka pieaugt. Jau 1958./59. m.g. Vēstures un filoloģijas fakultātē varēja apgūt žurnālistikas un bibliotēku zinātņu

36

1957./58. m. g.:
1. PSRS tautas saimniecības nozaru ekonomikas katedra
2. Finansu un grāmatvedības katedra
3. PSRS tautas saimniecības un plānošanas katedra
4. Valsts un tiesību zinātņu katedra
5. Krimināltiesību un kriminālprocesa katedra

1958./59. m. g.:
1. Statistikas un tautas saimniecības plānošanas katedra
2. PSRS tautas saimniecības nozaru ekonomikas katedra
3. Finansu un kredīta katedra
4. Grāmatvedības uzskaites katedra
5. Valsts tiesību zinātņu katedra
6. Krimināltiesību, procesa un kriminālistikas katedra
7. Civiltiesību un procesa katedra

specialitāti.[37] 1964. gadā tika atjaunota Ķīmijas fakultāte,[38] kura uzsāka darbu divu katedru sastāvā.[39] Savukārt 1965. gadā kā patstāvīga struktūrvienība tika izveidota Svešvalodu fakultāte.[40] Vēl 1961. gada 27. maijā PSRS Ministru Padome izdeva rīkojumu par svešvalodu mācību uzlabošanu.[41] Saistībā ar šo lēmumu 1961. gada septembrī tika dibināta LVU Svešvalodu katedra.[42] Gadu vēlāk, 1962./63. m.g., Universitātē darbu uzsāka mācības franču valodas un literatūras specialitātē.[43] Tādējādi Vēstures un filoloģijas fakultātes ietvaros funkcionēja normāņu – ģermāņu valodu un literatūras apmācības sistēma. 1965. gada 29. martā Vēstures un filoloģijas fakultātes dekāns prof. A. Varslavāns LVU Padomes sēdē iepazīstināja klātesošos ar fakultātes Padomes 1965. gada 22. marta lēmumu par nepieciešamību izveidot atsevišķu Svešvalodu fakultāti uz Vēstures un filoloģijas fakultātes romāņu – ģermāņu valodu un literatūras specialitāšu bāzes.[44] LPSR Izglītības ministrija atļāva uzsākt Svešvalodu fakultātes darbību, sākot ar 1965. gada 1. septembri.

1967. gada 24. aprīlī LVU Padomes sēdē tika pieņemts lēmums[45] par Ekonomikas un juridiskās fakultātes sadalīšanu divās atsevišķās fakultātēs. Šo izvēli noteica vairāki faktori. Pirmkārt, Ekonomikas un juridiskās fakultātes studentu skaits šajā laikā bija ļoti liels – apmēram viena trešā daļa no visiem Universitātes studentiem.[46] Otrkārt, 1966. gada 21. maijā LPSR Ministru Padome izdeva rīkojumu ".. par nepieciešamību uzlabot ekonomisko specialitāšu pasniegšanu augstākajās mācību iestādēs".[47] Treškārt, LVU bija uzdots uzsākt speciālistu sagatavošanu divās jaunās nozarēs: ekonomiskās informācijas mehanizētās apstrādes organizācijā (EIMAO) un ekonomiskajā kibernētikā.[48] Tādējādi acīm redzama bija nepieciešamība izveidot patstāvīgu Ekonomikas fakultāti. Vienlaicīgi ar minētajām ekonomisko disciplīnu katedrām bija paredzēts atvērt arī jaunu Filozofijas un socioloģijas katedru. Jau 1966. gadā tika uzņemti pirmie reflektanti studijām filozofijas specialitātē, kuru ar 1967./68. mācību gadu pēc Ekonomikas un juridiskās fakultātes sadalīšanas iekļāva Juridiskajā un filozofijas fakultātē.[49] Šis iemesls bija pamats tam, ka uz Filozofijas katedras bāzes tika izveidota Filozofijas un socioloģijas katedra kā Juridiskās un filozofijas fakultātes katedra. Tādējādi LVU Padome vienlaicīgi bija pieņēmusi

37 Латвийский госуниверситет к 50-летию Октября // LVA, 1340.f., 10.apr., 100.l., 90.lp.
38 Straduņš J. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika. – 80.lpp.
39 1) Neorganiskās un analītiskās ķīmijas katedra, 2) Organiskās un fizikālās ķīmijas katedra.
40 Karpova K. Svešvalodu fakultāte // Latvijas Universitāte 75. – Rīga, 1994. – 209.lpp.
41 LVU Padomes sēde 1968.g. 9.jūlijā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 103.l.
42 Straduņš J. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika. – 79.lpp.
43 Латвийский госуниверситет к 50-летию Октября. – LVA, 1340.f., 10.apr., 100.l., 90.lp.
44 Решение Совета ЛГУ от 29 марта 1965 г. о создании факультета иностранных языков. – LVA, 1340.f., 10.apr., 49.l., 148.lp.
45 Решение Совета ЛГУ от 24 апреля 1967 г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 98.l., 185.lp.
46 1966./67.m.g. sākumā no 7582 LVU studentiem 2322 (30,6 %) mācījās Ekonomikas un juridiskajā fakultātē.
47 Решение Совета ЛГУ от 24 апреля 1967 г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 98.l., 185.lp.
48 Turpat.
49 Varslavāns A., Sūna U. Vēstures un filozofijas fakultāte // Latvijas Universitāte 75. – Rīga, 1994. – 258.lpp.

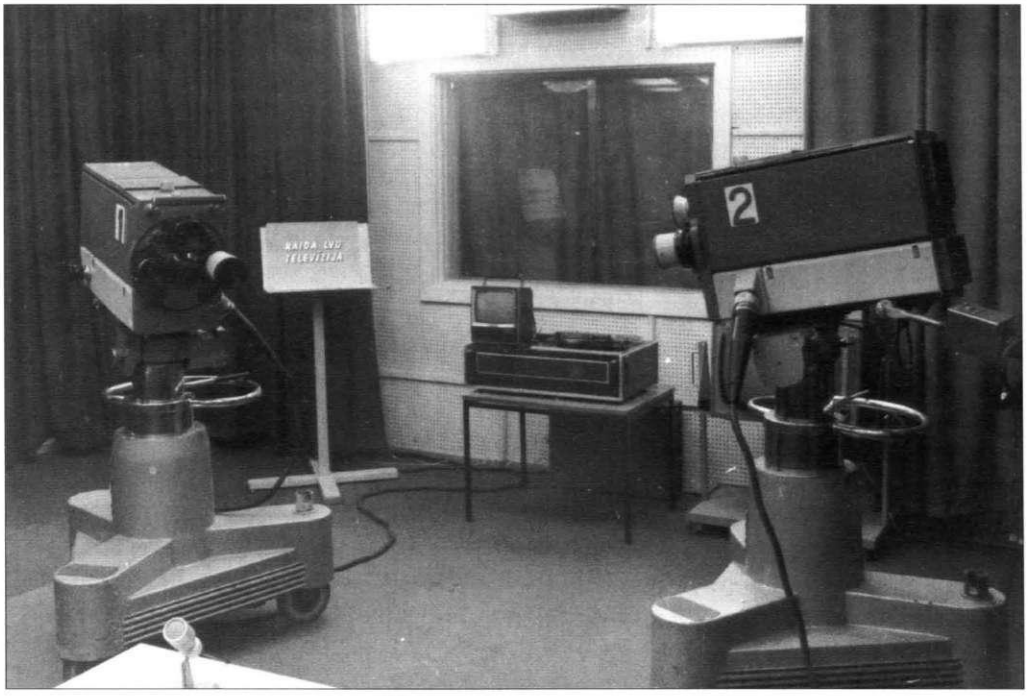

Filoloģijas fakultātes mācību TV kabinets. 1975. g.

lēmumu gan par Ekonomikas un juridiskās fakultātes sadalīšanu, gan arī par triju jaunizveidoto katedru darba uzsākšanu. Līdz ar to 1967./68. m.g. LVU darbojās divas atsevišķas fakultātes: Ekonomikas fakultāte ar sešām katedrām[50] un Juridiskā un filozofijas fakultāte ar četrām katedrām.[51]

Nozīmīga reorganizācija Universitātē notika 1970. gadā. Saskaņā ar LPSR Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministrijas pavēli[52] uz Vēstures un filoloģijas un Juridiskās fakultātes bāzes izveidoja: 1) Filoloģijas fakultāti ar sešām katedrām,[53] 2) Vēstures un filozofijas fakultāti ar trim katedrām[54] un 3) Juridisko fakultāti ar četrām katedrām.[55] Reorganizācijas rezultātā LVU tagad jau bija deviņas fakultātes.[56] Tādējādi

50 PSRS tautsaimniecības ekonomikas un nozaru katedra, 2) Finansu un kredīta katedra, 3) EIMAO katedra, 4) Grāmatvedības uzskaites katedra, 5) PSRS tautsaimniecības statistikas un plānošanas katedra, 6) Ekonomiskās kibernētikas katedra.

51 1) Valsts tiesību zinātņu katedra, 2) Civiltiesību un procesa katedra, 3) Krimināltiesību, procesa un kriminālistikas katedra, 4) Filozofijas un socioloģijas katedra.

52 1970.gada 29.maija pavēle Nr. 137. –LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 50.lp.

53 Latviešu valodas katedra, 2) Latviešu literatūras katedra, 3) Krievu valodas katedra, 4) Krievu literatūras katedra, 5) Žurnālistikas katedra, 6) Klasiskās filoloģijas katedra.

54 1) PSRS vēstures katedra, 2) Vispārējās vēstures katedra, 3) Filozofijas un konkrēto sociālo pētījumu metodikas katedra.

55 1) Valsts tiesību katedra, 2) Civiltiesību un civilprocesa katedra, 3) Krimināltiesību katedra, 4) Kriminālprocesa un kriminālistikas katedra.

56 1) Filoloģijas, 2) Svešvalodu, 3) Vēstures un filozofijas, 4) Fizikas un matemātikas, 5) Ķīmijas, 6) Bioloģijas, 7) Ģeogrāfijas, 8) Ekonomikas, 9) Juridiskā fakultāte.

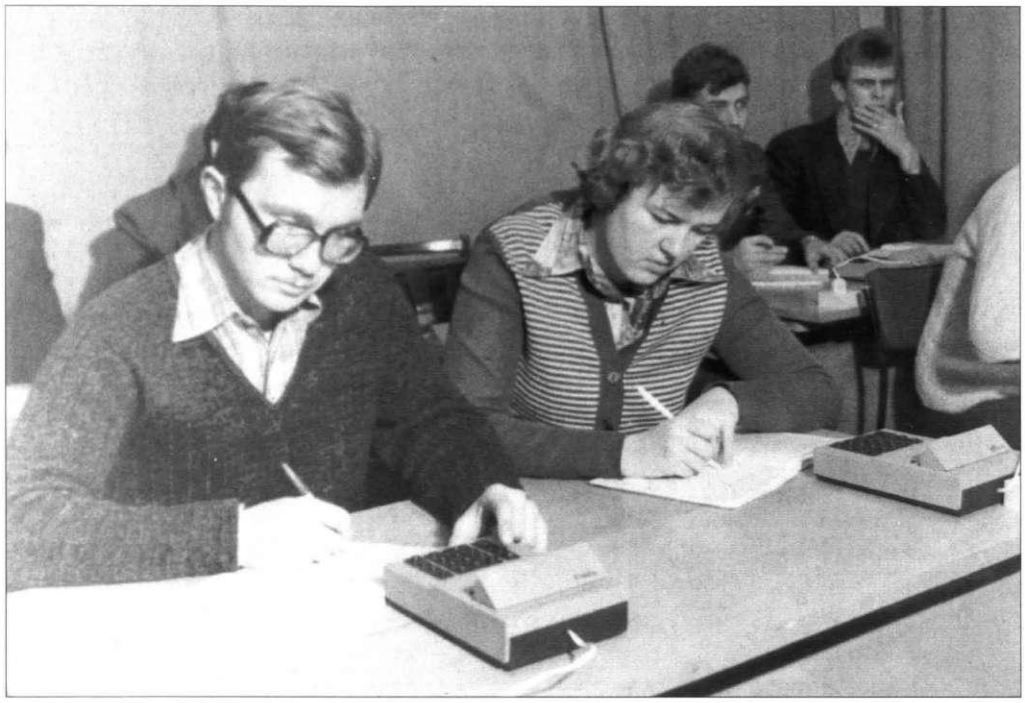

Finansu un tirdzniecības fakultātes studenti lekcijās. 1975. g.

10 gadu laikā – no 1960./61. m. g. līdz 1970./71. m. g. – Universitātes fakultāšu skaits palielinājās no piecām uz deviņām fakultātēm. Katedru skaits palielinājās no 32 uz 45 katedrām. Fizikas un matemātikas fakultātē 1965. gadā izveidoja Algebras un ģeometrijas katedru.[57] No Eksperimentālās fizikas katedras 1968. gadā atdalījās Pusvadītāju fizikas katedra.[58] No Teorētiskās fizikas katedras 1970. gadā izveidojās Elektrodinamikas un nepārtrauktās vides mehānikas katedra.[59] Ķīmijas fakultātē Organiskās un fizikālās ķīmijas katedru 1966. gada 1. septembrī sadalīja divās katedrās, izveidojot Organiskās ķīmijas katedru un Fizikālās ķīmijas katedru.[60] Savukārt Neorganiskās un analītiskās ķīmijas katedru 1969. gada 24. janvārī sadalīja, izveidojot Neorganiskās un vispārējās ķīmijas katedru un Analītiskās ķīmijas katedru.[61] 1974. gadā LVU izveidoja Finansu un tirdzniecības fakultāti.[62] Tā radās uz Ekonomikas fakultātes bāzes. Finansu un tirdzniecības fakultāte uzsāka darbu četru katedru sastāvā.[63] Desmitā

57 Broks A. .. Fizikas un matemātikas fakultāte // Latvijas Universitāte 75. – Rīga, 1994. – 158.lpp.

58 LPSR Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministra 1968.gada 29.jūlija pavēle Nr. 139. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 50.lp.

59 Broks A. .. Fizikas un matemātikas fakultāte // Latvijas Universitāte 75. – Rīga, 1994. – 159.lpp.

60 Alksnis U. .. Ķīmijas fakultāte // Latvijas Universitāte 75. – Rīga, 1994. – 184.lpp.

61 Turpat.

62 LPSR Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministrijas 1974.g. 16.nov. pavēle Nr. 120. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 51.lp.

63 1) Tirdzniecības ekonomikas katedra, 2) Prečzinību un tirdzniecības organizācijas katedra, 3) Grāmatvedības un saimnieciskās darbības analīzes katedra, 4) Finansu un kredīta katedra.

LVU fakultāte izveidojās, kad studentu skaits Ekonomikas fakultātē pārsniedza trīs tūkstošus.[64] Tā bija skaitliski vislielākā Universitātes fakultāte. Izveidojot Finansu un tirdzniecības fakultāti, kurā sagatavoja prečziņus, grāmatvežus u. c. speciālistus tirdzniecības un finansu sfērā, Ekonomikas fakultāte turpināja speciālistu sagatavošanu statistikā, tautsaimniecības plānošanā, ekonomikas kibernētikā un skaitļojamās tehnikas apkalpošanas nozarē. Finansu un tirdzniecības fakultātes izveidošanos LVU sekmēja Vissavienības tirdzniecības institūta filiāles pievienošana Universitātei 1972. gadā.[65] Šīs pievienošanas rezultātā ievērojami palielinājās neklātienes studentu skaits.[66] Nav izslēgts, ka Finansu un tirdzniecības fakultātes izveidošanas pamatā bija nepieciešamība sabalansēt Ekonomikas fakultātes neklātnieku skaitu, kas bija pārāk liels uz kopējā LVU fona.[67] 1982. gadā Universitātes fakultāšu skaitu papildināja Pedagoģijas fakultāte, kurā sākotnēji bija trīs katedras.[68] Fakultāte gatavoja profesionālus pedagogus. Līdz ar Pedagoģijas (pēc skaita – vienpadsmitās) fakultātes izveidošanu Universitātes darbā iezīmējās tendence ne tikai sagatavot diplomētus speciālistus, bet arī veikt vidusskolu absolventu pirmsstudiju orientāciju. Šim mērķim 1984. gadā izveidoja Pirmsstudiju fakultāti.[69] Šo fakultāti 1988. gadā pārveidoja par Pedagoģijas fakultātes Profesionālās orientācijas kabinetu.[70] 1987. gadā Universitātē izveidoja Vadības un ekonomiskās informācijas fakultāti – divpadsmito pēc skaita.[71] Tā bija jau otrā patstāvīgā fakultāte, kura izveidojās uz Ekonomikas fakultātes bāzes. Tā sastāvēja no Ekonomisko sistēmu teorijas un vadības metožu, Ekonomiskās informācijas mehanizētās apstrādes organizācijas (EIMAO) un Augstākās matemātikas katedrām. Universitātē bija trīs radniecīgu ekonomisko specialitāšu fakultātes: Ekonomikas, Finansu un tirdzniecības, Vadības un ekonomiskās informācijas fakultāte. Šo fakultāšu studentu kopējais skaits Universitātē 80. gadu sākumā deva apmēram 30 % no kopējā Universitātes studentu skaita. Universitātē funkcionēja vienota ekonomisko specialitāšu zinātniski pētnieciskā un mācību nozare. Šo specialitāšu sadarbības veicināšanai 1988. gadā izveidoja LVU Ekonomisko nodaļu un Ekonomiskās nodaļas padomi.[72] Ekonomiskās nodaļas mērķis bija pilnveidot mācību un audzināšanas darbu, paaugstināt zinātniski pētnieciskā un metodiskā darba efektivitāti un uzlabot struktūrvienību darba koordināciju.[73] Bez minētajām trim fakultātēm Ekonomiskajā nodaļā ietilpa arī Politekonomijas katedra un Informātikas un skaitļojamās tehnikas kvalifikācijas celšanas fakultāte.

64 Cieminа I. Ekonomikas fakultāte // Latvijas Universitāte 75. – Rīga, 1994. – 128.lpp.
65 LVU Padomes sēde 1972. g. 25. septembri. – LVA, 1340. f., 10. apr., 119. l., 39. lp.
66 1971. gada 1. oktobrī Ekonomikas fakultātē bija 593 neklātienes studenti, bet 1972. gada 1. oktobrī – 1311 (+ 121,1 %).
67 1973. gada 1. oktobrī Ekonomikas fakultātes neklātienes studentu skaits bija vislielākais – 1333 studenti, t. i., 13,6 % no LVU studentu kopskaita.
68 1) Audzināšanas darba metodikas katedra, 2) Latviešu un krievu valodas un literatūras katedra, 3) Svešvalodu mācīšanas metodikas katedra.
69 LVA, 1340.f., 10.apr., 224.l., 38.lp.
70 Rektora 1988. g. 30. jūnija pavēle Nr. 201-v – LVA, 1340.f., 10.apr., 224.l., 38.lp.
71 Stradiņš J. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika. – 84.lpp.
72 Rektora 1988. g. 5. oktobra pavēle Nr. 128-v. – LVA, 1340.f., 10.apr., 223.l., 101.lp.
73 Rektora 1988. g. 5. oktobra pavēle Nr. 128-v. – LVA, 1340.f., 10.apr., 223.l., 101.lp.

80. gadu nogalē Universitātē pastiprinājās tendence mācību un zinātnisko darbu praktiski saistīt ar valsts uzņēmumiem un iestādēm, kurās vairākas Universitātes katedras atvēra savas filiāles. Finansu un tirdzniecības fakultātes Prečzinības katedra atvēra savu filiāli tekstilkombinātā "8. marts",[74] Ekonomikas fakultātes Ekonomikas un rūpniecības plānošanas katedra organizēja filiāli LPSR ZA Neorganiskās ķīmijas institūtā[75] un ražošanas uzņēmumā "Sarkanā Zvaigzne",[76] Ekonomiskās ģeogrāfijas katedra organizēja filiāli uz Celtniecības un eksperimentālās tehnoloģijas zinātniski pētnieciskā institūta bāzes,[77] Ķīmijas fakultātes Analītiskās ķīmijas katedra organizēja filiāli LPSR ZA Organiskās sintēzes institūtā,[78] uzņēmumā "Latbiofarm" u.c. Savukārt Pedagoģijas fakultātes Svešvalodu pasniegšanas teorijas katedra un Audzināšanas darba metodikas katedra atvēra filiāli Rīgas 66. vidusskolā.[79] Visas šīs filiāles bija attiecīgu Universitātes fakultāšu apakšvienības. Šis process sekmēja augstskolas ciešāku sadarbību ar dažādiem republikas uzņēmumiem un organizācijām. Šī sadarbība veicināja speciālistu kvalifikācijas celšanu un pārkvalifikāciju. Visumā Universitātes sadarbības paplašināšanās ar republikas uzņēmumiem un iestādēm ir tikai viena mācību procesa iezīme. Viens no vērienīgākajiem šī procesa pasākumiem bija esošo speciālistu pārkvalificēšanas un kvalifikācijas celšanas sistēmas izveidošana Universitātē. Šis process sākās jau 1962./63. m.g., kad Universitātē tika atvērti t. s. augsti kvalificētu svešvalodu pasniedzēju sagatavošanas divgadīgie kursi.[80] To mērķis bija nodrošināt augstskolas ar kvalificētiem svešvalodu pasniedzējiem. LVU šie kursi bija nokomplektēti galvenokārt ar Latvijas, Lietuvas un Igaunijas augstskolu pasniedzējiem. 1962./63. m.g. angļu valodas grupā mācījās astoņi cilvēki, bet vācu valodas grupā – septiņi cilvēki. Savukārt 1966./67. m.g. vācu grupā tika uzņemti septiņi kursanti: seši no Latvijas, viens no Igaunijas, bet angļu grupā – deviņi kursanti: četri no Latvijas, divi no Lietuvas un trīs no Igaunijas. Kursanti nāca no Tartu, Tallinas, Kauņas un Viļņas augstskolām.[81] Tas liek domāt, ka LVU toreiz bija savdabīgs reģionālais svešvalodu pasniegšanas kvalifikācijas paaugstināšanas centrs. Savukārt 1975. gadā Universitātes Ekonomikas fakultātē tika organizēti tirdzniecības speciālistu kvalifikācijas celšanas kursi.[82] Tika paredzēts ik gadus uzņemt 150–200 klausītājus. Šis process attīstījās tālāk, un 1978. gadā Universitātē tika atvērta vesela kvalifikācijas celšanas struktūrvienība, kas saucās Vispārizglītojošo skolu direktoru kvalifikācijas celšanas fakultāte.[83] Par tās direktoru tika iecelts doc. I. Salmiņš. Minēto fakultāti laika gaitā mēdza saukt dažādi – gan par Vispārizglītojošo skolu vadošo kadru kvalifikācijas celšanas fakultāti, gan par

74 Rektora 1988. g. 13. jūlija pavēle Nr. 85-v. – LVA, 1340.f., 10.apr., 226.l., 108.lp.
75 Rektora 1988. g. 2. decembra pavēle Nr. 324/17. – LVA, 1340.f., 10.apr., 225.l., 65.lp.
76 Rektora 1988. g. 16. jūnija pavēle Nr. 208/866. – LVA, 1340.f., 10.apr., 225.l., 51.lp.
77 Rektora 1988. g. 31. maija pavēle Nr. 139/79-r. – LVA, 1340.f., 10.apr., 223.l., 136.lp.
78 Rektora 1989. g. 23. marta pavēle Nr. 111-v/Nr.32. – LVA, 1340.f., 10.apr., 227.l., 29.lp.
79 Rektora 1988. g. 18. oktobra pavēle Nr. 291/203. – LVA, 1340.f., 10.apr., 224.l., 219.lp.
80 LVU Padomes sēde 1963.g. 1.jūlijā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 42.l., 86.lp.
81 LVU Padomes sēde 1967.g. 29.maijā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 99.l., 39.lp.
82 LVU Padomes sēde 1975.g. 17.janvārī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 127.l., 187.lp.
83 LVU Padomes sēde 1978.g. 30.janvārī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 135.l., 86.lp.

Tautas izglītības organizatoru sagatavošanas un kvalifikācijas celšanas fakultāti. Turpmāk šo Universitātes struktūrvienību sauksim tās sākotnējā nosaukumā – Vispārizglītojošo skolu direktoru kvalifikācijas celšanas fakultāte. 1982. gadā fakultātē savu kvalifikāciju paaugstināja 374 cilvēki. Fakultātē mācījās 137 skolu direktori, 137 direktoru vietnieki un 65 ārpusskolas audzināšanas darba organizatori.[84] Laika posmā no 1978. līdz 1987. gadam Vispārizglītojošo skolu direktoru kvalifikācijas celšanas fakultātē mācījās 2464 skolu u. c. iestāžu vadītāji, t. sk. 990 vidusskolu un astoņgadīgo skolu direktori, 1120 skolu direktoru vietnieki mācību un audzināšanas darbā, 299 ārpusskolas audzināšanas darba organizatori un 35 Tautas izglītības nodaļu vadītāji.[85] 1985. gadā minētā fakultāte līdz ar Universitātes septiņu fakultāšu pedagoģijas nodaļām, Pedagoģijas fakultāti un Pedagoģijas un psiholoģijas katedru organizatoriski tika apvienota LVU Pedagoģijas nodaļā.[86] Bez tam Universitātē darbojās arī tautsaimniecības vadošo darbinieku un speciālistu kvalifikācijas celšanas kursi, kuros 1982. gadā mācījās vairāk nekā 600 LPSR uzņēmumu inženiertehniskie darbinieki.[87] Līdz ar Maskavas diktāta samazināšanos 80. gadu beigās reorganizāciju piedzīvoja arī speciālistu kvalifikācijas celšanas un pārkvalifikācijas sistēma. Šis process sākās ar LKP CK un LPSR Ministru Padomes 1988. gada lēmuma "Par tautas saimniecības vadošo darbinieku un speciālistu kvalifikācijas celšanas un pārkvalifikācijas sistēmas pārkārtošanu"[88] pieņemšanu. Starp citu, šis lēmums tika pieņemts nākošajā dienā pēc tam, kad tika apvienotas LPSR Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministrija, LPSR Valsts profesionāli tehniskās izglītības komiteja un LPSR Izglītībās ministrija vienotā LPSR Tautas izglītības ministrijā,[89] kuras pakļautībā nonāca Universitāte. Saistībā ar minēto lēmumu Vispārizglītojošo skolu direktoru kvalifikācijas celšanas fakultātē, sākot ar 1989. gada 1. septembri, bija jāuzsāk izglītības darba vadītāju sagatavošana un apmācība, kuras ilgums bija noteikts viens gads[90] agrāko astoņu nedēļu vietā.[91] Bez tam 1989./90. m.g. bija jānokomplektē viena akadēmiskā grupa 20–25 cilvēku sastāvā no labākajiem republikas skolotājiem ar augstāko izglītību, ne vecākiem par 35 gadiem.[92] Nozīmīga šī laika parādība bija arī jaunu Universitātes pakļautībā esošo mācību iestāžu organizēšana. Te būtu jāmin Ārējo sakaru institūts, kurš šodien pazīstams kā Starptautisko attiecību institūts, Pedagoģiskais institūts un t. s. Tautas augstskola. Paralēli tam aizsākās diskusijas arī par Rīgas Humanitārā institūta izveidošanu. Daži vārdi jāteic par katru minēto iestādi. Ārējo sakaru institūts tika izveidots, pieaugot Latvijas ekonomiskajai patstāvībai 80. gadu nogalē. Līdz tam

84 LVU Padomes sēde 1982.g. 27.decembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 161.l., 87.lp.
85 Fakultātes direktora doc. I. Salmiņa ziņojums LVU Padomes sēdē 1987.g. 30.martā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 190.l., 17.lp.
86 О создании Педагогического отделения. – LVA, 1340.f., 10.apr., 181.l., 128.lp.
87 LVU Padomes sēde 1982.g. 27.decembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 161.l., 87.lp.
88 LKP CK un LPSR Ministru Padomes 1988.g. 17.maija lēmums Nr. 161. – LVA, 1340.f., 10.apr., 226.l., 202.lp.
89 LPSR Augstākās Padomes Prezidija 1988.g. 16.maija dekrēts. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 56.lp.
90 Par izglītības sistēmas vadītāju sagatavošanu. – LVA, 1340.f., 10.apr., 226.l., 202.lp.
91 LVU Padomes sēde 1987.g. 30.martā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 190.l., 17.lp.
92 Par izglītības sistēmas vadītāju sagavošanu. – LVA, 1340.f., 10.apr., 226.l., 202.lp.

saskaņā ar LPSR Ministru Padomes 1988. gada 4. aprīļa lēmumu[93] Universitāte profilēja daļu Ekonomikas fakultātes rūpniecības plānošanas specialitātes studentu ārējo ekonomisko sakaru sfērai. Efektīvākai šī virziena speciālistu sagatavošanai Universitātes Padome 1989. gada 26. jūnijā pieņēma lēmumu par Ārējo sakaru institūta izveidošanu.[94] Par institūta direktoru no 1989. gada 1. augusta tika iecelts prof. J. Bojārs.[95] Gadu vēlāk institūts tika pārdēvēts par Starptautisko attiecību institūtu.[96] Interesants jaunievedums bija t.s. Tautas augstskolas izveidošana pie Universitātes Svešvalodu fakultātes.[97] Mācības šajā iestādē bija paredzētas ārzemju jauniešiem, lai vispusīgi iepazīstinātu tos ar Latviju.[98] Augstskolas darbs balstījās uz pašfinansēšanos. Mācību ilgums sākotnēji bija paredzēts no viena līdz trim mēnešiem, bet perspektīvā, sākot ar 1991. gadu, mācību ilgumu vajadzēja pagarināt līdz vienam gadam. Studēt šeit varēja arī latviešu jaunieši, ja tie izturēja iestājpārbaudījumus un bija spējīgi samaksāt par studijām. Bija paredzēts, ka sākotnējā iemaksa būs 4000 rubļu, ārzemniekiem – 5000 angļu mārciņas.[99] Atzīmēsim, ka 1989./90. m.g., kad Universitātē tika uzņemti pirmie maksas studenti, mācību maksa vienam gadam bija 3000 rubļu.[100] Studijas Tautas augstskolā bija dārgas. Universitātes Pedagoģiskais institūts tika izveidots, balstoties uz Universitātes Padomes 1989. gada 27. novembra lēmumu Nr. 89–74.[101] Institūts tika izveidots uz LVU Pedagoģijas fakultātes un Vispārizglītojošo skolu direktoru kvalifikācijas celšanas fakultātes bāzes. Pedagoģiskais institūts tika izveidots kā mācību un metodiskais, zinātniskās pētniecības, kvalifikācijas atjaunošanas, celšanas un praktiskās pedagoģijas centrs. Tas tika orientēts uz augsti kvalificētu pedagoģisko kadru sagatavošanu. 1989. gadā sākās diskusijas arī par Rīgas Humanitārā institūta izveidošanu. 1990. gads ieies Universitātē kā kardinālu pārmaiņu un autonomas darbības sagatavošanās etaps: martā Universitāte atguva Latvijas Universitātes nosaukumu. Sākot ar 1. septembri savu darbību atjaunoja trīspadsmitā LU fakultāte – Teoloģijas fakultāte.[102] Darbību uzsāka Latvijas Universitātes Latgales filiāle Rēzeknē.[103] Tās pamatuzdevums bija tādu speciālistu sagatavošana, kuri veicinātu Latgales izglītības attīstību, kultūras tradīcijas atjaunošanu un saglabāšanu. Rezumējot teikto, jāatzīmē, ka Universitātē t. s. stagnācijas perioda beigu posmā risinājās plaša integrācija un sadarbība ar republikas tautsaimniecības, izglītības un pārvaldes struktūrām. No tipveida PSRS augstākās mācību iestādes Universitāte

93 Lēmums Nr. 103. – LVA, 1340.f., 10.apr., 198.b l., 163.lp.
94 LVU rektora lēmums Nr. 89–50. – LVA, 1340.f., 10.apr., 228.l., 50.lp.
95 Turpat.
96 Rektora v.i. prof. R. Kondratoviča 1990. gada 27. jūnija pavēle Nr. 151-v. – LVA, 1340.f., 10.apr., 199.l., 152.lp.
97 LVU Padomes 1989.g. 27.novembra lēmums Nr. 89–76. – LVA, 1340.f., 10.apr., 199.l., 152.lp.
98 Turpat.
99 Turpat.
100 Zaķis J. Bezmaksas izglītība un mēs // Cīņa. – 1989.g. 22.okt. – 3.lpp.
101 LVU Padomes sēde 1989.g. 27.novembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 199.l., 156.lp.
102 LVU rektora 1990. g. 11. jūnija pavēle Nr. 129-v. – Rektora vispārējās pavēles par 1990.gadu. – 116.lpp.
103 Stradiņš J. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika. – 86.lpp.

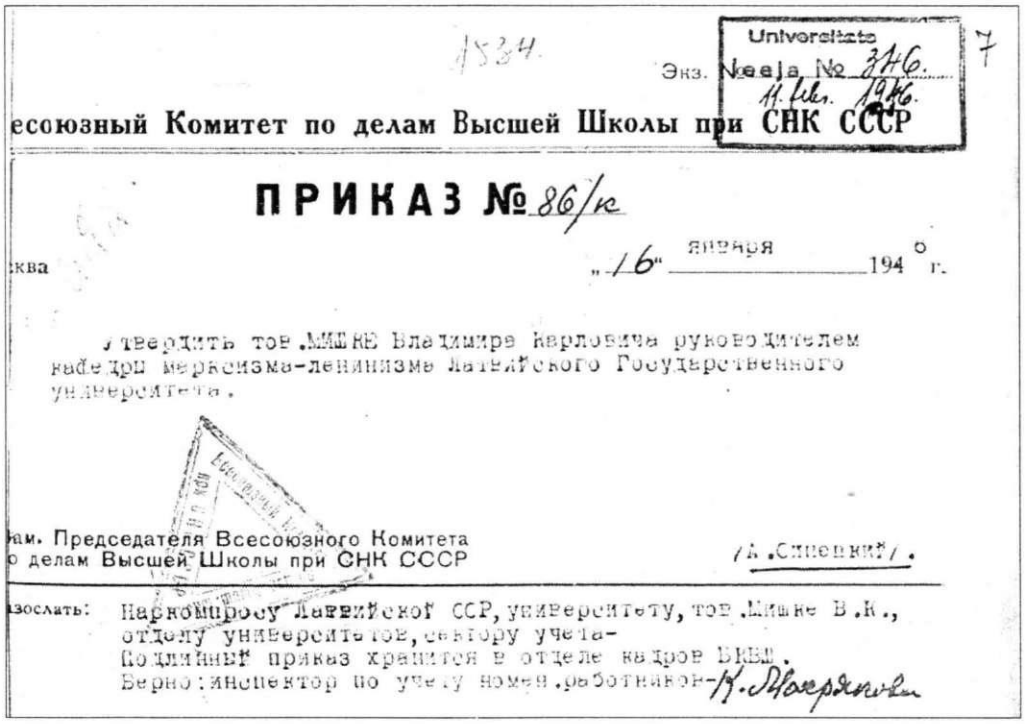

1584.

Universitate
Экз. Nr. 2146.
11. Okt. 1946.

7

есоюзный Комитет по делам Высшей Школы при СНК СССР

ПРИКАЗ № 86/к

ква „16" января 194 6 г.

Утвердить тов.МИШКЕ Владимира Карловича руководителем кафедры марксизма-ленинизма Латвийского Государственного университета.

ам. Председателя Всесоюзного Комитета
о делам Высшей Школы при СНК СССР /А.Снецкий/.

зослать: Наркомпросу Латвийской ССР, университету, тов.Мишке В.К., отделу университетов, сектору учета-
Подлинный приказ хранится в отделе кадров ВКВШ.
Верно: инспектор по учету номен.работников /К.Макарьева/

PSRS Tautas komisāru padomes Vissavienības Augstskolu komitejas 1946. gada 16. janvāra pavēle Nr. 86/k par Vladimira Miškes apstiprināšanu par Latvijas Valsts universitātes Marksisma-ļeņinisma katedras vadītāju

kļuva par republikānisko atsevišķu nozaru organizatoriskās, zinātniski pētnieciskās darbības, kā arī speciālistu sagatavošanas centru. Īpaši tas attiecās uz pedagoģiju, psiholoģiju un ekonomiku.

Universitātes vispārējās katedras

Latvijas Valsts universitātes pirmajā mācību gadā darbu uzsāka arī tās vispārējās katedras: Marksisma-ļeņinisma, Politiskās ekonomijas un Specsagatavošanas katedra. 1949. gadā tām pievienojās arī Fiziskās audzināšanas un sporta katedra. Šīs disciplīnas bija obligātas visiem LVU studentiem. Īpaša nozīme bija Marksisma-ļeņinisma kursam, kaut gan jāteic, ka uz pirmajiem eksāmeniem, kuri šajā priekšmetā notika 1945. gada pavasarī, ieradās tikai 48 % šā kursa klausītāju.[104] 1945./46. m. g. ziemas eksāmenu sesijā ieradās 69,2 % studentu, 1946./47. m.g. – 88,6 % studentu.[105] LVU atskaitē par 1947./48.m.g.[106] ir atrodamas ziņas, ka

104 LVU atskaite par 1946./47.m.g. – LVA, 1340.f., 10.apr., 53.l., 7.lp.

105 Gada atskaite par Marksisma-ļeņinisma katedras darbu 1948./49.m.g. – LVA, 1340.f., 12.apr., 105.l., 5.lp.

106 Gada atskaite par Marksisma-ļeņinisma katedras darbu 1948./49.m.g. – LVA, 1340.f., 12.apr., 105.l., 5.lp.

Marksisma-ļeņinisma katedras vadība sāk cīņu ar "nedisciplinētajiem" studentiem, proti, katedra sniedza rektorātam ziņas par tiem studentiem, kuri neregulāri apmeklēja lekcijas, un prasīja saukt tos pie atbildības.[107] Acīmredzot Universitātes vadība minēto priekšmetu vērtēja kā vissvarīgāko un cīnījās par simtprocentīgu apmeklētību. Sākot ar 1949./50. m. g., Universitātes gada atskaitēs sūdzības par "Marksisma-ļeņinisma kursa" zemo apmeklētību vairs neparādās. Tas liecina, ka šajā laikā Universitātes vadība jau bija atbrīvojusies no nevēlamiem studentiem un ar disciplinārām sankcijām panākusi vēlamus rezultātus. 1949. gada septembrī no Marksisma-ļeņinisma katedras atdalījās Dialektiskā un vēsturiskā materiālisma katedra. Tādējādi 1950./51. m.g. sākumā LVU bija sešas vispārējās katedras.[108] To vidū bija arī Krievu filoloģijas katedra. To nodibināja 1945. gadā pēc LPSR Izglītības Tautas komisāra K. Strazdiņa pavēles[109] par krievu valodas pasniegšanas uzlabošanu LPSR augstskolās. Tajā tika noteikts, ka LVU pirmajos trīs kursos ir jābūt obligātai krievu valodas apmācībai, izņemot grupas, kuru specialitāte ir krievu valoda un literatūra. No krievu valodas apmācības bija atbrīvoti studenti, kas bija beiguši vidusskolu ar krievu mācību valodu, un studenti, kuri krievu valodas katedras ietvaros nokārtoja krievu valodas un literatūras eksāmenu atbilstoši attiecīgām prasībām.[110] Bez tam krievu valoda ar 1945. gadu tika iekļauta obligāto eksāmenu sarakstā visos kursos.[111] Kā LVU vispārējā katedra šī katedra darbojās salīdzinoši īsu laiku – līdz 1951. gadam, kad tika nodibināta Krievu un aizrobežu literatūras katedra. Ar 1965. gada 1. septembri sakarā ar Svešvalodu fakultātes nodibināšanu to nosauca par Krievu literatūras katedru. 1956. gadā Marksisma-ļeņinisma katedra tika pārdēvēta par PSKP vēstures katedru.[112] Savukārt Dialektiskā un vēsturiskā materiālisma katedra no 1958. gada 1. septembra tika pārdēvēta par Filozofijas katedru.[113] Domājams, ka nosaukuma maiņa īpaši neietekmēja katedras disciplīnu saturu. Tā balstījās, tāpat kā pirmajos pēckara gados, uz Marksa un Ļeņina mācību postulātiem, kurus papildināja nelieli filozofijas vēstures un loģikas kursi. 1958. gadā Universitātē darbu uzsāka arī Pedagoģijas un psiholoģijas katedra,[114] kura līdz tam ietilpa Vēstures un filoloģijas fakultātē. Tādējādi 1960. gada 1. septembrī LVU darbojās sešas vispārīgās katedras.[115] 1961. gada 27. maijā PSRS Ministru Padome izdeva rīkojumu par svešvalodu mācību uzlabošanu.[116] Tas sekmēja Svešvalodu katedras darbības

107 Gada atskaite par LVU darbu 1947./48.m.g. – LVA, 1340.f., 10.apr., 54.l., 15.lp.

108 1) Marksisma-ļeņinisma katedra, 2) Politekonomijas katedra, 3) Dialektiskā un vēsturiskā materiālisma katedra, 4) Fiziskās audzināšanas un sporta katedra, 5) Specsagatavošanas katedra, 6) Krievu filoloģijas katedra.

109 Приказ Народного комиссара просвещения ЛССР от 16 апреля 1945 г. Ном. 22. – LVA, 700.f., 3.apr., 5.l., 23.lp.

110 Turpat.

111 Turpat. – 24.lp.

112 LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 39.lp.

113 Turpat.

114 Turpat.

115 1) PSKP vēstures katedra, 2) Politiskās ekonomijas katedra, 3) Filozofijas katedra, 4) Pedagoģijas un psiholoģijas katedra, 5) Fiziskās audzināšanas un sporta katedra, 6) Specsagatavošanas katedra.

116 LVU Padomes sēde 1968.g. 9.jūlijā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 103.l.,

Marksisma-ļeņinisma katedras pasniedzēji.
No kreisās: laborante L. Špakovska, laborante A. Avišāne, vecākais pasniedzējs A. Buls, doc. J. Lībietis, asistente I. Jonāne, asistents J. Sprūžs, pasniedzēja I. Rūtmane-Apine, katedras vadītāja doc. A. Balbere, pasniedzēja Dz. Šmidre, asistente A. Polusuhina, kabineta vadītājs A. Jemeļjanovs. 1950. gadu vidus

uzsākšanu ar 1961. gada 1. septembri.[117] Savukārt likvidēja Specsagatavošanas katedru. Pavēli par katedras darba pārtraukšanu saskaņā ar attiecīgu PSRS resoru rīkojumu 1961. gada 13. februārī izdeva Baltijas Kara apgabala karaspēka pavēlnieks.[118] 1965. gadā militārā sagatavošana Universitātē tika atjaunota saskaņā ar PSRS Ministru Padomes 1965. gada 15. marta lēmumu.[119]

1964. gadā Universitātē darbu uzsāka Zinātniskā komunisma katedra.[120] Tās funkcijas neaprobežojās tikai ar LVU studentu ideoloģisko izglītošanu. Katedra koordinēja zinātniski pētniecisko un metodisko darbu arī citās republikas augstskolās. Savukārt kopš 1970. gada Zinātniskā komunisma katedra bija zinātniskā komunisma republikāniskā bāzes katedra.[121] Tādējādi 1970. gadā Universitātē bija

117 LPSR Izglītības ministrijas pavēle Nr. 204 no 1961.gada 2.septembra. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 39.lp.
118 Pavēle Nr. 06281. Ienāca LVU specdaļā 1961.g. 21.februārī. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 13.l., 1.lp.
119 Lēmums Nr. 177-58. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 22.l., 1.lp.
120 LPSR Izglītības ministrijas pavēle Nr. 59 no 1964.g. 7.septembra. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 39.lp.
121 LVU Padomes sēde 1972.g. 24.aprīlī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 117.l.

astoņas vispārīgās katedras.[122] 1974. gadā reorganizēja Filozofijas katedru; uz tās un Vēstures un filozofijas fakultātes ietvaros darbojošās filozofijas disciplīnu katedras bāzes izveidoja divas katedras: Dialektiskā materiālisma katedru (LVU vispārīgā katedra) un Vēsturiskā materiālisma un filozofijas vēstures katedru (fakultātes katedra). Dialektiskā materiālisma katedras docētāju pienākums bija lasīt dialektiskā materiālisma, loģikas un dabaszinātņu filozofisko problēmu kursus, bet Vēsturiskā materiālisma un filozofijas vēstures katedrai – dot studentiem zināšanas vēsturiskajā materiālismā, konkrēto sociālo pētījumu teorijā un metodikā (līdz 1976. gadam, kad izveidoja Socioloģijas katedru), filozofijas vēsturē, kā arī ētikā, estētikā un zinātniskajā ateismā. Abu katedru docētāji lasīja lekcijas gan filozofijas specialitātes, gan pārējo LU fakultāšu studentiem, ja mācību plāns šādus kursus paredzēja.[123] 1975. gadā tika izveidota Civilās aizsardzības katedra.[124] To atvēra, balstoties uz LVU Kara katedras vadības priekšlikumu. 1978. gadā darbu uzsāka vēl viena patstāvīga Juridisko disciplīnu pasniegšanas katedra.[125] Šī katedra radās pēc Juridiskās fakultātes Padomju tiesību katedras pārveidošanas. Katedras uzdevums bija pasniegt tiesību disciplīnas Universitātes nejuridiskajās fakultātēs. Bez tam tika noorganizēta arī Medicīnas katedra, kas bija paredzēta rezerves medmāsu sagatavošanai. Līdz ar to 1980. gadā Universitātē bija jau 11 vispārīgās katedras.[126] Ar 1982. gada 1. janvāri Dialektiskā materiālisma katedra un Vēsturiskā materiālisma un filozofijas vēsture katedra tika reorganizētas[127] un uz to bāzes izveidota Dialektiskā un vēsturiskā materiālisma katedra (LVU vispārīga katedra) un Filozofijas katedra – Vēstures un filozofijas fakultātes katedra. Savukārt, sākot ar 1989. gadu, šīs katedras tika reorganizētas un pārveidotas atbilstoši jaunajiem mācību plāniem. Šajā periodā noslēdzās vairāk nekā 40 gadus ilgstošais periods Universitātes dzīvē, kad katram Universitātes studentam bija jāapgūst komunistiskās ideoloģiskās programmas kurss, kas balstījās uz marksisma-ļeņinisma mācību par šķiru cīņas noteicošo lomu sabiedrības attīstībā, papildinot šo tēzi ar dialektiskā un vēsturiskā materiālisma postulātiem. (Sīkāk sk. iedaļā par politisko audzināšanu.) Sekojot Rietumu augstskolu modelim, līdzšinējās patstāvīgās katedras cita pēc citas tika pārveidotas: PSKP vēstures katedra tika pārdēvēta par Sociālpolitiskās vēstures katedru,[128] Zinātniskā komunisma katedra – par Politoloģijas katedru,[129] Dialektiskā un

122 1) PSKP vēstures katedra, 2) Politiskās ekonomijas katedra, 3) Pedagoģijas un psiholoģijas katedra, 4) Zinātniskā komunisma katedra, 5) Fiziskās audzināšanas un sporta katedra, 6) Kara katedra, 7) Svešvalodu katedra, 8) Filozofijas katedra.

123 Решение Совета ЛГУ от 27 мая 1974 г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 125.l., 161.lp.

124 Решение Совета ЛГУ от 28 апреля 1975 г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 128.l., 212.lp.

125 LVU Padomes sēde 1978.g. 26.jūnijā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 136.l., 164.lp.

126 1) PSKP vēstures katedra, 2) Politiskās ekonomijas katedra, 3) Pedagoģijas un psiholoģijas katedra, 4) Zinātniskā komunisma katedra, 5) Dialektiskā materiālisma katedra, 6) Svešvalodu katedra, 7) Civilās aizsardzības katedra, 8) Kara katedra, 9) Juridisko disciplīnu katedra, 10) Fiziskās audzināšanas un sporta katedra.

127 LPSR Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministrijas pavēle Nr. 153 no 1981.gada 16.jūnija. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 54.lp.

128 LVU rektora 1989. g. 10. oktobra pavēle Nr. 274. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 60.lp.

129 LU Padomes 1989.g. 25.septembra lēmums Nr. 89-63. –LVA, 1340.f., 10.apr., 199.l., 18.lp.

vēsturiskā materiālisma katedra – par Filozofijas un loģikas katedru.[130] Pārmaiņas skāra arī Politiskās ekonomijas katedru, kura tagad saucās par Ekonomikas teorijas katedru.[131] 1989. gadā izveidojās arī jauna, patstāvīga struktūrvienība – Praktiskās latviešu valodas katedra.[132] Tās izveidošanas mērķis bija pilnveidot latviešu valodas apmācību, ievērojot to faktoru, ka, sākot ar 1989. gadu, krievu plūsmas reflektantiem un studentiem Universitātē bija jāsaskaras ar pirmajiem nopietnajiem pārbaudījumiem latviešu valodas zināšanu jomā. Kara katedras liktenis tika izlemts 1990. gadā, proti, sākot ar 1991. gada 1. janvāri, šī katedra tika likvidēta.[133] Līdzīgs liktenis piemeklēja arī Civilās aizsardzības katedru, savukārt Fiziskās audzināšanas un sporta katedra 1991. gadā tika iekļauta Pedagoģijas fakultātē kā Veselības un sporta izglītības katedra.[134] Apmēram viena trešā daļa no humanitāro specialitāšu disciplīnām saistījās ar Universitātes patstāvīgajām katedrām. 80. un 90. gadu mijā vispārīgās katedras vai nu tika likvidētas, vai arī, mainot savu iepriekšējo nosaukumu, tika iekļautas attiecīgu fakultāšu struktūrā. LVU Svešvalodu katedra 1992. gadā tika sadalīta atsevišķu fakultāšu sastāvā.[135] (*Sk. 1. tabulu.*)

2. Reflektanti un konkurss

Līdz 1958. gadam, kad no Universitātes atdalījās tehniskās fakultātes, populāras reflektantu vidū bija Mehānikas, Arhitektūras, Filoloģijas un Ķīmijas fakultātes. Sākot ar 50. gadu beigām, tehniskās specialitātes sāka izkonkurēt humanitāras ievirzes disciplīnas. Kā pirmā jāmin tiesību zinātņu specialitāte, kura būtībā jau 60. gadu beigās kļuva vispopulārākā Universitātes reflektantu vidū. Tiesību zinātnes populāras bija arī 50. gados, kaut gan jāteic, ka tas bija raksturīgs tikai vakara un neklātienes nodaļām. Tas izskaidrojams ar to, ka pēc Vissavienības juridiskā neklātienes institūta Rīgas filiāles pievienošanas Universitātei 1954. gadā juridisko izglītību galvenokārt apguva praktizējoši tiesībaizsargājošo orgānu darbinieki. 60. gadu beigās reflektantu skaita ziņā līderos izvirzījās arī dienas nodaļa. 1969. gadā, t. i., pirmajā Juridiskās fakultātes patstāvīgas darbības gadā pēc 14 gadu pārtraukuma, fakultātes dienas nodaļā tika reģistrēts vislielākais konkurss: 124 reflektanti uz 25 vietām latviešu plūsmā.[136] Turpmākajos 20 gados Juridiskās fakultātes dienas nodaļā visumā bija visvairāk reflektantu. Turklāt vairāk reflektantu bija krievu plūsmās. Konkurss uz tiesību zinātņu specialitāti bija arī 1990. gadā, kad uz vienu vietu bija reģistrēti četri iesniegumi,[137] tomēr atšķirībā no iepriekšējā, 1989. gada,

130 LU rektora 1993. gada 5. jūnija pavēle Nr. 90-v. – LVA, 1340.f., 10.apr., 226.l., 215.lp.
131 LU rektora 1993. g. 5. jūnija pavēle Nr. 124. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 60.lp.
132 LVU rektora 1989. g. 13. februāra pavēle Nr. 32-v. – LVA, 1340.f., 10.apr., 226.l., 89.lp.
133 LU rektora 1990. g. 22. novembra pavēle Nr. 246-v. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 113.l., 26.lp.
134 LU rektora 1991. g. 18. decembra pavēle Nr. 208/v. – LVA 1340.f., 10. apr., 3. l., 61.lp.
135 Stradiņš J. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika. – 86.lpp.
136 LVU Padomes sēde 1969.g. 29.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 107.l., 52.lp.
137 Pārskats par 1.kursa studentu komplektēšanu 1990.gadā. – LVU Padomes sēžu materiāli 1990.gadā, 66.lp.

Latvijas Valsts Universitātes

1. tabula

fakultātes (1944–1985)*

Fakultātes	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
Arhitektūras	*	*	*	*	*	*	*									
Bioloģijas	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Ekonomikas	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*					
Ekonomikas un juridiskā											*	*	*	*	*	*
Filoloģijas	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*					
Vēstures	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*					
Vēstures un filoloģijas											*	*	*	*	*	*
Fizikas un matemātikas	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Ģeogrāfijas	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Ģeoloģijas un augsnes zinātnes	*	*	*	*	*	*										
Inženierzinātņu	*	*	*	*	*	*	*									
Inženierceltniecības								*	*	*	*	*	*	*		
Juridiskā	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*					
Ķīmijas	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*		
Mehānikas	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*		
Medicīnas	*	*	*	*	*	*	*									
Svešvalodu																
Juridiskā un filozofijas																
Vēstures un filozofijas																
Finansu un tirdzniecības																
Pedagoģijas																

1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985
*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
							*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
*	*	*	*	*	*	*	*																		
										*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*															
*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
										*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
											*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
											*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*

55 uz 12 vietām,[143] savukārt 1977. gadā dienas nodaļā tā apsteidza pat tiesību zinātņu specialitāti, kad uz vienu vietu angļu valodas un literatūras specialitātes krievu plūsmā pretendēja septiņi reflektanti[144] (juristiem krievu plūsmā – seši uz vienu vietu). Popularitāti Svešvalodu fakultāte saglabāja arī 80. gados: 1987. gadā angļu valodas un literatūras specialitāte dienas nodaļā bija trešā populārākā, bet vakara nodaļā – pirmā,[145] 1989. gadā dienas nodaļā tā bija jau otrā,[146] bet 1990. gads jāizceļ īpaši. Dienas nodaļā angļu valodas un literatūras specialitāte bija trešā populārākā pēc pedagoģijas un psiholoģijas un finansu un kredīta specialitātēm, proti, latviešu plūsmā pieteicās 7,1 reflektants uz vietu, bet krievu plūsmā – 6,4. Vācu valodas un literatūras specialitāte bija piektā populārākā: latviešu plūsmā 5,9 uz vietu. Savukārt vakara un neklātienes nodaļā angļu valodas un literatūras specialitāte bija pati populārākā: vakara nodaļā krievu plūsmā 5,4 iesniegumi uz vietu, bet neklātienē, arī krievu plūsmā, – 4,4 iesniegumi uz vietu.[147] 60. un 70. gados populāras bija arī krievu valodas un literatūras un bioloģijas specialitātes. Šīs nozares apskatāmajā periodā ļoti bieži ierindojās pirmo triju populārāko specialitāšu skaitā. Gandrīz to pašu var teikt arī par vēstures, ģeogrāfijas un pedagoģijas specialitātēm. Interesanti pavērot, kādas bija konkursa īpatnības skaitliski vislielākajās Universitātes specialitātēs – fizikā, matemātikā, ekonomikā. Neraugoties uz šo specialitāšu skaitliski lielo studentu kontingentu, konkurss šeit, sākot ar 50. gadu beigām, bija viszemākais Universitātē. 1962. gada 24. septembrī Universitātes Padomes sēdē Neklātienes un vakara nodaļas prorektore M. Klepere ziņoja,[148] ka gadu no gada nekāda konkursa nav statistikas un ekonomikas specialitātē, nav izdevies nokomplektēt matemātikas specialitātes vakara nodaļu. Nācās likvidēt vakara nodaļu grāmatvedībā. M. Klepere pat atzīmēja, ka: "Ekonomikas fakultāte faktiski eksistē uz Juridiskās fakultātes rēķina"[149] (no 1955./56. līdz 1966./67. m.g. ekonomikas specialitātes varēja apgūt Ekonomikas un juridiskajā fakultātē). Savukārt 1963. gadā uz statistikas specialitāti nepieteicās neviens reflektants.[150] Nevarētu teikt, ka reflektantu uz fizikas un matemātikas specialitātēm pieteicās maz. 1964. gadā šo specialitāšu dienas nodaļas grupās pēc plāna bija paredzētas 50 vietas. Tajā pašā laikā vairumā specialitāšu Universitātes dienas nodaļā grupas tika komplektētas no 25 studentiem. Protams, bija grūti nokomplektēt tik lielu grupu specialitātē, kura piedevām reflektantu vidū neizcēlās ar lielu popularitāti. Universitātes vadība šo salīdzinoši nelielo reflektantu pieplūdumu fizikas un matemātikas specialitātēs mēģināja izskaidrot ar lielo iestājeksāmenu skaitu. Fizikas un matemātikas specialitātēs reflektantiem bija jānoliek pieci iestājeksāmeni. Savukārt vēsturē, bibliotēku zinātnēs, tiesību zinātnēs u. c. humanitārajos priekšmetos bija jākārto

143 LVU Padomes sēde 1969.g. 29.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 107.l., 52.lp.
144 LVU Padomes sēde 1977.g. 26.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 134.l., 37.lp.
145 LVU Padomes sēde 1987.g. 25.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 192.l., 15.lp.
146 LVU Padomes sēde 1989.g. 25.septembrī. – LVA, 1340.g., 10.apr., 192.l., 8.lp.
147 LU Padomes sēde 1990.g. 11.jūnijā. – LU Padomes sēžu materiāli. 1990.gads. 66.lpp.
148 LVU Padomes sēde 1962.g. 24.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 43.l., 69.lp.
149 Turpat.
150 LVU Padomes sēde 1963.g. 30.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 43.l., 69.lp.

tikai trīs iestājeksāmeni bez svešvalodas.[151] Iestājeksāmenu kārtība mainījās tikai 1972. gadā, kad visās specialitātēs bija jākārto četri vienādi nozīmīgi eksāmeni.[152] Tomēr arī šis jauninājums nevairoja reflektantu pieplūdumu eksaktajās specialitātēs. Dažās fakultātēs, piemēram, Ķīmijas fakultātē, lai sadabūtu vajadzīgos iesniegumus, kā raksta savās atmiņās prof. A. Gode, "mācībspēkiem bija jāapbraukā visa Latvija".[153] 1967. gadā fizikas, matemātikas un ekonomikas specialitātes kārtējo reizi netika pilnībā nokomplektētas. Šeit Universitātes vadība izeju no nevēlamās situācijas, jāteic, atrada veidā, kurš bija ļoti populārs t. s. stagnācijas perioda laikā. Iztrūkums tika kompensēts, iesaistot fakultātē citu specialitāšu konkursu neizturējošos reflektantus. Šajā gadījumā netika ievērots pat plūsmu princips, kad nenokomplektētās latviešu plūsmas grupas tika papildinātas ar radniecīgu specialitāšu krievu plūsmas reflektantiem. Dažbrīd pat notika tādi kuriozi, ka eksaktas specialitātes vakanto vietu aizpildīja ar konkursu neizturējušiem humanitāras nozares reflektantiem. 1967. gadu šajā ziņā var minēt kā piemēru visam iepriekš teiktajam. Tā, piemēram, fizikas specialitātes vienā vakantajā vietā tika ieskaitīts matemātikas specialitātes students; 12 vakantajās ekonomiskās informācijas mehanizētās apstrādes organizācijas (EIMAO) specialitātes vietās ieskaitīti rūpniecības plānošanas specialitātes studenti; 25 žurnālistikas specialitātes vietās ieskaitīti latviešu valodas un literatūras specialitātes reflektanti. Netika nokomplektētas latviešu plūsmas matemātikas, fizikas, EIMAO specialitātēs, kurās tika ieskaitīti eksāmenus izturējušie krievu plūsmas reflektanti, bet attiecīgo specialitāšu nenokomplektētajās krievu plūsmas grupās ieskaitīti latviešu plūsmas reflektanti. Vakara nodaļā pēc iestājeksāmeniem vakantas vietas palika matemātikas specialitātē, kuru vispār nevarēja nokomplektēt, un tādējādi tās vietā papildus uzņēma bioloģijas studentu grupu. Savukārt neklātienē 11 matemātikas specialitātes vakantās vietas tikai aizpildītas ar tiesību zinātņu specialitātes eksāmenus izturējušajiem reflektantiem.[154] Bieži vien tika organizēta arī papildu uzņemšana, ja grupas nebija iespējams nokomplektēt minētajā veidā. 1969. gadā uz nepopulārajām specialitātēm pēc papildu uzņemšanas iestājeksāmenus atļāva kārtot vēl 119 reflektantiem.[155] Vienīgā Ekonomikas fakultātes specialitāte, kurā nebija lielas problēmas ar studentu nokomplektēšanu pēc atsevišķas Ekonomikas fakultātes izveidošanas, bija rūpniecības plānošana. Tā, piemēram, 1969. gadā dienas nodaļā uz šīs specialitātes krievu plūsmas 25 vietām pieteicās 94 reflektanti, vakara nodaļā – attiecīgi 50 uz 25 vietām.[156] Rūpniecības plānošanas specialitāte popularitāti saglabāja līdz 70. gadu vidum. Savukārt pēc Finansu un tirdzniecības fakultātes izveidošanas 1974. gadā populāra kļuva tirdzniecības ekonomikas specialitāte. 1978. gadā šīs specialitātes krievu plūsmā uz vienu vietu pretendēja 4,75 reflektanti,[157] t. i., šajā gadā tā bija

151 LVU Padomes sēde 1965.g. 27.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 50.l., 39.lp.
152 LVU Padomes sēde 1972.g. 25.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 119.l., 39.lp.
153 A. Gode. Latvijas Valsts universitātes Ķīmijas fakultāte. Atmiņas. 1998. g. 28. dec.
154 LVU Padomes sēde 1967.g. 25.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 100.l., 48., 49.lp.
155 LVU Padomes sēde 1969.g. 29.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 107.l., 54.lp.
156 LVU Padomes sēde 1969.g. 29.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 107.l., 52.lp.
157 LVU Padomes sēde 1978.g. 25.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 137.l., 47.lp.

otra populārākā pēc tiesību zinātņu specialitātes krievu plūsmas. Neklātienē tirdzniecības ekonomika šajā gadā bija vispopulārākā, jāteic, ka tas attiecās uz krievu plūsmu.[158] 80. gados Finansu un tirdzniecības fakultātes specialitātes bija samērā populāras. Līdzīgi angļu valodas un literatūras specialitātei to popularitāte 80. gadu beigās pieauga. 1986. gadā Finansu un tirdzniecības fakultātes specialitātes neklātienē bija visvairāk reflektantu: latviešu plūsmā 4,33 uz vienu vietu, krievu plūsmā 5,63 uz vienu vietu.[159] Līderpozīcijas fakultāte šajā nodaļā nezaudēja arī 1987. gadā.[160] Savukārt 1990. gadā dienas nodaļas Finansu un tirdzniecības fakultātes finansu un kredīta specialitātes krievu plūsma bija otra populārākā pēc pedagoģijas un psiholoģijas specialitātes: 7,5 iesniegumi uz vienu vietu.[161] 80. gadu beigās bija vērojama reflektantu interese par praktiski visām tā laika Universitātes specialitātēm. Mazāks konkurss bija tikai matemātikas un ķīmijas nozarēs. Vienlaicīgi strauji pieauga arī pirmā kursa studentu skaits. Tas arī saprotams, jo Latvijas jaunieši valsts neatkarības atjaunošanas priekšvakarā saprata labas izglītības nozīmi tuvākajā nākotnē.

Nodaļas nobeigumā daži vārdi jāmin par eksāmenu komisijas darbu reglamentējošiem noteikumiem. 1971. gadā Maskavā tika pieņemti īpaši noteikumi,[162] kuru mērķis bija novērst ļaunprātīgu dienesta stāvokļa izmantošanu eksāmenu komisijas darbinieku rindās. Saskaņā ar šiem noteikumiem notika stingra eksāmenu komisijas kandidātu atlase pēc partijas un sabiedrisko organizāciju ieteikumiem. Bez tam ik pēc diviem gadiem bija jānomaina viss eksāmenu un pieņemšanas komisiju personāls (izņemot vadību). Savukārt katru gadu šis personāls bija jāmaina par 50 %. Eksāmenu un pieņemšanas komisiju darbā aizliedza piedalīties tiem pasniedzējiem, kuri strādāja ārpus Universitātes, pasniedzot privātstundas. Eksāmenu biļetēm un uzdevumiem bija jānodrošina īpašs glabāšanas režīms – līdzvērtīgi stingrās atskaites dokumentiem. Tādējādi gan pārbaudes sistēmu, gan arī attiecīgo specialitāšu un tām nepieciešamo pirmkursnieku skaitu Universitātē visu pēckara periodu līdz 80. gadu beigām saskaņoja ar PSRS Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministrijas izvirzītajām prasībām.

3. Studentu skaits un sastāvs

a) Dienas nodaļa

Līdz 1944. gada 12. decembrim, kad oficiāli sākās iestājeksāmeni Universitātē, LVU vadība veica sagatavošanas darbus, lai sakārtotu mācību bāzi un nokomplektētu studentu kontingentu. 12. oktobrī Universitātē bija uzskaitē 1882 studenti.[163] Stu-

158 LVU Padomes sēde 1978.g. 25.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 137.l., 47.lp.

159 LVU Padomes sēde 1986.g. 25.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 187.l., 52.lp.

160 LVU Padomes sēde 1987.g. 25.septembrī. – LVA 1340.f., 10.apr., 192.l., 15.lp.

161 LVU Padomes sēde 1990.g. 11.jūnijā. – LU Padomes lēmumi par 1990.gadu, 66.lp.

162 PSRS Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministrijas vēstule Universitātei 1971.g. 2.jūnijā Nr. 2590. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 31.l., 29.lp.

163 Распределение студентов по курсам и специальностям на 10 октября 1944 года. – LVA, 700.f., 9.apr., 2.l., 1.lp.

denti, kā redzējām, bija sadalīti 13 fakultātēs. Šāds fakultāšu dalījums pastāvēja Universitātē pirmajos četros mācību gados. 1002 no studentiem mācījās vecākajos kursos (no II līdz V/VI).[164] Viņi bija studējuši Universitātē nacistu okupācijas laikā vai ieradušies no PSRS augstskolām. Tā, piemēram, Mehānikas fakultātē tika ieskaitīti studenti no PSRS tehniskajiem institūtiem.[165] Grūti pateikt, kāds bija šo studentu skaits un nacionālā piederība. Ja pieņem, ka viņi nebija latvieši, tad rodas jautājums par apmācības valodu. Pēc informācijas no fakultāšu atskaitēm par 1944./45. mācību gadu, studentu grupa, kurai atsevišķas lekcijas lasīja krievu valodā, bija noorganizēta tikai Ķīmijas fakultātē.[166] Tomēr nav izslēgts, ka latviešu studenti, kuri līdz šim mācījās Krievijas augstskolās, atjaunoja vai turpināja mācības Latvijas Universitātē. Par to, ka tādi studenti bija, liecina LPSR Tautas Komisāru Padomes priekšsēdētāja Viļa Lāča (1904–1963) vēstule[167] PSRS Tirdzniecības Tautas komisāra vietniekam, kurā tas lūdz materiālu palīdzību 135 bijušajiem Latvijas augstskolu studentiem, kuri mācījušies Maskavas Valsts universitātē, Maskavas Bibliotēku institūtā, Timirjazeva lauksaimniecības akadēmijā un citur. Palikt PSRS okupētajā Latvijā bija nolēmuši apmēram 20 % no studentiem, kuri bija studējuši Rīgas Universitātē 1943./44. mācību gadā (5050).[168] 880 reflektantiem iestājeksāmenu sesijas laikā 1944. gada decembrī bija atkārtoti jākārto iestājpārbaudījumi, šoreiz jau pēc jaunās programmas.

Pirmajos kursos pēc iestājpārbaudījumiem tika ieskaitīti 949 studenti.[169] Kopā ar jaunuzņemtajiem 1944./45. mācību gadā studijas uzsāka 2124 studenti.[170] Mācību gada beigās studentu skaits bija 1928[171] (samazinājās par 9,3 %). Absolvēja Universitāti 55 studenti.[172] Nākošajam, 1945./46. mācību gadam, Universitātes vadība jau laikus gatavojās. Noorganizēja sagatavošanas kursus, kuros 1945. gada 1. martā mācījās 162 cilvēki.[173] Šajā mācību gadā pirmajos kursos bija paredzēts uzņemt 1350 studentus[174], tādējādi pakāpeniski palielinot Universitātes studentu skaitu. Pirmajā kursā 1945. gada 10. oktobrī bija 1577 studenti.[175] Šis skaits

164 Распределение студентов по курсам и специальностям на 10 октября 1944 года. – LVA, 700.f., 9.apr., 2.l., 1.lp.

165 Gada pārskats par LVU Mehānikas fakultātes darbību 1944./45.m.g. – LVA, 1340.f., 12.apr., 104.l., 66.lp.

166 LVU Ķīmijas fak. darbības pārskats par 1944./45.m.g. II semestri. – LVA, 1340.f., 12.apr., 104.l., 97.lp.

167 LPSR Izglītības Tautas komisariāts. Operatīvā grupa. Nr. 26/4. – LVA, 700.f., 3.apr., 10.lieta, 21.lp.

168 Gada pārskati par Universitātes darbību. Universitātes Rīgā studentu skaits pēc vecuma. – LVVA, 7427.f., 7.apr., 8.b l., 3., 7., 10.lp.

169 Отчет о работе ЛГУ за 1944/45 уч. г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 51.l., 11.lp.

170 Turpat.

171 Turpat. – 13.lp.

172 Ziņas par studentiem, kuri mācījās LVU periodā no 1944./45. māc.g. līdz 1948./49. māc.g., un par Universitāti absolvējušiem speciālistiem. – LVA, 1340.f., 12.apr., 151.l., 27.lp.

173 Materiāli pārskatam par 1944./45. m.g. I semestri. – LVA, 1340.f., 10.apr., 51.l., 46.lp.

174 Turpat. – 47.lp.

175 Отчет высшего учебного заведения на начало 1945/46 уч.г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 2.lp.

ievērojami pārsniedza plānā paredzēto. Uzņemtie bija apmēram puse (45,8 %) no visiem 3443[176] Universitātes studentiem, kuri studēja LVU 1945. gada 10. oktobrī. Šis Universitātes vēsturē ir vienīgais mācību gads, kad no visa studentu kopskaita pirmkursnieku procents ir tik liels. 1945./46. mācību gadā Universitāti absolvēja 141 students.[177] 1946./47. mācību gadā pirmajā kursā tika ieskaitīti 978 studenti.[178] 1946. gada 15. septembrī Universitātē klātienes nodaļā mācījās 3648 cilvēki.[179] 1946. gada pavasarī Universitāti absolvēja jau 157 studenti.[180] 1947./48. mācību gadā notika strauja studentu skaita palielināšanās. 1947. gada 15. septembrī LVU dienas nodaļā mācījās 5138 studenti[181] (+ 41 %, salīdzinot ar 1946./47. m. g. sākumu). Daļēji tas izskaidrojams ar ievērojamu – salīdzinājumā ar iepriekšējo mācību gadu – pirmkursnieku skaita palielināšanos līdz 1208 studentiem[182] (+ 23,5 %). Šis pieaugums skaidrojams ar vecāko kursu studentu mācību atjaunošanu 4. un 5.kursā. 4. kursā 1946. gada 15. septembrī bija 291 students,[183] savukārt 1947. gada 15. septembrī – 720 studenti[184] (+147,4 %). Piektajos kursos studentu skaits palielinājās vēl vairāk: 1946. gada 15. septembrī – 109 studenti,[185] bet 1947. gada 15. septembrī – 445[186] (+308,3 %). Tiem studentiem, kuri Universitāti bija beiguši nacistu okupācijas laikā, Universitātes vadība bija devusi iespēju pārlikt (droši vien pēc jaunās programmas) valsts eksāmenus vai arī nokārtot kādas citas saistības oktobrī vai novembrī.[187] Nacistu okupācijas laikā izdotie Universitātes diplomi nebija derīgi. Tieši ar to izskaidrojams tik straujš studentu pieplūdums piektajā kursā 1947./48. m. g.; tas savukārt palielināja kopējo klātienes studentu skaitu Universitātē, kurš tagad aptuveni līdzinājās pirmskara līmenim.[188] Starp 30 PSRS universitātēm[189] studentu skaita ziņā 1947./48. m. g. LVU ieņēma trešo vietu – pēc Maskavas un Ļeņingradas universitātēm.[190]

176 Отчет высшего учебного заведения на начало 1945/46 уч.г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 2.lp.

177 Отчет ЛГУ за 1945/46 уч.г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 52.l., 5.lp.

178 Отчет высшего учебного заведения на начало 1946/47 уч.г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 3.lp.

179 Turpat.

180 Turpat.

181 Отчет высшего учебного заведения на начало 1947/48 уч.г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 3.lp.

182 Gada atskaites par Universitātes darbību 1947./48. mācību gadā.– LVA, 1340.f., 10.apr., 54.l., 10.lp.

183 Отчет высшего учебного заведения на начало 1946/47 уч.г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 3.lp.

184 Turpat. – 4.lp.

185 Turpat. – 3.lp.

186 Turpat. – 4.lp.

187 LVU Dekānu padomes sēde 1946.g. 16.septembrī // LVA, 1340.f., 10.apr., 4.lieta, 17. lp. o. p.

188 1941.g. 1.jūnijā – 5287 studenti (Statistiskas ziņas par LVU studentiem. – LVVA, 7427.f., 2.apr., 94.l., 6.lp.).

189 LVU Padomes sēdes protokols 1945.g. 30.septembrī Nr. 361. – LVA, 1340.f., 10.apr., 9.l., 9. lp. o. p.

190 LVU Dekānu padomes protokols 1948.g. 5.februārī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 6.l., 1. lp. o. p.

2. tabula

Klātienes studentu skaits LVU no 1944./45. līdz 1950./51. m.g. sākumam

1944./45 m. g.	1945. g. 10. okt.	1946. g. 15. sept.	1947. g. 15. sept.	1948. g. 15. sept.	1949. g. 15. sept.	1950. g. 15. sept.
1928	3443	3648	5138	5258	4995	3572
Procentos no visa studentu skaita						
100,0	89,7	86,7	90,3	90,4	84,3	78,8

Turpmākajos divos mācību gados (1948./49. un 1949./50.) klātienes studentu skaitā nebija būtisku svārstību – 5258[191] un 4995[192] studenti. Pirmajos pēckara gados Universitātē lielākais studentu skaits bija Medicīnas fakultātē, kurā studēja apmēram viena ceturtā daļa no visiem klātienes studentiem. 1944./45. m.g. šajā fakultātē mācījās 506 studenti[193] (26,2 %) un 1949./50. m. g – 1150 studenti[194] (23,12 %).

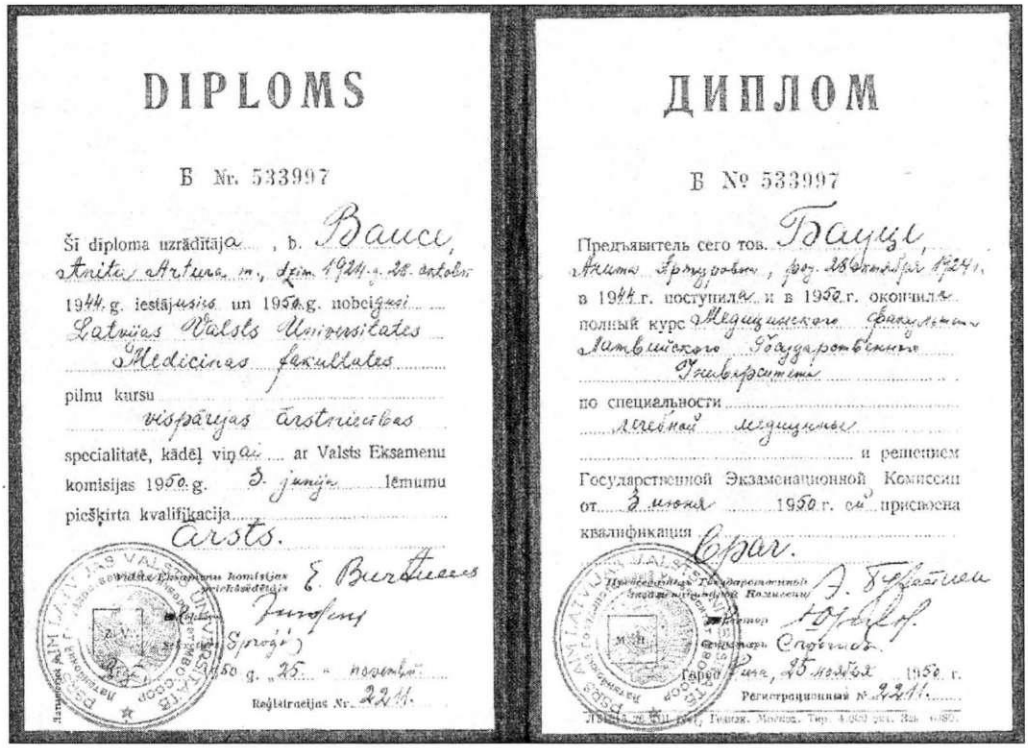

DIPLOMS

B Nr. 533997

Šī diploma uzrādītāja Bauce, b. Anita Artura m., dzim. 1924. g. 28. oktobrī 1944. g. iestājusies un 1950. g. nobeigusi Latvijas Valsts Universitātes Medicīnas fakultātes pilnu kursu vispārējas ārstniecības specialitatē, kādēļ viņai ar Valsts Eksamenu komisijas 1950. g. 3. jūnijā lēmumu piešķirta kvalifikacija ārsts.

Rīgā, 1950. g. „25." novembrī

Reģistrācijas Nr. 2211.

ДИПЛОМ

В № 533997

Предъявитель сего тов. Бауце, Анита Артуровна, рож. 28 октября 1924, в 1944 г. поступила и в 1950 г. окончила полный курс Медицинского факультета Латвийского Государственного Университета по специальности лечебной медицины и решением Государственной Экзаменационной Комиссии от 3 июня 1950 г. ей присвоена квалификация врач.

Рига, 25 ноября 1950 г.

Регистрационный № 2211.

Medicīnas fakultātes absolventa diploms. 1950. g.

191 Отчет высшего учебного заведения на начало 1948/49 уч. г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 141.l., 7. lp. o. p.

192 Turpat. – 9.lp.

193 Отчет о работе ЛГУ за 1944/45 уч. г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 51.l., 13.lp.

194 Отчет высшего учебного заведения на начало 1949/50 уч. г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 9.lp.

Mediķu absolventu procents bija vēl iespaidīgāks. Piemēram, 1947./48. mācību gadā no 245 LVU absolventiem 139[195] (56,7 %) bija no Medicīnas fakultātes. Pēc Medicīnas fakultātes atdalīšanās no Universitātes 1950. gadā[196] studentu skaits dienas nodaļā samazinājās par 39,8 % – no 4995 uz 3572 studentiem.[197]

3. tabula

Klātienes studentu skaits no 1950. līdz 1955. gadam

1950. g. 15. sept.	1951. g. 15. sept.	1952. g. 15. sept.	1953. g. 15. sept.	1954. g. 15. sept.	1955. g. 15. sept.
3572	3350	3052	2888	3202	3188
Procentos no visa studentu skaita					
78,8	78,4	75,3	71,3	61,3	62,2

Turpmākajos trijos mācību gados studentu skaits turpināja samazināties: 1951./52. m.g. – 3350 studenti,[198] 1952./53. m.g. – 3052,[199] 1953./54. m.g. – 2888 studenti[200] (*2. tabula*). Studentu skaita samazināšanos ietekmēja Latvijas iedzīvotāju, arī studentu un vidusskolnieku, masveida izvešana 1949. gada 25. martā. Jāņem vērā arī tas aspekts, ka daudzi jaunieši deva priekšroku studijām neklātienē vai vakara nodaļā,[201] kur bija vieglāk apvienot mācības ar algotu darbu. 1944./45. mācību gada beigās 63,3% studentu strādāja dažādos valsts uzņēmumos.[202] 1954./55. mācību gadā klātienes studentu skaits pieauga par 10,8 % salīdzinājumā ar iepriekšējo mācību gadu. Tagad studentu skaits bija 3202.[203] Studentu skaita palielināšanās notika sakarā ar Latvijas Pedagoģiskā institūta Vēstures fakultātes pievienošanu Universitātei 1954. gada jūlijā.[204] To apliecina arī skaitļi: 1953. gada 15. septembrī Vēstures un Filoloģijas fakultātē mācījās 613 studenti,[205] bet 1954. gada 15. septembrī apvienotajā Vēstures un filoloģijas fakultātē – 721 students[206] (+ 17,6 %). Jāteic, ka arī pirmajos kursos uzņemto studentu skaits palielinājās:

195 LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 9.lp.

196 Ar PSRS Augstākās izglītības ministrijas 1950.gada 21.jūnija pavēli Nr. 1018 uz LVU Medicīnas fakultātes bāzes dibina Rīgas Medicīnas institūtu.

197 Отчет высшего учебного заведения на начало 1950/51 уч. г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 12.lp.

198 Turpat. – 18.lp.

199 Turpat. – 22.lp.

200 Turpat. – 26.lp.

201 Mācības neklātienē Universitātē sākās 1946. gada janvārī, vakara nodaļā – 1950./51. mācību gadā.

202 Отчет высшего учебного заведения за 1944/45 уч.г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 51.l., 13.lp.

203 Отчет высшего учебного заведения на начало 1954/55 уч.г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 31.lp.

204 Latvijas Valsts universitāte. Vēsturiska izziņa. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 35.lp.

205 Отчет высшего учебного заведения на начало 1953/54 уч.г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 27.lp.

206 Отчет высшего учебного заведения на начало 1954/55 уч.г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 32.lp.

1953. gadā bija 632 studenti,[207] 1954. gadā – 705[208] (+ 11,6 %). Turpmākajos četros mācību gados studentu skaits dienas nodaļā bija samērā stabils (*4. tabula*).

4. tabula

LVU klātienes studentu skaits no 1955. līdz 1960. gadam

1955. g. 15. sept.	1956. g. 15. sept.	1957. g. 15. sept.	1958. g. 15. sept.	1959. g. 1. okt.	1960. g. 1. okt.
3188	3113	2936	2969	2714	2449
Procentos no visa studentu skaita					
62,2	61,2	49,9	58,6	55,1	48,2

No 1955. līdz 1958. gadam studentu skaits mācību gadu sākumos samazinājās tikai par 7,4 %. To neietekmēja pat Universitātes tehnisko fakultāšu atdalīšanās 1958. gadā sakarā ar RPI nodibināšanu. Salīdzinājumā ar 1957./58. mācību gadu studentu skaits 1958./59. mācību gada sākumā nevis samazinājās, bet pat pieauga par 1,1 % – no 2936[209] uz 2969[210] dienas nodaļas studentiem. Šī studentu kontingenta skaitliskā stabilitāte nav skaidrojama ar pirmajos kursos uzņemtajiem studentiem, kuru skaits līdz ar tehnisko fakultāšu atdalīšanos samazinājās.[211] Nemainīgs studentu skaits LVU dienas nodaļā saglabājās uz pievienotā Rīgas Pedagoģiskā institūta studentu rēķina,[212] kurā 1957./58. – institūta pēdējā mācību gada sākumā mācījās 1532 studenti.[213] Šie studenti par 148 % palielināja Vēstures un filoloģijas fakultātes studentu skaitu,[214] par 105 % Fizikas un matemātikas fakultātes studentu skaitu[215] un par 52,4 % Bioloģijas fakultātes studentu skaitu.[216] Pārējo divu – Ekonomikas un Ģeogrāfijas – fakultāšu studentu skaita palielināšanās bija nenozīmīga. Tādējādi 1958./59. mācību gadu LVU darbu uzsāka piecas fakultātes, kurās studēja 2969 studenti.[217]

No 1957./58.līdz 1965./66.mācību gadam Universitātes dienas nodaļas studentu skaits bija mazāks par 3000. Šis bija pagaidām vienīgais dienas nodaļas studentu skaita maksimāla krituma periods LVU pēckara posmā (*5. tabula*). Universitātes studentu skaits dienas nodaļā 1962./63.m.g. (2289) salīdzinājumā ar 1948./49.m.g. (5258) samazinājās par 129,7 %.

207 LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 29.lp.
208 Turpat. – 34.lp.
209 Turpat. – 46.lp.
210 Turpat. – 52.lp.
211 1956./57.m.g. – 615, 1958./59.m.g. – 450 studenti.
212 Ar PSRS augstākās izglītības ministra pavēli Nr. 750 Rīgas Pedagoģiskais institūts ar 1958.gada 1.septembri tika apvienots ar Latvijas Valsts universitāti.
213 Распределение студентов по курсам и специальностям на 15 сент. 1957 г. – LVA, 462.f., 1.apr., 52.l., 1.lp.
214 No 454 studentiem 1957./58.m.g. uz 1126 studentiem 1958./59.m.g.
215 No 427 studentiem 1957./58.m.g. uz 875 studentiem 1958./59.m.g.
216 No 212 studentiem 1957./58.m.g. uz 323 studentiem 1958./59.m.g.
217 Отчет высшего учебного заведения на начало 1958/59 уч.г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 46.lp.

5. tabula

LVU studentu skaits klātienē no 1960./61. līdz 1965./66. m. g.

1960. g. 1. okt.	1961. g. 1. okt.	1962. g. 1. okt.	1963. g. 1. okt.	1964. g. 1. okt.	1965. g. 1. okt.
2449	2325	2289	2398	2485	2651
Procentos no visa studentu skaita					
48,2	42,9	39,8	39,5	37,9	38,8

6. tabula

LVU studentu skaits klātienē no 1965./66. m. g. līdz 1970./71. m. g.

1965. g. 1. okt.	1966. g. 1. okt.	1967. g. 1. okt.	1968. g. 1. okt.	1969. g. 1. okt.	1970. g. 1. okt.
2651	3249	3637	3788	3895	3979
Procentos no visa studentu skaita					
38,8	42,9	45,7	46,0	45,8	45,7

Sākot ar 1966./67. mācību gadu, Universitātes dienas nodaļas studentu skaits palielinājās gadu no gada līdz pat 1992./93. mācību gadam (*6. tabula*). Izņēmums ir tikai 1971./72. m. g., kad salīdzinājumā ar iepriekšējo – 1970./71. mācību gadu studentu skaits samazinājās par 2,6 % – no 3979 uz 3879. Jāteic, ka raksturīga iezīme 50. gadu beigās bija Fizikas un matemātikas fakultātes studentu skaita strauja palielināšanās.[218] Pēc jau minētās Rīgas Pedagoģiskā institūta studentu iekļaušanas LVU Fizikas un matemātikas fakultāte uzreiz kļuva par otru skaitliski lielāko Universitātes fakultāti (pēc Vēstures un filoloģijas fakultātes). Šāda situācija turpinājās līdz pat 1964./65. mācību gadam. Savukārt pēc tam, kad 1965./66. mācību gadā izveidojās Svešvalodu fakultāte, samazinājās Vēstures un filoloģijas fakultātes studentu skaits. Fizikas un matemātikas fakultāte līdz ar to kļuva par skaitliski vislielāko (līdz pat 1969./70. mācību gadam). Tas izskaidrojams ar to, ka 50. gadu beigās un 60. gadu sākumā "aukstā kara" apstākļos PSRS vadība veica steidzīgus pasākumus, lai kāpinātu valsts zinātnisko un tautsaimniecisko potenciālu. 1958. gadā PSKP CK un PSRS Ministru Padome pieņēma lēmumu par neatliekamiem pasākumiem elektronu skaitļojamo mašīnu konstruēšanā un ražošanā.[219] 1959. gadā LKP CK pieņēma lēmumu par Skaitļošanas centra izveidošanu LVU.[220]

218 1957./58.m.g. Fizikas un matemātikas fakultātē bija 427 (14,5 %) studenti, savukārt 1958./59.m.g. – 865 (29,4 %).

219 Постановление Ном. ПР. 42, п. 7, LVU 1959.g. 13.janvārī Nr. 8 c. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 1.l., 5.lp.

220 Постановление Ном. ПР.81, п.9. LVU specdaļa 1959.g. 17.novembrī Nr. 240 c. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 1.l, 17.lp.

Saistībā ar šiem pasākumiem PSRS Augstākās izglītības ministrs 1958. gadā izdeva pavēli[221] par tālāku inženiertehnisko kadru sagatavošanu skaitļojamo mašīnu konstruēšanas un ekspluatācijas jomā. Bija noteikts pat speciālistu izlaiduma plāns[222] PSRS (*7. tabula*).

7. tabula

Speciālistu izlaiduma plāns PSRS tehnikas nozarē

	1959. g.	1960. g.	1961. g.
a) Matemātika un skaitļojamā tehnika	525	650	800
b) Matemātika, skaitļojamā matemātika	340	800	1200

Saistībā ar šiem Maskavas plāniem LKP CK un LPSR Ministru Padome nolēma,[223] sākot ar 1959. gadu, Fizikas un matemātikas fakultātes ietvaros sākt eksperimentālās atomfizikas speciālistu sagatavošanu. Noteica sagatavot speciālistus arī skaitļojamo mašīnu nozarē.[224] LPSR vadība pat ierosināja lūgt PSRS CK un Ministru Padomi katru gadu LVU studentiem rezervēt 10 vietas radiobioloģijas nozarē Maskavas un Ļeņingradas universitātē.[225] Šie pasākumi noteica ne tikai Fizikas un matemātikas fakultātes, bet arī Ekonomikas fakultātes studentu skaita palielināšanos.[226] Studentu skaita ziņā Ekonomikas fakultāte stabili ieņēma otro vietu – aiz Fizikas un matemātikas fakultātes. Šo specialitāšu pieprasījums PSRS tautsaimniecībā bija iemesls tam, ka 60. gadu nogalē Fizikas un matemātikas un Ekonomikas fakultāšu studentu skaits dienas dienas nodaļā bija gandrīz puse no visa LVU dienas studentu skaita.[227] Saistībā ar to, iespējams, 1965. gada 22. maijā tika pieņemts LPSR Ministru Padomes lēmums[228] par aktīvās karaklausības atcelšanu visiem augstāko mācību iestāžu studentiem līdz apmācību beigām un kara katedru izveidošanu augstskolās. Šī lēmuma nozīme kļūst saprotama, ja papēta Fizikas un matemātikas fakultātes (t.i., šajā periodā skaitliski vislielākās fakultātes) studentu dzimuma proporcijas. Šī fakultāte bija vienīgā LVU (pēc tehnisko fakultāšu atdalīšanās 1958. gadā), kurā 60. gadu sākumā vīriešu bija vairāk par sievietēm.[229] Pēc minētā LPSR Ministru Padomes lēmuma vīriešu

221 Приказ министра высшего образования Ном. 256 c. LVU specdaļa 1958.g. 18.novembrī Nr. 194 c. –LVA, 1340.f., 1.a apr., 2.l., 1.lp.

222 Turpat.

223 Постановление Ном. ПР. 45, п. 11. LVU specdaļa 1959.g. 18.februārī ar Nr. 32 c.c. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 1.l., 8.lp.

224 Постановление Ном. ПР 42, п. 7. LVU 1959.g. 13.janvārī Nr. 8 c. LVA, 1340.f., 1.a apr., 1.l., 7.lp.

225 Постановление Ном. ПР. 45, п. 11. LVU specdaļa 1959.g. 18.februārī ar Nr. 32 cc. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 1.l., 11.lp.

226 Stradiņš J. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika. – 80.lpp.

227 1967./68. m.g. Fizikas un matemātikas fakultātē studēja 1713 (47,1 %) studenti, 1968./69.m.g. – 1746 (46,1 %), 1969./70.m.g. – 1726 (44,3 %).

228 Постановление Ном. 271–22. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 22.l., 1.lp.

229 1961./62.m.g. sākumā no 657 Fizikas un matemātikas fakultātes studentiem 322 (49 %) bija sievietes; 1962./63.m.g. no 653 studentiem – 320 (49,0 %), 1963./64.m.g. no 686 – 342 (49,9 %), 1964./65.m.g. no 666 – 361 (54,2 %).

Ekonomikas fakultātes mācībspēki.
No kreisās: doc. R. Roze, doc. B. Treijs, doc. K. Andžāns, asistents A. Rūsa, laborante G. Bērziņa. Stāv: vecākais pasniedzējs A. Vīksne, (nezināms). 1950. gadu beigas

dzimuma studentu procents Fizikas un matemātikas fakultātē 60. gadu nogalē strauji palielinājās.[230] Šis lēmums, domājams, arī sekmēja 60. gadu vidus kopējo LVU dienas nodaļas studentu skaita palielināšanos.

8. tabula

LVU studentu skaits no 1970./71.m.g. līdz 1975./76.m.g.

1970. g. 1. okt.	1971. g. 1. okt.	1972. g. 1. okt.	1973. g. 1. okt.	1974. g. 1. okt.	1975. g. 1. okt.
3979	3879	3993	4088	4236	4429
Procentos no visa studentu skaita					
45,7	44,9	41,9	41,7	42,3	42,1

230 1965./66.m.g. sākumā LVU dienas nodaļā no 681 Fizikas un matemātikas fakultātes studenta 365 (53,6 %) bija sievietes, 1966./67.m.g. sākumā no 871 studenta – 417 (47,9 %), 1967./68.m.g. no 980 studentiem – 447 (45,6 %), 1968./69.m.g. no 922 studentiem – 412 (44,7 %), 1969./70.m.g. no 889 studentiem – 350 (39,4 %).

Kopš 1970./71. mācību gada līdz pat 1975./76. mācību gadam skaitliski par vislielāko LVU dienas nodaļu kļuva Ekonomikas fakultāte.[231] Studentu skaitliskais kāpums LVU Ekonomikas fakultātē saistījās ar šīs nozares īpašo vietu PSRS tautsaimniecībā. Par to liecina PSKP CK un PSRS Ministru Padomes lēmums,[232] kurā tika noteikts periodā no 1971. līdz 1975. gadam augstākajās un vidējās speciālajās mācību iestādēs veikt skaitļojamo un automatizēto vadības sistēmu speciālistu sagatavošanu. Saskaņā ar šo lēmumu augstākajai izglītībai PSRS bija jābūt ne mazāk par 125 000 speciālistiem. Būtībā 70. gadu sākumā LVU dienas nodaļā saglabājās acīmredzams Fizikas un matemātikas un Ekonomikas fakultātes studentu skaitlisks pārsvars[233]. To sekmēja iepriekš minētie PSRS vadības lēmumi. Tomēr atšķirībā no 60. gadiem 70. gadu pirmajā pusē dominēja Ekonomikas fakultātes studentu skaitliskais pārsvars.

9. tabula

LVU studentu skaits klātienē no 1975. līdz 1980. gadam

1975. g. 1. okt.	1976. g. 1. okt.	1977. g. 1. okt.	1978. g. 1. okt.	1979. g. 1. okt.	1980. g. 1. okt.
4429	4697	4845	5014	5129	5221
Procentos no visa studentu skaita					
42,1	43,4	43,6	44,2	45,2	48,2

70. gadu otrajā pusē saglabājās fizikas, matemātikas un ekonomikas specialitāšu studentu skaitliskais pārsvars.[234] Jau pēc četriem gadiem, sākot ar 1978./79. m. g., Finansu un tirdzniecības fakultāte kļuva trešā skaitliski lielākā – pēc Fizikas un matemātikas un Ekonomikas fakultātēm.[235] Finansu un tirdzniecības fakultāte kļuva par desmito LVU fakultāti. LVU 70. gadu beigās minēto triju fakultāšu studentu skaits pārsniedza 50 % no Universitātes dienas nodaļas studentu skaita.[236] Tas liecina par šo specialitāšu pieprasījumu noturību PSRS tautsaimniecībā šajā periodā. Savukārt skaitliski nelielas 70. gados bija Vēstures un filozofijas, Juridiskā, Bioloģijas, Ģeogrāfijas, Ķīmijas fakultātes. Vismazāk studentu bija Ģeogrāfijas fakultātē.[237]

231 1970./71.m.g sākumā Ekonomikas fakultātē studēja 929 (23,3 %) studentu, 1971./72.m.g. – 953 (24,6 %), 1972./73.m.g. – 991 (24,8 %), 1973./74.m.g. – 1084 (26,5 %), 1974./75.m.g. – 820 (19 %).

232 Приказ Ном. 8, пр. 25 декабря 1970 года. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 31.l., 2.lp.

233 1971.g. 1.oktobrī Fizikas un matemātikas fakultātē bija 724 (18,7 %) studenti, Ekonomikas fakultātē – 953 (24,6 %) = 43,3 %; 1975.g. 1.oktobrī Fizikas un matemātikas fak. – 784 (17,7 %), Ekonomikas fak. – 803 (18,1 %) = 35,8 %.

234 1976.g. 1.oktobrī Fizikas un matemātikas fakultātē – 829 (17,6 %), Ekonomikas fakultātē – 805 (17,1 %) = 34,7 %; 1979.g. 1.oktobrī Fizikas un matemātikas fak. – 938 (18,3 %), Ekonomikas fak. – 898 (17,5 %) = 35,8 %.

235 Uz 1978.g. 1.oktobri fakultātē mācījās 718 (14,3 %) studenti.

236 Uz 1979.g. 1.oktobri Fizikas un matemātikas fakultātē mācījās 938 (18,3 %) studenti, Ekonomikas fakultātē – 898 (17,5 %), Finansu un tirdzniecības fakultātē – 746 (14,5 %); kopā 50,3 % no LVU studentu kopskaita.

237 Uz 1979.g. 1.oktobri Juridiskajā fakultātē mācījās 391 (7,6 %) students, Vēstures un filozofijas fakultātē – 281 (5,5 %), Bioloģijas fakultātē – 262 (5,1 %), Ķīmijas fakultātē – 229 (4,5 %), Ģeogrāfijas fakultātē – 131 (2,6 %); kopā 25,3 % no LVU studentu kopskaita.

Bioloģijas fakultātes studentes vasaras praksē,
vācot herbāriju tuksnesī pie Ašhabadas. 1979. g.

10. tabula

LVU studentu skaits klātienē no 1980. līdz 1985. gadam

1980. g. 1. okt.	1981. g. 1. okt.	1982. g. 1. okt.	1983. g. 1. okt.	1984. g. 1. okt.	1985./86. m. g. sesijas beigas
5221	5327	5405	5524	5581	5454
Procentos no visa studentu skaita					
48,2	46,4	46,5	46,2	46,4	45,5

80. gadu sākumā turpinājās pakāpeniska LVU studentu skaita palielināšanās (*10. tabula*).[238] Periodā no 1979./80. līdz 1983./84. m.g. trīs skaitliski lielāko – Fizikas un matemātikas, Ekonomikas un Finansu un tirdzniecības fakultāšu studentu skaits saglabāja savu pārsvaru. Tādējādi ar PSRS vadības politikas pavērsienu valsts zinātnes un tehnikas attīstībā 50. gadu beigās un 60. gadu sākumā bija saistīta nepārtrauktu vairāk nekā 20 gadus ilgstoša minēto specialitāšu prioritāte Universitātē.

Jau ar 1984./85. m.g. sākās neliela eksakto specialitāšu studentu īpatsvara samazināšanās LVU dienas nodaļā. To sekmēja (pēc skaita vienpadsmitās) Pedagoģijas fakultātes izveidošanās 1982./83. m.g., kuras studentu skaits 1984./85. m. g.

238 1981./82.m.g. salīdzinājumā ar 1976./77.m.g. studentu skaits palielinājās par 13,4 % – no 4697 līdz 5327 studentiem.

bija 4,4 % no LVU dienas nodaļas studentu skaita.[239] Šīs fakultātes studentu skaits pakāpeniski palielinājās un 1987./88. m. g. pārsniedza 10 procentu robežu.[240]

11. tabula

Studentu skaits LVU no 1985. līdz 1990. gadam (dienas nodaļa)

1985./86. m.g. pēc pirmās sesijas	1986. g. 1. okt.	1987. g. 1. okt.	1988. g. 1. okt.	1989. g. 1. okt.	1990. m.g.
5454	5745	5757	5782	6139	6622
Procentos no visa LVU studentu skaita					
45,5	46,7	46,0	46,0	47,3	47,8

1990. gadā Universitātē jau mācījās 6622 dienas nodaļas studenti[241] (47,8 %). Salīdzinājumā ar iepriekšējo – 1989./90. m. g. studentu skaits palielinājās par 7,9 %. Tas skaidrojams galvenokārt ar pirmajos kursos uzņemto studentu skaita strauju pieaugumu.[242] Turklāt 1990. gadā darbu uzsāka atjaunotā Teoloģijas fakultāte, kurā 1990./91. m. g. bija 82 (1,2 %) studenti.[243] Samazinoties Maskavas diktātam Baltijas republikās 80. gadu beigās, zināmu patstāvību ieguva arī Latvijas izglītības sistēma. Vairs nebija jārēķinās ar plānā paredzamo uzņemamo studentu skaitu. Tā rezultātā, sākot ar 1989./90. m.g., tika uzņemti pirmie maksas studenti. Savukārt 1990./91. m.g. to skaits vēl vairāk pieauga. Šis mācību gads iezīmējās ar pilnīgu Universitātes pāreju uz patstāvīgu darbības ritmu, kas bija neatkarīgs no PSRS centralizācijas mehānisma. Līdz ar to Latvijas Universitātes vēsturē beidzās vairāk nekā 40 gadus ilgstošais komunistiskās okupācijas pēckara periods. Interesanti, ka dienas nodaļas studentu skaits vislielāko kritumu sasniedza 1962./63. m. g. sākumā, kad LVU dienas nodaļā skaitījās tikai 2289 studenti,[244] savukārt 1990./91. m. g. sākumā Universitātes dienas nodaļā jau mācījās 6622 studenti. Gandrīz 30 gadu laikā studentu skaits pieauga par 189,3 procentiem (*12., 13. tabula*).

b) Neklātienes nodaļa

1945. gada 19. aprīlī LPSR TKP un LKP CK pieņēma lēmumu par Neklātienes nodaļas organizēšanu LVU Filoloģijas, Vēstures, Juridiskajā un ekonomikas

239 1984.g. 1.oktobrī LVU Pedagoģijas fakultātes dienas nodaļā mācījās 248 (4,4 %) studenti.

240 1987.g. 1.oktobrī LVU Pedagoģijas fakultātes dienas nodaļā mācījās 689 (12,0 %) studenti. Salīdzinājumā ar 1984.g. 1.oktobri šis skaitlis procentuāli palielinājās par 177,8 %.

241 Studentu sadalījums pa kursiem un specialitātēm uz 1990.g. 1.oktobri. – LVA, 1340.f., 12.apr., 404.l., 11.lp.

242 Salīdzinājumā ar 1989.gadā uzņemtajiem 1346 studentiem 1990.gadā Universitātē tika ieskaitīti 1673 studenti (+24,3 %).

243 Studentu sadalījums pa kursiem un specialitātēm uz 1990.g. 1.oktobri. – LVA, 1340.f., 12.apr., 404.lieta, 11.lp.

244 Отчет высшего учебного заведения на начало 1962/63 уч. г. – LVA, 1340. f., 12. apr., 143. l., 2. lp.

12. tabula

LVU studentu skaita dinamika klātienes (dienas) nodaļā no 1944./45. m.g. līdz 1965. g. 15. septembrim

Fakultāte	1944./45. m.g.[1]		1950. g. 15. IX[2]		1955. g. 15. IX[3]		1960. g. 15. IX[4]		1965. g. 15. IX[5]		Studentu skaits 1965. g. +/- %, salīdzinot ar:			
	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	1944./45. m.g.	1950. g. 15. IX	1955. g. 15. IX	1960. g. 15. IX
1. Arhitektūras	76	3,9	200	5,5	–	–	–	–	–	–				
2. Bioloģijas 3. Augsnes	73	3,7	231	6,4	201[6]	6,3	292	11,9	245	9,2	+237	+6,1	+21,9	-19,2
4. Ģeoloģijas 5. Ģeogrāfijas	27 36	1,4 1,8	260	7,2	120[7]	3,7	136	5,5	109	4,1	+202,5	-138,5	10,1	-24,8
6. Ekonomikas 7. Juridiska	155 103	8,03 5,3	249 331	6,9 9,2	583[8]	18,2	396[8]	16,1	576	21,7	+123,2	-0,7	-1,2	+45,5
8. Filoloģijas 9. Vēstures	212 67	15,1 3,4	577 245	16,1 6,8	610	19,1	914	37,3	250	16,9	+61,3	-45,2	-35,6	-103,1
10. Fizikas un matemātikas	52	2,6	284	7,9	390	12,8	711	29,0	681	25,6	+1209,6	+139,8	+74,6	-4,2
11. Ķīmijas	264	13,6	354	9,9	333	10,4	–	–	235	8,8	-12,3	-50,6	-41,7	
12. Mehānikas	141	7,3	553	15,4	461	14,4	–	–	–	–				
13. Inženierzinātņu	136	7,05	288	8,06	490[10]	15,3	–	–	–	–				
14. Medicīnas	506	26,2	–	–	–	–	–	–	–	–				
15. Svešvalodu	–	–	–	–	–	–	–	–	355	13,3				
Kopā	1848	100	3572	100	3188	100	2449	100	2451	100	+37,5	-34,7	-20,3	+8,2

1 Отчет о работе ЛГУ за 1944/45 уч. г. – LVA, 1340. f., 10. apr., 51. l., 13. lp.
2 Отчет высшего учебного заведения на начало 1950/51 уч.г. – LVA, 1340. f., 12. apr., 141. l., 13, 14, 15. lp.
3 Отчет высшего учебного заведения на начало 1955/56 уч.г. – LVA, 1340. f., 12. apr., 141. l., 38, 39. lp.
4 Отчет высшего учебного заведения на начало 1960/61 уч.г. – LVA, 1340. f., 12. apr., 141. l., 59. lp.
5 Отчет высшего учебного заведения на начало 1965/66 уч.г. – LVA, 1340. f., 12. apr., 145a. l., 1, 2, 3. lp.
6 1951./52. m.g. Bioloģijas-augsnes fakultāti nosauca par Bioloģijas fakultāti.
7 1951./52. m.g. Ģeogrāfijas-ģeoloģijas fakultāti nosauca par Ģeogrāfijas fakultāti.
8 1955./56. m.g. Ekonomikas fak. apvienoja ar Juridisko fak. un nosauca par Ekonomikas fakultāti.
9 1957./58. m.g. Ekonomikas fakultāti nosauca par Ekonomikas un juridisko fakultāti.
10 1951./52. m.g. In enierzinātņu fakultāti nosauca par Inženierzinātņu un celtniecības fakultāti.

13. tabula

Latvijas Universitātes dienas nodaļas studentu skaits un tā dinamika pa fakultātēm no 1970. līdz 1990. gadam

Fakultātes	1970. g. 1. X[1]		1975. g. 1. X[2]		1980. g. 1. X[3]		Pēc 1985/86 m.g. 1. sem.[4]		1990. g. 1. X[5]		Studentu skaits 1990. g. 1. okt. +/- %, salidzinot ar			
	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	1970. g. 1. okt.	1975. g. 1. okt.	1980. g. 1. okt.	1985/86. m.g.
Filoloģijas	545	13,7	750	16,9	710	13,6	789	14,5	788	11,9	+44,6	+5,1	+11,0	-0,1
Vēstures un filoz.	250	6,3	257	5,8	309	5,9	359	6,6	398	6,0	+59,2	+54,9	+28,8	+10,9
Juridiskā	284	7,1	313	7,1	414	7,9	445	8,2	558	8,4	+96,5	+78,3	+34,8	+25,4
Ekonomikas	929	23,3	803	18,1	923	17,7	913	16,7	882	13,3	-5,3	+9,8	-4,6	-3,5
Svešvalodu	543	13,6	515	11,6	525	10,1	275	5,0	354	5,3	-53,4	-45,5	-48,3	+28,7
Ģeogrāfijas	138	3,5	131	3,0	131	2,5	175	3,2	241	3,6	+74,6	+84,0	+84,0	+37,7
Bioloģijas	238	6,0	226	5,1	257	4,9	261	4,8	260	3,9	+9,2	+15,0	+1,2	-0,4
Fizikas un matem.	823	20,7	784	17,7	971	18,6	804	14,7	1005	15,2	+22,1	+28,2	+3,5	+25
Ķīmijas	229	5,8	208	4,7	226	4,3	231	4,2	224	3,4	-2,2	+7,7	-0,9	-3,1
Pedagoģijas							407	7,5	858	13,0	–	–	–	+110,8
Finansu un tirdzn.			442	10,0	755	14,5	795	14,6	531	8,0	–	+20,1	-42,2	-49,7
Vadības un ekon. informātikas									441	6,7	–	–	–	–
Teoloģijas									82	1,2	–	–	–	–
Kopā	3979	100	4429	100	5221	100	5454	100	6622	100	+66,4	+49,5	+26,8	+21,4

1 Отчет высшего учебного заведения на начало 1970/71 уч.г. – LVA, 1340. f., 12. apr., 308. l., 4. lp.
2 Отчет высшего учебного заведения на начало 1975/76 уч.г. – LVA, 1340. f., 12. apr., 309. l., 23., 24. lp.
3 Распределение студентов по курсам и специальностям на 1 октября 1980 г. – LVA, 1340. f., 12. apr., 321. l., 31., 32. lp.
4 Итоги сессии за 1 семестр 1985/86 уч.г. – LVA, 1340. f., 12. apr., 400. l., 73. lp.
5 Studentu sadalījums pa kursiem un specialitātēm uz 1990. g. 1. oktobri – LVA, 1340. f., 12. apr., 404. l., 11. lp.

fakultātē.[245] 1945. gada 29. augustā Vissavienības augstskolu lietu komiteja izdeva rīkojumu[246] Neklātienes nodaļai uzsākt darbu 1945./46. mācību gadā minēto fakultāšu ietvaros. Universitātes rektoram prof. M. Kadekam saskaņā ar šo pavēli divu nedēļu laikā bija jāsagatavo un jāiesniedz Augstskolu lietu komitejai Filoloģijas un Ekonomikas fakultāšu Neklātienes nodaļas mācību plāni[247], un tikai pēc tam, 1945. gada 25. oktobrī, Vissavienības Augstskolu lietu komiteja izdeva pavēli,[248] kurā LPSR Tautas izglītības komisariātam tika atļauts 1945./46. m.g. organizēt Neklātienes nodaļu LVU ar 200 cilvēku lielu studentu kontingentu. Par nodaļas prorektoru tika iecelts doc. T. Vecozols. Mācības sākās 1946. gada janvārī. Tā tas turpinājās līdz 1949. gadam, kad mācību gada sākums tika pārcelts no janvāra uz jūliju. Pirmās eksāmenu sesijas laikā, kura Neklātienes nodaļā risinājās no 1946. gada 26. jūnija līdz 20. jūlijam, piedalījās 316 no 394[249] Neklātienes nodaļas studentiem. Jāatzīmē, ka šis studentu skaits tika uzrādīta tikai trijās fakultātēs – Filoloģijas, Vēstures un Ekonomikas. Datu par studentu skaitu Juridiskajā fakultātē gada atskaitē par 1945./46. mācību gadu nebija. Šī fakultāte neklātienes apmācību uzsāka tikai 1954./55. mācību gadā.

Sakarā ar mācību gada sākuma pārcelšanu no janvāra uz jūliju 1949. gadā notika divas studentu ieskaitīšanas Neklātienes nodaļas pirmajā kursā – janvārī un jūlijā. Neklātienes apmācība bija samērā izdevīgs apmācības veids tiem studentiem, kuri strādāja algotu darbu. Tas sekmēja šīs nodaļas popularitāti pirmajos pēckara mācību gados.[250]

Pirmais oficiālais mēģinājums uzlabot Neklātienes nodaļas darbu atspoguļojas PSRS Augstākās izglītības ministra pavēlē[251] "Par pasākumiem, lai uzlabotu Neklātienes augstskolu un nodaļu mācību metodisko darbu". Tajā norādīts, ka nepieciešams pastiprināt individuālo studentu-neklātnieku mācību procesa vadību, jānoorganizē regulāra studentu kontroldarbu recenzēšana katedru sēžu laikā utt.[252] Kā redzams, Maskava formāli centās uzlabot Neklātienes nodaļas darbu. Tomēr LVU Neklātienes nodaļas darbs nepiedzīvoja uzreiz būtiskas izmaiņas. Prorektora doc. T. Vecozola ziņojumā[253] par Neklātienes nodaļas darbu, kurš tika nolasīts LVU Padomes sēdē 1951.gada 26.martā un bija pirmais oficiālais mēģinājums atspoguļot LVU Neklātienes nodaļas darbību, bija teikts, ka fakultāšu dekāni un katedru vadītāji ministra pavēli nepilda.[254] Jāteic, ka to arī nevarēja

245 Stradiņš J. Latvijas Universitātes svarīgāko notikumu hronika. – 76.lpp.

246 Приказ Всесоюзного комитета по делам высшей школы при СНК СССР, Ном. 425, 29 авг. 1945 г. "О заочном отделении ЛГУ". – LVA, 700.f., 7.apr., 1.l., 20.lp.

247 Turpat. – 20.lp.

248 Приказ Ном. 543 "Об организации заочного отделения при институтах ЛССР". – LVA, 700.f., 7.apr., 1.l., 23.lp.

249 Отчет ЛГУ за 1945/46 уч.г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 52.l., 17.lp.

250 1950./51.m.g. salīdzinājumā ar 1946.gadu Neklātienes nodaļas studentu skaits palielinājās par 124,4 %.

251 Протокол Ном. 18 заседания Совета ЛГУ от 26 марта 1951 г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 18.l., 102. lp.

252 Turpat.

253 Turpat. – 103. lp.

254 Turpat.

izpildīt, jo visu šo laiku Neklātienes nodaļai nebija savas mācību daļas un pasniedzēju personāla, bet visu mācību metodisko darbu veica inspektors-metodists.[255] Tādējādi Neklātienes nodaļa pirmos četros pastāvēšanas gados veidoja tikai savu struktūru un darbības pamatprincipus, kuru teorētiskais modelis tika pārņemts no Maskavas Valsts universitātes.

Sākot ar 1953./54.m.g., Neklātienes nodaļa tika papildināta ar Fizikas un matemātikas fakultātes neklātnieku grupu 24 (2,6 %) cilvēku sastāvā.[256] Šajā mācību gadā LVU Neklātienes nodaļas studentu skaits pārsniedza 20 % no kopējā LVU studentu skaita. Tomēr galvenais šī perioda notikums nodaļas vēsturē bija Vissavienības Juridiskā neklātienes institūta Rīgas filiāles 451 studenta ieskaitīšana LVU[257] sakarā ar šīs filiāles pārveidošanu par LVU Juridiskās fakultātes Neklātienes nodaļu.[258] Šajā nodaļā, sākoties 1954./55.m.g., studēja 590[259] (34,7 %) studenti. Šis fakts LVU vēsturē bija ievērības cienīgs, jo paralēli tam Universitātes Juridiskās fakultātes dienas nodaļā mācījās tikai 156 studenti,[260] t. i., par 278,2 % mazāk. Palielinājās arī apvienoto Filoloģijas un Vēstures fakultāšu neklātnieku kopējais skaits. Salīdzinājumā ar iepriekšējo, 1953./54.m.g., tagad, sākoties 1954./55.m.g., tas palielinājās par 21,6 %.[261] Palielināšanās iemesls kā neklātienes, tā arī šīs fakultātes dienas nodaļā bija Rīgas Pedagoģiskā institūta Vēstures fakultātes pievienošana Universitātei 1954. gada jūlijā.[262] Arī šajā fakultātē, sākoties 1954./55. m. g., neklātnieku skaits bija lielāks nekā dienas nodaļā.[263] Vēstures un filoloģijas fakultātē 46 % no kopējā fakultātes studentu skaita 1953./54. m. g. pēc profesijas bija skolotāji.[264] Juridiskajā fakultātē Neklātienes nodaļas studentu darbs bija vēl vairāk izplatīts. Bijušajā Vissavienības Juridiskā neklātienes institūta Rīgas filiālē no 150 uzņemamo studentu vietām 1953./54.m. g. sākumā 120 bija paredzētas Tieslietu un Iekšlietu ministrijās, partijas un padomju valsts aparātā praktiski nodarbinātajiem darbiniekiem.[265] Tas liecina, kāds aptuveni bija strādājošo un valsts darbā nenodarbināto studentu samērs šajā mācību iestādē, kura 1954./55.m. g. sākumā kļuva par LVU Juridiskās fakultātes Neklātienes nodaļu. Tādējādi Neklātienes nodaļai bija jāpilda arī PSRS tautsaimniecībai nepieciešamo speciālistu papildu apmācības funkcijas.

255 Протокол Ном. 18 заседания Совета ЛГУ от 26 марта 1951 г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 18.l., 103. lp.
256 Statistiskas atskaites par studentu kustību un sekmību. – LVA, 1340.f., 14.apr., 2.l., 1.lp.
257 Приказ министерства культуры за ном. 1923 от 23 октября 1953 г. – LVA, 1340.f., 14.apr., 2.l., 26.lp.
258 LVU Padomes sēdes protokols Nr. 16 1954.g. 24.maijā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 20.l., 211.lp.
259 Отчет высшего учебного заведения. – LVA, 1340.f., 14.apr., 3.l., 1.lp.
260 Распределение студентов по курсам и специальностям на 15 октября 1954 г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 32.lp.
261 No 756 uz 919 studentiem.
262 LVU vēsturiska izziņa. – LVA, 1340.f., 10. apr., 3. l., 35.lp.
263 Uz 1954./55.m.g. 15.septembri dienas nodaļā mācījās 721 students, neklātienē – 919, t.i., par 27,5 % vairāk.
264 LVU Padomes sēdes protokols Nr. 11 1954.g. 8.martā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 20.l., 17. lp. o. p.
265 LVU Padomes sēdes protokols Nr. 16 1954.g. 24.maijā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 20.l., 212. lp. o. p.

1955./56. m.g. neklātienes apmācību uzsāka Ģeogrāfijas fakultātes 25 studenti[266] (1,6 %), bet 1957./58. m.g. – Bioloģijas fakultātes 15 studenti[267] (0,7 %). 1957. gada maijā LVU Neklātienes nodaļai pievienoja Ļeņingradas Industriālā neklātienes institūta filiāli.[268] Tā rezultātā kopējais neklātnieku skaits no 1390 cilvēkiem 1956./57. m.g. sākumā pieauga uz 2231 1957./58. m.g. sākumā (+60,5 %). Savukārt neklātnieku procents no LVU kopējā studentu skaita pieauga no 27,3 % 1956./57. m.g. sākumā uz 38,0 % 1957./58. m.g. sākumā. Pēc Vissavienības Juridiskā institūta Rīgas filiāles neklātnieku iekļaušanas Universitātē šis bija otrais vērienīgais neklātienes studentu skaita kāpinājums. Šoreiz tas bija iespaidīgāks.

Ja pirmajā gadījumā Neklātienes nodaļa kļuva par 590 (34,7 %) juristiem bagātāka, tad tagad 993 topošie inženieri veidoja 44,6 % no kopējā Neklātienes nodaļas studentu skaita. Pie tam šī fakultāte savas pastāvēšanas viena gada laikā bija skaitliski lielākā ne tikai LVU Neklātienes nodaļā, bet arī visā Universitātē kopumā.[269] Jāteic, ka šajā laika posmā PSRS tika izveidota īpaša neklātienes apmācības sistēma tehniskajām specialitātēm. Proti, PSRS mērogā izveidoja neklātienes tehnisko specialitāšu reģionālo filiāļu tīklu, kura darbību koordinēja bāzes augstskola. LVU Tehniskās fakultātes neklātienes nodaļa pakļāvās Ļeņingradas Industriālajam neklātienes institūtam, kurš 50. gadu beigās saucās par Ziemeļrietumu politehnisko neklātienes institūtu.[270] Tātad LVU Tehniskās neklātienes fakultāte bija viena no šīm filiālēm, un tā bija nevis LVU, bet gan Ļeņingradas Industriālā neklātienes institūta pakļautībā. Ļeņingradas institūts nodrošināja filiāli ar metodiskajiem materiāliem, piegādāja mācību programmas un palīglīdzekļus. Nav izslēgts arī tas, ka Vissavienības Juridiskais neklātienes institūts koordinēja arī LVU Juridiskās fakultātes Neklātienes nodaļu, kura līdz 1953. gadam bija minētā institūta Rīgas filiāle. Neklātienes apmācība atšķīrās no klātienes apmācības ar vēl vienu būtisku iezīmi. Ja Universitātes dienas nodaļā apmācības ritēja pēc kursu sistēmas, tad saskaņā ar PSRS Augstākās izglītības ministra pavēli[271] neklātienes augstskolās, sākot ar 1949./50. mācību gadu, tika noteikta priekšmetu-kursu apmācības sistēma, kura vairāk atbilda neklātienes apmācības veida specifikai. Studentiem bija jānokārto noteikts eksāmenu un ieskaišu skaits viena mācību gada laikā, taču students varēja vienu un to pašu disciplīnu kārtot uzreiz par pirmo un otro kursu, saņemot vienā priekšmetā divas ieskaites. Galvenais, lai būtu nokārtots paredzētais eksāmenu un ieskaišu skaits.[272]

Līdz ar RPI izveidošanos 1958. gadā un LVU tehnisko fakultāšu atdalīšanos no Universitātes likvidēta tika arī LVU Tehniskās fakultātes neklātiene. Tomēr nākošajā,

266 Statistiskas atskaites par studentu kustību un sekmību. – LVA, 1340.f., 14.apr., 4.l., 1.lp.

267 Turpat. – 5.lieta, 1.lp.

268 Приложение ном. 2 к протоколу ном. 8 заседания учебного совета ЛГУ от 18 ноября 1957 г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 24.l., 68.lp.

269 16,9 % no kopējā LVU studentu skaita.

270 Приложение Ном. 2 к протоколу ном. 8 заседания Ученого Совета ЛГУ от 18 ноября 1957 г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 24.l., 71.lp.

271 Pavēle Nr. 329 1949.g. 17.martā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 24.l., 73.lp.

272 Приложение Ном. 2 к протоколу заседания ученого совета ЛГУ от 18 ноября 1957 г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 24.l., 67.lp.

1958./59. mācību gadā, neklātienes studentu procents Universitātē nevis samazinājās, bet gan palielinājās salīdzinājumā ar 1957./58. mācību gada sākumu.[273] Tas skaidrojams ar Rīgas Pedagoģiskā institūta pievienošanu LVU; tā rezultātā pieauga visu Universitātes neklātienes apmācības studentu skaits dažādās specialitātēs.[274]

14. tabula

LVU neklātienes apmācības studentu skaits dažādās specialitātēs

Fakultātes	1957. g. 15. nov.		1958. g. 15. nov.		Pieaugums % 1958. g., salīdzinot ar 1957. g.
	skaits	%	skaits	%	
Vēstures un filoloģijas	656	29,4	916	45,2	+ 39,6
Ekonomikas un juridiskā	483	21,6	751	37,1	+ 55,5
Fizikas un matemātikas	15	0,7	143	7,1	+ 853,3
Ģeogrāfijas	69	3,1	100	4,9	+ 44,9
Bioloģijas	15	0,7	115	5,7	+ 666,7
Neklātienes tehniskā fak.	993	44,5	–	–	–
Kopā	2231	100	2025	100	– 10,2

Jo īpaši tas ir sakāms par Fizikas un matemātikas un Bioloģijas fakultātēm. Sākoties 1960./61. m. g., neklātienes nodaļā jau mācījās 2327 (46,8 %)[275] studenti, t. i., gandrīz puse no visiem LVU studentiem. Turklāt salīdzinājumā ar klātienes (dienas) nodaļas studentu skaitu vien 1960./61. m. g. neklātnieku bija tikai par 4,8 % mazāk. Tādējādi 15 gadu laikā Neklātienes nodaļas studentu skaits LVU pieauga par 490,6 %, no 394[276] (10,3 %) studentiem 1946./47. m. g. līdz 2327 (46,8 %) 1960./61. m. g. sākumā. Neklātienes ceļā šajā laikā Universitātē tika sagatavoti 1243 speciālisti ar augstāko izglītību.[277] Var teikt, ka 50. un 60. gadu mijā LVU pastāvēja divas skaitliski gandrīz līdzvērtīgas studentu kontingenta daļas, kuras augstāko izglītību ieguva principiāli atšķirīgos veidos. Atzīmēsim, ka šajā laikā LVU Neklātienes nodaļas prorektore bija doc. M. Klepere. Šajā amatā viņa strādāja no 1958. gada. Neklātienes un vakara nodaļu M. Klepere vadīja vairāk nekā 30 gadus. 60. gadu pirmā puse Neklātienes nodaļas dzīvē pieminama īpaši. Tas ir laika posms, kad Neklātienes nodaļas studentu skaits pārsniedza dienas nodaļas studentu skaitu. Tas bija novērojams piecus mācību gadus pēc kārtas – no 1961./62. līdz 1965./66. m. g.[278]

273 1957.g. 15.novembrī – 2231 (38,0 %) stud.; 1958.g. 15.novembrī – 2025 (39,9 %) stud.

274 Turpat.

275 Распределение студентов по курсам и специальностям на 1 октября 1960 г. – LVA, 1340.f., 14.apr., 9.l., 5.lp.

276 Gada atskaite par Universitātes darbību. – LVA 1340.f., 10.apr., 52.l., 17.lp.

277 Neklātienes nodaļas prorektores M. Kleperes ziņojums par darba uzlaboianu ar neklātienes studentiem. LVU sēdes protokols Nr. 13 no 1960.g. 28.marta. – LVA, 1340.f., 10.apr., 26.l., 249.lp.

278 Turpat.

15. tabula

Neklātienes nodaļas studentu skaita īpatsvars

Gadi	Dienas nod.	%	Neklātienes nod.	%
1961.	2325	42,9	2687	49,6
1962.	2289	39,8	2781	48,4
1963.	2398	39,5	2791	46,0
1964.	2485	37,9	2980	45,5
1965.	2651	38,8	2900	42,4

Universitātes vēsturē tas ir pagaidām vienīgais neklātienes studentu skaitliskā pārsvara periods. Šo pieaugumu var skaidrot ar PSKP XX kongresa direktīvu – saskaņā ar to līdz 1960. gadam neklātienes un vakara nodaļas studentu skaitu PSRS bija paredzēts palielināt līdz vienam miljonam cilvēku.[279] Tas izskaidrojams ar nepieciešamību dot iespēju saņemt augstāko izglītību arī strādājošajai jaunatnei. Sākot ar 1964./65. m.g., LVU dienas nodaļā tika atvērta Ķīmijas fakultāte. Neklātienes apmācība šajā specialitātē netika īstenota. Savukārt Svešvalodu fakultātē, kura tika atvērta 1965./66. m.g., apmācība tika uzsākta arī neklātienē. Tas pats sakāms arī par Finansu un tirdzniecības fakultāti, kura tika atvērta LVU 1974./75. m. g.

Šīs fakultātes izveidošanās pamatā LVU bija Vissavienības Tirdzniecības institūta filiāles pievienošana Universitātei 1972. gadā.[280] Tā rezultātā Ekonomikas fakultātes neklātnieku skaits palielinājās par 121,1 %.[281] Jāsecina, ka filiālē bija neklātienes apmācības forma, jo attiecīgi Ekonomikas fakultātes dienas nodaļā studentu skaitā nebija būtisku izmaiņu. Neklātnieku skaits Ekonomikas fakultātē pēc minētās mācību iestādes pievienošanas Universitātei divus mācību gadus pēc kārtas bija vislielākais ne tikai Neklātienes nodaļā, bet arī visā LVU.[282] Vēl viena Neklātienes nodaļas specifika bija lielais Padomju armijas virsnieku skaits tās studentu rindās krievu plūsmā. Tādā veidā šīs kategorijas studenti centās nodrošināt savu militāro karjeru. Diemžēl īpatsvara rādītājus šajā jomā pieejamie avoti neuzrāda.

1984./85. m. g. neklātienes apmācība tika uzsākta arī Pedagoģijas fakultātē. Tādējādi līdz 1990./91. m. g. neklātienes apmācība pastāvēja 10 Universitātes fakultātēs. Neklātienes apmācības nebija Ķīmijas, Vadības un ekonomiskās informātikas, kā arī 1990. gadā atvērtajā Teoloģijas fakultātē. Gadu no gada studentu skaits neklātienē nepārtraukti pieauga. 34 darba gadu laikā tas palielinājās par 1278,2 % – no 394 studentiem 1946. gadā[283] līdz 5430 studentiem 1990. gadā[284] (*16. un 17. tabula*).

279 Приложение Ном. 2 к протоколу ном. 8 заседания Ученого совета ЛГУ от 18 ноября 1957 г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 24.l., 65.lp.

280 LVU Padomes sēde 1972.g. 25.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 119.l., 39.lp.

281 No 593 studentiem 1971.gadā uz 1311 studentiem 1972.gadā.

282 1972. gadā Ekonomikas fakultātē 1311 studenti sastādīja 34,3 % no visiem neklātienes un 13,8 % no visu studentu skaita LVU.

283 Gada atskaite par Universitātes darbību. – LVA, 1340.f., 10.apr., 52.l., 17.lp.

284 Studentu sadalījums pa kursiem un specialitātēm uz 1990.g. 1.okt. –LVA, 1340.f., 12.apr., 404.l., 20., 21.lp.

16. tabula

LVU Neklātienes nodaļas studentu skaits un dinamika no 1946. gada jūnija līdz 1960. gada 1. oktobrim

Fakultātes	Uz 1946. g. jūniju[1]		Uz 1950. g. 15. IX[2]		Uz 1955. g. 15. IX[3]		Uz 1960. g. 1. IX[4]		1965. g. 1. okt.		Studentu skaits 1965. g. 1. okt. +/- %, salīdzinot ar			
	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	1946. g. jūniju	1950. g. 15. sept.	1955. g. 15. sept.	1960. g. 1. okt.
Filoloģijas	239	60,7	536	60,6					1080	37,2	+249,5	+40,3	+35,8	-4,8
Vēstures	70	17,8	234	26,5	795	52,2	1132	48,6						
Ekonomikas	85	21,6	114	12,9					903	31,1			+68,8	+25,6
Juridiskā					535	35,2	719	30,9						
Fizikas un matemātikas					37	2,4	210	9,0	206	7,1			+456,8	-1,9
Ģeogrāfijas					25	1,6	128	5,5	153	5,3			+512,0	+19,6
Bioloģijas							138	5,9	225	7,8				+63,0
Svešvalodu									333	11,5				
Kopā	394	100	884	100	1521	100	2327	100	2900	100	+636,0	+228,1	+90,7	+24,6

1 Gada atskaite par Universitātes darbību. – LVA, 1340. f., 10. apr., 52. l., 17. lp.
2 Statistiskas atskaites par studentu kustību un sekmību. – LVA, 1340. f., 14. apr., 1. l., 29. lp.
3 Turpat. – 4. l., 1. lp.
4 Turpat. – 9. l., 5. lp.

17. tabula

Universitātes Neklātienes nodaļas studentu skaits un dinamika no 1970./71. līdz 1990./91. m.g.

Fakultātes	1970. g. 1.X[1]		1975./76. m.g.[2*]		Uz 1980. g. 1. okt[3]		Uz 1985. g. 1. okt.[4]		1990. g. 1. okt.[5]		Studentu skaits 1990. g. 1. okt. +/- %, salīdzinot ar			
	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	1970. g. 1. okt	1975./76. m.g.	1980. g. 1. okt.	1985. g. 1. okt.
Ekonomikas	598	20,0	691	16,7	398	9,7	434	9,4	1074	19,8	+79,6	+55,4	+169,8	+147,5
Filoloģijas	763	25,6	966	23,3	943	22,9	1092	23,6	1067	19,7	+39,8	+10,5	+13,1	-2,3
Svešvalodu	390	13,1	130	3,1	386	9,4	397	8,6	393	7,2	+0,8	+202,3	+1,8	-1,0
Juridiskā	329	11,0	434	10,5	495	12,0	599	13,0	638	11,7	+93,9	+47,0	+28,9	+6,5
Vēstures un filozofijas	297	9,9	391	9,4	374	9,1	413	8,9	403	7,4	+35,7	+3,1	+7,8	-2,5
Bioloģijas	245	8,2	247	6,0	274	6,7	269	5,8	241	4,4	-1,7	-2,5	-13,7	-11,6
Ģeogrāfijas	163	5,5	188	4,5	179	4,4	174	3,8	181	3,3	+11,0	-3,9	+1,1	+4,0
Fizikas un matemātikas	140	4,7	142	3,4	113	2,7	113	2,4	126	2,3	-11,1	-12,7	+11,5	+11,5
Finansu un tirdzniecības			897	21,6	947	23,0	1078	23,3	689	12,7	–	-30,2	-37,4	-56,5
Pedagoģijas							51	1,1	618	11,4				+1111,7
Kopā	2925	100	4086	100	4109	100	4620	100	5430	100	+81,7	+31,0	+32,1	+17,5

* studentu skaits norādīts uz mācību gada II semestra eksāmenu sesijas sākumu.

1 Распределение студентов по курсам и специальностям на 1 октября 1970 г. (заочн. отд.). – LVA, 1340. f., 12. apr., 183. l., 24. lš.

2 Результаты летней сессии 1975/76 уч.г. (заочн. отд.). – LVA, 1340. f., 12. apr., 188. l., 46.–49. lp.

3 Состояние студентов на начало 1980/81 уч.г. (заочн. отд.). – LVA, 1340. f., 12. apr., 322. l., 66.–70. lp.

4 Состояние студентов на начало 1985/86 уч.г. (заочное отд.). – LVA, 1340. f., 12. apr., 400. l., 78. lp.

5 Studentu sadalījums par kursiem un specialitātēm uz 1990. g. 1. oktobri. – LVA, 1340. f., 12. apr., 404. l., 20., 21. lp.

c) Vakara nodaļa

Vakara apmācība Universitātē sākās 1950./51. mācību gadā. Tā bija noorganizēta Universitātes tehniskajās fakultātēs – Mehānikas un Inženierceltniecības, kurām tikai uz vienu – 1957./58. mācību gadu –pievienojās arī Ķīmijas fakultāte. Savukārt nākošajā, 1958./59. mācību gadā, vakara izglītības iespējas bija tikai Ekonomikas un juridiskajā un Vēstures un filoloģijas fakultātē. Vakara nodaļa no tās dibināšanas brīža līdz 1957./58. mācību gadam būtībā bija tikai tehnisko LVU specialitāšu apmācības forma. Studentu skaits šajā laikā nepātraukti palielinājās – no 75[285] (1,7 %) 1950./51. m.g. līdz 711[286] (12,1 %) 1957./58. m.g. Mehānikas fakultātē vakarnieki mācījās četrās specialitātēs: mašīnbūvniecības tehnoloģija; elektriskās stacijas, tīkli un sistēmas; radiotehnika; vadu un sakaru tehnika. Savukārt Inženierceltniecības fakultātē varēja apgūt tikai civilo un rūpniecisko celtniecību. Tieši tāpēc Mehānikas fakultātes vakara nodaļā studentu skaits bija lielāks: 1950./51. m.g. – 50[287] (66,7 %); 1957./58. m.g. – 541[288] (76,0 %). Pēc Universitātes tehnisko fakultāšu pievienošanas RPI vakara nodaļa uzsāka savu darbu Ekonomikas un juridiskajā fakultātē un Vēstures un filoloģijas fakultātē. 1958./59., pirmajā minēto fakultāšu vakara apmācības gadā, vakara nodaļā mācījās tikai 76[289] (1,5 %) studenti. Nākošajā, 1959./60. m. g., vakara nodaļā bija jau 171 students[290] (3,5 %, t. i., +125 %). Procentuāli visvairāk studentu bija Ekonomikas un juridiskajā fakultātē: 1958./59. m.g. – 51[291] (67,1 %), 1959./60. m.g. – 101[292] (59,0 %). 1962. gadā vakara apmācību uzsāka Bioloģijas fakultātē, 1964. gadā – Ķīmijas fakultātē. Savukārt Vēstures un filoloģijas fakultātē līdz patstāvīgas Svešvalodu fakultātes izveidošanai 1965. gadā vakara apmācība bija tikai angļu un vācu valodas un literatūras specialitātēs. Līdz ar Vēstures un filozofijas fakultātes izveidošanu 1970. gadā arī šeit tika uzsākta vakara apmācība. Bioloģijas fakultātē vakara apmācību pārtrauca 1973. gadā. No 1975. līdz 1990. gadam vakara apmācība notika septiņās Universitātes fakultātēs, kurām 1990. gadā pievienojās arī Vadības un ekonomiskās informātikas fakultāte. Vakara apmācības forma bija samērā smags izglītības ieguves veids. Lekcijas un praktiskie darbi risinājās vakara stundās un prasīja no studentiem lielu disciplinētību. Tāpēc studentu īpatsvars vakara nodaļā nebija īpaši liels. Vakara nodaļas studentu īpatsvars apskatāmajā periodā svārstījās no 15 līdz 18 %. 1969./70. m. g. no 8502 LVU studentiem vakara nodaļā mācījās 1709 (20,1 %) studenti. Vakara apmācība bija Universitātes papildu apmācības forma tiem studentiem, kuriem specifisku darba apstākļu un dzīves vietas dēļ bija ērtāk mācīties vakaros (*18. tabula*).

285 Отчет высшего учебного заведения на начало 1950/51 уч.г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 12.lp.
286 Turpat. – 50.lp.
287 Turpat. – 12.lp.
288 Turpat. – 50.lp.
289 Отчет высшего учебного заведения на начало 1958/59 уч.г. –LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 54.lp.
290 Gada atskaite par Universitātes darbu. – LVA, 1340.f., 10.apr., 64.l., 18.lp.
291 Отчет высшего учебного заведения на начало 1958/59 уч.г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 54.lp.
292 Gada atskaite par Universitātes darbu. – LVA, 1340.f., 10.apr., 64.l., 18.lp.

Vakara nodaļas studentu skaits un dinamika

Fakultāte	1950. g. 15. IX		1955. g. 15. IX		1960.g. 1. X		1965.g. 1. X		1970.g. 1. X		1975/76 m.g. vas.eks.ses.	
	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%
Ekonomikas					149	53,0	562	43,8	552	31,8	403	20,8
Juridiskā									335	19,3	361	18,6
Filoloģijas Vēstures-filozofijas					88	31,3			90	25,2	155	8,0
Fizikas un matem.					44	15,6	252	19,6	200	11,5	149	7,7
Svešvalodu							263	20,5	328	18,9	359	18,5
Ķīmijas							58	4,5	137	7,9	118	6,1
Bioloģijas							148	11,5	93	5,4		
Finansu un tirdzn.											383	19,8
Vadības un ekon. informātikas												
Mehānikas	50	66,7	339	75,7								
Inženierceltniec.	25	33,3	109	24,3								
Kopā	75	100	448	100	281	100	1283	100	1735	100	1937	100

4. Stipendijas

Stipendiju lielums Universitātē pirmajos pēckara mācību gados bija atkarīgs no kursa un sekmēm: I kursā – 220–275 rbļ. mēnesī, II kursā – 240–300 rbļ. mēnesī, III un IV kursā – 265–331 rbļ. mēnesī, V un VI kursā – 290 rbļ. mēnesī.[293] Pirmajā pēckara mācību gadā LVU stipendijas saņēma 30 % studentu.[294] Turpmākajos gados stipendijas saņēma lielākā daļa no dienas nodaļas studentiem. Uzreiz, iestājoties Universitātes pirmajā kursā, pirmajos pēckara gados stipendijas piešķīra ar dažiem izņēmumiem tikai tiem studentiem, kuri vidusskolu bija beiguši ar zelta vai sudraba

* LVA, 1340. f., 12. apr., 141., 183., 188., 322., 400., 404. l., LVA, 1340. f., 14. apr., 9., 31. l.

293 Augstākās izglītības attīstība Latvijā (galvenokārt no 1938.–1958. gadam). – LVA, 1340.f., 8.apr., 1.l., 7.lp.

294 LVU Padomes sēdes protokols 1945.g. 7.maijā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 9.l., 2 oļ lp.

18. tabula

pa fakultātēm no 1950. līdz 1990. gadam*

1980. g. 1. X		1985. g. 1. X		1990.g. 1. X		Studentu skaits 1990. gada 1. oktobrī, +/–, salīdzinot ar					
Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	1960. g. 1. X	1965. g. 1. X	1970. g. 1. X	1975/76 m.g.	1980. g. 1. X	1985. g. 1. X
401	18,9	366	19,1	70	3,9			-66,6	-475,7	-472,8	-422,8
370	17,4	332	17,3	410	22,6			+22,4	+13,6	+10,8	+23,5
151	7,1	122	64	149	8,2			+65,5	-4,0	-1,3	+22,1
139	6,5	109	5,7	77	4,2	+75%	-227,2	-159,7	-93,5	-80,5	-41,5
338	15,9	293	15,3	394	21,7		+49,8	+20,1	+9,7	+16,6	+34,5
143	6,7	111	5,8	104	5,7		+79,3	-31,7	-13,5	-37,5	-6,7
582	27,4	587	30,6	318	17,5				-20,4	-83,0	-84,6
				165	9,1						
2124	100	1920	100	1815	100	+545%	+41,5	+4,6	-6,7	-17,0	-5,8

medaļām, un bijušajiem sarkanarmiešiem.[295] 60. gados I – IV kursa studentiem maksāja 35 rbļ. mēnesī, V – VI kursa studentiem – 40 rbļ. mēnesī.[296] Tā tas turpinājās līdz 1972. gadam, kad saskaņā ar PSRS Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministra pavēli[297] I – IV kursa studentiem tika noteikta stipendija 40 rbļ. mēnesī, savukārt V – VI kursa studentiem – 45 rbļ. mēnesī. Šādas stipendijas Universitātē saglabājās līdz pat 1990. gadam, kad saskaņā ar Latvijas Republikas Ministru Padomes lēmumu[298] Universitātes rektors noteica ar 1990. gada 1. septembri[299] visu mācību kursu sekmīgajiem dienas nodaļas studentiem stipendiju 60 rbļ. mēnesī.

295 Dekānu padomes sēde 1946.g. 16.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 4.l., 117.lp.

296 Латвийский госуниверситет к 50–летию октября. – LVA, 1340.f., 10.apr., 100.l., 104.lp.

297 Приказ министра высшего и среднего специального образования СССР Ном. 303 от 18 апреля 1972 г. – Бюллетень Министерства высшего и среднего специального образования СССР, 1972, Nr. 4, 2.lpp.

298 Lēmums Nr. 77, p. 7.1 no 1990.g. 27.augusta. – Rektora pavēles par 1990.gadu.

299 LU rektora pavēle Nr. 215-v. – Rektora pavēles par 1990.gadu.

Teicamniekiem stipendiju palielināja līdz 50 %, savukārt studentiem, kuriem eksāmenos bija tikai labas un teicamas sekmes, par 25 %. Jāteic, ka PSRS pastāvēja īpašs stipendiju dalījums, kurš noteica paaugstinātas stipendijas dažām tautsaimniecībā īpaši nozīmīgām augstskolu specialitātēm. Tā, piemēram, par 10 rbļ. lielāku stipendiju saskaņā ar PSRS augstākās un vidējās speciālās uzglītības ministra 1972. gada 18. aprīļa pavēli[300] saņēma kalnrūpniecības, metalurģijas, naftas pārstrādes un mežrūpniecības specialitāšu studenti, t. i., specialitātes, kurām bija īpaša vieta PSRS tautsaimniecībā. 1986. gadā šāda stipendija pienācās arī LVU studentiem, jo šajā gadā tika pieņemta Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministra pavēle;[301] saskaņā ar to minētais stipendiju paaugstinājums attiecās arī uz pedagoģisko institūtu un universitāšu pedagoģijas nodaļu un fakultāšu studentiem. Šai kategorijai pilnībā atbilda LVU Pedagoģijas fakultātes studenti. Tas nozīmē, ka I – IV kursa studenti varēja saņemt 50 rbļ. mēnesī parasto 40 rbļ. vietā, bet V kursa studenti – 55 rbļ. līdzšinējo 45 rbļ. vietā. Sākot ar 1989. gada 1. februāri, Universitātes Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes latviešu valodas un literatūras specialitātes studentiem noteica paaugstinātas stipendijas: I – IV kursā – 55 rbļ., V kursā – 60 rbļ. mēnesī.[302] Rektors izdeva šo pavēli, balstoties uz trim valdības lēmumiem.[303] Tas bija pirmais Universitātes vadības solis noteikt stipendiju apmēru augstskolā pēc saviem ieskatiem. 1989. gadā arī Universitātes Fizikas un matemātikas fakultātes studentiem ar speciālu rektora pavēli[304] piešķīra īpaši paaugstinātas stipendijas: I – III kursā – 70 rbļ. mēnesī, IV – V kursā – 75 rbļ. mēnesī. Līdzīgi stipendiju paaugstinājumam latviešu valodas un literatūras specialitātēs arī šajā gadījumā stipendijas paaugstināšanas nepieciešamību noteica pēc augstskolas vajadzībām. Grūti pateikt, kādi motīvi noteica stipendiju nolikumu grozīšanu matemātikas specialitātē. Nevarētu teikt, ka 80. gadu beigās matemātikas nozare ieņemtu īpašu vietu Latvijas tautsaimniecībā. Drīzāk šādā veidā Universitātes vadība centās piesaistīt vidusskolu absolventus studijām Fizikas un matemātikas fakultātē. Nav noslēpums, ka kopš 60. gadiem Fizikas un matemātikas fakultātē bija viens no viszemākajiem konkursiem Universitātē. Tā, piemēram, 1984. gadā Fizikas un matemātikas fakultātes Vakara nodaļā latviešu plūsmā netika reģistrēts neviens reflektanta iesniegums.[305] Protams, tas ir tikai atsevišķs piemērs, tomēr daļēji raksturo vispārējās tendences šajā fakultātē.

300 Приказ министра высшего и среднего специального образования СССР ном. 303 от 18 апреля 1972 г. – Бюллетень Министерства высшего и среднего специального образования СССР. – 1972. – Nr. 4. – 3.lpp.

301 Приказ Министерства высшего и среднего специального образования СССР ном. 244 от 7 апреля 1986 г. – Бюллетень Министерства высшего и среднего специального образования СССР. – 1986. – Nr.7. – 37.lpp.

302 Universitātes rektora pavēle Nr. 78-v. Par stipendiju nolikuma papildināšanu. 1989.g. 23.martā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 226.l., 192.lp.

303 LPSR Augstākās Padomes 1988.g. 16.oktobra lēmums "Par latviešu valodas statusu", LPSR Ministru Padomes 1988.g. 29.decembra lēmums Nr. 435 un LPSR Tautas izglītības ministrijas 1989.g. 20.janvāra pavēle Nr. 36. – LVA, 1340.f., 10.apr., 226.l., 192.lp.

304 Universitātes rektora pavēle Nr. 89-v 1989.g. 31.martā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 226.l., 214.lp.

305 LVU Padomes sēde 1984.g. 24.aprīlī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 179.l., 40.lp.

Stipendiju fonds svārstījās no ceturtdaļas līdz trešdaļai no visa Universitātes gada budžeta. Tā, piemēram, 1950. gadā no 35,3 miljoniem rubļu stipendiju fonds sastādīja trešo daļu no šīs summas.[306] 1959. gadā attiecīgi no 24 620 000 rbļ. budžeta stipendijām bija paredzēti 5 810 000 rbļ. vai 24 %,[307] 1967. gada budžets – 4 394 000 rbļ., stipendijām – 1 058 000 rbļ. (24,1 %).[308] Universitātē piešķīra arī t. s. personālstipendijas. Tās maksāja īpaši izciliem studentiem. Stipendiju skaitu noteica speciāli valdības lēmumi. Pirmā personālstipendija tika nosaukta J. Raiņa vārdā. Ar LPSR TKP lēmumu Nr. 175 tā tika nodibināta 1945. gada 6. septembrī. J. Raiņa personālstipendijai sekoja ar PSRS Augstākās izglītības ministrijas lēmumu Nr. 67 1948. gada 14. janvārī apstiprinātā A. Upīša personālstipendija. Ar lēmumu Nr. 590 1955. gada 31. maijā tika apstiprināta Staļina personālstipendija.[309] Gadā tika piešķirtas divas Raiņa, divas Upīša un sešas Staļina stipendijas. 1960. gadā sāka piešķirt ceturto – Ļeņina personālstipendiju. 1960. gadā LVU bija paredzētas trīs Ļeņina (800 rbļ. mēnesī), viena Staļina (600 rbļ.), divas Raiņa (500 rbļ.) un divas A. Upīša (500 rbļ.) stipendijas.[310] 1961. gada 13. martā LVU Padomes sēdē[311] tika ierosināts dibināt P. Stučkas stipendiju. Bija paredzēts katrai fakultātei gadā piešķirt vienu P. Stučkas personālstipendiju, t. i., piecas stipendijas 50 rbļ. apmērā mēnesī. P. Stučkas stipendija netika apstiprināta uzreiz. 1965. gada 25. janvārī LVU Padomes sēdē[312] pieņemts atkārtots lēmums ar lūgumu nodibināt P. Stučkas stipendiju. Šoreiz stipendiju skaits tika samazināts līdz trim gadā (pa vienai tiesību zinātnes, vēstures un ekonomikas zinātņu specialitātēs). Savukārt LVU Padomes sēžu materiālos ziņas par P. Stučkas stipendijas piešķiršanu parādās tikai 1967. gadā.[313] 1962. gadā tairs netika piešķirta Staļina personālstipendija, 1968. gadā tika nodibināta K. Marksa personālstipendija.[314] PSRS Ministru Padomes lēmums stipendiju apstiprināja K. Marksa 150. dzimšanas dienas sakarā.[315] PSRS augstskolām izdalīja 100 K. Marksa stipendijas 80 rbļ. apmērā. LPSR Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministrija saņēma divas K. Marksa stipendijas. Viens no pirmajiem šo stipendiju saņēma pašreizējais Latvijas tieslietu ministrs, toreiz LVU Juridiskās fakultātes students V. Birkavs. 1970. gadā tika nodibināta t. s. Ļeņiniskās komjaunatnes stipendija[316] – 50 rbļ. mēnesī. Tādējādi 1972. gada aprīlī[317] Latvijas Valsts

306 Augstākās izglītības attīstība Latvijā (no 1938.–1958. gadam). – LVA, 1340.f., 8.apr., 1.l., 8.lp.

307 Латвийский госуниверситет к 50-летию октября. – LVA, 1340.f., 10.apr., 100.l., 104.lp.

308 Turpat.

309 Vēsturiska izziņa par Universitāti. Sastādīta 1960.g. – LVA, 1340.f., 10.apr., 3.l., 32.lp.

310 LVU Padomes sēde 1960.g. 3.oktobrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 32.l., 62.lp.

311 Pielikums Nr. 10 LVU Padomes lēmumam 1961.g. 13.martā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 34.l., 215.lp.

312 LVU Padomes 1965.g. 25.janvāra lēmums. – LVA, 1340.f., 10.apr., 49.l., 21.lp.

313 LVU Padomes sēde 1967.g. 10.jūlijā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 99.l., 122.lp.

314 Приказ Министерства высшего и среднего специального образования СССР от 4 июня 1968 г. Ном. 454. Бюллетень Министерства высшего и среднего специального образования СССР. – 1968. – Nr. 8. – 9.lpp.

315 Совет Министров СССР. Постановление ном. 297 от 5 мая 1968 г. Бюллетень Министерства высшего и среднего специального образования СССР. 1968. – Nr. 8. – 9.lpp.

316 LVU Padomes sēde 1970.g. 26.oktobrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 110.a l., 132 lp.

317 Приказ министра высшего и среднего специального образования СССР ном. 303 от 18 апреля 1972 г. – Бюллетень Министерства высшего и среднего специального образования СССР. – 1972. – Nr. 4. – 2.lpp.

universitātē bija sešas speciālās stipendijas. Saskaņā ar šo lēmumu Ļeņina un Marksa stipendijas bija 100 rbļ. mēnesī. PSRS valdības noteiktajai, t. i., A. Upīša stipendijai, bija jābūt 75 rbļ. mēnesī, savukārt stipendijas, kuras noteica savienoto republiku Ministru Padomes, t. i., J. Raiņa, P. Stučkas un Ļeņiniskās komjaunatnes stipendija, bija 65 rbļ. mēnesī.[318] Ar laiku personālstipendiju skaits turpināja palielināties, 1983. gadā LVU sāka piešķirt J. Sudrabkalna personālstipendiju. Savukārt 1983. gada 28. novembrī LVU Padome pieņēma lēmumu nodibināt bijušā LVU rektora J. Jurgena stipendiju.[319] Gadā bija paredzētas divas šādas stipendijas. Tās bija piešķiramas Ekonomikas un Finansu un tirdzniecības fakultātes studentiem. Pēc diviem mēnešiem, t. i., 1984. gada 30. janvārī, LVU Padome pieņēma lēmumu par M. Kadeka, pirmā pēckara LVU rektora, personālstipendijas nodibināšanu.[320] Šo stipendiju bija paredzēts piešķirt tikai LVU Ģeogrāfijas fakultātes studentiem. Piešķirt M. Kadeka stipendiju sāka tikai 1987. gadā, jo 1987. gada 24. aprīlī LVU Padome uzdeva Ģeogrāfijas dekānam G. Eberhardam izstrādāt un iesniegt apstiprināšanai M. Kadeka stipendijas nolikumu līdz 1987. gada 1. septembrim.[321] Tās lielums bija 90 rbļ. mēnesī. 1987. gadā Universitātē piešķīra arī t. s. Arodbiedrības stipendijas. 1987. gadā iznāca jauns stipendiju nolikums. Saskaņā ar to tika palielināts personālstipendiju lielums. Ļeņina un Marksa personālstipendijas bija 130 rbļ. mēnesī, personālstipendijas, kuras noteica PSRS valdība (šai kategorijai atbilda A. Upīša stipendija), – 110 rbļ. mēnesī, bet stipendijas, kuras noteica savienoto republiku Ministru Padome, tika paaugstinātas līdz 100 rbļ. mēnesī (J. Raiņa, P. Stučkas un J. Sudrabkalna stipendijas). Ļeņina komjaunatnes stipendija bija 100 rbļ. mēnesī.[322] Tādējādi Universitātē 1987. gadā bija 10 speciālās stipendijas. Visas šīs stipendijas Universitātes studenti saņēma līdz pat 1989./90. m.g. Tikai ar šā mācību gada II semestri tika atceltas P. Stučkas, J. Jurgena un M. Kadeka personālstipendijas.[323] To vietā ierosināja nodibināt J. Čakstes stipendiju Juridiskās fakultātes studentiem, P. Valdena – Ķīmijas fakultātes studentiem, K. Baloža – ekonomikas specialitāšu studentiem, J. Endzelīna – Filoloģijas, Pedagoģijas un Svešvalodu fakultātes studentiem, Ģ. Ramana – Ģeogrāfijas fakultātes studentiem, P. Galenieka – Bioloģijas fakultātes studentiem un A. Kronvalda – pedagoģijas specialitāšu studentiem.[324] Personālstipendijas mācību gada laikā saņēma daži desmiti Universitātes studentu vai apmēram 0,5 % no visiem LVU dienas nodaļas studentiem.

Pirmajos pēckara mācību gados studijas nebija bez maksas. Jāmaksā bija apmēram 400 rbļ. gadā.[325] No mācību maksas bija atbrīvoti Padomju Savienības varoņi

318 Приказ министра высшего и среднегл специального образования СССР ном. 303 от 18 апреля 1972 г. – Бюллетень Министерства высшего и среднего специального образования СССР. – 1972. – Nr. 4. – 3.lpp.

319 LVU Padomes lēmums Nr. 14 1983.gada 28.novembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 176.l., 174.lp.

320 LVU Padomes lēmums Nr. 12 1984.gada 30.janvārī. – LVA 1340.f., 10.apr., 177.l., 62.lp.

321 LVU Padomes lēmums Nr. 34-2 1987.gada 27.aprīlī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 190.l., 122.lp.

322 Приказ Министерства высшего и среднего специального образования СССР ном. 508 от 15 июля 1987 г. – Бюллетень Министерства высшего и среднего специального образования СССР. – 1987. – Nr. 7. – 10.lpp.

323 LVU Padomes lēmums Nr. 90-12 1990.gada 26.februārī. – LU Padomes sēžu materiāli 1990.gadā.

324 Turpat. – 55.lpp.

325 Dekānu Padomes sēde 1946.g. 16.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 4.l., 117.lp.

un Sociālistiskā darba varoņi,[326] arī kara invalīdi. Maksas studijas bija līdz 1957. gadam. Studiju maksas sistēma atjaunojās 1989. gadā. Par studijām maksāja tie studenti, kuri bija sekmīgi izturējuši iestājeksāmenus, bet neiekļuva izvēlētās specialitātes budžeta finansējuma grupā. Būtībā virs plāna pirmajos kursos tika uzņemti studenti jau 1988. gadā. To pierāda arī skaitļi. Ja no 1980. līdz 1987. gadam dienas nodaļas pirmkursnieku skaits pieauga attiecīgi no 1125 studentiem[327] 1980. gadā līdz 1250 studentiem[328] 1987. gadā (+ 11,1 %), tad jau viena gada laikā, t. i., nākošajā, 1988. gadā, pirmajos kursos uzņēma 1394 studentus[329] (viena gada laikā + 11,5 %). Ja 1988. gadā virsplāna studentiem nebija jāmaksā, tad 1989./90. m. g. šī studentu kategorija kļuva par maksas studentiem. Mācību maksu aprēķināja 3000 rbļ. par katru mācību gadu dienas nodaļā un 1500 rbļ. vakara un neklātienes nodaļā. Pirmajā mācību gadā iemaksas bija izdarāmas atsevišķi par katru pusgadu, bet turpmāk (bija plānots) noteikt apmaksu par visu mācību gadu.[330] Jāteic, ka mācību maksa bija samērā augsta dienas nodaļā, tā līdzinājās apmēram astoņām tā laika vidējām Latvijas iedzīvotāja mēnešalgām. Tādējādi 80. gadu nogalē Universitātes saimnieciskajā dzīvē iezīmējās jauna parādība – pašfinansēšanās. Samazinoties centralizētajām dotācijām, augstskolas vadība atrada piemērotu iztrūkstošo līdzekļu kompensācijas veidu. Runājot par stipendijām, jāteic, ka šajā jomā nebija novērojamas īpašas izmaiņas. No 1945. līdz 1990. gadam studentu parastās stipendijas apjoms bija samērā stabils. Studenta, kurš saņēma stipendiju, pirktspēja apskatāmajā laika posmā visumā bija nemainīga.

5. Studentu tautība

Pirmajos pēckara gados novērojama pakāpeniska latviešu tautības studentu īpatsvara palielināšanās: no 71 % 1944./45. mācību gadā līdz 75,7 % 1960./61. mācību gadā (*19. tabula*). Tomēr tā ir tikai vispārēja tendence. Diezgan nozīmīgas bija studentu svārstības atsevišķos mācību gados. Tā, piemēram, vismazākais latviešu tautības studentu īpatsvars bija 1949./50. mācību gadā – 3460 studenti[331] (69,3 %). Tas neapšaubāmi izskaidrojams ar masveida deportācijas sekām. Vislielākais latviešu studentu skaits bija 1953./54. mācību gadā – 2324 studenti[332] (80,4 %). 1953./54. mācību gads ievērojams arī ar to, ka krievu tautības studentu

326 Приказ министерства высшего и среднего специального образования СССР ном. 375 от 10 марта 1950 г. – LVA, 700.f., 7.apr., 11.l., 18.lp.

327 Распределение студентов по курсам и специальностям на 1 октября 1980 г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 321.l., 31.lp.

328 Распределение студентов по курсам и специальностям на 1 октября 1987 г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 401.l., 11., 12.lp.

329 Распределение студентов по курсам и специальностям на 1 октября 1988 г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 402.l., 11.lp.

330 Zaķis J. Bezmaksas izglītība un mēs // Cīņa, 1989.g. 22.okt. – 3.lpp.

331 Отчет высшего учебного заведения на начало 1949/50 уч.г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 8. lp. o. p.

332 Turpat. – 26. lp. o. p.

19. tabula

Klātienes (dienas) nodaļas studentu tautību dinamika no 1944./45. m.g. līdz 1960. gada 1. oktobrim

Tautība	1944./45. m.g.[1]		1950. g. 15. IX		1955. g. 15. IX		1960. g. 1. X[2]		Studentu skaits 1960. g. 1. X, (+/- %)		
	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	1944./45. m.g.	1950. g. 15. IX	1955. g. 15. IX
Latvieši	1370	71,0	2590	72,5	2388	74,9	1855	75,7	+35,4%	-39,6%	-28,7%
Krievi	155	8,0	627	17,5	485	15,2	407	16,6	+162,6%	-19,2%	-19,2%
Ebreji	400	21,0	213	6,0	197	6,2	94	3,8	-113,9%	-126,6%	-135,0%
Poļi			38	1,06	47	1,5	20	0,8		-90,0%	-135,0%
Ukraiņi			50	1,4	36	1,1	36	1,5		-38,9%	0%
Baltkrievi			26	0,7	20	0,6	21	0,9		-23,8%	+5,0%
Lietuvieši			6	0,16	2	0,06	4	0,2		-50,0%	+100,0%
Igauņi			3	0,08	6	0,18	1	0,04		-200,0%	-500,0%
Pārējās tautības			19	0,5	7	0,2	11	0,4		-72,7%	+57,1%
Kopā	1928	100	3572	100	3188	100	2449	100	+27,0%	-45,6%	-31,2%

1 Materiāli pārskatam par 1944./45. m.g. – LVA, 1340. f., 10. apr., 51. l., 42. lp.

2 Отчет высшего учебного заведения. (No 1950./51. m.g. līdz 1960./61. m.g.) – LVA, 1340. f., 12. apr., 141. l., 12. o.p., 36. o.p., 58. o.p. lp.

procents, izņemot 1944./45. mācību gadu, tajā bija vismazākais – 11,5 % (332 studenti[333]). 1953./54. mācību gads bija savdabīgs atskaites punkts, pēc kura latviešu studentu īpatsvars sāka pakāpeniski samazināties (no 80,4 % uz 75,7 % 1960./61. m. g.), bet krievu tautības studentu procents pieauga (no 11,5 līdz 16,6 % 1960./61. m. g.). Abos gadījumos palielināšanās un samazināšanās notika vidēji par 5 %. Krievu studentu skaits palielinājās kolonizācijas rezultātā. Trešās skaitliski lielākās tautības – ebreju – procentuālais rādītājs būtiskas izmaiņas uzrādīja tikai laika posmā no 1948./49. mācību gada līdz 1953./54. mācību gadam, kad no 418 (8 %) ebreju studentiem[334] 1948./49. mācību gadā tas samazinājās līdz 125 (4,3 %) ebreju studentiem[335] 1953./54. mācību gadā. Tas izskaidrojams ar t.s. pretkosmopolitisma pasākumiem. Patiesībā tas nozīmēja padomju antisemītisma uzliesmojumu. Turpmākajos gados ebreju procents saglabāja stabilitāti un nozīmīgas svārstības nenotika. Vidējais ebreju studentu īpatsvars no 1953./54. līdz 1960./61. mācību gadam bija 4 %. Bez minētajām tautībām no 1948./49. līdz 1960./61. mācību gadam studentu skaitā nemainīgi bija poļu, ukraiņu, baltkrievu, lietuviešu, igauņu un armēņu tautību studenti (*19. tabula*).

1948./49. mācību gadā no 560[336] neklātienes studentiem 538[337] (96,1 %) bija latvieši. Samērā liels latviešu īpatsvars saglabājās līdz 1950./51. mācību gadam – 779 (88,1 %). Sākot ar nākošo, 1951./52. mācību gadu, latviešu studentu procents samazinājās katru gadu. 1956./57. mācību gadā tas bija vairs tikai 760[338] (54,7 %). Krievu tautības neklātnieku procents līdz 1960./61. mācību gadam palielinājās – 477 (34,3 %). Jāatzīmē, ka samazinājās nevis latviešu tautības neklātienes studentu skaits, bet gan to īpatsvars. Tas, domājams, izskaidrojams ar Vissavienības Juridiskā neklātienes institūta Rīgas filiāles studentu pievienošanu Universitātei. Savukārt pēc Tehniskās fakultātes neklātienes nodaļas likvidēšanas un Rīgas Pedagoģiskā institūta pievienošanas latviešu neklātienes studentu īpatsvars no 1274[339] (57,1 %) 1957./58. m.g. palielinājās uz 1420[340] (70,1 %). 1958./59. m. g. LVU neklātienē bez latviešiem un krieviem mācījās arī ebreju un ukraiņu studenti. Neklātienē ebreji skaita ziņā stabili ieņēma trešo vietu. Vismazāk to bija 1949./50. mācību gadā – 23[341] (2,5 %) un visvairāk 1957./58. mācību gadā – 127[342] (5,7 %) (*20. tabula*). Tādējādi pirmajos pēckara mācību gados – līdz pat 1950./51. mācību gadam – latviešu procentuālais skaits neklātienē nebija mazāks par 80 %. Raksturīga iezīme bija latviešu tautības neklātienes studentu īpatsvara lielās procentuālās svārstības

333 Отчет высшего учебного заведения на начало 1949/50 уч.г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 26. lp. o. p.
334 Turpat, 6. lp. o. p.
335 Turpat. – 26. lp. o. p.
336 Turpat. – 1.l., 10. lp. o. p.
337 Turpat.
338 Turpat. – 5.l., 1. lp. o. p.
339 Turpat. – 6.l., 2. lp. o. p.
340 Turpat. – 7.l., 3. lp. o. p.
341 Turpat. – 1.l., 10. lp. o. p.
342 Turpat. – 6.l., 2. lp. o. p.

20. tabula

LVU Neklātienes nodaļas studentu tautības un to dinamika no 1946./47. m.g. līdz 1960. gada 1. oktobrim

Tautība	Uz 1946./47. m.g.[1]		1950. g. 15. IX[2]		1955. g. 15. IX[3]		1960. g. 1. X[4]		Studentu skaits 1960. g. 1. okt. (+/- %)		
	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	Sk.	%	1946./47. m.g.	1950. g. 15. IX	1955. g. 15. IX
Latvieši	463	83,0	779	88,1	847	55,7	1623	69,7	+150,5	+108,3	+91,6
Krievi	50	9,0	75	8,5	494	32,5	527	22,6	+954,0	+602,7	+6,7
Ebreji	28	5,0	23	2,6	71	4,7	59	2,5	+110,7	+156,5	-20,3
Ukraiņi	16	2,9	4	0,5	48	3,2	42	1,8		+950,0	-14,3
Baltkrievi			–	–	21	1,4	34	1,5			+61,9
Poļi			–	–	19	1,2	17	0,7			-11,8
Pārējās tautības			3	0,3	21	1,4	25	1,1		+733,3	+19,0
Kopā	557	100	884	100	1521	100	2327	100	+317,8	+163,2	+53,0

1 О работе университета за 1946/47 уч.г. – LVA, 1340. f., 10. apr., 53. l., 25. lp.
2 Statistiskas atskaites par studentu kustību un sekmību. – LVA, 1340. f., 14. apr., 1. l., 10. lp. o. p.
3 Turpat. – 4. lieta, 1. lp. o. p.
4 Turpat. – 9. lieta, 4. lp. o. p.

no 538[343] (96,1 %) 1948./49. m. g. līdz maksimālam kritumam – 760[344] (54,7%) 1956./57. m. g. Salīdzinājumam: dienas nodaļā lielākais latviešu tautības studentu procents bija 1953./54. mācību gadā – 2324[345] (80,4 %) un vismazākais 1949./50. mācību gadā – 3460[346] (69,3 %). Tas ļauj secināt, ka neklātiene plašāk tika iekļauta Vissavienības izglītības sistēmas apritē un Universitātes potenciāls tika izmantots, lai apmierinātu no citām PSRS teritorijām atbraukušos iedzīvotājus.

21. tabula

LVU vakara nodaļas studentu tautību procenti no 1950./51. līdz 1959./60.mācību gadam[347]

Māc. gads	Latvieši	Krievi	Ebreji	Poļi	Citi
1950./51.	95 %	–	5 %	–	–
1955./56.	74,5 %	18 %	3,5 %	2 %	2 %
1959./60.	85,4 %	8,7 %	1,4 %	5 %	4,5 %

Vakara nodaļa pirmajos trīs pastāvēšanas gados salīdzinājumā ar dienas un neklātienes nodaļām bija vislatviskākā. Šajos gados latviešu tautības studentu īpatsvars nebija mazāks par 90 %. No 1953./54. mācību gada līdz 1957./58. mācību gadam latviešu studentu īpatsvars pakāpeniski samazinājās – no 83,5 % 1953./54. m.g.[348] līdz 67 % 1957./58. m.g.[349] Pēc tehnisko fakultāšu atdalīšanās no Universitātes latviešu vakara nodaļas studenti atkal bija vairākumā (1958./59. mācību gadā – 90 %[350]), bet jau nākošajā, 1959./60. mācību gadā, to skaits noslīdēja līdz 85,4 %.[351] Līdzīgi dienas un neklātienes nodaļai latviešu tautības studentu īpatsvara samazināšanos pavadīja krievu tautības studentu procenta pieaugums. Salīdzinājumā ar neatkarīgās Latvijas periodu latviešu tautības studentu īpatsvars pirmajos pēckara gados Universitātē samazinājās no 88,0 %[352] līdz 71 %[353] 1944./45. m.g. Tas izskaidrojams ar PSRS un Vācijas kara sekām, studentu iesaukšanu leģionā un latviešu emigrāciju uz Rietumiem 1944. gadā. Līdz 1960./61. m. g. latviešu īpatsvars Universitātē pieauga līdz 73,5 %. Piecpadsmit pēckara gados

343 Отчет высшего учебного заведения на начало 1949/50 уч.г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 1.l., 10. lp. o. p.
344 Turpat. – 5.l., 1. lp. o. p.
345 Отчет высшего учебного заведения на начало 1953/54 уч.г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 26. lp. o. p.
346 Turpat. – 8. lp. o. p.
347 P. Stučkas LVU studentu skaits un nacionālais sastāvs procentos. – LVA, 1340.f., 8.apr., 1.l., 26.lp.
348 Turpat.
349 Turpat.
350 Turpat.
351 Turpat.
352 Universitātes studentu tautības. – LVA, 1340. f., 1. apr., 30. l., 83. lp.
353 Materiāli pārskatam par 1944./45. m. g. – LVA, 1340. f., 10. apr., 51. l., 42. lp.

latviešu studentu īpatsvars Universitātē svārstījās no 70 % līdz 75 %. Salīdzinājumā ar pirmskara neatkarīgās Latvijas laiku tas bija samazinājies par 15 %.

Līdz ar pastiprinātu iedzīvotāju migrāciju no PSRS uz Savienotajām republikām – un tas atbilda komunistiskā režīma kolonizācijas plāniem – mainījās arī studentu tautību īpatsvars Universitātē. Diemžēl kopš 1960. gada informācija par studentu tautību augstskolas atskaitēs vairs neparādās. Jādomā, ka Universitātes vadība nevēlējās skart šo jautājumu, kurš faktiski atspoguļotu nelatviešu īpatsvara strauju palielināšanos Universitātē. Vienīgais pieejamais avots, kurš sniedz objektīvu ieskatu šajā procesā, ir Neklātienes un vakara nodaļas prorektores M. Kleperes ziņojumi LVU Padomes sēdēs par pirmā kursa studentu komplektēšanu. Balstoties uz šiem materiāliem, studentu tautību svārstības var fiksēt līdz 1970. gadam. Jākonstatē, ka jau 60. gadu vidū nelatviešu reflektantu skaits strauji palielinājās un dažbrīd pat pārsniedza latviešu tautības reflektantu skaitu. Mazāk par 50 % bija arī latviešu tautības pirmkursnieku. Tā, piemēram, 1967. gadā visās trīs nodaļās Universitātē tika uzņemts 791 latvietis (49,7 %), 605 krievi un 194 citu tautību pārstāvji.[354] 1969. gadā latviešu tautības pirmkursnieku skaits bija 892[355] (55,8 %).

Konkurss uz studijām latviešu valodas plūsmas grupās līdz 60. gadu beigām nedaudz pārsniedza konkursu uz krievu plūsmas grupām. Situācija mainījās kopš 1970. gada, kad krievu plūsmas grupās konkurss līdz pat 1989. gadam bija lielāks nekā latviešu plūsmas grupās. Grūtības ar studentu kopmplektēšanu vairumā gadījumu bija tieši latviešu plūsmas grupās. 70. gados atšķirībā no 60. gadu beigām bija vērojama latviešu tautības pirmkursnieku īpatsvara palielināšanās. 1973. gadā no 950 uzņemtajiem studentiem 642[356] (67,6 %) bija latvieši, 1976. gadā attiecīgi latviešu bija 72,6 %.[357] Latviešu studentu īpatsvara kāpums skaidrojams ar to, ka grupu ar krievu studiju valodu LVU bija mazāk. Ziņas par Universitātes studentu tautībām no 70. gadu beigām līdz 80. gadu beigām vairs neparādās arī Universitātes Padomes sēžu protokolos. Pilnīgu informācijas vakuumu šajā laika posmā par minēto jautājumu daļēji var kompensēt ar Universitātes fakultāšu vadības pārstāvju sniegtajām ziņām par studentu tautībām 1989. gada 1. septembrī.[358] Datus sniedza sakarā ar Universitātes Vadības un ekonomiskās informātikas, Finansu un tirdzniecības, Ekonomikas, Filoloģijas, Vēstures un filozofijas fakultāšu un Politekonomijas katedras, kā arī ar RPI Inženierekonomikas fakultātes mācībspēku kolektīvo vēstuli LKP CK vadībai. Tajā tika minēti argumenti pret Rīgas Humanitārā institūta izveidošanu. Nepieņemams vēstules autoriem šķita tas, ka latviešu valoda bija paredzēta kā institūta vienīgā mācību valoda. Pretarguments minētajam bija iesniegtie dati par latviešu un krievu studentu tautību īpatsvaru RPI Inženierceltniecības fakultātē un piecās minētajās Universitātes fakultātēs. Šī informācija

354 LVU Padomes sēde 1967.g. 25.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 100.l., 49.lp.
355 LVU Padomes sēde 1969.g. 29.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 107.l., 52.lp.
356 LVU Padomes sēde 1973.g. 24.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 122.l., 29.lp.
357 LVU Padomes sēde 1976.g. 27.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 132.l., 31.lp.
358 LVU Padomes Lēmums Rīgas Humanitārā institūta izveides sakarā, Nr. 89-72 1989.g. 30.oktobrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 199.l., 90.lp.

rāda, kāds apmēram bija latviešu un nelatviešu īpatsvars Universitātē 80. gadu beigās. No 12 974 studentiem, kuri mācījās augstskolā 1989./90. m.g., Vadības un ekonomiskās informātikas, Finansu un tirdzniecības, Ekonomikas, Vēstures un filozofijas un Filoloģijas fakultātēs bija 7112 studenti (54,8 %). Latviešu tautības studenti no tiem bija 3503 (49,3 %). Tas ļauj secināt, ka šajā periodā Universitātē bija aptuveni vienādas latviešu un nelatviešu studentu īpatsvara daļas. Situācija mainījās pēc tam, kad 1989. gadā stājās spēkā likums par migrācijas ierobežošanu.[359] Saskaņā ar to reflektantam bija jābūt atzīmei dokumentos par pastāvīgu pierakstu Latvijā. Bez tam, sākot ar 1989. gadu, bija paredzēta krievu plūsmas reflektantu latviešu valodas zināšanu pārbaude pārrunu veidā – 1990. gadā par sadzīves tēmām, bet, sākot ar 1991. gadu – par sabiedriski politiskām tēmām.[360] Tomēr 1989. gadā krievu plūsmas grupās saglabājās vislielākais konkurss visās trīs nodaļās.[361] Sākot ar 1990. gadu, latviešu tautības ieskaitīto studentu īpatsvars bija 73 % dienas nodaļā.[362] Vakara un neklātienes nodaļā konkurss uz krievu plūsmas grupām vēl arvien bija vislielākais: vakara nodaļā angļu valodas un literatūras specialitātē – 5,4 iesniegumi uz vietu, neklātienē tajā pašā specialitātē – 4,4 iesniegumi uz vietu.[363] Nelatviešu studentu īpatsvaram Universitātē komunistu okupācijas apstākļos bija tendence pieaugt, un, kā jau varējām konstatēt, 80. gadu beigās tas sasniedza apmēram 45–50 % no Universitātes studentu skaita. Pārmaiņas PSRS iekšpolitiskajos procesos 80. gadu beigās apturēja šo tendenci, un turpmākajos gados Universitāte varēja attīstīties kā nacionāla augstskola.

6. Studentu dzimums un vecums

Pirmajos pēckara gados Universitātē bija sieviešu skaitliskais pārsvara: 1948./49. m. g. – 3294[364] (62,6 %), 1949./50. m. g. – 3009[365] (60,2 %). Līdz ar Medicīnas fakultātes atdalīšanos no LVU samazinājās arī studenšu īpatsvars. Medicīnas institūtā 1950./51. m. g. no 1129 studentiem[366] 974[367] (77,4 %) bija sievietes. Pēc Medicības fakultātes atdalīšanās vīriešu un sieviešu īpatsvars bija aptuveni vienāds. LVU sievietes mazākumā bija 1953./54. mācību gadā, 1954./55. mācību gadā sieviešu procents Universitātē atkal pārsniedza pusi – 1698[368] (53 %). Tas bija sakarā ar studentu skaita palielināšanos apvienotajā Vēstures un filoloģijas fakultātē. Šeit

359 LVU Padomes sēde 1989.g. 25.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 199.l., 7.lp.
360 LVU rektora pavēle Nr. 300-v. – LVA, 1340.f., 10.apr., 225.l., 8.lp.
361 LVU Padomes sēde 1989.g. 25.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 199.l., 8.lp.
362 Pārskats par 1.kursa studentu komplektēšanu 1990.gadā. – LVU Padomes sēžu protokoli par 1990.gadu. – 66.lpp.
363 Turpat.
364 Отчет высшего учебного заведения на начало 1948/49 уч.г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 6.lp.
365 Turpat. – 8.lp.
366 Turpat.
367 Turpat.
368 Turpat. – 31.lp.

studentu skaits no 613[369] (21,2 %) 1953./54. m. g. palielinājās uz 721[370] (22,5 %). Straujš studenšu procentuālais pieaugums bija novērojams 1958./59. mācību gadā. No 1507[371] (51,3 %) 1957./58. m. g. tas palielinājās līdz 7101[372] (70,8 %) 1958./59. m. g. Iemesls bija tehnisko fakultāšu atdalīšanās no Universitātes, kurās tradicionāli vairumā studēja vīrieši, un Rīgas Pedagoģiskā institūta pievienošana Universitātei. Tādējādi visnozīmīgākais sieviešu pārsvars apskatāmajā periodā bija nevis pirmajos pēckara gados, bet gan tieši 50. gadu beigās.

Neklātienē no 1946. līdz 1960./61. mācību gadam studentu lielākā daļa bija sievietes. Izņēmums bija tikai 1957./58. mācību gads, kad Universitātē darbojās Tehniskās fakultātes neklātienes nodaļa. Šajā mācību gadā neklātienē mācījās tikai 826 studentes (37,0 %). Viszemākais studenšu procents neklātienē bija 50. gadu vidū: 1954./55. m. g. – 928[373] (54,5 %); 1955./56. m. g. – 780 (51,3 %); 1956./57. m. g. – 705[374] (50,7 %); 1959./60. m. g. – 1027[375] (50,2 %). Citos apskatāmā laika posma mācību gados sieviešu īpatsvars nebija mazāks par 60 %. Savu maksimumu studenšu īpatsvars neklātienē sasniedza 1951./52. mācību gadā – 597[376] (73,8 %). Visstraujākais sieviešu īpatsvara kāpums bija 1958./59. m. g.: salīdzinājumā ar 1957./58. m. g. no 826[377] (37,0 %) tas sasniedza 1277[378] (63,0 %). Tas notika sakarā ar Tehniskās fakultātes neklātienes nodaļas atdalīšanos no Universitātes un Rīgas Pedagoģiskā institūta pievienošanu Universitātei. Jāteic, ka, izņemot 1957./58. m.g., skaitliski visvairāk sieviešu bija Filoloģijas, vēlāk Vēstures un filoloģijas fakultātē. Šajā nozarē tradicionāli lielākā studējošo daļa bija studentes. Šis faktors ietekmēja studenšu pārsvaru LVU neklātienē.

Tehnisko fakultāšu darbības laikā vakarnieku rindās vairums bija vīriešu dzimuma studentu: no 69 (92,0 %)[379] 1950./51. m.g. līdz 610 (85,8 %)[380] 1957./58. m.g. Savukārt jau 1958./59. m.g. pēc tehnisko fakultāšu atdalīšanās vīriešu skaits bija 75 (32,9 %).[381]

Līdz 80. gadu beigām studenšu īpatsvars Universitātē turpināja palielināties gan klātienes, gan arī neklātienes apmācības nodaļās. 1965. gadā LVU bija 72,4 % studenšu, 1970. – 73,3 %, 1983. gadā – 78,7 %. 1986. gadā studenšu īpatsvars Universitātē jau pārsniedza 80 % no visa studentu skaita. Sava nozīme tajā bija arī

369 Отчет высшего учебного заведения на начало 1948/49 уч.г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 31.lp.
370 Turpat. – 32.lp.
371 Turpat. – 46.lp.
372 Turpat. – 52.lp.
373 Statistiskas atskaites par studentu kustību un sekmību. – LVA, 1340.f., 14.apr., 1.l., 1.lp.
374 Turpat. – 5.l., 1.lp.
375 Turpat. – 8.l., 3.lp.
376 Statistiskas atskaites par studentu kustību un sekmību. – LVA, 1340.f., 14.apr., 2.l., 10. lp. o. p.
377 Turpat. – 6.l., 1.lp.
378 Turpat. – 7.l., 3.lp.
379 Отчет высшего учебного заведения на начало 1950/51 уч.г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 12.lp.
380 Turpat. – 50.lp.
381 Gada atskaite par LVU darbu. – LVA, 1340.f., 10.apr., 64.l., 18.lp.

1982. gada PSRS militārajām reformām. Saskaņā ar tām iesaukšanai bija pakļauti augstskolu pirmo kursu studenti. Tādējādi komunistu okupācijas beigu posmā Universitātē bija novērojams studenšu pārsvars. Pirmskara neatkarīgās Latvijas laikā 30. gadu beigās LU studējošās sievietes bija mazākumā (ap 30 %).

Klātienes (dienas) nodaļā studentu vecums pēckara periodā svārstījās no 26 līdz 31 un vecāku gadu studentiem. 16 gadus vecu studentu skaits samazinājās, bet 17 gadus vecu studentu skaita īpatsvars pat nedaudz palielinājās (no 0,8 % 1948. gadā līdz 2 % 1954. gadā). 50. gadu beigās 17 gadus vecu studentu skaits atkal samazinājās – līdz 0,1 %. Lielāko vairumu studentu klātienē veidoja studenti 21 – 25 gadu vecumā (48–66,4 %), uzrādot tendenci šai grupai palielināties.

7. Studijas

LU un LVU studijas līdz šim nav izvērtētas, pat Universitātes ikgadējās atskaišu, fakultāšu un katedru sēžu protokolu līmenī. Otrkārt, studiju vēsture nav pētīta mācību programmu un mācību grāmatu līmenī (ja tādas bija). Drošākus pētījumus iespējams veikt, analizējot mācību priekšmetu un mācībspēku izmaiņas specialitātēs, izvērtējot mācībspēku kvalifikāciju, kuri šos priekšmetus docēja.

Studiju un to satura izsmeļoša analīze nākotnē būs speciālu pētījumu uzdevums, taču šeit gribētu izteikt dažas domas par studijām, ciktāl tas iespējams vēstures avotu un pētījuma apjoma robežās.

Pēckara gados LVU studijas tika balstītas uz Makarenko mācību, kas noraidīja agrākos, kā arī jaunākos Rietumu pētījumus pedagoģiskajā psiholoģijā. Mēģināja izaudzināt cilvēkus bez egoisma un citiem privātkapitālistiskiem ieradumiem, lai stiprinātu totalitāro ideoloģiju un realizētu valsts plānsaimniecības mērķus. Rietumos students bija izglītības objekts, padomju impērijā – tikai subjekts, kam noliedza individuālās attīstības iespējas.[382] Taču šādos apstākļos veidojās mūsdienu inteliģences liela daļa.

Spriežot pēc LVU kompartijas organizācijas protokoliem un lēmuma par darbu 1944./45. mācību gada pirmajā pusgadā, Universitāte darbu bija uzsākusi ļoti smagos apstākļos. No tiem minami trīs galvenie iemesli: pirmkārt, "... mācības sākas, pastāvot lielam mācībspēku sastāva trūkumam," – rakstīts kompartijas organizācijas lēmumā.[383] Tā, piemēram, Vēstures fakultātē mācībspēku trūkuma dēļ 1944./45. mācību gadā nelasīja arheoloģiju, etnogrāfiju, historiogrāfiju, viduslaiku un jauno laiku vēsturi. Pēdējo divu kursu lasīšanai lektorus gaidīja no Maskavas.[384] Otrkārt, bija paredzēts uzņemt 1400 studentus, taču pieteicās un tika uzņemti 1025 (76,2 %), tāpēc kopmītnē Valdemāra ielā 69 no 300 vietām aizņemtas bija 69 (23 %) vietas. Atskaitē par Marksisma-ļeņinisma katedras darbu 1944./45. mācību

382 Sal.: N. Picka. Erziehungsmethoden in Sowjetlettland // Acta Baltica. – 1965/66. – 77. – 95.lpp.; Č. Milošs. Sagūstītais prāts. – Rīga, 1998.

383 Постановление о работе ЛГУ за первое полугодие 1944/45 учебного года. – LVA, 788.f., 1.apr., 1.l., 3.–15.lp.

384 Протоколы собраний. – LVA, 788.f., 1.apr., 2.l., 8.lp.

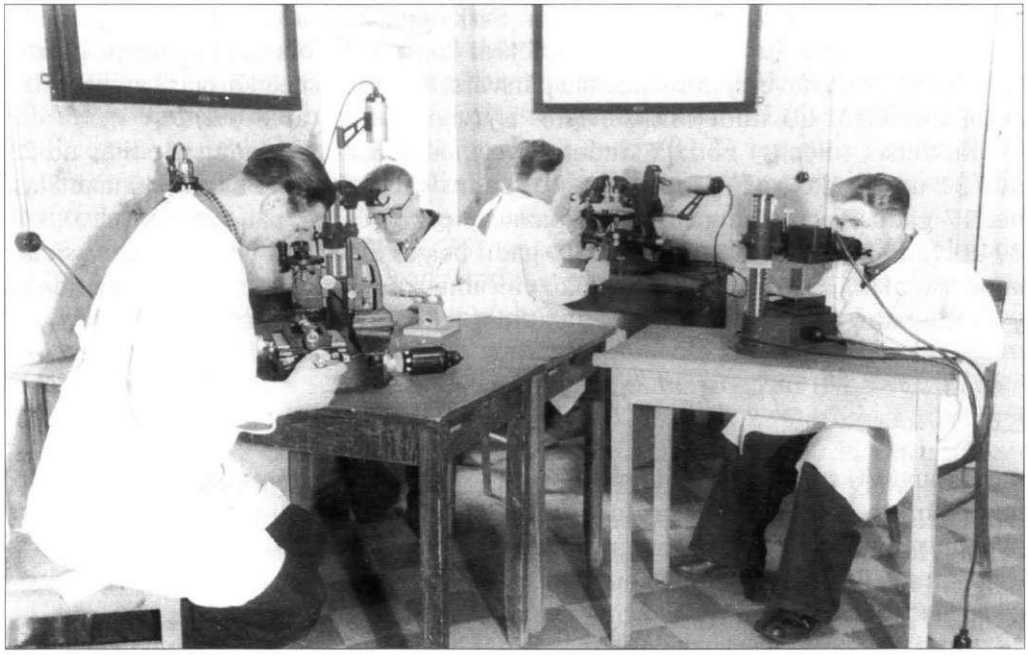

Mehānikas fakultātes studenti laboratorijā. 1950. gadi

gadā prof. V. Miške rakstīja, ka mācības Universitātē faktiski sākās 1945. gada janvārī ar 1900 studentiem.[385] Treškārt, grūto materiālo apstākļu dēļ liela daļa, bet dažās fakultātēs lielākā daļa studentu, strādāja.[386] Visā Universitātē no 1959 studentiem strādāja 1331 (67,9 %) students. Mācības Universitātē uzsāka pēc 722 mācību programmām, no kurām 401 (55,5 %) programma bija Vissavienības un nebija tulkota latviešu valodā.

LVU mācāmos priekšmetus lielās līnijās var iedalīt četrās pamatgrupās. Pirmā bija politiskie priekšmeti: VK(b)P (PSKP) vēsture, marksisms-ļeņinisms, dialektiskais un vēsturiskais materiālisms, politiskā ekonomija, zinātniskais komunisms, zinātniskais ateisms. Šo priekšmetu skaits un vieta studijās tika nesamērīgi palielināta. Tāpat kā visās PSRS republikās un Austrumeiropas valstīs, arī Latvijas PSR šī no austrumiem nākošā "Jaunā Ticības mācība" pēc 1945. gada pārņēma arī LVU.[387] Atsevišķās specialitātēs (piem., filozofijā) šī "mācība" tālu pārsniedza 50 % no visa studiju plāna. Tāpēc var šaubīties, vai šo un līdzīgas specialitātes beigušie LVU studenti uzskatāmi par akadēmiski izglītotiem cilvēkiem. Par Universitātes sabiedrisko zinātņu katedru darbu sīkāk stāstīts VII daļā. Otra mācāmo priekšmetu grupa bija matemātiskās un tehniskās disciplīnas, kurām arī LVU šo priekšmetu pasniegšanas laikā pievērsa lielu uzmanību. Kaut arī trūka

385 Отчет о работе кафедры за 1944/45 уч.г. – LVA, 1340.f., 20.apr., 30.l., 4.lp.

386 Inženierzinātņu fakultātē strādāja 90,7 %, Arhitektūras fakultātē – 72,2 %, Mehānikas fakultātē – 62,4 %.

387 Česlavs Milošs. Sagūstītais prāts. – Rīga, 1998. – 14. lpp.

modernās mācību tehniskās bāzes un iekārtu, tomēr šajās jomās LVU sniedza labu augstāko izglītību. Pie trešās grupas priekšmetiem piederēja lielākoties humanitārās disciplīnas (vēsture, valodniecība, ekonomika, tieslietas u. c.), kuras pasniedza visai modificētā veidā. Šo nozaru fakultātes beigušie bez nopietnām ārzemju literatūras studijām pašmācības ceļā savās darba vietās, ja nebija iespējams doties ārzemju ceļojumos vai vismaz lasīt grāmatas bibliotēku specfondos, par labiem, akadēmiski izglītotiem speciālistiem nevarēja kļūt, – arī tādi LVU beigušie, kuri bija naidīgi noskaņoti pret labēji totalitārajām doktrīnām un tika uzskatīti par piemērotiem jaunajai varai. Pēc RMI un RPI atdalīšanās LVU studijas notika galvenokārt humanitārajās zinātnēs.[388] Ceturtās grupas priekšmeti, piemēram, ģenētika, kurus agrāk LU un LLA lasīja (prof. P. Rizga, G. Reihards, J. Lielmanis) pēc Otrā pasaules kara tika aizliegti un to mācīšana netika atjaunota.[389] Tas pats bija ar luterāņu, katoļu un pareizticīgo teoloģiju. Tas liecina, ka LVU nebija akadēmiskās brīvības un studijas bija ideoloģiski ierobežotas.

Lekciju apmeklēšana studentiem bija obligāta, un kursu vecākie reģistrēja piedalījušos, kaut arī parasti šis process neatspoguļoja īstenību. To var apliecināt šī raksta autors, būdams kursa vecākais 1946.–1950. gadā LVU Vēstures fakultātē. Dekanāts ieteica "uzlabot fakultātes lekciju apmeklēšanas līmeni", jo notika sociālistiskā sacensība par lekciju labāko apmeklēšanu starp kursiem un fakultātēm. Kaut arī daudzi strādāja algotu darbu, lekciju apmeklēšana bija gandrīz simtprocentīga, jo mācībspēki lekciju apmeklēšanu nekontrolēja. Fakultātes vadība izdarīja kopsavilkumu, un LVU vadība, izskaitļojot lekciju apmeklētāju skaitu pa fakultātēm, 1950.–1988. gados sniedza pārskatus LVU gada atskaitēs. Apmeklētāju reģistrācija un līdz ar to atskaites nereti nebija nopietni ņemamas. Lekciju neapmeklēšanai varēja sekot stipendiju atņemšana un atskaitīšana.

Jau pirmajos pēckara mācību gados (par to rakstīts IV daļā) lielu vērību pievērsa studentu sociālajam sastāvam, studentu biogrāfijām. 1947. un 1948. gadā visu LVU mācībspēku un studentu lielākās daļas politisko personālpārbaudi veica LPSR VDM–VDK. "Pārbaudes rezultātā," – 1948. gada 12. novembra LVU slēgtajā kompartijas organizācijas sapulcē ziņoja LVU mācību prorektors Indriķis Zaķis, – "tagad mēs pazīstam lielāko daļu studentu, kā arī profesoru un pasniedzēju. Tagad mums vieglāk atbrīvoties no svešiem elementiem."[390] Lai izpētītu pārbaudes materiālus un pārbaudīto "studentu un mācībspēku profesionālās un politiskās īpašības", nodibināja Juridiskās fakultātes pārbaudes komisiju: Zaķis (priekšsēdētājs), Potrasovs, Ginters, viens Tieslietu ministrijas un viens prokuratūras pārstāvis.[391]

Studijas LVU apgrūtināja arī tas apstāklis, ka mācības arvien vairāk notika pēc PSRS Augstākās izglītības ministrijas piesūtītajām studiju programmām. 1948. gada 21. septembrī LVU kompartijas kopsapulcē dekāne doc. S. Dūdele žēlojās, ka mācību plāni un programmas piesūtīti tikai piecas dienas pirms mācību gada

388 I. Tālberga. Padomju Latvijas inteliģence, 1946–1986. – Rīga, 1982. – 39. lpp.

389 J. Raipulis. Ģenētika Latvijas Universitātē. Konference: Rīgas Tehniskajai universitātei 135. – Rīga, 1997. – 98. lpp.

390 LVA PA, 788.f., 1. apr., 6.l., 55.lp.

391 Turpat, 45.lp.

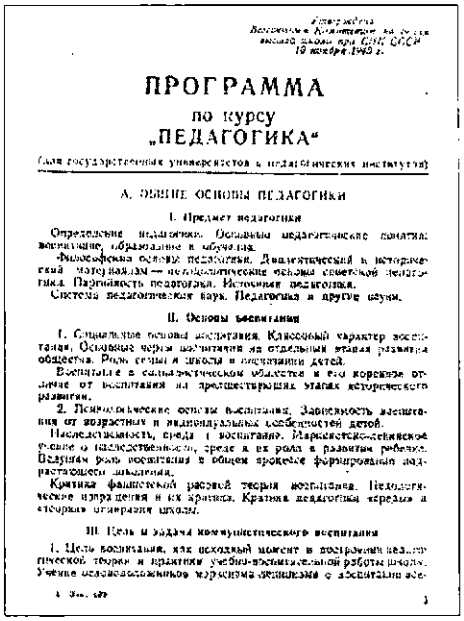

ПРОГРАММА
по курсу
„ПЕДАГОГИКА"

(для государственных университетов и педагогических институтов)

А. ОБЩИЕ ОСНОВЫ ПЕДАГОГИКИ

I. Предмет педагогики

II. Основы воспитания

III. Цель и задача коммунистического воспитания

Pedagoģijas kursa programma. 1945. g.

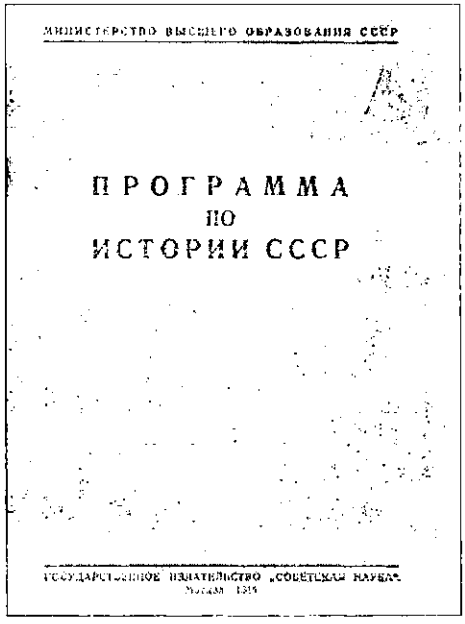

МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ СССР

ПРОГРАММА
ПО
ИСТОРИИ СССР

ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО „СОВЕТСКАЯ НАУКА"

PSRS vēstures kursa programma. 1946. g.

sākuma.[392] Rezultātā mācības pēc Maskavas programmām sākotnēji notika zemā līmenī.

Līdz 50. gadu sākumam LVU vadība uztraucās galvenokārt par to, ka lekcijas lasa buržuāziskie speciālisti, bet kopš 50. gadiem arvien biežāk tika konstatēts, ka no "brālīgajām republikām" iebraukušo mācībspēku lekciju līmenis ir zems. Sliktas lekcijas lasot komunisti S. Jefremovs, A. Tarasovs, Ļ. Ļitvina, K. Martinsons u. c. Šiem lektoriem, sevišķi marksisma-ļeņinisma kursā, esot ļoti zema valodas kultūra. Docente M. Jakobsone studentiem esot uzdevusi obligāti izlasīt biedra Staļina darbu "Par labo virzienu komunistiskās partijas rindās", taču biedra Staļina darbs saucoties "Par labējo novirzienu VK(b)P rindās". Vairāki marksisma-ļeņinisma lektoru izteicieni radot studentos smieklus, piem., "Marksisma-ļeņinisma klasiķi atnesas uz pretstatu cīņu" vai "Visi padomju cilvēki, strādnieki, darba zemnieki un inteliģence ir vientiesīgi".[393] Arī 1952. gada 1. oktobra slēgtajā sēdē kompartijas biedri atzina, ka N. Konopļina, Z. Rahļina, J. Prēdeles u. c. komunistu lekcijas ir zemā līmenī.[394]

40. gadu beigās LVU vadība centās panākt, lai sagādātu mācībspēkus programmās paredzēto kursu nolasīšanai, bet 50. gados pastiprinājās pasākumi lekciju un praktisko darbu kvalitātes uzlabošanai. Ieviesa mācībspēku lekciju savstarpējo apmeklēšanu ar sekojošiem hospitētāja rakstiskiem atzinumiem. Lekcijas apmeklēja arī sabiedrisko organizāciju, galvenokārt kompartijas, funkcionāri. Par viņu atzinumiem varēja just no kompartijnieku izturēšanās pret mācībspēkiem atklātajās partijas sapulcēs. "Lai panāktu, ka lekcijas būtu vienmēr atbilstošā

392 LVU arhīvs, 788.f., 1.apr., 6.l., 26.lp.
393 LVU kompartijas slēgtā sapulce 1951.gada 26.oktobrī. – LVA PA, 788.f., 1.apr., 15.l., 41.–43. u. c. lp.
394 LVA PA, 788.f., 1.apr., 16. l., 29.lp.

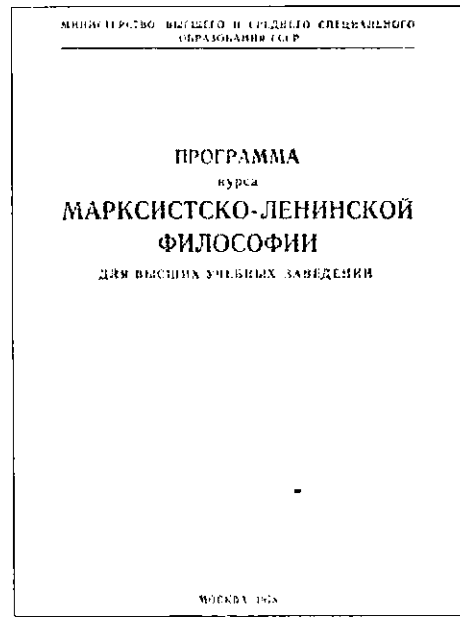
МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО И СРЕДНЕГО СПЕЦИАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ СССР

ПРОГРАММА
курса
МАРКСИСТСКО-ЛЕНИНСКОЙ ФИЛОСОФИИ
ДЛЯ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

МОСКВА 1978

Marksisma-ļeņinisma filozofijas kursa programma. 1978. g.

līmenī, notika lekciju savstarpējie apmeklējumi," savās atmiņās raksta prof. H. Gode.[395] "Tādā veidā reizi semestrī kolēģi apmeklēja lekcijas un par novērojumiem atzīmēja īpašā grāmatā. Atsevišķas piezīmes izteica mutiski."

Viena no mācībspēkiem nepatīkamākajām kontrolēm bija lekciju pēkšņā stenografēšana. Tā notika 50. gadu sākumā. Sprieţot pēc LVU rektora J. Jurgena LVU 1952./53. mācību gada atskaites, 1951./52. mācību gadā stenografēta 61 lekcija, bet 1952./53. – 41 lekcija.[396] Lekciju pēkšņā stenografēšana draudēja galvenokārt t.s. ideoloģisko fakultāšu mācībspēkiem. 1952./53. mācību gadā pēkšņi stenografēja astoņas Vēstures fakultātes, astoņas Filoloģijas fakultātes un piecas Juridiskās fakultātes mācībspēku lekcijas – 61 % no visām Universitātē stenografētajām lekcijām. Sevišķi neapmierināti mācībspēki bija ar lekciju ierakstiem magnetofonā; tas deva iespēju kontrolēt ne tikai lekciju saturu, bet arī lektoru pārliecību, skarot politiskos jautājumus. Tā, piemēram, kādā Universitātes atskaitē konstatēts, ka Mehānikas fakultātes lekcijās ignorēti vai nepietiekami apgaismoti PSKP XIX kongresa lēmumi un J. Staļina "ģeniālais" darbs "Sociālisma ekonomiskās problēmas PSRS".[397] Lekcijas pārbaudīja ne tikai kolēģi, LK(b)P CK un rajonu komiteju un LVU kompartijas pārstāvji, bet arī LVU Marksisma-ļeņinisma katedras mācībspēki, speciāli pētot lekciju lomu komunistiskā pasaules uzskata ieaudzināšanā.[398] Sevišķi asi cīnīties "par pasniegšanas partejiskumu" uzstājās LVU kompartijas biroja sekretārs V. Šteinbergs.[399] Politiski nekvalitatīvo lekciju apspriešana notika vairākos līmeņos: pirmkārt, katedrās, otrkārt, – fakultātēs un treškārt – LVU kompartijas komitejā. Šajā instancē nonāca augstāko pārkāpumu un pašu komunistu ideoloģisko apgrēcību apspriešana (sīkāk sk. VII nodaļā).

50. gados Universitātes studenti savas zināšanas parasti ieguva nevis no zinātniekiem, bet galvenokārt no mācību grāmatu pārstāstītājiem. Tā rezultātā studenti neieguva zinātniskā darba ierosmes. To zināmā mērā noteica arī mācībspēku pedagoģiskā darba lielās slodzes, kas nedeva iespēju nodarboties ar zinātnisko darbu.

395 H. Gode. Latvijas Valsts universitātes ķīmijas fakultāte. Atmiņas. 1998. g. 28. dec.
396 Gada atskaite par Universitātes darbību 1952./53.mācību gadā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 59.l., 44.lp.
397 Turpat. – 44.lp.
398 LVA PA, 788.f., 1.apr., 16.l., 72. lp.
399 Turpat. – 73.–75.lp.

Nesekmīgo studentu skaits 50. gadu otrajā pusē palielinājās. Dažās fakultātēs, pirmēram, Fizikas un matemātikas fakultātē, akadēmisko parādnieku skaits 1961. gada sākumā sasniedza 44 %. No 70 LVU studentiem, kuri 1960./61. gadā nebija ieradušies ziemas eksāmenu sesijā, 50 (71,4 %) bija komjaunieši.

22. tabula

LVU studentu nesekmība 1958./59. – 1960./61. māc. gadā[400]

Mācību gads	Nesekmīgie
1958./59.	16,6 %
1959./60.	28,0 %
1960./61.	31,5 %

Studentu nesekmības cēloņi bija dažādi. LVU Kara katedras pulkvedis G. Vorobjovs 1971. gada 30. augustā LVU kompartijas organizācijas slēgtā sapulcē atzina, ka studenti kļūstot nesekmīgi un tādi esot gadiem ilgi, lai saglabātu studenta tiesības uz iesaukuma atlikšanu līdz studiju beigām un tā izvairītos no iesaukuma padomju armijā.[401] Datu par to, cik LVU studēja šādu "politiski nesekmīgu studentu", mūsu rīcībā nav.

Pēc prof. J. Jurgena nonākšanas konfliktā ar LKP CK pirmo sekretāru A. Pelši viņa vadītās Politekonomijas katedras darbs tika nepārtraukti pārbaudīts un apspriests. LU kompartijas birojā 1961. gada 8. februārī kritizēja J. Jurgenu: lekcijas politekonomijā esot zemā līmenī un studenti tās neklausās (A. Sviķa un V. Rikša lekcijas nepārliecina).[402] Skaidri redzams, ka studijas ietekmēja politiskās intrigas.

Studiju līmeni noteica jaunāko zinātnes un tehnisko sasniegumu izmantošana mācību darbā un jaunu profesiju speciālistu sagatavošana. Zinātniski pētnieciskā darba paplašināšanās 60. gados Universitātē, zinātnisko laboratoriju nodibināšanās arvien vairāk sasaistījās ar mācību procesu. To lielā mērā panāca tieši jaunā mācībspēku paaudze, kura nomainīja vecākos docētājus, ieņemot vadošās vietas katedru un laboratoriju vadībā. Ar 1958. gadu, izpildot PSRS AIM direktīvu par augstskolu darba reorganizāciju, arī LVU Padomē 1959. gada 29. septembrī apsprieda jautājumu par matemātiski apmācītu lingvistu sagatavošanu, izmantojot zinātnes pēdējos sasniegumus. Lai veiktu šo darbu, AIM bija noteikusi katrai universitātei triju gadu laikā iegūt vienu "Ural" tipa kompjūteru, kas veic 100 operācijas sekundē. LVU pēc plāna šādu kompjūteru bija paredzēts piešķirt 1962. gadā, taču Universitāte to lūdza piešķirt 1961. gadā. 1965. gadā katras PSRS universitātes skaitļošanas centram bija paredzēts piešķirt divus kompjūterus ar jaudu 10 000 operāciju sekundē.[403] Ciktāl kompjūterus izmantoja mācību darbā, jāpēta

400 LVA PA, 788.f., 43.l., 1. apr., 75., 79., 84.–91.lp.
401 LVA PA, 788.f., 1.apr., 61.l., 16.lp.
402 LVA PA, 788.f., 1.apr., 43.l., 58.–60., 62.–64.lp.
403 LVU Padomes sēžu protokoli 1958.–1959.gadā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 25.l., 3.–5., 51.–52.lp.

Skaitļošanas centra mašīnzāle. 1974. g.

atsevišķi. 60. gados paplašinājās studiju specialitātes un izveidojās vairākas jaunas: 1966. gadā uzņēma pirmos filozofus un sociologus, bet 1969. gadā Vēstures un filoloģijas fakultātē izveidoja Žurnālistikas katedru. Taču šis darbs uz priekšu virzījās lēni. Studijas LVU apgrūtināja Zinātniskās bibliotēkas telpu neatbrīvošana un, kā redzēsim iedaļā, runājot par bibliotēku, arī daudzu desmittūkstošu vērtīgu, "politiski kaitīgu" grāmatu iznīcināšana. Programmām atbilstošas padomju literatūras importēšana krievu valodā no vecajām republikām nevarēja aizvietot inkvizīcijai un nacismam raksturīgo neredzamo sārtu postījumus. Lielas problēmas to kursu apgūšanai, kuriem trūka mācību grāmatu, radīja pavairošanas tehnikas trūkums lekciju konspektu pavairošanai, jo tā bija slepena un grūti pieejama. Taču studenti centās šīs grūtības pārvarēt. LVU bibliotēkas specfonda vadītāja M. Voitišķe 1960. gada 9. oktobrī slēgtajā LVU partijas sapulcē paziņoja, ka studenti nelegāli pavairo kļūdainas prof. E. Karpovica lekcijas marksistiskajā filozofijā, iegādājas tās par 70 rubļiem eksemplārā un pēc tam paši eksāmenā izkrīt.[404] Lai šādu stāvokli novērstu, LVU sāka pavairot metodiskos līdzekļus, jo lekciju konspektus bez atļaujas nedrīkstēja pavairot. Metodiskās literatūras izdošana 70. gados paplašinājās par 100 % (*23. tabula*). Tas veicināja mācību darba uzlabošanu.

404 LVA PA, 788.f., 1.apr., 42.l., 11.lp.

23. tabula

Metodiskās literatūras izdošana LVU 1974.–1977. gadā[405]

Gads	Izdevniecības lokšņu skaits
1974.	69
1975.	88
1976.	136
1977.	130

24. tabula

LVU Redakcijas un izdevniecības daļas darbība[406]

Gads	Izdevumu nosaukumu skaits	Iespiedlokšņu skaits	Izdevniecības lokšņu skaits	Izdevuma iespiedloksnes
1975.	425	1207	939	2,1
1976.	353	891	677	1,9
1977.	457	1018	763	1,6
1978.	494	935	748	1,5
1979.	448	914	731	1,6

Palielinājās arī nosaukumu skaits, taču iespiedlokšņu skaits samazinājās. Tas liecināja, ka iznāca mazāka apjoma izdevumi.

Studijas apgrūtināja fakultāšu ēku lēnā celtniecība (Filoloģijas fakultāte), kā arī bijušo LU ēku izmantošana citiem nolūkiem. LVU Zinātniskās bibliotēkas telpu no 1944. gada aizņēma PSRS VDK Baltijas apgabala Valsts transporta drošības štābs. LVU ēku aizņemšana un citu telpu neierādīšana ļoti apgrūtināja LVU darbu. Vēl 1974. gadā LKP CK un LPSR MP rakstīja PSRS aizsardzības ministra pirmajam vietniekam armijas ģenerālim B. F. Kuļikovam lūgumu atbrīvot LVU ēku Padomju (Aspazijas) bulvārī 5. Ēkā atradās PSRS maršala S. S. Birjuzova vārdā nosauktā Inženieru komandieru skola.[407] Kaut arī LVU kompartijas birojs nolēma un lūdza LKP CK uzsākt jauna mācību korpusa būvi LVU vajadzībām, tas netika atļauts.[408] Labāk veicās ar studentu kopmītņu celtniecību. Vairums studentu ieguva vietas kopmītnēs.

Neraugoties uz trūkumiem, LVU mācību darbu PSRS ietvaros pārējo universitāšu vidū vietējās un pat vissavienības pārbaudes komisijas vērtēja augstu. Rezultātā Universitāte, sākot ar 70. gadiem, ieņēma vienu no pirmajām vietām labāko PSRS universitāšu vidū. 80. gados uzlabojās LVU mācību tehniskais nodrošinājums. 1983. gadā LVU bija 66 specializētas auditorijas, 16 lingofoniskie kabineti, 284 diaprojektori, 131 kodoskops un 328 magnetofoni.[409]

405 LVA PA, 788.f., 1.apr., 74.l., 9.lp.
406 LVU atskaite par 1978./79.mācību gadu. – LVA, 1330.f., 6.apr., 139.l., 108.lp.
407 "Командно-инженерное училище" – LVA PA, 101.f., 37.apr., 132.l., 70.lp.
408 LVA PA, 788.f., 1.apr., 39.l., 89.–90.lp.
409 LVA PA, 788.f., 1.apr., 88.l., 39.lp.

Vēstures fakultātes II kursa studenti un pasniedzēji.
Pirmajā rindā no kreisās: doc. T. Zeids, studente S. Zvanītāja,
dekāns doc. K. Blūzmanis, doc. P. Gurvičs, doc. G. Lukstiņš. 1946. g.

Nenoliedzami liela pozitīva loma studentu sagatavošanā viņu praktiskajam darbam bija ražošanas praksēm. Ja ignorē sabiedrisko zinātņu fakultātēm obligātās pionieru vadīšanas un dažas citas līdzīgas prakses, var teikt, ka ražošanas prakses sagatavoja studentu ieiešanu dzīvē. Tās parasti notika iespējamās studentu darba vietās (skolās, rūpnīcās u. c.); tās vadīja gan LVU attiecīgās fakultātes nozarē pieredzējis mācībspēks, gan prakses vietas speciālisti. Pedagoģiskajai praksei skolā bija jānoslēdzas ar paraugstundu, ko vadīja students. Taču bija arī pārspīlējumi. Tā, piemēram, LVU Juridiskā fakultāte, sevišķi krimināltiesībās, tik tālu sadarbojās ar LPSR Iekšlietu ministriju, ka vēl no 1986. līdz 1980. gadam noslēdza ar to sadarbības līgumus un nolēma studentiem no III kursa "pārskatīt speckursus, ievērojot LPSR Iekšlietu ministrijas priekšlikumus".[410]

Ar studijām neklātienes nodaļā gāja grūti. Prorektors T. Vecozols ziņoja LVU kompartijas birojam, ka 60 neklātienes studentiem 1950. gadā nebija vidējās izglītības.[411] Apspriežot neklātienes un vakara apmācības uzlabošanu, M. Klepere 1964. gada 3. maijā ziņoja, ka katru gadu Universitāti beidz caurmērā 400–450 neklātienes un vakara nodaļas studentu, taču no 2510 studentiem tikai 1430 (56,97 %) pārcelti nākošajā kursā un 256 atskaitīti, to vidū 126 studenti (49,2 %) par nesekmību.[412] Neklātienes apmācībai bija nozīme augstskolas izglītības "kadru"

410 K. Torgans. Par teorijas un prakses vienību // Padomju Students. – 1976. – 27.maijs.
411 LVA PA, 788.f., 1.apr., 9.l., 111.lp.
412 LVA PA, 788.f., 1.apr., 49.l., 1.–7.lp.

skaitliskā papildināšanā. Lai gan starp beidzējiem bija arī spējīgi cilvēki, visumā šeit iegūtā akadēmiskā izglītība pēc atvieglotiem noteikumiem apšaubāma.

LVU fakultātes nodarbojās ar labāko studentu izvēli un izvirzīšanu. 1947. gada sākumā visās fakultāšu kompartijas organizācijās izvirzīja un apsprieda labāko studentu – "apaļo teicamnieku" kandidatūras Staļina stipendijām. Vēstures fakultātes dekāns doc. K. Blūzmanis 1947. gada 7. februārī fakultātes kompartijas sapulcē par kandidātiem izvirzīja septiņus studentus, starp tiem M. Jofi, I. Augustonu, G. Jakobsoni, S. Zvanītāju un H. Strodu. Taču teicamnieka H. Stroda kandidatūru partijnieki noraidīja, jo "tik īsā laikā nav bijis iespējams pārbaudīt viņa sabiedrisko darbu un politiskos uzskatus".[413] Par Staļina stipendiju kandidātiem tika izvirzīti komunisti M. Jofe, I. Augustons, G. Jakobsone un S. Zvanītāja, kuri nebija teicamnieki.

Mācību spēku un studentu politiskie raksturojumi, kurus kompartijas un sabiedriskās organizācijas veidoja uz čekas informācijas bāzes, nereti visai precīzi uztvēra mācībspēku un studentu politisko pārliecību. Tas noteica spēju atzinumu specialitātē. Politiski nepieņemamās personas parasti saņēma daudz zemāku profesionālo vērtējumu. Taču raksturojuma sastādītājs nespēja noskaidrot, vai politiskā pārliecība bija īsta vai arī tā bija spēja izlikties un "pašcenzurēties". Bet arī šādu "pašcenzurēties" spējīgu jaunu cilvēku ar augstāko izglītību trūka, sevišķi tehniskajās nozarēs. Tur ieplūda "brālīgo republiku" augstskolas beigušie speciālisti.

1956. gada 23. aprīlī Latvijas Valsts universitātes darbu apsprieda LKP Rīgas komitejas birojs, ko vadīja E. Berklavs. "Par nenormālu uzskatāms tas," rakstīts biroja lēmumā, "ka ik gadus Universitātes tehniskās fakultātes beigušo ievērojama daļa tiek nosūtīta uz citām republikām; tai pašā laikā uz Rīgu nosūta to pašu specialitāšu inženierus no citām republikām. 1956. gadā no 225 LVU tehniskās fakultātes beigušajiem jaunajiem speciālistiem tiks nosūtīts uz citām republikām 101 students."[414] Taču ar visu sūtīšanu uz "brālīgajām republikām" LVU absolventiem vietu trūka, lai gan ne visās nozarēs.

Latvijas PSR Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministrija 1960. gada 14. aprīlī ziņoja LKP CK, ka rodas grūtības vairāku Latvijas PSR augstskolu speciālistu sadalē, arī Latvijas Valsts universitātei. Neskatoties uz PSRS studiju organizatorisko un ideoloģisko spēcīgo centralizāciju un fakultāšu, katedru un specialitāšu pēkšņajām izmaiņām, plānveidīgā sociālistiskā iekārta nespēja pietiekami efektīvi organizēt augstākās izglītības speciālistu sagatavošanu atbilstoši prasībām. Sociālistiskajā iekārtā, kura nebija pakļauta tirgus saimniecībai, visu laiku bija novērojams gan speciālistu trūkums vienās nozarēs, gan pārpalikums citās. Studijas un programmas nespēja pietiekami ātri pievienoties pieprasījumam, bet vienmēr atpalika no tā.

25. tabulā, kas sastādīta uz minētā ziņojuma bāzes, redzam, ka 5 specialitātēs nebija darba 50 % absolventu, taču ģeogrāfijā, latviešu valodā un literatūrā, fizikā un matemātikā nebija darba vairāk nekā pusei beigušo.

413 Протоколы. – LVA, 788.f., 2.apr., 2.l., 20.–22.lp.

414 О работе Латвийского государственного университета. 23 апреля 1956 г. – LVA, 102.f. (LKP Rīgas komiteja), 14.apr., 6.l., 47.–51.lp.

25. tabula

LVU beigušo studentu nodrošināšana ar darbu 1960.gadā[415]

Nr p. k.	Specialitāte	Paredzams, ka beigs LVU	Izglītības ministrija sola darbu	Nav iespējams sadalīt	%
1.	Krievu valoda un literatūra	55	31	24	43,6
2.	Latviešu valoda un literatūra	37	14	23	62,2
3.	Fizika un matemātika	39	17	22	56,4
4.	Dabaszinātnes un ķīmija	43	30	13	30,2
5.	Ģeogrāfija	26	8	18	69,2
Kopā		200	100	100	50,0

Studijas LVU apgrūtināja mācību valoda. 1919. gada 28. septembrī dibinātajā Latvijas Universitātē līdz 1940. gadam mācības galvenokārt notika latviešu valodā. Nacistu okupācijas gados Rīgas Universitātē mācības notika daļēji latviešu, daļēji vācu valodā. Latvijas Valsts universitātē mācības notika latviešu un krievu valodā, turklāt krievu valodas īpatsvars palielinājās. Kaut arī 1944./45. mācību gadā tikai 5 procenti studenti zināja krievu valodu, vieslektori ieradās desmitiem.

Krievu impēriskais nacionālisms LVU sevišķi izplatījās 1945. gadā pēc J. Staļina runas, kurā viņš atzina, ka "krievu nācija ir visievērojamākā nācija no visām nācijām, kas ietilpst Padomju Savienības sastāvā", ka krievu nācija ir "vadošais un virzošais spēks starp mūsu zemes tautām", ka krievi ir "vadītāju tauta". LVU kompartijas kopsapulces 1948. gada 21. septembra lēmumā noteikts uzlabot krievu valodas mācīšanu un uzdots studentiem no III kursa klausīties lekcijas krievu valodā.[416] Pretēji kompartijas un tās preses apgalvojumiem, ka starp latviešiem un iebraucējiem krieviem pastāv draudzīgas attiecības, LVU kompartijas birojs 1946. gada 17. septembra sēdē atzina, ka vairākās fakultātēs, bet sevišķi Medicīnas fakultātē, "starp krievu un latviešu studentiem pastāv liels antagonisms".[417] Problēmas LVU mācību darbā radīja latviešu valodas un Rietumu svešvalodas neprotošu studentu iestāšanās. No 1944. līdz 1949. gadam LVU bija iestājušies 42 šādi studenti.[418]

Ar PSRS AIM ministra S. Kaftanova 1950. gada 20. decembra pavēli Nr. 2204 bija noteikts, ka jaunāko kursu studentiem brīvi jāpārvalda krievu valoda, lai no centra ieradušies speciālisti varētu lekcijas lasīt krievu valodā. Tā kā krievu studenti nezināja latviešu valodu un to nemācījās, lai panāktu krievu valodas mācīšanu vidusskolās, ar šo pašu pavēli tika uzdots pieņemt krievu valodas specialitātē latviešus. Kaut arī praksē visa sarakste starp LVU un citām iestādēm un organizācijām jau notika krievu valodā, ar rektora J. Jurgena 1952. gada 16. decembra rīkojumu

415 LVA PA, 101.f., 23.apr., 114.l., 39.lp.
416 LVA PA, 788.f., 1.apr., 6.l., 28.-a lp.
417 LVA PA, 788.f., 1.apr., 3.l., 115.lp.
418 LVA, 1340.f., 10.apr., 10.l..

uzdots "visu universitātes saraksti fakultātēm, nodaļām un patstāvīgām katedrām veikt krievu valodā".[419]

LVU studiju krieviskošanu atzina arī komunisti. LKP CK 1953. gada 22.–23. jūnijā VI plēnumā, kurā, apspriežot PSKP CK 1953.gada 12. jūnija lēmumu sakarā ar Latvijas jautājumu, pēc J. Kalnbērziņa ziņojuma "Par trūkumiem politiskajā darbā un republikas saimniecības un kultūras celtniecības vadīšanā" 23. jūnija lēmumā tika atzīts: "Tādas kaitīgas politikas rezultātā starp republikas vadošajiem kadriem pārsvarā ir darbinieki, kas nepārvalda latviešu valodu un vāji pazīst vietējos apstākļus". Lēmumā konstatēts, ka LVU 75 latviešu grupās 89 kursus lasa krievu valodā.[420] Tajā pašā laikā daudzi LVU krievu tautības studenti latviešu valodu nemācījās.

Hruščova un Brežņeva restaļinizācijas laikā LVU studiju un sabiedriskās dzīves pārkrievošana turpinājās. Radikalizēta padomju rusifikatoru politika pēc būtības gala rezultātā bija pretpadomju politika.

1954. gada 20. oktobra LVU kompartijas slēgtā pilnsapulce atzīmēja, ka "krievu grupas ļoti slikti mācās latviešu valodu", pat ļoti slikti izsakās par šo valodu ("uzspļaut man šai valodai"). Blakus latviešu valodas mācīšanās ignorēšanai aktīvākie krievu studenti sāka sūdzēties republikas vadībai, ka LVU neesot apmācību grupas krievu valodā. Tādu apsūdzību pret Neklātienes nodaļas vadītāju M. Kleperi 1959. gadā vērsa students Zujevs. LVU kompartijas birojs šo sūdzību noraidīja, atgādinot, ka krievu grupu skaitu LVU nosaka PSRS AIM. Krievu valodas mācīšana un attieksme pret krievu studentiem arī no pašu krievu studentu puses tika arvien vairāk politizēta.

LVU oficiālā dokumentācija parasti neuzrāda nesekmīgo studentu skaitu, bet atskaitēs nereti norāda, ka beiguši visi, kuri iestājušies, vai vēl pat pabeiguši vairāk, nekā iestājušies, t. i., pārpildījuši plānu. To panāca, pēdējā kursa neklātniekus ieskaitot klātienē un uzdodot par klātniekiem. Taču patiesībā stāvoklis bija citāds. To rāda *26. tabula*, kura publicēta grāmatā "LVU sešdesmit gadi", – protams, bez procentiem, taču pēc to izrēķināšanas redzams, ka laikā no 1945. līdz 1978. gadam LVU vidējais sekmības līmenis bijis 55,83 %. LVU beidzis tikai nedaudz vairāk nekā katrs otrs students, kurš iestājies. Vakara nodaļā sekmības procents ir bijis 37,36 %. Tātad LVU beidzis nedaudz vairāk nekā katrs trešais students. Blakus ģimenes un darba apstākļiem (sevišķi neklātienē un vakarniekos) studentu nesekmību veicināja arī daudzu garīgā nespēja paciest kompartijas marksistiski ļeņinisko inkvizīciju. Protams, bija arī apdāvinātības trūkums specialitātē un citi cēloņi.

Par vienu no lielākajiem LVU sasniegumiem padomju propaganda uzskatīja studentu skaita pieaugumu un speciālistu skaita sagatavošanas palielināšanu.

27. tabulā redzam, ka absolventu skaits vidēji gadā no 400 studentiem 1919.–1940. gadā bija palielinājies uz 496 laikā līdz 1959. gadam. Ja atskaita tehniskās fakultātes, palielināšanās bija ievērojama, taču ne tik grandioza, kādu to iztēloja žurnālisti.

419 LU arhīvs. Rektora rīkojumi 1952.–1960.g., 11.apr., 15.l., 2.lp.
420 LVA PA. 101.f., 16.apr., 1.-a l., 7.lp.

26. tabula

LVU studentu sekmība 1945.–1978. gadā[421]

Nr. p. k.	Iestājušies 1945. – 1978. gadā		Pabeiguši 1945. – 1978. gadā	Beigušo %
1.	Klātienē –	27 502	16 630	60,46
2.	Vakara –	6 996	2 614	37,36
3.	Neklātienē –	12 375	7 128	55,97
4.	Pavisam kopā –	47 233	26 372	55,83

27. tabula

RPI, LU un LVU absolventu skaits (līdz 1959. gada 1. janvārim)[422]

Nr. p. k.	Mācību iestāde	Gadi	Gadu kopskaits	Absolventu skaits	Vidēji gadā
1.	RPI	1862.–1919.	57	7 449	131
2.	LU	1919.–1940.	20	8 014	400
3.	LVU	1940./41. 1945.–1959.	15	7 454	496

Studentu skaits Latvijas PSR augstskolās no apmēram 10 000 studentu 1940. gadā bija samazinājies līdz 6 500 studentiem 1945. gadā un palielinājies līdz 14,5 tūkstošiem 1950. gadā un līdz 18 000 1957. gadā. 1945.–1972. gadā LVU beiguši 33 224 studenti.

LVU kompartijas komiteja un fakultāšu kompartijas organizācijas atkarībā no tā, vai students bija nacionāli, kompradoriski vai komunistiski noskaņots, izlēma viņa likteni pēc LVU beigšanas. Tā, piemēram, svešvalodu studentam Imantam Lācim par viņa nacionālistiskajiem uzskatiem kompartijas komiteja liedza strādāt skolā. Šo faktu Imantam Lācim bija paziņojis komunists Aldis Grūbe, kuram par kompartijas noslēpuma izpaušanu tika izteikts rājiens ar ierakstu personiskajā lietā.[423]

LVU beigušajiem studentiem, kuri bija saņēmuši valsts stipendiju, trīs gadus pēc studiju beigšanas bija jāstrādā sadales komisijas nozīmētajā darbavietā. LVU rektors prof. J. Jurgens 1961. gada 9. martā ziņoja LKP CK sekretāram A. Pelšem, ka vairāki studenti, neskatoties uz PSRS valdības 1948., 1954. un 1960. gada lēmumiem, neierodas strādāt sadales komisijas noteiktajās darba vietās.[424] LVU gatavoja augstākās izglītības speciālistus, turklāt vairāku fakultāšu beigušie absolventi ieguva skolotāja tiesības. Kaut arī no LVU beidzējiem ap 30 procentiem parasti aizgāja strādāt skolās, skolotāju trūka. 1977. gadā republikā trūka 240 skolotāju.[425]

421 Izskaitļots pēc: Я. Пориетис. 60-летие Латвийского государственного университета им. П. Стучки. – Рига, 1979. – 15.lpp.

422 Vēsturiska izziņa par Universitāti, sastādīta 1960.ģadā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 3.l., 41.lp.

423 LVA PA, 788.f., 1.apr., 42.l., 131.–132.lp.

424 LVA PA, 788.f., 1.apr., 43.l., 120.–121.lp.

425 LVA, 788.f., 1.apr., 71.lieta, 12.lp.

Neraugoties uz minētajām grūtībām, labākie mācībspēki kopumā, bet īpaši apdāvinātākajiem studentiem sniedza labu akadēmisko izglītību, sevišķi dabas un matemātikas zinātnēs, daļēji arī humanitārajās zinātnēs. LVU spēja ne tikai atjaunot, bet arī saglabāt un attīstīt akadēmiski izglītoto nācijas daļu.

8. PSRS militāro interešu izpausmes Universitātes mācību darbā

Līdz ar LVU darbības atjaunošanu 1944. gada rudenī augstskola tika iekļauta PSRS militārās mašinērijas redzeslokā. Jau 1944. gada oktobrī kā viena no pirmajām tika izveidota Specsagatavošanas [kara] katedra, kurā studentiem bija jāapgūst militārā apmācība. Demobilizētajiem sarkanarmiešiem, Krievijas un Vācijas kara dalībniekiem tika piešķirti atvieglojumi, iestājoties PSRS augstākajās mācību iestādēs. Jau 1944. gada 24. maijā Vissavienības Augstskolu lietu komiteja izdeva pavēli,[426] saskaņā ar kuru ievainojuma, slimības vai kontūzijas rezultātā demobilizētie sarkanarmieši tika atbrīvoti no mācību maksas un no maksas par sagatavošanas kursu apmeklēšanu. Pavēli, kas attiecās uz sarkanarmiešiem, kuri atgriezās mājās pēc Krievijas un Vācijas kara beigām, Vissavienības Augstskolu lietu komiteja izdeva 1945. gada 13. jūnijā.[427] Tā noteica, ka demobilizētie karavīri bija ieskaitāmi augstskolā ārpus konkursa, ja tie sekmīgi nokārtoja iestājeksāmenus. Šī priekšrocība turpmāk attiecās uz visiem PSRS pilsoņiem, kuri bija nolēmuši studēt pēc obligātā karadienesta PSRS bruņotajos spēkos. Bez iestājeksāmeniem Universitātē ieskaitīja tos demobilizētos sarkanarmiešus, kuriem vidusskolas beigšanas atestātā bija tikai teicamas atzīmes. 1945. gada 25. septembrī Vissavienības Augstskolu lietu komiteja izdeva vēl vienu pavēli,[428] kura attiecās uz t. s. otrās kārtas demobilizētajiem. Tajā noteikts, ka atvaļinātajiem karavīriem speciāli jānoorganizē papildu konsultācijas un nodarbības. Nepieciešamības gadījumā vajadzēja izveidot atsevišķas šīs kategorijas studentu grupas. Neskatoties uz priekšrocībām, kādas tika noteiktas bijušajiem sarkanarmiešiem, Latvijas augstskolās to skaits, sākoties 1945./46., t. i., pirmajam pēckara mācību gadam, nebija liels. Par to liecina LPSR izglītības tautas komisāra vietnieka ziņojums LPSR TKP priekšsēdētāja vietniekam,[429] kurā teikts, ka LPSR Izglītības tautas komisariātam pakļautajās mācību iestādēs mācās 43 studenti, kuri demobilizēti no Sarkanās Armijas. No tiem tikai 10 studenti mācās LVU.[430] Minētais dokuments nav datēts, bet lieta, kurā atradās šis dokuments, attiecas uz laika posmu no 1945. gada janvāra

426 О льготах для участников Отечественной войны при приеме в вузы и техникумы. 24 мая 1944 г. – LVA, 700.f., 7.apr., 1.l., 54.lp.

427 О льготах для участников Отечественной войны, поступающих в высшие учебные заведения и техникумы. Москва. Nr. 284. – LVA, 700.f., 7.apr., 1.l., 16.lp.

428 О мероприятиях по выполнению Указа Президиума Верховного Совета СССР от 25 сентября 1945 г. в отношении студентов и преподавательского состава демобилизуемых из Красной Армии. Москва. Nr. 499 . – LVA, 700.f., 7.apr., 1.l., 21.lp.

429 LPSR izglītības tautas komisāra ziņojums. Nr. 124. – LVA, 700.f., 7.apr., 4.l., 12.lp.

430 Turpat.

līdz novembrim, tātad jāsecina, ka tā bija tikai pirmā demobilizēto grupa. Domājams, ka 1945./46. m.g. gaitā šīs kategorijas studentu skaits palielinājās. Apgūstot pilnu militārās apmācības kursu Specsagatavošanas katedrā, Universitātes beidzējiem piešķīra pirmo PSRS armijas virsnieka pakāpi – jaunākais leitnants. 1949. gada novembrī Baltijas Kara apgabala štāba kadru daļas priekšnieks nosūtīja LVU rektoram vēstuli,[431] kurā ziņoja par virsnieka pakāpes piešķiršanu 10 Universitātes studentiem, kuri militāro sagatavošanu bija apguvuši 1948. gadā. Specsagatavošanas katedras mācībspēku štatā bija četras vietas: katedras priekšnieks, vietnieks, vecākais pasniedzējs un pasniedzējs. Algu likmes bija no 1300 līdz 1800 rbļ. mēnesī.[432] Specsagatavošanas katedra tika likvidēta 1961. gada 5. martā. Pavēli par katedras darba pārtraukšanu izdeva Baltijas Kara apgabala karaspēka pavēlnieks.[433] Militāro sagatavošanu Baltijas reģiona augstskolās atstāja tikai Kauņas Politehniskajā institūtā, Tallinas Politehniskajā institūtā, Rīgas Civilās aviācijas institūtā un Rīgas Specdienestu aviācijas skolā.[434] 1961. gada 14. martā katedras priekšnieks nosūtīja Baltijas kara apgabala štāba kadru daļas sarakstu ar pēdējiem LVU absolventiem, kuriem tika piešķirta virsnieka pakāpe.[435] Sarakstā bija 127 studentu uzvārdi. Specsagatavošanas katedras likvidēšana ietekmēja studentu kontingenta izmaiņas.

28. tabula

LU studentu kontingenta izmaiņas

Dienas nodaļa			
Mācību gads	Kopskaits	Sievietes	%
1960./61.	2449	1651	67,7
1961./62.	2325	1586	68,2
1962./63.	2289	1568	68,5
1963./64.	2398	1701	70,9
1964./65.	2485	1853	74,6

Protams, ka šeit būtu jārunā par vīriešu īpatsvara pakāpenisku samazināšanos.[436]

Studentu iesaukšana armijā radīja neapmierinātību Universitātes mācībspēku rindās. Tā, piemēram, Fizikas un matemātikas fakultātes doc. V. Fricbergs ar iesaukšanu armijā saistīja nesekmības palielināšanos fakultātē: no II kursa apmēram 90 studentiem armijā esot iesaukti 24; pussemestrī izsaukumi uz kara komisariātu,

431 Отдел кадров Прибалтийского военного округа 11 ноября 1949 г. ном. 02968. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 12.l., 1.lp.

432 Приложение ном. 1 к приказу министра высшего и среднего специального образования СССР от 22 декабря 1959 г. ном. 91-с. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 22.l., 22.lp.

433 Приказ командующего войсками ПРИБВО 13 февраля 1961 г. ном. 06281. – LVA, 1340.f., 1. a apr., 13. l., 1.lp.

434 Turpat.

435 LVA, 1340.f., 1.a apr., 13.l., 109.lp.

436 LVA, 1340 f., 10. apr., 47. l. 68. lpp.

medicīniskās pārbaudes slimnīcā utt. turpinājušies, rezultātā II kursa studentu nesekmība sasniedzot 70–80 procentus.[437] Iesaucamo skaits salīdzinoši nebija liels: 1963./64. m.g. PSRS bruņotajos spēkos tika iesaukti 108 studenti.[438] 1965. gadā militārā sagatavošana Universitātē tika atjaunota ar PSRS Ministru Padomes 1965. gada 15. marta lēmumu.[439] LPSR Ministru Padome izdeva rīkojumu,[440] kurš paredzēja uzsākt studentu militāro sagatavošanu Universitātē 1965. gadā, Rīgas Politehniskajā institūtā 1966. gadā un Rīgas Medicīnas institūtā 1968. gadā. Sākot ar 1965./66. m.g., augstāko mācību iestāžu dienas, vakara un neklātienes studenti uz mācību laiku bija atbrīvoti no iesaukšanas aktīvajā karadienestā. Tiem studentiem, kuri savā mācību iestādē neapguva militārās sagatavošanas kursu, pēc mācību beigšanas bija vienu gadu jādien PSRS bruņotajos spēkos parasto divu gadu vietā. Jāsecina, ka Maskavā uzskati mainījās. Tagad atšķirībā no 1961.gada radās nepieciešamība pēc attiecīgu nozaru rezerves speciālistiem militārā kompleksa apkalpošanai. Pirmām kārtām tas attiecās uz inženiertehniskajām specialitātēm, kuras saistītas ar autonomajām vadības sistēmām, ballistisko raķešu izmēģinājumu un palaišanas elektroiekārtām.[441] LVU minētajām nozarēm atbilda Fizikas un matemātikas fakultātes studenti. Starp citu, pēc 1965. gada valdības lēmuma pieņemšanas studējošo vīriešu īpatsvars Fizikas un matemātikas fakultātē kļuva par vislielāko Universitātē.[442]

29. tabula

Fizikas un matemātikas fakultāte studentu skaits

Dienas nodaļa			
Mācību gads	Kopskaits	Sievietes	%
1965./66.	681	365	53,6
1966./67.	871	417	47,9
1967./68.	980	447	45,6
1968./69.	922	412	44,7
1969./70.	889	350	39,4

Kopējais vīriešu studentu īpatsvars dienas nodaļā Universitātē arī palielinājās.[443]

Minēto specialitāšu studenti bija atbrīvoti arī no mācību nometnēm Padomju armijas karaspēka daļās. LVU Fizikas un matemātikas fakultātes militārās katedras beidzēji atbilda īpašajam statusam, ko noteica PSRS valdība. Par to liecina militārās sagatavošanas profils, kuru fakultātes absolventiem piešķīra PSRS Augstākās un

437 P. Stučkas LVU Padomes 1963.g. 25.februāra sēde. – LVA, 1340.f., 10.apr., 40.l., 148.lp.
438 P. Stučkas LVU Padomes 1964.g. 28.septembra sēde. – LVA, 1340.f., 10.apr., 47.l., 68.lp.
439 Lēmums Nr. 177-58. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 22.l., 1.lp.
440 Lēmums Nr. 271-22. 22.maijā 1965.g. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 22.l., 1.lp.
441 Приложение к пункту 2 положения о военной и военноморской подготовке студентов учебных заведений 12 октября 1965 г. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 22.l., 11.lp.
442 Turpat.
443 LVA, 1340. f., 1.a. apr., 70. l., 56. lp.

30. tabula

Studenšu skaita īpatsvara samazināšanās

Dienas nodaļa			
Mācību gads	St. skaits	Sievietes	%
1965./66.	2651	2016	76,0
1966./67.	3249	2302	70,9
1967./68.	3637	2472	68,0
1968./69.	3788	2609	68,9
1969./70.	3895	2445	62,8

vidējās speciālās izglītības ministrs: proti, Fizikas un matemātikas fakultātes absolventi kļuva par rezerves līnijceltniecības vada komandieriem. Pārējo fakultāšu militāro katedru beidzēji varēja būt strēlnieku vada komandieri, t. i., parasta sauszemes kājnieku vada komandieri. Militārās apmācības organizēšana Universitātē 1965. gadā nodrošināja pilnvērtīgu studiju procesu iesaukuma vecumu sasniegušajiem jauniešiem. Tā tas turpinājās līdz 1982. gadam, kad saskaņā ar PSRS bruņoto spēku ģenerālštāba rīkojumu tie jaunieši, kuri iestājās augstskolā 1982. gadā, bija pakļauti iesaukšanai obligātajā karadienestā 1983. gada pavasarī, t. i., pēc pirmā kursa beigšanas.[444] Rezultātā viena mācību gada laikā vīriešu īpatsvars Universitātes dienas nodaļā uzreiz samazinājās par četriem procentiem.[445]

31. tabula

Studentu īpatsvara samazināšanās

Māc. gads	Kopskaits	Sievietes	%
1982./83.	5405	3890	72,0
1983./84.	5524	4202	76,1

Militārās sagatavošanas katedra Universitātē tika likvidēta 1991. gada janvārī.[446] Militārās sagatavošanas pastāvēšanas laikā Universitātē tika sagatavoti 6723 PSRS Bruņoto spēku rezerves virsnieki,[447] t. i., apmēram 27 % no visiem pēckara Universitātes dienas nodaļas absolventiem (līdz 1990. gadam). Viena no PSRS militāristu interešu sfērām Universitātē bija arī kara rūpniecībai svarīgu zinātnisku darbu izstrādāšana. Šajā procesā tika iekļauti talantīgākie Universitātes studenti. Jau 1963. gadā Fizikas un matemātikas fakultātē aizstāvēja trīs "slepenos" diplomdarbus.[448] Turpmākajos gados šādas kategorijas studentu diplomdarbu aizstāvēšanai rīkojumu deva LPSR augstākās un vidējās speciālās izglītības ministrs. Tā, piemēram, 1977. gada 8. jūnijā

444 LPSR Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministrijas vēstule Universitātei. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 70.l., 56.lp.

445 Turpat.

446 Rektora pavēle Nr. 246-v no 1990.g. 22.novembra. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 113.l., 26.lp.

447 Акт всесторонней проверки военной кафедры ЛГУ. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 113.l., 3.lp.

448 Министерство просвещения ЛССР. – 700.f.,4.b apr., 2.l, 17.lp.

Fizikas un matemātikas fakultātes studenti lekcijā.
Lekciju vispārīgajā fizikā lasa doc. L. Jansons. 1953. g.

slēgta valsts eksāmenu komisija tika noteikta Ķīmijas fakultātes studenta M. Lakenbaha diplomdarba aizstāvēšanai. Komisiju vadīja LPSR ZA Teorētiskās ķīmijas institūta direktora vietnieks T. Millers.[449] Studentu zinātniskā darba veicināšanai militārajā jomā nodibināja pat ikgadēju Ļeņina komjaunatnes prēmiju. Tā tika piešķirta darbam, kurš "... dod ievērojamu ieguldījumu mūsu valsts aizsardzībā".[450] Darbu izvirzīšana, noformēšana un izskatīšana notika pēc kārtības, ko noteica VĻKJS CK birojs.[451] Prēmijai izvirzītos darbus savukārt izskatīja PSRS Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministrijas 1.nodaļa.[452] PSRS militārās iestādes ne vien gatavoja rezerves kadrus savam militārajam kompleksam, bet arī izmantoja savās interesēs talantīgāko Universitātes audzēkņu intelektuālo potenciālu.

9. Absolventi

Universitātes primārā funkcija bija sagatavot nepieciešamos speciālistus ar augstāko izglītību. Speciālistu skaits ar augstāko izglītību no 38,4 % 1941. gada 1. janvārī palielinājās līdz 40,9 % 1959. gada 1. janvārī no jauniešu skaita ar augstāko un

449 LPSR Augstākās un vidējās speciālās ministrijas pavēle Nr. 5/4 1977.g. 27.maijā. – LVA, 1340.,f., 1.a apr., 57.l., 9.lp.
450 LPSR Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministrija. – LVA, 1340.f., 1.a apr., 52.l., 11.lp.
451 Turpat.
452 Turpat.

Mehānikas fakultātes metālgriešanas mašīnu laboratorijā. 1950. gadi

vidējo speciālo izglītību.[453] Šis pieaugums nebija tik liels, kā lielījās tā laika propagandisti. Līdz 1958. gadam, kad LVU tika pievienots Rīgas Pedagoģiskais institūts, sagatavoto speciālistu profils bija samērā daudzpusīgs. Pirmajos četros pēckara mācību gados visvairāk absolventu bija Medicīnas fakultātē. Noslēdzoties 1948./49. m.g., no 246[454] Universitātes absolventiem 111[455] (45,1 %) bija mediķi. Pēc Medicīnas fakultātes atdalīšanās no LVU 1950. gadā dienas nodaļā procentuāli visvairāk speciālistu bija sagatavots tehniskajās fakultātēs – Mehānikas un Inženierceltniecības fakultātēs.[456] Domājams, ka periodā līdz Rīgas Pedagoģiskā institūta pievienošanai Universitātes dienas nodaļas absolventu sadale nebija izteikti orientēta uz vispārizglītošajām skolām, savukārt Universitātes Neklātienes nodaļā 1950./51. mācību gadā vairāk nekā 50 % studentu jau bija skolotāji,[457] jo īpaši tas attiecās uz Filoloģijas fakultāti (75 % skolotāju).[458] Vakara nodaļā līdz 1956./57. m. g. dominēja tehniskās specialitātes.[459]

453 Augstākā un vidējā speciālā izglītība Latvijas PSR. Statistisko datu krājums. – Rīga, 1964. – 25. lpp.

454 Отчет высшего учебного заведения на начало 1948/49 уч.г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 141.l., 7. lp. o. p.

455 Turpat.

456 1951.g. no 622 studentiem 185 (29,7 %) bija Mehānikas un Inženierceltniecības fakultātes absolventi. 1957. gadā attiecīgi no 496 absolventiem šīs specialitātes pārstāvēja 164 (33,1 %) cilvēki.

457 Протокол ном. 18 заседания Совета ЛГУ от 26 марта 1951 г. –LVA, 1340.f., 10.apr., 18.l., 102. lp. o. p.

458 Turpat. – 104.lp.

459 No 1950./51.līdz 1956./57. m.g. vakara apmācība notika Mehānikas un Inženierceltniecības fakultātēs.

Pēc Rīgas Pedagoģiskā institūta pievienošanas LVU, kā arī pēc patstāvīgas Pedagoģijas un psiholoģijas katedras izveidošanas 1958. gadā,[460] pastiprinājās tendence novirzīt Universitātes absolventus pedagoģiskajā darbā. Tas nozīmēja, ka, sākot ar 1959. gadu, vairums Universitātes beidzēju tika nosūtīti LPSR Izglītības ministrijas rīcībā. 1960. gadā 61 %[461] no LVU absolventiem tika norīkoti darbā par skolotājiem vispārizglītojošajās skolās, 1961.gadā – attiecīgi 56 %,[462] bet 1962. gadā – 79 %.[463] Vairums LVU dienas nodaļas absolventu, kuri tika nosūtīti uz skolām, bija Vēstures un filoloģijas fakultātes beidzēji. LVU mācību daļas prorektors doc. V. Millers 1962. gadā Universitātes Padomes sēdē norādīja, ka Vēstures un filoloģijas fakultātes audzēkņi gandrīz simtprocentīgi tiek nozīmēti darbā skolās,[464] bet tuvākajos gados Universitāte LPSR Izglītības ministrijai dos līdz 80 % absolventu.[465] Dienas nodaļas absolventi nelabprāt pieņēma sadales noteikumus. Ne visi jaunie speciālisti bija gatavi doties darbā, ko tiem noteica valsts sadale. Dažbrīd izraudzītā darba vieta bija nomaļa lauku skoliņa, kura jaunajam speciālistam nebija gatava radīt normālus dzīves apstākļus. Daudzi LVU absolventi mēģināja izvairīties no ierādītajām darba vietām. Katru gadu LVU Padomes sēdēs tās locekļi atzīmēja Universitātes absolventu nevēlēšanos strādāt skolās. No 260 LVU absolventiem, kuri bija norīkoti darbam skolās 1960. gadā, savās darba vietās nebija ieradušies 19[466] (7,3 %) cilvēki. Ar laiku šim procentam bija tendence palielināties: 1968. gadā no 121 (46,9 %) dienas nodaļas absolventiem ar norīkojumu uz skolām 31[467] (25,6 %) ignorēja sadales lēmumu, 1969. gadā attiecīgi no 86 (22,5 %) tādu bija 26[468] (30,2 %). Kā redzams, ar gadiem samazinājās norīkojumu skaits skolotāju darbam, savukārt palielinājās to absolventu procents, kuri izvairījās strādāt skolā. Jāmin arī 1948. gada 29. maijā pieņemtais PSRS Ministru Padomes rīkojums,[469] kurš noteica jaunajiem speciālistiem obligāti un laikus ierasties nozīmētajās darba vietās un atstrādāt tajās trīs gadus. Pie tam jāatzīmē, ka par izvairīšanos no noteiktās darbavietas vainīgais saskaņā ar minēto rīkojumu bija kriminālī sodāms. Tomēr nav ziņu, ka no Universitātes absolventiem kāds būtu tādā veidā cietis. Visdrīzāk 1948. gada rīkojums tika pieņemts, izpildot īpašos tā saucamās Vissavienības sadales noteikumus. Šī sadale 40. gadu beigās un 50. gadu pirmajā pusē skāra Universitāti beigušos inženierus, mehāniķus un ģeologus, no kuriem daudzi tika nosūtīti darbā ārpus Latvijas. Viss iepriekš teiktais ir attiecināms uz dienas nodaļu. Neklātienes un vakara izglītības apmācība pārsvarā bija valsts uzņēmumos nodarbināto apmācības forma. Līdz ar to diskusijas par valsts sadali LVU Padomes sēdēs bija attiecināmas tikai uz dienas nodaļas absolventiem. Saprotama LVU orientācija pedagoģisko kadru sagatavošanā. Tā bija viena no PSRS Augstākās un vidējās speciālās

460 Stradiņš J. LU svarīgāko notikumu hronika. – 79.lp.
461 LVU sēde 1962.g. 24.decembrī. Doc. V. Millera ziņojums. – LVA, 1340.f., 10.apr., 39.l., 299.lp.
462 Turpat.
463 Turpat.
464 Turpat.
465 Turpat.
466 LVU Padomes sēde 1960.g. 21.novembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 32.l., 218.lp.
467 LVU Padomes sēde 1970.g. 26.janvārī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 108.l., 83.lp.
468 Turpat.
469 Lēmums Nr. 1840. – LVA, 700.f., 4.apr., 2.l., 5.lp.

izglītības ministrijas vadlīnijām. Atsauksmes šajā laika posmā (līdz 60. gadu beigām) par LVU sagatavotajiem vidusskolu pedagogiem nebija labas. LPSR Izglītības ministra vietniece A. Liepiņa LVU Padomes sēdē 1970. gada 26. janvārī norādīja, ka "Universitāti beigušie speciālisti atšķiras uz slikto pusi, salīdzinot ar LPSR pedagoģisko institūtu beidzējiem".[470] Tas arī bija saprotams, jo LVU apgūstamo programmu un specializāciju apgūšanā 60. gados pedagoģiskās disciplīnas nebija prioritāras. Padziļināta pedagoģijas un psiholoģijas apgūšana LVU sākās tikai 1973./74. mācību gadā – sākumā ar trešo kursu.[471]

PSRS augstskolu absolventu nozīme

Tajā pašā laikā absolventu sadalījums skolām 70. gados manāmi samazinājās salīdzinājumā ar 60. gadu beigām. Ja 1968. gadā no 277[472] absolventiem uz skolu norīkoja 121[473] (43,7 %), tad 1977. gadā no 694[474] absolventiem attiecīgi uz skolām nosūtīja 187 (26,9 %)[475] cilvēkus. No visām LPSR augstskolām 1977. gadā LVU devums Izglītības ministrijai bija 32,6 %[476] speciālistu ar augstāko izglītību. Tātad 70. gadu beigās apmēram viena trešā daļa jauno pedagogu tika sagatavota LVU. No 1976. līdz 1980. gadam uz skolām tika nosūtīti 907[477] (24,1 %) LVU absolventi. 1982. gadā Universitātē atvēra Pedagoģijas fakultāti. Zīmīgi, ka tas notika pirms tam, kad 1985. gada 19. jūlijā iznāca PSRS Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministrijas instrukcija par pedagoģisko (nodaļu) fakultāšu organizēšanu PSRS universitātēs.[478] Bez tam 1985. gada 25. martā Universitātes Padome pieņēma lēmumu par Pedagoģijas nodaļas izveidošanu LVU.[479] Tās uzdevums bija koordinēt skolotāju sagatavošanu Universitātē. Skolotājus tagad gatavoja pēc atsevišķiem mācību plāniem, kuri paredzēja pastiprināt pedagoģiskā cikla disciplīnu apgūšanu un nepārtrauktu pedagoģisko praksi. Sākot ar 1985./86. mācību gadu tika paredzēta atsevišķa studentu uzņemšana pedagoģiskajās nodaļās. Šīs nodaļas bija jāatver Bioloģijas, Ģeogrāfijas, Vēstures un filozofijas,

470 LVU Padomes sēde 1970.g. 26.janvārī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 108.l., 83.lp.
471 Universitātes studentu pedagoģiskās un psiholoģiskās sagatavošanas uzlabošanas plāns (1973.–1975.g.). LVU Padomes sēde 1973.g. 26.martā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 120.l., 230.lp.
472 Отчет высшего учебного заведения на начало 1968/69 уч.г. LVA, 1340.f., 12.apr., 306.l., 4.lp.
473 LVU Padomes sēde 1970.g. 26.janvārī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 108.l., 83.lp.
474 Отчет высшего учебного заведения на начало 1977/78 уч.г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 309.l., 7. –9.lp.
475 LVU Padomes sēde 1978.g. 29.maijā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 136.l., 131.lp.
476 Turpat.
477 LVU Padomes sēde 1984.g. 25.jūnijā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 178.l., 184.lp.
478 Инструктивное письмо Министерства высшего и среднего специального образования СССР от 19 июля 1985 г. – Бюллетень Министерства высшего и среднего специального образования СССР. – 1985 г.– Ном. 7.– 18.lpp.
479 О создании педагогического отделения. – LVA, 1340.f., 10.apr., 181.l., 128.lp.

Filoloģijas, Fizikas un matemātikas, Ķīmijas un Svešvalodu fakultātes dienas un neklātienes nodaļās. LVU Pedagoģijas nodaļa organizatoriski apvienoja minētajās fakultātēs Pedagoģijas fakultāti, Tautas izglītības organizatoru sagatavošanas un kvalifikācijas celšanas fakultāti un Pedagoģijas un psiholoģijas katedru.[480] Pedagogu sagatavošana 80. gados kļuva par vienu no svarīgākajām PSRS universitāšu funkcijām. Par to liecina arī stipendiju izmaksas, kuras, sākot ar 1986. gadu, pedagoģijas (nodaļu) fakultāšu studentiem tika palielinātas par 10 rbļ. mēnesī.[481] Lai gan nodibināja Pedagoģijas fakultāti, 80. gados sagatavoto skolotāju īpatsvars salīdzinājumā ar 70. gadiem nedaudz samazinājās. No 1981. līdz 1984. gadam no 3690[482] Universitātes dienas nodaļas absolventiem 860[483] (23,3 %) bija norīkoti uz skolām. 80. gadu beigās LVU beidza jau aptuveni 20 % topošo skolotāju.[484] Bez Izglītības ministrijas Universitāte ar saviem absolventiem nodrošināja arī daudzas citas nozares. Te var minēt LPSR Valsts statistikas komiteju, LPSR Agrorūpniecības komiteju, Celtniecības ministriju, LPSR Arhīvu pārvaldi, VEF, Aizsardzības ministriju utt. Ik gadus jaunie speciālisti tika atstāti arī darbam Universitātē. 70. gadu beigās Universitātes vadībai nācās saskarties ar zināmām grūtībām studentu sadalē. Tā, piemēram, noslēdzoties 1974./75. mācību gadam, radās sarežģījumi ar Svešvalodu fakultātes franču valodas specialitātes absolventiem. Netika darbā nozīmēti apmēram 30 krievu plūsmas filologi. Tos atteicās pieņemt Grāmatu palāta un bibliotēkas, kur varēja strādāt tikai latviešu valodas pratēji.[485] Šīs problēmas ar laiku pieauga. 1981. gadā no 888 absolventiem tika nozīmēti tikai 732.[486] Daudzas ministrijas un organizācijas atteicās no Universitātes absolventiem vakanto vietu un nepieciešamās apdzīvojamās platības trūkuma dēļ. Tādējādi 70./80. gadu mijā parādījās pirmie simptomi, kas norādīja uz zināmu speciālistu "pārprodukciju". Universitātes vadība bija spiesta meklēt ceļus, kā risināt šo draudīgo situāciju. Tika izveidota t.s. mērķsagatavošanas programma. Saskaņā ar to no 1984. līdz 1988. gadam tika noslēgti 17 līgumi ar ministrijām, ražošanas apvienībām u. c. organizācijām par speciālistu sagatavošanu.[487] Līgumi paredzēja, ka no 1988. līdz 1995. gadam ir jāsagatavo 748 speciālisti.[488] Vienlaikus ar līgumu noslēgšanu vairākos uzņēmumos un iestādēs bija izveidotas profilējošo katedru filiāles. Tā, piemēram, PSRS vēstures katedras filiāle tika organizēta LPSR Centrālajā Valsts Vēstures arhīvā,[489] Organiskās ķīmijas katedras filiāle tika izveidota

480 О создании педагогического отделения. – LVA, 1340.f., 10.apr., 181.l., 129.lp.

481 Приказ Министерства высшего и среднего специального образования СССР от 7 апреля 1986 г., Ном. 224. - Бюллетень Министерства высшего и среднего специального образования СССР. - 1986. – Ном. 7. – 37.lpp.

482 Распределение студентов по курсам и специальностям на 1 октября 1981, 1982, 1983, 1984 г. – LVA, 1340.f., 12.apr., 322., 323., 324., 399.l.

483 LVU Padomes sēde 1984.g. 25.jūnijā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 178.l., 184.lp.

484 LVU Padomes sēde 1988.g. 30.maijā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 194.l., 95.lp.

485 LVU Padomes sēde 1976.g. 26.aprīlī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 130.lieta, 250.lp.

486 LVU Padomes sēde 1982.g. 22.februārī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 158.l., 115.lp.

487 Par jauno speciālistu mērķsagatavošanas pilnveidošanu. LVU Padomes sēde 1988.g. 25.aprīlī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 194.l., 11.lp.

488 Turpat.

489 LVU Padomes lēmums 1986.g. 30.jūnijā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 186.l., 15.lp.

uz LPSR ZA Organiskās sintēzes institūta bāzes,[490] Statistikas un demogrāfijas katedra izveidoja savu filiāli LPSR Centrālajā statistikas pārvaldē,[491] LPSR Prokuratūrā noorganizēja Krimināltiesību, kriminālprocesa un kriminālistikas katedras filiāli,[492] bet Finansu un kredīta katedras filiāli atvēra PSRS Valsts bankas Maskavas nodaļā[493] utt. Noslēgtajos līgumos bija paredzēta samaksa Universitātei par sagatavotajiem speciālistiem, kā arī dažāda veida saimnieciska palīdzība.[494] Tomēr mērķsagatavošanas līgumi tikai daļēji atrisināja sadales problēmas. Vēlamo 50 % vietā no kopējā studentu skaita mērķsagatavošana aptvēra tikai 13 % studentu.[495] 1988. gadā no 619 dienas nodaļas absolventiem mērķsagatavošanas līgumi bija tikai ar 140[496] (22,6 %) Universitātes beidzējiem. Jāsecina, ka 80. gadu beigās Universitātes vadībai bija jāsaskaras ar nopietnām problēmām absolventu sadalē. Faktiski jau toreiz augstāko izglītību apliecinoša diploma iegūšana negarantēja Universitātes absolventam labu darba vietu. Būtībā 80. gadu nogalē Universitātei nebija perspektīvas, zinātniski pamatotas speciālistu sagatavošanas programmas atbilstoši jaunai speciālistu nomenklatūrai un tautas saimniecības struktūrai.[497] Runājot par absolventu kopējo skaitu laika posmā no 1945. līdz 1990. gadam, redzam ka Universitātes dienas nodaļu pabeidza vairāk nekā 26 000 speciālistu, neklātienē tika sagatavots pāri 12 000 speciālistu un vakara nodaļā vairāk par 6 000 speciālistu.[498] Tādējādi apskatāmajā laika posmā Universitāte sagatavoja apmēram 45 000 speciālistu ar augstāko izglītību. Visiem Universitātes absolventiem pēc kompartijas ieceres, kā redzēsim VII nodaļā, bija jābūt kompartijas biedriem vai vismaz komjauniešiem. Absolventi bez biedra kartes tika uzskatīti par brāķi. Taču arī ar administratīviem pasākumiem šo "brāķi" Universitātei pilnīgi novērst neizdevās.

Varam secināt, ka Universitātes studenti bija pakļauti lielam politiskajam, ideoloģiskajam un ekonomiskajam spiedienam, ko veica totalitārā okupācijas vara. Taču okupācijas gados Universitāti beidza apmēram 45 000 absolventu. Viņu devumu Latvijas kultūrai, izglītībai, zinātnei, saimniecībai, pārvaldei, protams, noteica ne tikai studiju dziļums vai seklums, bet arī viņu personiskā apdāvinātība vai neapdāvinātība. Rezultātā ar pilnu pārliecību jāatzīst, ka LVU kā Latvijas PSR galvenā un lielākā augstskola arī okupācijas gados objektīvi bija Latvijas un latviešu tautas kultūras uzturētāja. Rezultātā okupācijas vara – ar retiem izņēmumiem – faktiski nesasniedza savu mērķi: sagatavot Universitātē "idejiski pārliecinātus" kadrus ar augstāko izglītību.

490 LVU Padomes lēmums 1986.g. 29.septembrī – LVA, 1340.f., 10.apr., 187.l. , 96.lp.
491 LVU Padomes lēmums 1986.g. 24.septembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 188.l. , 79.lp.
492 LVU Padomes lēmums 1986.g. 29.decembrī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 188.l. , 182.lp.
493 Turpat. – 185.lp.
494 Par jaunu speciālistu mērķsagatavošanas pilnveidošanu. LVU Padomes sēde 1988.g. 25.aprīlī. – LVA, 1340.f., 10.apr., 194.l. , 11.lp.
495 Turpat.
496 Turpat.
497 Turpat. – 13.lp.
498 Dati sagatavoti, balstoties uz LVA 1340.fonda 12.un 14.aprakstiem, kā arī dokumentu: Латвийский госуниверситет к 50-летию октября. – LVA, 1340.f., 10.apr., 100.l., 91.lp.

* *
*

Okupācijas gados Latvijas Valsts universitāti ir beiguši ap četrdesmit tūkstoši absolventu. Daudzi LVU absolventi turpina strādāt Universitātē.

Pēc Otrā pasaules kara Universitātē jau ir izveidojušās zinātnieku dzimtas. Šajā ziņā bagātākās ir eksaktās un dabas zinātnes. Pēctecību zinātnes un pedagoģiskā darbā ir saglabājusi Fizikas un matemātikas fakultāte, kurā pazīstamākā ir profesora Ludviga Jansona (1909–1958) dzimta. Fiziķe bija arī viņa dzīvesbiedre Anna Jansone (1908–1987). Abi dēli – Māris Jansons (1936–1997) un Jānis Jansons savu zinātnisko un pedagoģisko darbu ir veltījuši Universitātei. Bioloģijas fakultāte pamatoti var lepoties ar vairākām zinātnieku un mācībspēku dzimtām. Profesors Rihards Kondratovičs savu mūža zinātnisko darbu ir ieguldījis rododendru selekcijā un audzēšanā. Profesoru radošajā darbā atbalsta viņa dzīvesbiedre bioloģe Skaidrīte Kondratoviča, un vecāku iesākto zinātnisko darbu sekmīgi turpina dēls asociētais profesors Uldis Kondratovičs. Bioloģijas zinātnei savu darbu veltījuši profesors Gunārs Andrušaitis un viņa dzīvesbiedre Rūta Andrušaite, vecāku gaitās iet dēls Andris Andrušaitis – LU Hidroekoloģijas institūta direktors. Biologs profesors Indriķis Muižnieks ir Bioloģijas fakultātes dekāns, biologs docents Alfons Piterāns audzina jauno biologu paaudzi, bet viņa dēls Andris Piterāns ir pievērsies dabaszinātņu vēstures saglabāšanai. Asociētais profesors Jānis Priednieks ir Zooloģijas un ģenētikas katedras vadītājs.

Fizikas zinātnei savas plašās zināšanas atdod profesors Mārcis Auziņš, vienlaikus veicot arī LU Senāta priekšsēdētāja pienākumus. Fizikas un matemātikas fakultātes dekāns un LU Finansu budžeta komisijas priekšsēdētājs ir docents Ojārs Judrups. Habilitētais fizikas doktors profesors Juris Zaķis ir pirmais pēckara gados likumīgi ievēlētais Latvijas Universitātes rektors. Optometrijas speciālists habilitētais fizikas doktors Ivars Lācis ir Latvijas Universitātes zinātņu prorektors. Fiziķis ir arī LU direktors Atis Peičs.

Latvijas Valsts universitāti beidzis habilitētais ķīmijas doktors un izcilais zinātnes vēstures speciālists Jānis Stradiņš.

Astronomu vidu pazīstami ir LVU absolventi Arturs Balklavs-Grīnhofs – Astronomijas institūta direktors un Ilgonis Vilks – pedagogs un vairāku mācību grāmatu autors. LVU absolvents profesors Agnis Andžāns vada neklātienes matemātikas skolu, piesaistot jaunatni nopietnajai matemātikas zinātnei. Par pedagoģisko un zinātnisko darbu profesors A. Andžāns apbalvots ar Triju zvaigžņu ordeni. Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultāti vada vides zinātnes speciālists ķīmiķis profesors Māris Kļaviņš.

Jaunā paaudze ir ienākusi arī ekonomikas zinātnē. Ekonomikas fakultātes absolvents, statistikas un demogrāfisko pētījumu speciālists profesors Juris Krūmiņš ir Latvijas Universitātes mācību prorektors un Latvijas Augstskolu profesoru asociācijas prezidents. Zinātnisko un pedagoģisko darbu ekonomikas jomā veic profesors Pēteris Zvidriņš; profesore Žanete Ilmete ir LU Pašvaldību un projektu vadības centra direktore.

LU mācību prorektors Juris Krūmiņš, LU rektors Juris Zaķis,
LU zinātņu prorektors Ivars Lācis

LU direktors
Atis Peičs

Profesori R. Kondratovičs un U. Kondratovičs LU Botānskajā dārzā. 1995. g.

Andrušaitu ģimene. No kreisās sēž: R. Andrušaite-Pilsētnieks,
prof. G. Andrušaitis, stāv – Dr. biol. A. Andrušaitis un I. Andrušaite. 1990. gadi

Vēsturnieku paaudze padomju okupācijas gados veidojās sarežģīti, tomēr tā saglabāja vēsturnieku labākās tradīcijas. Nopietni vēstures pētnieki ir habilitētie vēstures doktori profesors Valdis Bērziņš, profesors Andris Caune, profesors Inesis Feldmanis, profesors Ēvalds Mugurēvičs, profesors Aivars Stranga, profesors Alberts Varslavāns, profesors Andrejs Vasks.

Filoloģijas fakultātes absolventi vienmēr ir tiekušies saglabāt un attīstīt nacionālās kultūras vērtības, sargāt, kopt un mācīt cienīt latviešu valodu. Latviešu valodas izpētei daudzus gadus veltījuši profesore Marta Rudzīte (1924–1996), profesors Arturs Ozols (1912–1964), docente Dzintra Paegle, Filoloģijas fakultātes dekāne docente Dace Lūse, docente Tatjana Liguta.

Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidents Dr. habil. chem. akadēmiķis Jānis Stradiņš

Vairāki Latvijas Valsts universitātes absolventi strādā atbildīgā Latvijas valsts darbā. Guntis Ulmanis, Latvijas Valsts prezidents no 1993. līdz 1999. gadam, – Ekonomikas fakultātes 1963. gada absolvents. Pirmie Latvijas ministru prezidenti bijuši Latvijas Valsts universitātes absolventi Ivars Godmanis, Valdis Birkavs, Guntars Krasts.

Fizikas un matemātikas fakultātes absolvents Einārs Repše ir Latvijas Bankas prezidents kopš 1991. gada.

Latvijas Valsts universitātes absolventi bijuši aktīvi Latvijas nacionālās atdzimšanas kustības dalībnieki. Viņu vidū – žurnālists Dainis Īvāns, juristi – Romāns Apsītis, Ilmārs Bišers, Aivars Endziņš, Tālavs Jundzis, Andris Plotnieks. Latvijas Tautas frontes Universitātes nodaļu vadīja Andrejs Pantēļejevs. Var droši apgalvot, ka LU ir sagatavojusi katru otro politiskās elites pārstāvi – Saeimas deputātus, ministrus, pilsētu un lauku pašvaldību darbiniekus. Taču vēl nozīmīgākas ir tās garīgās vērtības, kuras LU ir spējusi sniegt saviem absolventiem un bez kurām nav iedomājama mūsu kultūras, ekonomikas un politikas attīstība.

VI

ZINĀTNISKAIS DARBS LVU (1944–1990)

1. Zinātniskā darba organizēšana

Universitātes zinātniskais darbs ir ne vien liecinājums par tās mācību korpusa augsto zinātnisko līmeni, bet arī akadēmisko studiju nodrošinājums un garantija augstskolas vietējam un starptautiskajam prestižam.

Runājot par LVU mācību korpusu IV nodaļā, nācām pie secinājuma, ka daļa LU zinātnieku, tuvojoties sarkanarmijai, 1944.–1945. gadā devās trimdā, bet daļa palikušo mācībspēku politisko represiju dēļ no darba Universitātē tika atbrīvoti.

Jaunā LVU mācību korpusa zinātniskās mazspējas rezultātā zinātniskais darbs patiesībā apsīka. Zinātniskā darba mazproduktivitātes cēlonis bija arī šī darba zemais organizatoriskais līmenis, pārlieku lielā birokrātija un citi apstākļi. LVU zinātne turpināja pastāvēt, tā sakot, "uz veco tauku rēķina". 1944./1945. mācību gadā LVU un tai pakļautās zinātniski pētnieciskās iestādes strādāja pie 108 problēmām,[1] kas bija sadalītas 332 tēmās. Tas nozīmēja, ka pie katras problēmas strādāja caurmērā trīs mācībspēki. To apliecināja LVU I zinātniskā konference 1945. gada jūlijā, kurā nolasīja 78 referātus. Dažās sēdēs piedalījās arī LK(b)P CK pārstāvji. Iespiešanā bija nodota prof. J. Endzelīna darba "Baltu filoloģija" daļa (6 autorloksnes) un LVU I zinātniskās sesijas īsi kopsavilkumi (6,26 autorloksnes).[2]

Viens no lielākajiem projektiem, kuru apstiprināja LKP CK 1948. gada 13.–16. janvāra biroja lēmums,[3] bija darbs par Latvijas ekonomisko un filozofisko domu. Par autoru kolektīva vadītāju apstiprināja prof. M. Kadeku. Līdz 1948. gada 1. martam bija jāizstrādā pētījuma projekts un jāiesniedz apstiprināšanai LK(b)P CK, bet darbs jāpabeidz līdz 1948. gada 1. decembrim. Šis projekts bija Maskavas toreizējās kampaņas atspulgs, lai gan lēmumu bija parakstījis J. Kalnbērziņš.

1 Četrās tehniskās fakultātēs – 32 problēmas, astoņās humanitārās fakultātēs – 42 problēmas, Medicīnas fakultātē – 34 problēmas.

2 LVA, 1340. f., 10. apr., 51. l., 23. lp.

3 LVA PA, 101. f., 7. apr., 33. l.

Prof. M. Kadeks nebija speciālists Latvijas ekonomiskās un sabiedriskās domas jautājumos. Bez tam nevienu monogrāfisku pētījumu, pat ar toreiz visvarenās LK(b)P CK atbalstu, gada laikā nebija iespējams sagatavot. Tā šis darbs arī netika sagatavots.

Jānis Zutis (1893–1962), LVU profesors

Vairākiem LVU humanitāro zinātņu mācībspēkiem tika uzdots izstrādāt pseidozinātniskas tēmas. Vēstures fakultātē J. Veinbergs strādāja pie tēmas "Padomju tautas morāli politiskā vienība", Briedes darba temats bija "Staļina darbi par valodniecību", bet S. Jefremovs un A. Fituņi gadiem ilgi it kā pētīja tēmu "Ļeņins un Staļins par dekabristiem".[4] Latvijas galvenais cenzors, t. s. *Glavlita* priekšnieks J. Jaundzems, bija LVU Marksisma–ļeņinisma katedras pasniedzējs. Viņa zinātniskā darba tēma bija "Preses brīvības ierobežošana buržuāziskajā Latvijā".[5] Ja var ticēt atskaitei par 1950./51. mācību gadu,[6] Universitātes humanitāro zinātņu mācībspēki ar pašu zinātnes prorektoru, juridisko zinātņu doktoru A. Stalgeviču galvenokārt strādāja pie t. s. staļiniskās tematikas. Prof. A. Stalgevičs pētīja problēmu "J. V. Staļina izstrādātā pabeigtā un pilnīgā sociālistiskās valsts mācība". Staļiniskā tematika vēsturē, ekonomikā, pat bioloģijā u. c. zinātnēs Universitātes atskaitē uzrakstīta uz kādām trijām mašīnraksta lappusēm.

Pēc pašas organizētās un veiktās "buržuāzisko speciālistu" politiskās "iztīrīšanas" no LVU mācībspēku rindām LVU kompartijas sapulce 1951. gada 2. janvārī, runājot par zinātniskā darba bēdīgo stāvokli LVU, savā lēmumā ierakstīja, ka "lielākajai profesoru un pasniedzēju daļai nav nepieciešamās kvalifikācijas".[7] Tāpēc izdotie zinātniskie darbi ir zemā līmenī. LVU kompartijas organizācija uzdeva zinātņu prorektoram prof. A. Stalgevičam radušos stāvokli novērst. Tas, protams, uzreiz nebija izdarāms.

Vāji virzījās uz priekšu jauno zinātnieku sagatavošana. "Lielākajā daļā Universitātes katedru un fakultāšu," rakstīts LVU kompartijas 1952. gada 1. oktobra slēgtās sapulces lēmumā, "gadiem netiek izpildīts zinātniskā darba plāns. .. Lielākajai daļai

4 LVA, 102. f., 7. apr., 157. l., 178.–180. lp.

5 Отчет о работе кафедры марксизма-ленинизма за 1947/48 учебный год. – LVA, 1340. f., 20. apr., 33. l., 8. lp.

6 LVA, 1340. f., 10. apr., 57. l., 48.–52. lp.

7 LVA PA, 788. f., 1. apr., 12. l., 158.–164. lp.

Alfreds Stalgevičs, LVU zinātņu prorektors no 1950. g. līdz 1952. g.

pasniedzēju nav ne zinātnisko grādu, ne zinātnisko nosaukumu."[8] Uzsvērts, ka tādu nav, piemēram, nevienam Fizikas un matemātikas fakultātes pasniedzējam–komunistam. Tāpēc LVU kompartijas komitejai drīzumā jāapspriež jautājums "Par komunistu zinātniskās kvalifikācijas paaugstināšanu".[9] Taču LVU komunistu slēgtā sapulce par Universitātes pamatuzdevumu atzina audzināt "Ļeņina-Staļina nemirstīgajai lietai uzticīgus" studentus.[10]

Latvijas zinātnes sadalījumu Zinātņu akadēmijas zinātnē un augstskolu zinātnē noteica zinātnes administrēšanas struktūra PSKP CK. PSKP CK Zinātnes un kultūras daļa bija nodibināta 1953. gadā, un sākumā tā pārzināja zinātnes un kultūras attīstību gan zinātņu akadēmijās, gan augstskolās. Tajā bija vairākas nodaļas: dabas un tehnisko zinātņu, filozofijas un tiesību zinātņu, ekonomikas un vēstures zinātņu, daiļliteratūras un mākslas. 1955. gadā Zinātnes un kultūras daļu sadalīja un izveidoja Augstskolas zinātnes un kultūras daļu un Zinātnes un kultūras daļu, kura administrēja Zinātņu akadēmijas zinātni un kultūru.[11] Tas negatīvi ietekmēja Universitātes zinātnisko darbu. Taču šis process turpinājās, un publikāciju skaits, kaut arī par ierobežotu tematiku, palielinājās.

1953.–1954. gadā bija publicēts ap 20 grāmatu un 320 rakstu.[12]

Zinātnisko darbu negatīvi ietekmēja arī tā neprasmīgā organizācija, kas, maskējoties ar pasākumiem it kā daudzo tēmu izstrādē, faktiski neveicināja nekādu zinātnisko darbu. LPSR ZA un LVU Republikāniskās zinātniskā darba koordinācijas komisijas priekšsēdētājs K. Strazdiņš 1956. gada 19. marta sēdē ziņoja, ka zinātniskajās iestādēs valdot pārāk liela daudztēmība. LVU Ekonomikas fakultātes mācībspēki strādājot vienlaikus pie 60 atsevišķām tēmām, Vēstures un filoloģijas fakultāte – pie 100, bet Izglītības ministrijas Skolu zinātniski pētnieciskais institūts vienlaikus pētot ap 200 tēmu.[13]

8 LVA PA, 788. f., 1. apr., 18. l., 39. lp.
9 Turpat. – 81.–92. lp.
10 Turpat. – 48. lp.
11 А. Д. Черпаев. Власть и историческая наука // Отечественные архивы. – Москва, 1992. – Н. 5. – С. 32.
12 LVA, 788. f., 1. apr., 25. l., 59. lp.
13 Pielikumi Universitātes sēžu protokoliem. 1955.–1956.g. – LVA, 1340. f., 10. apr., 27. l., 99. lp.

Georgs Libermanis, LVU docents. 1970. gadi

Pat pēc oficiālām Universitātes zinātniskā darba atskaitēm pēckara gados plānā paredzēto pabeigto pētniecisko tēmu skaits bija ļoti neliels. Vēl mazāk Universitātē veiktos pētījumus publicēja. LK(b)P CK un LVU rektorāts atzina zinātnisko darbu par neapmierinošu. Šādu stāvokli radīja veco zinātnieku atlaišana, prasības ievērot marksistiski ļeņiniskās metodes dogmas un jauno docētāju zemās zinātniskā potenciāla iespējas. Pastāvēja uzskats, ka "lielā zinātne" ir Zinātņu akadēmijas prioritāte, bet Universitātei jānodarbojas ar mazāk būtiskām problēmām. Tas veicināja Universitātes zinātniski pētnieciskās bāzes atpalikšanu no akadēmijas. Zinātniskā darba attīstību bremzēja arī tas, ka pēckara gados LU zinātniskos rakstus ("*Acta Universitatis Latviensis*") pārtrauca izdot. Vēl 1958. gada 4. jūnijā LVU kompartijas komiteja, apspriedusi jautājumu "Par zinātniskā darba stāvokli LVU", bija spiesta atzīt, ka zinātniskais darbs ir nepietiekams un zinātņu kandidātu un doktoru sagatavošana notiek neapmierinoši.[14] Tajā pašā laikā vajadzēja tikai parādīties nelielām patstāvīgas domāšanas iezīmēm, lai darbs tiktu nosodīts. Tā, piemēram, lai gan doc. G. Libermanis bija publicējis 22 zinātniskus darbus, par viņa grāmatu – "Jaunlatvieši"[15] – bija saņemta negatīva atsauksme no Maskavas. Taču LVU Padomē notikušās diskusijas rezultātā no 18 klātesošajiem Padomes locekļiem par ekonomikas zinātņu kandidāta grāda piešķiršanu doc. G. Libermanim balsoja 15, pret – divi, bet atturējās divi padomes locekļi.[16] G. Libermaņa grāmata radīja grandiozu diskusiju doktrineru un liberālo vēsturnieku vidū un ir uzskatāma par ievērojamāko sava laika notikumu. Kaut arī diskusija pēc LKP CK norādījuma beidza ar zinātnieku grupas samierinātājraksta publicēšanu, diskusija oficiāli noslēdzās ar doktrineru, bet faktiski – ar liberāļu uzvaru, taču būtībā tā nemaz netika pabeigta.

1945. gadā LVU atsāka gadskārtējās zinātniskās sesijas. Lai gan pastāvēja jūtami tematiski un ideoloģiski ierobežojumi, pirmajās zinātniskajās sesijās piedalījās pazīstami Latvijā palikušie zinātnieki, kuriem bija iestrādes un veikti jauni pētījumi. Lai gan ievadsēdēs parasti tika nolasīti politiski referāti, sesijas informēja Latvijas

14 LVA PA, 788. f., 1. apr., 33. l., 61.–62. lp.

15 G. Libermanis. Jaunlatvieši. No latviešu ekonomiskās domas vēstures. – Rīga, 1957.

16 Pielikumi LVU Padomes sēžu protokoliem, 1957.–1958.g. – LVA, 1340. f., 10. apr., 29. l., 231. un turpm. lpp.

zinātnisko domu par Universitātes zinātniskajiem sasniegumiem. Pirmās sešas zinātniskās sesijas notika Rīgā 1945. – 1949. gadā. Nodibinoties LPSR ZA un tai kļūstot par galveno zinātniski pētnieciskā darba centru Latvijā, kā arī vairākiem mācībspēkiem pārejot uz LPSR ZA, LVU zinātniskais potenciāls mazinājās. To mazināja arī minētā LVU mācībspēku "ģenerāltīrīšana" 1949.–1953. gadā. Pēc LVU rektora prof. J. Jurgena ierosmes ar 1949. gadu sākās plaša LVU zinātnisko sesiju organizēšana ārpus Rīgas. Tādējādi mazinājās to zinātniskā, bet "auga" kompartijas iecerētās zinātniskā darba propagandas ideoloģiskā nozīme.[17]

Sākot ar 50. gadu beigām, zinātniskās konferences dalījās Universitātes iekšējās konferencēs, republikas un Vissavienības konferencēs. Līdzās LVU mācībspēku zinātniskajām sesijām 50. gados sākās starpaugstskolu studentu zinātniskās sesijas un starpaugstskolu zinātniski metodiskās sesijas. Pirmajās students varēja izmēģināt spēkus un ziņot par saviem pētījumiem, otrajās sesijās bija iespējams iepazīties ar citu PSRS augstskolu metodisko darbu. 60. gados sākās starpaugstskolu mācībspēku zinātniskās sesijas. Daļa no tām notika Rīgā. Šo, tāpat kā jau minēto sesiju, darbs bija stingri politizēts. Tā, piemēram, 1962. gadā starpaugstskolu zinātniskās sesijas tematika bija "Komunistiskā partija – kultūras pacēluma varens organizētājs komunisma celtniecības periodā". Sesiju tematika bieži noteica, ka sesijā bija jānodarbojas tikai ar komunistiskās partijas sasniegumu slavināšanu. Notika arī teorētiska konference "Studentu audzināšana tautu draudzības un proletāriskā internacionālisma garā"[18].

Tas, ka zinātnisko darbu koncentrēja tikai LPSR ZA, bet "kadru gatavošanas darbu" atstāja galvenokārt LVU pārziņā, 50. gados izraisīja ne tikai zinātniskā darba, bet arī mācību darba pasliktināšanos Universitātē. To jau 1964. gada LKP CK plēnumā atzina arī kompartija, lēmumā norādot, ka zinātnisko darbu augstskolās vajag uzlabot.[19]

1961. gada 29. decembra LKP CK ziņojumā PSKP CK par sabiedrisko zinātņu attīstības rezultātiem PSKP 20. un 22. kongresa starplaikā bija spiesta atzīt, ka Latvijas augstskolās darbojas sabiedrisko zinātņu katedras, kurās strādā 125 mācībspēki, no tiem 58 % ir zinātniskie grādi un nosaukumi. 30 mācībspēki esot stažējušies Maskavā, taču rezultātu zinātniskajā darbā neesot. Pat prof. J. Jurgens, Politiskās ekonomijas katedras vadītājs, pēdējo 10 gadu laikā publicējis tikai dažus rakstus žurnālos un avīzēs.[20] Jāpiebilst, ka sabiedrisko zinātņu katedrās notika totāla zinātnes imitācija.

Pēc J. Staļina nāves kompartijas vadība pievērsās dažām valsts sociālisma reformām. Šīs reformas skāra arī universitāšu darbu, kur jau 50. gadu beigās bija

17 LVU VII zinātniskā sesija notika 1949. gadā Ogrē, VIII sesija – 1950. gadā Daugavpilī, IX sesija – 1950. gadā Cēsīs, X sesija – 1950. gadā Liepājā, XI sesija – 1950. gadā Ogrē, XII sesija – 1950. gadā Cēsīs, XIII sesija – 1950. gadā Rēzeknē, XIV sesija – 1950. gadā Ogrē, XVI sesija – 1950. gadā Cēsīs (Priekuļos), XVII sesija – 1951. gadā Jelgavā, Rīgā un Slokā; 1952. gadā sesijas notika Bauskā, Cēsīs, Rēzeknē.

18 Konferences tēzes un programma. – LVA, 1340. f., 8. apr., 43. l.

19 О дальнейшем развитии научно-исследовательской работы в высших учебных заведениях. – LVA PA, 101. f., 27. apr., 24. l., 57.–60. lp.

20 LVA PA, 101. f., 24. apr., 101. l., 10.–26. lp.

1. tabula

LU zinātniskās sesijas

Nr.		Norises vieta	Gads	Datums, mēnesis
I	Zinātniskā sesija	Rīga	1945.	15.–20. VII
II	–"–	Rīga	1946.	21.–28. V
III	–"–	Rīga	1947.	2.–4. VI
IV	–"–	Rīga	1947.	24. XI–6. XII
V	–"–	Rīga	1948.	29.–30. VI
VI	–"–	Rīga	1949.	3.–5. VI
VII	–"–	Ogre	1949.	26.–27. VI
VIII	–"–	Daugavpils	1950.	16. IV
IX	–"–	Cēsis	1950.	7. V
X	–"–	Liepāja	1950.	28.–29. V
XI	–"–	Ogre	1950.	18.–19. VI
XII	–"–	Cēsis	1950.	30. VI
XIII	–"–	Rēzekne	1950.	30. VI
XIV	–"–	Ogre	1950.	30 X – 1. XI
XV	–"–	Cēsis (Priekuļi)	1950.	24. XII
XVI	–"–	Jelgava	1951.	11. XII
XII	–"–	Rīga	1951.	20.–23.IV
XVIII	–"–	Sloka	1951.	30. III
XIX	–"–	Sigulda	1952.	17. II
XX	–"–	Bauska	1952.	25. V
XXI	–"–	Cēsis	1952.	1. VI
XXII	–"–	Rēzekne	1952.	29. VI

paplašinājusies brīvdomība. Arī Latviju sasniedza šis liberālisma vilnis. Zinātniskā darba attīstību Universitātē veicināja arī PSKP XX (1956) un XXI (1959) kongresi, kuri prasīja zinātnisko darbu ieviest praksē, ražošanā. Taču vēl 60. gadu sākumā rektors J. Jurgens konstatēja, ka vislielāko ieguldījumu ne tikai "jauno kadru sagatavošanā", bet arī zinātnē Universitāte sasniegusi tieši viņa vadībā veikto politisko "tīrīšanu" rezultātā. Saglabājās arī daudztēmība; to ietekmēja uzsvērtā prasība, lai mācībspēki pētītu jautājumus, kurus viņi aplūkoja savās lekcijās. Taču dažkārt fakultātēs tēmu bija vairāk nekā pasniedzēju. Tikai 1964. gadā, nodibinoties zinātniski pētnieciskajai daļai prorektora vadībā, daudztēmība nedaudz sāka sašaurināties. Tomēr vispārējais pētāmo tēmu apjoms joprojām bija liels.

Būtiska nozīme Universitātes zinātniskā darba attīstībā bija vairāku problēmu laboratoriju nodibināšanai. Šo procesu veicināja rūpniecības uzņēmumu un zinātnisko iestāžu savstarpējo līgumdarbu paplašināšanās, bet faktiski tas bija saistīts

ar PSRS militāri rūpniecisko kompleksu. Kaut arī LVU jauno zinātnisko laboratoriju tehnikas līmenis nebija augsts, ar katru gadu paplašinājās PSRS Aizsardzības ministrijas līgumdarbi. Finansējuma starpnieki bija PSRS vadošajās universitātes Maskavā, Ļeņingradā, Kijevā.

2. tabula

LVU zinātne PSRS Aizsardzības ministrijas pakļautībā 1966. gadā

Nr. p. k.		Darbinieku kopskaits	Tai skaitā līgumdarbos	%
1.	Skaitļošanas centrs	215	152	70,7
2.	Pusvadītāju laboratorijas	105	48	45,7
3.	Botāniskais dārzs	63	25	39,7
Kopā		383	225	58,9

2. tabulā redzams, ka 1966. gadā līgumdarbos strādāja 58,9 % LVU zinātnisko darbinieku, tātad vairāk nekā puse LVU garīgā potenciāla strādāja militārām vajadzībām. Kadru daļas vadītāja bija uztraukusies, ka šo iestāžu vadītāji pieņem darbā cilvēkus bez saskaņošanas ar partijas komiteju, kurai savukārt pieņemamo darbinieku piemērotība bija jāsaskaņo ar VDK. Rezultātā, ignorējot partijas komiteju, rodoties stāvoklis, ka pieņemtie darbinieki netiek pielaisti pie slepenā darba un ir spiesti aiziet.[21] Kā jau minēts, svarīga nozīme LVU zinātniskā darba attīstībā bija vairāku problēmu laboratoriju nodibināšanai. Tas patiesībā nozīmēja pētniecisku institūtu veidošanos Universitātē. 1967. gadā nodibinājās Spektroskopijas zinātniskās pētniecības laboratorija (vad. doc. E. Krauliņa), 1968. gadā izveidoja Augu attīstības fizioloģijas problēmu laboratoriju (vad. biol. zin. kand. E. Dumpe). LVU Skaitļošanas centrā tika izvietots ārzemju skaitļotājs GE 415 un padomju skaitļotājs "Dņepr–21". Jāpiekrīt prof. J. Stradiņam un prof. T. Vilciņam, ka būtiskākie zinātniskie sasniegumi datējami ne agrāk kā 60. gadu vidū.[22]

3. tabula

LVU Skaitļošanas centra būtiskākā tehnika 1969.–1977. gadā[23]

Gads	ESM marka
1969.	IBM–GE 415
1974.	EC – 1020
1976.	EC – 1022
1976.	EC – 1022
1977.	EC – 1060

21 LVA PA, 788. f., 1. apr., 52.l, 112.–117., 121. lp.

22 T. Vilciņš. Latvijas zinātnieki staļinisma represiju apstākļos // Komunistiskā totalitārisma un genocīda prakse Latvijā. – Rīga, 1992. – 95.lpp.; J. Stradiņš. Latvijas Zinātņu akadēmija, I. – Rīga, 1999.

23 LVA PA, 788. f., 1. apr., 76. l., 19. lp.

Zinātniskā darba labākai organizēšanai LVU 1967. gadā nodibināja Zinātniski pētnieciskā darba nodaļu. 60.–80. gados Latvijas PSR ZA, tāpat kā LVU, attīstību būtiski ietekmēja Vissavienības pasūtījumu izpilde. LVU šo uzdevumu veikšanu ierobežoja lielais humanitāro zinātņu īpatsvars, kas pētīja Latvijas valodniecības, vēstures, ekonomikas problēmas.

Pirmajā vietā 60.–70. gados zinātniskajā darbā izvirzījās Skaitļošanas centrs (SC). Tas strādāja galvenokārt militāram sektoram un ieguva nepieciešamo tehniku.

3. tabulā redzams, ka LVU SC 70. gadu sākumā katru gadu saņēma jaunu kompjūtertehniku. Militārās tematikas finansēšana strauji palielinājās. Kopš 70. gadiem jūtami uzlabojās zinātniskā darba koordinācija Latvijas un Vissavienības ietvaros. Zinātnisko darbu un konferenču zinātniskais līmenis paaugstinājās.

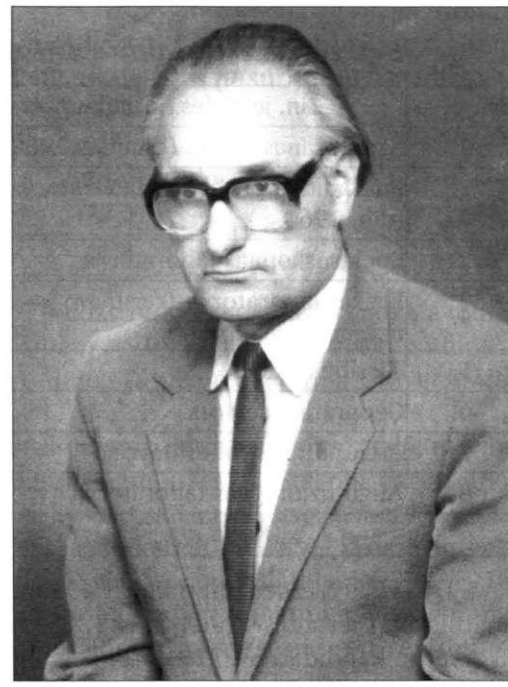

Alberts Varslavāns, profesors, LVU zinātņu prorektors no 1974. g. līdz 1984. g.

Ievērojamu darbu LVU zinātniskā darba organizēšanā un vadīšanā, būdams zinātņu prorektors (1974–1984), veica profesors A. Varslavāns. Kaut arī LVU zinātne arvien vairāk kļuva par lielvalsts zinātnes sastāvdaļu, prof. A. Varslavānam bija lieli nopelni LVU zinātnes starptautiskās nozīmes palielināšanā un augstskolu zinātnes attīstībā Latvijā.

4. tabulā redzams, ka LVU 1975. gadā darbojās astoņas zinātniskas iestādes, kas varēja attīstīties par zinātniskiem institūtiem. Šeit strādāja 801 zinātniskais darbinieks, bet kopā ar apkalpojošo personālu tajās bija 1205 cilvēki. Lielākās no tām bija Skaitļošanas centrs – 381 darbinieks (47,6 %) un Pusvadītāju laboratorija – 244 darbinieki (30,5 %). Tātad šajās divās zinātniskajās iestādēs strādāja 625 zinātniskie līdzstrādnieki – 78 % no šajās iestādēs strādājošajiem. Sevišķi strauju štatu pieaugumu šajā laikā piedzīvoja Fizikas laboratorija, kur darbinieku skaits vairāk nekā septiņkāršojās. LVU, spriežot pēc 1975. gada zinātniskā darba atskaites, finansiāli nebija noteicošā loma. Šīs zinātniskās iestādes ar 20 LVU katedru starpniecību finansēja 32 PSRS vadošās augstskolas un 23 "zinātniskās iestādes bez statusa".[24] No 75 finansētājiem 30,6 % bija PSRS bruņotie spēki. Arī aiz PSRS "vadošajām augstskolām" – 42,6% mecenātu, iespējams, slēpās šī visbagātākā organizācija. Tikai 26,6 % no finansētājiem bija LVU katedras.

24 "23 научные учреждения без статуса" – LVA, 1330. f., 8. apr., 167. l., 115. lp.

4. tabula

LVU zinātnisko iestāžu štatu pieaugums 1971.–1975. gadā[25]

Nr. p. k.	Zin. iestādes nosaukums	1971.	1972.	1973.	1974.	1975.	%
1.	Skaitļošanas centrs (dibināts 1959.g.)	328	357	385	380	381	116,2
2.	Pusvadītāju problēmu laboratorija (dib. 1960.g.)	137	262	230	236	244	178,1
3.	Spektroskopijas laboratorija	27	50	58	43	35	129,6
4.	Fizikas laboratorija (сегнисто и пьезоэлектриков)	10	39	57	79	71	710
5.	Tiesību sektors	10	11	11	13	11	110
6.	Ģeogrāfijas sektors	12	16	13	15	15	125
7.	Astronomijas laboratorija	21	23	20	22	21	100
8.	Augu fizioloģijas laboratorija	—	—	22	25	23	—
Kopā		545	758	796	812	801	146,9

1975. gada 31. decembrī līdzās 451 mācībspēkam (kopā ar 89 aspirantiem) LVU zinātniskajās iestādēs strādāja vēl 1205 cilvēki, tai skaitā septiņi zinātņu doktori un 75 zinātņu kandidāti un 718 darbinieki bez zinātniskā grāda un nosaukuma,[26] tātad kopā 1251 cilvēks. Tiešajā mācību darbā bija nodarbināti 36 % darbinieku, tajā skaitā 89 aspiranti, kuri docēja daļēji. Kopā LVU mācībspēki un zinātnisko iestāžu darbinieki strādājuši pie 202 tēmām. No šīm 202 tēmām 37 tēmas (18,3 %) bija PSRS vai LPSR valdības pasūtītas vai apstiprinātas. 52 tēmas (22,7 %) bija koordinētas ar PSRS un LPSR ZA. Tātad 89 tēmas (44 %) bija uzdotas un finansētas "no augšas". Pārējās tēmas (56 %) acīmredzot bija Universitātes pašas tēmas. LVU zinātniskā darba atskaite sniedz statistiskus datus par publicētajām monogrāfijām (325), taču zinātniskā darba vērtējuma atskaitē trūkst, jo tas laikam tika nodots pasūtītājam un koordinējošajām iestādēm. Tādējādi nav iespējams noskaidrot, ko LVU šajā gadā zinātnei tiešām sniegusi. Patiesais devums noslēpts ar pieprasītajiem statistiskajiem datiem, anotācijām, LVU zinātniski tehnisko palīdzību tautsaimniecībai, studentu zinātniskā darba aprakstu un sakariem ar PSRS ZA. Līgumdarbu izstrādē 1976. gadā piedalījās arī vairāki desmiti LVU studentu[27]; tas visnotaļ vērtējams pozitīvi.

1971.–1975. gadā no Latvijas valsts budžeta finansējamā zinātniski pētnieciskā darba īpatsvars no 41,8 % samazinājās līdz 38,5 %, bet saimniecisko līgumu finansējums palielinājās no 58,2 % līdz 61,5 % no finansējuma kopsummas.[28] PSRS Aizsardzības ministrijas tematika veidoja LVU pētījumu svarīgāko tematiku; tā 70. gados palielinājās no gada gadā.

25 Отчет о научной деятельности Латвийского государственного университета им. П. Стучки за 1975 г. – LVA, 1330. f., 8. apr., 167. l.

26 Turpat.

27 LVA PA, 788. f., 1. apr., 70. l., 90. lp.

28 1971. gadā 1589,9 tūkst. rbļ. bet 1975. gadā – 2478,0 tūkst. rbļ.

5. tabula

LVU būtiskākā zinātniskā tematika 1975.–1977. gadā, kas saistīta ar PSRS Aizsardzības ministrijas pasūtījumu[29]

Gads	%
1975.	42,2
1976.	73,0
1977.	83,0

1979. gadā septiņu zinātnisko iestāžu 774 līdzstrādnieki pētīja 84 budžeta tēmas un 95 (53,1 %) līgumtēmas armijas vajadzībām.[30] 1980. gadā zinātniski pētnieciskais sektors tika pārveidots par zinātnisko daļu. Tā turpmāk vadīja Universitātes zinātnisko darbu.

LVU izvirzījās par vadošo Latvijas augstskolu ar uzdevumu zinātniskajā, mācību un audzināšanas darbā metodiski vadīt pārējo republikas augstskolu darbu. LVU sabiedrisko zinātņu katedras (PSKP vēstures, Dialektiskā un vēsturiskā materiālisma, Politiskās ekonomijas) tika noteiktas par "atbalsta katedrām". LVU izvirzīšana par vadošo augstskolu saprotama gan tās tradīciju, gan studentu daudzuma dēļ. 1976. gada 28. decembrī LKP CK un LPSR MP apsprieda jautājumu un pieņēma lēmumu "Par P. Stučkas Latvijas Valsts universitātes lomas paaugstināšanu republikas augstākās izglītības sistēmā"[31]. Plēnuma lēmumā parādīts, ka Universitātē konkrētajā piecgadē sagatavots vairāk speciālistu nekā kādā citā republikas augstskolā, ka šeit nodibinātas bāzes katedras sabiedriskajās zinātnēs. Taču trūkst ziņu par to, cik LVU mācībspēku bijuši uzaicināti nolasīt lekcijas pārējās augstskolās vai snieguši metodisko palīdzību. "Universitāte vēl nav kļuvusi par augstākās izglītības metodisko centru republikā," konstatēts lēmumā.[32] Ja neņem vērā komunistiskās dežūrfrāzes, kas sastopamas katrā lēmumā par nepieciešamību "nodrošināt komunistu avangardisko lomu Universitātes dzīvē"[33], tad lēmumā starp rindām atklājas arī faktiskais Universitātes stāvoklis. "Veiktais darbs zinātņu doktoru un kandidātu sagatavošanā," teikts lēmumā, "vēl nepilnīgi nodrošina viņu vajadzību, sevišķi filoloģijas, svešvalodu un atsevišķās fizikas un matemātikas katedrās. Maz zinātņu doktoru ir Universitātes katedru vadītāju vidū."[34] Nav skaidrs, kā Filoloģijas un Svešvalodu fakultātes mācībspēki varēja veikt zinātnisko darbu savā specialitātē, pastāvot pilnīgai LVU izolācijai no pasaules, kuras valodas šeit mācīja, vai fizikas un matemātikas jomā, ja trūka laboratoriju un moderno iekārtu. Tāpēc arī saprotams, ka lēmumā noteikts: "1978.–1979. gadā paredzēt laboratoriju korpusa būvi kopā ar studentu ēdnīcu Latvijas Valsts universitātē dabaszinātniskajām fakultā-

29 LVA PA, 788. f., 1. apr., 71. l., 88. lp.
30 Turpat, 77. l., 94. lp.
31 О повышении роли Латвийского государственного университета им. П. Стучки в системе высшего образования республики – LVA PA, 101. f., 41. apr., 25. l., 45.–51. lp.
32 Turpat. – 46. lp.
33 Turpat. – 50. lp.
34 Turpat. – 47. lp.

tēm."[35] Universitātei nebija nodots tai vēsturiski piederošais ķīmijas korpuss Kronvalda bulv. 4, un PSRS maršala S. S. Birjuzova komandieru augstākā militārā skola (BBKKY) joprojām aizņēma LVU ēku Padomju (Aspazijas) bulvārī 5.

Minētajā lēmumā vairākkārt uzsvērts, ka Universitātes "sabiedrisko zinātņu katedras" (PSKP vēstures, Dialektiskā un vēsturiskā materiālisma, Politiskās ekonomijas, Zinātniskā komunisma) vāji veic gan zinātnisko, gan lekciju darbu.[36] Kaut arī šim LKP CK un LPSR MP konstatējumam var piekrist, neviena lēmējiestāde pat neiedomājās, vai vispār šajās komunistiskajās disciplīnās (varbūt izņēmums – vēsture) bija iespējams kaut ko zinātniski izpētīt un uzrakstīt, – pat tādā formā, kā tobrīd tika rakstīts visās avīzēs. Tas pats attiecās arī uz šo priekšmetu obligāto mācīšanu Universitātes studentiem. Taču abas minētās iestādes nolēma: "Pastāvīgi paaugstināt sabiedrisko zinātņu pasniegšanas līmeni, "uzstājīgi panākot", lai katrs absolvents stingri zinātu marksisma-ļeņinisma teorijas pamatus, prastu tos pielietot dzīvē, lai viņam būtu augstas morāles īpašības un viņš būtu neatlaidīgs cīnītājs par partijas politikas īstenošanu."[37] Zināšanas un praktiskās iemaņas savā specialitātē, kuru students piecus gadus apguva, šajā lēmumā netika prasītas.

Ķīmijas fakultātes līgumdarbu finansēšana 1981. gadā bija sasniegusi 83 %.[38]

1983. gadā 83 līgumdarbos 74,6 % finansēja no zinātniskā darba līdzekļiem, pie tam 33 līgumdarbi (39,7 %) tika veikti republikas uzņēmumiem – "Radiotehnikai", "Alfai", Bioķīmisko reaktoru rūpnīcai[39] un citiem pusmilitārajiem uzņēmumiem.

Studentu zinātniskā darba veicināšanai 1981. gadā darbojās "Jauno zinātnieku padome".[40]

PSRS komunisti cīnījās par mieru, bet ¾ rūpniecības strādāja karam. Vismaz desmit reizes vairāk nekā ASV. Protams, rūpniecības militarizēšana nebija iespējama bez zinātnes militarizācijas LPSR un arī LVU.

Tāpat kā Latvijas PSR ZA, arī LVU zinātniskajā darbā izdalāmi divi pamatposmi. Pirmais pamatposms bija līdz 60. gadiem, bet otrs aptvēra 60.–80. gadus. Pirmajā posmā, kā rakstīts IV nodaļā, notika veco zinātnisko kadru "atbrīvošana" no Universitātes un bija stipri jūtama PSRS politisko kampaņu ietekme. Otrajā posmā var runāt par LVU zinātniskā darba izaugsmi, kaut arī nereti tas notika PSRS militārās rūpniecības kompleksa vajadzībām.

Liela nozīme LVU zinātnes pārbūves un LU atjaunošanas procesā bija profesoram R. Kondratovičam – zinātņu prorektoram (1984–1996). Ap LU tika koncentrēti daudzi zinātniski institūti un paplašināta kādreiz vājinātā zinātnes un studiju saikne. Veidojās trijstūris – Universitāte – institūti – studijas, kaut arī šai sadarbībai trūka pieredzes un iespēju. Sevišķa nozīme prof. R. Kondratovičam bija LVU Botāniskā dārza attīstībā, izveidojot to par ievērojamu zinātnisku centru.

35 О повышении роли Латвийского государственного университета им. П. Стучки в системе высшего образования республики" – LVA PA, 101. f., 41. apr., 25. l., 50. lp.

36 Turpat. – 48. lp.

37 Turpat. – 48.–49. lp.

38 LVA PA, 788. f., 1. apr., 81. l., 36. lp.

39 LVA PA, 788. f., 1. apr., 88. l., 42. lp.

40 LVA PA, 788. f., 1. apr., 82. l., 11. lp.

Kaut arī "lielā zinātne" (fundamentālie pētījumi) centrējās LPSR ZA institūtos, arī augstskolu zinātnē fundamentālie pētījumi sasniedza 20–36 % no pētījumu īpatsvara. Te, pirmām kārtām, jānosauc LVU Cietvielu fizikas institūts, Observatorija, Skaitļošanas centrs, vairākas zinātniskās pētniecības laboratorijas un katedras. Taču augstskolu zinātnes pētījumi nepārsniedza 10 %, kaut arī augstskolās strādāja vairāk nekā puse no visiem zinātniskajiem darbiniekiem ar zinātnisko grādu.[41]

2. Universitātes bibliotēka (1940–1990)

LVU bibliotēka[42] – Latvijas trešā lielākā un zinātniski nozīmīgākā bibliotēka – 1940.–1990. gadā pārdzīvojusi un atspoguļo arī Latvijas zinātnes un bibliotēku galvenos likteņposmus šajā laikā. Šeit aplūkosim tikai dažus bibliotēkas likteņa jautājumus, kas agrākajos pētījumos nav minēti.

LVU bibliotēkai vienmēr bijusi izcila nozīme Universitātes zinātniskajā darbā un studijās. Tās darbības pētījumus apgrūtina vairāki apstākļi. Pirmkārt, tās ir nepilnības okupācijas laikā publicētajos avotos un literatūrā par bibliotēkas vēsturi šajā periodā. LVU bibliotēkas sniegtā oficiālā darbības statistika nereti atšķiras no statistikas, kas sniegta dienesta ziņojumos LKP CK un LVU kompartijas komitejai. Okupācijas laikā publicētajā valsts cenzūras literatūrā, tāpat kā visur, LVU bibliotēkas darbība attēlota tikai gaišās krāsās, noklusējot notikumus bibliotēkas darbā, par ko nedrīkstēja atklāti runāt. Oficiālajā statistikā noklusēts par LVU bibliotēkas t.s. neapstrādātā fonda veidošanos un likteni, par LVU bibliotēkas specfondu, kura oficiāli nebija, un daudzi citi nepatīkami jautājumi.

LU Centrālajā bibliotēkā 1939. gadā bija 145 000 sējumu, bet fakultāšu bibliotēkās – 195 000 sējumu, kopā 340 000 sējumu.[43] 1940. gadā LVU bibliotēku pēc kapitālremonta iekārtoja latviešu arhitekta Baumaņa celtajā namā Kalpaka (Komunāru) bulv. 4. Tad Latviju okupēja PSRS. Jau 1940. gada 16. septembrī LU rektors J. Paškevics iecēla komisiju Universitātes bibliotēkas un bijušo korporāciju bibliotēku "iztīrīšanai no nederīgām grāmatām". Latvijas bibliotēkās 1940. gadā atradās ap 4 milj. grāmatu; 1940.–1941. gadā bija paredzēts iznīcināt ap 1 miljonu grāmatu. 1940.–1941. gadā izņēma no bibliotēkām ap 100 000 grāmatu; daļu no tām nepaspēja iznīcināt. Līdz 1941. gada 1. jūlijam bija iznīcināts vairāk nekā 55 tūkstoši grāmatu.[44] Mūsu rīcībā nav datu, kā šīs "tīrīšanas" skāra LVU Centrālo bibliotēku. Padomju okupācijas laika literatūrā minēti tikai vācu nacistu postījumi – 26 000 grāmatu.[45] Taču nekādi pierādījumi tam nav sniegti. Iespējams, ka šie dati atspoguļo okupācijas laikā ievērojami pārspīlētos "fašistu postījumus".

41 Latvijas PSR vēsture. II sēj. – Rīga, 1986. – 459.–460. lpp.

42 LVU bibliotēkas oficiālie nosaukumi okupācijas gados mainījušies – LVU Centrālā bibliotēka, Fundamentālā bibliotēka, Zinātniskā bibliotēka. Šeit īsuma dēļ lietots nosaukums – LVU bibliotēka.

43 L. Laroze. Latvijas Universitātes bibliotēka // Latvijas Universitāte, 75. – Rīga, 1994. – 257. lpp.

44 LVA, 917. f., 1. apr., 11., 37., 38., 42. lp. (Mag. hist. Aigara Urtāna aprēķini.)

45 Pētera Stučkas Latvijas Valsts Universitāte 40 gados (1919–1959). – Rīga, 1959. – 20. lpp.

Universitātes bibliotēkas ēka Kalpaka (Komunāru) bulvārī 4. 1980. gadi

Universitātes vēsture nacistiskās Vācijas okupācijas laikā nav izpētīta. Spriežot pēc komisāriskā Rīgas virsburģermeistara Hugo Vitroka atmiņām,[46] ēku Totlēbena bulvārī (Kalpaka bulv.) 4 pirms Vācijas karaspēka ienākšanas jau bija pārņēmusi PSRS OGPU nodaļa. Pēc Vācijas armijas ierašanās – tā rakstīts atmiņās – kopš 1941. gada 15. jūlija[47] tajā apmetusies kāda SS nodaļa. Daļu jau izremontētās ēkas kopš 1941. gada augusta sākuma aizņēma Rīgas virsburģermeistars. Tomēr visu ēku virsburģermeistaram, kurš uzskatīja, ka arī nacistiskās Vācijas uzraudzības iestādes viņam Rīgā pakļautas, izdevās pilnībā pārņemt tikai 1942. gadā, kad Kalpaka bulv. 4 kļuva par eksteritoriālās, tieši reiham pakļautās Rīgas pilsētas (ar apgabala tiesībām) centru. Sākotnēji Rīgas virsburģerija Kalpaka bulvārī 4 aizņēma sešas telpas, bet otrā stāvā

46 Hugo Wittrock. Kommissarischer Oberbürgermeister von Riga 1941–1944. Erinnerungen. – Lüneburg, 1979. – S. 17.

47 Turpat. – 20.lpp.

trīs telpas aizņēma Rīgas pilsētas lauku apgabala komisariāts, ko vadīja SA virsvadītājs (pulkvedis) Fusts.[48] 1942. gadā visas bibliotēkas telpas, atskaitot sētas māju,[49] aizņēma Rīgas virsbirģermeistars H. Vitroks. Kalpaka bulv. 4 pagrabstāvā atradās saimniecības telpas, virtuve un kazino.[50] Virsbirģermeistars H. Vitroks Rīgu atstāja 1944.gada septembrī, kad pārējā Vācijas civilā pārvalde jau bija aizbraukusi.

Pirmie pieminējumi par LVU bibliotēku attiecas uz 1944. gada novembra sākumu. LK(b)P instruktors I. P. Jufrakovs 1944. gada novembra sākumā rakstīja LK(b)P CK sekretāram Ļebedevam: "Pašreiz ēkas Kalpaka ielā 4, kur atradās Universitātes centrālā bibliotēka, pagrabos sasviests viss bibliotēkas sociāli ekonomisko disciplīnu fonds, un šo literatūru nav iespējams izmantot tik ilgi, kamēr tā nebūs savesta pienācīgā kārtībā (ēku ieņem sarkanarmijas daļas)."[51] Acīmredzot minēto grāmatu novietošana bibliotēkas pagrabtelpās notikusi Vācijas armijas atkāpšanās un sarkanās armijas ienākšanas periodā, un to veikusi viena no okupācijas armijām. Taču slepenības vai nezināšanas dēļ minētajā ziņojumā nav precīzi nosaukta organizācija, kas 1944. gada rudenī ieņēma bibliotēkas telpas. Tajās atradās PSRS NKVD Dzelzceļsardzes karaspēka divīzijas Baltijas štābs.

PSRS NKVD Dzelzceļsardzes karaspēka pārvaldes[52] 42. nodaļā 1942. gada 20.maijā štatā strādāja 101 cilvēks. Šeit darbojās operatīvā, organizācijas, militārās sagatavošanas, komandējošā sastāva un aizmugures nodaļas. Bez tam pārvaldei bija pakļauti Bruņoto automobiļu, Pretgaisa aizsardzības, Ķīmiskā dienesta, suņu un citi dienesti.[53] Štābam bija pakļauta arī Baltijas dzelzceļsardzes divīzija, kura sastāvēja no trim NKVD Dzelzceļsardzes karaspēka pulkiem, pie tam 152. pulks izvietojās Latvijas teritorijā. Pulks ne tikai apsargāja dzelzceļus un pavadīja vilcienus, bet kopā ar PSRS NKVD (VDM) 5. Iekšējā karaspēka speciālā uzdevuma divīziju cīnījās pret nacionālajiem partizāniem visā Latvijas teritorijā. Tas arī saprotams: no 1945. gada Dzelzceļsardzes karaspēks, tāpat kā PSRS NKVD Iekšējais karaspēks, bija pakļauts vienai un tai pašai – PSRS NKVD 30. pārvaldei. Maz ticams, ka šis svarīgais, visai slepenais štābs savā pagrabā būtu atstājis grāmatas.

LVU bibliotēka ar sešiem darbiniekiem atjaunoja darbu 1944. gada 16. oktobrī. Pirmie dati LVU dokumentācijā par LVU bibliotēku attiecas tikai uz 1945.gadu. 1945.gada 1.janvārī bibliotēkā bija 429 076 grāmatas apstrādātajā fondā un ap 600 000 grāmatu – neapstrādātajā fondā.[54]

48 Turpat. – 23.lpp.

49 Turpat. – 44.lpp.

50 To aizņēma Rigas lauku apgabala komisaritāts.

51 Докладная записка. – LVA PA, 101. f., 3. apr., 16. l., 48. lp.

52 Управление войск по охране железных дорог.

53 Лубянка. ВЧК-ОГПУ-НКВД-МГБ-КГБ 1917–1960. – Москва, 1997, стр. 300–301. 1947.gadā tika noorganizēta PSRS Dzelzceļsardzes galvenā pārvalde. (Sk. Лубянка... – 37. lpp.) 1948.gadā pārvaldei bija 7301 cilvēku liels karaspēks.

54 LVU bibliotēkas neapstrādātais fonds, protams, uzrādīts ļoti aptuvenos skaitļos. Daļa neapstrādātā fonda vēlāk tika nodota citām bibliotēkām (dublikāti), daļa tika "ideoloģiski iztīrīta" pēc *glavlita* norādījumiem, daļa (pēc inventarizēšanas ar šifriem 50–54) nonāca specfondā. Cik kopā 1945.–1949.gadā saņemts "bezsaimnieka grāmatu" un cik no tām iznīcināts, pašreiz grūti noteikt. Nav nosakāms arī, cik neapstrādātā fonda grāmatu nonāca nacistu varasvīru privātbibliotēkās.

Kā redzams no LVU kompartijas organizācijas 1945. gada 17. jūlija sapulces protokola Nr. 7, LVU bibliotēkas pamatfondā bija ap 700 000 + 320 000 sējumu, tātad 1 020 000 grāmatu sējumu. No tiem 300 000 sējumu (29,4 %) "nāca" no bijušo Universitātes mācībspēku bibliotēkām.[55] Šīs grāmatas emigrējušie mācībspēki bija nodevuši bibliotēkai vai bibliotēka tās bija saņēmusi no Finansu nodaļām kā bezsaimnieka mantu. Taču okupācijas laika literatūrā apgalvots, ka 1945. gadā LVU Zinātniskajā bibliotēkā bija tikai 567 208 grāmatas.[56] Tātad oficiāli tika uzrādīti tikai 55,6 procenti no faktiskā grāmatu skaita, lai panāktu pieaugumu.

Jau 1945. gada 25. janvārī LPSR TKP ar V. Lāča parakstu izdeva rīkojumu Nr. 2. Tas noteica, ka visas "ar okupantiem aizbēgušo personu grāmatas" savācamas viņu dzīvokļos un pēc saskaņošanas ar *glavlitu*, t.i., pēc grāmatu cenzūras un neatļauto grāmatu izņemšanas, nododamas Valsts bibliotēkai. Šis rīkojums nonāca LVU Zinātniskajā bibliotēkā tikai 1949. gada 14. novembrī, kad trimdā devušos LVU mācībspēku bibliotēkas pa lielākai daļai jau bija izlaupītas vai viņu dzīvokļos apmetušos ieceļotāju izmestas, nodotas finansu nodaļām u. c. Rezultātā: ja šīs bibliotēkas līdz 1944.–1945. gadam nebija nodotas LVU bibliotēkās, tās faktiski aizgāja bojā. Tā ne visas LVU mācībspēku bibliotēkas nonāca LVU bibliotēkas rīcībā.

Pēc PSRS TKP 1945. gada 22. februāra lēmuma grāmatu fonds papildinājās galvenokārt ar izdevumiem (grāmatām un žurnāliem) krievu valodā. 1946. gada 1. janvārī bibliotēka bija saņēmusi 17 518 izdevumus; no tiem 5 841 (33,3 %) bija latviešu, bet 11 678 (66,7 %) krievu valodā. LK(b)P CK un LPSR TKP 1945. gada 19. aprīlī pieņēma pirmo lēmumu par LVU bibliotēkas telpu atbrīvošanu. Tas netika izpildīts. Okupācijas varām LVU bibliotēkas liktenis nešķita svarīgs.

1945. gada 5. janvārī LVU bibliotēkā strādāja 15 darbinieki direktora Ludviga Straumes vadībā. Bibliotēkas darbinieki veica lielu darbu bibliotēkas grāmatu pasargāšanā no "grāmatu čekas" – Latvijas PSR Galvenās literatūras pārvaldes – *glavlita*, kas bija atjaunojis savu darbu jau Maskavā. Tikai 1945. gada beigās vien no visas Latvijas bibliotēkām *glavlita* operatīvās grupas bija izņēmušas vairāk nekā pusmiljonu grāmatu.[57] Arī LVU vadība vairākus gadus cīnījās par LVU bibliotēkas grāmatu saglabāšanu. LVU rektors prof. M. Kadeks atteicās ielaist *glavlita* darbiniekus LVU bibliotēkā un lūdza LK(b)P CK atļaut aizliegtās grāmatas ievietot LVU bibliotēkas specfondā. Pēc lūguma noraidīšanas prof. M. Kadeks meklēja atbalstu Maskavā, bet arī tur lūgums tika noraidīts. LVU bibliotēkas direktors L. Straume *glavlita* darbiniekiem bija izteicies: jāpateicas Dievam, ka bibliotēkas grāmatu liktenis uzticēts viņam, nevis kādam komunistam. Par šādiem "izlēcieniem" *glavlits* informēja LK(b)P CK un arī LVU rektoru M. Kadeku, atzīstot, ka gan LVU bibliotēkas darbinieki, gan LVU rektors prof. M. Kadeks atrodoties "fašisma ideoloģiskajās pozīcijās", lai gan prof. M. Kadeks pats esot LK(b)P biedrs. LPSR "grāmatu čekas" mākoņi pār bibliotēku tā bija savilkušies, ka LVU bibliotēkas direktors L. Straume līdz tam slēptās bijušās Romas katoļu Teoloģijas fakultātes

55 LVA PA, 788. f., 1. apr., 2. l., 23. lp.

56 Pētera Stučkas LVU 40 gados... – 20. lpp. Iespējams, ka te minētas tikai uz to laiku inventarizētās un katalogos iekļautās grāmatas, lai gan formālu inventarizāciju bibliotēka pabeidza 1952. gadā.

57 LVA, 917. f., 1. apr., 5. l., 13.–14. lp.

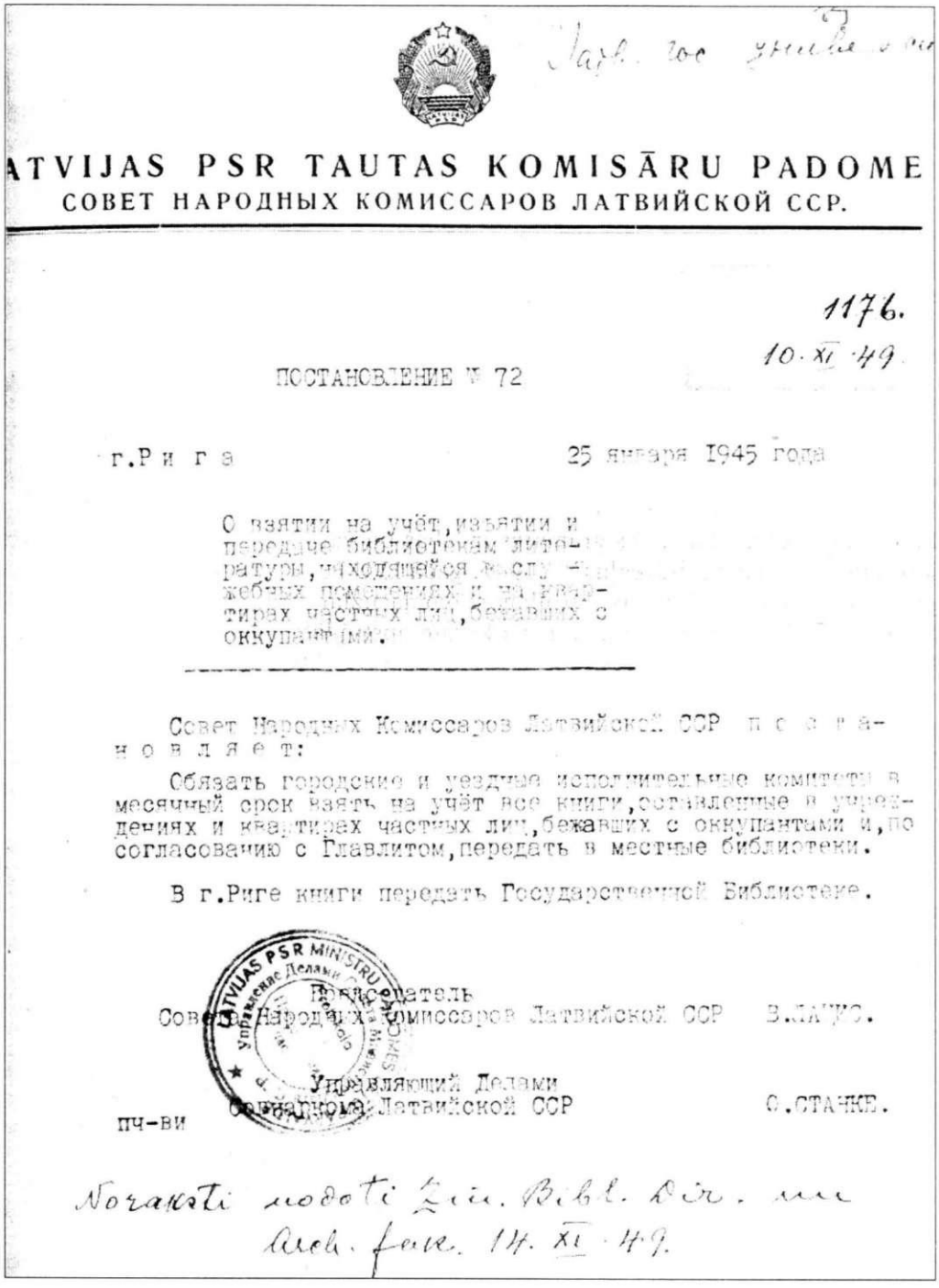

ATVIJAS PSR TAUTAS KOMISĀRU PADOME
СОВЕТ НАРОДНЫХ КОМИССАРОВ ЛАТВИЙСКОЙ ССР.

1176.
10.XI.49.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ № 72

г.Р и г а 25 января 1945 года

О взятии на учёт, изъятии и передаче библиотекам литературы, находящейся в служебных помещениях и на квартирах частных лиц, бежавших с оккупантами.

Совет Народных Комиссаров Латвийской ССР п о с т а н о в л я е т:

Обязать городские и уездные исполнительные комитеты в месячный срок взять на учёт все книги, оставленные в учреждениях и квартирах частных лиц, бежавших с оккупантами и, по согласованию с Главлитом, передать в местные библиотеки.

В г.Риге книги передать Государственной Библиотеке.

Председатель
Совета Народных Комиссаров Латвийской ССР В.ЛАЦИС.

Управляющий Делами
Совета Народных Комиссаров Латвийской ССР О.СТАНКЕ.

пч-ви

Latvijas PSR Tautas Komisāru Padomes lēmums par grāmatu u.c. literatūras izdevumu uzskaiti un nodošanu bibliotēkām. 1945. g.

bibliotēkas 2128 grāmatas 1946. gadā nodeva Rīgas Romas katoļu garīgā semināra bibliotēkai, tā saglabājot šo vērtīgo fondu.[58] Tā kā *glavlita* politcenzori arī turpmāk netika ielaisti visās LVU bibliotēkas telpās, LPSR *glavlits* rakstīja LK(b)P CK: "LU bibliotēkas direktors Straume atklāti sabotē padomju varas lēmumus un kā buržuāziskais nacionālists traucē *glavlita* darbību ideoloģiskajā cīņas frontē. Neskaitāmie ziņojumi diemžēl palikuši bez rezultātiem. LU rektorāts dīvainā kārtā atbalsta Straumes darbību. Šobrīd, kad no Straumes mutes ir atskanējuši atklāti draudi, ir jāpieņem konkrēti mēri, un viņš beidzot ir jāsauc pie kriminālatbildības saskaņā ar Kriminālkodeksa 58. pantu.[59] Ja šoreiz no valdības un LK(b)P CK puses netiks pieņemti mēri, vērsīsimies ar prasību pēc palīdzības Maskavā, bet pašreiz mēs esam izveidojuši studentu komjauniešu brigādes, kas mums ziņo par atklātiem sabotāžas gadījumiem [bibliotēkā]".[60]

LVU izcilākie profesori aizstāvēja arī LVU Zinātniskās bibliotēkas neapstrādāto grāmatu klāstu. 1946. gada 21. februāra LVU bibliotēkas padomes sēdē, kā redzams no sēdes protokola, LVU bibliotēkas direktors L. Straume ziņoja, ka LVU t.s. neapstrādātajā fondā glabājoties arī Latvijas Republikas un vācu nacistu okupācijas laika grāmatas, kuras vajadzētu cenzēt. LVU bibliotēkas padomes loceklis prof. P. Stradiņš atzina, ka ".. šīs grāmatas ir labas un vajadzīgas, tās jāpārbauda un jāizmanto kā mācību līdzekļus"[61]. 1946. gadā LVU Padome apsprieda "Ziņojumu par Zinātniskās bibliotēkas darbības stāvokļa uzlabošanu". LVU Zinātniskajā bibliotēkā bija 1 miljons grāmatu, no kurām apstrādātas bija 425 000 grāmatu. Daudzas neapstrādātās grāmatas pēc "vācu rīkojuma" bija novietotas un atradās Juridiskās fakultātes telpās.[62] Lai iegūtu zinātnisko bibliotēku statusu ar konkrētām priekšrocībām (štati, finansējums, grāmatu iegāde u.c.), LVU Centrālo bibliotēku pārdēvēja par Fundamentālo bibliotēku. Šis nosaukums bibliotēkai saglabājās līdz 1991. gadam.

LVU bibliotēkas darbību stipri ierobežoja telpu trūkums. 1946. gada 19. aprīlī LK(b)P CK un Latvijas PSR TKP atkal pieņēma lēmumu atdot Universitātei telpas Komunāru bulv. 4. Taču lēmums netika izpildīts. Bibliotēkas direktors L. Straume atskaitē par 1945. gadu rakstīja, ka Universitātes bibliotēka izvietota sešu fakultāšu auditorijās. Pavisam strādā 16 bibliotekāri. Par grāmatu noliktavām izmantoja studentu ēdnīcu LVU pagrabā, kā arī dažādas auditorijas.[63] Bibliotēkai jau bija 13 šādas filiāles, t. i., katrai fakultātei sava, kopā ar 150 000 grāmatām.[64] "Nams, kurā

58 Izpildot Rīgas metropolijas kūrijas 1946. gada 22. jūnija lūgumu, V. Šenevs, PSRS MP Reliģisko kultu padomes pilnvarotais Latvijas PSR, 1946. gada 17. jūlijā lūdza LPSR MP priekšsēdētāju V. Lāci atļaut no Universitātes bibliotēkas nodot Rīgas katoļu garīgajam seminārам ap 2000 bijušās LU Romas katoļu teoloģijas fakultātes bibliotēkas grāmatu. 1946. gada 22. jūlijā V. Lācis lūgumam uzlika rezolūciju: "Pieņemšanai piekrītu. Jāvienojas ar b. Kadeku." Rezultātā 1947. gada janvārī Rīgas katoļu garīgā semināra pilnvarotais prof. K. Duļbinskis un prof. R. Smilga grāmatas saņēma.

59 Padomju dzimtenes nodevība.

60 LVA, 917. f., 1. apr., 5. l., 75. lp.

61 LVU Bibliotēkas padomes sēžu protokoli, 1946. g. – LVA, 1390. f., 15. apr., 2. l., 3. lp.

62 LVA, 1340. f., 10. apr., 10. l., 18. un turpm. lpp.

63 Отчет о работе научной библиотеки ЛГУ за 1945 г. – LVA, 1340. f., 15. apr., 25. l., 1.–4. lp.

64 Turpat. – 7. lp.

agrāk atradās Universitātes bibliotēka, līdz šim Universitātei nav atdots atpakaļ, neskatoties uz vairākiem šajā jautājumā pieņemtajiem lēmumiem," rakstīja rektors pārskatā par 1947./48. mācību gadu. "Universitātes bibliotēka, kurā ir ap viens miljons grāmatu, izvietota mitrā pagrabā, kurš nav piemērots grāmatu glabāšanai."[65]

Plašās "politiskās tīrīšanas" LVU bibliotēkā sākās ar J. Jurgena iecelšanu par LVU rektoru 1949. gadā. Līdztekus kadru "politiskajai tīrīšanai" J. Jurgens organizēja arī LVU bibliotēkas grāmatu "politisko tīrīšanu". Visiem fakultāšu dekāniem un Zinātniskās bibliotēkas direktoram A. Ērglim[66] bija noteikts ar 1949. gada 19. augusta pavēli līdz 1949. gada 31. augustam pārbaudīt fakultāšu bibliotēkas.

6. tabula

LVU Zinātniskās bibliotēkas direktori (1944–1992)

Nr. p. k.	Vārds, uzvārds	Darba gadi
1.	Ludvigs Straume	1944–1947
2.	Antons Ērglis (Žuromskis)	1947–1950
3.	Boruhs Berkovičs	1950–1953
4.	Jēkabs Jansons	1953–1956
5.	Pēteris Baško	1956–1962
6.	Sofija Maļinkovska	1962–1992

Grāmatas, kas nav nepieciešamas mācību procesā. t.i., nebija paredzētas Maskavas apstiprinātajās mācību programmās, bija jāizņem un jānodod LVU Zinātniskajai bibliotēkai.[67] Saprotams, ka desmit dienu laikā pārbaudīt visu fakultāšu bibliotēkas nebija iespējams, tomēr grāmatu politiskā "tīrīšana" bija sākusies.

Pagrieziens LVU Zinātniskās bibliotēkas darbā sākās pēc LVU kompartijas organizācijas biroja 1949. gada 25. decembra sēdes, kurā apsprieda jautājumu "Par Fundamentālās bibliotēkas darbu". Referēja bibliotēkas direktors A. Ērglis, bet koreferātu lasīja LVU pārbaudes komisijas priekšsēdētājs LVU prorektors A. Stalgevičs (dz. 1887.g.). Viņa secinājums skanēja visai bargi: "Bibliotēkas fonds vēl nav iztīrīts no buržuāziski kaitīgās literatūras."[68] Prof. V. Miške un LVU partorganizācijas sekretārs bija vienprātīgi, ka A. Ērgli nevar atstāt darbā, jo viņš neveic bibliotēkas "iztīrīšanu". "Lūgt LVU rektoru atbrīvot no darba Fundamentālās bibliotēkas direktoru A. J. Ērgli kā mums svešu elementu," teikts LVU kompartijas biroja 1949. gada 25. decembra lēmumā.[69] No darba atbrīvoja arī bibliotēkas specfonda vadītāju A. Pāvulsoni un izteica viņai piezīmi.

65 LVA, 1340. f., 10. apr., 54. l., 3. lp.

66 LU arhīvs. – LVU rektora pavēles. 1949. gada 26. augusts – 1949. gada 15. oktobris. – 11. apr., 64. l., 4. lp.

67 LU arhīvs. – LVU rektora pavēles. 1949. gada 26. augusts – 1949. gada 15. oktobris. – 11. apr., 64. l., 4. lp., 1. paragr.

68 LVA PA, 788. f., 1. apr., 9. l., 17.–18. lp.

69 Turpat. – 26.–27. lpp.

Pēc direktora A. Ērgļa atlaišanas par LVU Zinātniskās bibliotēkas direktoru no 1950. gada marta līdz 1953. gadam strādāja Boruhs Berkovičs. Tūlīt pēc LVU bibliotēkas direktora A. Ērgļa atbrīvošanas tika izņemtas 3000 grāmatas.[70] Ja LVU personāla lielās politiskās "tīrīšanas" ir saistītas ar rektora J. Jurgena vārdu, tad LVU bibliotēkas grāmatu lielās politiskās "tīrīšanas" notika B. Berkoviča vadībā. 1949. gadā bibliotēkā strādāja 48 darbinieki, kuri pārzināja 745 678 sakārtotās grāmatas un ap 600 000 neapstrādāto grāmatu. Tā kā bibliotēkai nebija atdotas telpas, nesakārtotās grāmatas joprojām glabājās LVU galvenās ēkas bēniņos, taču "grāmatu čeka" atrada arī šīs grāmatas. "Senie grāmatu fondi – apmēram 700 000 iespiedvienības," rakstīja direktors B. Berkovičs atskaitē par 1949. gada darbu, "tāpat izskatīti un attīrīti no antizinātniskās un ideoloģiski kaitīgās literatūras."[71] No šīs literatūras "iztīrīts" arī sakārtotais fonds un katalogi. Atskaitē nav norādīts, cik grāmatu un katalogu kartiņu iznīcināts, toties direktors ziņoja, ka visa LVU bibliotēkas literatūra iedalīta četrās grupās: 1) derīgā literatūra, 2) recenzēšanai nododamā literatūra, 3) specfondā nododamā literatūra, 4) makulatūra.

1950. gadā bibliotēka saņēma plašākus fondu izmantošanas noteikumus.[72] Vienlaikus ar bibliotēkas atklātās lietošanas noteikumiem arvien stingrāk tika ievēroti neoficiālie iekšējie bibliotēkas literatūras sadales noteikumi. Plaša LVU bibliotēkas politiskā "tīrīšana" sākās 1950. gadā pašu bibliotēkas darbinieku vadībā. "Bibliotēkā nozīmēts jauns direktors – VK(b)P biedrs," bibliotēkas atskaitē par 1950. gadu rakstīja tās direktors B. Berkovičs. "Atestācijas komisijas darbības rezultātā atbrīvoti pieci darbinieki, kuri neatbilda saviem uzdevumiem[73] un tika nomainīti ar jauniem darbiniekiem – VK(b)P biedriem un VĻKJS biedriem."[74] Bibliotēkā strādāja 46 darbinieki, no viņiem 32 (69,6 %) strādāja centrā, bet pārējie – filiālēs. Pirmkārt, vadība organizēja inventarizēto grāmatu politisko "tīrīšanu". Izrādījās, ka bibliotēkā konstatētas 13 454 "antizinātniskas un politiski neatbilstošas" grāmatas, kuras nav pat Galvenās literatūras pārvaldes aizliegto grāmatu titulsarakstos. Gada laikā tika cenzētas 5627 "aizdomīgās" grāmatas[75], šo darbu uzdodot uzticamiem LVU pasniedzējiem. Tādējādi daļa šo grāmatu caur Galveno literatūras pārvaldi nodotas pārstrādāšanai Slokas celulozes fabrikā.

Jau 1950. gadā Galvenajai literatūras pārvaldei iznīcināšanai nodotas 18 850 teoloģiskās literatūras grāmatas. Bez tam makulatūrā nodotas vēl 27 407 grāmatas. Bibliotēka, kā redzams no direktora atskaites par 1950. gadu, veikusi arī bibliotēkas grāmatu rezerves fonda "apstrādi". "Šī darba rezultātā," rakstīja direktors, "nodoti pārstrādāšanā[76] daudzi iespieddarbi. Kopā Latvijas Galvenajai literatūras pārvaldei nodoti 85 989 iespieddarbi, ieskaitot grāmatas, kuras Latvijas Universitāte izdevusi buržuāziskās Latvijas un vācu okupācijas laikā."[77] Tikai 1950. gadā vien, spriežot pēc bibliotēkas direktora B. Berkoviča atskaites par šo gadu, nodots iznīcināšanai

70 LVA, 917. f., 1.s apr., 2. l., 96. lp.
71 Turpat. – 1340. f., 15. apr., 27. l., 1. lp.
72 Turpat. – 1340. f., 15. apr., 1. l., 3.–6. lp.
73 "..своему назначению"
74 Bibliotēkas atskaite par 1959. gadu. – LVA, 1340. f., 15. apr., 28. l., 2. lp.
75 Turpat. – 4. lp.
76 ".. в утильсырьё"
77 LVA. – 1340. f., 15. apr., 28. l., 5. lp.

pāri par 200 000 LU bibliotēkas grāmatu. Grāmatas iznīcināšanai nodeva ar aktiem. LVU arhīvā saglabājies šāds Akta Nr. 3 noraksts: "Latvijas Universitātes zinātniskā bibliotēka laikā no 1950. gada 25. maija līdz 15. jūnijam nodevusi caur Galveno literatūras pārvaldi "Sojuzutiļam"[78] 60 000 novecojušu un politiski kaitīgu grāmatu un žurnālu, no tām inventarizētas 2986 grāmatas par summu Rbļ 6767,62. 1950. gada 4. augustā. Nodeva B. Berkovičs (paraksts). Saņēma Koziols (paraksts). Piekrītu Damvalde (paraksts)." Kā redzams no aktam pievienotā grāmatu saraksta, literatūra bijusi galvenokārt latviešu valodā.[79]

Ar aktu Nr. 4 1950. gada 2. oktobrī LVU bibliotēkas direktors B. Berkovičs, kā rakstīts dokumentā, ".. nodeva "Sojuzutiļ" 900 kg teoloģiskās literatūras, kopskaitā 3524 eksemplārus" pēc saraksta uz 78 lappusēm. Kā redzams, tika nodotas iznīcināšanai daudzas ļoti retas grāmatas latviešu valodā un svešvalodās.[80]

7. tabula

LVU bibliotēkā no apgrozības izņemtās literatūras saraksti (1950 – 1959)[81]

Nr.	Gads un datums	Aktu mašīnraksta lappuses	Eksemplāri (skaits)	Svars (kg)
1.	1950. g. 22. septembris	82	600 000	
2.	1950. g. 2. oktobris	78	3 524	900
3.	1951. g. 17. jūnijs	160		
4.	1951. g. 28. augusts	101	7 339	
5.	1951. g. jūnijs	160		
6.	1951. g. 26. decembris – 1952. g. 16. jūnijs	160	7 069	1 900
7.	1957. g. – 1958. g.	20		
8.	1959. g.	37		
Kopā		798		

7. tabulā redzams, ka tikai laikā no 1950. gada 22. septembra līdz 1959. gada beigām saglabājušies saraksti uz 798 mašīnraksta lappusēm par "novecojušas un politiski kaitīgas" literatūras izņemšanu no LVU bibliotēkas. "Grāmatu čekas" spiediens LVU bibliotēkā arvien pastiprinājās.

LVU bibliotēkas grāmatas tika pakļautas divkārtējai iekšējai un vienreizējai ārējai cenzūrai. Pirmkārt, grāmatas LVU bibliotēkā pārbaudīja "grāmatu čeka" pēc *glavļitā* pieņemtajiem slepenajiem kaitīgo grāmatu sarakstiem.[82] Šīs grāmatas LVU biblio-

78 Otrreizējo izejvielu savākšanas kantoris.

79 No apgrozības izņemtās literatūras saraksts. Akts Nr. 3, 1950. g. 22.septembrī. – LVA, 1340. f., 15. apr., 44. l., 6.–82. lp. Cik un kādas retās "novecojušās" grāmatas nonāca Maskavas un Ļeņingradas bibliotēkās, vēl jāpēta.

80 LVA, 1340. f., 15. apr., 45. l.

81 LVA, 1340. f., 15. apr., 44.–50. lieta.

82 Novecojušās un politiski kaitīgās literatūras saraksts Nr.1 – 7. – Rīga, 1957.

Noraksts

Norakstīts.
17.VII-50 J.B.

A K T S Nr.3

Latvijas Valsts Universitātes Zinātniskā bibliotēka laikā no 1950.g. 25.maija līdz 15.junijam nodevusi caur Galveno Literatūras Pārvaldi "Sojuzutilam" 60.000 novecojušu un politiski kaitīgu grāmatu un žurnalu, no tiem inventarizēti 2986 par summu Rbļ. 6767.62.

1950.g. 4.augustā.

Nodeva: /paraksts/ B.Berkoviča

Saņēma: /paraksts/ Kozels

Piekrītu.
/par./ Damvalde

/Glavlita zīmogs/ /Utiļjālvielu pārvaldes zīmogs/

Noraksts pareizs:

Akts par LVU Zinātniskās bibliotēkas "novecojošu un politiski kaitīgu" grāmatu u.c. literatūras nodošanu "Sojuzutilam". 1950. g.

tēkas galvenie politcenzori izņēma no apgrozības, ar aktu norakstīja un lika nodot Slokas celulozes fabrikā. Kā redzams no *glavlita* dokumentācijas, LVU bibliotēkas grāmatu likteņus izlēma un *glavlita* vārdā lika iznīcināt desmitiem tūkstošu zinātnisku grāmatu šīs iestādes politcenzore Inna Damvalde.[83] Otrkārt, LVU bibliotēkas grāmatu "politisko cenzēšanu" veica LVU dekānu ieceltie politiski uzticami mācībspēki. Komisiju apstiprināja ar LVU rektora pavēli. Tās darbā piedalījās LU bibliotēkas direkcijas un darbinieku pārstāvji, arī specfonda vadītājs. Komisija "izcenzēja" un jauno PSKP CK lēmumu gaismā "pārcenzēja" ap 60 % bibliotēkas grāmatu. Grāmatas norakstīja ar šīs komisijas lēmumu. Treškārt, visas no ārzemēm ienākušās grāmatas cenzēja *glavlits*. Tās grāmatas, kurām bija trijstūrveidīgs zīmogs ar politcenzora numuru, ievietoja atklātajos fondos. Visas grāmatas, kurām bija sešstūrainais zīmogs ar politcenzora numuru centrā, novietoja specfondā. Tās grāmatas, kurām bija divas "skrūves", lietošanai bija pieejamas tikai ar īpašām LKP CK atļaujām.

Vienlaikus ar grāmatu politisko "tīrīšanu" LVU zinātniskā bibliotēka bija spiesta sarīkot grāmatu izstādes: "Biedrs Staļins – pirmais tautas deputātu kandidāts PSRS Augstākajā Padomē", "Biedram Staļinam 70 gadu" u.c.[84]

1950. gadā *glavlits* ziņoja, ka LVU bibliotēkas fonds pamatā sakārtots.[85] Līdz 1950. gadam, spriežot pēc *glavlita* atskaitēm, Latvijā no apgrozības bija izņemtas un pa lielākai daļai iznīcinātas ap 12 miljonu grāmatu un ap 750 000 žurnālu un avīžu.[86] Ja pārējās Latvijas bibliotēkās 50. gados izņemto grāmatu skaits samazinājās, tad LVU zinātniskajā bibliotēkā iznīcināto grāmatu skaits šai laikā vēl bija liels, jo, kā ziņoja, darbs bijis nokavēts.

8. tabulā redzams, ka LVU zinātniskā bibliotēka gadā saņēma no 42 līdz 59 tūkstošiem grāmatu un žurnālu. Tajā pašā laikā desmitiem tūkstošiem ideoloģiski kaitīgo un novecojušo grāmatu (līdz 30 %) tika norakstītas. Bibliotēkā pastāvēja norakstīšanas plāni. 1963. gadā pēc plāna bija jānoraksta 10 000 grāmatu, bet plāns tika pārpildīts un norakstītas 15 703 grāmatas. Te, iespējams, ieskaitīti Staļina darbi un tos propagandējošā literatūra, kuru izņēma 50. gadu beigās un 60. gadu sākumā. Kaut arī tabulā minētie dati ir visai nepilnīgi (sevišķi grāmatu iznīcināšanas jomā), redzams, ka (ja atceras, ka bibliotēka saņēma arī daudz ideoloģiskās makulatūras) iznīcināto grāmatu skaits šai laika posmā pārsniedza 30 % no saņemto grāmatu skaita.

LVU struktūrvienību īpatnības un telpu trūkums noteica, ka attīstījās LVU bibliotēkas filiāles – fakultāšu bibliotēkas[87], kas pašas komplektēja un kataloģizēja savus fondus. No 1949. gada komplektēšanas nodaļā arī kataloģizēšanas darbs tika centralizēts.

83 LVA, 917. f., 1. apr., 25. l.
84 LVA, 1340. f., 15. apr., 27. l.
85 LVA, 917. f., 1.s apr., 3. l., 86. lp.
86 LVA, 917. f., 1.s apr., 3. l., 11. lp.
87 Vēstures un filoloģijas fakultātes bibliotēka (ap 100 000 eks.), Tehniskās nodaļas bibliotēka (ap 70 000 eks.), Bioloģijas fakultātes bibliotēka (60 000 eks.), Fizikas un matemātikas fakultātes bibliotēka, Ķīmijas fakultātes bibliotēka, PSKP vēstures katedras bibliotēka, Ģeogrāfijas fakultātes bibliotēka. – Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitāte 40 gados (1919.–1959.). – Rīga, 1959. – 206.–207. lpp.

8. tabula

Ideoloģiski kaitīgās un novecojušās literatūras norakstīšana un jaunās literatūras saņemšana LVU bibliotēkā 1949.–1965. gadā

Gads	Saņemts	Norakstīts
1949	42 602	?
1950	59 219	27 463
1951	43 101	25 609
1953	35 417	?
1955	22 225	7 433
1965	46 952	5 996
Kopā	249 516	66 501

9. tabulā redzams, ka šai laikā 76,2 – 83,8 % literatūras ienāca krievu valodā, pie tam šīs literatūras skaits un īpatsvars strauji palielinājās. Tajā pašā laikā latviešu valodā ienākušās literatūras daudzums no 23 % samazinājās uz 12,7 %.

9. tabula

LVU Zinātniskās bibliotēkas grāmatu komplektēšana 1949., 1953. un 1961. gadā[88] (pēc valodām)

Saņemtās grāmatas	1949.g.	%	1953.g.	%	1961.g.	%
Krievu val.	32 475	76,2	35 417	83,8	34 586	80,4
Latviešu val.	9 794	23,0	5 371	12,7	2 426	5,6
Citās PSRS tautu						
valodās	14	0,03	39	0,09	–	–
Vācu val.	213	0,5	377	0,9	5 992 ārzemju valodās	13,9
Angļu val.	77	0,02	767	1,8		
Franču val.	18	0,04	85	0,2		
Spāņu val.	6	0,01	–	–		
Pārējās svešvalodās	5	0,01	156	0,4		
Kopā	42 602	100	42 256	100	43 004	100

LVU bibliotēkas fondu krieviskošanu noteica minētais valdības lēmums; pēc tā no 1948. gada bibliotēka saņēma PSRS izdotos obligātos maksas eksemplārus. Tajā pašā laikā Latvijas grāmatu obligātos eksemplārus, par spīti vairākkārtējiem lūgu-

88 LVA, 1340. f., 15. apr., 27. l., 2. lp.; LVA, 1340. f., 15. apr., 31. l.; Gada atskaite par Universitātes darbību 1952./53. māc. gadā. – LVA, 1340. f., 10. apr., 59. l., 47. lp.

miem, bibliotēkai iepirkt neizdevās. Acīmredzot okupācijas vara cerēja ar LVU bibliotēkas grāmatu fonda krieviskošanu pastiprināt Latvijas inteliģences integrāciju PSRS.

Vienlaikus ar LVU bibliotēkas "tīrīšanu" no "antizinātniskajām un politiski kaitīgajām grāmatām" visus pēckara gadus paplašinājās krievu grāmatu obligātā eksemplāra saņemšana un bibliotēku dāvinājumi no "brālīgajām" republikām.[89] 1956. gadā, spriežot pēc bibliotēkas direktora gada atskaites, no Krievijas ievestas 42 328 grāmatas. Tikai piecās fakultāšu bibliotēkās šajā gadā jau bija uzkrāts 34 712 propagandas grāmatu un brošūru krievu valodā, bet latviešu valodā tai pašā laikā šajās bibliotēkās bija tikai 6777 grāmatas (16,3 %).

Līdztekus bibliotēkas darbinieku un grāmatu politiskajai "tīrīšanai" notika bibliotēkas katalogu pāreja uz padomju sistēmu. Pagaidām tika lietoti I un II vecie katalogi pēc "nepareizo" grāmatu kartiņu izņemšanas, bet tika veidots III katalogs jau pēc padomju noteikumiem. Vecajos katalogos iznīcināja latīņu uzrakstus krievu grāmatām.[90] No 777 454 grāmatām 1951. gada 1. janvārī piecās fakultāšu filiālēs atradās 141 760 (18,3 %) grāmatu. Bibliotēkā strauji palielinājās politiskās propagandas literatūras skaits. 1950. gada beigās šādas literatūras skaits jau sasniedza 33 853 grāmatu.

10. tabula

LVU piecu fakultāšu bibliotēku literatūra 1950. gadā[91]

Nr.	Literatūras veids	Skaits	%
1.	Marksisms-Ļeņinisms	7 771	13,9
2.	Propagandas literatūra	27 283	48,7
3.	Sabiedriski politiskā literatūra	13 037	23,3
4.	Mācību līdzekļi	5 098	9,1
5.	Māksla	2 787	4,9
6.	Cita literatūra	22	0,03
Kopā		55 998	100

10. tabulā redzams, ka tikai 15 % no visas literatūras piecu fakultāšu bibliotēkās bija mācību līdzekļi, bet pārējā bija marksisma-ļeņinisma, propagandas un sabiedriski politiskā literatūra. Fakultāšu bibliotēku grāmatu satura uzskaite liecina, ka šīs bibliotēkas bija domātas galvenokārt studentu politiskajai audzināšanai komunisma garā. Šajā virzienā darbojās arī LVU bibliotēkas sastādītie studentiem ieteicamās literatūras saraksti – par Staļina, Ļeņina, Molotova, Kutuzova u. c. dzīvi un darbību, kā arī par šo tematiku rīkotās grāmatu izstādes par Staļinu, Ļeņinu, Marksu u.c.[92] No 50 bibliotēkas darbiniekiem 22 (44 %) mācījās marksisma-ļeņinisma pulciņā.

89 Starp dāvinātajām grāmatām bija arī vērtīgas grāmatas. Tās saņēma no Lomonosova Maskavas valsts universitātes, Baumaņa augstskolas un citu augstskolu bibliotēkām un zinātniskajām institūcijām.

90 LVA, 1340. f., 15. apr., 25. l., 6. lp.

91 LVA, 1340. f., 15. apr., 25. l., 5. lp.

92 LVA, 1340. f., 15. apr., 25. l., 10.–11. lp.

Pēc tam kad LVU Zinātniskās bibliotēkas direktors B. Berkovičs visai cītīgi bija "iztīrījis" bibliotēku no buržuāziskās literatūras, nesaudzējot pat vienīgos eksemplārus, čeka atklāja, ka direktors bija slēpis biogrāfiskās ziņas, proti, devis parakstu Latvijas Republikas drošības dienestam turpmāk nesaistīties ar komunistiem cīņā par padomju varas nodibināšanu Latvijā. LVU kompartijas komiteja 1953. gada 4. martā B. Berkoviču izslēdza no kompartijas; viņu atbrīvoja no amata un arestēja.[93]

Arī pēc B. Berkoviča vadībā izdarītās LVU bibliotēkas grāmatu lielās "politiskās tīrīšanas" valsts politiskās cenzūras spiediens uz bibliotēku nebūt nezuda. 1953. gadā PSRS AIM izdeva instrukciju vēl stingrāk kontrolēt grāmatu saturu un autoru katalogus, lai tie atbilstu bieži vien analfabētiski un kļūdaini sastādītajiem *glavlita* "melno autoru un grāmatu sarakstiem". Sevišķi bija noteikts pārbaudīt katru lasītājiem izsniedzamo grāmatu, arī visus t. s. baltemigrantu darbus. Lai pārbaudītu šo instrukciju, LVU bibliotēkā 1954. gada sākumā darbojās speciāla komisija no Maskavas *glavlita*, kura konstatēja daudzus trūkumus LVU bibliotēkas darbā, fiksējot tos 1954. gada 16. septembra aktā. Tika izdota LVU rektora J. Jurgena 1954. gada 3. novembra pavēle, kurā bija konstatēts, ka ".. zinātniskajā bibliotēkā, fakultāšu, kā arī katedru un kabinetu bibliotēkās grāmatu fondi un katalogi netiek atbrīvoti no politiski kaitīgās literatūras, kas izdota buržuāziskās Latvijas laikā, vācu fašistiskās okupācijas laikā Latvijā un citās republikās"[94]. Rektors ar pavēli noteica organizēt jaunu LVU bibliotēkas padomi ar sabiedrisko zinātņu, filoloģijas zinātņu un tehnisko zinātņu sekcijām – galvenokārt no uzticamiem komunistiem LVU kompartijas sekretāra J. K. Āboliņa vadībā. Bibliotēkas direktoram J. Jansonam bija uzdots novērst visus *glavlita* aktā minētos trūkumus līdz 1954. gada 15. decembrim. Rektors apstiprināja arī "Instrukciju ārzemju publikāciju un krievu periodisko izdevumu pārbaudei". LVU bibliotēkas direktoram J. Jansonam un specfonda vadītājai M. Voitišķei bija uzdots organizēt visu lasīšanai izsniedzamo grāmatu pārbaudi, bet grāmatu cenzēšanas komisijai – triju dienu laikā vēlreiz "izskatīt" visas lasītājiem izsniedzamās grāmatas. Rektora pavēli bija vizējis I daļas priekšnieks S. Sproģis un kadru daļas priekšnieks H. Krūzkops. Četru cilvēku sastāvā nodibināja komisijas komplektēšanas, bibliogrāfijas un katalogu organizācijas u.c. jautājumos. LVU bibliotēkas direktors J. Jansons iesniedza plašu paskaidrojumu, kurā norādīja "kļūdas un trūkumus" LPSR *glavlita* rīkojumos un "Apvienotajā izņemamo un novecojušo grāmatu sarakstā Nr. 1–7". Akta 4. paragrāfā izvirzītos trūkumus (par nesakārtoto fondu) direktors nesolīja novērst ne līdz 15. decembrim, ne vēlāk – telpu un darbinieku trūkuma dēļ. Arī ārzemju literatūras izsniegšanu direktors solīja organizēt tikai 1955./56. mācību gadā, jo visi darbinieki esot aizņemti inventarizācijā. Sistemātiskā kataloga "iztīrīšanas" termiņš līdz 5. oktobrim esot nereāls. Bibliotēka nevarot "iztīrīt" fondus no visām baltemigrantu grāmatām, jo *glavlits* nav iesniedzis bibliotēkai baltemigrantu sarakstus. Grāmatu politiskās "tīrīšanas" turpinājās.

93 LVA PA, 788. f., 1. apr., 20. l., 5.–6. lp.

94 LVU rektora 1954.gada 3.novembra pavēle Nr. 493/4103.

LVU Zinātniskā bibliotēka tik labi bija "iztīrīta" no "politiski kaitīgām" grāmatām, ka 1955. gada oktobrī Latvijas PSR VDM ziņoja LKP CK sekretāram par Dānijas ekskursantu pārsteigumu: LVU Zinātniskajā bibliotēkā neesot jaunāko ārzemju grāmatu, kuras tā saņēma vienīgi ar dāvinājumiem un apmaiņu.

1956. gadā par LVU Zinātniskās bibliotēkas direktoru kļuva bijušais Latvijas PSR Centrālā valsts vēstures muzeja padomju vēstures perioda nodaļas vadītājs P. Baško (1900–1969), PSKP biedrs kopš 1947. gada.[95] Bibliotēkas grāmatu politiskā "tīrīšana" ne tuvu nebija pabeigta. P. Baško LVU Padomes sēdē 1956. gada 26. novembrī ziņoja, ka bibliotēkā vēl glabājas ap 200 000 grāmatu, kuras vēl nav apstrādātas un kataloģizētas. Šim nolūkam esot vajadzīgi papildus vēl 20 darbinieki, kuriem jāstrādā divus gadus. Bez tam daudzas grāmatas vēl neesot cenzētas.[96]

Pavisam citādā gaismā redzams LVU Zinātniskās bibliotēkas darbs pēckara gados publicētajā LVU vēsturē. 1954.–1958. gadā kāds no LVU Zinātniskās bibliotēkas darbiniekiem rakstīja, ka pēc Rīgas atbrīvošanas "no fašistiskajiem iebrucējiem Universitātes Zinātniskajā bibliotēkā iesākās ražīgs darba posms"[97], taču pašas bibliotēkas fakti par šīm noklusētām un samelotām ziņām liecina pavisam ko citu. Autors min, ka 1945. gadā bibliotēkas fondu apjoms bijis 567 208 eksemplāri[98]; faktiski, kā redzējām, tas bija divreiz lielāks. Otrkārt, autors raksta, ka 1958. gada 1. janvārī "grāmatu fonds sasniedza 977 372 eksemplārus" un kautrīgi ieminas, ka bibliotekāri centušies "iztīrīt bibliotēkas fondus no fašistiskās un citas nezinātniskās un mazvērtīgās literatūras"[99]. Taču to, kad un cik izdevies "iztīrīt", autors noklusē. Rakstā minēts, ka pēckara gados LVU Zinātniskajā bibliotēkā darbojusies komunistu grupa 5–7 cilvēku sastāvā, kas iekļāvusies LVU rektorāta kompartijas organizācijā. 1956. gadā bibliotēkā jau strādāja 11 kompartijas biedri un tika nodibināta LVU Zinātniskās bibliotēkas partijas organizācija.[100]

Patiesībā līdz 1957. gadam bibliotēkas grāmatu novietošanai bija ierādītas telpas LVU ēdnīcās, pagrabā, bēniņu telpās. Daļa grāmatu bija novietota pagrabtelpās Marijas ielā 32, bet daļa – Veidenbauma (Baznīcas) ielā 5. Tas nevarēja nodrošināt bibliotēkas "ražīgu darba posmu".

1957. gadā PSRS VDM Dzelzceļsardzes karaspēka divīzijas Baltijas štābs atbrīvoja LVU bibliotēkas galveno ēku Komunāru bulvārī 4. Rezultātā lasītāju vietu skaits varēja palielināties no 323 līdz 420 vietām, bet plauktu garums līdz 8000 metriem. Ar 1957. gada 6. maija pavēli Nr. 530 PSRS AIM piešķīra LVU bibliotēkai Zinātniskās bibliotēkas nosaukumu. Pavisam bibliotēkā, kā ziņoja direktors P. Baško,

95 LU arhīvs, 7. apr., 3437. l.: Pētera Baško personīgā lieta. – P. Baško līdz 1940. gadam bija Daugavpils, Abrenes un Jēkabpils apriņķa tautskolu inspektors, 1927.–1940. gadā – Aizsargu organizācijas loceklis (pats gan ziņojis – "Vikentija Latkovska uzdevumā"), 1940.–1941. gadā – Saeimas deputāts un sarkanarmijas cīnītājs. Pēckara gados – parfimērijas fabrikas "Dzintars" direktors; fabrikas teritorijā (LPSR VDM tuvumā) ievests liels daudzums ētera, par to P. Baško no darba atlaists.

96 Pielikumi pie LVU Padomes sēžu protokoliem, 1956.–1957.g. – LVA, 1340. f., 10. apr., 28. l., 44. lp.

97 Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitāte 40 gados (1919.–1959.). – Rīga, 1959. – 200.lpp.

98 Turpat. – 201. lpp.

99 Turpat. – 200.lpp.

100 Turpat. – 207.lpp.

LVU Zinātniskās bibliotēkas darbinieku ražošanas apspriede. 1957. g.

bija 977 373 iespieddarbi, bet kopā ar rezerves fondu – 1 067 000 iespiedvienību. Tātad pēckara gados grāmatu skaits bija sarucis līdz 89 627 iespiedvienībām.[101]

Bibliotēka vēl nebija remontēta, un bibliotēkas grāmatu krātuve atradās Vēstures un filoloģijas fakultātes pirmajā stāvā un pagrabā Ļeņina ielā 32. Lai bibliotēka varētu normāli darboties, bija nepieciešams bibliotēkas pagalmā nekavējoši uzbūvēt 3–4 stāvu ēku. Tas netika izdarīts. Joprojām, kā 1959. gada 3. novembrī rakstīja bibliotēkas direktors P. Baško, lielākā daļa 50. formāta grāmatu nevarēja bibliotēkā izvietot, un tās atradās garderobē Raiņa bulvārī 19.[102]

Tika izstrādāts plāns, kurā bija paredzēts LVU bibliotēkas personālu palielināt no 60 cilvēkiem 1960. gadā līdz 96 cilvēkiem 1965. gadā; līdz 141 darbiniekiem– 1970. gadā, bet 1980. gadā – līdz 248 cilvēkiem.[103] Komunāru bulv. lasītavā bija 119 vietas, bet piecās filiālēs kopā 213 vietas, pavisam 392 lasītāju vietas. 1960. gadā LVU bija 4880 studentu, tātad bibliotēkā vietas bija astoņiem procentiem studentu.[104]

101 LVU Padomes sēžu protokoli, 1957.–1958. – LVA, 1340. f., 10. apr., 24. l., 217.–219. lp. Tas izskaidrojams arī ar LVU struktūras maiņu 1957. gadā. LVU bibliotēka nodeva 133 871 eksemplāru jaundibinātajai RPI bibliotēkai, bet 1958. gadā saņēma no LVU pievienotā Rīgas Pedagoģiskā institūta 88 100 grāmatas. Kopumā bibliotēka zaudēja 45 771 eksemplāru. Tomēr 43 856 grāmatas bija pazudušas, neraugoties uz minētajiem papildinājumiem.

102 LVA PA, 788. f., 1. apr., 39. l., 29. lp.

103 LVU Padomes sēžu protokoli, 1957.–1958. – LVA, 1340. f., 10. apr., 24. l., 217.–219. lp.

104 LVA, 1340. f., 10. apr., 3. l., 37. lp.

1958. gada 27. oktobrī LVU kompartijas biroja sekretārs O. Grīnbergs rakstīja LKP CK sekretāram, ka 1957. gadā LVU piešķirta bibliotēkas ēka Komunāru bulv. 4. Bibliotēkā var izvietot 600 000 sējumu, bet bibliotēkai ir 1 miljons sējumu. Lasītavās ir vietas 120 lasītājiem, bet lasītāju skaits ir ap 700. Daļa bibliotēkas grāmatu līdz šim glabājas Universitātes garderobes telpās. Katru gadu bibliotēkā "ienāk" ap 55 tūkstošiem jaunu grāmatu. O. Grīnbergs lūdz J. Kalnbērziņu palīdzēt 3–4 stāvu jaunas ēkas būvēšanai bibliotēkas pagalmā.[105] Pozitīvas atbildes nebija.

1958. gada 12. oktobrī tika apstiprināta bibliotēkas padome 28 cilvēku sastāvā.[106]

11. tabula

LVU bibliotēkas grāmatu skaits (1945–1990) (eksemplāros)[107]

Gads	Lietošanā	Neapstrādāts	Darbinieku sk.
1945. g. 1. janv.	429 076	600 000	16
1946. g. 1. janv.	446 596	600 000	
1947. g. 1. janv.	473 063	600 000	41
1948. g. 1. janv.	495 267	600 000	
1948. g.	519 070	600 000	
1950. g. 1. janv.	745 678		46
1951. g. 1. janv.	777 454		
1960. g. 1. aug.	1 030 615		
1961. g. 1. janv.	1 023 156		50
1966. g. 1. janv.	1 264 093		
1974. g.	1 827 280		80
1980. g.	1 961 738		90

11. tabulā redzams, ka laikā no 1945. gada 1. janvāra līdz 1980. gadam LVU Zinātniskajā bibliotēkā lietojamo grāmatu skaits palielinājās gandrīz piecas reizes, bet darbinieku skaits – gandrīz sešas reizes. Tas liecina, ka bibliotēka varēja ieņemt pienācīgu vietu mācību un audzināšanas darbā.

Diemžēl grāmatu norakstīšana turpinājās. Spriežot pēc bibliotēkas direktora P. Baško atskaites par 1959./1960. gadu, gada laikā bibliotēkā "ienāca" 46 976 izdevumi, bet norakstītas tika 13 732 grāmatas.[108] Cik saprotams no direktora atskaites, sevišķas grūtības radījušas t.s. 51. formāta grāmatas: kā jau teikts, tā šifrēti sauca latviešu valodā vecajā drukā līdz 1917. gadam izdotās grāmatas.

105 LVA PA, 788. f., 1. apr., 35. l., 12.–13. lp. Sal. LVA PA, 101. f., 22. apr., 68. l..

106 Turpat. – 21. lp.

107 LVU Zinātniskās bibliotēkas darba atskaite, 1945.–1947. – LVA, 1340. f., 15. apr., 25. l., 1.–10. lp.; LVU Zinātniskās bibliotēkas atskaite par 1950.gadu. – LVA, 1340. f., 15. apr., 28. l., 1.–11. lp.; LVU Zinātniskās bibliotēkas atskaite par 1965./66.gadu. – LVA, 1340. f., 15. apr., 43. l., 9. lp.

108 Bibliotēkas atskaite par 1959./60. gadu. – LVA, 1240. f., 15. apr., 38. l., 26. lp.

LVU Zinātniskās bibliotēkas katalogu telpa. 1960. gadi

Viens no okupācijas varas ideoloģiskās un domu brīvības apspiešanas veidiem bija bibliotēku specfondu ierīkošana četrās lielākajās bibliotēkās. Šos specfondus vadīja uzticami komunisti, un grāmatas šeit bija pieejamas ierobežotam lasītāju skaitam ar speciālām atļaujām. Šāds specfonds – sākumā ar apmēram 15 000 grāmatām – darbojās arī LVU bibliotēkā.[109] Kaut arī grāmatu skaits specfondā samazinājās – gan iepludinot atklātajā fondā, gan norakstot iznīcināšanai, – tomēr tajā saglabājās unikālas grāmatas un periodika, kas bez specfonda tiktu iznīcinātas.

12. tabulā redzams, ka specfondā latviešu grāmatas bija bagātāk pārstāvētas nekā pieejamā jaunienākusī literatūra – 40,2 %. Arī periodikas lielākais daudzums bija latviešu valodā. Kādā valodā bija ar "skrūvi" (sešstūri) apzīmētās ārzemju grāmatas, nav zināms.

LVU bibliotēkas darbībā okupācijas varas stingri ievēroja savus politiskos principus, bet necēla jaunas telpas, nepiešķīra līdzekļus jaunu darbinieku pieņemšanai. 1962. gada 3. maijā LVU bibliotēkas kompartijas organizācijas atskaitē konstatēts, ka "tūkstoši visretāko grāmatu pūst pagrabos", bet jaunu bibliotēkas ēku neceļ, jo saimniecības prorektors šīs grāmatas uzskata par makulatūru.[110]

109 No 1985. gada slēgto specfondu ierīkoja LKP CK Partijas vēstures institūta bibliotēkā Raiņa bulv. 15.
110 LVA PA, 788. f., 2. apr., 204. l., 15. lp.

12. tabula

LVU bibliotēkas specfonds 1961. gadā[111]

Valoda	Grāmatu skaits	%
Latviešu	3 569	40,2
Krievu	3 630	40,9
Svešvalodas	1 682	18,9
Periodika (vienības)	2 910	
Grāmatas ierobežotai lietošanai (apzīmētas ar sešstūri)	372	
Kopā	12 163 (11 771 grām. un 372 grām. ar sešstūri)	100,0

LVU bibliotēka nesaņēma arī LVU mācībspēkiem paredzētos un uz Latvijas robežas konfiscētos grāmatu un žurnālu sūtījumus. Par bīstamām uzskatītās grāmatas un žurnāli ar *glavlita* politcenzoru zīmi nonāca LKP CK un daļēji vēlāk tika nodotas LPSR ZA Fundamentālās bibliotēkas Misiņa nodaļai, t.s. Cekas specfondā.[112] LVU varēja pieprasīt iegādāties LVU bibliotēkai tikai mazāk kaitīgu literatūru un galvenokārt tādu, kas noderētu buržuāziskās zinātnes atmaskošanai. Tā, piemēram, LVU rektors V. Millers 1976. gada 25. maijā lūdza atļauju iegādāties 80 grāmatas ekonomikas jautājumos par 300 valūtas rubļiem, ".. lai dziļi kritizētu buržuāzisko ekonomisko teoriju".[113]

Viens no mācībspēku un studentu padomizēšanas pasākumiem bija LVU zinātniskās bibliotēkas pārpludināšana ar komunistisko literatūru. 70. un 80. gados grāmatu komplektēšana paplašinājās. 1979. gadā bibliotēka saņēma šāda veida literatūras 102 906 eksemplārus, 1989. gadā – 83 329 eksemplārus.[114] LVU bibliotēkā ienāca liels mācību grāmatu komplektu skaits krievu valodā, sevišķi t. s. sabiedriskajās zinātnēs. Sāka veidot mācību literatūras abonementus neklātniekiem.

13. tabula

LVU Zinātniskās bibliotēkas darbs 1974. un 1980. gadā[115]

Gads	Iespiedvienības	Izsniegts	Darbinieku skaits	Lasītāju skaits
1974.	1 827 280	581 876	80	11 533
1980.	1 961 738	905 757	90 (jābūt 126)	14 190

111 LVA, 1340. f., 15. apr., 39. lieta. Par 50. formāta grāmatām šifrēti sauca LVU bibliotēkas krātuvē ievietotās vecās (Krievijas impērijas laika) 19. gs. un 20. gs. sākumā izdotās grāmatas. Par 51. formāta grāmatām šifrēti sauca arī daļu no Rīgas Vācu mākslas biedrības bijušās bibliotēkas grāmatām par mākslu vācu valodā.

112 LVA PA, 101. f., 63. apr., 138. l., 2. u.c. lp.

113 " .. для глубокой критики буржуаных экономических теорий". – LVA, 1340. f., 8. apr., 465. l., 88. lp.

114 L. Laroze. Latvijas Universitātes bibliotēka // Latvijas Universitāte, 75. – Rīga, 1994. – 359.lpp.

115 LVA PA, 788. f., 1. apr., 82. l., 51. lp.

1981. gadā PSKP CK pieņēma lēmumu "Par bibliotēku lomas palielināšanu darbaļaužu komunistiskajā audzināšanā un zinātniski tehniskajā progresā". LVU kompartijas komiteja 1981. gada 11. februārī, piedaloties visu fakultāšu kompartijas organizāciju sekretāriem, apsprieda šo lēmumu un, kā parasti, atzina, ka tas pieņemts īstajā vietā un laikā un pilnīgi attiecas uz LVU bibliotēkas darbu.[116]

Ja LVU bibliotēkas fondu apjoms no 704 200 iespiedvienībām 1950. gadā palielinājās līdz 2 151 445 iespiedvienībām 1990. gadā (par 205,6 %), tad bibliotēkas lasītāju skaits 1950. gadā palielinājās no 9341 līdz 11 815 – 1990. gadā, t. i., par 26,5 %. Apmeklējumu skaits 1950. gadā palielinājās no 223 427 līdz 245 286 – 1990. gadā, t. i., par 9,9 %. Ja analizē studentu skaita un bibliotēkas apmeklētāju skaita pastāvīgo palielināšanos, redzams, ka Universitātes bibliotēkas veikums augstākās izglītības speciālistu sagatavošanā netika līdzi studentu skaita pieaugumam un jo sevišķi iespiedvienību skaita pieaugumam. Protams, to var skaidrot ar LVU bibliotēkas lasītavu trūkumu, taču jādomā, ka LVU bibliotēkas papildināšana ar "pareizo" literatūru un studentu faktiska nepielaišana pie "nepareizās" literatūras izpaudās bibliotēkas apmeklējumu skaita stagnācijā konkrētajā laikposmā. Tas, ka LVU bibliotēku apmeklēja tikai apmēram puse studentu (viņu starpā varēja būt arī citu augstskolu studenti), liecina, ka LVU bibliotēka savu darbību pēc būtības neanalizēja.

14. tabulā redzams: apmeklējumu skaits LVU bibliotēkā no 1955. līdz 1985. gadam palielinājās par 22,7 %. 1990. gadā 200415 (81,7 %) lasītāju izmantoja LVU bibliotēkas abonementus un tikai 43041 (17,6 %) strādāja lasītavās. Nozaru bibliotēkās šajā gadā strādāja 1830 (0,74 %) lasītāju.

14. tabula

LVU bibliotēkas apmeklējumu skaita dinamika (1950 – 1990)[117]

Gads	CB	Kopā	CB (%)
1950.		223 427	
1955.	84 104	250 696	22,59
1960.	68 587	210 987	32,50
1965.	87 383	272 855	32,50
1970.	109 268	316 674	34,50
1975.	96 686	280 242	34,50
1980.	113 522	400 648	28,33
1985.	103 201	343 243	29,77
1990.		245 286	

116 LVA PA, 788. f., 1. apr., 82. l., 41. un turpm. lp.

117 Izskaitļots pēc L. Larozes sniegtajiem datiem.

15. tabula

Ārzemju literatūras izmantojums LVU bibliotēkā 1960. – 1990. gadā[118]

Gads	Izsniegumi	%	Ārzemju literatūra	%
1960.	442 626		29 063	6,5
1965.	690 109		69 623	10,1
1970.	750 132		80 932	10,8
1975.	562 923		121 367	21,6
1980.	919 106		76 517	8,3
1985.	877 446		74 315	8,5
1990.	1 000 007		93 002	9,3
		126,2		220

Interesantu ainu atklāj LVU bibliotēkas izsniegto grāmatu analīze okupācijas gados. *15. tabulā* redzams, ka laikā no 1960. līdz 1990. gadam izsniegumu skaits bibliotēkā palielinājies par 126,2 %. Tajā pašā laikā redzams, ka ārzemju literatūras izsniegumu skaits palielinājās par 220 %, t.i., vairāk nekā divkāršojies. Tātad interese par LVU saglabājušos ārzemju literatūru pieauga gandrīz divreiz straujāk nekā interese par pārējo literatūru. 15. tabula arī atklāj, ka ārzemju literatūras īpatsvars izsniegumos bibliotēkā palielinājās no 6,5 % 1960. gadā līdz 21,6 % 1975. gadā. Tātad ārzemju literatūras izsniegumu skaits veidoja vairāk nekā piekto daļu no visiem izsniegumiem.

80. gados komunistiskās audzināšanas pastiprināšanai t.s. sabiedriskajām katedrām iekārtoja speciālas PSKP vēstures (1982) un politekonomijas (1984) bibliotēkas, literatūru izsniedzot no LVU bibliotēkas fonda. Sevišķi prāva bija PSKP vēstures bibliotēka, kas apjoma ziņā 1990. gadā pārsniedza Ģeogrāfijas, Bioloģijas, Ķīmijas fakultātes bibliotēkas.

16. tabula

PSKP vēstures katedras bibliotēka[119]

Gads	Grāmatu skaits	Lasītāju skaits	Grāmatu izsniegumu skaits	Grāmatu skaits uz lasītāju
1985.	104 979	14 039	66 239	4,7
1990.	130 039	6 155	69 816	11,4

16. tabulā redzams, ka, tāpat kā visās LVU bibliotēkās, arī PSKP vēstures bibliotēkā lasītāju skaits laikā no 1985. līdz 1990. gadam bija sarucis līdz 43,8 %, t. i., bija mazāk par pusi. Tajā pašā laikā kopumā LVU bibliotēkas lasītāju skaits bija samazinājies "uz 76,9 %". Tas liecina, ka studentu interese par PSKP vēsturi,

118 Izskaitļots pēc L. Larozes sniegtajiem datiem.
119 Izskaitļots pēc L. Larozes sniegtajiem datiem.

Grāmatu izstāde LU bibliotēkā. 1990. gadi

kaut arī tajā bija jākārto eksāmens, bija samazinājusies straujāk nekā LVU bibliotēkā kopumā. Jāuzsver: izsniegto grāmatu skaits uz vienu lasītāju bija palielinājies vidēji no 4,7 grāmatām 1985. gadā līdz 11,4 grāmatām 1990. gadā.

1980. gada sākumā bibliotēka, kaut ar grūtībām, veica dažus darba modernizācijas pasākumus. 1981. gadā izveidoja Reto grāmatu un rokrakstu nodaļu. 1982. gadā, atceroties bibliotēkas 120. gadadienu, kā divmiljono darbu ierakstīja prof. J. Endzelīna darbu izlases sējumus.[120] 70. gadu vidū aizsākās LVU bibliotēkas mācību grāmatu nodrošinājuma automatizēta sistēma, kas darbojās ESM operatoru vadībā Skaitļošanas centrā, nevis bibliotēkā. 1987. gadā izstrādāja bibliogrāfijas informācijas sistēmu, kas reģistrēja LVU docētāju un zinātnieku publikācijas. 1988. gadā bibliotēka saņēma pirmos IBM PC XT kompjūterus "*Mazovia*", ar ko strādāja LVU bibliotēkas darbinieki paši.

Atšķirībā no agrāk izdotās okupācijas laika valsts cenzētās literatūras, kura LVU bibliotēkas attīstību attēloja vienīgi kā vēl "neredzētu uzplaukumu", šeit minētie fakti liecina, ka bibliotēka attīstījusies ļoti grūtos apstākļos. Pirmkārt, 14 gadus bibliotēkai nepiederēja pat nelielā galvenā ēka Komunāru bulvārī 4. Otrkārt, daudzas LVU bibliotēkas grāmatas bija pakļautas *glavlita* politiskai cenzūrai un iznīcināšanai. Treškārt, bibliotēka tika pārpludināta ar komunistisko literatūru, kas nereti līdzinājās ideoloģiskai makulatūrai. Ceturtkārt, daudzas grāmatas un žurnāli (it īpaši ārzemju) tika slēptas specfondā un bez speciālas

120 L. Laroze. Latvijas Universitātes bibliotēka // Latvijas Universitāte, 75. – Rīga, 1994. – 359.lpp.

atļaujas nebija izmantojamas. Piektkārt, bibliotēkas darbu kavēja vairākkārtējās bibliotēkas pārvietošanas, plūdi, ugunsgrēki, kā arī LVU rektorāta pasivitāte. Par spīti minētajām grūtībām, LVU Zinātniskā bibliotēka savu darbu veica iespējami kvalitatīvi, palīdzēdama gan attīstīties LVU zinātnei, gan augsti kvalificētu speciālistu veidošanā. LVU Zinātniskās bibliotēkas pozitīvajā bilancē jāieraksta vairāki faktori. Pirmkārt, bibliotēkai izdevās saglabāt sava unikālā fonda pamatdaļu, tajā skaitā LU zinātnieku publikāciju lielāko daļu. Otrkārt, LVU bibliotēka viena no pirmajām Latvijā uzsāka bibliotēkas procesu automatizāciju, šādi nodrošinot darba modernizāciju mūsdienu sniegumā. Treškārt, LU bibliotēka kopā ar fakultāšu nodaļām bija pamatbibliotēka LVU kvalificētu speciālistu audzināšanā. Ceturtkārt, lai gan jaunākā ārzemju literatūra bija nelielā skaitā un norisa bibliotēkas fondu "tīrīšana", kas beidzās tikai 1990. gadā, t.i., pēc *glavlita* likvidēšanas, turklāt visa literatūra ilgu laiku nebija brīvi pieejama, LVU zinātniskā bibliotēka attīstījās un iespēju ietvaros paveica savu darbu.

3. Zinātniskie sakari ar ārzemēm

Universitāšu starptautiskie zinātniskie sakari[121] 20. gs. ir viens no svarīgākajiem nosacījumiem ne tikai mācībspēku, bet arī studentu tuvināšanā starptautiskajam zinātniskajam un pedagoģiskajam sniegumam. LVU ārzemju zinātnisko sakaru vēsturē novērojami trīs pamatposmi. Pirmajā posmā no 1944. gada līdz 50. gadu vidum – LVU mācībspēkiem un studentiem zinātniskā saskarsme ar ārzemēm bija pilnīgi aizliegta. Kā jau rakstīts nodaļā par LVU mācībspēkiem, čeka rūpīgi "sekoja mācībspēku sakariem" ar ārvalstīm. Pat starptautiski augsti vērtētajam zinātniekam prof. Jānim Endzelīnam publicēšanās ārzemēs netika atļauta. No humanitāro zinātņu nozares tādu atļauju bija saņēmis vienīgi doc. Kārlis Krauliņš. "Dzelzs priekškars" vismaz pirmos desmit okupācijas gadus pilnīgi slēdza LVU ārpasaulei. Uz ārzemēm varēja braukt tikai pilnīgi pārbaudīti komunistiskie augstākie ierēdņi, kuri nespēja "klanīties" Rietumu zinātnes priekšā. Tika liegta ne tikai zinātniskā saskarsme. Kompartija nosodīja pat modernās Rietumu kultūras ietekmi LVU, arī studentu dejas. LVU rektors J. Jurgens 1949. gada otrajā pusē teica: "Tikai pēdējo mēnešu laikā no mūsu Universitātes mēs izdzinām vairākus simtus bijušo leģionāru un aizsargu. .. Mēs sākām mūsu kadru tīrīšanu un, izmantojot atestāciju, tikām vaļā no daudziem nevajadzīgiem mācību spēkiem. .. Jaunieši paliek jaunieši – viņi saka: mēs gribam dejot. Protams, arī to vajag atļaut, bet mēra robežās, bet galvenais, – vajag skatīties, ko viņi dejo. Jāsaka, ka svingu dejo ne tikai ugunsdzēsēju klubā. Bet pie mums nav nekādas repertuāra kontroles par visāda veida džeziem. Tāpēc

121 Vēstures avotu raksturojumā jau teikts, ka LVU I daļas un Ārzemju daļas materiāli, izņemot dažus gada darbības pārskatus un ziņojumus dažādām kompartijas instancēm, nav saglabājušies. Nav saglabājušās pat Universitātes darbinieku ārzemju komandējumu instrukcijas, atskaites un citi dokumenti, kas noteica ārzemju braucienu nolūkus un dokumentu noformējumu. Iespējams, iemesli meklējami ārzemju daļas ciešajā sadarbībā ar LPSR VDK. Tas viss ļoti apgrūtina LVU zinātnisko sakaru pētīšanu. (J. Stradiņš. Latvijas Zinātņu Akadēmija. I d. – Rīga, 1998. – 312 lpp.).

Norvēģu miera delegācija LVU. 1960. gadu sākums

džezs var spēlēt kuru katru amerikāņu riebeklību. Kāpēc nav neviena, kurš kontrolētu deju vakarus?"[122]

Otrais posms LVU ārzemju zinātniskajā saskarsmē sākās 50. gadu vidū un turpinājās apmēram līdz 70. gadu vidum, kad publiski oficiāli it kā bija atļauts braukt uz ārzemēm, taču tikai konkrētiem cilvēkiem. Izbraucēju skaits uz kapitālistiskajām valstīm sākumā bija neliels. 1955. gadā no visiem izbraucējiem (290 cilvēku) tikai 2 % devās uz kapitālistiskajām valstīm. Turpretī ārzemēs publicēto zinātnisko rakstu skaits bija būtiski lielāks nekā izbraucēju skaits. 1956. gadā ārzemēs bija publicēti 166 LVU docētāju darbi. Tomēr Hruščova "atkušņa" laikā, sākoties tūristu braucieniem uz ārzemēm, "politiskas kļūdas" sāka pieļaut pat politiski uzticamākie mācībspēki. Piemēram, 1956. gada 20. novembrī LVU kompartijas komiteja nosodīja filozofa profesora Ernsta Karpovica (1892–1976), PSKP biedra no 1909. gada, rīcību. Prof. E. Karpovics, atgriezies no brauciena uz Zviedriju, laikrakstā "Padomju Students" publicēja rakstu "Ziemeļu zemē", kurā slavēja Zviedriju.[123] Šādu prof. E. Karpovica publikāciju LVU kompartija nosodīja.

Zinātniskās, pedagoģiskās un kultūras apmaiņas jomā pozitīvi vērtējama LVU ārējo zinātnisko sakaru nostiprināšanās ar ārzemju universitātēm. Toties LVU partijas komiteja par to bija nobažījusies. Jau LVU kompartijas komitejas 1966. gada 4. maijā apstiprinātajā "Nolikumā par Pētera Stučkas LVU partijas komitejas

122 Fragmenti no LK(b)P CK 3. plēnuma stenogrammas 1949. gada 15.–16. septembrī. – LVA PA, 101. f., 12. apr., 14. l., 152.–154., 172. lp.

123 LVA, 788. f., 1. apr., 29. l., 164. lp.

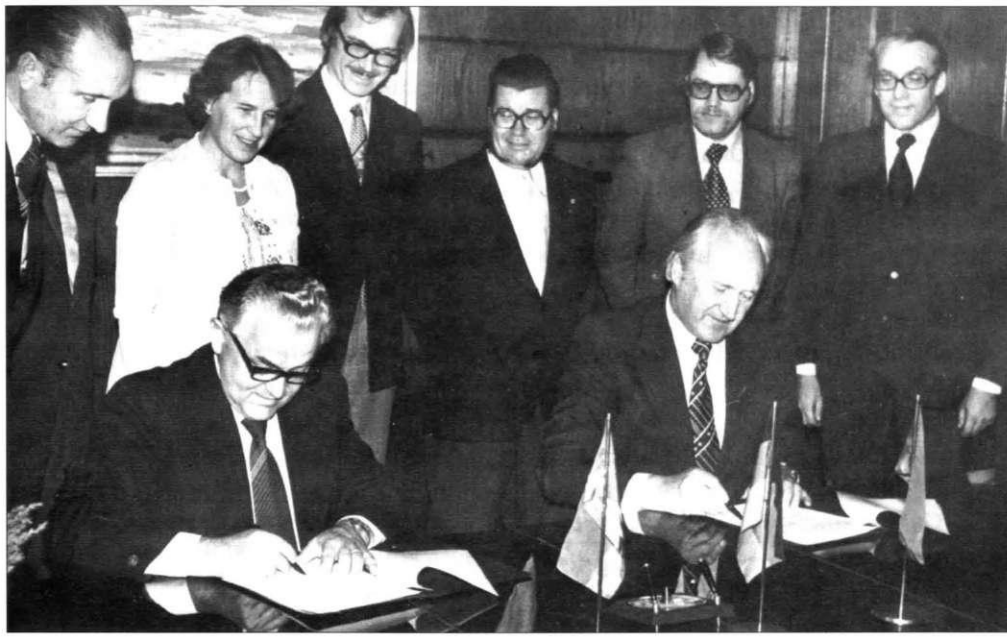

LVU un Rostokas V. Pika Universitātes līguma parakstīšana 1975. gadā. Latvijas Valsts universitātes vārdā līgumu paraksta rektors profesors Visvaris Millers

antikomunistiskās ideoloģijas atmaskošanas grupu" bija izveidota speciāla starptautisko problēmu apakšgrupa (vadītājs V. Sosnovs). Grupas nolikumā bija noteikts: "Sevišķa vērība piegriežama sabiedrisko zinātņu katedru pasniedzēju, politinformatoru, studentu un pasniedzēju, kas strādā ar ārzemniekiem, ideoloģiskai apbruņošanai."[124] Ciešākus sakarus starp universitātēm nodibināja draudzības un sadarbības līgumu noslēgšana. Līgumi pavēra iespēju regulārai mācībspēku un studentu apmaiņai starp universitātēm, iespējas piedalīties zinātniskajās sesijās u.c. Taču šādu līgumu noslēgšana tika stingri kontrolēta un pat traucēta arī ar t.s. sociālistiskajām zemēm. Rostokas Vilhelma Pika Universitāte jau 1968. gada sākumā ierosināja noslēgt draudzības un sadarbības līgumu ar LVU,[125] tomēr šāda līguma noslēgšanu Universitātei "direktīvie orgāni" atteica. Tikai 1973. gadā pēc LVU atkārtotiem lūgumiem un konsultācijām LKP CK ar zinātnes daļas instruktori A. Stankeviču, kā arī ar ārzemju daļas vadītāju L. Rimjanu, LVU gatavojās slēgt līgumu ar Rostokas Vilhelma Pika Universitāti, protams, ne bez saskaņošanas ar LPSR VDK un Maskavu. Taču arī tad L. Rimjans atbildēja, ka viņš simtprocentīgi nevarot apstiprināt šādu iespēju. Tikai deviņus gadus vēlāk pēc Rostokas Universitātes ierosinājuma 1975. gadā minētais līgums tika noslēgts. Tas viss notika ar LKP CK atļauju. LVU savā izziņā rakstīja: "Abas universitātes pēc direktīvo instanču lēmuma noslēdza līgumu par draudzību un sadarbību." Vēl tika paskaidrots: "Vārds "draudzība" nevar tikt

124 LVA PA, 788. f., 1. apr., 56. l., 84. lp.
125 LVA, 1340. f., 8. apr., 465. l., 29. lp.

skaidrots vairāknozīmīgi, bet tam ir tikai viena nozīme"[126]. Rakstot par zinātnisko darbu, jau uzsvērts: sākot no 60. gadiem, paplašinājās PSRS kara rūpniecības vajadzībām izstrādājamo zinātnisko tēmu skaits. Taču tēmu izstrādāšanas laikā un vairākus gadus pēc tam to autoriem braucieni uz ārzemēm bija liegti, lai gan LVU mācībspēki un studenti centās izbraukt uz ārzemēm savas profesionālās izaugsmes dēļ.

17. tabulā redzams, ka laikā no 1968. gada līdz 1989. gadam, t.i., divdesmit viena gada apritē, LVU, lai gan pastāvēja jau minētās šādu līgumu slēgšanas grūtības, noslēdza sadraudzības līgumus ar deviņām universitātēm. Sešas no tām bija sociālistisko valstu, viena PSRS, divas "trešās pasaules" un tikai divas kapitālistisko valstu universitātes. Salīdzinājumam: 1990.–1991. gadā LVU noslēdza piecus sadarbības līgumus tikai ar kapitālistisko valstu universitātēm vien.

17. tabula

LVU sadraudzības līgumi ar ārzemju universitātēm (1968–1991)

Nr.	Gads	Sociālistiskās valstis	Kapitālistiskās valstis
1.	1971	Prāgas Kārļa universitāte	
2.	1975	Rostokas Universitāte	
3.	1976	Maskavas Valsts universitāte	
4.	1980	Nikolaja Kopernika Toruņas universitāte	
5.	1984		Osmanijas Universitāte Haidarabadā (Indija)
6.	1984		Tišvinas Universitāte Latānijā (Sīrija)
7.	1985	Ščecinas Universitāte (Polija)	
8.	1989		Otavas Universitāte (Kanāda)
9.	1989		Brēmenes Universitāte (Vācija)
10.	1990		Viskonsinas Universitāte Eau Claire (ASV)
11.	1990		Stokholmas Universitāte (Zviedrija)
12.	1990		Gēteborgas Universitāte (Zviedrija)
13.	1990		Rietummičigānas Universitāte (ASV)
14.	1991		Oslo Universitāte (Norvēģija); Tventas Universitāte (Nīderlande)

70. gadu sākumā LVU mācībspēku saskarsme ar ārpasauli paplašinājās, kaut arī tā norisa galvenokārt tikai ar sociālistiskajām valstīm. Sākās trešais LVU ārzemju sakaru posms. Uz ārzemēm varēja braukt cilvēki, kuriem ārzemēs nebija radu, kuriem radinieki nebija tiesāti par politiskiem noziegumiem un kuri nebija cēlušies no "buržuju šķiras".

126 LVA, 1340. f., 8. apr., 465. l., 27. lp.

18. tabula

LVU mācībspēku un studentu braucieni uz ārzemēm[127]

Gads	Braucienu skaits
1970.	87
1973.	228

18. tabulā redzams, ka 70. gadu sākumā LVU ārzemju sakari vismaz skaitliski paplašinājās gandrīz trīskārtīgi.

Izbraukšanu uz ārzemēm kavēja t.s. "Izbraukšanas lietas" formēšana tā dēvētajā Ārzemju daļā; bez tās ārzemju brauciens nevarēja notikt. "Izbraukšanas lietu" formēšanas noteikumi mainījās, bet vienmēr LVU Ārzemju daļā kārtējās lietas apjoms sasniedza vairākus desmitus dokumentu biezu mapi; sagatavošana norisa pat vairākus mēnešus. Pēc ielūguma saņemšanas individuāli piedalīties ārzemju zinātniskajā konferencē vai braukt uz konferenci PSRS zinātnieku grupas sastāvā LVU rektors vai zinātņu prorektors pozitīvā gadījumā uz ielūguma uzrakstīja piekrītošu rezolūciju. Pēc tam bija jāraksta lūgums atļaut braukt un jāaizpilda speciāla anketa, kurā jānorāda visi iepriekšējie ārzemju braucieni. Jāuzraksta referāts, kura tekstu recenzēja un apsprieda Zinātniskajā padomē. Pēc pieņemšanas to ekspertēja speciāla komisija, kas atļāva to nolasīt ārzemēs, norādot lappušu skaitu. Institūta vai fakultātes vadība, kompartijas organizācijas sekretārs un arodbiedrības priekšsēdētājs pēc kandidāta apspriešanas un pozitīva lēmuma pieņemšanas uzrakstīja "Objektīvu izziņu", kurā izklāstīja ārzemju braucēja biogrāfiju, sniedza zinātniskās un politiskās karjeras vērtējumu un noslēdza ar secinājumu, ka ieteic braukt uz ārzemēm. "Objektīvo izziņu" iestāde apstiprināja gan ar iestādes, gan ar arodbiedrības vietējās komitejas zīmogu. Pēc tam bija jāiet uz LVU kompartijas komitejas sēdi un uz LKP Kirova rajona komitejas sēdi "atrādīties". Vienā un otrā sēdē pārbaudīja arī politiskās zināšanas un, ja piekrita braukšanai, izziņu apstiprināja gan ar LVU kompartijas komitejas sekretāra, gan ar LKP Kirova rajona komitejas sekretāra parakstu un zīmogu. Bija jāiet uz poliklīniku, jādabū apliecība, ka ir praktiski vesels. Pēc tam "Izbraukšanas lieta" nonāca LKP CK "Izbraukšanas komisijā", kura, ievērojot arī LPSR VDK pozitīvo izziņu par braucēju, pieņēma lēmumu, ka "izbraukt atļauts". Pēc tam "Izbraukšanas lietu" nosūtīja uz PSRS AIM Ārzemju daļu, kura atkal pārbaudīja visus dokumentus un formēja ārzemju pasi, iebraukšanas vīzu un sagādāja braukšanas biļeti. Pēc tam braucējs saņēma telegrammu ierasties Maskavā un parasti pēc pāris dienām no Maskavas varēja doties uz ārzemēm.

Protams, ārzemju vieslektori no citām republikām (sevišķi no Igaunijas un Lietuvas) aizvien biežāk ieradās turpmākajos gados[128], taču vieslektoru skaitā bija sociālistisko un reizēm kapitālistisko valstu pārstāvji, kuri parasti bija ieradušies Maskavā un ieguvuši atļauju apmeklēt arī LVU. Starp viņiem bija daži latvieši.

127 LVA, 788. f., 1. apr., 66. l., 54. lp.

128 1975./76.māc.gadā – 29 vieslektori, 1976./77.m.g. – 38 vieslektori. – LVA, 788. f., 1. apr., 71. l., 81. lp.

LVU PFPL vecākais inženieris A. Portnovs kopā ar VDK Drēzdenes universitātes studentu U. Beku apspriež prakses laikā veikto pētījumu rezultātus. 1970. gadi

Lielas grūtības sagādāja LVU studentu "apmaiņa praksēs" ar "sociālistiskajām zemēm". 1974. gadā uz ārzemēm devās 130 mūsu studenti un LVU ieradās 130 sociālistisko zemju studenti.[129] Ārzemju praksē devās labākie studenti, parasti komjaunieši un PSKP biedri. Pārējiem prakse bija "jāiziet" Latvijā.

Sevišķa nozīme bija ne tikai tam, ka LVU mācībspēki piedalījās ar referātiem ārzemju zinātniskajās konferencēs, bet vēl jo vairāk kvalifikācijas celšanas un stažēšanās braucieniem, kas ilga vairāk par nedēļu un sagādāja iespēju sīkāk iepazīties ar ārzemju pētījumu metodiku, avotiem, zinātnisko literatūru un zinātniekiem. LVU zinātņu prorektors prof. A. Varslavāns ziņoja, ka 1975./76. mācību gadā no LVU uz ārzemēm stažēties, strādāt zinātniskajā darbā vai nolasīt lekcijas brauca 46, bet 1976./77. mācību gadā – jau 123 mācībspēki. Tajā pašā laikā no ārzemēm LVU ieradušies attiecīgi 61 un 123 cilvēki, bet pavisam LVU apmeklējušas 530 personas.[130] LVU "izbraukšanas komisijas" priekšsēdētājs E. Liepiņš nebija apmierināts: vairāki cilvēki no LVU braukuši pie radiem ārzemēs vai pat noslēgt laulības; E. Liepiņš uzskatīja šādus braucienus par nemērķtiecīgiem.[131]

Lai gan 70. gados LVU neapmeklēja daudz ārzemnieku, taču, turpinot Krievijas jau kopš 16. gs. iedibinātās tradīcijas, ārzemniekus reģistrēja un ļoti uzmanīja. Piemēram, no 1977. gada 28. februāra līdz 1978. gada 21. janvārim LVU bija konstatēti 612 ārzemju apmeklētāji.[132] Arī 70. gadu beigās un 80. gadu sākumā LVU ārzemju apmeklētājus rūpīgi reģistrēja, kontrolēja un šķiroja. *19. tabulā* redzams: 70. gadu beigās un 80. gadu sākumā LVU ieradušos ārzemnieku skaits palielinājies; 58,1 % no viņiem ir sociālistisko valstu pilsoņi.

1981. gadā LVU Ārzemju daļas vadītājs J. Zīders sniedza atskaiti par ārzemnieku apmeklējumiem LVU. 1980. gadā LVU apmeklējušas 26 grupas un daudzi individuālie apmeklētāji, kopā 772 cilvēki. To vidū bijušas 18 jauniešu grupas ar "Sputņik"

129 LVA, 788. f., 1. apr., 69. l., 124. lp.
130 LVA, 788. f., 7. apr., 71. l., 164. lp.
131 LVA, 788. f., 7. apr., 71. l., 180. lp.
132 Данные о посещении ЛГУ им. П. Стучки иностранными гражданами, 1977 г. – LVA, 1340. f., 8. apr., 465. l., 83.–87. lp.

19. tabula

Ārzemju pilsoņu pieņemšana LVU 1978.–1981. gadā[133]

Nr. p. k.	Uzaicinātājas	Sociālistiskās valstis	Kapitālistiskās valstis	Attīstības valstis	Kopā
1.	PSRS Augstākā izglītības ministrija	844	51	1	897
2.	PSRS ZA	34	49	1	79
3.	Latvijas Draudzības biedrību savienība	64	137	3	240
4.	Intūrists	–	270	–	270
5.	Ārlietu ministrija	3	15	–	18
6.	LĻKJS CK	384	736	13	1 132
7.	LKP CK	2	18	3	23
8.	Pārējie	789	173	56	1 027
Kopā		2 129 (58,1 %)	1 445 (39,7 %)	77 (2,2 %)	3 651

Tikšanās ar somu studentiem LVU. 1979. g.

133 Прием иностранных граждан в ЛГУ им. П. Стучки, 1978–1981 гг. – LVA, 1340. f., 8. apr., 623.a. l., 104.–108. lp.

ceļazīmēm. Notikušas 450 satikšanās, sarunas ilgušas 20–30 minūtes. 1980. gadā ar ārzemniekiem tikušies 148 studenti. "Pēc satikšanās," ziņoja J. Zīders, "Zinātnisko sakaru daļa noformē atskaiti, kas atspoguļo tikšanās gaitu un interesantākos jautājumus, kurus uzdevuši satikšanās dalībnieki." Esot nepieciešams ļoti labi sagatavot sagaidītājus, sevišķi studentus. Ap 200 LVU studentu gadā brauc uz ārzemēm. Nepieciešams radīt sabiedrisko katedru mācībspēku grupu, kura palīdzētu "Interklubam" ārzemnieku uzņemšanā.

Liels lūzums norisa 80. gadu pirmajā pusē. Tad LVU sāka apmeklēt liels daudzums kapitālistisko valstu grupu, sevišķi no ASV, Rietumberlīnes, Somijas un Dānijas. Ārzemju sakaru paplašināšanās 80. gados LVU mācībspēkiem un darbiniekiem radīja lielu slodzi. Kā redzams no LVU 1985. gada komjaunatnes komitejas protokoliem, ārzemju viesu uzņemšanai paredzētos studentus apstiprināja komjaunatnes komiteja.[134]

20. tabula

Ārzemju grupu apmeklējumi LVU 1982. un 1986. gadā

Nr. p. k.	Valsts	1982.[135]	1986.[136]
1.	Ungārija	2	2
2.	VDR	18	37
3.	Polija	1	5
4.	Čehoslovākija	5	11
5.	Vācija	2	52
6.	Kanāda	1	1
7.	Zviedrija	1	2
8.	Dānija	1	–
9.	Bulgārija	–	45
10.	Austrija	–	1
11.	Lielbritānija	–	2
12.	Attīstības zemes	–	17
13.	Nīderlande	–	1
14.	ASV	–	154
15.	Somija	–	33
16.	Francija	–	3
17.	Rietumberlīne	–	57
Kopā		31 (100,0 %)	423 (1378 %)

134 LVA PA, 4261. f., 6. apr., 80. l., 39. lp.

135 Доклады, отчеты, справки о посещении иностранцами учреждение, организаций и предприятий (ЛГУ), 1982 г. – LVA, 1330. f., 13. apr., 44. l., 1.–229. lp.

136 Документы посещений учреждений Министерства (ЛГУ), 1986 г. – LVA, 1330. f., 13. apr., 97. l., 1.–265. lp.

1982. gadā LVU apmeklēja 31 ārzemju grupa, 1986. gadā jau 423 delegācijas, – gandrīz pusotras grupas dienā. No ASV vien 1986. gadā bija ieradušās piecas reizes vairāk grupu nekā 1982. gadā pavisam kopā Universitātē. Par katras grupas uzņemšanu bija pēc noteiktas "formas" jāraksta atskaite, jānorāda grupas sastāvs, tās vadītājs un adrese. Atskaitē LVU Ārzemju daļa ierakstīja visus jautājumus, kurus grupa uzdevusi.

21. tabulā redzams, ka iebraucēju skaits LVU divas, trīs un pat 10 reizes pārsniedza izbraucēju skaitu (1985. gadā iebrauca 1 597). Ārzemju zinātniskie sakari nenoliedzami veicināja gan studentu sagatavošanas līmeni, gan mācībspēku mācību un zinātnisko darbu. Laikā no 1981. līdz 1985. gadam ārzemēs publicēja 676 LVU docētāju un zinātnisko darbinieku zinātniskās publikācijas.

80. gadu otrajā pusē sašaurinājās LVU studentu un mācībspēku zinātniskie kontakti ar Prāgas, Ščecinas un Rostokas universitātēm, bet 90. gadu

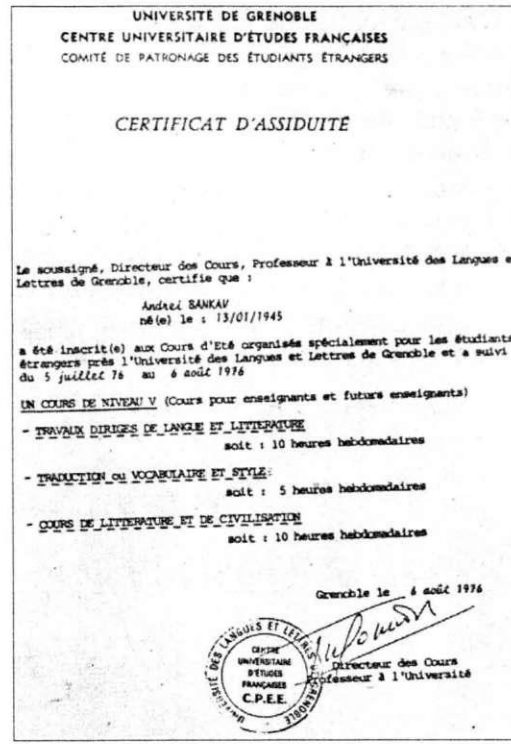

UNIVERSITÉ DE GRENOBLE
CENTRE UNIVERSITAIRE D'ÉTUDES FRANÇAISES
COMITÉ DE PATRONAGE DES ÉTUDIANTS ÉTRANGERS

CERTIFICAT D'ASSIDUITÉ

Le soussigné, Directeur des Cours, Professeur à l'Université des Langues et Lettres de Grenoble, certifie que :

Andrei BANKAV
né(e) le : 13/01/1945

a été inscrit(e) aux Cours d'Eté organisés spécialement pour les étudiants étrangers près l'Université des Langues et Lettres de Grenoble et a suivi du 5 *juillet* 76 au 6 *août* 1976

UN COURS DE NIVEAU V (Cours pour enseignants et futurs enseignants)

- TRAVAUX DIRIGÉS DE LANGUE ET LITTÉRATURE
  soit : 10 heures hebdomadaires
- TRADUCTION ou VOCABULAIRE ET STYLE
  soit : 5 heures hebdomadaires
- COURS DE LITTÉRATURE ET DE CIVILISATION
  soit : 10 heures hebdomadaires

Grenoble le 6 août 1976

CENTRE UNIVERSITAIRE D'ETUDES FRANÇAISES C.P.E.F.

Le Directeur des Cours
Professeur à l'Université

LVU pasniedzējam A. Bankavam izsniegtais Grenobles universitātes sertifikāts par vasaras kursu beigšanu franču valodā. 1976. g.

21. tabula

LVU mācībspēku un studentu sakari ar ārzemēm 1981.–1985. gadā

Nr. p. k.	Gads	Izbraukuši uz ārzemēm mācībspēki un studenti	Ieradušies no ārzemēm[137]
1.	1981.	268	
2.	1982.	272	
3.	1983.	278	671
4.	1984.	244	920
5.	1985.	290	1 051
6.	1990.	928	1 382

137 Bez šiem ārzemniekiem pēc PSRS AIM ieteikuma tikai 1985. gadā vien Universitātē bija ieradušies 546 cilvēki.

sākumā paplašinājās ar Zviedriju (Gēteborgas Universitāti), Rietummičigānas Universitāti Kalamazū, Minsteres un Brēmenes universitātēm (Vācijā), Norvēģijas un Anglijas universitātēm. Notika galvenokārt mācībspēku un studentu apmaiņa. LU rektorāta darbinieki savstarpēji "apmainījās" ar Oslo Universitāti. Samazinājās LVU studentu ārzemju prakses grupu skaits – 1990. gadā no agrākajām 30 uz 10 grupām. 80. gadu beigās daudzi studenti un mācībspēki pēc citu ārzemju organizāciju lūguma devās studēt, celt kvalifikāciju un mācīties. Mācībspēku un studentu ārzemju braucieni arvien vairāk atbrīvojās no kontroles. Lai gan LVU mācībspēku un studentu ārzemju zinātniskajiem sakariem bija šķēršļi, septiņdesmitajos, astoņdesmitajos un deviņdesmito gadu ieskaņā saskarsme pastiprinājās, jūtami uzlabojot zinātnisko darbu un studijas.

VII

LATVIJAS KOMUNISTISKĀS PARTIJAS LVU PIRMORGANIZĀCIJA: IDEOLOĢIJA UN DARBĪBA (1944–1990)

"Padomju Savienības Komunistiskā partija ir pārbaudīts padomju tautas cīņas avangards, kas uz brīvprātības pamatiem apvieno PSRS strādnieku šķiras, kolhozu zemniecības un inteliģences labāko, visapziņīgāko daļu", teikts PSKP statūtos, kas apstiprināti PSKP XXVII kongresā 1986. gadā.

Kompartijas pirmorganizācijas – politiskās sistēmas sastāvdaļas klātbūtne bija tradicionāli obligāta prasība jebkurai sabiedriskai institūcijai PSRS. Būdama viena no intelektuāli bagātākajām "republikā", Latvijas Komunistiskās partijas Rīgas pilsētas Kirova rajona LVU pirmorganizācija savas darbības četrdesmit piecos gados (1944. gada novembris – 1990. gada aprīlis) pārdzīvoja visu komunistiskās partokrātijas režīmam piemītošo "spožumu un postu". Kļūt par komunistu, pirmorganizācijas biedru bija objektīvi neizbēgami daļai Universitātes pasniedzēju un studentu. Šādas nolemtības apstākļos partijā stāšanās un uzņemšanas iekšējai motivācijai nebija lielas nozīmes, piekrišana iestāties tika uzskatīta par lojalitātes izpausmi pret politisko režīmu, kaut formālu; tas savukārt deva iespēju profesionāli labi sagatavotam speciālistam ieņemt vadošu vai nomenklatūras amatu, vai arī ne visiem pieejamās iespējas savas kvalifikācijas paaugstināšanai. Būdama vajāta un aizliegta partija Latvijas Republikā (1920–1940), LKP bija guvusi politisku revanšu – padomju vara tika "atjaunota"– un tikpat aktīvi kā pagrīdē bija vajāta pati, vajāja t.s. "buržuāzisko nacionālismu", kas tās vadošo biedru apziņā izteica visus "buržuāziskās Latvijas" ļaunumus.

Partijas pirmorganizācijas darbība kā tradīcija, kuru ieviesa Latvijā okupācijas režīms, balstījās, pirmkārt, uz ārējas "autoritātes" spēku – PSRS politisko sistēmu,

kas ienāca Latvijā un nodibināja savu režīmu galvenokārt ar militāriem piespiedu līdzekļiem. Otrkārt, tā balstījās uz kolonizāciju. Latvijā iebraukušo kolonistu skaitā bija ne mazums latviešu, kas atgriezās Latvijā no PSRS un labi pazina Padomju Savienības politiskās un organizatoriskās tradīcijas. LVU viņi uzreiz ieņēma augstākos vadošos, kā arī zemāka līmeņa organizatoru un pasniedzēju amatus, "atvedot" sev līdzi padomju augstskolu darba tradīcijas, kam tiecās piemērot Latvijas intelektuālo vidi. Taču padomju Krievijas "strādnieku un zemnieku inteliģences" vidē sakuplojušās "komunistiskās audzināšanas" piespiedu tradīcijas bija maz piemērotas Latvijas un tās Universitātes intelektuālajai videi. Tāpēc šī neatbilstība jau no paša sākuma radīja formālismu – negāciju, ar kuru pirmorganizācija "cīnījās" līdz savas darbības noslēgumam. Tā kompensēšanai bija vajadzīgs kāds ārējs faktors, ap kuru cietināt partijas rindas. "Ienaidnieka tēls" bija tikpat dabīgas zāles partijas saliedēšanai kā formālisms partijas garīgo saišu vājināšanai. Neveiksmē vainojamo varēja atrast vienmēr. Piemēram, ja kara katedrā kaut kas nebija kārtībā, tad vainu varēja meklēt pat Vasilija Ivanoviča Čapajeva portreta trūkumā pie sienas.[1]

Kaut arī LVU partijas organizācijas darbība dokumentēta no pirmās līdz pēdējai dvesmai, un šie dokumenti, galvenokārt partijas dažādas pārstāvības (pirmorganizācijas, biroja, komitejas, komisiju u.c.) sapulču un sēžu protokoli, lēmumi, slēdzieni labi saglabāti Latvijas Valsts arhīvā, tie neatspoguļo pirmorganizācijas dzīves subjektīvi psiholoģiskās, personiskās attieksmes norises. To atspoguļojumam pagaidām vēl uzkrājies nepietiekošs avotu materiāls, lai atbildētu uz daudziem jautājumiem, kādi dabiski izvirzās tādas intelektuālas vides atspoguļojumā, kāda bija LVU partijas organizācija.

Pēc padomju varas "atjaunošanas" Latvijā 1944. gadā vietējās Komunistiskās partijas un padomju valdības lēmumi noteica virkni pasākumu, kuru īstenošanas gaitā mūsu *Alma Mater* vietā bija jāveidojas vienai no Padomju Savienības Universitātēm, pie tam ar svešajā valstī tradicionāliem Universitātes uzdevumiem, mācību, audzināšanas un zinātniskā darba kārtību un politisko un nacionālo garu. Varmācīgi un nedemokrātiski slēpjoties aiz t.s. "sociālistiskās demokrātijas" principiem, universitātei tika uzspiesti komunistiskās partokrātijas režīma augstskolas stratēģiskie pamatprincipi. Klaji un robusti tos izteica LPSR TKP un LK(b)P CK 1945. gada 19. aprīļa lēmums "Par pasākumiem augstskolu darba uzlabošanai Latvijas PSR", kas noteica, ka visu Latvijas PSR augstskolu, t.sk. Latvijas Valsts Universitātes, pamatuzdevums ir:

".. nepārtraukti gatavot augsti kvalificētus speciālistu kadrus, kas audzināti progresīvo padomju ideju garā, kvēlus padomju patriotus, kas mīl Padomju Latviju un savu lielo Dzimteni – Padomju Savienību, kas grib un ir spējīgi pašaizliedzīgi kalpot savai tautai, kas ienīst tās ienaidniekus, ir droši novatori un nebaidās cīņas grūtības".[2]

Universitāte veidojās un auga ar divām sejām, jo pašaizliedzīga kalpošana savai tautai nebija savienojama ar mīlestību uz politisko fikciju – "lielo dzimteni". Lēmumā noteiktais Universitātes darbības mērķis faktiski bija veids, kā pakļaut pasniedzējus

1 LVA PA, 788. f., 1. apr., 8. l., 76. lp.
2 Turpat, 101. f., 7. apr., 11. l., 107. lp.

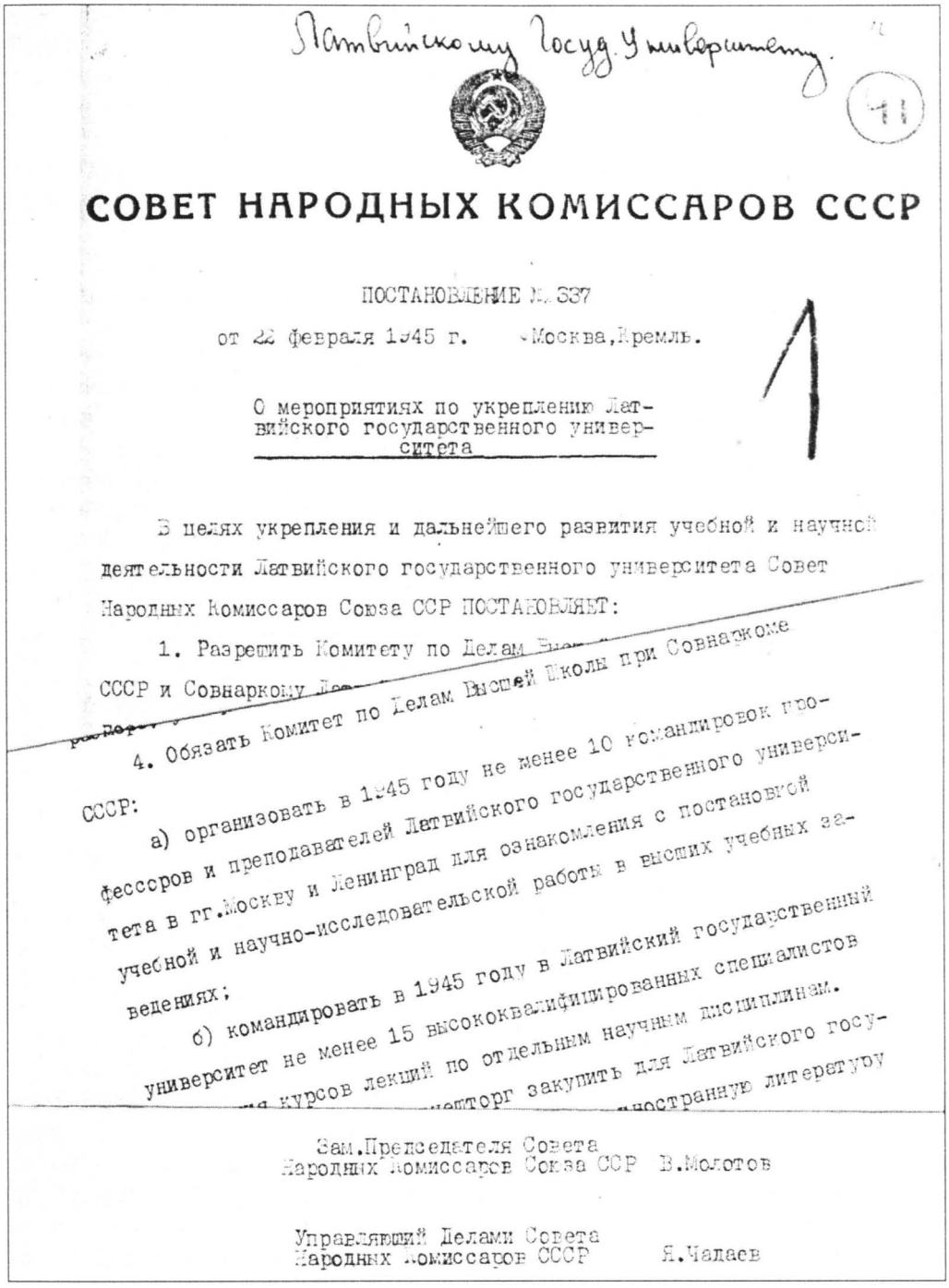

Латвийскому Госуд. Университету.

СОВЕТ НАРОДНЫХ КОМИССАРОВ СССР

ПОСТАНОВЛЕНИЕ № 337

от 22 февраля 1945 г. г.Москва, Кремль.

О мероприятиях по укреплению Латвийского государственного университета

В целях укрепления и дальнейшего развития учебной и научной деятельности Латвийского государственного университета Совет Народных Комиссаров Союза ССР ПОСТАНОВЛЯЕТ:

1. Разрешить Комитету по Делам [illegible]
СССР и Совнаркому [illegible]

4. Обязать Комитет по Делам Высшей Школы при Совнаркоме СССР:

а) организовать в 1945 году не менее 10 командировок профессоров и преподавателей Латвийского государственного университета в гг.Москву и Ленинград для ознакомления с постановкой учебной и научно-исследовательской работы в высших учебных заведениях;

б) командировать в 1945 году в Латвийский государственный университет не менее 15 высококвалифицированных специалистов для чтения курсов лекций по отдельным научным дисциплинам.

[illegible]торг закупить для Латвийского государственного [illegible]ностранную литературу

Зам.Председателя Совета
Народных Комиссаров Союза ССР В.Молотов

Управляющий Делами Совета
Народных Комиссаров СССР Я.Чадаев

PSRS Tautas Komisāru padomes 1945. gada 22. februāra lēmums
"Par pasākumiem Latvijas Valsts universitātes nostiprināšanā"

un studentus okupācijas režīmam, izmantot to garīgo potenciālu PSRS politiskās, militārās, saimnieciskās un "sociālistiskās kultūras" vajadzībām. Tomēr jaunā augstskola pavēra plašas iespējas apgūt eksaktās zināšanas, jo atcelt, piemēram, fizikas vai ķīmijas likumus padomju ideologi nevarēja, pat mīlot "lielo dzimteni – Padomju Savienību". Varmācīgi uzspiestās politiskās un sociālās attiecības, utopisko izkropļoto humanitāro mācību priekšmetu saturu, bezcerību, pasniedzēju un studentu karjerismu un mietpilsonisko vienaldzību Universitātē kompensēja realitātes apziņa, pasīva uzspiesto mērķu ignorance vai formāla attieksme pret tiem. Tas viss norisa vienlaikus ar sociālās un politiskās sistēmas pakāpenisku eroziju valstī, nenoslāpētās latviskās identitātes klusām izpausmēm, neformālām studentu un pasniedzēju savstarpējām attiecībām, ezopiskiem tekstiem, nievām un smiekliem par komunistisko parādes formālismu, zināmu cieņu pret "dinozauriem" – retajiem komunistiskajiem entuziastiem. Šo izpausmju apritē veidojās priekšnoteikumi LVU saimes aktivitātēm Latvijas neatkarīgā valstiskuma atjaunošanai totalitārās sabiedrības sabrukuma laikā 1980. gadu nogalē un 1990. gadu sākumā.

Kaut arī kopumā PSKP (līdz 1952. gadam – VK(b)P) Latvijas Komunistiskās partijas Kirova rajona LVU partijas pirmorganizācijas galvenais jeb virsuzdevums nemainījās līdz pat 1989. gadam, tās darbībā iezīmējas vairāki posmi jeb periodi, kas atšķiras pēc darbības konkrētiem uzdevumiem un pieņemto lēmumu izpildes metodēm un veicināšanas intensitātes.

No vienas puses, partijas uzdevums tika traktēts vispārīgi, un tai it kā nebija neviena konkrēta darbības lauka. No otras – pēc partijas pirmorganizācijas ienākšanas Universitātē nekas vairs nevarēja notikt bez tās klātbūtnes un uzraudzības. Universitātes administrācija un partijas pirmorganizācija saplūda vienotā disciplinārā institūcijā, kas pildīja stratēģiskos un taktiskos lēmumus, kurus saņēma no augstākstāvošiem partijas un valdības orgāniem. No šejienes tie tika ievirzīti un īstenoti Universitātes mācību, zinātniskajā, audzināšanas un saimnieciskajā darbā, bet agrākā Latvijas Universitātes autonomija tika pilnīgi likvidēta, un tā kļuva par vienu no apmēram trīsdesmit PSRS Universitātēm.

Pirmais posms – no 1944. gada nogales, kad organizācija atjaunoja darbību, līdz 1950. gada sākumam, bija pirmorganizācijas sakārtošanas laiks: tā izveidoja struktūru, kas vēlākajos gados tika attīstīta un pilnveidota un metodiski ieņēma un nostiprināja tādu pašu idejiski vadošo un politiski organizatorisko vietu LVU, kāda partijas pirmorganizācijām tradicionāli piemita PSRS augstskolās un citās sabiedriskajās institūcijās.

Partijas pirmorganizācija jau pirmā darbības posma noslēgumā kļuva par visu LVU norišu idejisku un organizatorisku virsuzraugu ar tradicionālām lēmējfunkcijām visos Universitātes dzīves jautājumos, kuru praktiskā izpilde tika deleģēta administrācijai un sabiedriskajām organizācijām, t.sk. arodbiedrības un komjaunatnes organizācijai. Ikvienā vietā pasniedzēji un studenti veica vai tiem vajadzēja veikt savas funkcijas partijiski. Vadošie darbinieki tika pilnīgi "atpersoniskoti", viņu personiskajam viedoklim nebija gandrīz nekādas nozīmes. Komunistiskā sirdsapziņa prasīja pilnīgu pakļaušanos "sistēmai".

Otrais posms (no 1950. gadu beigām līdz 1980. gadu beigām) bija "intensīvas stagnācijas" periods. No vienas puse, notika aktīvi un neatlaidīgi mēģinājumi īstenot

dzīvē uzdotās un iecerētās, bet okupācijas apstākļos objektīvi nerealizējamas idejas, no otras puses, lēna politiskās un ekonomiskās sistēmas erozija, ko pavadīja plaisas padziļināšanās starp pasaules saimniecisko utt. praksi un neefektīvo plānsaimniecības sabiedrību. Pie tam raksturīgi, ka intelektuālā vide – studenti un pasniedzēji – pa lielākai daļai profesionāli apzinājās izvirzīto sabiedrisko uzdevumu bezperspektivitāti. Sīks, atklāti pausts stihisks demokrātisms tika nomākts iedīglī. Taču līdz pat PSRS politiskās sistēmas sabrukumam radīt jaunu laikmetu bez sakariem ar plašām masveida sabiedriskām iniciatīvām tā nespēja. Formālisms kļuva objektīvi neizbēgams, taču ne visaptverošs. Tajās sabiedriskās dzīves nozarēs, kurās saglabājās un pat turpināja attīstīties dabiskas tendences, t.sk. zinātnē, profesionālisms guva savam laikam augstus sasniegumus. Jau perioda sākumā tika pārvarētas kreisuma novirzes eksaktajās zinātnēs, kas bija raksturīgas Universitātes partijas organizācijas pirmajam posmam.

Partijas pirmorganizācijai kopumā pat krasu sabiedrisku uzplaiksnījumu brīžos bija tikai reaģējoša, nevis radoša reakcija vai iniciatīvas piedāvājums. Nav gadījuma, ka partijas pirmorganizācija pašas ierosmē būtu izvirzījusi kādu "sabiedrisku iniciatīvu", kura būtu guvusi plašu sabiedrisku rezonansi. Tās nāca no "brālīgajām republikām", pirmkārt, no Krievijas Federācijas. LVU un tās partijas organizācija tikai reaģēja uz saņemtajiem norādījumiem no augstākstāvošām instancēm un formāli demonstrēja savu atbalstu tiem. Pie tam svarīga nozīme formālisma gaisotnē bija Universitātes mundiera godam, par kuru atbildīga bija vadība – rektorāts un partijas komiteja. Atklātu neveiksmju gadījumos (studentu un darbinieku pārkāpumi), kuri izskanēja ārpus Universitātes, parasti tika vainots "ārējais ienaidnieks", kā arī "nepietiekošs audzināšanas darbs".

Lojalitātes pierādījumi bija Universitātes vadošo komunistu un administratoru "goda" funkcija. Zīmīga šajā jomā ir rektora V. Šteinberga uzstāšanās Kirova rajona partijas konferencē 1954. gadā, apspriežot LVU partijas pirmorganizācijas darbu. Apjomīgais referāts, sava veida padomju funkcionāra runas šedevrs, satur gan partijas un valdības politikas slavinājumus, gan atbalstu pirmorganizācijas darba novērtējumam, kas tradicionāli saturēja gan pozitīvus, gan negatīvus darbības nozaru vērtējumus, gan solījumu ievērot turpmākajā darbībā visus pirmorganizācijai izteiktos aizrādījumus un novērst "negatīvās tendences". Reizē tas liecina, ka rutīna bija ieņēmusi valdošo vietu partijas organizācijas darba stilā: organizācijā, izpildē un pašvērtējumā. Rutīna un atbildības sajūta, ko no komunistiem prasīja vadošās instances, nebija savienojamas.

Viena no šādām rutīnas pazīmēm bija atziņa, ka vienmēr kāds ir "vainīgs". Ja studenti bija piedzērušies, tad – "attiecīgās" instances, starp tām komjaunatne un studentu arodorganizācija, ja komunists – pirmorganizācija, ja pasniedzējs šķīrās no sievas – arodkomiteja.

1950. gada beigās partijas organizācijas gada pārskatā sāka iezīmēties optimisms darba novērtējumā. Taču tā bija tikai rutīnas iezīme, kas pavadīja partijas organizāciju līdz tās darbības nobeigumam. "Partijas biroja uzmanības pastiprināšanas rezultātā pret idejiskās audzināšanas darbu Universitātes kolektīva lielākā daļa tika aptverta ar sistemātisku idejiskās audzināšanas darbu. Pateicoties tam, studentu

vispārējais politiskais līmenis ir cēlies, pavairojusies sabiedriski politiskā aktivitāte. Izaudzis pasniedzēju idejiski politiskais līmenis, daudzi no viņiem lekcijas lasa augstākā idejiski politikā līmenī," – utt.[3] Taču vienlaicīgi tika saglabāta tradīcija uzskaitīt konstatētās nepilnības visās darba nozarēs, starp tām atzīmēts, ka Universitātē vēl joprojām strādā cilvēki ar buržuāziski nacionālistisku noskaņojumu un nepietiekamu kvalifikāciju.

Partijas uzspiestās disciplīnas ārēja ievērošana bija galvenais, ko sasniedza "komunistiskā audzināšana". Bet tikai līdz zināmam laikam. Par to liecina notikumi partijas organizācijas norieta jeb trešajā posmā: 1980. gadu beigās – 1990. gada aprīlī. Mēģinājumi demokratizēt savu darbību saskaņā ar "augšu" norādījumiem un lēmumiem un pāriet no totalitāras uz demokrātisku sabiedrību bija neveiksmīgi. Partijas organizācija sašķēlās un alternatīva: proletāriskais internacionālisms un pakļaušanās Krievijas lielvalstiskumam vai nacionāla neatkarība, – ar spēku to izšķīra 1940. gadā, – demokrātiski izšķīrās 1990. gadā un radīja partijas šķelšanos un pirmorganizācijas darba izbeigšanu.

a) Organizācija un pirmorganizācijas

LVU partijas organizācija sākotnēji bija neliela : 1945. gada martā tajā bija 25 biedri: J. Krastiņš, M. Kadeks, A. Kalniņš, J. Markēvičs, E. Āboliņa, I. Romodana, P. Odiņš, V. Ozols, S. Agureikins, A. Gudreņiks, O. Odziļeviča, N. Konopļins, V. Miške, R. Pelše, K. Blūzmans, J. Voivods, J. Loja, R. Jonass, J. Jurgens, D. Pincova, P. Eks, M. Loja, A. Damberga, Krievs un pieci biedru kandidāti: J. Eiduss, V. Gudzuka, Jarošenko, H. Krigere, Pumpainis.[4] Nelielā partijas organizācija tomēr uzsāka darbu ar plašu vērienu un jau no paša sākuma bija vērojams, ka tā cenšas pakļaut savam iespaidam visu Universitātes dzīvi. Savu klātbūtni Universitātē organizācija saglabāja visu LKP darbības laiku līdz pat 1990. gada aprīlim. Pat demokrātiskā norieta laikā, cīnoties par tiesiskas valsts principu ieviešanu Universitātē, partijas organizācijai neradās šaubas par savas klātesamības absurdo statusu, tik dziļa bija kļuvusi partijas darbības tradīcija Universitātē. Šo problēmu komunisti sev atklāja tikai 1988. gada jūnijā, kad organizācijas komitejas sekretārs A. Endziņš pirmo reizi partijas sapulcē ieminējās par nepieciešamību strikti nodalīt partijas un valsts funkcijas, lai Latvija kļūtu par tiesisku valsti. Tomēr vēl 1989. gadā, izstrādājot jaunu "LVU darbības koncepciju", partijas organizācija neapšaubīja savas "svētā gara" tiesības, un necentās pamatot savu klātbūtnes tiesiskumu LVU.[5]

Organizatoriski LK(b)P Kirova rajona LVU partijas organizācija biedru mazā skaita dēļ sākotnēji bija kompakta, nesadalīta atsevišķās struktūrvienībās. Taču bija vērojama tendence veidot partijas grupas pēc objektīviem rādītājiem: pa ēkām, kurās tās darbojās, ja vienā ēkā bija vairākas fakultātes, vai arī vienkopus pulcējoties atsevišķu fakultāšu komunistiem.

3 LVA PA, 788. f., 1. apr., 10. l., 70. lp.
4 Turpat, 1. l., 24. lp.
5 Turpat, 105. l., 126.–130. lp.

Sākotnēji Universitātes struktūrvienībās darbojās partijas grupas,[6] bet partijas pirmorganizācija Universitātei bija viena: LKP Rīgas pilsētas Kirova rajona LVU pirmorganizācija.

Izmantojot apstākli, ka vairākās Universitātes fakultātēs strādāja trīs un vairāk komunistu, – tas saskaņā ar partijas Statūtiem atļāva dibināt pirmorganizācijas, – 1946./47. mācību gada sākumā tika pieņemts lēmums par šādu partijas pirmorganizāciju dibināšanu:[7]

Ekonomikas fakultātē: J. Āboliņš, P. Odiņš, V. Ozols, R. Samsone.

Medicīnas fakultātē: S. Agureikins, A. Damberga, A. Eiduss, J. Jakovļeva, A. Kalniņš, R. Krūmiņš, S. Marguļēvičs, R. Šmidts.

Ķīmijas fakultātē: J. Markevičs, I. Romodana, V. Sergejeva.

Vēstures fakultātē: K. Blūzmans, S. Dūdele, A. Gudreniks, H. Muzikina, O. Odziļeviča.

Fizikas un matemātikas fakultātē: J. Eiduss, J. Ikaunieks, M. Loja, E. Papēdis.

Filoloģijas fakultātē: T. Jurgens, J. Loja, R. Pelše.

Līdzās fakultāšu partijas pirmorganizācijām LVU darbojās Universitātes vispārīgo katedru partijas grupas un pirmorganizācijas, kas laika gaitā, tāpat kā fakultātes, laiku pa laikam tika reorganizētas, izraisot attiecīgo partijas organizācijas struktūras pārkārtošanu. Universitātes vispārīgo katedru lielākā daļa bija "ideoloģiskas", bet to lektori strādāja speciālajās fakultātēs.

Pirmā vispārīgās katedras pirmorganizācija tika izveidota 1946. gada rudenī. Tā bija *Kara katedras* pirmorganizācija, kurā darbojās četri komunisti: J. Geikins, I. Grants, H. Krūzkops un L. Vanags.

LVU partijas organizācijā 1947. gadā bija 140 biedri. Vairumam bija neilgs partijās stāžs. Droši konstatējams, ka laikā no 1941. līdz 1947. gadam partijā bija iestājušies 83 cilvēki – LVU darbinieki un studenti. No tiem tikai 27 bija uzņemti partijā pēc kara; 1945. gadā – 9; 1946. gadā – 16; 1947. gadā – 2. Partijas stāžs no 1898. līdz 1918. gadam bija 20 pirmorganizācijas biedriem, bet no 1919. līdz 1940. gadam – 36 cilvēkiem.[8] Faktiski Universitātē norādītajā laikā darbojās lielāks partijas biedru skaits, bet amatu apvienotāji bija savu pamatdarba vietu organizāciju uzskaitē.

Doma "izkaisīt" vispārīgo katedru komunistus pa fakultāšu pirmorganizācijām neguva atbalstu. Iespējams, pa daļai tāpēc, ka bija specifiski jautājumi, kurus risināja tikai vispārīgo katedru pirmorganizācijās, no otras puses, šo komunistu īslaicīga (tikai uz lekciju kursu laiku) "iepludināšana" fakultāšu pirmorganizācijās varēja radīt gan organizatorisku nepārskatāmību, gan nomaskēt tur pastāvošo ideoloģisko neaktivitāti. Šāda organizācijas maiņa varēja sašķelt Universitātes kolektīvu, un doma par to ātri tika atmesta.

LVU partijas birojs 1952. gada 2. septembrī nolēma saskaņā ar VK(b)P CK lēmumu par partijas komitejas izveidi pie LVU partijas organizācijas uzskatīt par

6 LVA PA, 788. f., 1. apr., 1. l., 45. lp.
7 Turpat, 2. l., 31.– 32. lp
8 Turpat, 4. l., 87.–89. lp.

nepieciešamu izveidot LVU partijas organizācijas sastāvā jaunas partijas pirmorganizācijas. Tā bija pēdējā lielā reorganizācija, kas skāra uzreiz vairākas fakultāšu un vispārīgo katedru pirmorganizācijas. (*Sk. 1. tabulu.*)

1. tabula

LVU partijas pirmorganizācijas 1952. gada 2. septembrī[9]

Nr. p. k.	Pirmorganizācijas	Biedru skaits	Kandidātu skaits	Kopā
1	Inženieru – celtniecības fakultāte	15	5	20
2	Vēstures fakultāte	16	18	34
3	Mehānikas fakultāte	22	5	27
4	Filoloģijas fakultāte	24	20	44
5	Juridiskā fakultāte	27	13	40
6	Ekonomikas fakultāte	17	12	29
7	Rektorāta, Saimniecības daļas un Zinātniskās bibliotēkas apvienotā pirmorganizācija	23	1	24
8	Bioloģijas fakultāte	9	8	17
9	Speckatedra	12	–	12
10	Ģeogrāfijas fakultāte	6	3	9
11	Fizikas un matemātikas fakultāte	7	3	10
12	Ķīmijas fakultāte	6	7	13
Kopā		184	95	279

Divpadsmit gados, no 1952. līdz 1964. gadam, biedru skaits organizācijā pieauga tikai nedaudz – līdz 301. (*Sk. 2. tabulu.*)

Lielākajām pirmorganizācijām bija tiesības ievēlēt savus partijas birojus, bet tām, kuru biedru skaits bija mazāks par 15 – tikai partijas sekretāru un viņa vietnieku. Šīs birokrātiskās organizācijas sekas bija tādas, ka caurmērā katrs piektais komunists bija ievēlēts kādā "vadošā" partijas orgānā.

LVU 1969. gada vasarā partijas organizācijas sastāvā darbojās 14 pirmorganizācijas ar atbilstošām tiesībām, bet 1983. gada nogalē – 23.[10]

Laikā, kad aktualizējās pretpadomju noskaņojuma apkarošana sakarā ar 1968. gada notikumiem Čehoslovākijā, partijas komiteja, lai pastiprinātu jauno komunistu ietekmi uz studentiem, nolēma līdz 1969. gada martam izveidot jaunu organizācijas struktūrvienību: fakultāšu studentu komunistu grupas.[11] Tādas arī tika izveidotas.

Darbības izbeigšanas priekšvakarā 1989. gadā LVU partijas organizācijā, kā redzams *3. tabulā*, bija 26 pirmorganizācijas.

9 LVA PA, 788. f., 1. apr., 18. l., 9. lp.
10 Turpat, 91. l, 47. lp.
11 Turpat, 57. l., 11. lp.

2. tabula

LVU partijas organizācijas sastāvs pa struktūrvienībām 1964. gada jūnijā[12]

Fakultāte	Biedru skaits	Kandidātu skaits	Kopskaits
Bioloģijas	20	2	22
Ģeogrāfijas	10	3	13
Vēstures un filozofijas	93	15	108
Fizikas un matemātikas	23	8	31
Ekonomikas un juridiskā	50	9	59
Rektorāts	21	–	21
Administratīvi saimnieciskā daļa	11	–	11
Zinātniskā bibliotēka	12	2	14
Sporta katedra	5	–	5
Ķīmijas katedra	4	–	5
Skaitļošanas centrs	11	1	12
Kopā	260	41	301

1983. gada beigās organizācijā darbojās 24 partijas grupas, kuru uzskaitē 1987. gadā bija 209 biedri un kas turpmāk arvien ciešāk integrējās attiecīgajās pirmorganizācijās[13]. Galvenokārt, lai izvairītos no darbības dublēšanas, 1987. gada 14. oktobrī partijas komiteja sešas no tām – Sociālo un ekonomisko sistēmu teorijas un vadības metožu katedrā, Vācu un franču valodas un vācu klasiskās filoloģijas katedrā, Vēstures katedrā, Lietišķās socioloģijas katedrā, Skaitļošanas centra tehniskās ekspluatācijas bāzē, Eksperimentālās fizikas katedrā – likvidēja.[14]

b) Birojs/komiteja un komisijas

Partijas organizāciju vadīja tās birojs/komiteja un tā sekretārs. Biroju ievēlēja organizācijas pilnsapulce, bet sekretāru – ievēlētais birojs. Pirmo biroja sastāvu un sekretāru ievēlēja pilnsapulce 1944. gada 11. decembrī. Par pirmo partijas organizācijas sekretāru kļuva Jānis Krastiņš.[15] Biroja pirmajā sastāvā tika ievēlēti cilvēki, kuri pirms kara bija strādājuši Padomju Savienībā, ar pirmsrevolūcijas stāžu: M. Kadeks (kopš 1913. g.), J. Krastiņš (kopš 1914. g.), V. Miške (kopš 1911. g.), V. Ozols (kopš 1917. g.), tā demonstrējot latviešu lielinieku revolucionāro tradīciju kontinuitāti. Taču sekretārs darba lielā apjoma dēļ nespēja veikt organizatora pienākumus uz sabiedriskiem pamatiem, vienlaikus veicot arī pedagoģisko un zinātnisko darbu.

12 LVA PA, 788. f., 1. apr., 49. l., 59. lp.
13 Turpat, 91. l., 47. lp.
14 Turpat, 102. l., 50. lp.
15 Turpat, 2. lp.

3. tabula

Biedru skaits LVU partijas pirmorganizācijās 1989. gadā[16]

Nr .p. k.	Pirmorganizācijas	PSKP biedru skaits
1	Bioloģijas fakultāte	37
2	Ekonomikas fakultāte	35
3	Filoloģijas fakultāte	48
4	Finansu un tirdzniecības fakultāte	22
5	Fizikas un matemātikas fakultāte	57
6	Ģeogrāfijas fakultāte	23
7	Juridiskā fakultāte	60
8	Ķīmijas fakultāte	28
9	Svešvalodu fakultāte	36
10	Vadības un ekonomiskās informātikas fakultāte	26
11	Vēstures un filozofijas fakultāte	46
12	Filozofijas un loģikas katedra	21
13	Fiziskās audzināšanas katedra	6
14	Militārā katedra	33
15	Pedagoģijas un psiholoģijas katedra	26
16	Politiskās ekonomijas katedra	40
17	Politoloģijas katedra	18
18	Sociālpolitiskās vēstures katedra	33
19	Svešvalodu katedra	16
20	Administratīvi saimnieciskā pārvalde	28
21	Cietvielu fizikas institūts	31
22	Rektorāts	47
23	Sagatavošanas kursi	11
24	Skaitļošanas centrs	45
25	Spektroskopijas nodaļa	10
26	Zinātniskā bibliotēka	14
Kopā		816

Jau 1945. gada 13. jūlijā partijas sapulce nolēma lūgt Rīgas pilsētas un Kirova rajona komiteju ieviest LVU partijas pirmorganizācijā atbrīvotā sekretāra amatu un "atsūtīt" to uz Universitāti.[17]

16 LVA PA, 105. l., 146. lp.
17 Turpat, 1. l., 44. lp.

J. Krastiņš drīz vien atstāja sekretāra posteni (iespējams, pat nesācis šo pienākumu pildīt), un viņa vietu ieņēma cits, vairāk pieredzējis partijas darba organizators – J. Āboliņš.[18] Taču arī viņš šo amatu ieņēma neilgi: 1947. gada nogalē ar LK(b)P CK biroja lēmumu viņu kā uzticēto pienākumu neveikušu atbrīvoja no "amata". Šāds lēmums, protams, neatspoguļoja J. Āboliņa darbības kvalitāti. CK prasības un uzdevumi, kurus viņam nebija lemts veikt, bija acīmredzami utopiski. Nākamais sekretārs – K. Pugo ieradās Universitātē ar LK(b)P CK mandātu. Pēc diviem gadiem viņu nomainīja Augusts Voss. K. Pugo kļuva par mācību prorektoru.

Biroja sastāvā 1948. gada 1. jūnijā bija J. Āboliņš, M. Kadeks, V. Miške, K. Pugo un V. Sergejeva.[19] 1949. gada 15. novembrī birojā tika ievēlēti A. Fekters, P. Guļāns, J. Jurgens, M. Luriņa, A. Mauriņš, Meščaņinovs, V. Miške, E. Moskovkina, K. Neilands, H. Nezamutinovs, K. Pugo, V. Sergejeva un A. Voss.[20] A. Vosu ievēlēja par LVU biroja sekretāru, un viņš nomainīja iepriekšējo sekretāru K. Pugo (1947–1949), kurš kopā ar E. Moskovkinu kļuva par viņa vietnieku. A. Voss parādījās Universitātē vienā laikā ar jauno rektoru J. Jurgenu "lielās tīrīšanas" laikā.

Ar Kirova rajona partijas komitejas biroja 1964. gada 17. jūnija lēmumu LVU partijas organizācijas biroju pārveidoja par komiteju, vienlaicīgi nosakot tā sastāva ievēlēšanas kārtību – septiņi locekļi no vecā sastāva, astoņi – jauni.[21]

Partijas komitejā 1980. gada 22. oktobrī tika ievēlēti 17 locekļi.[22] Jauno partijas komitejas locekļu kandidātu sarakstu sagatavoja vecā komiteja un iesniedza to nobalsošanai pārskata sapulcē. Kandidātu skaits sākotnēji pārsniedza ievēlamo locekļu skaitu, vēlāk vairs nē. Tāpēc balsojumam "pret" nebija lielas nozīmes. Pie tam paralēla saraksta vai vēlmes kļūt par komitejas locekli nebija. Tomēr lielāks balsojums "pret" attiecībā par vienu vai otru kandidātu varēja norādīt uz kandidāta prestiža pazemināšanos.

Turpmākajos organizācijas pastāvēšanas gados biroja sekretāra pienākumi tika uzticēti virknei Universitātes komunistu: E. Eglājam (1947. gada nogalē), K. Pugo (1948–1949), A. Vosam (1949–1950), V. Šteinbergam (kopš 1951. gada nogales), J. Āboliņam (atkārtoti: 1952–1954), A. Latkovskim (viņš pārņēma komitejas dokumentāciju 1954. gada 25. oktobrī), O. Grīnbergam (1958–1962), S. Graužinim (1962–1964), M. Duhanovam (1964–1965), J. Strautmanim (1965–1967), R. Būmanam (1967–1969), R. Kondratovičam (1969–1975), J. Strautmanim (1975–1978), K. Daukštam (1978–1983), O. Potreki (1983–1989) un A. Endziņam (1989–1990). Biroja/komitejas sekretāra krēslā ar visām pilnvarām nekad nav sēdējis neviens krievu tautības biedrs. Sekretāru darbība, pienākums, ko no viņiem prasīja sociālā loma, kā arī pretrunīgā cilvēciskā attieksme pret to un rīcība vienā vai citā konkrētā gadījumā varētu būt īpašs izpētes objekts, kas paplašinātu izpratni par personības lomu totalitārā sabiedrībā. Taču publisku avotu trūkums neļauj pagaidām

18 J. Āboliņa (1893–1958) dzīves gaitas atspoguļojumu sk.: Ripa J. Apcerējums par LVU partijas organizācijas vēsturi 1940./41. m.g. – R.: LVU, 1987. – 56.–57. lpp.

19 LVA PA, 788. f., 1. apr., 5. l., 154. lp.

20 Turpat, 8. l., 156. lp.

21 Turpat, 49. l., 44. lp.

22 Turpat, 80. l., 16. lp.

runāt par viņiem kā personībām, bet tikai kā par apstākļu un politiskās un sociālās iekārtas diktētas sociālas lomas spēlmaņiem. Norisa dabiska personu rotācija, kuras kārtību reglamentēja partijas Statūti. Šo ritmu pārtrauca tikai divi gadījumi, kad sekretāru nomainīja ar LKP CK lēmumu: 1978. gadā J. Strautmani – ar K. Daukštu, bet 1983. gadā K. Daukštu – ar O. Potreki. V. Šteinberga nomaiņa 1952. gadā bija negaidīta, un organizācijas biedriem iemesls netika paziņots.[23] Arī rektors J. Jurgens nevarēja partijas organizācijai izskaidrot šīs nomaiņas iemeslu: "Kas attiecas uz Šteinbergu, nekādu izziņu sniegt nevaru, jo viņa rīcību neapsprieda ne partijas organizācijas birojs, ne arī kāda cita partijas instance."[24] LVU partijas organizācijas komiteja, klātesot LKP CK Zinātnes un mācību iestāžu daļas vadītāja vietniekam, vēl kādam LKP CK instruktoram un partijas Rīgas pilsētas sekretāram un kādas nodaļas vadītājam, pēc Kirova rajona komitejas sekretāra I. Daudiša ierosinājuma saņēma jaunu LKP CK nomenklatūras darbinieku – partijas organizācijas komitejas sekretāru K. Daukštu.[25] J. Strautmanis bija spiests atkāpties.[26]

K. Daukštu atcēla no amata 1983. gadā – pēc tam kad atklājās nelikumīga Universitātes līdzekļu izšķērdēšana, ko bija veicis G. Lučanskis un ko tiesa kvalificēja kā noziegumu. Šī bija skaļākā "panama" Universitātes vēsturē un atspoguļojās LKP CK biroja lēmumā "Par nopietniem trūkumiem darbā ar P. Stučkas LVU vadošajiem kadriem".

1982./83. mācību gadā sāka darboties partijas komitejas Administrācijas darbības kontroles komisija. Tās Nolikumu, kas noteica šīs komisijas izveides un darbības kārtību, apstiprināja komitejā nedaudz vēlāk – 1984. gada 14. novembrī.

Biroja/komitejas locekļu skaits bija atkarīgs no biedru skaita organizācijā un paplašinājās, šim skaitam pieaugot. Pārskata sapulce 1980. gada 22. oktobrī ievēlēja 17 komitejas locekļus,[27] bet 1983. gada 26. oktobrī – 19.[28]

Sakarā ar organizācijas biedru skaitlisko pieaugumu un funkciju daudzveidošanos 1972. gada 12. jūnijā komiteja ievēlēja partijas komitejas algoto štata sekretāra vietnieku organizācijas jautājumos.[29]

Fakultāšu un vispārējo katedru pirmorganizāciju darbu organizēja to biroji un sekretāri. Savus pienākumus viņi veica "sabiedriskā" kārtā, bet sekretārus apstiprināja partijas komiteja.[30] Apstiprināšana bija formāla, un parasti birojs neiebilda pret pirmorganizācijas izvēli. Sekretārus apstiprināja kopīgi pa grupām, ar vienu balsojumu.

Darbības sistematizācijai un koordinācijai 1949. gada beigās LVU partijas organizācijas locekļi pēc biroja sekretāra A. Vosa ierosinājuma sadalīja pienākumus pa konkrētām darbības nozarēm: mācību un audzināšanas; organizācijas; zinātnis-

23 LVA PA, 788. f., 1. apr., 18. l., 98. lp.
24 Turpat, 108. lp.
25 Turpat, 75. l., 71. lp.
26 Turpat, 77. l., 135. lp.
27 Turpat, 80. l., 16. lp.
28 Turpat, 88. l., 4. lp.
29 Turpat, 62. l., 102. lp.
30 Turpat, 60. l., 127. lp.

kās pētniecības; politiskās audzināšanas; ražošanas; komjaunatnes vadīšanas; arodorganizācijas vadīšanas; sabiedrisko organizāciju vadīšanas; studentu zinātniskās biedrības vadīšanas.

Turpmākajos gados šī struktūra tika mainīta, veidojās arī biroja/komitejas pastāvīgās komisijas, kā arī komisijas konkrētu uzdevumu veikšanai, t.sk. dažādu pārbaužu veikšanai atbilstoši organizācijas darbības aktualitātēm. Nozīmīgu vietu ieņēma ideoloģiskās un kontrpropagandas komisijas, kurās līdzās komitejas locekļiem tika iesaistīti arī citi organizācijas biedri, kuri darbojās arī ārpus Universitātes un bija saistīti ar "Zinātnes" biedrību. 1953. gadā, komitejas struktūru pārkārtojot, izveidoja šādus sektorus: Mācību un audzināšanas; Zinātniskās pētniecības darba; Organizatoriskā darba; Propagandas un aģitācijas; Preses; Kolhozu šefības; Kultūras un masu darba.[31]

Komitejas organizatoriskā struktūra atkal tika pārkārtota 1970. gadā, kad tās ietvaros izveidoja šādus sektorus: Organizatorisko, kurā darbojās sekretāra vietnieks organizatoriskajā darbā, atbildīgais par tautas kontroli, darbu ar jaunajiem komunistiem, jauno komunistu skolu un komjaunatnes darbu, Mācību un zinātnes, Ideoloģiskā darba sektoru.[32]

Partijas komitejas sēdēs piedalījās tās locekļi un izskatāmajos jautājumos kompetentu personu loks, nereti arī fakultāšu biroju sekretāri. Sarunas pārsvarā notika krievu valodā, arī protokoli un lēmumi līdz 1988. gadam tika rakstīti krievu valodā. Šādu kārtību atcēla tikai O. Potreki laikā.

Viena pārskata gada laikā (1947. g. nov. – 1948. g. nov.) LVU partijas komiteja noturēja 35 sēdes, t.i., gandrīz katru nedēļu, un izskatīja 134 jautājumus. Starp tiem: par uzņemšanu partijā – 27 jautājumi, organizatoriskus jautājumus – 17, par idejiski politisko darbu – 9 jautājumus, par fakultāšu darbu – 9 jautājumus, par arodorganizāciju (pasniedzēju un studentu) darbu – 10 jautājumus, par politisko masu darbu – 6 jautājumus, par Statūtu pārkāpumiem – 10 jautājumus, par mācību un audzināšanas darbu – 12 jautājumus, par komjaunatnes darbību – 6 jautājumus, par šefības darbu Ogres rajonā, saimnieciskie jautājumi – 4, par brīvprātīgo biedrību darbu – 5 jautājumi, par sienas avīzēm – 4 u.c.

Šajā laikā notika septiņas partijas organizācijas kopsapulces, kurās apsprieda 41 jautājumu: par uzņemšanu partijā – 19 jautājumus, par komunistu disciplīnas pārkāpumiem – 9 jautājumus, augstāko partijas orgānu lēmumus apsprieda 6 reizes, komjaunatnes vadīšanu – divas reizes u.c.

Šajā pārskata gadā partijā uzņēma sešus cilvēkus, bet biedru kandidātos – 13.[33]

Par partijas komitejas darbību liecina, piemēram, 1956. gadā apspriestie jautājumi: par politisko stāvokli un partijas sapulces sasaukšanu; par Universitātes ēkas apsildīšanu; par gatavošanos komjaunatnes konferencei; biedra Rubena ziņojums par partijas komitejas 11.11.1956. lēmuma izpildi sakarā ar Universitātes ēku apkuri; par gatavošanos arodbiedrības konferencei; par SKP XX kongresa teorē-

31 LVA PA, 788. f., 1. apr., 22. l., 79. lp.
32 Turpat, 79. l., 95. lp.
33 Turpat, 6. l., 89. lp.

tiskajām problēmām veltītā semināra darbu Vēstures un filoloģijas fakultātē; par DOSAAF komitejas pārvēlēšanu gaitu fakultātēs un Universitātē; par mācību un audzināšanas darbu Bioloģijas fakultātē; par gatavošanos Baltijas III studentu konferencei; par gatavošanos ziemas eksāmenu sesijai; par teorētisko semināru darbu Mehānikas fakultātē; par mācību un audzināšanas darbu Fizikas un matemātikas fakultātē; pārskats par Ekonomikas fakultātes partijas biroja darbu; par gatavošanos jaunatnes festivālam; par studentu ziemas brīvdienu norisi; par gatavošanos pirmsvēlēšanu sapulcei un par tās norisi Mehānikas fakultātē; par gatavošanos vietējo padomju vēlēšanām un to norisi; par mācību un audzināšanas darba stāvokli PSKP vēstures katedrā; Mehānikas fakultātes partijas biroja pārskats par partijas politisko darbu ar masām; par laikraksta "Padomju Students" redkolēģijas darbu; par LVU mākslinieciskās pašdarbības noslēguma koncerta repertuāru Operas un baleta teātrī; par studentu zinātniskās biedrības zinātnisko konferenču norisi; par Celtniecības inženieru fakultātes arodorganizācijas darbu; biedra Hruščova referāta tēžu apspriešana; par Ļeņina dienu svinībām; kā LVU komjaunatnes komiteja vada fakultāšu komjaunatnes organizācijas; par LVU partijas pārskata un vēlēšanu konferences lēmumu izpildi partijas LVU organizācijā; 1. Maija svinību sagatavošana; gatavošanās valsts aizņēmuma izpildei LVU un tā izpilde; par gatavošanos ziemas sesijai; par Vēstures un filoloģijas fakultātes partijas biroja mācību un audzināšanas darbu; par LVU budžeta 18. panta līdzekļu izmantošanu kultūras masu un politiskās audzināšanas darbam; pilsoņa Ščeločkova iesnieguma pārbaudes komisijas ziņojums; par parakstīšanos uz laikrakstiem un žurnāliem LVU; par Politekonomijas katedras mācību un audzināšanas darbu; par PSKP biedres Spoģes kļūdām studentu seminārā; par partijas izglītības tīkla darba rezultātiem; LVU vīriešu kora rīcības apspriešana sakarā ar izbraukumu Lubānā; LVU darbības plāna apspriešana, gatavojoties LOSR 40. gadadienai; par studentu nosūtīšanu darbā uz kolhoziem; par saimniecisko stāvokli LVU; partijas izglītības iestāžu tīkla apstiprināšana; par partijas pārskata un vēlēšanu sapulču un kopsapulces sasaukšanu; par DOSAAF pārskata un vēlēšanu sapulču noturēšanu; fakultāšu Oktobra komisiju priekšsēdētāju ziņojumi par plāna izpildi, gatavojoties LOSR 40. gadadienas svinībām; aģitbrigāžu brigadieru kandidatūru apstiprināšana; partijas biedru naudas nomaksas pārbaudes rezultāti LVU partijas organizācijā; partijas komitejas darba plānu apstiprināšana; jaunu biedru uzņemšana; personāllietas.

Šāda darbības struktūra (darba kārtība) bija raksturīga partijas birojam/komitejai visā tā darbības laikā.

Partijas komiteja 1978. gada 11. janvārī izveidoja Kuratoru padomi.[34]

Partijas organizācijas dokumentu lietvedību regulēja īpašas instrukcijas, no tām pēdējā tika apstiprināta 1974. gadā, bet izmaiņas tajā ieviesa ar 1984. gada 1. janvāri.

Augstāko partijas organizācijas pārstāvniecību – pārskata kopsapulci sākotnēji sasauca ik gadus, bet jau 70. gados šī kārtība sāka mainīties, termiņam pagarinoties līdz 2,5 gadiem. 80. gadu otrajā pusē pārskata sapulce, kas ievēlēja organizācijas komiteju, mainoties partijas Statūtiem, sanāca tikai reizi pa trim gadiem.

34 LVA PA, 788. f., 1. apr., 74. l., 14. lp.

Docents Aivars Endziņš, Juridiskās fakultātes mācībspēks

Pēdējā LVU partijas komitejas sēde notika 1990. gada 25. aprīlī. LKP šķelšanās jautājumā par Latvijas valstiskumu un sabiedriski politisko iekārtu sašķēla arī LVU partijas organizāciju. 1990. gada janvārī notikusī Universitātes organizācijas biedru aptauja (ir ziņas par 527 no 740 uzskaitē esošajiem biedriem) liecināja, ka biedru vairums (395 jeb 75%) atbalsta piesliešanos Latvijas Neatkarīgajai komunistiskajai partijai (LNKP), 46 atbalstīja viedokli par LKP attiecību veidošanu ar PSKP uz federatīviem pamatiem, par PSKP politiskās platformas saglabāšanu LKP izteicās tikai 10 biedri, vēl "cits" viedoklis bija 73 komunistiem. Savā pēdējā sēdē 1989. gada 29. oktobrī ievēlētā komiteja (J. Bičevskis, J. Celma, A. Endziņš, D. Erts, Ē. Ikaunieks, Ž. Ilmete, R. Kondratovičs, M. Klindžāne, V. Kubraks, V. Markvarte, K. Podnieks, F. Rajevska, T. Riekstiņš, J. Rozenvalds, A. Straume, S. Takeris, Z. Vaivods) uzskatīja, ka komitejas darbs ir jāizbeidz. Vairums komitejas locekļu, brīvi izsakot savu viedokli, atbalstīja ideju par Latvijas Neatkarīgas Komunistiskās partijas izveidi (šajā laikā jau bija noteikts Universitātes LNKP piekritēju sapulces laiks un vieta), tikai viens no tiem iestājās par sadarbības turpināšanu ar PSKP. Viens komitejas loceklis paziņoja, ka neturpinās darbību nevienā partijā, viens – par sociāldemokrātiska tipa partijas nepieciešamību, divi vēl nebija izšķīrušies par savu turpmāko partijisko pārliecību un darbību kādā konkrētā politiskā organizācijā vai virzienā.

Brīvi izvēloties savu politisko ceļu, tie aizgāja dažādus ceļus. To formulēja Universitātes partijas komitejas pēdējais lēmums:

"Latvijas Universitātes partijas organizācija praktiski ir sadalījusies – daļa komunistu izteikusi vēlēšanos darboties LNKP, daļa paliek uz PSKP platformas, arī partijas komitejas locekļu attieksme nav gluži viennozīmīga. Šajā situācijā partijas komiteja uzskata, ka kopēja darbība nav iespējama.

Partijas komiteja nolemj:

Ar š.g. 26. aprīli pārtraukt 1988. gadā ievēlētās partijas komitejas darbību.

Atbrīvot Aivaru Endziņu no partijas komitejas sekretāra pienākumiem ar š.g. 26. aprīli.

Atbrīvot Veru Markvarti no partijas komitejas sekretāra vietnieces pienākumiem ar š.g. 1. maiju.

Partijas komitejas sekretāra vietniecei Marutai Klindžānei uzdot lietu nodošanu laikā līdz š.g. 1. jūnijam.

Lēmums pieņemts vienbalsīgi.

Partijas komitejas sekretārs A. Endziņš."[35]
Ar šo lēmumu PSKP LVU organizācija beidza pastāvēt.

c) Biedru skaita dinamika

LVU partijas organizācijā 1945. gada martā uzskaitē bija 54 komunisti. Vairumam no viņiem – 30 cilvēkiem – partijas stāža uzskaite bija sākusies jau pirms 1940. gada, bet apmēram trešdaļai – pat no 1904. līdz 1919. gadam. R. Pelše skaitīja savu partijas stāžu kopš 1898. gada, citiem stāža sākuma gadi bija šādi: P. Eks – 1904., R. Jonass – 1908., J. Āboliņš – 1911., J. Egle – 1911., V. Miške – 1911., P. Odiņš – 1912., M. Kadeks – 1913., A. Kalniņš – 1913., J. Krastiņš – 1914., J. Loja –1915., K. Kalnbērzs – 1917., V. Ozols – 1917., I. Zaķis – 1917., N. Konopļins – 1918., S. Dūdele – 1919., J. Vaivods – 1919.[36] Šie "strādnieku un zemnieku inteliģences" pārstāvji 20. un 30. gados bija dzīvojuši padomju Krievijā, labi pārzināja režīma politiskās un akadēmiskās tradīcijas, prata neredzēt acīmredzamo un kļuva par LVU partijas organizācijas kodolu un darbības noteicējiem. 1990. gada 26. martā partijas LVU organizācijas uzskaitē bija 778 komunisti – 759 biedri un 19 biedra kandidāti no 23 pirmorganizācijām. Organizācijas gandrīz pusgadsimtu staigātie maldu ceļi daudzus tās biedrus bija noveduši pilsoniskas demokrātijas un Latvijas valstiskas neatkarības aizstāvju rindās, un šajā dienā partijas organizācijas augstākā vietējā vadības instance – partijas komiteja – izskatīja dažu biedru iesniegumus par izstāšanos no partijas. Sēdes protokolā saglabājusies šāda soļa motivācija. Bijušais partijas biedrs pauda viedokli, ka "brīvas, liberālas sabiedrības veidošana nav savienojama ar komunistiskas ideoloģijas kundzību".

Bet sākums bija tik cerīgs. No 1945. līdz 1952. gadam no Universitātes saimes partijā iestājās 207 cilvēki.[37]

Laikā, kad partijas organizāciju vadīja A. Voss, t.i., 1950. gadā, Universitātes pasniedzēju partijas biedru slānis pieauga no 23 līdz 29%. Tomēr situāciju mainīja mazāk jaunu biedru pieplūdums, vairāk veco, bezpartijisko izstumšana no Universitātes. Tieši A. Vosa darbības gadā notika būtisks pavērsiens no pasniedzēju "audzināšanas" politikas uz "nepāraugušo" padzīšanu no Universitātes. To A. Voss veica roku rokā ar rektoru J. Jurgenu, kurš ieņēma rektora krēslu no 1949. gada augusta.

Partijas rindu papildināšana bija veicama, "iesaistot partijā labākos studentus komjauniešus un visprogresīvākos pasniedzējus, vienlaikus saglabājot individuālas atlases principu".[38] Šī formula faktiski nemainījās visā organizācijas darbības laikā.

Jaunu biedru uzņemšana nekad neguva masveida raksturu. Līdz pat 1951. gadam partijas dokumentos rodamas konkrētas liecības, ka uzņemšanas temps neapmierināja partijas "augšas". Vienlaicīgi bija vērojamas partijas komitejas bažas par

35 LVA PA, 788. f., 1. apr., 106. l., 36. lp.
36 Turpat, 1. l., 86.–87. lp.
37 Turpat, 17. l., 137. lp.
38 Turpat, 10. l., 79. lp.

atsevišķu fakultāšu nevēlamu dedzību savu pirmorganizāciju paplašināšanā, vēršanās pret kampaņveida pieeju jaunu biedru uzņemšanā. Acīmredzot izvēle nebija liela. Partijas birojs regulāri apsprieda arī jaunu biedru uzņemšanas gaitu to fakultāšu pirmorganizācijās, kur tā norisa sevišķi gausi. Apspriežot partijas organizācijas darbu Vēstures un Ģeogrāfijas fakultātē, atklājās, ka 1950. gada 31. novembrī pieņemtais biroja lēmums par partijas rindu izaugsmi pildās gausi: Ģeogrāfijas fakultātē laikā no 1950. gada marta līdz 1951. gada 10. aprīlim bija uzņemts tikai viens jauns biedrs, bet Juridiskajā fakultātē – seši kandidāti un viens biedrs. Kandidāti bieži neieradās uz sapulcēm, parasti kopsapulcē šajā laikā iztrūka 20–30 biedru, un izvairījās no partijas dotajiem uzdevumiem. Acīmredzot stāšanās partijā notika nevis pārliecības dēļ, bet pierunāšanas rezultātā. Desmit gados Ģeogrāfijas fakultātē stāvoklis nebija vērsies uz labo pusi – 1961. gadā partijā neiestājās neviens: ne vecs, ne jauns ģeogrāfs.[39]

Arī 1953. gada oktobrī tika konstatēts nepatīkams fakts, ka pārskata gadā partijā bija iesaistīti tikai deviņi cilvēki, bet Filoloģijas u.c. fakultātēs – neviens. Nav īstas skaidrības par šī laika partijas attieksmi/politiku pret inteliģences uzņemšanu. Partijas sapulce nosodīja Vēstures fakultātes pirmorganizācijas sekretāru Kacmanu par nepareizi izprastu partijas "līniju"; viņš bija rīkojies, vadoties no atziņas, ka inteliģenci partijā vispār nevajagot uzņemt. Uzstājoties sapulcē, LPSR Ministru Padomes priekšsēdētāja vietnieks E. Berklavs, kurš kopš šī laika nereti viesojās Universitātes partijas organizācijā, paskaidroja, ka partijas "līnija" neiesakot partijas rindu forsētu paplašināšanu.[40] Kā zināms, pēc Staļina nāves nekāds "staļiniskais iesaukums" netika plānots.

Inteliģence negribēja stāties partijā, bet, kad jaunajā pēckara paaudzē notika zināms lūzums attieksmē pret stāšanos partijā, viņu uzņemšana bija limitēta. Formāli PSKP skaitījās strādnieku partija, tāpēc inteliģenci no tās centās atturēt. Taču tas bija tikai ieganstš. Partijas "augšas" baidījās no inteliģences konkurences.

Jo vairāk partijas organizācija palielinājās skaitliski un tika sakārtota organizatoriski, jo vairāk atklājās tās nedemokrātisms, pretrunas ar pašas partijas sludinātajiem sociālistiskās demokrātijas principiem, kā arī objektīvas vietas trūkums LVU zinātniskajā, mācību un audzināšanas darbā.

Pirmorganizācija nebija viendabīga. Jau 1948. gada sākumā, augot skaitliski, iezīmējās arī partijas biedru diferencēšanās "augšās" un "apakšā". Piemēram, ar LKP CK lēmumu par Universitātes darbu, kas ievadīja jaunu kadru politiku pirmorganizācijas darbā, netika iepazīstināti visi Universitātes komunisti, bet tikai vadošie: sekretāri un biroja locekļi. Šāda diferencēšanās starp ierindas biedriem un vadošajiem – "sociālajām lomām" – saglabājās visu laiku. Sabiedriskās dzīves un politiskās sistēmas humanizācijas centienu laikmetā, kas bija vērojams pēc PSKP XX kongresa 1956. gadā, radās atsevišķi LVU ierindas biedru mēģinājumi uzsākt atklātu diskusiju par būtiskām partijas iekšējās dzīves un arī plašākām sabiedriskām problēmām, bet tos nomāca organizācijas vadības "sociālās lomas" balss, pierādot, ka partija nav

39 LVA PA, 788. f., 1. apr., 44. l., 182. lp.
40 Turpat, 22. l., 34. lp.

gatava šādām diskusijām. Par šādu diferencēšanos liecināja pret J. Jurgenu 1957. gadā biroja vēlēšanās nodotās "pret" balsis. Rezultātā J. Jurgenam gan bija saruna LKP CK, bet arī pēc tam viņš publiski paziņoja organizācijai, ka savu politiku nemainīs, jo apstākļi prasot stingru roku.

Uzņemšana partijā formāli bija sarežģīts vairākpakāpju process, sākot ar kandidātu atlasi un piedāvājumu iestāties, trīs partijas "senjoru" rekomendācijām un balsojumu pirmorganizācijas sapulcē un beidzot ar pirmorganizācijas lēmuma apstiprināšanu Universitātes un Kirova rajona partijas komitejās. Šādai kārtībai vajadzēja nodrošināt partijas darbības organizatorisko, idejisko un morālo kontinuitāti. Divu pēdējo instanču lēmumam bija formāla nozīme, un ne vienmēr komiteja saglabāja principialitāti. Piemēram, apstiprināšanas procedūras laikā komitejā pretendents varēja arī atklāti atzīties, ka nav lasījis partijas programmu, uzņēma tik un tā.[41] Teorētiskas zināšanas par partijas organizatoriskajiem principiem, vēsturi un idejām te pārbaudīja ļoti formāli, piemēram, pajautāja, kāda starpība starp konstitūciju un partijas programmu, kad notika viens vai otrs partijas kongress, "kā jums ar latviešu valodu" u.tml. Tomēr bija atsevišķi gadījumi, kad pretendents netika uzņemts partijas kandidātos, ja komitejas rīcībā bija informācija par viņa paša vai tuvāko radinieku pagātni. Tā, piemēram, 1951. gada 4. janvārī atklājās, ka partijā grib iestāties represētas ģimenes loceklis. Ne vienmēr kandidāta stāžs turpinājās tikai Statūtos noteikto termiņu – vienu gadu; 1950. gada pavasarī no 55 kandidātiem gandrīz pusei bija notecējis pārejas termiņš no partijas biedra kandidāta pilntiesīgos biedros.[42] Partijas stāžu skaitīja tikai no uzņemšanas brīža, kaut gan biedru nauda bija jāmaksā jau kandidāta laikā.

Stājoties partijā, zināmas grūtības kandidātiem sagādāja stāšanās motivācija. Ja tā nenāca no sirds, reizēm tā bija pat smieklīga, kaut arī biedri ārēji to uztvēra nopietni. Piemēram, prorektors A. Ozols motivēja savu soli ar to, ka nonācis pie apņemšanās iestāties partijā, lasot PSKP XXII kongresa materiālus.[43] Kāds cits pēc ilgstoša zinātniska komandējuma kapitālistiskā valstī demonstrēja savu gatavību mācīt studentus "uz pretrunu piemēriem".

1966./67. mācību gadā partijā uzņēma 29 cilvēkus, 1967./68. – 52, bet nākamajā gadā – 57. Zināmā mērā tas jāuzskata par organizācijas sasniegumu šim visai pretrunīgajam laikmetam. Studentu gan starp jaunajiem komunistiem bija pamaz, toties tika saņemta atļauja no rajona komitejas studentu uzņemšanai. Šajā laikā atkal aktualizējās jautājums par algotu darbinieku nepieciešamību partijas komitejā.[44]

Organizācijas uzskaitē 1969. gada vasarā bija 455 komunisti, starp tiem 28 kandidāti.[45]

Septiņdesmitajos gados (no 1971. līdz 1978. gada 1. oktobrim, t.i., astoņos gados), kā redzams *4. tabulā*, LVU partijas organizāciju papildināja 206 jauni partijas

41 LVA PA, 788. f., 1. apr., 11. l., 78. lp.
42 Turpat, 41. lp.
43 Turpat, 45. l., 54. lp.
44 Turpat, 57. l., 125. lp.
45 Turpat, 140. lp.

biedri. Statistika liecina, ka pārsvarā tie bija gluži jauni cilvēki, izgājuši komjaunatnes skolu – galvenokārt studenti un aspiranti.

4. tabula

LVU partijas organizācijā uzņemto biedru un biedru kandidātu sastāvs 70. gados[46]

Gads	Biedra kandidāti					Partijas biedri					Kopā
	Pasniedzēji	Studenti	Aspiranti	Kalpotāji	Kopā	Pasniedzēji	Studenti	Aspiranti	Kalpotāji	Kopā	
1971	5	8	4	11	28	12	21	5	12	50	78
1972	10	3	3	11	27	9	8	5	14	36	63
1973	3	14	1	6	24	11	7	3	11	32	56
1974	1	15	2	2	20	3	16	–	6	25	45
1975	4	7	1	2	14	5	11	1	4	21	35
1976	3	8	1	3	15	3	8	1	4	16	31
1977	3	8	2	1	14	5	7	–	6	18	32
1978	3	9	2	–	14	1	5	2	–	8	22
Kopā	32	72	16	36	156	49	83	17	57	206	362
Kopā		88					78				

Savdabīgi partijas rindas gatavojās pārkārtot Fizikas un matemātikas fakultātes pirmorganizācija. Abu fakultātes nodaļu – fizikas un matemātikas – attieksmē pret partiju tradicionāli bija izveidojušās atšķirības. Fiziķi ar zināmu skaudību raudzījās uz matemātiķiem. To vidū partijas slānis bija sevišķi plāns. Tas atbrīvoja viņus no "sabiedriskajiem pienākumiem". Pēc tam kad matemātikas students Iļja Ripss 1969. gada 13. aprīlī sevi aizdedzināja Rīgā pie Brīvības pieminekļa, protestējot pret padomju varas darbiem Čehoslovākijā, viņš nekavējoši tika atskaitīts no Universitātes. 1969. gada 18. aprīlī tika pieņemts LKP CK biroja lēmums "Par LVU studenta Ripa (*tā tekstā – red.*) provokatorisko aktu". Atbildība par šo atgadījumu gūlās gan uz Universitātes organizāciju, gan, jo īpaši, uz attiecīgo fakultātes pirmorganizāciju. No tās 47 biedriem tikai trīs bija matemātiķi, t.sk. viens students. Divi komunisti strādāja Vispārīgās matemātikas katedrā, viens – Matemātiskās analīzes katedrā, bet Algebras un ģeometrijas katedrā nebija neviena. Lai piespiestu matemātiķus aktivizēt savu partijas darbu, nevis slēpties aiz fiziķu mugurām, viņi ierosināja iesaistīt fakultātes pirmorganizācijā spēcīgus matemātiķus un nolēma, pastiprinot idejisko audzināšanu visiem iespējamiem līdzekļiem, izskatīt jautājumu par fakultātes sadalīšanu, izdalot matemātiķus atsevišķā fakultātē. Tad tie būtu spiesti veidot paši savu partijas pirmorganizāciju un atbildēt par idejiski politisko noskaņojumu.[47]

46 LVA PA, 788. f., 1. apr., 73. l., 36. lp.
47 Turpat, 57. l., 73., 82. lp.

Stāšanās partijā notika rindas kārtībā, ko regulēja rajona komiteja. Zināmos laikos priekšrocības bija vienai vai otrai sociālajai grupai. Tas neapmierināja LVU partijas organizāciju, un tā prasīja zināmas "privilēģijas" saviem propagandistiem iekļūšanai partijā.[48]

Neraugoties uz kandidātu pārbaudes procedūru un to, ka "partijā cilvēkam jāstājas ar atklātu sirdi", tika uzņemti arī "necienīgi" (tas atklājās vēlāk) cilvēki: kādam tēvs bijis aizsargs,[49] kāds cits dienējis leģionā utt.

Pārbūves sākumā parādījās jaunas organizatoriskas formas. Viena no tādām bija kopīgas partijas komitejas, komjaunatnes un LVU Padomes sēdes. Darbaļaužu iniciatīvas atraisīšana tika kontrolēta, tāpat tika izrādītas rūpes par partijas ietekmes mazināšanos sabiedriskajās institūcijās. Uzņemšanas rinda tika "atvērta" 80. gadu beigās, kad demokratizācijas apstākļos līdztekus komunistiskajai partijai sāka darboties arī citas sabiedriski politiskas organizācijas. Šajā laikā partijā iestājās pat cilvēki, kuru "komunistiskā pārliecība" bija acīmredzami apšaubāma.

Vēsturiskā situācija un Padomju Savienības draudi, atjaunojot Latvijas neatkarību, nepieļāva straujus pavērsienus, un Latvijas komunistiskā partija uzreiz neatteicās no komunistiskās ideoloģijas, notika pakāpeniska komunistiskās partijas reformēšana, uzreiz nepaziņojot par saišu saraušanu ar PSKP. Partijai sašķeļoties un vienai komunistu daļai paliekot uz "PSKP platformas", Maskavai tika saglabātas cerības nezaudēt savu ietekmi Latvijā demokrātiskiem līdzekļiem, un tā atturējās no atklātas agresijas. LNKP izveide savukārt gatavoja augsni neatkarības tendences pastiprināšanai legāliem līdzekļiem. Tāpēc partijas sabrukums bija lēns un pakāpenisks, organizācijas iekšējā krīze atrisinājās pakāpeniski. Atklāti to iezīmēja LVU Skaitļošanas centra darbinieka J. Kinbera lūgums neuzņemt viņu partijas biedros un atskaitīt no kandidātiem. Šo lūgumu komiteja apmierināja 1990. gada 10. janvārī.[50] Pirmā no Universitātes organizācijas partiju atstāja LVU Zinātniskās bibliotēkas darbiniece A. Avdeikina. Lēmums par viņas izstāšanos no partijas sakarā ar to , ka viņas "uzskati par partijas lomu ir mainījušies", tika pieņemts Zinātniskās bibliotēkas pirmorganizācijā 8. janvārī, bet 24. janvārī to apstiprināja komiteja un lūdza apstiprināt arī Kirova rajona komiteju.[51]

Pēdējā uzņemtā biedra – Vadima Janeka – uzņemšanu fakultātes pirmorganizācijā komiteja apstiprināja 1990. gada 14. februārī, brīdī, kad to jau atstāja vēl daži no citādi domājošajiem: šajā pašā dienā komiteja apstiprināja fakultāšu pirmorganizāciju lēmumus par bijušo biedru I. Feldmaņa, V. Ivbuļa, V. Kanāles, P. Laķa, K. Lapuškas, E. Liepiņa, J. Raškeviča, M. Virša un V. Vucāna izstāšanos no partijas un lūdza šo lēmumu apstiprināt Kirova rajona komiteju.[52]

Brīdī, kad LVU partijas organizācija izbeidza darbību (1990. gada 26. aprīlī) tās uzskaitē atradās 759 biedri un 19 biedru kandidāti.

48 LVA PA, 788. f., 1. apr., 71. l., 79. lp.
49 Turpat, 64. l., 72. lp.
50 Turpat, 106. l., 10. lp.
51 Turpat, 19. lp.
52 Turpat, 21.–32. lp.

d) Partijas disciplīna

Salīdzinājumā ar prasībām, kādas biedriem izvirzīja partijas Statūti un kas izrietēja no Programmas un augstāko instanču lēmumiem, LVU organizācija tās traktēja šauri, pievēršot uzmanību galvenokārt sapulču apmeklēšanai, biedru naudas nomaksai un partijiskuma principu ievērošanai ģimenē un sadzīvē. Uz profesionālo pienākumu izpildi partijas disciplīna tieši neattiecās. Partijas uzvedības kanons daudzējādi saskanēja ar vispārcilvēciskas morāles normām, taču tas nenozīmē, ka objektīvi tajā būtu atzītas partijas biedru un nekomunistu cilvēktiesības un pilsoņa brīvības.

Biedru naudas ievākšana un savlaicīga nomaksa rajona komitejā bija viena no vissvarīgākajām pirmorganizācijas biroja funkcijām. Šajā ziņā no biedriem stingri tika prasīta Statūtu normas ievērošana. Pārbaudot stāvokli, 1958. gadā tika konstatēts, ka biedru nauda vairāku fakultāšu pirmorganizācijās netiek samaksāta savlaicīgi. Mēneša kavējums jau tika atzīts par smagu disciplīnas pārkāpumu, tāpat iekasētās naudas glabāšana fakultātē. Acīmredzot ne bez pamata, jo drīz vien Vēstures un filoloģijas fakultātes pirmorganizācijā tika konstatēta iekasētās biedru naudas zādzība.[53] Tas, protams, bija ārkārtējs gadījums. Bija gadījumi, kad par to savlaicīgu nenomaksu biedra lieta tika apspriesta partijas komitejā.[54]

Reizēm nākas dzirdēt apgalvojumu, ka Staļina rezidentūras laikā bijusi stingra valstiska disciplīna un "kārtība". Šādi apgalvojumi ne vienmēr ir patiesi. Pat LVU partijas pirmorganizācijai šajā laikā nācās konstatēt t.s. partijas disciplīnas zemo līmeni, nemaz nerunājot par Universitātes īpašuma izsaimniekošanas un izlaupīšanas gadījumiem. Piemēram, neaktīva sapulču apmeklēšana bija parasta parādība organizācijā. Tāpat "partijas uzdevumi" tika veikti nelabprāt vai tos novilcināja tik ilgi, līdz par tiem aizmirsa pavisam. Pavisam organizācijai neveicās ar saimnieciskajiem prorektoriem. Pat kārtējā "vēsturiskā" VK(b)P XIX kongresa (1952. gadā) lēmumu apspriešanas laikā nācās konstatēt, ka saimniecības prorektors, partijas organizācijas loceklis, piesavinājies 300 tūkst. rubļu Universitātes naudas. Pie tam pirmorganizācijas sapulce par to varēja tikai izteikt nosodošas piezīmes, bet ierosināt kriminālllietu attiecīgie orgāni nespēja, jo vainīgais slēpās Maskavā.

Partijas disciplīna izveidoja no LVU partijas organizācijas partijas valdošo "augšu" gribas ruporu, bet atklātības un informētības trūkuma dēļ bieži gadījās, ka biedri, pieņemot svarīgus lēmumus, faktiski paši nezināja īstos lietas apstākļus. Tā, piemēram, 1953. gadā tika nosodīta L. Berijas antipartijiskā rīcība, bet 1957. gadā partijas sapulce savā lēmumā nosodīja "kā nesavienojamu ar mūsu partijas ļeņiniskajiem principiem Maļenkova, Kaganoviča, Molotova un viņiem pieslējušos Šepilova antipartijiskās grupas frakcionārismu". Partijas sapulce šajā sakarā aicināja "visus organizācijas komunistus aktīvi cīnīties par PSKP XX kongresa (1956) vēsturisko lēmumu izpildi, atbalstīt mūsu partijas CK politisko kursu "[55]. Ar šādu lēmumu PSKP augstākais vadošais grupējums, kura priekšgalā tobrīd nostājās Ņ. Hruščovs (1956), mobilizēja un pakļāva ierindas organizāciju centra ietekmei.

53 LVA PA, 788. f., 1. apr., 34. l., 7. lp.
54 Turpat, 61. l., 109. lp.
55 Turpat, 31. l., 30. lp.

Līdzīgi lēmumi LVU partijas organizācijā tika pieņemti arī visos citos svarīgākajos partijas organizācijas un politikas pavērsienu un krasas rīcības gadījumos, piemēram, Ungārijas nemieru laikā 1956. gadā – apspriežot PSKP CK slēgto vēstuli "Par partijas organizāciju politisko darbu ar masām pastiprināšanu un pretpadomju un naidīgo elementu darbības pārtraukšanu", "Prāgas pavasara" sagrāvi 1968. gadā LVU komunisti Rīgas augstskolu pārstāvju kopsapulcē sagaidīja, klusēdami noklausoties CK lektora ziņojumu.

Daudz runāja par bezpartijiskā aktīva veidošanu, kas varētu palīdzēt partijai. Tas, ka šai iecerei trūka nopietna reāla pamata, redzams no tā, cik neatsaucīgi bezpartijiskie Universitātes darbinieki apmeklēja partijas atklātās sapulces. Piemēram, 1983. gada novembrī pirmorganizācijās noturētās 16 atklātās sapulces bija apmeklējuši 159 bezpartijiskie, starp tiem 92 komjaunieši, t.i., caurmērā 10 cilvēku uz vienu sapulci. Fizikas un matemātikas fakultātes atklātajā sapulcē, kurā apsprieda pirmorganizācijas uzdevumus studentu militāri politiskajā audzināšanā, piedalījās viens bezpartijiskais, bet Pedagoģijas fakultātes sapulcē, kurā izskatīja komjaunatnes uzdevumus komjaunatnes vadīšanā, piedalījās viens komjaunietis.[56]

e) Profesionālais, nacionālais un demogrāfiskais sastāvs

LVU organizācijā 1953. gada 1. oktobrī uzskaitē bija 246 komunisti: 206 biedri un 40 kandidāti, starp tiem 146 latvieši, 73 krievi, 15 ebreji u.c. No tiem: 5 profesori, 36 zinātņu kandidāti un docenti, 77 pasniedzēji, 18 aspiranti, 77 studenti, 33 kalpotāji, neviena strādnieka. Ievērojama daļa komunistu organizācijā bija gados jauni cilvēki: vecumā līdz 26 gadiem – 89, no 27 līdz 35 gadiem – 75, no 36 līdz 40 gadiem – 15, no 41 līdz 50 gadiem – 23, vecāki – 44.[57] Tomēr turpmāk bija raksturīga organizācijas sastāva novecošanās. Gados jauno komunistu un studentu īpatsvars bija neliels un būtiski demogrāfisko situāciju mainīt nespēja.

Organizācijas nacionālo sastāvu pārsvarā veidoja latvieši, kuru kopskaits visu laiku aptuveni līdzinājās visu pārējo nacionalitāšu pārstāvju kopskaitam. No 1949. gada novembrī LVU organizācijā reģistrētajiem biedriem (270 komunisti, t.sk. 47 kandidāti) 116 (43%) bija latvieši, 100 (37%) – krievi, 38 (14,1%) – ebreji un 16 (5,9%) – citu nacionalitāšu pārstāvji.

Latviešu īpatsvars organizācijā turpmākajos gados pieauga, un, tāpat kā Universitāte, tā caurmērā bija latviska un sieviškīga. 1978. gada 28. oktobrī pārskata sapulce konstatēja, ka no organizācijas 587 biedriem, t.sk. 24 partijas kandidātiem, 398 (67,8%) bija latvieši, 136 (23,2%) – krievi, citi – 63 (10,7%).[58]

1948./49. m. g. no 4738 studentiem 115 (2,43%) bija partijas biedri vai biedru kandidāti, 1147 – (24,21%) – VĻKJS biedri.

1971. gadā no 51 katedras vadītāja 42 (82.4%) bija partijas biedri vai kandidāti.[59]

56 LVA PA, 788. f., 1. apr., 91. l., 47. lp.
57 Turpat, 22. l., 44. lp.
58 Turpat, 73. lp., 34. lp.
59 Turpat, 59. l., 76. lp.

5. tabula

LVU profesoru un pasniedzēju zinātniskā un pedagoģiskā kvalifikācija un partijas piederība 1974. gadā[60]

Nr. p. k.	Katedras un fakultātes	Kopskaits	Zinātņu doktori		Zinātņu kandidāti		Profesori		Docenti		PSKP biedri	
			Kopskaits	%	Kopskaits	%	Kopskaits	%	Kopskaits	%	Kopskaits	%
1	PSKP vēstures	22	1	4.5	14	66.6	–	–	8	38	22	100
2	Politekonomijas	27	2	7.6	15	57.6	2	7.6	8	30.8	27	100
3	Dialektiskā materiālisma	10	–	–	6	60	1	11	2	22	10	100
4	Vēsturiskā materiālisma un filozofijas vēstures	16	2	13	7	53	2	13	–	–	16	100
5	Zinātniskā komunisma	9	–	–	6	66	–	–	2	33	9	100
6	Pedagoģijas un psiholoģijas	9	–	–	6	66	–	–	4	50	6	66
7	Svešvalodu	38	–	–	3	10.7	–	–	2	7.8	13	34
8	Fiziskās audzināšanas un sporta	22	–	–	1	4.8	–	–	1	4.8	5	31.7
9	Kara katedra	16	–	–	–	–	–	–	–	–	14	93
10	Medmāsu sagatavošanas cikls	6	1	20	–	–	–	–	–	–	2	40
11	Ķīmijas	30	3	10	16	53	3	10	8	26.6	17	56.6
12	Bioloģijas	28	3	10.7	21	75	4	14	15	53	18	64
13	Fizikas un matemātikas	88	3	3.4	44	50	1	1.1	21	23.8	28	31.5
14	Ģeogrāfijas	17	1	5.8	11	64	1	5.8	7	41	11	64
15	Filoloģijas	51	3	5.8	33	64.7	3	5.8	26	45	27	53
16	Vēstures un filozofijas	21	1	4.7	15	71.4	–	–	13	62	16	76
17	Juridiskā	35	5	14	17	48.5	4	11	13	37	30	85
18	Svešvalodu	76	–	–	19	25	–	–	13	17	24	31.5
19	Ekonomikas	66	–	–	22	33.3	1	1.5	10	15	21	31.8
20	Finansu un tirdzniecības	32	1	3	16	50	1	3	4	12.2	15	46.8
Kopā		611	27	4.6	281	46	22	3.6	172	27	319	52.2

60 LVA PA, 788. f., 1. apr., 67. l., 104. lp.

Partijas organizācijā 1976. gada 24. novembrī bija 580 partijas biedri un kandidāti, t.i., 52,4% no visiem darbiniekiem. Studentu komunistu skaits šajā laikā bija 41, t.sk. 14 kandidātu. No pārskata ziņojuma (1976. g.) izriet, ka bez rajona komitejas atļaujas nevienu jaunu biedru uzņemt nedrīkstēja. Šī komiteja noteica arī, cik uzņemt, un deva atļauju – konkrēti kādus. Sagatavošanas nodaļa, no kurienes uzņēma partijā tautsaimniecībā strādājošos ar stāžu, darīja raizes, tos nācās izslēgt no partijas biežāk nekā citus. No 1974. līdz 1976. gadam no kandidātiem bija izslēgti 5 cilvēki.

1978. gada 1. oktobrī partijas organizācijas uzskaitē bija 587 biedri, starp tiem 24 kandidāti, to vidējais vecums atsevišķās fakultātēs bija svārstīgs: vecākie – Ģeogrāfijas (51,4 gadi) un Filoloģijas (48,1 gadi) fakultātē un Rektorātā (52,9 gadi). Kopumā gados jaunu komunistu ar stāžu līdz 5 gadiem bija 108 cilvēki (18.6%)[61]. *(Sk. 6. tabulu.)*

Organizācijas darbības laikā komunistu īpatsvars starp pasniedzējiem un darbiniekiem sākotnēji nemitīgi pieauga, līdz nostabilizējās apmēram 50% līmenī. Augstākais rādītājs konstatēts 1974. gadā, kad tas sasniedza 55%. Šī gada 12. jūnijā no 576 cilvēku lielā profesoru un pasniedzēju sastāva (21 profesors un zinātņu doktors – 3,6% – 262 docenti un zinātņu kandidāti – 45,6% – u.c.) 313 bija PSKP biedri (55%), 24 – komjaunieši, bet 261 bija bezpartijiskais.[62] Pavisam organizācijā tajā laikā bija 573 biedri un 29 kandidāti.[63] Tāpat jāatzīmē, ka šajā laikā, t.i., 1976. gadā, kā redzējām IV nodaļā, komunisti bija nostiprinājušies visos vadošajos amatos: rektors un visi prorektori, visi dekāni un zinātnisko iestāžu vadītāji bija PSKP biedri. No 58 katedru vadītājiem – 51 (87,9%) bija komunisti.[64] Šī pozīcijas netika atdotas līdz pat organizācijas sabrukumam. Pārbūvei sākoties, 1986. gada 1. janvārī rektors un visi pieci prorektori, visi 11 dekāni un visi 11 vispārējo katedru vadītāji, kā arī 41 no 56 katedru vadītājiem un 5 no 10 dekānu vietniekiem, bija partijas organizācijas biedri. Arī sešu Universitātes zinātnisko iestāžu vadītāji bija komunisti.[65] Tas bija panākts, "stingri ievērojot ļeņiniskos kadru izvietošanas principus un pievēršot īpašu uzmanību darbinieku lietišķajām un idejiski politiskajām īpašībām".

Mazāks komunistu īpatsvars 1978. gada 1. oktobrī joprojām bija Fizikas un matemātikas fakultātē, kur no 10 katedru vadītājiem 3 nebija komunisti. Starp katedrām ar vismazāko pasniedzēju komunistu īpatsvaru bija Vispārīgās matemātikas, Klasiskās filoloģijas, Vācu filoloģijas, Bibliotēku zinātņu un bibliogrāfijas, Augstākās matemātikas, Cilvēka un dzīvnieku fizioloģijas katedra.[66]

LVU 1986. gada 1. janvārī bija 67 katedras, kurās strādāja 764 štata pasniedzēji, bet sešās zinātniskajās iestādēs strādāja 360 zinātniskie darbinieki. 49,5% pasniedzēju un 27,2% zinātnisko darbinieku bija partijas biedri.[67]

61 LVA PA, 788. f., 1. apr., 73. l., 35. lp.
62 Turpat, 66. l., 25. lp.
63 Turpat, 140. lp.
64 Turpat, 70. l., 222.,239. lp.
65 Turpat, 98. l., 86. lp.
66 Turpat, 73. l., 38. lp.
67 Turpat, 98. l., 85. lp.

6. tabula

LVU partijas organizācija 1978. gada 28. oktobrī[68]

	Kopā:	t. sk.	
		Sievietes	Vīrieši
Biedru skaits	587	238	349
Izglītība:			
Augstākā	510	209	301
Nepabeigta augstākā	22	11	11
Vidējā	51	15	36
nepilna vidējā	11	4	7
Pamata	3	–	3
Amats/nodarbe/zin.grāds:			
Zinātņu doktori	24	6	18
Zinātņu kandidāti	237	88	149
Pasniedzēji	353	137	216
Aspiranti	16	7	9
Studenti	34	18	16
Citi	194	77	117
Nacionalitāte:			
Latvieši	398	152	246
Krievi	136	58	78
Citi	63	28	35
Vecums:			
No 20 līdz 25 gadiem	35		
No 26 līdz 30 gadiem	50		
No 31 līdz 40 gadiem	122		
No 41 līdz 50 gadiem	220		
No 51 līdz 60 gadiem	115		
No 61 līdz 70 gadiem	33		
Vairāk par 70	22		

Partijas biedru vidējais vecums 1978. gadā bija 44,5 gadi. Vecā pirmsrevolūcijas "gvarde" šajā laikā bija jau nogājusi no vēstures skatuves. Ar pirmsrevolūcijas stāžu organizācijā bija palikuši pēdējie trīs biedri: Ivans Širokovs (partijā – kopš 1917. g.), Hermanis Martinsons (kopš 1915. g.) un Jānis Vilks (kopš 1912. g.).

68 LVA PA, 788. f., 1. apr., 73. l., 34. lp.

Līdz ar to partijas organizācijas vadība apzinājās jaunās komunistu paaudzes (ar stāžu līdz pieciem gadiem organizācijā bija gandrīz katrs piektais biedrs – 18,06%) "problēmu" un sāka pievērst tai arvien lielāku vērību. Partijas kandidātu teorētiskai sagatavošanai pie partijas komitejas 1961. gadā sāka darboties jauno komunistu skola. Viņu darbība tika virzīta galvenokārt komjaunatnes organizācijas atbalstam. Divgadīgās jauno komunistu skolas sastāvu partijas komiteja apstiprināja 1979. gadā.[69] Tā izveidojās, reorganizējot viengadīgo partijas kandidātu skolu, paplašinot mācību programmu, kas sākotnēji bija visai primitīva un aprobežojās ar partijas Programmas un Statūtu apguvi. Darbs ar jaunajiem komunistiem tika apspriests arvien biežāk gan fakultātēs, gan kopumā Universitātē, jo organizācija novecoja un jaunas maiņas, idejisko mantinieku sagatavošana ar katru gadu kļuva aktuālāka.

No 4738 studentiem 1948./49. m.g. 115 (2,43%) bija partijas biedri vai biedru kandidāti, 1147 – (24.21%) VĻKJS biedri.

Jauno komunistu raksturojums 1986. gada aprīlī sniegts *7. tabulā.*

7. tabula

P. Stučkas LVU "jaunie komunisti" 1986. gada aprīlī[70]

Nr. p. k.	Fakultātes/ pirmorganizācijas	Pasniedzēji	Aspiranti	Studenti	Darbinieki	Kopā	Dzimšanas gads		
							1940 –1950	1951 –1960	1961 –1967
1	Bioloģijas	–	1	2	2	5	–	1	4
2	Ekonomikas	4	–	2	1	7	–	5	2
3	Filoloģijas	–	1	4	–	5	–	1	4
4	Finansu un tirdzniecības	1	–	5	1	7	1	2	4
5	Fizikas un matemātikas	2	1	2	3	8	1	3	4
6	Ģeogrāfijas	–	–	2	1	3	–	–	3
7	Juridiskā	1	–	13	–	14	–	4	10
8	Ķīmijas	–	–	3	–	3	–	–	3
9	Pedagoģijas	1	–	3	–	4	1		3
10	Svešvalodu	–	–	6	–	6	–	–	6
11	Vēstures un filozofijas	1	–	1	–	2	1	–	1
Kopā:		10	3	43	8	64	4	16	44

LVU partijas organizācijas struktūra un to vienojošās formālās saites bija labi izveidotas. Sazarotais funkcionālo instanču tīkls ļāva tai pārraudzīt visas mācību,

69 LVA PA, 788. f., 1. apr., 76. l., 62. lp.
70 Turpat, 97. l., 163.–164. lp.

audzināšanas un zinātniskā darba norises un uzspiest tām savu gribu. Vispār organizācija bija labi piemērojusies to funkciju veikšanai, kurām tā bija radīta un iesakņota LVU.

Tomēr arī perfekta organizācija nespēja kompensēt trūkumus un pretrunas, kas objektīvi veidojās to funkciju veikšanas gaitā un kas bija svešas LU akadēmiskajām un nacionālajām tradīcijām.

1. Ideoloģija

a) No konformisma līdz plurālismam

LVU partijas organizācijas dokumentos nav konstatējami fakti par tās aktīvu dalību partijas ideoloģijas izstrādē un attīstīšanā. Šajā ziņā tā tikai izpildīja "vadošos norādījumus" politisko ideju propagandā, bet ideoloģija līdz pat 1980. gadu otrajai pusei bija partijas un valsts augstāko institūciju lēmumu nekritiska popularizēšana, kurus diktēja Krievijas lielvalstiskuma pragmātiskā politika, vadoties pēc konkrētiem starptautiskajiem un iekšpolitiskajiem apstākļiem ar mērķi stiprināt Krievijas lielvalstiskumu un saglabāt un stiprināt partijas valdošo vietu valsts politiskajā sistēmā. Jāpieņem, ka LVU partijas organizācijas ideoloģiskajās instancēs, kuru uzdevums bija partijas politikas propaganda, valsts politikas pamatjautājumu izstrāde netika apspriesta. Gan jāņem vērā, ka LVU konkrēto specialitāšu mācībspēku "zinātniskais darbs" ar to pa laikam tomēr bija saistīts, īpaši nacionālo attiecību teorētiskas izstrādes aspektā, bet partijas organizācija zinātnisko darbu vadīja ar komunistu vadošu klātbūtni zinātniskās pētniecības institūcijās: attiecīgajās katedrās, institūtos un zinātniskajās padomēs.

Centieni iesakņot partijas ideoloģisko kultu racionālajā un intelektuālajā LVU vidē ar t.s. komunistiskās audzināšanas palīdzību jau no paša sākuma bija nolemti neveiksmei vairāk nekā jebkurā citā sabiedrības daļā. Taču Universitāte nespēja atbrīvoties no partijas ideoloģiskā diktāta un izveidot savu racionālu ideoloģiju. Kults tika uzspiests no ārienes ar politiskām un administratīvām metodēm un uzturēts ar terora palīdzību, izvairīšanos no diskusijas ar Universitātes pasniedzēju vidē agrāk pazīstamām ideoloģijām un zinātniskiem uzskatiem vai to noklusēšanu un nezinātnisku kritiku. Partijas organizācija pārsvarā attīstīja "komunismu" nevis kā konstruktīvu ideoloģiju, bet, atrodoties opozīcijā pilsoniskai vai vispārcilvēciskajai demokrātijai, tikai vienu tās daļu – antikomunistiskās ideoloģijas apkarošanas teoriju. Taču šiem subjektīvajiem procesiem bija arī otra, objektīva, puse. Akumulējoties zināšanām un pilnveidojoties to sistēmiskumam, marksisms-ļeņinisms kā zinātņu metodoloģija pakāpeniski dabiski atmira un zaudēja savu vēsturisko ietekmi. Sava pozitīva nozīme tajā bija arī praktiskā kritērija apzināšanai – plānveida ekonomikas mazspējai un marksisma teorētiskajam humānismam, kas sagatavoja atkāpšanos uz pilsonisku demokrātiju.

Partijas ideoloģiskā mimikrija, sludinot ar meliem sajauktu patiesību (vai otrādi), varēja pastāvēt tikai idejiski tukšā legālā telpā, t.i., nejūtot citas legālas ideoloģijas

konkurenci, tāpēc atšķirīga ideoloģija un zinātniskie uzskati bija jāizskauž. To paveica neatlaidīgā cīņā pret Latvijas Universitātes tradicionālo zinātnisko domu galvenokārt tajās humanitāro zinātņu nozarēs, kas atspoguļoja un kopa latvisko identitāti – valodu, domu un vidi: filoloģijā, vēsturē un arhitektūrā, bet laikā, kad "padomju zinātnē" vēl nebija pārvarēts vulgārais kreisums – arī eksaktajās zinātnēs, piemēram, bioloģijā. "Buržuāzisko vēsturnieku un politiķu" darbus no apgrozības izņēma pilnīgi. Piemēram, vēl 1950. gada 8. augustā partijas organizācijas biroja nopēlumu par Latvijas Universitātes goda doktora K. Ulmaņa citāta nenosvītrošanu recenzējamajā diplomdarbā saņēma partijas biedrs pasniedzējs S. Levitāns. Par ideoloģisko pretinieku, piemēram, vēsturnieka A. Švābes darbu pieminēšanu no lekciju darba marksisma-ļeņinisma Universitātē tika atbrīvots cits lektors[71] utt. Cīņa pret "buržuāzisko nacionālismu", "kosmopolītismu", "antikomunismu" un pat citādas domāšanas "komunismu", kura dogmas patiesībā dažkārt bija tuvākas autentiskam marksismam un ļeņinismam nekā oficiālā ideoloģiskā mimikrija, ļāva partijai ne tikai attīrīt un sterilizēt idejisko gaisotni, bet arī saliedēt un mobilizēt savas rindas, spēcinot organizāciju politiski.

LKP Kirova rajona partijas komiteja bija saņēmusi ziņojumu par docenta R. Emsiņa lekciju "Sociālisma ekonomikas attīstība. Partijas kurss uz ražošanas efektivitātes paaugstināšanu un intensifikāciju visiem iespējamiem līdzekļiem" Rīgas radiotranslācijas tīklā, t.i., ārpus Universitātes, – "Zinību" biedrības organizēto lekciju ietvaros. Ziņojumā bija rakstīts, ka "lekcija nolasīta zemā idejiski politiskā līmenī, tāpēc atstāja uz klausītājiem nepatīkamu iespaidu par sociālisma ekonomikas attīstības līmeni, sliktu padomju valsts orgānu vadības darbu, bet galvenais, par bezperspektivitāti visās ražošanas nozarēs." Partijas komitejas izveidotā izmeklēšanas komisija izklaušināja lekcijas apmeklētājus un secināja, ka ziņojuma saturs "pamatā" atbilst notikumam. "Lektors Emsiņš, neorientējoties uz konkrētu auditoriju, neievēroja lekcijas pareizu metodiku. Viņš minēja kritiskus statistiskus faktus, bet nesniedza to izvērstu analīzi. Pēc lekcijas, atbildot uz replikām, atļāvās subjektīvi interpretēt dažus notikumus mūsu valstī. Lektors Emsiņš kā propagandists neveica galveno viņam uzlikto pienākumu: izskaidrot PSKP ekonomiskās politikas saturu. Ar savu metodiski nepareizo un politiski kļūdaino saimnieciskās prakses traktējumu viņš faktiski veicināja to, ka daļai klausītāju radās iespaids par mūsu ekonomikas bezperspektivitāti." Viens no izklaušinātajiem inženieriem bija atzinies, ka lekcija viņam patikusi un viņš klausījies to ar lielu baudu. Kāds cits bija sarūgtināts par R. Emsiņa teikto, ka LKP CK sekretārs V. Dmitrijevs tikko notikušajā partijas aktīvā runājis tikai lozungos un nav paudis nevienu vērtīgu ideju. Taču partijas komitejas locekļu paustais R. Emsiņa nosodījums, spriežot pēc protokola, bija formāls. Kāds pārmeta lektoram, ka "lekcija nebija par tēmu, acīmredzot lektors nenovērtēja auditoriju, kura ir ļoti informēta". Klātesošais lektoru biedrības sekretārs pabrīnījās, ka "pieredzējis lektors ir sācis pārrunas par tēmām, kuras viņam nevajadzēja aizskart. Mēdz reizēm runāt brīvāk, bet ir jāzina robeža, un katrā ziņā ne par ideoloģiskiem jautājumiem". Pat rektora V. Millera pārmetums šādā situācijā

71 LVA PA, 788. f., 1. apr., 22. l., 63. lp.

uzskatāms par draudzīgu pirksta pakratīšanu: "Pilnīgi skaidrs, ka b. Emsiņš pieļāva ideoloģisku kļūdu, izklāstot partijas politiku. Turpmāk tādas kļūdas nedrīkst pieļaut. Es ļoti baidos, ka b. Emsiņš to pašu stāsta studentiem. Es gribu brīdināt b. Emsiņu, ka, ja tas ir tā, būs ļoti nopietna saruna. [..] Jāizdara ļoti nopietni secinājumi, īpaši politekonomijas pasniedzējiem. Un Ekonomikas un Finansu un tirdzniecības fakultātē ļoti vērīgi jāraugās, kā tiek lasīti ekonomikas kursi."

Formāli priekšzīmīgi savu sociālo lomu izpildīja komitejas sekretārs K. Daukšts: "Izskatāmā K. Emsiņa personālā lieta ir zīmīga divos aspektos. No vienas puses, skaidrs, ka lektors neguva pozitīvu rezultātu, t.i., neizpildīja propagandas un aģitācijas uzdevumu, bet nodarīja kaitējumu partijas lietai un viņam jāsaņem bargs partijas sods. No otras puses, tuvākajā laikā mums jāpievērš uzmanība visu lekciju kursu saturam un jāpārbauda lekciju ideoloģiskā iedarbība."

Bargais sods bija stigrais rājiens ar ierakstu, ko atcēla pēc gada, bet "Zinību" biedrībai pašai atļāva izlemt, vai turpmāk uzaicināt docentu R. Emsiņu lasīt lekcijas darbaļaudīm par sociālistisko ekonomiku.[72]

Iespējams, ka Zinātniskā komunisma katedras vadītāja, prasīgā un principiālā profesora M. Ašmaņa atcelšana no amata 1987. gadā pamatā arī bija savdabīga partijas komitejas un Universitātes vadības konformisma izpausme, tieksme uzturēt formālismu marksisma-ļeņinisma pasniegšanā.

b) Reproducējošā ideoloģija

Atklātu un principiālu ideoloģisku strīdu partijas sapulcēs un biroja/komitejas apspriedēs tikpat kā nebija. Protokolēti tikai daži gadījumi, kas pierāda, ka "pareizais viedoklis", kaut arī aplams, vienmēr ir pareizais. Docents J. Dīmanis partijas vēstures lekcijā 1949. gada pavasarī bija apgalvojis, ka "tagad fašisms ir sagrauts un atklāti kā doktrīna nepastāv" un aizstāvēja šo viedokli arī pēc kritikas Marksisma-ļeņinisma katedrā. Pirmorganizācijas birojs saskaņā ar "vadošajiem norādījumiem" centās viņam iestāstīt, ka fašisms attīstās ASV, Anglijā, Spānijā, Portugālē, Grieķijā, Vācijas rietumu sektoros. Tomēr J. Dīmanis nebija pārliecināms ne partijas birojā ar argumentu, ka "šādas abstraktas, no dzīves atrautas lekcijas tikai notrulina studentu modrību, dezorientē viņus un, izņemot politisku kaitējumu, neko citu nedod", ne LKP CK Aģitācijas un propagandas daļā.[73] Šādos apstākļos komunistiem, tāpat kā studentiem, nācās samierināties ar disciplināru pakļaušanos.

Tomēr vēlākajos gados ideoloģiskais pragmātisms un ienaidnieku meklēšana dažā ziņā pakāpeniski noplaka un, piemēram, atklāti šovinistiska pasniedzēju komunistu dedzība šad tad partijas komitejā tika arī kritizēta un nosodīta, vadoties no marksistiskās teorijas pozīcijām. Šajā ziņā partijas komiteja it kā saglabāja savu nacionālo stāju. 1981. gada 30. jūnijā Dialektiskā un vēsturiskā materiālisma katedras docentam N. Solovjovam izteica stingo rājienu ar ierakstu par "rupjām politiskām, ideoloģiskām un pedagoģiskām kļūdām, izrādīto īsredzību, kas noveda

72 LVA PA, 788. f., 1. apr., 84. l., 79.–82. lp.
73 Turpat, 8. l., 137. lp.

pie studentu internacionālās audzināšanas izkropļojumiem".[74] Docents semināra nodarbībā bija runājis par latviešu kultūras zemo līmeni, citā starpā, runājot par Dziesmu svētkiem, augstprātīgi piebildis, ka "*mēs* jums tos atļaujam". Universitātes partijas komitejā viņš saņēma vienprātīgu un asu nosodījumu. Taču jāņem vērā kāda partokrātiskā režīma nacionālās politikas īpatnība, proti, ka atklāta lielvalstiskuma apziņas demonstrēšana netika pieļauta. Rusifikāciju un genocīdu pret mazajām nekrievu tautām veica praktiski, darbos, bet vārdos un "teorijā" saskaņā ar "ļeņinisko" nacionālo teoriju un politiku sludināja nāciju līdztiesību, savstarpēju cieņu u.tml. niekus, kas aizplīvuroja patieso lielkrievu šovinismu. Docents bija pārkāpis partijas kanonu un par to saņēma sodu.

Vismaz pirmie pieci pēckara gadi bija nepārtraukts karš sakarā ar partokrātiskās dogmas idejisku vienvaldību LVU un agrākās zinātniskās metodoloģijas pakļaušanu tai.

Cīņu par ideoloģisko monopolu iedvesmoja partijas organizācijas birojs, kura vadošās personas bija no PSRS uz Latviju komandētie strādnieku un zemnieku inteliģences partijnieki, un tā attīstījās divos virzienos. Pirmkārt, "pāraudzinot" Universitātē palikušos agrākos mācībspēkus, otrkārt, savijot "pāraudzināšanu" un ideoloģisko darbu ar kadru politiku. Pāraudzināšanas jēga bija panākt veco mācībspēku formālu/atklātu atteikšanos no agrākajiem uzskatiem un "marksistiskās metodoloģijas" atzīšanu. Faktiski mācībspēki tika nostādīti alternatīvā situācijā: vai nu pieņemt partijas diktētos noteikumus, vai atstāt LVU. Jaunu mācībspēku trūkums, kas būtu spējīgi tos aizvietot, viņu stāvokli gan atviegloja, bet arī sarežģīja. Pilnīgas skaidrības, cik reāli ir draudi, sākumā nebija, mācībspēku atlaišana šajā laikā bija epizodiska, un pasniedzēji svārstījās un vilcinājās, cerot, ka tradicionālo Universitātes garu varbūt izdosies nosargāt. Arī mācībspēku atlaišana no darba, kā liecina krievu valodas pasniedzēja Fedorovska atbrīvošana notika pēc LK(b)P CK iniciatīvas, pret kuru Universitātes partijas organizācija, protams, neko neiebilda.

Jau pirmajās partijas organizācijas sapulcēs 1944. gada beigās un 1945. gada sākumā skanēja prasības visus priekšmetus pasniegt, balstoties uz "marksisma ļeņinisma metodoloģisko pamatu un saskaņā ar padomju augstskolu programmām. Pie tam – darbojoties ar boļševistisku stingrību, lai visi saprastu, ka vācieši neatgriezīsies un Latvijā nodibināta nopietna vara".[75]

Par partijas organizācijas plašajiem nodomiem liecina 1947. gada 9. septembrī partijas sapulcē pieņemtais lēmums, kas paredzēja "izveidot partijiski politisko un audzināšanas darbu starp profesoriem, pasniedzējiem un studentiem ar tādu aprēķinu, lai ārpus partijiski politiskās un audzināšanas ietekmes nepaliktu neviens Universitātes pasniedzējs un neviens students".[76] Šim uzdevumam tika pakļauta gan pati partijas organizācija, gan visa sabiedrisko organizāciju struktūra, arī arodbiedrība un komjaunatne, kas aptvēra pilnīgi visus studentus, pasniedzējus un

74 LVA PA, 788. f., 1. apr., 83. l., 62. lp.
75 Turpat, 1. l., 24. lp.
76 Turpat, 4. l., 65. lp.

citus darbiniekus. Auditorija un studentu grupa/kurss kļuva par dabisku audzināšanas arēnu. Īpašu vērību audzinātāji pievērsa arī studentu ārpusauditorijas dzīvei, bet jo īpašu – studentu kopmītnēm. Kopmītņu saimniecības izveidi veicināja partijiskās rūpes par ideoloģisko konkurenci, kura tika konstatēta dzīvokļos, ko īrēja studenti – nerīdzinieki.

Organizācijas biroja pārskatā par laiku no 1947. gada decembrim līdz 1948. gada novembrim konstatēts, ka tas veidojis savu darbību tā, "lai plašāk un dziļāk audzinātu studentus un profesoru un pasniedzēju kolektīvu boļševistiska partijiskuma un principialitātes garā". Citiem vārdiem, tika potētas tādas īpašības, kas nepieciešamas visiem komunisma celtniekiem cīņā pret naidīgo buržuāzisko ideoloģiju. Ikdienas darbā liela uzmanība tika pievērsta cīņai pret zemošanos rietumu reakcionārajai buržuāziskajai zinātnei un kultūrai, šai pazemojošajai antipatriotiskajai "paliekai". Vienlaikus partijas organizācija atzīmēja, ka tā aktīvi organizējusi un vadījusi studentus un pasniedzējus to uzdevumu izpildei, kurus Universitātes kolektīvs saņēmis no partijas vadošajām instancēm un padomju orgāniem.[77] Audzināšanas un ideoloģiskā darba metodoloģija un idejiskais saturs ar to ir iezīmēts.

Pasniedzēja pārliecībai nebija izšķiroša nozīme. Protams, bija labi, ja tā mainījās atbilstoši partijas vēlmēm, tomēr galvenais bija panākt, lai viņš pakļautos partijas prasībām. Tika pieņemts, ka uzvedība identificējama ar pārliecību. Tomēr acīmredzamā ideoloģiskā darba neefektivitāte, ko konstatēja gan LK(b)P CK, gan Universitātes organizācijas birojs, pārbaudot Universitātes darbu kopumā un atsevišķās fakultātēs, lika mainīt attieksmi pret audzināmo kontingentu. Šo jauno politiku, kas atklāj ideoloģiskās audzināšanas patieso jēgu, formulēja LVU organizācijas biroja sekretārs K. Pugo, 1948. gada 28. janvāra biroja sēdē norādot, ka "ideoloģiskais darbs ar kadriem jāveic citādāk kā pirms diviem, trim gadiem. Vai nu pasniedzējs saprot, kādas prasības ir padomju varai un tās izpilda, vai nē – tādā gadījumā viņš nedrīkst pie mums strādāt".[78] Partijas prasības attiecībā uz studentiem šajā pašā laikā formulēja prorektors I. Zaķis: "Kurš nav kļuvis par padomju cilvēku, tam nedrīkst dot padomju diplomu."[79]

Jaunu attieksmi pret pasniedzēju kadriem plašākā sabiedriski politisko attiecību kontekstā ievadīja partokrātiskā reakcija, kas PSRS iesākās ar skaļām politiskām un propagandas kampaņām pret demokrātisma izpausmēm, kādas PSRS intelektuālajā vidē sāka atdzimt pēc Otrā pasaules kara. Pirmā aukstā vēsma šajā aspektā bija VK(b)P CK politiskā kampaņa pret "klanīšanos rietumu zinātnei", kas līdz LVU nonāca 1947./48. m.g. sākumā. Centrālkomiteja bija paziņojusi, ka "klanīšanās" ir raksturīga jauno padomju republiku inteliģencei. Profesoru piejaucēšanas rezultātus "marksisma ļeņinisma" ideoloģijai un "zinātniskajai metodoloģijai" pirmorganizācija apkopoja 1948. gada sākumā, kad arī pasteidzās novelt grēku uz veco inteliģenci, kura jau Latvijas Republikas apstākļos ignorējusi visus padomju iekārtas sasniegumus

77 LVA PA, 788. f., 1. apr., 6. l., 63. lp.
78 Turpat, 5. l., 23. lp.
79 Turpat, 6. l., 55. lp.

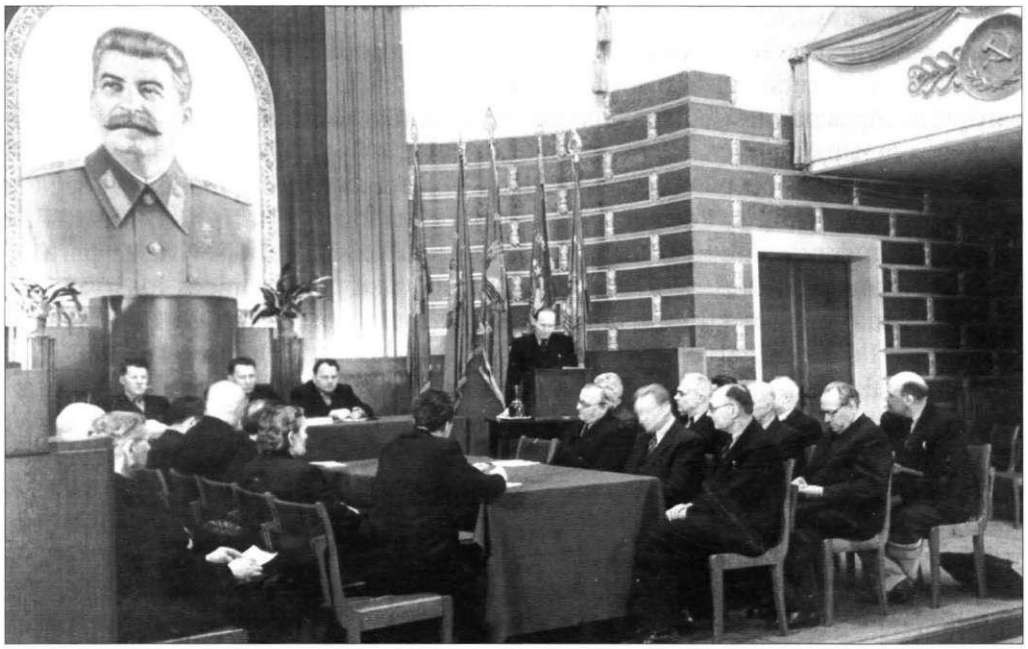

LVU Zinātniskās padomes sēde. 1953. g.

un šo nostāju nav mainījusi līdz pat pēdējam laikam. Pirmorganizācija izteica pilnīgu atbalstu partijas centrālkomitejai un konstatēja virkni atbilstošu faktu: Arhitektūras fakultātes profesors P. Bērzkalns lekcijās bija raksturojis angļu buržuā dzīvokļa iekārtas pozitīvās īpašības, Fizikas un matemātikas fakultātes profesors lekcijās nepalaižot garām izdevību atcerēties savus ceļojumus uz Angliju, par ko daudz un atzinīgi stāstot studentiem, Ķīmijas fakultātes profesors A. Ieviņš atsakoties savus darbus izdot padomju izdevniecībā, jo negribot saraut sakarus ar ārzemju izdevniecību, kur agrāk publicējis savus darbus.[80] Šī plašā intelektuālās vajāšanas kampaņa skāra ne tikai LVU, bet arī citas Latvijas augstskolas.

LK(b)P CK birojs 1948. gada janvārī apsprieda Medicīnas, Ģeogrāfijas, Filoloģijas un Ekonomikas fakultātes darbu, maijā tika pieņemts LKP(b)P CK lēmums "Par arhitektūras darbinieku kadriem republikā", pēc neilga laika LK(b)P CK birojs pieņēma lēmumu par žurnālistu kadru gatavošanu Filoloģijas fakultātē, oktobrī tika pieņemts LK(b)P CK biroja lēmums, kurā vispusīgi analizēja Universitātes darbu, pildot iepriekšējos CK lēmumus un novēršot trūkumus darbā. Martā Rīgas pilsētas partijas komiteja pārbaudīja, kā Universitātes partijas pirmorganizācija veic komjaunatnes darba vadību, pieņēma attiecīgu lēmumu. Pavasarī Kirova rajona partijas komiteja inspicēja Medicīnas fakultātes komunistu darbu. Veikto pārbaužu rezultātā pirmorganizācijas birojs atzina, ka strādājis tā, lai "plašāk un dziļāk audzinātu studentus un pasniedzēju un profesoru kolektīvu boļševistiska partijiskuma un principialitātes garā. Citiem vārdiem, tika potētas tādas īpašības,

80 LVA PA, 788. f., 1. apr., 4. l., 64.–65. lp.

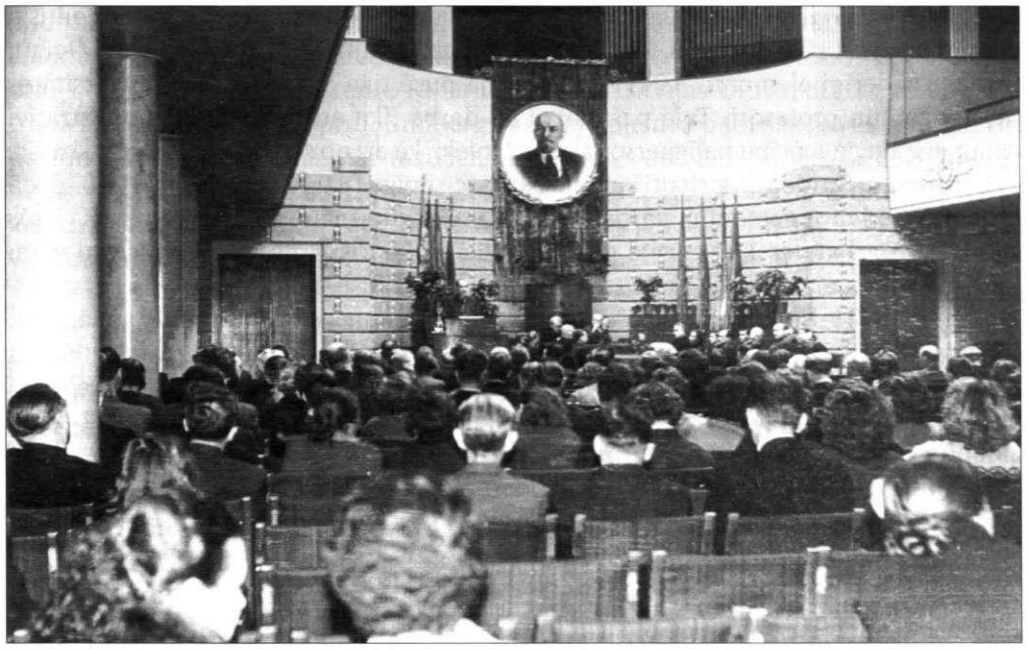

Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas 40. gadadienas svinības. 1957. g.

kas nepieciešamas visiem komunisma cēlājiem cīņā pret naidīgo buržuāzisko ideoloģiju. Tika likvidētas visādas latviešu buržuāziskā nacionālisma ideoloģijas paliekas. Ikdienas darbā liela vērība tika veltīta cīņai pret klanīšanos rietumu reakcionārajai buržuāziskajai zinātnei un kultūrai – kaunpilnās antipatriotiskās paliekas."[81]

Šajā lūzuma laikā tika atzīmēta J. Staļina 70 gadu jubileja. Sakarā ar to 1949. gada 20. decembrī tika organizēta kopīga partijas organizācijas un komjaunatnes organizācijas sapulce. Tajā piedalījās 803 cilvēki, un tā noritēja tipiskā tā laika garā. Noklausījās aktuālus referātus: "Staļins – komunisma uzvaru iedvesmotājs un vadītājs PSRS", "Staļina ieguldījums marksisma-ļeņinisma mācības par partiju attīstībā", "Biedrs Staļins un komjaunatne". Sapulce pieņēma apsveikuma vēstules tekstu, norādot, ka tā sūtīta Latvijas Valsts Universitātes vārdā. Tajā sastopamas daudzas tam laikam raksturīgās šablonfrāzes: "Dzīvojiet daudz, daudz gadu, mūsu mīļais vadoni, un vediet mūs uz priekšu, pretī mirdzošajām komunisma virsotnēm."[82]

Lūzums LVU darbības ievirzīšanā "padomju sliedēs" un pasniedzēju lielas daļas atlaišana un studentu atskaitīšana, ko partija sāka realizēt 1948. gadā ar dažādu argumentāciju, noslēdzās ar masveida represijām A. Vosa rezidentūras laikā LVU partijas organizācijas birojā 1949. un 1950. gadā, cīnoties pret "kosmopolītismu". Par padomju studenta necienīgu uzvedību 1948./49. mācību gadā atskaitīja no

81 LVA PA, 788. f., 1. apr., 6. l., 63. lp.
82 Turpat, 9. l., 11.–14. lp.

Universitātes 36 cilvēkus, bet par "antipatriotisku rīcību" – 58 studentus.[83] Kā "politiski šaubīgi un sveši elementi" vai, kā tie raksturoti citā dokumentā, – "šķiriski naidīgi un darbam nederīgi elementi" 1949. gada otrajā pusē tika atbrīvoti 107 Universitātes pasniedzēji un profesori. Tajā pašā laikā no darba tika atbrīvoti 113 administratīvi saimnieciskie un mācību palīgpersonāla darbinieki, kā arī no studentu sastāva atskaitīts 691 students. Studentu atskaitīšana notika pēc rūpīgas 1944., 1945. un 1946. gadā uzņemto studentu personību pārbaudes, pieprasot ziņas viņu agrākajās dzīves vietās u.tml. Pēc pārbaudes 135 cilvēki tika atskaitīti kā "šķiriski svešas un padomju varai naidīgas personas"– bijušie policisti, "bandīti", aktīvi fašisti u.tml., 81 – kā personas, kas uzņemtas Universitātē ar viltotiem dokumentiem un slēptu kriminālo sodāmību. Tika atskaitīti arī deviņi "aktīvi baptisti, adventisti un citi sektanti". Viņu atskaitīšanas formālais iegansts bija "darba disciplīnas neievērošana"; tā tika kvalificēta lekciju un citu nodarbību neapmeklēšana sestdienās reliģiskas pārliecības dēļ.[84] Līdz 1952. gada rudenim no darba bija atbrīvoti ap 30% pasniedzēju.[85]

Lielā kampaņa par partokrātiskās ideoloģijas monopola ieviešanu 1949. un 1950. gadā ideoloģiski tika pamatota ar cīņu pret kosmopolītismu. Pats jēdziens "kosmopolītisms" un tā skaidrojums bija aizgūts no centrālās preses politiskā žargona. Partijas sapulce 1949. gada 29. martā to traktēja kā "angļu un amerikāņu imperiālisma oficiālo ideoloģiju cīņai par pasaules kundzību un tās propagandu kā ideoloģisku diversiju pret padomju patriotismu, pret mūsu sociālistisko kultūru un sociālistiskās dzimtenes varenību."[86] Šādā iztulkojumā to viegli varēja attiecināt uz jebkuru domas izpausmi, kas nesaskanēja ar oficiālo ideoloģisko dogmu. Kosmopolīta "slavu" varēja nopelnīt arī gluži vienkārši par nepietiekami aktīvu padomju dzīves īstenības uzslavēšanu. Pirmais to izjuta profesors J. Endzelīns, kurš šajā laikā kļuva par izcilāko LVU "kosmopolītu". Viņa vārds tika pieminēts visās partijas organizācijas sapulcēs un biroja sēdēs, kur runāja par kosmopolītisma atmaskošanu. J. Endzelīns uzskatīja, ka šādos apstākļos labāk no Universitātes aiziet. Savā iesniegumā viņš rakstīja:

"Augsti cienītam universitātes rektoram.

Tā kā man – esot jau 78. gadā – piemīt viena, otra vecumkaite un grūti nākas veikt visus pienākumus, tad biju nodomājis šā mācību gada beigās pensionēties; bet, kad ne visi ir mierā ar manu darbību, jūtos spiests lūgt uzskatīt mani par aizgājušu no universitātes jau sākot ar šo dienu (1. aprīli).

1/IV 50 *Profesors J. Endzelīns"*[87]

Organizācija viņa aiziešanu, kas partijas forumos publiski tika deklarēta kā "padzīšana", uzņēma ar atklātu atvieglojumu: "Visu laiku visu acu priekšā Filoloģijas fakultātē veikli rīkojās buržuāziski nacionālistiskās lingvistikas pārstāvis prof. Endzelīns. Tikai šajās dienās viņš atskaitīts no Universitātes. .. Katedrā, kuru vadīja Endzelīns, zem apolitiskuma un bezpartijiskuma maskas tika vesta cīņa pret

83 LVA PA, 788. f., 1. apr., 8. l., 137.lp.
84 Turpat, 9. l., 158.–159. lp.
85 Turpat, 18. l., 108.lp.
86 Turpat, 7. l., 85. lp.
87 Grīsle R. Jānis Endzelīns (1893–1961)// Baltistika IX (2). – Viļņa, 1973. – 131. lpp.

padomju valodas zinātni, pret akadēmiķa Marra materiālistisko mācību par valodu."[88] Par partijnieku ideoloģisko vārdkopu mērķi kļuva profesors E. Štālbergs, profesors Ģ. Ramans, asistente R. Grīsle un citi Latvijas Universitātes zinātniskās tradīcijas pārstāvji: "Šeit prof. Štālbergs un viņa piekritēji ievazā savus buržuāziski nacionālistiskos uzskatus, kur tas vien iespējams," utt. Par profesoru E. Štālbergu nolija vārdu lietus, bet no Universitātes viņu šajā laikā nepadzina, tikai atcēla no katedras vadītāja amata. Taču tas nemainīja idejisko gaisotni šajā katedrā, kuras vadību pārņēma ne mazāk konservatīvi Latvijas Universitātes mācību spēki – arhitekti. Arhitektūras fakultāte līdz pat tās iekļaušanai Inženierceltniecības fakultātē 1951. gadā bija tā Universitātes struktūrvienība, kas līdzās Filoloģijas fakultātei J. Endzelīna un R. Grīsles darbības laikā viskrasāk pretojās Latvijas Universitātes zinātnisko tradīciju izskaušanai LVU un kas atradās nepārtrauktā partijas biroja uzraudzībā. Drīz vien partijas birojā nācās konstatēt, ka ar E. Štālberga "aiziešanu" viņa ietekme fakultātē nav mazinājusies, bet idejiskais mantojums iegūlis jaunajos arhitektos, pat komjauniešos. Tāds pats stāvoklis tika konstatēts Filoloģijas fakultātē. Pāraudzināšanai R. Grīsle tika komandēta pat uz Maskavu, taču vēlamā rezultāta nebija. Partijas komiteja atkal un atkal konstatēja, ka viņas izteikumi ir buržuāziska nacionālisma piesārņoti, ka lekciju saturs nav mainīts. Nekādas pozitīvas sekas nebija arī Staļina darbu par valodniecību lasīšanai, viņa konsekventi atzina profesora J. Endzelīna zinātniskās nostādnes, noliedza buržuāzisko nacionālismu viņa uzskatos un iestājās par profesora atjaunošanu amatā.[89] Jaunās kampaņas laikā, kad notika Filoloģijas fakultātes darba pārkārtošana Staļina darbu par valodniecību ietekmē (attiecīgu lēmumu pieņēma organizācijas birojs 1951. gada 5. jūnijā),[90] R. Grīslei no Universitātes bija jāaiziet. Ar A. Ozola iecelšanu Latviešu valodas katedras vadītāja postenī tika panāktas partijas organizācijai vēlamās izmaiņas. R. Grīsle neatteicās no prof. J. Endzelīna viedokļa par modernās latviešu valodas avotiem, un katedra izteica viņai nopēlumu. Arhitektu "buržuāzisko nacionālistu" piejaucēšanu savukārt sparīgi uzsāka Inženierceltniecības fakultātes dekāns A. Mālmeisters.[91]

Staļina darbi par valodniecību noslaucīja Marra koncepciju, kuru tik dedzīgi aizstāvēja LVU zinātniskā birokrātija, un partijas komiteja tikpat dedzīgi sāka apkarot šī virziena epigonismu, kas šur tur bija saglabājies LVU. Studentu jautrību un partijas biroja kritiku izraisīja pasniedzējs V. Juriks, atzīstot Staļinu par ģeniālu valodnieku. Partijas birojs 1963. gada 17. aprīlī izteica viņam stingro rājienu ar ierakstu par apgalvojumu, ka antistaļiniskā kampaņa būšot īslaicīga.[92]

Kampaņa skāra arī otru valodnieku, – komunistu profesoru J. Loju par viņa nostāšanos pret akadēmiķa Marra nezinātnisko, bet īsu laiku oficiāli atzīto valodas izcelšanās teoriju. J. Lojam ar pietiekami spēcīgu aizmuguri LK(b)P CK (A. Pelšes personā), kas palīdzēja viņam saglabāt amatu pat pēc daudzkārtējas viņa "lietas"

88 LVA PA, 788. f., 1. apr., 11. l., 58. lp.
89 Turpat, 13. l., 198. lp.
90 Turpat, 14. l., 5. lp.
91 Turpat, 15. l., 70. lp.
92 Turpat, 46. l., 77.,116. lp.

izskatīšanas partijas birojā, arī par dažiem citiem partijas disciplīnas un morāles pārkāpumiem, šī kritikas kampaņa nebija bīstama. Profesora J. Endzelīna asistente R. Grīsle, turpinot J. Endzelīna valodniecisko tradīciju, gan saņēma visbargākos partijas biroja nosodījumus.

Šī vissavienības mēroga kampaņa skāra visu Padomju Savienības inteliģenci. Latvijā šo kampaņu vadīt ieradās VK(b)P CK pārstāvis Ivanovs, kurš, runājot LVU partijas organizācijā, uzsvēra, ka "kosmopolītus vajag atmaskot tā, lai dzirksteles lec no acīm".[93] Ar pazīstamu un autoritatīvu Latvijas Universitātes profesoru un citu pasniedzēju kritiku partijas organizācija biedēja visu Universitātes zinātnieku saimi. Minētajā 1949. gada 29. marta sapulces lēmumā konstatēts, ka virknei Universitātes profesoru un pasniedzēju trūkst padomju patriotisma un ka viņi "stipri klanās" buržuāziskajai zinātnei: Arhitektūras fakultātes vecākais lektors Reinfelds, Juridiskās fakultātes docents A. Pavars un vecākais lektors A. Liede, Inženierceltniecības fakultātes profesors A. Tramdahs. Pārbaudot studentu pierakstītos A. Pavara lekciju konspektus, partijas birojs atklāja "buržuāzisko objektīvismu" – lektors bija apgalvojis, ka tiesības dalās privātajās un sabiedriskajās (1949. gadā - !). Profesors P. Galenieks saņēma pārmetumus par to, ka viņa grāmatā "Augu sistemātika", kas izdota jau pēc bēdīgi slavenās Ļeņina vārdā nosauktās Vissavienības Lauksaimniecības zinātņu akadēmijas sesijas, nemaz nav ņemti vērā šīs sesijas "zinātniskie" norādījumi, bet arhitekts profesors E. Štālbergs par to, ka mēģinājis nopulgot padomju arhitektūras sasniegumus.[94] Lēmums uzdeva visiem dekāniem komunistiem, fakultāšu pirmorganizāciju sekretāriem un visiem komunistiem "sistemātiski atklāt un nesaudzīgi atmaskot Universitātes sienās visas reakcionārās buržuāziskās ideoloģijas – kosmopolītisma izpausmes", bet visas speciālās disciplīnas pasniegt "dialektiskā materiālisma garā" utt. Partijas sapulce atzīmēja arī nepatīkamo notikumu Fizikas un matemātikas fakultātē, kur sarīkotajā pasniedzēju vakarā komunisti kļuvuši par izsmiekla objektu.

Fakultātēs un katedrās, liekas, kosmopolītisma apkarošanas būtību saprata ļoti labi. Kādas katedras lēmumā ierakstīja: sakarā ar to, ka "mēs izmantojam Maskavas mācību grāmatas, tad mūsu katedras darbinieku lekcijās kosmopolītisms nav novērots".[95] Partijas birojs uz šādu atklāsmi skatījās pārmetoši.

Vieni no pirmajiem šajā kampaņā no Universitātes tika padzīti "reakcionāri noskaņotie" Juridiskās fakultātes pasniedzēji A. Krugļevskis un A. Krieviņš.[96] Par "īstas boļševistiskas kārtības" nenodrošināšanu un partijas biroja lēmuma par darba uzlabošanu Juridiskajā fakultātē ignorēšanu asu partijas biroja nosodījumu saņēma Juridiskās fakultātes dekāns N. Konopļins. Viņš nebija vērsies pret ideālistisko uzskatu paudējiem juristiem A. Pavaru un Bukovski, bet pasniedzēju K. Broku aizstāvējis pat pēc aresta par "pretpadomju darbību". Administratīvais un ideoloģiskais spiediens Universitātē cīņas laikā pret kosmopolītismu tika pastiprināts visiem iespējamajiem līdzekļiem.

93 LVA PA, 788. f., 1. apr., 7. l., 92. lp.
94 Turpat, 7. l., 94. lp.
95 Turpat, 8. l., 144. lp.
96 Turpat, 7. l., 153. lp.

Kampaņu pavadīja arī "aukstā kara" laikā izstrādātā tēze par kapitālistisko valstu ielenkumu. Ja līdz tam ideoloģiskā propaganda atbilstoši J. Staļina darbam "Par Padomju Savienības Lielo Tēvijas karu" rotēja ap fašisma sagrāvi un tās pasaulvēsturisko nozīmi, tad tagad to nomainīja jauns ienaidnieka tēls – kapitālistiskais ielenkums, kuram vajadzēja saliedēt "tautu" ap partiju un Maskavu. Līdz pat PSRS sabrukumam pret šo "ielenkumu" cīnījās PSKP ideologi no Vladivostokas līdz Rīgai, arī LVU partijas pirmorganizācija.

Vēl īsti netikuši galā ar filologiem un arhitektiem, partijas "ideologi" uzsāka kampaņu pret biologiem un ģeogrāfiem. Šī kampaņa tika inspirēta Maskavā, atsaucoties uz ASV imperiālisma agresīvajiem nodomiem: pirmkārt, izmantojot bioloģijas sasniegumus, radīt bakterioloģiskos ieročus, kas, iznīcinot ienaidnieka dzīvo spēku, okupētajās teritorijās saglabātu materiālās vērtības; otrkārt, ASV ģeopolitikas mērķis esot attaisnot imperiālistisku agresiju, balstoties uz nepieciešamību aizsargāt "tiesības" uz "dzīves telpu". Pakļaušanās "morgānisma" ietekmei 1952. gada pavasarī partijas birojā, kur apsprieda jautājumu "Par lekciju audzinošo nozīmi LVU Bioloģijas un Ģeogrāfijas fakultātē", tika pārmesta profesoram J. Lūsim, kurš atzina, ka nepietiekami apguvis dialektisko metodi, bet apsolīja laboties un lekcijās ievērot I. Mičurina un T. Lisenko norādījumus. Profesors P. Galenieks arī nenokāpa no iestaigātās konformisma takas, uz kuras bija nostājies jau 1940. gadā, un piekrita, ka "uz bioloģijas materiāla bāzes visvieglāk atmaskot buržuāziskās zinātnes trūdēšanu, padomju zinātnes pārākumu". Profesors Ģ. Ramans pavēstīja, ka jaunu lekciju kursu gatavošanā viņam palīdzējis V. Ļeņina darbs "Kapitālisma attīstība Krievijā", Staļina darbi par valodniecību u.c. marksisma klasiķu darbi. To ietekmē viņš varot pierādīt studentiem, ka tikai dialektiskā materiālisma metode ir vienīgā pareizā zinātnes metode. Šo pieredzējušo zinātnieku konformismu viegli izprast. Tā laika akadēmiskajā gaisotnē, ko labi raksturo, piemēram, Ģeogrāfijas fakultātē organizētā "teorētiskā konference" "Buržuāziskā ģeogrāfija amerikāņu imperiālistu kalpībā", kā arī V. Ļeņina darba "Kapitālisma attīstība Krievijā" publiska apspriešana, bija pietiekams iemesls "nestrīdēties ar muļķiem".[97] No otras puses, jāņem vērā, ka tā laika politiskā mode prasīja attiecīgo ienaidnieku kritiku, ko saskaņā ar attiecīgajām vēsmām Maskavā veica arī LVU. Staļina gatavotā pēdējā kampaņa pret mediķiem LVU tieši neskāra, jo tie no Universitātes jau bija aizgājuši uz Medicīnas institūtu.

Šīs kampaņas laikā, kas notika reizē ar J. Jurgena stāšanos rektora amatā, vērojama atgriešanās pie veco speciālistu pāraudzināšanas koncepcijas. J. Jurgena pirmās runas partijas birojā liecina par lielāku iecietību pret dabaszinātniekiem nekā vajājot humanitāro zinātņu speciālistus par kosmopolītismu un buržuāzisko nacionālismu. Neviens dabaszinātnieks no Universitātes netika padzīts. Viņu zināšanas bija nepieciešamas valsts saimnieciskā un militārā potenciāla nostiprināšanai. Iespējams arī, ka saudzējošu attieksmi pret viņiem noteica visaugstākajā partijas un valsts vadības līmenī.

Šajā laikā vadošos amatos tika izvirzīta virkne jaunu pasniedzēju, taču ne vienmēr, pēc biroja atziņas, to ienākšana akadēmiskajā saimē bija veiksmīga un

97 LVA PA, 788. f., 1. apr., 16. l., 154.–157. lp.

bezsāpīga. Ne ikreiz spējīgākie komunisti guva priekšroku, ieņemot vadošus ideoloģiskus amatus. Tā, piemēram, A. Drīzulis, pēc partijas biroja novērtējuma – "jauns spējīgs biedrs", netika pie Vēstures katedras vadīšanas. Viņu apsteidza J. Dīmanis, ko partijas birojs 1951. gada 4. janvārī, kritizējot rektorātu, komentēja ļoti tēlaini: "vanagu nomainīja ar vārnu".[98]

Ar šo politiku noslēdzās partijas organizācijas un tās komitejas "ideoloģiskās audzināšanas" pirmais posms. Tomēr administratīva "marksistiskās metodoloģijas" apsardzība bija raksturīga iezīme partijas organizācijas ideoloģiskajā darbā līdz pat 80. gadu nogalei. Beidzoties šai kampaņai, pilnīga uzvara netika gūta un "kosmopolītisms", verbāli lokalizēts Latvijas nacionālajai videi, turpināja savu permanenti nemirstīgo mūžu kā "buržuāziskais nacionālisms". Tikpat pastāvīga un nemirstīga bija cīņa pret tā izpausmēm – nacionālā gara un tradīcijas saglabāšanas centieniem Latvijas garīgajā vidē, arī Universitātē.

Taču ar cilvēku padzīšanu no Universitātes tajā nebūt netika ieviests jauns gars un mainīta pārliecība. Arī partijas vadība to labi apzinājās. Tā varēja tikai konstatēt, ka Universitātē atstātie pasniedzēji kļuvuši piesardzīgāki un atturīgāk pauž savus patiesos uzskatus. Pasniedzēju patieso attieksmi pret komunistisko ideoloģiju nebija grūti konstatēt. Kāds no viņiem arī šajā laikā studentu auditorijā bija atklāti deklarējis, ka, "sajaucoties un uzturot attiecības ar vāciešiem un krieviem, latviešu nācija iznīkst un bojājas. Šīs sajaukšanās iespaidā tauta kļūst viltīga un ļauna".[99] Profesors A. Tramdahs 1950./51.m.g. sākumā bija aicinājis studentus patstāvīgi "apgūt zinātni, lai, beidzot Universitāti, viņi varētu panākt vadošo kapitālistisko valstu zinātni". Tajā pašā laikā partijas komitejai bija informācija, ka "Tramdahs staigā apkārt un visur lūdz palīdzēt viņam atbrīvoties no kapitālisma aizspriedumiem, bet aiz stūra, kur vien var, turpina ievazāt savus buržuāziski nacionālistiskos uzskatus".[100]

Turpmāk līdz pat 80. gadu beigām būtisku izmaiņu "audzināšanas" jomā nebija. Darbs tikai formalizējās un birokratizējās, represiju pastiprināšana mijās ar atslābumu. Pasniedzējam un studentam – "padomju cilvēkam", pašam bija jāsaprot, ko drīkst teikt, ko nedrīkst. Nereti veidojās paradoksāla situācija, kad vieni izlikās, ka audzina, otri, ka "aug", bet organizācijas biroja/komitejas norādījumus par audzināšanas sliktajiem panākumiem paretam nomainīja atziņa par "zināmiem" panākumiem. Politmācību formālais raksturs, kas intelektuālajā Universitātes vidē bija neizbēgams, kļuva par hronisku apspriešanas priekšmetu partijas komitejā. 1953. gada 4. septembrī komiteja konstatēja, ka Vēstures fakultātē pat atskanējis aicinājums pārtraukt šīs mācības vispār vai noturēt tikai pirmo kursu studentiem. Tomēr vecākie biedri neatlaidīgi ieteica meklēt "jaunas formas" un nolēma atteikties no vienotas tematikas visos kursos, ko līdz tam noteica partijas komiteja.[101] Studentu attieksmi pret lekcijām šajā laikā raksturo kāda komjaunieša Jāņa lekcijas laikā rakstīta zīmīte, kura tika pārtverta un par kuras saturu tika ziņots partijas biroja

98 LVA PA, 788. f., 1. apr., 12. l., 173. lp.
99 Turpat, 9. l., 160. lp.
100 Turpat, 10. l., 94. lp.
101 Turpat, 93., 98. lp.

sēdē: "Apriebusies šī oratoru uzstāšanās, visi lej vienu un to pašu. Pie velna ar sapulcēm, lai dzīvo mazie velniņi." Politmācību indiferenci raksturoja arī citi līdzīgi gadījumi, kas atklājās biroja sēdē, taču birojs uz tiem reaģēja parastajā manierē – ar pašpārmetumiem par sliktu audzināšanas darbu.[102]

Sabiedriski politisko disciplīnu lekcijas partijas komitejā šajā laikā tika kritizētas par marksisma klasiķu un vadošo partijas orgānu lēmumu citātu "mīlestību", bet pasniedzēji par to, ka atturas paust personisku viedokli iztirzājamajos jautājumos. Tādā veidā komiteja centās attīstīt studentu interesi par sabiedriskajiem priekšmetiem, īpaši marksismu-ļeņinismu, kurus viņi klausījās, kā liecina komitejas konstatācija par nepārtrauktu troksni auditorijās, bez nopietnas intereses.[103]

Kad 1957. gada 8. aprīlī komitejā tika apspriests jautājums "Par dogmatisma pārvarēšanu, pasniedzot PSKP vēsturi", kārtējo reizi tika konstatēta uzskatu nesakritība starp studentiem un pasniedzējiem, bet visasāko kritiku saņēma PSKP vēstures pasniedzējs, kurš studentu auditorijā bija mēģinājis pietuvoties vēsturiskai patiesībai. Pie tam izpratne par dogmatismu partijas komitejā bija savdabīga. Ar "dogmatisma elementiem" te saprata nepietiekamu latviešu buržuāziskā nacionālisma un buržuāziskā kosmopolītisma atmaskošanu, bet par pareizu tika uzskatīta rakstnieka B. Pasternaka darbu kritika.[104]

PSKP XX kongresa (1956.) politiskajam virzienam LVU partijas organizācija izteica principiālu atbalstu. Universitātes komunisti nosodīja personības kultu un tā sekas, iestājās par "sociālistiskās likumības" principu ieviešanu dzīvē, asi vērsās pret teorijas atrautību no prakses, īpaši tiesību zinātnēs. Pat ideoloģiskā darba zemās efektivitātes galveno iemeslu sāka meklēt tā atrautībā no dzīves. Taču tuvināties šai "dzīvei" un analizēt tās dziļākās strāvas komunisti nebija gatavi. Tas sagādāja gan subjektīvas, gan objektīvas un nepārvaramas grūtības pašiem ideologiem, jo īpaši Universitātei pāri stāvošās vadošās aprindās. Režīma mīkstināšana atdzīvināja arī sabiedrības marginālās aprindas un noskaņojumus, kas 50. gadu otrajā pusē atnesa jaunas rūpes arī LVU partijas organizācijai. Mēģinājums atgriezties pie "ļeņiniskās demokrātijas" partijas iekšienē un attieksmē pret sabiedriskajām norisēm, nemainot režīma būtību, demokratizējot režīma fasādi, izraisīja partijas organizācijai nevēlamas parādības studentu uzvedībā – stihisku demokrātismu un nacionālismu un atklātu partijas varas un ekonomiskās politikas kritiku, kas robežojās ar atklātu protestu pret pastāvošo režīmu.

Partijas organizācijas attieksme pret Ungārijas notikumiem raksturo niecīgās atklātības iezīmes, kas parādījās sabiedriskajā dzīvē PSKP XX kongresa lēmumu ietekmē un veicināja nedaudz vairāk publiskas brīvdomības arī Universitātes studentu un pasniedzēju komunistu vidē. PSKP CK uz to reaģēja ar atklātu vēstuli "Par partijas organizāciju politiskā darba pastiprināšanu masās un pretpadomju un naidīgu elementu izlēcienu izskaušanu", kas tapa tiešā Ungārijas nacionālās neatkarības kustības un tās sagrāves ietekmē. Apspriežot šo vēstuli 1957. gada 9. jan-

102 LVA PA, 788. f., 1. apr., 15. l., 44. lp.
103 Turpat, 22. l., 31. lp.
104 Turpat, 37. l., 2.lp.

vārī, atklājās, ka pastāv domstarpības starp atsevišķiem komunistiem un partijas oficiālo viedokli, bet daži Universitātes komunisti godīgi atzina, ka nespēj atbildēt uz visiem studentu uzdotajiem jautājumiem par asiņainajiem notikumiem Ungārijā. Vienlaikus tika konstatēts, ka studenti "nepareizi" attiecina Ungārijas un Polijas komunistu "kļūdas" arī uz Latviju, piemēram, par kolektivizācijas piespiedu raksturu. Tika izteiktas arī šaubas par padomju valsts iekārtas demokrātisko raksturu, atzīta nepieciešamība uzlabot tautas deputātu vēlēšanu kārtību un atteikties no vienīgā kandidāta izvirzīšanas u.tml. Tomēr atbalsts partijas valdošajai nostādnei guva pārsvaru. Aktīvākie runātāji kritizēja tos biedrus, kuri apgalvoja, ka Senajā Grieķijā bijis vairāk demokrātijas nekā Padomju Latvijā, un tos, kuri tikai formāli darbojoties studentu politiskās audzināšanas druvā: "dažiem biedriem ir divi viedokļi: viens, ar kuru uzstāties sapulcē, otrs – mājas lietošanai". Partijas uzvedības kanons tika ievērots pilnīgi: visu organizācijas locekļu vārdā biroja sekretārs "konstatēja", ka "komunisti atbalsta vēstuli un ir gatavi jebkurā laikā un vietā pretoties jebkādiem kontrrevolucionāriem izlēcieniem un noskaņām".[105] Ar prasību pastiprināt idejiski politiskās audzināšanas darbu un atjaunot obligātās politmācības, kas bija atceltas pēc PSKP XX kongresa, partijas organizācija kārtējo reizi iebāza galvu smiltīs. Faktiski pēc Ungārijas sacelšanās konstatējama pirmā lielākā "skrūvju pievilkšanas" politika, ko Latvijā turpināja ar "nacionālkomunistu" sagrāvi 1959. gadā. Šāda politika atbilda ārpolitikas prioritātei PSKP politikā: politiskās un militārās ietekmes saglabāšana okupētajās un satelītvalstīs tika veikta, nerēķinoties ar tās ietekmi uz iekšpolitisko kursu. LVU partijas organizācija tur neko nevarēja mainīt.

Cīņa pret buržuāzisko nacionālismu un idejiski politiskās audzināšanas "uzlabošana" turpinājās arī latviešu "nacionālkomunisma" epizodes laikā. Uzstājoties LVU organizācijas slēgtā sapulcē 1958. gada 5. martā ar ziņojumu par LKP XV kongresa gaitu un lēmumiem, E. Berklavs vērsās pret formālismu politiskajā darbā, aicināja pārtraukt studentu amorālu uzvedību utt.

Partijas organizācija atbalstīja E. Berklava aicinājumu un nolēma "uzlikt par pienākumu visiem partijas biedriem, kuri strādā katedrās, bet īpaši tiem, kuri strādā sabiedriski politisko disciplīnu katedrās, apņēmīgi uzlabot imperiālisma reakcionārās būtības atmaskošanas darbu, dziļi izskaidrot revizionisma, buržuāziskā nacionālisma un šovinisma reakcionāro būtību".[106] Prasību par divvalodības attīstīšanu Latvijā Universitātes komunisti uzņēma ar sapratni un lietišķu atbalstu. Taču atsevišķos gadījumos sarūgtinājums par rusifikācijas politiku Universitātes partijas kolektīvā kļuva nekontrolējams.

LVU intelektuālā partijas organizācija vismaz vārdos atbalstīja "nacionālkomunismu", bet tikai līdz tam brīdim, kamēr tas vēl nebija saņēmis izšķirošo triecienu no lielvalstiskā šovinisma. Komunistu lielākā daļa novērtēja komunistisko "nacionālismu" ar to pašu reālpolitisko un mietpilsonisko mēru, ko tā pielietoja jebkuram citam gadījumam, kad izšķīrās tās būt vai nebūt. "Vietniecības komunisma" sagrāvi, – tāds nosaukums labāk piedienētu nacionāli nekonsekventajai komunistu kustībai,

105 LVA PA, 788. f., 1. apr., 30. l., 6.–10. lp.
106 Turpat, 32. l., 70. lp.

kuru pazīstam ar nosaukumu "nacionālkomunisms", – organizācijas iekšienē tā veica pašu rokām, padzenot no Universitātes P. Dzērvi, B. Treiju u.c.

LVU partijas birojs 1959. gada 20. jūlijā apsprieda LKP CK VII plēnuma (plēnums notika 7.–8. jūlijā) lēmumu "Par nopietniem trūkumiem darbā ar kadriem un nacionālajā politikā Latvijas PSR", nolēma sasaukt partijas organizācijas sapulci un uzdeva biedru grupai sagatavot partijas sapulces lēmuma projektu, kas atbalstītu LKP CK VII plēnuma lēmumu.[107] Sapulce sanāca 22. jūlijā. Minētā lēmuma apspriešana šajā sapulcē bija principiāla un pietiekami atklāta, lai pēc debašu pieraksta materiāliem varētu spriest par Universitātes komunistu nostāju ne tikai jautājumā par attieksmi pret lēmumu, bet arī par partijas organizācijas viedokli nacionālajā jautājumā. Viedokļu plurālisms bija neapšaubāms. Pilnīgu un atklātu atbalstu E. Berklava, V. Krūmiņa u.c. politikai, protams, neizteica neviens, jo tas runātu pretim partijas disciplīnai un "demokrātiskā centrālisma" principiem partijas praksē, kad "augšu" pieņemts lēmums ir obligāts zemākajām partijas organizācijām. Statūtos definētais "demokrātiskais centrālisms" nebija ievērots tikai tādā ziņā, ka lēmums netika gatavots partijas diskusijas gaitā, bet pieņemts uzreiz – "augšās": vispirms PSKP CK, pēc tam LKP CK un tikai tad nodots apspriešanai LVU partijas organizācijā. Ir šaubas, vai tie Universitātes komunisti, kas asi un atklāti vērsās pret E. Berklava politiku, galvenokārt, krievu tautības pārstāvji, būtu uzskatāmi par lielkrievu šovinistiem. Drīzāk gan tie bija cilvēki, kuriem trūka jebkādu nacionālu jūtu, bet kuriem neērtības sagādāja latviešu komunistu "nacionālisms" un prasība divu gadu laikā apgūt latviešu valodu. Tāpēc un tikai aizstāvot savas praktiskās intereses viņi (piemēram, A. Sumins) atklāti varēja runāt par latviešu asimilācijas nepieciešamību, bet tas runāja pretim marksisma-ļeņinisma teorijai par nacionālo jautājumu un, gluži dabiski, to kritizēja tie komunisti, kam šī teorija bija zināma un kalpoja kā ceļvedis nacionālo attiecību veidošanai uz "teorētiskā komunisma" attiecību bāzes. Domstarpību robežšķirtne tāpēc nebūt nebija nacionālā piederība. No dažām krievu tautības komunistu runām nojaušams, ka viņi neatbalsta LKP CK lēmumu, kas ignorē reālās nacionālās attiecības Latvijā, kurās iezīmējas rusifikācijas

Docents Pauls Dzērve (1918–1961), Politekonomijas katedras mācībspēks

107 LVA PA, 788. f., 1. apr., 38. l., 2. lp.

tendences. Bet viņi tāpat bija komunisti un kritizēja E. Berklavu par neprasmi atrast izeju no strupceļa nacionālā jautājuma risināšanā. Tādās pašās pozīcijās faktiski bija latviešu komunisti, kas nostājās konsekventās "ļeņiniskās nacionālās politikas" pozīcijās. Par patiesībai tuvāko tam laikam jāatzīst viedoklis, ko izteica Z. Duhanova, proti, ka "buržuāziskā nacionālisma un lielkrievu šovinisma izpausmes rodas tāpēc, ka mēs esam saindēti ar vienaldzību. Mēs daudz runājam, bet ikdienā necīnāmies par saviem komunistiskajiem principiem. Par to vajag padomāt dziļāk. Nacionālās jūtas ir īpašas jūtas, un tautu draudzības jautājumi ir galvenie ideoloģiskās cīņas jautājumi."[108] Problēma no komunista viedokļa šeit izvirzīta tikpat perfekti, cik ierobežota no vispārcilvēciskā, nevis šķiriskā nacionālo attiecību risinājuma viedokļa un partijas oficiālās politikas tajā konkrētajā vēsturiskajā situācijā, kad tā izteikta. Objektīvi viņi visi atradās strupceļā, no kura neatrada izeju. Ka tādas nav, viņi pārliecinājās tikai 1990. gadā. Noliedzot nacionālo attiecību šķirisko antagonismu, viņi bija akli arī pret cita veida antagonismu: morālo, vispārcilvēcisko.

Savā ziņā zīmīga bija rektora komunista J. Jurgena pozīcija. Viņš vienīgais no visiem runātājiem atgādināja, ka nacionālajā republikā valsts valoda ir nacionālā. Tobrīd to atgādināt varēja atļauties tikai cilvēks, kurš jutās drošs savās pozīcijās. Ja vienīgais no visiem runātājiem to atgādināja cilvēks, kuram bija tuvas attiecības ar valsts drošības dienestu, tad jādomā, ka šādas attiecības pozitīvā virzienā viņš varēja izmantot un izmantoja arī citos gadījumos. Autora rīcībā ir daži avoti, kas apstiprina viņa simpātijas "nacionālistiem" ar visai lielu ticamību. Protams, citā laikā un bezcerīgākā situācijā viņš bija tikpat diplomātisks nacionālisma "ienaidnieks" un pārsvarā saglabājis par sevi tieši šādu iespaidu. Tomēr viņa darbība Universitātes partijas komitejā neliecina, ka J. Jurgens jebkad būtu centies būt "lielāks katolis" par savu "Romas pāvestu" – LKP CK. Pieminētajā sapulcē viņš saņēma pārmetumus par dažu pasniedzēju atbrīvošanu no darba Universitātē latviešu valodas neprasmes dēļ. Starp atlaistajiem bija arī E. Stumbina. Šis fakts radīja acīmredzot V. Millera aizmuguriskās aktivitātes LKP CK un Kirova rajona partijas komitejā. Cits atlaistais – A. Fituni – izmantoja gadījumu, lai atgādinātu jau tālāku pagātni, – 1950. gadu, kad viņam uz ierosinājumu ieviest laikrakstā "Padomju Students" kādu nodaļu arī krievu valodā, atbildēts: "Avīze nav domāta Maskavas varjagiem un krievu viesiem."[109] Vai šis paziņojums bija patiess, vai tika teikts antilatviešu noskaņas uzkurināšanai, nav zināms, taču papildus raksturo to noskaņu, kāda valdīja LVU aulā 1959. gada 20. jūlija pēcpusdienā.

Pēc LKP CK biroja lēmuma "Par nopietniem trūkumiem un kļūdām LPSR ZA Ekonomikas institūta darbā" izskatīšanas 1959. gada 23. decembrī partijas komiteja pieņēma lēmumu par Ekonomikas institūta direktora P. Dzērves un viņa vietnieka B. Treija pieļauto "labējo oportunismu un nacionālismu". Lēmums skāra arī Universitāti, kur abi minētie "oportūnisti" veica lektoru pienākumus Politekonomijas un Finansu un tirdzniecības katedrā. Partijas birojs nolēma, ka viņiem nevar uzticēt jaunatnes audzināšanu.[110] Pēc tam par P. Dzērvi partijas komiteja atcerējās tikai

108 LVA PA, 788. f., 1. apr., 38. l., 13. lp.
109 Turpat, 14. lp.

pēc viņa nāves 1961. gadā, kad Universitātes komunistiem Kirova rajona partijas komiteja neieteica piedalīties viņa apbedīšanā, un 1966. gadā sakarā ar A. Šponas disertāciju, kurā bija pieminēta 50. gadu sākumā uzrakstītā P. Dzērves monogrāfija par Latvijas PSR skolu komjaunatnes organizācijām. Kad disertācija jau bija aizstāvēta fakultātes padomē un drīzumā vajadzēja notikt tās izskatīšanai Universitātes padomē, kāds bija saskatījis ideoloģisku kļūdu apstāklī, ka, pieminot P. Dzērves darbu, nebija kritizēta viņa "nacionālkomunistiskā" nostāja 50. gadu otrajā pusē. Šo lietu partijas komiteja izskatīja 1966. gada 20. maijā. Tikai pēc grēka nožēlas un kvēla solījuma izlabot nolaidību disertāciju pieļāva tālākai aizstāvēšanai. Atbildīgais katedras vadītājs saņēma partijas "aizrādījumu".[111]

Notikumi Čehoslovākijā jau no paša sākuma piespieda mobilizēt jaunus resursus komunistiskās audzināšanas darbā arī LVU partijas organizāciju. 1968. gada 12. janvārī partijas komiteja apsprieda jautājumu "Par pasākumiem cīņā pret buržuāziskā nacionālisma ideju ielavīšanos". Pieņemtajā lēmumā strikti redzama jauna apņemšanā un nepieciešamība pārkārtot komitejas ideoloģiskā sektora un sabiedrisko zinātņu katedru darbu. Pirmajā gadījumā tas bija risināms, palielinot starptautisko jautājumu lektoru grupu līdz 10–15 cilvēkiem un nolasot lekcijas par aktuālajiem starptautiskajiem notikumiem vismaz divas reizes semestrī. Otrajā gadījumā, t.i., attiecībā uz sabiedrisko zinātņu katedru pasniedzējiem, tika uzdots "lekcijās un semināru nodarbībās nevairīties no mūsdienu akūtajām problēmām, reģistrēt jautājumus, kurus studenti uzdod lekcijās un semināros, iepazīstināt ar šiem jautājumiem pirmorganizāciju sekretārus, kā arī ziņot par tiem katedru vadītājiem. Attiecīgo katedru vadītājiem pēc jautājumu apstrādes un apkopošanas iesniegt šos jautājumus partijas komitejas ideoloģiskajā sektorā". Ideoloģiskajam sektoram tika uzdots vispārināt auditorijās un ārpus tām uzdotos studentu jautājumus un organizēt pietiekami argumentētu atbilžu sagatavošanu, ar kurām iepazīstināt attiecīgos pasniedzējus. Līdztekus tam ideoloģiskajam sektoram tika dots uzdevums steidzami sagatavot politnodarbību sistēmas pārkārtošanas plānu un iesniegt to apstiprināšanai partijas komitejai.[112] Varšavas pakta valstu karaspēka ievešana Čehoslovākijā tika atzīmēta ar vairāku Rīgas augstskolu un mākslas vidusskolu komunistu sapulci 1968. gada 4. septembrī, kur tika nolasīta "PSKP CK politbiroja informācija par notikumiem Čehoslovākijā". Par oficiālo gaisotni liecina jautājumi:

"Kāds darbs tiek veikts Čehoslovākijā cīņā pret kontrrevolūciju; Cik ilgi vēl ČSSR plosīsies antisociālistiskie elementi; Kā Čehoslovākijā tika sagaidīts sabiedroto karaspēks; Vai ČSSR tautas masas ir saindētas ar antisociālistisko propagandu".[113]

Partijas organizācija reaģēja uz notikumiem Čehoslovākijā, pastiprinot pasniedzēju kadru izvēli un apstiprināšanu komitejā. Vienlaikus tika izveidota īpaša antikomunistiskās ideoloģijas apkarošanas grupa 22 cilvēku sastāvā no "teorētiski

110 LVA PA, 788. f., 1. apr., 39. l., 102. lp.
111 Turpat, 52. l., 129. lp.
112 Turpat, 54. l., 3. lp.
113 Turpat, 55. l., 14. lp.

un metodiski labi sagatavotiem komunistiem, kam ir zinātniskā, audzināšanas un propagandas darba pieredze."[114]

Lai gan panākumi izpalika, ideoloģiskās audzināšanas darbs tika turpināts vai nu ar sen novecojušu pieņēmumu, ka vārda spēks ir visspēcīgs un spēj sagraut materiālās un garīgās dzīves analīzes rezultātā izveidojušos partokrātijai nevēlamu pārliecību, vai arī formāli, nemaz necerot uz kaut kādiem panākumiem. Bet varbūt arī vienīgi ar tādu vadmotīvu, ka kaut kas ir jādara, ja reiz tā visi dara. Kā netipisks izņēmums uz šī fona plauka arī mērens vai aktīvs karjerisms un entuziasms. Taču, lai to visu konkretizētu, nepieciešams būtiski papildināt pētnieku rīcībā esošo subjektīvo un pat sociāli intīmo avotu bāzi.

Partijas organizācijas ideoloģisko darbību var raksturot kā "intensīvu stagnāciju". Objektīvās pretrunas, kas izrietēja no komunistiskās ideoloģijas un tai pakļautajām sabiedriskās darbības sfēras, noteica to, ka četrdesmit gadu Universitātes partijas pirmorganizācija "cīnījās" par nesasniedzamu utopisku mērķi, pakļaujot tā īstenošanai milzīgus garīgā potenciāla resursus un fiziskā spēka patēriņu. Būdama paškritiski noskaņota un šajā ziņā godīga pati pret sevi, partijas organizācija bija spiesta atzīt ideoloģiskās cīņas zemo efektivitāti. Taču savu neveiksmju patiesos cēloņus tā nespēja vai negribēja saskatīt, bet meklēja tikai to subjektīvos iemeslus pasniedzēju nolaidībā, arī nepietiekami izstrādātā pasniegšanas metodikā. Partijiska paškritika 1949. gadā konstatēja: "Pie mums Universitātē nereti notiek tādas lekcijas, kurās no pirmā acu uzmetiena viss it kā ir kārtībā, bet patiesībā trūkst paša galvenā – iekšējā idejiskā mugurkaula. Trūkst loģiskas saites starp atspoguļojamiem priekšmetiem. Lektori gatavojas lekcijām pavirši, vienā vietā viņi paķer frāzi, citā aizgūst jēdzienu, trešajā izraksta pierādījumus, bet viss – bez iekšējas saites, bez vienotības, bez jebkādām rūpēm par galveno ideju. Tādu lekciju lasīšana galu galā noved pie daudzām politiskām un teorētiskām kļūdām."[115] Valdošās ideoloģijas apstākļos šo kritiku padziļināt nebija iespējams, sistēma nepakļāva kritikai savu "svēto govi" – ideoloģijas saturu.

Partijas pirmorganizācijas ietekme uz Universitātes zinātnisko darbu sākotnēji bija politiska, ideoloģiska un organizatoriska, līdz pat pētījumu tematikas apstiprināšanai partijas komitejā. Tomēr gadu gaitā bija vērojama partijas komitejas attālināšanās no tiešas ietekmes uz zinātnisko darbu, līdz beidzot tā aprobežojās ar statistisku uzskaiti, atspoguļojot zinātniska darba plānu izpildi dažādos Universitātes/partijas darba pārskatos. Zinātniskā darba idejisko saturu, galvenokārt humanitārajās zinātnēs, vēlāk nodrošināja iedibināta tradīcija un katedru komunisti. Taču jāatzīmē, ka laika gaitā arvien vairāk izpaudās zinātnes kā kultūras faktora relatīva patstāvība un politiskā neatkarība, kas parādījās zinātnisko darbu tematikas plānošanā. Zināmu pozitīvu ietekmi humanitārajās zinātnēs atstāja pēcstaļiniskā "atkušņa" un nacionālkomunisma laika vēsmas. Strauji tika atmestas līdz tam arī LVU partijas organizācijā aizstāvētās nezinātniskās teorijas par Staļina ģeniālajiem darbiem valodniecībā, kibernētikas noliegums, – tas gan izskanēja visai pieklusi-

114 LVA PA, 788. f., 1. apr., 56. l., 83.–84. lp.
115 Turpat, 8. l., 137. lp.

nāti, – mendelisma nezinātniskās utopiskās idejas, Viljamsa un Lisenko utopijas. Partijas organizācija tikpat nikni tās apkaroja kā pirms dažiem gadiem bija aizstāvējusi. Šajā laikā Universitātes pētnieki iesaistījās vairāku līdz tam noklusētu Latvijas vēstures tematu izpētē, piedalījās avotu publikāciju sagatavošanā. Tomēr tālāku attīstību aizkavēja vairāku tematu aizliegums, kā arī t.s. nacionālā kultūras mantojuma teorija, kura nedeva iespēju pārvarēt šķiriskuma pieeju humanitāro tematu apguvē. Humanitārās zinātnes varēja attīstīties tikai tiktāl, ciktāl tās neskāra politiskās sistēmas izdzīvošanas intereses. Nemainīga partijas ienaidnieka nozīmi saglabāja t.s. buržuāziskais nacionālisms, kas skāra galvenokārt humanitārās zinātnes. Tika saglabāta kā obligāts nosacījums zinātniskajā pētniecībā politiskā režīma vēsturisko sakņu pamatošanas nepieciešamība, mazāk politizēts viena vai otra temata atspoguļojums bija iespējams tikai pastāvot tādiem pētījumiem, kas bija absolūti politizēti. Bez tādiem nebūtu bijusi iespējama arī citu humanitāro zinātņu pētnieku darbība, jo nacionālās humanitārās zinātnes kā komplekss idejiski pamatoja politiskā režīma leģitimitāti. Piemēram, pat vienpusīgie pētījumi folkloristikā nebūtu bijuši iespējami, ja tajā pašā laikā netiktu uzturēta teorija par padomju varas atjaunošanu un sociālistisko revolūciju Latvijā.

Partijas organizācija palaikam acīgi raudzījās, lai mācību spēku zinātniskais darbs būtu "cieši saistīts ar tautsaimniecības vajadzībām". Saskaņā ar PSKP CK 1953. gada septembra un 1954. gada februāra un marta plēnumu lēmumiem tika apstiprināti šādi kandidātu disertāciju temati.

Ekonomikas fakultātē: Revīziju metodes kolhozos; Sabiedriskā darba organizācija un apmaksa Padomju Latvijas kolhozos; Mašīnu un traktoru staciju nozīme Latvijas lauku sociālistiskā pārveidē u.c.

Juridiskajā fakultātē: Atbildība par kolhozu īpašuma izlaupīšanu.

Inženierceltniecības fakultātē: Kolhozu ciematu celtniecības problēmas.

Bioloģijas fakultātes 1954. gada zinātniskā darba plānā bija arī šāds temats: Tautas patēriņa priekšmetu pārpilnības radīšana un I. Mičurina bioloģijas nozīme.[116]

c) Forma bez satura

Studentu un pasniedzēju "audzināšanai" ieviesa agrākajai Latvijas Universitātei netradicionālas mācību formas. Studentu auditorijās darbu organizēja t.s. sabiedrisko zinātņu katedras, no kurām īpaša nozīme bija tām, kuru pamatprofils bija marksisms ļeņinisms un PSKP vēsture. Taču līdzās šo katedru darbības uzraudzībai partijas komiteja organizēja arī īpašas ideoloģiskā darba instances attiecīgās partijas komitejas sekcijas vadībā un uzraudzībā.

Populārākā pasniedzēju idejiskās "audzināšanas" forma iesākumā bija politmācības. Tās bija obligātas gan pasniedzējiem, gan studentiem līdz pat PSKP XX kongresam. Politmācībās iesaistīja gan jaunus, gan vecus. "Kultivēja" arī studentu zinātniskās konferences sabiedriski politiskos jautājumos.[117]

116 LVA PA, 788. f., 1. apr., 24. l., 11.–13., 64. lp.
117 Turpat, 6. l., 89. lp.

Sākumā pasniedzēju un profesoru politisko audzināšanu partijas organizācija organizēja divos veidos. Pirmkārt, organizējot lektoriju pie Marksisma-Ļeņinisma katedras[118] un iesaistot pasniedzējus ideoloģiskās audzināšanas sistēmā. Universitāti piepildīja neskaitāmi pulciņi un politskolas, kuru darbību organizēja šī katedra un uzraudzīja partijas birojs, arī apstiprinot pasniedzēju kandidatūras un nodarbību plānus. Šī katedra sāka darboties jau pirmajā mācību gadā, un minētajā lektorijā uzsāka mācības 113 cilvēki: 11 profesori, 34 docenti, 27 lektori (pasniedzēji), 37 asistenti un četri laboranti. Tika noturētas 20 lekcijas.[119] Lekciju saturu viegli iedomāties: ideoloģija, kuru tur sludināja, pamatojās uz Staļina "plašām darbaļaužu masām" paredzētām tēzēm.

Lektori bija Universitātes mācību spēki, padomju sabiedrisko zinātņu speciālisti: doc. K. Blūzmans, doc. J. Dīmans, prof. V. Miške, doc. D. Pincova, doc. A. Pereturins.

Lekcijas apmeklēja 50 –150 cilvēku.

Līdztekus tam darbojās Marksisma-Ļeņinisma vakara universitāte, kuru apmeklēt vajadzēja visiem mācībspēkiem. Pieņemot lēmumu par nepieciešamību iesaistīt visu profesoru un pasniedzēju sastāvu Marksisma-Ļeņinisma universitātes darbā, partijas pirmorganizācija nolēma lūgt rektoru dot attiecīgu rīkojumu visu fakultāšu dekāniem.[120] Šis formulējums norāda uz savdabīgajām attiecībām starp partijas pirmorganizāciju un rektoru: citā vietā pirmorganizācija uzdeva rektoram veikt vienu vai otru uzdevumu kā partijas biedram, šeit – kā administrācijas pārstāvim.

Kopš 1945. gada, kad universitāte sāka darbu, līdz 1948. gadam to bija beiguši 67 cilvēki. 79 profesori un pasniedzēji bija noklausījušies lekciju kursu, bet nebija nolikuši gala eksāmenus un palikuši bez diploma. Šādus pasniedzējus un profesorus partijas birojs asi kritizēja, bet bez turpmākām nopietnām represijām. Nedaudz pasniedzēju tika no vakara universitātes izslēgti par lekciju neapmeklēšanu (t.sk. lektors Arvīds Grigulis). 1952./53. mācību gadā mācības pirmajā kursā uzsāka – 21 universitātes pasniedzējs, līdz mācību gada beigām to skaits saruka līdz 14; otrajā kursā – 17 cilvēku. Apmeklējums caurmērā svārstījās ap 70%. Tika uzskatīts, ka patstāvīgi marksisma-ļeņinisma teoriju apgūst 130 cilvēku, bet pavisam šajā laikā politmācību sistēmā iesaistīti 3030 Universitātes cilvēku.[121]

Saskaņā ar partijas organizācijas biroja lēmumu katrai fakultātei tika "piestiprināti" attiecīgi partijas biedri politmācību organizēšanai un pārraudzībai. Taču vairums no tiem savu pienākumu veica formāli, t.i., lika pasniedzējus mierā. Kopumā bija neveiksmīgi arī citi prof. V. Miškes centieni aktivizēt pasniedzējus apgūt "marksismu-ļeņinismu". Izdarītā aptauja parādīja, ka no aptaujātajiem 15 Filoloģijas fakultātes pasniedzējiem neviens 1948. gadā nebija pat ieskatījies partijas teorētiskajā žurnālā "Boļševiks". Birojs izteica aizrādījumu Ekonomikas fakultātei par to, ka pasniedzēji jau divus gadus mācoties Staļina biogrāfiju, bet gala šīm mācībām vēl neredzot. Formālisms šajā lietā bija pilnīgs.

118 Par sabiedrisko zinātņu katedru struktūras izmaiņām sk.: P. Stučkas LVU 40 gados. – R., 1959. – 71.–81. lpp.

119 LVA PA, 788. f., 1. apr., 2. l., 23. lp.

120 Turpat, 28. lp.

121 Turpat, 22. l., 63.–65. lp.

Jauna idejiski politiskās audzināšanas instance sāka darbu 1949. gada 1. septembrī: Dialektiskā un vēsturiskā materiālisma katedra, kas atdalījās no Marksisma-ļeņinisma katedras un turpmāk atradās pastāvīgā partijas organizācijas biroja uzraudzībā. Šīs katedras pirmā vadītāja bija M. Jakobsone, Sarkanās profesūras institūta 1933. gada absolvente, kurai 1935. gadā bija piešķirts filozofijas zinātņu kandidāta grāds.[122] Katedra organizēja šādu disciplīnu pasniegšanu: dialektiskais un vēsturiskais materiālisms, filozofijas vēsture, loģika un psiholoģija. Tās sastāvā sākotnēji bija septiņi pasniedzēji, starp tiem četri filozofijas zinātņu kandidāti: katedras vadītāja M. Jakobsone, doc. K. Blūzmans, doc. H. Martinsons, V. Samsons (pusslodze), pārējie katedras pasniedzēji prof. J. Širokovs, V. Markuševičs. V. Šteinbergs (aspirants) bija bez zinātniska grāda. Rezumējot pirmā mācību gada rezultātus, 1950. gada 16. aprīlī partijas birojs atzina katedras darbu par neapmierinošu, galvenokārt sliktās darba organizācijas dēļ.[123]

Turpmāk Universitātes "galveno katedru" saimi kuplināja PSKP vēstures katedra (kopš 1957. gada), kas arī atradās pastāvīgā partijas komitejas rūpju lokā. Taču jebkura šo katedru darba apspriešana bija šabloniska. Panākumu uzskaitei sekoja trūkumu kritika un formālu veicamo pasākumu ieteikums.

Kad 1964./65. mācību gadā uzsāka darbu Zinātniskā komunisma katedra, kas savu lekciju kursu pasniedza piektā kursa studentiem. Šī katedra kļuva par vēl vienu posmu sazarotajā politiskās audzināšanas sistēmā un par sabiedrības pastāvēšanas formas zinātnisku pamatojumu darbnīcu, un reizē ar to – par vēl vienu vislielākās uzmanības partijas komitejas rūpju objektu. Pirmo reizi tās darbību partijas organizācijas birojs apsprieda jau pēc pirmā lekciju semestra 1965. gada 13. janvārī.

Idejiski politiskās audzināšanas efektivitātes rādītājs bija praktisks. Kamēr studenti un pasniedzēji ievēroja uzvedības un mācību disciplīnas prasības, partijas birojs pret idejisko audzināšanu attiecās ar zināmu formālismu, taču, tiklīdz tika konstatētas "amorālas" uzvedības izpausmes, tūlīt sekoja audzināšanas darba analīze un gatavoti pasākumi tās uzlabošanai. Ārpuskārtas pasākumi idejiskās audzināšanas uzlabošanai tika izstrādāti lielo partijas forumu – kongresu un tematisko plēnumu iespaidā. Piemēram, 1951. gadā birojs pārrunāja Marksisma ļeņinisma katedras darba uzlabošanu sakarā ar Staļina darba "Sociālisma ekonomiskās problēmas PSRS" iznākšanu un nedaudz vēlāk – PSKP XIX (1952) kongresa lēmumu iespaidā. Secināja, ka katedrai jākļūst par vadošu Universitātes katedru, bet tas vēl nav sasniegts. PSKP XX (1956) kongresa lēmumu iespaidā, kas visai būtiski saviļņoja Universitātes partijas organizāciju, ideoloģiskā darba neefektivitāte tika meklēta tās satura atrautībā no dzīves un burtkalpībā. Tomēr arī tad tika norādīts, ka amorālas uzvedības izpausmes ir pasniedzēju slikti veiktā audzināšanas darba rezultāts, dzīves (ar to saprotot kolhozu un rūpnīcu dzīvi) nepārzināšana, nevis kādi objektīvi cēloņi.

Ar partijas komitejas 1971. gada 26. maija lēmumu "Par pasākumiem Cīņas grupas pret antikomunistisko ideoloģiju darba uzlabošanai" grupa tika pārdēvēta

122 LVA PA, 788. f., 1. apr., 23. l., 125. lp.
123 Turpat, 11. l., 95. lp.

par Ideoloģiskās cīņas problēmu grupu.[124] Lēmums paredzēja attiecīga speckursa ieviešanu Universitātes pirmā kursa studentiem. Taču arī šajā lēmumā jaušama zināma atturība pret obligāto antikomunistisko cīņu. Grupas ietvaros pastāvēja arī pavisam normāla pētnieciska un mācību programma, kuru vadīja grupas loceklis P. Krupņikovs: "Vācija – Baltija". Bez tam sabiedrisko zinātņu katedru vadītājiem kopīgi ar grupas padomi tika uzdots veikt pasākumus šo katedru pasniedzēju informēšanai "par ideoloģiskās cīņas teorētiskiem jautājumiem". Šādi pasākumi turpmāk tika organizēti regulāri, piemēram, Vēstures un filozofijas fakultātē, un tajos piedalījās šaurs klausītāju loks. Ar agrāk netipisku atklātību tika pārrunāti starptautiski un iekšpolitiski jautājumi. Taču tajā pašā laikā plašāka atklātība netika pieļauta.

Reizē ar to tika veikti pasākumi, lai saglabātu partijas ideoloģijas ietekmi brīžos, kad tā sāka svārstīties. Pēc 1968. gada notikumiem Čehoslovākijā LVU partijas pirmorganizācijai nācās veikt virkni pasākumu, lai saglabātu šo ietekmi. Tika noteikti amati, kurus varēja ieņemt vienīgi komunisti. Virkne ideoloģisko katedru amatu tika ieskaitīti partijas Kirova rajona nomenklatūrā.

"Augšas" – rektorāts un partijas komiteja/birojs bija faktiskie Universitātes partijas organizācijas lēmumu sagatavotāji, kaut gan formāli tos pieņēma, balsojot visiem komunistiem pilnsapulcē vai atsevišķi partijas komitejā.

Visā LVU pastāvēšanas laikā Universitātes partijas komiteja – politiskais un ideoloģiskais priekšpostenis – acīgi raudzījās, lai tiktu propagandēti un pildīti Maskavā pieņemtie partijas un valdības lēmumi attiecībā uz augstāko izglītību un valsts politisko un ekonomisko stratēģiju.

LVU Ateisma padome bija viena no partijas komitejas apakšstruktūrām. Starp zinātniskā ateisma pasniedzējiem kolorītākā personība bija docents G. Bušmanis. Viņa "dieva neesamības zinātniskie pierādījumi" raisīja līdzjūtīgu smaidu pat vecāko pasniedzēju vaigā, bet ar viņa darbību – vismaz vārdos – lepojās Universitātes vadība un partijas komiteja. Visiem obligātu ateisma kursu Universitātē ieviesa 1957. gadā – arī pēc partijas komitejas norādījuma. Līdz 1973. gadam ateisms tika propagandēts plaši sazarotā darbības sistēmā: notika ikgadēji ateistisko zināšanu konkursi, "zinātniskas" konferences, lektoru gatavošana darbam ar ticīgajiem un lektorijos, kas bija organizēti pie ACP kultūras nama un rūpnīcas VEF Kultūras pilī, veicināta kursu darbu izstrāde par ateistisku tematiku, darbojās ateistu klubs, regulāri tika izpildīts "Zinību" biedrības pasūtījums pēc lekcijām par dažādām ateisma tēmām, ateisma idejas tika popularizētas, pasniedzot atsevišķus sabiedrisko priekšmetus. Tika veikta arī ticīgo studentu individuāla ideoloģiska ietekmēšana. Ateistu padome kopā ar republikas augstskolu un vidējo mācību iestāžu zinātniskā komunisma katedru rīkoja gadskārtējus ateistu salidojumus. Ateistu padome tiecās pēc tā, lai zinātniskā ateisma kurss tiktu pilnā apjomā lasīts visu specialitāšu studentiem.[125] Ateistu padomes nolikums tika apstiprināts 1974. gadā.[126]

124 LVA PA, 788. f., 1. apr., 60. l., 119. lp.
125 Turpat, 64. l., 21. lp.
126 Turpat, 67. l., 42. lp.

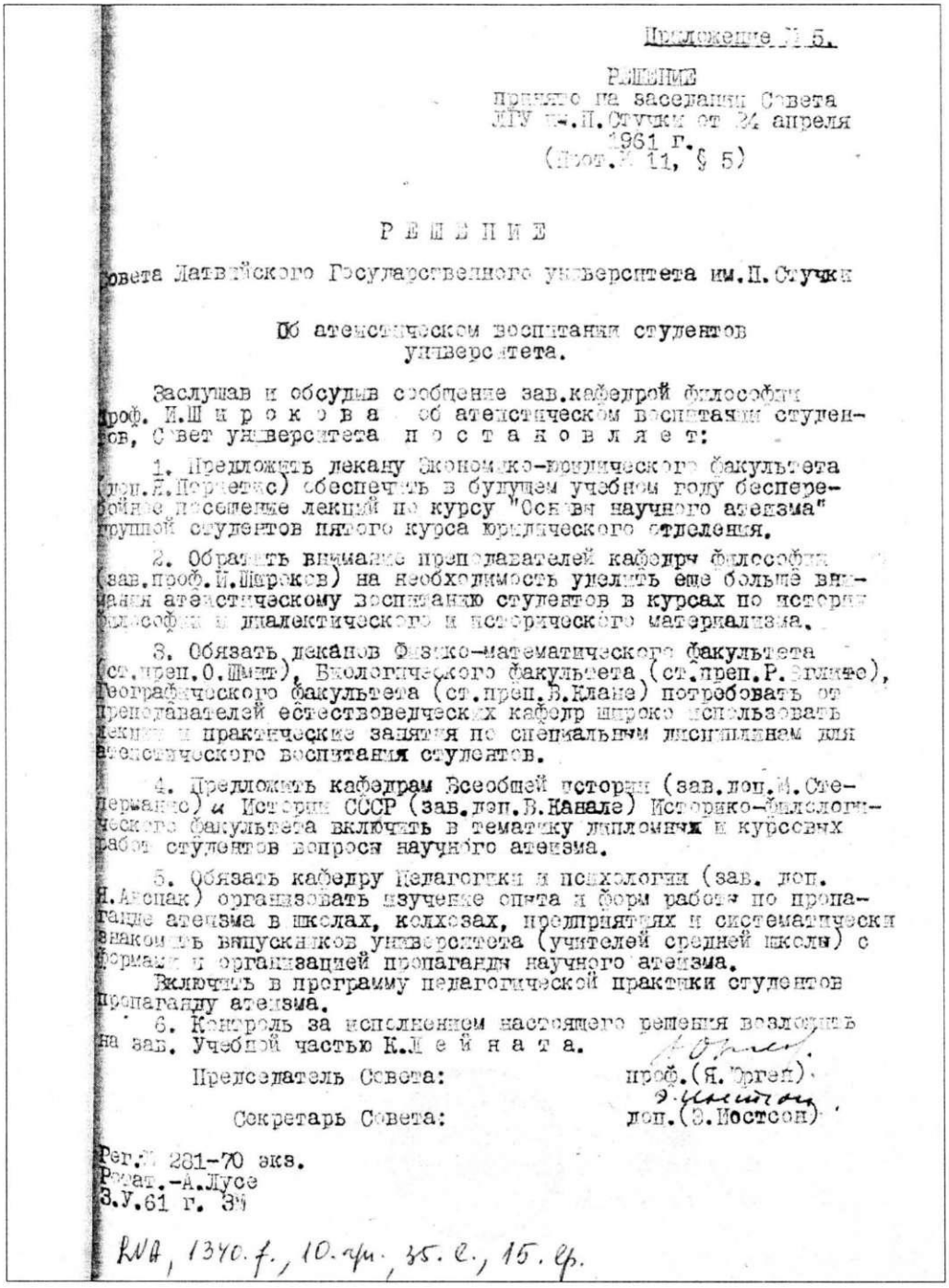

Приложение № 5.

РЕШЕНИЕ
принято на заседании Совета
ЛГУ им.П.Стучки от 24 апреля
1961 г.
(Прот.№ 11, § 5)

Р Е Ш Е Н И Е

Совета Латвийского Государственного университета им.П.Стучки

Об атеистическом воспитании студентов университета.

Заслушав и обсудив сообщение зав.кафедрой философии проф. И.Ш и р о к о в а об атеистическом воспитании студентов, Совет университета п о с т а н о в л я е т:

1. Предложить деканату экономико-юридического факультета (доц.Я.Перкенс) обеспечить в будущем учебном году бесперебойное посещение лекций по курсу "Основы научного атеизма" группой студентов пятого курса юридического отделения.

2. Обратить внимание преподавателей кафедры философии (зав.проф.И.Широков) на необходимость уделить еще больше внимания атеистическому воспитанию студентов в курсах по истории философии и диалектического и исторического материализма.

3. Обязать деканов Физико-математического факультета (ст.преп.О.Шмит), Биологического факультета (ст.преп.Р.Зигмунд), Географического факультета (ст.преп.Э.Клане) потребовать от преподавателей естествоведческих кафедр широко использовать лекции и практические занятия по специальным дисциплинам для атеистического воспитания студентов.

4. Предложить кафедрам Всеобщей истории (зав.доц.М.Степерьянов) и Истории СССР (зав.доц.Э.Канале) Историко-филологического факультета включить в тематику дипломных и курсовых работ студентов вопросы научного атеизма.

5. Обязать кафедру Педагогики и психологии (зав. доц. Я.Апеинак) организовать изучение опыта и форм работы по пропаганде атеизма в школах, колхозах, предприятиях и систематически знакомить выпускников университета (учителей средней школы) с формами и организацией пропаганды научного атеизма.

Включить в программу педагогической практики студентов пропаганду атеизма.

6. Контроль за исполнением настоящего решения возложить на зав. Учебной частью К.Л е й н а т а.

Председатель Совета: проф.(Я.Ургел)

Секретарь Совета: доц.(Э.Иостсон)

Рег.№ 281-70 экз.
Ротат.-А.Лусе
3.У.61 г. 3½

LVA, 1340. f., 10. apr., 35. e., 15. lp.

P. Stučkas Latvijas Valsts universitātes Padomes 1961. gada 24. aprīļa lēmums "Par Universitātes studentu ateistisko audzināšanu"

Pirmo "melnsvārci" Universitātē ielaida tikai 1988. gadā. Un arī tad neiztika bez nepatikšanām. Iepriekšējā gada pavasarī Universitātē pēc jauno komunistu ierosmes bija izveidots diskusiju klubs "Doma". Atmodinātā interese par kristīgo morāli noteica kārtējā pasākuma tēmu: 1988. gada 19. februārī vajadzēja noskaidrot, kas ir "Bībele kā kultūras piemineklis". Uz pārrunām kluba padome uzaicināja ne tikai Universitātes filozofus, bet arī mācītāju U. Saveļjevu. Taču notika informācijas noplūde, un iecerēto Universitātes iekšējo "opija tautai" pagaršošanu radio "Brīvā Eiropa" izdaudzināja par publisku saietu. Par lielām šausmām pasākuma organizatoriem Universitāti apsēda ticīgo pūlis, kas nebija ne iecerēts, ne saskaņots ar kādu oficiālu instanci. Partijas komitejai neizdevās noskaidrot, kā informācija nonāca līdz "Brīvās Eiropas" ausīm, bet pasākuma iniciators, kluba valdes loceklis A. Panteļējevs sīki izklāstīja ieceres rašanās motīvus – Vissavienības Centrālās televīzijas rīkoto diskusiju ietekmi. Komiteja reaģēja atbilstoši apstākļiem: sakarā ar to, ka 3. kursa students K. Pupurs bija iestājies pretvalstiskā organizācijā "Helsinki – 86", par Universitāti zināmās aprindās bija izplatījusies, kā norādīja komitejas sekretārs O. Potreki, "slikta slava". Lai "slikto slavu kliedētu, bet atstātu kazu dzīvu", komitejas pieņemtais lēmums par jaunajiem Bībeles pētniekiem nebija visai bargs: "par slikti veikto pasākuma organizēšanu un "semināra "Domas" atsevišķu pasākumu zemo idejiski politisko līmeni biedriem Z. Vaivodam, V. Koziolam un A. Panteļējevam – aizrādīt. Jautājumu par jaunajiem komunistiem izskatīt komjaunatnes organizācijā un studentu arodkomitejā, Rektorāta un Fizikas un matemātikas fakultātes partijas pirmorganizācijās" utt. Komitejas sekretārs to pamatoja tā: "Pie mums ir sistēma, visus vajadzēja informēt, vajadzēja iet uz Reliģisko lietu komiteju, saņemt atļauju, vajadzēja visu pārdomāt".[127]

d) Radošā ideoloģija

Patstāvīga ideoloģiska darbība, arī jaunas programmas meklējumi Universitātes partijas organizācijas darbībā parādījās tikai tās sabrukuma laikmetā, t.i., sākot no brīža, kad 1988. gada nogalē Latvijā parādījās cits politisks strāvojums, kas pazīstams ar nosaukumu "Tautas fronte". Šajā strāvojumā aktīvi iesaistījās arī Universitātes pasniedzēji, darbinieki un studenti. Taču ļoti grūti pēc dokumentiem vien konstatēt, vai stihiskais "nacionālkomunisms", pie kā organizācija īsu brīdi pakavējās, bija patiesas pārliecības radīts vai arī tikai taktisks un politiskās attīstības diktēts pragmātisks solis. Nebija notikusi "kažoka maiņa", ko bieži pārmet ekskomunistiem. LVU intelektuālais konformisms bija ieņēmis savu vēsturiski dabisko agregātstāvokli ar visām pozitīvajām (profesionālā izglītība, organizācijas prasme, sociālie, arī savstarpējie sakari u.c.) un negatīvajām (morāls nihilisms, mantrausība, savtīgums, nepietiekamas zināšanas par demokrātiskas pilsoniskas sabiedrības uzbūvi un funkcionēšanu u.c.) īpašībām, kas bija veidojušās Latvijas okupācijas gados.

Kopš 60. gadu beigām, kad partokrātiskais režīms atklāti un atkārtoti demonstrēja savu militārdiktatorisko būtību, valsts politiskās sistēmas krīze gan morāli,

127 LVA PA, 788. f., 1. apr., 103. l., 66.–67. lp.

gan ekonomiski un ideoloģiski kļuva permanenta. Vecās komunistu gvardes pakāpeniskai noiešanai no vēstures arēnas nāca līdzi arī jaunās paaudzes idejiskais nihilisms un materiālais pragmātisms, kas nepalika nepamanīts partijas ideologu aprindām. Tāpēc partija savas idejiskās bagāžas mantiniekiem sāka pievērst arvien lielāku uzmanību. Taču tā nespēja atteikties no saviem tradicionāli konservatīvajiem uzskatiem un izmantoja tās pašas vecās audzināšanas metodes, kas savu laiku objektīvi jau bija pārdzīvojušas. Pirmkārt, intensīvāk nekā agrāk partijas organizācija pievērsās audzinātāju kadru izvēlei un uzraudzībai. Otrkārt, tika pilnveidota ideoloģiskās audzināšanas metodika un organizācijas struktūra. Šajā struktūrā ietilpa kontrpropagandas grupa, metodiskā padome, lektoru grupa, informācijas un bibliogrāfijas sekcija, studentu interklubs. Tika lasīti lekciju cikli visu kursu studentiem, kā arī atsevišķi tiem, kuri tika sūtīti komandējumos vai praksē uz ārzemēm, paaugstināja jauno lektoru grupas klausītāju kvalifikāciju, izdeva metodiskus materiālus un bibliogrāfiskus rādītājus.

Sistēmai sabrūkot un demokratizējoties, kopš 80. gadu vidus saasinājās arī cīņa pret idejisku plurālismu un atvērtu demokrātisku ideoloģiju. LVU partijas komitejas ideoloģiskā komisija uzsāka cīņu pret stihisko demokrātiju labi organizēta. Apspriežot modē atkal nākušo kontrpropagandas darbu un 1986. gada 19. februārī pieņemot lēmumu "Par kontrpropagandas grupas darbu un partijas organizācijas uzdevumiem tā pilnveidošanā", partijas komiteja konstatēja, ka minētais darbs tiek attīstīts divos virzienos. Pirmkārt, veicot zinātniskus pētījumus un izstrādājot kontrpropagandas darba metodiku, otrkārt, praktiski strādājot studentu komunistiskās audzināšanas sistēmā. Taču nācās konstatēt, ka darba atdeve atpaliek no iecerēm: "Atsevišķi studenti nekritiski uztver buržuāziskās ideoloģijas informāciju, vērojamas kosmopolītisma izpausmes, ne visi pasniedzēji sniedz pārliecinošas atbildes uz studentu asiem jautājumiem". Bija redzams, ka jaunā paaudze tikai ārēji pieņem Universitātes diktētos uzvedības noteikumus un ir gatava atbalstīt plašas pārmaiņas sabiedrībā. Tai trūka organizatoriskas iniciatīvas, kuras veidošanos nepieļāva politiskā sistēma. Minētajā lēmumā partijas komiteja nepiedāvāja neko, kas principiāli jauninātu ideoloģiskās audzināšanas darbu.[128] Laikā, kad organizācija faktiski atradās savas agonijas priekšvakarā, tā pilnīgi neizprata vēsturisko perspektīvu. Par to liecina 1986. gada martā apstiprinātais 1. maija svētku demonstrācijas sagatavošanas plāns, kurā sīki uzskaitīti visi pārnēsājamie un līdzvedamie svinīgā gājiena rekvizīti, arī lielo un mazo rekvizītu ratu rezerves riteņi,[129] kā arī LVU mītiņa scenārijs pie piemineklja "padomju kareivjiem – Padomju Latvijas un Rīgas atbrīvotājiem" 1986. gada 9. maijā, godinot "padomju tautas uzvaras 41. gadadienu Lielajā Tēvijas karā".[130] "Padomju patriotisma" un tamlīdzīgu bezauditorijas audzināšanas pasākumi turpinājās arī pēc tam. Partijas komiteja apsprieda, kā nostiprināt komunistu "avangarda lomu", kā pastiprināt studentu militāri patriotisko audzināšanu utt.

Viens no partijas komitejas iecerētajiem variantiem savas ietekmes saglabāšanai bija gatavotais jauno komunistu "desants" daudzos sabiedriskos posteņos: vēlētos

128 LVA PA, 788. f., 1. apr., 97. l., 28.–29. lp.
129 Turpat, 66.–67., 70.–71. lp.
130 Turpat, 98. l., 85.–86. lp.

komjaunatnes posteņos (Universitātes komjaunatnes komitejā un fakultāšu komjaunatnes birojos, grupu komsorgu "amatos"), studentu grupu vecākie, arodbiedrības komitejas locekļi, tautas kontroles grupu locekļi, DOSAAF komitejas locekļi, tautas kontroles grupu locekļi, studentu celtnieku grupu vadītāji, atbildīgie par lielo politisko pasākumu – demonstrāciju, mītiņu, Miera maršu, aģitskrējienu u.c. pasākumu organizēšanu. Pie tam šos posteņos viņiem vajadzēja ieņemt idejiski labi bruņotiem, apmācītiem jauno komunistu skolā, Marksisma-Ļeņinisma universitātes ideoloģisko kadru fakultātē u.c. partijas kadru kalves mācību pasākumos. Lai nostiprinātu jauno komunistu "vadošo lomu" kolektīvos, kuros tie strādāja vai mācījās, fakultāšu partijas sekretāriem tika uzdots 1986./87. mācību gadā sniegt pārskatus partijas komitejai par savu darbu, veicinot jauno komunistu iniciatīvas atraisīšanu. Turklāt visiem jaunajiem komunistiem tika piešķirts individuāls kurators no veco komunistu saimes, lai ievirzītu viņu darbību vēlamajā gultnē.[131] Neatkarīgi no vecuma jaunā komunista statusu partijā uzņemtais saglabāja trīs gadus pēc uzņemšanas.

Rosinot jauno komunistu un studentu sabiedrisko iniciatīvu, partijas komiteja visiem iespējamajiem līdzekļiem rūpējās par partijas vadošās ietekmes saglabāšanu. Spilgti tas izpaudās attieksmē pret laikrakstu "Padomju Students" un studentu "masu pasākumiem". Demokratizācijas pirmo vēsmu iespaidā laikraksta uzraudzība tika pastiprināta, un tā darbību bieži analizēja partijas komitejā. Plaša sabiedriska atskaņa bija 1986. gada novembrī laikrakstā publicētajiem materiāliem, kuros protestēja pret tolaik iecerēto Daugavas HES būvi. "Lietu" 13. decembrī izskatīja LKP Kirova rajona komiteja un 17. decembrī – Universitātes partijas sapulcē. Šādā saspringtā gaisotnē LVU partijas komiteja 1986. gada 24. decembrī nolēma redakcijas darbu atzīt par neatbilstošu PSKP XXVII kongresā izvirzītajām pārkārtošanās prasībām, bet "par laikraksta "Padomju Students" partijas vadības un kontroles nenodrošināšanu" partijas komitejas sekretāram O. Potreki izteica aizrādījumu, redkolēģijas locekļiem R. Treijam, L. Sproģei un partijas komitejas sekretāra vietniecei M. Klindžānei – rājienu, P. Stučkas LVU prorektoram J. Niedrītim un arodkomitejas priekšsēdētājai S. Skotelei "aizrādīja", laikraksta redaktori I. Helmani stingri brīdināja, norādot, ka turpmāku kļūdu gadījumā tiks izskatīts jautājums par viņas atbilstību ieņemamajam amatam.[132] Partijas sodi liecināja, ka komiteja joprojām atrodas augstāko partijas instanču atkarībā un rīkojās atbilstoši partijas kanonam. Tik grūti iesākās pārbūve LVU partijas komitejā.

Bija manāms apjukums partijas biedru politiskajā orientācijā. Daudzi uztvēra jaunās vēsmas PSKP CK politbiroja politikā kā kārtējo politisko un ekonomisko kampaņu un nenovērtēja šīs politikas objektīvo demokrātisko potenciālu, un, kā parasts, atbalstīja jaunās prasības tradicionālā formālisma garā. Partijas sapulcē 1986. gada 17. decembrī, piemēram, kāds Juridiskās fakultātes profesors pat ierosināja kārtības labad LVU ieviest Vācijas Demokrātiskās Republikas galēji nedemokrātisko pieredzi un uzņemt fakultātē jauniešus tikai ar prokuratūras

131 LVA PA, 788. f., 1. apr., 97. l., 161.–163. lp.
132 Turpat, 99. l., 2.–5. lp.

norīkojumu vai ieteikumu, bet kāds sabiedrisko zinātņu pasniedzējs, neapšaubot pasniedzamo "zinātņu" saturu, ieteica izveidot "studentu izpētes dienestu", kas noskaidrotu, kāpēc viņi tik slikti apgūst sabiedriskās zinātnes.[133] Daudz tika spriests par augstskolas pārkārtošanu, taču tikai tradicionālo partijas un valdības norādījumu robežās, saglabājot "mācību, zinātnes un ražošanas darba integrāciju". Respektīvi, augstskola vēl nespēja atteikties no tautsaimniecības speciālista gatavošanas prakses, ignorējot studenta kā personības intereses. Neatslāba ideoloģiskais spiediens pret t.s. "sabiedrisko zinātņu katedrām". Pareizrunas norādījumi, kas pienāca no Kirova rajona komitejas pēc Universitātes partijas organizācijas un tās komitejas darba izskatīšanas 1986. gada 13. decembrī, liecināja, ka arī tur nav striktas orientācijas uz augstskolas kardinālu demokratizēšanu, trūkst īstas izpratnes par robežām, ciktāl augstākas partijas instances atbalsta Universitātes darba pārkārtošanu un demokratizāciju. Tika izteikta kritika par laikraksta "Padomju Students" uzraudzības atslābumu partijas komitejā, vienlaikus norādot, ka komiteja nodarbojas ar lietām, ko var atrisināt pirmorganizācijas pašas.[134] Partijas komiteja, ņemot vērā Kirova rajona partijas komitejas norādes, nolēma pārstrādāt 1987. gada darba plānu, "koncentrējot uzmanību uz galvenajiem Universitātes politiskās vadības jautājumiem". Ideoloģiskā audzināšana saglabāja veco saturu. Ar Lietišķās socioloģijas katedras palīdzību 1987. gadā tika aptaujāti 26 partijas pirmorganizāciju sekretāri. Šī "ekspertu aptauja" parādīja visai dīvainu un grūti izskaidrojamu sekretāru apmierinātību ar partijas komitejas ideoloģisko, t.i., komunistiskās audzināšanas darbu: 57.7% aptaujāto izteica "pilnīgu apmierinātību", bet tikai 11.5% "neapmierinātību".[135] Diemžēl, trūkstot dziļākai šīs attieksmes jēgas atklāsmei, to nevar komentēt. Pie tam bija viegli konstatējams stāvoklis, ka ideoloģiskā audzināšana, ko vadīja partijas komiteja, neveidoja studentu komunistisko pārliecību un runāja pretim šī darba novērtējumam partijas komitejas sekretāra O. Potreki 1987. gada pārskata referātā. Šajā laikā tika veikta vēl viena partijas biedru aptauja par partijas komitejas darbu. Vairākās anketās, pavisam to tika saņemts 400, bija izteikta asa komitejas darba stila kritika. Tas liecināja, ka organizācijas "ierindas biedri" nebija apmierināti ar komitejas darbu, ko formulēja, piemēram, šādi: "Nekādas pārbūves nav." – "Darba stils un metodes – administrēšana." – "Partijas komitejai trūkst demokrātiska darba stila iemaņu." – "Nezinu, kas ir pārbūve mūsu Universitātē." – "Vadība stāv tālu no ierindas biedriem." Vairākās anketās bija kritizēts komitejas sekretāra O. Potreki nedemokrātiskais darba stils. Uz to viņš pats dibināti atbildēja, ka šāda iespaida galvenais cēlonis ir nepietiekami aktīva pirmorganizāciju darbība un sekretāram nākas iejaukties darbos, kas faktiski neietilpst viņa kompetencē.[136] Paustais partijas biedru noskaņojums tomēr liecina, ka organizācijā bija nodibinājusies un aktivizējās tieksme pēc demokrātiskām pārmaiņām.

Pārbūves politika LVU partijas organizācijā iesākumā tika veidota saskaņā ar partijas augstāko instanču tēzi par partijas lomas palielināšanu visos sabiedriskajos

133 LVA PA, 788. f., 1. apr., 100. l., 61. lp.
134 Turpat, 63.–64. lp.
135 Turpat, 101. l., 4. lp.
136 Turpat, 18. lp.

procesos, arī ideoloģiskajā audzināšanā. Tika aktivizēts audzināšanas organizatoriskais darbs: atjaunots kontrpropagandas komisijas sastāvs, izstrādāts tās darba plāns 1987./88. mācību gadam, atjaunota un pilnveidota jauno komunistu skolas lekciju un semināru programma, pastiprināta laikraksta "Padomju Students" uzraudzība un idejiskā vadība, uzsākta jaunas studentu politiskās izglītības sistēmas izveide u.tml. Tomēr 1987. gada vasaras un turpmākie notikumi parādīja, ka partijas organizācija nespēja izturēt ideoloģisko konkurenci. Stihiskas demokrātiskās kustības apstākļos, kad strauji mainījās politiskās aktualitātes, plānveida kontrpropagandas pasākumi visam turpmākajam gadam bija pilnīgi neefektīvi un ieguva reaģējošu, nevis vadošu raksturu. Kad 1987. gada rudenī partijas komiteja intensīvi gatavojās Lielās Oktobra sociālistiskās revolūcijas 70. gadadienai, sabiedrībā jau valdīja pavisam citas politiskās aktualitātes, no kurām organizācija bija izslēgta. Partijiski birokrātiskā domāšana netika pārvarēta nevienā organizatoriskā jautājumā, ko apsprieda partijas komitejā vai tās sekretariātā 1987. gada oktobrī: "par partijas pirmorganizāciju darbu studentu komunistiskajā audzināšana kopmītnēs", "par Universitātes komjaunatnes komitejas darbu studentu komunistiskajā audzināšanā", "par militāri patriotiskās audzināšanas konkursa skates rezultātiem", "par sabiedrisko zinātņu katedru pirmorganizāciju darbu, nodrošinot pasaules uzskatu veidojošo un kontrpropagandistisko ievirzi pasniedzamajās disciplīnās". Jautājumā par Latvijas valstiskumu partijas komitejas organizētajās lekcijās par "pareizajiem" tika atzīti padomju režīmi Latvijā 1917., 1919. un 1940. gadā.

Kontrpropagandas darba vadībai izvirzīja jaunus aktīvistus: Vēsturiskā un dialektiskā materiālisma katedras vadītāju V. Ņikiforovu, par Zinātniskā komunisma katedras vadītāju partijas komiteja izvirzīja E. Semani. Ar organizācijas uzlabošanu un spiedienu pret izpildinstitūcijām partijas komiteja mēģināt kompensēt savu ideoloģisko bezspēcību. 1987. gadā aktivizēja atsevišķu komunistu "personiskā ieguldījuma" analīzi vienā vai otrā darba jomā. Komiteja nebija gatava patstāvīgai rīcībai. Arī gatavojoties 1987. gada 18. novembra akcijai tā gaidīja vadošos norādījumus: "Mūsu pasniedzēju un studentu attieksmei pret iespējamām provokatoriskām akcijām 18. novembrī ir jābūt viennozīmīgi, nepārprotami skaidrai, kā to noteica LKP CK sekretārs b. A. Gorbunovs savā runā. Šajās dienās sanāk LPSR Augstākās Padomes sesija. Kad uzzināsim Augstākās Padomes sesijas Paziņojumu šai jautājumā, studentu grupās, darbinieku kolektīvos rīkosim mītiņus, lai izteiktu savu attieksmi".[137]

Tautas frontes nodibināšana radīja jaunas strāvas arī partijas organizācijā un veicināja oficiālās ideoloģijas sabrukumu. Vispirms – daļa komunistu sāka kritizēt LKP CK konservatīvo nacionālo politiku un pieprasīja nosodīt 1959. gada plēnumu, kas sagrāva "nacionālkomunismu", izvirzīja prasību par Universitātes autonomiju un atgriešanos pie Universitātes Satversmes. Pēc pārskata noklausīšanās par LVU partijas komitejas darbu no 1985. gada 23. oktobra līdz 1988. gada 29. oktobrim partijas organizācija, lai saglabātu ietekmi, nesaudzīgi kritizēja partijas komiteju par izvairīšanos no principiāliem politiskiem jautājumiem. Par politiski kļūdainu

137 LVA PA, 788. f., 1. apr., 102. l., 78. lp.

tika atzīta komitejas nostāja Daugavas HES būves jautājumā. Cerot uz konstruktīvu dialogu ar Tautas fronti, organizācijas nacionālais spārns noraidīja visus LKP CK piedāvātos politiskos "modeļus". Taču partijas organizācija vēl neapzinājās savu politisko izolāciju un cerēja, ka, pārkārtojot darbu, līdz pat "jaunu partiju dibināšanai", komunistiem izdosies saglabāt noteicošo vietu Universitātē. Turpretim komiteja vēl stingri stāvēja savā vēsturiskajā pagātnē, 13. oktobrī rīkoja svinības par godu Rīgas "atbrīvošanas" gadadienai un izteica neizpratni par to, ka šajās svinībās nepiedalās neviens sabiedrisko zinātņu katedru pasniedzējs. Izšķiršanās starp disciplīnu un sirdsapziņu svērās par labu otrajai. Komitejas sekretāra O. Potreki aicinājums 1988. gada 29. oktobrī "šodien, kad emocijas palaikam gāžas pāri malām, katram komunistam, katram mūsu augstskolas darbiniekam, mūsuprāt (viņš runāja partijas komitejas vārdā – *Ā. P.*), jāvadās pēc cīņā pārbaudītās marksisma-ļeņinisma pamatlicēju teorijas"[138] vairs neguva organizācijas atbalstu, un viņu nomainīja ar citu. Partijas komiteja, kuru ievēlēja 1988. gada 29. oktobrī, lai konsolidētu visu pārbūves atbalstītāju spēkus, aicināja partijas organizāciju cieši sadarboties ar Tautas fronti, "iesaistīties Tautas frontes darbā, lai realizētu programmu, kas atbilst arī partijas mērķiem un uzdevumiem". Organizācija bija kļuvusi "nacionālkomunistiska" un apzinājās savu mērķu atšķirību no internacionālā komunisma, ko Latvijā pārstāvēja Internacionālā fronte. Par tās redzamiem ideologiem kļuva Universitātes mācībspēki – komunisti T. Ždanoka un S. Dīmanis.

Paužot atklātu necieņu latviešu nacionālajiem centieniem, interfrontes darbība saasināja nacionālās attiecības, un attiecību risinājums strauji pārvietojās uz politisko attiecību sfēru. Vairoties no konfrontācijas eskalācijas, Universitātes komunisti kļuva par nacionālās atbrīvošanās kustības mērenās ideoloģijas ruporu Latvijā un taktiski korekti slāpēja tos politiskos asumus, ko attiecībās ar Maskavu radīja LNNK un citu politisko strāvu radikālisms. Šādā situācijā tie neizbēgami nonāca politiskā un ideoloģiskā duālismā, kuru, kā liecina 1989. gada 20. aprīļa sēdes protokols, tie skaidri apzinājās. Šajā laikā organizācijas ideologs E. Semanis nāca pie vairākiem dabiskiem secinājumiem. Pirmkārt, jautājumā par teorētisko un morālo attieksmi pret partijas ideoloģiju: "Ja mēs uzstājamies destruktīvi noliedzoši pret marksisma-ļeņinisma teoriju (sabiedrisko zinātņu pasniegšanas kodolu), tad rodas lielas problēmas ar mums kā tādas politiskas organizācijas kā Komunistiskās partijas biedriem. Jo marksisms-ļeņinisms ir Komunistiskās partijas pamatā. Vēlreiz atkārtoju: ja mēs destruktīvi noliedzam, pie tam apzināti, tad ir jāpiedomā, vai mēs nenonākam divkosīga komunista lomā, vai arī tad šie jautājumi katram tad ir nopietni jāpārdomā. Mēs zinām, ka partijai tās attīstībā ir grūtības, notiek sarežģīts atjaunināšanās process, kad atklāti ir jāpasaka par kļūdām un jāmeklē un jāpamato konstruktīvi risinājumi, un šinī situācijā es negribētu, ka mūsu vidū savairotos tā saucamie kautrīgie komunisti. Taisni tagad tad arī jāparāda konstruktīvi domājoša, meklējoša komunista inteliģenta nostāja." Vai šie vārdi nāca no sirds, zina tikai E. Semanis pats. Šaubas vieš tā brīža politiskā situācija, kad PSKP stratēģija – komunisma "pārbūve" notika ar "komunisma atjaunotnes un demokratizācijas"

138 LVA PA, 788. f., 1. apr., 103. l. 25. lp.

lozungiem; tiem bija piemērojama arī reālpolitiska stratēģija, kuras mērķi bija tālāki. Otrkārt, jautājumā par ideoloģisko audzināšanu, t.i., sabiedrisko zinātņu pasniegšanas metodoloģiju un zemo prestižu, E. Semanis pirmo reizi partijas sapulcē atklāti pateica to, par ko klusēja šo zinātņu pasniedzēji daudzus gadu desmitus: "Pamatā, kā zināms, sabiedriskā disciplīna kā zinātņu attīstība tika nopietni traucēta un traumēta, jo mums zināmajā mūsu valsts attīstības posmā nekompetentā iejaukšanās un birokrātiskās vadības metodes pamatīgi nobremzēja šo zinātņu un to pasniegšanas attīstību. Tās tika pakļautas politiskai konjunktūrai, t.i., politisko dokumentu secinājumi tika identificēti ar zinātniskām izstrādēm. Izzinoši kritiskā funkcija tika nomainīta ar apoloģētiski propagandistisko. Tā rezultātā sabiedriskajās zinātnēs sāka spēcīgi dominēt dogmatisms un sholastika, daudzos gadījumos primitīvisms, izolacionisms. Tā rezultātā studentu vidū pamazām izveidojās nihilistiska attieksme." Ja vēl sekotu piebilde, ka dogmatiskā teorija bija okupantu uzspiesta un kalpoja partokrātijas varas pamatojumam, bet nesekotu izteiktās cerības par ideoloģijas "atveseļošanu" un partijas "kļūdām", E. Semanis jau tobrīd pavisam tuvu būtu piekļuvis vēsturiskajai patiesībai. Taču, – vai tas bija viņa uzdevums un vai to tobrīd jau varēja atļauties inteliģents komunists, jūtot atbildību par politiskā radikālisma iespējamajām sekām? Tobrīd LVU komunistu nacionālpolitiskās prasībās vēl negāja tālāk par "republikas suverenitāti federālisma ietvaros".[139] Tomēr Universitātes partijas komiteja strikti pauda savu patstāvīgo politisko nostāju LKP centrālkomitejai, pamatojot to teorētiski un vadoties no politiskās situācijas aktualitātēm. Jau 1989. gada jūnijā tā formulēja savu demokrātiskā plurālisma koncepciju un nostājās pret plurālisma ierobežošanu "sociālisma" ietvaros, kā arī asi kritizēja Rīgas pilsētas partijas komitejas konservatīvo nostāju šajā jautājumā.[140] Partijas organizācija vēl naivi cerēja, ka izdosies saglabāt partijas vienotību, izstrādājot jaunu demokrātiskā centrālisma koncepciju, ar kuras palīdzību savienot divas viņu utopiskajā paradigmā objektīvi nesavienojamas lietas: partijas disciplīnu un domu brīvību.

Nākamais solis organizācijas ideoloģijas attīstībā tika sperts pēc pusgada, apspriežot LKP CK Aicinājumu Latvijas komunistiem un Universitātes organizācijas rīcības programmu 1990. gadam. Izvirzot apspriešanai jautājumu par LKP un nacionālu valsti, bija skaidrs, kādu atbildi no organizācijas gaidīja vēsturnieks M. Virsis. Vienlaikus viņš ierosināja veidot rīcības programmu, ņemot vērā LKP vēsturisko noraidošo attieksmi pret Latvijas neatkarīgu valstiskumu un LKP lomu staļiniskajās deportācijās Latvijā pēc "padomju varas atjaunošanas". Viņam arī pieder iniciatīva jautājuma apspriešanā: partijas vadošās lomas likvidēšana un jēdziena "proletariāta diktatūra" korekta noskaidrošana. Taču organizācijas vairākums nebija gatavs tik krasam ideoloģiskam un politiskam pavērsienam, un viņa ierosinājumi netika pieņemti. Biedru vairākums atbalstīja ideju par "demokrātisku sociālismu", bet cits demokrātiskas valsts piekritējs – J. Goris to nodēvēja par "kārtējo fetišu, kas saglabājies no iepriekšējiem laikiem". Biedru vairākums palika labilās demo-

139 LVA PA, 788. f., 1. apr., 105. l., 4.–10. lp.
140 Turpat, 96.–99. lp.

krātiska sociālisma pozīcijās. Tas atspoguļojās arī pieņemtajā rīcības programmā, kurā jautājumi "kādi ir mūsu ideāli un kādu sabiedrības modeli mēs izvēlēsimies, un kā to realizēsim" vēl palika bez atbildes. Latvijas valstiskuma atjaunošanu Universitātes komunistu vairākums cerēja panākt ar izmaiņām PSRS Konstitūcijā. Rīcības programma paredzēja kopā ar sabiedrisko zinātņu katedrām organizēt Latvijas Komunistiskās partijas jaunas koncepcijas izstrādi un līdz partijas XXV (1990) kongresam sagatavot LKP projekta variantu, kā arī ierosināt izslēgt no LPSR Konstitūcijas 6. pantu – par partijas vadošo lomu.

Docents Romāns Apsītis, Juridiskās fakultātes mācībspēks. Latvijas Republikas Satversmes tiesas tiesnesis (no 1998. g.)

Ideoloģisko nostādņu maiņas partijas organizācijā atspoguļojās arī studentu mācību programmās un saturā, kā arī aktīvā darbībā ārpus Universitātes. Mācību apritē ienāca tēze par sociālistisku tiesisku valsti. Darbs ārpus Universitātes tika veikts roku rokā ar Tautas fronti un LNNK, kas izmantoja Universitātes mācībspēku komunistu intelektuālo potenciālu. Komunisti aktīvi iesaistījās jaunu likumprojektu izstrādē (R. Apsītis, I. Bišers, J. Bojārs, A. Endziņš, U. Krastiņš, E. Meļķisis, A. Plotnieks, A. Stacēvičs u.c.). Latvijas Tautas frontes Universitātes nodaļu vadīja jaunais komunists A. Panteļējevs. Komunisti piedalījās PSRS Augstākās Padomes un Latvijas PSR Augstākas Padomes vēlēšanās, kļūstot par šo forumu deputātiem un veicinot Latvijas valstiskuma atjaunošanu demokrātiskā un tiesiskā ceļā. Viņi prasmīgi darbojās Tautas frontē, partijas komitejas sekretāra vietnieks P. Laķis kļuva par Tautas frontes Domes valdes priekšēdētāju utt. Uzstājoties dažādās konferencēs un publiskās diskusijās, komunisti ar savu intelektuālo potenciālu daudzējādi veidoja Latvijas tā laika ideoloģisko gaisotni un objektīvi virzīja politisko attīstību pretī Latvijas neatkarībai, neitralizējot naidīgo spēku pretdarbību un slāpējot radikālo steigu, kas palaikam piemita mazāk intelektuālām sabiedriskām nacionālajām organizācijām. LVU komunistu – vēsturnieku I. Feldmaņa, A. Strangas un M. Virša publikācijas par Latvijas okupāciju 1940. gadā bija nopietns nacionālās neatkarības idejas katalizators sabiedriskajā domā 80. un 90. gadu mijā.

Taču tā bija tikai viena, gaišākā partijas organizācijas agonijas lapaspuse. Līdztekus tam komunisti iesaistījās ekonomiskajās un saimnieciskajās norisēs, ne vienmēr saglabājot "inteliģenta komunista" stāju. Par to liecināja dažu partijas komitejas locekļu iesaistīšanās komercbanku un citu saimniecisku struktūru dibināšanā.

LATVIJAS TAUTAS FRONTE

Biedra karte Nr. . . . . .

Vārds . . . . . .

foto Uzvārds . . . . . .

Nodaļa . . . . . .

Priekšsēdētājs . . . . . .

Personīgais paraksts Iestāšanās datums

Latvijas Tautas frontes biedra karte

Vienlaikus jāatzīmē, ka bijušais komitejas loceklis A. Rigerts un bijušais dekāns un komunists U. Zālītis kļuva par avantūristiskā ekonomiskā veidojuma a/s "Banka Baltija" vadošiem darbiniekiem. Šādu diferencēšanos veicināja ne tikai pašu komunistu personiskās īpašības, bet arī ar LPSR VDK saistīto Universitātes komunistu izslēgšana no politiskās aprites un viņu intelektuālā potenciāla ievirzīšanās savtīgu ekonomisku nodomu gultnē; tas savukārt daudzējādā ziņā veicināja sabiedrībā valdošā morālā klimata degradēšanos "privatizācijas" laikmetā.

Universitātes partijas organizācija, tāpat kā visa Latvijas Komunistiskā partija, sašķēlās. Partijas komiteja vairākkārt nosodīja interfrontes politisko un ekonomisko darbību, vērsās pret organizācijas biedres T. Ždanokas darbību interfrontes vadībā, organizējot "darbaļaužu protesta streikus", kuru faktiskais mērķis bija politisks spiediens pret latviešu nacionālo tiesību atjaunošanu. Šīs būtiskās pretrunas savu kritisko masu pārsniedza LKP XXV kongresa (1990) sagatavošanas laikā, kas noslēdzās ar jaunas komunistiskas struktūras izveidi Latvijā – Nacionālās LKP noformēšanos un LVU partijas komitejas vēsturisko 1990. gada 25. aprīļa lēmumu par savas darbības izbeigšanu.

Šīs organizācijas ideoloģiskais mantojums tās aiziešanas brīdī bija iesākta humanitārās izglītības humanizācija uz vispārcilvēciskas morāles bāzes. Sabiedrisko zinātņu cikla pasniegšanas pārkārtošanu partijas komiteja sāka ar 1988. gada 28. novembra partijas komitejas lēmumu, taču tas neiekustināja šī darba pārkārtošanu izpildītājlīmenī, jo oficiāli saglabāja nenoteiktu orientāciju "uz marksisma teorijas pilnīgāku apgūšanu", bet pasniedzēji tradicionāli gaidīja paraugprogrammas "no augšas". Pretrunīgi tika novērtēta valsts eksāmena ieviešana marksismā-ļeņinismā. No 15 aptaujātajiem Filozofijas un loģikas katedras pasniedzējiem 11 atzina, ka šāds eksāmens nav vajadzīgs, bet no visiem aptaujātajiem sabiedrisko zinātņu katedru pasniedzējiem 40% neatzina šī eksāmena lietderību. Lai paātrinātu pārkārtošanu, partijas komiteja uzdeva katedrām līdz 1989. gada oktobrim sagatavot priekšlikumus par Universitātē apgūstamo sabiedrisko priekšmetu sastāvu un saturu un veikt virkni pasākumu priekšlikumu apspriešanai un ieviešanai.[141] Tika izveidota Sabiedrisko zinātņu katedru padome, kurai vajadzēja pārvērtēt sabiedrisko zinātņu saturu un pasniegšanas un izpētes organizāciju.

Latvijas Tautas frontes Latvijas Valsts universitātes nodaļas zīmogs

141 LVA PA, 788. f., 1. apr., 105. l., 90.–94. lp.

Attīstījās tikumiskās un estētiskās audzināšanas darbs, kas pakāpeniski nomainīja totalitāro idejiski politisko audzināšanu. Sāka mainīties sabiedrisko zinātņu jēdzieniskais saturs. Visās fakultātēs, izņemot Juridisko, bija ieviesti ētikas un estētikas kursi, bija radīti apstākļi ētikas un estētikas autorkursu nolasīšanai, sabiedrisko zinātņu katedru pasniedzēji lasīja kursus par ētikas, estētikas un filozofijas problēmām. Taču darbs bija tikai sākumā.

2. Partija un komjaunatne

"Vissavienības Ļeņina Komunistiskā Jaunatnes savienība ir pašdarbīga sabiedriski politiska jaunatnes organizācija. Komjaunatne palīdz partijai audzināt jaunatni komunisma garā, iesaistīt to praktiskā jaunās sabiedrības celtniecībā, valsts un sabiedrības lietu pārvaldīšanā, veidot vispusīgi attīstītu, darba un Padomju Dzimtenes aizsardzībai gatavu cilvēku paaudzi," teikts PSKP Statūtos, kas pieņemti PSKP XXVII (1986) kongresā.

Tam, kurš vēlējās kļūt par komjaunieti, t.i., par VĻKJS biedru, Padomju Latvijā nebija gandrīz nekādu problēmu. Problēmas bija tiem, kas nevēlējās. Taču arī tās atrisināja partija, ieviešot uzņemšanas rituālu: jaunieti, sasniedzot zināmu vecumu un turpinot mācības vidējās un augstākajās padomju mācības iestādēs, komjaunatnē iesūca kā atvarā. Bija jābūt labam peldētājam, lai tiktu šim atvaram pāri. Protams, dažu labu straume pati aiznesa tam garām. Tā Komunistiskā jaunatnes savienība kļuva masveidīga. Kā zināms, jo vairāk ļaužu vienkopus, jo vieglāk tos vadīt un iespaidot. Tie pakļaujas vadītāja vēlmēm un norādījumiem ne tikai pēc rīkojuma, bet bīda cits citu norādītajā virzienā arī pašsuģestijas ceļā. Šo dabisko likumsakarību savas aizmugures un nākotnes nodrošinājumam "ceļā uz gaišo rītdienu" izmantoja PSKP. Ideoloģiskas manipulācijas ar studentu paaudzi Universitātes partijas organizācija dēvēja par audzināšanu.

Lai to atspoguļotu, jāpievēršas piecām pakāpēm, kuras bija jāpārvar jaunietim, lai kļūtu par "mātes – partijas" ideju un amatu pilntiesīgu mantinieku.

Pirmkārt, vajadzēja kļūt par komjaunieti un kārtīgi maksāt biedra naudu.

Otrkārt, vecāko biedru vadībā godam un paklausīgi pildīt komjaunieša pienākumu, pārlieku neatraujoties no vidējiem rādītājiem, iegūt draugus starp sev līdzīgiem, bet vēl labāk – starp vecākajiem biedriem.

Treškārt, izrādīt iniciatīvu, pašam kļūt par vecāko biedru, t.i., komjaunatnes aktīvistu un veikt "audzināšanas" darba zemākā ranga izpildfunkcijas. Protams, ar centību, bet pārlieku neaizraujoties.

Ceturtkārt, kļūt par jauno komunistu. Viss pārējais bija atkarīgs, kā saka, "no pirkstu veiklības un ačgārnas mēles, kas nekad nesaka "nē", kad veselais saprāts čukst to priekšā".

Piektkārt, iemācīties liekuļot.

Protams, tikai reto daba bija apveltījusi ar dāvanām, kas nepieciešamas šā ceļa veikšanai: bezprincipialitāti, arī attiecībā pret komunismu, gribēšanu un spējām sasniegt grūtās distances mērķi. Bet, kurš noturējās šajā dabiskās atlases sietā un

LVU komjaunatnes organizācijas XI konferences delegāti. 1956. g.

sasniedza mērķi, kļuva "laimīgs". Lielākā daļa studentu samierinājās ar savu komjaunietību kā nekaitīgu ļaunumu, kas saistās ar niecīgo biedra naudu.

Partija uzraudzīja komjaunatni nepārtraukti – auditorijā, mājās, uz ielas un pat baznīcā, no kurienes komjauniešus dzina ārā kā no "sātana mitekļa". Bet vienmēr bija par maz. Nav jēgas skaitīt, cik reižu augstāko LKP instanču un pašas Universitātes biroja lēmumos tika konstatēts komjaunatnes uzraudzības deficīts. Varēja izdarīt visu, kas it kā bija organizācijas spēkos, bet, vienalga, uzraudzības bija par maz. Tā vismaz rakstīts protokolos. Faktiski šī uzraudzība bija formāla. Vētra sacēlās tikai tad, kad jaunieši atkal bija kaut ko sastrādājuši. Iemeslus neviens ilgi nevarēja izprast: mācības bez maksas, pat stipendijas maksā, bet respekta pret partijas idejām kā nav, tā nav. Beidzot apķērās – viņi taču domā! Un nolaida rokas, – ko tu tādam padarīsi! – un aizstaigāja pa veco taku: pastiprināt audzināšanu, pastiprināt audzināšanu!

Atbilde uz jautājumu, kāpēc Latvijas jaunatne, pat komjaunatnē apvienota, nekļuva par "lielās dzimtenes" patriotiem, kā to vēlējās tās audzinātāji, ir gauži vienkārša, un maz ticams, ka arī paši audzinātāji to nebūtu sapratuši. Vienkārši – tā nenotiek. Ne sabiedrībā, ne dabā.

Ar komjaunatnes organizāciju LVU partijas organizācija piedāvāja studentiem publiskas darbības formu saskaņā ar LVU valdošo ideoloģisko garu. Taču tās darbību stingri reglamentēja un uzraudzīja gan partijas, gan komjaunatnes vadošās instances. Tāpēc komjaunatnē aktīvi darbojās tikai neliela studentu daļa ar attīstītu tieksmi pēc publicitātes un sabiedriskās dzīves, kuri darbības idejisko saturu pieņēma bez aizspriedumiem. Vienlaikus komjaunatne bija studentu saimi pašregulējoša instance,

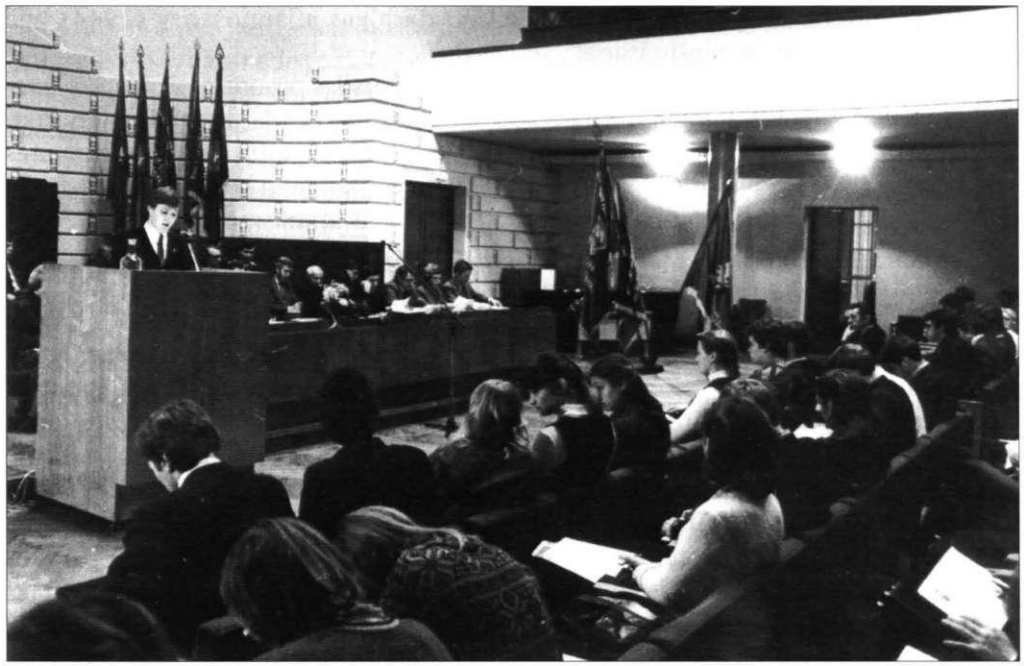

LVU komjaunatnes organizācijas atskaites un pārvēlēšanu konference. 1981. g.

kas veicināja oficiālo mācību un audzināšanas darbu, bet vērsa sankcijas pret tiem studentiem, kas tā vai citādi tiecās īstenot tādus uzvedības noteikumus, kas runāja pretim Universitātes disciplinārajam kodeksam. Tās darbība bija atklāta, un darbības noteikumi visiem zināmi. Sankcijas par atkāpšanos no tiem bija tiesiskas, bet amorālas tajos gadījumos, ja tās tika piemērotas par nodarījumiem, kas bija vērsti uz vispārcilvēcisku morālo vērtību un nacionālās kultūras vērtību aizstāvēšanu, demokrātisku un humānu jaunatnes pašizteiksmi.

Savā ziņā komjaunatne veica tās pašas organizējošās un audzināšanas funkcijas studentu vidē, ko partijas organizācija starp mācībspēkiem Taču arī šajā vidē sabiedrību konsolidējošās saites bija tikpat pretrunīgas kā partijas organizācijā, varbūt tikai tiešāka bija to izpausme. Konformisma te bija mazāk, atklātības vairāk, atbildības mazāk, rīcība brīvāka, savstarpējā solidaritāte lielāka. Atšķirībā no katedras kā mācību un zinātniskā darba pamatvienības, kuras locekļi dalījās komunistos un bezpartijiskajos, studentu grupā šādas diferenciācijas nebija: pārliecinošs vairums studentu bija komjaunieši, daži ārpus organizācijas palikušie netika uzskatīti par svešiem, tāpēc problēmas, kuras risināja komjaunatnes grupa, bija arī studentu grupas problēmas. Tas saliedēja studentus gadījumos, kad draudēja represijas un lēmums bija pieņemams "pa komjaunatnes līniju". Virkne avotu liecina par komjaunatnes vadības grūtībām panākt vadībai vēlamu studentu grupas komjauniešu lēmumu, nosodot savu biedru. Tādos gadījumos nācās saukt palīgā partijas komiteju, lai izskaidrotu studentiem, ka iecerētais lēmums ir vienīgais pareizais. Taču ne vienmēr partijnieki piekrita.

Partijas organizācijas pirmā rūpe pēc LVU darbības atjaunošanas (1944) bija komjaunatnes rindu paplašināšana.

Formālismu jauniešu uzņemšanā komjaunatnē partijas pirmorganizācija konstatēja jau 1945. gadā.[142] Līdzīgas raizes tika izteiktas arī 1948. gadā: "Daudzi fakti liecina par to, ka ievērojams skaits komjauniešu neveic avangarda lomu Universitātes mācību un sabiedriski politiskajā darbā." Vainu par trūkumiem komjaunatnes darbā partijas birojs saskatīja partijas organizācijas pasīvajā attieksmē pret to.

Pilnīgi neapmierinošs komitejas vērtējumā bija komjaunatnes organizācijas nacionālais sastāvs: no 1168 LVU komjauniešiem 1948. gadā latviešu bija 381 jeb 10,4% no 3658 latviešu studentiem, krievu – 493 jeb 57,75 % no 855 krievu studentiem, ebreju – 241 jeb 59,9% no 403 ebreju studentiem, citu nacionalitāšu pārstāvju – 53 studenti.[143] Konstatējusi šos statistiskos rādītājus, partijas komiteja izvirzīja uzdevumu palielināt komjaunatnes organizācijā galvenokārt studentu latviešu skaitu. Organizācija pēdējā gada laikā bija pieaugusi galvenokārt uz jauno studentu rēķina – par 265 cilvēkiem, bet no vecākajiem kursiem komjaunatnē bija iestājušies tikai 79 studenti, starp tiem 51 latvietis. Pēc gada, 1949. gada beigās, komjauniešu skaits bija pieaudzis līdz 1531 cilvēkam. Komjauniešu skaits fakultātēs bija nevienmērīgs: visvairāk komjauniešu bija Juridiskajā fakultātē – 234 studenti jeb 57%, bet vismazākais – Arhitektūras – 13,5 %, Bioloģijas – 14,6 % un Medicīnas fakultātē – 17,3%.[144]

Komjauniešu skaits LVU organizācijā 1953. gada oktobrī sasniedza 2169, t.i., 75 % no studentu skaita.[145] Tikai sešus cilvēkus uzņēma komjaunatnē 1956. gadā.[146]

Pēc stagnācijas 1959. gadā Universitātes komjaunatnes organizāciju papildināja tikai seši uzņemtie komjaunieši, sešdesmito gadu sākumā komjauniešu skaits tomēr bija strauji pieaudzis. Papildinājums nāca galvenokārt no vidusskolām.

Šajā laikā piederība komjaunatnei tika prasīta pastiprināti, pilsētas partijas komiteja lika saprast Universitātes vadībai, ka beidzēji bez komjaunatnes biedra kartes ir brāķis Universitātes darbā. Šāda "brāķa" starp 1963. gada beidzējiem bija vēl daudz: Bioloģijas fakultātē – 13%, Ekonomikas un juridiskajā – 31%, Fizikas un matemātikas – 25%, Ģeogrāfijas – 42%, Vēstures un filoloģijas – 21%.[147] LVU Kadru daļas sastādītais to Universitātes jauno pasniedzēju un laborantu sarakstu, kas bija sasnieguši komjaunatnes vecumu, bet nebija iestājušies komjaunatnē, liecina par administratīviem pasākumiem stāvokļa uzlabošanai.

Partijas pilsētas komiteja 1963. gada sākumā pārbaudīja augstskolu partijas organizāciju darbu un 18. februārī pieņēma attiecīgu lēmumu. Universitātes komunistus kritizēja par vājajām saitēm ar komjaunatnes organizāciju, par to, ka no 1825 komjauniešiem, starp tiem 1683 studentiem, tikai daļa bija iesaistīta aktīvā komjaunatnes darbā. Aktīvāk šis darbs norisa 2. un 3. kursā, pēc tam seko atslābums,

142 LVA PA, 788. f., 1. apr., 1. l., 42. lp.
143 Turpat, 6. l., 91. lp.
144 Turpat, 8. l., 133. lp.
145 Turpat, 22. l., 72. lp.
146 Turpat, 29. l., 122. lp.
147 Turpat, 47. l., 74. lp.

un 5. kursā darbs jau apsīcis pavisam.[148] Acīmredzot apsīkuma iemesli bija gan psiholoģiski, – jo organizētie pasākumi vairāk bija piemēroti pēc pirmā kursa nostiprināto sakaru uzturēšanai, gan gnozeoloģiski: nobriedušiem studentiem bija izveidojušās patstāvīgas intereses, ko komjaunatnes formālie pasākumi vairs nespēja apmierināt.

Komjaunatnes darba analīze bija pastāvīgs dienas kārtības punkts partijas komitejas sēdēs. Īpaša uzmanība komjaunatnei tika pievērsta, saasinoties starptautiskajam stāvoklim. Piemēram, attiecīgs lēmums par komjaunatnes darbu tika pieņemts 1968. gada 14. februārī: "Par Universitātes partijas organizācijas uzdevumiem komjaunatnes vadīšanā".[149]

Partijas vadošās vietas palielināšanai LVU komjaunatnes komitejas sekretāra kandidatūra tika apstiprināta partijas birojā, bet no 60. gadiem komjaunatnes komitejas sekretārs bija partijas biedrs un partijas komitejas loceklis.

No ciešajām sadarbības saitēm partijas komitejas formālā mēlnesība un frāžainā izteiksme pielipa arī komjaunatnes komitejai. Tās ziņojums partijas komitejai sakarā ar PSKP XXV (1976) kongresa norisi bija sava veida standartfrāžu paraugs, piemēram: "Ļeņiniskā komjaunatne sagaidīja partijas XXV kongresu ar trieciendarbu", "mūsu spēks ir partijas vadībā" u.tml.

Komjaunatnes skaitlisko izaugsmi 1977. gada februārī raksturoja milzīgs komjauniešu skaits – 5051. Taču tās darbības efektivitāte tika vērtēta pēc formāliem rādītājiem un aprioriem pieņēmumiem: "Komjaunieši sākuši sekmīgāk pildīt savu galveno uzdevumu – aktīvi un vispusīgi palīdzēt profesoru un pasniedzēju kolektīvam speciālistu sagatavošanā un komunistiskā audzināšanā. 1975./76. gadā veiktā komjaunatnes dokumentu apmaiņa veicināja tālāku komjaunatnes organizācijas organizatoriski politisku nostiprināšanu, cēlusies aktīvistu un katra komjaunieša personiskā atbildība utt."[150] Aiz šiem skaļajiem vārdiem faktiski bija maskēta komjauniešu vienaldzība pret vecāko biedru – komunistu centieniem.

Uz pastāvošo formālismu komjaunatnes organizācijā un tās darba vērtējumā partijas biedriem ne reizi vien norādīja komjaunatnes organizācijas sekretārs, taču stāvokli labot nevarēja. Radās un attīstījās īpašā pārskatu mēlnesība, kas, tāpat kā arodbiedrībā liecināja par zināmu reālpolitisku kompromisu starp mērķa un iespēju apziņu.

Spītīgi nereaģējot uz sabiedrībā valdošajām stagnatīvajām tendencēm, komunisti turēja galvu smiltīs, bet aicināja pāraudzināt tos, kas atklāti neslēpa savu viedokli par sociālistiskās iekārtas trūkumiem. Politiskā brieduma trūkums 1977. gada 25. februāra partijas sapulcē tika pārmests, piemēram, problēmu laboratorijas inženierim Zariņam, kurš "ne reizi vien, atrodoties darbā un starp paziņām, paudis politiski kaitīgus uzskatus, ka pastāvošu trūkumu galvenais cēlonis ir sociālistiskā valsts iekārta". Rektors V. Millers nebija zaudējis prasmi izteikt savu viedokli partijas žargonā: "Katram šādam faktam jādod visizšķirošākais, pats principiālākais pretsitiens – mācību grupās, fakultātēs, visur tur, kur šis cilvēks mācās, kur viņš strādā.

148 LVA PA, 788. f., 1. apr., 47. l., 49. lp.
149 Turpat, 54. l., 19.–27. lp.
150 Turpat, 71. l., 24.–25. lp.

Mums pastāvīgi jāatceras, ka pret mūsu valsti, pret mūsu jaunatni tiek vērsti varenākie naidīgās propagandas līdzekļi, lai panāktu padomju cilvēku prātu pagrimumu, ka ideoloģiskais pretinieks izmanto jebkuru viltību, lai sētu dvēselēs šaubas un neticību. Gribu vēlreiz pasvītrot, ka, aizstāvot savu komunistisko ideoloģiju, mums jābūt nesamierināmiem, es pat teiktu – nežēlīgiem."[151] Kā redzams, tikai partijiska frāze bija pa rokai, tiklīdz radās bažas par nākotni.

Ar komjaunatnes vadību šajā laikā rektors bija ļoti apmierināts. Pēc kādas komjauniešu konferences LĻKJS pirmais sekretārs bija teicis ļoti atzinīgus vārdus par Universitātes komjauniešiem. Acīmredzot viņi bija labi apguvuši birokrātiskā vadības stila metodes. Vēlāk tik labas attiecības partijas komitejai ar komjaunatni vairs nebija, jo reiz 1982. gadā sekretārs pat saņēma partijas aizrādījumu par aktivitātes trūkumu.[152]

Komjaunatnes organizācijas pienākums bija arī studentu audzināšana kopmītnēs. Šo darbu aktivizēja 1978. gadā pēc Rīgas pilsētas partijas un komjaunatnes komitejas augstskolu padomes iniciatīvas. Taču šim darbam un centieniem sadarboties ar kopmītņu padomi bija kampaņas raksturs, komjauniešiem trūka intereses un vēlmes pārbaudīt savu studiju biedru intīmo dzīvi.

Arvien biežāk komjaunatnes paspārnē organizētajiem pasākumiem trūka pat elementāras saskarsmes ar partijas idejām. Ierindas komjaunieši un pat "aktīvisti" iekļāvās sabiedrības demokratizācijā 80. gadu otrajā pusē un partokrātiskā režīma sabrukumu uztvēra kā dabisku partijas politiskās attīstības norietu. Nekļuvusi par partijas idejisko mantinieci, LVU komjaunatnes organizācija izbeidza darbību 1990. gada jūlijā.

* *
*

LKP Kirova rajona LVU partijas organizācija bija viena no lielākajām un intelektuāli bagātākajām "virsbūves" institūciju pirmorganizācijām LPSR. Savas darbības laikā – no 1944. līdz 1990. gadam tā atradās pastāvīgā LKP CK un Rīgas pilsētas partijas vadošo institūciju uzraudzībā. Pakāpeniski ieņemot un nostiprinoties gandrīz visos LVU vadošajos administratīvajos posteņos un veicot Universitātes darbības ideoloģisko vadību un uzraudzību, tās biedri vadīja utopisko sociālo un politisko eksperimentu savas darbības telpā un laikā. Sazarota organizatoriska struktūra un lielais biedru skaits (gadu pirms darbības izbeigšanas organizācijas uzskaitē bija 826 biedri) ļāva tai pārraudzīt visas sabiedriskās dzīves nozares Universitātē. Tomēr dokumentos atspoguļotā partijas organizācijas darbība liecina, ka tā nespēja atbrīvoties no permanenta formālisma, ko radīja darbības mērķa utopiskais raksturs. Tā gan īsā laikā ar administratīvām metodēm spēja formāli izskaust no Universitātes mācību, zinātniskā un audzināšanas darba nacionālo garu un atbīdīt to neformālas attīstības sfērā, taču nespēja aizpildīt radīto ideoloģisko,

151 LVA PA, 788. f., 1. apr., 71. l., 48. lp.
152 Turpat, 86. l., 76. lp.

metodoloģisko un morālo vakuumu un uzspiest savu ideoloģiju. Tāpēc bija dabiski, ka paralēli partijas organizācijas ārējiem centieniem LVU norisa slēpti procesi, kas veicināja arī tādu humanitāro un morāles vērtību ieviešanos, kas nesaskanēja ar partijas kultivēto ideoloģisko dogmatismu.

Pēc sava nacionālā sastāva partijas organizācija pārsvarā bija latviska, un nacionālā gara pakļaušana Universitātes saimei svešajai ideoloģijai, aiz kuras slēpās lielvalstiskums un ar kuru tas aizplīvuroja savus patiesos nodomus un tieksmes, palika svešs arī partijas organizācijas ierindas biedriem, veicināja pasīva konformisma attīstību pret pastāvošo režīmu un garu.

Ja ārējās norises daudzmaz secīgi konstatējamas partijas organizācijas atstātajos lietvedības materiālos, tad iekšējā nesaskaņa starp partijas organizācijas oficiālo politiku, kuru veidoja tās birojs/komiteja, un organizācijas ierindas biedru vairākuma uzskatiem, no otras puse, atklājās tikai atsevišķos gadījumos, kad notika bikli, bet tomēr atklāti mēģinājumi izraisīt partijas organizācijā diskusiju par tās politiku un vietu Universitātē. Šādus mēģinājumus, kas dokumentālajos avotos konstatējami 50. un 60. gadu nogalē, organizācijas biedru vairākums un tās komiteja tomēr neatbalstīja, un tiešu pozitīvu seku tiem nebija. Tomēr organizācijā pastāvošās iekšējās pretrunas veicināja kritiska gara attīstību, un, kaut arī tas negāja tālāk par reālpolitisku konformismu, tomēr konkrētajā vēstures situācijā tam neapšaubāmi bija pozitīva loma, jo neļāva apdzist vispārcilvēciskam morāles garam un nacionālajam lepnumam Universitātē okupācijas apstākļos.

Plašākas sabiedriskas iniciatīvas trūkumu Universitātes partijas organizācija sāka pārvarēt tikai 80. gadu nogalē, daudziem tās biedriem iesaistoties nacionālās neatkarības atjaunošanas procesā. Tad arī organizācija vairākumā pārtrauca pakļauties savas partijas konservatīvajai centrālajai komitejai.

Tomēr ierindas biedru vairuma patieso intelektuālo attieksmi pret partijas ideoloģiju un politiku grūti analizēt, nepiesaistot papildu avotus. Šādu avotu piesaiste pavērtu arī plašākas iespējas partijas organizācijas patiesākas vēstures uzrakstīšanai, hipotēžu pārbaudei un dziļākiem secinājumiem.

VIII

POLITISKĀ AUDZINĀŠANA UN PRETOŠANĀS KUSTĪBA

1. Politiskā audzināšana LVU

Politiskajai un militārajai hegemonijai bija jāpievienojas arī demogrāfiskajai un ideoloģiskajai hegemonijai, lai nodrošinātu impērijai Eiropas un Vispasaules kundzību. Ideoloģiskā hegemonija bija jānodrošina jaunatnes politiskajai audzināšanai, izplatot šo audzināšanu no bērnudārziem un vidusskolām līdz augstskolām. Studentu audzināšanai bija pakļauts viss izglītības process, un tam bija vairāki virzieni. Pirmkārt, tās bija krievu valodas – it kā neoficiālās valsts valodas – labas zināšanas, ko vairāk nekā latviešu valodu centās iemācīt vidusskolās un vairāk nekā svešvalodas augstskolās. Krievu valodas zināšanas bija nepieciešams priekšnoteikums politiskās audzināšanas un inteliģences pārkrievošanas īstenošanai. Tajā pašā laikā nelatviešiem ne vien neprasīja latviešu valodas zināšanas, bet prasīja runāt "visiem saprotošā valodā". "Vergu" valodu mācīties impēriskajām tautām – jau sākot ar Romas impēriju – esot pazemojoši un pat neiespējami. Turpretī latviešu studentiem mācīja "dievināt" visu krievisko, veidojot pamatu nāciju "saplūšanai". Otrkārt, atbilstoši totalitārisma standartiem LVU bija jāizveido komunistiskās audzināšanas sistēma, kurā ietilpa: obligātās komunisma mācības disciplīnas; komunistiskās ideoloģijas paušana visās LU nodarbībās; studentu iesaistīšana komunistu obligātajos publiskajos sarīkojumos; studentu pašdarbības un privātās dzīves kontrole kopmītnēs un pat privātās sarakstes kontrole.

Pirmām kārtām okupācijas vara sāka organizēt obligāto komunistisko disciplīnu mācīšanu studentiem. Šīs mācības veidoja audzināšanas kodolu. LVU mācībspēkus pirmajos pēckara gados iecēla rektors, bet LVU un politiskās izglītības vadītājus un docētājus darbā nozīmēja VK(b)P CK un PSRS AIM. Tas attiecās vispirms uz LVU Marksisma-ļeņinisma katedru, kura sākumā mācīja visiem studentiem VK(b)P vēstures īso kursu, ko sauca par marksismu-ļeņinismu. VK(b)P CK 1944. gada 20. decembrī nozīmēja V. Miški (1895–1972) par Marksisma-ļeņinisma katedras vadītāju.

441

28

Bez C.K. jeb Apgabala komitejas piekrišanas neviens direktors nevar tikt iecelts. Cilvēki jāpēta, ar tiem jārunā. Ļoti nopietni jānodarbojas ar kadru atrašanu, novietošanu, pētīšanu.

Priekšlikums. Uzdot sastādīt priekšlikumu Vāverei, Deglavam, Gailim un dot to C.K. apstiprināšanai.

III. Universitātes rektors, b. Paškevičs ziņo par Ļeņiņisma-Marksisma katēdras nodibināšanu pie Universitātes. Mums maz spēku. Universitāte var uzņemt 8.000 studentu. Svarīgs būtu jautājums par strādnieku fakultāšu nodibināšanu. Būtu jānodibina Vakara Universitāte, kurā varētu mācīties bez atraušanās no darba.

B-rs Paškevičs sīkāk paskaidro, kā Ļeņiņisma-Marksisma katedra vedīs pētīšanas darbu, tai būs jāapkalpo 8.000 strādnieku, būs būs apm. 80 lekciju grupas. Katram pasniedzējam būs jāapkalpo 2 grupas. Būs semināri, eksāmeni, konsultācijas. Būs vajadzīgi 40 pasniedzēji. Būs vēl semināri, kur strādāsim praktiski, būs tur konsultācijas, pārbaudes. Kādi 10 pasniedzēji ir zināmi, būtu jāatbrīvo Avotiņš par katēdras vadītāju. Vēl varētu būt par pasniedzējiem Zaķis, Spure, Deklavs, Dombrovskis, Neilands u.c. Daļai no studentiem, kuri prot krievu valodu, varētu pasniegt krievu valodā. Kur dabūt literatūru latviešu valodā? Pirmo gadu būs daži priekšmeti krieviski. Marksisma-Ļeņinisma kabinetam būs vajadzīgi cilvēki: kabineta vadītājs, 3 laboranti, bibliotekari. Ministrijai nav iebildumu par naudas līdzekļu izsniegšanu

Tabaks apšauba, ka 30% studentu prot krieviski.

b.Kalnbērziņš liek priekšā: - Katēdris jādibina, vadītājs jādabū, jāsastāda pasniedzēju saraksts. L.Universitātes rektoram, b. Paškevičam jāmeklē spēki ari pašam. Jāorganizē strādnieku fakultate, Vakara Universitāte.

b. Deklavs:- Jālaiž darbā ari jaunie pasniedzēji, bet tiem jādod atbalsts. Varam izmantot literatūru ari vācu valodā.

b.Kalnbērziņš: - Mums jāizdod šeit "Ļeņinisma jautājumi", jāpārtulko Ļeņina darbi 2 tomos(2-x tomņik).

Nolēma: Uzdot b. Kalnbērziņam un b. Paškēvičam sastādīt rezolucijas projektu , kuru dot C.K. apstiprināšanai.

IV. Dažādi jautājumi.

1/ Griesties pie Vissavienības Kom.Part. C.K.,lai dotu iespēju ārstēties b.b. Roļei-Ļellei un Kurpniekam SPR Savienībā.

2/ Likt priekšā Rīgas pilsētas valdei 21. jūnija laukumu ii pārdēvēt

J. Kalnbērziņš

O. Jansons

LVU rektora J. Paškeviča ziņojums LK(b)P CK biroja sēdē par Marksisma-ļeņinisma katedras nodibināšanu. 1941. g.

V. Miške bija VK(b)P biedrs no 1911. gada, 1930.–1933. gadā mācījies Sarkanās profesūras partijas vēstures institūtā Maskavā.[1] Docējis Maskavas augstskolās 1936.–1941. gadā. Arī pārējie šīs katedras mācībspēki bija galvenokārt 1937.–1938. gada genocīdu pārdzīvojušie latvieši – A. Balbere, K. Blūzmanis u. c., kuriem grūtības sagādāja runāšana latviešu valodā. Darbā iesaistīja arī komunistu funkcionārus. Rezultātā šī katedra, ne tikai lasot lekcijas un vadot seminārus, bet arī organizējot publiskas lekcijas, jau pirmajos okupācijas gados panāca ievērojamu sava personāla palielinājumu un obligātu marksisma-ļeņinisma mācīšanu visu specialitāšu studentiem. Daudzi LVU studenti pirmajos pēckara gados izvairījās no VK(b)P vēstures īsā kursa lekciju apmeklēšanas un eksāmenu kārtošanas šajā priekšmetā. 1945. gada 19. februārī LK(b)P CK birojs pieņēma "Lēmumu par augstskolu darba uzlabošanu Latvijas PSR". LK(b)P CK birojs konstatēja, ka "studenti ar cieņu studē biedra Staļina grāmatu par Lielo Tēvijas karu. .. Taču augstskolās nepietiekami tiekot mācīts "par staļinisko tautu draudzību"".[2] Tikai 40. gadu beigās ar pavēlēm un sodiem izdevās studentus piespiest šo priekšmetu mācīties un kārtot eksāmenus. Tā kā marksismu–ļeņinismu komunistu izpratnē padziļināt nevarēja, vienīgā iespēja bija komunisma mācības paplašināt.

Galvenais studentu komunistiskās audzināšanas pasākums bija obligāto politisko priekšmetu skaita palielināšana. Par otro šādu komunistiskās audzināšanas priekšmetu kļuva politiskā ekonomija. Jau 1944. gada rudenī šajā disciplīnā pie darba ķērās nākamais rektors doc. J. Jurgens, doc. V. Ozols, doc. P. Odiņš, doc. J. Vilks.[3] 1957. gadā LVU Politiskās ekonomijas katedrā strādāja 21 mācībspēks, no tiem 19 bija kompartijas biedri (90 %). Katedru uzskatīja par spējīgu veikt mācību darbu, taču katedras pasniedzējiem nebija zinātnisko darbu.[4] Tādi arī nevarēja būt, jo Maskavas nostādnes arī ekonomiskās politikas jautājumos mainījās gandrīz ik gadus.

Ar 50. gadu sākumu LVU vadība arvien lielāku uzmanību sāka pievērst studentu komunistiskajai audzināšanai, pastiprinot audzināšanas jautājumu apspriešanu LVU padomē, fakultātēs un katedrās. LVU komunistiskās partijas komiteja sāka izstrādāt un apstiprināt LVU Padomes sēdēs komunistiskās audzināšanas plānus.[5] LK(b)P CK birojs pēc VK(b)P CK aģitācijas un propagandas sektora vadītājas Naumovas veiktās pārbaudes 1946. gada 4. oktobrī lēmumā "Par Latvijas universitātes darbu" atzina, ka "politiskās izglītības darbs studentu un profesoru un pasniedzēju sastāva vidū turpina atrasties zemā līmenī".[6] Turpinot komunistisko priekšmetu skaita palielināšanu, 1949. gadā izveidoja Dialektiskā un vēsturiskā materiālisma katedru, kurā strādāja 15 docētāji[7] doc. M. Jakobsones vadībā. Marksisma-ļeņinisma katedra tika pārveidota par PSKP vēstures katedru 1956. gadā. PSRS AIM 1949. gada 8. jū-

1 LVA PA, 15500. f., 2.apr., 865. l.; LPE, 6. sēj., 728. lpp.
2 Протоколы бюро ЦК КП(б)Л 1945 г. – LVA PA, 101.f., 7.apr., 11.l., 106.–107., 120.lp.
3 Latvijas Valsts universitāte 40 gados. – Rīga, 1959. – 79.–80. lpp.
4 LVA PA, 788. f., 1. apr., 31. l., 17.–18. lp.
5 План политико-воспитательной работы ЛГУ им. П. Стучки на 1959/60 уч. г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 64.l., 77.–81.lp.
6 LVA PA, 101.f., 9.apr., 23.l., 5.lp.
7 Latvijas Valsts Universitāte 40 gados. – 73.lp.

nija pavēlē "Par lieliem trūkumiem Latvijas Valsts universitātē un pasākumiem to novēršanai" norādīts, ka no 5000 studentiem tikai 135 (2,7 %) ir VK(b)P biedri un 1236 studenti (24,7 %) – komjaunieši. Mācībspēku lekcijās atklāti trūkumi: LVU beigušie juristi neprot krievu valodu, netiek izvērtēti pēc to politiskām īpašībām un nevar tikt izmantoti darbā; daudzi mācībspēki savās lekcijās pat propagandē buržuāziski nacionālistiskus uzskatus. Norādīts, ka rektoram prof. M. Kadekam jau 1948. gadā izteikts rājiens. LK(b)P CK 3. plēnums savā 1949. gada 16. septembra lēmumā uzdeva radikāli uzlabot politiskās izglītības darbu republikas jaunatnes vidū, "..veikt nepārtrauktu cīņu pret reakcionāro aizspriedumu paliekām, pret klanīšanos buržuāziskās kultūras priekšā".[8] "Medicīnas fakultātē stāvoklis nav pietiekami veselīgs," 1949. gada 13. decembra sēdē teica LVU kompartijas biroja sekretārs A. Voss. "Nepieciešams visās fakultātēs [sarkanajos] stūrīšos organizēt referātus, kas veltīti biedra Staļina 70. dzimšanas dienai."[9]

Par LVU kompartijas ideologu un dialektiskā materiālisma profesoru 40. gadu beigās kļuva bijušais VK(b)P Ļeņingradas pilsētas kompartijas komitejas aģitācijas un propagandas daļas vadītājs prof. I. Širokovs. Sabiedriskās katedras izmantoja visas iespējas, lai arī ārpus lekcijām propagandētu Ļeņina – Staļina idejas. 1949. gada 26. jūlijā LVU kompartijas organizācija nolēma "pa godam Universitātē atzīmēt šī gada decembrī 70 gadus kopš vislielākā marksisma-ļeņinisma zinātnes korifeja, padomju tautas un visas pasaules darbaļaužu vadoņa biedra J. V. Staļina dzimšanas dienas".[10] Tāda sanāksme notika LVU Lielajā aulā ar 803 cilvēku piedalīšanos 1949. gada 20. decembrī. Referātu par Staļinu nolasīja prof. I. Širokovs. Apsveikumu J. Staļinam LVU vārdā parakstīja LVU kompartijas biroja sekretārs A. Voss un LVU komjaunatnes biroja sekretārs A. Mauriņš.[11] 1950. gada 28. jūlijā LVU Lielajā aulā E. Damburs nolasīja referātu "Staļina laikmeta cilvēki", kam sekoja plašs koncerts.[12]

LVU mācībspēkiem kompartijas komiteja uzdeva lasīt politiskus referātus gan fakultātēs, gan ārpus tām pēc partijas organizācijas iepriekš noteikta plāna. Vecākais pasniedzējs K. Bērzs parasti lasīja lekciju "Staļins – latviešu tautas labākais draugs".[13] Politiskā audzināšana bija jāveic arī pārējās lekcijās. LVU kompartijas organizācijas atskaites lēmumā 1951. gada 1. novembrī teikts: "Partijas organizācijas uzdevums kopumā un katra komunista pienākums ir panākt, lai katras disciplīnas pasniegšanu pārvērstu par aktuālu partijas darbu."[14] Mācību darba politizēšana bija viens no galvenajiem LVU vadības un kompartijas komitejas uzdevumiem. Lekcijās sevišķa uzmanība tika pievērsta PSKP XIX kongresa lēmumiem un biedra Staļina darba "Sociālisma ekonomiskās problēmas PSRS" jautājumiem.[15] LVU kompartijas gada kopsapulcē 1955. gada 26. oktobrī LKP CK sekretārs A. Pelše noteica, ka visiem

8 Протоколы заседаний пленумов ЦК КП(б)Л 1949 г. – LVA PA, 101.f., 12.apr., 9.l., 70.lp.
9 LVA PA, 788.f., 1.apr., 9.l., 1.–2.lp.
10 LVA PA, 788.f., 1.apr., 8.l., 16.paragr., 27.–28.lp.
11 LVA PA, 788.f., 1.apr., 9.l., 11.–14.lp.
12 LVA PA, 788.f., 1.apr., 9.l., 133.lp.
13 LVA PA, 788.f., 1.apr., 8.l., 175. u. c. lp.
14 LVA PA, 788.f., 1.apr., 10.l., 81.u.c. lp.
15 Gada atskaite par Universitātes darbību 1952./53.gadā. – LVA, 1340.f., 10.apr., 59.l., 20.lp.

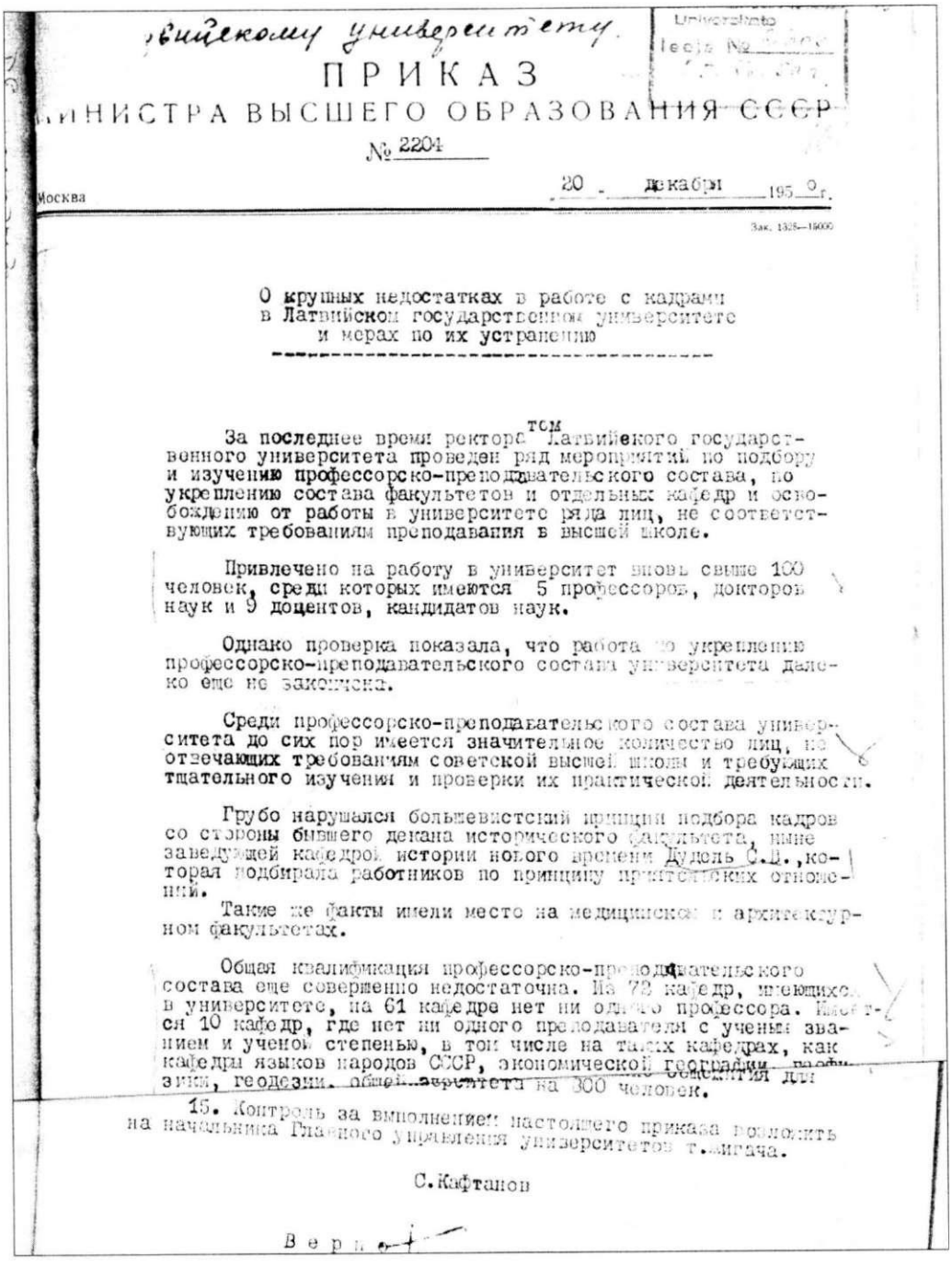

Латвийскому университету.

Universitātes
lietā Nr. [illegible]

ПРИКАЗ

МИНИСТРА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ СССР

№ 2204

Москва 20 декабря 1950 г.

Зак. 1328—16000

О крупных недостатках в работе с кадрами в Латвийском государственном университете и мерах по их устранению

За последнее время ректорат Латвийского государственного университета проведен ряд мероприятий по подбору и изучению профессорско-преподавательского состава, по укреплению состава факультетов и отдельных кафедр и освобождению от работы в университете ряда лиц, не соответствующих требованиям преподавания в высшей школе.

Привлечено на работу в университет вновь свыше 100 человек, среди которых имеются 5 профессоров, докторов наук и 9 доцентов, кандидатов наук.

Однако проверка показала, что работа по укреплению профессорско-преподавательского состава университета далеко еще не закончена.

Среди профессорско-преподавательского состава университета до сих пор имеется значительное количество лиц, не отвечающих требованиям советской высшей школы и требующих тщательного изучения и проверки их практической деятельности.

Грубо нарушался большевистский принцип подбора кадров со стороны бывшего декана исторического факультета, ныне заведующей кафедрой истории нового времени Дудель С.Н., которая подбирала работников по принципу приятельских отношений.

Такие же факты имели место на медицинском и архитектурном факультетах.

Общая квалификация профессорско-преподавательского состава еще совершенно недостаточна. На 72 кафедр, имеющихся в университете, на 61 кафедре нет ни одного профессора. Имеется 10 кафедр, где нет ни одного преподавателя с ученым званием и ученой степенью, в том числе на таких кафедрах, как кафедры языков народов СССР, экономической географии, географии, геодезии, общей [illegible] университета на 300 человек.

15. Контроль за выполнением настоящего приказа возложить на начальника Главного управления университетов т. [illegible]ича.

С. Кафтанов

Верно

PSRS augstākās izglītības ministra 1950. gada 20. decembra pavēle "Par lieliem trūkumiem darbā ar kadriem Latvijas Valsts universitātē un pasākumiem to novēršanai"

pasniedzējiem visu laiku vienā virzienā jāietekmē studenti, jāietekmē cilvēka psihe.[16] Politiskās audzināšanas darbu arī ārpus "sabiedriskām zinātnēm" kontrolēja, sevišķi pēc t. s. Hruščova "atkušņa" neveiksmīgajām beigām.

No 1959. gada komunistiskās audzināšanas darbā arvien lielāku vietu ieņēma ateistiskā audzināšana, pamazām kļūstot par obligātu priekšmetu. 1959. gada 24. septembra LVU Padomes sēdē referātā "Par ateistisko audzināšanu Universitātē" prof. I. Širokovs atzina, ka augustā ar AIM rīkojumu uzsākts lasīt ateisma kurss. "Pirmā darba pieredze parādīja,"teica I. Širokovs, "ka studenti slikti saprot un vispārīgi slikti attiecas pret ateisma lekcijām."[17] V. Rajevskis LVU kompartijas organizācijas uzdevumā ieteica, ka PSKP XXI kongresa lēmumu gaismā audzināšanas darbs jāveic arī kopmītnēs un visās nodarbībās, atvēlot tām zināmu lekciju laiku un saistot to ar mūsdienām.[18] Daudzi mācībspēki vēl joprojām nepareizi uzskatot, ka studentu komunistiskā audzināšana ir kompartijas un sabiedrisko organizāciju uzdevums. Kaut arī zinātniskā ateisma kurss vēl pagaidām bija fakultatīvs, rektors J. Jurgens LVU Padomes sēdē noteica, ka "visiem ateistiski jādomā".[19] 60. gadu sākumā LVU kompartijas organizācija sāka vēl lielāku uzmanību pievērst studentu ateistiskajai audzināšanai. Tika uzdots izstrādāt diplomdarbus par ateistiskām tēmām. Šādi diplomdarbi tika augstu vērtēti to aktualitātes dēļ, lai gan to zinātniskais līmenis bija zems. LVU ateistu komisiju sākumā vadīja O. Andrejeva.[20]

1960. gada 16. martā LVU kompartijas birojs atzina, ka mācībspēki T. Celmiņa, A. Stikāne, V. Eihvalds, M. Vecozola un M. Briģe nelasa "komunistiski uzbrūkošas" lekcijas.[21] Studentu politiskās audzināšanas trūkumi tika konstatēti gandrīz katrā otrajā kompartijas biroja sēdē vai sanāksmē, sevišķi pēc t. s. Berklava grupas sagrāves. Viens no karstākajiem ideoloģiskajiem cīnītājiem pret buržuāzisko nacionālismu atkal bija prof. I. Širokovs un Kara katedras pasniedzējs pulkvedis G. Vorobjovs. LVU kompartijas organizācijas 1960. gada 19. oktobra atskaites un vēlēšanu slēgtajā sēdē kompartijnieki konstatēja, ka LVU vēl valdot nepietiekams naids pret buržuāzisko ideoloģiju. Vēl vairāk: rektors J. Jurgens konstatēja, ka mācībspēku grupa nostājusies studentu pusē, kuri veic kontrrevolucionāru aģitāciju. Arī LKP Rīgas pilsētas komitejas sekretārs V. Agafonovs atzina, ka daudzi aizraujas ar ārzemnieciskumu un veicina pacifisma izplatīšanos. V. Agafonovs noteica, ka "nepieciešams pastiprināt studentu šķirisko audzināšanu"[22].

Izpildot LKP CK lēmumu, 1961./62. mācību gadā visām LVU fakultātēm kā fakultatīvu kursu ieteica vēl trīs audzinošus priekšmetus: zinātniskā ateisma pamati, marksistiski ļeņiniskā ētika un marksistiski ļeņiniskā estētika.[23] PSKP XXII kongresa materiālus tika uzdots studēt PSKP vēstures kursā katram studentam. Nekādu

16 LVA PA, 788.f., 1.apr., 28.l., 21.lp.
17 LVU Padomes sēžu protokoli 1959.–1960. – LVA, 1340.f., 10.apr., 26.l., 24.lp.
18 Turpat. 4.–5.lp.
19 Turpat. 26.lp.
20 О пропаганде атеистических знаний. – LVA PA, 788.f., 1.apr., 43.l., 102.lp.
21 LVA PA, 788.f., 1.apr., 40.l., 163.–164.lp.
22 LVA PA, 788.f., 1.apr., 42.l., 2., 9., 11.lp.
23 Отчет ЛГУ им. П. Стучки за 1961/62 уч.г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 66.l., 49.lp.

sajūsmu šo materiālu studēšanā, izņemot čaklākos komjauniešus, studenti ne tikai neizrādīja, bet daži oficiāli atteicās šos lēmumus studēt. Mūsu rīcībā nav materiālu, kas liecinātu par šo studentu skaitu. Taču ir dati par kādu 5. kursa studentu, kurš atteicies mācīties PSKP XXII kongresa lēmumus. Šis jautājums tika apspriests pat LVU Padomē. Kā redzams no sēdes stenogrammas, LVU rektors V. Šteinbergs atzinis, ka studenta atteikšanās studēt PSKP XXII kongresa lēmumus "liecina par to, ka vispārīgi piecu gadu darbs ar šo studentu beidzies bez rezultātiem". Rektors secinājis, ka PSKP vēstures, politiskās ekonomijas, filozofijas katedras, kurām šis students bija jāizaudzina komunisma garā, savu darbu nav izpildījušas.[24]

Ar 1963./64. mācību gadu Universitātē visu piekto kursu studentiem kā obligātu priekšmetu sāka mācīt 36 stundu ilgu kursu "Zinātniskā komunisma pamati".[25] 1964. gada 25. februāra LKP CK Prezidija slepenajā lēmumā "Pasākumi iedzīvotāju ateistiskās audzināšanas darba pastiprināšanai" bija noteikts ar 1964./65. mācību gadu ieviest LVU un citās augstskolās "Zinātniskā ateisma pamatu" kursu ar eksāmenu kursa nobeigumā.[26] 1964. gada 7. aprīlī Latvijas PSR Izglītības ministrija ar pavēli Nr. 59 uzdeva no 1.septembra LVU "..organizēt zinātniskā komunisma katedru, kurai uzdot koordinēt zinātniski pētniecisko un metodisko darbu šai specialitātē republikas augstskolās."

Studentu komunistiskās audzināšanas mācību plānus noteica LKP CK. Ja kāds priekšmets, pēc LKP CK domām, veicināja studentu komunistisko audzināšanu, LKP CK uzdeva to ieviest LVU mācību plānos. Tā, piemēram, ar 1964. gada 25. februāra LKP CK prezidija lēmumu "Pasākumi republikas iedzīvotāju ateistiskās audzināšanas pastiprināšanai" bija noteikts: "Ieviest no 1964./65. mācību gada Latvijas Valsts universitātē, Rīgas Medicīnas institūtā, Latvijas Lauksaimniecības akadēmijā, Daugavpils, Liepājas pedagoģiskajos institūtos obligātu kursu (ar eksāmena nokārtošanu) "Zinātniskā ateisma pamati", bet citās augstākajās mācību iestādēs – šī kursa fakultatīvu mācīšanu."[27]

Mācību satura politizēšana sasniedza augstāko pakāpi 60. gados, kad visās LVU fakultātēs un visās specialitātēs bija jāmācās ne tikai PSKP vēsture, dialektiskais un vēsturiskais materiālisms un politiskā ekonomija, bet arī zinātniskais komunisms un zinātniskais ateisms. "Pakāpeniski pieauga politiski sabiedrisko priekšmetu skaits," raksta savās atmiņās ilggadīgais ķīmijas profesors H. Gode. "Bez lekcijām šiem priekšmetiem notika arī semināra nodarbības. Tas atņēma studentiem daudz laika, ko būtu varēts izmantot citu, svarīgu priekšmetu apgūšanai. Bija jātērē laiks priekšmetiem, kam nav nekāda sakara ar ķīmiju. Bez tam studenti vienu dienu nedēļā ir nodarbināti kara katedrā. .. LVU laboratorijas darbs tika degradēts līdz tādam praktiskam darbam, ko var veikt dažu stundu laikā."[28] Par obligāto politisko priekšmetu mācīšanas sekmēm LVU gada atskaitēs bija speciālas nodaļas. Ja

24 LVU Padomes protokoli, 1962. – LVA, 1340.f., 10.apr., 38.l., 156.lp.

25 Отчет ЛГУ им. П. Стучки за 1963/64 уч.г. – LVA, 1340.f., 10.apr., 68.l, 56.lp.

26 Мероприятия по усилению атеистического воспитания населения в республике. – LVA PA, 101.f., 27.apr., 47.l., 238.lp.

27 LVA PA, 101.f., 27.apr., 47.l. 238.lp.

28 H. Gode. Latvijas Valsts universitātes Ķīmijas fakultāte. 1998. g. 28. decembris. Atmiņas.

pirmajos pēckara gados tas bija marksisms-ļeņinisms, tad, palielinoties šo, t. s. sabiedrisko zinātņu priekšmetu skaitam, LVU gada atskaitēs parādījās arī nodaļas par filozofiju, PSKP vēsturi, dialektisko materiālismu, politekonomiju, "zinātnisko komunismu" un beidzot – "zinātnisko ateismu". Vēl tika dibinātas dažādas politiskās audzināšanas komisijas. 1965. gada 10. novembrī doc. J. Porietis nolasīja LVU partijas komitejā referātu "LVU partijas organizācijas uzdevumi studentu idejiskajā audzināšanā". Pēc viņa priekšlikuma 1965. gada 22. septembrī partijas komitejā nodibināja ideoloģisko komisiju 23 cilvēku sastāvā A. Auziņas vadībā. Komisijā darbojās A. Špona, G. Bušmanis u.c.[29]

Taču, sevišķi acīmredzamām kļūstot kompartijas ideoloģijas svārstībām, paplašinoties informācijai no Rietumiem, studentu uzmanība sabiedrisko priekšmetu mācīšanā mazinājās. Viens no sabiedrisko priekšmetu neveiksmju cēloņiem bija šo "zinātņu" mācībspēku zemā kvalifikācija. 1967. gada 27. novembrī LVU atklātajā kompartijas sapulcē tika paziņots, ka LPSR pastāv 20 sabiedrisko zinātņu katedras ar 200 mācībspēkiem, bet 132 no viņiem nav nekādu zinātnisko grādu (66 %).[30] Tas nozīmēja, ka viņi veica tikai politiskā vadītāja darbu. 1968. gada 26. augustā LVU kompartijas komiteja apsprieda jautājumu "Par dažiem nepieciešamiem pasākumiem ideoloģiskā darba pastiprināšanai Universitātē"[31].

LVU kompartijas komiteja pievērsa lielu uzmanību Zinātniskā komunisma katedras darbībai, jau pēc pirmā darbības gada apspriežot katedras vadītāja M. Bagrada ziņojumu un uzdodot panākt komunistiskās audzināšanas mērķus.[32]

Palielinoties PSRS okupācijas varas starptautiskajām, ekonomiskajām un ideoloģiskajām grūtībām, arvien lielāka uzmanība tika pievērsta t. s. "sabiedrisko zinātņu vispārējo atbalsta katedru" komplektēšanai un darba uzlabošanai. Šo katedru vadītājus apstiprināja LKP CK, un tie bija LKP CK nomenklatūras darbinieki, bet visi mācībspēki, kurus apstiprināja LVU kompartijas komiteja, bija tikai komunisti. Šis formālais pasākums negarantēja Universitātes mundiera drošību. Tā, piemēram, PSKP vēstures katedras pasniedzēja L. Dūma, kura partijas komitejā bija apstiprināta 1969. gada maijā, izdarīja "smagu ideoloģisku kļūdu". Semināra nodarbībā par nacionālo jautājumu viņa bija veikusi anonīmu Ekonomikas fakultātes studentu aptauju, uzdodot šādus jautājumus:

- vai pastāv pretrunas starp universitātes dažādu nacionalitāšu studentiem;
- kādi iemesli radījuši nepieciešamību pēc divu valodu sistēmas republikā;
- kādi internacionālie svētki tiek svinēti;
- kāda ir jūsu attieksme pret nacionāli jauktām laulībām;
- vai Latvijas izstāšanās no PSRS ir mērķtiecīga.

Nav grūti iedomāties, kādas bija studentu anonīmās atbildes un kādā ceļā informācija par šo semināru oktobrī nonāca pie rektora D. Graužiņa, bet decembrī tā jau bija partijas komitejas uzmanības centrā. Komitejas locekļi cits par citu skaļāk

29 LVA PA, 788.f., 51.l., 125.–137.lp.
30 LVA PA, 788.f., 1.apr., 53.l., 159.–160.lp.
31 LVA PA, 788.f., 1.apr., 55.l., 1.lp.
32 LVA PA, 788.f., 1.apr., 50.l., 1.lp.

nosodīja L. Dūmas uzdotos jautājumus. Pēc partijas komitejas locekļu domām, jautājumi esot bijuši nepārdomāti, nepareizi formulēti un neesot veicinājuši studentu izpratni par nacionālo jautājumu. Kopumā tā bijusi politiska pārteikšanās, kas varējusi radīt un patiešām arī radījusi politiski bezatbildīgas nacionālistiskas studentu atbildes utt. L. Dūmai uz laiku nācās pārtraukt pasniedzējas darbību.

1971. gada 20. janvārī LPSR AIM izdeva pavēli "Par republikāniskajām vispārizglītojošo augstskolu atbalsta sabiedrisko zinātņu katedrām."[33] Par šādām katedrām kļuva vairākas LVU sabiedrisko zinātņu katedras, kuras koordinēja politisko priekšmetu mācīšanu Latvijā. Sabiedrisko zinātņu pasniedzēju skaits LVU no 74 pasniedzējiem 1971. gadā palielinājās līdz 89 pasniedzējiem 1983. gadā un bija 23,3 % no pasniedzēju skaita. Tas liecina, ka 70. gados un 80. gadu sākumā obligātās politaudzināšanas slodze LVU bija liela.[34]

1973. gada 7. februārī LVU kompartijas komiteja noklausījās un apsprieda LVU Ateistu padomes priekšsēdētāja G. Bušmaņa ziņojumu "Par ateistiskās audzināšanas stāvokli LVU". Ziņojumā redzams, ka Ateistu padome ne tikai pati veica ateisma lektoru sagatavošanu, rīkoja ateistiskas izstādes, lasīja lekcijas kultūras namos, bet arī noklausījās sabiedrisko zinātņu katedru ziņojumus par šo katedru darbu ateistiskajā audzināšanā. LVU kompartijas komiteja nolēma uzdot kompartijas komitejas ideoloģiskajam sekretāram, Ateistu padomei, komjaunatnes komitejai, vietējai komitejai un "Zinātnes" biedrības nodaļai izstrādāt kopēju pasākumu plānu ateistiskās audzināšanas uzlabošanai. Kompartijas komiteja uzdeva paplašināt aspirantūru zinātniskajā ateismā, aktivizēt ateistu kluba darbu, studentu zinātniskajā biedrībā izveidot zinātniskā ateisma sekciju, sevišķu vērību veltot LVU pirmo kursu studentu ateistiskajai sagatavošanai.[35] 1974. gada 9. oktobrī kompartijas komiteja apstiprināja "Nolikumu par P. Stučkas LVU kompartijas komitejas ateistu padomi".[36]

Pēc 1973. gada 7. februārī notikušās sēdes LVU kompartijas komiteja nolēma pastiprināt jau 1968. gadā ieviestā ateisma kursa mācīšanu, sevišķi latviešu valodas un literatūras skolotājiem. Doc. P. Laizānam LVU KPK uzdeva pētīt ateisma mācīšanas stāvokli LVU.[37] 1975. gada 29. oktobrī LVU komjaunatnes komitejas sekretārs J. Goldmanis ziņoja, ka "partijas kaujinieciskā rezerve" – komjaunatne tikai 87,7 % sistemātiski veic sabiedrisko darbu, bet pārējie strādā epizodiski. Vāji rezultāti esot arī "sabiedrisko zinātņu" apgūšanā. Vēstures un filozofijas fakultātē katrs sestais students esot nesekmīgs dialektiskajā materiālismā.[38] Viena no komunistiskās audzināšanas metodēm bija aktīvāko mācībspēku un studentu iesaistīšana sabiedriskā darbā tādā apjomā, lai ne viņiem, ne viņu padotajiem nepaliktu brīvs laiks savai personiskajai dzīvei un pārdomām ārpus "kolektīva". Lai

33 LVA PA, 788.f., 1.apr., 60.l., 14.lp.
34 О. Рождественский. Деятельность КПСС по развитию высшего и среднего специального образования в современных условиях. – Рига, 1986. – 132.lpp.
35 LVA PA, 788.f., 1.apr., 64.l., 21.–22.lp.
36 LVA PA, 788.f., 1.apr., 67.l., 42.lp.
37 LVA PA, 788.f., 1.apr., 64.l., 21.–22.lp.
38 LVA PA, 4261.f., 6.apr., 1.l., 6., 17.lp.

iegūtās politiskās zināšanas visu specialitāšu studenti iemācītos vēlāk izmantot aģitācijas un propagandas darbā, 70. gados tika ieviesta t. s. sabiedriski politiskā prakse (SPP), izstrādāti nolikumi (1976. gada septembrī); katram studentam bija jāveic kaut kāds sabiedrisks darbs, kuru semestra noslēgumā vērtēja komisija piecu cilvēku sastāvā (kursa kurators, sabiedrisko priekšmetu pasniedzējs, grupas vecākais, komjaunatnes sekretārs un arodbiedrības pārstāvis). Neapmierinoša vērtējuma gadījumā students zaudēja stipendiju un tāpēc bija spiests "sabiedriski darboties"[39]. Taču politiskie uzraugi ziņoja, ka SPP notiekot formāli.[40]

Satiekoties ar ārzemju augstskolu studentiem, kuru ierašanās Latvijā 70. gados palielinājās, lielākā daļa Latvijas studentu vai nu negribēja, vai nevarēja stāties pretī "buržuāziskajiem izdomājumiem". Par to uztraucās LVU komunisti. Tā, piemēram, V. Birkavs minēja, ka studenti ārzemēs ekskursijās un presē mēģina tikai aizstāvēties, bet, aizstāvot Padomju Savienību, neuzbrūk.[41] Lai paaugstinātu studentu "ideoloģiskās kaujas spējas", 1974. gadā LVU kompartijas komiteja noorganizēja visiem studentiem, kuri brauca uz ārzemēm, septiņu lekciju semināru ar ieskaiti. Seminārā lasīja lekcijas par divu sistēmu ideoloģisko cīņu par Latviju PSRS tautu draudzīgajā saimē u.c.[42] V. Rajevskis sagatavoja speckursu "Ideoloģiskās cīņas problēmas" 16 stundu apjomā. Tas bija jānoklausās 1973./74. mācību gadā, iekļaujot pārbaudes jautājumus I kursa PSKP vēstures eksāmenā.[43]

70. gadu otrajā pusē LVU kompartijas komiteja vēl vairāk pastiprināja komisiju dibināšanu un nolikumu rakstīšanu kompartijas darbības izpildei. Savu vietu LVU studentu uzraudzīšanā un komunistiskajā audzināšanā ieņēma t. s. kuratoru institūts, kuru ieviesa visās Baltijas valstu augstskolās. "Partijas organizācija uzskata," rakstīja O. Rožděstvenskis, "ka nepieciešama kontrole pār katra studenta mācībām, pastāvīga saskarsme ar audzinātāju, kas izlemj kā mācību, tā audzināšanas jautājumus."[44] Šos zinātniskās audzināšanas jautājumus izlēma kompartijas organizāciju kuratori. Sevišķi sīki studentu mācībām un dzīvei kuratori sekoja pirmajos kursos. Latvijas Valsts universitātē bija vairāki slaveni kuratori, kurus atzīmēja pat republikas kompartijas presē.[45] Kuratoru pienākumus parasti izpildīja jaunākie mācībspēki, starp tiem arī enerģiskākie docenti. "Tāpēc," rakstīja O. Rožděstvenskis, "pareiza kuratoru izvēle ir ļoti svarīgs jautājums fakultātes partijas organizāciju idejiskajā audzināšanas darbā."

Jau 1972. gadā LVU kompartijas komiteja apstiprināja "Nolikumu par studentu akadēmiskās grupas kuratoru". Nolikumu 1977. gadā pārstrādāja.[46] 1976. gadā LVU KPK apstiprināja "LVU mācību un audzināšanas komisiju" (MAK) septiņu cilvēku sastāvā Mācību daļas vadītājas M. Zalpēteres vadībā, kā arī apstiprināja "Nolikumu

39 J. Goldmanis. Kas jāzin katram studentam par SPP // Padomju Students. – 1977. –8.dec.
40 A. N. Liela brēka, maza vilna // Padomju Students. – 1983. – 3.marts.
41 LVA PA, 788.f., 1.apr., 66.l., 12.lp.
42 LVA PA, 788.f., 1.apr., 66.l., 13.lp.
43 LVA PA, 788.f., 1.apr., 66.l., 13.lp.
44 О. Рождественский. Деятельность КПСС .. – 164.lpp.
45 Коммунист Советской Латвии. – 1977. – N. 12. – 51.lpp.
46 LVA PA, 788.f., 1.apr., 70.l., 72.lp.

Latvijas PSR delegācija Vissavienības augstāko mācību iestāžu darbinieku apspriedē Maskavā 1973. gadā no 16. līdz 18. janvārim

par LVU mācību un audzināšanas darba komisiju".[47] 1977. gada 13. aprīlī LVU kompartijas komiteja apstiprināja "grupu ideoloģiskās cīņas jautājumos". Tajā strādāja 22 cilvēki LVU KPK sekretāra vietnieka vadībā, starp tiem M. Voitišķis, E. Liepiņš, K. Daukšts, P. Ozoliņš u.c.[48] 1979. gadā LVU kompartijas komitejā nodibināja "LVU partijas komitejas ideoloģisko komisiju" R. Pāliņa vadībā, tajā ietilpa V. Rajevskis, E. Liepiņš, E. Semanis, G. Bušmanis u.c. – pavisam 12 cilvēki.[49]

Par ateistisko audzināšanu visvairāk vēsta G. Bušmaņa ziņojumi. Kopš 1979./80. mācību gada visās fakultātēs tiekot organizēts ateistiskās audzināšanas mēnesis. Ateisti studentiem analizējot baznīcās nolasītos mācītāju sprediķus, darbojoties ateistu klubs.[50] LVU ateistu padomes "Informācijā par LVU Ateistu padomes darbību pie P. Stučkas LVU partijas komitejas" 1984.–1985. gadā teikts, ka veikts liels darbs šajā jomā. Taču Ateistu padomes locekļi komjauniešu organizācijas grupās nezin ticīgos un pat pēc ticīgo atklāšanas neveic nekādu individuālo darbu ar viņiem, kā arī Padome neziņo par ticīgajiem partijas komitejai.[51] Jāpiekrīt Česlavam Milošam, ka komunistiskais totalitārisms ir terora un doktrīnas apvienojums un pildīja "Jaunās ticības" vietu.[52] "Jaunā ticība", kas nāca no austrumiem, 1940. gadā pakļāva arī Baltijas valstis. Taču gaidīto rezultātu nebija, ja nerunā varbūt par kādu ietekmi zemapziņā.

Par vienu no svarīgākajiem LVU uzdevumiem kompartijas funkcionāri uzskatīja studentu internacionālo audzināšanu. Tā patiesībā nozīmēja latviešu pieradināšanu pie lielvalstiskā šovinisma un pie nepretošanās pārkrievošanai. 1979. gada 13. decembrī parādījās "Nolikums par P. Stučkas LVU politiskās drāmas klubu "Prometejs"". Kluba nolūks bija audzināt studentos padomju patriotismu, sociālistisko internacionālismu, cīnīties pret imperiālismu un koloniālismu.[53] 1980. gada 12. martā LVU kompartijas komiteja nodibināja "P. Stučkas ar Darba Sarkanā Karoga ordeni apbalvotās Latvijas Valsts universitātes kara veterānu padomi".[54] 1982. gadā LVU kara veterānu padomē ietilpa 73 cilvēki, kas mēģināja veikt komunistisko audzināšanu.[55] 1983. gada 19. oktobrī LVU kompartijas komiteja apstiprināja jaunu, stingrāku "Nolikumu par sabiedriski politisko praksi" (SPP).[56]

Kā redzams no LVU komjaunatnes komitejas protokoliem, arī oficiālie rezultāti 1985. gadā nebija iepriecinoši. Novērtējumu "teicami" saņēma katrs trešais students, galvenokārt pašdarbības pulciņu dalībnieki.

1. tabulā redzams, ka atzīmi "teicami" saņēmuši mazāk nekā trešdaļa studentu (30,9 %). Sabiedriski politiskajā praksē ieskaitīja arī studentu palīdzību milicijai. LVU studenti ne sevišķi aktīvi piedalījās milicijas palīgvienībās, t. s. komjaunatnes patruļās. Kaut arī, pēc oficiāliem datiem, ap 1000 LVU studentu piedalījās šajās

47 LVA PA, 788.f., 1.apr., 70.l., 72.–75.lp.
48 LVA PA, 788.f., 1.apr., 72.l., 8., 121.–122.lp.
49 LVA PA, 788.f., 1.apr., 76.l., 50.lp.
50 LVA PA, 788.f., 1.apr., 79.l., 19.lp.
51 LVA PA, 788.f., 1.apr., 95.l., 108.lp.
52 Č. Milošs. Sagūstītais prāts. – Rīga, 1998. – 8. lp.
53 LVA PA, 788.f., 1.apr., 77.l., 169.–171.lp.
54 LVA PA, 788.f., 1.apr., 78.l., 89.–90.lp.
55 LVA PA, 788.f., 1.apr., 88.l., 8.lp.
56 LVA PA, 788.f., 1.apr., 90.l., 164., 173. un nāk. lp.

LVU kara veterāni kopā ar rektoru V. Milleru (1. rindā 3. no kreisās), kompartijas sekretāru O. Potreki (1. rindā 4. no kreisās) un juristu E. Meļķisi (1. rindā 5. no kreisās) 1985. gadā

patruļās, taču, kā konstatēja LVU XI komjaunatnes konferencē, daži apsēju uz piedurknes ar patruļas uzrakstu nenēsā, bet tur kabatā.[57] Bez SPP prakses nokārtošanas studenti netika pielaisti pie eksāmeniem.[58]

1. tabula

Sabiedriski politiskās prakses rezultāti 1985. gadā[59]

Nr. p. k.	Prakses vērtējums	Abs. sk.	%
1.	Teicami	1347	30,9
2.	Ieskaitīts	2720	62,4
3.	Ieskaitīts ar piezīmi	209	4,8
4.	Neieskaitīts	83	1,9
Kopā		4359	100,0

57 LVA PA, 4261.f., 1.apr., 1.l., 12.lp.
58 Latvijas Ļeņina Komunistiskās jaunatnes savienības vēstures apcerējumi. – Rīga, 1987. – 388.lpp.
59 LVA PA, 4261.f., 6.apr., 80.l., 3.lp.

LKP CK uzdevumi komunistiskās audzināšanas pastiprināšanai mācību programmās turpinājās līdz pat 80. gadiem. Izpildot PSKP CK 1984. gada 12. jūlija lēmumu "Par pretdarbības pastiprināšanu ārzemju katoļu aizrobežas propagandai", arī LKP CK deva norādījumu "Pētera Stučkas LVU Zinātniskā ateisma katedrā, visās augstskolās un speciālajās vidusskolās sabiedriskā kārtā zinātniskā ateisma kursa ietvaros visās tēmās uzsvērt kontrpropagandas aspektu, visu tēmu izklāstā uzsverot klerikālā antikomunisma kritiku".[60] Visas šīs komisijas un lēmumi liecināja par kompartokrātijas ietekmes lejupslīdi.

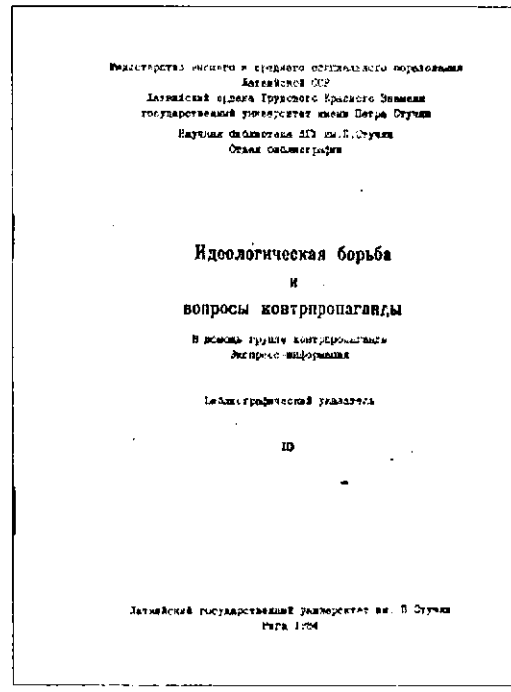

Министерство высшего и среднего специального образования
Латвийской ССР
Латвийский ордена Трудового Красного Знамени
государственный университет имени Петра Стучки
Научная библиотека
Отдел библиографии

Идеологическая борьба
и
вопросы контрпропаганды

Библиографический указатель

Латвийский государственный университет им. П. Стучки
Рига

LVU brošūra "Ideoloģiskā cīņa un kontrpropagandas jautājumi". 1984. gads

LVU kompartijas ideoloģiskās komisijas, kuras ik pa laikam atjaunoja, kļuva skaitliski arvien plašākas, tajās tika iekļauti arī LVU profesori. 1983. gadā šajā komisijā bija 27 cilvēki, to vidū prof. A. Varslavāns, prof. I. Bišers u.c.[61] 1984. gadā šajā komisijā jau nozīmēja 35 cilvēkus.[62] Taču komisijas darba rezultāti bija nelieli. 1985. gadā LVU kompartijas komitejas ideoloģiskā komisija 37 cilvēku sastāvā darbojās LVU kompartijas komitejas sekretāra J. Niedrīša vadībā.[63]

1985. gada 9. aprīlī LVU KPK bija izveidojusi piecus teorētiskos seminārus un 14 zinātniskā komunisma skolas, kuras vadīja pie kompartijas komitejas nodibinātā politiskās izglītības metodiskā padome.[64]

60. un 80. gados konstatējama arvien pieaugoša mācībspēku, arī daudzu komunistu, vienaldzība pret komunistisko ideoloģiju, kas, no vienas puses, veicināja studiju deideoloģizāciju, bet, no otras puses, veicināja komunistiskās ideoloģijas formālu izdzīvošanu. LKP CK kontrole pār studentu komunistisko audzināšanu arvien vairāk izslīdēja no LKP CK rokām. LVU kompartijas komiteja un LKP CK arvien vairāk atskaitījās priekšniecībai par "veiktajiem pasākumiem", bet ne par pasākumu pozitīvajiem rezultātiem. Tādu nebija. LKP CK pirmais sekretārs B. Pugo 1985. gada 30. decembrī ziņoja PSRS Augstākās un vidējās speciālās

60 План мероприятий по выполнению постановлений ЦК КПСС от 12 июля 1984 года "О мерах по усилению противодействия зарубежной антисоветской католической пропаганды". – LVA PA, 101.f., 53.apr., 27.l., 58.lp.
61 LVA PA, 788.f., 1.apr., 89.l., 68.–69.lp.
62 LVA PA, 788.f., 1.apr., 93.l., 103.lp.
63 LVA PA, 788.f., 1.apr., 96.l., 83.lp.
64 LVA PA, 788.f., 1.apr., 95.l., 1.–2., 5.lp.

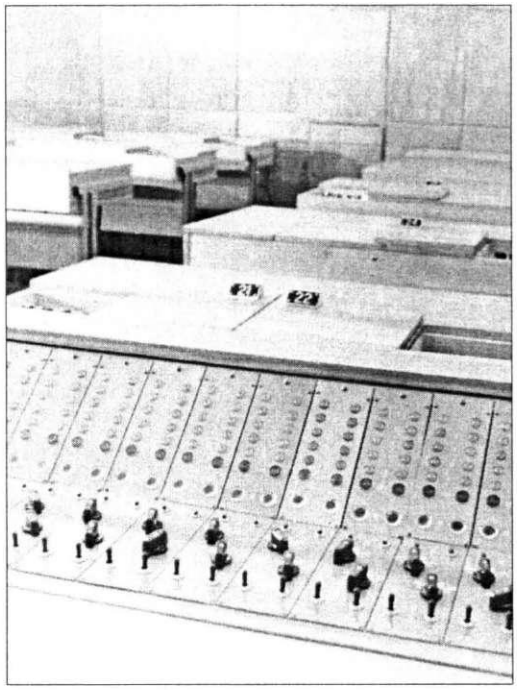

Iekārta "Eureka" LVU Kara katedrā. 1980. gadu sākums

izglītības ministram G. A. Jagodinam: Latvijā PSKP CK 1983. gada jūnija plēnuma lēmumu gaismā veikti pasākumi "sabiedrisko zinātņu pasniegšanas idejiskā līmeņa celšanā un studentu ideoloģiski politiskajā audzināšanā".[65] Taču panākumu nebija.

LVU kompartijas 40 gadu darba vājos rezultātus LVU mācībspēku un studentu komunistiskajā audzināšanā apliecināja tas, ka 1982. gadā un 1983. gada sākumā tika konstatēts komunistus uztraucošs fakts: mācībspēki un studenti nezina ne PSRS, ne Latvijas PSR himnu. 1983. gada 23. februārī LVU kompartijas komiteja apsprieda jautājumu "Par pasākumiem PSRS un Latvijas PSR valsts himnu propagandēšanā". Pēc LVU mācību prorektora prof. E. Meļķiša ziņojuma tika nolemts uzdot ar LVU rektora pavēli visiem mācībspēkiem un studentiem iemācīties šīs himnas.[66] Rektora pavēli izsūtīja visām struktūrvienībām.

Spriežot pēc LVU kompartijas komitejas 1966. gada 4. maija lēmuma "Par Kara katedras darbu studentu militāri patriotiskajā audzināšanā", komiteja atzina, ka šī katedra minēto audzināšanu veic viena, atrauti no Universitātes pārējās politiskās audzināšanas sistēmas. Tāpēc kompartijas komiteja uzdeva Kara katedrai aktīvāk piedalīties LVU pasākumu veikšanā sakarā ar Uzvaras dienu, piedalīties fakultāšu uzskatāmās aģitācijas noformēšanā par militāri patriotiskās audzināšanas tematiku. No otras puses, komiteja uzlika par pienākumu apspriest jautājumu par militāri patriotiskās audzināšanas paplašināšanu visos mācību priekšmetos.[67]

Oficiāli tika pastiprināta arī studentu militāri politiskā audzināšana "kaujas slavas virzienā". Studentu militāri patriotisko audzināšanu veica galvenokārt trijos virzienos: pirmkārt, apmeklējot t. s. kaujas slavas vietas, otrkārt, apspriežot marksisma teorētiskos jautājumus par sociālistiskās dzimtenes atbrīvošanu, treškārt, veicinot militāros sporta veidus. Rektors prof. V. Millers 1986. gadā ziņoja LKP CK, ka studentu militārā apmācība Universitātes Kara katedrā paplašinās, iesaistot apmācībā arī studentes. Tas paplašināja politiskās audzināšanas iespējas (*2. tabula*).

3. tabulā redzams, ka 1944.–1980. gados LVU veidojas plaša komunistiskā pasaules uzskata audzināšanas sistēma, kurai pieskaitāma arī LVU Kara katedra.

65 LVA PA, 101.f., 57.apr., 288.l., 1.lp.
66 LVA PA, 788.f., 1.apr., 89.l., 8.lp.
67 LVA PA, 788.f., 1.apr., 52.l., 119.lp.

2. tabula

Studentu militārā apmācība 1985.–1988. gadā[68]

Mācību gads	Kopskaits	%
1985./86.	1050	100,0
1986./87.	1520	144,76
1987./88.	1680	160,0

Okupācijas sākumā bija tikai viena – Marksisma-Ļeņinisma katedra, kas nodarbojās ar obligāto politisko audzināšanu, vēlāk ar marksisma-Ļeņinisma mācīšanu nodarbojās PSKP vēstures, politiskās ekonomijas, dialektiskā un vēsturiskā materiālisma, zinātniskā komunisma un zinātniskā ateisma katedras. Marksisms-Ļeņinisms saglabājās kā vispārējs jēdziens, kas apvienoja visas šīs disciplīnas.

3. tabula

LVU komunistiskās audzināšanas katedras 1944–1991

Gadi	Marksisma-Ļeņinisma katedra	Politiskās ekonomijas katedra	Dialektiskā un vēsturiskā materiālisma katedra	Zinātniskā komunisma katedra
1944	Prof. V. Miške			
1945	⇓	Doc. J. Jurgens		
1949	⇓	⇓	Dialektiskā materiālisma katedra Prof. V. Miške	
1955	PSKP vēstures katedra Doc. A. Balbere	⇓	Prof. I. Širokovs	
1964	⇓	Prof. J. Porietis	Prof. V. Šteinbergs	Doc. M. Ašmanis
1989	Sociālpolitiskās vēstures katedra	⇓	Prof. J. Vedins	Politoloģijas katedra
1990		Ekonomiskās teorijas katedra	⇓	
1991			Likvidēta	

Latviešu tautas nacionālās atdzimšanas gados 80. gadu beigās arī vairāku LVU sabiedrisko zinātņu mācībspēku vidū šīs katedras kļuva par asas kritikas objektu. Ar 1989. gada 10. oktobra pavēli Nr. 274–v Zinātniskā komunisma katedrai tika apstiprināts jauns nosaukums – Politoloģijas katedra, bet PSKP vēstures katedrai – Sociālpolitiskās vēstures katedra. Par Universitātes mācību dekomunizāciju jau

68 LVA PA, 101.f., 57.apr., 288.l., 36.–37.lp.

LVU PSKP vēstures katedras ilggadīgie mācībspēki.
1985. gadā katedra atzīmēja 45 gadu darbību

1990. gadā rakstīja "Latvijas Jaunatne". Sarunā ar vēlāk traģiski bojā gājušo žurnālisti I. Helmani PSKP vēstures katedras darbinieki ne tikai kritiski vērtēja savu agrāko darbu studentu komunistiskošanā, bet arī atzina Staļina darbības postošās sekas.[69]

VK(b)P (PSKP) vēsture, vēsturiskais un dialektiskais materiālisms, politiskā ekonomija, zinātniskais komunisms un zinātniskais ateisms tika ieviests Latvijas Valsts universitātē (tāpat kā citās PSRS augstskolās) pēc tam, kad tas jau bija deformēts Krievijas politiskajā elitē, impērijas nacionālajā apziņā tā, ka visas šīs "sabiedriskās disciplīnas" jau bija ieguvušas kvazi "marksistiskās zinātnes" jēgu, un arī pastāvēšanas gaitā LVU, mainot programmas, ieguva tādu saturu, kas tālu novirzījās no priekšmeta nosaukuma un būtības, ja tāda vispār bija. Otrkārt, "sabiedriskajos priekšmetos" mācītais bija vērsts pret normālu cilvēku sabiedrību un radikāli atšķīrās no LVU studentu lielākās daļas uzskatiem.

Komunistiskā totalitārā garīgā vardarbība izpaudās gan imperatīvajā politiskajā piespiešanā (komunistu ielu gājieni, padomju tradīcijas, reglamentēta uzvedība), gan stāvoklī, ko var dēvēt par iekšējo pašpiespiešanos. Abus šos piespiešanas veidus

69 I. Helmane. Ko iemainīsim pret marksisma–ļeņinisma tabletēm // Latvijas Jaunatne. – 1990. – 9.maijs.

inscenēja un uzturēja speciāli valsts orgāni (kompartija, tiesu iestādes, komjaunatne, arodbiedrība u.c.). Iekšējo, pašpiespiešanos, var iedalīt saplūšanā – pilnā komunistiskās sistēmas adaptācijā – un kompensācijā, kad notiek zināma apziņas dalīšanās, atsakoties no situāciju analīzes, nekritiski uztverot parādības, maskējoties, piemērojoties vai aizejot no īstenības. Ar varmācību radītā komunistiskās varas hierarhiskā struktūra ar laiku, trūkstot dialogam starp vairumu cilvēku, izveidoja cilvēkos zināmu centrālās varas rīkojumu izpildīšanas automātiskumu, ko savukārt galvanizēja terora spriedze. Brežņeva – Černenko restaļinizācijas posmā pastiprinājās okupācijas varas spiediens LVU visās nozarēs, taču šī mērķa sasniegšanai izmantoja pēc iespējas jaunas metodes. Tāpēc nevar runāt par komunistiskās audzināšanas pilnīgu nesekmību, sevišķi, ja tā gāja cilvēku primitīvāko instinktu ("ceptās gaļas" princips), visu vienlīdzība (senā kopiena) un dzīves vienkāršota skaidrojuma (ekonomiskais determinisms) virzienā.

LVU kompartijas birojs un LVU vadība studentus un mācībspēkus vērtēja mazāk pēc viņu zināšanām specialitātē, bet vairāk pēc piedalīšanās ağitācijas darbībā priekšvēlēšanu laikā, piedalīšanās ağitācijās par valsts aizņēmumu, parakstu vākšanā zem uzsaukumiem par mieru un citu ārēju izdarību veikšanā.

LVU studentu komunistiskā audzināšana bija iekļauta vispārējās komunistiskās monoideoloģijas izveidošanas sistēmā PSRS. Tās formās un metodēs okupācijas 50 gados bija novērojamas akcentu maiņas atbilstoši VK(b)P (PSKP) CK ģenerāllīnijas svārstībām. Pirmkārt, mainījās metodes – no piespiešanas līdz šķietami brīvprātīgai ieaugšanai komunisma ideoloģijā. Cīņa pret buržuāzisko ideoloģiju sākās ar pretrietumu kampaņām un beidzās ar nepārtrauktu kontrpropagandu. Otrkārt, audzināšanā sākotnēji blakus vienīgajam obligātajam politiskajam priekšmetam (marksisma-ļeņinisma pamatiem) laika gaitā visiem studentiem bija jāmācās un jānoliek eksāmeni vairākos komunistiskos priekšmetos. Treškārt, audzināšanā ietilpa komunistu svētki (7. novembris, 1. maijs, 9. maijs u. c.), kuri obligāti bija jāapmeklē un svinīgajās sapulcēs jānoklausās "dienišķā ağitācijas porcija", pacilāti jāiet demonstrācijās. Ceturtkārt, studentiem bija obligāti jābūt komjaunatnes un studentu arodbiedrības locekļiem. Piektkārt, cenzūrai bija pakļauti visi pašdarbības kolektīvu repertuāri, studentu sarīkojumi. Sestkārt, par studentu komunistisko audzināšanu ārpus studijām rūpējās kursu un grupu kuratori, kopmītnēs – istabu vecākie. Rezultātā studentu komunistiskā audzināšana iefiltrējās gan mācību, gan sabiedriskajā un privātajā dzīvē. Tā vairāk vai mazāk ietekmēja studentu prātus, jūtas, domāšanas veidu. LVU beigušajiem un pat viņu pēcnācējiem vēl ilgi būs jānopūlas, lai garīgi atbrīvotos no kompartokrātijas gadiem ilgi galvā iedzītajiem ideoloģiskajiem atribūtiem – pasaules sociālisma idejas nesēji, ekonomikas noteicējlīnijas paudēji utt. Komunistiskajā audzināšanā LVU valdīja komunistu, tāpat kā savā laikā nacistu, centieni ieviest obligāto komunistisko vienāddomāšanu, pielīdzinot to impērijā jau 1930.–1940. gados ieviestajai obligātajai vienāddomāšanai.

Okupācijas varas komunistiskā audzināšana, neraugoties uz tās politisko visspēcību, bija tik vienkāršota un primitīva, ka ikvienā brīvību cienošā cilvēkā radīja protesta jūtas. Tā veicināja pretošanās kustības izplatību, kura, mainot formas, kļuva par visas tautas kustību un veicināja ļaunuma impērijas sabrukumu.

LVU studenti komunistisko svētku demonstrācijā 1948. gadā

LVU studentu "audzināšana" kopmītnēs

Studentu sadzīves jautājumi bija viens no LVU kompartijas raižu objektiem. 1950. gada 12. decembrī LVU kompartijas birojs, apspriedis jautājumu "Par masu darba stāvokli Latvijas Universitātes kopmītnē", atzina, ka nekāds darbs patiesībā netiek veikts – nenotiek sanāksmes, neorganizē "kultūrgājienus". Lai gan runa bija par audzināšanu, birojs nolēma sagādāt studentiem kopmītnē traukus, mēbeles, iekārtot radiotranslāciju visās istabās, uzlabot sarkano stūrīšu darbu.[70] 1951. gadā LVU kompartijas sapulcē, apspriežot jautājumu "Par stāvokli kopmītnēs", komunisti atzina, ka stāvoklis kopmītnēs nav uzlabojies – tās bieži neapkurina, tajās valda antisanitāri apstākļi.[71] Kopmītnēs vēl nebija nodrošināti minimālie sadzīves apstākļi.

Taču studentu ietekmēšana kopmītnēs turpinājās. Lai panāktu lekciju obligātu apmeklēšanu, sāka LVU studentu kopmītņu pārbaudes. 1953. gada 16. novembrī plkst. 11.00, pārbaudot vienu kopmītni, atklājās, ka no 90 studentiem tajā bijuši 18 studenti (20 %), bet tikai trīs bijuši slimi.[72]

1956. gadā LVU kompartijas komiteja atkal pārbaudīja studentu kopmītnes un, apspriedusi pārbaudes rezultātus, konstatēja, ka stāvoklis kopmītnēs nav uzlabojies:

70 О состоянии положения политико-массовой работы в общежитиях ЛГУ. – LVA PA, 788.f., 1.apr., 12.l., 134.–135.lp.

71 LVA PA, 788.f., 1.apr., 15.l., 71.–72.lp.

72 LVA PA, 788.f., 1.apr., 22.l..

LVU un RMI studentu kolonna 1. Maija svētku gājienā 1980. gadu sākumā

tās ir pārblīvētas, daudzi studenti mācās un brīvo laiku pavada gultās, dzīvojamās telpās caurvējš, jo logiem trūkst otro rāmju (Gorkija ielā 69 u.c.). Arī 1957. gadā LVU kompartijas komiteja pārbaudīja stāvokli Universitātes kopmītnēs un konstatēja to pašu – joprojām trūka krēslu, skapju, grāmatplauktu.

Īpaši konflikts ar administrāciju un pārbaudes komisijām saasinājās studentu ciemiņu dēļ. "Agrāk mums bija sarkanie stūrīši, un tur studenti satikās," ziņoja saimnieciskais prorektors N. Stroganovs 1958. gada 24. novembra LVU Padomes sēdē, kad apsprieda jautājumu par audzināšanas darbu kopmītnēs. "Tagad stāvoklis mainījies sakarā ar to, ka šajos sarkanajos stūrīšos studenti dzīvo."[73] Studentus ciemiņi apmeklējot tikai viņu guļamistabās un nereti tur paliekot pa nakti. Tāpēc LVU Padome nolēma: kamēr nav sarkano stūrīšu, viesus studentu kopmītnēs nelaist. Pret šādu LVU Padomes lēmumu rakstiski protestēja ap 200 studentu. LVU kompartijas komiteja četras stundas apsprieda radušos situāciju un nedaudz mīkstināja LVU Padomes lēmumu: ".. atļaut viesiem iet sieviešu kopmītnēs naktīs nav vēlams"[74]. Kompartijas komiteja bija spiesta atzīt, ka kopmītnē Padomju bulvārī 5 kādā istabā ar viesiem notikusi "milzīga iedzeršana". Lai regulētu viesu plūsmu kopmītnēs, ieviesa viesu reģistrācijas grāmatas. Viesiem kopmītnes bija jāatstāj līdz plkst. 24.00; visās kopmītnēs nozīmēja dežurantus trijās maiņās. LVU vadības pārstāvjiem tika uzdots vakaros apmeklēt kopmītnes.

73 Turpat. – 78.–87.lp.

74 LVU Padomes materiāli. 1958.–1959.g. – LVA, 1340.f., 10.apr., 30.l., 133. u.c. lp.

LVU studentu kopmītnē 1950. gadu beigās

1958. gada 13. decembra LVU kompartijas komitejas lēmumā "Par stāvokli studentu kopmītnēs" bez studentu neapmierinošā sadzīves stāvokļa konstatējuma minēta arī studentu apmeklētāju problēma, norādot, ka viesu pieņemšanai jānotiek speciālā istabā.[75]

Taču šie pasākumi maz uzlaboja kopmītņu darbu. 1960./61. mācību gadā sešās Universitātes kopmītnēs dzīvoja 1089 studenti (45 % dienas nodaļas studenti). Tas, ka gandrīz puse dienas studentu dzīvoja LVU kopmītnēs, lielā mērā atspoguļoja studentu zemo materiālo līmeni.

1960. gada 12. decembrī LVU Padome atkal apsprieda un pieņēma lēmumu "Par idejiskās audzināšanas darbu kopmītnēs". Apspriedusi administratīvi saimnieciskā prorektora N. Stroganova ziņojumu, Padome atzina, ka studentu kopmītņu padomes veikušas lielu darbu kopmītņu stāvokļa uzlabošanā, kopmītnes iesaistījušās Vissavienības konkursā par labāko kopmītni augstskolās. Tomēr politiskās audzināšanas darbs kopmītnēs esot zemā līmenī. "Uz sliktu audzināšanas darbu norāda sistemātiskas zādzības kopmītnēs, kā arī atsevišķi amorālas uzvedības gadījumi. Ir gadījumi, kad kopmītnēs dzīvojošie studenti dod savas caurlaides svešām personām, lai tās netraucēti varētu ierasties un pārnakšņot. .. Dažās kopmītnēs .. dušas nav ierīkotas, nav iestikloti izdauzītie logi."[76]

60. gados pastiprinājās kompartijas mēģinājumi pakļaut savai kontrolei studentu personisko dzīvi. Rektors prof. V. Šteinbergs 1963. gada 9. janvārī LVU

75 LVA PA, 788.f., 1.apr., 35.l., 40.lp.

76 P. Stučkas Latvijas Valsts universitātes Padomes lēmums "Par idejiskās audzināšanas darbu kopmītnēs". – LVA, 1340.f., 1.apr., 33.l., 9.–10.lp.

kompartijas biroja sēdē uzdeva pārtraukt "nemērķtiecīgo" dejošanu kopmītnēs sestdienu vakaros.

Otrs komunistu mēģinājums ielauzties mācībspēku un studentu personīgajā dzīvē bija centieni kontrolēt saraksti ar ārzemēm. LKP Rīgas pilsētas kompartijas komitejas sekretārs L. Himmelreihs LVU kompartijas organizācijas slēgtajā sapulcē 1963. gada 6. februārī teica: "Mūsu ļaudis no ārzemēm saņem lielu daudzumu literatūras un vēstuļu. Vajag zināt, ko viņi tur raksta."[77]

LVU kompartijas komiteja noteica, ka visi iekšējie radioraidījumi jānoklausās LVU prorektora palīgam kopmītņu jautājumos. Par idejisko audzināšanu kopmītnēs atbildēja LVU kompartijas komitejas loceklis T. Tverijons.[78]

Kontrolēja arī LVU studentu pašdarbības kolektīvu darbu. Līdz 1970. gadam LVU pašdarbnieku kolektīvu programmas saskaņoja LVU kompartijas komitejā neoficiāli, bet ar 1970. gadu apstiprināšana notika oficiāli. LVU kompartijas komitejas sekretārs R. Kondratovičs apstiprināja deju kolektīva "Dancis" programmu.[79]

1979. gadā tika apstiprināts, bet pēc tam vairākus gadus papildināts un vēlreiz apstiprināts "Universitātes iekšējās skates-konkursa nolikums par labākās uzskatāmās aģitācijas izmantošanu studentu komunistiskajā audzināšanā".[80] 70. gados par vienu no studentu sovjetizēšanas pasākumiem kļuva t. s. padomju tradīciju ieviešana.

Kā redzams no 1980. gada "Informācijas par jauno tradīciju ieviešanu Universitātē", t. s. padomju tradīcijas šeit nebija izplatījušās.[81] Minēts, ka 1980. gada 26. maijā rīkotas "Meža dienas", VEF Kultūras pilī 8. maijā sarīkota balle. 1981. gada 21. janvārī LVU partijas komiteja apsprieda jautājumu "Par pasākumiem cīņas pastiprināšanai pret smēķēšanu" un nolēma veikt aktīvus cīņas pasākumus: aizliegt smēķēt komunistiem, neļaut pārdot smēķus Universitātes telpās utt.[82]

Palielinoties studentu skaitam, vietu LVU studentu kopmītnēs līdz pat 80. gadu otrajai pusei trūka. Studenti no Ogres, Saulkrastiem, Tukuma, Jēkabpils katru dienu pēc lekcijām bija spiesti braukt uz mājām. LVU kopmītnēs vidēji vēl 1986. gadā bija mazāka dzīvojamā platība nekā pārējās Rīgas augstskolās (Fizkultūras institūtā uz vienu studentu bija 6,2 m^2, RPI – 5,3 m^2, bet LVU – tikai 4,2 m^2).[83]

Panākot ārēji kopmītņu sadzīves noteikumu ievērošanu, LVU kompartijas komiteja 80. gados vairs neapsprieda jautājumus par studentu idejisko audzināšanu kopmītnēs, bet aprobežojās ar izziņām, ka stāvoklis visumā labs, bet vajadzīgie uzlabojumi nenotika.[84]

77 Turpat. – 18.lp.
78 LVA PA, 788.f., 1.apr., 76.l., 63., 68.lp.
79 LVA PA, 788.f., 1.apr., 58.l., 109.–115.lp.
80 LVA PA, 788.f., 1.apr., 77.l., 24., 36.–38.lp.
81 LVA PA, 788.f., 1.apr., 79.l., 18.lp.
82 LVA PA, 788.f., 1.apr., 82.l., 28.lp.
83 LVA PA, 788.f., 1.apr., 100.l., 1.–3.lp.
84 LVA PA, 788.f., 1.apr., 92.l., 89. u. c. lp.

Studentu "darba dienests"

Līdz ar "sociālisma uzvaras gājienu laukos" un kolhozu nodibināšanu sākās studentu "darba dienests". Ar LPSR MP 1953.gada 24.septembra lēmumu Nr. 976 par skolēnu un studentu iesaistīšanu ražas novākšanas darbos no sešām republikas pakļautības pilsētām vien bija jānosūta 30 700 vidusskolnieku un studentu. No Rīgas bija jānosūta 24 000 vidusskolnieku un studentu mazākais uz divām nedēļām.[85] Tā tas bija līdz pat 80. gadiem.

Hronoloģiski pirmais darba dienesta veids bija studentu palīdzība Latvijas PSR sociālistiskajai lauksaimniecībai, sākumā galvenokārt biešu un cukurbiešu novākšanā ar rokām kolhozos un padomju saimniecībās. Universitātei bija "piestiprināti" šefības rajoni. Uz turieni vispirms sūtīja pirmo kursu studentus – uz mēnesi un ilgāk, ja kolhozam vai padomju saimniecībai tas bija vajadzīgs. Par darbu kā atalgojumu studenti saņēma pārtiku un naktsmītnes kluba vai skolas telpās. Šie braucieni kļuva regulāri, strādāšanas laiks palielinājās, turklāt studentiem bija jāiegādājas speciāli darba apavi un apģērbs. Vēl studentu vienību skaitu palielināja sakarā ar Hruščova politiskās laukaugu kultūras – kukurūzas ieviešanu Latvijā. Ikgadējie trešo un ceturto kursu studentu braucieni uz tās ravēšanu vasarā un novākšanu rudenī, kā arī piedalīšanās citos lauksaimniecības darbos, krietni saīsināja studiju laiku. 1958. gada rudenī saasinājās konflikts starp LVU vadību un studentiem. Dažas studentu grupas, kuras bija nosūtītas uz kolhoziem ražas novākšanas darbos, protestēja pret šo pasākumu, par formālu iemeslu minot sliktos sadzīves apstākļus un slikto darba organizāciju kolhozos.[86] Studenti no kolhoziem bēga vai neizgāja darbos. Taču šie "studentu streiki" tika noklusēti, jo streiki Padomju Savienībā vispār nedrīkstēja būt, un tāpēc oficiāli tādu nebija. Taču studentu piespiedu nosūtīšana ražas novākšanas darbos turpinājās. Tā, piemēram, 1971. gadā ražas novākšanā Rīgas, Stučkas un Cēsu rajonu piedalījās 800 LVU studentu[87]; 1972. gadā uz Ogres, Stučkas, Rīgas un Saldus rajoniem LVU nosūtīja 1030 studentus, tādējādi par 50 cilvēkiem pārpildot kompartijas noteikto plānu.[88] Studentu talcinieku skaits turpināja pieaugt: 1980. gadā lauksaimniecības darbos piedalījās jau 1600 LVU studentu, 1982. gadā – 1643 studenti; dažās fakultātēs šis studentu skaits bija īpaši liels: Bioloģijas fakultātē – 80 %, Vēstures fakultātē – 70 % no kopējā studentu skaita.[89] Tas patiesībā bija piespiedu "darba dienests".

Studentu vienības kā "brīvprātīgi organizētu kolektīvu darbam vasaras brīvlaikā tautas saimniecības konkrētu ražošanas uzdevumu, kā arī sabiedriski politiskā darba veikšanai"[90] 50. gados veidoja neskarto zemju apgūšanai[91] Kazahstanā. Pirmās LVU studentu – celtnieku vienības sāka darboties 1951. gadā.[92] Vissavienības mērogā

85 LVA, 270.f., 2.apr., 1903.l., 149.lp.
86 LVU Padomes materiāli 1958.–1959.g. – LVA, 1340.f., 10.apr., 30.l., 91.u.c.lp.
87 LVA PA, 788.f., 1.apr., 61.l., 10.lp.
88 LVA PA 788.f., 1.apr., 63.l., 50.lp.
89 LVA PA, 788.f., 1.apr., 86.l., 105.lp.
90 LPE. – 9.sēj. – Rīga, 1987. – 323.lpp.
91 Pirmās LVU studentu vienības devās uz Kazahijas PSR 1956. gada vasarā.
92 Latvijas Universitāte, 75. – Rīga, 1994. – 78.lpp.

LVU Fizikas un matemātikas fakultātes studenti labības kulšanas darbos Smiltenes rajonā 1957. gadā

tās izveidoja 1959. gadā ar nolūku "izveidot komunistisku attieksmi pret darbu". Patiesībā tās sākumā bija domātas naudas pelnīšanai. VĻKJS CK Centrālais studentu vienību štābs tika izveidots 1967. gadā, Latvijā komjaunatnes CK studentu vienību štābs darbojās kopš 1968. gada, bet augstskolās bija savi štābi. Studentu vienību vadīja tās priekšnieks un komisārs, un tās vienlaikus atgādināja gan militāras vienības, gan arī nacistiskās Vācijas valsts darba dienesta (RAD) organizāciju.

Pēc nacistu "darba dienesta" parauga celtniecības vienības ietērpa formas apģērbos un nosūtīja uz paredzētajām celtniecības vietām. Studentu – celtnieku vienības (SCV) darbu organizēja SCV štābs kompartijas vadībā, tās tika nosūtītas darbā arī uz "brālīgajām republikām" un vēlāk arī uz t. s. "tautas demokrātijas" valstīm. SCV pavēra ceļu lētiem ārzemju ceļojumiem.

4. tabulā redzams, ka LVU SCV dalībnieku skaits 1976. gadā – tātad desmit gadu laikā – bija palielinājies divpadsmit reizes. Pavisam 11. piecgades laikā (no 1981. līdz 1985. gadam) ap 20 000 Latvijas jauniešu bija strādājuši celtniecības un lauksaimniecības darbos Latvijā un ārpus tās (Astrahaņas apgabalā, Karēlijā, Rietumsibīrijā (BAM), Kaļiņingradas apgabalā, Kabardijā-Balkārijā u.c.).

1971. gadā t.s. trešajā semestrī 249 (68,8 %) LVU studenti strādāja 13 celtnieku vienībās ārpus Latvijas.[93] Ar 1971. gadu SCV plašāk piedalījās arī lopbarības sagatavošanā.[94] 1979. gadā celtniecības vienībās bija jābrauc 1080 LVU stu-

93 LVA PA, 788.f., 1.apr., 61.l., 36.lp.

94 Latvijas Ļeņina komunistiskās jaunatnes savienības vēstures apcerējumi. – Rīga, 1987. – 319.lp.

LVU Ģeogrāfijas fakultātes studente Dreimane un Filoloģijas fakultātes studente Ķaņķe neskarto zemju apgūšanas darbos Kazahijā 1964. gadā

4. tabula

LVU studentu celtnieku vienības (SCV) 1967.–1976. gadā[95]

Nr. p. k.	Gads	Abs. skaits	Pieaugums %
1.	1967.	67	100,0
2.	1968.	175	261,0
3.	1969.	233	344,0
4.	1970.	306	456,0
5.	1971.	362	590,0
6.	1972.	459	680,0
7.	1973.	505	753,0
8.	1974.	581	867,0
9.	1975.	769	1132,0
10.	1976.	814	1214,0

dentiem.[96] 80. gados SCV īpatsvars studentu vienībās palielinājās. 1984. gadā Latvijas SCV strādāja 7110 studenti, t.i., vairāk nekā 22 % augstskolu jaunatnes.[97] 1987. gadā LVU studentu celtniecības vienībās strādāja 1195 studenti, tas bija

95 LVA PA, 788.f., 1.apr., 70.l., 209.–210.lp.
96 LVA PA, 788.f., 1.apr., 77.l., 171.lp.
97 Latvijas Ļeņina komunistiskās jaunatnes savienības vēstures apcerējumi. – Rīga, 1987. – 388.lpp.

Studentu celtnieku vienību dalībnieku gājiens uz Codes brāļu kapiem. 1970. gadi

apmēram tikpat daudz kā 1986. gadā (1191 students).[98] 1988. gadā SCV piedalījās 1300 studenti (plānots bija 1040 studenti). Apmēram puse palika Rīgā un Latvijā.[99] Daudzi studenti SCV darbu vērtēja pozitīvi, jo "trešajā semestrī" varēja nopelnīt.

80. gados paplašinājās internacionālo studentu vienību veidošana (līdz 200 cilvēkiem), kas devās uz t. s. sociālistiskajām valstīm; šo valstu studenti (apmēram 150 cilvēku) savukārt ieradās Latvijā. Studentu "darba dienestam" bija vairāki mērķi un sekas. Pirmais SCV uzdevums bija palīdzēt acīmredzami grimstošajai sociālistiskajai saimniecībai ar lētu darbaspēku. Otrkārt – audzināt jaunatni fiziskā spēkā. Treškārt, SCV vajadzēja rusificēt un unificēt jauniešus, pieradinot tos pie dzīves un darba atpalikušajos Krievijas rajonos.

Trešais studentu dienesta veids bija t.s. brīvprātīgās kārtības sargu vienības. Tautas brīvprātīgo kārtības sargu vienības PSRS sāka veidoties jau 1959. gadā kā milicijas palīgdienests. Ar 1974. gada 20. maija PSRS APP dekrētu noteikti kārtības sargu ("družiņņiku") pienākumi un tiesības. 1974. gada 2. jūlija LKP CK un LPSR MP apstiprinātajā Kārtības sargu nolikumā paredzēts šādas vienības izveidot arī augstskolās. 1979. gadā Rīgas pilsētas Kirova rajonā no apmēram 900 kārtības sargiem 550 (61 %) bija LVU studenti. Gada pirmajos mēnešos viņi bija aizturējuši 7609 likumpārkāpējus, tai skaitā 468 piedzērušos.[100] Katrā LVU fakultātē bija studentu kārtības sargu vienības ar apstiprinātiem vienību komandieriem.

98 LVA PA, 788.f., 1.apr., 102.l., 63.lp.
99 LVA PA, 788.f., 1.apr., 79.l., 171.lp.
100 LVA PA, 788.f., 1.apr., 76.l., 40.lp.

Studentu "darba dienesta" un kārtības sargu vienību darbības politiskie, saimnieciskie un ideoloģiskie motīvi jāpēta atsevišķi, skaidrojot pozitīvo pusi profesijas apgūšanā un darba dienesta politisko motivāciju.

2. Pretošanās kustība

Latvijas Valsts universitātes studentu un mācībspēku pretošanās okupācijai bija visas tautas pretestības kustības sastāvdaļa.[101] Līdzās visā Latvijā novērojamiem pretošanās kustības cēloņiem Universitātē – Latvijas inteliģences garīgajā centrā – tai bija arī daži atšķirīgi cēloņi. Starp tiem jāmin atklātu diskusiju trūkums un Universitātes vadības pārpludināšana ar mazizglītotiem un aprobežotiem "doktrineriem". Mēģinājumi saukt lietas īstajā vārdā un pārrunāt Universitātes būtiskās problēmas, kas izvirzījās dažās katedrās un fakultātēs – sevišķi 50. – 60. gados – labākajā gadījumā palika sarunu līmenī "partijiskā vidē" un, lai gan tās daļēji nonāca LVU kompartijas komitejā, tomēr tika noslēptas. Rezultātā kompartijas organizācijā nebija diskusiju pēc būtības, un tā idejiski nespēja veikt savu "vadošo un virzošo lomu". Universitātes kompartijas komiteja uzsāka darbību pret opozicionārajām izpausmēm galvenokārt pēc direktīvo iestāžu norādījuma, pēc "tēvoča" ziņojumiem, pēc aktīvāko kompartijas biedru tiešas iejaukšanās vai vadoties no minētajās divās instancēs nonākušās informācijas. LVU vadības un partijas komitejas nonākšana nekvalificētu, latviešu valodu un kultūru nezinošu kadru rokās mazināja kompartijas komitejas spēju reaģēt uz pretošanās kustības norisēm bez norādījuma no augšas. Šie "doktrineri" nespēja nekā pozitīva dot ne studentiem, ne zinātnei, bet kompartijas iestādēs viņu mazizglītotība, vispārējā aprobežotība un vietējo apstākļu nezināšana faktiski netieši veicināja opozīcijas nostiprināšanos.

Pretošanās kustībai bija savas pazīmes. Tā tiecās garīgi un fiziski ne tikai ārpus Universitātes sienām, bet arī ārpus Rīgas. Taču šī jautājuma pētīšanu stipri ierobežo LPSR VDK dokumentālo materiālu trūkums, kā arī atmiņu materiālu nepietiekama savākšana. Rezultātā mums trūkst daudz faktisko materiālu, kas nedod iespēju atspoguļot pretošanās kustību visā tās daudzpusībā.

Mēs būtu tālu no patiesības, ja pretošanās kustību LVU uzskatītu par studentu un mācībspēku masveida kustību. Patiesībā liela mācībspēku un studentu daļa vismaz ārēji centās piemēroties okupācijas varas prasībām. Tādējādi lielais vairums studentu politisko monoorganizāciju (kompartijas, komjaunatnes u. c.) un lielas daļas mācībspēku vadībā mēģināja piemēroties režīma prasībām vai pat sadarbojās ar režīmu. Šai sadarbībai vismaz formāli bija masveida raksturs, kaut arī īstenībā tas varēja būt mazāks. Otra daļa studentu centās būt neitrāla, rīkoties un domāt bezpartejiski. Tā bija tā sauktā pelēkā masa, kura patiesībā garīgi nemaz nebija pelēka, taču bija (vai, iespējams, izlikās) neitrāla. Tikai trešā, nelielākā studentu un mācībspēku daļa piedalījās pasīvā un pat aktīvā, kā arī garīgā pretestībā.

101 Студенческое движение и СССР (конец 1950 гг.) // Вопросы истории, 1977. – Ном. 1. – С. 3–29.; Th. Remeikis. Opposition to Soviet Rule in Lithuania. 1945–1980. – Chicago, 1985.

Studentu aktīvā un garīgā pretestība

LVU studentu dalība un loma latviešu tautas aktīvajā un nevardarbīgajā pretošanās kustībā jāpēta īpaši. Nav noliedzams, ka atsevišķi studenti piedalījās aktīvās pretošanās kustības divās galvenajās formās – aktīvajā bruņotajā cīņā un bruņoto cīnītāju apgādē.

Atklātā bruņotā cīņā, pēc pašreizējām ziņām, piedalījušies nedaudzi studenti. Pēc LPSR NKVD datiem Bauskā nacionālo partizānu grupu vadījis LVU students G. Zemitāns (dz. 1929.gadā).[102] Bruņotās pretošanās apgādē pašreiz konstatētas divas studentu grupas. LVU Medicīnas fakultātes studenti piegādājuši pārsienamos materiālus un medikamentus Jēkabpils apriņķa partizāniem. Starp nekavējoši arestējamām ar 71. numuru 1945. gada 10./12. marta LPSR NKVD slepenajā pavēlē minēta Silvija Švainberga, kuras uzdevums bijis "Latvijas sargu" vienību apgāde ar medikamentiem. LVU Vēstures fakultātes 1. kursa studente Lūcija Jaundzeme, kura 1945./46. gadā vadīja jauniešu grupu, sagādājusi tālskatus, topogrāfiskās kartes un citus materiālus Pētera Supes komandētajai Latvijas Nacionālo partizānu vienībai Viļakas un Alūksnes rajonā.[103] Bruņotās pretošanās posmā vērojamas vēl citas studentu pretošanās formas, daļa no tām atspoguļojas arī LVU kompartijas organizācijas dokumentos. Tā, piemēram, 1953. gada 23. janvārī LVU Vēstures fakultātes kompartijas organizācijas sēdē tika konstatēts, ka Ļeņina gadadienas priekšvakarā fakultātē "biedra Staļina bisti bija kaut kas bezkaunīgā kārtā nosmērējis"[104]. Tika arī atzīts, ka tāds pats gadījums fakultātē noticis 1951. gadā. Blakus šīm parastajām pretošanās formām, kas ievadīja vēlāk plašās vēsturnieku pretkomunistiskās aktivitātes, konstatējamas arī citas.

Lūcija Jaundzeme (no kreisās) ar kursa biedrenēm Nelliju Eidemani un Zelmu Bikavu 1949. gadā

Pēckara gados vairākās fakultātēs lekcijas notika neapkurinātās un puskurinātās telpās. Studenti klausījās lekcijas virsdrēbēs. Šādu stāvokli fakultāšu vadība centās izskaidrot ar pēckara grūtībām. Taču šīs "grūtības" ieilga, un

102 LVA, 1822. f., Nacionālo partizānu komandiera kartotēka.

103 Lūcija Stroda. Mans laiks. – Rīga, 1997. – 214. lpp.

104 LVA PA, 788. f., 2. apr., 46. l.: Протоколы ... 1953. g., 2. lpp. Vārds "bezkaunīgā kārtā" (позорным образом) ierakstīts ar fakultātes kompartijas organizācijas sekretāra Dorošenko roku.

«APSTIPRINU»
(УТВЕРЖДАЮ)
Kap. 3-ГО Ранга лейт
Начальник
IeTK iestādes pr-ks
Начальник органа НКВД
«6» . Августа
г.

LĒMUMS
ПОСТАНОВЛЕНИЕ
(PAR APSŪDZĪBAS CELŠANU)
(О ПРЕДЪЯВЛЕНИИ ОБВИНЕНИЯ)

гор. Рига Pilsēta 194 6 г. «14» Августа
Гор. 194 г.

Отдел по борьбе с бандитизмом
(IeTK iestādes nosaukums)
(наименование органа НКВД)
МВД Лат. ССР

Izvarotais ст. следователь ОББ НКВД Латвийской ССР лейтенант Зузан
Уполномоченный (dienesta pakāpe un uzvārds)
(звание и фамилия)

Izskatot izmeklēšanas materiālu lietā Nr. 3492 un ņemot vērā, kā
Рассмотрев следственный материал по делу № и приняв во внимание, что

Яунземе Лучия Язеповна
(uzvārds, vārds un tēva vārds)
(фамилия, имя и отчество)

Iekami pierādīts na протяжении 1945-1946 года
Достаточно изобличается в том, что

имела связь с к.р. националистической
(uzskaitīt visus apsūdzības punktus)
(перечислить все пункты обвинения)
бандгруппой «Викинги» организующей
на территории Вилякского уезда Лат.ССР,
и имела в данной бандгруппой террористку
которую осуществляла ряда отдельных
связников прибывающих к ней в гор. Ригу
из Вилякского уезда

В перспективе у нее недолго крайно
организовывалась связница Балтувия
Эрнеста Антоновна из Вилякского уезда
по кличке «Зеленое Море».

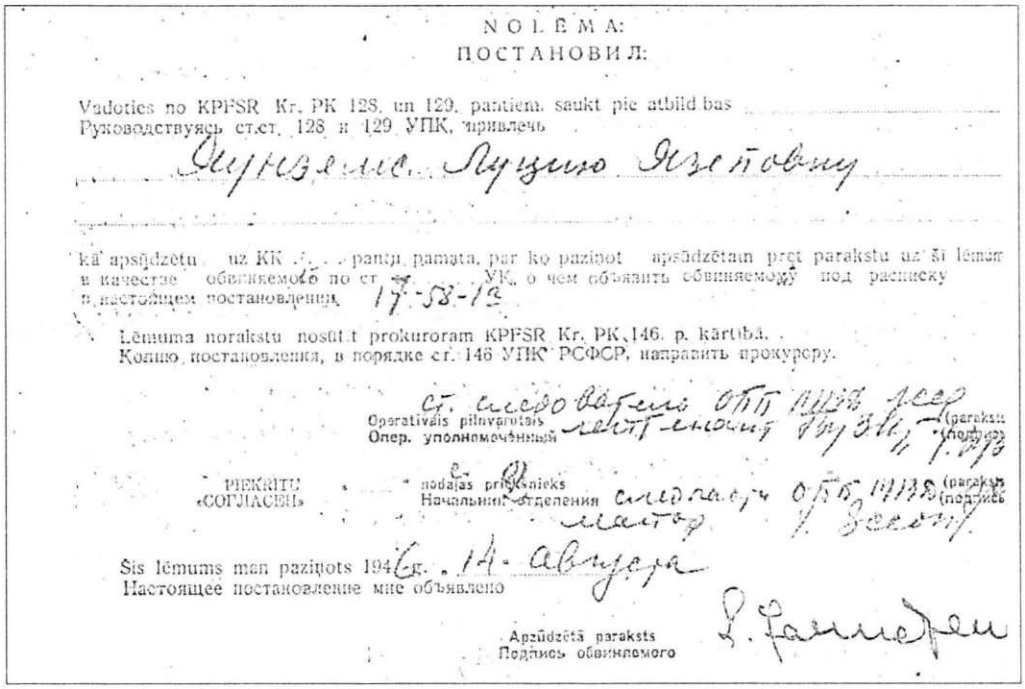

NOLĒMA:
ПОСТАНОВИЛ:

Vadoties no KPFSR Kr. PK 128. un 129. panti.m. saukt pie atbildības
Руководствуясь ст.ст. 128 и 129 УПК, привлечь

Jaunzemi.. Lūciju Jāzepovnu

kā apsūdzētu uz KK ... panta pamata, par ko paziņot apsūdzētam pret parakstu uz šī lēmum
в качестве обвиняемого по ст. ... УК, о чем объявить обвиняемому под расписку
в настоящем постановлении. 17-58-13

Lēmuma norakstu nosūtīt prokuroram KPFSR Kr. PK 146. p. kārtībā.
Копию постановления, в порядке ст. 146 УПК РСФСР, направить прокурору.

Operatīvais pilnvarotais
Опер. уполномоченный

PIEKRĪTU
«СОГЛАСЕН»

nodaļas priekšnieks
Начальник отделения

Šis lēmums man paziņots 1946.g. 14. augusta
Настоящее постановление мне объявлено

Apsūdzētā paraksts
Подпись обвиняемого

Latvijas PSR Iekšlietu ministrijas daļas ēkai pret bandītismu lēmums par apsūdzības izvirzīšanu Vēstures fakultātes studentei Lūcijai Jaundzemei 1946. gada 14. augustā

sākās studentu protesti. 1954. gada 10. martā Vēstures fakultātes studenti pārtrauca mācības un atstāja telpas, jo fakultātes ēkā Ļeņina ielā 32 gaisa temperatūra bija 8 – 10 grādi pēc Celsija virs nulles. LVU kompartijas birojs apsprieda šo jautājumu un nosodīja streiku "kā padomju apstākļos nepieļaujamu metodi jebkura jautājuma atrisināšanai".[105] Kompartijas birojs nolēma, ka šāda rīcība ir nepietiekamas studentu politiskās audzināšanas rezultāts, kura jāuzlabo, bet LVU Saimnieciskajai daļai – jāsagādā kurināmais.

Viena no parastajām studentu protestu formām bija lekciju neapmeklēšana un eksāmenu nekārtošana. LVU programmā obligāts priekšmets visiem studentiem no 1944. gada, kā minēts, bija "VK(b)P īsais kurss". Daļa studentu šo priekšmetu ignorēja. Šī studentu protesta forma pirmām kārtām skāra Marksisma-Ļeņinisma katedru, kura pēckara gados mācīja "VK(b)P īso kursu". Kā redzam no LVU 1944./1945. mācību gada atskaites, vislielākā vērība bija veltīta J. V. Staļina darba "Par Lielo Tēvijas karu" un "VK(b)P īsais kurss" studēšanai. 1944./45. mācību gada 1. semestrī eksāmens šajā priekšmetā bija jākārto 1862 studentiem (*5. tabula*). Uz eksāmenu ieradās 1164 (62,4 %) studenti, bet nebija ieradušies 699 (37,5 %) studenti. "Katedra vēlas," rakstīts atskaitē, "lai Universitātes vadība noskaidrotu iemeslu, kādēļ radies tik liels iztrūkstošo skaits."[106] No tiem studentiem, kuri

105 LVA PA, 788. f., 1. apr., 23. l., 47.–49. lp.
106 LVA PA, 1340. f., 10. apr., 51. l., 31. lp.

eksāmenā ieradušies, 52 studenti (7,4 %) saņēmuši neapmierinošas atzīmes. Šie skaitļi liecina, ka pirmā masveidīgā LVU studentu pretestības forma bija vērsta pret komunistiskās monoideoloģijas piespiedu izplatīšanu. Stāvoklis neuzlabojās arī 2. semestrī.

5. tabulā redzams, ka 1944./45. mācību gada 2. semestrī uz marksisma-ļeņinisma eksāmenu ieradās 915 studenti (48,2 %), bet neieradās 982 (51,8 %). Arī lekciju apmeklēšana, kā rakstīja katedras vadītājs profesors V. Miške, bija ļoti vāja.[107]

5. tabula

Marksisma-ļeņinisma pamatu kursa eksāmenu kārtošanas rezultāti 1944./45. mācību gadā[108]

Sem.	Studentu kopskaits	Ieradās uz eksāmenu	%	Neieradās uz eksāmenu	%
1.	1862	1163	62,4	699	37,6
2.	1897	915	48,2	982	51,8 (151 stud. kārtoja 1941. gadā)

Marksisma-ļeņinisma kursu lasīja visu fakultāšu studentiem 300–400 studentu lielai plūsmai, notika arī semināri. Katedras vadītājs profesors V. Miške atzina, ka "ievērojama studentu daļa ļoti neregulāri apmeklē semināmodarbības" un liela daļa ir pasīvi. Kā redzams no LVU Marksisma-ļeņinisma katedras 1946./47. gada atskaites, šī priekšmeta lekcijas apmeklēja 50 – 80 procenti studentu. Tāpēc katedra vērsās ar apkārtrakstu pie fakultāšu dekāniem un ierosināja nodrošināt marksisma-ļeņinisma lekciju apmeklēšanu. Dekanātu aktivitātes rezultātā, draudot atņemt stipendijas, marksisma-ļeņinisma lekciju apmeklētība palielinājusies. 1947./48. mācību gadā lekcijas jau apmeklējuši jau 85 – 95 procenti studentu.[109] Ar "šķiriski svešo" un "neapzinīgo" studentu atskaitīšanu un stipendiju atņemšanu LVU vadība panāca, ka 1946./47. mācību gadā uz eksāmenu marksismā-ļeņinismā no 2740 studentiem ieradās 2427 (88,6 %), lai gan eksāmenus nenokārtoja 105 (4,3 %).[110]

6. tabula

Marksisma-ļeņinisma pamatu kursa eksāmeni 1944.–1947. gadā[111]

Nr. p. k.	Mācību gads	Ieradās uz eksāmenu (%)	Eksāmenu nokārtoja (%)
1.	1944./45. m.g.	48,3	7,4
2.	1945./46. m.g.	60,4	90,2
3.	1946./47. m.g.	82,0	94,0

107 "..посещаемость студентом лекций была низкой"

108 Отчет о работе кафедры за 1944/45 уч. г.– LVA, 1340. f., 20. apr., 30. l., 22. lp.

109 Отчет о работе кафедры марксизма-ленинизма за 1947/48 уч. г. – LVA, 1340. f., 20. apr., 33. l., 2. lp.

110 Отчет о работе кафедры за 1945/46 уч. г. – LVA, 1340. f., 20. apr., 21. l., 6. lp.

111 LVA PA, 102. f., 4. apr., 1. l., 28. lapa.

LK(b)P CK sekretārs J. Kalnbērziņš Rīgas pilsētas kompartijas III konferencē 1947. gada 16. augustā sniedza nedaudz atšķirīgākus datus par LVU studentu eksāmeniem marksisma-ļeņinisma pamatos. Pēc viņa datiem, 1944./45. mācību gadā eksāmenu nokārtoja tikai 7,4 % studentu (*6. tabula*).

Atsevišķu lekciju kursu, izpildot PSRS AIM 1946. gada 5. aprīļa pavēli, LVU studentiem Marksisma-ļeņinisma katedra sagatavoja par V. Ļeņina un J. Staļina biogrāfiju.[112]

7. tabula

Marksisma-ļeņinisma pamatu kursa eksāmeni 1944./45. – 1948./49. gadā[113]

Nr. p. k.	Mācību gads	Studentu skaits	Ieradās uz eks.	%
1.	1944./45. 2. sem.	1897	915	42,3
2.	1945./46.	3194	1929	60,4
3.	1946./47.	2467	2026	82,2
4.	1947./48.	2318	2184	94,5
5.	1948./49.	1847	1784	96,0

7. tabula liecina, ka 1947.–1949. gadā studentu ierašanās uz marksisma-ļeņinisma eksāmenu normalizējusies.

Lai pastiprinātu politisko audzināšanu, LVU programmās 50. gadu sākumā ieviesa obligātu dialektiskā un vēsturiskā materiālisma kursu. Tā kā dialektiskā un vēsturiskā materiālisma katedras mācībspēki bija "importēti" no "brālīgajām republikām", šīs katedras vadītāja M. Jakobsone 1952. gada 17. jūnijā LVU kompartijas aktīva sanāksmē ziņoja, ka dialektisko materiālismu latviešu valodā spēj lasīt pāris cilvēku.[114] Rezultātā daudzi studenti šī priekšmeta lekcijas neapmeklēja. 1954. gada 20. oktobra LVU kompartijas organizācijas slēgtā pilnsapulce atzina, ka studenti neapmeklē obligātās marksisma-ļeņinisma, politiskās ekonomijas un dialektiskā materiālisma lekcijas.[115] Līdzīgs stāvoklis bija arī citos priekšmetos. Tā kā mācībspēku zinātniskais līmenis politisko tīrīšanu rezultātā bija pazeminājies, daudzas lekcijas arī profesionālajos priekšmetos studenti neapmeklēja, sevišķi humanitārajās zinātnēs. 1955. gada 18. novembrī Vēstures un filoloģijas fakultātes kompartijas organizācijas sēdē Latviešu literatūras katedras vadītājs doc. A. Grigulis atzina, ka "slikti lekciju apmeklētāji ir Vācietis un Plotnieks. Viņi jau sāk uzskatīt, ka Universitāte tiem nekā nevar dot". Lai panāktu visu lekciju apmeklēšanu, kompartijas organizācija nolēma uzdot "katedrai pastiprināt individuālo darbu ar studentiem (Vācieti, Plotnieku, Plaudi, Zvirbuli, Kernu)".[116] Konstatējami arī citi "ļaunprātīgu" lekciju neapmeklēšanas gadījumi. Taču reducēt studentu pretošanos tikai uz lekciju

112 Отчет о работе Университета за 1946/47 учебный год. – LVA, 1340.f., 10.apr., 53.l., 24.lp.

113 LVU Marksisma-ļeņinisma katedras atskaite par 1948./49. mācību gadu. – LVA, 1340.f., 20.apr., 34.l., 22.lp.

114 LVA PA, 788.f., 1.apr., 17.l., 111.lp.

115 LVA PA, 788.f., 1.apr., 25.l., 27.lp.

116 LVA PA, 788.f., 2.apr., 70.l., 31.–34.lp.

neapmeklēšanu būtu stāvokļa vienkāršošana. Inženierzinātņu fakultātes studenti, kā rakstīts LVU kompartijas 1949. gada 19. jūnija biroja protokolā, prakses laikā Ogrē "dziedājuši amerikāņu himnu".[117] Bijuši arī citi naidīgi studentu izlēcieni.

Var teikt, ka nacionāli noskaņotā LVU studentija, būdama latviešu nācijas sastāvdaļa un labi zinot tautas ciešanas un domas visos Latvijas novados, nacionālo partizānu aktīvas darbības posmā (1944–1949), cik spēdama, piedalījās gan bruņotā pretestībā, gan tās atbalstīšanā. Studentu lielas daļas atteikšanās apmeklēt marksisma-ļeņinisma lekcijas, nekārtot eksāmenus šajā priekšmetā liecina, ka arī LVU studentija veica masveidīgu aktīvu pretestību komunistiskajai monoideoloģijai un okupācijas varai tās "svētākajos" priekšmetos.

Politiskās uzraudzības sistēmas veidošana LVU

Lai ierobežotu pretošanos un uzlabotu komunistiskās audzināšanas darbu, LVU tika organizēta politiskās uzraudzības sistēma.[118] LVU pastāvēja speciālā vai I daļa, kuru pēckara posmā ilgus gadus vadīja jau pieminētais S. Sproģis, vēlāk E. Sīle. Gan saistībā ar šo daļu, gan arī tieši darbojās LPSR VDM–VDK pilnvarotie LVU. Jau ar 40. gadu otro pusi LVU uzraudzībai bija nozīmēts speciāls LPSR VDM (VDK) pilnvarots darbinieks. Viņu maiņas gadījumā stādīja priekšā LVU kompartijas komitejai un dekānu apspriedei, neoficiāli dēvēja par "tēvoci" (дядя) un uzdeva izpildīt tā rīkojumus. Laika gaitā par tādiem VDK pilnvarotajiem LVU strādājuši Pēteris Mazais, Visvaldis Līdums, Leonīds Kārkliņš (divus posmus), Guntis Indriksons, Juris Sproģis u. c. "Tēvoči" ieradās pie dekāniem, bet studentus izsauca uz LVU I daļu, prasīja mutiskus un rakstiskus paskaidrojumus. Ja bija ienākuši "stukaču" ziņojumi, tad arī dekāniem prasīja paskaidrojumus. Pirms kāda obligāta ielu gājiena vējā bija nogāzies Ņ. Hruščova portrets. VDK pilnvarotais prasīja fakultātes dekānam paskaidrojumu par kādu studentu, kurš to it kā izdarījis ar kontrrevolucionāru nodomu.

Otrais politiskās kontroles veids bija mācībspēku un studentu aģenti. Tie retāk bija vērojami grupās, kur mācījās augsti stāvošu nomenklatūras darbinieku bērni. Par aģentiem tika izmantoti studenti, kuri praktizējās VDK centrālajā aparātā vai kādās tai pakļautajās iestādēs, lai vēlāk pārietu VDK štatā. Viena no tādām VDK darbinieku praktizēšanās vietām bija perlustrācijas nodaļa vecajā Rīgas pilsētas pastā, Brīvības bulv. Nr. 1. Šeit pārbaudīja no ārzemēm ienākušo vēstuļu un citu sūtījumu saturu. Īsi pirms studiju pabeigšanas "praktikantu" vai citu "patīkamu" studentu personālās lietas tika nosūtītas uz Maskavu. Tās piekrišanas gadījumā "jaunie speciālisti", visbiežāk no Vēstures – filoloģijas un Juridiskās fakultātes, sāka strādāt "stūra mājā".[119] Par aģentiem kļuva arī studenti un mācībspēki "ar bojātu" biogrāfiju vai nelieliem pārkāpumiem. Ar 1954. gadu LPSR VDM sāka uzskatīt, ka

117 LVA PA, 788.f., 1.apr., 8.l., 19.lp.

118 I. Zālīte. Ideoloģiskās kontroles mehānisms Latvijas PSR augstskolās // Latvijas Vēsture. – 1998. – Nr. 1. – 133.–141. lpp.

119 O. Niedres atmiņas.

vecā aģentūra, kura bija domāta cīņai pret bruņoto nacionālo pretestību un reizēm sastāvēja arī no bijušajiem Ulmaņa un vācu laika amatvīriem, tagad ir no sabiedriskās dzīves atbīdīta, novecojusi fiziski un garīgi, nespēj pildīt cīņas uzdevumus pret jaunatnes nevardarbīgo pretestību. Tāpēc ar 50. gadu vidu tika organizēta jauna aģentūra, pievēršoties arī LVU un tās studentiem. Trešais uzraudzības veids bija slepeno noklausīšanās aparātu uzstādīšana LVU rektorātā un, pēc VDK ieskatiem, svarīgāko fakultāšu, piemēram, Vēstures un filoloģijas un Juridiskās fakultātes, dekanātos. Ceturtais uzraudzības veids bija uz ārzemju zinātniskajām sesijām ar referātiem komandēto vai stažējušos mācībspēku atskaites. Pēc ierašanās no ārzemju zinātniskajiem komandējumiem divu nedēļu laikā bija jāiesniedz t. s. īsā atskaite, bet vēlāk plašā atskaite. Atskaite bija jāiesniedz LVU ārējo sakaru daļā trīs eksemplāros mašīnrakstā pēc ārzemju daļas izsniegtās un LVU zinātņu prorektora apstiprinātās slepenā instrukcijā noteiktas formas. Nereti plašās atskaites kā nepilnīgas tika atdotas atpakaļ papildināšanai un pārrakstīšanai. Atskaitē bija arī nodaļa par tikšanos ar ārzemju zinātniekiem un par viņu uzskatiem.

Pēc bruņotās pretošanās apspiešanas līdzās visas tautas izsekošanai jau 50. gados PSRS VDM speciālu uzmanību sāka pievērst jaunatnes, inteliģences un konfesiju izsekošanai, uzskatot, ka no šīm grupām sociālistiskajai iekārtai draud vislielākās briesmas.

Studentu pretošanās formas 50. gados

Pēc bruņotās cīņas apspiešanas 50. gadu sākumā, tāpat kā visā Latvijā, arī LVU pretestības kustības vadībā izvirzījās jaunatne, kura daļēji bija organizējusies grupās. Pretestības kustības attīstību lielā mērā noteica Staļina nāve, iesācies t. s. Hruščova "atkusnis". Taču Latvijā pretošanās kustība novērojama jau agrāk. LVU studentu pretošanās kustība bija pretimpēriskās kustības izpausme Latvijā, kas toreiz pāršalca visu Eiropu.

1953. gada 28. februārī LKP CK sekretārs J. Kalnbērziņš pilnīgi slepeni ziņoja PSKP sekretāram G. Maļenkovam, ka LPSR VDM Rīgā, Jelgavā un Talsos pēdējā laikā atklājusi astoņas jaunatnes pagrīdes grupas ar 51 dalībnieku. J. Kalnbērziņš rakstīja: "Grupa "Brīvās Latvijas jaunatne" sastāvēja no septiņiem cilvēkiem. To vadīja Kārlis Arvīda dēls Timermanis, dzimis 1931. gadā, latvietis, cēlies no lielsaimnieka ģimenes, kas represēta jau 1949. gadā; studēja Latvijas Valsts universitātes Filoloģijas fakultātē. Grupas mērķis bija izkaisīt pretpadomju lapiņas un kara gadījumā pret PSRS Padomju armijas aizmugurē organizēt bruņotu sacelšanos."[120]

LVU rektors prof. J. Jurgens 1955. gada 28. maijā ziņoja LPSR VDK priekšniekam J. Vēveram, ka "Vēstures un filoloģijas fakultātē darbojas maskēta vecāko kursu studentu grupa. Grupa nodarbojas ar dekadentiska noskaņojuma izplatīšanu, īsteno to paši un propagandē amorālu dzīvesveidu"[121] literārā pulciņa aizsegā. Rektors J. Jurgens atzina, ka "..neveselīgi uzskati uzplaukst arī jauno literātu pulciņā. Jaunajiem

120 LVA PA, 101.f., 16.apr., 93.l., 21.lp.
121 LVA PA, 101.f., 18.apr., 112.l., 3.lp.

autoriem ir tieksme prasīt izteiksmes brīvību."[122] Protams, LVU kompartijas organizācijas protokolos gan nav minēts, ka konstatēta kāda studentu pretpadomju grupa. Aspriežamais jautājums drīzāk formulēts kā "kārtējais audzināšanas darbs" vai studentu "neveselīgu uzskatu" novēršana. 1956. gada 11. janvārī LVU kompartijas biroja sēdē apsprieda Ekonomikas fakultātes partijas biroja atskaiti par audzināšanas darbu. Kompartijnieki atzina, ka juristu studenti kopmītnēs klausoties "Amerikas balsi" un pēc tam to apspriežot; daudziem studentiem esot pretpadomju noskaņojums un viņi mācoties marksismu-ļeņinismu no buržuāziskajām grāmatām, bet tādus studentus masveidīgi izslēgt nevarot.[123] LKP CK Kultūras un zinātnes daļas vadītājs sēdē bija uztraucies, ka signāli nāk tieši no vecākajiem kursiem, kur dzirdami buržuāziski nacionālistiski izteicieni. "Neuzticami" studenti esot Harps, J. Mauliņš, Ķemzaks u. c.[124]

1956. gadā ungāru revolūcijas ietekmē pretpadomju noskaņojums Latvijā pastiprinājās, sevišķi tajās aprindās, kas klausījās ārzemju radio raidījumus. Tāpēc komunists A. I. Moisejevs rakstīja privātā vēstulē K. Vorošilovam: "Bet latvieši un Universitāti beigušie vēlas tikai vienu: lai kristu padomju vara."[125]

1956. gada 9. maijā LVU kompartijas komiteja apsprieda sekretāra A. Latkovska ziņojumu "Par neveselīgiem noskaņojumiem Fizikas – matemātikas fakultātes 1. kursa matemātiķu grupā". Studenti nebija "sapratuši" PSKP XX kongresa vēsturiskos lēmumus. Nolēma uzdot Marksisma-ļeņinisma katedras vadītājai A. Balberei pastiprināt mācības un izskaidrot jautājumu.[126] Taču rezultātu nebija, kaut arī "skaidroja" pamatīgi. LVU komunistu un komjaunatnes loma studentu ietekmēšanā 50. gados, t. s. Hruščova "atkušņa" laikā, pazemināja ne tikai tāpēc, ka pie ortodoksālajām komunisma idejām vairāk pieturējās galvenokārt funkcionāri. Studenti ar komjaunatnes organizāciju arvien vairāk bija saistīti tīri formāli, un daži centās izmantot "atkusni" sabiedrības demokratizēšanai. Par to liecina, piemēram, LVU Mehānikas fakultātes studenta un laboratorijas darbinieka, pēc tautības igauņa, F. Garrosa (dz. 1929. g.) darbība. LVU komjaunatnes XI konferencē 1956. gada 19. novembrī viņš prasīja izvirzīt vēlēšanās vairākus kandidātus, iestājās par kritikas brīvību un izteicās pret kukurūzas audzēšanu Latvijā. Lai gan LVU kompartijas komitejas sekretārs A. Latkovskis aicināja pakļauties "pieredzējušākiem biedriem" un pieņemt oficiālo kandidātu, sapulce atbalstīja F. Garrosa ieteikto kandidātu. LVU un Kirova rajona LĻKJS komiteja izslēdza F. Garrosu no komjaunatnes. Taču LVU Mehānikas fakultātes un daļēji arī Ekonomikas fakultātes studentu negatīvā reakcija pret šādu izslēgšanu spieda LĻKJS CK biroju 1957. gada 24. aprīlī mainīt lēmumu – tā sodīja F. Garrosu ar stingrā rājiena ierakstu uzskaites kartītē.[127]

LVU XI komjaunatnes konferencē 1956. gada 19. novembrī LĻKJS Centrālkomitejas pārstāvis Valters atzina, ka vienā otrā LVU fakultātē dzirdamas pretpadomju

122 LVA PA, 788.f., 2.apr., 106.l., 20.lp.
123 LVA PA, 788.f., 1.apr., 29.l., 1.–6.lp.
124 LVA PA, 788.f., 1.apr., 29.l., 11.–13.lp.
125 LVA PA, 788.f., 1.apr., 31.l., 6.–8.lp. Sal. Ю. Г. Буртин. Студенческое брожение в СССР (конец 1956 г.) // Вопросы истории. – 1997. – Ном.1–3. – С.29.
126 LVA PA, 788.f., 1.apr., 29.l., 106.lp.
127 Ojāra Niedres savāktie materiāli.

runas. Tāpēc viņš ieteica atbrīvoties no šiem cilvēkiem.[128] Mazs esot arī LVU darbinieku skaits, kas piedalījušies Lielajā Tēvijas karā – tikai 40 cilvēku.[129]

50. gados disidentiskie uzskati arvien vairāk sāka izpausties mākslinieciskās daiļrades un pašdarbības formās, kas bija oficiāli atļautas un pat ieteiktas. Kā jau minēts VII nodaļā, 1957. gada 11. jūlijā LVU kompartijas komiteja izskatīja jautājumu "LVU vīru kora uzvešanās apspriešana izbraukumā uz Lubānu".Partijas komitejas sekretārs A. Latkovskis ziņoja, ka 1957. gada 29. jūnijā, svētdienā, koris Lubānas baznīcā pēc tā diriģenta H. Medņa uzaicinājuma nodziedājis svētceļnieku kora partiju "Ak, Tēvija!" no R. Vāgnera operas "Tanheizers". Pie ērģelēm bijis Lindenbergs. Dziedāšanā piedalījies arī kora komitejas priekšsēdētājs, Ekonomikas fakultātes vecākais pasniedzējs, PSKP biedrs V. Rikšis. Partijas komiteja, pirmkārt, V. Rikšim izteica rājienu. Otrkārt, nolēma diriģentu H. Medni atbrīvot no darba. Treškārt, nolēma lūgt LKP CK atņemt H. Mednim Nopelniem bagātā skatuves mākslinieka nosaukumu.[130] 1957. gada 4. jūlija paskaidrojumā partkomam V. Rikšis atzina, ka buržuāziski nacionālistisko elementu izlēcieni tiešām bijuši un ka komunistiem jābūt modriem.[131] Lai novērstu "nepareizu" dziesmu dziedāšanu LVU korī, 1958. gada 7. jūnijā LVU kompartijas komiteja pieņēma lēmumu "Par idejiski politisko darbu koru kolektīvos".[132]

Viena no formām, kā studenti varēja izteikt brīvākas idejas un domas, bija valsts cenzūrai nepakļautu žurnālu izdošana rokrakstā vai mašīnrakstā. Šādu žurnālu "Sirds uz trotuāra" – sākotnēji ar doc. A. Griguļa atbalstu – izdeva LVU Vēstures un filoloģijas fakultātes Latviešu valodas un literatūras 1. kursa studenti. Šajā žurnālā darbojās studenti Lūsis, Grūbe u.c., un tajā bija izteiktas studentu domas, ko kompartija dēvēja par "pretpadomju un buržuāziski nacionālistiskām". 1958. gada 17. decembrī žurnāla "Sirds uz trotuāra" darbību apsprieda un nosodīja LVU kompartijas komiteja.[133]

1958. gada 22. janvārī Vēstures un filoloģijas fakultātes kompartijas organizācija, apspriedusi jautājumu "Par fakultātes almanahiem un to redakcijas kolēģijām",[134] atzina, ka almanahi nav audzinoši, iznāk pusnelegāli, tos nevar iegūt lasīšanai, daudzi no tiem aizraujas ar intīmām tēmām. Tāpēc nolēma izdot tikai vienu kopēju latviešu un krievu almanahu, apspriest tā saturu un apstiprināt almanaha redakcijas kolēģiju.

Cīņa pret buržuāziskā nacionālisma izpausmēm Universitātē 50. gadu otrajā pusē bija kļuvusi par dežūrtēmu LVU kompartijas komitejas darbībā. 1958. gada 18. oktobra slēgtajā kompartijas sapulcē sekretāra O. Grīnberga referātā konstatēts, ka "Universitātes kolektīva vidū novērojami buržuāziski nacionālistiski noskaņojumi (Vēstures un filoloģijas fakultātē)". Tāpēc kompartijnieki nolēma "izšķiroši cīnīties ar sīkākiem buržuāziskā nacionālisma aizspriedumiem".[135]

128 LVA PA, 4261.f., 1.apr., 2.l, 2.lp.
129 Turpat. – 42.lp.
130 LVA PA, 788.f., 1.apr., 31.l., 31.–34.lp.
131 LVA PA, 788.f., 1.apr., 31.l., 37.–48.lp.
132 LVA PA, 788.f., 1.apr., 33.l., 51.lp.
133 LVA PA, 788.f., 1.apr., 35.l., 58.lp.
134 LVA PA, 788.f., 2.apr., 118.l., 9.lp.
135 LVA PA, 788.f., 1.apr., 34.l., 15.–19., 66.lp.

LVU slēgtās kompartijas sēdes lēmumā 1958. gadā atkal tika atzīts, ka "starp studentiem bija novērojama pretpadomju aģitācija (stud. Šņoriņš), buržuāziskā nacionālisma izpausmes (stud. Strods) un nemorāla uzvešanās (stud. Bekers)".[136] LVU bibliotēkas direktors P. Baško konstatēja, ka buržuāzisko nacionālismu varot konstatēt ne tikai runās, tas varot izpausties "arī intonācijā un runātāja mīmikā".[137] Tas būtu jānovērš.

1959. gada 16. janvārī LVU kompartijas komitejas sēdē LKP CK darbiniece Prokofjeva nolasīja "Specziņojumu par neveselīgu noskaņojumu LVU studentu vidū", kas nonācis LKP CK. Prokofjeva asi kritizēja studentu žurnālus "Sirds uz trotuāra" un "Steidzies lēnām" un uzdeva komunistiem un komjauniešiem stāties izšķirošā cīņā pret "buržuāziskajām paliekām".[138] "Ļoti slikti tas," teica Prokofjeva, "ka studentu pamatmasa neuzstājās pret līdzīgiem trūdošiem elementiem ("Разлагающихся элементов") mūsu studentu vidū." LVU kompartijas biroja sekretārs O. Grīnbergs cēloņus meklēja nepietiekamā audzināšanas darbā, morāli neizturētu studentu uzņemšanā, kā arī nepietiekami kopīgā pretsparā "neveselīgām parādībām". Z. Ķimene domāja, ka šādi studenti jāizslēdz no Universitātes, kā, piemēram, students G. Šteinbergs, kurš PSKP vēstures seminārā atļāvies pretpadomju izlēcienus. J. Jurgens atzīmēja, ka Ekonomikas fakultātes dekāns "komunists Porietis jau ilgu laiku neveic pasākumus pret politiski neveselīgiem elementiem fakultātē". Lēmumā tika uzdots apspriest dekāna J. Porieša darbu, P. Laizānam – noorganizēt karikatūras publicēšanu "Padomju Studentā" par studentu G. Šteinbergu "kā impe-riālistisko melu roklaižu", paaugstināt studentu politizglītības līmeni.[139] Lai novērstu studentu uzmanību no puslegāliem izdevumiem, komunistam P. Zeilem uzdeva noorganizēt Vēstures un filoloģijas fakultātē studentiem "pareizu" almanahu.[140]

1959. gada 10. februārī LKP CK birojs apsprieda jautājumu "Par neveselīgām parādībām dažu VĻKJS biedru vidū". Lēmumā konstatēts, ka novērojama "buržuāziskās pagātnes idealizācija un pakaļdarināšana tās paliekām, reliģisko tradīciju ievērošana un pat nacionālistiska un pretpadomju uzstāšanās. Jaunā gada naktī LVU studenti ēdnīcā situši traukus pēc buržuāziskās Latvijas universitātes studentu korporāciju parauga. "Pēdējos gados Universitātes koris atļaujas izpildīt bezidejiskas un nesaturīgas dziesmas." No 1958. gada pāri padomju robežai centušies pārbēgt arī 17 jaunieši un komjaunieši, novēroti nacionālistiski un pretpadomju izlēcieni, kā arī pretpadomju lapiņu izgatavošana un izplatīšana. Lēmuma 2. paragrāfs uzdeva LVU komunistiem novērst politiskās audzināšanas trūkumus studentu vidū.[141]

LVU kompartijas organizācijas birojs noklausījās P. Zeiles ziņojumu: LVU kompartijas biroja 1958. gada 17. decembra lēmums par kvalitatīvu latviešu alma-

136 LVA PA, 788.f., 1.apr., 32.l., 12.lp.

137 LVA PA, 788.f., 2.apr., 204.l., 5.lp.

138 Спецсообщение о нездоровых настроениях среди студентов ЛГУ. – LVA PA, 788.f., 1.apr., 36.l., 15.–20.lp.

139 Turpat. – 15.–17.lp.

140 LVA PA, 788.f., 1.apr.,36.l., 65.–67.lp.

141 О фактах нездоровых проявлений среди отдельных членов ВЛКСМ. – LVA PA, 788.f., 1.apr., 36.l., 18.lp.

nahu izdošanu Vēstures un filoloģijas fakultātē. Ziņojumā atzīts, ka doc. A. Griguļa vadītais žurnāls "Steidzies lēnām" esot uzlabojies, bet satraukumu radot I kursa studentu žurnāls "Sirds uz trotuāra". "Tajā bija ievietoti divi politiski kaitīgi dzejoļi. Daudzi studenti ir mirušā dzejnieka A. Čaka sekotāji un cenšas viņu atdarināt. Taču neveiksmīgi."[142] LVU kompartijas organizācijas sekretārs O. Grīnbergs solīja, ka partijas organizācija ar saasinātu uzmanību sekos studentu politiski kaitīgajiem izdevumiem "Sirds uz trotuāra" un "Almanahs Nr. 1". Kompartijas komitejas loceklis O. Niedre sīki iepazinās ar LVU Latviešu valodas un literatūras nodaļas komjauniešu darbu un ieteica to radikāli uzlabot.[143]

Tomēr bezcenzūras literatūras izdošana Vēstures un filoloģijas fakultātē turpinājās.

1959. gada 26. augustā LVU kompartijas birojs apsprieda Vēstures un filoloģijas fakultātes studenta Viktora Liuzenieka lietu.[144] Viktors Liuzenieks mācījās Vēstures un filoloģijas fakultātes Filoloģijas nodaļā no 1956. līdz 1959. gadam un bija izdevis necenzētā mašīnrakstā mēnešrakstu "Pūt un palaid". Astoņi žurnāla numuri bija nonākuši VDK. Fakultātes partorgam J. Arbidānam, kurš par to zinājis, bet nav ziņojis kompartijas birojam, izteica stingru rājienu ar ierakstu personīgajā lietā. Kompartijas birojs arī nolēma, ka J. Arbidāns turpmāk nevar būt kompartijas organizācijas sekretārs. Jau 1959. gada jūlijā LVU I daļas vadītājs S. Sproģis deva rakstisku rīkojumu fakultātes dekānei: "b. Kalniņai. Rektora norādījumi studentu Liuzenieku Viktoru izslēgt no Universitātes par dzeršanu kopmītnē un nesekmību. Sproģis." V. Liuzenieks tika izslēgts no komjaunatnes un ar rektora pavēli no Universitātes. 1967. gadā V. Liuzenieks beidza LVU teorētisko kursu bez diplomdarba aizstāvēšanas.[145]

To, kādi rezultāti bija LVU kompartijas organizācijas cīņai pret studentu buržuāziskā nacionālisma izpausmēm, "Izziņā par P. Stučkas partijas organizācijas LKP CK 1959. gada 10. februāra lēmuma "Par neveselīgu faktu izpausmēm starp atsevišķiem VĻKJS biedriem"" apkopojis LVU kompartijas biroja sekretāra vietnieks V. Rajevskis. Viņš atzina, ka LVU kompartijas organizācija pēc minētā LKP CK lēmuma septiņas reizes apspriedusi studentu politiskās audzināšanas jautājumus, visās fakultātēs noturētas komjauniešu sapulces, kurās "tika saasināta uzmanība nepieciešamībai izšķirošai cīņai pret visām buržuāziskā nacionālisma izpausmēm". Divas reizes mēnesī, piektdienās, fakultāšu kompartijas organizācijas notur politnodarbības. Noturēta LVU vīru kora sapulce, kurā nolemts kori likvidēt un tā vietā izveidot LVU un RPI korus, kas "veicinās buržuāziski nacionālistiskās sērgas un korporeļu izlēcienu novēršanu, kas bija novērojama bijušajā LVU vīru korī". Doc. Griguļim uzdots uzlabot žurnāla "Steidzies lēnām" darbu "pareizā ideoloģiskā virzienā". Žurnāls "Sirds uz trotuāra" konfiscēts, bet žurnāla organizētājs students Runds izslēgts no Universitātes. Krievu studentu jauno autoru darbā iesaistīts

142 Сообщение тов. Зейле об исполнении постановления партбюро ЛГУ от 17 XII 58 г. в отношении качественного выпуска студенческих литературных альманахов на историко-филологическом факультете. – LVA PA, 788.f., 1.apr., 36.l., 65.lp.

143 LVA PA, 788.f., 1.apr., 36.l., 155.–165.lp.

144 LVA, 788.f., 1.apr., 38.l., 80.–84., 107.–109.lp.

145 V. Liuzenieka personīgā lieta LU arhīvā, Nr. 550984.

rakstnieks N. Zadornovs. Students Gunārs Šteinbergs izslēgts "par provokatīviem izlēcieniem partijas vēstures seminārā.[146]

Vairāki bijušie LVU studenti slepeni izteica diezgan radikālas domas. Tā, piemēram, LKP CK kļuva zināms, ka LPSR ZA Vēstures institūta Filozofijas sektora jaunākais zinātniskais līdzstrādnieks V. Rutmanis 1959. gada 29. augustā savā dienasgrāmatā rakstījis: "Kur sākas marksisms, tur beidzas fašisms, bet tur, kur turpinās marksisms, tur sākas fašisms..."[147]

Studentu pretošanās formas 60. gados

60. gados LVU sākās aktīva pasīvā pretošanās, ko LKP CK sekretārs A. Drīzulis sauca par sīkburžuāzisko kustību. Tā izpaudās mirušo Piemiņas dienā kapu apmeklējumos novembra beigās un svecīšu nolikšanā ne tikai pie Latvijas valsts prezidentu J. Čakstes un Z. Meierovica piemineklja, bet arī Balto krustu vietā, Brāļu kapos un citur. Otra forma bija aktīva piedalīšanās Līgo svētkos. Trešā forma bija pievēršanās latviešu etnogrāfijai un folklorai, piedalīšanās folkloras ansambļos. Ceturtā forma bija izvairīšanās no kompartijas un komjaunatnes uzdoto pienākumu izpildīšanas vai šo pienākumu pavirša izpildīšana. LVU studentu vidū arvien vairāk izplatījās t.s. nikodemisms: sapulcēs un ar pārliecinātiem komunistiem runāja komunistiski, rakstīja komunistiskus rakstus, bet šaurākā sabiedrībā, ģimenē izturējās citādi.

Taču studentu līdzdalība aktīvajā pasīvajā pretestībā jāpēta speciāli. Tas attiecas arī uz tā saucamā ārējā faktora ietekmi uz mācībspēkiem un studentiem, uz izsekošanu, kas sākās, paveroties iespējām doties ražošanas praksē un zinātniskās pētniecības braucienos uz ārzemēm, vispirms uz t. s. sociālisma zemēm, kā arī nolasīt tur lekcijas.

Buržuāzisko nacionālistu "raganu medības" LVU studentu vidū pastiprinājās pēc E. Berklava nacionālkomunistu grupas "atmaskošanas". LVU kompartijas birojs meklēja un atrada, ka buržuāziski nacionālistiskus izlēcienus prakses laikā Internātskolā Nr. 2 esot pieļāvusi Vēstures un filoloģijas fakultātes V kursa studente A. Dzērve, un nosodīja A. Dzērvi.[148] Lai gan doc. V. Kanāle aizstāvēja A. Dzērvi, 1960. gada 19. februārī viņu no Universitātes izslēdza.[149] Izrādījās, ka A. Dzērve studentiem stāstījusi, kā igauņi viņu savos dziesmu svētkos laipni uzņēmuši, un vēl teikusi, ka igauņi krieviski nerunājot. LVU Kara katedras vadītājs pulkvedis G. Vorobjovs atzina, ka tādā veidā viņa skolā "īstenoja buržuāziski nacionālistisku politiku". Pat šāda fakta pieminējums kaimiņu republikā, pēc berklavistu sagrāves, sākoties restaļinizācijai, LVU studentiem bija kriminmāls noziegums.

146 Справка о выполнении партийной организацией ЛГУ им. П. Стучки Постановления бюро ЦК КП Латвии от 10 февраля 1959 года "О фактах нездоровых проявлений среди отдельных членов ВЛКСМ". – LVA PA, 788.f., 1.apr., 36.l., 19.–20.lp.

147 Переписка о нарушениях ленинских принципов руководства. Особо секретно. – LVA PA, 101.f., 25.apr., 126.l., 13.lp.

148 LVA PA, 788.f., 1.apr., 40.l., 91., 107.–110.lp.

149 Буржуазно-националистическая вылазка студентки V курса Историко-филологического факультета А. Дзерве и мероприятия по этому вопросу. – LVA PA, 788.f., 1.apr., 40.l., 153., 157., 159.lp.

LVU Vēstures un filoloģijas fakultātes laboranta Gunāra Astras darba apliecība. 1959. gads

LVU kompartijas birojs buržuāziskā nacionālisma izpausmes saskatīja visai bieži un visai neparastās formās. 1960. gada 31. augustā LVU kompartijas birojs apsprieda "PSKP CK vēstuli par revolucionārās modrības paaugstināšanu". Trūkumi, kā vienmēr, LVU tika atrasti. Kompartijnieki atzina, ka Vēstures un filoloģijas fakultātes studenti A. Dzērve un Gūtmanis pieļāvuši buržuāziski nacionālistiskus izlēcienus. LVU šoferis Maculevičs valkājot buržuāziskā laika gredzenu, bet doc. J. Porietis pārāk silti sveicis ārzemju tūristus LPSR 20. gadadienā.[150]

Speciāla monogrāfija, kurā izmantotu visu bijušajā VDK arhīvā glabājušos izmeklēšanas lietu 17 sējumos, jāveltī Gunāra Astras pretpadomju darbības izpētei. Jāizmanto arī dokumenti no viņa pirmsaresta pēdējās darba vietas – LVU Vēstures un filoloģijas fakultātes Skaņu laboratorijas, kur G. Astra strādāja par laborantu, kā arī šīs fakultātes studenta dokumenti, kuri glabājas LU arhīvā – gan "čaklu roku" apstrādāti un visai "iztīrītā" veidā.[151] G. Astras pēcaresta raksturojumu, ko parakstījis LVU Vēstures un filoloģijas fakultātes dekāns un kompartijas sekretārs, kāda "vīrišķīga" roka "rediģējusi". Taču arī rediģētajā raksturojumā G. Astram inkriminēta pārmērīgi ilga uzturēšanās laboratorijā pēc darba laika, svešu personu uzņemšana laboratorijas telpās. Nosodīta fotogrāfiju izdalīšana studentiem 1960. gadā ražas novākšanas grupā un pārmesta DOSAAF paziņojuma krievu valodā noņemšana no

150 LVA PA, 788.f., 1.apr., 41.l., 168.–169., 173.lp.
151 LU arhīvs, 7. apr., 3272. (6832.) l., 12. lp.; sk. M. Ruks. Gunārs Astra. – Rīga, 1998. – 49. u. c. lpp.

Gunārs Astra 1959. gadā

ziņojumu dēļa un izskaidrošanās ar fakultātes kompartijas organizācijas sekretāri docenti G. Fominu. G. Astras raksturojumā atzīts, ka G. Astra ir buržuāziskais nacionālists, un teikts, ka "fakultāte par augšā minētajiem faktiem paziņojusi atbilstošiem orgāniem".[152] Spiediens bijis tik liels, ka 1961. gada 9. februārī G. Astra lūdza fakultātes dekāni doc. E. Stanki atbrīvot viņu no laboranta darba "sakarā ar to, ka ar saņemamo algu nevaru nodrošināt normālu iztiku". Taču atbrīvošana no darba nenotika uz G. Astras paša vēlēšanos, jo viņu arestēja. Tāpēc uz G. Astras lūguma rektoram atbrīvot viņu no darba LVU Vēstures un filoloģijas fakultātes dekāne doc. E. Stanke ar roku uzrakstījusi: "Paziņoju, ka laborants G. Astra ir apcietināts – pēc mūsu ziņām, 22. februārī. Tātad nebūtu atbrīvojams uz paša lūguma pamata." 1961. gada 20. novembrī Baltijas kara apgabala kara tribunāla priekšnieka vietnieks pulkvedis Rešetņikovs nosūtīja LVU rektoram Gunāra Astras studenta apliecību Nr. 381763 un darba apliecību Nr. 6832–3840, jo kara tribunāls G. Astru notiesājis.

1961. gada 13. novembrī LVU kompartijas birojs apsprieda jautājumu "Par ideoloģiskām kļūdām LVU studentu kora "Daina" darbā un kļūdu izlabošanu". LVU kompartijas sekretārs O. Grīnbergs ziņoja, ka, neskatoties uz pieņemtajiem lēmumiem, kora 10 gadu jubilejas koncertā atskaņotas bezidejiskas Kalsona kompozīcijas ar A. Ķeniņa un buržuāziskā dzejnieka J. Akuratera tekstiem. Dziesmas vērstas uz pagātni. Ideoloģiska kļūda bijusi arī tā, ka restorānā "Rīga" 10 gadu atceres vakarā studenti nodziedājuši "veco viduslaiku dziesmu" –"Gaudeamus". "Mūsu studentu himnai," teica O. Grīnbergs, "jābūt mūsdienīgai padomju dziesmai." Arī rektors prof. J. Jurgens uzskatīja, ka "repertuārs piesārņots ar buržuāzisku" garu. LVU kompartijas birojs nolēma, ka vajag radīt repertuāra konsultanta amatu, bet repertuārs jāapstiprina LVU rektoram. No repertuāra jāizskauž "Gaudeamus" un dziesmas ar Akuratera, Ķeniņa un līdzīgu autoru tekstiem. LVU kompartijas birojs uzdeva biroja loceklim, kara katedras mācībspēkam, pulkvedim G. Vorobjovam pārbaudīt kora "Daina" repertuāru.[153] Jāpiezīmē, ka pulkvedis G. Vorobjovs neprata ne vārda latviski, toties bija ietekmīga persona LVU kompartijas birojā un bieži noteica toni ideoloģiskajā audzināšanā.

152 LU arhīvs, 7. apr., 581763. l., 13.–14. lp.
153 LVA PA, 788.f., 1.apr., 44.l., 208., 211.–212., 214.–215.lp.

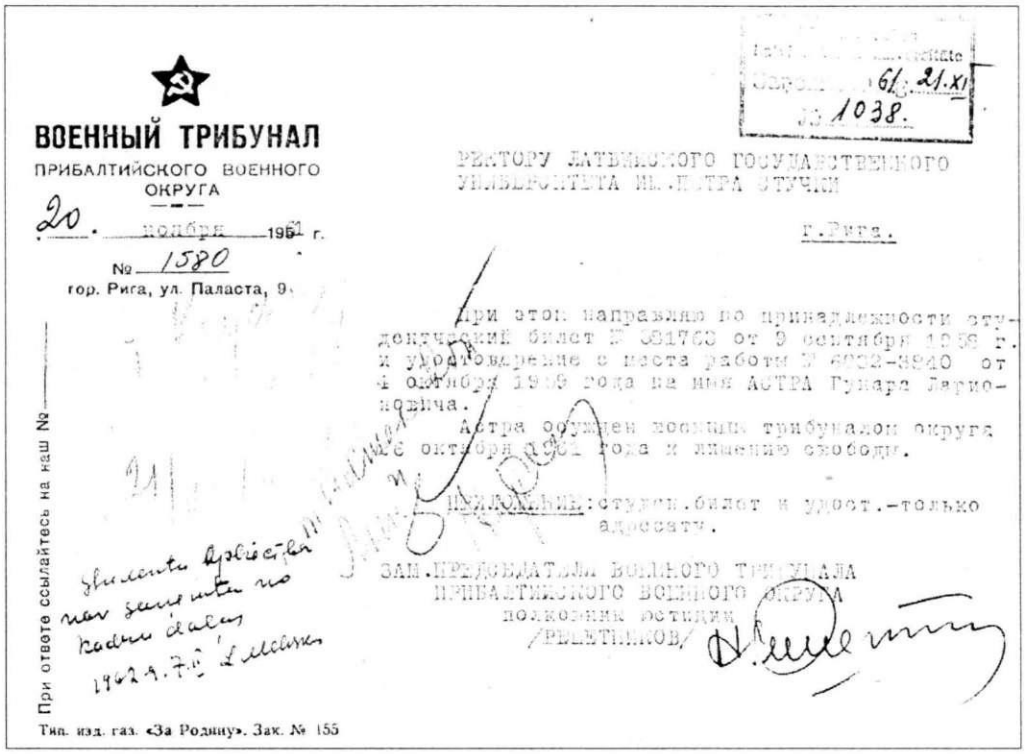

ВОЕННЫЙ ТРИБУНАЛ
ПРИБАЛТИЙСКОГО ВОЕННОГО ОКРУГА

20. ноября 1961 г.
№ 1580
гор. Рига, ул. Паласта, 9.

При ответе ссылайтесь на наш №

РЕКТОРУ ЛАТВИЙСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМ. ПЕТРА СТУЧКИ
г. Рига.

При этом направляю по принадлежности студенческий билет № 581763 от 9 сентября 1958 г. и удостоверение с места работы № 4032-нр40 от 4 октября 1960 года на имя АСТРА Гунара Ларионовича.

Астра осужден военным трибуналом округа с октября 1961 года к лишению свободы.

ПРИЛОЖЕНИЕ: студ. билет и удост.-только адресату.

ЗАМ. ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ВОЕННОГО ТРИБУНАЛА ПРИБАЛТИЙСКОГО ВОЕННОГО ОКРУГА
полковник юстиции
/РЫБАЛЬНИКОВ/

Тип. изд. газ. «За Родину». Зак. № 155

Baltijas kara apgabala tribunāla ziņojums Latvijas Valsts universitātei par Gunāra Astras notiesāšanu ar brīvības atņemšanu no 1961. gada 26. oktobra

Taču stāvoklis LVU mākslinieciskajā pašdarbībā neuzlabojās. 1962. gada 23. maijā LVU kompartijas birojs atkal apsprieda jautājumu "Par mākslinieciskās pašdarbības centrālo kolektīvu lomu studentu ideoloģiski politiskajā audzināšanā". "Dainas" diriģents G. Kokars repertuāru izvēloties tikai no mākslinieciskā viedokļa, piemēram, mācot korim komponista P. Barisona dziesmu "Latvijai", lai gan šī dziesma politisku motīvu dēļ "noņemta" no Dziesmu svētku repertuāra. Arī H. Sūnas vadītajā "Dancī" iestudēto krievu deju mākslinieciskais līmenis esot zems.[154] Lai kontrolētu mākslinieciskā pašdarbību, 1963. gada 6. februārī LVU kompartijas birojs nodibināja Mākslinieciskā padomi LVU mākslinieciskās pašdarbības kolektīvu repertuāra izskatīšanai komunistes M. Gailes vadībā.[155]

PSRS "sociālisma pilnveidošanās" perioda vidū ar PSRS MP, PSRS KGB 1967. gada 17. jūlija lēmumu "Par patstāvīgu pretizlūkošanas apakšvienību izveidošanu KGB un tās orgānos cīņai pret pretinieka ideoloģisko diversiju" bija nodibināta PSRS KGB 5. pārvalde un attiecīgas apakšvienības PSRS apgabalos un savienotajās republikās. LPSR KGB 5. daļā strādāja ap 60 cilvēku, un tai bija pakļauti ap 570 aģentu (ap 13 % no Latvijas PSR KGB aģentūras). Viņi uzraudzīja Latvijas ideolo-

154 LVA PA, 788.f., 1.apr., 45.l., 156.a–158.lp.
155 LVA PA, 788.f., 1.apr., 46.l., 16.lp.

ģisko klimatu. 5. daļas 7. nodaļa uzraudzīja akadēmisko inteliģenci un studentus. Sevišķu uzmanību 7. nodaļa pievērsa augstskolām un studentiem. Līdzās augstskolu kompartijas un komjaunatnes organizācijām, kurās aktīvi strādāja daudzi mācībspēki un darīja visu, lai izaudzinātu "*homo sovieticus*", arī Universitātē savus slepenos taustekļus izplatīja LKP CK pakļautā LPSR KGB 5. daļas 7. nodaļa.

8. tabula

LPSR VDK aģentu un slepeno uzraugu skaits Latvijas augstskolās 1991. gadā[156]

Augstskola	Aģenti			Uzticamības personas, slepenie uzraugi (aptuveni)[157]	Kopā	%
	Mācību spēki	Studenti	Kopā			
Latvijas Valsts Universitāte	9	53	62	186	248	53,0
Rīgas Politehniskais institūts	7	19	26	78	104	22,2
Rīgas Medicīnas institūts	6	18	24	72	96	20,5
Valsts Mākslas Akadēmija	2	3	5	15	20	4,3
Kopā	24	93	117	351	468	100,0

8. tabulā redzams, ka LVU vēl 1991. gadā par LPSR KGB ziņotājiem darbojās deviņi mācībspēki, 53 studenti un apm. 186 slepenie uzraugi – kopā 248 ziņotāji. 1990. gada 1. oktobrī LVU bija 6767 klātienes studenti; 3,7 % no viņiem bija ziņotāji.[158]

Latvijas Valsts universitāte, kurā koncentrējās 53 % aģentu un uzticamības personu (slepeno uzraugu), bija visvairāk ideoloģiskai kontrolei pakļautā augstskola. Ja pieņem, ka aģentūra koncentrējās tajās sabiedrības grupās un organizācijās, kurās okupācijas vara saskatīja sev kādas briesmas, tad Universitāte šajā ziņā ieņēma pirmo vietu LPSR.

LPSR VDK saņēma plašu un niansētu informāciju par LVU. Taču raksturīgi, ka kompartija jau 1970.–1980. gados arvien mazāk spēja izmantot šo informāciju kompartijas mērķu sasniegšanai. Palielinājās domstarpības starp LPSR KGB un tās vadību – LKP CK; saimniecības un ideoloģiskā attīstība, palielinoties "attīstītā sociālisma" grūtībām, arvien vairāk izslīdēja no LKP CK un LPSR VDK rokām.[159]

Lai gan pastāvēja vietējais "filtrs", 60. gados no Maskavas arī LVU sāka izplatīties disidentu uzskati. LVU Filozofijas un socioloģijas katedras pasniedzēja O. Vilnīte

156 I. Zālīte. LPSR VDK dokumenti un mēs // Latvijas Vēstnesis. – 1996. – 1.sept.

157 Par LPSR VDK uzticamības personām (slepenajiem aģentiem) darbojās bijušie aģenti, kuri tika ievēlēti padomju darba (deputāti u. c.), kompartijas darba (sekretāri u. c.) amatos. Viņus izslēdza no aktīvās aģentūras, un LPSR VDK darbinieki viņiem nedeva uzdevumus, bet viņi varēja būt LPSR VDK informācijas avoti. Šo personu skaits Latvijā bija ap 2200 cilvēku, t. i., apmēram 50 % no aktīvās aģentūras.

158 H. Strods. Latvijas Universitāte okupācijas gados. 1940–1991 // Latvijas Vēsture. – 1997. – Nr. 4. – 6.–7.lpp.

159 I. Zālīte. LPSR VDK dokumenti un mēs // Latvijas Vēstnesis. – 1996. – 1.sept.

Maskavā 1968. gadā bija lasījusi A. Ginzburga darbu "Asais pagrieziens", Pomeranceva ziņojumu L. Brežņevam "Personības sabiedriskā loma", MVU mācībspēku vēstuli sakarā ar Siņavska–Daniela lietu. Dažus materiālus O. Vilnītes vīrs LZA Fizikas institūtā pārrakstījis un izplatījis Skaitļošanas centrā. Daži pat izteikušies, ka PSRS nav demokrātiska valsts, ka tā iet nepareizu ceļu. Rektors V. Šteinbergs pārmeta O. Vilnītei, kāpēc viņa, būdama komuniste, šos materiālus nav nodevusi LVU partijas komitejā. O. Vilnītei izteica rājienu.[160]

Cīņa pret buržuāziskā nacionālisma izpausmēm LVU kompartijas organizācijā bija kļuvusi par tādu kā dežūrjautājumu, kuru vienmēr atklāja, vienmēr atmaskoja un uzdeva novērst, pastiprinot komunistisko audzināšanu. Taču pēc neilga laika atkal atklāja buržuāziskā nacionālisma izpausmes. 1968. gada 12. janvārī LVU kompartijas komitejā atkal diskutēja par jautājumu "Par cīņas pasākumiem pret buržuāziskā nacionālisma iespiešanos", kurā referēja partijas komitejas sekretārs R. Būmanis, bet debatēs piedalījās vadošie LVU kompartijas idejiskie vadītāji – V. Rajevskis, M. Duhanovs u.c.[161]

Sevišķu uztraukumu radīja nacionālisma izpausmes grupveidā. 1968. gada rudenī LPSR VDK sāka sekot LVU Vēstures un filozofijas fakultātes Filoloģijas nodaļas literatūras specialitātes 2. kursa studentiem Andrim Gavaram, Modrim Valmieram, Leonam Briedim, Viesturam Vecgrāvim, kuri pieļaujot buržuāziski nacionālistiskas kļūdas, dziedot vācu okupācijas laika dziesmas.

Viena no lielākajām LVU vadības un studentu politiskajām sadursmēm notika 1968. gada novembrī sakarā ar Vēstures un filoloģijas fakultātes latviešu valodas un literatūras II kursa studentes Ritas Simsones vārdadienas svinībām studentu kopmītnē Tālivalža ielā 1-b. Vārdadienas svinībās piedalījās 10 LVU un Rīgas Politehniskā institūta studenti.[162] R. Simsone bija izgatavojusi jostu Latvijas Republikas sarkanbaltsarkanās krāsās, kuras daļu (apm. 15 cm) piestiprinājusi pie sienas. Vārdadienas svinību laikā dziedāta "nacionālistu" dziesma "Ikkatru sestdienas vakaru" ar piedziedājumu "Sitīsim tos sarkanos", kā arī Čikāgas piecīšu dziesmas. 1969. gada pavasarī Leons Briedis, uzstājoties kopmītnes Tālivalžu ielā 1–b radiomezglā, lasījis vairākus dzejoļus "ar buržuāziski nacionālistisku ievirzi", rakstīts fakultātes vadības ziņojumā LVU rektoram. Pēc Andra Gavara iniciatīvas izdeva 10 vai 11 neatļautas sienasavīzes "Mana mīla" ("*Love my*") numurus, kuros bijis daudz erotikas. Students V. Vecgrāvis un M. Valmiers ieskaņojuši magnetofonā "buržuāzisko emigrantu "Amerikas balss" pārraidēs atskaņotās dziesmas". Studenti bija uzrakstījuši arī traktātu, kuram, pēc fakultātes dekanāta un kompartijas sekretāra domām, bija "tiešs pretpadomju raksturs". Studenti vākuši un pierakstījuši četrās kladēs pretpadomju anekdotes. Studenti savā pretpadomju darbībā nav atzinušies (L. Briedis atzinies tikai pēc ceturtās sarunas), tāpēc fakultātes vadība ieradusies kopmītnē Brasas ielā 12 studentu lekciju laikā, atslēgusi 43. istabas durvis un

160 LVA PA, 788.f., 1.apr., 57.l., 14.–15.lp.

161 LVA PA, 788.f., 1.apr., 54.l., 1.–3.lp.

162 Vija Bērziņa, Leons Briedis, Indulis Lanka, Maruta Reine, Rita Simsone, Modris Valmiers, Rita Vimba, Inta Zamaiča, Andris Gavars, Viesturs Krūmiņš.

atradusi pretpadomju materiālus. Tāpēc 1970. gada 25. martā Vēstures un filoloģijas fakultātes kompartijas organizācijas sēdē nolemts "Latviešu valodas un literatūras specialitātes grupā nolasīt buržuāziskos nacionālistus atmaskojošu lekciju ciklu, saistot tās ar Padomju Latvijas 30. gadadienu". Fakultātes vadība lūdza rektoru prof. V. Šteinbergu izslēgt no Universitātes studentu M. Valmieru "..par sistemātisku pretpadomju uzskatu propagandu kopmītnes istabas biedru vidū".[163]

LPSR VDK ar aģentūras starpniecību, kura, iespējams, bija grupā, rūpīgi sekoja grupas darbībai un, cik saprotams, VDK cerēja organizēt politisku paraugprāvu, taču nesaņēma Maskavas sankciju. Iespējams, ka čeka uzskatīja par bīstamāku atzīt buržuāziskā nacionālisma izpausmes jaunatnē nekā šo parādību publiski nosodīt. Otrkārt, iespējams, ka Maskava atzina šo grupu par pašas LPSR VDK organizētu, un tā nebija tiesājama bez grupā iefiltrēto aģentu atklāšanas. Grupas atklāšanu vadīja LPSR VDK kurators Universitātē V. Līdums. Pēc viņa rīkojuma mācību laikā tika atslēgta minēto četru studentu istaba kopmītnē Brasas ielā un atrasts grupas programmatisks dokuments. Arī pēc LPSR VDK priekšnieka vietnieka Galviņa ierašanās pie LVU rektora V. Šteinberga ar norādījumu šo grupu likvidēt LVU nevarēja neko uzsākt. Tikai pēc tam, kad studente R. Simsone iesniedza Vēstures un filozofijas fakultātes dekanātā ziņojumu par grupas darbību, sākās grupas vajāšana. 1970. gada 26. martā LVU kompartijas komitejā apsprieda jautājumu "Par buržuāziskā nacionālisma izpausmes faktiem starp dažiem Vēstures un filoloģijas fakultātes Latviešu valodas un literatūras specialitātes studentiem."[164] Pēc fakultātes dekāna doc. O. Niedres ziņojuma kompartijas komitejā tika nolemts: "Asi nosodīt buržuāziskā nacionālisma izpausmes dažu Vēstures un filoloģijas fakultātes studentu vidū". Daļu vainas LVU kompartijas komiteja centās novelt uz Latvijas Rakstnieku Savienību, ierakstot lēmumā: "Paziņot LKP CK par negatīvām parādībām Latvijas Padomju Rakstnieku savienības darbā ar jaunajiem autoriem, kas radušies LKP CK 1969. gada jūnija plēnuma lēmumu nepietiekamas izpildes rezultātā."[165] Tika veikti gan pāraudzināšanas, gan administratīvi pasākumi. Pēc doc. K. Poča priekšlikuma literātiem jau 1970./71. mācību gadā tika ieviests Latvijas PSR vēstures kurss, lai izskaidrotu 1940. gada sociālistiskās revolūcijas notikumus Latvijā. 1970. gada 12. martā Vēstures un filoloģijas fakultātes dekāns un fakultātes partijas biroja sekretārs rakstīja LVU rektoram prof. V. Šteinbergam: "Vēstures un filoloģijas fakultātes dekanāts un partijas birojs lūdz izslēgt par padomju studentam necienīgu rīcību Valmieru Modri Gunāra dēlu .. par sistemātisku pretpadomju uzskatu propagandu kopmītnes istabas .. biedru vidū", pievienojot ziņojumu uz piecām lappusēm mašīnrakstā.[166] Otrkārt, LVU kompartijas birojs nosodīja buržuāziskā nacionālisma izpausmes kā studentu nepiedienīgu parādību. Treškārt, studenti

163 LVU arhīvs. Studenta M. Valmiera personāllieta.

164 LVA PA, 788.f., 1.apr., 58.l., 76.–77.lp.

165 О фактах проявления буржуазного национализма среди некоторых студентов специальности латышского языка и литературы Историко-филологического факультета. – LVA PA, 788.f., 1.apr., 58.l., 79.–80.lp.

166 LU arhīvs. Studenta M. Valmiera personīgā lieta Nr. 680677.

M. Valmiers,[167] V. Vecgrāvis,[168] L. Briedis, R. Simsone,[169] I. Zamaiča u.c., kopā 10 studenti, tika izslēgti no LVU. Studentēm Marutai Reinei, Vijai Bērziņai, Ritai Vimbai tika izteikti stingrie rājieni. Ceturtkārt, LVU Vēstures un filoloģijas fakultātes kompartijas organizācijas sekretārei M. Gailei tika izteikts stingrs rājiens.[170] Sodu saņēma arī studentu grupas kurators doc. G. Bībers. Minētie notikumi kompartijai likās tik nozīmīgi, ka tos vēlāk apsprieda arī LKP Kirova rajona komitejas sēdē, kurā LVU rektoram V. Šteinbergam izteica rājienu.

Tāpat kā LVU, arī Latvijā 60.–70. gados nebija vienotas politiski neatkarīgas opozīcijas un pretošanās, jo sarkano diktatūras spēki bija sakļauti un vienveidoti (*Gleichgeschaltet*).[171] Taču atsevišķu studentu pretošanās izpausmes bija ļoti spilgtas.

LPSR VDK savu darbību centās attaisnot, atklājot arvien jaunas pretpadomju darbības arī tad, kad patiesībā to nemaz nebija. 1973. gada 12. aprīlī LPSR VDK priekšsēdētāja L. Avdjukeviča ziņojums LKP CK sekretāram A. Vosam liecināja, ka VDK "pārtraukusi inteliģences naidīgas grupas darbību, kas vērsta uz nacionālisma un pretkrievu noskaņojuma attīstīšanu, kadru sagatavošanu pretpadomju opozīcijai". Šajā grupā bijuši iesaistīti ap 40 cilvēku, galvenokārt zinātniskie darbinieki un pasniedzēji, viņu vidū trīs LVU Bioloģijas fakultātes darbinieki – mācībspēks Jēkabs Raipulis, inženiere Māra Cera un LPSR ZA aspirante Karina Geikina.[172] Vairākus no viņiem atlaida no darba uz "paša vēlēšanos", čeka veica "profilaktisko darbu" un atskaitījās, ka veikts "attīrīšanas darbs".

No apzinātā materiāla kļūst skaidrs, ka LVU studenti un darbinieki galvenokārt piedalījušies pretpadomju grupās fakultātēs vai ārpus Universitātes un, otrkārt, paši organizējuši pretpadomju grupas un organizācijas.

LVU studentus, kuri piedalījušies pretošanās kustībā, var iedalīt tādos, par kuriem kriminālliet a ieviesta (te var būt tiesātie un pierādījuma trūkuma dēļ attaisnotie studenti), un tādos, par kuriem kriminālliet as nav ieviestas (studenti pakļauti "profilaktikai"). Par minēto pirmo grupu LVA bijušajā LPSR VDK fondā (1986. f., 1. apr.) jau apzinātas vairāk nekā 10 kriminālliet as:

1. Jānis Jaunzems – P-1543, 35598; 2. Gunārs Astra – 43960, 45322, 17 sējumi; 3. Aina Zobena – 44265; 4. Dailis Rijnieks – 44865; 5. Uldis Ofkants – 44865; 6. Gunārs Rode – 44865; 7. Kārlis Timermanis – 2946, 37355; 8. Knuts Skujenieks – 44865; 9. Reinis Ādmīdiņš – P 2235, 1425; 10. Lūcija Jaundzeme (Stroda) – 3492.

Šo materiālu izpētei jāveltī īpaša monogrāfija.

167 Modris Valmiers arvien izcēlās ar ļoti dziļām un plašām politiskajām zināšanām un labu vēstures un sabiedriskās prakses zināšanu un izpratni. M. Valmieru studēt rekomendēja Valmieras laikraksta redaktors V. Liepiņš. – M. Valmiera personīgā lieta LU arhīvā, Nr. 680677.

168 Viesturu Vecgrāvi 1970.gadā izslēdza "par padomju studenta necienīgu rīcību", taču 1981.gadā viņam izdevās Universitāti pabeigt. – V. Vecgrāvja personīgā lieta LU arhīvā, Nr. 680678.

169 R. Simsone vēlāk mira pēkšņā nāvē.

170 LVA PA, 788.f., 58.l., 79.–81., 82.–89.lp.

171 Dr. H. Knabe. Widerstand und Opposition in der sechziger und siebziger Jahren. – Möglichkeiten und Forman .. – Bd. 1. – Baden-Baden, 1995. – S. 76.

172 Latvijas Vēsture. – 1996. – Nr. 1(20). – 60.–61. lpp.

Aktīvā studentu pasīvā pretestība 70.–80. gados

Arī pēc 1970. gada politiskajām tīrīšanām Filoloģijas fakultātes kompartijas sekretāre V. Markvarte 1971. gada 24. novembrī atzina, ka "fakultātē novērojami nacionālistiski izlēcieni no studentu puses".[173] Nav nejaušība, ka LVU Vēstures un filoloģijas fakultātes studenti vairāk iekļāvās pretošanās kustībā: viņiem ātrāk bija iespēja pārliecināties, ka tas, ko viņiem lika pielūgt, nebija vēsturiska nepieciešamība.[174] Mesiāniskās "Jaunās ticības" izplatība, dziļāk ieskatoties, bija izskaidrojama arī ar "prāta sagūstīšanu".

60. gados krievu disidentu idejas izplatījās galvenokārt mācībspēku vidū, 70. gados čekai izdevās atklāt šīs idejas arī studentu, galvenokārt krievu studentu, vidū. 1974. gadā LVU kompartijas komiteja apsprieda LVU Fizikas un matemātikas fakultātes studenta komunista Mihaila Golubeva un II kursa studenta Igora Volkova lietu. M. Golubevs bija pabeidzis Rīgas pilsētas Leona Paegles 1. vidusskolu, bet I. Volkovs – Rīgas 57. vidusskolu. Studenti tika apvainoti par raidstacijas "Deusche Welle" ("Vācu vilnis") klausīšanos. Raidstacija pārraidīja arī Solžeņicina darbu "Gulaga arhipelāgs", ko studenti bija ierakstījuši magnetofona lentē. Tāpat ierakstīts tika Solžeņicina "Paziņojums".[175] Igors Volkovs 1974. gada 28. maijā paskaidrojumā dekānam pēc lietas atklāšanas "kompetentos orgānos" rakstīja: "Es, Igors Volkovs, 1974. gada marta sākumā uz lekcijām atnesu Jevgeņija Jevtušenko dzejoļus, kas veltīti personības kultam, un Solžeņicina "Paziņojumu", kas bija pārrakstīts uz mašīnas, kuru man bija iedevis M. Golubevs. Tas notika pēc tam, kad grupā bija notikuši strīdi par pēdējo Solžeņicina paskvilu "Gulaga arhipelāgs". .. Par Solžeņicina problēmu grupā strīdējās un bija izteiktas domas, ka to vajadzētu no sākuma izlasīt, lai spriestu par šo sacerējumu. Pēc tam, kaut kur aprīļa vidū, klausījos ārzemju radio "Vācu vilnis" un pierakstīju magnetofona lentē izvilkumus no "Gulaga arhipelāga". Pēc tam šīs lentes nodevu M. Golubevam. .. Klausoties izvilkumus no "Gulaga arhipelāga", man radās iespaids par Solžeņicinu kā par cilvēku, kurš kategoriski neieredz padomju varu, padomju tautu, attaisno fašistu ļaundarības." Kaut arī studenti par karu zin ne tikai no filmām un skolu mācību grāmatām, taču par neskaidriem jautājumiem viņiem, pēc komunistu domām, bija jārunā ar PSKP vēstures pasniedzējiem, ko viņi kautrības dēļ nav darījuši. 1974. gada 5. jūnijā Fizikas un matemātikas fakultātes dekāns L. Beiziters un kompartijas biroja sekretārs J. Āboliņš lūdza rektoru prof. V. Milleru studentu I. Volkovu atskaitīt "par padomju studenta necienīgu rīcību".[176] Lai gan I. Volkovs nosodīja savu rīcību, lēmums bija viens – "par padomju studenta necienīgu rīcību izslēgt no Universitātes".[177] Arī M. Golubevs 1974. gadā tika atskaitīts ar tādu pašu motivāciju,[178] taču viņš fakultāti pabeidza 1978. gadā.

173 LVA PA, 788.f., 1.apr., 61.l., 93.lp.
174 Č. Milošs. Sagūstītais prāts. – Rīga, 1998. – 182. lpp.
175 LVA PA, 788.f., 66.l., 159.–160.lp.
176 J. A. Volkova personīgā lieta LU arhīvā, Nr. 710158.
177 LU arhīvs, 710158.l. (1974.gada 13.jūnija pavēle Nr. 140).
178 M. J. Golubeva personīgā lieta LU arhīvā, Nr. 71014 (arh. 8335).

Pretošanās kustība 40.–50. un 60. gados centrējās lielākoties opozīcijā, bet 70.–80. gados – galvenokārt mierīgā revolūcijā – aktīvā pasīvā pretestībā, kura balstījās garīgā pagrīdē, ko iedvesmoja spilgtas personības, brīvību alkstoši cilvēki, kuri pārsvarā bija saistīti ar garīgo darbu. Kopš 70. gadiem rakstnieki un dzejnieki kļuva par opozīcijas simbolu. Taču kompartija noliedza pretošanās pastāvēšanu. "Mūsu attīstības sistēma nerada nekādus pamatus uztraukumam par sociālisma un demokrātijas likteni mūsu valstī," – 1977. gada 18. martā rakstīja PSKP CK Francijas komunistiem, kuri bija satraukušies par PSRS organizēto militāro iebrukumu Čehoslovākijā.[179]

Tajā pašā laikā novērojams, ka Latvijā strādājošie krievu šovinistiskie mācībspēki arvien asāk uzstājās pret Latvijas nacionālo kultūru un valodu. 1981. gada 30. jūnijā LVU kompartijas komiteja apsprieda Dialektiskā un vēsturiskā materiālisma katedras docenta N. M. Solovjova personisko lietu. Viņš 1981. gada 22. aprīlī žurnālistikas II kursa studentiem teicis, ka Latvija esot zemas kultūras zeme. Radies strīds starp studentiem un doc. N. M. Solovjovu. Runājot par Latvijas dziesmu svētkiem, viņš izteicies: "Mēs jums atļaujam organizēt Dziesmu svētkus." Tādas "idejas" N. M. Solovjovs paudis jau kopš 1979. gada. Komisija prof. I. Apines vadībā pārbaudīja minētos faktus un konstatēja N. M. Solovjova šovinistisko rīcību. N. Solovjovam izteica partijas rājienu.[180]

Cīņa pret ārzemju "buržuāzisko ideoloģiju" un latviešu buržuāzisko nacionālismu saglabājās LVU kompartijas organizācijas arsenālā arī 80. gadu otrajā pusē. 1986. gadā LVU kompartijas komiteja lēmumā "Par kontrpropagandas grupas darbu un partijas organizācijas uzdevumiem tās pilnveidošanā"[181] konstatēja, ka "atsevišķi studenti nepietiekami kritiski attiecas pret buržuāzisko ideoloģisko informāciju" un tāpēc pieļauj buržuāziski nacionālistiskus izlēcienus.

Pirmie pārbūves soļi LVU darbā, vispirms gan LVU partijas komitejas sēdēs, ieskanējās jau 1986. gadā. 1986. gada 11. decembrī doc. A. Broks teica: "Šobrīd īpaši aktuāla ir sabiedrisko organizāciju iniciatīvas izrādīšana, kura daudzos gadījumos pašlaik ir nomākta pārliekas partijas organizācijas rīkojumu vai aizbildniecības dēļ, kā arī formāli birokrātiskās darba organizācijas dēļ."[182] Jau bija savākti aptauju rezultātā 249 priekšlikumi LVU darba uzlabošanai.[183] 1987. gadā LVU kompartijas komitejai bija jākonstatē, ka studenti arvien vairāk nepakļaujas tās rīkojumiem – gan publicē rakstus "Padomju Studentā", apšaubot komunisma mācību un tās īstenošanas pozitīvos rezultātus, piedaloties kompartijas nesankcionētā rallijā un nepakļaujoties kompartijas vadībai.[184]

LVU visā okupācijas periodā pastāvēja garīgā pagrīde un pretestība okupācijas varai un tās ideoloģijai. Šī garīgā pretestība izpaudās visai dažādās formās, sākot no dalības aktīvajā bruņotajā pretestībā līdz dažādām "buržuāziskā nacionālisma" izpausmes formām.

179 Исторический архив. – 1966. - Ном. 5–6. С. 68–76.
180 LVA PA, 788.f., 1.apr., 83.l., 48.–61.lp.
181 LVA PA, 788.f., 1.apr., 97.l., 28.–29.lp.
182 LVA PA, 788.f., 1.apr., 98.l., 140.–141.lp.
183 LVA PA, 788.f., 1.apr., 100.l., 7.–26.lp.
184 LVA PA, 788.f., 1.apr., 101.l., 78., 163. u. c. lp.

LVU Medicīnas fakultātes students Jānis Jaunzems Vorkutā

Tā kā pārbūve un pašpārvalde radīja reālus draudus totalitārismam, kompartokrātija ārkārtīgi uztraucās par studentu organizēšanos interešu grupās, organizēšanos ap studentu laikrakstiem, koros, deju kolektīvos. Tā viņi varēja "izslīdēt" no kompartijas kontroles. Vienīgais veids savas eksistences saglabāšanai bija, pirmkārt, fanātisms. Otrkārt, bija nepieciešams ar dažādiem paņēmieniem pārņemt savā ietekmes sfērā sabiedriskās organizācijas. Treškārt, bija nepieciešams konformisms.[185]

Šajā īsajā apskatā minēti tikai nedaudzi pretošanās kustības notikumi un personas LVU, pie tam nespējot izmantot visus vēstures avotus, tai skaitā tos, kuri atrodas LVA bijušajā VDK fondā. LVU pretošanās kustībā piedalījušies šeit daudzi neminēti studenti – Gunārs Rode, Uldis Ofkants, Dailis Rijnieks, Knuts Skujenieks, Aina Zobena, Jānis Jaunzems un vēl daudzi citi.[186] Šeit nav iespējams analizēt visas studentu protestu formas. Protests izpaudās arī apģērbā, muzikā, dzīves veidā. Aizliegums valkāt džīnas, lietot košļenes vai jauniešiem nēsāt garus matus provocēja jauniešus uz protestu un veicināja šo parādību izplatību. LVU mācībspēku un studentu pretošanās kustība okupācijas varai visās tās attīstības formās un pakāpēs bija leģitīma kustība. Pašreiz pirmavotu trūkuma dēļ grūti precīzi noskaidrot, taču iespējams, ka daļa studentu pretošanās pulciņu bija arī LPSR VDK inspirēti un vadīti, nerunājot par to infiltrāciju ar ziņotājiem no pašu studentu un mācībspēku vidus.

LVU pretošanās kustībā var izdalīt šādus pretošanās kustības galvenos akcentus. Pirmkārt, tā bija studentu nevardarbīga pretošanās kustība, saistīta ar Latvijas nacionālo partizānu karu 1944.–1949. gadā. Tā nenoliedzami bija jaunatnes pretošanās kustības sastāvdaļa. Otrkārt, Latvijas inteliģences pretošanās kustības sastāvdaļa bija veco mācībspēku pretošanās komunistu aizstāvētajai "zinātnei", mācību principiem un Universitātes organizācijai. Treškārt, tā bija studentu-disidentu kustība. Ceturtkārt – studentu un mācībspēku garīgā pagrīde, kura 70.–80. gados izpaudās arī kā aktīva pasīvā pretošanās.

185 Тоталитаризм в Европе XX в.– Москва, 1996. – С. 139.
186 M. Ruks. Gunārs Astra. – Rīga, 1958. – 53. lpp.

Tāpat kā skolu jaunatnes nacionālajā kustībā 1940.–1941.gadā, arī studentu pretošanās kustībā vērojami gandrīz tie paši trūkumi:

1. Studentu pretošanās kustība bija pašdarbnieciska, neprofesionāla, vienlīmeņa un nesagatavota kustība.

2. Studentu pretošanās kustībai pēc nacionālās profesūras sagraušanas 40. gadu beigās un 50. gadu sākumā nebija garīga balsta arī LVU profesūrā. 1945.–1959. gadā nacionālie spēki vēl bija sadrumstaloti, tomēr galvenais pretošanās virziens bija cīņa, kas norisa starp dažādiem latviešu nacionālajiem spēkiem, no vienas puses, un krievu okupantu varu, no otras puses.

Pēc 1959.–1961. gada nacionālkomunistu "tīrīšanām" visi nacionālie spēki konsolidējās cīņā pret krievu okupantu varu; tas izraisīja pakāpeniski tālāku krievu okupantu varas konsolidāciju. LVU bija svarīgs idejiskās kaujas lauks par topošās latviešu inteliģences garīgo noskaņojumu ne tikai starp nacionālo pretestību un komunistiem, bet arī starp daudziem latviešiem un krievu okupācijas varu, kuras mērķis bija veikt rusifikāciju komunisma celšanas aizsegā. LVU sienās izauga cilvēku grupas, kuras 80.–90. gados pierādīja, ka garīgajā cīņā okupanti cietuši pilnīgu sakāvi. Taču saglabājās konsolidēti prokrievisko okupantu spēki. Daži no tiem turpina savu darbību arī šobrīd, taču jau ārpus Universitātes.

3. Studentija bija tik infiltrēta ar brīvprātīgajiem un čekas piespiedu aģentiem, ka šie aģenti ne tikai it kā piedalījās pretošanās grupās, bet arī paši organizēja pretošanās grupas gan Universitātē, gan ārpus tās, tādējādi veicot čekas "aktīvo profilaksi".

4. Aktīvā studentu pasīvā pretošanās kustība arvien vairāk kļuva par garīgo pretošanos komunistiskajai monoideoloģijai, arvien vairāk pārvērtās par garīgo pagrīdi. 80. gadu otrajā pusē studentu nevardarbīgā pretošanās un garīgā pagrīde spilgti izlauzās uz āru un kļuva par Latvijas nacionālās atdzimšanas kustības sastāvdaļu.

Protams, pretošanās kustības dalībnieku personības attīstībā novērojami vairāki antikomunistisko principu attīstības līmeņi – antikumunistiskās jūtas, antikomunistiskā apziņa un antikomunistiskā rīcība. Lielākajai apzinīgo studentu daļai bija tikai antikomunistiskas jūtas; otrai daļai veidojās vai bija antikomunistiska apziņa; trešajai, mazākajai daļai, bija gatavība antikomunistiskai rīcībai. Ar antikomunistisku rīcību parasti saprotam jebkuru personības darbības veidu, kas pauž antikomunistisko apziņu un jūtas. Šī rīcība izpaužas, ja komunistiskā propaganda un terors nerada bailes, kas ir katra verdziskuma balsts.

IX

STUDENTU SABIEDRISKAIS DARBS, KULTŪRAS DZĪVE, SPORTS UN ATPŪTA (1940–1990)

1. Studentu sabiedriskās dzīves padomiskošana (1940–1941)

Pakāpeniski un neatlaidīgi visa sabiedriskā dzīve, prese, kultūra un izglītība tika konsekventi vienveidota pēc Padomju Sociālistisko Republiku Savienības (PSRS) parauga, kur visu noteica, uzraudzīja un vadīja tikai un vienīgi komunistiskā (boļševiku) partija. Iepriekš plānotie un paredzētie pasākumi tika veikti, lai visiem līdzekļiem iedarbotos uz cilvēku psiholoģiju, noskaņotu tos komunistiskajam varas režīmam vajadzīgajā domāšanas un rīcības virzienā. Tika izmantoti pat audio un vizuālie efekti. Bijušais LU absolvents un ilggadīgais tās darbinieks Jānis Vēliņš (1907 – 1996) ir spilgti aprakstījis LVU darba atklāšanas pasākumu 1940. gada rudenī: "Ieejot Jaunajā aulā, šai dienā katru pārsteidza sarkanā krāsa. Aulas greznošanai tā tiešām nebija taupīta. Sarkans, sarkans un vēlreiz sarkans... Atceros, ka Universitātes un "Dziesmuvaras" apvienotais koris ērģeļu pavadījumā dziedāja Dunajevska "Varen plaša mana zeme dzimtā". Dziedot Internacionāli, rektors Paškevics stāvēja katedrā ar paceltu dūri, tā simbolizējot komunistu solījumu – "nāvi kapitālistiem". Varbūt visraksturīgākais šinī aktā izrādījās tas, ka lielajā telpā bija sadzīti daudzi simti pionieru. Uz tiem skatoties, pirmajā brīdī man bija jādomā, kas gan 8, 9 vai 10 gadus veciem zēniem un meitenēm būtu ko darīt tik svarīgā Universitātes svētku gadījumā. Bet es sapratu. Mērķis taču bija ieaudzināt bērnu domās Padomju Savienības varenuma sajūtu. Ko mazās galviņas domāja un viņu sirsniņas izjuta, bez šaubām, es nezinu. Vienu lietu tomēr nevar noliegt: šis akts bija iespaidīgs, kaut arī baigs. Sarkanā krāsa simbolizēja slāpes pēc asinīm. Un šis laiks arī prasīja daudz asiņu."[1] Sabiedrisko dzīvi līdz sabrukumam noveda dažādu

1 J. Vēliņš. Mana Gaismas pils. Atmiņas. – Sidneja, 1988. – 47. – 48. lpp.

LVU deju kolektīva "Dancis" dejotāju Baibas Lietavnieces un Ulda Šteina kāzas

formālu bezsatura, līdz šim nezināmu rituālu un tradīciju ieviešana, kā arī pilsoņu politiskās gribas ārējā imitācija ar komjaunatnes, arodbiedrību u.c. sabiedrisko organizāciju palīdzību. Tas LVU studentos radīja apātiju, apnikumu, pasivitāti, vienaldzību un klusējošu, nevardarbīgu pretestību komunistiskajai varai vēl ilgus gadus.

1940. gada rudenī LVU notika pirmās komjauniešu – V. Krūtaiņa un V. Brūklenes kāzas.[2] Abi komjaunieši gāja bojā 1942. gadā sarkano partizānu rindās.[3] Komjauniešu kāzas tika rīkotas arī pēc Otrā pasaules kara. Padomju laika kāzu tradīcija tika ieviesta, lai nepieļautu jauno pāru laulību baznīcā. Komjauniešu kāzu tradīcijas bija saistītas ar jaunatnes ateistisko audzināšanu.

LVU studentu sadzīvi 1940./1941. gadā regulēja skaitliski maza komjauniešu un komunistiskās (boļševiku) partijas biedru saime, kas papildinājās ļoti lēni. Tā, piemēram, 1941. gada maija beigās Inženierzinātņu fakultātē bija tikai viens partijas biedrs un četri partijas biedru kandidāti, bet komjaunieši – trīs. Kā rakstīts "Studentu Avīzē", tik lielā fakultātē tas esot pārāk maz. Šajā ziņā pārmetumi tika izteikti Inženierzinātņu fakultātes partijas grupai, kura maz uzmanības bija pievērsusi komjauniešu darba vadīšanai un jaunu biedru ieteikšanai.[4] Visvairāk studentus piesaistīja 1940. gada 5. septembrī dibinātā Profesionālā studentu organizācija

2 Padomju Students. – 1975. – 10. apr. – 3. lpp.
3 Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitāte 40 gados (1919 – 1959). – Rīga, 1959. – 59. – 60. lpp.
4 Studentu Avīze. – 1941. – 24. maijs. – 2. lpp.

(PSO), kuras masu sektoru 1941. gadā vadīja Boriss Jegorovs (kritis 1942. gadā). PSO masu sektors apvienoja LVU masu organizācijas – ROKK[5] (Starptautiskā Sarkanā Krusta un Sarkanā Pusmēness biedrību līga, kādreiz esošā Krievijas biedrība), OSOAVIAHIMS[6] (Aizsardzības, aviācijas un ķīmijas celtniecības veicināšanas biedrība), MOPR[7] (Starptautiskā organizācija palīdzības sniegšanai revolucionāriem), ABS (Aktīvo jeb karojošo bezdievju savienība), kā arī PSO kultūras komisiju ar visiem pašdarbības pulciņiem – drāmas, literatūras, tēlotājas mākslas un mūzikas. Masu sektorā ietilpa arī Universitātes prese – laikraksts "Studentu Avīze", fakultāšu, kopmītņu un atpūtas namu u.c. augstskolas sienasavīzes. PSO masu sektora tiešais darbs bija organizēt studentu atpūtu, dzīvi kopmītnēs, panākt padomju studentiem pienācīgu izglītības līmeņa sasniegšanu, iekļaut LVU studentus spēcīgā un intensīvā sabiedriskā darbā.[8] Interesanti atzīmēt, ka Latvijā pirms 1940. gada pagrīdē aktīvi darbojās viena no iepriekšminētajām organizācijām – MOPR, kuras uzdevums bija organizēt dažādas protesta kampaņas, veidot strādnieku un tautas fronti, izplatīt internacionālismu, lai no komunistu viedokļa aizstāvētu darbaļaužu intereses visā pasaulē, arī Baltijas valstīs.[9] Paveikusi savu nelegālo darbu Latvijā, MOPR 1940. gadā legalizējās un darbojās Latvijas kompartijas paspārnē, cenšoties ieaudzināt arī LVU studentos internacionālisma garu. LVU mazo, nepopulāro komjauniešu un kompartijas biedru skaitu galvenokārt papildināja ar proletāriskas izcelsmes pirmkursniekiem. Šiem jaunajiem studentiem dažkārt nebija pat pilnas ģimnāzijas izglītības, trūka augstskolā studēšanai nepieciešamo zināšanu. Tieši tādi jaunieši bija vajadzīgi komunistiskajam režīmam, jo viņus varēja viegli audzināt jaunās varas garā, labi un sistemātiski melojot par proletariāta valsts sasniegumiem un stāstot par tautai dotajiem labumiem. Viņu ikdienas sadzīves epizodes diezgan spilgti raksturotas laikrakstā "Studentu Avīze". Tajā uzsvērts fakts, ka viens no lielākajiem guvumiem, ko padomju vara devusi Latvijas Valsts universitātei, esot internāts Valdemāra ielā 69. Pateicoties Universitātes rektora gādībai un pašaizliedzīgam darbam, kā arī Profesionālās studentu organizācijas (PSO) atbalstam, studentu vecā kopmītne esot pārvērsta ērtā, tīkamā darba un atpūtas namā. Visvairāk šo namu apdzīvojot pirmā kursa studenti, dzīvespriecīgi jaunieši, kuri ar sajūsmu dziedot revolucionāras dziesmas un labi veicot organizatorisko darbu. Tālāk studentu avīzē īpaši uzsvērts, ka Universitātes pirmie kursi visproletāriskākie, jo padomju vara esot devusi darba jaunatnei tiesības uz izglītību. Presē tika izteikta optimistiska cerība, ka ar laiku proletārisko studentu darba prieks un dinamiskā trauksme pretī nākotnei aizraušot līdzi arī mazliet "apsūbējušos un kapitālistiskās iekārtas ideoloģiskā tvana bojātos" vecāko kursu studentus. Sagaidot Lielās oktobra sociālistiskās revolūcijas XXIII gadadienu jau PSRS saimē, pirmkursnieki internātā atklājuši sarkano stūrīti, kurā izvietoti padomju varu un kompartiju slavinoši lozungi, kā arī Marksa, Engelsa,

5 ROKK – РОКК (Российское Общество Красного Креста).

6 OSOAVIAHIMS – ОСОАВИАХИМ (Общество содействия обороне, авиационному и химическому строительству).

7 MOPR – МОПР (Международная организация помощи борцам революции).

8 Studentu Avīze. – 1941. – 19. jūn. – 1. lpp.

9 Большая Советская Энциклопедия. – Москва, 1974. – том 15. – Стр. 593.

Ļeņina, Staļina un Molotova ģīmetne. Kopmītnes sadzīvē esot arī dažas nepilnības – trūkstot trauku, gāzes pavardu, esot tikai viens telefons un viena mazgājamā bļoda.

Trūkumu bija vēl daudz, taču "Studentu Avīzē" paustajam optimisma garam nav robežu. Komunistiskajam režīmam trūkumu novēršanu nekas nevar un nedrīkst kavēt, bet galvenais: kad internāta iemītniekiem būs viss, kā patlaban trūkst, viņi būs vēl labāki cīnītāji sociālistiskās sacensībās un ļeņiniskās zinātnes frontē.[10] LVU dzīvē tika ieviesta jauna, līdz šim nepazīta forma – sociālistiskā sacensība, kuru izvērsa kultūrā, izglītībā un zinātnē. LVU PSO vasarā bija paredzējusi 410 saviem biedriem, stipendiātiem un pārējiem studentiem labu atpūtu Bulduru, Priedaines un Saules dārza vasarnīcās, kuras atņemtas buržujiem.[11] Protams, LVU studentiem šāda atpūta bija jānopelna ar aktīvu sabiedrisko darbu, ar uzvaru sociālistiskajā sacensībā, ar piedalīšanos dažādu darbu talkās un ar labām sekmēm mācībās. Pretējā gadījumā LVU rektors ar pavēli izslēdza studentus no Universitātes par nicinošu izturēšanos pret jauno sociālistisko iekārtu, par šovinismu un par huligānismu.[12] Tās bija jaunās varas darba metodes: vieniem pīrāgs, citiem pātaga.

Visi komunistiskās varas ieviestie un uzspiestie jaunumi radīja ierastajā studentu dzīvē neizpratni un nevēlēšanos tos izpildīt. Darba organizācijas, disciplīnas, pieredzes trūkums, bezsaimnieciskums, zādzības un citas nejēdzības, kas sāka valdīt, jaunajai varai ienākot visās dzīves jomās, ļāva studentiem attaisnot vienu otru savu tīšu neizdarību. Īpaši tas attiecās uz dažādiem piespiedu masu pasākumiem (svētku parādēm, gājieniem, demonstrācijām, mītiņiem un talkām). Rājienu izpelnījās LVU koris "Dziesmuvara", jo koristi 1. Maija svētku demonstrācijā esot gājuši klusēdami, lai gan svētku rīkotāji ne vienu vien reizi izteikuši vēlēšanos, lai tiktu noorganizēti pašdarbības ansambļi, kas demonstrāciju laikā dziedātu arī padomju autoru revolucionārās dziesmas, kurām esot vislielākā nozīme masu audzināšanā. Līdzīgā kārtā tika nopelti arī LVU OSOAVIAHIM pirmorganizācijas nozīmētie 50 biedri, kuriem gājienā bija jāpapildina Rīgas domes OSOAVIAHIM kolektīvs. Vairāki no izraudzītajiem studentiem šo norādījumu neizpildīja, bet izklīda pa visu gājienu. Gan "Dziesmuvaras" koristi, gan LVU OSOAVIAHIM biedri attaisnojās ar to, ka pildījuši LVU rektora pavēli iet gājienā kopā ar savas fakultātes studentiem.[13]

Arī talkas nenorisa bez starpgadījumiem. LVU studentiem vajadzēja piedalīties talkā Rīgas ostā. Talcinieku pieteicās ļoti daudz, darbā ieradās 130 studenti, bet izrādījās, ka pieprasīti esot bijuši tikai 60 cilvēki. Liekie bija spiesti aiziet prom, slikti ietekmējot palikušos. Daži studenti uz talku ieradās pirms noteiktā laika, bet citi nokavējās. Pārmetumus šoreiz izpelnījās ostas vadība par slikto darba organizāciju.[14] Kā teikts "Studentu Avīzē", LVU līdz šim esot bijusi atrauta no ražošanas procesa rūpniecībā, transportā, lauksaimniecībā un citās tautsaimniecības nozarēs. Ar LVU Vissavienības Ļeņina Komunistiskās Jaunatnes Savienības (VĻKJS), komu-

10 Studentu Avīze. – 1940 – 5. nov.– 6. lpp.
11 Studentu Avīze. – 1941 – 24. maijs. – 2. lpp.
12 Studentu Avīze. – 1940 – 5. nov. – 6. lpp.
13 Studentu Avīze. – 1941 – 17. maijs. – 6. lpp.
14 Turpat. – 24. maijs. – 3. lpp.

nistiskās partijas biroja un proforganizācijas palīdzību bija izdevies ap 350 studentus iesaistīt sociālistiskajā sacensībā par godu 21. jūlijam. Studentu brigādes veica darbus transporta saimniecībā.[15] LVU mācībspēki un studenti gāja talkā republikas industrializācijai. LVU Ķīmijas fakultātes docents J. Eiduks (1904–1986) lasīja lekcijas ķieģeļrūpniecības tresta vadošajiem darbiniekiem un sniedza konsultācijas, bet studente T. Kudrjavceva 1941. gadā mācījusi krievu valodu "Sarkanās Ausmas" strādniekiem.[16]

Sociālistiskajā sacensībā tika iesaistīta arī LVU prese un mākslinieciskās pašdarbības pulciņi. 1941. gadā LVU Mazajā aulā četras dienas notika visu fakultāšu sienasavīžu skate. Satura ziņā bagātākā bijusi dabaszinātnieku avīze, taču idejiskā ziņā pārāka bijusi juristu avīze. Kritizēts tika avīžu mākslinieciskais noformējums, krāsu izvēle un saturs, kuram esot trūcis izteiktas ideoloģiskas audzināšanas rakstura.[17] Mākslinieciskās pašdarbības pulciņu vidū vislielāko uzslavu izpelnījās drāmas pulciņš, kuru izveidoja komjaunietis Jānis Brodelis. Drāmas pulciņa biedri iestudēja vairāk nekā pussimtu deklamāciju un četrus viencēlienus (Amnuēla "Marats", Koļesņikova "Zelta rokas", Raiņa "Zelta zirgs" un Vulfa "Līnis murdā"). Ar priekšnesumiem pulciņa biedri uzstājās gan LVU, gan arī ārpus tās, piemēram, Tērvetes sanatorijā. Aktīvi pulciņā darbojās students Alfrēds Jaunušāns. Drāmas pulciņa mākslinieciskais vadītājs bija LPSR Drāmas teātra aktieris Rihards Zandersons (1910 – 1981). Drāmas pulciņa pirmais atklātais sarīkojums notika 1941. gada 11. martā Poligrāfiskās rūpniecības darbinieku arodbiedrības zālē.[18]

Vislielāko kritiku izpelnījās LVU koristi un mūziķi. LVU koris tika nopelts par to, ka tajā ir mazs sastāvs (apm. 45 cilvēki) un īpaši trūkstot vīriešu balsis. Tas vairs nevarot reprezentēt LVU. Nedroši un nepārliecinoši kora izpildījumā skanot Internacionāle[19], repertuārā esot pat pesimistiska rakstura dziesmas. Koristu dziedājuma kvalitāte esot zema, un dziedātāji neskaidri izrunājot vārdus. Valsts svētku svinīgo aktu koncertu programmām trūkstot noteiktas ideoloģiskas līnijas, koristi dziedot bez entuziasma. Pārmetumus izpelnījās mūzikas pulciņa vadītāji, kuriem trūcis degsmes un intereses, lai prastu piesaistīt jaunus dalībniekus. Pēc pirmā simfoniskā koncerta noklausīšanās tika atzīts, ka mūzikas pulciņam trūkst prasmes iedziļināties mākslas darba idejiskajā jēgā, kura atspoguļotu progresīvo laikmetā, pāraudzinātu un pārveidotu cilvēku. Pulciņam tika stingri ieteikts apgūt mūzikas teorijas nozīmi un atcerēties Ļeņina vārdus, ka bez teorijas nevar būt arī prakses.[20]

Veidojās jauni sporta uzdevumi un pasākumi. Agrāko biedrību "Universitātes Sports" likvidēja. No 1940. gada 26. oktobra visu LVU sporta dzīvu vadīja LVU PSO sporta sekcija.[21] LVU sporta dzīve tika militarizēta. Tajā ieviesa PSRS jaunatnes obligātās sporta dzīves normas, kuras bija jāizpilda visiem studentiem bez izņēmu-

15 Studentu Avīze. – 1941 – 17. maijs. – 1. lpp.
16 Studentu Avīze. – 1941. – 28. apr. – 2. lpp.
17 Turpat. – 17. maijs. – 3. lpp.
18 Turpat. – 17. maijs. – 5. lpp.; 21. marts. – 5. lpp.
19 Turpat. – 10. maijs. – 8. lpp.; 1940. – 15. nov. – 3. lpp.
20 Turpat. – 21. febr. – 5. lpp.; 28. apr. – 6. lpp.
21 Studentu Avīze, 1940. – 15. nov. – 6. lpp.

ma, lai būtu gatavi "darbam un PSRS aizsardzībai". Sporta normu pamatā bija divas pakāpes: zemākā – BGTO (Esi gatavs darbam un aizsardzībai) un augstākā – GTO (Gatavs darbam un aizsardzībai). Jauniešiem bija jāapgūst dažādas brīvo kustību kombinācijas, jāpārvar šķēršļu skrējieni, jāprot šaut ar mazkalibra ieroci, jāzina sporta higiēna, jāprot sniegt pirmā medicīniskā palīdzība u.tml.[22] Sporta svētkos obligātas bija sportistu parādes, kuras parasti notika PSRS populārā komponista I. Dunajevska (1900 – 1955) "Sporta marša" (no kinofilmas "Vārtsargs") skaņu pavadījumā. Citiem sporta veidiem (šahs, novuss un galda teniss) LVU tika ierādītas sporta kluba telpas Lāčplēša ielā 5.[23]

1941. gada 19. aprīlī notika pirmais LVU fizkultūras vakars, kuru rīkoja LVU Fiziskās audzināšanas katedra kopā ar UFK (Universitātes fizkultūras kolektīvs) un komjaunatnes pirmorganizāciju. Pasākuma vadītājs bija treneris Arno Rudzītis (1906 – 1991). Kopā ar kādiem tūkstoš skatītājiem fizkultūriešu priekšnesumus vēroja LVU rektors J. Jurgens un mācībspēki, izglītības tautas komisārs P. Valeskalns (1899 – 1987) un ģenerālis R. Dambītis (1881 – 1957) . Skatītājus iepriecināja vispusīgais vingrotāju sniegums.[24] No 1941. gada 7. februāra ģenerālis Roberts Dambītis bija LVU Militārās apmācības katedras vadītājs un profesora vietas izpildītājs. Universitātes mācībspēku sarakstā viņš bija līdz 1941. gada 25. jūlijam.[25] Turpmāk, lai fizkultūru padarītu vēl masveidīgāku, LVU sporta dzīves vadītāji pasākumus organizēja kopā ar Jelgavas Lauksaimniecības akadēmijas (JLA) studentiem. Jau 1941. gada 9. maijā notika abu augstskolu fizkultūriešu svētki Rīgā, Sporta namā. Svētku pasākumu ievadīja tradicionālā sportistu parāde un fizkultūriešu vingrojumu demonstrējumi. Basketbola spēle beidzās ar LVU vienības uzvaru pār JLA vienību.[26] Protams, ne viss vienmēr gāja tik raiti, jo vasarā UFK rīkotajās pārbaudes sacīkstēs vieglatlētikā labus rezultātus sasniegt esot traucējis slapjais skrejceļš, kuru stadiona apkopēji pārāk vēlu nolaistījuši. Pašas sacīkstes ieilgušas, jo daudzi dalībnieki piedalījās gandrīz visās sporta disciplīnās.[27] Visus trūkumus un nepilnības attaisnoja fizkultūras masveidība un tai ierādītā svarīgā nozīme Latvijas jaunatnes audzināšanā darbam un Dzimtenes aizsardzībai pēc PSRS parauga. Taču drīz LVU studentu dzīve atkal mainījās.

2. Studentu sadzīve nacistiskā režīma laikā (1941–1944)

Karš sašķēla Latvijas Universitātes studentu saimi: vienus ierāva karā staļiniskā PSRS, otrus – hitleriskā Vācija, bet citi, gados jaunāki studenti un studentes, turpināja mācības augstskolā.

22 Studentu Avīze. – 1940. – 22. nov. – 4. lpp.
23 Turpat. – 15. nov. – 6. lpp.
24 Studentu Avīze. – 1941. – 28. apr. – 6. lpp.
25 LVA, 1340.f., 2 л. apr., 87. l., 2. – 6. lpp.
26 Studentu Avīze. – 1941. – 17. maijs. – 5. lpp.
27 Turpat. – 19. jūn. – 4. lpp.

Universitātes Prezidiju Konventa vīru koris Lielajā aulā.
Vidū – diriģents T. Kalniņš. 1943. gads

Visos bēdu un prieka brīžos studentu saimei blakus ir stāvējusi dziesma. Senie grieķi uzskatīja, ka zināmas skaņkārtas un tonalitātes vājina cilvēka apņēmību, turpretī citas piešķir cīņas sparu. Tāpēc gan komunistiskā režīma, gan nacistiskā režīma laikā tika atļautas vai aizliegtas dažādas dziesmas un mūzika. Nacistu okupācijas gados darbību atsāka Universitātes koris, kuru vadīja A. Bobkovics (1885–1959), Universitātes simfoniskais orķestris un koris "Dziesmuvara". Universitātes simfonisko orķestri diriģēja Bruno Skulte (1905–1976). LU koris "Dziesmuvara" bija dibināts 1925. gadā. Sākumā to vadīja A. Kalniņš (1879–1951), pēc tam – līdz pat 1940. gadu sākumam – ar kori strādāja Ā. Ābele (1889–1967). Pēc kara "Dziesmuvara" savu dziesmoto darbu atsāka trimdā. Pirmie šo mākslinieku koncerti bija veltīti padomju varas gados bojā gājušajiem studentiem un mācībspēkiem, visiem tiem, kuri aizvesti uz PSRS. Universitātes koris A. Bobkovica vadībā izpildīja E. Melngaiļa (1874–1954) "Rekviēmu" un sēru dziesmas, jo padomju varas laikā no šī kora dalībnieku vidus bija aizvesti uz PSRS vai miruši 16 dziesmu draugi.[28] Universitātes koristu repertuārā bija iekļautas latviešu tautas dziesmas, kā arī J. Graubiņa (1886–1961), A. Kalniņa, E. Dārziņa (1875–1910), E. Vīgnera (1850–1933), L. Garūtas (1902–1977), R. Vāgnera (1813–1883), E. Grīga (1843–1907) u.c. komponistu darbi. Universitātes simfoniskais orķestris kara gados veidojās no studentiem un arī no studijas beigušajiem, kuru vidū bija mūziķi ar konservatorijas izglītību.[29] Vairākkārt koristi Universitātes Lielajā aulā bija snieguši koncertus latviešu karavīriem un ievainotajiem, kā arī ar saviem koncertiem atbalstījuši Tautas

28 Tēvija. – 1942. – 18. maijs. – 6. lpp.
29 Turpat. – 10.jūn. – 6. lpp.

palīdzību. Bieži vien Universitātes Lielajā aulā rīkotajos koncertos ir uzstājušies pazīstami mākslinieki: M. Vētra (1901–1965), A. Kaktiņš (1885–1969), M. Brehmane-Štengele (1893–1981) un H. Lūse (1892–1980). Parasti šo koncertu klausītāji ir pārpildījuši visas vietas Universitātes Lielajā aulā.[30]

Ne mazāk apmeklēti bija arī ērģelnieka profesora Nikolaja Vanadziņa (1892–1978) koncerti Universitātes Lielajā aulā. N. Vanadziņa priekšnesumā atskanēja F. Lista (1811–1886) un M. Regera (1873–1916) skaņdarbi. Literāti savus darbus vispirms veltīja svešumā aizvesto dzejnieku piemiņai. Rakstnieku rīts Universitātes aulā iesākās ar docenta J. A. Jansona (1892–1971) referātu. Aizvesto autoru darbus lasīja aktieri: Lilita Bērziņa (1903–1983), A. Miķelsons (1886–1961), J. Ģērmanis (1889–1965) u.c. Uzstājās jaunie rakstnieki un dzejnieki, arī Andrejs Eglītis. P. Norvilis atvadu vārdos nodeva literātu saimei latviešu dzejnieces un dramaturģes Aspazijas (1865–1943) sveicienu ar novēlējumu: "Noturiet savu tautu!"[31]. Bieži vien studenti piemiņai stādīja bērzu birzis to māju vietā, kuru iedzīvotājus izsūtīja uz Krieviju.[32]

Kara gados Latvijas sporta dzīvi vadīja Fiziskās kultūras un sporta (FKS) pārvalde. Fiziskās kultūras un sporta pārvaldes priekšnieks bija R. Plūme (1897–1956). Atjaunojot sporta dzīvi, R. Plūme norādīja, ka tieši kara laikā visās sporta nozarēs jāvalda vislielākai rosībai, jo sports ir dzīves sastāvdaļa, nevis izprieca.[33] Nacistiskajam režīmam, tāpat kā komunistiskajam režīmam, bija vajadzīga pompozitāte un tautas masu iesaistīšana savos sarīkojumos. Kara laikā tika rīkoti grandiozi sporta pasākumi ātrslidošanā, daiļslidošanā, hokejā, basketbolā un vingrošanā, kurus apmeklēja no 1000 līdz pat 5000 skatītāju. To vidū bija ievērojamas nacistu varu pārstāvošas personas, piemēram, Vācu sporta organizācijas priekšnieks Mathiessens.[34] Netika aizmirsti un atstāti novārtā arī tādi sporta veidi kā šahs un galda teniss. To nodarbībām ierādīja telpas H. Gēringa ielā 55 (tag. Valdemāra iela) un A. Rozenberga gatvē 11–4 (tag. Raiņa bulv.).[35]

Visi grandiozākie pasākumi ir notikuši pārsvarā Rīgā, stadionā Kr. Barona ielā 116/116a, atskaitot studentu vingrošanas svētkus, kuri norisa Dzegužkalnā Universitātes fiziskās audzināšanas inspektora A. Rudzīša (1906–1991) vadībā.[36] Izcilāko latviešu sportistu vidū kara gadu presē visu laiku tiek cildināts 2. vietas ieguvējs pasaules meistarsacīkstēs 1939. gadā ātrslidošanā Alfonss Bērziņš (1916–1987).[37] Sporta svētkos ir piedalījušies arī vācu sportisti un karavīri.[38] Ir zināms, ka 1942. gada sporta svētkos vācu sporta vienība rokasbumbas sacensībās uzvarēja US (Universitātes Sports) ar rezultātu 10:3 (5:1).[39] Sporta sacensības tika organizētas arī citur Latvijā (Tukumā, Jelgavā).

30 Tēvija. – 1941. – 19. nov. – 6. lpp.
31 Tēvija. – 1942. – 19. maijs. – 6. lpp.
32 Turpat. – 13. jūn.
33 Turpat. – 29. dec. – 6. lpp.
34 Turpat. – 26. maijs. – 3. lpp.
35 Turpat. – 2. janv. – 3. lpp.
36 Tēvija. – 1942. – 8. jūn. – 3. lpp.
37 Turpat. – 23. marts. – 3. lpp.
38 Turpat. – 9. marts. – 3. lpp.
39 Turpat. – 26. maijs. – 3. lpp.

Basketbolā un volejbolā US sportisti uzvarēja Tukuma sportistus.[40] Studenti sportisti vienmēr atradās nacistu militāristu redzeslokā. Ar avīzes "Tēvija" starpniecību Universitātes studenti tika aicināti brīvprātīgi iet cīnīties nacistu karaspēka vienībās.

3. Otrās padomju okupācijas laiks

Kara beigās PSRS atkal okupēja Latviju.

Pēckara gados darbu atjaunoja fizkultūras kolektīvs "Universitātes Sports", dramatiskais, literārais, vēstures, šaha pulciņi un kori. Vairāki pasākumi un lekcijas veltīti Hercenam, Gribojedovam, Krilovam u.c. krievu rakstniekiem.[41] Lai iemācītu studentiem "pareizu" valstisku domāšanu un kolektīvisma jūtas, regulāri tika organizēti tā saucamie "Saliedēšanas vakari" ("Вечера спайки"),[42] kuros slavināja Staļina konstitūcijā pasludināto tautu brīvību un draudzību, lielās krievu tautas brāļigo palīdzību latviešiem. No studentiem tika vākta nauda, lai veicinātu Sarkanās armijas uzvaru. 1944. gada nogalē LVU komunistiskās partijas pirmorganizāciju sekretārs J. Krastiņš ierosināja vākt līdzekļus, lai būvētu kaujas lidmašīnu "Latvijas Valsts universitāte"[43]. J. Krastiņš bija LVU kompartijas komitejas sekretārs no 1944. gada līdz 1945. gadam. Līdzekļus nolēma vākt pēc pirmās sesijas (no 1. līdz 15. aprīlim), uzsākot plašu aģitācijas darbu, lai katrs LVU students un mācībspēks ziedotu savu daļu.

Pilnīgi neiespējami LVU studentiem, mācībspēkiem u.c. darbiniekiem 1945. gada aprīlī bija izvairīties no IV valsts kara aizņēmuma maksām. LVU komjaunieši, komunisti un arodbiedrības biedri naudu iekasēja, pat ejot uz mājām pie slimajiem Universitātes studentiem un darbiniekiem.[44] LVU komjaunieši un studenti piedalījās rūpnīcas VEF atjaunošanas darbos. LVU bija iekļāvusies arī sociālistiskajā sacensībā, lai līdz 1944. gada 1. decembrim veiktu augstskolas atjaunošanas darbus.[45] 1945. gada vasarā V. Ozols (LVU saimniecības prorektors no 1945. gada līdz 1947. gadam) ziņoja, ka no LVU rīcībā esošās 100 ha lielās palīgsaimniecības apgūti tikai 84 ha. Ražas novākšanas darbā piedalījās studenti un mācībspēki, bet mežu sagādes darbos un lauksaimniecības darbos neaktīvi un nelabprāt piedalījās vecākā gada gājuma mācībspēki.[46] Jau 1946./1947. mācību gadā no 20 ha tika plānots iegūt 60 t kartupeļu LVU ēdnīcai.[47]

Daudz tuvāka studentu dzīves realitātei un interesēm bija LVU arodbiedrības organizācija, jo tā rūpējās par darba un sadzīves apstākļu uzlabošanu, sekoja, lai auditorijās, laboratorijās un citos darba iecirkņos tiktu ievēroti darba aizsardzības

40 Turpat. – 12. janv. – 3. lpp.
41 LVA, 788. f., 1. apr., 1. l., 3. – 9. lpp.
42 Turpat. – 15. lpp.
43 LVA, 788. f., 1. apr., 1. l., 26. lpp.
44 Turpat. – 39. – 40. lpp.
45 Padomju Jaunatne. – 1944. – 28. nov. –
46 LVA, 788. f., 1. apr., 1. l., 41. – 43. lpp.
47 LVA, 788. f., 1. apr., 3. l., 92. lpp.

LVU studenti drupu novākšanas darbos Rīgā. 1946./1947. m. g.

un sanitāri higiēniskie noteikumi. Arodbiedrība rūpējās par LVU darbinieku un studentu atpūtu sanatorijās, pansionātos, atpūtas namos, organizēja tūrisma pasākumus u.tml.

Pēckara gados LVU arodbiedrības Kultūras sekcijas galvenais uzdevums bija dažādu mītiņu, pasākumu, koncertu, sēžu un lekciju organizēšana. Tika ieviesta jaunu valsts svētku "atzīmēšana", kurā obligāti bija jāpiedalās visiem LVU studentiem, īpaši komjauniešiem. Pēckara gados par godu V. I. Ļeņina dzimšanas dienai tika rīkotas Komunistiskās sestdienas talkas, lai novāktu drupas, sakārtotu karā sagrauto pilsētu. Vēlākajos gados tās saistījās ar parku, ēku u. tml. sakopšanu visā Latvijā.

Tika ieviestas jaunas svētku dienas: Starptautiskās sieviešu dienas svinības 8. martā, sarkanās armijas, bet kopš 1946. gada – Padomju armijas dienas atzīmēšana 23. februārī un uzvaras svētki – 9. maijā. Šie svētki nepagāja bez dažādiem mītiņiem, tradicionālajām parādēm, lekcijām un vakariem, kuros piedalījās revolūcijas un Lielā tēvijas kara veterāni, lai tiktos ar jaunatni un audzinātu to padomju patriotisma garā. LVU par veco revolucionāru un padomju armijas veterānu labklājību un privilēģijām īpaši rūpējās 2. daļa, kuras galvenais uzdevums bija augstskolas studentu militārās pakļautības uzskaite. 1980. gadā nodibināja LVU Kara veterānu padomi, bet 1983. gadā noorganizējās LVU Darba veterānu padome. 1986. gadā abas padomes apvienojās, izveidojot Darba un kara veterānu padomi. Kopš 1992. ga-

da pastāv Latvijas Universitātes Senioru apvienība (LU SA), kuras uzdevums ir morāli atbalstīt un materiāli rūpēties par mūsu augstskolas vecāko paaudzi. Šie seniori ir LU vēstures aculiecinieki un līdz ar to mūsdienu jauniešu dzīvā saikne ar augstskolas pagātni.

4. Vissavienības kampaņas

LVU studentu dzīvi ietekmēja neskaitāmas kampaņas – sociālistiskā sacensība, ražas novākšanas talkas kolektīvajās saimniecībās (kolhozos) un padomju saimniecībās (sovhozos), darba "pirmrindnieku", "trieciennieku", "stahanoviešu" kustība u.tml. Viena no kampaņām bija neskarto jeb jauno zemju apgūšana Kazahijā, laikā no 1954. gada līdz pat 1960. gadam[48]; to ierosināja un organizēja PSKP CK un VĻKJS CK.

Jau 1956. gadā pirmie LVU studenti ieradās Kazahijā, lai "apgūtu jaunās zemes". 1959. gadā dzima studentu celtnieku vienību (SCV) kustība. Studenti SCV sniegtās iespējas izmantoja sabiedriski politiskās, ražošanas un sociālās prakses formu un metožu apgūšanai. Katrai SCV bija savs konkrēts darbs, organizatoriska patstāvība celtniecības objektos – SCV bija kolektīvs, kurš nevis vārdos, bet pirmo reizi arī darbos bija saimnieks. 1959. gadā radītās SCV ar visām vairāk pozitīvajām un mazāk negatīvajām dzīves un darba izpausmēm izgāja sarežģītu attīstības ceļu.

Bijušais LVU students, vasaras darba štāba priekšnieks A. Lembergs SCV kustības vēsturi ir sadalījis trijos posmos. Pirmais periods bija no 1959. gada līdz 1964. gadam, kad 339 Maskavas Valsts universitātes studenti izveidoja pirmo SCV.[49] Vēlāk tai sekoja vairāku PSRS pilsētu un republiku (Ļeņingradas, Ukrainas, Gruzijas, Baltkrievijas u.c.) augstskolu studenti. Tie bija tikai pirmie soļi. Otrajā attīstības posmā – no 1964. gada līdz 1967. gadam – SCV izvērsās jau par plašu kustību. Šajā posmā pirmo studentu vienību galvenais darba lauks bija Kazahija, tāpēc tajās strādājošos sākumā dēvēja par jauno zemju apguvējiem, nevis par SCV kustības dalībniekiem. 1965. gadā jau veidojās specializētas SCV (ceļu būves, elektrolīniju celtniecības u.tml.), kuras sāka strādāt arī ārpus Kazahijas robežām.[50] Bez Vissavienības SCV, kas tradicionāli strādāja Kazahijas, Sibīrijas un Tālo Ziemeļu jaunceltnēs, šajā laika darbojās arī skaitliski lielas studentu vienības, kuras strādāja savā republikā un novadā.

1967. gada 26. maijā PSKP CK un PSRS Ministru Padome pieņēma lēmumu "Par studentu vasaras darbu efektivitātes un organizācijas uzlabošanu". Šis lēmums aizsāka SCV kustības trešo attīstības posma sākumu. SCV darbam bija tautsaimnieciska nozīme. Tās ieguva vispārēju atzinību studentu vidū ar savu darba disciplīnu, organizētību un sistemātiskumu. SCV kustība aptvēra plašu studējošās jaunatnes saimi.

1968. gadā SCV svinēja savu 10. gadadienu. Jubilejas gadā Vissavienības SCV bija 270 000 studentu no 650 augstskolām un 600 tehnikumiem. 140 PSRS pilsētu jaunieši strādāja 1000 objektos visā lielajā PSRS teritorijā.[51]

48 Latvijas Padomju Enciklopēdija. – Rīga, 1986. – 7. sēj. – 167. lpp.
49 Padomju Students. – 1975. – 27. febr. –
50 Turpat. – 20. marts. – 3. lpp.
51 Turpat. – 3. apr. – 3. lpp.

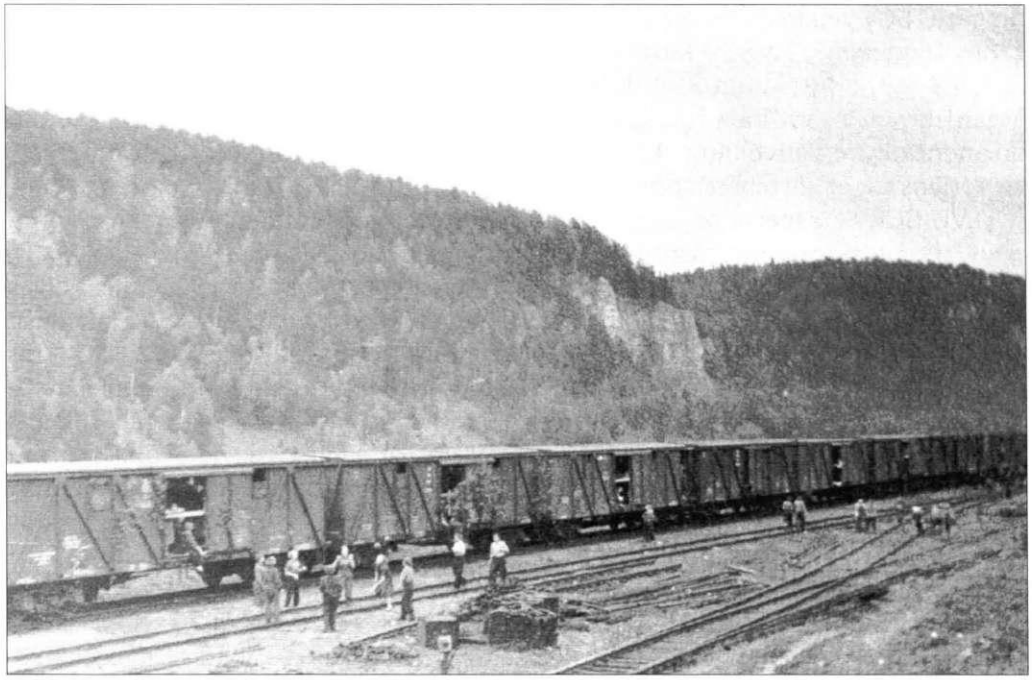

LVU studentu brauciens uz Kazahiju pāri Vidusurāliem. 1956. gads

Šajā SCV kustībā bija iekļāvušies arī LVU studenti, kuru vidū 1975. gadā aktīvākā bija Juridiskās fakultātes jauniešu vienība "*Ad rem*!" Par svētku u.c. pasākumu rituālu izpildītāju SCV kļuva ağitbrigādes, kuru repertuārā bija jābūt padomju patriotiskajām, revolucionārajām dziesmām un lekcijām. Dziesmas tika izpildītas jauniešu vidū toreiz populārās ģitāras, nevis pēckara ermoņiku pavadījumā. 1978. gada pavasarī LVU SCV "Lai top!" ağitbrigāde ar savu programmu uzstājās Latviešu sarkano strēlnieku muzejā.[52] Protams, ar laiku šādi obligātie un vienmuļie padomju rituālveida pasākumi jauniešiem kļuva nomācoši un apnicīgi. Īpaši tas izpaudās 1980. gados, kad jauniešus sāka vairāk interesēt ikdienas veicamā darba nepieciešamība, tā rezultāti un nevis lozungi. Par to studenti izpelnījās arī pārmetumus no kompartijas un komjaunatnes vadības, kura joprojām ikdienas darbus vēlējās politizēt. Studentu radošo garu apspiest nebija iespējams, tāpēc ideoloģiskajiem vadoņiem nācās atzīt faktu, ka viena no SCV sabiedriski politiskajām darbības formām – ağitbrigādes – zaudējusi savu agrāko kvalitāti, jo bija krietni samazinājies dalībnieku skaits, pazeminājies sagatavotības un programmu aktualitātes līmenis. Līdz ar šīs darbības formas zaudēšanu sāka zust arī kompartijas ideoloģijas ietekme SCV, jo jauniešus vairs nevarēja piespiest vienādi domāt un rīkoties. Tas radīja sašutumu kompartijas biedru rindās, jo, viņuprāt, bez vienotas ideoloģijas nevarēja sekmīgi noritēt neviens darbs, pat betonēšana un mūrēšana.[53] Šo aplamo uzskatu

52 Padomju Jaunatne. – 1978. – 28. maijs. – 3. lpp.
53 Padomju Students. – 1983. g. 13. janv. – 1. lpp.

"apgāza" SCV veiktā darba rezultāti un arī bijušo SCV dalībnieku sasniegumi vēlākos gados. Jāpiezīmē, ka SCV kustībai bija arī pozitīva nozīme. Daudziem bijušajiem tā laika LVU studentiem SCV deva iztiku, darba rūdījumu, profesionālās darba organizatora un vadītāja iemaņas, pieredzi saskarsmē ar citādu uzskatu, tautību un mentalitātes cilvēkiem, kā arī patiesas un nemākslotas tautu draudzības, vienotības un sadarbības izpratni.

LVU SCV bija specializējušās dažādu darbu veikšanā lauksaimniecības, celtniecības, tiesību sargāšanas, transporta u.c. tautsaimniecības dzīves nozarēs. Čaklākās, labākās un populārākās bija LVU Fizikas un matemātikas fakultātes SCV "Senči", divas Ekonomikas fakultātes SCV – Paula Bāliņa vienība un "Iedvesma", kā arī citu fakultāšu vienības – "Urania" un "Zeļļi". 1978. gada pavasarī LVU bija 28 šāda veida SCV; tās apvienoja 1080 studentus.[54] LVU Juridiskās fakultātes studenti, lai praksē pielietotu savas zināšanas, bieži vien aktīvi darbojās operatīvajās kārtības sargu vienībās, kuras palīdzēja milicijai. Šo vienību uzdevums bija sekot sabiedriskās kārtības normu ievērošanai Rīgas pilsētā, kā arī prast pareizi veidot juridiska rakstura dokumentus. Tie LVU studenti, kurus interesēja transports, ceļojumi un darbs ar cilvēkiem, vasarās varēja strādāt par lidmašīnu TU-134A bortpavadoņiem, apkalpojot pasažierus, kuri ceļoja uz Maskavu, Murmansku, Novosibirsku, Taškentu, Tbilisi, Arhangeļsku u.c. PSRS pilsētām.[55] Studenti, kuriem drošāki šķita sauszemes ceļi, kopš 1970. gada varēja strādāt vagonu pavadoņu vienībās, kuras apkalpoja septiņu maršrutu vilcienus. Iecienītākie SCV maršruti bija Rīga-Maskava – ar vilcienu "Lāpa", un Rīga-Soči, ar firmas vilcienu "Baltija".[56] Interesants un vilinošs bija darbs internacionālajās studentu celtnieku vienībās, kuras strādāja ārpus PSRS robežām, toreiz tā saucamajās sociālisma nometnes zemēs. Lielākā un populārākā šāda veida SCV LVU bija "Rīdzene", kura strādāja Rostokas pilsētas tuvumā (VDR – Vācijas Demokrātiskajā Republikā) un piedalījās dzelzceļa mağistrāles būvē. Mūsu studentus šī vienība saistīja ar iespēju iepazīt jaunas darba organizācijas un vadības metodes, darba drošības un disciplīnas noteikumus, kā arī precīzi veikt darbu, lietojot modernu tehniku un tehnoloģiju. Protams, tā bija iespēja tikties ar vācu jauniešiem, iepazīt viņu intereses, tieksmes un problēmas, kā arī apmainīties pieredzē. Latvijā uzturējās studenti no VDR, Bulgārijas, Polijas un Ungārijas; viņi kopā ar mūsu SCV strādāja Latvijas celtniecības objektos. Intervienību studentu apmešanās vieta bija Mārupes vidusskola.

LVU studenti un studentes vienībā "Latvija" 1970. gados kopā ar ļoti daudzu citu PSRS augstskolu jauniešiem strādāja jaunas pilsētas celtniecībā Krievijā, Smoļenskas apgabalā. Šo pilsētu nosauca kosmonauta Jurija Gagarina (1934–1968) vārdā, jo to cēla viņa dzimtajā vietā. LVU SCV "Latvija" darbs saistījās ar vienības komisāra Vitāla Lejiņa (1950–1997) vārdu. 1972.–1977. gadā viņš bija LVU Ekonomikas fakultātes students. Pirmā SCV, kurā V. Lejiņš iesāka savas studentu vasaras darba gaitas, bija 1973. gada jūnijā dibinātā LVU Ekonomikas fakultātes SCV "Vella kalpi". Viņš bija arī šīs vienības komandieris. 1975. gadā viņš kļuva par

54 Padomju Jaunatne. – 1978. – 28. maijs. – 3. lpp.
55 Padomju Jaunatne. – 1981. – 8. febr. –
56 Rīgas Balss. – 1981. – 18. maijs. – 2. lpp.

Studentu – celtnieku vienība "Gagarina – 75".
Centrā – vienības komisārs Vitāls Lejiņš. 1975. gads

SCV "Gagarina – 75" komisāru. Vitāla Lejiņa vārdā ir nosaukta viena no ielām Gagarinā. SCV iegūto darba pieredzi, prasmi un zināšanas viņš vēlāk izmantoja, strādājot par docentu Latvijas Universitātē. 1980.–1984. gadā V. Lejiņš mācījās aspirantūrā Maskavas Finansu institūtā un ieguva ekonomikas zinātņu kandidāta grādu. Pēc tam viņš turpināja strādāt LVU Ekonomiskās informācijas mehanizētās apstrādes organizācijas (EIMAO) katedrā. Pēc docenta V. Lejiņa nāves tika izveidots "Vitāla Lejiņa fonds". Atklātā sabiedriskā fonda mērķis ir veicināt un attīstīt Latvijas valsts ekonomikas zinātni un zinātnisko atziņu ieviešanu praksē.[57] Vitāls Lejiņš bija tikai viens no daudzajiem kādreizējiem LVU SCV dalībniekiem; viņš un viņam līdzīgie arī mūsdienās neatkarīgajai Latvijai devuši savu pieredzi. Te nosaucami A. Lembergs, K. Vahšteins, V. Koziols, N. Grostiņš, Z. Vaivods, T. Tverijons, A. Roze u.c.

LVU studentu darba dzīves vēsturē Krievijas pilsēta Gagarina bija pēdējā tradicionālo PSRS piecgadu trieciencelţnu vidū. Sāka sabrukt kolhozu un sovhozu vadības sistēma, spilgti izpaudās kolektīvā bezatbildība kādreiz PSKP sludinātās kolektīvās atbildības vietā. Saimniecību vadītāji savu neizdarību mēģināja attaisnot ar sliktajiem klimatiskajiem apstākļiem (lielu lietu, spēcīgu salu u.tml.) Attapīgākie savlaicīgi sāka izmantot lēto, ērto, kompartijas un komjaunatnes organizēto SCV darbu ražas

57 LU ZTV muzeja arhīvs. Dokumentu krājums. Atklātais sabiedriskais fonds "Vitāla Lejiņa fonds" – 2. lpp.

V. Lejiņa (1950–1997) atklātā sabiedriskā fonda pārstāvji
LU Vēstures muzeja zālē 1998. gadā

novākšanas talkās u.tml.. Pret SCV darbu padomju saimniecībās un kolhozos attieksme kļuva arvien paviršāka. Studenti netika nodrošināti ar labām un piemērotām atpūtas telpām pēc darba. Viņiem neuzticēja labas samaksas darbus, bet lika paveikt citu neizdarītos, mazkvalificētos darbus. Katru gadu šādi darbi saimniecībās regulāri ievilcināja studentu mācību procesu augstskolās. SCV jaunieši un viņu augstskolu vadība to saprata. Līdz ar to 1990. gados tika iecerēts slēgt speciālus darba līgumus starp to augstskolu un saimniecību, kurā strādās konkrētās augstskolas studenti.

Latvijā sākās Atmodas laiks, kolhozi un padomju saimniecības izira, izputēja milzīgie rūpniecības uzņēmumi, līdz ar to nekādi līgumi netika noslēgti un jaunās darba tirgus attiecības nepaguva izveidoties. Tā vēsturē aizgāja arī Latvijas Valsts Universitātes Studentu celtnieku vienības. SCV bija sava veida neliels peļņas avots un fiziski aktīva atpūta vasarās, ņemot vērā, ka mācību laikā students ir noslogots garīgi. 1990. gads bija SCV trešā attīstības posma noslēguma gads Latvijas studentu dzīves vēsturē.

5. Sports un tūrisms

Sports un tūrisms bija LVU studentu dzīves neatņemamas sastāvdaļas; vienlaikus uzsverams: ļoti patīkamas. 1944./1945. mācību gadā pēc citu PSRS republiku parauga LVU tika noorganizēta Speckatedra un fiziskās audzināšanas katedra, vēlāk –

Kara un fiziskās audzināšanas katedra. No 1946. līdz 1956. gadam katedru vadīja ģenerālis Oto Ūdentiņš (1892–1988).[58] No 1946. gada darbojās patstāvīga Fiziskās audzināšanas un sporta katedra. Fizkultūras un sporta darbu LVU līdz 1958. gadam vadīja Fiziskās audzināšanas un sporta katedra kopīgi ar Fizkultūras kolektīvu. 1958. gadā tika nodibināts LVU Sporta klubs. Fiziskās kultūras un sporta atjaunošanas darbs LVU bija grūts. Sākumā fiziskā audzināšana bija obligāta pirmajos divos kursos. Tā balstījās uz sporta vingrošanu un vieglatlētiku, bet vēlāk uz GDA (Gatavs darbam un aizsardzībai) kompleksa izpildi. Par sporta kvalitātes galveno rādītāju kļuva GDA nozīmīšu ieguvēju skaits. Šajā darbā valdīja rutīna un formālisms, bet nozīmnieku lielais skaits nebūt neatspoguļoja tajā ieguldīto sistemātisku treniņu darbu. Normu kārtošana parasti notika kampaņveidīgi un formāli, bez nopietnas iepriekšējas gatavošanās. Drīzāk gan nozīmnieku skaits liecināja par studentu fiziskās attīstības tuvošanos noteiktiem normatīviem. LVU studentu vidū 1949. gadā bija 51% GDA nozīmnieku: 1366 – zemākās pakāpes un 321 – augstākās. Klases sportistu skaits, kas varētu atspoguļot zināmu sporta nodarbību regularitāti, šajā laikā bija šāds: 1. klase – 33 cilvēki, 2. klase – 87 cilvēki, 3. klase – 159 cilvēki. GDA kā obligātais PSRS fizkultūras normu izpildes komplekss bija iekļauts visu izglītības iestāžu mācību programmās. Pakāpeniski studentu sporta dzīvē ienāca volejbols un basketbols. Īpaši nopelni LVU sporta dzīves izaugsmē bija pasniedzējam L. Kovalam (1921–1993),[59] kurš no 1946. gada līdz 1956. gadam sagatavoja piecus sporta meistarus volejbolā. LVU vīriešu un sieviešu volejbola komandas bija labāko Latvijas PSR volejbola vienību vidū. 1948. gadā LVU volejbolistes izcīnīja uzvaru Latvijas-Lietuvas augstskolu sacensībās Viļņā. Latvijas PSR čempiona nosaukumu LVU sieviešu volejbola komanda izcīnīja 1957. gadā. LVU studentes A. Vilciņa, M. Sakse un V. Varkevica 1958. gadā, spēlējot PSRS izlases sastāvā, kļuva par Eiropas čempionēm. Arī tas bija ilggadējā LVU trenera L. Kovala nopelns. Spēcīga bija arī LVU vīriešu izlases basketbola komanda, kura trenera M. Geistarda vadībā 1953. gadā PSRS augstskolu spartakiādē izcīnīja pirmo vietu. No 1953. gada līdz 1956. gadam labākie LVU basketbolisti bija E. Liepkalns, A. Vitenbergs, J. Ieviņš, M. Auziņa un S. Rozentāle.

Augstu sporta klasi sasnieguši arī daudzi LVU slēpotāji, hokejisti, vieglatlēti, sporta un mākslas vingrotāji, šahisti u.c. sportisti. Vēlākajos gados tika gūti panākumi airēšanā, cīņas sportā, futbolā, galda tenisā, handbolā, orientēšanās sportā un rendzju.[60] Īpaši uzsverami LVU studentu šahistu nopelni. Izcilākie šahisti bija J. Klovāns, J. Kļaviņš un A. Ģipslis, bet Vēstures un filoloģijas fakultātes students Mihails Tāls (1936–1992) 1960. gadā kļuva par pasaules čempionu. 1960. gadā LVU klases sportistu skaits bija 192, t.i., 8 % no kopējā studentu skaita, bet 1970. gadā – 1084 jeb 29 % no kopējā studentu skaita.

Taču prasība pēc birokrātiskajiem pārskatiem kavēja sporta dzīves attīstību. Reāli sasniegumi kļuva sekundāri, tos pakārtoja pārskatu skaļumam un spozmei. Tā radās

58 Latvijas Universitātes arhīvs, 13–P.f., 2. apr. 50. lpp.
59 Sports Latvijas Universitātē. – Rīga, 1999. – 307. lpp.
60 Turpat. – 102., 127., 138. lpp.

Šaha lielmeistars Mihails Tāls (1936–1992) simultānspēlē

tūkstoši "GDA nozīmnieku" un "fizkolektīva dalībnieku". Ar sporta dzīvi LVU bija saistīta arī Brīvprātīgā armijas, aviācijas un flotes veicināšanas biedrība (DOSAAF)[61], kuras galvenais uzdevums bija propagandēt militārās zināšanas, padomju tautas un bruņoto spēku kaujas tradīcijas, sagatavot jauniešus karadienestam, veicināt civilās aizsardzības apmācību un vadīt militārtehnisko sporta veidu attīstību.

Neraugoties uz "iespaidīgajiem rādītājiem", LVU kompartijas organizācija kritizēja Fiziskās kultūras un sporta katedru par masveidības trūkumu sportā un tiecās panākt, lai visi labākie sportisti būtu komjaunieši.[62] Augsti sasniegumi sportā ar laiku tika uzskatīti par Universitātes "kvalitātes" un prestiža rādītāju. Izcilākajiem sportistiem tika radīti atvieglināti mācību un zināšanu pārbaudes apstākļi. Fiziski sevišķi labi attīstītiem jauniešiem, kuri jau bija kādreiz guvuši uzvaras sporta sacensībās, tika piešķirtas privilēģijas, stājoties Universitātē.

Ar LVU studentu dzīvi bija cieši saistīts 1958. gadā dibinātais LVU Sporta klubs. Tas apvienoja visu fakultāšu sportistus, organizēja Universitātes čempionātus, veidoja augstskolas studentu izlases komandas un nodrošināja to piedalīšanos sacensībās. 1970. gados LVU Sporta klubā darbojās 16 dažādu sporta veidu sekciju. Sevišķu uzmanību LVU vadība pievērsa "masu pasākumu" organizēšanai.

1965. gada 9. maijā pirmo reizi tika noorganizēta LVU Veselības veicināšanas diena pie Valguma ezera, kurā piedalījās 740 LVU studenti. 1981. gadā šo tradicionālo pasākumu apmeklēja vislielākais dalībnieku skaits – 3100, bet 1990. gadā dalībnieku skaits saruka līdz 730 cilvēkiem. Veselības dienas parasti notika lielos brīvdabas laukumos, kurus drīkstēja izmantot sporta pasākumiem. Masu sporta darbs LVU attīstījās četros galvenajos virzienos:

1) piedalīšanās Vissavienības noteiktajos sporta pasākumos (Skrējēju diena, Ziemas diena, GDA diena);

2) masu sporta darbs fakultāšu fizkultūras kolektīvos, kursos un akadēmiskajās grupās;

61 DOSAAF – ДОСААФ (Добровольное общество содействия армии, авиации и флоту).
62 LVA, 788. f., 1. apr., 8. l., 154. lpp.

3) atpūtas un veselības veicināšanas, kā arī tūrisma pasākumu organizēšana;

4) sporta meistarības darbs sporta meistarības grupās un sporta veidu sekcijās.

Tika organizētas LVU kopmītņu spartakiādes, kurās piedalījās ap 400 kopmītnēs dzīvojošo studentu. Sportistu rīcībā bija slēpju bāze Tālivalža ielā 1 un sporta zāles Jūrmalas gatvē 74/76, Lāčplēša ielā 117 un Gorkija ielā 48 (tag. K. Valdemāra ielā).

Aktīvās atpūtas, dabas piemineklu saglabāšanas un aizsardzības jomā LVU rīkoja Meža dienas, kuras popularitāti ieguva 1981. gadā. Īpaši cieša sadarbība LVU Meža dienu pasākumu rīkošanā bija izveidojusies ar Inčukalna MRS.

1990. gada novembrī, reorganizējot LVU Sporta klubu, atjaunoja sporta klubu "Universitātes Sports" un izveidoja LU netradicionālo sporta veidu klubu "IMPRO". Līdz ar jaunā kluba dibināšanu radās jauni sporta un atpūtas veidi, kurus ieviesa paši LU studenti. Netradicionālo sporta veidu vidū bija bridžs, vindsērfings, aerobika, darts (šautriņu mešana) u.c. Kluba biedriem bija iespēja nodarboties ar basketbolu, atlētisko vingrošanu un citiem jau zināmiem sporta veidiem.

Par LVU studentu aktīvo atpūtu tūrismā rūpējās LU Tūristu klubs. Par tā dibināšanu var uzskatīt 1952. gadu, kad četri augstskolas pārstāvji piedalījās pirmajā kalnu tūrisma pārgājienā no Boksānas ielejas līdz Suhumi pilsētai. Bija nodibināta arī LVU tūrisma un alpīnisma sekcija, kura kopš 1966. gada ik gadskārtu organizēja vispirms ziemas, bet vēlāk arī vasaras turiādes. 1965. gadā sāka darboties pirmās tūristu sekcijas un notika pirmais tūristu salidojums; tas kļuva par LU Tūristu kluba aktīvās darbības sākumu. 1978. gadā nodibināja LVU sabiedrisko Tūristu klubu, kuru vadīja A. Sproģis. 1988. gadā notika LVU tūristu konference, kuras laikā tika nodibināts juridiski un finansiāli patstāvīgs Tūristu klubs. Par tā pirmo prezidentu kļuva Aivars Kozickis. LU Tūristu klubā darbojas kalnu, ūdens, slēpotāju, kājnieku (ģimeņu), velo, auto, speleo, orientēšanās tūrisma sekcija. Klubā strādā līgumdarbu veikšanas grupa, starptautisko sakaru nodaļa, tūrisma un sporta inventāra nomas punkts, kā arī bibliotēka. LU Tūristu klubam ir bagātas tradīcijas dažādu pasākumu organizēšanā – ziemas un vasaras turiādes ārpus Latvijas robežām, pavasara un rudens ralliji pa Latvijas upēm, dažādu treniņnometņu iekārtošana. LU tūristu devīze: "Ja tev ir grūti – palīdzi citam, un tev kļūs vieglāk!" Parasti tie jaunieši, kuri nodarbojas ar tūrismu, mīlestību uz šo skaisto atpūtas un sporta veidu saglabā uz visu mūžu.

6. Takas meklējot

LVU kompartijas un komjaunatnes organizācijas studentu sabiedriski politiskās un ideoloģiskās audzināšanas darbu veica ar vismasveidīgākās Universitātes sabiedriskās organizācijas – arodbiedrības palīdzību. Plašajai studentu sabiedrībai arodbiedrība bija vistuvākā, jo tā redzēja un risināja ikdienas sadzīves problēmas.

1966. gada 31. augustā LVU sāka organizēt Aristoteļa svētkus. Aristotelis (384.–322. p. m. ē.) bija sengrieķu filozofs un enciklopēdisks zinātnieks. Visus padomju varas gadus Aristoteļa svētku dienā jaunie LVU studenti nolika ziedus pie V. I. Ļeņina pieminekļa, bet vakarā sapulcējās pie P. Stučkas pieminekļa (1990. gados abi

LVU Aristoteļa svētku dalībnieki pie P. Stučkas pieminekļa 1988. gadā

pieminekļi ir demontēti), no kurienes svinīgā gājienā devās uz Doma laukumu. Tur skanēja LVU jauktā kora "Juventus" dziedātā studentu himna, runāja pasniedzēji, ziediem un zaļumiem rotātā mašīnā atbrauca pats Aristotelis, lai iesvētītu jaunos studentus, ieteiktu dažas humoristiskas filozofiskās gudrības, kas būtu noderīgas turpmākajā studentu dzīvē. Noslēgumā norisa lāpu gājiens uz galveno *Alma Mater* ēku Raiņa bulvārī 19.[63] 1988. gada Aristoteļa svētku gājienā pirmo reizi tika atklāti nests sarkanbaltsarkanais karogs.

Šie svētki joprojām ik rudeni pulcē jaunuzņemtos studentus un ievada viņus Universitātes dzīvē. Tiem sekoja tradicionālās "fukšu" balles katrā fakultātē, kad vecāko kursu studenti "iesvētīja" un uzņēma savā saimē pirmkursniekus. Tradicionālas jau kļuvušas dažu LVU fakultāšu profesionālo svētku dienas – Fizikas un matemātikas dienas, Biologu dienas, Ķīmiķu dienas... Kopš 1986. gada LVU Fizikas un matemātikas fakultātē notiek Latvijas Programmētāju dienas, veltītas pasaulē pirmajai programmētājai – lēdijai Adai Lavleisai (1815–1852), angļu dzejnieka Dž. G. Bairona (1788–1824) meitai.

1970. gadu otrajā pusē LVU studenti arvien plašāk sāka iesaistīties valsts sabiedriski politiskajā dzīvē, izteikt savas domas, vēlmes un attieksmi pret to. 1975. gadā LVU izveidoja vokāli instrumentālo ansambli "Inversija", un 1976. gadā radās vēl viens ansamblis "Veltījums", kuru repertuārā galvenokārt bija politiskās un patriotiskās dziesmas.

63 O. Grāvītis. Izcilākie Tautas kori. – Rīga. 1979. – 120. – 121. lpp.

Atjaunotās studentu korporācijas Aristoteļa svētkos
Doma laukumā 1990. gadā

1976. gada 6.–7. maijā Rīgā P. Stučkas Latvijas Valsts universitātē notika Padomju Latvijas studentu 1. politiskās dziesmas festivāls. Tajā piedalījās 25 mūzikas kolektīvi un solisti no PSRS augstskolām un Polijas Tautas Republikas. Festivālā simpātijas izpelnījās Latīņamerikas studenti ar savām skanīgajām dziesmām un ugunīgajām dejām.[64] 1977. gadā LVU tika nodibināts politisko dziesmu klubs "Prometejs". Vēlāk ansambļu dziesmu repertuāros tika iekļautas arī latviešu tautas dziesmu apdares, kā arī estrādes dziesmas ar dzejnieku A. Čaka (1901 – 1950), A. Skujiņas (1909 – 1932), O. Vācieša (1933 – 1983), I. Ziedoņa vārdiem. Kompartijas pieprasītās politiskās galējības mūzikā ar "attiecīgo" dziesmu vai skaņdarbu izpildīšanas atļaušanu vai aizliegšanu, skaļais un uzbāzīgi atkārtotais idejiski pareizo melodiju izpildījums izraisīja cilvēkos apnikumu. Gan mūziķi, gan klausītāji meklēja ceļus, kā apmierināt savas intereses.

1984. gada 23. novembrī notika LVU arodbiedrības organizācijas 30. pārskata un vēlēšanu konference. LVU izveidojās divas patstāvīgas arodorganizācijas: studentu arodbiedrības organizācija un darbinieku arodbiedrības organizācija. Studentu arodorganizācijas izveidošanās iemesls bija jaunatnes vēlēšanās strādāt pilnīgi patstāvīgi, izmantojot jaunas, netradicionālas darba formas, pārstāvēt un aizstāvēt studentu tiesības un intereses.

64 Fotogrāfiju izstāde "Par antiimperiālistisko solidaritāti, mieru un draudzību". Reportāža no LPSR studentu 1. Politiskās dziesmas festivāla. – Rīga, 1977.

1989. gadā LVU sāka atjaunot savu darbību tās studentu organizācijas, biedrības, kolektīvi un korporācijas, kuras tika slēgtas 1940. gadā. Drīz vien viņiem sāka pievienoties jaunā LVU studentu paaudze, lai kopīgā darbā veidotu neatkarīgās Latvijas dzīvi. Bijušie studenti nāca talkā *Alma Mater* sarežģītajā Trešās atmodas laikā ar savu paaudžu pieredzi, gudrību un padomu.

No 1978. gada līdz 1992. gadam LVU darbojās Studentu centrs. Tas 1987. gadā organizēja breika deju festivālu Rīgā un 7. politiskās dziesmas festivālu – koncertu ar devīzi "Roks cīņā par mieru". Tas bija laiks, kad tauta uzsāka "dziesmoto revolūciju". Šajā laikā īpaši jāatceras LVU studentu piedalīšanās "Gaudeamus – X" svētkos Viļņā, folkloras festivālā "Baltica – 88", kā arī Vēstures un filozofijas fakultātes studentu organizētās simboliskās "Zinātniskā komunisma" bēres, guldot zemes klēpī šā mācību priekšmeta grāmatu.

7. Koru panākumi un nedienas

Gatavojoties Padomju Latvijas "dibināšanas" 10 gadadienas svinībām 1951. gadā, LVU no LKP Rīgas pilsētas Kirova rajona kompartijas komitejas saņēma uzdevumu nodrošināt 500 dalībniekus apvienotajam republikas korim Latvijas PSR II Dziesmu svētkos. LVU kompartijas birojs 1950. gada 28. martā pieņēma lēmumu "Par Universitātes apvienoto koru: vīru, sieviešu un jauktā darbību". Tajā teikts, ka šis svarīgais kompartijas uzdevums tiek pildīts gausi, rodas pat bažas, ka uzdevumu var neizpildīt. Birojs uzdeva LVU arodbiedrības un komjaunatnes komitejai "pieņemt visus mērus" Universitātes koru sastāva paplašināšanai un mēneša laikā sasniegt 700 dalībnieku līmeni (tobrīd visos Universitātes koros kopā bija 350 dziedātāju). LVU kompartijas birojs norādīja, ka vajag iesaistīt fakultāšu koros galvenokārt pirmo kursu studentus un komjauniešus, kā arī pievērst īpašu uzmanību to idejiski politiskajai audzināšanai. Rektors J. Jurgens konstatēja, ka koristi nemīl padomju, baltkrievu un ukraiņu dziesmas. Viņš vainoja koru vadītājus, "kuri izvēlas dziesmas bezpartejiski". LVU kompartijas birojs nolēma "..uzlikt par pienākumu LVU Vietējai komitejai un komjaunatnes komitejai uzlabot darbu arī ar politiskajiem vadītājiem un komitejas locekļiem, prasot no viņiem lielāku atbildību par kora dalībnieku audzināšanu, par padomju komponistu, klasiķu un tautas dziesmu, pirmkārt, jau tieši to dziesmu iekļaušanu repertuārā, kas ietvertas II Dziesmu svētku programmā, kā arī šo dziesmu iestudēšanu."[65] Pēckara gados LVU studentu radošie kolektīvi darbojās divos līmeņos: Universitātes un fakultāšu. Ja var ticēt tā laika oficiālajām atskaitēm, to skaits bija liels. Piemēram, 1953./1954. m. g. LVU darbojās astoņi Universitātes līmeņa kolektīvi: vīru koris (98 dalībnieki), jauktais koris (115 dalībnieki), simfoniskais orķestris (35 dalībnieki), pūtēju orķestris (11 dalībnieki), drāmas ansamblis (32 dalībnieki), centrālais deju kolektīvs (32 dalībnieki), krievu tautas mūzikas instrumentu orķestris (11 dalībnieki), bērnu pašdarbības kolektīvs. Gada laikā šie kolektīvi sniedza 21 koncertu, ko apmeklēja 13 350 cilvēku. Fakultātēs darbojās trīs kori (87 dalībnieki),

65 LVA, 788. f., 1. apr., 9. l., 194., 199., 200. lpp.

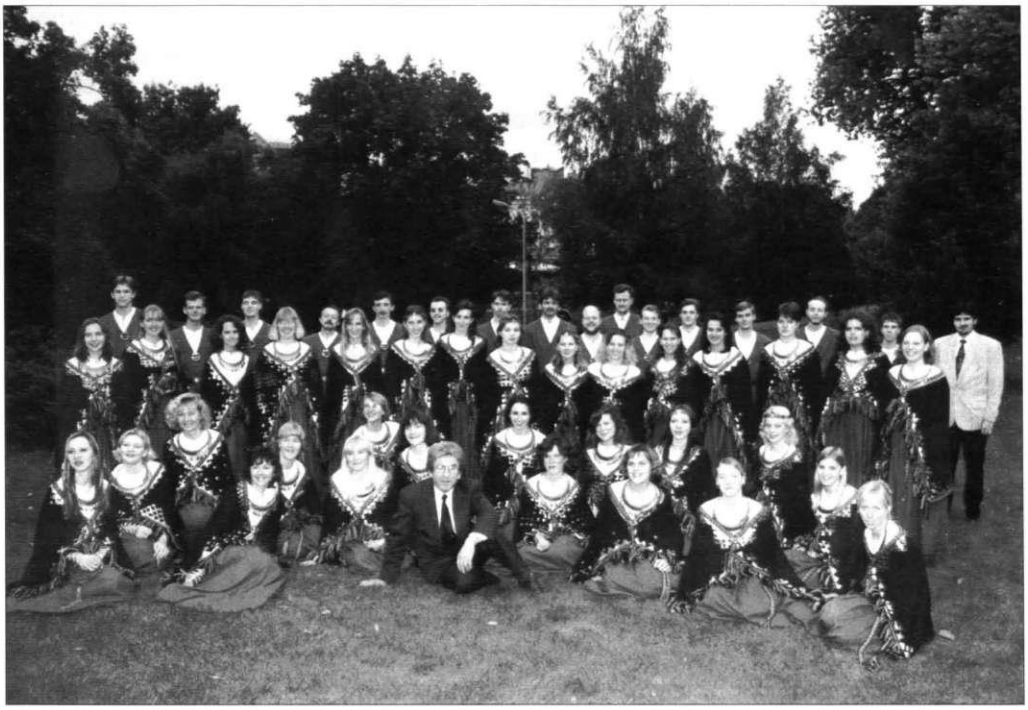

LU jauktais koris "Juventus". Centrā – diriģents Juris Kļaviņš. 1990. gadi

septiņi dubultkvarteti (62 dalībnieki), trīs vokālie ansambļi (43 dalībnieki), desmit deju kolektīvi (143 dalībnieki), astoņi dramatiskie kolektīvi (65 dalībnieki). Kolektīvos neorganizētie, individuālie izpildītāji nodarbojās ar mākslas vingrošanu (21 cilvēks), deklamāciju (22 cilvēki) u.c. Arī fakultāšu kolektīvi koncertēja ārpus Universitātes, minētajā laikā sniedzot 58 koncertus, ko noklausījās 12 tūkstoši cilvēku.[66]

1969. gadā LVU bija pieci Universitātes un desmit fakultāšu radošie kolektīvi.[67] Septiņdesmitajos gados LVU fakultātēs darbojās vienpadsmit mākslinieciskās pašdarbības kolektīvi. 1978. gadā Rīgas pilsētas Kirova rajona ansambļu skatei tika izvirzīti divi ansambļi – Juridiskās fakultātes vīru un Finansu un tirdzniecības fakultātes sieviešu vokālais ansamblis. Bioloģijas fakultātes sieviešu vokālais ansamblis "Stella" ar labiem panākumiem piedalījās Latvijas PSR Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministrijas un televīzijas rīkotajos augstskolu muzikālo kolektīvu konkursos.[68]

Mākslinieciskās pašdarbības masveidību LVU fakultātēs arvien spēcīgāk sāka izkonkurēt lielo visas augstskolas radošo kolektīvu kvalitatīvais sniegums, kurš guva izcilus panākumus Latvijā un ārpus tās robežām. Laiks, mode un finanses sāka izvirzīt citas, augstākas prasības, kuras nespēja izpildīt fakultāšu kolektīvi.

66 LVA, 788. f., 1. apr., 22. l.
67 Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitātei 50 gadi – Rīga, 1969. – 25. lpp.
68 Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitātei 60 gadi. – Rīga, 1984. – 27. lpp.

Visvecākais, pazīstamākais un izcilākais mākslinieciski radošais kolektīvs Latvijas Universitātē ir jauktais koris "Juventus", kura dzimšanas diena ir 1920. gada 18. oktobris. Tas arī ir vecākais studentu mākslinieciski radošais kolektīvs Latvijā. Ar dziesmas spēka un gara palīdzību koris bijis klāt visiem mūsu valsts svarīgākajiem vēstures notikumiem, būdams gan to aculiecinieks, gan dalībnieks. Laikmeta sabiedriski politisko ietekmi uz kora dzīvi apliecina tā dziesmu repertuāra saturs (arī veltījumi Ļeņinam, kompartijai u.tml.). LU jaukto kori dibināja un no 1920. gada līdz 1950. gadam vadīja docents Artūrs Bobkovics (1885–1959). No 1950. gada līdz 1957. gadam LVU studentu dziesmotās saimes likteņus vadīja un lēma izcilais diriģents Haralds Mednis (dzim. 1906. g.), bet no 1957. gada LVU jaukto kori līdz 1988. gadam vadīja Daumants Gailis (1927–1991). Kopš 1988. gada koris "Juventus" ir Jura Kļaviņa (dzimis 1944. g.) vadībā. Ar LVU jauktā kora vēsturi saistās arī divu izcilu koncertmeistaru vārdi. No 1960. gada līdz 1967. gadam koncertmeistars bija Oļģerts Cintiņš (1935–1992), bet kopš 1968. gada savu radošo dzīvi ar kori ir sakļāvusi koncertmeistare Ilze Dzērve.

LVU jauktais koris pēc kara savu darbību atjaunoja 1944./1945. mācību gadā komponista J. Līcīša vadībā, jo diriģents A. Bobkovics Rīgā atgriezās tikai 1945. gada pavasarī un tad pārņēma kora vadību. Pirmā atbildīgākā LVU jauktā kora uzstāšanās notika 1946. gada 30. maijā. Koncertā ar solo priekšnesumiem piedalījās M. Brehmane-Štengele (1893–1981), bet pie klavierēm bija L. Garūta (1902–1977).[69]

Kopā ar Igaunijas, Lietuvas, Baltkrievijas, Ukrainas un Krievijas Federācijas augstskolu pārstāvjiem LVU koris 1956. gada jūlijā piedalījās I starprepublikāniskajos studentu Dziesmu svētkos Tartu. Šie svētki ir pazīstami ar nosaukumu "*Gaudeamus*".

1960. gadā LVU jauktajam korim tika piešķirts Tautas kora goda nosaukums, bet 1969. gadā – LPSR Nopelniem bagātā kolektīva goda nosaukums. 1969. gada 2. aprīlī E. Melngaiļa Tautas mākslas namā oficiāli tika apstiprināts LVU jauktā kora nosaukums – "*Juventus*" ("Jaunība" – *lat.*).[70]

Lielu radošu pacēlumu "*Juventus*" ieguva 1970. gadā kora piecdesmitgadu jubilejas sarīkojumu gatavošanā, kurā ietilpa arī svinīgie piemiņas brīži, veltīti kora dibinātājam A. Bobkovicam. 1971. gada rudenī LVU sabiedriskās organizācijas "*Juventus*" aktīvisti un vecbiedru saime atklāja pēc K. Zemdega (1894 – 1963) meta veidotu kapa pieminekli A. Bobkovicam. K. Zemdega darba mets latīniski saucas "*Nox major*" ("Lielākā nakts"). K. Zemdega iesākto darbu pie kapa pieminekļa pabeidza viņa skolnieks A. Gulbis.[71]

LVU jauktā kora "*Juventus*" 50 gadu jubileju kopā ar studentiem svinēja arī šā kora vecbiedri. Jāpiezīmē, ka 1932. gada 28. februārī entuziastu dibinātā kora vecbiedru grupa "*Juventus*" koncertos un citos pasākumos piedalās līdz šai dienai.

1973. gada Dziesmu un deju svētku simtgadē LVU koris "*Juventus*" triumfēja, iegūstot pirmo vietu Tautas koru sacensībā. Ilgajā darbībā LVU jauktais koris

69 O. Grāvītis. Izcilākie Tautas kori. – Rīga, 1979. – 115., 187. lpp.

70 O. Grāvītis. Izcilākie Tautas kori. – Rīga, 1979. – 122. lpp.

71 Karogs. – 1971. – Nr.12. – 158. lpp.

"*Juventus*" ar savām dziesmām ir pieskandējis visus Latvijas novadus un vismaz 19 pasaules valstis. Korim ir savas tradīcijas, rituāli, svētki un balles. Redzama vieta kora "*Juventus*" vēsturē ir kora goda biedriem. Pazīstamākās personas goda biedru vidū ir LU rektori E. Felsbergs (1866–1928), A. Tentelis (1876–1942), V. Millers (1927–1992) un J. Zaķis, kultūras druvas kopēji Kr. Barons (1835–1923), G. Klaustiņš (1880–1937) un E. Simanoviča.

1989. gadā koris "*Juventus*" piedalījās 6. Eiropas Latviešu dziesmu svētkos Helsingborgā, Zviedrijā, kļūdams par pirmo kolektīvu no Latvijas, kas piedalās kādā Eiropas vai Pasaules Latviešu kultūras pasākumā pēckara gados.

Nacionālās atdzimšanas sākumposmā latviešu tauta izteica bezbailīgi, brīvi savas domas un emocijas dziesmās. Vienkāršās, populārās tautas dziesmas "Pūt, vējiņi!", "Rīga dimd" u.c. ieguva politiskas demonstrācijas satvaru. 1990. gada 4. maijā LPSR AP pieņēma Deklarāciju "Par Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanu", bet jau 15. maijā LKP CK biroja un Interfrontes atbalstītāji rīkoja Augstākās Padomes ēkas aplenkumu, protestējot pret Deklarāciju.[72] LVU jauktā kora "*Juventus*" studenti bija starp tiem "dziesmotās revolūcijas" cīnītājiem, kuri ar savas dziesmas gara spēku 1990. gada 15. maijā pie LPSR AP ēkas stājās pretī militāristiem.

Joprojām raiti rit studentu dzīve mūsu *Alma Mater* vecākajā studentu korī. Kora "*Juventus*" tautastērpi, kas ar košumu un dāsnumu priecē publiku un paliek tai atmiņā, ir tradicionāli 11.–12. gadsimta Latgales novada etnogrāfisko tērpu atdarinājumi. Sarežģītos vara ornamentus uz villainēm veidojušas dziedātājas pašas.

LVU jauktā kora "*Juventus*" ikdiena norit gan mēģinājumos un koncertos, gan darbā skaņu ierakstu studijās, gan tradicionālajos kopīgajos atpūtas pasākumos. Attaisnojot savu vārdu, koris ir vienmēr jauns, radošs, optimisma un dzīvesprieka pilns.

Interesants un sarežģīts radošās dzīves gājums bija 1948. gadā izveidotajam LVU vīru korim, kurš kopš 1958. gada pazīstams ar nosaukumu "Tēvzeme"(vadītājs H. Mednis). Tajā iekļāvās vairāki bijušie LU studentu korporāciju apvienības (Prezidiju Konventa) vīru kora dziedātāji. Šis koris tika dibināts 1925. gada 21. oktobrī, bet likvidēts padomju varas laikā 1940. gadā. Sākumā kori vadīja T. Reiters (1884–1956), bet vēlāk – T. Kalniņš (1890–1962).[73] Līdz pat 1944. gadam tas darbojās kā T. Kalniņa vīru koris. Pēc kara daudzi kora dziedātāji devās trimdā uz ārzemēm un 1945. gadā svešumā turpināja savu dziesmoto mūžu. Latvijā palikušie kora dalībnieki iekļāvās LVU vīru korī, bet vēlāk korī "Tēvzeme". Tieši šis koris ir piedzīvojis vislielākās represijas no kompartijas puses.

Tā kā kompartijas politika paredzēja, ka ikviens mākslas kolektīvs ir vispirms idejiski politisku vērtību iemiesotājs, tad kora repertuāram tika pievērsta īpaša vērība un uzmanība. Repertuāra izvēle atradās kora diriģenta un mākslinieciskās vadības pārziņā. Tādi "kompromisa" apstākļi apmierināja abas puses – gan koristus pašus, gan kompartijas biroju. Koris varēja dziedāt ir latviešu kora klasiku, ir, ja lika, t.s.,

72 V. Blūzma, O. Celle, T. Jundzis, D. A. Lēbers, E. Levits, Ļ. Zīle. Latvijas valsts atjaunošana 1986. – 1993. – Rīga. 1998. – 494. – 495. lpp.

73 O. Grāvītis. Izcilākie Tautas kori. – Rīga, 1979. – 115., 187. lpp.

padomju dziesmas. Taču brīžos, kad koris sāka pārkāpt nerakstītos noteikumus, t.i., nodarbojās ar pašdarbību, tas dabūja izjust kompartijas komitejas "stingro" roku. Kā jau rakstīts, stāstot par pretošanās kustību, vispirms par to pārliecinājās vīru koris.

Svētdien, 1957. gada 29. jūnijā Lubānā, LVU vīru koris, kas kopš dibināšanas bija sniedzis 75 koncertus 35 Latvijas pilsētās, kā arī Lietuvā, Igaunijā un Krievijā, Maskavā un Ļeņingradā, diriģenta H. Medņa vadībā atpūtās pēc iepriekšējās dienas koncerta. Kora dalībniekiem izdevās sameklēt atslēgas un iekļūt Lubānas luterāņu baznīcā. Koncertmeistars J. Lindbergs apsēdās pie ērģelēm, kuras pirms kara bija skandinājis LVU vīru kora diriģents H. Mednis. Maestro H. Mednis šīs ērģeles uzskatīja par vienām no labākajām Latvijā. J. Lindbergs nospēlēja svētceļnieku kora partiju "*Ak, tēvija!*" no R. Vāgnera operas "Tanheizers". H. Mednis tūdaļ uzaicināja kori nodziedāt, lai dzirdētu, "..kā skan ar ērģelēm", un tas tika izdarīts. "*Ak, tēvija!*" bija kora repertuāra pastāvīga daļa. To dziedāja Padomju Latvijas I Jaunatnes festivālā, arī oficiālajā koncertā Lubānā iepriekšējā vakarā. Tāpēc bez jebkādiem aizspriedumiem to tukšajā baznīcā dziedāja visi – gan partejiskie, gan bezpartejiskie koristi. Taču, kā vēlāk rakstījis anonīms ziņotājs, notikums dažos izraisījis nelabvēlīgas atsauksmes un vietējo partijas organizāciju biedru sašutumu, kas "aizskanēja" līdz pat LVU partijas komitejai. Tā nekavējās 11. jūlijā "kora lietu" izskatīt. Rektors J. Jurgens politiski kvalificēja notikušo kā traipu uz LVU mundiera. Viņš atzina, ka H. Mednis "var diriģēt kaut vai sinagogā un spēlēt ērģeles", bet Universitātes koris baznīcā dziedāt nedrīkstot. Par galveno vainīgo tika atzīts H. Mednis. Sekoja LVU kompartijas komitejas rīkojumi sodīt vainīgo. Haralds Mednis bija jāatbrīvo no amata. LVU arodbiedrības vietējai komitejai kopīgi ar LVU komjaunatnes komiteju vajadzēja pārskatīt LVU vīru kora sastāvu un izslēgt no kora nepiederošas personas, kurām nav nekāda sakara ar Universitāti. LVU komjaunatnes komitejai (b. Miezis) vajadzēja izskatīt jautājumu par to kora dalībnieku atbildību, kuri, būdami komjaunieši, kopā ar citiem koristiem dziedājuši Lubānas baznīcā.[74] Šķita, ka nu viss būs kārtībā. LVU vīru koris turpināja darboties līdz 1958. gadam.

Taču jau pavisam drīz – 1959. gadā Universitātes kori atkal guva kompartijas komitejas "ievērību". Gadumijas koncertā Talsos 1958. gada 28. decembrī LVU un RPI apvienotā kora dalībnieki bija sarīkojuši iedzeršanu un dziedājuši "buržuāzisko korporeļu dziesmas". Par visām studentu sadzīves izdarībām, piemēram, studentu žurnāla "Steidzies lēnām" un "Sirds uz trotuāra" (Vēstures un filoloģijas fakultātes studentu pagrīdes iespieddarbs) izdošanu, par izpausmēm meiteņu personīgajā dzīvē u.tml., LKP CK saņēma "speciņojumus", kuros visi šie notikumi bija sīki aprakstīti. Nezināmo autoru ziņojumus LVU partijas birojs apsprieda 1959. gada 16. janvārī LKP CK pārstāvja un partijas Kirova rajona pārstāvja klātbūtnē. Tāpat, kā vienmēr, tika meklēti kompartijai nevēlamo parādību iemesli. Kā parasti, tos atrada tur, kur tie vismazāk varēja kaitēt pašas kompartijas autoritātei: sliktajā audzināšanas darbā, amorālu vidusskolu absolventu ieplūdumā Universitātē u.c. sadzīves "negatīvajās pusēs". LVU kompartijai cīņā pret šīm nevēlamajām parādībām

74 LVA, 788. f., 1. apr., 31. l., 34. – 35. lpp.

vēl trūka iekšējās saskaņas. Kā piemērs tika minēta diriģenta H. Medņa padzīšana no Universitātes koru vadības. Attieksme pret šo soli bija sašķēlusi pat partijas organizāciju. Tas tomēr nekavēja pieņemt tradicionālu lēmumu, ka stāvokļa labošanai "semināros un lekcijās studenti jāapbruņo ar zinātnisku marksistiski ļeņinisku pasaules uzskatu un pareizu komunistiskās partijas un valdības politikas izpratni" utt. Protams, ka šāds lēmums palika bez iecerētajām sekām, jo studenti, iespējams, minēto uzskatu un politiku tāpat izprata pietiekami labi un reaģētu uz to adekvāti.

1958./1959. m. g. pēc diriģenta P. Kveldes aiziešanas no LVU un RPI apvienotā vīru kora vadības koris izjuka. Kompartijas komiteja šo faktu uztvēra ar atvieglojumu. Tas atspoguļojās izziņā "Par Latvijas KP CK biroja 1959. gada 10. februāra lēmuma "Par neveselīgām parādībām starp atsevišķiem VĻKJS biedriem" izpildi P. Stučkas LVU partijas organizācijā": "Noturēta universitātes vīru kora sapulce, kurā apspriests kora repertuārs un kora dalībnieku uzvedība. Šobrīd koris faktiski likvidēts, jo tā diriģents Kvelde pārcēlies uz Daugavpili, bet vairums kora dalībnieku, Politehniskā institūta studenti, gatavojas organizēt savu patstāvīgu kolektīvu. Acīmredzot universitāte izveidos atsevišķu vīru kori. Jādomā, ka divu atsevišķu vīru koru izveide uzlabos to organizatorisko un idejisko vadību un veicinās buržuāziski nacionālistiskās sērgas un korporantisko izlēcienu novēršanu, kas bija ieperinājusies bijušajā LVU vīru korī."[75] Uz šī kora bāzes dzima vīru koris "Tēvzeme", kurš saglabāja sava priekšgājēja dumpīgo garu.

Bijušais LVU vīru kora un kora "Tēvzeme" dziedātājs, LU studentu korporācijas Selonija pārstāvis V. Spriņģis savās atmiņās liecina, ka 1975. gada Ziemassvētkos tēlnieka Z. Ķēža darbnīcā kopā ar dažiem vīru kora "Tēvzeme" dziedātājiem slepeni tika svinēta Prezidiju Konventa vīru kora 50 gadu atceres jubileja. Maskēšanās nolūkā tika prezentēta E. Dārziņa biste, kuru veidoja Z. Ķēdis.

Plašākā vēsturiskā panorāmā skatoties, LVU vīru kora nedienas atspoguļo sadursmi starp LVU intelektuālo vidi un kompartijas sludināto vulgāro šķirisko ideoloģiju.

Trešā atmoda sašķēla vīru kori "Tēvzeme", jo 1992. gadā Latvijā radās doma atjaunot Prezidiju Konventa vīru kori, kura mākslinieciskais vadītājs būtu E. Račevskis, diriģents – J. Skrīveris.

1948. gadā darbību uzsāka LVU sieviešu koris J. Dūmiņa vadībā. Vēlāk ar šo kolektīvu strādāja T. Bērziņš, I. Lubāniete un K. Deķis. Kora darbība sāka apsīkt 1960. gadu sākumā.[76] Koru veidošanos sarežģīja 1958. gads, kad uz LVU tehnisko fakultāšu bāzes tika izveidots Rīgas Politehniskais institūts. 1960. gadā LVU koru saimei pievienojās jaunatnes jauktais koris "Daina", diriģents G. Kokars. To veicināja Rīgas Pedagoģiskā institūta pārnākšana LVU paspārnē. 1951. gadā dibinātais koris "Daina" 1962. gadā kļuva par pamatu korim "Daile". Pārmaiņas Latvijas augstskolu struktūrā izraisīja izmaiņas arī LVU koru sastāvā. Daudzi LVU koru dziedātāji tagad bija kļuvuši par citu augstskolu studentiem. Jaunpienākušais koris "Daina" sagādāja jaunas un lielas problēmas LVU kompartijas organizācijai..

75 LVA, 788. f., 1. apr., 36. l., 20. lpp.

76 O. Grāvītis. Izcilālie Tautas kori. – Rīga, 1979. – 187. lpp.

Pēc koncertiem sakarā ar "Dainas" desmit gadu darbības atceri, kas notika 1961. gada 10. decembrī promenentu kompartijas personu un partijas biroja sekretāra O. Grīnberga klātbūtnē, korim radās problēmas. O. Grīnbergs kā kompartijas amatpersona saprata, ka kora izvēlētais repertuārs var sagādāt nepatikšanas Universitātes vadībai un visai kompartijas organizācijai, tāpēc tūlīt pēc koncerta izteica aizrādījumu diriģentam G. Kokaram, bet 13. decembrī kompartijas biroja sēdē ierosināja jautājumu, pēc kura izskatīšanas tika pieņemts lēmums "Par ideoloģiskajām kļūdām studentu kora "Daina" darbā". Tajā bija norādīts, ka jubilejas koncertā atskaņotas dziesmas ar "buržuāzisko dzejnieku" J. Akuratera, K. Ieviņa un A. Ķeniņa vārdiem, bet svinīgais mielasts restorānā "Rīga" atklāts ar viduslaiku dziesmu "*Gaudeamus*". Bez tam kora vadībai piemītot nevēlama tieksme piesārņot repertuāru ar dziesmām, kas idealizējot pirmspadomju Latviju. Kora diriģenta G. Kokara patvaļa un nepareizā repertuāra izvēle tika nosodīta, bet vietējai komitejai un tās atbildīgajai personai b. Auziņai, kas, kā noskaidrojās, nebija pārbaudījusi koncerta programmu, kā arī komjaunatnes komitejai uzdeva "pastiprināt kora dalībnieku idejisko audzināšanu, kā arī padzīt no kora personas, kas nav piederīgas universitātes saimei, nepakļaujas pastāvošajām ideoloģiskajām prasībām un tiecas uzspiest korim nacionālistisku aprobežotību". Tāpat lēmums paredzēja kora vadības "nostiprināšanu", padomju dziesmu plašāku iekļaušanu repertuārā, kam jāveicina padomju tautu draudzība un "sociālistiskais internacionālisms". Kompartijas birojs "ierosināja" arodbiedrības komitejai izveidot komisiju, kas izlemtu Universitātes māksliniecisko kolektīvu repertuāra jautājumus.[77] Šāds lēmums nodrošināja kompartijas organizāciju pret iespējamām represijām no augstākstāvošu kompartijas komiteju kritikas, vienlaikus brīdināja māksliniecisko kolektīvus; kopumā pakļāva "pašdarbību" kompartijas kontrolei.

Biroja lēmums tika apstiprināts pirmorganizācijas kopsapulcē 1961. gada 27. decembrī. Tajā izvērsās visai asas debates, jo dažiem komunistiem jautājumā par "buržuāziskajiem dzejniekiem" bija atšķirīgs viedoklis, tāpat viņi centās aizstāvēt "*Gaudeamus*" vispārcilvēcisko saturu, taču balsoja par lēmuma apstiprināšanu. Valdošo LVU kompartijas pirmorganizācijas viedokli, kam piekrita arī klusējošais vairākums, izteica O. Grīnbergs: "*Gaudeamus*" Baltijā, bez šaubām, atdzīvina agrākās reakcionārās buržuāzisko augstskolu korporantiskās tradīcijas. Iespējams, ka Krievijas Federācijas augstskolās šo dziesmu izpilda, uz ko atsaucas šīs dziesmas piekritēji pie mums, bet iespējams, ka tur tai ir pavisam cita nozīme. Taču pie mums tā vistiešākajā veidā sasaucas ar buržuāzisko pagātni, traucējot virzībai uz komunistisko nākotni. Mūsu studentiem par savu himnu jāizvēlas mūsdienīga padomju dziesma, kas atspoguļo komunistisko ideoloģiju."[78]

LKP XV kongresa 1958. gada lēmums par kultūras mantojumu atspoguļoja "Hruščova atkušņa" ideoloģiskās un politiskās nostādnes, kas dažā ziņā radīja labvēlīgu augsni vispārcilvēcisku humanitāro vērtību atdzimšanai. Kaut vienpusīgi, saglabājot šķiriskuma principu, tomēr tika lemts par latviešu kultūras mantojuma

77 LVA, 788. f., 1. apr., 44. l., 211. – 215. lpp.
78 LVA, 788. f., 1. apr., 44. l., 233. lpp.

apguves paplašināšanu. Kongresa lēmumu ietekmē līdzās padomju Krievijā represēto proletariāta rakstnieku darbiem Latvijā tika izdoti arī daži politiski neitrāli citu "mantojamo" latviešu "pirmspadomju rakstnieku" darbi. Kompartijas ideoloģija un diktatūra objektīvi nevarēja pastāvēt, ja tai līdzās bija vēl kāds cits, citādi domājošs. Sabiedrības demokratizācijai pat uz "sociālistiskas demokrātijas" pamata nenovēršami bija jāapgāž režīms. Laikam O. Grīnbergs, tāpat arī kompartijas ideologi kopumā, to saprata un nepieļāva latviešu kultūras nekontrolētu mantojuma apgūšanu, ierobežojot to līdz optimālai robežai, kas neapdraudēja kompartijas ideoloģisko vienvaldību. Kora "Daina" darbības laiks LVU bija ļoti īss, bet spilgts. Daudzie apsveicēji, sajūsminātie klausītāji, tāpat arī diriģents un "Dainas" dziedātāji 1961. gada 10. decembrī nenojauta, ka tā ir pēdējā šī kora nozīmīgākā publiskā uzstāšanās. Nejuzdams par savu darbu LVU pietiekošu gandarījumu, drīzāk otrādi, pieredzēdams nepelnītus sarūgtinājumus, G. Kokars 1962. gadā atteicās no kora "Daina" diriģenta pienākumiem. Līdz ar viņu no LVU aizgāja arī gandrīz visi kora "Daina" dziedātāji, lai dibinātu jaunu kori – "Daile".[79]

Jau šajā laikā bija vērojama pretruna, kas turpmākajos gados kļuva raksturīga visas Latvijas mākslas "pašdarbībai" – tās pakāpeniska profesionalizēšana, paaugstinoties izpildītāju mākslinieciskai kvalitātei. Rezultātā kolektīvu vadītāji, tiecoties pēc sabiedriskas atzinības, arvien lielāku vērību veltīja labi sagatavotu, bet skaitliski ierobežotu un stabila sastāva kolektīvu veidošanai. Tas apgrūtināja jaunu dalībnieku iesaistīšanos. Kompartijas komiteja gan norādīja uz masveidības trūkumu, bet samierinājās, jo kopā ar vairākiem ļlaši pazīstamiem Universitātes mākslinieciskajiem kolektīviem varēja plūkt uzvarētāju laurus daudzās skatēs un konkursos. 1961. gadā LVU mākslas kolektīvos bija iekļāvušies 460 studenti jeb 19,5 %.[80]

1975. gada 11. februārī noorganizējās LVU sieviešu koris "Minjona". Pirmais diriģents V. Gailis kori vadīja 10 gadus. 1980. gadā korim "Minjona" tika piešķirts Tautas kolektīva goda nosaukums. Kori ir vadījuši A. Gailis un S. Kļava, bet kopš 1999. gada kori vada diriģents R. Vanags un M. Sēle, koncertmeistare – I. Dzērve. Korim "Minjona" ir sava tradīcija – Vārdadienas svinības 20. decembrī. 1987. gadā uz LVU Pedagoģijas fakultātes bāzes tika nodibināts vēl viens sieviešu koris – "Latve", diriģentes I. Feldmanes vadībā, koncertmeistare – D. Vīcupe. 1993. gadā korim pievienojās vīrieši; tas "Latvei" vēlāk ļāva koncertēt gan kā sieviešu, gan kā jauktajam korim. Ar kori "Latve" veiksmīgi strādā vokālā pedagoģe I. Libere un koncertmeistare S. Laudeniece. Korī "Latve" dzied LU Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes studentes un absolventes. Tas ieņem būtisku vietu kora dalībnieku darbā, papildina akadēmisko un profesionālo izglītību, turpina jau vēsturiski Latvijā izveidojušās skolotāju muzicēšanas un dziedāšanas tradīcijas. Koris "Latve" ir piedalījies Baltijas valstu studentu svētkos "Gaudeamus". Jauniešu koru festivālā "Rīgas zīle – 88" koris saņēma Latvijas TV (televīzijas) speciālo balvu. 1998. gadā ar LU Fizikas un matemātikas fakultāti savu radošo dzīvi saistīja Tautas vīru koris "Dziedonis", vadītājs T. Veismanis. Vīru koris "Dziedonis" dibināts 1924. gadā pēc diriģenta

79 O. Grāvītis. Izcilākie Tautas kori. – Rīga, 1979. – 61. – 62. lpp.
80 LVA, 788. f., 1. apr., 43. l., 99. lpp.

J. Sieriņa ierosinājuma. Tautas kora nosaukumu tas saņēma 1960. gadā. 1967. gadā vīru koris "Dziedonis" ieguva LPSR Nopelniem bagātā kolektīva nosaukumu. Savu 75. dzimšanas dienu Tautas vīru koris atzīmēs jau LU saimē. LVU koru dzīvē sākusi ieviesties stabilitāte.

Ar viduslaiku, renesanses, agrīnā baroka, kā arī klasisko mūziku un dziesmām ir saistīti vēl divi radošie kolektīvi. Viens no tiem ir LVU kamerorķestris, dibināts 1975. gadā. Tā pirmais vadītājs bija Guntis Kļaviņš. Otru 1982. gadā dibināja Rīgas 6. vidusskolas absolventes, kuras savas studijas sāka LVU. Izveidoto senās mūzikas ansambli nodēvēja par "Canto", tulkojumā no latīņu valodas – "Es dziedu".[81] "Canto" vadītāja ir I. Nelsone. No 1997. gada šis ansamblis ir iekļāvies arī dažādu teatralizētu uzvedumu veidošanā, koncertējis Latvijas televīzijā.

8. Deju, folkloras, teātra un keramikas māksla

Pēc Otrā pasaules kara LVU studentu sadzīves vēsturē ienāk divi kolektīvi, kuru vidū vecākais un izcilākais ir "Dancis", dibināts 1946. gadā. Pirmie tā vadītāji bija B. Priede, M. Lasmane, V. Novickis, A. Spure. 1957. gadā LVU deju kolektīvs "Dancis" piedalījās VI Vispasaules jaunatnes un studentu festivālā Maskavā, kur Vissavienības konkursā ieguva sudraba un Vispasaules konkursā – bronzas medaļu. 1960. gada Dziesmu un deju svētkos "Dancim" piešķīra Tautas deju ansambļa nosaukumu. Par izciliem panākumiem 20 gadu darba jubilejā "Dancis" ieguva Nopelniem bagātā Tautas deju ansambļa nosaukumu.[82] Latvijā pazīstamāko "Danča" vadītāju vidū var minēt trīs Triju Zvaigžņu ordeņa kavalierus – H. Sūnu, U. Žagatu, A. Baumani. Ar "Danča" dejotājiem kopš 1987. gada strādā arī baletmeistars R. Juraševskis. LVU deju kolektīva "Dancis" mākslu ir baudījuši gan Latvijas, gan citu pasaules valstu (Vācijas, Dānijas, Portugāles, ASV, Latīņamerikas, Francijas u.c.) skatītāji. Arī "Dancim" ir savas tradīcijas. Ikviens "Danča" koncerts sākas ar tā agrākā vadītāja U. Žagatas izveidoto deju "Es mācēju danci vest". Aktīvi darbojas arī "Danča" deju veterāni, rīkojot kolektīva jubilejas un piedaloties to svinībās, pierādot jauniešiem, ka gadu nasta nav šķērslis raitam deju solim.

LVU deju kolektīvi apvieno vairākas studentu paaudzes (potenciālos studentus, esošos un bijušos). Šādu iespēju pavēra 1974. gadā nodibinātais pirmsskolas vecuma bērnu deju pulciņš, kuru kopš 1979. gada LVU pazīst ar nosaukumu "Dancītis", vadītāja U. Dzene.[83] Šajā kolektīvā pirmos deju soļus sper arī lielā "Danča" dejotāju bērni un mazbērni.

Visčaklākie latviešu tautas tradīciju, ticējumu, dziesmu un deju apzinātāji, vācēji, glabātāji, pētītāji un popularizētāji bija dažādi folkloras ansambļi. Folkloras kustība Latvijā pirmajos pēckara gados vēl izpelnījās valdošās komunistiskās partijas labvēlību, jo kompartijas uzdevumā "vāca" slavinošas dziesmas par kolhoziem, "tautu tēvu" Staļinu, "par komunistisko nākotni" un tamlīdzīgas. Kompartijai šķita,

81 Padomju Students. – 1985. – 21. nov. – 3. lpp.
82 Pētera Stučkas Latvijas Valsts Universitātei 50 gadi. – Rīga, 1969. – 25. lpp.
83 Pētera Stučkas Latvijas Valsts Universitātei 60 gadi. – Rīga, 1984. – 27. lpp.

LVU tautisko deju kolektīvs "Dancis" 1956. gadā

ka viss bija kārtībā: tautas dziesmas tradicionālas un nacionālas pēc formas, bet sociālistiskas pēc satura. Reizēm tās tika izpildītas "častušku" melodijā un ermoņiku pavadījumā. Kompartija cerēja, ka šim svētīgajam darbam sacerēt un krāt jaunās progresīvās tautas dziesmas būs sekotāji. Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas A. Upīša Valodas un literatūras institūtam vēl septiņdesmito gadu beigās tautasdziesmas vajadzēja klasificēt "pēc marksistiskā pasaules uzskata" (naids, šķiru cīņa, darbs un tautu draudzība), atmetot K. Barona jau sen iesākto dainu kārtošanu "pēc cilvēka mūža rituma". Arī šajā jomā komunistiskajai partijai nācās piedzīvot vilšanos. Notika gluži pretēji, jo tautā atdzima īstā folkloras kustība, kas ierosmi smēlās paaudžu mantojumā – K. Barona savāktajos dainu sējumos. LVU pirmā folkloras deju kopa "Dandari" izveidojās 1980. gadā E. Spiča vadībā. "Dandaru" nodibināšana bija LVU velte Kr. Barona 150 gadu atcerei. Dainu tēva piemiņas jubilejas laiks bija pirmais lielais tautas folkloras atmodas vilnis visos Latvijas novados.

1981. gadā LVU izveidojās vēl viena aktīva folkloras kopa – "Budēļi", kurā 1986. gadā darbojās 42 dalībnieki vecumā no 9 mēnešiem līdz 57 gadiem.[84] LVU folkloras kopas ir piedalījušās Dziesmu un deju svētkos, daudzos ar folkloru saistītos festivālos u.c. pasākumos mūsu valstī un tālu aiz tās robežām citās pasaules zemēs. Folkloras kustībai vēršoties plašumā, kompartijai zuda neitralitātes pozīcija pret to, jo radās nemiers par "buržuāziskā nacionālisma dīgļiem". Kompartijas bailes pauda avīze "Cīņa" 1984. gada 15. decembrī. Folkloras kustība bija izslīdējusi no kompartijas rokām un sākusi noritēt pašplūsmā. Kompartija pārmeta folkloras ansambļiem "ačgārno folkloras izpratni", "slimīgi arhaisko vaļību" un nodēvēja tos

84 Padomju Students. – 1986. – 13. febr. – 3. lpp.

LVU folkloras deju kopa "Dandari. 1980. gadi

par "zirņu ēdējiem", kuri ar šauru nacionālismu cilvēku masas atraujot no internacionālisma. Dažādas izdarības ("slotas dīdīšana, dejas ap miroņiem, degošas pagales vicināšana utt.") esot jāatstāj kompetentu speciālistu zinātniskajai izpētei, nevis jārāda mūsdienu sabiedrībai.[85] Kompartijai tomēr neizdevās apturēt un apklusināt plaši sazēlušo tautas folkloras kustību Latvijā. Folklora, lietišķā māksla un sadzīves tradīcijas ir tas faktors, kas vieno un integrē dažādas tautas, neļaujot zaudēt arī katras konkrētas tautas identitāti citu tautu vidū. Līdz ar folkloras kustību izvērsās nacionālo disidentu kustība kultūras jomā. Latviešu tauta izteica arī savas nacionālās atdzimšanas idejas. Folkloras grupu darbs veicināja LU Etniskās kultūras centra izveidošanos 1992. gadā.

LVU Studentu teātra vēsture sākās no drāmas pulciņa vai dramatiskā ansambļa 1946. gadā. Pirmā studentu teātra vadītāja bija E. Elksne, kuras vadībā studenti darbojās no 1946. gada līdz 1950. gadam. Vēlāk teātri vadīja: A. Leimanis – 1951. gadā, N. Katlape – no 1952. gada līdz 1964. gadam, L. Ceplītis – no 1966. gada līdz 1967. gadam, I. Adermanis – 1965. gadā un no 1968. gada līdz 1974. gadam. Lielus panākumus LVU drāmas ansamblis guva režisora Ārija Geikina vadībā no 1974. gada līdz 1993. gadam. 1977. gadā teātra ansamblī uzsāka darbu kustību režisors A. Rūtentāls, kurš paralēli dramaturģijas iestudējumiem studentiem aktieriem regulāri mācīja kustību mākslu. 1986. gadā LVU Studentu teātris ieguva Tautas kolektīva goda nosaukumu. Ā. Geikins ir sarakstījis lugu "Reiz dzīvoja

85 Arhīvs. Raksti par latviskām problēmām, red. E. Dunsdorfs. – Melburna, 1987. – XXVII sēj. – 202. lpp.

jātnieks...", kura veltīta pirmajam akadēmiski izglītotajam latvietim mūsu tautas vēsturē – J. Reiteram. Augstāko akadēmisko izglītību teoloģijā J. Reiters ieguva Tērbatas Universitātē 17. gadsimta vidū. Ā. Geikina vadībā teātris pārdzīvoja laikmetu griežus mūsu valsts vēsturē.

1978. gadā patstāvīgu darbu uzsāka LVU A. Rūtentāla kustību teātris, kura darbības forma ir mūzikas vizuālā interpretācija, kā arī vides, kustības un mūzikas sintēze. Kustību teātra nodarbību pamatā ir ķermeņa kultūras, kustību, skatuves ētikas, teātra un dejas principu apgūšana. Vispārējās kultūras attīstībai Kustību teātrī notika arī mūzikas, mākslas vēstures, kino un video izpēte.

Šķiet, studenti vienmēr un visos laikos ir bijuši visaktīvākie, attapīgākie un radošākie jaunatnes pārstāvji. Viņi pratuši gan karot, gan arī celt, radīt kaut ko jaunu, līdz šim nebijušu, vienlaikus saglabājot tautas kultūras pēctecības elementus. Ar tautas mākslas tradīciju turpmāko attīstību bija saistīta arī 1975. gadā dibinātā keramikas pulciņa "Vāpe" darbība. Tā dibinātāja un ilggadīga vadītāja ir Helga Ingeborga Melbārde. 1985. gadā LVU keramikas studijai "Vāpe" tika piešķirts Tautas studijas goda nosaukums. Tautas lietišķās mākslas studijā "Vāpe" bagātas zināšanas un praktiskā darba iemaņas keramikā apgūst LU Pedagoģijas un psiholoģijas fakultātes Darbmācības katedras studenti, kā arī ārzemju studenti no Dānijas, Norvēģijas un Zviedrijas. "Vāpe" garantē studentiem radošā potenciāla, personības un iekšējā "es" daudzpusīgu attīstību un izpausmi, iemāca izgatavot oriģinālus un mākslinieciski vērtīgus darbus. "Vāpe" regulāri rīko tematiskas izstādes Rīgas izstāžu zālēs un galerijās. Tautas lietišķās mākslas studija "Vāpe" ir kļuvusi par vienu no iecienītākajām mākslas studijām Latvijā.

Kopš 1993. gada studentu māksliniecisku radošo darbu augstskolā vada LU Kultūras, mākslas un izglītības jaunrades fonds "*Juventus*". Īpaši jāuzsver kultūras dzīves organizētājas un vadītājas Edītes Simanovičas pašaizliedzīgais un radošais darbs. Tieši viņas vadībā mūsu *Alma Mater* kultūras dzīve joprojām rit nerimstoši un raiti vismaz jau trīs gadu desmitus. E. Simanovičas darbu vienmēr ir atbalstījis J. Mediņš, bet vēl tagad viņai grūtajā darbā palīdz I. Pilsētniece.

9. LVU kompartija un Māksliniecisk̄ padome

Kultūras dzīve LVU kompartijai sagādāja ne mazums raižu un nepatikšanu. Izsekot visam, kas šajā daudzšķautnainajā nozarē norisa, praktiski nebija iespējams, tāpēc kompartijai bija vajadzīgs palīgs, vienlaicīgi arī "grēkāzis", kuru varētu vainot pēc "kārtējām nedienām" un pamācīt, kā laboties. 1963. gada 16. februārī ar LVU kompartijas biroja lēmumu tika izveidota LVU Māksliniecisk̄ padome deviņu cilvēku sastāvā. To vadīja Mirdza Gaile, Vēstures un filoloģijas fakultātes docente.[86]

Ar kompartijas biroja lēmumu 1966. gada beigās kompartijas komitejas ideoloģiskajai komisijai uzdeva regulāri kontrolēt māksliniecisku radošo kolektīvu repertuāru. Šajā laikā Universitātes centrālajos māksliniecisk̄ajos kolektīvos darbojās:

86 LVA, 788. f., 1. apr., 46. l., 43. lpp.

korī – 110, deju kolektīvā "Dancis" – 85, dramatiskajā pulciņā – 15, estrādes orķestrī – 7, kamerorķestrī – 7 dalībnieki. Kolektīvu repertuārā bija ietverti darbi no Komponistu savienības un Kultūras ministrijas apstiprināta repertuāra, t.sk. revolucionāras dziesmas un sociālistisko valstu tautas dejas. Deju kolektīvam tika "apstiprināts" ne tikai repertuārs, bet arī tērpi.[87]

Mākslinieciskās padomes nolikums tika izstrādāts un apstiprināts krietni vēlāk – tikai 1970. gadā.[88] Tās struktūra arī ar kompartijas komitejas lēmumu tika attīstīta 1975. gadā. Par tās priekšsēdētāju apstiprināja kompartijas locekli, kurš bija atbildīgs par kultūras masu darbu.

Mākslinieciskās padomes sastāvā bija LVU Vietējās komitejas priekšsēdētājs, LVU Mācību daļas pārstāvis (priekšsēdētāja vietnieks), LVU Vietējās komitejas darbinieks, kurš bija atbildīgs par masu darbu, LVU Kultūras masu darba komisijas vadītājs, Studentu kluba vadītājs, Studentu kluba mākslinieciskais vadītājs, LVU Komjaunatnes komitejas pārstāvis. Kompartijas komiteja apstiprināja arī LVU centrālo radošo kolektīvu mākslinieciskos vadītājus: D. Gaili – par kora "Juventus" diriģentu, A. Spuri – par deju kolektīva "Dancis" vadītāju, J. Raškēviču – par "Danča" vokālistu un instrumentālistu grupas vadītāju, V. Kalniņu – par moderno deju pulciņa vadītāju. Turpmāk paredzēja izveidot dažādas padomes komisijas: repertuāra apstiprināšanai, finansu un materiālās bāzes nodrošināšanai, pašdarbības skašu organizēšanai.[89]

Pakāpeniski radošie mākslas kolektīvi tomēr atsvabinājās no pārliecīgas ideoloģizācijas. Kompartijas komitejai ar to nācās samierināties. Komunistiskā idejiskuma tajā bija ļoti maz, tikai formālās nodevas. Slēdziens par mākslinieciskās pašdarbības centrālo kolektīvu vērtēšanas rezultātiem 1972. gadā ieturēts samierinieciskā tonī un atzīts, "..ka tie devuši zināmu ieguldījumu PSKP XXIV kongresa lēmumu realizēšanā idejiski politiskās audzināšanas darbā, izkopjot internacionālisma tradīcijas, veicot plašu studentu un darbaļaužu estētiskās audzināšanas darbu"[90]. Šādā garā kompartijas komiteja vērtēja jebkuru mākslinieciskā darbību LVU. Tautas kultūras radošais gars nepakļāvās nekādiem komunistiskā režīma piecgadu plāniem ideoloģijā. To īslaicīgi varēja ietekmēt, dažus pasākumus uzspiest ar varu, tomēr tālākās attīstības gaitā tā atbrīvojās no uzspiestā. Kultūrā saglabājas tikai tas, kam ir vispārcilvēciskā vērtība, kas tuvs, raksturīgs un tradicionāls tautai – šis kultūras radītājai. 1990. gadā LVU atbrīvojās no vairākām līdz tam sadzīvi koriģējošajām struktūrvienībām un amatiem. To vidū bija Metodikas un audzināšanas daļa, sociālistiskās sacensības štābs, kuratoru padome, mācību un audzināšanas prorektora amats.[91] Kultūras dzīvei ir pēctecība, bet tās apspiedēji jau vēsturei zuduši.

87 LVA, 788. f., 1. apr., 52. l., 262. lpp.; 788. f., 1. apr., 58. l., 119. – 120. lpp.
88 LVA, 788. f., 1. apr., 59. l., 33. – 34. lpp., 71. – 72. lpp.
89 LVA 788. f., 1. apr., 68. l., 18. lpp.
90 LVA, 788., f., 1. apr., 62. l., 107. lpp.
91 Latvijas Universitāte 75. Rīga, 1994. – 86. lpp.

10. Studentu laikraksts

Vērā ņemams Latvijas Universitātes vēstures avots ir studentu prese. Tā vienmēr centusies būt sava laikmeta spogulis. Ideja par akadēmiskās dzīves laikrakstu radās līdz ar mūsu augstskolas dzimšanu. 1922. gada 25. septembrī iznāca akadēmiskās dzīves avīzes "Students" pirmais numurs. Tas bija iespiests "Grothus" tipogrāfijā Rīgā. Pie laikraksta šūpuļa stāvēja tās pirmie redaktori – izdevēji: K. Brandts un K. Upesleja. Avīze iznāca līdz 1940. gadam. Padomju okupācijas gados tika radīts preses izdevums "Studentu Avīze", kas iznāca no 1940. gada 5. novembra līdz 1941. gada 19. jūnijam. Tās sākums bija kreisi noskaņoto LVU studentu izplatītās skrejlapas un PSO mēnešraksts "Darba students", kurš legāli iznāca no 1940. gada oktobra līdz novembrim.[92] Nacistiskās okupācijas gados Universitātei sava laikraksta nebija.

1945./1946. mācību gadā sāka iznākt avīze "Padomju Students", kas bija vecās avīzes "Students" tiešais pēcnācējs.

Par to, kā varā un cenzūrā atradās laikraksts "Padomju Students", liecina šīs avīzes apakštituls: "LVU partijas biroja, rektorāta, LĻKJS un arodkomitejas orgāns". "Padomju Studenta" apakštitula tekstu papildināja 1958. gadā LVU piešķirtais Pētera Stučkas vārds un 1967. gadā pasniegtais Darba Sarkanā Karoga ordenis. Kaut arī formāli tas it kā bija trīs minēto organizāciju līdztiesīgas darbības objekts, kompartijas vadošā un valdošā loma te bija galvenā. Publicēto rakstu garam vajadzēja pilnīgi atbilst komunistiskā režīma politikai un norādēm. Citiem vārdiem – "Padomju Students" bija kompartijas preses atzars – "audzinātājs un organizators" – ar specifisku ietekmējamo lasītāju auditoriju. Avīzes redakcijas sastāvu apstiprināja LVU kompartijas komiteja. Laikraksta redaktora amatā parasti "noformēja" kādu jauno komunistu vai komjaunieti, lai uzticīgi kalpotu komunistiskā režīma ideoloģijai. Taču šis cilvēks faktiski bija tikai formāls darba organizators. Viņa personiskajam viedoklim te nebija gandrīz nekādas nozīmes. Lai gan no kompartijas organizācijas biedriem šad tad pienāca informācija, ka studenti neuzskata "Padomju Studentu" par savu laikrakstu, idejiskais kurss netika mainīts, bet novirzes no tā tika stingri nīdētas. Avīzei bija jākļūst par režīma varas ieroci, tāpat kā citiem komunistiskā laika izdevumiem.

Laikraksta darbību regulāri apsprieda kompartijas komitejā. Lēmumā "Par avīzes "Padomju Students" redakcijas darbu 1951. gada 20. februārī tika stingri formulēts avīzes uzdevums: "..ieņemt partijas, komjaunatnes un rektorāta kaujinieciska drukāta orgāna vietu: droši un nesaudzīgi kritizēt visādas buržuāziskā nacionālisma, kosmopolītisma un citas buržuāziskās ideoloģijas izpausmes, kā arī palīdzēt pārvarēt pagātnes atliekas studentu un pasniedzēju apziņā, tādējādi palīdzot viņu idejiski politiskajai audzināšanai".[93]

Līdzīga satura politiskas un ideoloģiskas kampaņas sakarā ar laikraksta darba uzlabošanu vijas cauri visiem LVU kompartijas valdīšanas gadu dokumentiem. Vienmēr un konsekventi šajā darbā LVU kompartija izmantoja tai "no augšas"

92 J. Ripa. Apcere par LVU partijas organizācijas vēsturi 1940./41. m.g. – Rīga, 1987. – 30. – 32. lpp.
93 LVA, 788. f., 1. apr., 13. l., 21. lpp.

atvēlēto idejisko un organizatorisko ieroču arsenālu. Reālās situācijas ignorēšana lēmumos tos visus pakļāva neveiksmei. Tas reizēm gan mulsināja, gan nemulsināja komunistus. Tomēr viņi ievēroja pāraudzināšanas ilgtermiņa raksturu, neatlaidīgi turpinot "pāraudzināšanu". Vienīgi retos gadījumos organizācija bez īpašiem rīkojumiem pievērsās savu neveiksmju patieso iemeslu meklējumiem. Dažu kompartijas biedru centienus meklēt dziļākus neveiksmju iemeslus aktīvisti nosodīja, bet kompromisus meklējošie šādos gadījumos parasti klusēja.

Latvijas Universitātes laikraksts vienmēr ir centies atainot mūsu augstskolas dzīvi. Tās redaktori un korespondenti ir bijuši kādreizējie un esošie LU Žurnālistikas katedras mācībspēki – R. Treijs, Ā. Kleckins, D. Dūze, I. Brikše u.c. Šajā avīzē profesionālās gaitas sākuši gandrīz visi ievērojamākie Latvijas žurnālisti. LU laikraksts bija un ir topošo žurnālistu pamatskola. Savas *Alma Mater* avīzes slejās spalvas veiklību ir izmēģinājuši vairāki studenti – jaunie rakstnieki un dzejnieki – O. Vācietis, M. Čaklais, I. Auziņš, V. Krile u.c. Kompartijas mundiera gods neļāva atzīt, ka trūkumi, pret kuriem tā nepārtraukti cīnījās, arī pēc noteikta laika nebūs novērsti. Tāpēc līdz pašam kompartijas sabrukumam īpašu vietu tās ideoloģiskajā leksikā tika saglabāts vārds "atsevišķi" (piem., studenti, pasniedzēji, jaunie literāti u.tml.). Faktiski tam bija daudz plašāka nozīme: tas varēja nozīmēt, ka konkrēta parādība (vēlama vai nevēlama) bija aptvērusi daudz plašāku loku. Komunistu dokumentos parasti netika atzīts, ka nevēlamā "parādība" būtu plaši izplatīta, un pat tad, ja tā bija, tika runāts par dažiem – atsevišķiem gadījumiem vai personām.

"Padomju Students" ieguva īpašu kompartijas komitejas uzmanību ar Vēstures un filoloģijas fakultātes 2. kursa studenta V. Dozorceva trīs dzejoļu publicējumu 1961. gadā. LVU kompartijas komiteja konstatēja, ka "studenta V. Dozorceva dzejoļi ir sveši marksistiski ļeņiniskajai ideoloģijai un morālei". Laikraksta redaktoram O. Niedrem, kurš, attaisnojot dzejoļu publicēšanu, norādīja, ka tie ievietoti laikrakstā diskusijai, tika izteikts aizrādījums. V. Dozorcevs pats, pēc kompartijas komitejas domām, bija tikai jāpamāca, kā pareizi dzejot.[94]

Studentu avīzē varēja lasīt arī vecākās paaudzes dzejnieku J. Sudrabkalna, M. Ķempes, A. Griguļa, A. Čaka un M. Losbergas literāros darbus, kuri vairāk atbilda kompartijas ideoloģijai. Laikrakstā publicējušies arī šobrīd pazīstami ekonomisti, vēsturnieki, juristi, dabaszinātnieki, politiķi un literāti, zinātnieki R. Kondratovičs, G. Rozenfelds, V. Fricbergs, V. Eihvalds, R. Bērtulis u.c. Universitātes avīzē ir atainotas visas studentu sadzīves priecīgās dienas un bēdīgās nedienas hronoloģiskā secībā (Aristoteļa svētki, SCV darbs, sasniegumi, mācības un zinātne, sports, mākslinieciskā pašdarbība, humors un rājieni...). Viens no 1962. gada "Padomju Studenta" numuriem vēstī par LVU Ekonomikas un juridiskās fakultātes 5. kursa studentu Ainas Štelces un Gunta Ulmaņa kāzām. Abus studentus, kopdzīvi uzsākot, sirsnīgi un mīļi sveikuši viņu kursa biedri un tālaika fakultātes dekāns docents J. Porietis.

1980. gados radās kompartijas obligātā prasība, ka daļai rakstu avīzē jābūt krievu valodā. LVU kompartijas komitejas uzraudzība netika pārtraukta. Kompartijas

94 LVA, 788.f., 1. apr., 44. l., 9. lpp.

komiteja veica iepriekšējās cenzūras funkciju, jo visi avīzē iespiežamie materiāli iepriekš bija jāiesniedz komitejas caurskatei.[95] Šādas uzraudzības dēļ LVU studenti neuzskatīja "Padomju Studentu" par savu avīzi. Šo attieksmi, starp citu, pa laikam konstatēja arī kompartijas disputos. 1990. gada sākumā vēl 1/3 teksta avīzē bija krievu valodā. Noskaņa – LPSR brāļu saimē – vijās cauri visiem tā laika izdevumiem.

Latvijas atjaunošanas posma sākumā Universitātes laikraksta vēsturē iekļāvās jauni drosmīgi žurnālisti un korespondenti – R. Ziedonis, M. Melgalvs, J. Baltauss, K. Elsbergs, A. Dimants, A. Saulītis, I. Mediņa, J. Apine, I. Nagla u.c.

Sarežģītajā Atmodas sākumposmā no 1984. gada līdz 1987. gadam avīzes redaktore bija Inga Helmane (1961–1994). Laikraksts vairs nevēstīja par studentu problēmām vien. Tā lappusēs parādījās visas sabiedrības dzīves problēmas, jo studentu problēmas bija un ir tikai daļa no tām. I. Helmanes laikā augstskolas avīzē tika publicēti raksti pret Daugavpils HES celtniecību un dabas postīšanu. Astoņdesmito gadu otrajā pusē demokratizācijas vēsmu iespaidā laikraksta uzraudzība tika pastiprināta, tā darbību bieži analizēja LVU kompartijas komitejā, pieņēma vairākus lēmumus, kuriem vajadzēja nodrošināt, lai publicētie materiāli saskanētu ar kompartijas ideoloģiju un "veicinātu" tās politiku. Plaša sabiedriska atskaņa bija 1986. gada novembrī laikrakstā publicētajiem materiāliem, kas protestēja pret tolaik iecerēto Daugavas HES būvi. Šo gadījumu 13. decembrī izskatīja LKP Rīgas pilsētas Kirova rajona kompartijas komiteja un 17. decembrī – LVU kompartijas sapulcē. Šādā saspringtā gaisotnē LVU kompartijas komiteja 1986. gada 24. decembrī nolēma redakcijas darbu atzīt par neatbilstošu PSKP XXVII kongresā izvirzītajām pārkārtošanās prasībām, bet "par laikraksta "Padomju Students" partijas vadības un kontroles nenodrošināšanu, kas noveda pie ideoloģiski vāju rakstu parādīšanos laikrakstā", kompartijas komitejas sekretāram O. Potreki izteica aizrādījumu, redkolēģijas locekļiem R. Treijam, L. Sproģei un kompartijas komitejas sekretāra vietniecei M. Klindžānei – rājienu, P. Stučkas LVU prorektoram J. Niedrītim un arodkomitejas priekšsēdētājai S. Skotelei "aizrādīja", laikraksta redaktori I. Helmani stingri brīdināja, norādot, ka turpmāku kļūdu gadījumā tiks

Inga Helmane (1961–1994) – laikraksta "Padomju Students" redaktore no 1984. līdz 1994. gadam

95 LVA, 788. f., 1. apr., 80. l., 10. lpp.

izskatīts jautājums par viņas atbilstību ieņemamajam amatam.[96] Sodi liecināja, ka LVU kompartijas komiteja joprojām atradās augstāko kompartijas instanču atkarībā un rīkojās atbilstoši savas partijas kanonam. Īpaši LVU kompartijas organizācijas sekretārs O. Potreki necieta "zaļos", t.s. cilvēkus, kuri domāja par ekoloģiju.[97] Nevēlami kompartijai bija arī tie cilvēki, kuri pārāk dziļi centās izpētīt tautas vēsturi. Par savu uzdrīkstēšanos publicēt šo personu domas I. Helmane bija spiesta aiziet no darba LVU. Par to parūpējās O. Potreki. I. Helmane, tāpat kā citi tā laika jaunieši, nevēlējās melot ne sev, ne citiem. Diemžēl Inga Helmane gāja bojā kuģa "Estonia" katastrofā 1994. gadā.

Latvijas atdzimšanas periods ieviesa labojumus LVU akadēmiskās dzīves avīzes vēsturē. 1989. gadā mainījās LVU laikraksta nosaukums. "Padomju Students" kļuva par "Universitātes Avīzi". 1990. gadā, kad mūsu augstskola atbrīvojās no liekvārdības nosaukumā, "Universitātes Avīzes" apakštitulā radās paliekošs teksts: "Latvijas Universitātes izdevums".

Kopš 1990. gada rudens "Universitātes Avīzes" redaktore ir I. Helmanes laikabiedre, uzņēmīgā un talantīgā žurnāliste Ilze Brinkmane. Joprojām "Universitātes Avīze" fiksē laikmeta liecības, runā ar un par cilvēkiem šajā laikā un vietā. Laikraksts "Universitātes Avīze" ir vērtīgs informācijas un kultūrvēstures izpētes avots, kurš gandrīz dokumentāli precīzi atspoguļo faktu materiālu radoši emocionālā izklāstā. Avīze turpina mūsu *Alma Mater* preses labākās tradīcijas, kas palīdz vienot studentus, stiprināt akadēmisko saimi.

* *
*

Pēc Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanas kultūras, sporta un sadzīves tradīcijas Latvijas Universitātē saglabāja gan pēctecības elementus, gan arī ieguva jaunas iezīmes. Pēctecību noteica augstais kultūras, sporta un tautas sadzīves tradīciju prestižs, kā arī plašā studentu iesaiste kultūraktivitātēs, sportā un tūrismā. Studentu mākslas tradīcijas turpina attīstīties. LU studentu profesionālā kultūra ir cieši saistījusies ar pasaules kultūras norisēm.

Latvija atrodas uz robežas starp Austrumu un Rietumu civilizāciju un kultūru. Šāds kultūru saskarsmes, kā arī daudzkultūru vides stāvoklis, paver lielas priekšrocības latviešu tautas kultūras attīstībai ar savu garīgo spraigumu, taču mums jābūt augstas inteliģences un izglītības tautai. Latviešiem kultūras saglabāšana un pēctecība vienmēr ir nodrošinājusi tautas izdzīvošanu un pastāvēšanu dažādu varu maiņas laikā. Latviešu tautu mēģināja fiziski iznīcināt, garīgi sakropļot un izkliedēt pa visu pasauli gan komunistiskais, gan nacistiskais režīms. Taču tie abi izrādījās bezspēcīgi, lai iznīcinātu tautas radītās kultūras senās un dziļās jo dziļās saknes.

Komunistiskā režīma okupācijas gadu "dzelzs aizkars" izrādījās vājš kultūras sakaru šķīrējs starp Latvijā un ārzemēs dzīvojošiem latviešiem, kuri, tāpat kā daļa

96 LVA, 788. f., 1. apr., 99. l., 2. – 5. lpp.
97 Universitātes Avīze. – 1997. – 25. sept. – 2. – 7. lpp.

Latvijas tautiešu, nekad nebija zaudējuši cerību atgūt Latvijas valstisko neatkarību un brīvību.

Daudz lielākas iespējas atjaunot tautas kultūras saiknes ar okupēto Latviju bija ārzemēs dzīvojošajiem latviešiem. Viņi vispusīgi izmantoja brīvās pasaules sniegtās iespējas, vienlaicīgi iedvesmojot okupācijas jūgā dzīvojošos tautiešus. Ārzemēs dzīvojošo latviešu veikumu septiņdesmitajos gados šajā jomā kādā no referātiem ir ļoti labi raksturojis Bruklinas koledžas profesors Uldis Bluķis. Sava referāta ievadvārdos viņš teicis: "Gudras zivis apēd ēsmu, bet nekad neuzķeras uz āķa." Izklāstā U. Bluķis būtiski uzsvēris, ka nepieciešami abpusēji kultūras u.c. sakari, kas sekmētu tautas centienu piepildīšanos. Apcerēdams komunistiskā režīma okupētās Latvijas tautas noslāņojumus, cilvēkus un to grupas sakaru veidošanai, U. Bluķis norādīja, ka visā pilnībā nav vēl izmantota Helsinku konferences vienošanās, kas noteica, ka nolīguma parakstītājas valstis atzīst reģionālās un minoritāšu kultūras lielo nozīmi valstu sabiedrībā. U. Bluķis vērsās pret okupētās Latvijas komunistu partijas Kultūras nodaļas vadītāja A. Gora pausto viedokli, ka latviešu tautai neesot kopējas kultūras ar latviešiem, kas dzīvojot citās nekomunistiskās valstīs.[98] No ārzemēm uz okupēto Latviju raidīja ziņas, kurās atklāti stāstīja par komunistiskajā režīmā noklusētajām Latvijas valsts vēstures lappusēm un notikumiem. Latvijas jaunatne trimdas latviešu radioraidījumos dzirdēja patiesību arī par kompartijas tendenciozi sagrozītajiem un oficiāli pasniegtajiem faktiem sporta, zinātnes, kultūras, izglītības, tautsaimniecības u.c. tautas dzīves nozarēs. Šāda sazināšanās vienoja dažādās pasaules valstīs dzīvojošos latviešus.

Komunistiskais režīms cīņā pret kultūru izrādījās zaudētājs. Saskaņā ar kompartijas ideoloģiju tika sludināts, ka proletariāts ir kapitālisma kapracis. Mūsu gadsimta beigu notikumi trijās Baltijas valstīs (Latvijā, Lietuvā un Igaunijā) pierādīja, ka kultūra kļuva par kompartijas kapraci. Cīņā par Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanu uzvarēja tautas garaspēks, nevis kompartijas karaspēks. Ne velti divdesmitā gadsimta noslēgumgadi bija "dziesmotās revolūcijas" laiks, nacionālās atdzimšanas laiks.

Studenti kultūrā smēlās radošo iedvesmu un garīgo spēku. Estētisko un morālo audzināšanu viņi guva no tautas daiļrades. Sports un tūrisms jauniešiem iemācīja pašdisciplīnu, savaldību, deva fizisko rūdījumu un izturību.

Kultūra, māksla un sports visos laikmetos ir pastāvējusi kā cilvēku sabiedrību vienojoši un virzoši elementi.

98 Žurnāls "Dziesmuvaras vēstnesis". – Melburna, 1980. – Nr.21. – 28. – 29. lpp.

X

LATVIJAS UNIVERSITĀTE (1991–1998)

Latvijas Universitāte, 50 gadus būdama pakļauta divu totalitāro impēriju varai, kā autonoma augstākās izglītības un zinātnes iestāde atguva brīvību un patstāvību līdz ar komunistiskās sistēmas sabrukumu Austrumeiropā un Latvijas valsts atjaunošanu 1990. gada 4. maijā. 1990./1991. akadēmisko gadu uzskata par pārejas periodu, kurā sākās Latvijas Universitātes darbība atbilstoši tās jaunajai Satversmei.

LU jauno Satversmi pieņēma 1991. gada 15. maijā Latvijas Universitātes Satversmes sapulcē. Saskaņā ar Satversmi LU galvenais mērķis ir sniegt studentiem akadēmisko izglītību un profesionālo sagatavotību, attīstīt zinātni un izkopt kultūru, saglabāt Latvijas Republikai nepieciešamo intelektuālo potenciālu un veicināt tā attīstību. Satversmē noteikts LU galvenais uzdevums: "Gatavot akadēmiski izglītotus speciālistus Latvijas zinātnei, tautsaimniecībai, kultūrai, izglītībai, tiesību aizsardzībai, valsts pārvaldei, dot jaunas zināšanas un prasmi tās pielietot sabiedrības interesēs, veikt fundamentālus pētījumus humanitārajās, dabas un sociālajās zinātnēs, kā arī organizēt speciālistu kvalifikācijas celšanu un pārkvalificēšanos."[1] 1991. gada jūnijā Latvijas Republikas Augstākā Padome pieņēma Latvijas Republikas Izglītības likumu, kura 40. pantā teikts, ka "augstskolas ir autonomas un darbojas saskaņā ar savām satversmēm".[2] Tā paša gada 18. septembrī stājās spēkā Augstākās Padomes lēmums "Par Latvijas Universitātes Satversmes apstiprināšanu"[3].

LU bija pirmā atjaunotās valsts augstākā mācību iestāde, kas savā darbībā sāka atjaunot Eiropā pieņemtās normas mācību, zinātniskajā un saimnieciskajā darbā.[4] Notika būtiskas pārmaiņas LU akadēmiskās izglītības programmā. No kursu sistēmas sākās pāreja uz divpakāpju akadēmisko izglītību – četru gadu laikā studējošie

1 Latvijas Universitātes Satversme // Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības ziņotājs. – 1991. – Nr. 45 . – 2190. lpp.

2 Krūmiņš J., Kondratovičs R. Universitāte šodien // Latvijas Universitāte 75. – Rīga: LU, 1994. – 88. lpp.

3 Latvijas Universitātes Satversme // Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības ziņotājs. – 1991. – Nr. 45. – 2179.–2189. lpp.

4 Latvijas Universitātes rektora prof. J. Zaķa runa 1996. gada 30. augustā // Latvijas Vēsture. – 1996. – Nr. 4 (23). – 5. lpp.

apguva bakalaura, bet nākamajos divos gados – maģistra programmu. Tālāk studijas var turpināt doktorantūrā. Profesionālā sagatavošana paredz profesionālo studiju programmu īstenošanu un atbilstošas kvalifikācijas nostiprināšanu.

Pārmaiņas notika LU administratīvajā struktūrā. Satversmes 5.1. pants noteica LU pārstāvniecības un vadības institūcijas: Satversmes sapulce, Senāts, rektors, prorektori, LU direktors un lietu pārvaldnieks, Mācību padome, Zinātnes padome, Saimniecības padome, Revīzijas komisija un šķīrējtiesa. LU Satversmes sapulce kā patstāvīgu personāla pilnvarotu pārvaldības institūciju ievēlē LU Senātu, izdara un apstiprina grozījumus Senāta nolikumā. Satversmes sapulce ievēlē (un nepieciešamības gadījumā atsauc) rektoru, Revīzijas komisiju un šķīrējtiesu. LU Satversmes Sapulci veido visi LU pastāvīgie profesori, 200 pārstāvji no akadēmiskā personāla, kuri nav profesori, 100 studentu pārstāvji, 50–60 pārvaldes un saimniecības personāla darbinieki.

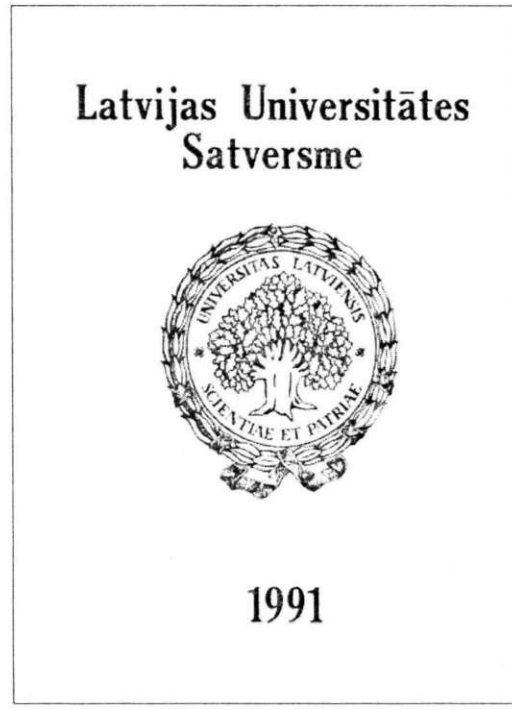
Latvijas Universitātes
Satversme

1991

Latvijas Republikas
Augstākās Padomes
LĒMUMS

Par Latvijas Universitātes Satversmes apstiprināšanu

Latvijas Republikas Augstākā Padome nolēmusi:

1. Apstiprināt 1991. gada 15. maijā pieņemto Latvijas Universitātes Satversmi.

2. Lēmums stājas spēkā ar tā pieņemšanas dienu.

Latvijas Republikas Augstākās Padomes priekšsēdētājs

Latvijas Republikas Augstākās Padomes sekretārs

Rīgā 1991. gada 18. septembrī

Senāts ir LU augstākā pārvaldes institūcija, kas apvieno un vada Universitātes akadēmisko, pārvaldes un saimniecisko darbību. Senātu ievēlē Satversmes sapulce no LU pastāvīgā personāla locekļiem: 40 pārstāvjus no akadēmiskā personāla, tajā skaitā 12–14 katedru vadītājus, dekānus un zinātnisko iestāžu vadītājus. Ne mazāk kā pusei no akadēmiskā personāla jābūt profesoriem. 10 locekļus Senāts ievēlē no studentu vidus (tos deleģē studentu pašpārvalde), piecus – no pārvaldes un saimniecības personāla.[5]

Satversme nosaka arī pārējās vadības institūcijas funkcijas: Satversmes sapulcē ievēlētais LU rektors ir oficiālais pārstāvis visā darbībā, kas attiecas uz Universitāti.

5 Latvijas Universitātes Satversme // Latvijas Republikas Augstākās padomes un Valdības ziņotājs. – 1991. – Nr. 45. – 2179.–2189. lpp.

Rektors pārzina un vada Universitātes darbu un ir atbildīgs par to, īstenojot Satversmes prasības un Latvijas Republikas likumdošanas aktus. Mācību padome pārzin studiju organizācijas un koordinācijas jautājumus, Zinātnes padome – organizācijas un koordinācijas aspektus, Saimniecības padome – LU saimniecisko darbu.[6]

Notika pārkārtojumi arī Latvijas Universitātes struktūrvienībās. 1991. gada jūnijā likvidēja Civilās aizsardzības katedru, bet augustā – arī LU DOSAAF komiteju. No 1991. gada 1. septembra patstāvīgo Ekonomikas teorijas katedru (bij. Politiskās ekonomijas katedru) iekļāva Vadības un ekonomiskās informātikas fakultātē. 1991. gada 1. decembrī likvidēja Sociālpolitiskās vēstures katedru. 1992. gada 1. jūnijā izveidoja četras patstāvīgas Svešvalodu katedras: Dabaszinātņu, Humanitāro zinātņu un Sociālo zinātņu fakultāšu svešvalodu katedras, kā arī Svešvalodu katedru Pedagoģijas fakultātes sastāvā. 1991. gada septembrī Ģeogrāfijas fakultātē izveidoja Ģeoloģijas katedru, bet decembrī Vēstures un filozofijas fakultātē izveidoja Filozofijas vēstures katedru, Praktiskās filozofijas katedru, Loģikas un metodoloģijas katedru.[7] 1992. gada janvārī LU Fiziskās audzināšanas katedru iekļāva Pedagoģijas fakultātē kā Veselības un sporta izglītības katedru, bet jūlijā izveidoja Ekonomikas fakultāti. Nodibināja LU Etniskās kultūras centru. 1994. gada 1. septembrī izveidots LU Valodu centrs, kurā iekļautas četru svešvalodu un praktiskās latviešu valodas katedras.

Akadēmiskais personāls

LU akadēmiskais personāls veido intelektuālo spēku, kas nodrošina bakalaura un maģistra programmu sekmīgu īstenošanu, doktorandu zinātnisko vadību un zinātnisko darbu. Saskaņā ar LU Satversmi akadēmiskie amati mācībspēkiem ir šādi: profesors, asociētais profesors, docents, lektors, asistents; bet zinātniskajam personālam – profesors, vadošais pētnieks, pētnieks, asistents.[8]

1995. gada 1. decembrī pieņemtais Augstskolu likums un LU otrā Satversme noteica jaunu nolikumu par vēlēšanām akadēmiskajos amatos, šo nolikumu LU Senāts apstiprināja 1996. gada 25. novembrī. Saskaņā ar šo nolikumu uz profesora amatu var pretendēt persona ar *doctor habilitatus* zinātnisko grādu, kurš savā nozarē ir starptautiski atzīts speciālists ar konkrētai zinātnes nozarei atbilstošām zinātniskām publikācijām, mācību grāmatām vai mācību līdzekļiem. Profesoram jāveic mūsdienu līmenim atbilstošs zinātniskās pētniecības vai mākslinieciskās jaunrades darbs un jāvada zinātnieku grupa, tā nodrošinot augstas kvalifikācijas studijas attiecīgajā zinātnes vai mākslas apakšnozarē; profesora akadēmiskā un zinātniskā darba stāžs kopumā nedrīkst būt mazāks par desmit gadiem, no kuriem vismaz divi ir bijuši akadēmiskā darba gadi augstskolā.

6 Latvijas Universitātes Satversme // Latvijas Republikas Augstākās padomes un Valdības ziņotājs. – 1991. – Nr. 45. – 2179.–2189. lpp.

7 Krūmiņš J., Kondratovičs R. Universitāte šodien // Latvijas Universitāte 75 – Rīga: LU, 1994. – 89.–90. lpp.

8 Latvijas Universitātes Satversme // Latvijas Republikas Augstākās padomes un Valdības ziņotājs. – 1991. – Nr. 45. – 2182. lpp.

Lai atrisinātu neatbilstību starp Augstskolu likuma un LU otrās Satversmes normām, 1996. gada 1. oktobrī LU rektors izdeva pavēli, ar kuru apturēja vairāku LU otrās Satversmes pantu darbību.[9] 1997. gada jūnijā LU strādāja 77 profesori pamatdarbā un 19 viesprofesori. 1997. gada 24. februārī LU Senāts pieņēma lēmumu "Par konkursa izsludināšanu uz profesora štata vietām". Tas uzdeva LU vadībai līdz 3. martam iesniegt apakšnozaru sarakstu valsts profesoru ievēlēšanai. 1997. gada 20. maijā laikrakstā "Diena" bija ievietots sludinājums par vakantajām 87 pilnas slodzes un 6 pusslodzes profesora vietām divdesmit vienā zinātnes nozarē un deviņdesmit apakšnozarēs.[10] Uz izsludinātajām profesoru 90 vietām pieteicās 94 kandidāti. Līdz 1997. gada 10. oktobrim ievēlēja 74 valsts profesorus, vakantas palika 26 profesoru vietas. Viena trešdaļa LU profesoru nevarēja pretendēt uz izsludinātajām vietām, jo bija pārsnieguši 65 gadu vecumu. Viena piektā daļa profesūras šo vecumu sasniegs tuvākajos gados. 34 profesoriem, kuri vēlēšanu laikā bija sasnieguši 65 gadu vecumu, pagarināja darba līgumu līdz ievēlēšanas termiņa beigām.

LU patstāvīgajās struktūrvienībās 79 katedrās 1991. gadā pamatdarbā strādāja 353 docenti, 262 vecākie pasniedzēji, 82 pasniedzēji, 30 asistenti. Kopā LU strādāja 855 mācībspēki, no viņiem 195 amatu savienošanas kārtībā.

1994. gadā katedru skaits LU patstāvīgajās struktūrvienībās palielinājās līdz 90, bet akadēmiskajā personālā bija 49 profesori, 278 docenti, 267 lektori, 188 asistenti, kopā 789 cilvēki. 1997. gadā LU akadēmiskajā personālā bija 74 profesori, 322 docenti, 261 lektors, 54 asistenti. Pavisam strādāja 712 docētāji (tai skaitā amatu savienošanas kārtībā – 138).[11]

Saskaņā ar Satversmi par LU docentiem var ievēlēt personas, kurām ir doktora vai likumdošanas aktos noteiktā kārtībā tam pielīdzināts zinātniskais grāds. Docentus ievēlē fakultātes dome pēc katedras akadēmiskās sēdes ieteikuma uz sešiem gadiem. Par LU lektoriem, pētniekiem un asistentiem var ievēlēt personas, kurām ir maģistra vai likumdošanas aktos noteiktajā kārtībā pielīdzināts zinātniskais grāds.[12]

LU ir vienīgā klasiskā tipa Universitāte, kas nodrošina studiju iespējas visās klasiskajās un modernajās fundamentālajās zinātnēs latviešu valodā. Baltijas valstīs LU prezentē Latvijas nacionālo augstāko izglītību. LU kā valsts nozīmīgākās augstākās izglītības, zinātnes un kultūras iestādes misija ir nodrošināt kvalitatīvas akadēmiskās un profesionālās studijas, kas atbilst Latvijas tautsaimniecības prioritātēm un interesēm, kā arī Eiropas Savienības akadēmiskajām prasībām. LU uzsvaru liek uz pētnieciskā potenciāla attīstību klasiskajās un modernajās fundamentālajās zinātnēs.

Studenti un studijas

1993. gada 28. jūnijā LU Senāts pēc apspriešanas Mācību padomē un Mācību komisijā apstiprināja galīgajā redakcijā studiju procesu reglamentējošos doku-

9 LU rektora pavēle "Par LU Satversmes saskaņošanu ar Augstskolu likumu". – 1996. – 1. okt.

10 Diena. – 1997. –20. maijs. – 6. lpp.

11 Studijas Latvijas Universitātē 1991.–1997. – Rīga: LU, 1998. – 79.–82. lpp.

12 Krūmiņš J., Kondratovičs R. Universitāte šodien // Latvijas Universitāte 75. – Rīga: LU, 1994. – 90. lpp.

mentus: Bakalaura akadēmisko studiju nolikumu, Maģistra akadēmisko studiju nolikumu, Imatrikulācijas noteikumus bakalaura un maģistra studijām, Studentu tiesību un pienākumu nolikumu, Nolikumu par studiju kārtību, Nolikumu par kredītpunktu uzskaites sistēmas pamatprincipiem un Nolikumu par pārbaudījumiem. Lai nostiprinātu pāreju uz priekšmetu sistēmu, bakalauru studiju programmu kursi saskaņā ar jauno studiju kārtību iedalās trīs daļās:

A daļa – obligātie kursi, kuru sarakstu apstiprina fakultātes vadība un kuri nodrošina ne mazāk kā 50 % kredītpunktu.

B daļa – izvēles kursi, kuru sarakstu analoģiski apstiprina fakultātes vadība un kuri nodrošina 30 % kredītpunktu.

C daļa – brīvas izvēles kursi, kuri veido vismaz 10% no kopējā kredītpunktu skaita. Programmas brīvajā daļā katrs students pilnīgi brīvi izvēlas kursus no kopējā LU kursu kataloga, kurš stājās spēkā 1993./1994. akadēmiskajā gadā. Katrs students var pēc savas izvēles klausīties C daļas kursus arī citās LU fakultātēs.

LU bakalaura studiju apjoms ir no 155 līdz 165 kredītpunktiem. Maģistra programmas apjoms ir no 75 līdz 80 kredītpunktiem, no tiem ne mazāk kā 25 kredītpunkti jāatvēl maģistra darba izstrādei. Maģistra un bakalaura programmās studentu zināšanu pārbaudei lieto desmit baļļu sistēmu agrāko piecu baļļu sistēmas vietā.

Līdzās akadēmiskajām bakalaura un maģistra studiju programmām pastāv arī profesionālās studiju programmas. Tās pabeidzot, saņem profesionālās kvalifikācijas dokumentu. Pēc Izglītības likuma un LU Satversmes pieņemšanas arvien vairāk paplašinās studiju iespējas par juridisko vai fizisko personu līdzekļiem. No 1992. gada ir pārtraukta studentu imatrikulācija par valsts budžeta līdzekļiem vakara un neklātienes nodaļā.[13]

1991./1992. akadēmiskajā gadā LU mācījās 13 563 studenti. No tiem par valsts budžeta līdzekļiem studēja – 13 269 (97,83 %), ar daļēju juridisko un fizisko personu maksu – 384 (2,83 %). Nākamajos divos akadēmiskajos gados par valsts budžeta līdzekļiem studējošo skaits ir samazinājies: 1992./1993. gadā – 12 683 studenti, 1993./1994. gadā – 11 030 studenti. Taču strauji bija palielinājies par daļēju juridisko un fizisko personu maksu studējošo skaits – 1992./ 1993. gadā to ir 1215 studenti, bet nākamajā gadā – 2308 studenti.[14] 1993./1994. gadā jau vērojams studējošo skaita pieaugums: 12 030 studentu, no tiem par valsts budžeta līdzekļiem 7910 studenti, ar daļēju juridisko un fizisko personu maksu – 4120 studentu.[15] Turpmākajos gados studējošo skaits palielinājās, paplašinājās arī fizisko un juridisko personu finansēto studējošo skaits, bet samazinājās studijas par valsts budžeta līdzekļiem. Šī tendence vērojama visās valsts augstskolās, un tas skar valsts atbildību par augstāko izglītību. Valsts dibinātajās augstskolās 1998. gadā ar daļēju juridisko un fizisko personu maksu studē jau 52 % no kopējā studējošo skaita.[16]

13 Krūmiņš J., Kondratovičs R. Universitāte šodien // Latvijas Universitāte 75. – Rīga: LU, 1994. – 90. lpp.

14 Studijas Latvijas Universitātē 1991.–1997. – Rīga: LU, 1998. – 20.–21. lpp.

15 Turpat.

16 Rivža B., Cimdiņš P. Par augstāko izglītību Latvijā: tās stāvokli un attīstību // Latvijas Vēstnesis. – 1999. – Nr. 17./18. – 11. lpp.

1997./1998. akadēmiskajā gadā LU studējošo skaits salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu palielinājās par 39 % (1224 studējošajiem). Tanī pašā laikā studējošo skaits RTU palielinājās tikai par 2 %, LLU – par 3%.[17] 1997./1998. akadēmiskajā gadā LU mācījās 19 241 students (no valsts budžeta apmaksātie – 6904, ar daļēju juridisko un fizisko personu maksu – 9448).[18] 1998./1999. gadā LU studentu skaits palielinājās par 95% (4135 studējošajiem). Kopskaitā LU mācījās 22 758 studenti. Pilna laika (dienas nodaļas) pamatstudijām LU konkurss vidēji bija 2,6 pretendenti uz vienu vietu.[19]

Doktorantūra Latvijas Universitātē pastāv kopš 1990. gada. 1998./1999. akadēmiskajā gadā tajā izglītību turpināja 167 doktorandi, t.i., 1,22 % no kopējā pilnu laiku studējošo skaita. Tas procentuāli ir mazāk nekā iepriekšējos gados. Valstī veidojas tendence, ka doktorantūras īpatsvars LU samazinās, bet palielinās citās Latvijas augstskolās. Par maksu Latvijas Universitātē studē 17 % doktorandu.[20] Valsts noteiktās doktorandu stipendijas līdz 1996. gadam bija Ls 16.- līdz 21.- mēnesī. Šāda situācija nestimulēja iestāšanos doktorantūrā. Kopš 1996. gada septembra doktorandu stipendija ir Ls 58.- mēnesī, bet pirmshabilitācijas doktorandu stipendija Ls 81.- mēnesī.[21] Doktorantūra LU vairākumā gadījumu ir koncentrējusies uz disertāciju izstrādi, jo tā praktiskāk var īstenot doktorantūru noteiktā zinātnes virzienā.

Pētnieciskās struktūrvienības

1993. gadā sākās būtiskas pārmaiņas Latvijas Zinātņu akadēmijā. No tās atdalījās vairāki zinātniskās pētniecības institūti un pievienojās LU. Pašreiz LU ir 24 institūti ar dažādiem juridiskajiem statusiem. Četrpadsmit no tiem ir juridiski patstāvīgas struktūrvienības, kuru attiecības ar LU nosaka integrācijas līgumi un sadarbības līgumi ar dažādām fakultātēm. Tādi ir Bioloģijas institūts, Biomedicīnas pētījumu un studiju centrs, Eksperimentālās un klīniskās medicīnas institūts, Hidroekoloģijas institūts, Mikrobioloģijas un biotehnoloģijas institūts, Cietvielu fizikas institūts, Fizikas institūts, Matemātikas un informātikas institūts, Elektronikas un datorzinātņu institūts, Polimēru mehānikas institūts, Latviešu valodas institūts, Filozofijas un socioloģijas institūts, Latvijas vēstures institūts.[22]

LU struktūrvienībās ietilpst Izglītības pētniecības institūts, Pedagoģijas un psiholoģijas institūts, Ģeodēzijas un ģeoinformātikas institūts, Ģeoloģijas institūts, Ķīmiskās fizikas institūts, Astronomijas institūts, Atomfizikas un spektroskopijas institūts, Starptautisko attiecību institūts, Grāmatvedības institūts, kā arī Vides

17 Rivža B., Cimdiņš P. Par augstāko izglītību Latvijā: tās stāvokli un attīstību // Latvijas Vēstnesis. – 1999. – Nr. 17./18. – 11. lpp.

18 Studijas Latvijas Universitātē 1991.– 1997. – Rīga: LU, 1998. – 20.–21. lpp.

19 Rivža B., Cimdiņš P. Par augstāko izglītību Latvijā: tās stāvokli un attīstību // Latvijas Vēstnesis. – 1999. – Nr. 17./18. – 11. lpp.

20 Turpat.

21 Gertnere D., Medne V. Doktorantūra Latvijas Universitātē // Latvijas Vēsture. – 1998. – Nr. 1(25). – 16.–17. lpp.

22 Gertnere D., Lācis I. Latvijas Universitātes pētniecības struktūrvienības un to akadēmiskais potenciāls // Latvijas Vēsture. – 1998. – Nr. 1(29). – 24. lpp.

zinātnes un pārvaldes centrs, Botāniskais dārzs un Rododendru selekcijas eksperimentālā audzētava.

Juridiski patstāvīgie LU institūti īsteno galvenokārt pētnieciskos projektus un maz piedalās studiju darbā. 78 % no LU akadēmiskā personāla ir ar zinātniskajiem grādiem (valstī kopumā – 48 %).[23] Vislielākais pētniecībā iesaistītā personāla un doktoru skaits ir fizikas un matemātikas zinātnē, tad seko filoloģija, pedagoģija un psiholoģija, bioloģija, ķīmija, ģeogrāfija. Mazākas aktivitātes ir vēstures un filozofijas, tiesību zinātņu un teoloģijas jomā.

Studentu organizācijas

Latvijas neatkarības atjaunošana ļāva atdzimt un atjaunot darbību daudzām studentu organizācijām. Plašākās studentu organizācijas ir korporācijas, akadēmiskās vienības un konkordijas. To darbības atjaunošana Latvijā sākās jau 1989.gadā. Atjaunoto studentu organizāciju spektrs ir ļoti bagāts. Katrai organizācijai ir sava simbolika, atribūtika, mērķi un uzdevumi. Savu darbību LU atjaunojušas studenšu korporācijas "Daugaviete", "Gundega", "Dzintra", "Imera", "Selga", "Gaujmaliete", "Varavīksne", "Aurora", "Tatiana", "Spīdola", "Zinta", "Staburadze" un studentu korporācijas "Lettonia", "Lattgallia", "Talavija", "Fraternitas Lettica", "Latvia", "Tervetia", "Beveronija", "Philyronia", "Fraternitas Metropolitana", "Fraternitas Academica", "Fraternitas Latviensis", "Patria", "Vendia", "Lacuania", "Gersicana", "Fraternitas Cursica", "Fraternitas Vanemica".[24] Savu darbību pie Latvijas Universitātes pēc valsts neatkarības atgūšanas atjaunojušas akadēmiskā vienība "Austrums", studenšu vienība "Līdums", konkordija "Valdemaria".

Saskaņā ar LU Satversmi studentiem un maģistrantiem ir sava pašpārvalde – LU Studentu Padome.[25] LU Satversme reglamentē Studentu Padomes darbību: reprezentēt Universitātes studentus (maģistrantus, doktorandus) iekšējā un starptautiskajā dzīvē; aizstāvēt un pārstāvēt studentu intereses akadēmiskās, materiālās un kultūras dzīves jautājumos LU un citās valsts un saimnieciskajās iestādēs, noteikt studentu ievēlēšanas kārtību LU Satversmes sapulcē un LU Senātā.[26]

LU Studentu Padome ir sabiedriska organizācija, kas darbojas kā LU studentu pašpārvaldes institūcija. Studentu Padome tiek pārvēlēta katru gadu.[27] Studentu Padome pirmām kārtām veic studentu interešu aizstāvību, sadarbojoties ar LU, Latvijas Studentu apvienību, valsts institūcijām, kā arī attīsta studentu aktivitāti, veidojot sabiedrisko domu un aktivizējot fakultāšu studentu pašpārvalžu darbību.

23 Pārskats par Latvijas augstskolu darbību 1997. gadā. – IZM Augstākās izglītības un zinātnes departaments, 1997.

24 Onzule I. Atjaunotās studentu un darbinieku organizācijas // Latvijas Universitāte 75. – Rīga: LU, 1994. – 371.–372. lpp.

25 Latvijas Universitātes Satversme // Latvijas Republikas Augstākās padomes un Valdības ziņotājs. – 1991. – Nr. 45 . – 2186. lpp.

26 Turpat.

27 Samoviča I. Studentu un studentu organizāciju loma Universitātes ikdienišķajā un akadēmiskajā dzīvē // Latvijas Vēsture. – 1997. – Nr. 1(25). – 25. lpp.

Aktuālākā studentu interešu aizstāvība saistās ar jautājumiem par izglītības kvalitāti, kredītiem un stipendijām, kā arī par studentu iesaukšanu valsts obligātajā militārajā dienestā.[28]

Otra LU Studentu Padomes darbības prioritāte ir studentu aktivitātes paaugstināšana. Tas ir ilgstošs process, kura rezultātus varēs just tikai pēc vairākiem gadiem. Šo procesu ietekmē pārmaiņas gan sociālajā, gan ekonomiskajā, gan politiskajā dzīvē. LU Studentu Padome saviem biedriem ir rīkojusi izglītojošus seminārus, kuros iepazīstināja ar organizācijas funkcijām un mērķiem. LU Studentu Padome cenšas sekmēt fakultāšu padomju rašanos. 1996. gadā tikai trijās fakultātēs bija savas pašpārvaldes, 1997. gadā tādas bija jau astoņās fakultātēs. Lielā mērā šo procesu sekmējis arī LU Studentu Padomes izstrādātais un LU Senātā pieņemtais Stipendiju fonda nolikums, kas ļauj 2 % no fakultātes stipendiju fonda izlietot fakultāšu pašpārvaldes vajadzībām.

1992./1993. akadēmiskajā gadā paplašinājās LU starptautiskie sakari. Tos veicināja Sorosa fonda filiāle. Aizsākās Eirofakultātes projekta īstenošana, kurā bez LU piedalās Lietuvas un Igaunijas augstākās mācību iestādes, kā arī Eiropas Savienības un Austrumeiropas valstu universitātes. LU galvenajā ēkā Raiņa bulvārī 19 ir izvietojies Eirofakultātes birojs, kas koordinē pirmsdiploma un pēcdiploma studiju īstenošanu ekonomikā, saimniecības vadībā, sabiedrības vadībā un tieslietu zinātnē. 1993./1994. akadēmiskajā gadā galvenā vērība veltīta studentu un LU akadēmiskā personāla valodu mācībai, jo studijas Eirofakultātē paredzētas pārsvarā angļu valodā. Valodu apguvi sekmē Valodu centrs.[29]

Plaši izvērsusies LU sadarbība ar Eiropas Savienības valstu universitātēm un Austrumeiropas valstu universitātēm TEMPUS projekta ietvaros. LU studenti, izmantojot piedāvājumus no partneraugstskolām, Ziemeļvalstu Ministru padomes, Vācijas Akadēmiskā apmaiņas dienesta (DAAD), Vācijas Katoļu akadēmiskā dienesta (KAAD), Somijas, Dānijas, Norvēģijas, Francijas Izglītības ministrijām, kā arī Eiropas Savienības dažādu programmu ietvaros dodas studēt ārzemēs. Latvijas studenti mācās gan Eiropas valstu augstskolās (Vācijas, Zviedrijas, Lielbritānijas, Dānijas, Somijas, Francijas u.c.), gan arī eksotiskās valstīs (Ķīnā, Japānā). Savukārt Latvijas Universitātē ar katru gadu pieaug ārzemju studentu skaits. Sevišķi tas sakāms pēc Medicīnas fakultātes atjaunošanas. Latvijas Universitātē studējuši Vācijas, Zviedrijas, Somijas, ASV, Ķīnas u.c. valstu studenti.[30]

Lai palielinātu iespējas studiju procesā iesaistīties plašākiem iedzīvotāju slāņiem, LU PHARE programmas ietvaros ir izveidots Tālmācības centrs. Pēdējos gados LU darbībā akcents likts uz to, lai Universitāte kā akadēmiska institūcija apvienotu gan zinātniski pētniecisko, gan studiju darbu.

28 Samoviča I. Studentu un studentu organizāciju loma Universitātes ikdienišķajā un akadēmiskajā dzīvē // Latvijas Vēsture. – 1997. – Nr. 1(25). – 25. lpp.

29 Krūmiņš J., Kondratovičs R. Universitāte šodien // Latvijas Universitāte 75. – Rīga: LU, 1994. – 91. lpp.

30 Studentu apmaiņa ar ārvalstu augstskolām // Studijas Latvijas Universitātē. 1991.–1997. – Rīga: LU, 1998. – 77. lpp.

IZSKAŅAI UN IESKAŅAI

Jums nodota pirmā mūsu Universitātes vēsture. Tā aptver veselu pusgadsimtu 20. gs. vidū un otrajā pusē. No 80 pastāvēšanas gadiem 50 gadus (37,5 %) Universitāte, tāpat kā Latvijas valsts, atradusies divu totalitāro lielvalstu okupācijas varā.

Universitātes vēsturnieku grupa mēģinājusi sniegt dokumentētu ieskatu šī Universitātes pastāvēšanas smagākā posma galvenajās iezīmēs. Autori, strādājot pie LVU pagātnes pārvērtēšanas, pētot arhīvus, protams, ir jutuši pagātnes pārvērtēšanas bailes, taču mēģinājuši neaprobežoties ar puspatiesību tēlošanu vai ar vēstures izvarošanu.

Vēstures patiesība un tās zinātniskā pierādāmība ir dažādas lietas. Tas attiecas arī uz šo LVU vēsturi – nav pieejami svarīgi vēstures avoti, nav izpētīta Latvijas politiskā un kultūras vēsture. Vēstures patiesība pastāv arī tad, ja mēs to nespējam vai negribam pierādīt. Lasītājs pārliecināsies, ka esam gribējuši un mēģinājuši to darīt. Nepaspēto un nepadarīto izdarīs nākamie vēsturnieki. Latvijas Universitāte pirmā no visām Latvijas augstskolām ir nostājusies Vēstures tiesas priekšā. Tas liecina par Universitātes gatavību un spēju atklāti pārskatīt savu nesenā laika pagātni.

Abām totalitārajām okupācijām Universitātē bija aptuveni vienādi mērķi, taču atšķirīgas to īstenošanas metodes. Vācu nacistu okupācija uzreiz centās pārvērst Universitāti par vācu augstskolu, padomju okupācijai Krievijas impērijas vienmēr palēninātajā gaitā vajadzēja apmēram 20 gadus, līdz Universitāte pilnībā tika iekļauta lielvalsts mācību un zinātniski pētnieciskajā sistēmā. Latvijas Universitāte – okupantiem nepieņemams "nacionālisma un reakcijas centrs" – pārdzīvoja rīkojumu un dekrētu posmu, personmaiņas posmu un ideoloģiskās pārveides posmu. Šo posmu galvenās izdarības nereti redzamas arī citos posmos, taču, hronoloģiski vērojot, to uzsvari sekoja cits citam, savstarpēji papildinoties. Pirmie rīkojumi jau 1940. gadā bija par pakļaušanu totalitārās lielvalsts pārvaldes iestādēm, ideoloģijai un ieceltajai marionešu valdībai, sākot ar LU Satversmes un akadēmiskās autonomijas atcelšanu. LU dzīvi un darbu noteica jau 1940. gadā, kad sociālisma modelis bija ieguvis reformiski neatgriezenisko valsts sociālisma stāvokli. 1940.–1941. gadā okupācijas vara savus plānus vēl centās oficiāli risināt ar nacionālo kadru rokām, 1944.–1945. gadā sākās Universitātes pārvēršana par impērijai nepieciešamo "kadru kalvi", par PSRS augstskolu pēc "ģīmja un līdzības".

Šinī nolūkā bija jāveic divi galvenie pasākumi. Pirmais uzdevums bija atbrīvoties no "šķiriski svešiem" mācībspēkiem un citiem nederīgiem elementiem. Šo uzdevumu LKP CK vadībā, kā redzējām, LVU veica piecos gados.

Mācību korpusa un Latvijas inteliģences potenciālā vērojami divi lieli kritumi. Pirmais bija 1944.–1945. gadā, kad divas trešdaļas profesoru un liela daļa LU

beigušo (no juristiem – 49 %) devās trimdā. Otrs kritiens vērojams 40. gadu beigās un 50. gadu sākumā, kad palikušo trešdaļu politisko "tīrīšanu" rezultātā gandrīz pilnīgi atlaida no darba. Daudzus Latvijas Republikas laikā akadēmiski izglītotus pasniedzējus nepieņēma darbā. Universitātē pieņēma darbā komunistiski orientētus vietējos un "importētos" kadrus, kas pa lielākai daļai parasti bija mazāk kvalificēti mācībspēki. Pēc 1944. gada Universitātē sāka strādāt 1937.–1938. gada politiskās "tīrīšanas" Krievijā pārdzīvojušie latviešu tautības zinātnieki (prof. M. Kadeks, prof. J. Zutis, prof. J. Loja u.c.); vēlāk tajā iekļuva mācībspēki galvenokārt ar kompartijas norīkojumiem vai no impērijas atsūtītie aprobētie "kadri".

Universitātes vēsture pierāda, ka varas politiku īstenoja visiem iespējamiem līdzekļiem – terors, tiesas, ideoloģija. To noteica varas patiesības un ideāla monopols. Šim nolūkam izmantoja masu informācijas līdzekļus, padomju tiesību relativitāti un subjektīvismu, totalitārā terora pārākumu un iracionālismu. Tam visam bija jākalpo sociālistiskās sabiedrības pašattīrīšanai no ikkatra domu novirziena.

Vairāki kompartijas biedri okupācijas apstākļos Universitātei, tās fakultātēm un studentiem ir darījuši daudz laba, ko bezpartejiskie savu ierobežoto iespēju ietvaros ne vienmēr varēja. Taču nav noliedzams, ka kompartijas biedri piederēja pie priviliģētas kārtas, kurai tika dotas gan lielākas priekšrocības, gan arī – pārkāpumu gadījumos – atlaides. Pozitīvi jāvērtē tikai tie komunisti, kuri spēja sagatavot labus, akadēmiski izglītotus speciālistus, sekmīgi vadīja un veica zinātnisko darbu, kuri PSRS sabrukuma laikā gāja kopā ar Latvijas inteliģenci un vadīja spēkus, kas vieni no pirmajiem grāva impēriju vienā no tās rietumu kolonijām.

Otrs uzdevums noteica, ka Universitātei jāizaudzina akadēmiski izglītota "homo sovieticus" paaudze. Latvijas inteliģence vairumā bija naidīga abiem "ismiem" – gan nacismam, gan komunismam. Inteliģences uzlabošana ar nacistu partijas infiltrāciju nebija iespējama, turpretī komunisti šo iespēju ļoti plaši izmantoja. Atšķirība bija arī tajā apstāklī, cik lielā mērā nacismam un komunismam bija nepieciešamība pēc akadēmiski izglītotiem cilvēkiem. Nacismam, kas bija paredzējis pēc kara strauji kolonizēt Latviju, pēc sākotnējā plāna šeit akadēmiski izglītoti cilvēki nebija vajadzīgi, turpretī komunistiem, kuri bija plānojuši Latvijas "internacionalizāciju" ilgākā laika posmā, akadēmiskā inteliģence bija nepieciešama. Saprotams, ka LVU izplatījās aktīvā, pasīvā un garīgā pretošanās okupantiem.

Universitātes mācībspēku korpusa un studentu tiešās un klusējošās pretošanās apspiešanā novērojamas trīs pakāpes. Pirmajā posmā (1940–1950) dominēja pretošanās kustības dalībnieku, kā arī šķiriski un rasiski svešo elementu fiziska iznīcināšana, parasti bez demokrātiskas tiesas lēmuma. Otrajā posmā (1950–1956) dominēja galvenokārt klusējošās pretošanās vai nepietiekamu sadarbnieku politiskā iznīcināšana. Trešajā posmā (50. gadu otrā puse – 80. gadu pirmā puse) notika galvenokārt sistemātiska mācībspēku un studentu garīgā apspiešana – pārkrieviskojot, ateistiskojot tos, veidojot pret Rietumu demokrātisko kultūru un sadzīvi agresīvi noskaņotu "homo sovieticus".

Universitāte gan mācībspēku sastāva, gan specializāciju jomā tika pakļauta spēcīgam Maskavas padomizēšanas spiedienam. Ideoloģisko, politisko, ekonomisko

un kolonizācijas spaidu rezultātā okupētājvara panāca mācībspēku un studentu daļēju ārējo sociālistisko paklausīgumu.

Grāmatā atklāts, ka okupācijas režīmam Universitāte bija nepieciešama augstākās izglītības kadru sagatavošanai galvenokārt ideoloģisku un militāru apsvērumu dēļ. Šo apsvērumu dēļ režīms pieļāva zināmu saudzību kadru politikā un nespēja novērst ārzemju ietekmi. Latvijas Universitātes un latviešu tautas laime bija tā, ka totalitārās sistēmas bija spējīgas kaut cik attīstīties tikai to sairšanas posmā. Tūlīt pēc totalitārās augstskolu sistēmas izveidošanās izlauzās neatrisināmas iekšējās pretrunas, kuras, kā redzējām, Universitātē nespēja novērst pat augstākās varas iestādes. Turklāt Universitāte parādīja, ka "padomju speciālistus" un "padomju cilvēkus" nevar mīcīt kā mālus, lai pārvērstu tos par sistēmai nepieciešamu būvmateriālu, vienlaikus neveicinot cilvēkos protesta enerģijas uzkrāšanos. Universitātē darbs sāka normalizēties PSRS valsts sociālisma erozijas posmā (1970–1988). Mācību, audzināšanas un zinātnisko darbu LVU vadība centās nostiprināt, ne tikai paplašinot iekšējo ideoloģisko spiedienu, bet arī tālāk pieļaujot ārzemju zinātniskos sakarus – vispirms ar "sociālistisko zemju" universitātēm. Totalitāro režīmu nodarītos zaudējumus piemin̄ēs gadsimtiem ilgi, bet pētnieki diez vai kādreiz spēs tos aprēķināt pat aptuvenās mēra vienībās, sevišķi kultūras un izglītības politizēšanas, primitivizēšanas un materializēšanas jomā.

Veselas paaudzes garumā, neraugoties uz ideoloģiskiem spaidiem, LVU beidza ap 45 000 absolventu, daudzi ar labām intelektuālām un organizatoru spējām. Liels LVU absolventu skaits ne tikai palielināja nācijas intelektuālo potenciālu, bet arī deva iespēju izvirzīt spējīgus cilvēkus zinātnes organizācijā un zinātniskajā darbā.[1] Daudzi LVU beigušie un mācībspēki kļuva par Latvijas nacionālās atdzimšanas kustības, zinātnes, saimniecības, politikas un kultūras vadītājiem. No Latvijas Valsts universitātes nāca Latvijas nacionālās atdzimšanas cīnītāji un pirmie neatkarīgās Latvijas ministri, jaunās saimniecības un kultūras organizētāji. Tā Latvijas Valsts universitāte veica Latvijas kultūras uzturētājas un nācijas saglabātājas lomu.

Ko varam teikt izskaņai un ieskaņai?

Pirmkārt, LU mūžs nebeidzās 1940. gadā; tas turpinājās jaunos, smagos apstākļos, nesot bijušā noliegumu un vajāšanas, par kurām nav briesmīgāku Latvijas vēsturē. Otrkārt, daļa LU mācībspēku, liktenīgajā stundā labi zinādami, kas viņus sagaida okupācijas jūgā, palika Tēvzemes un zinātnes sardzē un iespēju robežās turpināja darbu "Zinātnei un Tēvzemei". Par to viņi pelnījuši tautas augstāko atzinību. Treškārt, lai gan pastāvēja mācībspēku vajāšanas, selekcijas un pāraudzināšanas, Universitāte nodrošināja paaudžu pēctecību un patiesas zinātnes izdzīvošanu. LVU pedagogu rindās stājās jauni zinātnieki. Ceturtkārt, LU sienās izauga pasīvās, aktīvās un garīgās pretošanās dalībnieki, kuri stājās Latvijas neatkarības atdzimšanas cīnītāju rindās. Piektkārt, mācībspēku un studentu vidū, protams, bija nodevība, kolaboracionisms. Taču nedrīkst nosodīt visus LVU darbiniekus un studentus par pielāgošanos režīmam, tāpat kā nedrīkst nozākāt bargu kungu priekšā trijos līkumos saliekušos latviešu dzimtzemnieku, kurš cauri

1 J. Straḍiņš. Latvijas Zinātņu Akadēmija. I d. – Rīga, 1998. – 302. lpp.

dzimtnieciskās verdzības gadsimtiem saglabāja mūsu tautu un tās paliekošās vērtības.[2]

Universitāte, okupantu un pašokupantu saliekta, turpināja pastāvēt, tāpat kā turpināja pastāvēt latviešu tauta. Taču nenoliedzami Universitātes dzīvi un jauno inteliģenci impērija postoši ietekmējusi arī augstākās izglītības jomā, kad kopš 20. gs. vidus var runāt par pasaules sabiedrības un globālās infrastruktūras veidošanos. Strauji palielinājās starptautisko problēmu samilzums, ko centās novērst ar elektroniskajiem sakaru līdzekļiem, studiju ceļojumiem, veidojot starptautisko akadēmisko organizāciju tīklu. Latvijas Valsts universitātei pirmos divdesmit gadus šie procesi gāja garām, jo okupācijas vara konfliktēti uzstājās pret Ziemeļamerikas – Eiropas veikto universitāšu globālo modernizāciju. Pēc Austrumu – Rietumu konflikta atslābuma Universitātei atkal jāpiemērojas globalizācijas "mašinērijai" un cilvēces kultūras daudzveidībai, no kuras mēs bijām šķirti gandrīz pusgadsimtu.

Vērojot Latvijas Universitātes attīstību pēc akadēmiskās brīvības atjaunošanas 1990. gadā, redzam, ka Universitāte, kurā pašreiz mācās trešdaļa Latvijas studentu, atgūst pasaules labāko universitāšu struktūru un kļūst par Latvijas lielāko, prestižāko augstskolu. Mācību darbs arvien ciešāk sasaistās ar zinātnisko darbu, jo ap Universitāti grupējas kupls zinātniski pētniecisko institūtu tīkls. Latvijas Universitātes studenti un mācībspēki pastiprināti papildina zināšanas ārzemju universitātēs, bet Latvijā lekcijas lasa ārzemju mācībspēki un studē ārzemju studenti. Tradicionālo vērtību saskarsme ar citām dzīves un kultūras formām nenozīmē civilizācijas un kultūras, tradīciju un modernā, svešā un mūsu, imitācijas un autentitātes pretnostatīšanu. Iespējams, ka globalizētās, modernās un tradicionālās kultūras sintēze veidos jaunu, augstāku kultūru, kurā abi šie elementi mierīgi sadzīvos, praksē noraidot kultūrimperiālisma teoriju. Šo procesu ietekmē Latvijas mūžīgā problēma: kulturāli mēs esam Rietumu zeme, bet ģeogrāfiski arī šodien atrodamies Austrumos.

2 J. Stradiņš. Vecas kinohronikas noskatoties // Trešā atmoda. – Rīga, 1992. – 345. lpp.

SUMMARY

Recent development trends of the Latvian historiography demonstrate efforts made by professional historians to study and explore such issues that have so far been neglected. This is true about the XX century, its middle and the second half, which is a period of particular importance for Latvia. At this time in the result of a secret agreement between the USSR and Germany Latvia was occupied by the Red Army of the USSR, and a puppet government was formed. In 1941-1944 Latvia was occupied by the fascist troops, but in 1944-1945 by the Red Army; Latvia became a "union republic" and existed as such until the collapse of the Soviet Union in 1991. The book "History of the Latvian State University (1940-1990)" is the very first attempt made by a group of historians to illuminate the history of foundation, formation of the teaching staff, scientific, social and educational activities at the major higher educational establishment of Latvia - the University of Latvia, this being done on the basis of archive materials and literature available in Riga. The studies of archive materials took place at the State History Archive of Latvia and the Latvian State Archive and are based on the documents made available for scientific research for the first time; hence the authors arrived at conclusions that greatly differ from the views and assessments inherited from the period of occupation. Mention should first be made of the documents and materials of the Central Committee of the Communist (Bolshevik) Party (the Communist Party of Latvia since 1952) and its University counterpart, the Archives of the Ministry of Higher and Secondary Specialized Education of the Latvian SSR, the Archives of Reichscomissar Ostland and General Commissary in Riga as well as the archives of other authorities of the occupation regime. In addition, materials from the Archives of the University itself, its faculties and public organizations as well as memoirs and recollections of the teachers, professors and students have been used. The book does not provide a complete insight into the university problems mainly because of certain obstacles to carry out investigations at Moscow and German archives and foreign libraries. Besides, the absence of scientific research papers dealing with political, economic and cultural history of the occupation period, combined with diverse and often controversial stances and viewpoints of different authors regarding the methods of material analysis and assessment of the activities in that period, has had an adverse effect on the studies and their outcomes. Though none of the major authors of the book have been members of the Communist Party, none had occupied leading administrative positions, all have been students of the university and later a part of them joined the university teaching staff, such phenomenon is an integral part of democratic scientific process and a vivid expression of democracy itself. On

the basis of investigations the authors conclude that in spite of massive purges conducted among the teaching staff (100%), students (20-30%) and censorship of the library content (60% of the books) as well as enormous hardships created by both totalitarian occupational regimes the University managed to provide higher education to more than 40,000 specialists and educate hundreds of candidates and doctors of science, to contribute greatly to the development of sciences, particularly technical and biological ones, partly also humanities, thus keeping the national culture and science of Latvia alive and contributing to the creation of modem scientific intelligentsia. This book may be looked upon as a new step towards coping with the history of the occupational past, a step bringing us closer to historical truth and facilitating the process of integration of the present community. The book has been initiated by Professor Juris Zakis, the very first democratically elected Rector of the University in the post-war period, and was prepared in the course of two years (first half of 1997 to first half of 1999) by a team of authors A. Liepins, A. Purins, I. Ondzule, D. Pauksena working under Professor H. Strods. It is dedicated to the 80th anniversary since the foundation of the University in 1919.

РЕЗЮМЕ

В развитии Латвийской историографии в последние годы наблюдается усиление профессиональных историков заниматься исследованием ранее из их внимания ускользнувших вопросов. Это относится и к XX столетию и особенно сложной для Латвии середине и второй половине XX в. В это время Латвия в результате секретного договора между СССР и Германией от 23 августа в 1940 году была оккупирована Красной Армией СССР и создано марионетское правительство Латвии. В 1941 – 1944 годах Латвия была оккупирована фашистскими войсками, а в 1944 – 1945 годах – вторично Красной армией и была создана "союзная республика", которая просуществовала до распада СССР в 1991 году. В данной книге "История Латвийского государственного университета (1940 – 1990 гг.) впервые на основе имеющихся в Риге архивных материалов и литературы группой историков сделана попытка освещать историю организации, профессорско-преподавательского состава, научной, общественной и учебно-воспитательной работы Университета по подготовке специалистов с высшим образованием в главном вузе республики. Вышеуказанные вопросы рассматриваются на основе изучения материалов Латвийского Государственного исторического архива и Латвийского Государственного архива, которые вводятся в научный оборот впервые и заставляют авторов смотреть на многие вопросы по другому, как это оценивалось во время оккупации. Это, во-первых, документы и материалы Центрального Комитета коммунистической партии (большевиков) Латвии (с 1952 г. КПП) и ее парткома в университете, архив Министерства высшего и среднего специального образования Латвийской ССР, Архивы Рейхскомиссара Остланд и генералкомиссара в Риге и архивы других оккупационных властей. Использован также архив самого университета, его факультетов, общественных организаций и мемуары бывшего профессорско-преподавательского состава и студентов. В книге освещаются не все проблемы университетской работы главным образом в результате невозможности работать в московских и германских архивах и заграничных библиотеках. Кроме этого на работу отрицательно влияло отсутствие научных исследований политической, экономической и культурной истории Латвии оккупационных лет и отличительные методы изложения материала и оценочные взгляды деятельности университета за этот период отдельными авторами. Хотя ни один из основных авторов этой книги не состоял в компартии, не занимал тогда административных должностей и все были студентами и часть в последствии преподавателями университета, это явление есть составная часть демократической науки и свидетельство демократии. В результате исследований авторы приходят к выводу, что, несмотря на массовые политические чистки профессорско-преподавательского состава (100 %), студентов (20–30 %) и библиотек (60 % книг) огромные трудности создаваемые обеими тоталитарными оккупационными властями

Университет в рассматриваемое время подготовил около 40 000 специалистов с высшим образованием, сотни кандидатов и докторов наук, дал крупную научную продукцию особенно в технических, биологических и отчасти в гуманитарных науках, сохраняя национальную культуру, науку Латвии и создавая новую научную интеллигенцию. Книга является определенным шагом в преодолении истории оккупационного прошлого, шагом в направлении исторической правды и интеграции нашего общества. Работа создавалась за два года (вторая половина 1997 – первая половина 1999) по инициативе первого в послевоенные годы демократически избранного ректоров проф. Ю. Закиса группой авторов: А. Лиепиньш, А. Пуриньш, И. Ондзуле, Д. Паукшена под руководством проф. Х. Строда в связи с 80-летием образования Университета в 1919 году.

Pielikums

LVU BIBLIOGRĀFIJA (1940–1990)

1. LVU vēsture kopumā

Ar Darba Sarkanā Karoga ordeni apbalvotā Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitāte. – Rīga: Avots, 1982. – 103 lpp.

Latvijas Universitāte 75 / atbild. red. Alberts Varslavāns. – Rīga: LU, 1994. – 559 lpp.: il., portr., tab.

Strods H. Augstākā izglītība un Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitāte. – Rīga: LVU, 1988. – 46 lpp.

Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitāte 40 gados (1919–1959): [Rakstu krājums]. – Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1959. – 456 lpp.: il., tab.

Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitātei 50 gadi: [Rakstu krājums]. – Rīga: Zinātne, 1969. – 357 lpp.: il., portr., tab.

Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitātei 60 gadi: [Rakstu krājums]. – Rīga: Avots, 1984. – 215 lpp.: portr., tab.

Латвийский государственный университет им. Петра Стучки: Перспективный план развития Латвийского государственного университета им. Петра Стучки на 1966–1970 гг. – Рига, 1966. – 34 с.

Apine I. Tā cēla "jaunu pasauli": Latvijas zinātne un kultūra staļiniskās uzraudzības žņaugos (1944–1952): [Arī par LVU] // Rīgas Balss. – 1993. – 11., 12., 13.janv.

Bisenieks V. Kāda būsi, Alma mater? // Padomju Jaunatne. – 1989. – 18.marts.

Deglava Z., Tirzmala A. LPSR Valsts universitāte // Padomju Jaunatne. – 1945. – 22.febr.

Gandrīz vai neticami: [Izraksti no LVU arhīva materiāliem] // Padomju Jaunatne. – 1957. – 10.dec.

Grods L. Universitātes evolūcija. Mūsu laikmets un augstākās izglītības sistēma: [Par LVU] // Zinātne un Tehnika. – 1969. – Nr.10. – 9.–11.lpp.

Kadeks M. Latvijas Valsts universitāte // Padomju Jaunatne. – 1944. – 14.dec.

Kadeks M. Padomju Latvijas Valsts universitāte // Padomju Latvijas Skola. – 1945. – Nr.4. – 54.–60.lpp.

Kanāle V. Pa zinību kāpnēm: [Par LVU izaugsmi padomju varas gados] // Cīņa. – 1967. – 3.nov.

Klane V. Karam – nē!: [Par Rīgas atbrīvošanu un mācību atsākšanu LVU] // Padomju Students. – 1983. – 13.okt.

Klepere M. Uz mirkli piecdesmitajos ielūkojoties / saruna ar neklātienes daļas prorektori M.Kleperi // Padomju Students. – 1978. – 26.okt.

Krastiņš O. Universitātes minivēsture: (50-tie gadi) // Universitātes Avīze. – 1991. – Nr.2. – 6.–7.lpp.

Kreituss I. Dažas diskutējamas idejas: Universitātes nākotnes koncepcija // Padomju Students. – 1989. – 6.marts.

Krūmiņa M. Studenti pētī universitātes vēsturi // Padomju Jaunatne. – 1958. – 5.marts.

Laķis P. Jārīkojas enerģiski: Dažas domas par augstskolu pārveidi // Skolotāju Avīze. – 1989. – 29.nov. – 10.lpp.

Latkovskis A. Vai LVU mainīs savu profilu?: [Saruna ar LVU partijas komitejas sekretāru A.Latkovski] // Rīgas Balss. – 1958. – 19.jūn.

Latvijas Valsts universitātes attīstības koncepcija: Mācību process. Sabiedriski ētiskā darbība: (Mets) // Padomju Students. – 1989. – 6.apr.

Mūsu augstskolas vēsture // Padomju Students. – 1985. – Nr.27./28.

[No LVU vēstures] // Padomju Students. – 1983. – 24.marts.

Plēsuma V., Sprūdžs J., Laizāns P. Daudz veikts, bet vēl vairāk jāveic: [Par LVU] //Padomju Students. – 1960. – 27.okt.

Porietis J. Izaugsme: [Par P.Stučkas LVU attīstību pēckara gados] // Literatūra un Māksla. – 1978. – 15.dec. – 6.lpp.

Porietis J. Izglītības reforma un augstskola // Padomju Students. – 1984. – 19.janv.

Porietis J. Ko stāsta Universitātes vēsture // Padomju Students. – 1979. – 30.nov. – 7., 14.dec.

Porietis J. No LVU vēstures // Padomju Students. – 1966. – 13., 20., 27.okt.; 17.nov.; 1.dec.

Porietis J. Pētīsim Universitātes vēsturi // Padomju Students. – 1981. – 31.dec.

Sāre M. Padomju auklējums: [LVU 50 gadi] // Padomju Latvijas Sieviete. – 1969. – Nr.1. – 6.–7.lpp.

Stradiņš J. Jaunā zinātne – jaunajai republikai: [LVU – 60] // Cīņa. – 1979. – 8.febr.

Strods H. Latvijas Universitāte vakar un šodien: [Runa LVU Lielajā aulā 1989.g. 30.sept.] // Zinātnes Vēstnesis. – 1990. – Nr.1. – 7.–10.lpp.

Strods H. Pētīsim katedru un fakultāšu vēsturi: [Par LVU vēstures pētīšanu] // Padomju Students. – 1983. – 2.jūn.

Treimane M. Izglītības gadsimta ceturksnis: [Par LVU] // Padomju Jaunatne. – 1965. – 17.jūl.

Universitātes pusgadsimta ceļš // Cīņa. – 1969. – 24.apr.; Padomju Jaunatne. – 1969. – 25.apr.

Valeinis V. No universitātes vēstures // Padomju Students. – 1959. – 5.febr.

Valsts universitātei sākot darbu // Cīņa. – 1945. – 16.janv.

Valsts universitātē: [Radikāla reorganizācija] // Cīņa. – 1944. – 1.dec.

Varslavāns A. Atbrīvotā zinātne: [Par LVU izaugsmi trīsdesmit gados] // Cīņa. – 1974. – 13.okt.

Егоров И. Университет на переломе // Советская молодежь. – 1945.– 31 окт.

Игнатов О. Кузница кадров: [Из прошлого и настоящего ЛГУ] // Советская Латвия. – 1960. – 29 сент.

Клепере М. В ЛГУ открываются новые отделения // Советская молодежь. – 1959. – 8 июля.

Коварская Н. В университете // Советская Латвия. – 1945. – 17 сент.

Этапы большого пути: [ЛГУ 50 лет] // Советская Латвия. – 1969. – 23 апр.

2. LU vēsture 1940–1945

2.1. LU vēsture 1940–1941

Baumerts J. Latviešu padomju periodiskā pedagoģiskā prese 1940. un 1941.g. un tās loma tautas izglītības sistēmas pārveidošanā. – Rīga: Zvaigzne, 1968. – 52 lpp.

Dunsdorfs E. Latvijas Universitātes un Jelgavas Akadēmijas mācībspēku atrašanās vietas. – Pineberga, 1949. – 28 lpp.

"Dziesmuvara", Latvijas Universitātes koris. – Rīga, 1941. – 16 lpp.

Latvijas universitāte. Uzņemšanas noteikumi, iestāju pārbaudījumu programmas un īss fakultāšu raksturojums 1941./42.m.g. – Rīga, 1941. – 44 lpp.

Latvijas Valsts universitātes studenti – komjaunieši cīņā par padomju augstskolu (1920.–1945.): Palīgmateriāls referātiem. – Rīga, 1968. – 11 lpp.

Āboliņš J. Realizēt partijas lēmumus: [Par LVU partijas pirmorganizācijas uzdevumiem] // Studentu Avīze. – 1941. – 17.maijs.

Andersons E. LVU literārā pulciņa darbības pirmais posms // Studentu Avīze. – 1941. – 15.febr.

Apīnis A. Pārgrozības Dabaszinātņu fakultātes mācību plānā // Studentu Avīze. – 1941. – 17.maijs.

Arheoloģijas pulciņš // Studentu Avīze. – 1941. – 11.apr.

Arheoloģijas sekcija // Studentu Avīze. – 1941. – 10.maijs.

Atskats uz UFK (LVU) eksterno sieviešu volejbola turnīru // Sarkanais Sports. – 1941. – 24.marts.

Augškalns J. Veterinārmedicīnas fakultāte // Studentu Avīze. – 1941. – 11.apr.

Bāliņš. Mūsu dzimtene ir liela, un katram, kas grib un prot strādāt, pavēries jo plašs darba lauks: [ĻKJS organizatora runa universitātes atklāšanas svinībās] // Jaunais Komunārs. – 1940. – 1.okt.

Bernickis V. Atklāti vārdi par Veterinārmedicīnas fakultāti // Studentu Avīze. – 1941. – 24.maijs.

Berzners O. Ekonomiskās nodaļas darbs // Studentu Avīze. – 1941. – 10.maijs.

Birziņa L. Jaunais laiks: [Par LVU pirms 45 gadiem] // Padomju Students. – 1985. – 30.maijs.

Boļševiku terors Universitātē // Tēvija. – 1941. – 23.sept.

Botāniskā dārzā rada jaunus augus // Jaunais Komunārs. – 1941. – 26.marts.

Brežģis R. Topošā vēstures pulciņa uzdevumi // Studentu Avīze. – 1941. – 15.febr.

Brinkmane I. Latviešu zinātņu kongresā: [Pieminēts A.Krēsliņa referāts par LU profesūras iznīcināšanu no 1939. līdz 1940.gadam] // Universitātes Avīze. – 1991. – Nr.1. – 3.lpp.

Brodelis J. Kā strādā drāmas pulciņš // Studentu Avīze. – 1941. – 17.maijs.

Cildermanis A. Aktīvistu pulciņu darbs un nozīme // Studentu Avīze. – 1941. – 7.marts.

Dabaszinātņu fakultāte // Studentu Avīze. – 1941. – 3.janv.

Darbs Fizikas–matemātikas fakultātē // Studentu Avīze. – 1941. – 19.apr.

Darbs medicīnas fakultātes Histoloģijas institūtā // Studentu Avīze. – 1941. – 14.marts.

Darbs Mehānikas fakultātē // Studentu Avīze. – 1941. – 17.maijs.

Dunsdorfs E. Lavijas Universitātes mācībspēku atrašanās vietas. – Pineberga: Baltijas Universitāte, 1947. – 11.lpp.

Dunsdorfs E. Mācībspēku mūža ilgums // Arhīvs. – Melburna, 1991. – XXXI sēj. – 105.–114.lpp.

Dunsdorfs E. Mani skolotāji Latvijas Universitātē // Latvijas Vēsture. – 1992. – Nr.3(6). – 65.–69.lpp.; Nr.4(7). – 54.–57.lpp.

Dzērve P. Darbs universitātē sākas // Jaunais Komunārs. – 1940. – 1.okt.

Goldmanis J. Pirmā komjauniešu sapulce: [LVU 1940.gada 11.oktobrī] // Padomju Students. – 1975. – 23.oktobris.

Graubiņš J. Universitātes kora tautasdziesmu vakarā // Tēvija. – 1941. – 4.apr. – 5.lpp.

Grīnbergs J. Civiltiesību katedras darbība // Studentu Avīze. – 1941. – 24.maijs.

Izrēķināšanās ar universitātes mācību spēkiem // Tēvija. – 1941. – 22.jūl. – 2.lpp. – Paraksts: A.Kr.

Jauna studiju kārtība universitātē // Brīvais Zemnieks. – 1940. – 26.sept.

Jēruma A. LVU proforganizācijas simfoniskā orķestra koncerts // Padomju Latvija. – 1941. – 25.marts. – 6.lpp.

Jurgens J. Boļševistisku pieeju darbam universitātē: [Saruna ar rektoru J.Jurgenu] // Padomju Latvija. – 1941. – 19.febr. – 8.lpp.

Jurgens J. Pacelt mācību kvalitāti // Studentu Avīze. – 1941. – 28.marts.

Jungs V. Dosim boļševistisku darba atskaiti: [Par sagatavošanos eksāmenu sesijai] // Studentu Avīze. – 1941. – 24.maijs.

Kā strādā Ekonomiski juridiskā fakultāte // Studentu Avīze. – 1941. – 5.apr.

Kā strādā Inženierzinātņu fakultātē // Studentu Avīze. – 1941. – 11.apr.

Kāpēc slēgtas studentu korporācijas: [Skaidrojums] // Cīņa. – 1940. – 18.jūl.

Kisins D. Tiesu iekārtas un procesa zinātniskā pulciņa darbība // Studentu Avīze. – 1941. – 24.maijs.

Kļava G. Par valsts un tiesību vēstures un teorijas katedras darbību // Studentu Avīze. – 1941. – 17.maijs.

Kļaviņš A. Mehānikas fakultātes zinātniskais pulciņš // Studentu Avīze. – 1941. – 28.febr.

Komjaunatne LVU // Studentu Avīze. – 1941. – 19.jūn.

Korporeļi maina maskas: [Mēģinājums dibināt jaunu studentu biedrību] // Brīvā Jaunatne. – 1940. – 11.jūl.

Krastiņš R. Atomu kodolu un kosmisko staru pētīšanas stāvoklis LVU // Studentu Avīze. – 1941. – 28.apr.

Krūklītis K. Jaunu pieeju darbam universitātē // Padomju Latvija. – 1941. – 1.febr. – 7.lpp.

Kur top jaunie ārsti: [Darbs LVU anatomikumā un ķirurģijas klīnikās] // Jaunais Komunārs. – 1940. – 28.nov.

Ķiploks E. Viņa darbus pārtrauca lielinieku ienākšana mūsu zemē // Universitas. – 1954. – Nr.1. – 24.–28.lpp.

Lācis J. [Izglītības tautas komisāra runa LVU jaunā mācību gada atklāšanas aktā] // Cīņa. – 1940. – 1.okt.

Latvju dziesmu vakars universitātes aulā // Tēvija. – 1941. – 19.nov. – 6.lpp. – Paraksts: V.D.

Lielnieciskā režīma upuri Latvijas Universitātē // Tēvija. – 1941. – 22.jūl. (Nr.17). – 2.lpp.
Literārā pulciņa sekciju skate // Studentu Avīze. – 1940. – 22.nov.
LPSR universitātes Mikrobioloģijas institūts // Atpūta. – 1940. – Nr.834. – 14.–15.lpp.
LPSR universitātes profesionālā studentu organizācija // Darba Students. – 1940. – Nr.4. – 44.–46.lpp.
LPSR universitātes studentu sabiedriski-kulturālais darbs // Jaunais Komunārs. – 1940. – 4.dec.
LU vēsture no 1940.–1941.gadam // P.Stučkas Latvijas Valsts Universitāte 40 gados: (1919.–1959.). – Rīga, 1959. – 45.–56.lpp.
LVU partijas pirmorganizācijas darbība // Padomju Latvija. – 1941. – 14.marts.
LVU rektora pavēle studiju beigšanai: [Noteikumi studiju beigšanai 1940./41. mācību gada I.semestrī].
Medicīnas fakultāte // Studentu Avīze. – 1941. – 19.apr.
Mēģina izaudzēt mūsu republikas klimatam piemērotu rīsu šķirni: [Par LVU botānisko dārzu] // Darbs. – 1941. – 17.marts.
Mēs gribam iepazīties ar citu PSRS republiku studentiem // Studentu Avīze. – 1941. – 21.janv.
Neklātienes apmācība un eksternāts Latvijas valsts universitātē // Studentu Avīze. – 1941. – 10.janv.
Nevēlamas parādības Inženiertehnikas fakultātē: [Ierosinājumi darba uzlabošanai] // Brīvā Jaunatne. – 1940. – 18.jūl.
Nomals P. Universitātes zinātniski pētnieciskais darbs // Padomju Latvija. – 1941.– 28.maijs. – 6.lpp.
Noslēdzies LVU fakultāšu basketbola turnīrs // Sarkanais Sports. – 1941. – 17.maijs.
Noslēdzies LVU šaha turnīrs // Studentu Avīze. – 1941. – 10.maijs.
Noteikumi neklātienes studentu apmācībai Latvijas Valsts universitātē // Darba Students. – 1941. – Nr.1. – 45.–46.lpp.
Noteikumi par studentu atpūtas namiem // Studentu Avīze. – 1941. – 24.maijs.
Par mūzikas pulciņu // Studentu Avīze. – 1941. – 28.lpp.
Par studentu vasaras atpūtu // Studentu Avīze. – 1941. – 24.maijs.
Pārbaudījumi testu veidā // Studentu Avīze. – 1941. – 17.maijs.
Pārmaiņas LVU // Padomju Latvija. – 1940. – 26.okt. – 2.lpp.
Pārskats par LVU Inženierzinātnes fakultātes zinātniskā pulciņa būvkonstrukciju un būvniecības katedras sekcijas darbību 1940./41. mācību gadā // Studentu Avīze. – 1941. – 9.jūn.
Paškevics J. Jaunā Latvijas PSR universitāte // Padomju Latvija. – 1940. – 19.sept.
Paškevics J. Universitātes reorganizācija turpinās: [LVU rektora paskaidrojums] // Padomju Latvija. – 1940. – 19.okt. – 18.lpp.
Paškevics J.Universitātes reorganizācijas darbs: [Universitātes rektora informācija] // Darba Students. – 1940. – Nr.4. – 9.–10.lpp.
Pavārs K. Dabaszinātnieki: [Par zinātnisko pulciņu] // Studentu Avīze. – 1941. – 21.lpp.
Pavra J. Krimināltiesību katedras darbība // Studentu Avīze. – 1941. – 24.maijs.
Pret profesoriem un studentiem: [Par 1941.gada notikumiem] // Latvijas Jaunatne. – 1991. – 14.jūn.
Prīmanis M. Studentu skaita palielināšana universitātē // Brīvā Jaunatne. – 1940. – 24.jūl.
Prīmanis Mārtiņš: [LU rektors 1937–1940 un 1941–1944] // Latvju enciklopēdija. – Stokholma: Apgāds Trīs Zvaigznes, 1953–1955.– 3.sēj.– 2019.lpp.
Prīmanis Mārtiņš: [LU rektors 1937–1940 un 1941–1944] // Latvju Mazā enciklopēdija. – Rīga: Grāmatu Draugs.– 1964.–1965.lpp.
Ripa J. Apcere par LVU partijas organizācijas vēsturi 1940./41.g. – Rīga, 1987. – 60 lpp.
Rudzītis Dz. Rosmes pilnais gads: [Par augstskolas dzīves reorganizāciju 1940.gadā] // Padomju Students. – 1980. – 22.maijs.
Sabiedriskā dzīve Ķīmijas fakultātē // Studentu Avīze. – 1941. – 24.maijs.
Sasniegumus vērtējot, jaunajā gadā ieejot // Studentu Avīze. – 1940. – 30.dec.
Savickis J. Studentu darbs ostā // Studentu Avīze. – 1941. – 24.maijs.
Strods H. Latvijas Universitāte (1919. – 1940.) // Latvijas Universitāte 75. – Rīga: LU, 1994. – 45.–71.lpp.
Studentu zinātniskās pašdarbības pulciņu uzdevumi un iekārta // Studentu Avīze. – 1940. – 4.dec.
Šablovskis A. Kažoka otra puse: [Izraksti no LVU 1940.gada padomju rektora personīgās lietas (no LR Centrālā Valsts arhīva)] // Universitātes Avīze . – 1991. – Nr.22/23. – 5.lpp.
Šilde Ā. Latvijas Universitāte. – Latvju Enciklopēdija. – Stokholma, 1952.–1953. – 2.sēj. – 1411.–1419.lpp.

Šulcs L. Tiesu iekārtas un procesa katedras darbība // Studentu Avīze. – 1941. – 17.maijs.

Tautasdziesmu vakars LVU // Studentu Avīze. – 1941. – 10.maijs.

Universitātes bibliotēka // Latvijas Valsts universitātes statūti. – R., 1940. – 19.lpp.

Universitātes hronika (1940.–1993.) /J.Stradiņš, A.Varslavāns, Dz.Cēbere, I.Ondzule // Latvijas Universitāte 75. – Rīga: LU, 1994. – 71.–88.lpp.

Universitātes mērķi un uzdevumi // Jaunais Komunārs. – 1940. – 24.sept.

Universitātes reorganizēšana: [Ierosinājumi] // Brīvā Jaunatne. – 1940. – 16.jūl.

Uzņemšanas noteikumi Latvijas Valsts universitātē 1941.g. // Cīņa. – 1941. – 25.apr.

Vairāk kā 100 dalībnieku LVU meistarsacīkstēs slēpošanā // Sarkanais Sports. – 1941. – 17.marts.

Venta J. UFK airētāju rosība // Jaunais Komunārs. – 1941. – 10.jūn.

Vilciņš T. Latvijas zinātnieki staļinisma represiju apstākļos // Atklājums. – 1991. – Nr.1. – 12.–17.lpp.

Vipers J. Drāmas pulciņa pirmais atklātais sarīkojums // Studentu Avīze. – 1941. – 21.marts.

Zerfs M. Universitātes bibliotēkā // Jaunais Komunārs. – 1941. – 10.jūn.

Zinātniskie grādi: [Par zinātnisko kadru sagatavošanu LVU] // Studentu Avīze. – 1941. – 11.apr.

Ziņģītis A. Neklātienes apmācība universitātē // Studentu Avīze. – 1941. – 12.febr.

Zosts V. "Dziesmuvaras" koncerts: [LVU jauktais koris] // Cīņa. – 1941. – 15.maijs. – 7.lpp.

Пашкевиц Я. Обращение ректора университета профессора Я.Пашкевица к студентам // Трудовая газета. – 1940. – 2 окт.

Щетинин Б. Учебный год 1940/1941 год: [Воспоминания] // Советский студент. – 1969. – 24 апреля.

2.2. LU vēsture 1941–1944

Kanāle V. Palīgmateriāls referātiem "Latvijas Valsts universitātes studenti-komjaunieši cīņā par padomju augstskolu (1920.–1945.)". – Rīga, 1968. – 8 lpp.

Aperāns A. LU Studentu padome vēsturisku pārmaiņu laikā, 1934.–1944. // Universitātes Avīze. – 1994. – Nr.73. – 26.–31.lpp.

Biezais H. Latvijas Universitātes mācībspēku izvešana uz Vāciju // Akadēmiskā Dzīve. – Mineapole, 1988. – Nr.30. – 10.–18.lpp.

Biezais H. Sarežģījumi Rīgas Universitātē 1941.–1944.gadam // Akadēmiskā Dzīve. – Mineapole, 1986. – Nr.28. – 24.–32.lpp.

Dāle P. Kā rīkojās vācu fašistiskā vara ar Filoloģijas fakultāti // Literatūra un Māksla. – 1945. – 23.marts.

Jamonte S. Cīnītāju piemiņai: [Arī par LVU pasniedzējiem un darbiniekiem LTK dalībniekiem] // Rīgas Balss. – 1984. – 20.okt. – 3.lpp.

Klane V. Karam – nē!: [Par Rīgas atbrīvošanu un mācību atsākšanu LVU] // Padomju Students. – 1983. – 13.okt.

Konstantinova Ā. Līdz pēdējai asins lāsei: [LVU pasniedzēji un studenti Lielajā Tēvijas karā] // Padomju Students. – 1986. – 19.jūn.

Krastiņš O. Universitāte Rīgā: [Universitāte "vācu laikos"] // Universitātes Avīze. – 1989. – 4.lpp.

Latviešu valoda un literatūra Valsts universitātē // Cīņa. – 1944. – 21.dec. – Paraksts: Gr.J.

Latvijas Valsts universitāte – republikas zinātņu centrs // Padomju Jaunatne. – 1945. – 17.marts.

Latvijas Valsts universitātes 1.zinātniskās sesijas gaita // Cīņa. – 1945. – 18.jūl.

Neklātienes apmācības Latvijas Valsts universitātē // Padomju Jaunatne. – 1945. – 8.aug.

Prīmanis Mārtiņš: [LU rektors 1940., 1941.–1944.] // Latvju enciklopēdija. – Stokholma: Trīs zvaigznes, 1955. – 3.sēj. – 2019.lpp.

Salna J. Universitātes simfoniskā orķestra koncerts // Tēvija. – 1942. – 10.jūn. – 6.lpp.

Stradiņš J. Latvijas universitāte – tās saknes, nākotne, nozīme zinātnē // Akadēmiskā Dzīve. – Mineapole, 1990. – Nr.32. – 10.–24.lpp.

Stradiņš J. Latvijas Universitāte laikmeta griežos (1944.–1953.) // Akadēmiskā Dzīve. – Mineapole, 1995. – Nr.37. – 3.–10.lpp.

Stradiņš J. Latvijas Universitātes veidošanās, tās devums Latvijai un pasaules zinātnei // Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. – 1995. – Nr.2. – 108.–130.lpp.

Straubergs K. Latvijas universitāte 2.pasaules kara laikā // Universitas. – 1963. – Nr.12. – 12.–14.lpp.

Straubergs K. Prorektora atmiņas // Vārti. – Ņujorka, 1953. – Nr.4. – 31.–34.lpp.
Universitātes kora koncerts // Tēvija. – 1942. – 18.maijs. – 8.lpp.
Blank M. Nationalsozialistische Hochschulpolitik in Riga: (1941 bis 1944). – Lueneburg, 1991. – 116 S.
Prīmanis M. Kriegsaufgaben der Wissenschaft // Ostland Monatsschrift des Reichskomissar fuer das Ostland. – Riga, 1943. – Nr.12. – S.3.–4.

3. Latvijas universitāte 1945–1990

3.1. Latvijas Universitātes pārvalde

LU himna, karogs, simbolika

Dzērve P. Pētera Stučkas vārds Latvijas Valsts universitātei // Literatūra un Māksla. – 1958. – 1.febr.
Gailiša A. Universitātei bijis arī karogs // Padomju Jaunatne. – 1989. – 10.janv.
Jansons A. "Vējos atraisījies skrej ...": [22.dec. virs LU pacelts sarkanbaltsarkanais karogs] // Rīgas Balss. – 1989. – 22.dec. – 2.lpp.
Kociņa S., Ādmine M. Karogs virs LVU // Padomju Jaunatne. – 1989. – 23.dec.
Krastiņš O. Nozīmes nozīme: [Par akadēmiskās simbolikas izveidošanu] // Universitātes Avīze. – 1989. – 14.dec.
LVU nosaukta Pētera Stučkas vārdā // Padomju Jaunatne. – 1958. – 21.janv.
Ondzule I. Katrai krāsai tautas dvēsele klāt ...: [Par LVU simboliku] // Padomju Students. – 1988. – 15.dec.
Ondzule I. Universitātes atribūtika un simboli // Padomju Students. – 1988. – 1.dec. – (LVU –70).

Rektori

Brainstorming: [Par LVU un LVU rektoriem] // Padomju Jaunatne. – 1989. – 6.apr.
Bukleviča M. Otrais Latvijā: [Rektora vēlēšanas] // Dzimtenes Balss. – 1987. – 1.okt.
Dimants A. Studentu uzmetumi rektora programmai: [LVU – problēmas, jautājumi, risinājumi] // Padomju Jaunatne. – 1987. – 13.nov.
Jansons A. Par kādu rektoru balsosim?: [Rektora vēlēšanas] // Rīgas Balss. – 1987. – 25.sept.
Jansons A. Universitātes padomē: [Iepazīšanās ar rektora amata kandidātiem] // Padomju Students. – 1987. – 17.sept.
Jurgens Jānis: [LU rektors 1941., 1949.–1962.] // Latvijas padomju enciklopēdija. – Rīga: Enciklopēdiju redakcija, 1983. – 4.sēj. – 526.lpp.: portr.
Kadeks Matvejs: [LU rektors 1944.–1949.] // Latvijas padomju enciklopēdija. – Rīga: Enciklopēdiju redakcija, 1983. – 4.sēj. – 544.lpp.: portr.
Klišāns M. Kauliņi ir mesti: [Rektora vēlēšanas] // Cīņa. – 1987. – 15.sept.
Meisters M. Lai nezūd atbalsts: [Rektora vēlēšanas] // Padomju Students. – 1987. – 1.okt.
Millers Visvaris: [LU rektors 1970.–1987.] // Latvijas padomju enciklopēdija. – Rīga: Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1985. – 6.sēj. – 696.lpp.
Millers V. Kāda esi, mana augstskola? / saruna ar LVU rektoru V.Milleru // Padomju Jaunatne. – 1977. – 30.dec.
Millers V. Vārds jums, biedri rektor!: Dažas pārdomas par augstskolu dzīves problēmām pēc rektoru padomju priekšsēdētāju Vissavienības sanāksmes Rīgā / pierakstījusi I.Brikše // Padomju Jaunatne. – 1979. – 6.apr.
Raiskuma I. Pirmoreiz Universitātē: [Rektora vēlēšanas. Saruna ar J.Zaķi] // Padomju Jaunatne. – 1987. – 3.okt.
Šteinbergs Valentīns: [LU rektors 1962.–1970.] // Latvijas padomju enciklopēdija. – Rīga: Enciklopēdiju redakcija, 1987. – 9.sēj. – 438.lpp.: portr.
Universitātei – jauns rektors: [Par Juri Zaķi] // Padomju Students. – 1987. – 1.okt.
Zaķis Juris: [LU rektors no 1987.g.] // Latvijas padomju enciklopēdija. – Rīga: Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1987. – 9.sēj. – 548.lpp.

Zaķis J. Jūsu kurss, rektor?: [Saruna ar LVU rektoru] / pierakstījis M.Klišāns // Cīņa. – 1989. – 8.febr. – (Latvijas Valsts universitātei – 70).

Zaķis J. Quo vadis, Universitas Latviensis? // Padomju Students. – 1989. – 2.febr.

Zaķis J. Suverenitāte un vienotība: [Arī par LVU] / intervējusi V.Pētersone // Skolotāju Avīze. – 1989. – 15.marts. – 5.lpp. – (Deputāta kandidāta platforma).

Zaķis J. Viņam viens, viņai – septiņdesmit: [Intervija ar LVU rektoru] / intervējusi M.Buklēviča // Dzimtenes Balss. – 1989. – 5.janv.

Миллер В. Наши заботы, наши планы: [Беседа с председателем совета ректоров В.О.Миллером о работе совета] // Padomju Students. – 1979. – 15.marts.

3.2. LU sadarbība ar citām augstskolām un iestādēm

Apine J. Sadarbība – zinātnes virzītāja: [Studenti no Maskavas, Tbilisi, Kijevas, Sverdlovskas, Tomskas LVU Vēstures un filozofijas fakultātē] // Padomju Students. – 1988. – 12.maijs.

Apine J. Tomass Rīgā jūtas labi: [LVU – Berlīnes universitāte] // Padomju Students. – 1987. – 24.dec.

Bankavs A. Piecpadsmit sadarbības gadi: [LVU Svešvalodu fakultātes sadarbība ar Minskas Valsts pedagoģisko svešvalodu institūtu] // Padomju Students. – 1981. – 22.okt.

Bērziņa V. EVU kultūras dienas LVU: [Par Erevānas Valsts universitātes kultūras dienām LVU] // Padomju Jaunatne. – 1978. – 23.maijs.

Bērziņa V. Uz redzēšanos nākamreiz!: ["Juventus" koncerts kopā ar V.Pīka Rostokas universitātes kori] // Padomju Students. – 1982. – 16.sept.

Bērziņš A. Durvis, pa kurām ienāk ārzemnieki: [Sadarbība ar Zviedrijas, Norvēģijas augstskolām] // Dzimtenes Balss. – 1989. – 24.aug.

Caune L. Par zivi divos ličos: [Somu studenti LVU] // Padomju Students. – 1983. – 17.nov.

Cinovka B. Paverot durvis kaimiņmājā: [LVU studentu, zinātniskās nedēļas dalībnieku, viesošanās Tartu Universitātē] // Padomju Students. – 1983. – 19.maijs.

Detlavs M. Iespaidi par akadēmisko dzīvi: [Par Bates koledžā gūto pieredzi] // Padomju Jaunatne. – 1989. – 3.aug.

27.maijā – parakstīts draudzības un sadarbības līgums ar Toruņas universitāti // Padomju Students. – 1980. – 5.jūnijā.

Drinks V. Jūlijs – iepazīšanās mēnesis: [LVU Ķīmijas fakultātes draudzības sakari] // Rīgas Balss. – 1987. – 29.jūl.

Fenels T. Paralēli un vienā virzienā: [Trevors Fenels – Austrālijas valodnieks par viesošanos LU] // Tēvzemes Avīze. – 1990. – 11.okt.

Freivalde L. Ceļš ved uz priekšu: [LU sadarbība ar Zviedriju] // Izglītība. – 1990. – 4.apr. – 2.lpp.

Ģeibaks M. Pārejošais un paliekošais: [Budapeštas un Rostokas kori LVU] // Padomju Jaunatne. – 1983. – 25.janv.

Grūbe M. Brēmeniešu uzmanības lokā – Latvijas Alma Mater // Universitātes Avīze. – 1990. – 16.nov. – Nr.9. – 4.lpp.

Ivbulis V. Tagores universitātes viesis: [Par Indijas literatūrzinātnieka B.Čoudhuri viesošanos P.Stučkas LVU] // Karogs. – 1978. – Nr.9. – 187.lpp.

Jauce A. Radoša sadarbība: [Par P.Stučkas LVU zinātnieku sadarbību ar citu republiku un valstu zinātniekiem] // Padomju Students. – 1977. – 17.nov.

Kalniņa Dz. Kopīgas intereses – kopīgs darbs: [Par LVU un LLA sadarbību] // Padomju Students. – 1986. – 10.apr.

Kārļa universitātes rektors no Prāgas: [Z.Českas viesošanās LVU] // Dzimtenes Balss. – 1981. – 17.dec.

Kazaka Z. Ko mēs par viņiem zinām?: [Par Dublinas universitātes studentu viesošanos LVU] // Padomju Students. – 1980. – 20.marts.

Keiša I. Tumša nakte, zaļa zāle, Laukā laidu kumeliņu...: [Par somu zinātnieku viesošanos Filoloģijas fakultātē] // Padomju Students. – 1985. – 5.dec.

Klišāns M. Iedomātais sāk īstenoties: [Arī par sadarbību starp LVU un ASV augstskolām] // Padomju Jaunatne. – 1989. – 25.aug.

Klišāns M. LU un PTU noslēgusi sadarbības līgumu ar Enshedes(Holande) politehnisko augstskolu // Neatkarīgā Cīņa. – 1990. – 1.nov.

Korņeva I. Pedagogi brauc uz Poliju: [Toruņas universitāte] // Rīgas Balss. – 1990. – 1.okt.

Kovaļenko J. Latvija un Ķīna: draudzības simboli: [Arī par viesošanos LVU] // Cīņa. – 1988. – 17.jūl.

Kozlova A. Franču juristi Rīgā: [Arī par simpoziju universitātē] // Rīgas Balss. – 1984. – 23.jūn. – 5.lpp.

Krole D. Starp citiem arī angļu studenti: [LVU–Saushemptonas universitāte] // Padomju Students. – 1988. – 6.okt.

Kuharenkovs M. Augstskolu sadarbība // Rīgas Balss. – 1977. – 28.jūn.

Kulmanis J. Varbūt uz Kauņu?...: [LU Filoloģijas fakultātes sadarbība ar Vitauta Dižā universitāti Kauņā]// Universitātes Avīze. – 1990. – 16.nov.

Lapiņa A. Zviedru jaunieši Universitātē // Padomju Students. – 1981. – 15.okt.

Martinsons O. Itāļu ģeogrāfi Rīgā: [Par itāļu pasniedzēju viesošanos LVU Ģeogrāfijas fakultātē] // Rīgas Balss. – 1984. – 15.aug. – 3.lpp.

Meļķisis M. Studijas amerikāņu gaumē: [LVU studenti ASV privātskolās] /intervēja V.Vizule // Padomju Jaunatne. – 1989. – 3.aug.

Millere Z. Zinātniskās konferences VDR augstskolās // Padomju Students. – 1987. – 14.maijā.

Pētersone I. Franču valodas gads: [Par LVU Svešvalodu fakultāšu studentu tikšanos ar Francijas pārstāvjiem] // Literatūra un Māksla. – 1984. – 23.nov. – 3.lpp.

Pētersone I. Kultūras sakari ar Franciju: [Arī par LVU Svešvalodu fakultātes sakariem ar Francijas augstskolām] // Karogs. – 1985. – Nr.2. – 181. – 182.

Pētersone V. Par sadarbību: [LVU un Zviedrijas augstskola] // Skolotāju Avīze. – 1989. – 27.sept.

Priedīte A. Kārļa Skalbes pasaku pētniece Rīgā: [Par sadarbību ar Rietumvācu universitātēm] / Intervēja V.Vecgrāvis // Literatūra un Māksla. – 1987. – 20.nov. – 13.lpp.

Purmalis U. Rīga – Viļņa: [Vēsturnieku sadarbība] // Padomju Students. – 1976. – 8.apr.

Reine S. Šovasar Gruzijā: [LVU Filoloģijas fakultāte Tbilisi universitātē] // Padomju Students. – 1987. – 24.dec.

Reinholde E. Bulgāru viesi LVU // Rīgas Balss. – 1977. – 23.nov.

Reinholde E. Juristu sadarbībai – plašs diapazons: [Par LVU Juridiskās fakultātes sadarbību ar Latvijas PSR Tieslietu ministriju] // Cīņa. – 1976. – 8.dec.

Reinholde E. Pieredzes maršruts: Rīga–Prāga: [Par LVU un Prāgas Kārļa universitāšu studentu apmaiņām] // Cīņa. – 1976. – 27.aug.

Reinholde E. Zinātnisks komandējums ASV: [Par LVU un ASV zinātnieku sadarbību] // Cīņa. – 1976. – 29.jūn.

Rolova A. Rīga–Rostoka: divu universitāšu sadarbība // Rīgas Balss. – 1989. – 10.okt.

Rundāns G. Uz redzēšanos Rīgā: [Vēstures un filozofijas fakultātes draudzība ar Viļņas universitātes vēsturniekiem] // Padomju Students. – 1988. – 7.janv.

Ruņģe G. Mūsu draugi – tavi draugi!: [Ceļojuma iespaidi pa Armēniju] // Padomju Students. – 1982. – 3.jūn.

Rūtiņa R. Ar skatu uz Eiropu: [LU potenciālie partneri starptautiskajos sakaros] // Tēvzemes Avīze. – 1990. – 19.apr.

Sadarbība: Latvija – Francija: [Sadarbība ar Francijas Valodas un kultūras institūtu] // Literatūra un Māksla. – 1990. – 22.sept.

Sleja K. Draudzība un dziesma: [LVU un Ļeņingradas tehnoloģiskais institūts] // Padomju Jaunatne. – 1967. – 15.marts.

Sondore Dz. Jauni draudzības akordi: [P.Stučkas LVU un I.Mečņikova Odesas Valsts universitātes draudzības un sadarbības saites] // Padomju Students. – 1974. – 10.okt.

Streļčonoka L. Būs radošas tikšanās: Par LVU draudzības sakariem ar citām PSRS un ārzemju augstskolām // Padomju Students. – 1976. – 14.okt.

Šablovskis A. Darbs jaunās pasaules labā: [LVU Studenti Aurovillā (Indija) // Padomju Jaunatne. – 1989. – 26.okt.

Šīmanis G. Jaunākā Polijas universitāte: [Arī par LVU un Ščecinas universitātes sadarbību] // Rīgas Balss. – 1987. – 19.janv. – 4.lpp.

Štrauhmanis J. Pirmais sadarbības līgums: [Ekonomiskās ģeogrāfijas katedras sadarbība ar LV pilsētbūvniecības un projektēšanas institūta rajonālās plānošanas grupu] // Padomju Students. – 1977. – 9.jūn.

Švarca L. Augstskola – pasaules zinātnes meridiānos: [LVU starptautiskie kontakti] // Padomju Jaunatne. – 1987. – 3.jūn.

Tarvids A. Studenti sadarbības avangardā: [Rīga – Kobe draudzīga tikšanās] // Padomju Students. – 1976. – 11.marts.

Tivums E. Halo! Jakutija – Rīga: [Par Jakutijas Valsts Universitātes studentu sakariem ar LVU studentiem] // Padomju Jaunatne. – 1971. – 10.janv.

Torgāns K. Par teorijas un prakses vienotību: [Par Juridiskās fakultātes sadarbību ar LPSR Iekšlietu ministriju // Padomju Students. – 1976. – 27.maijs.

Treijs R. Par Stokholmas un Latvijas Universitāšu sadarbību // Neatkarīgā Cīņa. – 1990. – 18.okt.

Universitāšu sadarbība: [Par Maskavas Valsts universitātes un LVU sadarbības līgumu] // Padomju Jaunatne. – 1977. – 19.apr.

V.H. No orbītām kosmosā: [ASV astronauts tiekas ar LVU studentiem un pasniedzējiem] // Dzimtenes Balss. – 1988. – 28.apr.

Varslavāns A. Par tālāku sadarbības pilnveidošanu: [par līguma noslēgšanu starp P.Stučkas LVU un Viļņas Valsts universitāti] // Padomju Students. – 1979. – 15.maijs.

Viesis no Indijas: [Arī par Višvabharati universitātes un LVU sadarbību] // Literatūra un Māksla. – 1986. – 30.maijs. – 2.lpp.

Vimba E. Interesantas lekcijas: [Speciālisti no citām augstskolām P.Stučkas LVU] // Rīgas Balss. – 1978. – 8.marts.

Vjatere D. Kubas delegācija iepazīst Latviju: [Arī par viesošanos LVU] // Cīņa. – 1987. – 23.jūl.

Zaķis J. Viņpus Himalajiem: [Sadarbības līgums ar Osmanijas(Indija) universitāti / Stāstījumu pierakstīja A.Jansons // Padomju Students. – 1988. – 14.janv.

Zariņš E. Tervetuola, Riika!:[Rīgas dienas Pori] // Padomju Students. – 1982. – 22.apr.

Ziņģe I., Kļaviņš A. Kā ir tur, okeāna otrā krastā?: [Mūsu studenti ASV augstskolās] /intervēja S.Smiļģe // Skolotāju Avīze. – 1989. – 11.okt.

Žagars A. Studenti pieredzes apmaiņā: [Par Ķīmijas fakultātes sadarbību ar citām augstskolām] // Rīgas Balss. – 1984. – 20.jūl. – 3.lpp.

3.3. Mācībspēki un viņu zinātniskais darbs. Zinātniskās iestādes

Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitātes mācību spēku publikācijas (1945.–1965.): Bibliogrāfija / sast.: L.Bolgarina, H.Gailītis, F.Geikina, R.Lukstiņa, H.Novackis, T.Skomorovska, Z.Zelmene; red. L.Laroze. – Rīga: Zvaigzne, 1969. – 1.daļa. – 315 lpp.

Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitātes mācību spēku publikācijas (1945.–1965.): Bibliogrāfija / sast.: H.Gailītis, F.Geikina, R.Lukstiņa, H.Novackis; red. S.Skotele; atb. red. L.Laroze. – Rīga: Zvaigzne, 1971. – 2.daļa: Ķīmija, ģeogrāfija, bioloģija. – 123 lpp.

Latvijas Universitātes mācībspēku publikāciju bibliogrāfija (1989.–1993.) / sast.: S.Apele, U.Birkāne, G.Briežkalns, D.Paukšēna, A.Raciborska, Z. Raciborska, S.Ranka; bibliogr. red. Diāna Paukšēna. – Rīga: LU, 1994. – 236 lpp.

Latvijas Valsts universitātes profesori jubilejas gadā: Biobibliogrāfiskais rādītājs / red. kol.: R.Kondratovičs, M.Šneps, R.Treijs, V.Agamdžanova, L.Laroze, D.Paukšēna, L.Paegle, I.Ondzule. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1989. – 340 lpp.

Biobibliogrāfijas

Profesors Kārlis Andžāns: Personālais literatūras rādītājs / sast.: F.Geikina, S.Skotele; red. J.Vaikulis. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1975. – 21 lpp.

Profesore Valentīna Agamdžanova: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast. Ilona Jakutavičiene; bibliogr. red. Diāna Paukšēna. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1984. – 38 lpp.

Profesore Ilga Apine: Personālais literatūras rādītājs / sast. Zenta Zelmene; bibliogr. red. Solveiga Skotele. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1978. – 45 lpp.

Profesore Ilga Apine: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast. Lilija Kampāne; bibliogr. red. Lija Erdmane. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1988. – 75 lpp.

Profesors Jakovs Beļčikovs: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast. Lija Erdmane; bibliogr. red. Diāna Paukšēna. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1984. – 41 lpp.

Profesors Kārlis Bērziņš: Personālais literatūras rādītājs / sast. Lija Erdmane; bibliogr. red. Solveiga Skotele. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1978. – 46 lpp.

Profesore Līna Birziņa: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast.: Lilija Kampāne, Lija Erdmane; bibliogr. red. Diāna Paukšēna. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1985. – 68 lpp.

Filoloģijas zinātņu doktors Valdis Bisenieks: Biobibliogrāfiskais rādītājs / sast. Astra Līcīte; bibliogr. red. Diāna Paukšēna. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1989. – 29 lpp.

Profesors Maksims Duhanovs: Personālais literatūras rādītājs / sast. Zenta Zelmene; bibliogr. red. Solveiga Skotele. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1981. – 39 lpp.

Profesors Voldemārs Fricbergs: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast. Ilona Zīle; bibliogr. red. Diāna Paukšēna; red. Andris Šternbergs. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1983. – 86 lpp.

Profesors Haralds Gode: Biobibliogrāfiskais rādītājs / sast. Sarma Ārste; bibliogr. red. Lilija Kampāne. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1988. – 179 lpp.

Profesors Voldemārs Grīnšteins: Personālais literatūras rādītājs / sast. R.Deksne; bibliogr. red. Solveiga Skotele. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1981. – 75 lpp.

Profesors Edgars Jansons: Biobibliogrāfiskais rādītājs / sast. Sarma Ārste; bibliogr. red. Lija Erdmane. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1989. – 90 lpp.

Juridisko zinātņu doktore Marija Jemeļjanova: Personālais literatūras rādītājs / sast. Lija Erdmane; bibliogr. red. Diāna Paukšēna. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1982. – 38 lpp.

Profesors Voldemārs Kalniņš: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast. Diāna Paukšēna; red. Aivars Fogelis; bibliogr. red. Solveiga Skotele. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1979. – 30 lpp.

Profesors Ernsts Karpovics: Personālais literatūras rādītājs / sast.: Henriks Novackis, Diāna Paukšēna; red. Pēteris Laizāns. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1977. – 55 lpp.

Profesors Jurijs Klokovs: Biobibliogrāfiskais rādītājs / sast. Solvita Gremzde; bibliogr. red. Diāna Paukšēna. – Rīga: LU, 1990. – 43 lpp.

Profesors Gustavs Kļava: Personālais literatūras rādītājs / sast.: Diāna Paukšēna, Lija Erdmane; red. Andris Plotnieks. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1977. – 58 lpp.

Profesors Antons Kolotijevskis: Personālais literatūras rādītājs / sast. Velta Landzāne; red. Zigrīds Dzenis. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1977. – 48 lpp.

Profesore Elza Krauliņa: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast. Diāna Paukšēna; bibliogr. red. Solveiga Skotele. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1980. – 63 lpp.

Profesors Kārlis Krauliņš: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast. Tatjana Paklevinska; bibliogr. red. Solveiga Skotele. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1979. – 127 lpp.

Profesors Voldemārs Langenfelds: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast. Sarma Dadzīte; bibliogr. red. Ilona Zīle. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1983, 1983. – 31 lpp.

Profesors Artūrs Liede: Personālais literatūras rādītājs / sast. Diāna Paukšēna; red. M.Blūma. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1976. – 38 lpp.

Profesore Helēna Mauriņa: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast. Georgs Briežkalns; bibliogr. red. Diāna Paukšēna. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1985. – 84 lpp.

Profesors Artūrs Mauriņš: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast. Sarma Dadzīte; bibliogr. red. Diāna Paukšēna. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1984. – 104 lpp.

Profesors Edgars Meļķisis: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast. Lija Erdmane; bibliogr. red. Lilija Kampāne. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1989. – 55 lpp.

Profesors Visvaris Millers: Personālais literatūras rādītājs / sast.: Diāna Paukšēna, Lija Erdmane; red. Ilmārs Bišers. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1977. – 63 lpp.

Profesors Visvaris Millers: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast. Lija Erdmane; bibliogr. red. Diāna Paukšēna. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1988. – 124 lpp.

Profesore Milda Pētersone: Personālais literatūras rādītājs / sast. Lija Erdmane; bibliogr. red. Solveiga Skotele. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1980. – 31 lpp.

Profesors Vitolds Rajevskis: Biobibliogrāfiskais rādītājs / sast. Vineta Lagzdiņa; bibliogr. red. Diāna Paukšēna. – Rīga: LU, 1990. – 70 lpp

Profesore Aleksandra Rolova: Personālais literatūras rādītājs / sast. Zenta Zelmene; bibliogr. red. Solveiga Skotele. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1980. – 35 lpp.

Profesore Marta Rudzīte: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast. Tatjana Paklevinska; bibliogr. red. Diāna Paukšēna. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1984. – 54 lpp.

Profesors Ilmārs Skārds: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast.: Lilija Kampāne, Rita Bleidele; bibliogr. red. Diāna Paukšēna. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1986. – 54 lpp.

Profesors Marģers Stepermanis: Biobibliogrāfiskais rādītājs / sast.: Rita Dzvinko, Lilija Kampāne. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1989. – 81 lpp.

Profesors Jānis Strautmanis: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast.: Diāna Paukšēna, Lija Erdmane; red. Jānis Vēbers; bibliogr. red. Solveiga Skotele. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1979. – 35 lpp.

Profesors Jānis Strautmanis: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast. Lija Erdmane; bibliogr. red. Diāna Paukšēna. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1987. – 49 lpp.

Profesors Uldis Sūna: Biobibliogrāfiskais rādītājs / sast. Georgs Briežkalns; bibliogr. red. Diāna Paukšēna. – Rīga: LU, 1990. – 48 lpp.

Profesors Kārlis Šteins: Biobibliogrāfija / sast.: H.Gailītis, F.Geikina, L.Roze; red.: H.Novackis, S.Skotele. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1972. – 48 lpp.

Profesors Vitolds Valeinis: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast. Tatjana Paklevinska; bibliogr. red. Diāna Paukšēna. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1982. – 62 lpp.

Profesors Jurijs Vedins: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast. Lilija Kampāne; bibliogr. red. Diāna Paukšēna. – Rīga: P.Stučkas LVU, 1985. – 37 lpp.

Fizikas un matemātikas zinātņu doktors Arnolds Lepins: Biobibliogrāfiskais rādītājs / sast. Zane Pridāne; bibliogr. red. Diāna Paukšēna.– Rīga: Latvijas Universitāte, 1990 .– 43lpp.

Profesors Jānis Anspaks: Personālais biobliogrāfiskais rādītājs / sast. Astra Līcīte; bibliogr. red. Diāna Paukšēna. – Rīga: Latvijas Universitāte, 1990.– 91 lpp.

Profesors Haralds Gode: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast. Solveiga Skotele; red. Dzintra Griķe.– Rīga: P. Stučkas LVU , 1978.– 71lpp.

Profesors Jānis Porietis: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast. Diāna Paukšēna, Vineta Lagzdiņa.– bibliogr. red. Lilija Kampāne.– Rīga: P. Stučkas LVU, 1986 .– 105 lpp.

Profesors Heinrihs Strods: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / sast. Sarma Dadzīte; bibliogr. red. Diāna Paukšēna.– Rīga: P. Stučkas LVU, 1985 .– 118 lpp

Profesors Heinrihs Strods: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / red.: L.Paegle, R.Pavlova. – Rīga: LU, 1995. – 155 lpp.

Profesors Heinrihs Strods: Personālais bibliogrāfiskais rādītājs / LU Vēst. un filoz. fak.; Latv. Vēst. kat. – Rīga: LU, 1990. – 16 lpp.

Profesors Alberts Varslavāns: Biobibliogrāfiskais rādītājs / sast. Georgs Briežkalns; red. .– Rīga: Latvijas Universitāte, 1990.– 47 lpp.

LU un zinātne

Augu "feminizācija": [Par bioloģisko eksperimentu sēriju LVU] // Dzimtenes Balss. – 1980. – 29.maijs.

Bērziņa M. Fizikas attīstība LVU // Padomju Students. – 1977. – 13.okt.

Bokāne R. Ko varam paveikt mēs?: [Par LVU līdzdalību valsts skaitļošanas tehnikas programmas īstenošanā] // Padomju Jaunatne. – 1985. – 15.nov.

Eberhards G. Vai būs Daugavas dabas parks: [Arī par LVU zinātnieku devumu] // Zvaigzne. – 1988. – Nr.2. – 8.–9.lpp.

Jākobsons J. Sākums – universitātē: [Universitāte un mikrobioloģijas attīstība Latvijā] // Padomju Students. – 1979. – 18.okt.

Jansons E. Uz zinātnes dziļumiem: [Par zinātniski pētnieciskajām iestādēm universitātē] // Padomju Jaunatne. – 1969. – 7.febr.

Kondratovičs R. Doma ir sākums darbībai: [Par zinātnes attīstību LVU] // Skolotāju Avīze. – 1989. – Nr.6. – 12.lpp.

Liepa L. Mācību grāmata vai ESM?: [Par LVU zinātniekiem] // Padomju Jaunatne. – 1983. – 2.maijs.

Mārs I. Lāzeri no laboratorijas – praksē: [Lāzeru ķīmijas problēmu pētīšana LVU] / Padomju Jaunatne. – 1983. – 17.apr.

Mauriņš A. Botāniķu kongress: [Par piedalīšanos Vissavienības botānikas biedrības VI kongresā] // Padomju Students. – 1978. – 28.sept.

Mēģenē audzēta egle: [Par LVU Augu attīstības fizioloģijas problēmu laboratorijas darbu] // Padomju Jaunatne. – 1986. – 31.janv.

Mūsu zinātnei – augsts vērtējums: [Arī par LVU] // Zvaigzne. – 1969. – Nr.1. – 3.–4.lpp.

Nemierīgie gēni: [LVU Bioloģijas fak. zinātnieku veikums // Rīgas Balss. – 1988. – 4.nov.

Sakne J. Augstskolu zinātne – IX piecgadei // Padomju Students. – 1973. – 20.dec.

Tomass R. Atklāts Hanles efekts molekulu pamatstāvoklī: [Par LVU zinātnieku pētījumiem] // Zinātne un Tehnika. – 1978. – Nr.3. – 4.lpp.

Top nosaukumu vārdnīca: [LVU Ģeogrāfijas zin. pētn. sektorā] // Dzimtenes Balss. – 1987. – 11.jūn.

Varslavāns A. Universitāte – zinātnei: [Par zin. pētījumu attīstību LVU] // Rīgas Balss. – 1976. – 29.janv.

Varslavāns A. Universitātes zinātniskā darba rezultāti 10.piecgadē // Padomju Students. – 1981. – 19.marts.

Varslavāns A. Zinātne universitātē: [Saruna ar LVU zinātņu prorektoru A.Varslavānu] // Cīņa. – 1982. – 12.jūn.

Zvidriņš P. Demogrāfiskā aptauja: [Par LVU Demogrāfisko pētījumu grupas darbu] // Dzimtenes Balss. – 1986. – 27.nov.

Konferences

Alitēts L. Zinātniska un metodiska konference: [Veltīta LVU 40.gadadienai] // Padomju Jaunatne. – 1959. – 3.marts.

Alksnis A. Jubilejas konferencē Latvijas Valsts universitātē: [Par astronomiju] // Zvaigžņotā Debess. – 1968. – Nr.39. – 51.–52.lpp.

Bankavs A. Kad Rīgā?: [Baltijas studiju konf. Stokholmā. Arī par LVU mācībspēku piedalīšanos] // Dzimtenes Balss. – 1989. – 6.jūl.

Brinkmane I. Vai dinozaura ola? Jeb metro – tas ir retro: [Konference LVU] // Padomju Students. – 1988. – 18.febr.

Dīriķis M. Astronomi, ģeodēzisti un 50 gadi: [Vissavienības astronomijas un ģeodēzijas b-bas 50 gadu jubilejas konferencē piedalās arī LVU astronomi] // Cīņa. – 1983. – 8.febr.

Kalniņa Dz. Uzmanības centrā – pasaules uzskata veidošanas problēmas: [Par LVU rīkoto republikas zin.–metod. konf.] // Padomju Students. – 1986. – 27.nov.

Konference "Ētiskā būtība": [Par teorētisko konferenci LVU Vēsturiskā materiālisma un filozofijas vēstures katedrā] // Literatūra un Māksla. – 1979. – 2.marts. – 14.lpp.

Krievijas pirmajai revolūcijai veltīta konference // Rīgas Balss. – 1985. – 10.dec. – 3.lpp.

Laķis P. Jauno zinātnieku konference: [LVU jauno zinātnieku padomes rīkotā konference] // Padomju Students. – 1982. – 16.dec.

Latviešu literatūras klasiķa piemiņai: [Par A.Upīša simtgadei veltīto zinātnisko konferenci LVU] // Cīņa. – 1977. – 3.dec.

Lejiņš A. "Rietumeiropa un Baltija: attiecības un ietekme": [Zin. konf. LVU] // Padomju Jaunatne. – 1983. – 1.okt.

Lekuzis A. Kas ir karte: [LVU mācībspēki Baltijas zin. un tehn. vēstures 15.konferencē] // Padomju Jaunatne. – 1987. – 7.okt.

Liepa L. Konference universitātē: [Par konf. "Komunistiskās audzināšanas vadīšana un plānošana augstskolā"] // Rīgas Balss. – 1983. – 22.sept.

Liepiņa I. Lai dzīvotu nepārtrauktība: [Par topoloģiju un tās pielietojumu LVU 39.zin. konf. ietvaros] // Padomju Students. – 1980. – 13.marts.

Martinsons O. Daba jāmācās sargāt: [Zin. metod. konf. LVU] // Rīgas Balss. – 1983. – 4.nov.

Martinsons O. Universitātes zinātniskais darbs: [LVU zin. konference] // Rīgas Balss. – 1983. – 2.marts.

Meļķisis E. Vērtējot Pētera Stučkas teorētisko mantojumu padomju tiesību zinātnē: [Par LVU zin. konf.] // LPSR ZA Vēstis. – 1964. – Nr.9. – 116.–122.lpp.

Počs K. Konferencē "Baltija un Rietumeiropa": [Par Vēst. un filozofijas fakultātes Jauno un jaunāko laiku vēst. katedras organizēto zin. konf.] // Padomju Students. – 1981. – 23.apr.

Profesora atcerei: [Par LVU konf. prof. K.Krauliņa piemiņai] // Padomju Studens. – 1984. – 12.apr.

Roze L. Astronomi Latvijas Valsts universitātes XXX zinātniskajā sesijā // Zvaigžņotā Debess. – 1971. – Nr.53. – 38.–42.lpp.

Roze L. Gadskārtējā astronomijas sekcija LVU konferencē // Zvaigžņotā Debess. – 1976. – Nr.73. – 28.lpp.

Roze L. Vissavienības konference LVU: [Par laika un koordinātu noteikšanas reģistrācijas automatizāciju] // Zvaigžņotā Debess. – 1974. – Nr.66. – 41.–43.lpp.

Rozevskis U. Par vadīšanas problēmām: [Par rep. zin. konf. LVU sakarā ar vadības sist. mijiedarbību raj. agrorūpniec. apvienībās] // Rīgas Balss. – 1984. – 22.maijs.

Starke I. Konference par augu aklimatizāciju: [LVU] // Dārzs un Drava. – 1962. – Nr.5. – 15.lpp.

Starptautiskā atomfiziķu konference: [Par LVU fiziķu piedalīšanos 6.starptautiskajā atomfiziķu konferencē] // Padomju Students. – 1978. – 14.sept.

Švinka J. Biokonversija: [Konf. dalībn. arī LVU] // Cīņa. – 1988. – 4.nov.

Tiknuss A. Saimniecisku pieeju dabas resursiem: [Par LVU zin. metod. konf.] // Rīgas Balss. – 1985. – 29.dec. – 3.lpp.

Uzija B. Angļu filoloģijas sekcijas konference // Padomju Students. – 1983. – 3.marts.

Vītols H. Plašā amplitūdā: [Zin. konf. Krievu lit. katedrā "Litvēsturiskā pētījuma metodoloģija un metodika"] // Literatūra un Māksla. – 1990. – 10.nov. – 11.lpp.

Zeile P. Zinātniskās konferences Valsts universitātē // Padomju Jaunatne. – 1950. – 12.apr.

Zinātnes ceļos: [LVU 50 gadu jubilejai veltītā zinātniski teorētiskā konference] // Padomju Jaunatne. – 1969. – 11.febr.

Semināri

Andersons M. Alkohols un atturība: [Par zin. semināru LVU Vēstures fakultātē] // Cīņa. – 1986. – 26.marts.

Jokste S. Racionalizēt! Izgudrot! Atklāt!: [Par LVU Izgudrotāju un racionalizatoru padomes un Jauno zinātnieku padomes organizēto salidojumu] // Padomju Students. – 1986. – 20.febr.

Nagla J. "Latviešu valodas mācīšana cittautiešiem": [Seminārs LU] // Rīgas Balss. – 1990. – 8.okt.

Penēze M. Cilvēks jaunrades griežos: [Starprepublikāniskais seminārs "Personības problēma XX gs. ārzemju literatūrā" LVU] // Cīņa. – 1983. – 14.apr.

Štrauhmanis J. Pirmoreiz: [Seminārs "Kartogrāfisko izdevumu reģionālās bibliogrāfijas veidošanas jautājumi"] // Universitātes Avīze. – 1989. – 12.okt.

Zinātniskās iestādes

Botāniskais dārzs

Latvijas Valsts universitātes Botāniskais dārzs / red. A.Vēriņš. – Rīga: LVI, 1955. – 244 lpp.

P.Stučkas LVU Botāniskais dārzs: [Prospekts]. – Rīga, 1972. – 1 lpp.

Elerts S. Pieci gadi Botāniskā dārza vēsturē // Padomju Students. – 1976. – 15.janv.

Gaile Z. Iepazīsimies ar Rīgas Botānisko dārzu: [LVU] // Zvaigzne. – 1963. – Nr.13. – 16.lpp.

Kam pieder izdomātie fakti // Lauku Dzīve. – 1988. – Nr.5. – 5.lpp.

Kondratovičs R. Pētera Stučkas LVU Botāniskajam dārzam 35 gadi // Botāniskā dārza raksti. – Rīga, 1958. – 7.–16.lpp.

Krūkla Z. Pāris stundās visos kontinentos: [Sakarā ar LVU Botāniskā dārza 60. gadadienu] // Zvaigzne. – 1982. – Nr.10. – 16.–17.lpp.

Kundziņa G. Šie neparastie ziedi ... // Rīgas Balss. – 1977. – 23.sept.

Pakalns K. Ziedu dailes valstībā: [LVU Botāniskajā dārzā] // Cīņa. – 1964. – 28.marts.

Radajeva Z. Kur cūkpiene aug blakus kokosa palmai: [LVU Rīgas Botāniskajam dārzam 35 gadi] // Padomju Latvijas Kolhoznieks. – 1957. – Nr.8. – 24.–26.lpp.

Rieksts V. Vispasaules dārzs: [LVU Botāniskais dārzs] // Lauku Dzīve. – 1971. – Nr.8. – 20.–21.lpp.

Roze L. Zem zaļā kupola: [Par LVU Botāniskā dārza un Rostokas Botāniskā dārza darbinieku sadarbību] // Dzimtenes Balss. – 1975. – 2.okt.

Samsons J. Zaļa sala ziemas vidū: [LVU Botāniskais dārzs] // Rīgas Balss. – 1990. – 5.janv.

Sils R. LVU Botāniskajā dārzā // Padomju Jaunatne. – 1958. – 30.marts.

Skara L. LVU Botāniskajā dārzā // Cīņa. – 1956. – 14.febr.

Ščerbinskis G. Rīgas Botāniskajam dārzam – 70 // Neatkarīgā Cīņa. – 1992. – 17.jūn.

Tropu un subtropu valstībā: [Sakarā ar LVU Botāniskā dārza 50.gadadienu]. – Zvaigzne. – 1972. – Nr.7. – 20.–21.lpp.

Zorgevics A. Lielākās augu kolekcijas Baltijas republikās // Padomju Students. – 1979. – 8.febr.

Zorgevics A. P.Stučkas LVU Botāniskais dārzs jubilejas gadā // Dārzs un Drava. – 1977. – Nr.12. – 11.–12.lpp.

Zorgevics A. P.Stučkas LVU Botāniskajam dārzam 50 gadu // Dārzs un Drava. – 1972. – Nr.6. – 17.–19.lpp.

Кондратович Р., Зоргевиц А. Ботаническому саду ЛГУ им. П.Стучки 50 лет // Труды Ботанического сада ЛГУ. – 1972. – Т.18. – С.5–26

Cietvielu fizikas institūts (CFI)

Brikše I. Kādas pēcpusdienas reportāža // Padomju Students. – 1979. – 20.dec.

Bukleviča M. Zinātnieku atskats: [CFI] // Dzimtenes Balss. – 1988. – 18.febr.

Fotoakcija "CFI – 10" // Padomju Jaunatne. – 1988. – 26.marts.

Greidāne G. Apmācību sistēma "Rīga – mikro": [LVU CFI zinātnieki – skolai] // Rīgas Balss. – 1987. – 8.okt.

Krūmiņš A. CFZPI – 10: Vēsture // Padomju Students. – 1988. – 18.febr.

Krūmiņš A. Sadarbība Cīrihe – Rīga turpinās: [Par CFI] // Padomju Students. – 1983. – 8.sept.

Krūmiņš A., Šternbergs A. Rīgas fiziķi – Šveicē: [CFI] // Cīņa. – 1988. – 8.dec.

Martinsons O. Par kosmosu kopīgi domājot: [Par LVU CFI piedalīšanos starptautiskajā konferencē] // Rīgas Balss. – 1983. – 30.maijs.

Millers D. Kvalitāti zinātniskajā darbā! // Padomju Students. – 1980. – 25.sept.

Mirdzošie kristāli: [Par pētījumiem P.Stučkas LVU CFI] // Cīņa. – 1981. – 20.maijs.

Mūsu Universitātē – pirmais augstskolu zinātniskās pētniecības institūts republikā // Padomju Students. – 1978. – 16.marts.

Ondzule I. [Par LVU CFI] // Padomju Jaunatne. – 1989. – 19.maijs.

Romanovskis T. Adatas efekts: [Par LVU CFI]// Zinātne un Tehnika. – 1981. – Nr.7. – 5.lpp.

Siliņš A. Pirmais augstskolas zinātniskais institūts Latvijā // Zinātne un Tehnika. – 1978. – Nr.4. – 4.lpp.

Šodien savus svētkus pirmo reizi svin mūsu zinātnieki // Padomju Jaunatne. – 1979. – 15.apr.

Špungins S. "Mūžīgais ledusskapis": [LU CFI zinātnieku atklājums] // Rīgas Balss. – 1991. – 11.jūl.

Zaķis J. Atrastais ar neatrasto sastopas ik dienu: Intervija ar CFI direktoru J.Zaķi // Padomju Jaunatne. – 1979. – 15.apr.

Zaķis J. Institūts augstskolā // Cīņa. – 1979. – 8.febr.

Zaķis J. Jauns pētniecības institūts // Dzimtenes Balss. – 1978. – Nr.16. – 5.lpp.

Zaķis J. Rosmes pilnas dienas CFI // Padomju Students. – 1980. – 20.nov.

Котомин Е. В науке нет мелочей // Советская молодежь. – 1983. – 19 янв.

Zinātniskā bibliotēka

Andiņš H. Lasītavas, kur maz telpu, un lasītavas, kur maz lasītāju: [Par LVU Ķīmijas, Ģeogrāfijas fak. lasītavām] // Padomju Jaunatne. – 1952. – 26.dec.

Aug universitātes bibliotēkas grāmatu fonds // Padomju Jaunatne. – 1952. – 5.nov.

Baltroka R. Pie grāmatu apstrādātājiem // Padomju Students. – 1984. – 12.jūn.

Devēja prieks: [Ārzemju latviešu dāvinājumi LU ZB] // Tēvzemes Avīze. – 1990. – 12.jūl.

Dimants A. Daži vērojumi Zinātniskajā bibliotēkā // Padomju Students. – 1987. – 12.marts.

Gailītis G., Zemzare R. LVU Zinātniskajai bibliotēkai – otrās pakāpes diploms // Dzimtenes Balss. – 1967. – Nr.49.

Golubova D. Ieskats vēsturē: [Pieminēta LVU ZB] // Padomju Jaunatne. – 1987. – 14.okt.

Ģīga I. Kur krustojas tūkstošiem ceļu // Rīgas Balss. – 1958. – 5.jūn.

Kā saņemt grāmatu // Padomju Students. – 1964. – 12.jūn.

Kallase T. Atgriešanās pie lasītāja: [Informācija par literatūru, kas izņemta no specfondiem] // Padomju Students. – 1989. – 6.marts.

Kallase T. Mēs – trešajā miljonā: [Par LVU ZB divmiljono grāmatas eksemplāru] // Padomju Students. – 1983. – 7.apr.

Kallase T. Starpbibliotēku abonements // Padomju Students. – 1976. – 25.marts.

Kallase T. Zinātniskajā bibliotēkā (LVU). Daži skaitļi un fakti // Padomju Students. – 1975. – 23.okt.

Kindzule R. Es atradu prieku: [Par LVU ZB filiāli – Fizikas un matemātikas fak. b–ku] // Padomju Students. – 1981. – 3.dec.

Kiukucāne I. Mēs jūs gaidām: [Par LVU Zinātnisko bibliotēku] // Padomju Students. – 1983. – 13.okt.

Ķikute A. Bagātību krātuve // Cīņa. – 1963. – 4.dec.

Lapiņa A. Līdz sesijai vēl pāris nedēļu: [Par darbu LVU ZB] // Padomju Students. – 1982. – 16.dec.

Laroze L. Bibliotēkas fondi nemitīgi aug // Padomju Students. – 1979. – 8.febr.

Laroze L. Lidojums uz svešu galaktiku: [Par LVU ZB un tehnikas izmantošanas iespējām] / intervēja V.Ivanovs // Padomju Students. – 1978. – 16.nov.

Laroze L. Universitātes Zinātniskā bibliotēka // Latvijas PSR mazā enciklopēdija – Rīga: Zinātne, 1970. – 2.sēj. –585.lpp.

Laroze L. Zināšanu avots un garīgo vērtību krātuve // Rīgas Balss. – 1965. – 8.jūl.

Leona G. Mūsu bibliotēkas izaugsme 120 gados // Padomju Students. – 1982. – 16.dec.

Līcīte A. Jubilejas izstāde: ["LVU ZB – 125"] // Padomju Students. – 1987. – 15.okt.

Liepa L. Bibliotēkas dubultjubileja: [Par LVU ZB 120 darbības gadiem] // Dzimtenes Balss. – 1983. – 6.janv.

LVU Centrālā bibliotēka jaunās telpās // Studentu Avīze. – 1941. – 15.febr.

Mūsu lasītavā // Padomju Students. – 1984. – 12.jūn.

Ozols P. Republikas lielākā zinātniskā bibliotēka sākusi darboties // Padomju Latvija. – 1941. – 30.maijs. – 3.lpp.

Semjonovs V. Zinātniskajā bibliotēkā // Padomju Students. – 1976. – 22.janv.

Staģe L. Parādnieki bibliotēkās // Padomju Students. – 1980. – 5.jūn.

Šūpulnieks A. Kā bibliotēka sāk jauno mācību gadu // Padomju Students. – 1969. – 25.sept

Universitātes bibliotēka // Latvijas Valsts Universitātes statūti. – Rīga. – 1940. – 19.lpp.

Zaķis J. Zinātnieks – politikā?: [Arī par bibliotēkas problēmām] / intervēja J.Lauksargs // Rīgas Balss. – 1989. – 17.marts. – 1., 3.lpp.

Zerfs M. Universitātes bibliotēkā // Jaunais Komunārs. – 1941. – 10.jūn.

Иванов А. Придем с почтением: [О историко–философской библиотеке] // Padomju Students. – 1977. – 3.marts.

Малинковская С. [Ответ на реплику А.Диманта "Daži vērojumi Zinātniskajā bibliotēkā"] // Padomju Students. – 1987. – 7.maijs.

Малинковская С. Чтобы книги жили: [Работа в Научной библиотеке ЛГУ] // Padomju Students – 1983. – 19 maijs.

Ридзинь Т. Студент и библиотека // Padomju Students – 1983. – 7 апр.

Ридзинь Т. Студент и библиотека: [О работе в Научной библиотеке ЛГУ] // Padomju Students – 1983. – 28 апр.

Самойлова Н. Библиотеке сто лет // Советская Латвия. – 1962. – 31 марта.

Astronomiskā observatorija

Dīriķis M. Tuvāk zvaigznēm: [Astronomiskā observatorija] // Rīgas Balss. – 1988. – 24.febr.

Eks–Ēķis A. Uz tikšanos ar reto dabas parādību // Universitātes Avīze. – 1990. – 21.sept. – 15.lpp.

Elektronika "atšifrē" zvaigznes: [Par Observatorijas darbu] // Padomju Jaunatne. – 1972. – 23.aug.

Francmanis J. Latvijas astronomiskajās iestādēs: [Arī par LVU Astronomisko observatoriju] // Zvaigžņotā Debess. – 1983. – Vasara. – 12.–14.lpp.

Komētu mākoņa kustība: [P.Stučkas LVU Astronomiskās observatorijas pētījumi] // Rīgas Balss. – 1978. – 17.jūl.

Lapuška K. Lielā horda: [Par LVU Astronomiskās observatorijas Zemes mākslīgo pavadoņu novērošanas stacijas darbu] // Rīgas Balss. – 1977. – 10.jūn.

Priede S. Pareiza laika sardzē: [Par LVU Astronomiskās observatorijas laika dienesta darbu] // Padomju Jaunatne. – 1954. – 6.marts.

Rieksts V. Cik pulkstenis?: [Par LVU Observatorijas precīzā laika dienestu] // Lauku Dzīve. – 1971. – Nr.1. – 22.–23.lpp.

Romanovskis T. Astronomisko instrumentu kultūrvērtība: [Pieminēta LVU Astronomiskā observatorija] // Cīņa. – 1988. – 20.okt.

Roze L. 15 metru dziļš pulksteņa pagrabs: [LVU jaunas astronomisko novērojumu bāzes celtniecība] // Rīgas Balss. – 1961. – 3.marts.

Špungins S. Lāzerteleskopa mērķi: [LVU Astronomiskā observatorija] // Rīgas Balss. – 1987. – 16.okt. – 7.lpp.

Šteins K. Rīgas astronomu svarīgi pētījumi: [LVU Astronomiskajā observatorijā] // Zinātne un Tehnika. – 1973. – Nr.1. – 3.lpp.

Šteins K. Zvaigžņu laboratorija: [Intervija] / pierakst. M.Klieģis // Dzimtenes Balss. – 1972. – 18.maijs.

Vilks I. Par ko domā astronomi? // Izglītība. – 1990. – 5.sept.

Шварц Л. Охотники... за мгновением: [В Астрономической обсерватории] // Советская молодежь. – 1966. – 11 дек.

Skaitļošanas centrs

Āriņš E. P.Stučkas Latvijas Valsts universitātes Skaitļošanas centrs: Palīgmateriāls lektoriem. – Rīga, 1982. – 26 lpp.

Ābele I. Elektroniskās ēras motīvs: [Arī par LVU Skaitļošanas centra vēstures muzeju] // Padomju Jaunatne. – 1986. – 31.janv.

Āriņš E. Skaitļošanas centram 10 gadu // Cīņa. – 1969. – 15.nov.

Āriņš E. Skaitļošanas centrs – piecgadnieks: [Intervija ar LVU SC direktoru E.Āriņu] // Cīņa. – 1964. – 4.nov.

Borzovs J. Pirmoreiz valstī: [Par LVU SC pētījumiem programmēšanas automatizācijā] // Rīgas Balss. – 1981. – 19.sept.

Lejstrauta V. " ... Nekas nav praktiskāks par labu teoriju": [Par LVU SC zinātnieku pētījumiem] // Padomju Students. – 1976. – 28.okt.

Liepa L. Vecākais Baltijas republikās: [P.Stučkas LVU Skaitļošanas centram – 25] // Rīgas Balss. – 1984. – 16.nov.

Lude I. Dāvana studentiem: [LVU SC mācību filiāle] // Padomju Students. – 1982. – 9.dec.

Ļumkis I. 1 000 000 skaitļotāju: [Par LVU SC un tā direktoru E.Āriņu] // Zinātne un Tehnika. – 1965. – Nr.2. – 46.–47.lpp.

Rambaha I. Dialogs ar mašīnu: [LVU Skaitļošanas centra konkurss "Labākais savā profesijā] // Padomju Jaunatne. – 1983. – 4.febr.

Skuja A. Panākumi kopš pirmajām dienām: [Par LVU SC] // Padomju Students. – 1979. – 8.febr.

Skuja A. Skaitļošanas centrs = Skaitļošanas tehnika: [Ieskats LVU SC attīstības vēsturē] // Padomju Students. – 1979. – 15.nov.

Ustinovs N., Skuja A. LVU Skaitļošanas centram 30 gadi // Universitātes Avīze. – 1989. – 7.sept.

ЭВМ – сегодня и завтра: [О вычислительном центре] // Советская Латвия. – 1987. – 30 мая.

"Электронный мозг": [О создании вычислительного центра при ЛГУ] // Советская Латвия. – 1960. – 23 янв.

Zooloģijas muzejs

Buķe P. LVU Zooloģijas muzejā // Padomju Students. – 1977. – 27.okt.

Grīnbergs H. Taureņu karuselī: [Pieminēts LVU Zooloģijas muzejs] // Rīgas Balss. – 1988. – 23.dec. – 7.lpp.

Гончаров А. Латвийский жемчуг: [О коллекции раковин музея зоологии ЛГУ] // Советская Латвия. – 1972. – 18 авг.

Laboratorijas

Fricbergs V. Mērķtiecīgi un daudzveidīgi pētījumi: [Par Segnetoelektriķu fizikas problēmu laboratorijas darbu] // Padomju Students. – 1979. – 8.febr.

Lapuška K. "Lielā horda": [Stāsta LVU Zemes mākslīgo pavadoņu novērošanas laboratorijas vadītājs] // Padomju Jaunatne. – 1973. – 17.janv.

Losāns A. Uz jaunām robežlīnijām: [Ģeogrāfijas zinātniskās pētniecības sektors Universitātē] // Padomju Students. – 1973. – 24.maijs.

LVU Pusvadītāju fizikas problēmu laboratorijai 5 gadi // Padomju Students. – 1967. – 18.maijs.

Miščenko I. Pusstunda laboratorijā: [Par LVU Spektroskopijas problēmu laboratoriju] // Padomju Students. – 1978. – 6.apr.

Pūriņš V. Savu divdesmitgadi: [Sakarā ar LVU Ģeogrāfijas zinātniski pētnieciskā sektora gadadienu] // Padomju Students. – 1981. – 16.apr.

Romanovskis T. Docenta Fricberga laboratorijā: [Segnetoelektriķu un pjezoelektriķu fizikas problēmu laboratorija] // Padomju Students. – 1976. – 23.jūn.

Spīgulis J. Universitātes "mazbērniņš" izaudzis: [Par Spektroskopijas problēmu laboratoriju] // Padomju Students. – 1979. – 8.febr.

Špungins S. Mikroorganismi lūdz darbu: [Par LVU Augu attīstības fizioloģijas problēmu laboratorijas darbu] // Rīgas Balss. – 1986. – 14.janv. – 5.lpp.

Tīliks J. Jauna radiācijas iekārta Latvijā: [LVU Radiācijas ķīmijas laboratorijā] // Zinātne un Tehnika. – 1972. – Nr.6. – 2.lpp.

Tiknuss A. Elektroni kvarca stiklos: [Par LVU Pusvadītāju fizikas problēmu laboratorijas darbu] // Rīgas Balss. – 1975. – 14.janv.

[Universitātes Skaņu un gaismas laboratorijai 15 gadi] // Padomju Students. – 1973. – 4.okt.

Zaķis J. Kā pētīt cietvielu?: [Par LVU Pusvadītāju fizikas problēmu laboratoriju] // Zinātne un Tehnika. – 1976. – Nr.2. – 17.–18.lpp.

Лагутко А. Опыт одобрен Академией: [Обучение иностранными языками в лаборатории звукосветонаглядности ЛГУ] // Советская Латвия. – 1963. – 11 июня.

Проблемная лаборатория спектроскопии // Советский студент. – 1983. – 27 окт.

3.4. LU mācību darbs

Vispārīgie jautājumi

Bērziņa V., Pastare S. Izmantosim laiku racionāli: [Par LVU studentu mācību darbu] // Padomju Students. – 1982. – 25.nov.

Briģe M. Dzīvē aiziet jaunais: [Par jauno skolotāju sagatavošanu] // Skola un Ģimene. – 1978. – Nr.10. – 7.lpp.

Broks A. Dažas atziņas par Universitātes dabaszinātņu fakultāšu pedagoģiskās darbības radikālu pārveidošanu // Universitātes Avīze. – 1990. – 22.janv.

Buls A. Galvenais – nepagurt!: [Docenta domas par ikdienas darbu] / pierakst. I.Ozola // Padomju Students. – 1976. – 11.nov.

Ciemiņa I. Individuālais darbs // Universitātes Avīze. – 1990. – 22.marts.

Cinovska B. Pārdomām un turpmākajam darbam: [Par socioloģiskā pētījuma "Pirmkursnieku adaptācijas process Universitātē" pirmās kārtas rezultātiem] // Padomju Students. – 1981. – 31.dec.

Drīzule M. LVU un skolotāju sagatavošana // Padomju Latvijas Skola. – 1959. – Nr.3. – 66.–79.lpp.

Ernštreits G. Vairāk mācību grāmatu studentiem // Padomju Jaunatne. – 1954. – 7.dec.

Estētiskajai audzināšanai – konkrētību, sistēmu, kvalitatīvi jaunu līmeni: [Arī par pedagogu sagatavošanu LVU fakultātēs] // Literatūra un Māksla. – 1984. – 3.febr.

Freibergs G. Studentu patstāvīgs darbs – labu sekmju pamats // Padomju Jaunatne. – 1950. – 23.maijs.

Gedroviča A. Valodas mācīšanas pilnveidei // Skolotāju Avīze. – 1988. – 16.nov. – 14.lpp.

"Gribēt strādāt – viss cits nāks pēc tam": [Saruna ar Fizikas un matemātikas fakultātes docētājiem par studentu mācību un sabiedrisko darbu] // Padomju Students. – 1979. – 12.apr.

Griķis J. Domāsim par jaunām darba formām – saka universitātē // Padomju Jaunatne. – 1956. – 15.apr.

Grīnfelds U. Programmētā apmācība – šodiena un perspektīvas // Padomju Students. – 1980. – 24.janv.

Gūtmanis A. Augstskolas fakultātes modeļa projekts // Padomju Jaunatne. – 1989. – 9.febr.

Ģēģere V. No pilnveidošanas uz pilnveidošanos: [Par lekciju darba pilnveidošanu LVU] // Padomju Students. – 1982. – 29.apr.

Hēla K. Attaisīsim aizkvēpušos logus: [Rietumvācijas studente par mācību stilu LU] // Izglītība. – 1990. – 18.apr.

Ivbulis V. Programmai jābūt vērienīgākai: [Mācību darbs] // Padomju Jaunatne. – 1988. – 1.okt.

Jakovičs A. Jaunajiem speciālistiem stingru pamatu: [Par jauno speciālistu sagatavošanu P.Stučkas LVU] // Padomju Jaunatne. – 1980. – 16.dec.

Jaunarāja S. Students ieaug zinātnē: [Par jauno mācību un zinātnes kompleksu Ķengaragā un tā zinātniekiem] // Rīgas Balss. – 1976. – 2.dec. – 5.lpp.

Jauns pasākums: [Informācijas dienas – Universitātes metodiskās padomes organizēts pasākums] // Padomju Students. – 1980. – 14.febr.

Jansons E. Par noturīgām un stabilām zināšanām // Padomju Students. – 1979. – 25.janv.

Jūra O. Uz pareizā ceļa: [Studentu mācību un sabiedriskais darbs pārkārtošanās apstākļos] // Padomju Students. – 1987. – 24.dec.

Kā sagatavot žurnālistus?: [Par paplašināto PSRS Augstākās un vidējās speciālās izglītības ministrijas žurnālistikas zinātniski metodiskās padomes plēnumu LVU] // Padomju Students. – 1980. – 19.jūn.

Kalniņa Dz. Ikdienas darbs un nākotnes prasības: [Par reformām mācību procesā] // Cīņa. – 1986. – 5.jūl.

Kastiņš J., Ļevšenkovs A., Zants A. Tevi māca vai tu mācies: [Saruna ar LVU studentiem] // Padomju Jaunatne. – 1969. – 30.maijs.

Kene J. Vairāk zināt!: [LVU studenti meklē jaunas zināšanu apgūšanas formas] // Padomju Jaunatne. – 1962. – 9.jūn.

Kļockins Ā. Spēle, kurā nav uzvarētāju: [Par studenta un pasniedzēja attiecībām mācību procesā] // Cīņa. – 1980. – 27.febr.

Kļockins Ā. Vajadzīgi divu gadu desmiti: [Par augstskolas humanizēšanu] / pierakst. R.Rutiņa // Tēvzemes Avīze. – 1990. – 22.marts.

Kramiņa I. Kad acis darba izbijās: [Studentu patstāvīgā darba organizēšana] // Padomju Students. – 1987. – 2.apr.

Krastiņš O. Soli pa solim: [Priekšmetu apmācības sistēma un tās realizācijas iespējas] // Universitātes Avīze. – 1990. – 30.marts.

Kūlis R. Kultūras vēsture sabiedrības kultūrapziņā: [Par kultūras vēstures mācīšanu] // Padomju Jaunatne. – 1988. – 13.dec.

Leona G. Kā mācāmies?: [Studentu darba uzskaites rādītāju analīze] // Padomju Students. – 1981. – 3.dec.

Liepiņa D. Gatavosimies studijām ārzemēs: [Jauna struktūrvienība LU – Sagatavošanas nodaļa studijām ārzemēs] // Universitātes Avīze. – 1990. – 19.okt. – 14.lpp.

Ločmelis R. Kādu parādu kārtojot // Universitātes Avīze. – 1989. – 28.sept. – (Mācības agrāk un tagad).

[Maksas studenti] // Atmoda. – 1990. – 4.sept.

Matisone I. Top jauni akadēmiski izglītoti pilsoņi // Padomju Jaunatne. – 1945. – 9.aug.

Meiškuns E. Universitāte mācību gada priekšvakarā // Padomju Jaunatne. – 1948. – 25.aug.

Miķelsons A., Eiduka S. [Par LVU studentu veikumu mācību un zinātniskajā darbā] // Padomju Students. – 1983. – 3.nov.

Millers V., Daukšts K. Rūpju lokā – nākamais speciālists // Padomju Jaunatne. – 1980. – 11.marts.

Niedrīte V. Mācīsimies studēt // Padomju Students. – 1987. – 26.marts.

Ozoliņa I. Kāds ir tavs devums: [Par mācību darbu fakultātēs] // Padomju Students. – 1976. – 28.okt.

Panteļejevs A. Sākumā jābūt vārdam: [Par suverēnu izglītību] // Skolotāju Avīze. – 1988. – 19.okt. – 7.lpp.

Petrovica L. Kā tu man, tā es tev!: [Studenti – pasniedzēji] // Padomju Students. – 1987. – 24.dec.

Pilsētniece I. Kad Aristotelis pārgērbsies ikdienas drānās // Dzimtenes Balss. – 1986. – 23.okt. – 4.lpp.

Pliķēna E. Mācīšanās – intelektuāla izprieca: [Par LVU teicamnieku salidojumu] // Padomju Jaunatne. – 1982. – 20.apr.

Pliķēna E. Pirms aizmigt otrreiz: [Par anketēšanu LVU Ķīmijas fakultātē par lekciju kvalitāti, organizāciju un metodiku] // Padomju Students. – 1981. – 31.dec.

Podčasova A., Danenberga A. Noteikti jāuzlabo mācību darbs Latvijas Valsts universitātē // Padomju Latvijas Boļševiks. – 1948. – Nr.8. – 23.–29.lpp.

Porietis J. Par pārkārtojumiem ekonomistu un juristu kadru sagatavošanā: [Intervija ar LVU Ekon. un jur. fak. dekānu docentu J.Porieti] // Rīgas Balss. – 1959. – 2.apr.

Porietis J. Rakstveida eksāmens!? "par" vai "pret" // Padomju Students. – 1987. – 19.febr.

Prikulis A. Dažas liecības studentu pašpārvaldes lietās // Padomju Jaunatne. – 1989. – 10.janv. – (Alma Mater – 70).

Prūse D. ... Ja vien čakli mācīsies: [Par LVU teicamnieku padomes darbu] // Padomju Jaunatne. – 1981. – 28.apr. – (Alma Mater).

Putāne V. Jaunajiem speciālistiem labas zināšanas un idejisku rūdījumu // Rīgas Balss. – 1964. – 1.jūl.

Rimša V., Straumēns V. Rītdienas cilvēks, kas vienmēr mums blakus: [Par ekonomistu sagatavošanas problēmām LVU] // Liesma. – 1982. – Nr.6. – 20.–21.lpp.

Rudzītis Ģ. Vai audzinātājam jāatbild par studentu sekmēm? // Padomju Jaunatne. – 1975. – 19.marts.

Runcis A. Kas jauns marksisma–ļeņinisma pasniegšanā? // Padomju Students. – 1988. – 29.dec.

Roze L. Dzīves prasību lokā: [Par jauno pedagogu sagatavošanu LVU] // Skolotāju Avīze. – 1973. – 7.marts.

Smiļģe S. Manas pārdomas par izglītošanās iespējām Latvijas Universitātē // Izglītība. – 1990. – 7.nov. – 10.lpp.

Streips K. Par izglītības problēmām // Universitātes Avīze. – 1990. – 17.maijs.

Streips K. "Vivat Academia": [Par LU pāreju uz priekšmetu sistēmu] // Atmoda. – 1990. – 5.jūn. – 12.lpp.

Studentija 78: [Par studentu mācību un sabiedriskā darba problēmām; Sarunā piedalās LVU pasniedzēji un studenti] // Literatūra un Māksla. – 1978. – 22.dec. – 4.lpp.

Students nav trauks, kas jāpiepilda, bet lāpa, kura jāaizdedz: [LVU Filoloģijas fakultātes studentu vēstule par mācību un prakses pārslodzi] // Jaunais Inženieris. – 1962. – 20.febr.

Šablovskis A. Zināšanas – nejaušība vai darījums?: [Par augstskolu darba plānošanu un eksaminēšanas sistēmu] // Padomju Jaunatne. – 1987. – 25.sept.

Šteinbergs V. Sabiedriskās zinātnes un universitāte: [Saruna ar LVU rektoru V.Šteinbergu] // Cīņa. – 1967. – 29.aug.

Šuvajevs I. Par klasiskās izglītības nepieciešamību // Skolotāju Avīze. – 1988. – 31.aug. – 9.lpp.

Tabūns B. Diplomdarbi aizstāvēti: [Filoloģijas fakultātes studentu diplomdarbi] // Literatūra un Māksla. – 1978. – Nr.30. – 14.lpp.

Treimane M. "Apmierinošo" speciālistu problēma: [Par LVU] // Liesma. – 1967. – Nr.5. – 24.lpp.

Varslavāns A. Studijām – zinātniska ievirze: [Saruna ar P.Stučkas LVU prorektoru zinātniskajā darbā par kvalificētu speciālistu sagatavošanu] / interv. M.Niedre // Rīgas Balss. – 1979. – 12.apr.

Vaskis G., Simanovskis A. Pārkārtojumiem zaļo gaismu / interv. R.Ločmelis // Padomju Students. – 1988. – 11.febr.

Veinberga S. Lielo bērnu laiks: [Par studentiem; Saruna ar LVU Filoloģijas fakultātes Žurnālistikas katedras pasniedzēju S.Veinbergu] // Liesma. – 1981. – Nr.3. – 18.lpp.

Villerušs K. Mācību un audzināšanas darbs – vienotā sistēmā // Padomju Students. – 1981. – 24.sept.

Zaķis J. Bezmaksas izglītība. Un mēs: Mācības LVU – par naudu? // Cīņa. – 1989. – 22.okt.

Zalpētere M., Butlere M. Meklēsim efektīvākas formas studentu zināšanu pārbaudei // Padomju Students. – 1966. – 24.nov.

Линде Э. Повышать роль общественных наук // Советская Латвия. – 1983. – 15 сент.

Olimpiādes, konkursi

Fogels A. Nav nekā augstāka par likumu: [Vissavienības studentu olimpiāde tiesību zinātnēs] / interv. I. Zvirbule // Rīgas Balss. – 1988. – 12.okt.

Gulbis V. Konkurss noslēdzies. Kāds tas bija?: [Konkursa par studentu labāko zinātnisko darbu rezultāti] // Padomju Students. – 1988. – 17.marts.

Kandelis R. Ir vērts padomāt: [Par P. Stučkas LVU diapozitīvu un kinofilmu konkursu] // Padomju Students. – 1978. – 23.marts.

Latvijas PSR 3.informātikas olimpiāde / A. Andžāns, M. Opmanis, A. Auziņš, M. Alberts // Padomju Jaunatne. – 1987. – 5.nov.

Leite G. "Vienu mazu citronšķēlīti"...: [Par daiļlasītāju konkursu Universitātē] // Padomju Students. – 1980. – 20.marts.

Šablovskis A. Saules gaismai tuvāk ritot...: [LVU Domu kluba organizētais eseju konkurss] // Padomju Jaunatne. – 1988. – 29.jūn.

Vaidere I. Par oratoru nepiedzimst, par oratoru top: [Par LVU politekonomijas katedras rīkotajiem oratoru konkursiem] // Cīņa. – 1987. – 6.okt.

Studentu zinātniskais darbs

Akadēmija apbalvo studentus: [LPSR ZA prēmiju piešķiršana augstskolu studentiem par zinātniskajiem pētījumiem, arī LVU studentiem] // Padomju Students. – 1979. – 5.apr.

Andrejevskis V. Nevis kā skolēni, bet kā kolēģi: [Saruna par studentu patstāvību, mācību spēku sadarbību ar studentiem kopīgā zinātniskā darbā] // Padomju Jaunatne. – 1971. – 25.apr.

Anta V. Top rūpnīcas vēsture: [LVU Vēstures un filoloģijas fakultātes studentu pētījumi par Liepājas rūpnīcas "Sarkanais metalurgs" pagātni] // Padomju Jaunatne. – 1962. – 3.nov.

Barkāns A. Jaunas iezīmes studentu zinātniskās pētniecības darba organizācijā // Padomju Students. – 1973. – 18.janv.

Bluķis R. LPSR ZA prēmija – septiņām studentēm // Padomju Students. – 1978. – 2.marts.

Buiķis A. Jaunais cilvēks tuvojas zinātnei: [Saruna ar LVU Pielietojamās matemātikas katedras vadītāju A.Buiķi] // Padomju Jaunatne. – 1975. – 28.nov.

Čaklā I. Jauno zinātnieku konferencē: [Piedalās arī LVU aspiranti un studenti] // Literatūra un Māksla. – 1984. – 27.apr.

Eiduss Z. Kas traucē studentu zinātnisko darbu [LVU] // Padomju Jaunatne. – 1955. – 1.apr.

Fantastiski ir cilvēka attīstības ceļi: [Pārrunas pie redakcijas apaļā galda ar zinātnes un sabiedriskajiem darbiniekiem par jaunatnes ceļiem uz zinātni] // Zvaigzne. – 1979. – Nr.7. – 4.–5.lpp.

Gīls G. Vai būs "Patvērums": [Humanitārā kustība, klubs aicina jaunos filozofus, vēsturniekus, teologus, filologus] // Universitātes Avīze. – 1990. – 14.dec. – 3.lpp.

Gavrilovs M. Forma vai saturs?: [Saruna ar universitātes jauno zinātnieku padomes priekšsēdētāju] // Padomju Students. – 1979. – 21.jūn.

Gudriniece E. Zinātne studiju gados: [Saruna ar LVU un RPI studentu zinātnisko darbu ķīmijas konkursa žūrijas komisijas priekšsēdētāja vietnieci E.Gudrinieci] // Cīņa. – 1981. – 19.apr.

Harja J. Konference. Atziņas?: [Par Fizikas un matemātikas fakultātes studentu nopelniem VIII Vissavienības studentu zinātnisko darbu konkursā sabiedriskajās zinātnēs] // Padomju Students. – 1980. – 18.maijs.

Jaunarāja S. Kā dzimst studenta radošā doma?: [Par studentu zinātniskā darba organizēšanu LVU Bioloģijas fakultātes augu fizioloģijas un mikrobioloģijas katedrā] // Rīgas Balss. – 1974. – 30.nov.

Jokste S. Students – racionalizators, students – izgudrotājs: [Par LVU racionalizatoru un izgudrotāju salidojumu] // Padomju Students. – 1984. – 20.dec.

Kādi izskatāmies uz pārējo augstskolu fona: [Par VI Republikas studentu zinātnisko darbu konkursu dabas, tehniskajās un humanitārajās zinātnēs] // Padomju Students. – 1973. – 5.apr.

Kārkliņš J. Lai kuplotu latviešu valodas druva: [Par LVU Latviešu valodas un literatūras nodaļas studentu darbu latviešu valodas izpētē] // Dzimtenes Balss. – 1971. – 21.janv.

Kligenšteine D. Četras dienas Kijevā: [Par Vissavienības zinātnisko konferenci, kas rezumēja paveikto 9.Vissavienības studentu darbu konkursā sabiedriskajās zinātnēs un LVU studentu piedalīšanos tajā] // Padomju Jaunatne. – 1963. – 16.febr.

Kozule I. Kokiem un cilvēkiem jāaug taisniem: [Par P.Stučkas LVU Makarenko biedrības darbību] // Padomju Jaunatne. – 1963. – 25.sept.

Krūmiņa M. Studenti pētī universitātes vēsturi // Padomju Jaunatne. – 1958. – 5.marts.

Krūzs K. Labu startu republikāniskajā konferencē: [Par Ekonomiskās sekcijas studentu zinātnisko darbu konkursa rezultātiem] // Padomju Students. – 1977. – 22.dec.

Laķis P. Studentu zinātnisko darbu konkurss: [Par konkursu dabas, tehniskajās un humanitārajās zinātnēs] // Padomju Students. – 1976. – 4.nov.

Laķis P. Trīs laureāti: [Par VI Vissavienības studentu zinātnisko darbu konkursa sabiedriskajās zinātnēs rezultātiem] // Padomju Students. – 1976. – 25.nov.

Latvijas Valsts universitātes I zinātniskā sesija // Padomju Jaunatne. – 1945. – 14.jūl.

Lāzers izklaidējas: [Lāzera diskotēka LVU] // Rīgas Balss. – 1983. – 16.apr.

Libermanis G. Patstāvīgu zinātnisku darbu studiju laikā!: [LVU] // Padomju Jaunatne. – 1949. – 9.nov.

Maskalāne R. Visi uz olimpiādi "Students un zinātnes un tehnikas progress" // Padomju Students. – 1974. – 28.febr.

Melgalva I., Gulēna M. Varam arī svešvalodā: [Par studentu zinātnisko konferenci] // Padomju Students. – 1977. – 22.dec.

Mille A. Kas ir SZD?: ["Studentu zinātniskais darbs"] // Padomju Students. – 1973. – 31.maijs.

Mozulis J. Ko spēj neklātnieks?: [Par 7. Vissavienības studentu darbu konkursu sabiedriskajās zinātnēs] / saruna ar konkursa dalībnieku, 5.kursa studentu J.Mozuli // Padomju Jaunatne. – 1979. – 27.apr.

Mūsu studenti – ZA prēmijas laureāti // Padomju Students. – 1973. – 13.sept.

Pastors E., Kamaldiņš L. Intelektuālajai attīstībai: [Studentu zinātniskais darbs] // Padomju Students. – 1988. – 12.maijs.

Porietis J. Ieguvēji būsim paši!: [Par studentu zinātnisko darbu LVU] // Padomju Jaunatne. – 1982. – 11.maijs.

Puzuks A. LVU otrās zinātniskās sesijas gaita // Padomju Jaunatne. – 1946. – 24.maijs.

Reinholde E. Zinātnisko darbu izstāde: [Par 3.Republikānisko studentu zinātnisko darbu izstādi] // Padomju Students. – 1977. – 13.okt.

Rožkalns E. Plaša konference: [Baltkrievijas un Baltijas republikas studentu zinātniski tehniskā konference LVU] // Rīgas Balss. – 1961. – 31.marts.

Rūsa D. Zem deltaplāna "spārniem": [Par 6.Studentu un aspirantu zinātniski tehniskās jaunrades izstādi P.Stučkas LVU Filoloģijas fakultātē] // Padomju Jaunatne. – 1980. – 16.apr.

Sēja A. LVU studentu III zinātniskā sesija // Padomju Jaunatne. – 1948. – 20.maijs.

Smirnovs V. Nodarbību sarakstā zinātne: [Studentu zinātniskais darbs] // Padomju Jaunatne. – 1967. – 25.janv.

Sproģis A. Tuvāk dzīvei: [Par LVU jauno autoru pulciņu] // Padomju Jaunatne. – 1962. – 2.nov..

Stikāne I. Dziļāk apgūstam latviešu filoloģiju: [Par studentu pētījumiem latviešu filoloģijā] // Padomju Students. – 1979. – 1.marts.

Stikāne I. Zinātnes nedēļa Filoloģijas fakultātē // Padomju Students. – 1979. – 7.jūn.

Studenti un sabiedrība: V starptautiskie studentu vasaras kursi // Padomju Jaunatne. – 1971. – 25.aug.

Studentu zinātniskās pašdarbības pulciņu uzdevumi un iekārta // Studentu Avīze. – 1940. – 4.dec.

Šilters E., Romanovskis T. Par fiziku, fiziķiem un dažiem "nefizikāliem" studentu diplomdarbiem: [Saruna ar Fizikas un matemātikas fakultātes docentu E.Šilteru un Eksperimentālās fizikas katedras docentu T.Romanovski] // Padomju Jaunatne. – 1978. – 28.jūl.

Upīte S., Ratniece V. 8.aprīlis – studējošās jaunatnes diena: [Par IV kursa vēsturnieku konferenci studentu dienu ietvaros] // Padomju Students. – 1980. – 17.apr.

Viņi ir uzvarētāji: [Gadskārtējā studentu zinātnisko darbu konkursa rezultāti dabas un humanitārajās zinātnes] // Padomju Students. – 1974. – 14.febr.

Zuze Z. Stāsta vietu nosaukumi: [Arī par LVU Filoloģijas fakultātes studentu zinātnisko darbu toponīmu vākšanā un klasificēšanā] // Dzimtenes Balss. – 1984. – 12.janv.

Быкова С. "Я остановился": [О работе студентов филол. фак. ЛГУ по исследованию латышской детской литературы] // Даугава. – 1982. – N 6. – С.122–123.

Заполь Б. Научно-исследовательская работа студентов на кафедре теоретической физики // Padomju Students. – 1978. – 30.nov.

Наумов В. Философский клуб: [ЛГУ им. П.Стучки] // Советская Латвия. – 1968. – 7 янв.

Studentu zinātniskā biedrība (SZB)

Andžāns A. Matemātikas uzdevumu risināšanas neklātienes konkurss: [Fiz.–mat. fak. SZB] // Padomju Jaunatne. – 1987. – 13.nov.

Barkāns A. Sākusies zinātnes nedēļa: [Saruna ar LVU SZB priekšsēd. A.Barkānu] // Padomju Jaunatne. – 1975. – 9.apr.

Bērziņš A. SZB internacionālie sakari // Padomju Students. – 1972. – 14.dec.

Bogdanova V., Millere S. Daži mirkļi konferencē: Filoloģijas fak. SZB – 40! // Padomju Students. – 1987. – 16.apr.

Bokāne R. Aizrautīgi un ar lielu atbildību: [Juridiskās fakultātes SZB zinātniskā konference] // Padomju Students. – 1979. – 22.marts.

Ciešas saites ar praksi: LVU SZB gatavojas LPSR studentu zinātniskajai konferencei // Padomju Jaunatne. – 1949. – 16.apr.

Čakare V. Vizītkartes vietā: [LVU Filoloģijas fakultātes SZB Dramaturģijas sekcija] // Padomju Jaunatne. – 1988. – 7.jūn.

Čerāns K. Vai programmētāji ciena savu profesiju: [SZB] // Padomju Students. – 1986. – 9.janv.

Emsis I. Kur atpūtīsimies nākotnē?: [Par LVU Bioloģijas fakultātes SZB botānikas sekcijas darbu] // Padomju Jaunatne. – 1975. – 27.maijs.

Evardsone I. Nopietni pētījumi vēsturē: [SZB rīkotais zinātnisko darbu konkurss] // Padomju Students. – 1979. – 15.febr.

Freibergs G. Par LVU studentu zinātniskās biedrības darbu // Padomju Jaunatne. – 1951. – 31.maijs.

Freibergs G. Vēl plašāk attīstīt studentu pētniecisko darbu: [No LVU studentu zinātniskās biedrības pārskata un vēlēšanu konferences] // Padomju Jaunatne. – 1950. – 28.dec.

Kabucis I. Kāpēc zūd SZB prestižs?: [Par P.Stučkas LVU SZB pārskata un vēlēšanu sapulci] // Padomju Jaunatne. – 1980. – 13.jūn.

Lekuze L. Fakultātes SZB: [Ģeogrāfijas fakultāte] // Padomju Students. – 1981. – 10.dec.

Libermanis G. Radošu drosmi un dzīves analīzi: [Par LVU studentu zinātniskās biedrības darbību] // Padomju Jaunatne. – 1950. – 12.apr.

Liepa V., Kudapa M. Uz lielo zinātni: [Par LVU un LLA SZB darbu] // Dzimtenes Balss. – 1971. – 23.dec.

Mežapuķe D. Tikai 14...: [Par SZB 20.republikāniskā konkursa uzvarētājiem] // Padomju Students. – 1987. – 23.apr.

Mille A., Brokāns A. Vērtējums: [SZB pārskata un vēlēšanu konference] // Padomju Students. – 1973. – 17.maijs.

Porietis J., Libermanis G. Ko es varu pats: [Par LVU SZB līgumdarbiem] // Padomju Students. – 1976. – 25.marts.

Rancāne A. SZB. Problēmas. Un Ekonomikas fakultāte // Padomju Students. – 1979. – 12.apr.

Ribicka I. Mēs esam divdesmit pieci: [Arheoloģijas un etnogrāfijas sekcija Vēstures un filoloģijas fakultātē] // Padomju Students. – 1973. – 18.janv.

Spārītis O. SZB pieredze palīdzēs turpmākajā darbā // Padomju Students. – 1977. – 22.dec.

Stare S. Students zinātnē: [Par LVU SZB] // Cīņa. – 1975. – 16.febr.

Straume L. Pasniedzēju zināšanu roka? Studentu patstāvība: [SZB] // Padomju Students. – 1986. – 21.nov.

Strods H. 12 dienās apkārt Latvijai: [Par LVU SZB Latvijas PSR vēstures pulciņu] // Padomju Students. – 1986. – 12.jūn.

SZRV: [Studentu zinātniskās ražošanas vienības] // Padomju Students. – 1987. – 26.marts.

Šavrina B. Ja gribat palīdzēt tautsaimniekiem ... [Nodibināta Latvijas Jauno tautsaimnieku asociācija] // Latvijas Jaunatne. – 1990. – 11.marts.

Šīmanis G. Studentu zinātniskās biedrības konference // Padomju Jaunatne. – 1988. – 16.apr.

Šīmanis G. Svaru kausos – baltu filoloģijas vērtības: [SZB konference] // Padomju Students. – 1988. – 14.apr.

Šīmanis G. Viss, kas mācību vairo: [Filoloģijas fakultātes SZB] // Padomju Students. – 1988. – 24.marts.

Šimkuss A. Biologu "kopējais katls": [Bioloģijas fakultātes SZB] // Padomju Students. – 1988. – 31.marts.

Užāne V. Zinātnes nedēļa statistikas pulciņā: [Par SZB statistikas pulciņa ikgadējo zinātnisko konferenci] // Padomju Students. – 1980. – 8.maijs.

Vidžups R. Labi sākts: [SZB Vispārējās valsts un tiesību vēstures sekcija] // Padomju Students. – 1987. – 16.apr.

Vīgante D. Iecerētais – realizēts: [Par SZB paveikto darbu] // Padomju Students. – 1972. – 15.jūn.

Zintare P. Zinātniskais darbs: [Par Juridiskās fakultātes SZB] // Padomju Students. – 1979. – 24.maijs.

Studentu konferences

Caune M. Sacenšas "vācieši": [Par augstskolu zinātnisko konferenci vācu valodā] // Padomju Students. – 1987. – 23.apr.

Bethers U. Teorētiķi, eksperimentatori un...: [Par fizikas specialitātes studentu zinātnisko konferenci]// Padomju Students. – 1987. – 16.apr.

Broks N. Iespaidiem bagātas dienas: [LVU studentu piedalīšanās Vissavienības 13.Baltijas zinātnes un tehnikas vēstures zinātniskajā konferencē] // Padomju Students. – 1982. – 16.dec.

Druviete I. 2.valodas nedēļa: [Seminārs Svešvalodu fakultātē; Studentu zinātniskā konference "Mūsu runa" Filoloģijas fakultātē; Valodas pēcpusdiena Pedagoģijas fakultātē] // Latvijas PSR ZA Vēstis. – 1988. – Nr.4. – 133.–134.lpp.

LPSR augstskolu studentu konference // Padomju Jaunatne. – 1945. – 2.dec.

Sabūrova I. Par savu specialitāti – svešvalodā: [Par zinātnisko konferenci svešvalodās] // Padomju Students. – 1986. – 13.febr.

Studentu prakse

Baltiņa S. Studentu ārzemju prakse // Padomju Students. – 1986. – 13.nov.

Beļavniece V., Ivāna L. Pēc "vārīšanās redakcijas katlā": [Par žurnālistikas specialitātes studentu praksi] // Padomju Students. – 1979. – 6.dec.

Bībers G. Ko spējam un ko ne. Pedagoģiskās prakses problēmas: [Saruna ar P.Stučkas LVU Filoloģijas fakultātes studentu prakses vadītāju G.Bīberu] / pierakst. D.Dūze // Skolotāju Avīze. – 1976. – 14.janv.

Grudulis L. Dažas pārdomas par pedagoģisko praksi: Pedagogu sagatavošanas problēmas // Padomju Students. – 1979. – 22.nov.

Ģēģere V. Pirmā pieredze: [Par pedagoģisko praksi] // Padomju Students. – 1983. – 29.sept.

Helmane I. Kur tiekas "zinātņu zaķi" ar "profesoru Kapustu": [Par studentu ārzemju praksēm] // Padomju Students. – 1986. – 17.apr.

Iņķis A. Katrreiz kaut ko jaunu: [Juridiskās fakultātes studentu prakse prokuratūrās] // Padomju Students. – 1981. – 15.okt.

Markss A. Sevi un citus bagātinot: [Par LVU studentu praksēm ārzemēs] // Dzimtenes Balss. – 1979. – 15./21.nov.

Nagla J. Nepārtrauktā pedagoģiskā prakse // Padomju Students. – 1988. – 14.apr.

Prakses vieta – skola: [Jauno pedagogu atziņas pēc pirmās prakses skolā] // Padomju Students. – 1980. – 1.maijs.

Proskurovskis D. Prakse nedrīkst būt formāla // Skolotāju Avīze. – 1976. – 11.febr.

Špona A. Studenti pedagoģiskajā praksē: [Par LVU studentu praksi republikas skolās] // Skolotāju Avīze. – 1973. – 19.dec.

Valsts sadale

Broks A. Uz darba dzīves starta līnijas: [Par sadali] // Padomju Students. – 1986. – 13.marts.

Dīvainības kadru sadalē: [Par LVU absolventiem] / A.Vilnītis, T.Riekstiņš, O.Lielausis // Padomju Jaunatne. – 1955. – 28.maijs.

Liepa L. Optimists uz parādes kāpnēm: [Par valsts sadali LVU] // Padomju Jaunatne. – 1984. – 6.apr.

Šalajeva E. Kurp dodas jaunie?: [Par jauno speciālistu sadali LVU] // Skolotāju Avīze. – 1973. – 25.apr.

Apbalvojumi

PSRS Augstākās Padomes Prezidijā: [Par G.Turlaja – LVU studenta – apbalvošanu ar medaļu "Par darba varonību" un I.Krastiņas – LVU studentes – apbalvošanu ar medaļu "Par izcilu darbu"] // Padomju Jaunatne. – 1986. – 12.sept.

PSRS Augstākās Padomes Prezidija dekrēts par studentu vienību labāko dalībnieku un organizatoru apbalvošanu ar PSRS ordeņiem un medaļām: [Par P.Stučkas LVU studentes L.Margutas apbalvošanu ar medaļu "Par darba varonību" un studenta J.Malnača apbalvošanu ar medaļu "Par izcilu darbu"] // Cīņa. – 1981. – 11.jūn.; Padomju Jaunatne. – 1981. – 12.jūn.

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija dekrēts "Par teicamu dienestu sabiedriskās kārtības sardzē": [Par P.Stučkas LVU studenta D.Luksa apbalvošanu] // Cīņa. – 1977. – 1.okt.

Uzņemšana LVU

Andiņa Dz. ... Bet varbūt žurnālistika?: [Saruna ar nākamajiem studentiem] // Padomju Jaunatne. – 1969. – 20.jūn.

Bērtulis R. Nāk nākamie studenti: [LVU pirms iestājeksāmeniem] // Padomju Jaunatne. – 1972. – 28.jūl.

Brikere T. "Skolā ieti man gribas ...": [Par gaisotni LVU uzņemšanas komisijā stāsta R.Krauze – LVU Juridiskās fakultātes docents] // Padomju Jaunatne. – 1981. – 29.jūl.

Brikše I. Es gribu studēt: [Par iestājeksāmeniem] // Padomju Jaunatne. – 1977. – 30.sept.

Čerāne S. Par ko liecina iestājeksāmeni?: [Sakarā ar iestājeksāmeniem LVU Fizikas un matemātikas fakultātē] // Skolotāju Avīze. – 1983. – 30.nov.

Darbiņa A. Pie nākamajiem biologiem: [Iestājeksāmeni LVU] // Padomju Jaunatne. – 1958. – 6.aug.

Gorohova J. Stingrāku zinātnisku pamatu: [Par iestājeksāmeniem LVU Svešvalodu fakultātē] // Skolotāju Avīze. – 1981. – 2.sept.

Graužinis S. Universitātē – karsts darba cēliens: [Pirms iestāju eksāmeniem] // Padomju Jaunatne. – 1971. – 24.jūl.

Grīnbergs V. Kurš mācīsies augstskolā: [Iestājpārbaudījumi LU] / atbildes sagat. I.Korņeva // Rīgas Balss. – 1990. – 30.jūl.

Kipere Z. Gaidām nākamos sociologus !: [Saruna ar LVU rektoru filozofijas doktoru profesoru V. Šteinbergu par socioloģijas un filozofijas apgūšanas iespējām LVU] // Padomju Jaunatne. – 1966. – 30.apr.

Krauja V. Pirms eksāmena svešvalodā: [Par iestājeksāmeniem LVU Filoloģijas fakultātē] // Cīņa. – 1984. – 14.aug.

Laure A. Uz ko jūs cerējāt jeb dažas pārdomas par LVU reflektantu uzdrīkstēšanos un pašcieņu // Padomju Jaunatne. – 1977. – 9.sept.

Lūse D. Ar kādu bagāžu nāk absolventi?: [Par iestājeksāmeniem LVU] // Skolotāju Avīze. – 1988. – 7.dec. – 12.lpp.

Mikainis Z. Tas nebija tik vienkārši ...: [P.Stučkas LVU uzņemšnas komisijas atbildīgā sekretāra raksts] // Padomju Students. – 1978. – 19.janv.

Plēsuma V. Par filozofiju un socioloģiju kā specialitāti: [Par mācībām LVU] // Padomju Jaunatne. – 1966. – 18.jūn.

Reinholde E. Gaidām jauno maiņu: [Par LVU uzņemšanas komisijas darbu] // Cīņa. – 1977. – 29.jūn.

Rigerts A. ... un Universitātē iekšā!: [Skolu absolventiem par jaunumiem Universitātē] / intervēja I.Raiskuma // Padomju Jaunatne. – 1988. – 22.jūn.

Romanovskis T. Ja vēlies studēt... tad...: [Par LVU] // Padomju Jaunatne. – 1969. – 20.maijs.

Smiļģe S. Par jaunumiem Universitātes uzņemšanas noteikumos // Skolotāju Avīze. – 1989. – 29.nov. – 15.lpp.

P.Stučkas LVU aicina: [Atvērto durvju dienas LVU] // Padomju Jaunatne. – 1959. – 24.marts.

Trautmane I. Lai augstskolu slieksnis nebūtu par augstu: [Par LVU sagatavošanas kursiem] // Rīgas Balss. – 1981. – 21.janv. – 3.lpp.

Vakarējais absolvents – šodien students: [Par iestājeksāmenu rezultātiem P.Stučkas LVU] // Skolotāju Avīze. – 1978. – 13.sept.

Veidemane E. "Smagie papīri": [Par uzņemšanas noteikumiem LVU] // Padomju Jaunatne. – 1986. – 29.janv.

Sagatavošanas nodaļa

Dēliņa D. Fakultāte, kurā gatavo studentus // Padomju Students. – 1988. – 24.marts.

Gedrovics J. Sagatavošanas nodaļa – arī LVU // Padomju Jaunatne. – 1970. – 25.sept.

Ginters M. Šuvēja grib mācīties par skolotāju: [LVU Sagatavošanas nodaļa] // Cīņa. – 1986. – 26.nov.

LVU Sagatavošanas nodaļa // Padomju Jaunatne. – 1945. – 17.febr.

Raubiškis M., Vilciņš H. Sagatavošanas nodaļa: klausītāju viedoklis, vadītāja viedoklis // Padomju Students. – 1980. – 21.febr.

Strautiņš E. Sagatavošanās semestris – astoņi mēneši: [LVU sagatavošanas nodaļa] // Padomju Jaunatne. – 1971. – 6.okt.

Vilciņš H. Rudenī – pirmais kurss?: [Par LVU Sgatavošanas nodaļas klausītāju sekmēm] // Padomju Students. – 1980. – 19.jūn.

Mācību darbs fakultātēs

Arhitektūras fakultāte

Ivanovs V. Uzlabot jauno arhitektu audzināšanu: [Par Inženierfakultātes darbu] // Literatūra un Māksla. – 1953. – 12.jūl.

Bioloģijas fakultāte

Ābele G. Krustkalnu rezervāts: [Par Bioloģijas fakultātes mācību bāzi] // Zinātne un Tehnika. – 1979. – Nr.7. – 23.–24.lpp.

Beķeris H. Muzeja dienu gaidot: [Par Bioloģijas fakultātes Zooloģijas muzeju] // Padomju Students. – 1983. – 19.maijs.

Bērmane Š. Īsi par pagaru vēsturi: [Par Bioloģijas fakultāti] // Padomju Students. – 1979. – 8.febr.

Bērziņa Ē. Pirmie asni: [Par Bioloģijas fakultāti] // Padomju Jaunatne. – 1962. – 19.janv.

Bicāns J. Pie LVU biologiem // Lauku Dzīve. – 1969. – Nr.4. – 14.–15.lpp.

Buivids K. Pasaulē labākā fakultāte? Bioloģijas // Padomju Jaunatne. – 1969. – 14.jūn.

Cālīte A. Jurģi rudens pusē: [Par Bioloģijas fakultātes pārcelšanos uz ēku Kronvalda bulvārī] // Padomju Jaunatne. – 1983. – 4.sept.

Caune L. Varbūt bioloģija?: [Par Bioloģijas fakultāti] // Padomju Students. – 1983. – 24.marts.

Dinsbergs A. Sajust pamatu zem kājām: [Par Bioloģijas fakultāti] // Padomju Students. – 1988. – 21.janv.

Eglīte R. Bioloģijas fakultāte // Padomju Students. – 1987. – 21.maijs.

Eglīte R. Studenti zinātniskās pētniecības darbā: [Par Bioloģijas fakultāti] // Padomju Students. – 1976. – 8.janv.

Egle V. Kas veikts Bioloģijas fakultātē: [Fakultātes dekāns par padarīto X piecgadē] // Padomju Students. – 1980. – 23.okt.

Eipure M. Sēne divos stāvos: [Par Bioloģijas fakultāti] // Padomju Jaunatne. – 1986. – 3.sept.

Emsis I. Kur atpūtīsimies nākotnē?: [Par Bioloģijas fakultātes Zinātniskās biedrības botānikas sekcijas darbu] // Padomju Jaunatne. – 1975. – 27.maijs.

Gričkova R., Martinsone A. Mazliet par bioloģiju un biologiem: [Par biologu tradīcijām, praksi un mācībām] // Padomju Students. – 1977. – 24.marts.

Kuzņecova I. Studentu "Zaļā laboratorija": [Par Bioloģijas fakultātes studentu darbu LVU Botāniskajā dārzā] // Padomju Jaunatne. – 1981. – 20.okt.

Lapiņa A. Iepazīt darbu: [Par Bioloģijas fakultāti] // Padomju Students. – 1983. – 28.apr.

Liepa L. Pēta dzīvības izzinātāji: [Par Bioloģijas fakultātes pasniedzēju un studentu zinātnisko darbu dabas aizsardzībā] // Cīņa. – 1983. – 5.jūn.

Mauriņa H. Fakultātes zinātnieku devums devītajā piecgadē: [Par Bioloģijas fakultāti] // Padomju Students. – 1976. – 8.janv.

Muižnieks I. Gēni un imunitāte: [Par Bioloģijas fakultātes Augu attīstības fizioloģijas problēmu laboratoriju] // Zinātne un Tehnika. – 1986. – Nr.3. – 4.lpp.

Nemierīgie gēni: [Par Bioloģijas fakultāti] // Rīgas Balss. – 1988. – 4.nov.

Pumpa O. Vai Nr.19 kļūs par "Mefistofeli"?: [Par Bioloģijas fakultāti] // Padomju Jaunatne. – 1973. – 14.nov.

Reinholde E. Lai studēt būtu interesanti: [Par Bioloģijas fakultāti] // Rīgas Balss. – 1978. – 20.jūl.

Strauts B. Pa Mičūrina–Lisenko ceļu: LVU Bioloģijas fakultāte pārkārto savu darbu // Padomju Jaunatne. – 1948. – 26.nov.

Studentu eksperimentālā bāze: [Par Bioloģijas fakultātes studentu zinātnisko laboratoriju] // RIgas Balss. – 1980. – 2.apr.

Svarīgas pārmaiņas LVU Bioloģijas fakultātē // Padomju Jaunatne. – 1948. – 17.sept.

Šimkuss A. Biologu "kopējais katls" // Padomju Students. – 1988. – 31.marts.

Špungins S. Lēkājošie gēni: [Par Bioloģijas fakultātes augu un mikroorganismu attīstības nodaļu] // Rīgas Balss. – 1988. – 23.nov.

Vimba E. Ne tikai lekcijas vien: [Par Bioloģijas fakultātes darbu dabas aizsardzībā] // Padomju Jaunatne. – 1974. – 15.maijs.

Zītara L. Atbild augs pats: Augstskolu laboratorijās: [Par Bioloģijas fakultātes Augu fizioloģijas katedru] // Padomju Jaunatne. – 1972. – 17.maijs.

Ekonomikas fakultāte

Bērziņš K. Ekonomikas zinātne LVU // Padomju Students. – 1979. – 8.febr.

Ekonomikas fakultātē: [Par mācību darbu] // Padomju Students. – 1984. – 28.jūn.

Erdlāne A. Savu laiku dubļus bridu, savu laiku rotājos: [Par ikdienu un svētkiem LVU Ekonomikas fakultātē] // Padomju Students. – 1983. – 17.nov.

Grēviņa R. Rūpniecības attīstības noteicēji: [Par LVU Ekonomikas fakultāti] // Padomju Jaunatne. – 1979. – 21.marts.

Grīviņš U. EIMAO? EIMAO!: [Par elektroniskās informācijas mehanizētās apstrādes organizācijas specialitāti LVU Ekonomikas fakultātē] // Padomju Jaunatne. – 1982. – 14.marts.

Grīviņš U. Eimao? Eimao!: [Ekonomikas fakultāte] // Padomju Students. – 1987. – 19.marts.

Gusinskis D. Viena no vissvarīgākajām tautsaimniecības nozarēm: [Par ekonomikas fakultāti] // Padomju Students. – 1987. – 19.marts.

Ilmete Ž. Moderna un interesanta: [Par LVU Ekonomikas fakultātes informācijas mehanizētās apstrādes organizācijas specialitāti] // Skolotāju Avīze. – 1982. – 12.maijs.

Jurēvica A. Sestdiena Ekonomikas fakultātē: [Par ekonomistu dienām] // Padomju Students. – 1982. – 8.apr.

Kadiķis H. Tradīcijas jāturpina: [Par Ekonomikas fakultāti] // Padomju Students. – 1979. – 8.febr.

Kalniņš A. Būtu labāk, ja...: [Par jauno kadru sagatavošanu LVU Ekonomikas fakultātē] // Padomju Jaunatne. – 1957. – 29.jūn.

Krūmiņa A. Jūs gaida statistika un statistiķi // Universitātes Avīze. – 1990. – 15.marts.

Krūmiņš I., Krūzs K. Ekonomikas fakultāte gadu ritumā // Rīgas Balss. – 1985. – 7.janv. – 3.lpp.

Krūzs K. Ekonomista ceļa sākums: [Par ekonomista profesijas apgūšanu LVU Ekonomikas fakultātē] // Padomju Jaunatne. – 1982. – 23.maijs.

Krūzs K. Kā kļūt par ekonomistu?: [Par LVU Ekonomikas fakultāti] // Padomju Jaunatne. – 1981. – 12.maijs.

Krūzs K. Profesija – ekonomists: [Par Ekonomikas fakultāti] // Padomju Students. – 1983. – 24.marts.

Niedrītis J. Nākamais ekonomists fakultātē // Cīņa. – 1973. – 20.jūl.

Opincāns D. Ja jūs interesē skaitļošana...: [Par LVU Ekonomikas un juridiskās fakultātes uzskaites un skaitļošanas mehanizācijas nodaļu] // Cīņa. – 1961. – 27.jūl.

Rozenbergs G. Zaudētais laiks: [B.Treijs par Ekonomikas fakultāti] // Padomju Jaunatne. – 1989. – 8.apr.

Senkāns A. Ekonomika gaida ekonomistus: [Intervija ar P.Stučkas LVU Ekonomikas un juridiskās fakultātes dekānu A.Senkānu] // Rīgas Balss. – 1963. – 28.jūn.

Sniķere R. Skaitļošanas mašīnu laboratorija: [P.Stučkas LVU Ekonomikas fakultāte] // Padomju Students. – 1977. – 1.dec.

Strautmanis J. Lai cīnītos pret likuma pārkāpējiem, jāzina likumi: [Par Ekonomikas un juridisko fakultāti] // Padomju Jaunatne. – 1961. – 25.jūl.

Šenberga G. Ekonomikas fakultātes rītdiena // Padomju Jaunatne. – 1986. – 9.jūl.

Treijs B. Lielās pārmaiņas: [LVU Ekonomikas fakultātē] // Cīņa. – 1951. – 22.nov.

Zelgalvis E., Beļčikovs J. Apmācības aktīvās metodes: [LVU Ekonomikas fakultātē] // Padomju Students. – 1981. – 29.okt.

Zelgalvis E. Ekonomisti – tautas saimniecībai: [Par LVU Ekonomikas fakultātes ekonomiskās kibernētikas katedras darbu] // Cīņa. – 1981. – 28.apr.

Zelgalvis E. Uzlabot mācību darbu // Padomju Students. – 1980. – 13.nov.

Zvidriņš P. Kas jauns demogrāfijā: [LVU Ekonomikas fakultātes statistikas un demogrāfijas katedra] // Dzimtenes Balss. – 1989. – 20.jūl.

Zvidriņš P. Statistikas katedrai – 35: [P.Stučkas LVU] // Padomju Students. – 1979.– 13.dec.

Filoloģijas fakultāte

Bērziņš A. Mācīsimies latviešu valodu: [Filoloģijas fakultāte] // Dzimtenes Balss. – 1989. – 24.aug.

Boldāne R. Tautas sudrablietu sardzē: [Filoloģijas fakultātes Valodas svētkos] // Padomju Students. – 1987. – 29.okt.

Briģe M. Mobilizēties turpmākajam: [Par Filoloģijas fakultāti] // Padomju Students. – 1979. – 8.febr.

Daugovišs S. Par baltu un slāvu filoloģijas centru // Rīgas Balss. – 1990. – 17.maijs.

Draudzības skola: [Par latviešu valodas apgūšanu Filoloģijas fakultātē] // Cīņa. – 1988. – 18.marts.

Freidenfelds I. Kāpēc eksāmenu kontrollapa palika tukša?: [Par LVU Filoloģijas fakultātes studentu nepietiekamām zināšanām latviešu valodā] // Padomju Jaunatne. – 1957. – 7.aug.

Galauska G. Objektivitāti, principialitāti un precizitāti: [Mācību disciplīnas jautājumi Filoloģijas fakultātē] // Padomju Students. – 1983. – 17.febr.

Jēriņa I. Vēl kāda bagātība: [Filoloģijas fakultāte] // Padomju Jaunatne. – 1988. – 31.aug.

Kiršentāle I. Nāk jauna maiņa: [Autores iespaidi par valsts eksāmeniem un diplomdarbu aizstāvēšanu Filoloģijas fakultātes Latviešu valodas un literatūras nodaļā] // Karogs. – 1980. – Nr.10. – 178.–179.lpp.

Kļaviņa S. Būtiskus pārkārtojumus – arī humanitārajā izglītībā: [Par Filoloģijas fakultāti] // Rīgas Balss. – 1986. – 4.jūl.

Kušķis J. Nākamajiem filologiem: [Par Filoloģijas fakultāti] // Padomju Jaunatne. – 1968. – 26.jūl.

Markarjans K. Uz Rīgu – mācīties latviešu valodu: [Pirmo reizi nākamo nacionālās daiļliteratūras tulkotāju mācības LVU Filoloģijas fakultātē] // Rīgas Balss. – 1988. – 22.janv. – 3.lpp.

Nagle I. Tikai pie mums: [Filoloģijas fakultāte] // Universitātes Avīze. – 1990. – 15.marts.

Niedre J. LVU Filoloģijas fakultāte uz jauna darba ceļa // Literatūra un Māksla. – 1948. – 26.sept.

Paegle Dz. Jūs gaida...: [LVU Filoloģijas fakultātes latviešu valodas sekcija] // Padomju Jaunatne. – 1987. – 20.nov.

Pirmo reizi: [Filoloģijas fakultātē tiek lasīts kurss par latgaliešu literatūru] // Universitātes Avīze. – 1989. – 14.dec.

Rismane I. Zināšanas – visam mūžam: [Par Filoloģijas fakultāti] // Padomju Students. – 1988. – 3.marts.

Stīvere L. Manas mājas, manas otrās mājas: [Par LVU Filoloģijas fakultāti] // Padomju Students. – 1984. – 15.marts.

Šīmanis G. "Viss, kas mācību vairo": [Filoloģijas fakultāte] // Padomju Students. – 1988. – 24.marts.

Šlesere A. Endzelīna laikmets: [Par Filoloģijas fakultāti] // Skolotāju Avīze. – 1989. – 22.marts. – 7.lpp.

Tabūns B. Diplomdarbi aizstāvēti: [LVU Filoloģijas fakultātē] // Literatūra un Māksla. – 1978. – 28.jūl. – 14.lpp.

Tabūns B. Jaunā maiņa: [Par LVU Filoloģijas fakultātes absolventu diplomdarbiem] // Literatūra un Māksla. – 1976. – 10.jūl. – 2.lpp.

Unda V. Iespējas un spējas: [Jauno kritiķu sagatavošanas iespējas LVU Filoloģijas fakultātē] // Padomju Jaunatne. – 1971. – 19.dec.

Veics V. Mācību plāni jāuzlabo: [LVU Filoloģijas fakultātē] // Padomju Jaunatne. – 1962. – 24.jūl.

Veidemane E. Viss plūst, nekas nemainās?: [Par Filoloģijas fakultātes studentiem] // Padomju Jaunatne. – 1987. – 24.janv.

Vēveris J. Savā sejā ieskatīties: [Par jauno dzejnieku vakaru P.Stučkas LVU Filoloģijas fakultātē] // Padomju Jaunatne. – 1979. – 16.janv.

Vīksna A. Svešvalodu svētki: [Svešvalodu pēcpusdiena LVU Filoloģijas fakultātē] // Padomju Students. – 1983. – 19.maijs.

Zaiceva S. Bum! Bum! Kā nodunēja: [Par Filoloģijas fakultātes fukšu balli] // Padomju Students. – 1986. – 13.nov.

Zvirbule V. Aicinām dvēseļu kamolā: [Filoloģijas fakultāte] // Padomju Students. – 1988. – 24.marts.

Katedras

Neilande G. 15 gadi – tas nemaz nav maz...: [Bibliotēku zinātnes un informātikas katedra] // Rīgas Balss. – 1993. – 9.marts.

Terzena D. Mazliet par to, kā top: [Par LVU žurnālistikas katedru un studentiem] // Padomju Jaunatne. – 1987. – 14.janv.

Konferences Filoloģijas fakultātē

Baltu filoloģija: [Zinātniskā konference "Baltu filoloģija "] // Dzimtenes Balss. – 1989. – 23.marts.

Brinkmane I. Kas esam un no kurienes nākam?: [Artura Ozola diena. Zinātniskā konference Filoloģijas fakultātē] // Universitātes Avīze. – 1990. – 30.marts.

Pelīte C. Par aizejošo gadu [A.Upīša zinātniskā konference Filoloģijas fakultātē] // Literatūra un Māksla. – 1989. – 16.dec.

Šķelmis A. Kā ir ar tevi, dzimtā valoda?: [Studentu konference "Mūsu runa"] // Padomju Jaunatne. – 1987. – 17.okt.

Zālītis J. Par mākslu un sociālistiskā reālisma...: [Zinātniskā konference "Baltijas literatūra no 1945.–56.g." Filoloģijas fakultātē] // Izglītība. – 1990. – 17.janv. – 6.lpp.

Finansu un tirdzniecības fakultāte

Briška Z. Darbs pēc jaunām metodēm: [Par Finansu un tirdzniecības fakultāti] // Padomju Students. – 1977. – 15.dec.

Kurzemniece I. Izstāde fakultātē: [Par izstāžu ciklu, ko organizē Finansu un tirdzniecības fakultātes muzeja padome] // Padomju Students. – 1981. – 18.jūn.

Kļaviņa L. Jaunās mājās: [Informācija par Ekonomikas un Finansu un tirdzniecības fakultātes jaunajām telpām] // Padomju Students. – 1977. – 6.okt.

Okdaldere M. Sākums: [Par Finansu un tirdzniecības fakultātes māksliniecisko pašdarbību] // Padomju Students. – 1976. – 15.apr.

Pulpe V. Sportiskais gars fakultātē: [Finansu un tirdzniecības fakultāte] // Padomju Students. – 1982. – 20.maijs.

Purmale I. Gada bilance: [Par Finansu un tirdzniecības fakultāti] // Padomju Students. – 1986. – 17.apr.

Rikšis V. Dinamiskas pārvērtības: [Par LVU Finansu un tirdzniecības fakultāti] // Padomju Students. – 1979. – 8.febr.

Rikšis V. Finansu un tirdzniecības fakultāte // Padomju Students. – 1977. – 1.dec.

Rikšis V. Ja vēlaties kļūt par finansu vai tirdzniecības darbinieku...: [Saruna ar LVU Finansu un tirdzniecības fakultātes dekānu V.Rikši] // Rīgas Balss. – 1975. – 5.maijs.

Rikšis V. Labas sekmes: [Par Finansu un tirdzniecības fakultāti] // Padomju Students. – 1983. – 8.sept.

Rikšis V. Visjaunākā: [Par LVU Finansu un tirdzniecības fakultāti] // Padomju Students. – 1976. – 22.janv.

Rimša M., Strausmanis G. Kā risināt trešās pakāpes uzdevumu?: [Saruna ar LVU Finansu un tirdzniecības fakultātes dekāna vietnieku docentu G.Strausmani un docenti M.Rimšu] // Padomju Jaunatne. – 1979. – 22.jūl.

Upīte D. Mobilizēt spēkus: [Par Finansu un tirdzniecības fakultātes studentu sekmības līmeni] // Padomju Students. – 1976. – 16.dec.

Viena mēneša hronika: [Par Finansu un tirdzniecības fakultāti] // Padomju Students. – 1977. – 1.dec.

Katedras

Strazdiņš J. No finansu un kredīta katedras vēstures albūma // Padomju Students. – 1977. – 8.dec.

Fizikas un matemātikas fakultāte

Anspoka A. Dekarts Universitātes pagrabā: [Fizmatu brīvais laiks] // Padomju Students. – 1987. – 2.apr.

Beizīters L. Ja tu mīli fiziku un matemātiku: [LVU Sagatavošanas fakultāte pie Fizikas un matemātikas fakultātes] // Padomju Jaunatne. – 1963. – 6.jūl.

Beizīters L. Mūsu fakultāte: [LVU Fizikas un matemātikas fakultāte] // Padomju Students. – 1970. – 22.okt.

Beizīters L. Palielinās, aug, aizsākas: [Par Fiz. un matem. fak.] // Padomju Students. – 1979. – 8.febr.

Borzovs J. Kas mēs esam – matemātiķi?: [Par LVU matemātikas specialitāti] // Padomju Jaunatne. – 1981. – 28.jūl.

Broks A. Fizmatu atskats aizejošā piecgadē // Padomju Students. – 1985. – 24.okt.

Broks A. Nopietnie, strādātgribošie – gaidām jūs!: [Par LVU Fiz. un matem. fak.] // Padomju Jaunatne. – 1983. – 31.jūl.

Fizmati šodien, rīt // Universitātes Avīze. – 1990. – 15.marts.

Grīnfelde A. LVU mazā aula. Sadale. Kur strādāsiet?: [Par sadali Fiz. un matem. fak.] // Padomju Students. – 1980. – 1.maijs.

Iepazīšanās ar hologrāfiju: [Par LVU Fiz. un matem. fak. iekārtoto studentu hologrāfijas laboratoriju] // Padomju Jaunatne. – 1983. – 30.marts.

Krauliņa E. Plašas perspektīvas: [Par LVU Fiz. un matem. fak.] // Padomju Jaunatne. – 1959. – 14.jūl.

Kristapa I. Vēl joprojām viss mainās: [Fiz. un matem. fak. agrāk un tagad] // Padomju Students. – 1982. – 8.apr.

Ķiete I. Vēstures līkločos: [Fizikas un matemātikas fakultātei – 45] // Padomju Students. – 1985. – 24.okt.

Martinsons O. Līdz realitātei – daži soļi: [Par LVU Fiz. un matem. fak.] // Padomju Jaunatne. – 1982. – 23.maijs.

Romanovskis T. Fizika – mūsdienu zinātne: [Fiziķu sagatavošana LVU Fiz. un matem. fak.] // Padomju Jaunatne. – 1972. – 21.jūl.

Tiltiņa A. Klubs strādā: [Fiziķu un matemātiķu klubs] // Padomju Students. – 1975. – 4.dec.

Ūdris J. Ar rūgtumu un bažām par nākotni: [Fiz. un matem. fak.] // Padomju Jaunatne. – 1989. – 26.janv.

Vaivods Z. Atgriezies: [Par Fizikas un matemātikas fak. Studentu klubu] // Padomju Students. – 1985. – 24.okt.

Ģeogrāfijas fakultāte

P.Stučkas Latvijas universitāte. Ģeogrāfijas fakultāte: Informatīvais materiāls vidusskolas absolventiem. – Rīga: LVU, 1980. – 19 lpp.

Balodis N. "Vieglākā" fakultāte: [Par Ģeogrāfijas fak.] // Padomju Students. – 1989. – 11.dec.

Eberhards G. Zinātniskās ekspedīcijas: [Par Ģeogr. fak.] // Padomju Students. – 1977. – 8.dec.

Heringa M. Ekoloģiskās zināšanas – jau šodien!: [Jauna specialitāte Ģeogr. fak.] // Padomju Jaunatne. – 1989. – 24.aug.

Jaunputniņš A. Nedaudz no fakultātes vēstures: [Ģeogr. fak.] // Padomju Students. – 1975. – 20.dec.

Kalniņa A. Sveicam 185.gadadienā!: [Universitātes Ģeogrāfijas fak. meteoroloģiskajai stacijai jubileja] // Padomju Students. – 1980. – 14.febr.

Liepa L. Fakultātes gadskārta: [Par LVU Ģeogr. fak. 40.gadskārtu] // Rīgas Balss. – 1984. – 20.nov. – 4.lpp.

Līpenīte A. Pēc iepriekšējās – labākie: [Par Ģeogrāfijas fakultāti – kā labāko no 49 republikas augstsk. fak.] // Padomju Students. – 1979. – 27.dec.

Lūse L. No Ziemeļu ledus okeāna: [Par Ģeogr. fak.] // Padomju Students. – 1977. – 8.dec.

Markots A. Aicinām uz muzeju!: [Par LVU ģeoloģijas–paleontoloģijas muzeju] // Padomju Students. – 1980. – 11.dec.

Martinsons O. Ģeogrāfi iepazīst ražošanu: [Par LVU Ģeogr. fak. sadarbību ar karšu ražotājiem] // Cīņa. – 1984. – 23.okt.

Ozols G. Vēlreiz par purviem un kūdru: [Par purvu un kūdras speciālistu sagatavošanu LVU Ģeogr. fak. 50.–60.gados] // Padomju Jaunatne. – 1989. – 13.jūl.

Pūriņš V. Ģeogrāfijas zinātniskās pētniecības sektors: [Ģeogrāfijas fakultātei – 35] // Padomju Students. – 1979. – 6.dec.

Pūriņš V. Nostiprināt sasniegumus: [Par LVU Ģeogrāfijas fak.] // Padomju Students. – 1973. – 15.febr.

Štrauhmanis J. Jauno ģeogrāfu tikšanās: [Ģeogr. fak. Jauno ģeogr. skola] // Rīgas Balss. – 1988. – 6.janv.

Tradīcijas: [Par LVU Ģeogrāfijas fak. tradīcijām] // Padomju Students. – 1983. – 8.dec.

Juridiskā fakultāte

Grīnbergs O. Katedras darba organizācijas metodika: [Par LVU Valsts un tiesību zinātņu katedru] // Padomju Students. – 1974. – 18., 25.apr.

Hoferte I. Nodarbības, kuras studenti nekavē: [Par Jurid. fak. studentu nodarbībām LVU Kriminālistikas laboratorijā] // Padomju Students. – 1977. – 8.dec.

Krastiņš I. Valsts un tiesību zinātņu katedra // Padomju Students. – 1979. – 24.maijs.

Kurmis M. Tā trakā Juristu diena ... // Latvijas Jaunatne. – 1990. – 23.maijs.

Rozenbergs J. No sesijas līdz sesijai: Mācību darba pieredze un problēmas Juridiskajā fakultātē // Padomju Students. – 1980. – 24.janv.

Rudzītis O. Temīda aicina, Temīda brīdina: [Par LVU Jurid. fak.] // Padomju Jaunatne. – 1982. – 25.jūn.

Rudzītis O. Viss, kas sākas ar krimināl...: [Par Krimināltiesību, kriminālprocesa un kriminālistikas katedru] // Padomju Students. – 1979. – 24.maijs.

Strautmanis J. Civiltiesību un civilprocesa katedra // Padomju Students. – 1979. – 24.maijs.

Strautmanis J. Lai cīnītos pret likuma pārkāpējiem, jāzina likumi: [Par LVU Jurid. fak.] // Padomju Jaunatne. – 1961. – 25.jūl.

Studentiskā dzīve. Par Juridisko fakultāti // Padomju Students. – 1979. – 24.maijs.

Škapare B. Propagandē tiesību zināšanas: [Par LVU tiesību zināšanu klubu] // Padomju Students. – 1979. – 11.janv.

Vēbers J. Tiem, kas grib kļūt par juristiem // Latvijas Jaunatne. – 1990. – 22.febr.

Znotiņš I. Nākošā dienā: [Jurid. fak.] // Padomju Students. – 1987. – 7.jūn.

Ķīmijas fakultāte

Alksnis U. LVU Ķīmijas fakultātei 20 gadi // Padomju Students. – 1985. – 14.marts.

Avotiņš J. Jonizējošā starojuma "profesijas": [LVU Ķīmijas fak.] // Zinātne un Tehnika. – 1986. – Nr.8. – 7.–9.lpp.

Avotiņš J. Kas ir "Leķi": [Par LVU Ķīmijas fak. lielo enerģiju ķīmijas novirzienu] // Padomju Students. – 1985. – 14.marts.

Avotiņš J. Lai panākumi nebeidzas: [Ķīmijas fakultāte 10 gados] // Padomju Students. – 1974. – 3.okt.

Avotiņš J. Vai no radioaktivitātes vienmēr jābaidās?: [Lielo enerģiju ķīmijas laboratorija] // Padomju Students. – 1987. – 19.marts.

Bērziņa S. Students un zinātne: [Par LVU Ķīm. fak.] // Padomju Students. – 1985. – 14.marts.

Čakste J. SZB Ķīmijas fakultātē // Padomju Students. – 1979. – 12.apr.

Draugu zemē Čehoslovākijā: [Ķīmijas fakultātes sakari] // Padomju Students. – 1975. – 27.nov.

Drinks V. Jūlijs – iepazīšanās mēnesis: [Ķīmijas fak. draudzības sakari] // Rīgas Balss. – 1987. – 29.jūl.

Gode H. Atmiņas par Ķīmijas fakultāti (1937.–1949.) // Universitātes Avīze. – 1989. – 28.sept., 4.dec.

Gode H. Ķīmijas studijas un ķīmiķu darbs: [Par mācībām Ķīmijas fakultātē] // Padomju Students. – 1977. – 24.nov.

Gode H. Ķīmiķu metodiskajā komisijā: [Stāsta komisijas vadītājs] // Padomju Students. – 1979. – 21.jūn.

Gode H. Metodiskais seminārs Ķīmijas fakultātē // Padomju Students. – 1978. – 7.dec.

Ģibietis J. Kāpēc tā notiek?: [Par P.Stučkas LVU jauno ķīmiķu klubu "Tenebra"] // Padomju Jaunatne. – 1978. – 8.sept.

Heringa M. Ekoloģiskās zināšanas – jau šodien!: [Jauna specialitāte Ķīmijas fakultātē] // Padomju Jaunatne. – 1989. – 24.aug.

Iļjiškova S. Redzams kā uz delnas: [Par hologrāfijas mācību laboratoriju] // Rīgas Balss. – 1986. – 5.sept. – 3.lpp.

Jakobsons M. Kas studēs koksnes ķīmiju? // Padomju Students. – 1988. – 24.maijs.

Jansons E. [Par Ķīmijas fakultāti]: Lapaspuse vidusskolēniem // Padomju Students. – 1978. – 14.dec.

Priede S. Šeit mācās domāt ķīmiski: [Par praktiskajiem darbiem LVU Ķīmijas fak.] // Padomju Jaunatne. – 1983. – 8.dec.

Rauhvargers A. Kanādas zinātnieki Ķīmijas fakultātē // Padomju Students. – 1978. – 19.okt.

Rudzītis G., Mežaraups G. Jauna augstskolu specializācija – apkārtējās vides ķīmiskā kontrole: [Ķīmijas fakultāte] // Padomju Jaunatne. – 1989. – 4.maijs.

Rudzītis G. Mūsu šodiena un rītdiena: [Ķīmijas fakultāte 10 gados] // Padomju Students. – 1974. – 3.okt.

Rudzītis G., Pastare S. Speckursi: [Par LVU Ķīm. fak.] // Padomju Students. – 1985. – 14.marts.

Slaidiņš G. Izturību! Uzticību!: [Par Ķīmijas fakultāti] // Padomju Jaunatne. – 1976. – 12.nov.

Slaidiņš G. Vēstures lappuses: [Ķīmijas fakultāte 10 gados] // Padomju Students. – 1974. – 3.okt.

Vīksna A. Saturīgi un jautri: [Ķīmiķu diena] // Rīgas Balss. – 1987. – 8.jūn. – 4.lpp.

Katedras

Bloka Dz. Desmit gados: [Par paveikto Ķīmijas fakultātes fizikālās ķīmijas katedrā] // Rīgas Balss. – 1976. – 20.sept.

Fizikālās ķīmijas katedrai 10 gadu: [Sakarā ar LVU katedras gadadienas svinībām] // Padomju Students. – 1976. – 2.sept.

Grīnšteins V. Organiskās ķīmijas katedrā // Padomju Students. – 1976. – 9.dec.

Jansons E. Vēl kāda vizītkarte: [Par LVU Ķīmijas fakultātes analītiskās ķīmijas katedru] // Padomju Students. – 1985. – 14.marts.

Mākslīgie fermenti: [Darbs LVU organiskās ķīmijas katedrā] // Cīņa. – 1983. – 22.febr.

Medicīnas (un veterinārmedicīnas) fakultāte

Kukaine R. "Cīņu par Daugavu es nenožēloju": [Par LVU Medicīnas fakultāti] / intervējusi Baiba Stepīte // Dzimtenes Balss. – 1987. – 24.dec.

Sarma B. LVU Medicīnas fakultātē // Padomju Jaunatne. – 1948. – 6.marts.

Zaķis J. Medicīnas fakultāte LU: [Vēsturisks apskats par medicīnas studiju iespējām] // Universitātes Avīze. – 1998. – 23. Febr.

Mehānikas (un inženierzinātņu) fakultāte

Kalniņš. G. Nevaram aizmirst Universitāti [Mehānikas fakultātes vakara nodaļas studentu atmiņās] // Universitātes Avīze. – 1998. – 21. Sept.

Rūpnīcas strādniekiem sava augstskola: [Par LVU Mehānikas fakultātes nodibināšanu pie rūpnīcas VEF] // Padomju Jaunatne. – 1956. – 3.febr.

Pedagoģijas fakultāte

Albrehta Dz. Augšām celies, gaismas pils!: [Pedagoģijas fakultāte] // Padomju Students. – 1987. – 21.maijs.

Albrehta Dz., Gustsone I. Sargāsim bērnus no sevis!: [Pedagoģiskās meistarības pamatu apgūšana Pedagoģijas fakultātē] // Izglītība. – 1990. – 17.janv. – 4.lpp.

Anspaks J. Estētiskā audzināšana: problēmas, ieceres: [Pedagoģijas fakultātes Skolēnu mākslinieciskās un estētiskās audzināšanas zin. pētniec. nozares laboratorija] // Skolotāju Avīze. – 1989. – 4.janv. – 9.lpp.

Antonāne I. Ceļa sākumā: [Pedagoģijas fakultāte] // Padomju Students. – 1987. – 8.janv.

Bērziņa I. Jaunākā universitātē: [Par LVU Pedagoģijas fakultāti] // Padomju Jaunatne. – 1985. – 13.marts.

Bērziņa I. Sākam no nullpunkta: [Par LVU Pedagoģijas fakultāti] // Rīgas Balss. – 22.dec. – 4.lpp.

Brikere I. Pie vienpadsmitās šūpuļa: [Par topošo Pedagoģijas fakultāti] // Padomju Jaunatne. – 1983. – 14.janv.

"Darbmāči" // Universitātes Avīze. – 1990. – 15.marts.

Dimenšteins A. Skolēni – skolotāju pēdās: [Par LVU Pedagoģijas fakultāti] // Rīgas Balss. – 1984. – 14.aug. – 4.lpp.

Gulbis G. Jaunās fakultātes starts: [Pedagoģijas fakultātes dekāna atbildes uz jautājumiem par jauno Pedagoģijas fakultāti] // Padomju Students. – 1983. – 1.sept.

Inne R. Skolotājs – tā ir īpaša profesija: [Par Pedagoģijas fakultāti] // Padomju Students. – 1987. – 21.maijs.

Kazāks V. Vai amatu atgriešanās?: [Pedagoģijas fakultāte] // Padomju Jaunatne. – 1988. – 23.marts.

Mangale A. Tāds dīvains atklājums: [Pedagoģijas fakultātes Darbmācības nodaļa] // Padomju Jaunatne. – 1989. – 27.maijs.

Meiere I. Darbu sāk jauns dienests: [Par Psiholoģisko dienestu Pedagoģijas fakultātē] // Izglītība. – 1990. – 26.sept.

[P.Stučkas LVU Pedagoģijas fakultāte] // Cīņa. – 1986. – 31.aug.

Reitere V. Neierasts sākums: [Par studiju sākumu LVU Pedagoģijas fakultātē] // Padomju Students. – 1983. – 22.sept.

Stašenko V. Uzlabot latviešu valodas mācīšanu: [LVU Pedagoģijas fakultātē] // Rīgas Balss. – 1988. – 16.aug.

Zīds O. Gara spēks ir un būs pārāks: [Par LU Pedagoģijas fakultātes 10 gadu darbības atzīmēšanu] // Izglītība. – 1993. – 9.dec. – 3.lpp.

Zīds O. Kāds tu esi un kāds būsi, jaunais skolotāj?: [Par Pedagoģijas fakultāti] // Padomju Students. – 1987. – 12.marts.

Zīds O. Ne tikai fakultātē top skolotājs: [Pedagoģijas fakultāte] // Cīņa. – 1987. – 5.marts.

Zīds O. Varbūt – vispopulārākā specialitāte: [Skolu psihologus sagatavo Audzināšanas darba metodikas katedrā] / pierakst. I.Reine // Izglītība. – 1990. – 24.okt. – 10.lpp.

Znotiņa M. Sajūtu krelles spodrinot: [Mazās Mākslas dienas Pedagoģijas fakultātē] // Padomju Students. – 1987. – 23.apr.

Svešvalodu fakultāte

Bankavs A. Franču valodas gadā: [Svešvalodu fakultātes Latvijas franču valodas pasniedzēju asociācija] // Dzimtenes Balss. – 1989. – 10.aug.

Bankavs A. Franču valodas nodaļa vakar, šodien... // Padomju Students. – 1986. – 24.apr.

Bankavs A. Svešvalodnieku ritmi: [Par Svešvalodu fakultāti] // Padomju Students. – 1979. – 8.febr.

Bankavs A. Svešvalodu fakultāte vakar, šodien, rīt // Padomju Students. – 1986. – 21.nov.

Bērziņš A. Uz sapratnes tilta Stokholmā: [Arī par Svešvalodu fakultātes iecerēm] // Dzimtenes Balss. – 1989. – 22.jūn.

Brinkmane I. Nevaru? Negribu?: [Par sekmību Svešvalodu fakultātē] // Padomju Students. – 1980. – 10.janv.

Bukleviča M. Endzelīna diena: [LVU Svešvalodu fakultātē] // Dzimtenes Balss. – 1989. – 2.marts.

Caune E. Kā pasauli redz grāmatu varoņi?: [Seminārs LVU Svešvalodu fakultātē] // Rīgas Balss. – 1988. – 17.okt.

Celmrauga I. Pastarīte iziet tautās: [Par LVU Svešvalodu fakultāti] // Padomju Jaunatne. – 1965. – 1.sept.

Darvina R. No sākuma: [Par Svešvalodu fakultātes izveidošanu] // Padomju Students. – 1986. – 21.nov.

Geriņa I. Kad kaklautu neuzsiesi: [Par lekciju kvalitāti LVU Svešvalodu fakultātē] // Padomju Students. – 1985. – 16.maijs.

Gorohova J. 6 no 93 vēlas kļūt par skolotājiem: [Svešvalodu fakultātes SZB metodikas pulciņam 25 gadi] // Padomju Students. – 1978. – 16.febr.

Grava V. Telefons, radio, kino – auditorijā: [Par Svešvalodu fakultātes laboratorijas un metodiskā kabineta darbu] // Cīņa. – 1966. – 27.okt.

Gurevičs L. Tehnika palīdz apgūt svešvalodas: [Par P.Stučkas LVU Svešvalodu fakultātes skaņas un gaismas uzskates līdzekļu laboratoriju] // Zinātne un Tehnika. – 1966. – Nr.7. – 7.–9.lpp.

Īsi par svešvalodniekiem // Padomju Students. – 1987. – 21.maijs.

Jansone V. Zināšanas, kas Baltijā nepieciešamas: [Par Svešvalodu fakultāti] // Universitātes Avīze. – 1990. – 15.marts.

Latviešu francūžu kultūras celtne: [Par Svešvalodu fakultātes franču valodas un literatūras nodaļu] // Padomju Students. – 1985. – 24.apr.

Leitāne M. Viesi no VFR: [Svešvalodu fakultātē] // Padomju Students. – 1982. – 23.dec.

Ošiņš E. Svešvalodu fakultātei – 25 gadi // Latvijas Jaunatne. – 1990. – 31.maijs.

Ozoliņa S. ... LVU neklātienes angļu valodas skola: [Par NAS darba sākumu LVU Svešvalodu fakultātē] // Padomju Jaunatne. – 1983. – 13.okt.

Pasaulē labākā fakultāte? Svešvalodu: [P.Stučkas LVU] // Padomju Jaunatne. – 1969. – 19.jūl.

Rīgas viesi: Franču filologs: [Par franču filologa Fransuā Simonē viesošanos P.Stučkas LVU Svešvalodu fakultātē] // Dzimtenes Balss. – 1981. – 25.jūn.

... Sludinājumi: [Svešvalodu fakultāte dibina vācu valodas skolotāju asociāciju] // Izglītība. – 1990. – 25.apr. – 15.lpp.

Strode L. Svešvaloda un televīzija, televīzija un svešvaloda: [Par tehniskajiem mācību līdzekļiem Svešvalodu fakultātē] // Padomju Students. – 1980. – 10.janv.

Zagorska M. Pulcējas orientālisti: [LVU Svešvalodu fakultāte] // Rīgas Balss. – 1985. – 14.jūn. – 3.lpp.

Zicāns P. Mācīsimies svešvalodas!: [Par LVU Svešvalodu fakultāti] // Padomju Jaunatne. – 1961. – 6.jūn.

Vadības un ekonomiskās informātikas fakultāte

Alternatīvus projektus informātikā / A.Broks, N.Ustinovs, V.Sedvalds u.c. // Cīņa. – 1990. – 15.apr.

Baļčūne I. Profesija radošam cilvēkam: [Vadības un ekonomiskās informātikas fakultāte] // Rīgas Balss. – 1988. – 7.apr.

Bērziņa I. Ikviens velk savu lozi: [Par Vadības un ekonomiskās informātikas fakultāti] // Padomju Jaunatne. – 1987. – 25.jūl.

Dreimane S. Menedžeri, biznesmeņi... // Universitātes Avīze. – 1990. – 15.marts.

Forands I. Mācību procesa kompjuterizācija: [Informātika] / interv. A.Gedrovičs // Izglītība. – 1990. – 11.apr. – 11.lpp.

Grīviņš U. Jauna specialitāte – EIAVS!: [Vadības un ekonomiskās informātikas fakultāte] // Padomju Students. – 1988. – 24.marts.

Ilmete Ž. Kā klājas visjaunākajai?: [Par Vadības un ekonomiskās informātikas fakultāti] / interv. M.Bukleviča // Dzimtenes Balss. – 1988. – 21.janv. – 5.lpp.

Jevgeņina A. LVU divpadsmitā fakultāte: [Vadības un ekonomiskās informātikas fakultāte] // Rīgas Balss. – 1987. – 7.aug.

Liepa L. Domāt desmit gadus uz priekšu: [Par Vadības un ekonomiskās informātikas fakultāti] // Padomju Jaunatne. – 1988. – 26.maijs.

Vēstures un filoloģijas fakultāte
Vēstures un filozofijas fakultāte

Āboliņa I. Uz tikšanos Šlokenbekā!: [Par Vēstures un filozofijas fakultāti] // Padomju Students. – 1986. – 18.dec.

Apine J. Sadarbība – zinātnes virzītāja: [Viesi Vēstures un filozofijas fakultātē] // Padomju Students. – 1988. – 12.maijs.

Asaris I. Tiekas jaunie arheologi un etnogrāfi: [Vēstures specialitātes studentu zinātniskā konference] // Padomju Students. – 1980. – 24.apr.

Brikere I. Nams stratēģiski pareizā vietā: [Vēstures un filozofijas fakultāte] // Padomju Jaunatne. – 1989. – 24.janv.

Cinovska B. Filozofi svētkus svin: [LVU Filozofijas nodaļai – 15 gadu jubileja] // Padomju Students. – 1981. – 15.okt.

Cinovska B., Strode L. Pārdomas pēc sapulces: [Vēstures un filozofijas fakultātē – pārskata un vēlēšanu sapulce] // Padomju Students. – 1980. – 23.okt.

Freibergs G. Kļūt par pilnvērtīgiem skolotājiem – vēsturniekiem!: [LVU Vēstures fakultātes studentu pedagoģiskās prakses pieredze] // Padomju Jaunatne. – 1950. – 2.dec.

Kanāle V. Sabiedriskās zinātnes – studentu izaugsmes pamats: [Par sabiedrisko zinātņu mācīšanu LVU] // Padomju Jaunatne. – 1963. – 6.aug.

Karpovics E. Kas ir filozofija?: [Par LVU Vēstures un filoloģijas fakultātes filozofijas nodaļu] // Padomju Jaunatne. – 1971. – 30.jūl.

Kondrāts Ģ. Filozofijas akmens nedrūp: [Vēstures un filozofijas fakultāte] // Cīņa. – 1989. – 1.okt.

Ķīvīte A. Mēs, zem viena līstoša mākoņa esošie: [Vēstures un filozofijas fakultāte] // Padomju Students. – 1987. – 28.maijs.

Laizāns P. Filozofiskā doma Latvijā: [LVU Filozofijas nodaļai – 15 gadu] // Literatūra un Māksla. – 1981. – 23.okt.

Luckis V. Audzināšana vai aizbildniecība?: [Par trūkumiem LVU Vēstures un filoloģijas fakultātes darbā] // Padomju Jaunatne. – 1961. – 9.apr.

Meļķisis E., Sūna U. ... LVU Vēstures un filozofijas fakultāte // Padomju Jaunatne. – 1986. – 8.maijs.

Niedre O. Par nopietnām lietām jārunā nopietni: [Par vēstures mācīšanu LVU] // Padomju Jaunatne. – 1988. – 19.marts.

Par sabiedrisko zinātņu mācīšanu augstskolās // Padomju Jaunatne. – 1956. – 10.jūl.

Pijols I. Daugavietis Uldis maltuves durvīs: [Par LVU Vēstures un filoloģijas fakultātes studentu pārslodzi] // Padomju Students. – 1969. – 30.okt.

Počs K. Uz jauniem pamatiem: [Par Vēstures un filozofijas fakultāti] // Padomju Students. – 1979. – 8.febr.

Počs K. Varbūt sākt ar konkursu: [Par Vēstures un filozofijas fakultātes auditoriju labiekārtošanu] // Padomju Students. – 1977. – 17.febr.

Prape G. Vēstures gaismā: [Par Vēstures un filozofijas fakultātes Mazo vēstures fakultāti] // Liesma. – 1978. – Nr.3. – 11.lpp.

Ripa J. Ja studē mūsu fakultātē: [Par LVU Vēstures un filoloģijas fakultāti] // Padomju Jaunatne. – 1961. – 16.jūl.

Romanovskis E. Kas tam umurkumuram galā: [Vēsturnieku un filozofu dienas '87] // Padomju Students. – 1987. – 28.maijs.

Salmiņš A. Vēstures skolotāju sagatavošana Latvijas Valsts universitātē // Padomju Latvijas Skola. – 1957. – Nr.1. – 82.–87.lpp.

Sebre O. Pasaulē labākā fakultāte? Vēstures un filoloģijas: [P.Stučkas LVU] // Padomju Jaunatne. – 1969. – 21.maijs.

Smiļģe S. Par jaunumiem Universitātes uzņemšanas noteikumos: [Jauna specialitāte – "Socioloģija"] // Skolotāju Avīze. – 1989. – 29.nov. – 15.lpp.

Soms H. Vēstures un filozofijas fakultāte // Padomju Students. – 1987. – 21.maijs.

Strods H. Atjaunota Latvijas vēstures katedra // Dzimtenes Balss. – 1989. – 5.janv.

Strods H. Latvijas vēstures zinātne (1945.–1990.) // Latvijas Vēsture. – 1991. – Nr.1. – 3.–6.lpp.

Students nav trauks, kas jāpiepilda, bet lāpa, kas jāaizdedz: [Problēmas, kas satrauc Vēstures un filoloģijas fakultātes studentus] // Liesma. – 1962. – Nr.3. – 11.lpp.

Svelpis A. Zinātnieku devums: [Par Vēstures un filozofijas fakultāti] // Padomju Students. – 1982. – 9.dec.

Treimane M. Raiņa fakultāte: [LVU Vēstures un filoloģijas fakultāte] // Padomju Jaunatne. – 1965. – 12.sept.

Vilks G. Vēsturnieku interešu klubs // Padomju Students. – 1987. – 26.febr.

Patstāvīgās katedras

Bušs Dz. Sabiedrība, kurā mēs dzīvojam, ir sociālisms: [Par zinātniskā komunisma katedru] // Padomju Students. – 1987. – 19.febr.

Dzedulis Z. Kara katedra, kāda tā ir // Padomju Students. – 1974. – 16.maijs.

Grudulis L. Augstskolas un skolas sadarbībai, izaugsmei: [Par P.Stučkas LVU Pedagoģijas un psiholoģijas katedras darbu] // Skola un Ģimene. – 1976. – Nr.5. – 18.–20.lpp.

Inne R. Pedagogs un vadītājs: [Par LVU Tautas izglītības organizatoru sagatavošanas un kvalifikācijas celšanas fakultāti] // Padomju Jaunatne. – 1989. – 30.sept.

Kalniņa Dz. Politiskās ekonomijas katedrai – 40: [Ieskats katedras vēsturē un tās darbā] // Padomju Students. – 1981. – 9.,16.apr.

Krūzīte Z. Padomju tiesību katedrai – 10 gadi // Padomju Students. – 1985. – 12.dec.

Ķesteris A. Ko iemainīsm pret marksisma tabletēm: [Par Politoloģijas katedru] / interv. I.Helmane // Latvijas Jaunatne. – 1990. – 9.maijs.

Laiks, darbs, brīvība: [Par LVU PSKP vēstures katedru] / I.Apine, L.Dūma, Dz.Šmidre u.c. // Literatūra un Māksla. – 1988. – 15.jūl. – 7.lpp.

Mikainis Z. Mūsu katedras godpilns uzdevums: [PSRS Konstitūcijas apgūšana Zinātniskā komunisma katedrā] // Padomju Students. – 1978. – 12.janv.

Mitulis K. Kara katedra caur armijas prizmu // Padomju Students. – 1989. – 23.febr.

Porietis J. Apgūsim Latvijas tautas saimniecības, kā arī ekonomikas teoriju vēsturi!: [LU Politekonomijas katedra] // Universitātes Avīze. – 1990. – 22.marts.

Rudzītis A. Tāds bija sākums: [Fiziskās audzināšanas katedra] // Skolotāju Avīze. – 1988. – 21.sept. – 14.lpp.

Runcis A. Kas jauns marksisma–ļeņinisma pasniegšanā?: [Zinātniskā komunisma katedra] // Padomju Students. – 1988. – 29.dec.

Siliņa Dž. Pedagogs vadītājs – īpaša profesija: [Par LVU Tautas izglītības organizatoru sagatavošanas un kvalifikācijas celšanas fakultāti] // Cīņa. – 1990. – 21.jūl.

Spruģe L. Kolektīvs: [PSKP vēstures katedrai – 45] // Padomju Students. – 1986. – 13.marts.

Strautiņš A. Par paveikto un iecerēto: [Par sabiedrisko zinātņu katedras paveikto un iecerēto darbu] // Padomju Students. – 1977. – 20.janv.

Šablovskis A. Izvēles iespēja: [Par Kara katedru stāsta priekšnieks A.Galviņš un mācību daļas vadītājs V.Kubraks] // Padomju Jaunatne. – 1989. – 19.jūl.

Švāģere D. Sorry, my English is poor...: [Svešvalodu mācīšanas metodikas katedra] // Padomju Jaunatne.– – 1989. – 6.apr.

Vaivods Z. Nedaudz par attieksmi: [Civilā aizsardzība LVU] // Padomju Students. – 1986. – 4.dec.

Zaķis J. Vai Kara katedra ies pensijā? / interv. G.Rozenbergs // Padomju Jaunatne. – 1989. – 30.jūn.

Zelmene I. Nekas jau nekrīt no gaisa: [PSKP vēstures katedra] / interv. A.Jansons // Cīņa. – 1989. – 16.jūl.

Zīds O. Uzdevums – sagatavot pedagogus!: [Par Pedagoģijas un psiholoģijas katedras darbu] // Padomju Students. – 1980. – 25.sept.

Vakara un neklātienes nodaļa

Andžāns A. Neklātienes problēmkursi matemātikā // Skolotāju Avīze. – 1988. – 30.nov. – 15.lpp.

Anaparts V. Vēl viens gads: [Par LVU Vēstures un filoloģijas fakultātes bibliotēkzinātņu neklātienes nodaļu] // Liesma. – 1964. – Nr.9. – 26.lpp.

Apsītis A. Aicina ķīmijas fakultātes vakara nodaļa // Padomju Students. – 1975. – 13.marts.

Baumerts I. Mūsu augstskolu attīstībai jāiet vispirms vakara un neklātienes izglītības virzienā: [Par trūkumiem LVU vakara un neklātienes nodaļu darbā] // Komunists. – 1958. – 28.nov.

Bērziņa V. Domājot par vakarniekiem: [Par metodisko semināru, veltītu vakara un neklātienes nodaļas studentu apmācības problēmām] // Padomju Students. – 1981. – 26.febr.

Borgs B. Viņi kļuva studenti: [LVU neklātienes nodaļas atklāšana] // Padomju Jaunatne. – 1946. – 17.janv.

Brinkmane I. Kuri ir visstudentiskākie uzņēmumi?: [Par vakara un neklātienes nodaļu] // Padomju Students. – 1987. – 17.dec.

Broks A. Problēmas un to risināšanas ceļi: [Pārdomas par speciālistu sagatavošanu vakara un neklātienes nodaļās LVU] // Padomju Students. – 1982. – 25.nov.

Cienījamā "Izglītības" redakcija!: [Pedagoģijas fakultātes neklātienes studentu vēstule par nekārtībām fakultātē] // Izglītība. – 1990. – 10.okt.

Čerfasa L. Jāstrādā čaklāk: [Par LVU Vēstures un filoloģijas fakultātes neklātienes nodaļas studentu – skolotāju sekmēm] // Skolotāju Avīze. – 1961. – 31.maijs.

Golde A. Kas jādara, lai uzlabotu LVU neklātienes darbu // Cīņa. – 1955. – 24.febr.

Grūtāk nekā dienā. Bet ieguvums?: [Ieskats P.Stučkas LVU vakara un neklātienes nodaļu prorektores M.Kleperes atziņās] // Padomju Students. – 1982. – 25.nov.

Ja gribat studēt vēsturi: [Vakara un neklātienes nodaļas reorganizācijas idejas] / J.Rozenvalds, V.Daukšte, I.Greitjānis // Rīgas Balss. – 1990. – 28.maijs.

Kalniņa Dz. Uzmanības centrā – neklātnieks // Padomju Students. – 1987. – 9.apr.

Kalniņa S. Neklātnieks un svešvaloda // Padomju Students. – 1986. – 13.marts.

Kārkliņš J. Latviešu valodas un literatūras skolotāju sagatavošana neklātienē // Padomju Latvijas Skola. – 1963. – Nr.1. – 19.–21.lpp.

Klepere M. Jaunajā piecgadē – lielāku vērību!: [Par speciālistu sagatavošanu vakara un neklātienes nodaļās] // Padomju Students. – 1981. – 19.febr.

Krūmiņa M. Grūti...: [Par VEF strādniekiem – LVU Mehānikas fakultātes vakara nodaļas studentiem] // Padomju Jaunatne. – 1957. – 16.nov.

Liepa L. Turies, neklātniek!: [Saruna ar LVU vakara un neklātienes nodaļas prorektori M.Kleperi] // Padomju Jaunatne. – 1984. – 20.janv.

LVU Neklātienes angļu valodas skola // Padomju Jaunatne. – 1983. – 21.nov.

LVU neklātienes matemātikas skola: [NMS gaida jaunus dalībniekus] // Padomju Jaunatne. – 1983. – 23.sept.

Niedrīte V., Krūmiņš J. Intensificēt mācību procesu: [Par LVU Ekonomikas fakultātes vakara un neklātienes nodaļu] // Padomju Students. – 1982. – 25.nov.

Porietis J. Ražošanas komandieri, vai jums pietiek ekonomisko zināšanu: [Par vakara un neklātienes nodaļu LVU] // Padomju Jaunatne. – 1958. – 21.jūn.

Prikņa A. Par tiem, kas māca un mācās: [LVU neklātienes studenti] // Skolotāju Avīze. – 1959. – 11.dec.

Sadovska M. Darbs nedrīkst būt formāls: [Par mācību darbu vakara un neklātienes nodaļā LVU] // Padomju Students. – 1983. – 24.nov.

Sadovska M. Ja vēlaties studēt, nepārtraucot darbu: [Par vakara un neklātienes nodaļu] // Padomju Students. – 1983. – 24.marts.

Sadovska M. Vai ticat, ka...: [Par Ģeogrāfijas fakultātes neklātienes nodaļu] // Padomju Students. – 1983. – 24.marts.

Štrauhmanis J. Viņi studēja neklātienē: [Sakarā ar LVU Ģeogrāfijas fakultātes neklātienes nodaļas 25. gadadienu] // Cīņa. – 1980. – 27.jūl.

Vakara un neklātienes nodaļā // Padomju Students. – 1983. – 23.jūn.

Zīds O. Aicina Pedagoģijas fakultātes neklātienes nodaļa // Padomju Jaunatne. – 1987. – 10.jūl.

Zilberte M. Šoreiz – uz gadatirgu!: [Par pasākumiem Filoloģijas fakultātes neklātienes nodaļā] // Padomju Jaunatne. – 1978. – 7.febr.

Mācību metodiskā un tehniskā bāze

Bērziņš A. Sabiedrisko zinātņu automatizētā datu banka: [ESM Universitātes mācību procesā] // Padomju Students. – 1987. – 14.maijs.

Brikše I. Ir vai nav: [Par tehnisko mācību līdzekļu izmantošanas iespējām Universitātē] // Padomju Students. – 1979. – 15.nov.

Dripe A. Dainas kompjūterā // Literatūra un Māksla. – 1987. – 27.nov. – 3.lpp.

Grava V. Telefons, radio, kino – auditorijā: [Par LVU Svešvalodu fakultātes laboratorijas un metodiskā kabineta darbu] // Cīņa. – 1966. – 27.okt.

Kalniņa Dz. Teoriju – praksē: [Par lietišķo spēļu pielietošanu mācību procesā] // Padomju Students. – 1984. – 15.marts.

Kļaviņš J. Mums ir "informācijas banka": [Par zinātniskās aparatūras izmantošanu] // Padomju Students. – 1988. – 14.janv.

Romanovskis T. Elektroniskais kabatas skaitļotājs studentu un skolēnu rokās: [EKS ieviešana mācību procesā] // Padomju Students. – 1979. – 5.apr.

Zaķis J. Studenti... bez grāmatām // Rīgas Balss. – 1990. – 1.febr.

Zeltiņa Z. Jaunajā mācību gadā – ar jaunām grāmatām: [Par grāmatām, ko šogad saņems LVU studenti un pasniedzēji] // Padomju Students. – 1987. – 1.okt.

Zepa E. Vai konkurenti?: [Par televīzijas studiju Filoloģijas fakultātē] // Padomju Students. – 1981. – 19.nov.

3.5. Sabiedriskās organizācijas

LVU LKP organizācija

1955.–1960.

Krastmala L. Purvinskis A. Par boļševistisku principialitāti cīņā pret buržuāziskās ideoloģijas atliekām LVU // Cīņa. – 1949. – 20.janv.

Miezis L. Būt nomodā par padomju inteliģences augšanu: [Partijas organizācijas pārskata un vēlēšanu sapulce LVU] // Cīņa. – 1947. – 10.jūl.

Voss A., Muravjovs N. Enerģiski atmaskot kosmopolītismu Latvijas Valsts universitātē // Padomju Latvijas Boļševiks. – 1949. – Nr.6. – 34.–39.lpp.

1961.–1980.

Gurina I. Sagatavot speciālistus par idejiskiem cīnītājiem: [No LVU partijas organizācijas sapulces] // Rīgas Balss. – 1970. – 27.jūn.

Ievēlēti jauni vadītāji: [LVU partijas pirmorganizācijas sapulcē ievēlētie sekretāri] // Padomju Students. – 1975. – 29.maijs.

Kanāle V. Noslēdzot mācības partijas izglītības tīklā: [LVU] // Padomju Students. – 1961. – 20.jūn.

Kārkliņš E. Vienots process: [LVU sabiedrisko zinātņu katedru pasniedzēju partijas darbs] // Padomju Jaunatne. – 1972. – 11.janv.

Lejstrauta V. Komunistu rindās uzņemam labākos: [Par jauniem biedriem LVU partijas organizācijā] // Padomju Students. – 1977. – 24.marts.

LVU partijas komitejas sastāvs // Padomju Students. – 1973. – 4.okt.

Sondore Dz. Lai mūsu darbs būtu kvalitatīvāks: [Par LVU partijas aktīva sanāksmi] // Padomju Students. – 1976. – 12.febr.

1981.–1990.

Butlers P. Latvijas komunistiem: [Atsauksme uz LU komunistu "Aicinājumu"] // Izglītība. – 1990. – 7.febr. – 2.lpp.

Jansons A. Ar ko tu būsi kopā?: [Partijas komitejas sapulce par PSKP CK 1989.g. 26.aug. paziņojumu] // Cīņa. – 1989. – 3.sept.

Kuprijenko A. Nesadrumstalot progresīvos spēkus!: [LU partijas komitejas sēde] // Rīgas Balss. – 1990. – 1.febr.

LVU partijas organizācijas rīcības programma 1990.gadam // Universitātes Avīze. – 1989. – 23.nov.

Prasme politiski pareizi domāt un rīkoties: [LVU partijas organizācijas politiskās izglītības tīkla darbs] // Padomju Students. – 1987. – 9.febr.

Komjaunatnes organizācija

1945.–1960.

Kalme R. Mērķtiecīgāku darbu, lietišķāku vadību: [LVU komjaunatnes organizācijā] // Padomju Jaunatne. – 1950. – 25.okt.

Komjaunatnes dzīves hronika: [Darbs LVU komjaunatnes komitejā] // Padomju Jaunatne. – 1956. – 19.okt.

Rūmnieks F. Jāpanāk jauns kapinājums LVU komjauniešu darbā // Padomju Jaunatne. – 1949. – 14.okt.

Torgāns K. Pagrieziens: [Komjaunatnes darbs LVU] // Padomju Jaunatne. – 1960. – 22.maijs.

Vanags K. Varētu...: [Par trūkumiem LVU komjaunatnes organizācijas darbā] // Rīgas Balss. – 1957. – 13.dec.

Vītiņa R. Nostiprināt organizāciju, kļūt par studentu masu vadītāju! LVU komjaunatnes pārskata vēlēšanu sapulcē // Padomju Jaunatne. – 1946. – 19.okt.

Vītiņa R., Sūna P. LVU komjaunieši spriež par savu darbu // Padomju Jaunatne. – 1948. – 24.marts.

Vītiņa L. Ideoloģiskos jautājumus priekšplānā!: LVU komjaunatnes organizācijas konference // Padomju Jaunatne. – 1948. – 15.dec.

1961.–1980.

Tev, komjaunatnes aktīvist!: Metodiskas norādes / P.Stučkas LVU. Komjaunatnes komiteja. – Rīga, 1973. – 23 lpp.

Bērziņa E. Vezums tiecas kalnā: [LVU komjaunatnes organizācijas 20.konference] // Padomju Jaunatne. – 1965. – 30.sept.

Jaunā Universitātes komjaunatnes komiteja: [Foto] // Padomju Students. – 1975. – 20.nov.

Gedrovics J. Sacensība attaisnojas: [Konkurss par labāko studentu komjauniešu grupu LVU] // Padomju Jaunatne. – 1971. – 13.apr.

Goldmanis J. Lai kvēle mūžam sirdīs nenorimst: [LVU absolventi – komjaunatnes komitejas locekļi] // Padomju Students. – 1973. – 21.jūn.

Goldmanis J. Uzmanības centrā: [Komjaunatnes pamatuzdevums – jaunatnes idejiski politiskā audzināšana] // Padomju Students. – 1976. – 30.sept.

Īsi par paveikto un veicamo: (Komjaunatnes komitejas sēde jaunajā mācību darbā) // Padomju Students. – 1978. – 14.sept.

Mauriņš A. Meklējumu gars: No universitātes komjaunatnes organizācijas vēstures // Padomju Students. – 1979. – 1.marts.

Salma M. Lai katrs justos atbildīgs par visu!: P.Stučkas LVU komjaunatnes 17.konference // Padomju Jaunatne. – 1962. – 21.nov.

Semanis E. Komjaunatnes loma sekmības paaugstināšanā // Padomju Students. – 1978. – 6.apr.

Sondore Dz. Augsts apbalvojums: [LVU komjaunatnes organizācijai VĻKJS CK vimpelis] // Padomju Students. – 1976. – 27.maijs.

Valujevs G. Dots starts: (Par jaunās komjaunatnes komitejas darbu) // Padomju Students. – 1977. – 17.nov.

Zeļenkova L. Komjaunatne ziņo partijai: [LVU komjaunieši ziņo par Ļeņinisko ieskaišu izpildi] // Padomju Students. – 1971. – 1.apr.

1981.–1990.

Anspaka D. Ko liksim savos ratos?: [LVU komjaunatne vakar, šodien, rīt] // Padomju Students. – 1987. – 12.febr.

Bebriia Z. [Par LVU "Komjaunatnes starmeša" štāba darbu] // Padomju Students. – 1983. – 24.febr.

Bērziņa I. Bet jālaužir!: [Stāsta LVU komjaunatnes komitejas sekretārs Zigurds Vaivods par pārbūvi komjaunatnē] // Padomju Jaunatne. – 1988. – 12.okt.

Cinovska B. Vēsturē un šodienā ieskatoties: [Par LVU komjaunatnes vēsturi] // Padomju Students. – 1984. – 1.marts.

Es pats – Daugavai: [Universitātes komjaunatnes konference par iespējamo Daugavpils HES celtniecību] // Padomju Students. – 1986. – 27.nov.

Ločmelis R. Tas, ko darām, nav gluži zemē metams: [LVU komjaunatnes aktīvistu skola Ezerniekos] // Padomju Jaunatne. – 1988. – 18.maijs.

LVU komjaunatnes komiteja: [Saraksts] // Padomju Students. – 1983. – 24.nov.

Voika I. Netaisos reanimēt komjaunatni // Universitātes Avīze. – 1989. – 5.okt.

Arodbiedrība

Andersons M. Komisija risina problēmas: [Par LVU arodbiedrības vietējās komitejas mācību, zinātniskā un ražošanas darba komisiju darbu] // Padomju Students. – 1976. – 1.apr.

Arodorganizācija. Divos gados paveiktais: [Par LVU arodbiedrības darbu] // Padomju Students. – 1976. – 2.dec.

Lapina A. Jauninājumi prasa darbu: [Par LVU arodorganizāciju] // Padomju Students. – 1983. – 17.nov.

Liepa L. Pirmā starp augstskolām: [LVU arodorganizācija] // Padomju Jaunatne. – 1984. – 8.jūn.

Skotele S. Universitātes arodkomitejā // Universitātes Avīze. – 1990. – 2. nov. – 2.lpp.

Studentu arodkomiteja

Dansberga S. Mīļo meitiņ, aizspied rublīti!: Par LVU Studentu arodkomitejas darbā iekārtošanas biroju] // Liesma. – 1987. – Nr.6. – 3.lpp.

Helmane I. Pieredze gada garumā: [Par LVU studentu arodkomiteju] // Dzimtenes Balss. – 1985. – Nr.47. – 5.lpp.

Koziols V. Vēl ne vienmēr esam aizstāvji: [LVU studentu arodorganizācija, darba virzieni, sasniegumi] // Padomju Students. – 1989. – 23.febr.

Persikova L. "Universitāte? Vajadzīga auklc...": [Par LVU Studentu arodkomitejas darbā iekārtošanas biroju] // Cīņa. – 1985. – 26.dec.

Šenbergs I. Vai neizpildāms uzdevums?: [Par studentu arodkomitejas darbu] // Padomju Students. – 1986. – 5.jūn.

DOSAAF

Gavars J., Tiļļa A. Nozīmīgs veikums militāri patriotiskajā audzināšanā: [Par LVU DOSAAF konferenci] // Padomju Students. – 1976. – 25.nov.

Klišāns M. DOSAAF [LVU] // Padomju Students. – 1984. – 5.nov.

Veikmans K. LVU dosaafiešu rūpes: [Par organizācijas darbību] // Rīgas Balss. – 1983. – 8.dec.

Zaķis A. Pārdomas pēc konferences: [LVU DOSAAF] // Padomju Students. – 1974. – 9.janv.

Tautas kontrole

Raudoviča I. Plusus un mīnusus izsverot: [Par LVU Tautas kontroli] // Rīgas Balss. – 1983. – 4.apr.

Rupeneite K. Labāko pieredzi – katram: [Par LVU Tautas kontroli] // Padomju Students. – 1984. – 5.janv.

Степанов В. Быть хозяйственным – долг каждого: [Народный контроль ун-та в работе] // Padomju Students. – 1981. – 31.dec.

Tautas fronte

Diņģelis M. Tikšanās vietu mainīt nedrīkst...: [Tautas Frontes Studentu apvienība] // Universitātes Avīze. – 1989. – 19.okt.

Latvijas Universitātes LTF nodaļas darbības mērķi // Universitātes Avīze. – 1989. – 14.dec.

LTF LU nodaļas valdes aicinājums // Universitātes Avīze. – 1990. – 30.marts.

LTF Studentu apvienības aicinājums // Universitātes Avīze. – 1990. – 27.apr.

Nodibināta Universitātes Tautas Fronte // Padomju Students. – 1988. – 1.dec.

Panteļejevs A. Universitātes ideja Latvijai: [Tautas fronte LU] // Skolotāju Avīze. – 1989. – Nr.6. – 3.lpp.

Panteļejevs A. Universitātē: [Tautas fronte LVU nodaļas dibināšanas sapulce] // Skolotāju Avīze. – 1988. – 30.nov. – 15.lpp.

Skuja J. Vai mērķis attaisno līdzekļus: ["Cīņas" korespondents vērtē LTF LU nodaļas informācijas biļetenu] // Cīņa. – 1991. – 22.marts. – 13.lpp.

Interfronte

Buzajevs V. Tātad vai mēs eksistējam?: [LVU Interfronte] // Rīgas Balss. – 1989. – 31.maijs.

Jansons A. Karaliene bez troņa: [LVU Interfontes pārstāve T.Ždanoka] // Rīgas Balss. – 1989. – 31.maijs.

Dažādas organizācijas. Sabiedriskais darbs

[Aicinājums studentiem piedalīties brāļu Kaudzīšu memoriālās mājas muzeja "Kalna Kaibēni" atjaunošanā] // Padomju Students. – 1983. – 19.maijs.

Jaunarāja S. Kāpēc studenti zaudē entuziasmu?: [Par studentu sabiedrisko aktivitāti] // Rīgas Balss. – 1975. – 4.nov.

Jevgeņija A. Bez atlaides sev un citiem // Rīgas Balss. – 1987. – 15.janv. – 3.lpp. – Saturā par LVU atturības veicināšanas biedrību

Kalniņa K. Ielūgums paliek spēkā: [Par LVU ieguldījumu Rundāles pils parka atjaunošanā] // Padomju Students. – 1983. – 22.sept.

Krasta M. Sabiedriskās kārtības sardzē // Padomju Students. – 1988. – 17.marts.

Lipska A. Mums – trešā vieta Padomju Savienībā: [Par darbu, sadzīvi un atpūtu LVU] // Padomju Students. – 1976. – 13.maijs.

LU Sporta klubs // Universitātes Avīze. – 1990. – 30.nov. – 9.lpp.

Lude I. Ko darīsim brīvajā laikā: [Ieteikums LVU studentiem uzkopt Vaidelošu parku] // Padomju Students. – 1983. – 2.jūn.

Remmerts V. Nāciet talkā: [Aicinājums LVU studentiem piedalīties Vānes baznīcas atjaunošanā] // Padomju Students. – 1983. – 13.okt.

Rimša Dz. Mani interesē, kāpēc students dara sabiedrisko darbu // Padomju Students. – 1974. – 7.marts.

Sociālistiskās sacensības konkursa par labāko akadēmisko grupu nolikums // Padomju Students. – 1972. – 6.janv.

Sociālistiskās sacensības rezultāti [LVU] // Padomju Students. – 1984. – 1.marts.

Studentu Tūrisma klubs // Universitātes Avīze. – 1990. – 30.nov. – 9.lpp.

Šablovskis A. Aktivizācijas konkretizācijai: [Par LVU diskusiju kluba izveidošanu] // Padomju Students. – 1986. – 4.dec.

Vilks. Universitātei savs klubs // Padomju Jaunatne. – 1946. – 15.maijs.

Mītiņi. Akcijas

Austrāls N. Mītiņš Pētera Stučkas Latvijas Valsts universitātē: [Sakarā ar lēmumu par P.Stučkas vārda piešķiršanu universitātei] // Padomju Jaunatne. – 1958. – 24.janv.

Briedis J. Mācīsimies un mācīsim kā Pēteris Stučka: [P.Stučkas krūšutēla atklāšana LVU Lielajā aulā] // Padomju Jaunatne. – 1961. – 21.febr.

Grostiņš N. Gaidāms velobrauciens: [Par LVU pretkara propagandas velobraucienu] // Padomju Students. – 1985. – 16.maijs.

Mēs neļausim sevi mācīt: [Protesta mītiņš LVU Juridiskajā fakultātē pret ASV iejaukšanos Latvijas PSR iekšējās lietās] // Cīņa. – 1987. – 15.nov.

Orests I. Miera vārdā – neaizmirst!: [Par LVU studentu iedibināto ağitācijas skrējienu pa Otrā pasaules kara kauju slavas vietām] // Padomju Jaunatne. – 1983. – 8.maijs.

Pastalnieks A. Ideja pārauga akcijā: [LVU Fizikas un matemātikas fakultātes un citu augstskolu studentu akcija "Nams Tereškovas ielā 25"] // Padomju Jaunatne. – 1989. – 21.febr.

Sproģis M. Es balsoju par mieru!: [Par padomju jaunatnes Miera marša norisi LVU] // Padomju Students. – 1983. – 22.dec.

Latvijas studentu padome. Neatkarīgā studentu asociācija

Latvijas Studentu Padomes nolikums: Projekts // Padomju Students. – 1989. – 23.febr.

Tīrmanis I. Neatkarīgā Studentu asociācija // Skolotāju Avīze. – 1989. – 29.marts. – 15.lpp.

Vinters A. Laiks jau rāda: [Neatkarīgā Studentu asociācija] // Universitātes Avīze. – 1989. – 5.okt.

Studentu korporācijas

Aisters A. "Simtiem jaunu zvanu zvanīs": [1989./90.g. "Letonija" atjauno savu darbību LU] // Latvijas Jaunatne. – 1990. – 17.febr.

Asaris K. Atjaunojam darbību // Universitātes Avīze. – 1989. – 28.sept. – (Korporācijas).

Bagātais G. Pārmantot ne tikai vācisko garu: [Par korporācijām] // Latvijas Jaunatne. – 1990. – 21.aug.

Bagātais G. Vai Monteki un Kapuleti naids būs mūžīgs?: [Par korporācijām] // Izglītība. – 1990. – 21.nov.

Brinkmane I. [Par Latvijas korporāciju apvienības un prezidiju konventa sēdi 2. Jūl. LU] // Universitātes Avīze. – 1990. – 21.sept. – 11.lpp.

Fraternitas Latviensis, Latvia // Zvaigzne. – 1990. – Nr.11. – Uz 4.vāka.

Garenčiks R. "Fraternitas Latviensis" atgriežas Rīgā // Rīgas Balss. – 1990. – 16.okt.

Korporācijas: ["Tālavija"] // Universitātes Avīze. – 1990. – 9.febr.

Krēsliņš A. Korporāciju pagātne un tagadne // Skolotāju Avīze. – 1989. – 27.dec. – 11.lpp.; Izglītība. – 1990. – 31.janv. – 10.lpp.

Rozenbergs G. Ozolu birztalai jāzaļo!: [Studentu korporāciju atjaunošana] // Padomju Jaunatne. – 1989. – 30.sept.

Rozenbergs G. Ziedot mūžu dzimtenei: ["Tālavija"] // Latvijas Jaunatne. – 1990. – 14.dec.

Studentu sabiedriski politiskā prakse (SPP)

Alksnis F. SPP – audzināšana darbam: [Sakarā ar jauna nolikuma izstrādāšanu] // Padomju Jaunatne. – 1978. – 8.dec.

Ernšteins R. SPP – konkrēta praktiska darbība // Padomju Students. – 1987. – 26.marts.

Goldmanis J. Kas jāzina katram studentam par SPP // Padomju Students. – 1977. – 8.dec.

Kļavis A. Studenti. Sabiedriskais darbs. Aktivitāte: [Par SPP LVU] // Liesma. – 1976. – Nr.5. – 4.–5.lpp.

Lazdāne B. Studentu sabiedriski politiskā prakse [LVU] // Rīgas Balss. – 1972. – 8.apr.

Nolikums par P.Stučkas LVU studentu sabiedriski politisko praksi // Padomju Students. – 1973. – 30.aug.

Rinks J. Cik vērts pašam un citiem bijis šis laiks: [Par SPP] // Padomju Students. – 1983. – 10.febr.

Štrauhmanis J. Cik ilgi veicināsim formālismu?: [Par SPP] // Padomju Students. – 1983. – 3.marts.

Sabiedrisko profesiju fakultāte (SPF). Pulciņi

Anita B. Tevi gaida lektoru pulciņš // Padomju Students. – 1974. – 14.febr.

Brenčevs Z. Starptautisko tiesību pulciņā // Padomju Students. – 1973. – 20.dec.

Briedis J. Šaurajiem speciālistiem – mats: [Par ierosinājumu organizēt SPF] // Cīņa. – 1961. – 7.marts.

Bušmanis G. Ņemot talkā filozofiju un bībeli: [Par LVU ateisma padomes darbu] // Padomju Jaunatne. – 1974. – 30.marts.

Kapace A. Kas tā tāda: sabiedrisko profesiju fakultāte? // Padomju Jaunatne. – 1963. – 8.okt.

Krogzeme B. Vai protam sarunāties ar dabu: [Par SPF] // Padomju Students. – 1986. – 24.apr.

Liepiņa D. SPF Universitātes dzīves ritmā // Padomju Students. – 1988. – 7.janv.

Losberga M. Drosmīgu ceļu, meitenes!: [LVU jauno autoru pulciņa darbība] // Padomju Students. – 1973. – 1.marts.

Martinsone A. Darbs sācies: [Par SPF] // Padomju Students. – 1976. – 11.nov.

Martinsone A. Mācību gadu vērtējot: [Mācību gada rezumējums SPF] // Padomju Students. – 1983. – 16.jūn.

Obuha E. Izprast folkloras būtību: [SPF. Folkloras kopu vadītāji] // Padomju Students. – 1987. – 7.maijs.

Ripa J. Uzzinām, domājam, mācāmies: [Par LVU Studentu Zinību biedrības Ļeņina pulciņu] // Padomju Jaunatne. – 1969. – 12.jūl.

Tev, kalnu draugs!: [Par SPF kalnu tūrisma skolu] // Padomju Students. – 1983. – 17.nov.

Volfa E. Bērnu masu pasākumu organizatori [SPF] // Padomju Students. – 1986. – 24.apr.

Zīds O. Vai vēlaties vēl vienu profesiju?: [Par SPF] // Padomju Students. – 1980. – 11.sept.

3.6. Studentu sadzīve. Sports

Mākslinieciskā pašdarbība

Markvarte V. Daudz vai maz?: [Par mākslinieciskā pašdarbību LVU] // Padomju Students. – 1980. – 13.marts.

LVU mākslinieciskās pašdarbības skates nolikums // Padomju Students. – 1975. – 20.nov.

LVU studenti saviem spēkiem: [Par pašdarbību, gatavojoties Jaunatnes festivālam] // Literatūra un Māksla. – 1957. – 27.apr.

Mediņa I. Kustība, tu esi mağiska: [Par LVU Studentu teātra kustību grupu] // Liesma. – 1981. – Nr.6. – 17.lpp.

Spičs E. Ar svētku sajūtu: [Par mākslinieciskā pašdarbību LVU] // Padomju Students. – 1986. – 5.jūn.

Studentu klubs: [Par LVU pašdarbības kolektīviem] // Padomju Students. – 1976. – 16.sept.

Tivums Ē. Vasara studentu gaumē: [Par LVU pašdarbības kolektīviem] // Dzimtenes Balss. – 1970.– 31.jūl.

Vītola I. Izteikt sevi dejā: [Par LVU fakultāšu deju kolektīvu skati] // Padomju Students. – 1976. – 29.apr.

Kori

Vīru koris

Māls B. Universitātes Akadēmiskā vīru kora pirmais koncerts // Padomju Jaunatne. – 1949. – 28.apr.

Porietis J. Mieram veltīti LVU vīru kora koncerti // Padomju Jaunatne. – 1950. – 21.okt.

Porietis J. Pašdarbības koru koncerti kaimiņu republikā: [Par LVU vīru kora viesošanos Igaunijā] // Literatūra un Māksla. – 1951. – 16.dec.

Jauktais koris "Daina"

Zakss L. Desmit nodainotie gadi: [LVU Tautas kora "Daina" jubileja] // Padomju Jaunatne. – 1961. – 10.dec.

Jauktais koris "Juventus"

Bērziņš D. LPSR Nopelniem bagātais kolektīvs Latvijas Valsts universitātes Tautas koris "Juventus": [Prospekts]. – Rīga, 1970. – 32 lpp.

Nopelniem bagātā kolektīva P.Stučkas Latvijas Valsts universitātes Tautas kora "Juventus" statūti. – Rīga, 1975. – 11 lpp.

P.Stučkas Latvijas universitāte. Tautas koris: [Materiāli sakarā ar 45 gadu darba atceri]. – Rīga, 1966. – 28 lpp.

Bērziņa V. Dziesma skanēs kopā ar mums: [Par "Juventus" tradīcijām] // Padomju Students. – 1976. – 13.maijs.

Gailis D. Savu dziesmu izdziedāt // Padomju Jaunatne. – 1975. – 28.sept.

Ģeibaks M. Optimisma vārdā: [Sakarā ar LPSR Nopelniem bagātā kolektīva nosaukuma piešķiršanu] // Padomju Jaunatne. – 1969. – 27.apr.

Jauģiets V. Kora dibinātāja piemiņai: [Sakarā ar kora dibinātāja A.Bobkovica piemineķļa atklāšanu] // Karogs. – 1971. – Nr.12. – 158.lpp.

Krauja V. Skaņās nāk Lieldiena: ["Juventus" 70 g. jubileja] // Cīņa. – 1990. – 6.apr.

Mediņš K. Dzied LVU Tautas koris // Cīņa. – 1964. – 26.marts.

Sieviešu koris "Minjona"

Grauzdiņa I. Pirmos piecus aizvadot: [Sakarā ar kora 5.gadadienu] // Literatūra un Māksla. – 1980. – 27.jūn. – 10.lpp.

"Minjonai" – 10 // Padomju Students. – 1985. – 30.maijs.

Sarma S. Turpmāk – "Minjona" // Padomju Students. – 1977. – 28.apr.

Veiškläne V. Dzied, māsiņa, skaistas dziesmas! // Padomju Students. – 1975. – 20.apr.

Dziesmu un deju ansamblis

Brežģis J. "Daina un Dancis" iet tautā: [LVU dziesmu un deju ansambļa uzvedums] // Padomju Jaunatne. – 1958. – 28.dec.

Sūna H. Daina un Dancis: [LVU dziesmu un deju ansamblis] // Liesma. – 1959. – Nr.4. – 13.lpp.

Tautas deju ansamblis "Dancis"

Bērziņš J. Ansamblis – deju jaunrades laboratorija // Padomju Jaunatne. – 1957. – 26.jūl.

"Dancis" svin [15 gadu] jubileju: [LVU deju ansamblim 15 gadi] // Rīgas Balss. – 1961. – 17.marts.

"Dancis" – 35 // Padomju Students. – 1981. – 23.apr. – Saturs: Īsa vēsture; Iz "Danča" dzīves; Aptauja

Frickauss L. "Dancis" sadanco ar "Dancīti" // Rīgas Balss. – 1987. – 10.nov.

Ģeibaks M. Dejo "Dancis" // Rīgas Balss. – 1976. – 29.jūn.

Kulmanis J. "Dancis" savā 45.sezonā // Universitātes Avīze. – 1990. – 30.nov. – 2.lpp.

Siliņa E. Divdesmit gadi deju solī // Literatūra un Māksla. – 1966. – 7.maijs.

Žagata U. "Dancis" tagad – Nopelniem bagātais // Padomju Jaunatne. – 1966. – 4.maijs.

Senās mūzikas ansamblis "Canto"

Rūsiņa L. Sapņi klavesīna pavadījumā // Padomju Students. – 1986. – 12.jūn.

Sīlis J. Es dziedu // Padomju Students. – 1985. – 21.nov.

Drāmas ansamblis. Studentu teātris

Apinīte V. Studentu teātra entuziastiem – jubileja: [LVU drāmas ansamblim 25 gadi] // Padomju Jaunatne. – 1971. – 16.apr.

Briedis J. LVU dramatiskajam ansamblim 10 gadi // Padomju Jaunatne. – 1956. – 8.apr.

Grēviņš M. Pie jaunajiem mākslas entuziastiem: [Par LVU drāmas ansambli] // Padomju Jaunatne. – 1954. – 25.dec.

Skrīvere I. Studentu teātris šodien // Padomju Students. – 1983. – 24.nov.

Šovakar: Ielūgums uz pirmizrādi: [Par LVU Studentu Tautas teātri] // Padomju Jaunatne. – 1987. – 10.sept.

Folkloras kolektīvi

Kleperis J. Piecus gadus un visu mūžu: [Par folkloras kopu "Budēļi"] // Padomju Students. – 1986. – 13.febr.

Kleperis J. Tik daudz kā ir, bet...: [Par LVU Cietvielu fizikas institūta folkloras grupu] // Padomju Students. – 1982. – 1.apr.

Lejiņa M. "Budēļi" // Padomju Jaunatne. – 1988. – 12.marts.

Mīļā S. Tā, lūk, mums gāja: [Par LVU folkloras ansambli] // Padomju Students. – 1983. – 29.sept.

Spičs E. Folkloras vilnim pāri: [Par folkloras ansambli "Dandari"] // Padomju Students. – 1985. – 31. okt.

Simfoniskais orķestris. Kamerorķestris

Klotiņa A. Kamerorķestris // Padomju Jaunatne. – 1986. – 17.dec.

Miķelsone M. Viestura Gaiļa jaunais auklējums [LVU simfoniskais orķestris] // Padomju Students. – 1979. – 12.apr.

Roze J. Studentu simfoniskā orķestra koncetrs: [LVU] // Padomju Jaunatne. – 1950. – 3.nov.

Keramikas studija "Vāpe"

Bloka Dz. Te brīnumi top // Padomju Students. – 1976. – 12.febr.

Kučinska V. "Vāpes" pieci pavasari // Padomju Jaunatne. – 1980. – 28.marts.

Sondore Dz. "I Kurzeme, i Vidzeme, i Latgale mūsu...": [Par "Vāpes" izstādi] // Rīgas Balss. – 1990. – 15.maijs.

Dažādi

Lejstrauta O. Atzinība pašdarbniekiem: [Par LVU ansambļiem "Inversija" un "Veltījums"] // Padomju Students. – 1979. – 27.sept.

"Veltījums": [Par LVU politiskās dziesmas grupu] // Padomju Students. – 1981. – 27.aug.

Vija V. Dzelzsgriezējs: [Arī par LVU rokkluba grupu] // Padomju Jaunatne. – 1987. – 8.aug.

Sports

Egle I. Par kausu cīnās kopmītnes: [Sporta diena LVU] // Padomju Jaunatne. – 1979. – 5.maijs.

Gavars J. Ne tikai plānot, bet arī strādāt: [Par masu sporta pasākumiem universitātē] // Padomju Students. – 1977. – 13.janv.

Grasmanis H. Sports un sekmes mācībās: [Sports LVU] // Sports. – 1965. – 3.jūn.

Karlsons V. Mūsu vieglatlētes – Rīgas čempiones // Padomju Students. – 1979. – 22.febr.

Kehre A. No "negribu" līdz – interesanti: [Sports LVU] // Padomju Jaunatne. – 1982. – 16.okt.

LVU 15.veselības veicināšanas diena: [Raksti] // Padomju Students. – 1979. – 24.maijs.

Ostrouhs J. Būvēsim Apšuciemu!: [Par LVU sporta un atpūtas nometnes celtniecību] // Padomju Students. – 1988. – 18.febr.

Rokasbumbas sekcijai – 20 // Padomju Students. – 1978. – 14.dec.

Veselības diena – joprojām gadā tikai viena: [Raksti par LVU Veselības dienu] // Padomju Students. – 1975. – 22.maijs.

Zaķis Ž. Sports universitātē // Padomju Jaunatne. – 1954. – 31.janv.

Sporta klubs

Sporta klubs. Nolikumi. 1971/72 – Rīga, [1971]. – 13 lpp.

Purens J. Vairāk aktivitātes un organizētības: [LVU sporta kluba 3.konference] // Padomju Jaunatne. – 1949. – 15.marts.

Zvīdre I. Vēl viens jubilārs // Padomju Jaunatne. – 1989. – 11.febr.

Talkas

Avotiņš J. 18.aprīlī – visi uz komunistisko sestdienas talku! // Padomju Students. – 1987. – 16.apr.

Bušmanis I. Ir kartupeļlaiks: [Par LVU studentu darbu talkās kolhozā] // Padomju Jaunatne. – 1978. – 27.sept.

Divreiz gadā: [Par LVU mežu dienām Inčukalna mežniecības saimniecībā] // Padomju Students. – 1981. – 4.jūn.

Eglīte B. Darbs dara darītāju: [Par sestdienas talku LVU] // Padomju Students. – 1976. – 22.apr.

Kleperis J. Mēs – dabai: [Par Cietvielu fizikas institūta darbinieku talku Āraišu ezerpilī] // Padomju Students. – 1981. – 15.okt.

Knospe V. Universitātē pošas braucienam: [Par studentu iesniegumiem ražas novākšanai Kazahijā] // Padomju Jaunatne. – 1956. – 29.jūn.

Korņeva I. Studenti – lēts darbaspēks?: [LVU studenti rudens darbos kolhozā] // Rīgas Balss. – 1990. – 20.sept.

Kreicberga L., Tauriņš A. Ikvienam roka jāpieliek: [LVU studentu darbs Gaujas nacionālajā parkā] // Padomju Students. – 1975. – 24.apr.

Sils P. Gaismas avots Alokstes krastos: [LVU studenti ceļ Kirova vārdā nosaukto elektrisko spēkstaciju Aizputes raj.] // Literatūra un Māksla. – 1951. – 9.sept.

Smilgainis V. Vēlreiz par darbu septembrī: [LVU studentu veikums lauku darbos] // Padomju Students. – 1983. – 3.nov.

Šabada J. Mežsargi no ... LVU: [Par LVU Meža dienām] // Rīgas Balss. – 1981. – 2.jūn.

Šabads J. Studentu sestdienas talka [Vecrīgas labiekārtošanā] // Rīgas Balss. – 1982. – 12.maijs.

Studentu celtnieku, lauksaimniecības, stjuartu un pavadoņu vienības

Baidekalns M. Kam vajadzīga SCV aģitbrigāde: [Par SCV aktuālajām problēmām] // Padomju Students. – 1983. – 13.janv.

Cālīte A. Atrast sevi un savējos: [Par LVU SCV "Senči"] // Padomju Jaunatne. – 1983. – 13.maijs.

Ernšteins R. Krīzes puni – stimuls jaunradei: [Par studentu vienību kustību] // Padomju Students. – 1986. – 12.jūn.

Forsts M. Kāds būs pirmais ķieģelis: [Par P.Stučkas LVU studentu celtnieku vienībām]: [Stāsta darba semestra štāba priekšnieks M.Forsts] / pierakstījusi I.Brikše // Padomju Jaunatne. – 1978. – 28.maijs.

Geriņa I. Kas nav naudas vērtībā ...: [Par studentu vienībām] // Padomju Jaunatne. – 1986. – 5.jūl.

Grava I. Ar Latvijas emblēmu: [Par studentu pavadoņu vienībām] // Padomju Jaunatne. – 1986. – 5.jūl.

Helmane I. Kā atrast un nepazaudēt 1100 studentu: 3.semestri gaidot // Padomju Jaunatne. – 1986. – 28.marts.

Jansons I. SCV – 25 // Padomju Students. – 1983. – 8.sept.

Krūmiņa V. Sākumu atceroties: [Par studentu vienībām] // Padomju Students. – 1986. – 24.okt.

Lembergs A. Darba semestris: fakti, skaitļi, analīze // Padomju Students. – 1976. – 28.okt.

Lembergs A. Gatavojamies darba cēlienam: [Par SCV 9.piecgades rezultātiem un jaunajiem uzdevumiem] // Padomju Students. – 1976. – 1.apr.

Lembergs A. Pirmais posms: 1959.–1964.gads: SCV vēstures lappuses // Padomju Students. – 1975. – 27.febr.

Lembergs A. SCV pirmsākumi // Padomju Students. – 1975. – 20.febr.

Oga M. Ja nu tas ir sākums?: [Par studentu vienībām] // Padomju Jaunatne. – 1986. – 29.maijs.

Pliķēna E. Mēs "Rīdzene"!: [Par LVU internacionālo SCV "Rīdzene"] // Rīgas Balss. – 1984. – 6.aug. – 3.lpp.

Rambaha I. "Latvija" un citas SCV: [SCV "Latvija" darbs Gagarinā] // Padomju Students. – 1979. – 29.marts.

Strupiša S. "Turas pamatīgi": [Par SCV darba organizāciju LVU] // Padomju Jaunatne. – 1973. – 25.apr.

Šabads J. Studentu serviss: [Par studentu pavadoņu vienībām] // Rīgas Balss. – 1981. – 18.maijs.

Tarvida D. Kā strādājam: [Par SCV "Zeļļi"] // Padomju Jaunatne. – 1976. – 23.jūl.

Veidemane E. Komēta nāk!: [Par SCV "Astra"] // Padomju Jaunatne. – 1984. – 29.jūn.

Vīksna S. "Lidojošā" vasara: [Par LVU pirmo studentu stjuartu vienību] // Padomju Jaunatne. – 1981. – 8.febr.

Этот знаменитий "Новичок": [О студенческом строительном отряде "Чечако"] // Советская молодежь. – 1981. – 17 июня.

Studentu biedrības, klubi, centri

Bērziņa D. Nākamie juristi sabiedriskās kārtības sardzē: [Par LVU Brīvprātīgo kārtības sargu vienību] // Padomju Students. – 1978. – 16.febr.

Brikše I. Kas ir "Prometejs": [Par LVU politisko dziesmu klubu] // Padomju Jaunatne. – 1977. – 28.okt.

Čakare L. Izveidots esperanto klubs // Padomju Students. – 1986. – 15.maijs.

Galla K. Vēl daudz jādara: [Par LVU aģitbrigādēm] // Padomju Students. – 1977. – 15.dec.

Grostiņš N. Kāpēc tas vajadzīgs?: [Par LVU Ateistu kluba darbu] // Padomju Students. – 1983. – 19.maijs.

Grostiņš N. Mēs augam: [Par LVU Miera aizstāvju klubu] // Padomju Students. – 1986. – 27.febr.

Kociņš A. "Zaļās" kapeiciņas skaitot: [Par LVU Latvijas Dabas un piemineklu aizsardzības biedrību] // Padomju Students. – 1987. – 26.febr.

Kozlāne R. "Prometejs" pilnveido iesākto: [Par LVU politiskās dziesmas klubu] // Padomju Students. – 1978. – 14.sept.

Liepa B. Draudzībai robežu nav: [Par LVU Studentu internacionālās draudzības klubu] // Padomju Latvijas Sieviete. – 1964. – Nr.5. – 8.–10.lpp.

Porietis J. Tirdzniecība: kadri, uzdevumi, perspektīvas: [LVU Ekonomistu interešu klubs] // Padomju Jaunatne. – 1988. – 24.febr.

Raiskuma I. LVU Jaunatnes ekoloģiskajā centrā // Padomju Jaunatne. – 1988. – 24.aug.

Šablovskis A. Saules gaismai tuvāk ritot ...: [Par LVU Domu klubu] // Padomju Jaunatne. – 1988. – 29.jūn.

Zvīdre I. Vivat 30 procentiem!: [Par LVU studentu centru] // Padomju Jaunatne. – 1987. – 2.sept.

Studentu svētki

Ceļā uz Alma Mater ...: [Aristoteļa svētki] // Rīgas Balss. – 1987. – 1.sept.

Frickauss L. Ver durvis auditorijas: [Par LVU svinīgo aktu, kas veltīts jauno studentu uzņemšanai augstskolā] // Rīgas Balss. – 1980. – 1.sept.

Helmane I. "Tautai tu augstāku pacelties liec": [Par Aristoteļa svētkiem] // Padomju Jaunatne. – 1989. – 5.sept.

Kurmajevs A. Vēl viena jauna tradīcija: [Aristoteļa svētki] // Zvaigzne. – 1966. – Nr.19. – 12.–13.lpp.

Mačuka I. Varēja būt, bet – nebija: [Par jauno studentu ugunskristībām Ķīmijas fakultātē] // Padomju Students. – 1980. – 20.nov.

Miesnieks A. Lai mūžīgi mūžos ...: Atskatoties uz Studentu dienām // Padomju Jaunatne. – 1987. – 21.okt.

Padomju Latvijas studentu dienas, 7.–11.aprīlis // Padomju Students. – 1980. – 17.apr.

Trautmane I. Padomju Latvijas studentu dienas // Padomju Students. – 1975. – 3.apr.

Prese

Brikše I. "Padomju Studentam" – 40: 1940.–1980. // Padomju Students. – 1980. – 25.sept.

Brikše I. Sākums // Padomju Students. – 1980. – 11.sept.

Brinkmane I. Zinātnei un tēvzemei: ["Universitātes Avīze"] // Padomju Jaunatne. – 1989. – 9.sept.

Jansons A. [Redaktora slejā par cenzūras jautājumiem] // Universitātes Avīze. – 1990. – 9.febr.

Kanels J. Ik mirkli sevī pašā būs jums augt: ["Padomju Studentam" – 40] // Padomju Students. – 1980. – 13.nov.

Kārkliņa A. Sods par atklātību: [Laikraksta "Padomju Students" bezatbildība iesūtīto materiālu publicēšanā] // Cīņa. – 1962. – 20.dec.

Laikraksts un laiks: ["Padomju Students"] / H.Celma, L.Brīdaka, G.Bībers, M.Klepere, O.Vācietis, I.Bērsons, K.Torgāns, J.Barkāns, J.Porietis, G.Mašiņš; materiālu sast. I.Brinkmane // Padomju Students. – 1987. – 7.jūn.

Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Dekrēts par P.Stučkas LVU lieltirāžas laikraksta "Padomju Students" apbalvošanu ar Latvijas PSR Augstākās Padomes Prezidija Goda Rakstu Rīgā, 1980.gada 8.oktobrī // Padomju Students. – 1980. – 16.okt.

Ripa J. No LVU studentu preses vēstures // Padomju Students. – 1987. – 7.maijs.

Saulītis A. Kas bijis, bijis: ["Padomju Studentu" pāršķirstot] // Padomju Students. – 1989. – 2.febr.

Sondore Dz. "Padomju Studentam" 40: [Bijušās laikraksta redaktores atmiņas] // Padomju Students. – 1980. – 23.okt.

Sproģis A. Aiz rakstītpratības: [Atceras bijušais LVU avīzes "Padomju Students" korespondents] // Padomju Students. – 1980. – 13.nov.

Studentu preses pieteikums: ["Padomju Students" 2. republikas Jaunatnes preses svētkos] // Padomju Jaunatne. – 1987. – 3.jūn.

Universitātei savs laikraksts // Padomju Jaunatne. – 1949. – 8.sept.

Uzmanības centrā: Universitātes Avīze // Dzimtenes Balss. – 1989. – 14.sept.

Vasaras notikumi: ["Universitātes Avīzes" tikšanās ar laikraksta "Universitas" galveno redaktoru Gunāru Cimbuli] // Universitātes Avīze. – 1990. – 21.sept. – 11.lpp.

Visiem: [Par parakstīšanos uz avīzi "Padomju Students"] // Padomju Students. – 1987. – 1.okt.

Visiem! Visiem! Visiem!: ["Padomju Students" – literārā konkursa uzvarētājs LVU] // Padomju Students. – 1983. – 17.nov.

PERSONU RĀDĪTĀJS

A, Ā

Adermanis I. 484
Agafonovs V. 409
Agureikins S. 344, 345
Aizsilnieks Arnolds 71, 101, 172
Akmentiņš Roberts 23, 145, 169
Akuraters J. 444, 480
Aleksandere Fruma 188
Alksnis A. 107
Alksnis J. 166
Altements A. 85
Amnuēls 458
Andžāns Agnis 292
Andžāns K. 242
Andrejeva O. 409
Andrušaite I. 294
Andrušaite-Pilsētnieks Ruta 292, 294
Andrušaitis Andris 292, 294
Andrušaitis Gunārs 292, 294
Aperāns Jānis 66, 91
Apine J. 489
Apine I. 451
Apinis A. 88, 178
Apinis K. 91
Apsītis Jānis 163
Apsītis Romāns 295, 395
Apsītis Vaidelotis 183
Arbidāns J. 441
Aristotelis 471
Asars J. 41
Aspazija 461
Astra Gunārs 443, 444, 449
Ašmanis M. 367
Auškāps Jūlijs 46
Augustsons I. 278
Aumalis 167
Ausējs L. 46
Auziņa A. 411
Auziņa M. 469, 480
Auziņš I. 488
Auziņš Mārcis 292
Avdeikina A. 358
Avdjukevičs L. 449
Avens Voldemārs 29, 33, 152, 153
Avišāne A. 227
Avotiņš J. 46
Ābele Ā. 460
Ābele K. 41, 93
Āboliņa E. 344
Āboliņš J. 24, 25, 45, 47, 144, 162, 174, 320, 345, 349, 354, 450
Ādmīdiņš Reinis 449
Āriņš E. 199
Ātrens J. 96

B

Bagrada M. 411
Bairons Dž. G. 472
Balbere A. 187, 227, 406, 438
Bāliņš Pauls 62, 466
Balklavs-Grīnhofs Arturs 292
Balodis Ed. 41, 61, 71
Balodis F. 40, 46
Balodis J. 96
Balodis Kārlis 24, 172, 260
Baltauss J. 489
Balutis F. 112
Bankavs Andrejs 337
Barisons P. 445
Barons Krišjānis 52, 477, 483
Baško Pēteris 313, 321, 322, 323, 440
Baumanis A. 482
Baumanis J. 46, 96
Bauze 164
Beiziters L. 450
Bekers 440
Beks U. 334
Berija L. 359
Berklavs E. 278, 355, 378, 379, 380, 409
Berkovičs Boruhs 313, 314, 315, 320
Berzarins N. 97
Berzikovs 166
Bērtulis R. 488
Bērziņa G. 242
Bērziņa Lilita 461
Bērziņa-Felsberga 111
Bērziņa Vija 449
Bērziņš 166
Bērziņš Alfonss 111, 145, 166, 178, 461
Bērziņš K. 71
Bērziņš P. 89
Bērziņš T. 479
Bērziņš Valdis 295
Bērzkalne Anna 165
Bērzkalns P. 178, 370
Bērzs K. 407
Bičevskis J. 353
Biezais H. 24, 68, 71, 75, 79
Bikava Zelma 431
Birkavs Valdis 257, 295, 413
Birkerts Pēteris 165, 166, 169
Birkhāns E. 46, 51
Birzīte L. 187

Birznieks A. 96, 178
Bišers Ilmārs 295, 395, 417
Bībers G. 449
Blanks M. 24
Blaus P. 53
Bluķis U. 491
Blūma-Barvika B. 114
Blumbahs Fr. 206
Blūmfelds A. 45
Blūzmanis K. 145, 169, 277, 278, 344, 345, 384, 385, 406
Bobkovics Artūrs 460, 476
Bogojavļenskis Konstantins 170
Bojārs J. 224, 395
Brandts K. 487
Brastiņa E. 37
Brāzmans 145
Brehmane-Štengele M. 461, 476
Brežgo Boļeslavs 145, 146
Brežņevs L. 34, 280, 447
Briede 297
Briedis Leons 447, 449
Briģe M. 409
Brikše I. 488
Brodelis Jānis 458
Broks A. 451
Broks K. 166, 167, 374
Brūklene V. 455
Buholcs, A. 96
Bukovskis 374
Bukovskis D. 178
Buls A. 227
Bumbiers (Bumbers) Jānis 26, 160, 163, 166
Bundulis J. 178
Bune-Gablika L. 114
Burkevics Vilhelms 41, 93, 95, 119
Burkovskis 166
Bušmanis G. 386, 411, 412, 415
Būmanis R. 33, 349, 447

C

Caune Andris 295
Celma J. 353
Celmiņa T. 409
Celmiņš Gustavs 100, 102
Celms M. 25
Celms Teodors 88
Ceplītis L. 484
Cera Māra 449
Cēbere Dz. 16
Ciganovs Juris 19
Cildermanis Arnolds 45
Cingels J. 115
Cintiņš Oļģerts 476

Č

Čaklais M. 488
Čaks A. 441, 473, 488
Čakste J. 260, 442
Čakste Konstantīns 37, 52, 101, 102
Čerņenko 421
Čuklina P. B. 161

D

Dambergs A. 344, 345
Dambītis Roberts 459
Damburs E. 407
Damvalde Inna 315, 317
Danenberga A. 166
Dankers Oskars 69, 101
Daniels 447
Daudišs I. 350
Daukšts K. 349, 350, 367, 415
Dāle Pauls 146, 164, 169, 170
Dārziņš E. 460, 479
Deglavs F. 46, 47, 137, 144
Dekmeročins A. 174
Deķis K. 479
Dermanis, P. 107
Dilfers, Dr. 85
Dimants A. 133, 489
Dišlers K. 46, 51
Dīmanis Jānis 164, 168, 170, 173, 174, 367, 376, 384
Dīmanis S. 393
Dmitrijevs V. 366
Dombrovskis F. 46
Dorošenko V. 159, 185
Dozorcevs V. 488
Dreimane A. 84, 428
Dreimanis A. 72
Dreimanis P. 111
Drekslers H. 69, 75, 79, 81, 90, 97
Drille R. 40
Drīzulis A. 174, 376, 442
Dubults P. 97
Duhanova Z. 380
Duhanovs M. 194, 349, 447
Dumpe E. 302
Dunajevskis I. 454, 459
Dunsdorfs Edgars 24, 63, 89, 107, 108, 109, 116, 155
Dūdele S. 159, 162, 168, 170, 185, 186, 188, 271, 345, 354
Dūma L. 411, 412
Dūmiņa J. 479
Dūze D. 488
Dzene V. 114
Dzērve A. 442, 443
Dzērve I. 481
Dzērve Pauls 184, 379, 380, 381

E

Eberhards G. 260
Eberliņa M. 154, 200, 206
Efross N. 177

Eglājs E. 349
Egle J. 97, 354
Egle Rūdolfs 161, 162
Eglītis Andrejs 461
Eglītis M. 111
Eidemane Nellija 431
Eiduks J. 174, 184, 458
Eiduss J. 344, 345
Eihe Vilis 101
Eihvalds V. 409, 488
Eks P. 344, 354
Eliass K. 159, 178
Elksne E. 484
Elsbergs K. 489
Eltiņa I. 19
Emsiņa K. 367
Emsiņš R. 366, 367
Ence E. 111
Endzelīns Jānis 36, 136, 156, 159, 161, 163, 173, 176, 177, 178, 206, 260, 296, 329, 372, 373, 374
Endziņš Aivars 295, 344, 349, 353, 354, 395
Engelss 103, 456
Erts D. 353
Everits 145
Ēķis R. 89
Ēpiks E. 107
Ērglis (Žuromskis) Antons 178, 313, 314

F

Fedorauskis 368
Fedotekovs A. 185
Fekters A. 190, 349
Feldmane I. 481
Feldmanis Inesis 295, 358, 395
Felsbergs E. 477
Fituņi A. 159, 297, 380
Fomina G. 444
Freimanis A. 115, 116
Freimanis E. 61
Fricbergs V. 283, 488
Fusts 309

G

Gabliks J. 114
Gagarins Jurijs 466
Gaile Mirdza 445, 449, 485
Gaile D. 486
Gailis A. 481
Gailis K. 41
Gailis Daumants 476
Gailis V. 481
Gailītis 194
Galenieks Pauls 144, 164, 166, 173, 174, 260, 374, 375
Gaponenko L. S. 181, 182
Garross F. 438
Garūta L. 460, 476
Gavars Andris 447
Geikins Ārijs 484, 485
Geikina Karina 449
Geikins J. 345
Geistards M. 469
Gēliņš E. 95
Gēte Johans Volfgangs 165
Ginters 271
Ginters K. 174
Ginters Valdis 88, 101
Ginzburgs A. 447
Gode A. 233
Gode H. 273, 410
Godmanis Ivars 295
Goldmanis J. 412
Golubevs Mihails 450
Gorbunovs A. 392
Goris A. 491
Goris J. 394
Grants I. 345
Graužins S. 349
Graužiņš D. 411
Graubiņš J. 460
Grāmatiņš Arnolds 24, 114, 117
Gribojedovs 462
Grigulis Arvīds 159, 384, 435, 439, 441, 448
Grīgs E. 460
Grīnbergs O. 323, 349, 439, 440, 441, 444, 480, 481
Grīnvalds K. 46
Grīsle R. 373, 374
Grostiņš N. 467
Grūbe Aldis 281, 439
Gudreņiks A. 344, 345
Gudriniece E. 184
Gudzuka V. 145, 344
Gulbis A. 476
Gulbis Fricis 41, 95, 107, 108, 111, 213
Guļāns P. 349
Gurvičš Persijs 161, 185, 277
Gusevs 137, 162
Gūtmanis 443
Gžibovska Aline 19
Ģērmanis, E. 96
Ģērmanis, J. 461
Ģipslis, A. 469

H

Haims Nosons 188
Harps 438
Hānbergs A. 89
Helmane Inga 390, 420, 489, 490
Hercbergs Š. 178
Hercens 462
Hiltons 108
Himmelreihs L. 425
Hitlers Ā. 68, 103
Hodjakovs Nikolajs 170

Hoppe V. 79
Hruščovs Ņ. 280, 352, 359, 426, 436
Hunhens L. 133

I

Icigsons Harijs 70
Ieviņa K. 480
Ieviņš A. 41, 370
Ieviņš J. 469
Ikaunieks Ē. 353
Ikaunieks J. 345
Ilmete Žanete 292, 353
Indriksons Guntis 436
Inveiss J. 111
Ivanovs 374
Ivbulis V. 208, 358
Īvāns Dainis 295

J

Jagodins A. 418
Jakobsone-Rainese G. 182, 185, 278
Jakobsone M. 272, 385, 406, 435
Jakovļeva J. 89, 345
Jakovļevs M. A. 185
Janeks Vadims 358
Janovska Inese 19
Jansone Anna 292, 461
Jansons 33, 166, 169, 190
Jansons Jānis 292
Jansons Jānis Alberts 169, 320, 459
Jansons Jēkabs 313
Jansons Ludvigs 286, 292
Jansons Māris 292
Jarošenko 344
Jaundzeme (Stroda) Lūcija 431, 433, 449
Jaundzems J. 297
Jaunputniņš A. 199
Jaunušāns Alfrēds 458
Jaunzems Jānis 449, 452
Jefremovs S. 190, 272, 297
Jegorovs Boriss 456
Jemeļjanovs A. 227
Jenšs Juris (Georgs) 166
Jervesō Elmārs 108
Jevtušenko Jevgeņijs 450
Jēkabsons E. 96
Jirgensons B. 107
Jofe M. 278
Jonāne I. 227
Jonass R. 344, 354
Jovčuks 157
Judrups Ojārs 292
Jufrakovs I. P. 133, 309
Jumiķis A. 88
Jundzis Tālavs 295
Jungs Valdemārs 39, 41
Juraševskis R. 482
Jurevičs Pauls 46, 59, 71, 162
Jurgens Jānis 31, 33, 51, 52, 56, 119, 121, 142, 147, 148, 149, 150, 151, 153, 154, 162, 163, 164, 167, 171, 173, 174, 175, 176, 178, 179, 180, 181, 183, 185, 186, 188, 190, 194, 260, 273, 274, 279, 280, 281, 300, 301, 313, 314, 320, 329, 344, 345, 349, 350, 354, 356, 375, 380, 406, 409, 437, 440, 444, 459, 474, 478
Jurgens T. 345
Juriks V. 200, 373

K

Kacēna V. 44
Kacmans 355
Kadeks Matvejs 119, 136, 137, 142, 143, 144, 146, 147, 148, 149, 152, 153, 154, 158, 159, 160, 162, 163, 164, 166, 170, 173, 175, 212, 248, 260, 296, 297, 310, 344, 347, 349, 354, 407, 501
Kaftanovs S. 147, 172, 181, 279
Kaganovičs 359
Kaire V. 114
Kaktiņš A. 461
Kalnbērziņš J. 146, 148, 164, 181, 183, 185, 187, 280, 296, 323, 435, 437
Kalnbērzs K. 184, 354
Kalniņa 441
Kalniņa Anita 19, 441
Kalniņa V. 486
Kalniņš A. 96, 344, 345, 354, 460
Kalniņš T. 460, 477
Kalsons R. 444
Kanāle V. 358, 442
Kaņeps K. 107
Karpovics Ernsts 196, 275, 330
Kastiņš A. 89
Katlape N. 484
Kazaks A. 96
Kārkliņš J. 71, 111
Kārkliņš Leonīds 436
Kerns 435
Keziks 163
Kinbers 7, 358
Kirhenšteins Augusts 23
Klaustiņš G. 477
Kleckins Ā. 488
Kleists 162
Klepere M. 232, 251, 266, 277, 280
Klindžāne Maruta 353, 390, 489
Klovāns J. 469
Klumbergs O. 68
Kļava S. 481
Kļava G. 187
Kļaviņa-Spriņģe L. 177
Kļaviņš Guntis 482
Kļaviņš Juris 469, 475, 476
Kļaviņš Māris 292
Kohs Ēriks 96
Koļesņikova 458

Kokare E. 184
Kokars G. 445, 479, 480, 481
Kondratoviča Skaidrīte 292
Kondratovičs J. 140
Kondratovičs Rihards 33, 140, 201, 203, 292, 294, 306, 349, 353, 425, 488
Kondratovičs Uldis 292, 294
Konopļins N. 187, 272, 344, 354, 374
Konovalova M. 174
Korberts 111
Kosa Lilija 178
Kosigins A. 137
Kovaļevskis Nikolajs 170
Kovals L. 469
Kozickis Aivars 471
Kozins M. 159, 185
Koziols V. 315
Koziols V. 388, 467
Kračkovskis 145
Krastiņš Jānis 161, 344, 347, 349, 354, 462
Krastiņš U. 395
Krastmala L. 166
Krasts Guntars 295
Kraubergs Fricis 100
Krauliņa E. 302
Krauliņš Kārlis 159, 329
Krieviņš A. 374
Krievs 344
Krigere H. 62, 344
Krile V. 488
Krilovs 462
Krogera 186
Kronvalds A. 260
Krugļevskis Aleksandrs 165, 166, 374
Krupņikovs P. 386
Krūmiņa, V. 379
Krūmiņš A. 40, 61, 71
Krūmiņš Juris 292, 293
Krūmiņš P. 107
Krūmiņš R. 345
Krūmiņš V. 115, 133
Krūmiņš V. 379
Krūtaine-Brūklene Vilma 83
Krūtainis V. 455
Krūzkops Hugo 154, 174, 180, 320, 345
Kubraks V. 353
Kudrjavceva T. 458
Kukaine R. 184
Kuļbanovs 149
Kuļikovs B. F. 276
Kundziņš H. 111
Kundziņš K. 71
Kurelis J. 102
Kurzens I. 88
Kutuzovs 319
Kvelde P. 479

Ķ

Ķanķe 428
Ķempe M. 488
Ķemzaks 438
Ķeniņš A. 444, 480
Ķešāns Augusts 23, 95, 119, 121, 143, 144, 145, 164
Ķešāns M. 143
Ķešāns V. 119
Ķēdis Z. 479
Ķimene Z. 440
Ķiploks E. 71
Ķipurs R. 178

L

Labsvīrs Jānis 24
Laimiņš E. 96
Laizāns P. 412, 440
Lakenbahs M. 286
Lakis P. 358, 395
Lapina L. 181, 187, 188
Lapsa A. 115
Lapuška K. 358
Laroze Laima 19
Lasmane M. 482
Latkovskis A. 349, 438, 439
Laube Eižens 11, 96, 111
Laudeniece S. 481
Lavleisa Ada 472
Lavzevs 157
Lācis Imants 281
Lācis Ivars 292, 293
Lācis Vilis 156, 216, 217, 285, 310
Lācītis Ē. 88
Lebedinskis Naums 81, 82
Leimanis A. 484
Leimanis Eižens 108, 111
Leits Aleksandrs 166
Leja J. 89
Lejas-Sauss A. 51
Lejiņš P. 71
Lejiņš Vitāls 466, 467, 468
Lembergs A. 464, 467
Levitāns S. 62, 185, 188, 194, 366
Lēbs Vilhelms fon 68
Libere I. 481
Libermanis Georgs 184, 188, 299
Liede A. 187, 374
Lieknis Jānis 39
Lielmanis J. 271
Liepiņa A. 289
Liepiņš A. 111
Liepiņš Arturs 19
Liepiņš E. 334, 358, 415
Liepkalns E. 469
Lietavniece Baiba 455
Liguta Tatjana 295
Lindbergs J. 478

Lindenbergs 439
Lipke Žanis 70
Lisenko T. 375, 383
Lists F. 461
Liuzenieks V. 441
Lībietis J. 227
Līdums Visvaldis 436, 448
Loja M. 344, 345
Loja J. 166, 344, 345, 354, 373, 501
Lokonovs 163
Lomonosovs Mihails 165
Losbergs M. 488
Loze H. 68, 82, 90
Lubāniete I. 479
Ludāts Herberts 85
Lučanskis Grigorijs 29, 33, 153, 350
Lukstiņš Gustavs 85, 146, 162, 169, 170, 176, 175, 178, 187, 277
Lurina M. 349
Lūse Dace 295
Lūse H. 461
Lūsis 439
Lūsis, A. 196
Lūsis J. 375

Ļ

Ļebedevs I. 133, 160, 309
Ļeņins 103, 138, 163, 297, 319, 375, 435, 457, 458, 463, 471, 476
Ļitvina Ļ. 272

M

Maculēvičs 443
Maldonis V. 71
Malta N. 95
Malvess R. 175
Maļenkovs G. 359, 437
Maļinkovska Sofija 313
Manelis V. 107
Mansens V. 85
Marguļēvičs S. 345
Markēvičs J. 344, 345
Markss K. 103, 259, 319, 456
Markuševičs V. 385
Markuss K. 107
Markuss R. 25
Markvarte V. 353, 450
Marrs N. 373
Martinsons Hermanis 194, 363, 385
Martinsons K. 272
Mathiessens 461
Matijevska N. 62
Matīss U. 116
Mauliņš J. 438
Mauriņa Zenta 177
Mauriņš A. 349, 407
Mazais Pēteris 436
Mažurs 145
Mālmeistars A. 184, 373
Mediņš I. 489
Mediņš J. 485
Mednis Haralds 439, 476, 477, 478, 479
Megisti Jūlijs 108
Meierovics Z. 442
Meisters J. 178
Melbārde Helga Ingeborga 485
Melgalvs M. 489
Mellups K. 186
Melngailis E. 460, 476
Meļķisis E. 140, 395, 416, 418
Menģelis J. 111
Menniks A. 173
Merķelis G. 152
Meščaņinovs 349
Mičurins I. 375, 383
Miezis 478
Miķelsons A. 461
Millers T. 286
Millers Visvaldis 142, 150, 151, 152, 153, 183, 184, 196, 325, 331, 366, 380, 401, 416, 418, 450, 477
Milošs Česlavs 415
Mincs Pauls 23, 64
Mincs Vladimirs 81
Misjulis Vilis 108
Miške Vladimirs 31, 41, 42, 45, 46, 47, 136, 161, 164, 225, 270, 313, 344, 347, 349, 354, 384, 404, 434
Moisejevs A. I. 438
Molotovs V. 136, 137, 319, 359, 457
Morbergs K. 153
Moskovkina E. 349
Mugurēvičs Ēvalds 295
Muižnieks Indriķis 292
Muižnieks J. 89, 111
Mukovs N. 182
Munica M. 185
Muravjovs N. 148, 181
Muzikina H. 345
Mūzis A. 178

N

Nagla I. 489
Namsons A. 25
Naumova 162, 406
Neilands K. 349
Nesadomovs D. 178
Nezamutinovs H. 349
Niedre J. 26, 152, 173
Niedre Ojārs 19, 194, 201, 441, 448, 488
Niedrītis J. 390, 417, 489
Nikiškins S. 200
Nikolajevs M. 159
Nise S. 185
Nomals Pēteris 39
Norvilis P. 461

Novickis V. 482
Noviks A. 133, 135, 155
Ņikiforovs V. 392
Ņikiškins 177
Ņikitins 200

O

Odiņš P. 344, 345, 354, 406
Odziļeviča O. 344, 345
Ofkants Uldis 449, 452
Ondzule Irēna 16, 19
Oparins A. 157
Ostrovs J. 163, 179, 183
Ostvalds V. 145, 164
Oša-Skaubīte A. 114
Ozola A. 373
Ozoliņš K. 46
Ozoliņš P. 415
Ozols Arturs 21, 151, 152, 184, 295, 356
Ozols V. 344, 345, 347, 354, 406, 462

P

Pabauska T. 140
Paegle Dzintra 295
Paegle V. 96
Paeglīte Dzidra 19
Paļeviča Milda 165
Panders Guntis 117
Pankins 196
Pankratova A. 157
Pantēļejevs Andrejs 295, 388, 395
Papēdis E. 345
Pasternaks B. 377
Paškevics Jānis 39, 40, 41, 44, 45, 46, 49, 50, 51, 147, 153, 307, 454
Paukšēna Diāna 19
Pavars, A. 374
Pavasaris H. 111
Pāliņš R. 415
Pāvels R. 96
Pāvulāns P. 96
Pāvulsone A. 313
Peičs Atis 292, 293
Pelše A. 26, 33, 144, 146, 147, 150, 160, 163, 166, 171, 172, 173, 194, 274, 281, 373, 407
Pelše R. 169, 344, 345, 354
Pereturins A. 384
Petrušovs 137
Piks Vilhelms 331
Pilpe V. 96
Pilsētniece I. 485
Pincova D. 166, 344, 384
Piterāns Alfons 292
Piterāns Andris 292
Plaude Kārlis 152, 173, 174, 435
Plaudis E. 435
Plāķis Juris 37, 100
Plensners A. 66
Plotnieks Andris 295, 295, 435
Plotnieks Jānis 435
Plūme R. 461
Podčasova A. 144, 162, 164, 166
Podiņš M. 133
Podiņš O. 89
Podnieks K. 353
Počs K. 201, 448
Polocks I. 178
Polusuhina A. 227
Pomeranceva 447
Popers Karls 15
Porietis Jānis 16, 21, 411, 440, 443, 488
Portnovs A. 334
Potrasovs 271
Potreki O. 349, 350, 351, 388, 390, 391, 393, 416, 489, 490
Prēdele J. 272
Priede B. 482
Priede Pauls 62
Priednieks Jānis 292
Prīmanis Mārtiņš 39, 46, 65, 67, 75, 79, 95, 96, 97, 99, 119
Prīmanis J. 40, 59
Prokofjeva 440
Pugo B. 417
Pugo Kārlis 46, 47, 150, 154, 164, 173, 174, 180, 181, 349, 369
Pumpainis 344
Pumpurs A. 147, 166
Punka A. 111
Pupurs K. 388
Puriņš Āris 19
Puriņš K. 71
Purvinska A. 166
Puškins Aleksandrs 165
Putniņš P. 89, 213

R

Račevskis E. 479
Rafaels R. 111
Rahļins Z. 29, 272
Raimonda A. 114
Rainis Jānis 259, 260, 458
Raipulis Jēkabs 449
Raisters A. 111
Rajevska F. 353
Rajevskis V. 194, 409, 413, 415, 441, 447
Ramans Ģ. 260, 373, 375
Ramans Kamils 146, 167
Rancāns Jāzeps 85, 101
Raškēvičs J. 358, 486
Ratermanis J. 59, 60
Regers M. 461
Reihards G. 271
Reine Maruta 449
Reinfelds 374
Reinfelds A. 178

Reinhards 92
Reisters A. 63
Reiters J. 485
Reiters T. 477
Repše Einārs 295
Rešetņikovs 444
Rēdlihs A. 85
Riekstiņš T. 353
Rigerts A. 396
Rijnieks Dailis 449, 452
Rikards Felikss 100
Rikšis V. 196, 274, 439
Rimjans L. 331
Riņķis E. 166
Ripa Jekaterīna 22, 194, 357
Ripss Iļja 355
Rizga P. 271
Rīdziņš J. 165
Rjazanovs 144
Rode Gunārs 449, 452
Roks Francs fon 68
Rolle M. 41, 72, 107
Romodana I. 344, 345
Roze 166
Roze A. 467
Roze R. 242
Rozenauers N. 111
Rozenbahs A. 116
Rozenbaha M. 116
Rozenbergs A. 68, 69, 82, 90, 97, 103, 116
Rozenfelds G. 488
Rozentāls S. 469
Rozenvalds J. 353
Roziņš-Āzis F. 206
Roždestvenskis O. 23, 413
Rudzīte Marta 184, 295
Rudzītis 145
Rudzītis Arno 459, 461
Rūtmanis V. 442
Rūsa A. 242
Rūtentāls A. 484, 485
Rūtmane-Apine I. 227

S

Sadovska R. 168
Sakse M. 469
Salmiņš Arvīds 175
Salmiņš I. 222
Samoilova L. 171
Samsone R. 345
Samsons V. 385
Saulītis A. 489
Saveļjevs U. 388
Sātiņš K. 24
Semanis E. 392, 393, 394, 415
Sergejeva V. 345, 349
Sēja Ludvigs 101
Sēle M. 481
Sidjakovs L. 200
Sieriņš J. 482
Sietiņsons, A. 63
Siliņš Leonīds 102
Simanoviča Edīte 477, 485
Simsone R. 447, 448, 449
Sinaiskis V. 71
Siņavskis 447
Sīle, E. 155, 436
Skārds Vilis 60, 95, 96, 178
Skotele S. 390, 489
Skrīveris J. 479
Skuja Jānis 145
Skuja N. 89
Skujenieks Knuts 449, 452
Skujenieks M. 172
Skujiņa A. 473
Skulme K. 184
Skulte Bruno 460
Slanka V. 111
Slaucītājs L. 89, 111, 213
Slaucītājs S. 111
Snigirovs 194
Sniķers P. 153
Solovjovs N. 200, 367, 451
Solženicins 450
Sonss Arturs 25
Sosnovska V. 170
Sosnovs 331
Spičs E. 483
Spoģe 352
Spriņģis V. 479
Sproģe L. 390, 489
Sproģis 441
Sproģis Juris 436, 471
Sproģis Stahijs 154, 155, 320, 436, 441
Sprūžs J. 227
Spure Ž. 46, 47
Spure A. 482, 486
Stabulnieks 166
Stacēvičs A. 395
Staļins J. 103, 121, 135, 163, 167, 273, 279, 297, 300, 317, 319, 355, 371, 375, 406, 407, 431, 435, 457
Stalgevičs Alfreds 152, 159, 297, 298, 313
Stanke E. 444
Stankeviča A. 194, 331
Stanke E. 444
Stenders Gothards Frīdrihs 165
Stepanoviča 178
Stepermanis Marģers 41, 85, 146, 162, 163, 169, 170, 196
Stikāne A. 409
Stoļetovs V. 121
Straḍiņš Jānis 16, 24, 26, 292, 295, 302
Straḍiņš Pauls 23, 41, 143, 145, 206, 312
Stranga Aivars 295, 395
Straubergs Jānis 165

Straubergs Kārlis 39, 53, 65, 66, 69, 98, 99
Straume A. 353
Straume Ludvigs 310, 312, 313
Strautmanis J. 349, 350
Strauts Fēlikss 85
Strazdiņš K. 226, 298
Strickis K. 69, 70, 79
Stroda B. 19
Strods 440
Strods Heinrihs 16, 19, 189, 190, 278, 440
Stroganova N. 424
Strupulis Jānis 117
Stučka Pēteris 13, 138, 206, 259, 260, 330, 350, 412, 472, 487
Stumbina E. 380
Sudrabkalns J. 260, 488
Sumins A. 379
Supe Pēteris 431
Sūna H. 445, 482
Sviķis A. 274
Svikke J. 159, 161, 185, 186

Š

Šak-Šaks V. A. 185
Šatalins 144
Ščeločkovs 352
Šenzs J. 97
Šepilovs 359
Šilde Ādolfs 63, 100
Širokovs Ivans 193, 200, 363, 407, 409
Širokovs J. 385
Šīrons Eduards 163, 164, 166
Šmidre Dz. 227
Šmidts R. 345
Šmits Aleksandrs 148
Šmuljane L. 185
Šneidere M. 114
Šņoriņš 440
Šorins Oļegs 187
Špakovska L. 227
Špona A. 381, 411
Špors E. 69
Šprings A. 111
Štams 145
Štālbergs E. 31, 41, 173, 177, 186, 206, 373, 374
Šteins Uldis 455
Šteinbergs V. 22, 343, 349, 350, 448, 449
Šteinbergs Gunārs 440, 442
Šteinbergs Valentīns 21, 142, 151, 153, 182, 186, 187, 199, 273, 343, 350, 385, 410, 447, 448
Šteins K. 184
Štelce Aina 488
Šturms Ed. 88
Šulcs, L. 111
Švainberga Silvija 431
Švābe Arveds 23, 85, 168, 171, 173, 366

T

Tabaka-Jablonska Lidija 62
Tabaks K. 45
Takeris S. 353
Talce D. 107
Tarasovs A. 272
Tarnopoļskis J. 186
Tauriņš A. 107
Tālberga Ilga 22
Tāle I. 140
Tālrīts R. 178
Tāls Mihails 469, 470
Temņikina N. 159, 196
Tentelis Augusts 46, 171, 477
Tilbergs R. 147
Timermanis Kārlis 437, 449
Titovs F. 148, 149, 160, 162
Topičevs A. 146
Torma A. 112
Tramdahs Arturs 136, 145, 148, 159, 171, 173, 178, 185, 206, 374, 376
Traskots L. K. 105
Treijs A. 71
Treijs B. 242, 379, 380
Treijs R. 390, 488, 489
Trojanovs Viktors 165
Tumane-Krūmiņa V. 114
Tverijons T. 425, 467

U

Ulmanis Guntis 295, 488
Ulmanis Kārlis 40, 165, 366
Upelnieks Kristaps 102
Upesleja K. 487
Upīts Andrejs 259, 260, 483
Ūdentiņš Oto 469

V

Vahšteins K. 467
Vaivars 166
Vaivods J. 26, 342, 354
Vaivods Z. 353, 388, 467
Valdens Pauls 23, 206, 260
Valeskalns Pēteris 39, 46, 459
Valmiers Modris 447, 448, 449
Valters 438
Vanadziņš Nikolajs 461
Vanags Gustavs 173, 174
Vanags L. 345
Vanags R. 481
Vanags V. 177
Varkevics V. 469
Varslavāns Alberts 16, 19, 25, 218, 295, 303, 334, 417
Vasiļjevs 157
Vasks Andrejs 295
Vācietis Ojārs 435, 473, 488

Vāgners R. 439, 460, 478
Vecgrāvis Viesturs 447, 449
Vecozola M. 409
Vecozols T. 248, 277
Vedins J. 419
Veinbergs J. 185, 297
Veirs 111
Veismanis T. 481
Vernadskis V. I. 181
Vēliņš Jānis 454
Vētra M. 461
Vētra N. 111
Vēvers J. 437
Vilciņa A. 469
Vilciņš T. 63, 302
Vilciņš K. 46, 47
Vilde 145
Viljamss V. 383
Vilks 155
Vilks Ilgonis 292
Vilks Jānis 363, 406
Vilnīte O. 200, 446, 447
Vilsons A. 177, 184
Vimba Rita 449
Vipers Boriss 46
Vipers Roberts 46
Virsis Mārtiņš 358, 394, 395
Vitenbergs A. 469
Vitkovskis 145
Vitroks Hugo 308, 309
Vīcupe D. 481
Vīgante Marta 145
Vīgners E. 460
Vīksne A. 242
Vīksne V. 96
Vītens Z. 111
Vītols 166, 194
Vītols A. 95
Vītols Jēkabs 100, 111
Vītols K. 89
Vītols Vilis 39
Vītums A. 107
Voitišķis M. 275, 320, 415
Voivods J. 344
Volkovs Igors 450
Vormss F. 85
Vorobjovs G. 274, 409, 442, 444
Vorobjovs P. 200
Vorošilovs K. 438
Voss Augusts 148, 167, 173, 194, 349, 350, 354, 371, 407, 449
Vucāns V. 358
Vulfs 458

Z

Zadornovs N. 442
Zaķis 270
Zaķis Ind. 164, 354, 369
Zaķis Juris 9, 16, 19, 25, 115, 140, 142, 153, 154, 292, 293, 477
Zalpētere M. 413
Zalukajevs L. 174
Zamaiča I. 449
Zandersons Rihards 458
Zariņš E. 40, 71
Zariņš K. 112
Zālīte Baiba 19
Zālīte P. 95
Zālītis U. 396
Zdravomislovs Vasilijs 170
Zeids Teodors 85, 146, 162, 163, 168, 169, 170, 187, 194, 277
Zeile P. 440
Zelinskis 170
Zeļenovs 144
Zemdegs K. 476
Zemitāns G. 431
Zemzare D. 184
Zicāns Ed. 71
Ziedonis I. 473
Ziedonis R. 489
Ziemelis E. 41
Ziņģītis Arturs 39
Zivtiņš J. 51
Zīders J. 334, 336
Zīverts Kārlis 101
Zobena Aina 449, 452
Zutis Jānis 187; 297
Zujevs 280
Zutis Jānis 159, 297, 501
Zvanītājs S. 277, 278
Zvidriņš Pēteris 292
Zvirbulis 435

Ž

Žagata U. 482
Ždanoka T. 393, 396
Ždanovs A. 121
Žigačs 147
Žiļičevs N. 200

Iespiests: A/S "Poligrāfists",
Kr. Valdemāra iela 6, Rīga, LV-1010.
Formāts 70x100/16; 35,25 fiz. iespiedl. Pasūt. nr. 799.

"Mēs esam nokratījuši okupācijas jūgu un atkal jūtamies brīvi. ..
Mēs esam izdzīvojuši un saglabājuši savas vērtības, – ja ne fiziskā vai materiālā veidā, tad vismaz pilnībā nekad nezaudētās garīgās vērtības, kuras šodien no jauna materializējam."

LU rektors Juris Zaķis